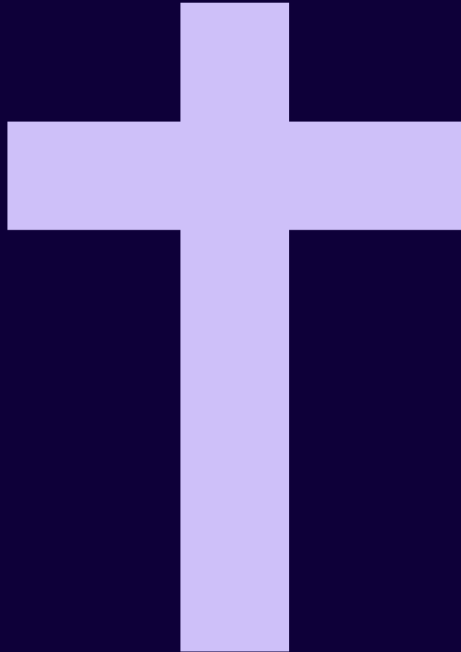

Yesus Aqa Anjam Bole

2014

The New Testament in the Anjam language of Papua New Guinea,

2014 revision

Yesus Aqa Anjam Bole 2014
The New Testament in the Anjam language of Papua New Guinea, 2014 revision
Nupela Testamen long tokples Anjam long Niugini, 2014

copyright © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Anjam

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents.

For other uses, please contact the respective copyright owners.

2016-04-28

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 11 Nov 2022 from source files dated 9 Oct 2020

0eb339dc-c20a-5065-9483-338933d97585

Contents

FRT	1
Matyu	2
Mak	57
Luk	90
Jon	146
Aposel	185
Rom	239
1 Korin	264
2 Korin	287
Galesia	302
Efesus	311
Filipai	319
Kolosi	325
1 Tesalonaika	331
2 Tesalonaika	336
1 Timoti	339
2 Timoti	347
Taitus	352
Filemon	356
Hibru	358
Jems	377
1 Pita	384
2 Pita	391
1 Jon	395
2 Jon	401
3 Jon	402
Jut	403
Uli Anjam	405
Anjam Mutu Qudei	431

Yesus Aqa Anjam Bole

This is the New Testament in the Anjam Language
of Madang Province, Papua New Guinea

Revised Second Edition, 2014 — 3C

R 262P—2014—338

ISBN 9980 63 1002 6

© 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Namo Qaji Anjam

Anjam endi Yesus Kristus aqa anjam bole. Anjam endi iga bulyosim tamo ungasari Astrolabe Bay di unub qaji nanjo anjam na nenjrenyem. Astrolabe Bay di agi Madang Provins di unu.

Yesus Kristus aqa anjam bole agiende. Qotei na Yesus qarinyonaqa a mandamq aisiqa namburbasq di moiyej. Osiqa olo subq na tigelej. Yesus aqa anjam bole agide.

Anjam endi Qotei aqa segi anjam. Endi tamo nanjo anjam sai. Qotei aqa Mondor Bole a na aqa wau tamo nanji powo enjrnaqa nanji anjam bole endi nenjrenyeb. Nanji Grik anjam na nenjrenyeb. Ariya bunuqna tamo qudei nanji olo anjam endi bulyoqnsib anjam gargekoba na nenjrenyoqneb. Tamo qudei nanji bulyosib Inglis anjam na nenjrenyeb. Tamo qudei nanji bulyosib Qebari anjam na nenjrenyeb. O anjam gargekoba na nenjrenyoqneb.

Tulan nami Moses a ti Qotei aqa medabu o qaji tamo nanji ti Qotei aqa anjam bei nenjrenyeb. Di Qotei aqa anjam namij. Ariya bunuqna Yesus a bosiqqa Qotei na iga elenqajqa gam torei baktekritej. A Qotei aqa anjam bunuj osi bej. Anjam bunuj agiende.

MATYU

Yesus Kristus aqa moma nanngo ñam kalil

¹ Endi Yesus Kristus aqa moma nanngo ñam kalil. Yesus Kristus a Devit aqa lenj na ñambabej. Devit a Abraham aqa lenj na ñambabej.

² Abraham a Aisak aqa abu. Aisak a Jekop aqa abu. Jekop a Juda aqa was nanngi ti nanngo abu. ³ Juda a Peres Sera wo nanngo abu. Nanngo ai Tamar. Peres a Hesron aqa abu. Hesron a Ram aqa abu. ⁴ Ram a Aminadap aqa abu. Aminadap a Nason aqa abu. Nason a Salmon aqa abu. ⁵ Salmon a Boas aqa abu. Boas aqa ai Rahap. Boas a Obet aqa abu. Obet aqa ai Rut. Obet a Jesi aqa abu. ⁶ Jesi a Mandor Koba Devit aqa abu.

Devit a Solomon aqa abu. Solomon aqa ai a nami Uria aqa ñauñ soqnej. ⁷ Solomon a Rehoboam aqa abu. Rehoboam a Abiya aqa abu. Abiya a Asa aqa abu. ⁸ Asa a Jehosafat aqa abu. Jehosafat a Jehoram aqa abu. Jehoram a Usia aqa abu. ⁹ Usia a Jotam aqa abu. Jotam a Ahas aqa abu. Ahas a Heskia aqa abu. ¹⁰ Heskia a Manase aqa abu. Manase a Emon aqa abu. Emon a Josaia aqa abu. ¹¹ Josaia a Jehoiakin aqa was nanngi ti nanngo abu. Aqa bati qa jeu tamo nanngi na Israel nanngi tontnjrsib joqsib Babilon qureq di taqatnjresoqneb.

¹² Babilon qureq di nanngi tontnjrnab sonabqa Jehoiakin aqa angro Sealtiel a ñambabej. Sealtiel a Serubabel aqa abu. ¹³ Serubabel a Abiut aqa abu. Abiut a Eliakim aqa abu. Eliakim a Asor aqa abu. ¹⁴ Asor a Sadok aqa abu. Sadok a Akim aqa abu. Akim a Eliut aqa abu. ¹⁵ Eliut a Eleasar aqa abu. Eleasar a Matan aqa abu. Matan a Jekop aqa abu. ¹⁶ Jekop a Josep aqa abu. Josep a Maria aqa gumbulun.

Maria aqa miligiq na Yesus a ñambabej. Nanngi a qa mareqñub, a Kristus.

¹⁷ Deqa Abraham aqaq dena bosiq Devit a ñambabej di moma 14. Devit aqaq dena bosiq Israel nanngi Babilon qureq di soqneb di dego moma 14. Nanngi Babilon qureq di soqneb dena bosiq Kristus a ñambabej di dego moma 14.

Yesus Kristus a ñambabej

¹⁸ Yesus Kristus a endegsi ñambabej. Aqa ai Maria Josep na oqajqa saga qameb. Ariya Josep a Maria ombla ñereñosaisonabqa Mondor Bole a Maria aqaq ainaqa a gumannej. ¹⁹ Onaqa Maria aqa gumbulun Josep a endegsi quej, “Maria a gumanqo.” Josep aqa kumbra tulan boledamu deqa a endegsi are qalej, “E lumu na Maria uratqai. E boleq di uratqasai. Maria a jemaiyo uge.” ²⁰ Degsi are qaleqnaqa Tamo Koba aqa lan angro bei a Josep aqaq ainaqa ñejobilqei na unej. Unnaqa lan angro na minnej, “O Josep, Devit aqa moma, ni Maria ame. Ni ulaaim. Ni que. Mondor Bole a Maria aqaq aiqoqa a gumanqo. ²¹ Deqa a angro mel oqas. Amqa bunuqna angro dena aqa segi tamo ungasari nanngo une kobotetnjrsim nanngi elenqas. Deqa ni aqa ñam Yesus waiyqam.”

²² Kumbra kalil di brantej deqa anjam bei Tamo Koba aqa medabu o tamo bei nami marej qaji di aqa damu brantej. A endegsi marej, ²³ “Niñgi quiy. Bunuqna dungenge bei a tamo ombla ñereñosaisosimqa a gumanosim angro mel oqas. Amqa nanngi aqa ñam Emanuel waiyqab.” Ñam di aqa damu, “Qotei a iga koba na unum.”

²⁴ Onaqa Josep a qutuosiqa Tamo Koba aqa lan angro na anjam minnej qaji di dauryosiqa Maria ej. ²⁵ Bati deqa a Maria ombla ñereñosaioqneb. Gilsil gilsiq Maria a angro mel ej. Onaqa Josep na angro di aqa ñam Yesus waiyej.

2

Bongar sisiyo qaji tamo nanngi Yesus unqajqa beb

¹ Yesus a Betlehem qureq di nambabej. Qure di Judia sawaq di unu. Bati deqa Mandor Herot a Judia sawa taqatesoqnej. Yesus a nambabonaqa bongar sisiyo qaji tamo qudei nanqi sen oqo sawaq na walwelosib gilsib Jerusalem qureq di brantosib tamo qudei nanqi endegsib nenemnjroqneb, ² “Juda nanqo mandor koba nambabej qaji a qabi unu? Iga sen oqo sawaq di aqa bongar unsimqa dauryosim bonum. Iga a qa louqajqa deqa bonum.” ³ Onaqa Mandor Herot a nanqo anjam di qusiqa a are koba qaloqnej. Tamo ungasari kalil Jerusalem di soqneb qaji nanqi dego are koba qaloqneb. ⁴ Deqa Herot a Israel nanqo atra tamo kokba ti nanqo dal anjam qalie tamo nanqi ti kalil metnjrnaqa nanqi bosib koroonabqa a na nanqi endegsi nenemnjrej, “Kristus a qabia nambabqas?” ⁵ Onaqa nanqi na kamba minjeb, “Kristus a Betlehem qureq di nambabqas. Qure di agi Judia sawaq di unu. Qotei aqa medabu o qaji tamo bei a nami endegsi nengrenyej, ⁶ ‘O Betlehem tamo ungasari, nunqo qure Judia sawaq di unu. Qure kokba kalil Judia sawaq di unub qaji nanqi na nunqo qure bunyqasai. Di kiyaqqa? Nunqo qureq dena gate koba bei tigelosimqa a na ijo segi Israel tamo ungasari nanqi taqatnjrqas.’”

⁷ Onaqa Herot a anjam di qusiqa bongar sisiyo qaji tamo nanqi lumu na metnjrnaqa nanqi aqa areq bonabqa nenemnjrej, “Bati gembu bongar di brantej?” ⁸ Onaqa nanqi bongar brantej qaji aqa bati di ubtosib Herot minjnabqa a na kamba minjrej, “Ningi Betlehem aisib anqro deqa geregere namoiy. Namosib a tal qabi unu di unsib bosib e merbiy. Yim e kamba aisiy a qa louqai.”

⁹ Onaqa nanqi Mandor Herot aqa anjam di qusib Betlehem aiyeb. Aisib nam atsibqa bongar nami sen oqo sawaq di uneb qaji di namo aisiq anqro soqnej qaji tal di tinjsi sonaq uneb. ¹⁰ Unsib nanqi tulan areboleboleinjrej.

¹¹ Onaqa nanqi tal miligiq gilsib anqro aqa ai Maria wo sonab unjrsibqa anqro aqa areq di singa pulutosib a qa loueb. Osib nanqo qasan ingi ingi qudei ti gol ti gorenj ti qa ti walaqajqa quleq bole bole di elenosib anqro atraiyeb. Ingi ingi di nanqi nami silali kokba na awaiyelenjeb. ¹² Ariya nanqi tal uratosib olo puluqa laqnabqa Qotei a neiobilqei na minjrej, “Ningi olo Herot aqaq di brantaib.” Degsi minjrnaqa nanqi gam bei dauryosib nanqo segi qure utruq aiyeb.

Josep na Yesus aqa ai wo joqsiq Isip sumeb

¹³ Nanqi ainabqa bati di Tamo Koba aqa lan anqro bei a Josep aqaq gilsiq neiobilqei na minjej, “Herot a bosim anqro Yesus qalsim moiyoqajqa namqas. Deqa ni tigelosim anqro aqa ai wo joqsim Isip sawaq sumiy. Sumsib di soqnibqa bunuqna e ni mermitqa sawa endeq olo bqab.” ¹⁴ Onaqa Josep a qolo tigelosiq anqro aqa ai wo joqsiq Isip sawaq sumeb. ¹⁵ Sumsib di sonabqa bunuqna Herot a moiyej. Josep a kumbra di yej deqa anjam bei Tamo Koba aqa medabu o tamo nami marej qaji di aqa damu brantej. A endegsi marej, “Ijo anqro mel a Isip sawaq di soqnmqa e dena metit a Isip sawa uratosim ijoq bqas.”

Qaja tamo nanqi na anqro mel nanqi ñumelenjeb

¹⁶ Herot a bongar sisiyo qaji tamo nanqi qa tarinonaq ugeiyonaq qalieej, nanqi a gisanjeb. Deqa a minjin ani oqetonaqa aqa qaja tamo qudei nanqi qarinjrnnaqa aisib Betlehem qureq di anqro mel kiñilala wausau aiyel osaisoqneb qaji nanqi kalil ñumelenjosib moiyoqnej. Qure qure Betlehem jojomq di soqneb qaji dia dego anqro mel kiñilala wausau aiyel osaisoqneb qaji nanqi kalil moiyoqnej. Herot a bongar brantej qaji aqa bati dauryosiq kumbra degyej. ¹⁷ Deqa anjam bei Qotei aqa medabu o tamo Jeremaia nami marej qaji di aqa damu brantej. A endegsi marej, ¹⁸ “Rama qureq di Resel a akamkobaoqnsiq pailoqnej. Aqa anqro kalil nanqi ñumnab morenejeb deqa akameqnaqa tamo ungasari nanqi aqa are latetqa yeqnab a nanqo anjam quqwa uratoqnej. Di kiyaqqa? Aqa anqro kalil nanqi morenekriteb deqa.”

Josep na Yesus aqa ai Maria wo joqsiq olo Israel sawaq beb

¹⁹ Bati Herot a moinaqa Tamo Koba aqa lan angro bei a Isip sawaq di Josep aqaq di brantosiqa njeobilqei na minjej, ²⁰ “Ni tigelosim angro kiñala Yesus aqa ai Maria wo joqsim olo Israel sawaq gile. Tamo nanqi Yesus qalsib moiyoṭṭa maroqneb qaji nanqi moreṅekriteb deqa ni olo gile.” ²¹ Onaqa Josep a tigelosiqa Yesus aqa ai Maria wo joqsiq olo Israel sawaq gilej. ²² Bati deqa Arkelaus a na aqa abu Herot aqa sawa osiq Judia sawa taqatesoqnej. Deqa Josep a anjam di qusiqa Judia sawaq gilqa ulaej. Onaqa Qotei a Josep njeobilqei na minjej, “Ni Galili sawaq gile.” ²³ Onaqa Josep a Qotei aqa anjam di dauryosiqa Galili sawaq gilej. Gilsiq qure bei aqa ñam Nasaret di soqnej. A di soqnej deqa anjam bei Qotei aqa medabu o tamo qudei nanqi nami maroqneb qaji di aqa damu brantej. Nanqi endegsib maroqneb, “Nanqi a qa maroqnqab, ‘A Nasaret tamo.’ ”

3

Jon yansjro qaji a Qotei aqa anjam palontoqnej

¹ Bunuqna Jon yansjro qaji a Judia nanḡo wadau sawaq di brantej. Brantosiq dia tamo unḡasari nanqi Qotei aqa anjam palontosiq endegsi minjroqnej, ² “Qotei lan qureq di unu qaji a nunḡo Mandor Koba sosim ninḡi taqatḡwajqa bati jojomqo. Deqa ninḡi are buliyi.” ³ Jon a kumbra degyej deqa anjam bei Qotei aqa medabu o tamo Aisaia nami marej qaji di aqa damu brantej. A Jon qa endegsi marej, “Tamo bei a wadau sawaq di tigelosimqa a tulan leleḡoqnsim tamo unḡasari nanqi endegsim minjroqnqas, ‘Tamo Koba a bqajqa gam gereiyeti. Gam tingiteti.’ ”

⁴ Jon a wadau sawaq di sosiqa a gara jugo kamel aqa junḡum na gereiyo qaji di jugoqnsiqa alalag na sinḡilatosiq laqnej. A ninḡi uyo saiḡoji deqa a sis ti bisim qaḡ ti uyoqnej. ⁵ Bati deqa tamo unḡasari Jerusalem di soqneb qaji nanqi ti Judia sawaq di soqneb qaji nanqi ti qure kalil Jordan ya qalaq di soqneb qaji nanqi ti tigelosib Jon aqa areq boqneb. ⁶ Boqnsibqa nanḡo une kalil babteqnab Jon na Jordan yaq di yansjroqnej.

⁷ Bati deqa Farisi tamo ti Sadyusi tamo ti tulan gargekoba nanqi Jon na yansjrqqa marsibqa aqa areq beqnabqa unjrsiqa nanqi endegsi minjroqnej, “Ninḡi kumbra uge yo qaji tamo. Ninḡi amal uge bul. Ninḡi yai na mernḡwoqa mondonḡ Qotei aqa minjin nunḡoq aiyaim deqa ulaosib ijoq bonub?” ⁸ Ninḡi are bulyosib nunḡo kumbra uge kalil uratosib kumbra bole bole yoqniy. Yim e unsiy marqai, ‘Bole, ninḡi are bulyonub.’ Osiy ninḡi yansḡwai. ⁹ Ninḡi endegsib are qalaib, ‘Abraham a gago moma utru unu deqa iga Qotei aqa ḡamgalaq di tamo bole.’ Ninḡi degsib are qalaib. Ninḡi quiy. Qotei na marimqa meninḡ kalil endi dego tamo bulyosib tigelosib Abraham aqa moma brantqab. ¹⁰ Qotei na tapor qalat ojsiqa ḡam qomqajqa utruq di atej unu. Deqa ḡam kalil gei bole atosaiqḡnub qaji di Qotei na tapor dena qomelenḡosim ḡamyuwoq di breinjrqas.

¹¹ “Ninḡi are bulyqajqa deqa e ya na ninḡi yansḡeqnum. Ariya Tamo Koba a bunuqna ijo qoreq na bqas. A tamo sinḡila koba. Ijo sinḡila aqa sinḡila ti keresai. Deqa e a kanḡalyqajqa e tamo bolesai. A bosimqa Mondor Bole aqa sinḡila na ti ḡamyuwo na ti ninḡi yansḡwas. ¹² A bem sum ḡnoqoryosim damu elenḡosim aqa talq di atqas. Osim a bem sum aqa suwi breinjrim ḡamyuwo gaigai yuejunu qaji dia yuekritqab.”

Jon na Yesus yansej

¹³ Bati deqa Yesus a Galili sawaq dena tigelosiqa walwelosiq Jordan yaq gilej. A Jon na yansqa marsiqa aqa areq gilej. ¹⁴ Gilnaqa Jon na saidyosiq minjej, “Ni e yansbqam di kere. Kiyaaq e ni yansmqa marsim ijoq bonum?” ¹⁵ Onaqa Yesus na kamba minjej, “Unḡum. Ni ijo anjam dauryosim e yansbe. Yimqa kumbra dena iga Qotei aqa areqalo kalil keretosim dauryqom.” Onaqa Jon a Yesus aqa anjam di dauryosiqa a yansej.

¹⁶ Yesus a yanso osiqa a yaq na tigelosiqa tarosiq lan goge koqyonaqa lan waqej. Lan waqonaqa Qotei aqa Mondor a binonḡ bulosiq aisiq Yesus aqa jejamuq di awoonaq unej.

¹⁷ Unnaqa lan goge dena Qotei aqa anjam bei endegsi brantej, “Endi ijo angro qujai. E a tulan qalaqalaiyeqnum. E a qa tulan areboleboleibeqnu.”

4

Satan a bosiq Yesus walawalaiyoqnej

¹ Onaqa bati deqa Mondor a Yesus wadau sawaq osi gilsiq di uratonaga Satan bosiq a Yesus a une bei atqa marsiq walawalaiyoqnej. ² Qanam 40 qolo 40 Yesus a wadau sawaq di soqnej. Sosisiq ingi uratoqnsiqa qurienj ti soqnej. Deqa bati 40 di koboonaqa a mamyej. ³ Onaqa walawalaiyo tamo Satan a Yesus aqa areq bosiq minnej, “Ni Qotei aqa Niriamqa meninj kalil endi minjrim bem buliybqa ni uye.” ⁴ Degsi minjnaqa Yesus na kamba minnej, “Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, ‘Tamo nanji ingi uyo na segi nambile sqasai. Anjam kalil Qotei aqa medabuq na branteqnu qaji dena nanji nambile sqab.’ ”

⁵ Onaqa Satan na Yesus olo osiq a Qotei aqa qure koba Jerusalem gilsiq atra tal quraq oqsiq goge dia Yesus atsiqa minnej, ⁶ “Ni Qotei aqa Niriamqa endena prugosim mandamq aiye. Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, ‘Qotei na aqa lan angro nanji minjrimqa bosib ni taqatmqab.’ Anjam bei dego nengrenq di unu. Anjam agiende, ‘Lan angro nanji bosib ban na ni soqtmibqa ino singa meninj na qalqasai.’ ” ⁷ Onaqa Yesus na kamba Satan minnej, “Qotei aqa anjam bei dego nengrenq di unu. Anjam agiende, ‘Ni ino Tamo Koba Qotei aqa singila lana tenemtqa osim a gisanym.’ ”

⁸ Degsi minjnaqa Satan a Yesus olo osiq mana goge kobaq oqsiq dia Yesus tigeltosiq sawa sawa kalil mandor kokba nanji na taqatejunub qaji nanjo singila ti ñoro ti di Yesus osoryosiq minnej, ⁹ “Ni ijo ulatamuq endi singa pulutosim e qa louimqa sawa sawa kalil di nanjo singila ti ñoro ti ni emqai.” ¹⁰ Onaqa Yesus na minnej, “Satan, ni ulanj. Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, ‘Ino Tamo Koba Qotei a segi qa louoqnsimqa aqa sorgomq di soqne.’ ”

¹¹ Degsi minjnaqa Satan a Yesus uratosiq ulanej. Onaqa Qotei aqa lan angro nanji bosib Yesus singilatoqneb.

Yesus a olo Galili sawaq gilej

¹² Bati bei Jon a tonto talq di waiyonab sonaqa Yesus a di qusiq olo tigelosiq Galili sawaq gilej. ¹³ Gilsiq Nasaret qureq di brantej. Dena walwelosiq Kaperneam qureq gilsiq di soqnej. Kaperneam qure agi Galili ya agu kobaquja qalaqsi unu. Ya agu jojomoq di Sebulun sawa ti Naptali sawa ti unub. ¹⁴ Yesus a Kaperneam qureq gilej deqa anjam bei Qotei aqa medabu o tamo Aisaia nami marej qaji di aqa damu brantej. A endegsi marej, ¹⁵ “Gam kobaquja Jordan ya qalaq dena aiyejunu qaji di Galili sawa ambleq na aiyejunu. Aisiq yuwalq di diñejunu. Gam qalaq di Sebulun ti Naptali ti unub. Sawa bei bei qaji nanji belenosib Galili di unub. ¹⁶ Deqa tamo ungasari ambruq di unub qaji nanji pulon kobaquja unqab. Tamo ungasari padalo gam dauryosib ambruq di unub qaji nanji pulon dena suwantnjrqas.”

Yesus na tamo qolqe nanji metnjrnaq a dauryeb

¹⁷ Bati deqa Yesus na aqa wau utru atsiqa Qotei aqa anjam palontoqnsiq tamo ungasari nanji endegsi minjroqnej, “Qotei lan qureq di unu qaji a nunjo Mandor Koba sosim ninji taqatngwajqa bati jojomoq. Deqa ninji are buliy.”

¹⁸ Osiqa a Galili ya agu qalaq aisiq alile dia walweloqnsiqa nam atej di Saimon aqa ñam bei Pita aqa was Andru wo sonab unjrej. Nanji aiye qe o qaji tamo soqneb deqa nanji kakan waiyeq nab unjrsiq minjrej, ¹⁹ “Ninji e daurbij. Ninji qe o qaji tamo unub deqa ninji qe eqnub. Dego kere e wau engitqa ninji olo tamo oqngqab.” ²⁰ Yesus a nanji degsi minjrnaqa nanji nanjo kakan uratosib Yesus dauryeb.

²¹ Onaqa Yesus a olo walweloſiq aisiqa Sebedi aqa űiri Jems aqa was Jon wo nanġi aiyel qobuŋ miligiq di nanġo abu ti kakan braŋo qandimeqnaŋq unjrſiqa metnjrej.
²² Metnjrnaqa nanġo abu Sebedi a qobuŋ miligiq di sonaqa uratoſib Yesus dauryeb.

Yesus a Qotei aqa anjam palontoqnsiqa ma tamo nanġi boletnjroqnej

²³ Yesus a dena walweloſiqa Galili sawa keretoqnsiqa Juda nanġo Qotei tal miligiq giloqnsiqa dia Qotei aqa anjam palontoqnej. Qotei na aqa segi tamo unġasari nanġi taqatnjrsim nanġo Mandor Koba sqaſ anjam bole di Yesus na palontoqnej. Osiqa tamo ma utru segi segi kalil nanġi boletnjroqnej. ²⁴ Yeŋnaqa tamo unġasari kalil Siria sawaq di soqneŋ qaji nanġi Yesus qa quoqnsib deqa tamo ma utru segi segi joqſib aqa areq boqneŋ. Tamo jejamu jaqatiŋnjro qaji nanġi ti tamo mondor uge uge na ojeleno qaji nanġi ti tamo nanarioqnsib maŋgaloqneŋ qaji nanġi ti tamo jejamu lainjro qaji nanġi ti kalil joqſib beqnaŋ Yesus na boletnjroqnej. ²⁵ Bati deqa tamo unġasari tulaŋ gargekoba nanġi Yesus dauryoqnsib laqneŋ. Galili sawa nanġi ti Dekapolis sawa nanġi ti Jerusalem qure nanġi ti Judia sawa nanġi ti qure qure Jordan ya taqal beiq di soqneŋ qaji nanġi ti kalil Yesus dauryoqnsib laqneŋ.

5

Yesus a manaq oqſiq dia anjam palontej

¹ Onaqa Yesus na tamo unġasari kalil nanġi di unjrſiqa a manaq oqſiq di awesonaqa aqa segi anġro nanġi aqa areq beb.

² Bonabqa a Qotei aqa anjam palontosiq endegſi minjrej, ³ “Tamo unġasari qudei nanġi poinjrŋo, nanġi Qotei aqa űamgalaq di sougetejunub. Tamo unġasari nanġi di areboleboleinjreme. Qotei laŋ qureq di unu qaji a nanġo Mandor Koba sosim nanġi taqatnjrqas.

⁴ “Tamo unġasari akam ti unub qaji nanġi dego areboleboleinjreme. Qotei na nanġo are olo boletetnjrqas.

⁵ “Tamo unġasari lawo na sosib nanġo segi űam aguq ateqnub qaji nanġi dego areboleboleinjreme. Qotei na mandam kalil osim nanġi enjrqas.

⁶ “Tamo unġasari kumbra bole dauryqajqa arearetnjreqnu qaji nanġi dego areboleboleinjreme. Nanġi tulaŋ kere na sqaŋ. Iga iŋgi ti ya ti uyqajqa arearetgeqnu dego kere.

⁷ “Tamo unġasari duleqnuŋ qaji nanġi dego areboleboleinjreme. Qotei a kamba nanġi qa duloqnaŋ.

⁸ “Tamo unġasari nanġo are miligiq di jiga bei ſaiqoſi unub qaji nanġi dego areboleboleinjreme. Nanġi Qotei aqa ulatamu unqab.

⁹ “Tamo unġasari jeu turyeqnuŋ qaji nanġi dego areboleboleinjreme. Qotei a nanġi qa marqas, ‘Nanġi ijo segi anġro bole.’

¹⁰ “Tamo unġasari qudei nanġi kumbra bole dauryeqnuŋ deqa jeu tamo nanġi na nanġi gulbe enjreqnuŋ. Tamo unġasari nanġi di dego areboleboleinjreme. Qotei laŋ qureq di unu qaji a nanġo Mandor Koba sosim nanġi taqatnjrqas.

¹¹ “Niŋgi ijo űam ti unub deqa bunuqna tamo qudei na niŋgi miſilingoqnsib ugeugeiŋgoqnsib nuŋgo jejamu laŋa giſaŋyoqnaŋ. Di unġum. Niŋgi areboleboleiŋgeme.

¹² Od, nuŋgo are tulaŋ boleiŋgiŋmi soqniy. Nuŋgo awai bole aġi laŋ goqe di unu. Nami jeu tamo nanġi na Qotei aqa medabu o qaji tamo nanġi dego degſib ugeugeiŋjroqneŋ.”

Niŋgi bar ti puloŋ ti bul soqniy

¹³ Osiqa Yesus a olo marej, “Niŋgi mandamq endi bar bul soqniy. Ariya bar aqa qajarara koboqas di iŋgi kiye na olo qajararatqas? Di keresai. Bar aqa qajarara koboqas di a ugeqas. Deqa bar di mandamq di waiyibqa tamo qudei nanġi boſib ſiŋga na sosqab.

¹⁴ “Niŋgi mandamq endi puloŋ bul soqniy. Niŋgi are qaliy. Qure kobaquja a mana gogeqſi sqaſ di a boleq di sqaſ. A ulieſqa keresai. ¹⁵ Tamo bei a lam qatrentoſim guwe

na kabutqasai. Boleq di gaintim warum suwanamqa tamo kalil tal miligiq di unub qaji nanngi warum geregere unqab. ¹⁶ Dego kere ningi pulonj bul sosib boleq di kumbra bole bole yoqniy. Yoqniqbqa tamo ungasari nanngi na nunngo kumbra di unoqnsib nunngo Abu lanj qureq di unu qaji aqa ñam soqtoqngab.”

Yesus a dal anjam qa marej

¹⁷ Osiqa Yesus a olo marej, “E Moses aqa dal anjam ti Qotei aqa medabu o qaji tamo nanngo anjam ti kalil dauryosiy keretqajqa deqa mandamq aiyem. Ningi endegsib are qalaib, ‘Yesus a dal anjam di taqal waiyqajqa bej.’ Di sai. ¹⁸ E bole merngwai. Lanj ti mandam ti koboosaisoqnmqqa dal anjam mutu kiñala bei koboqasai bole sai. Dal anjam soqnm soqnm Qotei na aqa wau kalil keretqas. ¹⁹ Deqa ningi quiy. Tamo bei a dal anjam mutu kiñala bei uge qa marsim tamo ungasari nanngi dego titnjroqnm nanngi uge qa marqab tamo di aqa ñam tulanj aguq aiqas. Deqa Qotei lanj qureq di unu qaji a na tamo di taqatqasai. Osim aqa Mandor Koba sqasai dego. Ariya tamo bei a dal anjam kalil dauryosim tamo ungasari nanngi dego dauryqa minjroqngas tamo di aqa ñam tulanj kobaqas. Deqa Qotei na tamo di taqatosim aqa Mandor Koba sqas. ²⁰ E ningi endegsi merngwai. Ningi kumbra tulanj bolequja yoqniy. Yoqniqb nunngo kumbra bole dena dal anjam qalie tamo nanngi ti Farisi ti nanngo kumbra bole bunyoqneme. Bunyoqasai di Qotei lanj qureq di unu qaji a nunngo Mandor Koba sosim ningi taqatngwasai.

Yesus a ñirinj kumbra qa anjam palontej

²¹ “Ningi dal anjam endegsib queb, ‘Ningi tamo bei moiyoitaib. Ningi tamo bei moiyoitqab di ningi une ti sqab.’ Dal anjam di nunngo moma nanngi nami minjreb. ²² Ariya e dal anjam di bunyosiy ningi endegsi merngwai. Tamo bei na aqa was ñirinjqas di a une ti sqas. Tamo bei na aqa was misilinyqas di une kobaquja aqa jejamuq di sqas. Deqa a ojsib anjam pegiyo talq di tigeltosib aqa une ubtetqab di kere. Tamo bei na aqa was minjqas, ‘Ni tulanj nanari, areqalo saiqoji,’ degyqas di aqa une deqa Qotei na a osim ñamyuwoq waiyqas di kere.

²³⁻²⁴ “Deqa ni Qotei atraiyqa marsimqa ino was bei a ni qa ñirinj ti soqnmqqa ni deqa are qalsim atraiyo ingi ingi mati atra bijal qalaq di uratosim ino was aqaq gile. Gilsim a ombla anjam gereiyekritosim dena bosim Qotei atraiyqam.

²⁵ “Deqa tamo bei a ni qa anjam bei soqnmqqa ningi ombla walwelosib anjam pegiyo talq giloqnsibqa gamq di ningi segi aiyel na anjam urur gereiyuqjatiy. Yosib anjam moiyoitosib a ni osim anjam pegiyo talq gilqasai. Ariya ningi gamq di anjam gereiyqasai di a na ni osi gilsimqa anjam pegiyo tamo aqa ulatamuq di tigeltmimqqa anjam pegiyo tamo a ni osim qaja tamo nanngo banq di atqas. Yimqa nanngi na ni osib tonto talq di waimqab. ²⁶ Deqa e bole mermqai. Ni tonto talq dena olo oqedqasai. Ni mati ino une aqa awai kalil keretimqa qaja tamo nanngi na ni uratmib oqedqam.

Yesus a unja jejamu ojetqajqa kumbra qa anjam palontej

²⁷ “Ningi dal anjam endegsib queb, ‘Ningi tamo bei aqa unja jejamu ojetaib.’ ²⁸ Ariya e dal anjam di bunyosiy ningi endegsi merngwai. Tamo bei a unja bei lanja kokoqyosiqas are prugyqo di aqa are miligiq na a unja di aqa jejamu ojetqo.

²⁹ “Ino ñamdamu wo na ni titmosim uneq waimqa laqnmqqa ñamdamu di otorosim waiy. Ni degye. Di kiyaaqa? Ino ñamdamu qujai loumimqa ni une yqasai di kere. Ariya ni ñamdamu aiyel ti soqnmqqa Qotei na ni ñamyuwoq waimqas di keresai. ³⁰ Ino banj wo na ni titmosim uneq waimqa laqnmqqa banj di gentosim waiy. Ni degye. Di kiyaaqa? Ino banj qujai loumimqa ni une yqasai di kere. Ariya ni banj aiyel ti soqnmqqa Qotei na ni ñamyuwoq waimqas di keresai.

Yesus a unja uratqajqa kumbra qa anjam palontej

³¹ “Nami nanġi dal anjam endegsib mareb, ‘Tamo bei na aqa uña uratqa osimqa pepa bei nenġrenyosim yosim di a uratqas.’ ³² Ariya e dal anjam di bunyosiy niġi endegsi mernġwai. Tamo bei na aqa njaun laña uratim a olo tamo bei oqas di tamo dena aqa njaun kumbra ugeq waiyqo. Tamo bunuj a dego une atqo. Di kiyaqqa? Uña di a nami tamo bei ombla une atosai deqa.

Niġi anjam bei marqa osibqa iġi bei na singilataib

³³ “Niġi dal anjam endegsib queb, ‘Ni anjam bei singilatosim Tamo Koba minjġam di ni na olo urataim. Ni anjam di dauryosim ye.’ Dal anjam di nuġo moma nanġi nami minjreb. ³⁴ Ariya e dal anjam di bunyosiy niġi endegsi mernġwai. Niġi anjam bei singilataib. Niġi anjam bei marqa osibqa iġi bei na singilataib. Lan qure a Qotei aqa awo jaram koba. Deqa niġi lan qure aqa ñam na anjam bei singilataib. ³⁵ Mandam a Qotei aqa sinġa atqajqa sawa. Deqa niġi mandam aqa ñam na anjam bei singilataib. Jerusalem a Mandor Koba aqa segi qure koba. Deqa niġi Jerusalem aqa ñam na anjam bei singilataib. ³⁶ Ni anjam bei marqa osimqa ino gate na anjam singilataim. Ni segi na marimqa ino gate banġa sara qat bei oqwa keresai. Tulu bei dego oqwa keresai. Deqa ni ino gate na anjam singilataim. ³⁷ Niġi od qa segi marsib said qa dego segi mariy. Niġi anjam bei totoryosib marqab di niġi Satan aqa areqalo dauryqab.

Tamo bei na ni kumbra uge emimqa ni kamba a kumbra uge yaim

³⁸ “Niġi dal anjam endegsib queb, ‘Tamo bei na tamo bei aqa njamdamu ugetetqas di niġi kamba aqa njamdamu ugetetiy. Tamo bei na tamo bei aqa qalagei ugetetqas di niġi kamba aqa qalagei ugetetiy.’ ³⁹ Ariya e dal anjam di bunyosiy niġi endegsi mernġwai. Tamo bei na ni kumbra uge emimqa ni kamba a kumbra uge yaim. Tamo bei na ula ponmimqa belosim waline bei osoryimqa ponyem. ⁴⁰ Tamo bei a ni qa anjam bei soqnim ino gara jugo yaimqajqa mermimqa ni na saidyaim. Olo ino gara olekoba dego ye. ⁴¹ Qaja tamo bei na ni ojsim singila na mermqas, ‘Ni ijo iġi iġi qoboiyetbosim e daurbosim gam truquyala endeq gile.’ A degsi mermimqa ni aqa anjam di bunyosim aqa iġi iġi qoboiyetosim dauryosim gam olekobaq osi gilete. ⁴² Tamo bei na ino iġi bei yaimqajqa mermimqa ye. Tamo bei na ino iġi bei yaimosim bunuqna a kamba olo ni emqajqa mermimqa iġi di ye. A saidyaim.

Niġi na jeu tamo nanġi geregereinjroqniy

⁴³ “Niġi dal anjam endegsib queb, ‘Ni ino was nanġi qalaqalainjroqne. Osim ino jeu tamo nanġi qoreinjroqne.’ ⁴⁴ Ariya e dal anjam di bunyosiy niġi endegsi mernġwai. Niġi nuġo jeu tamo nanġi dego qalaqalainjroqniy. Tamo qudei na niġi ugeugeingibqa niġi olo nanġi qa Qotei pailyoqniy. ⁴⁵ Niġi kumbra degyqab di niġi nuġo Abu lan qureq di unu qaji aqa anġro bole sqab. Niġi qalie, Qotei a dego tamo bole ti tamo uge ti nanġi turtnjroqnsiq kumbra bole bole enjreqnu. Agi a na aqa sen qarinyeqnaqa tamo bole ti tamo uge ti nanġoq aiyeqnu. Awa dego qarinyeqnaqa tamo bole ti tamo uge ti nanġoq aiyeqnu. ⁴⁶ Tamo unġasari niġi qalaqalainjroqniy qaji nanġi segi niġi kamba qalaqalainjroqniy di kumbra tulan bolesai. Nuġo kumbra deqa Qotei a niġi awai bole enġwasai. Takis o qaji tamo nanġi dego kumbra degyeqnub. ⁴⁷ Niġi nuġo was nanġi segi gereinjroqniy di kumbra tulan bolesai. Nuġo kumbra dena niġi na tamo qudei bunjrqasai. Tamo nanġi Qotei qaliesai qaji nanġi dego nanġo segi was nanġi gereinjroqniy. ⁴⁸ Nuġo Abu lan qureq di unu qaji a gaigai kumbra bole bole keretoqnsiq yeqnu. Deqa niġi dego nuġo Abu aqa kumbra di dauryosib kumbra bole bole keretoqnsib yoqniy.

6

Niġi lanġa baban na kumbra bole yaim

¹ “Tamo qudei nanği endegsib are qaleqnub, ‘E laņa baban na kumbra bole yoqnit tamo nanği e nuboqnsib ijo ñam soqtetboqnqab.’ Ariya ninği degyaib. Ninği degyqab di nunęo Abu laņ qureq di unu qaji a ninği awai bole enęwasai.

² “Ninği gisaņ tamo nanęo kumbra dauryaib. Gisaņ tamo nanęo kumbra agiende. Nanği na tamo inği inği saięoji nanği aqaryainjrqa oqnsib tamo qudei qariņnjreqnab nanği qa namooqnsib gul anjameqnub. Gul anjameqnab tamo unęasari nanği na gisaņ tamo nanği di unjroqnsib nanęo ñam soqtetnjreqnub. Gisaņ tamo nanği di Qotei tal miligiq di, gam kokbaq di kumbra degyeqnub. Deqa e bole mernęwai. Qotei a tamo nanği di awai bole enjręasai. Nanęo awai agi tamo unęasari nanği na nanęo ñam soqtetnjreqnub di kere. ³ Deqa ni degyaim. Ni tamo inği inği saięoji nanği aqaryainjrqa osimqa baņ qonaņ a uli na aqaryainjrimqa baņ wo a qalieęasai. ⁴ Di yawo anjam. Aqa damu endegsi unu. Ni uli na tamo inği inği saięoji nanği aqaryainjrimqa tamo unęasari kalil nanği qalieęasai. Ni kumbra di uli na yoqnim ino Abu a segi unoqnqas. Deqa a segi na ino ñam soqtetmosim ni awai bole emoqnqas.”

Yesus a pailyo kumbra qa anjam palontej

⁵ Osiqa Yesus a olo marej, “Ninği Qotei pailyqa osibqa gisaņ tamo nanği pailyeqnub degsib pailyaib. Gisaņ tamo nanği Qotei pailyqa oqnsib tamo unęasari kalil nanęo nęamdamuq di tigeleqnab unjroqnsib nanęo ñam soqtetnjreqnub. Tamo nanği di Qotei tal miligiq di, qure ambleq di, gam kokba qalaq di kumbra degyeqnub. Deqa e bole mernęwai. Qotei a nanği awai bole enjręasai. Nanęo awai agi tamo unęasari nanği na nanęo ñam soqtetnjreqnub di kere. ⁶ Deqa ni degsi pailyaaim. Ni Qotei pailyqa osimqa ino segi warum miligiq gilsim siranę qandimtosim ino Abu uliejunu qaji a pailyimqa tamo kalil nanği ni numęasai. Ni kumbra di uli na yoqnim ino Abu a segi unoqnqas. Deqa a segi na ino ñam soqtetmosim ni awai bole emoqnqas.

⁷ “Tamo nanği Qotei qaliesai qaji nanği laņa laņa pailyo olekokba yoqnsibqa endegsib are qaleqnub, ‘Iga pailyo olekokba yoqnimqa Qotei a gago pailyo quęwas.’ Di gisaņ. Deqa ninği Qotei pailyqa osibqa degsib pailyaib. ⁸ Ninği nanęo kumbra di dauryaib. Ninği inği bei qa truquosib nunęo Abu pailyo saisoqnbqa a nami qalieęo.

⁹ “Deqa ninği endegsib Qotei pailyoqniy,
‘O gago Abu, ni laņ qureq di unum.
Ino ñam tulaņ getento.

¹⁰ Ni bosim gago Mandor Koba sosim iga taqatgoqnime.
Laņ qureq di nanği ino areqalo dauryeqnub dego kere iga mandamę endi ino areqalo dauryoqnqom.

¹¹ O Abu, gago inği uyo bati gaigai keretgoqnime.

¹² Tamo nanği iga qa une ateqnub qaji nanęo une kalil iga na kobotetnjreqnum deqa ni kamba gago une kalil dego kobotetgime.

¹³ Gulbe bei na iga walawalaigosim uneq waigwa laqnimqa ni iga aqaryaigime.
Yim Satan na iga ugetęwasai.’

¹⁴ “O ijo aņęro, ninği degsib Qotei pailyoqniy. Ninği quiy. Ninği tamo bei qa anjam soqnimqa ninği na aqa une kobotiy. Yimqa nunęo Abu laņ qureq di unu qaji a na kamba nunęo une kalil kobotetęwas. ¹⁵ Ninği aqa une kobotetęasai di nunęo Abu a dego nunęo une kobotetęwasai.”

Yesus a qurienę qa anjam palontej

¹⁶ Osiqa Yesus a olo marej, “Ninği qurienęqa marsibqa gisaņ tamo nanği qurienęqnub ninği degsib qurienęaib. Gisaņ tamo nanği qurienęoqnsibqa ulatamu uęeinjreqnu. Tamo unęasari kalil nanği na unjrsib nanęo ñam soqtetnjrqajqa deqa nanği kumbra degyeqnub. Deqa e bole mernęwai. Tamo nanği di Qotei na awai bole enjręasai. Nanęo awai agi tamo unęasari nanği na nanęo ñam soqtetnjreqnub di kere. ¹⁷ Ariya ni kumbra degyaim.

Ni qurienqa osimqa ino ulatamu gegerere yansoqnsim ino gate banqa pranjoqnsim ino jejamu gereiyosim laqne. ¹⁸ Yimqa tamo ungasari kalil nanqi ni numoqnsib ni qurien ti unum di nanqi qalieqasai. Ni kumbra di uli na yoqnim ino Abu a segi na unoqngas. Deqa a segi na ino ñam soqtetmosim awai bole emoqngas.”

Ningi mandam qa ingi ingi koroiyaib

¹⁹ Osiqa Yesus a olo marej, “Ningi mandam qa ingi ingi koroiyaib. Di sisimbin na ugetqab. Baisuwi ojgas. Bajin tamo nanqi tal paratosib oqab. ²⁰ Deqa ningi lan qure qa ingi ingi koroiyiy. Di sisimbin na ugetqasai. Baisuwi ojgasai. Bajin tamo nanqi tal paratosib oqasai dego. ²¹ Sawa qabia ino ñoro bole unu dia ino are miligi dego singilatim sqas.”

Ino ñamdamu a ino jejamu qa pulon bul

²² Osiqa Yesus a olo marej, “Ino ñamdamu a ino jejamu qa pulon bul. Deqa ino ñamdamu boleqas di ino jejamu kalil suwanesqas. ²³ Ariya ino ñamdamu ugeqas di ino jejamu kalil ambruesqas. Deqa pulon ino are miligiq di unu qaji a olo ambruqas di ino are miligi kalil ambruekritqas.”

Ni tamo kokba aiyel nanqi wauetnjrqa keresai

²⁴ Osiqa Yesus a olo marej, “Tamo qujai a tamo kokba aiyel nanqi wauetnjrqa keresai. A tamo kobaquja bei qalaqalaiyosim olo tamo kobaquja bei jeutqas. Bei aqa anjam dauryosim olo bei qoreiyqas. Dego kere ningi silali ti Qotei ti turtnjrsib nanqi wauetnjrqa keresai.”

Ningi bole sqajqa deqa areqalo kobaiyaib

²⁵ Osiqa Yesus a olo marej, “Ningi mandamq endi bole sqajqa deqa areqalo kobaiyaib. Osib endegsib maraib, ‘Iga ingi ti ya ti qabe na osim uyqom? Gara qabe na osim gago jejamu kabutqom?’ Ningi degsib maraib. Ningi ingi uyo na segi ñambile oqasai. Ningi gara jugoqngab dena segi nungo jejamu bole sqasai. ²⁶ Ningi qebari nanqi unjriy. Nanqi ingi yagosaieqnub. Ingi otorosib talq di atosaiieqnub. Ariya nungo Abu lan qureq di unu qaji a na qebari nanqi ingi anainjreqnu. Ningi qalie, qebari nanqi qunun saiqoji. Ningi tamo qunun ti. Ningi na qebari nanqi tulan bunjrejunub. ²⁷ Ningi mandamq endi sokobaiyqajqa deqa are koba qalaib. Ningi are koba qalqab dena ningi nungo segi sqajqa bati olo yala totoryqa keresai. Sai bole sai.

²⁸ “Deqa ningi kiyaga gara qabe na osib jejamu kabutqajqa are koba qaleqnub? Ningi ñam so unjriy. Nanjo wala kiyersib branteqnub di ningi qaliesai. Nanqi segi wauosaieqnub. Nanjo segi wala gereiyosaieqnub. ²⁹ Deqa e ningi endegsi merngwai. Nami Solomon a gara wala boledamu jugoqnej. Ariya ñam so aqa wala dena Solomon aqa wala tulan bunyejunu. ³⁰ Man lanaj a bini oqwas nebe tamo nanqi na ginjenyosib ñamyuwoq waiyqab. Man lanaj di Qotei na wala enjreqnu. Deqa ningi kiyaga Qotei qa nungo areqalo singilatqa yonub keresainjwo? Ningi man lanaj sai. Ningi tamo qunun ti. Deqa ningi endegsi poinjem, Qotei a ningi dego gara engoqngas. ³¹ Ningi areqalo kobaiyosib endegsib maraib, ‘Iga ingi ti ya ti qabe na osim uyqom? Gara qabe na osim gago jejamu kabutqom?’ Ningi degsib maraib. ³² Tamo ungasari Qotei qaliesai qaji nanqi ingi ingi deqa are koba qaleqnub. Ariya ningi deqa are koba qalaib. Nungo Abu lan qureq di unu qaji a qalie, ningi lanja sqa keresai. Ningi ingi ingi deqaji oqnsib sqab. ³³ Deqa ningi kumbra qujai endi yoqniy. Ningi Qotei na taqatngosim nungo Mandor Koba sqajqa ti aqa kumbra bole bole dauryqajqa ti singilaoqniy. Ningi degyqab di Qotei na kamba ingi uyo ti gara ti dego engoqngas. ³⁴ Deqa nebe kumbra kiye nungoq di brantqas ningi deqa are koba qalaib. Nebe a bati bei. Nebe qa gulbe di aqa segi gulbe. Bati segi segi aqa gulbe di nanjo segi segi. Deqa ningi are koba qalaib.”

7

Niŋgi na tamo qudei naŋgi peginjraib

¹ Osiqa Yesus a olo marej, “Niŋgi na tamo qudei naŋgi peginjraib. Niŋgi peginjraqasai di Qotei a kamba dego niŋgi pegiŋwasai. ² Ariya niŋgi na tamo naŋgi peginjraqab kere dego Qotei a kamba niŋgi pegiŋwas. Niŋgi na tamo naŋgo jejamuq di une qametnjraqab kere dego Qotei a kamba nuŋgo jejamuq di une qametŋwas. ³ Kiyaqa ni ino was aqa ŋamdamuq di ŋam ŋeŋgi kiŋala unu di unsimqa ino segi ŋamdamuq di ŋampaŋ kobaquja unu di ni unosai? ⁴ Kiyaqa ino segi ŋamdamuq di ŋampaŋ kobaquja soqnimqa ni na tentosim ino was minjqam, ‘Was, e ino ŋamdamuq di ŋam ŋeŋgi kiŋala unonum di osiy taqal waiyetmqai?’ ⁵ Ni gisaŋ tamo. Ni mati ŋampaŋ kobaquja ino segi ŋamdamuq di unu qaji di taqal waiyosim ŋamdamu suwaŋmimqa ariya degam ŋam ŋeŋgi kiŋala ino was aqa ŋamdamuq di unu qaji di geregere unsim taqal waiyete.

⁶ “Niŋgi ŋoro bole bole oqnsib baun naŋgi enjroqnaib. Enjraqab di naŋgi ŋoro di taqal waiyosib bosib niŋgi uŋiŋwab. Niŋgi kolilei bole bole oqnsib bel naŋgi enjroqnaib. Enjraqab di naŋgi kolilei di mandamq di waiyosib naŋgo siŋga na soselenqab.”

Niŋgi Qotei pailyqab di a na niŋgi aqaryaiŋwas

⁷ Osiqa Yesus a olo marej, “Niŋgi iŋgi bei qa Qotei pailyqab di a na eŋwas. Niŋgi iŋgi bei oqa marsibqa ŋamqab di itqab. Niŋgi siranme kindokindonaqba Qotei na siran waqtetŋwas. ⁸ Tamo kalil Qotei pailyeqnub qaji naŋgi iŋgi eqnub. Tamo kalil iŋgi qa ŋameqnub qaji naŋgi iteqnub. Tamo kalil siranme kindokindoneqnub qaji naŋgi Qotei na siran waqtetnjreqnu.

⁹ “Tamo bei aqa aŋgro a manyim iŋgi qa minjimqa a iŋgi yqas. A meniŋ yqasai. ¹⁰ A na qe qa minjimqa a qe yqas. A amal yqasai. ¹¹ Deqa niŋgi quiy. Niŋgi tamo bolesai. Ariya niŋgi nuŋgo aŋgro naŋgi iŋgi bole bole enjreqnub. Niŋgi naŋgi saidnjrosaeqnub. Nuŋgo kumbra dena niŋgi endegsi poiŋgem, nuŋgo Abu laŋ qureq di unu qaji a dego niŋgi saidŋgosaieqnu. Niŋgi pailyqab di a na iŋgi bole bole niŋgi engoqnqas. A na niŋgi saidŋwasai bole sai.

¹² “Kumbra bole bole tamo naŋgi na niŋgi eŋwajqa arearetŋgeqnu qaji di niŋgi na olo naŋgi enjroqniy. Niŋgi degyqab di niŋgi Moses aqa dal anjam ti Qotei aqa medabu o qaji tamo naŋgo anjam ti kalil keretosib dauryqab.”

Niŋgi siranme kiŋala miligiq giliy

¹³ Osiqa Yesus a olo marej, “Niŋgi siranme kiŋala miligiq giliy. Niŋgi siranme kobaquja miligiq gilqab di niŋgi padalo sawaq aiqab. Gam di kobaquja. Tamo gargekoba naŋgi gam di dauryeqnub. ¹⁴ Niŋgi siranme kiŋala miligiq gilqab di niŋgi gam kiŋala dauryosib ŋambile gaigai sqajqa sawaq di brantqab. Tamo quja quja segi gam di itosib dauryeqnub.”

Niŋgi gisaŋ anjam maro tamo naŋgi qa ŋam atoqniy

¹⁵ Osiqa Yesus a olo marej, “Niŋgi geregere ŋam atoqniy. Tamo qudei na bosib gisaŋosib mernqwab, ‘Iga Qotei aqa medabu o qaji tamo bole.’ Di sai. Tamo naŋgi di kaja bul lawo na boqnsib niŋgi walawalaiŋgoqnsib anjam mernqeqnub. Ariya naŋgo are miligiq di naŋgi tamo uge. Naŋgi baun juwan kaja naŋgi ŋumeqnub dego bul. ¹⁶ Niŋgi naŋgo kumbra di geregere tenemtosib poiŋwas, naŋgi Qotei aqa medabu o qaji tamo bolesai. Niŋgi are qaliy. Tamo naŋgi sil luwit mariŋq dena wain gei osib uyeqnub e? Sai. Maŋ luwit mariŋq dena qura gei osib uyeqnub e? Sai. ¹⁷ Niŋgi qalie, ŋam bole naŋgi gei bole ateqnub. ŋam uge naŋgi gei uge ateqnub. ¹⁸ ŋam bole naŋgi gei uge atosaieqnub. ŋam uge naŋgi gei bole atosaieqnub. ¹⁹ ŋam kalil gei bole atosaieqnub qaji di tamo naŋgi na qomelenoqnsib ŋamyuwoq di breinjreqnub. ²⁰ Dego kere niŋgi gisaŋ tamo naŋgo kumbra geregere tenemtosib poiŋwas, naŋgi Qotei aqa medabu o qaji tamo bolesai.

²¹ “Ninigi endegsib are qalaib. Tamo ungasari nanği ‘O Tamo Koba, O Tamo Koba’ e degsib metbqab di Qotei na nanği taqatnjrsim nanço Mandor Koba sqas. Di sai. Tamo ungasari ijo Abu aqa areqalo dauryeqnub qaji nanği segi Qotei na taqatnjrsim nanço Mandor Koba sqas. Qotei agi lañ qureq di unu. ²² Mondon diño bati bamqa tamo ungasari gargekoba nanği ijo ulatamuq di tigelosib endegsib merbqab, ‘O Tamo Koba, iga ino ñam na anjam mare mare laqnem. Iga ino ñam na mondor uge uge winjroqnsimqa manwa gargekoba yoqnem.’ Nanği e degsib merbqab. ²³ Merbibqa e kamba minjrçai, ‘Ninigi tal qabe? E ninigi qaliesai. Deqa ninği jaraiyyi. Ninği kumbra uge yo qaji tamo.’ ”

Yesus a tal gereiyo kumbra qa yawo anjam marej

²⁴ Osiqa Yesus a olo marej, “Tamo a ijo anjam kalil endi qusim dauryqas di a tamo bei meniñ quraq di aqa tal atej a bul sqas. ²⁵ Bunuqna awa jagwa ti bosimqa ya meli dosim tal di qamsim putqasai. Singila na tigelesqas. Di kiyaaqa? A meniñ quraq di tal atej deqa. ²⁶ Ariya tamo a ijo anjam kalil endi qusim olo dauryqa uratqas di a nanari tamo bei laña sub gogeq di aqa tal atej qaji a bul sqas. ²⁷ Tal atnaq sonaqa awa jagwa ti bosiqqa ya meli dosiqa tal di qamsiq renğintosiq putonaq aisiq tulañ niñaqej. Od, tal di a torei padalej.”

²⁸ Yesus a anjam kalil di marsiq koboonaqa tamo ungasari tulañ gargekoba nanği queb. Qusib nanği prugugeteb. ²⁹ Di kiyaaqa? Yesus aqa anjam maroqnej di singila ti. Dal anjam qalie tamo nanço anjam maroqneq de ti keresai. Yesus a segi anjam di aqa abu.

8

Yesus a tamo yu na aqa jejamu ugeelenej qaji di boletej

¹ Yesus a manaq dena aiyeqnaqa tamo ungasari tulañ gargekoba nanği a dauryosib aiyeq. ² Onaqa tamo bei yu na aqa jejamu ugeelenej qaji a Yesus aqa areq bosiqqa aqa singaq di singa pulutosiqa minnej, “O Tamo Koba, ni e boletbqa are soqnimqa e boletbe.” ³ Degsi minjnaqa Yesus a bañ waiyosiq tamo di ojsiqa minnej, “E ni boletmqqa are unu. Deqa ino jejamu olo boleeme.” Onaqa bati qujai deqa aqa yu kalil mosoosiq aqa jejamu boleej. ⁴ Onaqa Yesus na olo minnej, “Ni que. Ino jejamu boleqo deqa ni tamo qudei nanği minjraim. Ni gilsim ino jejamu atra tamo osoryosim atraiyqajqa inği inği Moses a nami marej qaji di osim Qotei atraiyime. Yimqa tamo ungasari nanği ni numsib marqab, ‘Bole, ino jejamu boleqo.’ ”

Yesus na qaja tamo gate aqa kanğal tamo boletej

⁵ Onaqa Yesus a walwelosiq Kaperneam qureq di brantej. Dia qaja tamo gate bei soqnej. A Rom tamo. A Yesus aqa areq bosiqqa pailiyosiq minnej, ⁶ “O Tamo Koba, ijo kanğal tamo a makobaiyqo. Aqa tanu kalil laiyosiq jejamu tulañ jaqatinyqoqa talq di ñeiejunu.” ⁷ Onaqa Yesus na minnej, “E gilsiy boletqai.” ⁸ Degsi minjnaqa qaja tamo gate na olo minnej, “O Tamo Koba, e tamo bolesai deqa ni ijo talq baim. Ni anjam segi marimqa ijo kanğal tamo a boleqas. ⁹ E dego tamo kokba qudei nanço sorgomq di unum. Ijo qaja tamo nanği ijo sorgomq di unub. E bei minjqai, ‘Ni gile.’ Yimqa a gilqas. Bei minjqai, ‘Ni au.’ Yimqa a bqas. Ijo kanğal tamo bei minjqai, ‘Wau di ye.’ Degsi minjitqa a ijo anjam dauryqas.” ¹⁰ Onaqa Yesus a qaja tamo gate aqa anjam di qusiqa tulañ prugugetej. Osiqa bulosiq tamo ungasari gargekoba a dauryoqneq qaji nanği minjrej, “E bole mernğwai. Qaja tamo gate endi a e qa aqa areqalo tulañ singilatqo. Israel tamo nami e qa degsi aqa areqalo singilato qaji bei unosai.

¹¹ “Deqa e ninği endegsi mernğwai. Tamo ungasari gargekoba nanği sawa guta na guma na ti bosib koroosib Abraham, Aisak, Jekop nanği koba na awoosib inği uyoqnqab. Yimqa Qotei lañ qureq di unu qaji a nanço Mandor Koba sosim nanği taqatnjrqas. ¹² Ariya tamo qudei Qotei a nami taqatnjrqa osiq metnjrej qaji nanği a qa nanço areqalo singilatqo deqa a nanço Mandor Koba sosim nanği taqatnjrqasai. A na nanği osim qalaq

di breinjrimqa nanġi sawa ambruq di sqab. Sawa dia nanġi akamkobaoqnsib pailoqnsib nanġo jaqatinġ qa qalagei anjam atoqnqas.”

¹³ Osiqa Yesus a qaja tamo gate di minġej, “Ni gile. Ni e qa ino areqalo singilatonum deqa ni gilsim unime. Ino kanġal tamo a boleosiġ unu.” Degsi minjnaqa bati qujai deqa aqa kanġal tamo aqa ma koboonaqa a boleej.

Yesus na Pita aqa mimibe boletej

¹⁴ Onaqa Yesus a Pita aqa tal gogetosiqa Pita aqa mimibe makobaiyonaqa jejamu kanġanġyonaq bijalq di n̄iesonaq unej. ¹⁵ Unsiqa aqa baġ ojsiqa tigeltonaqa aqa jejamu kanġanġ di koboonaqa a tigelosiqa inġi goiyetej.

Yesus a tamo unġasari gargekoba nanġi boletnġroqnej

¹⁶ Seġ aiqa laqnaqa tamo unġasari mondor uge uge na ojeleno qaji nanġo was nanġi na joqsib Yesus aqa areq osi boqneb. Osi beq nabqa Yesus a anjam segi minġreqnaqa mondor uge nanġi aqa anjam quoqnsib jaraiyoqneb. Tamo ma utru segi segi so qaji nanġi dego osi beq nab Yesus na boletnġroqnej. ¹⁷ A kumbra di yoqnej deqa anjam bei Qotei aqa medabu o tamo Aisaia nami marej qaji di aqa damu brantej. A endegsi marej, “Kristus a gago ma utru segi segi kalil yayietgoqnsiġ taqal waiyeqnu.”

Tamo qudei nanġi Yesus dauryqajqa minġej

¹⁸ Bati deqa Yesus a n̄am atej di tamo unġasari tulaġ gargekoba nanġi aqa areq di koroesonab unġrej. Deqa a na aqa anġro nanġi minġrej, “Iga qobun gogetosim jaraiyosim ya agu taqal beiq gilqom.” ¹⁹ Degsi minġrsiqa nanġi joqsiq koba na gilqa laq nabqa dal anjam qalie tamo bei a Yesus aqa areq bosiq minġej, “O Qalie Tamo, ni sawa sawaq gilqonimqa e ni daurmoqnqai.” ²⁰ Onaqa Yesus na minġej, “Baun juwan nanġi tal ti. Aġi sub miligiq di n̄eren̄eqnub. Qebari nanġi simi ti. Deqa nanġi simiq di n̄eren̄eqnub. Ariya e Tamo Anġro n̄eiqajqa tal saiġoji. Deqa ni e daurbqajqa gulbe koba.” ²¹ Onaqa Yesus aqa anġro bei na minġej, “O Tamo Koba, ni e odbimqa e mati aisiy ijo abu qa tariñoqnqai. A moiymqa subq atsiy di e ni daurmqai.” ²² Onaqa Yesus na minġej, “Unġum. Tamo moiyo qaji nanġi segi na tamo moiyo qaji nanġi subq atelenoqnqab. Ariya ni bosim e daurbe.”

Yesus a jagwa ti ya korkor ti anjam minġrnaq laeb

²³ Osiqa Yesus a qobun gogetonaqa aqa anġro nanġi a dauryosib koba na qobun gogetosib gileb. ²⁴ Nanġi gileq nabqa Yesus a qobun miligiq di n̄eisiq qambumtej. Onaqa jagwa tulaġ koba tigelosiġ ya korkortosiqa qobun qaloqnsiqa mormanġ miligiq aiyeqnaqa ya maqej. ²⁵ Deqa Yesus aqa anġro nanġi tulaġ ulaugetosib aqa areq bosib dudumyosib minġej, “O Tamo Koba, ni iga aqaryaige. Iga padalqa laqnum.” ²⁶ Onaqa Yesus a tigelosiqa minġrej, “Niġi e qa nunġo areqalo singilatqa yonub tulaġ keresaiingwo. Niġi kiyaqqa ulaonub?” Degsi minġrsiqa jagwa ti ya ti n̄irinġnġrnaqa nanġi laeb. ²⁷ Onaqa Yesus aqa anġro nanġi are koba qalsib segi segi maroqneb, “Yesus a tamo kiyero deqa jagwa ti ya ti minġrqoqa aqa anjam qusib laonub?”

Yesus a tamo aiyel nanġo jejamuq na mondor uge gargekoba winġrej

²⁸ Onaqa Yesus aqa anġro nanġi ti qobun na gilsib ya agu taqal beiq di brantosib Gadara nanġo sawaq di tiryeb. Tiryonabqa tamo aiyel nanġi tamo sub ato sawaq dena brantosib walwelosib Yesus aqa areq beb. Tamo nanġi di mondor uge uge na ojeleno qaji. Nanġi aiyel qaja ani. Deqa tamo kalil nanġi gam dena walwelqa keresai. ²⁹ Nanġi aiyel Yesus aqa areq bosib lelenkobaosib minġej, “O Qotei aqa Niri, ni iga kiyergwajqa bonum? Iga padalqajqa bati bosaisonaqa ni laġa ambleq di iga jaqatinġ egwa bonum e?” ³⁰ Bati deqa isaq yala dia bel tulaġ gargekoba nanġi suwaroqneb. ³¹ Deqa mondor uge nanġi singila na pailosib Yesus minġej, “Ni iga qarinqimqa iga bel nanġo jejamuq gilelenqom.”

³² Onaqa Yesus na minjrej, “Di kere. Ningi jaraiyosibqa bel nanjo jejamuq gilelenoiy.” Degsi minjrnaqa mondor uge nanji na tamo aiyel di uratnjrsib bel nanjo jejamuq gileleneb. Gilnabqa bel kalil nanji gurgurosib botau dena prugelenosib yaq aisib ya uysib moreneb.

³³ Onaqa bel taqatoqneb qaji tamo nanji kumbra di unsibqa jaraiyosib qure miligiq aiyeb. Aisib bel qa ti tamo aiyel mondor uge uge na ojeleno qaji nanji qa ti saoqnsib laqneb. ³⁴ Onaqa qure deqaji kalil nanji qusibqa Yesus unqajqa aqa areq beb. Bosib Yesus unsib minjeb, “Ni gago sawa endi uratosim sawa beiq gile.”

9

Yesus a tamo bei jejamu laiyej qaji di boletej

¹ Onaqa Yesus aqa angro nanji ti olo qobun gogetosibqa ya agu taqal beiq aisib Yesus aqa segi qureq di branteb. ² Brantosib sonabqa tamo qudei na tamo bei jejamu laiyej qaji a saperaq di atsib Yesus aqa areq osi beb. Onaqa Yesus a nanjo areqalo unej di nanjo areqalo qujai Yesus na tamo jejamu laiyej qaji di boletqa kere. Degsi unsiq deqa tamo di minjej, “O ijo angro, ni areboleimeme. Ino une kalil e na kobotetmonum.”

³ Onaqa dal anjam qalie tamo qudei nanji Yesus aqa anjam di qusibqa nanjo areqalo na mareb, “Yesus a Qotei misilinyqo.”

⁴ Nanji degsib are qaleq nabqa Yesus a nanjo areqalo di qalieosiqa minjrej, “Ningi kiyaaq areqalo uge di onub? ⁵ Anjam kiye e na tamo jejamu laiyo qaji di minjit ningi qusib e qa poingwas? ‘Ino une kalil e na kobotetmonum,’ anjam de kiyo, ‘Ni tigelosim walwel,’ anjam de kiyo? ⁶ Ariya e segi Tamo Angro. E mandamq endi singila ti unum deqa e na tamo nanjo une kobotetnrqa kere. Ningi degsi poingwajqa deqa e na tamo di boletqai.” Yesus a nanji degsi minjrnsiqa tamo jejamu laiyej qaji di koqyosiqa minjej, “Ni tigelosim ino sapera osim ino talq gile.” ⁷ Degsi minjnaqa aqa jejamu boleanaqa a tigelosiqa aqa talq gilej. ⁸ Onaqa tamo ungasari kalil nanji Yesus aqa manwa di unsibqa nanji tulan ulaosib Qotei aqa ñam soqtoqneb. Di kiyaaq? Qotei na singila kobaquja Yesus vej deqa.

Yesus na Matyu minjej, “Ni e daurbe”

⁹ Onaqa Yesus a dena walweloosiqa takis o qaji tamo bei aqa ñam Matyu a takis o talq di awesonaq gilsiq itej. Osiqa minjej, “Ni e daurbe.” Degsi minjnaqa a tigelosiqa Yesus dauryej.

¹⁰ Onaqa bati bei Yesus aqa angro nanji ti Matyu aqa talq gilsib awoosib ingi uyoqneb. Nanji segi sai. Takis o qaji tamo ti une tamo ti tulan gargekoba nanji dego bosib awoosib Yesus aqa angro nanji ti ingi uyoqneb. ¹¹ Onaqa Farisi qudei nanji bosib Yesus a takis o qaji tamo ti une tamo ti nanji koba na ingi uyeq nab unjrsibqa Yesus aqa angro nanji nenemnjreb, “Nunjo Qalie Tamo a kiyaaq takis o qaji tamo ti une tamo ti nanji koba na awoosib ingi uyeq nub?”

¹² Onaqa Yesus a Farisi nanjo anjam di qusiqa minjrej, “Tamo ma saiqoji nanji yu qangra tamo aqaq gilosaieq nub. Tamo ma ti nanji segi yu qangra tamo aqaq gileq nub. ¹³ Qotei aqa anjam bei nami nengrenyeb qaji di ningi sisiyosib geregere poingem. Agi endegsib nengrenyeb, ‘Ningi e laja atraibeq nub. E nunjo kumbra deqa arearetbosaieq nu. Ariya ningi tamo nanji qa duloqnsib kumbra bole bole enjroq nqab di e tulan arearetbqas.’” Osiqa Yesus a olo anjam endegsi minjrej, “Tamo bei a marqas, ‘E tamo bole. E une saiqoji.’ E tamo deqaji nanji metnjrit ijoq bqajqa deqa mandamq aiyosai. Tamo a marqas, ‘E une ti.’ E tamo deqaji nanji metnjrit ijoq bqajqa deqa mandamq aiyem.”

Yesus a qurien qa anjam marej

¹⁴ Bati bei Jon aqa angro nanği Yesus aqa areq bosib minjeb, “Iga ti Farisi nanği ti ingi uratoqnsim qurieneqnum. Kiyaqa ino angro nanği qurienosaieqnum?”

¹⁵ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Tamo bei a uña ban ojqa bati qa aqa was nanği ti soqnibqa nanği are gulbeinjrqas e? Sai. Bunuqna nanço was a nanği uratnjrimqa bati deqa nanği qurienoqnsib sqab.

¹⁶ “Tamo bei a gara jugo bunuj osim dena mutu gentosim gara jugo sari brançoq di qandimqa keresai. Degsi qandimqas di bunuqna a na gara jugo sari di yansimqa gara mutu bunuj a kiñalaosim gara jugo sari di uratim bran qelikobaqas. ¹⁷ Tamo bei a wain bunuj osim ya nobu sariq di qamqa keresai. Ya nobu sari di nami kanğrañosiq siñgilaej deqa tamo dena wain bunuj qamimqa wain a didiqosim ya nobu sari paratosimqa wain bilenosim mandamq aiqas. Ya nobu a dego ugeqas. A wain bunuj osim ya nobu bunujq di qamqas di nanği ombla bole sqab.”

Uña bei a Yesus aqa gara ojnaq boletosiq olo angro moiyej qaji a tigeltej

¹⁸ Yesus na Jon aqa angro nanği yawo anjam degsi minjrsiq koboonaqa Qotei tal taqato tamo bei a walwelosiq Yesus aqa areq bosiq siñga pulutosiq minjrej, “O Tamo Koba, ijo angro sebiñ a endego moiço. Deqa ni bosim ino ban aqa jejamuq di atimqa a olo ñambile sqas.” ¹⁹ Onaqa Yesus na tamo di odyosiq tigelosiq a dauryosiq gileqnaqa aqa angro nanği dego nanği aiyel daurnjrsib gileb.

²⁰ Nanği gileqnaqqa uña bei ma ti soqnej qaji a Yesus aqa qoreq na dadauryosiq ban waiyosiq Yesus aqa gara mutu ojej. Uña di a nami bai na unej leñ aiyosiq degsi soqnej wausau 12 uratej. ²¹ A endegsi are qalej, “E Yesus aqa gara mutu segi ban na ojitqa ijo ma kobaqas.” Degsi are qalsiq ban waiyosiq Yesus aqa gara mutu ojej. ²² Ojnaqa Yesus a bulosiq uña di unsiqa minjrej, “O ijo angro, ni are lawo soqnime. Ni ino areqalo e qa siñgilatosim ijoq bonum deqa ino ma agi koboço.” Onaqa bati qujai deqa aqa leñ aiyosiq qaji di koboej.

²³ Yesus a dena walwelosiq Qotei tal taqato tamo aqa talq di brantosiq ñam atej di tamo unğasari nanği yumba anjamqnsib akam murqumyeqnaq unjrej. ²⁴ Unjrsiq minjrej, “Ninği sasaloiy. Angro sebiñ di a moiçosai. A laña ñeisiq qambumtejunu.” Degsi minjrnaqa nanği Yesus kikiyeb. ²⁵ Osib nanği sasalosib tal uratonabqa Yesus a angro moiyej qaji aqa warum miligiq gilsiq angro aqa ban ojsiq soqtonaqa a olo ñambile osiq tigelosiq awoej. ²⁶ Onaqa bunuqna sawa sawa kalilq di tamo unğasari nanği Yesus aqa mañwa deqa saosqnsib laqneb.

Yesus a tamo qudei nanği boletnjrej

²⁷ Onaqa Yesus a qure di uratosiq walwelosiq gileqnaqa tamo aiyel ñam qandimnjro qaji nanği gam na Yesus dauryosib giloqneb. Nanği giloqnsib lelenoqnsib Yesus minjoqneb, “O Devit aqa Niri, ni iga qa are ugeimeme.” ²⁸ Degsib Yesus minjeqnaqqa a tal bei gogetej. Tal gogetosiq sonaqa nanği aiyel Yesus aqa areq bonabqa minjrej, “E ninği boletngwa kere ninği degsib are qalonub e?” Onaqa nanği aiyel na minjeb, “Od, Tamo Koba.” ²⁹ Onaqa Yesus na minjrej, “Ninği e qa nunço areqalo siñgilatosib ijoq bonub deqa e ninği boletngwai.” Osiq aqa ban waiyosiq nanço ñamdamu ojej. ³⁰ Ojnaqa nanço ñamdamu poinjrnaqa nanği sawa uneb. Onaqa Yesus a siñgila na minjrej, “Nunço ñamdamu boleço deqa ninği tamo qudei nanği ubtosib minjraib.” ³¹ Onaqa nanği Yesus aqa anjam di dauryosai. Yesus a nanği aiyel boletnjrej deqa nanği gilsib mare mare laqnaq sawa deqaji tamo unğasari kalil nanği quekriteb.

³² Nanği aiyel gileqnaqqa tamo bei mondor uge na ojnaq medabu getenjej qaji a tamo qudei na osib Yesus aqa areq beb. ³³ Bonabqa Yesus na mondor uge di wiyetonaqa aqa meñ otyonaqa medabu waqtosiq anjam maroqnej. Onaqa tamo unğasari kalil nanği mañwa di unsibqa are koba qaloqnsib maroqneb, “Israel sawaq endi tamo bei na kumbra deqaji bei yeqnaq iga nami unosaioqnem.” ³⁴ Onaqa Farisi nanği maroqneb,

“Mondor uge nanjo gate koba Satan a Yesus aqa jejamuq di unu. Singila dena Yesus na mondor uge nanji winjreqnu.”

Yesus a tamo ungasari nanji qa dulej

³⁵ Yesus a dena walweloşiqa qure kokba ti qure kiñilala ti dia brantoqnsiqa Juda nanjo Qotei tal miligiq giloqnsiqa Qotei aqa anjam palontoqnsiq minjroqnej. Qotei na aqa segi tamo ungasari nanji taqatnjrsim nanjo Mandor Koba sqas anjam bole di Yesus na palontoqnsiq Juda nanji minjroqnej. Osiqa tamo ma utru segi segi so qaji nanji boletnjroqnej. ³⁶ Tamo ungasari tulan gargekoba nanji Yesus aqa areq beq nabqa unjroqnsiq a nanji qa duloqnej. Di kiyayaqa? Nanji tulan sougetesoqneb deqa. Nanji kaja bul mandor sai qoji. ³⁷ Deqa Yesus na aqa angro nanji yawo anjam bei endegsi minjrej, “Wauq di ingi gargekoba melionub. Ariya ingi meli bunuj otorqajqa wau tamo gargekoba sai. ³⁸ Deqa ningi wau lanja minjibqa a na wau tamo nanji qarinjrimqa nanji aqa wauq gilsib ingi meli bunuj otorelenqab.”

10

Yesus aqa angro 12 nanjo ñam

¹ Onaqa Yesus na aqa angro 12 nanji metnjrnaqa aqa areq beb. Bonabqa a na nanji singila enjrej. Nanji na tamo ungasari nanjo jejamuq dena mondor uge uge winjrqajqa ti tamo ungasari nanjo ma utru segi segi kalil kobotetnjrqajqa ti deqa marsiq nanji singila enjrej.

² Aqa anjam maro tamo 12 singila enjrej qaji nanjo ñam agiende. Bei Saimon. Yesus na aqa ñam bei Pita waiyej. Nanji aqa was Andru wo. Bei Sebedi aqa ñiri Jems aqa was Jon wo. ³ Ariya Filip Bartolomyu wo. Bei Tomas nanji takis o qaji tamo Matyu wo. Bei Alfias aqa ñiri Jems nanji Tadius wo. ⁴ Bei Saimon agi Rom nanji winjrqajqa maroqnej qaji. Ariya bei Judas Iskariot agi bunuqna Yesus osiqa jeu tamo nanjo banq di atej qaji.

Yesus na aqa angro 12 nanji wau enjrej

⁵ Osiqa Yesus na aqa angro 12 nanji di qarinjrqqa osiqa minjrej, “Ningi qure qureq giloqniy. Ningi sawa bei bei qaji nanjoq giloqnaib. Samaria nanjo qureq dego giloqnaib. ⁶ Ningi Israel nanjo segiq giloqniy. Israel nanji sougetejunub. Nanji kaja bul mandor sai qoji. ⁷ Deqa ningi giloqnsibqa anjam endegsib minjroqniy, ‘Qotei lan qureq di unu qaji a nunjo Mandor Koba sosim ningi taqatngwajqa bati jojomoq.’ ⁸ O ijo angro, ningi na Israel nanji degsib minjroqnsibqa nanjo ma tamo nanji boletnjroqniy. Tamo moreñoqnbqa olo tigeltjroqniy. Tamo nanjo jejamu yu na ugeeleno qaji nanji olo gereinjroqniy. Mondor uge uge nanji dego tamo ungasari nanjo jejamuq dena winjroqniy. E singila engonum qaji di ningi awaiyosai. E lanja engonum. Deqa ningi dego tamo nanji lanja gereinjroqniy. Nanji awai bei yainjraib.

⁹ “Ningi meniñ silali agi gol ti silva ti kapa ti di osib gilaib. ¹⁰ Ningi walwelosib nunjo qa qun aib. Gara jugo aiye aiyel aib. Singa tatal aiye aiyel aib. Walwelqajqa toqon ojaib. Ningi Qotei aqa wau tamo unub deqa ningi qure qureq giloqnsibqa nanji na ingi ingi deqaji ningi enjoqnaqab.

¹¹ “Ningi qure bei beiq di brantoqnsibqa tamo bole bei itoqnsib aqa talq di soqniy. Dia sosib dena tigeloqnsib olo qure beiq giloqniy. ¹² Ningi tal bei gogetoqnsibqa tamo ungasari tal miligiq di unub qaji nanji endegsib minjroqniy, ‘Ningi lawo na soqniy.’ ¹³ Degsib minjroqnsibqa nanji ningi joqnsib gereingibqa nunjo lawo anjam di nanjoq di uratib soqnem. Ariya nanji ningi gereingosaiabqa nunjo lawo anjam di olo puluosim nunjoq bem. ¹⁴ Tamo bei a ningi gereingwa uratimqa kiyo nunjo anjam quqwa asgiyimqa kiyo ningi qure di uratqa oqnsib nunjo singa tumberum butuyoqniy. ¹⁵ E bole merngwai. Mondor Qotei a tamo ungasari nanjo une qa peginjrqqa batiamqa Qotei na

qure deqaji nanği tulan padaltnjrougetqas. Sodom qure ti Gomora qure ti nanği Qotei na mondonj degsim padaltnjrqsai. A nanği gulbe kiñala enjrqsas.”

Gulbe bei bei brantoqnqab

¹⁶ Osiqa Yesus a olo marej, “Ninği quiy. Ninği kaja du du bul unub deqa e na ninği qarınğitqa gilsib bauñ juwan nanço ambleq di wauoqnqab. Deqa ninği amal nanço kumbra dauryiy. Agi amal nanği gaigai ñam atoqnsib laqnub. Ninği binon nanço kumbra dego dauryiy. Agi binon nanği kumbra bole segi yeqnub. Nanği kumbra uge yosaieqnub. ¹⁷ Deqa ninği tamo nanği qa geregere ñam atoqniy. Nanği bosib ninği ojelenosib anjam pegiyo talq di ninği tigeltngoqnqab. Osib nanço Qotei tal miligiq di ninği kumbaingoqnqab. ¹⁸ Osib ninği olo joqoqnsib Rom nanço gate ti nanço mandor ti nanço ulatamuq di ninği tigeltngoqnqab. Yimqa ninği ijo anjam bole palontoqnsib nanği minjroqnqab. Osib sawa bei bei qaji nanği dego ijo anjam minjroqnqab. ¹⁹ Nanği na ninği ojoqnsib anjam pegiyo talq di tigeltngoqnbqa ninği ulaaib. Osib endegsib are qalaib, ‘Iga na kamba anjam kiyersim minjrqom?’ Ninği degaib. Bati deqa Qotei na powo engimqa ninği kamba anjam minjrqsai. ²⁰ Ninği segi na anjam minjrqsai. Nunço Abu aqa Mondor na nunço medabu singilatetngim ninği anjam marqab.

²¹ “Bati deqa kumbra uge endeqaji brantelenqas. Tamo qudei na nanço segi was nanği ojoqnsib jeu tamo nanço banq di atoqnbqa nanği na nanği ñumoqnbqa moreñoqnqab. Tamo qudei na nanço segi angro nanği dego degsib ojoqnqab. Angro qudei na nanço segi ai abu nanği ojoqnsib jeu tamo nanço banq di atoqnbqa nanği na nanği ñumoqnbqa moreñoqnqab. ²² Ninği ijo ñam ejunub deqa tamo unğasari kalil nanği ninği qa tulan ugeoqnsib jeutngoqnqab. Ariya ninği ijo ñam singila na ojsib gilsib diño bati itqab di Qotei na ninği elenqas. ²³ Ninği qure bei beiq di brantoqnbqa tamo unğasari nanği na ninği ugeugeingoqnbqa ninği nanço qure di uratoqnsib olo qure beiq giloqniy. E bole mernğwai. Ninği Israel nanço qure kalil keretosaisoqnbqa e Tamo Angro olo bğai.

²⁴ “Skul angro na aqa qalie tamo a bunyqa keresai. Kanğal tamo na aqa tamo koba a bunyqa keresai. ²⁵ Skul angro a kobaqujaosimqa di aqa qalie tamo ombla kerekereqab. Kanğal tamo a powo koba osimqa di aqa tamo koba ombla kerekereqab. E tal aqa abu bul. Jeu tamo nanği na e merbeqnub, ‘Ni Satan.’ Degsib ñam merbeqnub. Ninği ijo talq di unub deqa jeu tamo nanği na ninği dego ñam tulan ugedamu merngoqnqab.”

Ninği Qotei segi ulaiyiy

²⁶ Osiqa Yesus a olo marej, “Ninği jeu tamo nanği di ulainjraib. Kumbra kalil kabuejunu qaji di boleq dqas. Anjam kalil uliejunu qaji di tamo nanği qusib poinjrqsas. ²⁷ Deqa anjam e ambruq di merngeqnum qaji di ninği olo suwanq di maroqniy. Anjam ninği lumu na queqnub qaji di ninği olo bijal gogeq di tigelosib palontoqniy. ²⁸ Ninği jeu tamo nanği ulainjraib. Nanği nunço qunun moyotqa keresai. Nanği nunço jejamu segi moyotqa kere. Deqa ninği nanği ulainjraib. Qotei a segi ulaiyiy. A na qujai tamo nanço qunun ti jejamu ti turtnjrsim ñamyuwoq di breinjrqas kere.

²⁹ “Ninği qalie. Tamo nanği qebari sinjir silali kobaquja na awaiyosaieqnub. Silali kiñala na awaiyeqnub. 10 toea dego. Ariya nunço Abu a na qebari sinjir nanği geregere taqatnjreqnu. A na marimqa bei a ulonjosim mandamq aiqa keresai. ³⁰ Dego kere Qotei a nunço gate banqa segi segi sisiyoqnsiq geregere taqateqnu. ³¹ Deqa ninği ulaaib. Ninği qebari kalil nanği tulan bunjnrejrunub.”

Ninği Yesus aqa ñam marqajqa ulaaib

³² Osiqa Yesus a olo marej, “Ninği mandam tamo nanço ulatamuq di ijo ñam boleq atsib marqab di mondonj e kamba ijo Abu lan qureq di unu qaji aqa ulatamuq di nunço ñam boleq atsiy marqai. ³³ Ariya ninği mandam tamo nanço ulatamuq di ijo ñam marqajqa asgingwas di mondonj e kamba ijo Abu lan qureq di unu qaji aqa ulatamuq di nunço ñam marqajqa asğibqas.”

Iga Yesus tulan qalaqalaisyooqom

³⁴ Osiqa Yesus a olo marej, “Ningi kiyersib are qalonub? E na qaja kobotitqa tamo ungasari nanngi geregere lawo na sqajqa e deqa bem kiyo? Sai. E na qaja kobotqajqa bosai. E na tamo ungasari nanngi pupoinjritqa nanngi jeu jeu sqajqa deqa bem. ³⁵ Od, e jeu kumbra tigeltqa bem. Deqa angro mel nanngi na nanngo segi abu nanngi jeutnjroqngab. Angro sebin nanngi na nanngo segi ai nanngi jeutnjroqngab. Ain yala nanngi na nanngo segi ain qeli nanngi jeutnjroqngab. ³⁶ Tamo ungasari tal qujaiq di unub qaji nanngi jeu jeu sqab.

³⁷ “Deqa ningi quiy. Tamo bei na aqa ai abu nanngi tulan qalaqalainjrsimqa ariya di bunyosim e tulan qalaqalaibqasai di a e ombla wauqa keresai. Tamo bei na aqa angro mel nanngi ti aqa angro sebin nanngi ti tulan qalaqalainjrsimqa ariya di bunyosim e tulan qalaqalaibqasai di a e ombla wauqa keresai. ³⁸ Tamo bei na aqa segi namburbas qoboyosim e daurbqasai di a e ombla wauqa keresai. ³⁹ Tamo bei a aqa segi nambile taqatqajqa arearetqas di a padalqas. Ariya tamo bei a e qa are qalsimqa aqa segi nambile uratqas di a olo nambile bole oqas.”

Tamo bei na Yesus aqa angro gereiyqas di Qotei na a awai bole yqas

⁴⁰ Osiqa Yesus a olo marej, “Tamo bei na ningi osim geregereingwas di a na e dego osim geregereibqas. Tamo a e oqas di a na ijo Abu e qarinjbej qaji di dego oqas. ⁴¹ Tamo bei a endegsi are qalqas, ‘Tamo di a Qotei aqa medabu o qaji tamo.’ A degsi are qalsimqa tamo di osim gereiyqas di Qotei na kamba awai bole yqas. Di kiyaga? A na Qotei aqa medabu o qaji tamo di gereiyqo deqa. Tamo bei a endegsi are qalqas, ‘Tamo di a Qotei aqa anjam dauryeqnu qaji tamo.’ A degsi are qalsimqa tamo di osim gereiyqas di Qotei na kamba awai bole yqas. Di kiyaga? A na Qotei aqa anjam dauryeqnu qaji tamo di gereiyqo deqa. ⁴² Tamo bei a ijo angro bei unsim endegsi are qalqas, ‘Tamo di a Yesus aqa angro.’ A degsi are qalsimqa ijo angro di osim ya ulili tigsim anaiyqas di Qotei na kamba awai bole yqas. E bole merngwai. A ijo segi angro gereiyqo deqa aqa awai bole Qotei na yqas qaji di tamo bei na olo yaiyqa keresai.”

11

Jon yansnjro qaji aqa angro qudei nanngi anjam bei Yesus nenemyeb

¹ Yesus na aqa angro 12 nanngi anjam degsi minjrsiq koboonaqa a sawa di uratosiqa qure qureq giloqnsiqa tamo ungasari nanngi Qotei aqa anjam plaltosiq minjroqnej.

² Bati deqa Jon yansnjro qaji a tonto talq di soqnej. Sonaqa wau kalil Kristus a yoqnej qaji di tamo qudei nanngi unsib deqa mare mare laqnab Jon a quej. Qusiqa aqa angro qudei nanngi qarinjnrnaq Yesus aqa areq gilsib endegsib nenemyeb, ³ “Kristus agi Qotei na nami qarinyim bqajqa marej qaji di ni kiyo? Ni saiamqa iga tamo bei qa tarinqom kiyo?”

⁴ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Ningi aisib anjam ningi queqnuq qaji deqa ti kumbra ningi uneqnuq qaji deqa ti Jon saiyosib minjiy. ⁵ Endegsib minjiy, ‘Tamo nam qandimnjro qaji nanngi olo nam poinjreqnaqa sawa uneqnuq. Tamo jejamu lainjro qaji nanngi olo walweleqnuq. Tamo nanngo jejamu yu na ugeelenjo qaji nanngo yu kalil koboeqnu. Tamo dabkala getenjro qaji nanngo dabkala olo waqeqnu. Tamo moreno qaji nanngi olo tigeleqnuq. Tamo sougetejunub qaji nanngi Qotei aqa anjam bole queqnuq. ⁶ Tamo nanngi e qa nanngo areqalo singilatoqnsib olo ijo nam ulontosaieqnuq qaji nanngi tulan areboleboleinjreqnu.’ ”

⁷ Onaqa Jon aqa angro nanngi Yesus aqa anjam di qusibqa olo puluosib Jon minjqajqa aiyeb. Aiyeqnuq Yesus na tamo ungasari gargekoba a ombla soqneb qaji nanngi Jon qa endegsi minjrej, “Ningi tamo kiyero unqajqa wadau sawaq gileb? Ningi tamo silai aqa banqa bul jagwa na pileteqnaqa di unqajqa gileb kiyo? Sai. Jon a tamo deqaji sai. ⁸ Deqa ningi tamo kiyero unqajqa wadau sawaq gileb? Ningi tamo gara bole walaosi laqnu qaji

di unqajqa gileb kiyo? Di dego sai. Tamo gara bole walaeqñub qaji nanği mandor kokba nanço talq di unub. ⁹ Deqa ninği kiyaa wadau sawaq gileb? Ninği Qotei aqa medabu o qaji tamo bei unqajqa gileb kiyo? Od. Agide. Ninği deqa unqa gileb. Deqa e ninği endegsi mernğwai. Jon a Qotei aqa medabu o qaji tamo kobaquja. A na Qotei aqa medabu o qaji tamo kalil nanği tulañ bunñjrejunu. ¹⁰ Agi nami e mandamq aiyosaisonamqa Qotei a Jon qa endegsi merbej, ‘Ni que. E na ijo anjam maro tamo qarinyitqa a ni qa namoosim ino gam gereiyetmqas.’ Tamo di agi Jon. Anjam di Qotei aqa nengrenq di unu. ¹¹ Deqa e bole mernğwai. Jon yansjro qaji a na tamo kalil mandamq endi unub qaji nanği tulañ bunñjrejunu. Ariya tamo qudei ñam saiçoji unub qaji nanği Qotei na taqatnjroqnsiqa nanço Mandor Koba unu deqa nanği olo Jon tulañ bunyejunub.

¹²⁻¹³ “Nami Moses aqa dal anjam ti Qotei aqa medabu o qaji tamo nanço anjam ti maroqñeb dena bosiq Jon yansjro qaji aqa bati brantej. Dena bosiq bini tamo unğasari nanği Qotei na taqatnjrsim nanço Mandor Koba sqajqa tulañ singilaeqñub. Qotei agi lañ qureq di unu. ¹⁴ Ninği quiy. Qotei aqa medabu o qaji tamo Elaija a olo bqas. Anjam di nengrenq di unu. Elaija agi bej. E Jon qa mernğwa osimqa Elaija aqa ñam na yawo anjam mernğeqnum. Ninği ijo anjam di quqwa are soqñimqa quiy. ¹⁵ Tamo a dabkala ti sqas di a ijo anjam di geregere quem.

¹⁶ “Tamo unğasari bini bati endeqa unub qaji nanço kumbra qa e yawo anjam kiyersiy marqai? E nanço kumbra qa endegsi marqai. Nanği anğro du du bul qure ambleq di alañoqnsib anğro qudei na qudei minjreqñub, ¹⁷ ‘Iga yumba anjamonumqa ninği lou tuosai. Iga are uge qa louonumqa ninği akamosai.’” ¹⁸ Osiqa Yesus a olo marej, “Jon a bosiq inği ti wain ti uratosiq sonaqa tamo nanği a qa maroqñeb, ‘A mondor uge ti unu.’” ¹⁹ Ariya e Tamo Anğro bosimqa inği ti wain ti uyeqñamqa tamo nanği e nubogñsib mareqñub, ‘Ninği uniy. Yesus a qunjañ ani. A wain uyo ani. A takis o qaji tamo ti une tamo ti nanği koba na walweleqñub.’” Osiqa Yesus a olo marej, “Qotei aqa tamo unğasari nanği aqa wau kalil unoqñsib dena nanği bole qalieeqñub, aqa powo tulañ kobaquja.”

Yesus na tamo unğasari are bulyosai qaji nanği njirinjrej

²⁰ Qure qudei Yesus a dia mañwa gargekoba yoqnej qaji nanği are bulyosai deqa a nanği qa njirinej. ²¹ Osiqa minjrej, “O Korasin qure ti Betsaida qure ti, ninği tulañ padalougetqab. Di kiyaaqa? Mañwa e nunçoq di yoqñem qaji di Tair qure ti Saidon qure ti nançoq di brantej qamu nanği nami are bulyosib are uge qa gara jigsib ñam sumq di awoeb qamu. ²² Deqa e ninği endegsi mernğwai. Mondon Qotei a tamo unğasari nanço une qa peginjrqqa batiamqa a na ninği tulañ padaltñgougetqas. Qotei na Tair qure ti Saidon qure ti nanği degsim padaltñjqasai. A nanği gulbe kiñala enjrqas. ²³ O Kaperneam tamo unğasari, ninği lañ qureq oqwa kere e? Keresai. Qotei na ninği breingimqa moiyo qureq aiqab. Di kiyaaqa? Mañwa e nunçoq di yoqñem qaji di Sodom qure nançoq di brantej qamu nanği bini unub qamu. Nanği padalosai qamu. ²⁴ Deqa e ninği endegsi mernğwai. Mondon Qotei a tamo unğasari nanço une qa peginjrqqa batiamqa a na ninği tulañ padaltñgougetqas. Qotei na Sodom qure nanği degsim padaltñjqasai. A nanği gulbe kiñala enjrqas.”

Yesus na ninği aqaryainğimqa ninği aqaratqab

²⁵ Bati deqa Yesus a endegsi Qotei pailyej, “O Abu, ni segi lañ qa ti mandam qa ti Koba. E ino ñam soqteqnum. Di kiyaaqa? Ni ijo anjam kalil powo tamo nanği qa ulitoqñsimqa tamo nanği anğro du du bul unub qaji nanği segi qa babteqñam nanği poinjreqnu. ²⁶ Od, Abu, ni ino segi areqalo dauryosim agi degyeqnum.” ²⁷ Yesus a degsi Qotei pailyej. Osiqa marej, “Ijo Abu na inği inği kalil ijo banq di atelenej unu. E segi Qotei aqa Njiri. Tamo bei a e qa qaliesai. Ijo Abu a segi e qa qalie. Tamo bei a ijo Abu qa qaliesai dego. E segi ijo Abu qa qalie. E na tamo qudei nanği ijo Abu osornjrqqa areibqas di osornjrqai. Yim nanği dego ijo Abu qa qalieqab.

²⁸ “Ninigi gulbe qoboiyoqnsib waukobaeqñub qaji ninigi kalil ijoq babqa e na aqaryaingitqa ninigi aqaratqab. ²⁹ E ijo segi ñam aguq atoqñsim tamo nanigi lawo kumbra enjreqñum. Deqa ninigi e qa geregere qalieosib ijo anjam dauryoqñiy. Yim ninigi aqaratqab. ³⁰ Ninigi ijo anjam dauryqajqa di gulbe sai. Di oto. Wau e na ninigi engeqñum qaji di dego gulbe sai. Di oto.”

12

Yesus a segi yori bati aqa Tamo Koba

¹ Yori bati bei Yesus aqa angro nanigi ti wau ambleq na giloqñsibqa aqa angro nanigi mamñrnaqa bem sum gei elenjoqñsib uye uye giloqñeb. ² Nanigi degsib gileqñabqa Farisi qudei nanigi bosib nanigi unjrsib Yesus minjeb, “Ni une. Ino angro nanigi gago dal anjam groteqñub. Yori bati qa kumbra degyo di getento koba.” ³ Onaqa Yesus na kamba Farisi nanigi minjrej, “Nami Devit aqa wau tamo nanigi ti mamñrnaqa kumbra yeb qaji di ninigi buk miligiq di sisiosai kiyo? ⁴ Devit a atra tal miligiq gilsiqqa Qotei atraiyqajqa bem osiqqa aqa wau tamo nanigi koba na uyeb. Bem di getento. Di atra tamo nanigo segi uyqajqa bem. Devit a degyej di a dal anjam grotej. Ariya a Qotei aqa ñamgalaq di une saiqoji. ⁵ Dal anjam bei dego nengrenq di unu. Anjam agiende. Atra tamo nanigi yori bati gaigai atra tal miligiq di waueqñub. Nanigo kumbra dena nanigi dal anjam groteqñub. Ariya nanigi Qotei aqa ñamgalaq di une saiqoji. Ninigi anjam di nami buk miligiq di sisiosai kiyo? ⁶ Ariya e ninigi endegsi merngwai. Bini tamo bei atra tal tulan bunyejunu qaji a nungo ambleq di unu. ⁷ Qotei aqa anjam bei dego nami endegsib nengrenyeb unu, ‘Ninigi e lanja atraibeqñub. E nungo kumbra deqa arearetbosaieqñu. Ninigi tamo nanigi qa duloqñsib kumbra bole bole enjroqñqab di e tulan arearetbqas.’ O Farisi, ninigi Qotei aqa anjam di sisiosib poingo qamu ninigi tamo une saiqoji nanigi gulbe enjrosai qamu. ⁸ E Tamo Angro. Deqa e segi na yori bati taqatejunum. E segi yori bati aqa Tamo Koba.”

Yori bati qa Yesus a tamo ban qandamyej qaji di boletej

⁹ Onaqa Yesus a dena walwelosiqqa qure beiq di brantosiqqa Juda nanigo Qotei tal miligiq gilej. ¹⁰ Qotei tal miligiq di tamo bei ban qandamyej qaji a soqnej. Deqa tamo qudei nanigi Yesus aqa jejamuq di anjam lanja qametqa marsibqa endegsib nenemyeb, “Iga yori bati qa tamo boletqom di kere kiyo? Dal anjam a kiyersi marqo?” ¹¹ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Tamo bei aqa kaja a yori bati qa ulonqosim subq aiyimqa a uratqasai. A na aqaryaiyosim olo subq dena osim goge atqas. Di ninigi qalie. ¹² Ariya tamo nanigi kaja sai. Nanigi tamo qunun ti. Deqa iga yori bati qa tamo aqaryaiyim a bole sqas di kumbra bole.” ¹³ Yesus a nanigi degsi minjrsiqqa tamo ban qandamyej qaji di minnej, “Ni ino ban waiy.” Degsi minjnaqa aqa ban waiyonaq boleej. Aqa ban bei ombila na kerekereeb. ¹⁴ Onaqa Farisi nanigi Qotei talq dena oqedosib nanigi gam kiyersib Yesus qalib moiqajqa deqa qairoqñeb.

Yesus a segi qujai Qotei aqa wau tamo bole

¹⁵ Farisi nanigi Yesus qalqajqa qairoqñeb di qalieosiqqa qure di uratosiq walwelosiq gilej. A gileqnaqa tamo ungasari gargekoba nanigi a dauryeqñab a nanigo ma tamo kalil nanigi boletñroqnej. ¹⁶ Osiqqa a na nanigi saidñroqnej, “Ninigi ijo ñam ubtosib maraib.” ¹⁷ Yesus a kumbra di yej deqa anjam bei Qotei aqa medabu o tamo Aisaia nami marej qaji di aqa damu brantej. A anjam endegsi marej, ¹⁸ “Endi ijo wau tamo e segi na giltem qaji. E a tulan qalaqalayeñum. E a qa areboleboleibeqñu. E ijo Mondor aqaq di atitqa a na sawa bei bei qaji nanigi endegsim minjroqñqas, ‘Ninigi kumbra bole dauryiy.’ ¹⁹ A njirin anjam maroqñqasai. A lelenkobaoqñqasai. Gamq di tamo ungasari nanigi aqa kakro quoqñqasai. ²⁰ Silai aqa banqa genqa laqñimqa a na torei gentqasai. Wanjal aqa pulon kiñalaamqa a na torei mosotqasai. A degsim lawo na wauoqñsim gilsim gilsim kumbra

bole torei singilatqas. ²¹ Yimqa sawa bei bei qaji nanqi a qa nanqo areqalo singilatosisib a na nanqi aqaryainjrqaqqa deqa tariñoqnsib sqab.”

Tamo qudei nanqi maroqneb, “Yesus a Belsebul aqa singila na waueqnu”

²² Onaqa bati di tamo bei mondor uge na medabu getentosiq nam qandimyej qaji a soqnej. Sonaqa tamo qudei na a osib Yesus aqa areq beb. Bonabqa Yesus na mondor uge di wiyetonaqa aqa meñ otyonaqa aqa namdamu boleosiq a sawa unsiqa anjam bole maroqnej. ²³ Onaqa tamo ungasari kalil nanqi Yesus aqa manwa di unsibqa tulan prugugetosisib maroqneb, “Tamo di a Devit aqa Njiri kiyoy?” ²⁴ Onaqa Farisi nanqi nanqo anjam di qusibqa maroqneb, “Sai. Mondor uge nanqo gate koba Belsebul a Yesus aqa jejamuq di unu. Singila dena a na mondor uge nanqi winjreqnu.”

²⁵ Onaqa Yesus a nanqo areqalo di qalieosiqa yawo anjam bei endegsi minjrej, “Tamo nanqi sawa qujaiq di unub qaji nanqi segi poaiyelosib qotqab di nanqi koba na gegerere sqa keresai. Nanqi niñaqosib koboqab. Tamo nanqi qure qujai kiyoy tal qujai kiyoy di unub qaji nanqi segi poaiyelosib qotqab di nanqi dego koba na gegerere sqa keresai. ²⁶ Dego kere Satan na aqa segi mondor uge nanqi winjrqaq di nanqi poaiyelqab. Deqa Satan a kiyersim aqa mondor uge nanqi olo taqatnjrqaq? Di keresai. ²⁷ Ningi mareqnu, ‘Yesus a Belsebul aqa singila na mondor uge nanqi winjreqnu.’ Di sai. E Belsebul aqa singila na mondor uge nanqi winjrqaq di yai aqa singila na nunqo anqro nanqi mondor uge winjrqaq? Deqa nanqi segi na merngwab, ningi anjam groteqnu. ²⁸ Ariya e Qotei aqa Mondor aqa singila na mondor uge nanqi winjrqaq di ningi endegsi poingwas, ‘Bole, Qotei a gago Mandor Koba sosim iga taqatgwajqa bati brantqo.’ Ningi degsi poingwas.

²⁹ “Tamo bei a kiyersim tamo singila koba bei aqa tal gogetosim aqa ingi ingi kalil bajinqas? E marqai. A mati tamo di sil na tontim soqnimqa di aqa ingi ingi kalil bajinqas. Tontqasai di aqa ingi ingi bajinqa keresai.

³⁰ “Tamo bei na e beterbqasai di a na e jeutbqas. Tamo bei a e ombla wauqasai di a na ijo wau ugetetbqas.

³¹ “Deqa e ningi endegsi merngwai. Tamo ungasari nanqo une kalil Qotei na kobotetnjrqaq. Nanqo misilin anjam mareqnu qaji une di dego Qotei na kobotetnjrqaq. Ariya nanqi Qotei aqa Mondor misilinyqab une di Qotei na kobotetnjrqaq. ³² E Tamo Anqro. Tamo a e misilinqas une di Qotei na kobotqas. Ariya tamo a Mondor Bole misilinyqas une di Qotei na kobotqasai. Bini bati endeqa Qotei na kobotqasai. Mondon dego Qotei na kobotqasai.”

Nam uge nanqi gei uge ateqnub

³³ Osiqa Yesus a olo marej, “Nam bole nanqi gei bole ateqnub. Nam uge nanqi gei uge ateqnub. Deqa tamo nanqi nam aqa gei unsibqa dena poinjrqaq, ‘Nam di bole. Nam di uge.’ ³⁴ Ningi amal uge bul. Ningi tamo uge. Deqa ningi kiyersib anjam bole maroqnqab? Tamo nanqo areqalo kalil nanqo are miligiq na oqoqnsiq medabuq na branteqnu. ³⁵ Tamo bole nanqo are miligi di areqalo bole na maqejunu. Deqa nanqi kumbra bole yeqnub. Ariya tamo uge nanqo are miligi di areqalo uge na maqejunu. Deqa nanqi kumbra uge yeqnub.

³⁶ “Deqa e ningi endegsi merngwai. Mondon Qotei a tamo ungasari nanqi peginjraqa batiamqa nanqo anjam kalil nanqi lanja lanja mareqnu qaji di Qotei na nanqo jejamuq di qametnjrqaq. ³⁷ Ino anjam boleamqa Qotei na mermqas, ‘Ni tamo bole.’ Ino anjam ugeamqa Qotei na mermqas, ‘Ni tamo uge.’ ”

Tamo qudei nanqi Yesus aqa manwa unqajqa minjeb

³⁸ Onaqa dal anjam qalie tamo qudei ti Farisi qudei ti nanqi na kamba Yesus minjeb, “O Qalie Tamo, ni Qotei aqa manwa bei babtım iga unqom.”

³⁹ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Tamo ungasari bini bati endeqa unub qaji nanqo kumbra tulan ugedamu. Nanqi Qotei areiyosaieqnu. Nanqi gaigai ijo manwa lanja

unqajqa metbeqñub. Deqa e na ijo mañwa bei nanği osornjrqasai. Qotei aqa medabu o tamo Jona aqa mañwa segi osornjritqa nanği unqab. ⁴⁰ Agi Jona a bati qalub qolo qalub qe ani aqa miligiq di soqnej. Dego kere e Tamo Angro bati qalub qolo qalub sub miligiq di sqai. ⁴¹ Mondonj Qotei na tamo unğasari nanği peginjrqa batiamqa Ninive tamo nanği tigelqab. Tigelosibqa tamo unğasari bini bati endeqa unub qaji nanço kumbra uge babetnjqab. Nanği degyqab. Di kiyacaq? Ninive tamo nanği nami Jona aqa anjam qusib are bulyeb deqa. Ariya bini tamo bei Jona tulañ bunyejunu qaji a nunço ambleq di unu. ⁴² Mondonj Qotei na tamo unğasari nanği peginjrqa batiamqa uña mandor nami guta di sawa taqatoqnej qaji a dego tigelqas. Tigelosimqa tamo unğasari bini bati endeqa unub qaji nanço kumbra uge babetnjqas. A degyqas. Di kiyacaq? Uña di a nami Solomon aqa powo kobaquja unqa marsiqa sawa isaq na walwelosi bej deqa. Ariya bini tamo bei Solomon tulañ bunyejunu qaji a nunço ambleq di unu.”

Mondor uge a tamo aqa jejamu uratosim olo bqas

⁴³ Osiqa Yesus a olo marej, “Mondor uge a tamo bei aqa jejamuq dena ulanjosim sawa kanğrañoq gilqas. Gilsim dia laqnsimqa aqaratqajqa sawa ñamam ugeiyim marqas, ⁴⁴⁻⁴⁵ ‘E olo puluosiy ijo tal uratem qaji deq olo aiqai.’ A degsi marsimqa aisim tal di laña unu degsim unqas. Tal di nami mañ salsib inği inği kalil gereiyeb milalejunu di unsimqa olo puluosim gilsim mondor uge 7 tulañ ugedamu nanği joqsim bosim koba na tal dia sqab. Soqnibqa tamo di aqa so tulañ ugeqas. Aqa so uge namij degwasai. Aqa so olo tulañ ugedamuqas. Dego kere tamo unğasari bini bati endeqa kumbra uge uge yeqñub qaji nanği degsib sougetesqab.”

Yesus a marej, “Ijo ai ijo was nanği tal qabe?”

⁴⁶ Yesus na tamo unğasari gargekoba nanği anjam degsi minjreqnaqa aqa was nanği aqa ai koba na Yesus qa bosib talq di iteb. Yesus a warum miligiq di sonaqa nanği na anjam bei minjqajqa deqa oqeq di tigelesoqñeb. ⁴⁷ Onaqa tamo bei na Yesus minjeñ, “Ni que. Ino was nanği ino ai ombla na ni anjam bei mermqa bonub agi oqeq di tigelejunub.” ⁴⁸ Onaqa Yesus na kamba minjeñ, “Ijo ai ijo was nanği tal qabe?” ⁴⁹ Degsi minjsiqa aqa bañ na aqa segi anğro nanği osoryosiqa minjeñ, “Ni une. Ijo ai ijo was nanği agide. ⁵⁰ Tamo a ijo Abu lañ qureq di unu qaji aqa areqalo dauryoqnqas di a ijo was bole. A ijo jaja. A ijo ai.”

13

Yesus a saga yago qa yawo anjam marej

¹ Bati deqa Yesus a tal uratosiqa alile aisiq ya agu qalaq di awoej. ² Onaqa tamo unğasari tulañ gargekoba nanği bosib aqa areq di koroonaqqa a sasalosiqa qobun gogetosiq di awoej. Awesonaqa tamo unğasari kalil nanği alile di tigelesoqñeb. ³ Tigelesonaqqa a na yawo anjam gargekoba nanği minjroqnej. Yawo anjam bei endegsi minjrej, “Niñgi quiy. Tamo bei a gilsiqqa aqa inği wauq di saga yago breiyelenej. ⁴ Breiyonaqa saga yago qudei gam qalaq aiyelenej. Ainabqa qebari nanği bosib uyekriteb. ⁵ Saga yago qudei mandam lanjaq di aiyelenej. Mandam di guma menin ti. Gogeq di mandam kiñala. Deqa saga yago aiyelenjosib urur oqoqujateb. ⁶ Nanço jirim tulañ guma aiyosai deqa sen oqsiq kanğrañoqqa nanği laosib morenej. ⁷ Saga yago qudei sil luwit ambleq di aiyelenej. Dena oqeb qaji sil luwit na dego dauryosiq oqsiq kabutnjqnaq geitosai. ⁸ Saga yago qudei mol mandam boledamuq di aiyeb. Di aisib oqboledamuyosib gei tulañ gargekoba atelenej. Qudei 100. Qudei 60. Qudei 30. ⁹ Tamo a dabkala ti sqas di a ijo anjam endi geregere quem.”

Yesus a kiyacaq tamo unğasari nanği yawo anjam minjroqnej?

¹⁰ Onaqa Yesus aqa angro nanqi aqa yawo anjam di qusibqa nanqi aqa areq bosib nenemyeb, “Ni kiyaca tamo ungasari nanqi yawo anjam minjreqnum?” ¹¹ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Qotei lan qureq di unu qaji a na aqa segi tamo ungasari nanqi taqatnrsim nanqo Mandor Koba sqas. Anjam di aqa utru uliejunu. Di Qotei na babtinqa ijo angro ninqi segi utru qalieqab. Ariya a na tamo ungasari lanaj nanqi yawo anjam aqa utru osornjrqsai. ¹² Tamo a powo ti sqas di Qotei na powo olo yimqa a powo koba oqas. Ariya tamo a powo ti sqasai di powo kiñala aqaq di unu qaji di Qotei na olo yaiyimqa a lanja sqas. ¹³ Tamo ungasari nanqi di nam atoqnsib ijo anjam aqa damu unosaietnub. Nanqi dab atoqnsib ijo anjam aqa utru quosaieqnu. Osib poinjrosaietnu. Deqa e na nanqi yawo anjam segi minjreqnum. ¹⁴ Nanqo kumbra dena anjam bei Qotei aqa medabu o tamo Aisaia nami marej qaji di aqa damu branteqnu. A endegsi marej, ‘Ninqi dab atoqnqab di ijo anjam aqa utru poinjwasai. Ninqi nam atoqnqab di ijo anjam aqa damu dego poinjwasai. ¹⁵ Tamo ungasari di nanqo are miligi getenjnrejunu. Nanqo dabkala na ijo anjam quqwjaja asginjreqnu. Nanqi nam brunejunub. Deqa nanqo namdamu na ijo kumbra unqasai. Nanqo dabkala na ijo anjam qusib utru poinjrqsai. Nanqi are bulyosib ijoq bqasai dego. Deqa e na nanqi boletnjrqsai.’ Qotei a nami degsi marej.

¹⁶ “O ijo angro, ninqi nunqo namdamu na ijo kumbra uneqnu. Nunqo dabkala na ijo anjam queqnu. Deqa ninqi tulan areboleboleingem. ¹⁷ E bole merngwai. Nami Qotei aqa medabu o tamo nanqi ti tamo bole bole nanqi ti gargekoba kumbra ninqi bini uneqnu qaji di unqajqa are koba soqnej. Ariya nanqi unosaietneq. Anjam ninqi bini queqnu qaji di dego nanqi quqwjaja are koba soqnej. Ariya nanqi quosaioqneq.”

Saga yago qa yawo anjam aqa utru Yesus na babtej

¹⁸ Osiqa Yesus a olo marej, “Saga yago qa yawo anjam e maronum di aqa utru e na babbtinqa ninqi quiy. ¹⁹ Saga yago qudei gam qalaq ainabqa qebari nanqi bosib uyekriteb di aqa utru endegsi unu. Qotei lan qureq di unu qaji a na aqa segi tamo ungasari nanqi taqatnrsim nanqo Mandor Koba sqas. Anjam di tamo qudei nanqi qusibqa ariya nanqi geregere poinjrosai. Deqa Satan a bosim anjam di olo yainjrqsas. Qotei na nanqo are miligiq di anjam di atej ariya Satan a bosim olo yainjrqsas. ²⁰ Saga yago qudei mandam lanjaq di aiyeb qaji di aqa utru endegsi unu. Tamo qudei nanqi Qotei aqa anjam qusib tulan areboleboleinjrimqa anjam di oqujatosib nanqo areq atqab. ²¹ Ariya anjam di nanqo are miligiq tulan guma aiyosai. Deqa sokiñala Qotei aqa anjam gotranjo qaji tamo qudei na bosib nanqi gulbe enjrsib ugeugeinjraqab. Yimqa nanqo areqalo Yesus qa singilateqnu qaji di nanqi olo ulontqab. ²² Saga yago qudei sil luwit ambleq di aiyeb qaji di aqa utru endegsi unu. Tamo qudei nanqi Qotei aqa anjam qusibqa ariya bunuqna nanqi olo mandam qa ingi ingi qa are koba qaloqnsib ñoro koba oqajqa are prugnjqroqnas. Yimqa kumbra dena nanqi gisanjrsim Qotei aqa anjam nanqo are miligiq di tentim loumqas. Saga yago uge nanqi gei bole atosaietnub dego kere. ²³ Saga yago qudei mol mandam boledamuq di aiyeb qaji di aqa utru endegsi unu. Tamo qudei nanqi Qotei aqa anjam qusib geregere poinjrimqa nanqo are miligiq di singilatqab. Deqa Qotei aqa anjam di nanqo are miligiq di saga bul tulan kobaqas. Qudei 100. Qudei 60. Qudei 30.”

Pilagin yago breiyqajqa yawo anjam

²⁴ Osiqa Yesus a olo yawo anjam bei tamo ungasari nanqi endegsi minjrej, “Qotei lan qureq di unu qaji a na aqa segi tamo ungasari nanqi taqatnrsim nanqo Mandor Koba sqas. Kumbra di tamo bei a gilsiqqa aqa ingi wauq di bem sum yagelenej dego kere. ²⁵ Bem sum yagelenonaqa qolo tamo ungasari nanqi nerenesonabqa jeu tamo bei a bosiqqa bem sum yago ambleq di pilagin yago dego breiyej. Breiyosiq ulanej. ²⁶ Ariya bunuqna bem sum oqsib geitelonabqa pilagin na dego dauryosiq oqej. ²⁷ Deqa kanqal tamo nanqi na bosib

unsibqa wau lanja minjeb, ‘O Tamo Koba, ni bem sum segi yagem. Deqa kiyaaqqa bem sum oqsib geitonubqa pilagin dego dauryosib oqonub?’

²⁸ “Onaqa wau lanja na kamba minjrej, ‘Jeu tamo bei a bosiq pilagin yago breiyej.’ Degsi minjrnaqa nanqi na kamba minjeb, ‘O Tamo Koba, ni marimqa iga pilagin di otorelenqom.’ ²⁹ Onaqa minjrej, ‘Ningi pilagin otoroib. Ningi otorqab di bem sum ti turtosib otoro uge. ³⁰ Deqa ningi uratib soqneb. Bem sum ti pilagin ti koba na oqsib geitelenjabqa e na ijo wau tamo qudei nanqi endegsi minjrqai, “Ningi pilagin otorosib ruwoelenjosib namyuwoq di koitii. Koitosib bem sum olo osib ijo talq di atelenjy.” ’ ”

Sis yago qa yawo anjam

³¹ Osiqa Yesus a olo yawo anjam bei endegsi minjrej, “Qotei lan qureq di unu qaji a na aqa segi tamo ungasari nanqi taqatnjrsim nanjo Mandor Koba sqas. Kumbra di tamo bei na sis yago osiq aqa wauq di yagej dego kere. ³² Sis yago nanqi tulan kiñilala kas yago bul. Ingi ingi qudei nanjo yago kokba yala. Sis yago nanqi tulan kiñilala. Ariya sis yago di tamo bei na osim aqa wauq di yagimqa bunuqna a oqsim tulan kobaqujaqas. Osim nam qudei bujnrsim dani kokba atelenqas. Amqa qebari nanqi bosib aqa daniq di simi atelenqab.”

Bem tiyeqnu qaji sum aqa yawo anjam

³³ Osiqa Yesus a olo yawo anjam bei endegsi minjrej, “Qotei lan qureq di unu qaji a na aqa segi tamo ungasari nanqi taqatnjrsim nanjo Mandor Koba sqas. Kumbra di bem tiyeqnu qaji sum bul. Unja bei a bem tiyeqnu qaji sum kiñala osiqa bem sum lanaj ti turtosiq web kobaqujaq di bulyonaqa bem kalil tiyekritej.”

Yesus a yawo anjam gargekoba maroqnej

³⁴ Yesus a na tamo ungasari nanqi yawo anjam gargekoba deqaji minjroqnej. A anjam bei minjrosaiqnej. Yawo anjam segi minjroqnej. ³⁵ A kumbra di yej deqa anjam bei Qotei aqa medabu o tamo bei nami marej qaji di aqa damu brantej. A endegsi marej, “E yawo anjam tamo ungasari nanqi minjroqnqai. Tulan nami yawo anjam di aqa utru uliesoqnej. Sosi qagi bini uliejunu. Deqa e na ubtosiy maroqnqai.”

Pilagin yago breiyqajqa yawo anjam aqa utru

³⁶ Osiqa Yesus na tamo ungasari nanqi uratnjrsiqa tal gogetosiq di sonaqa aqa angro nanqi aqa areq bosib minjeb, “O Tamo Koba, ni na pilagin qa yawo anjam di aqa utru geregere plaltosim merge.”

³⁷ Onaqa Yesus na minjrej, “Tamo bem sum yagej qaji di agi e segi. E Tamo Angro. ³⁸ Bem sum aqa wau di mandam endi. Bem sum yago di tamo ungasari Qotei na taqatnjreqnu qaji nanqi. Pilagin yago di Satan aqa segi tamo ungasari nanqi. ³⁹ Jeu tamo pilagin yago breiyej qaji di Satan. Bem sum geitelenjo bati di diño bati. Wau tamo bem sum otorelenjeb qaji di lan angro nanqi. ⁴⁰ Deqa ningi quiy. Wau tamo nanqi bosib pilagin otorosib namyuwoq di koitelenjeb dego kere lan angro nanqi diño bati qa kumbra degyqab. ⁴¹ Bati deqa e Tamo Angro na ijo lan angro nanqi qarijnritqa aisib ingi uge uge kalil tamo nanqi uneq breinjreqnub qaji nanqi ti tamo kalil kumbra uge uge yeqnub qaji nanqi ti pilagin bul breinjrib namyuwo kobaq aiqab. Deqa Qotei a nanjo Mandor Koba sqasai. Osim nanqi taqatnjrqasai dego. ⁴² Nanqi namyuwo kobaq aisib dia akamkobaoqnsib pailoqnsib nanjo jaqatin qa qalagei anjam atoqnqas. ⁴³ Bati deqa tamo ungasari kumbra bole bole yeqnub qaji nanjo Abu Qotei na nanqi taqatnjrsim nanjo Mandor Koba sqas. Deqa nanqi sen bul tulan suwanesqab. Tamo a dabkala ti sqas di a ijo anjam endi geregere quem.”

Silali ulitqajqa yawo anjam

⁴⁴ Osiqa Yesus a olo marej, “Qotei lan qureq di unu qaji a na aqa segi tamo ungasari nanngi taqatnjrsim nanngo Mandor Koba sqas. Kumbra di tamo qudei na silali kobaquja osib nam monngum miligiq di ateb dego kere. Atsib nañu agu beiq di sub bogsib sub miligiq di nam monngum uliteb. Onaqa tamo bei na bosiq nam monngum di itosiq tulan areboleboleiyej. Deqa a nam monngum di olo subq di mororyosiq gilsiq aqa ingi ingi kalil qarinyosiq dena silali osiq nañu agu di awaiyej.”

Kolilei qa yawo anjam

⁴⁵ Osiqa Yesus a olo marej, “Qotei lan qureq di unu qaji a na aqa segi tamo ungasari nanngi taqatnjrsim nanngo Mandor Koba sqas. Kumbra di ingi ingi qarinyo tamo bei a kolilei qa namoqnej dego kere. ⁴⁶ A gilsiq kolilei tulan boledamu bei itosiq olo puluosi bosiq aqa ingi ingi kalil qarinyosiq dena silali osiq kolilei di awaiyej.”

Kakan waiyqa yawo anjam

⁴⁷ Osiqa Yesus a olo marej, “Qotei lan qureq di unu qaji a na aqa segi tamo ungasari nanngi taqatnjrsim nanngo Mandor Koba sqas. Kumbra di tamo nanngi yuwalq di kakan waiyosib qe gargekoba utru segi segi eleneb dego kere. ⁴⁸ Kakan maqonaqa tamo nanngi na titosib bosib ululq di goge atsib awoosib qe bole bole gumba q di jigeleneb. Osib qe uge uge uratosib qalaq di breinjreb. ⁴⁹⁻⁵⁰ Kumbra deqaji diño bati qa brantqas. Lan angro nanngi bosib tamo bole bole nanngi elenqab. Osib tamo uge uge nanngi breinjribqa namyuwoq aiqab. Namyuwo koba dia nanngi akamkobaoqnsib pailoqnsib nanngo jaqatin qa qalagei anjam atoqnqas.”

⁵¹ Osiqa Yesus na aqa angro nanngi endegsi nenemnjrej, “Yawo anjam kalil merngonum qaji endi nngi utru poinqwo e?” Onaqa nanngi na minjeb, “Od.” ⁵² Onaqa Yesus na olo minjrej, “Qotei lan qureq di unu qaji a na aqa segi tamo ungasari nanngi taqatnjrsim nanngo Mandor Koba sqas. Anjam di dal anjam qalie tamo qudei nanngi poinjreqnu. Poinjreqnu qaji nanngi tal aqa abu bul sqab. Deqa nanngi nanngo talq dena ñoro bunuj ti ñoro namij ti elenjoqnsib oqeq atoqnqab.”

Yesus aqa qure utru nanngi aqa anjam quetosai

⁵³ Yesus a yawo anjam di kalil marsiq koboonaqa a sawa di uratej. ⁵⁴ Osiqa aqa segi qure utruq gilsiq di sonaqa yori batiej. Deqa a Juda nanngo Qotei tal miligiq gilsiq tamo ungasari gargekoba sonab tigelosiq Qotei aqa anjam palontosiq minjroqnej. Minjreqnaqa tamo ungasari nanngi aqa anjam qusibqa tulan prugugetosib maroqneb, “Yesus a powo qabe na osiq anjam singila deqaji palontosiq mergeqnu? A kiyersiq manwa deqaji babteleqnu?” ⁵⁵ Aqa abu a lana tal gereiyo qaji tamo. A Maria aqa niri. A Jems na Josep na Saimon na Judas na nanngo was. ⁵⁶ Aqa jaja kalil nanngi agi iga koba na endi unum. Deqa a kiyersiq manwa deqaji babteleqnu?” ⁵⁷ Nanngi degsib yomu anjam marsib Yesus qa ugeeb. Onaqa a na minjrej, “Qotei aqa medabu o qaji tamo bei aqa segi qure utruq gilsim anjam minjroqnqas di nanngi aqa anjam quetqa asginjrqsas. Deqa a ñam saiqoji sqas. Aqa segi talq di dego a ñam saiqoji sqas. Ariya a qure bei beiq giloqnsim anjam minjroqnqas di nanngi aqa anjam quetoqnsib aqa ñam soqtoqnqab.” ⁵⁸ Yesus na tamo ungasari nanngi degsi minjrej. Aqa segi qure utruq di a manwa gargekoba yosai. Di kiyaaqa? Nanngi a qa nanngo areqalo sinjilatosai deqa.

14

Herot a are qalej, “Yesus a Jon yansnjro qaji”

¹ Bati deqa tamo ungasari nanngi Yesus qa saosib laqnabqa Mandor Herot a quej. ² Qusiqa aqa wau tamo nanngi minjrej, “Tamo di a Jon yansnjro qaji. A moisiq olo subq na tigelqo. A deqa singila osiq manwa babteleqnu.”

³⁻⁴ Herot a nami aqa was Filip aqa naun Herodias yayosiq ej. Deqa Jon na Herot minjoqnej, “Ni ino segi was aqa unja em di kumbra bolesai. Ni kumbra ugeteqnum.”

Jon na Herot degsi minjoqnej. Deqa Herot a Jon qa minjin oqetonaqa aqa qaja tamo qudei qarinjrnnaqa gilsib Jon ojsib sil na qosisib tonto talq di waiyeb. ⁵ Jon a tonto talq di sonaqa Herot a endegsi are qaloqnej, “E Jon qalit moiqas.” Ariya tamo ungasari kalil nanqi maroqneb, “Jon a Qotei aqa medabu o qaji tamo bole.” Nanqi degsib maroqneb deqa Herot a nanqi ulainjrsiq Jon qalqa uratej.

⁶ Ariya bati bei Herot a Jon qalim moiqajqa gam endegsi itej. Aqa nambabo bationaqa a na maruro atsiqa tamo qudei nanqi metnjrnaq bosib aqa talq di koroeb. Koroosib inji uyeq nabqa Herot aqa nawn aqa angro sebin a warum miligiq bosiq nanqi lou tuetnjroqnej. Onaqa Herot a di unsiqa tulan areboleboleiyej. ⁷ Deqa a na angro sebin di minnej, “Ni ijo inji kiye oqajqa merbqam e ni emqai.” Osiqa aqa anjam di olo singilatosiq minnej, “Ijo anjam di e bole dauryqai. E uratqasai bole sai.” ⁸ Onaqa angro sebin aqa ai na minnej, “Ni Jon aqa gate qa Herot minje.” Onaqa angro sebin na Herot minnej, “Ni Jon yansjro qaji aqa gate tabirq di atsim ebe.”

⁹ Onaqa Herot a Jon qalim moiqajqa are sosai deqa a are tulan gulbekobaiyej. Ariya aqa segi anjam tamo kalil nanqi ulatamuq di marsiq singilatej qaji deqa are qalsiq angro sebin di minnej, “Di kere.” ¹⁰ Osiqa aqa qaja tamo bei qarinyonaq gilsiq tonto talq di Jon aqa kakro gentetej. ¹¹ Osiqa aqa gate tabirq di atsiqa osi bosiq angro sebin di yonaqa a na osi gilsiq aqa ai yej. ¹² Onaqa bunuqna Jon aqa angro nanqi deqa qusibqa bosib Jon aqa qusa osi gilsib subq ateb. Osib Yesus aqa areq gilsib minjeb, “Herot na Jon qalnaq moiyej.”

Yesus a tamo 5,000 nanqi inji anainjrej

¹³ Onaqa Yesus a anjam di qusiq a sawa di uratosiq qobun bei gogetosiq wadau sawaq gilej. Aqa angro nanqi ti gileb. A gileqnaqa tamo ungasari kalil nanqi deqa qusibqa nanqi segi segi qureq na tigelosib singa na gurgurosib Yesus namqajqa gileb. ¹⁴ Onaqa Yesus a qobun na gilsiq tiryosiq nam atej di tamo ungasari tulan gargekoba nanqi nami tiryqa sawaq di tarinesonab unjrej. Unjrsiq a nanqi qa are ugeiyej. Deqa a nanqi areq aisiqa nanqi ma tamo kalil boletnjroqnej.

¹⁵ Onaqa seji aisiq bilaqtonaqa Yesus aqa angro nanqi aqa areq bosib minjeb, “O Tamo Koba, endi wadau sawa. Seji aigo. Qoloqas. Deqa ni na tamo ungasari nanqi minjrimqa qure qureq gilsib di inji awaiyosib uyqab.” ¹⁶ Onaqa Yesus na minjrej, “Nanqi kiyaa qure qureq gilqab? Ninji segi na inji anainjriy.” ¹⁷ Degsi minjrnnaqa nanqi na kamba minjeb, “Iga inji sai. Iga bem 5 qe aiyela segi unu.” ¹⁸ Onaqa Yesus na minjrej, “Bem ti qe ti di ijoq osib boiy.”

¹⁹ Onaqa nanqi bem ti qe ti di osi bosib Yesus yonabqa a na tamo ungasari kalil nanqi minjrej, “Ninji kalil ninjq di awoelenoy.” Onaqa nanqi kalil awoonabqa Yesus na bem 5 ti qe aiyel ti di osiq lan goge tarosiq Qotei pailyej. Pailyo koboonaqa bem ti qe ti ginjenyosiq aqa angro nanqi enjrnnaqa nanqi na osi giloqnsibqa tamo ungasari nanqi jeisib enjreknab uyoqneb. ²⁰ Uynab kalil menetnjrej. Onaqa inji oto urateleheb qaji di Yesus aqa angro nanqi na koroyosib gumba kokba 12 di jignab maqelenej. ²¹ Tamo kalil bem ti qe ti uyeq qaji nanqi sisiyeb 5,000. Ariya ungasari ti angro du du ti nanqi sisiyosai.

Yesus a ya banqaa na walwelej

²² Onaqa Yesus na aqa angro nanqi endegsi minjrej, “Ninji qobun gogetosib namoosib gilsib ya agu taqal beiq di tiryosib soqniy. E na tamo ungasari nanqi minjritqa nanqi qure qureq jaraiyoqniq e bqai.” ²³ Onaqa Yesus aqa angro nanqi namoosib qobun na gileq nabqa Yesus na tamo ungasari nanqi minjrnnaq jaraiyeq nabqa a segi Qotei pailyqa marsiq manaq oqej. Oqsiiq a segi mana goge di sonaqa bilaqtej. ²⁴ Onaqa aqa angro nanqi qobun na gileq nabqa ya agu ambleq di jagwa koba tigelosiq ya korkortosiq nanqi pulutnjrej. ²⁵ Nobqolo ambru Yesus a aqa angro nanqi bosiq ya banqaa na walwelosiq nanqi daurnjrsiq gilej. ²⁶ Onaqa nanqi nam ateb di Yesus a ya banqaa

na walwelosiq nanjo areq beqnaqa unsib mareb, “Di buga beqnu.” Osib nanji tulan ulaugetosib lelenkobaeb. ²⁷ Onaqa Yesus na minjrej, “Nunjo are singilatiy. Endi e beqnum. Ulaaib.”

²⁸ Onaqa Pita na minjej, “O Tamo Koba, ni kiyo beqnum? Ni degam e odbimqa e kamba ya banqaq na walwelosiy ino areq bqai.” ²⁹ Onaqa Yesus na Pita minjej, “Od, endi e. Ni au.” Degsi minjnaqa Pita a qobun uratosiqa ya banqaq na walwelosi gilsiq Yesus jojomyej. ³⁰ Yesus jojomyosiqa nam atsiq jagwa unsiq ulaej. Ulaosiq tuqoqnsiq maosiq Yesus minjej, “O Tamo Koba, e tuqeqnum. Deqa ni e aqaryaibe.”

³¹ Onaqa Yesus na aqa ban waiyosiq Pita ojsiq soqtej. Soqtosiq minjej, “Kiyaqa ni areqalo aiyeltonum? Ni e qa ino areqalo singilatqa yonum keresaiimqo.” ³² Degsi minjsiqa nanji aiyel qobun gogetonabqa jagwa laej. ³³ Onaqa tamo qobunq di soqneb qaji nanji Yesus aqa manwa di unsibqa nanji aqa nam soqtosib minjeb, “Bole, ni Qotei aqa Niri.”

Tamo ungasari nanji Yesus aqa gara mutu ojeqnab nanjo ma kobooqnej

³⁴ Yesus aqa angro nanji koba na qobun na gilsib ya agu taqal beiq di brantosib Genesaret sawaq di tiryeb. ³⁵ Tiryonabqa qure deqaji nanji na Yesus unsibqa aqa ulatamu poinjrej. Poinjrnaqa anjam qarinyonab qure qure kalil jojom di soqneb nanji quoqnsib nanjo ma tamo nanji joqoqnsib Yesus aqa areq osi belenoqneb. ³⁶ Belenoqnsib Yesus endegsib minjoqneb, “Nanji ino gara mutu segi ojibqa nanjo ma kobooqnas.” Onaqa Yesus na odnjrnaqa tamo ungasari kalil ma ti soqneb qaji nanji aqa gara mutu ojoqneb. Ojoqneb qaji kalil nanjo ma kobooqnej.

15

Yesus a Qotei aqa dal anjam ti moma nanjo kumbra qa ti marej

¹ Onaqa bati deqa Farisi nanji ti dal anjam qalie tamo qudei ti nanji Jerusalem dena bosibqa Yesus aqa areq di koroeb. Koroosib minjeb, ² “Ino angro nanji kiyaga gago moma nanjo kumbra gotranjeqneb? Agi nanji ingi uyqa oqnsib mati ban yansosaisosib lanja uyeqneb.”

³ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Ninji kiyaga Qotei aqa dal anjam gotranjoqnsibqa olo nunjo segi moma nanjo kumbra dauryeqneb? ⁴ Qotei a nami marej, ‘Ni ino ai abu nanjo sorgomq di geregere sosimqa nanjo anjam dauryoqne. Tamo bei na aqa ai abu nanji misilinjrinqa a qalib moyem.’ Qotei a nami degsi marej. ⁵ Ariya ninji mareqneb, ‘Tamo bei aqa ai kiyo aqa abu kiyo ingi qa truquamqa a na minjqas, ‘Ijo ingi ingi ejunum endi e ni emqa kere. Eo. E ni emqasai. E nami Qotei atraiyqa giltem deqa e ni aqaryaimqasai.’ ⁶ A degsi minjqas di ninji marqab, ‘A keretqo. A na aqa ai abu nanji aqaryainjrai.’ Ninji degsib marqab. Nunjo kumbra dena ninji Qotei aqa anjam gotranjoqnsibqa olo nunjo segi moma nanjo kumbra dauryeqneb.

⁷ “Ninji gisan tamo. Ninji anjam maro aiyelteqneb. Qotei aqa medabu o qaji tamo Aisaia a kere ninji qa anjam endegsi marej, ⁸ ‘Tamo nanji di nanjo medabu na ijo nam soqteqneb. Ariya nanjo are miligi e qa sosai. Isaq di unu. ⁹ Nanji lanja baban na e qa loueqneb. Osib mandam tamo nanjo dal anjam palontoqnsib olo beltoqnsib mareqneb, ‘Anjam endi Qotei aqa anjam.’”

Ingi kiye na tamo a jiga yeqnu?

¹⁰ Yesus a Farisi nanji anjam degsi minjrnsiqa olo tamo ungasari kalil nanji metnjrnaqa aqa areq bonabqa minjrej, “Ninji ijo anjam endi geregere qusib poinjem. ¹¹ Tamo bei a ingi uyimqa aqa miligiq aiqas dena tamo jiga yqasai. Ingi uge uge tamo aqa medabuq na branteqnu qaji dena tamo jiga yeqnu.”

¹² Yesus na tamo ungasari nanji anjam degsi minjrnsiq koboonaqa aqa angro nanji aqa areq bosib minjeb, “Farisi nanji ino anjam di qusib ni qa are ugeinjrqo. Di ni qalie e?”

¹³ Onaqa Yesus na minjrej, “Ijo Abu lan qureq di unu qaji a ingi yagobuleqnu. Ingi kalil a yagosai qaji di a na jirim qoji otorosim taqal breinjrqas. ¹⁴ Deqa ningi Farisi nanngi uratnjrib soqneb. Nanngi tamo nam qandimo bul unub deqa nanngi na tamo bei gam osoryqa keresai. Ningi qalie, tamo nam qandimo bei na tamo nam qandimo bei aqa ban ojsim ombla walwelqab di ombla mangalsib subq aiqab. Farisi nanngi tamo deqaji bul.”

¹⁵ Onaqa Pita na Yesus minjej, “O Tamo Koba, ingi jiga qa yawo anjam ni maronum di aqa utru geregere plaltosim mergim iga quqwom.” ¹⁶ Onaqa Yesus na kamba aqa angro nanngi endegsi minjrej, “Ningi dego ijo yawo anjam di aqa utru poingosai e? ¹⁷ Tamo nanngi ingi uyeq nabqa aisiq meneq di unu. Meneq dena bi talq di waiyeq nub. Ningi di poingosai kiyo? ¹⁸ Ingi uge uge tamo aqa are miligiq na oqoqnsiq medabuq na branteqnu qaji dena tamo jiga yeqnu. ¹⁹ Ingi uge uge di agi ubtosiy merngwai. Areqalo uge uge, tamo qaloqa, unqa qa laoqa, was aqa nauj anjamyoqa, bajinoqa, was aqa jejamu lana gisanjoqa, was yomuiyoqa. ²⁰ Kumbra uge uge dena tamo jiga yeqnu. Tamo a ban yansosaisosim lana ingi uyqas dena a jiga yqasai.”

Kenan qaji unqa a Yesus qa aqa areqalo singilatej

²¹ Onaqa Yesus a dena tigelosiq walwelosiq Tair qure ti Saidon qure ti nanngo sawaq gilej. ²² Gilsiq di sonaqa Kenan qaji unqa bei a sawa dena brantosiqa Yesus aqa areq bosiq singila na pailyosiq minjej, “O Tamo Koba, Devit aqa Njiri, ni e qa are ugeimeme. Mondor uge na ijo angro sebin a tulan ugeugeiyosiq jaqatin koba yeqnu.” ²³ Onaqa Yesus a unqa di aqa anjam qusiq quosaibulosiq anjam bei kamba minjosai. A mequmej. Deqa Yesus aqa angro nanngi aqa areq bosib minjeb, “O Tamo Koba, unqa di a singila na iga pailgoqnsiq daurgeqnu. Deqa ni na saidyimqa a puluosim ulanqas.”

²⁴ Onaqa Yesus na minjrej, “Israel nanngi sougetejunub. Nanngi kaja bul mandor saiqoji. Qotei na e qarinjbonaq nanngo segiq bem.” ²⁵ Onaqa unqa di a Yesus aqa areq di singa pulutosiq pailyosiq minjej, “O Tamo Koba, ni e aqaryaibe.” ²⁶ Onaqa Yesus na kamba minjej, “Iga angro du du nanngo ingi yainjrsim olo baun nanngi anainjrqom di kumbra bolesai.” ²⁷ Onaqa unqa dena olo Yesus minjej, “O Tamo Koba, ni kere maronum. Ariya e kamba anjam bei mermit ni que. Angro du du nanngi ingi uyeq nabqa ingi ñengi ululoneqnaqa baun nanngi dego uyeq nub.” ²⁸ Onaqa Yesus a anjam di qusiq minjej, “O unqa, ni e qa ino areqalo tulan singilatonum. Osim agi ni na anjam degsi merbonum. Deqa ni gilime. Ino anjam di e na dauryosiy ino angro boletqai.” Degsi minjnaqa bati qujai deqa mondor uge na aqa angro di uratonaga a boleelj.

Yesus a tamo ungasari gargekoba nanngi boletnjroqnej

²⁹ Onaqa Yesus a sawa di uratosiq walwelosiq Galili ya aguq di brantej. Brantosiqa dena manaq oqsiaq dia awesoqnej. ³⁰ Awesonaqa tamo ungasari tulan gargekoba nanngi na tamo singa qandamnjo qaji ti tamo nam qandamnjo qaji ti tamo jejamu lainjro qaji ti tamo mej singilainjro qaji ti tamo ma utru segi segi so qaji nanngi ti joqsib boqnsib Yesus aqa areq di atoqneb. Ateq nabqa a na nanngi kalil boletnjroqnej. ³¹ Deqa tamo mej singilainjro qaji nanngi olo anjam bole maroqneb. Tamo jejamu lainjro qaji nanngo jejamu olo singilaoqnej. Tamo singa qandamnjo qaji nanngi olo tigelosib walweloqneb. Tamo nam qandamnjo qaji nanngi olo nam poinjreqnaqa sawa unoqneb. Deqa tamo ungasari kalil nanngi Yesus aqa manwa di unoqnsib tulan prugoqnsib Israel nanngo Qotei aqa ñam soqtoqneb.

Yesus a tamo 4,000 nanngi ingi anainjrej

³² Onaqa Yesus na aqa angro nanngi olo metnjrnaqa aqa areq bonabqa minjrej, “Tamo ungasari nanngi bati qalub e koba na soqneb nanngi ingi saiqoji. Deqa e nanngi qa are ugeibqo. E nanngi mam ti suweinjrirtqa gamq di nanngi mam na lao uge.” ³³ Degsi minjrnaqa nanngi na kamba minjeb, “Sawa endi wadau. Deqa iga ingi qabe na osimqa

tamo ungasari gargekoba endi anainjronam kereqas?” ³⁴ Onaqa Yesus na minjrej, “Ningi bem gembub unu?” Onaqa minjeb, “Bem 7 unu. Qe kiñilala quja quja dego unu.”

³⁵ Onaqa Yesus na tamo ungasari nanği minjrej, “Ningi kalil mandamq di awoelenjoiy.” ³⁶ Degsi minjrnaqa nanği kalil mandamq di awoonabqa Yesus na bem 7 ti qe ti di osiqa Qotei pailyej. Pailyosiqa bem ti qe ti ginğenyosiqa aqa anğro nanği enjreçnaqa nanği na osi giloqnsibqa tamo ungasari nanği anainjreçnab uyoqneç. ³⁷ Uynab kalil menetnjrej. Onaqa inği oto uratelenç qaji di Yesus aqa anğro nanği na koroiyosib gumba kokba 7 di jignab maçelençej. ³⁸ Tamo kalil inği uyeb qaji nanği sisiyeb 4,000. Ariya ungasari ti anğro du du ti nanği sisiyosai. ³⁹ Onaqa Yesus na tamo ungasari kalil nanği suweinjrnaqa nanço qure qureç gileçnabqa a qobun goçetosiqqa Magadan sawaq gileç.

16

Farisi nanği Qotei aqa mañwa bei unqajqa mareb

¹ Onaqa Farisi ti Sadyusi ti nanği Yesus aqa areç bosibqa a anjam bei grotimqa qusib a ojçajqa deça gisanjosib minjeb, “Ni endego Qotei aqa mañwa bei babtım iga unçom.” ² Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Bilaçteçnaqa ninği mareçnub, ‘Señ lentço. Lanbi usriño. Deça sawa boleças.’ ³ Nebeeçnaqa ninği mareçnub, ‘Lanbi tuluço. Señ lentço. Deça jagwa awa ti bças.’ Od, ninği lan unçoqnsib geregere peçiyenub. Ariya Qotei aqa mañwa bini branteçnu qaji di ninği kiyaaqqa utru poiğçosaieçnu? ⁴ Tamo ungasari bini bati endea unub qaji nanço kumbra tulañ ugedamu. Nanği Qotei areiyosaieçnub. Nanği gaigai Qotei aqa mañwa laña unqajqa metbeçnub. Deça e na Qotei aqa mañwa bei nanği osornjrçasai. Jona aqa mañwa segi osornjritqa nanği unqab.” Yesus na Farisi ti Sadyusi ti nanği degsi minjrsiqa uratnjrsiq gileç.

Bem tiyeçnu qaji sum qa yawo anjam

⁵ Osiqa Yesus na aqa anğro nanği joçsiqa koba na olo qobun goçetosibqa ya agu taçal beiq di branteç. Bati deça aqa anğro nanği bem oçajqa are walnjrej. ⁶ Onaqa Yesus a nanği endegsi minjrej, “Ningi geregere ñam atsib soçniy. Bem tiyeçnu qaji sum Farisi nanço bem ti bulyimqa bem dena tiyekritosim tulañ kobaqujaças. Sadyusi nanço bem deço tiyekritosim tulañ kobaqujaças.” ⁷ Onaqa Yesus aqa anğro nanği aqa yawo anjam di qusibqa segi segi maroçneç, “Iga bem osai deça kiyo mergwo?” ⁸ Onaqa Yesus a nanço anjam di çalieosiqa minjrej, “Nunço areçaló e qa siñilatqa yonub tulañ keresaiinçwo. Ninği kiyaaqa bem osai deça mareçnub? ⁹ Ninği e qa poiğçosai unu kiyo? E nami bem 5 ginğenyosimqa tamo 5,000 anainjronam uynab menetnjrnaqa ninği inği oto koroiyosib gumba kokba 12 di jignab maçelençej. Ninği deça are walñçwo kiyo? ¹⁰ E bati bei bem 7 deço ginğenyosimqa tamo 4,000 anainjronam uynab menetnjrnaqa ninği inği oto koroiyosib gumba kokba 7 di jignab maçelençej. Ninği deça are walñçwo kiyo? ¹¹ O ijo anğro, e ninği bem tiyeçnu qaji sum qa merñçonum di e ninği yawo anjam merñçonum. E ninği bem bole qa merñçosai. Ninği kiyaaqa deça poiğçosai? Ninği quiy. Bem tiyeçnu qaji sum Farisi ti Sadyusi ti nanço bem ti bulyimqa bem dena tiyekritosim tulañ kobaqujaças. Ninği deça geregere ñam atsib soçniy.”

¹² Yesus na aqa anğro nanği degsi minjrnaqa nanği qusib poiñrej, “Bole, Yesus a bem bole tiyosim kobaqujaças deça iga mergosai. Farisi ti Sadyusi ti nanço gisañ anjam bem bul tulañ kobaças deça iga mergwo.”

Pita a Yesus qa poiçonaqa aqa ñam ubteç

¹³ Onaqa bati bei Yesus na aqa anğro nanği olo joçsiqa koba na walwelosib Sisaria Filipai çure nanço sawaq di branteç. Brantosib Yesus na aqa anğro nanği endegsi nenemnjrej, “Tamo ungasari nanği e Tamo Anğro e qa kiyersib mareçnub?” ¹⁴ Onaqa nanği na minjeb, “Tamo çudei nanği mareçnub, ni Jon yansnjro qaji. Çudei nanği mareçnub, ni Elaija. Çudei nanği mareçnub, ni Jeremaia kiyo Qotei aqa medabu o tamo

nanği nami soqneb deqaji bei kiyo?" ¹⁵ Onaqa Yesus a nanği olo nenemnjrej, "Ninği segi e qa kiyersib mareqñub?"

¹⁶ Onaqa Saimon Pita na minjej, "Ni Kristus. Ni Qotei ñambile gaigai unu qaji aqa Njiri."

¹⁷ Pita a kamba Yesus degsi minjnaqa a na minjej, "O Saimon, Jona aqa njiri, ni tulañ areboleboleimeme. Di kiyaaqa? Ino anjam merbonum di mandam tamo bei na babtosiq mermosai. Ijo Abu lañ qureq di unu qaji a segi na anjam di babtosiq mermqo. ¹⁸ Deqa e ni endegsi mermqai. Ni Pita. Ni meniñ bul. Meniñ quraq di e na ijo segi tamo unğasari kalil nanği koroinjrçai. Koroinjritqa Moiyo Qure aqa singila na nanği ugetnjrça keresai. ¹⁹ O Pita, ni que. Qotei a lañ qureq di Mandor Koba unu deqa e ni singila emqai. Emitqa ni mandamq endi gam getentqam di Qotei a dego lañ qureq di gam getentqas. Ni mandamq endi gam waqtqam di Qotei a dego lañ qureq di gam waqtqas." ²⁰ Yesus na Pita degsi minjsiqa olo aqa anğro nanği endegsi minjrej, "E Kristus. Ninği ijo ñam di ubtosib tamo qudei minjraib."

Yesus a marej, "E moisiy olo subq na tigelçai"

²¹ Bati deqa Yesus na aqa anğro nanği endegsi minjrej, "E Jerusalem aiyeqñum. Dia Juda gate nanği ti atra tamo kokba ti dal anjam çalie tamo nanği ti e jaqatiñ koba ebsib lubsib moiyoñqab. Bati çalub koboamqa e olo subq na tigelçai." Yesus a anjam di ubtosib minjrej.

²² Onaqa Pita a anjam di qusiqa Yesus osiqa çalaq gilsiqqa njirintosiq minjej, "O Tamo Koba, kumbra di inoq di degsi brantqa maraim." ²³ Onaqa Yesus a bulosiqa Pita koqyosiqa njirintosiq minjej, "Ni Satan bul. Deqa ni ijo qoreq gile. Ni e uneq waibaim. Ni Qotei aqa areqalo dauryosai. Ni mandam tamo nanço areqalo dauryonum. Dauryosim agi ni na anjam di merbonum."

²⁴ Osiqa Yesus na aqa anğro kalil nanği endegsi minjrej, "Tamo bei na e daurbqa osimqa a aqa segi areqalo kalil uratekritosim aqa segi ñamburbas qoboiyosim e daurbem. ²⁵ Tamo bei na aqa segi ñambile taqatqajqa arearetqas di a padalqas. Ariya tamo bei a e qa are çalsimqa aqa segi ñambile uratqas di a olo ñambile bole oqas. ²⁶ Tamo bei a mandam qa ñoro kalil koroiyosim ariya mondoñ aqa segi qunuñ padalqas di ñoro dena a kiyersim aqaryaiyqas? Di keresai. Aqa qunuñ padalqas di a awai kiye atsim dena aqa qunuñ olo aqaryaiyosim a ñambile sqas? Di keresai. ²⁷ E Tamo Anğro. Mondoñ e ijo Abu aqa rian na ti aqa lañ anğro nanço rian na ti bçai. Bosiy tamo unğasari kalil nanço kumbra qa peginjrçiy awai keretosiy enjrçai. ²⁸ E bole mernğwai. Tamo qudei ijo areq endi tigelejñub qaji nanği moreñosaisoqñibqa e Tamo Anğro bçai. Bosiy nanği taqatnjrçiy nanço Mandor Koba soqñit nanği e nubqab."

17

Yesus aqa jejamu bulyonaq aqa anğro çalub nanği unobeiteb

¹ Osiqa bati 6 onaqa Yesus a tigelosiqa Pita na Jems na aqa was Jon na nanği segi çalub joqsıqa koba na mana goge kobaq oqsib di soqneb. ² Sosibqa Yesus aqa jejamu bulyonaq nanği unobeiteb. Aqa ulatamu señ bul tulañ suwañoqnej. Aqa gara dego tulañ puloñosiq qatekritej. ³⁻⁴ Onaqa Moses Elaija wo nanği brantosib Yesus koba na anjam maroqneb. Mareqñabqa Yesus aqa anğro nanği na nanği aiyeñ unjrsibqa Pita a Yesus minjej, "O Tamo Koba, Moses Elaija wo nanği bosib iga koba na endi unum di bolequja. Deqa ni na e odbimqa e tal kiñilala çalub gereiyçai. Bei ino. Bei Moses aqa. Bei Elaija aqa."

⁵ Pita a degsi mareqnaqa lañbi tulañ suwañosiq aisiqa nanği kabutnjrej. Onaqa lañbi miligiq dena anjam bei endegsi brantonaq nanği queb, "Endi ijo Anğro qujai e na tulañ qalaqalaiyeqñum qaji. E a qa areboleboleibeqñu. Deqa ninği aqa anjam quetoqñiy."

⁶ Onaqa Yesus aqa anğro nanği anjam di qusibqa tulañ ulaugeteb. Osib sinğa pulutosib mandamq di ñam quosib njerenjeb. ⁷ Onaqa Yesus a nanço areq gilsiqqa nanço gateq di aqa

ban atsiqa minjrej, “Ningi tigeliy. Ningi ulaaib.” ⁸ Degsi minjrnaqa nanği tigelosib njam ateb di Yesus a segi nanği koba na sonab uneb. Nanği tamo bei unosai.

⁹ Nanği Yesus ombla manaq dena olo aiyoqnsibqa Yesus a singila na minjrej, “Manjwa ningi mana goge di unonub qaji di ubtosib tamo qudei minjraib. Bunuqna e Tamo Anğro moisiy olo subq na tigelotqa bati deqa ningi na ubtosib minjroqnaqab.”

¹⁰ Onaqa nanği Yesus aqa anjam di qusib kamba minjeb, “Dal anjam qalie tamo nanği mareqnu, ‘Elaija a namo bamqa Kristus a bunuqna bqas.’ Anjam di kiyaaqa degsib mareqnu?”

¹¹ Onaqa Yesus na minjrej, “Nanğo anjam di bole. Elaija a namo bosim tamo unğasari kalil nanğo areqalo gereiyetnrsim soqnmqa bunuqna Kristus a bqas. ¹² Ariya e ningi endegsi mernğwai. Elaija agi bej. Bonaqa tamo nanği a qa poinjrosai. Deqa gulbe kalil nanği a yqajqa are soqnej qaji agi yeb. E Tamo Anğro dego degsib jaqatin ebqab.” ¹³ Onaqa nanği Yesus aqa anjam di qusib endegsi poinjrej, “Bole, Yesus a Elaija qa bole marosai. A Jon yansjro qaji qa marqa osiqa Elaija aqa ñam na yawo anjam marqo.”

Yesus a anğro mel aqa jejamuq na mondor uge wiyetej

¹⁴ Onaqa Yesus na aqa anğro qalub nanği di joqsiqa koba na aisib tamo unğasari tulan gargekoba mana utruq di tariņesonab itnjreb. Onaqa tamo bei a bosiqqa Yesus aqa areq di singa pulutosiqa minjej, ¹⁵ “O Tamo Koba, ni ijo anğro mel qa are ugeimimqa aqaryaiye. A bati gaigai nanarioqnsiqa dena aqa jejamu tulan ugeeçnu. Bati gargekoba a ulonjoqnsiqa njamyuwoq o yaq aiyeçnu. ¹⁶ Deqa e a osim ino anğro nanğoç osi bonumqa nanği na boletqa yonub keresaiinjrço.”

¹⁷ Onaqa Yesus a anjam di qusiqa endegsi marej, “Ningi tamo unğasari bini bati endeqa unub qaji nunğo areqalo e qa singilatosa bole sai. Nunğo kumbra tulan uge. Bati gembub e ningi koba na sosiyqa nunğo gulbe di qoboioqnaçai? Anğro mel di ijo areq osib boiy.”

¹⁸ Onaqa osi bonabqa Yesus na mondor uge di ĩirinçosiç minjej, “Ni anğro di uratosim ulan.” Degsi minjnaqa mondor uge na anğro di uratosiç ulanej. Ulanonaqa bati qujai deqa anğro a boleej.

¹⁹ Onaqa Yesus aqa anğro nanği aqa areq lumu bosib nenemyeb, “Iga kiyaaqa mondor uge di wiyqa yonum keresaiigwo?”

²⁰ Onaqa Yesus na minjrej, “Utru agiende. Ningi e qa nunğo areqalo singilatqa yonub ningi tulan truquonub. E bole mernğwai. Nunğo areqalo e qa singilato qaji di sis yago bul kiñala sqas di kereqas. Degesqas di ningi mana kobaquja endi minjibqa a nunğo anjam dauryosim tigelosim sawa beiq gilqas. Nunğo areqalo e qa singilato qaji degesqas di ningi kumbra kalil yqa kereingwas. ²¹ Deqa ningi mondor uge deqaji winjrqa osibqa ningi mati ĩnçi uratosib quriençosib Qotei pailyoçniy. Dena qujai ningi na mondor uge winjrib jaraiçab.”

Yesus a marej, “E moisiy olo subq na tigelçai”

²² Onaqa Yesus na aqa anğro nanği olo joqsiqa koba na sawa di uratosib Galili sawaq gilsib dia sosibqa Yesus na minjrej, “E Tamo Anğro. Jeu tamo nanği na e ojsib tamo qudei nango banç di e atqab. ²³ Atib lubib moiçai. Bati qalub koboamqa e olo subq na tigelçai.” Onaqa Yesus aqa anğro nanği anjam di qusib utru poinjrosai. Deqa nanği are tulan gulbekobainjrej.

Yesus a atra tal takis waiyej

²⁴ Onaqa bati bei Yesus aqa anğro nanği koba na walwelosib Kaperneam qureq gileb. Gilsib di sonabqa atra tal takis o tamo nanği Pita aqa areq bosib nenemyeb, “Nunğo Qalie Tamo a atra tal takis oçnsiç ateqnu e?” ²⁵ Onaqa Pita na minjrej, “Od, a ateqnu.”

Osiqa Pita a tal gogetosiqa takis o tamo nanğo anjam di Yesus minjqa laqnaqa Yesus a nami qalieosiç deqa minjoqujatej, “O Saimon, ni kiyersi are çalonum? Mandam endeçaji mandor nanği yai nanğoç dena takis eqnuç? Nanğo segi anğro nanğoç dena

eqnub kiyo tamo lanaj nanqoq dena eqnub kiyo?” ²⁶ Onaqa Pita na kamba minjej, “Tamo lanaj nanqoq dena eqnub. Nanqo segi anqro nanqoq dena osai eqnub.” Onaqa Yesus na minjej, “Ni kere maronum. E Qotei aqa Anqro unum deqa e atra tal takis atqa uratqai di kere. ²⁷ Unqum. Iga takis o tamo nanqo are ugetetnrqasai. Deqa ni alile aisim yima waiyosim qe namoqna oqam qaji di aqa medabu waqtosimqa aqa medabu miligiq di silali bei soqnim unqam. Unsim silali di osi gilsim gago aiyel qa takis atqa osimqa takis o tamo nanqi enjre.”

18

Ninqi anqro kiñilala bul soqniye

¹ Bati deqa Yesus aqa anqro nanqi aqa areq bosib minjeb, “O Tamo Koba, Qotei lan qureq di unu qaji a na iga taqatgosim gago Mandor Koba soqnim bati deqa ino anqro yai a iga kalil bunqosim ñam ti sqas?”

² Onaqa Yesus na anqro kiñala bei metonaq aqa areq bonaqa nanqo ambleq di tigeltosiq a osornjrej. ³ Osornjrasiqa minjrej, “E bole mernqwai. Ninqi are bulyosib anqro kiñala endeqaji bulqasai di Qotei lan qureq di unu qaji a na ninqi taqatngwasai. Osim a nunqo Mandor Koba sqasai dego. ⁴ Tamo bei na aqa segi ñam aguq atsim anqro kiñala endeqaji bulqas di Qotei na tamo di aqa ñam olo soqtetimqa a tamo kalil nanqi bunqrsim a ñam ti sqas. Deqa Qotei na a taqatosim aqa Mandor Koba sqas.

⁵ “Tamo bei a e qa are qalsimqa anqro kiñala endeqaji bei osim geregereiyqas di a e dego osim geregereibqas.”

Ninqi une torei uratiy

⁶ Osiqa Yesus a olo marej, “Tamo bei na anqro kiñala endeqaji bei e qa aqa areqalo sinqilateqnu qaji di osim uneq waiyqas di a kumbra tulan ugedamu yqo. Iga tamo di ojsim meniñ kobaquja osim sil na aqa kakroq di tontosim waiyim ya robuq aisim moiqas di kere.

⁷ “Bunuqna tamo qudei nanqi tamo qudei uneq breinjroqngab. Bole, kumbra di brantoqngas. Ariya tamo nanqi kumbra di yoqngab qaji nanqi tulan padalougetqab. ⁸ Ino ban na kiyo ino sinqa na kiyo ni titmosim uneq waimqa laqnimqa di gentosim waiy. Ni degye. Di kiyayaqa? Ni ban geño kiyo sinqa geño kiyo sosimqa une bei yqasai di kere. Di ni ñambile gaigai sqam. Ariya ni ban aiyel ti kiyo sinqa aiyel ti kiyo sosimqa une yqam di keresai. Di Qotei na ni ñamyuwoq waimqas. Ñamyuwo di gaigai yuoqnsim sqas. ⁹ Ino ñamdamu na ni titmosim uneq waimqa laqnimqa ñamdamu di otorosim waiy. Ni degye. Di kiyayaqa? Ni ñamdamu qujai ti sosimqa une bei yqasai di kere. Di ni ñambile gaigai sqam. Ariya ni ñamdamu aiyel ti sosimqa une yqam di keresai. Di Qotei na ni ñamyuwoq waimqas.

¹⁰ “Deqa ninqi anqro kiñilala endeqaji nanqi qa ugeaib. E mernqwai. Nanqo lan anqro nanqi na ijo Abu lan qureq di unu qaji aqa ulatamu gaigai koqyeqnub. ¹¹ E segi Tamo Anqro. E na tamo unqasari padalo gamq di unub qaji nanqi eleñeqnum. E deqa mandamq aiyem.

Kaja du alelqo qaji aqa yawo anjam

¹² “Ninqi kiyersib are qalonub? Tamo bei aqa kaja 100 nanqi manaq di soqniqqa qujai bei alelamqa a kiyerqas? E mernqwai. A na kaja 99 nanqi uratnrjsim qujai alelqo qaji di ñamosim gilsim itqas. ¹³ E bole mernqwai. A na kaja qujai di itosim tulan areboleboleiyqas. A kaja du du 99 alelosai qaji nanqi qa tulan areboleboleiyqasai. Qujai alelqo qaji a qa tulan areboleboleiyqas. ¹⁴ Dego kere nunqo Abu lan qureq di unu qaji a anqro kiñala endeqaji bei padalqajqa a deqa are sosai.”

Ninqi nunqo was aqa une olo gereiyetiy

¹⁵ Osiqa Yesus a olo marej, “Ino Kristen was bei na ni une bei emimqa ningi segi aiyel ombla awoosib aqa une ni emqo qaji di ubtosim minje. Minjimqa a ino anjam qusim are bulyqas di ni na ino was olo onum. ¹⁶ Ariya a ino anjam quetmosaiamqa ni na Kristen tamo qujai kiyo aiyel kiyo joqsimqa nanqi ni taqmosib ino was aqa une di olo ubtosib minjqab. ¹⁷ Ariya a nanqo anjam dego quetnjrosaiamqa ni na Kristen tamo unqasari kalil nanqi metnjrim koroosib ni taqmosib ino was aqa une di olo ubtosib minjqab. Ariya a nanqo anjam dego quetnjrosaiamqa ni na a qoreiye. Ni na une tamo ti takis o qaji tamo ti nanqi qoreinjreqnum dego kere ni na ino was di qoreiye.

¹⁸ “E bole merngwai. Ningi mandamq endi gam getentqab di Qotei a dego lan qureq di gam getentqas. Ningi mandamq endi gam waqtqab di Qotei a dego lan qureq di gam waqtqas.

¹⁹ “E olo merngwai. Mandamq endi ijo anqro aiyel nanqi ingi bei oqa marsibqa areqalo qujaitosib ijo Abu lan qureq di unu qaji a pailyqab di a na ingi di enjqas. ²⁰ Tamo aiyel kiyo qalub kiyo ijo ñam qa are qalsib koroqab di e nanqo ambleq di sqai.”

Gago Kristen was aqa une kobotqajqa yawo anjam

²¹ Onaqa bati deqa Pita a Yesus aqa areq bosiq nenemyej, “O Tamo Koba, ijo Kristen was bei na e une gembub ebimqa e aqa une di moiyoqai? E endegyqai kiyo? A na une 7 ebimqa aqa une di moiyoqai. Ariya a olo une bei ebimqa e moiyoqasai. Degyqai kiyo?”

²² Onaqa Yesus na kamba minjej, “Ino was bei na ni une 7 emimqa aqa une di segi moiyoqam di keresai. A na une gargekoba emoqnsim soqnim ni aqa une kalil di dego moiyoqone. A ni une 7 emoqnim une di moiyoqone. Olo une 7 emoqnim moiyoqone. Degsim giloqnem.

²³ “Ningi quiy. Qotei lan qureq di unu qaji a na aqa segi tamo unqasari nanqi taqatnjrsim nanqo Mandor Koba sqas. Kumbra di mandor bei aqa kumbra sigitejunu. Mandor dena aqa kanqal tamo qudei nami silali yayieb qaji di kamba olo yqajqa minjrej. ²⁴ Aqa kanqal tamo bei 10 milion kina yayiej qaji di osib aqa ulatamuq di tigeltib. ²⁵ Tigeltonabqa a na silali di kamba olo yqajqa keresaiyej. Deqa mandor a na minjej, ‘Ni silali di kamba olo e ebqa keresaiimqo deqa e ni ino nqan wo ino anqro nanqi ti osiy tamo bei aqa banq di uratngitqa tamo dena silali ebimqa ningi a lanq wauetoqngab. Ino ingi ingi kalil dego e ni yaimosiy tamo qudei nanqi enjritqa nanqi na kamba silali ebqab. Gam dena ni silali nami yaibem qaji di kobotqam.’ ²⁶ Degsi minjnaq qusiqa aqa areq di singa pulutosiqa pailyosiq minjej, ‘O Tamo Koba, ni e kumbra degbaim. Ni e qa dulosim mati e qa tariñoqnime. E silali nami yaimem qaji di kalil itosiy e kamba emekritqai.’ ²⁷ Onaqa mandor a kanqal tamo deqa dulosiqa silali kalil nami yayiej qaji di lanq kobotej. Osiqa a uratonaq gilej.

²⁸ “Gilsiq kanqal tamo bei ombla wauo qaji a itosiqa ojsiq kakro apiyetosiq minjej, ‘Ni nami 10 kina yaibem qaji di kamba olo ebe.’

²⁹ “Degsi minjnaq qusiqa aqa areq di singa pulutosiqa pailyosiq minjej, ‘Ni e qa dulosim mati e qa tariñoqnime. E 10 kina nami yaimem qaji di itosiy e kamba emekritqai.’

³⁰ Degsi minjnaqa a aqa anjam di quetqa asgiyonaqa a osi gilsiq tonto talq di waiyosiq minjej, ‘Ni tonto talq endi soqne. Bunuqna ni 10 kina nami yaibem qaji di kamba ebekritimqa e ni olo uratmit oqedqam.’

³¹ “A degyonaqa kanqal tamo qudei a koba na wauo qaji nanqi unsibqa are ugeinjrinaqa aisib nanqo mandor a deqa saiyosib minjeb. ³² Minjnab qusiqa kanqal tamo di metonaq bonaqa minjej, ‘Ni kanqal tamo uge. Ni e pailbonumqa silali ni nami yaibem qaji di e na kobotonum. ³³ E ni qa dulosim silali di kobotonum. Ariya kiyaaqa ni olo gilsim kanqal tamo bei ni ombla wauo qaji a qa dulosai? Osim silali a na nami yaimej qaji di ni kobotosai?’ ³⁴ Degsi minjsiqa a qa tulan minjin oqetonaqa osiq qaja tamo nanqo banq di atsiqa minjrej, ‘Ningi a wau koba yibqa a jaqatin ti wauosim gilsim gilsim silali kalil nami yaibej qaji di kamba ebekritimqa ningi a olo uratib gilqas.’

³⁵ “O ijo anğro, dego kere niñgi nuñgo are miligiq na nuñgo Kristen was nanjo une kobotetnjrqasai di ijo Abu lañ qureq di unu qaji a dego nuñgo une kobotetnjgwasai.”

19

Yesus a uña uratqajqa anjam marej

¹ Yesus a anjam degsi marsiq koboonaqa a Galili sawa uratosiqa Judia sawaq gilsiq Jordan ya taqal beiq di soqnej. ² A di sonaqa tamo unğasari tulañ gargekoba nanji a dauryosib aqa areq di koroonaqqa a na nanjo ma tamo kalil nanji boletnjroqnej.

³ Onaqa Farisi nanji olo Yesus aqa areq bosibqa a anjam bei grotinqa qusib nanji a ojçajqa deqa gisanjosib endegsib nenemyeb, “Tamo bei aqa ñauñ aqa jejamuq di une kiñala bei soqnimqa tamo dena a uratqa kere e? Gago dal anjam a kiyersi marqo?”

⁴ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Qotei aqa anjam bei nengrenq di so qaji di niñgi nami sisiyosai kiyo? Anjam endegsi unu, ‘Tulañ nami Qotei a mandam ti iñgi iñgi kalil ti gereiyosiqa bati deqa a tamo uña wo dego gereinjrej. ⁵ Gereinjrsiqa marej, ‘Tamo bei na aqa ai abu nanji uratnjrsimqa aqa ñauñ wo beterosib jejamu qujaitosib sqab.’” ⁶ Qotei aqa anjam di agi nengrenq di unu. Deqa tamo uña wo nanji jejamu qujai sqab. Nanji olo jejamu aiyel sqasai. Qotei na nanji aiyel turtnjrej deqa tamo bei na olo potnjraiç.”

⁷ Onaqa Farisi nanji na kamba Yesus minjeb, “Ni anjam degsi mergonum deqa Moses a kiyaaq dal anjam endegsi marej, ‘Tamo bei na aqa ñauñ uratqa osimqa pepa bei nengrenjosim yosim di a uratqas?’”

⁸ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Nuñgo are getenjejunu deqa Moses a niñgi uña uratqa merngej. Ariya tulañ nami kumbra degsi sosai. ⁹ Niñgi quiy. Tamo bei na aqa ñauñ laña uratosim olo uña bei oqas di a na aqa ñauñ kumbra ugeq waiyqo. Di kiyaaq? Uña di a nami tamo bei ombla une atosai deqa.”

¹⁰ Onaqa Yesus aqa anğro nanji na minjeb, “Tamo uña ti unub qaji nanji gulbe deqaji oqab deqa unğum. Nanji uña aib. Nanji laña soqneb.”

¹¹ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Niñgi anjam maronub di tamo kalil nanji dauryqa keresai. Tamo nanji Qotei na singila enjreqnu qaji nanji segi anjam di dauryqa kere.

¹² Tamo qudei nanjo jejamu bolesai. Nanji degsib ai miligiq na ñambabeb. Deqa nanji uña oqa keresai. Tamo qudei nanji tamo qudei na welum etnjreb deqa nanji anğrotqa keresai. Deqa nanji dego uña oqa keresai. Nanji laña unub. Ariya tamo qudei nanjo segi areqalo na Qotei aqa wau ojqa marsibqa uña oqa urateqnub. Tamo nanji ijo anjam endi dauryqa kereamqa nanji dauryebe.”

Anğro du du nanji Yesus aqa areq beb

¹³ Onaqa tamo unğasari qudei nanji nanjo anğro du du joqsib Yesus na aqa bañ nanjo gateq di atetnjrsim nanji qa Qotei pailyqajqa deqa marsib Yesus aqa areq beb. Beqnabqa Yesus aqa anğro nanji na saidnjrsib minjreb, “Nuñgo anğro du du nanji joqsib endeq baib.” ¹⁴ Degsib saidnjrnabqa Yesus na aqa anğro nanji minjrej, “Anğro du du nanji uratnjrib ijo areq beb. Nanji saidnjraib. Tamo unğasari nanji anğro du du bul sqab di Qotei lañ qureq di unu qaji a nanjo Mandor Koba sosim nanji taqatnjrqas.” ¹⁵ Osiaqa Yesus na anğro du du nanjo gateq di aqa bañ atetnjrsiqa a sawa di uratosiq gilej.

Ñoro tamo bei a Yesus ombla anjam mareb

¹⁶ Onaqa tamo bei a Yesus aqa areq bosiqqa nenemyej, “O Qalie Tamo, e kumbra bole kiye dauryosiy dena e ñambile gaigai sqai?”

¹⁷ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Ni kiyaaq e kumbra bole qa nenembonum? Qotei a segi qujai tamo bole. Ariya ni ñambile gaigai sqajqa osimqa ni Qotei aqa dal anjam daurye.”

¹⁸ Onaqa tamo dena olo Yesus nenemyej, “E dal anjam kiye dauryqai?” Onaqa Yesus na minjrej, “Ni tamo bei qalsim moiyoçaim. Ni tamo bei aqa uña jejamu oçetaim. Ni

bajinjaim. Ni tamo bei aqa jejamu lanja gisanjaim. ¹⁹ Ni ino ai abu nanjo sorgomq di geregere sosimqa nanjo anjam dauryoqne. Ni ino segi jejamu gereieyqnum dego kere ino was nanji degsim gereinjroqne.’ ”

²⁰ Onaqa angro wala dena olo Yesus minjej, “E dal anjam kalil di nami dauryosim boqnem agi bini degsi unum. Deqa e Qotei aqa kumbra kiye keretosai unum?”

²¹ Onaqa Yesus na kamba minjej, “Ni Qotei aqa kumbra kalil keretqa osimqa endegye. Ni gilsim ino inji inji kalil qarinyosim silali osim tamo inji inji saiqoji nanji jeisim enjre. Degsim enjrsim bosim e daurbe. Osim bunuqna ni lanj qureq di awai bole itqam.”

²² Yesus na tamo di degsi minjnaq qusiqa are tulan gulbeiyej. A inji inji koba ti soqnej deqa ulatamu ugeiyonaqa ulanej.

²³ Onaqa Yesus na aqa angro nanji minjrej, “E bole merngwai. Tamo ungasari inji inji koba ti unub qaji nanji Qotei na taqatnjrsim nanjo Mandor Koba sqa marsibqa lanj qureq oqwajqa tulan banji koba. ²⁴ E ningi olo merngwai. Kamel a yumba miligiq gilqajqa banji koba. Dego kere tamo ungasari inji inji koba ti unub qaji nanji Qotei na taqatnjrsim nanjo Mandor Koba sqa marsibqa lanj qureq oqwajqa tulan banji koba.”

²⁵ Onaqa Yesus aqa angro nanji anjam di qusibqa tulan prugugetosib minjeb, “Ni anjam degsi mergonum deqa tamo yai nanji Qotei na elenamqa nanji njambile gaigai sqa kere?”

²⁶ Onaqa Yesus a nanji koqnjrsiqa minjrej, “Tamo nanji segi njambile sqa keresai. Ariya Qotei na nanji elenqa kere. Di kiyaaqa? Qotei a kumbra kalil yqa kere.”

²⁷ Onaqa Pita na Yesus minjej, “O Tamo Koba, ni une. Iga gago inji inji kalil uratosim ni daurmeqnum. Deqa iga awai kiye oqom?”

²⁸ Onaqa Yesus na minjrej, “E bole merngwai. Mondonj Qotei a lanj bunuj ti mandam bunuj ti atimqa bati deqa e Tamo Angro nam kobaquja osiy ijo segi awo jaram kobaq di awesqai. Awesosiyya ningi tamo e daurbeqnum qaji metngitqa ningi dego awo jaram kokba 12 di awoelenqab. Awoosib Jekop aqa angro 12 nanjo moma kalil nanji taqatnjroqnaqab. ²⁹ Deqa tamo nanji ijo nam qa are qaloqnsib nanjo segi tal, nanjo was nanji, nanjo jaja nanji, nanjo ai abu nanji, nanjo angro nanji ti nanjo wau kalil dego uratnjrsib e daurbqab di Qotei na olo inji bole bole tulan gargekoba nanji enjrqas. Yimqa mondonj nanji njambile gaigai sqab. ³⁰ Deqa ningi quiy. Tamo gargekoba bini nam ti unub qaji nanji mondonj nam saiqoji sqab. Ariya tamo gargekoba bini nam saiqoji unub qaji nanji mondonj nam ti sqab.”

20

Yesus a inji wauqa yawo anjam marej

¹ Osiqa Yesus a olo aqa angro nanji endegsi minjrej, “Qotei lanj qureq di unu qaji a na aqa segi tamo ungasari nanji taqatnjrsim nanjo Mandor Koba sqas. Kumbra di wau lanja bei aqa kumbra sigitejunu. Wau lanja dena nobqolo ambru tigelosiqa aisiq tamo qudei nanji aqa inji wauq di wauetqajqa itnjrej. ² Itnjrsiqa minjrej, ‘Ningi ijo inji wauq di wauoqneb wau qa bati koboamqa e na silali qurujo quja quja engwai.’ Degsi minjrsiq qarinjrnaja nanji gilsib aqa inji wauq di wauoqneb. ³ Sen kiñala goge oqnaqa wau lanja a koro sawaq aisiqa dia tamo qudei nanji lanja tigelesonab unjrsiqa minjrej, ⁴ ‘Ningi dego gilsib ijo wauq di wauoiy. Wauab kere dego awai engwai.’ ⁵ Degsi minjrnaqa nanji gilsib aqa inji wauq di wauoqneb. Qanam jige tamo qudei nanji dego lanja tigelesonab unjrsiqa minjrej, ‘Ningi dego gilsib ijo wauq di wauoiy. Wauab kere dego awai engwai.’ Degsi minjrnaqa nanji gilsib aqa wauq di wauoqneb. Sen kelinjtonaqa olo tamo qudei dego degsi minjrnaqa nanji gilsib wauoqneb.

⁶ “Sen bilaqtonaqa wau lanja a aisiqa gamq di tamo qudei nanji lanja tigelesonab unjrsiqa nenemnjrej, ‘Ningi kiyaaqa lanja tigelesonab sen bilaqtqo?’ ⁷ Onaqa nanji na

minjeb, 'Tamo bei na iga wau egosai deqa iga lanja tigelejunum.' Onaqa wau lanja na minjrej, 'Ningi dego gilsib ijo ingi wauq di wauoiy.'

⁸ "Ariya wau qa bati koboonaqa wau lanja na aqa wau taqato tamo bei qarinyosiq minjej, 'Ni gilsim wau tamo nanqi di metnjrim ino areq di koroabqa nanjo awai enjre. Enjrqa osimqa tamo nanqi bilaq bosib wauonub qaji nanjo awai namo enjrsimqa ariya tamo nanqi nobqolo ambru bosib wauosib bilaqtonub qaji nanjo awai bunuqna enjre.'

⁹ Degsi minjnaq qusiq tamo nanqi bilaq bosib waueb qaji nanqi namo metnjrnaq aqa areq bonabqa silali qurujo quja quja enjrej. ¹⁰ Onaqa tamo nanqi nobqolo ambru bosib wauosib bilaqteb qaji nanqi degsib unsibqa are qaleb, 'Iga nobqolo ambru bosim wauosim bilaqtonum. Deqa iga silali kobaquja oqom.' Degsib are qalnabqa wau taqato tamo na nanqi metnjrnaq aqa areq bonabqa nanqi dego silali qurujo quja quja enjrej.

¹¹ Onaqa nanqi degsib unsibqa nanqi na wau lanja njirintosib minjeb, ¹² "Tamo nanqi di bilaq bosib waukiñalayonubqa silali ni na iga egonum qaji dego kere nanqi enjronum. Iga nobqolo ambru waueqnam seŋ oqsiq gago jejamu tulan kankanjeqnaqa bilaqtqo. Iga silali koba osai.'

¹³ "Onaqa wau lanja a nanjo anjam di qusiq bei endegsi minjej, 'O was, e ni kumbra uge emosai. Aqo ombla bini nobqolo anjam keretosimqa e ni silali qurujo qujai emqa mermonum. ¹⁴ Deqa ni ino silali qurujo qujai osim aiye. E ni silali qurujo qujai emonum dego kere tamo nanqi bunuqna bosib wauonub qaji nanqi silali qurujo quja quja enjronum. E ijo segi areqalo na degyonum. ¹⁵ Silali di ijo segi silali. Deqa e ijo segi areqalo dauryosiy ijo silali jeiqa kere. E na tamo nanqi bunu bonub qaji nanqi kumbra bole enjrqa areibqas enjrqi. Deqa ni kiyaa e qa are ugeimqo?' "

¹⁶ Yesus a yawo anjam degsi marsiqa olo marej, "Dego kere tamo bini ñam ti unub qaji nanqi mondon ñam saiqoji sqab. Ariya tamo bini ñam saiqoji unub qaji nanqi mondon ñam ti sqab."

Yesus a marej, "E moisiy olo subq na tigelqai"

¹⁷ Osiqa Yesus na aqa angro 12 nanqi joqsiqa koba na walwelosib Jerusalem aiyoqneb. Aiyoqnsibqa Yesus na nanqi segitnjrsiqa endegsi minjrej, ¹⁸ "Ningi quiy. E Tamo Angro. Iga Jerusalem aiyeqnum. Dia tamo qudei na e ojsib atra tamo kokba ti dal anjam qalie tamo ti nanjo banq di e atqab. Yimqa nanqi na ijo jejamuq di une qamsib merbqab, 'Ni une ti. Deqa ni moiqam.' ¹⁹ Nanqi e degsib merbosib tamo nanqi Qotei qaliesai qaji nanjo banq di e atqab. Yimqa nanqi na e misilinboqnsib bu toqon na kumbainboqnsib namburbasq di lubsib moiyoqbqab. Bati qalub koboamqa e olo subq na tigelqai."

Jems Jon wo nanqi aiyel tamo kokba sqajqa mareb

²⁰ Onaqa Sebedi aqa njiri aiyel nanjo ai ombla na Yesus aqa areq bosibqa nanjo ai a singa pulutosiqa Yesus minjej, "O Tamo Koba, e ni anjam bei mermitqa ni ijo anjam dauryqa kere kiyo?" ²¹ Onaqa Yesus na kamba minjej, "Ni ingi kiye qa merbqam?" Onaqa a na Yesus minjej, "Mondon ni gago Mandor Koba sosimqa bati deqa ni marimqa ijo angro aiyel endi nanqi ino ban woq ino ban qonanq di awoqab."

²² Onaqa Yesus na kamba nanqi aiyel endegsi minjrej, "Anjam ningi merbonub di aqa utru ningi geregere poingosai. E jaqatin koba oqai. Jaqatin di ya uge uyo bul. Jaqatin e oqai di ningi aiyel dego oqa kere e?" Onaqa nanqi na minjeb, "Od, aqo aiyel oqa kere."

²³ Onaqa Yesus na olo nanqi aiyel minjrej, "Bole, jaqatin e oqai di ningi dego oqab. Ariya tamo yai nanqi ijo ban woq ijo ban qonanq di awoqab di e na marqa keresai. Di ijo wau sai. Tamo nanqi ijo Abu na giltnjrej qaji nanqi segi ijo ban woq ijo ban qonanq di awoqab."

²⁴ Yesus aqa angro 10 nanjo namdamuq di was aiyel nanqi na anjam di Yesus minjeb deqa qusib nanqi aiyel qa njirineb. ²⁵ Onaqa Yesus na aqa angro 10 nanqi metnjrnaqa aqa areq bonabqa minjrej, "Ningi qalie, mandor kokba sawa sawa kalil taqateqnu

qaji nanği nanġo segi ñam soqtoqnsib tamo unġasari nanği nriñ na taqatnjreqnub. ²⁶ Ariya kumbra di nunġoq di saiq. Nunġo ambleq di anġro bei a ñam ti sqa marsimqa a mati nunġo wau tamo soqnem. Osim a ñam ti sqas. ²⁷ Nunġo ambleq di anġro bei a tamo kobaquja sqa marsimqa a mati nunġo kanġal tamo soqnem. Osimqa a olo tamo kobaqujaqas. ²⁸ E Tamo Anġro. Ningi ijo kumbra qalieosib degsib dauryoqniy. Ijo kumbra agiende. E na tamo unġasari nanği wauetnjreqnum. E deqa bem. Tamo unġasari nanği e wauetbqajqa e deqa bosai. Bunuqna e ijo segi nambile uratosiy tamo unġasari gargekoba nanği elenqai.”

Yesus na tamo aiyel ñam qandimnjro qaji nanği boletnjrej

²⁹ Osiqa Yesus na aqa anġro nanği joqsiqa koba na walwelosib aisib Jeriko qureq di branteb. Brantosib Jeriko qure ambleq na walwelosib olo Jeriko uratosib aieq nabqa tamo unġasari tulañ gargekoba nanği Yesus dauryosib koba na aiyeqneb. ³⁰ Aieq nabqa tamo aiyel ñam qandimnjro qaji nanği gam qalaq di awesosibqa anjam endegsib queb, “Yesus a beqnu.” Nanği degsib qusibqa tulañ lelenosib mareb, “O Tamo Koba, Devit aqa Niri, ni aqo aiyel qa dulame.” ³¹ Onaqa tamo unġasari gargekoba Yesus dauryosib aiyeqneb qaji nanği na nanği aiyel nriñnjrsib minjreb, “Ningi lelenkobaab. Kirioiy.” Degsib minjrnabqa nanği aiyel kiriosai. Nanği olo tulañ lelenoqnsib Yesus minjoqneb, “O Tamo Koba, Devit aqa Niri, ni aqo aiyel qa dulame.”

³² Onaqa Yesus a tigelosiq nanği aiyel metnjrnaqa aqa areq bonabqa minjrej, “E ningi aiyel kiyernġwajqa deqa ningi e qa lelenoq nab?” ³³ Onaqa nanği aiyel na minjeb, “O Tamo Koba, aqo aiyel olo ñam poigim sawa unqajqa deqa iga ni qa lelenoqnam.” ³⁴ Onaqa Yesus a nanği aiyel qa dulosiq aqa bañ waiyosiq nanġo ñamdamu ojetnjrej. Ojetnjrnaqa nanği aiyel ñam poinjrnaqa sawa unsibqa tigelosib Yesus dauryosib aiyeb.

21

Yesus a donki aqa quraq di awoosiq Jerusalem aiyej

¹ Onaqa Yesus aqa anġro nanği koba na walwelosib aisib Jerusalem jojomyosib Betfage qureq di branteb. Betfage qure agi Oliv mana utruq di unu. Di brantosib Yesus na aqa anġro aiyel qarijnjrsiq minjrej, ² “Ningi aisib qure bei jojom di unu di brantosib donki bei aqa du wo tontnjronub unub di unjrqab. Unjrsib sil palontosib titnjrsib joqsib boiy. ³ Ningi sil palontoqnbqa tamo bei na nenemngwas kiyo, ‘Ningi kiyaaq donki aiyel nanġo sil palonteqnub?’ Degsi nenemngimqa ningi na minjiy, ‘Tamo Koba a wau ti deqa donki aqa du wo qa mergwo.’ Yimqa a na donki aqa du wo nanği qarijnjrim ijoq bqab.”

⁴ Yesus a kumbra di yej deqa anjam bei Qotei aqa medabu o tamo bei nami marej qaji di aqa damu brantej. A endegsi marej, ⁵ “Ningi na Saion qure nanği endegsib minjriy, ‘Ningi uniy. Nunġo Mandor Koba a nunġoq beqnu. A lawo na beqnu. A areqalo minjin saiqoji. Deqa a donki quraq di awoosiq beqnu. Od, a donki aqa du quraq di awoosiq beqnu.’ ”

⁶ Onaqa Yesus aqa anġro aiyel nanği aisib anjam Yesus na minjrej qaji di dauryeb. ⁷ Osib nanği donki aqa du wo Yesus aqa areq joqsib beb. Bosib nanġo segi gara jugo piqtosib donki aiyel nanġo quraq di tunabqa Yesus a segi donki gogetosiq quraq di awoej. ⁸ Awoonaqa donki aiyel nanği walwelosib aieq nabqa tamo unġasari tulañ gargekoba nanği belenosib nanġo segi gara jugo piqtelenosib gamq di tuelenjoqneb. Tamo qudei nanği nañuq dena ñam banġa ġinġenyosibqa osi bosib di dego gamq di tuelenjoqneb. ⁹ Onaqa Yesus a donki quraq di awoosiq walweleqnaqa tamo unġasari namooqneb qaji nanği ti bunuoqneb qaji nanği ti tulañ lelenoqnsibqa maroqneb, “O Devit aqa Niri, iga ni qa tulañ areboleboleiqe qnu. Ni Tamo Koba aqa ñam na bonum deqa a ni tulañ geregereimeqnu. Deqa iga Qotei lanġ goge di unu qaji aqa ñam tulañ soqtoqnqom.” Tamo unġasari nanği degoqnsib lelen ti Yesus dauryoqneb.

¹⁰ Onaqa Yesus a walwelosi aisiq Jerusalem di brantonaqa tamo ungasari kalil nanqi a unsibqa tulan pruguetosib segi segi maroqneb, “Tamo endi yaiyo?” ¹¹ Degsib mareq nabqa tamo ungasari qudei Yesus dauryosib aiyoqneb qaji nanqi na kamba minjreb, “Tamo endi Yesus. A Qotei aqa medabu o qaji tamo bole. Aqa qure utru Nasaret. Qure di Galili sawaq di unu.”

Yesus na tamo ungasari nanqi atra talq dena winjrej

¹² Onaqa Yesus a walwelosi aisiqa atra tal koba miligiq gilej. Gilsiqqa nam atej di tamo ungasari gargekoba nanqi ingi ingi qarinyoqnsibqa dena silali eqnab unjrsiqqa nanqi winjrnaq jaraiyeb. Tamo qudei nanqi silali piloqneb. Qudei nanqi binon qarinyoqnsib dena silali oqneb. Deqa Yesus a nanjo jar ti jaram ti bilbelyosiqqa nanqi dego winjrnaq jaraiyeb. ¹³ Nanqi kalil jaraiyeq nabqa Yesus na minjrej, “Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, ‘Ijo tal endi pailyqajqa tal.’ Ariya ningi na olo tal endi ugetonubqa a bajin tamo nanjo tal bulqo.”

¹⁴ Yesus a atra tal miligiq di sonaqa tamo nam qandimnjro qaji ti tamo singa qandamn-jro qaji ti nanqi aqa areq beq nabqa a na nanqi kalil boletnjroqnej. ¹⁵ Onaqa angro du du atra tal miligiq di soqneb qaji nanqi Yesus aqa manwa di unsibqa tulan lelenoqnsib minjoqneb, “O Devit aqa Niri, iga ni qa tulan areboleboleigeqnu.” Onaqa dal anjam qalie tamo nanqi ti atra tamo kokba ti nanqi angro du du nanjo anjam di qusibqa Yesus qa ugeeb. ¹⁶ Osib Yesus minjeb, “Angro du du nanqi lelenoqnsib anjam mareq nub di ni queqnum e?” Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Od, e nanjo anjam queqnum. Ariya anjam bei nengrenq di unu qaji di ningi nami sisiyosai kiyo? Anjam agiende, ‘O Abu, angro du du ti angro mom ti nanqi ino nam soqteq nub.’ ” ¹⁷ Yesus a nanqi degsi minjrsiq kobonaqa a tigelosiq Jerusalem uratosiq Betani qureq gilej. Gilsiq qoloonaq di nej.

Yesus a qura minjej, “Ni olo bunu geitqasai”

¹⁸ Nebeonaqa Yesus a olo tigelosiqqa Jerusalem aiyoqnsiqqa gamq di a mamyej. ¹⁹ Mamyonaqa nam atsiqa qura banga ti gam qalaq di tigelesonaq unsiqqa aqa gei unqajqa utruq gilej. Gilsiq unej qura gei bei saiqoji. Banga segi sonab unej. Unsiqa qura di minjej, “Ni olo bunu geitqasai.” Degsi minjnaqa bati qujai deqa qura di utru ti kalil laosiq moiyej.

²⁰ Onaqa Yesus aqa angro nanqi aqa kumbra di unsibqa tulan pruguetosib Yesus nenemyeb, “Qura di kiyersi urur laosiq moiqo?”

²¹ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “E bole merngwai. Ningi Qotei qa nunjo areqalo singilatosib nunjo areqalo aiyeltqasai di ningi dego qura minjibqa a laosim moiqas. Qura segi sai. Ningi mana kobaquja endi dego minjqab, ‘Ni tigelosim yuwalq aiye.’ Minjibqa a nunjo anjam di dauryosim tigelosim yuwalq aiqas. ²² Deqa ningi Qotei qa nunjo areqalo singilatosib ingi bei qa pailyqab di ningi ingi di oqab.”

Juda nanqi na Yesus nenemyeb, “Ni singila qabe na osimqa kumbra endi yeqnum?”

²³ Osiqa Yesus a olo atra tal miligiq gilsiq dia Qotei aqa anjam palontoqnej. Onaqa Israel nanjo gate nanqi ti atra tamo kokba ti nanqi na Yesus aqa areq bosib nenemyeb, “Ni iga merge. Ni singila qabe na osimqa kumbra endi yeqnum? Yai na ni qarinjmej deqa ni bosim wau endi yeqnum?” ²⁴ Onaqa Yesus na minjrej, “E kamba anjam bei ningi nenemngwai. Nenemngitqa ningi e merbibqa e yai na qarinqbonaq bosim wau endi yeqnum di ubtosiy merngwai. ²⁵ Ningi na merbiy. Yai na Jon qarinyonaq bosiqqa tamo ungasari nanqi yansnjroqnej? Qotei na kiyo? Tamo bei na kiyo?”

Onaqa nanqi Yesus aqa anjam di qusibqa segi segi qairosib mareb, “Iga Yesus minjqom, ‘Qotei na Jon qarinyej,’ degsi minjqom di a iga mergwas, ‘Kiyaqa ningi Jon aqa anjam quetosai?’ ²⁶ Ariya iga minjqom, ‘Tamo bei na Jon qarinyej,’ degsi minjqom di dego keresai. Tamo ungasari nanqi mareq nub, ‘Jon a Qotei aqa medabu o qaji tamo bole.’ Deqa iga nanqi ulainjronum.” ²⁷ Nanqi degsib qairosib olo Yesus minjeb, “Yai na kiyo Jon

qarınıyej di iga qaliesai.” Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Ningi degsib merbonub deqa e dego yai na qarınbonaq bosim wau endi yeqnum di ningi mernıwasai.”

Yesus a yawo anjam bei marej

²⁸ Osiqa Yesus a olo Juda gate nanıgi ti atra tamo kokba ti nanıgi endegsi minjrej, “Ningi kiyersib are qalonub? Tamo bei aqa nıri aiyel soqneb. Bati bei a aqa nıri matu aqaq bosıqa minjej, ‘O ijo anıgro, ni gilsim ijo inıgi wauq di wauame.’ ²⁹ Onaqa aqa nıri matu na minjej, ‘Sai. E wauqa uratonum.’ Degsi aqa abu saidyosıqa bunuqna areqalo bei osıqa gilsıq wauetej. ³⁰ Onaqa abu a aqa nıri yala aqaq bosıqa minjej, ‘O ijo anıgro, ni gilsim ijo inıgi wauq di wauame.’ Onaqa aqa nıri yala na minjej, ‘Od, Abu, e wauqai.’ Degsi aqa abu odyosıqa ariya a wauosai. A lanıa talq di soqnej. ³¹ Deqa ningi na merbiy. Anıgro yai na aqa abu aqa anjam dauryej?” Onaqa nanıgi na kamba Yesus minjeb, “Nıri matu a na aqa abu aqa anjam dauryej.”

Nanıgi degsib Yesus minjnabqa a na olo minjrej, “E bole mernıgwai. Takis o qaji tamo ti gam qaji unıa ti nanıgi na ningi bungosib namoosib Qotei aqaq oqıbqa a nanıgi elenısim nanıgo Mandor Koba sosim nanıgi taqatnırqas. ³² Di kiyaca? Jon yansnıro qaji a nunıgoq bosıqa Qotei aqa kumbra bole ningi osornıgonaqa ningi Jon aqa anjam quetosai. Ariya takis o qaji tamo ti gam qaji unıa ti nanıgi Jon aqa anjam geregere queteb. Quetonab ningi di unsıbqa ariya ningi olo are bulyosai. Osib ningi Jon aqa anjam quetosai dego.”

Wain wau qa yawo anjam

³³ Yesus a Juda tamo kokba nanıgi degsi minırsıqa olo endegsi minjrej, “E ningi yawo anjam bei mernıgit ningi quiy. Tamo bei a tıgelosıqa aqa wauq gilej. Gilsıqa wain sil yagelenıosıqa jenı qosej. Qoso koboonaqa menını qura gogeq di tabir kuru bul gereıyej. Wain sil geitimqa wain gei koroiyosib paraparıyosib aqa ya dia bilentqajqa deqa gereıyej. Osiqa wauq di tal atısqı wau taqato tamo qudei nanıgo banıq di aqa wau uratetnırsıqa sawa isaıq gilsıq di soqnej. ³⁴ Sonaqa wain gei melionaqa a na aqa kanıgal tamo qudei nanıgi qarınıjnınaqa wau taqato tamo nanıgoq aisib minjreb, ‘Wau lanıa a na ıga qarınıgwo bonum. Deqa ningi wain gei egıbqa ıga na osı gilqom.’ ³⁵ Degsi minırnabqa nanıgi na nanıgi ojelenıosib bei qalougeteb. Bei qalnab moiyej. Bei menını na qalnab moiyej. ³⁶ Onaqa wau lanıa a di qusıqa olo aqa kanıgal tamo gargekoba nanıgi qarınıjnıroqnej. Qarınıjnıreqnaqa aiyeqnab nanıgi dego nınumoqneb.

³⁷ “Onaqa wau lanıa a endegsi are qalej, ‘E ijo segi anıgro qujai qarınıyıt aıqas di nanıgi a qalqasai. Nanıgi aqa anjam quetqab.’ Degsi are qalsıqa aqa segi nıri qarınıyonaıq aiyej. ³⁸ Aiyeqnaqa wau taqato tamo nanıgi a unsıbqa segi segi qairosib mareb, ‘Tamo a bıqo endi wau lanıa aqa segi nıri. A na aqa abu aqa inıgi inıgi kalil oıqas. Deqa ıga a qalsim moiıyotosımqa wau endi ıga na oıqom.’ ³⁹ Degsıb marsıbqa wau lanıa aqa nıri oısb osı gılsıb wau qalaıq di qalnab moiyej. ⁴⁰ Deqa ningi kiyersıb are qalonub? Wau lanıa a bosımqa wau taqato tamo uge nanıgi di kiyernınrqas? Ningi na merbiy.”

⁴¹ Onaqa nanıgi na minjeb, “Wau lanıa a bosımqa tamo uge nanıgi di tulanı ugeugeınırsım padaltnırougetqas. Osim aqa wau di olo yainırsım tamo qudei nanıgo banıq di uratetnırimqa nanıgi na kamba wau taqatosıb wain gei melioqımıqa koroiyoqnsıb wau lanıa yoqnqab.”

⁴² Nanıgi degsıb Yesus minjnabqa a na olo minjrej, “Qotei aqa anjam bei unu. Ningi anjam di nami sısiyosai kiyo? Anjam agıende,

‘Tal gereıyo qaji tamo nanıgi na tal ai arqsıbqa uge qa marsıb taıal waiyeb.

Onaqa tal ai di Qotei na olo osıq tumaıq di tıgelteı unu.

Tal ai di tal sıngılatqajqa deqa tıgelteı.

Tamo Koba a segi na tal ai di tıgelteı deqa ıga unsım mareqnum,

“Tal ai di tulanı boleıuja.” ’

⁴³ Deqa e ningi endegsi mernɣwai. Qotei a nunɣo Mandor Koba sosim ningi taqatɣwajqa uratosim ningi taqal breiɣwas. Osim olo tamo unɣasari qudei aqa kumbra bole dau-ryeqnub qaji nanɣi elenɣosim nanɣo Mandor Koba sosim nanɣi taqatɣnrqas. Nanɣi gei bole atobuleqnub deqa Qotei na nanɣi taqatɣnrqas. ⁴⁴ Tamo unɣasari ululoɣosib tal ai quraq aiqab qaji nanɣi di tal ai dena nanɣo tanu giɣenɣyqas. Ariya tal ai di uloɣosim tamo unɣasari qudei nanɣoq aisim jejamu ti tanu ti torei paraparainɣnrqas.”

⁴⁵ Onaqa atra tamo kokba ti Farisi nanɣi ti yawo anjam di qusib endegsib qalieeb, Yesu a yawo anjam dena nanɣo jejamuq di une qametɣnjrej. ⁴⁶ Nanɣi degsib qalieosib deqa nanɣi Yesu ojqa mareb. Ariya nanɣi tamo unɣasari nanɣi ulainɣrsib deqa Yesu ojqa urateb. Di kiyaaq? Tamo unɣasari kalil nanɣi maroqneɣ, “Yesu a Qotei aqa medabu o qaji tamo bole.”

22

Yesu a maruro qa yawo anjam marej

¹ Onaqa Yesu a olo Juda tamo kokba nanɣi yawo anjam bei endegsi minɣrej, ² “Qotei laɣ qureq di unu qaji a na aqa segi tamo unɣasari nanɣi taqatɣnrsim nanɣo Mandor Koba sqas. Kumbra di mandor bei aqa ɣiri uɣa baɣ ojqa bationaqa maruro atej dego kere. ³ A maruro atsiqa aqa kaɣgal tamo qudei qarɣnɣnrnaqa nanɣi gilsib tamo unɣasari nami aqa maruro unqa minɣrej qaji nanɣi metɣnjreb, ‘Ninɣi boiy.’ Onaqa nanɣi bqa asɣinɣrej. ⁴ Asɣinɣnrnaqa mandor a deqa qusiqa aqa kaɣgal tamo qudei olo qarɣnɣnrsiqa minɣrej, ‘Ninɣi gilsib tamo unɣasari e ijo maruro unqa minɣrem qaji nanɣi olo endegsib minɣriy, ‘Ninɣi quiy. Mandor a inɣi inɣi kalil gereiyosiq atqo unu. Makau ti wagme namur bole bole ɣnumsiqa goiqo. Deqa ninɣi asɣinɣaiq. Ninɣi bosib aqa maruro uniy.’ O kaɣgal tamo, ninɣi gilsib nanɣi degsib minɣriy.’

⁵ “Onaqa nanɣi gilsib tamo unɣasari nanɣi di minɣreb, ‘Ninɣi boiy.’ Minɣrnabqa nanɣi kalil bqa asɣinɣrej. Bei a ulaɣosiq aqa inɣi wauq gilej. Bei a ulaɣosiq aqa silali wauq gilej. ⁶ Qudei na kaɣgal tamo nanɣi di ojelenɣosib ugeugeinɣrsib ɣnumnab moreɣeb. ⁷ Onaqa mandor a deqa qusiqa minɣin oqetonaqa aqa qaja tamo nanɣi qarɣnɣnrnaqa gilsib tamo nanɣi kaɣgal tamo ɣnumeb qaji nanɣi kamba ɣnumekriteb. Osib nanɣo tal inɣi inɣi kalil qatrentonab yuekriteb.

⁸ “Onaqa mandor a olo aqa kaɣgal tamo qudei qarɣnɣnrsiqa minɣrej, ‘Ijo anɣro aqa uɣa baɣ ojqa bati kereqo deqa e na maruro atonum unu. Tamo unɣasari e nami ijo maruro unqa minɣrem qaji nanɣi bqa asɣinɣrej. Nanɣi tamo unɣasari bolesai deqa nanɣi ijo maruro unqa keresai. ⁹ Deqa ninɣi gilsib gamq di tamo unɣasari laɣa laɣaj nanɣi turosib metɣnrib ijo maruro unqa beb.’ ¹⁰ Onaqa nanɣi gilsib gamq di tamo unɣasari gargəkoba bole ti uge ti nanɣi turosib metɣnrnabqa nanɣi kalil maruro unqajqa bosib koroonaɣqa tal tamo na maqej.

¹¹ “Onaqa mandor a na tamo unɣasari nanɣi di unɣrqa marsiq a tal miligiq gilej. Gilsiq ɣam atej di tamo bei a maruro qa gara wala jugosai di unsiqa minɣej, ¹² ‘O was, ni kiyaaq maruro qa gara wala jugosai? Ni degsim maruro unqa baim.’ Degsi minɣnaqa tamo di a na kamba olo anjam bei minɣqa keresaiyonaqa laɣa kiriesoqnej. ¹³ Onaqa mandor a na aqa kaɣgal tamo nanɣi minɣrej, ‘Ninɣi na tamo di siɣa ti baɣ ti tontetosib oqeq waiyibqa sawa ambruq di soqnem. Sawa dia tamo nanɣi akamkobaoqnsib pailoqnsib nanɣo jaqatinɣ qa qalagei anjam atoqnrqas.’”

¹⁴ Osiqa Yesu a olo marej, “Ninɣi quiy. Qotei a tamo tulaɣ gargəkoba nanɣi metɣnjre-qnun. Ariya a tamo quja quja segi giltɣnjreqnun.”

“Iga Sisar takis yqom e?”

¹⁵ Onaqa Farisi nanɣi gilsib nanɣi anjam kiye Yesu nenemyib a anjam grotim qusib a ojqajqa deqa qairoqneɣ. ¹⁶ Qairosib anjam kereonaq nanɣo anɣro qudei Herot aqa

wau tamo qudei ti qarinjrnab Yesus aqa areq bosib minjeb, “O Qalie Tamo, iga qalie, ni anjam bole maro qaji tamo. Ni anjam bole segi tamo ungasari nanngi minjroqnsim Qotei aqa kumbra osornjreqnum. Ni tamo bei ulaiyosaieqnum. Ni tamo ñam ti nanngi anjam bei minjroqnsim olo tamo ñam saiqoji nanngi anjam bei minjrosaieqnum. Ni anjam qujai tamo kalil nanngi minjreqnum. ¹⁷ Deqa ni iga merge. Iga Sisar takis yqom e? Yqasai e? Ni kiyersi are qalonum?”

¹⁸ Onaqa Yesus a nanngo areqalo uge di poiyoanaqa minjrej, “Ninggi gisanj tamo. Kiyaqa ningi e anjam bei grotitqa qusib e ojqajqa deqa gisanjbeqnum? ¹⁹ Ningi meniñ silali bei osorbiy.” Degsi minjrnaqa nanngi meniñ silali bei osi bosib osoryonab unsiqa minjrej, ²⁰ “Meniñ silali quraq endi tamo yai aqa ulatamu ti ñam ti unu?” ²¹ Onaqa nanngi na minjeb, “Di Sisar aqa.” Onaqa a na minjrej, “Deqa Sisar aqa ingi ingi a qa olo yiy. Qotei aqa ingi ingi a qa olo yiy.”

²² Onaqa nanngi Yesus aqa anjam di qusibqa tulanj prugugeteb. Osib nanngi Yesus uratosib jaraiyeb.

Tamo moreño qaji nanngi olo subq na tigelqab

²³ Onaqa bati deqa Sadyusi tamo qudei nanngi Yesus aqa areq beb. Sadyusi nanngi mareqnum, “Tamo moreño qaji nanngi olo subq na tigelqasai.” Deqa nanngi bosib Yesus endegsib minjeb, ²⁴ “O Qalie Tamo, ni que. Moses a nami endegsi marej, ‘Tamo bei a moiymqa aqa ñaunj angro saiqoji soqnimqa aqa was bei na olo unja qobul di osim aqa was moiyej qaji aqa angro ñambabtetqas.’ Moses a nami degsi marej. ²⁵ Deqa ni que. Was 7 nanngi soqneb. Nanngo was matu a unja osiqa moiyej. A angro saiqoji. Onaqa aqa was yala na olo unja qujai di ej. ²⁶ Osiqa a dego moiyej. A angro saiqoji. Onaqa aqa was yala na olo unja qobul di osiqa a dego moiyej. A angro saiqoji. Was 7 kalil nanngi unja qujai di osib moreñeb. Nanngi angro saiqoji. ²⁷ Nanngi kalil moreñonabqa ariya bunuqna unja di a dego moiyej. ²⁸ Deqa ni iga merge. Mondonj subq na tigelobqamqa tamo kalil nanngi subq na tigelabqa unja di a yai aqa ñaunj tintin sqas? Ni qalie, was 7 kalil nanngi unja qujai di eb.”

²⁹ Onaqa Yesus na minjrej, “Qotei aqa anjam nengrenq di unu qaji di aqa damu ningi poingosai. Qotei aqa singila dego ningi poingosai. Deqa ningi anjam grotonub. Grotosib agi nenembonub. ³⁰ Mondonj tamo ungasari nanngi subq na tigelosibqa nanngi unjatqasai. Nanngi tamotqasai. Nanngi lanj angro bul lanja sqab.

³¹ “Ninggi quiy. Tamo nanngi moisib olo subq na tigelqab anjam di aqa utru Qotei a nami babtosiq ningi merngej. Di ningi sisiyosai kiyo? Qotei a endegsi marej, ³² ‘E Abraham aqa Qotei. E Aisak aqa Qotei. E Jekop aqa Qotei.’ Qotei a degsi marej deqa iga qalieonum, Qotei a tamo moreño qaji nanngo Qotei sai. A tamo ñambile so qaji nanngo Qotei.” ³³ Onaqa tamo ungasari kalil nanngi Yesus aqa anjam di qusibqa tulanj prugugeteb.

Dal anjam kiye a tulanj bolequja?

³⁴ Yesus a Sadyusi nanngi anjam degsi minjrnaqa nanngi na kamba olo anjam bei minjqa keresaiinjrej. Onaqa Farisi nanngi deqa qusib olo Yesus aqa areq beb. ³⁵ Nanngo ambleq dena dal anjam qalie tamo bei a tigelosiqa Yesus gisanjyosiq nenemyej, ³⁶ “O Qalie Tamo, ni mare. Qotei aqa dal anjam kiye a segi qujai tulanj bolequja? Dal anjam kiye a dal anjam kalil bunjrejunu?”

³⁷ Onaqa Yesus na minnej, “Dal anjam tulanj bolequja agi mermqai. Dal anjam agiende. ‘Ni ino Tamo Koba Qotei a tulanj qalaqalaiyime. Qalaqalaiyosim ino are miligi ti ino qunun ti ino areqalo ti kalil a yekritime.’ ³⁸ Dal anjam di a segi qujai tulanj bolequja. A na dal anjam kalil bunjrejunu. ³⁹ Ariya dal anjam deqaji bei dego mermqai. Dal anjam agiende. ‘Ni ino segi jekamu gereiyeqnum dego kere ino was nanngi degsim geregereinjroqnume.’ Dal anjam boledamu aiyel agi e na mermonum. ⁴⁰ Ni dal anjam

aiyel di dauryqam di ni Moses aqa dal anjam ti Qotei aqa medabu o qaji tamo nanjo anjam ti kalil keretosim dauryqam.”

Kristus a kiyersim Devit aqa njiri sqas?

⁴¹ Onaqa Farisi nanji olo Yesus aqa areq di koroesonabqa a na nenemnjrej, ⁴² “Ninji Kristus qa kiyersib are qalonub? A yai aqa njiri?” Onaqa nanji na kamba minjeb, “Kristus a Devit aqa njiri.”

⁴³ Onaqa Yesus na olo minjrej, “Devit a nami marej, ‘Kristus a ijo Tamo Koba.’ Agi Qotei aqa Mondor na Devit aqa medabu sinjilatetonaqa a endegsi marej,

⁴⁴ ‘Tamo Koba a na ijo Tamo Koba minjej,

“Ni ijo ban woq endi awo.

Awesoqnimqa e ino jeu tamo kalil nanji elenjosiy ino sorgomq di atitqa ni na nanji taqatnjroqnqam.” ’

⁴⁵ Ninji uniy. Devit a marej, ‘Kristus a ijo Tamo Koba.’ Deqa Kristus a kiyersim Devit aqa njiri sqas?”

⁴⁶ Yesus a Farisi nanji anjam degsi minjrnaqa tamo bei na kamba anjam bei minjqa keresai. Deqa tamo nanji olo bunuqna anjam bei Yesus nenemyqajqa ulaeb.

23

Juda tamo kokba nanji kumbra uge uge yoqneb

¹ Onaqa Yesus na olo aqa angro nanji ti tamo ungasari kalil nanji ti endegsi minjrej, ² “Dal anjam qalie tamo nanji ti Farisi nanji ti Moses aqa ñam osib dal anjam plaltoqnsib ninji merngeqnub. ³ Deqa anjam kalil nanji na merngeqnub qaji di ninji qusib dauryoqniy. Ariya kumbra nanji yeqnub qaji di ninji dauryaib. Nanji anjam maroqnsib ariya nanji segi anjam di dauryosaieqnub. ⁴ Nanji gulbe kokba tamo ungasari nanji enjreqnab qoboioqnsib unub. Ariya nanji olo tamo ungasari nanjo gulbe di qoboiyetnjrosaeqnub. ⁵ Kumbra kalil nanji yeqnub qaji di tamo ungasari nanji unoqnsib nanjo ñam soqtetnjrqajqa deqa yeqnub. Nanjo kumbra bei agiende. Nanji Qotei aqa dal anjam mutu qudei pepa kiñilalaq di nengrenyoqnsibqa lopo miligiq di jigelenoqnsib nanjo lanjaq di gara ñengi na qoseqnub. Osib nanjo gara jugo mutuq di gara burbur nengren ti wala bole bole tonteqnub. ⁶ Nanji goiyo kokbaq di, Qotei tal miligiq di sosibqa tamo ñam ti nanjo awo jaramq di awoqajqa tulan areboleboleinjqnu. ⁷ Nanji koro sawaq di tamo ungasari nanji na nanjo ñam soqtoqnsib ban ojetnjrqajqa deqa areboleboleinjqnu. Tamo ungasari nanji na ‘O Qalie Tamo Koba’ degsib minjroqnqajqa deqa ti nanji areboleboleinjqnu.

⁸ “O ijo angro, tamo qudei na ninji ‘O Qalie Tamo Koba’ degsib merngaib. Tamo qujai a segi nunjo Qalie Tamo. Ninji kalil was. ⁹ Mandamq endi ninji na tamo bei endegsib minjaib, ‘O Abu.’ Tamo qujai a segi nunjo Abu. Agi a lan qureq di unu. ¹⁰ Tamo qudei na ninji endegsib merngaib, ‘O Gate Koba.’ Tamo qujai a segi nunjo Gate Koba. Agi e Kristus. ¹¹ Nunjo ambleq di angro bei a ñam ti sqa marsimqa a mati nunjo wau tamo soqnem. Osimqa a ñam ti sqas. ¹² Tamo kalil nanjo segi ñam soqteqnub qaji nanji Qotei na olo ñam aguq atetnjrqas. Ariya tamo kalil nanjo segi ñam aguq ateqnub qaji nanji Qotei na olo ñam soqtetnjrqas.”

Yesus a Juda tamo kokba nanjo kumbra uge qa marej

¹³ Osiqa Yesus a olo marej, “O dal anjam qalie tamo ti Farisi ti, ninji gisan tamo. Deqa ninji tulan padalougetqab. Ninji anjam maro aiyelteqnub. Agi tamo ungasari nanji lan qureq oqwajqa gam itqa mareqnabqa ninji na olo gam getentetnjreqnub. Ninji segi lan qureq oqwajqa gam itqa keresai. Deqa tamo ungasari nanji dego lan qureq oqwajqa gam itqa yeqnab ninji na gam getentetnjreqnub. ¹⁴ O dal anjam qalie tamo ti Farisi ti, ninji gisan tamo. Deqa ninji tulan padalougetqab. Ninji anjam maro aiyelteqnub. Agi

ningi unja qobul nanği gisanjnroqnsibqa nanğo tal ti ingi ingi ti lanja yainjreqnub. Osib tamo unğasari nanği na ningi nunğsib nunğo ñam soqtetnğwajqa deqa pailyo olekokba yeqnub. Deqa mondoñ Qotei na tamo nanği peginjrqa batiamqa a na ningi awai tulan uge enğwas.

¹⁵ “O dal anjam qalie tamo ti Farisi ti, ningi gisan tamo. Deqa ningi tulan padalougetqab. Ningi anjam maro aiyelteqnub. Agi ningi na tamo qujai segi ningi daurnğwa maroqnsib singa na kiyo qobun na kiyo sawa sawa kalil keretoqnsib laqnub. Ariya tamo qujai di a ningi daurnğwas di a na ningi bunğosim tamo tulan ugedamu sqas. Deqa a ningi qa namoosim torei ñamyuwoq aiqas.

¹⁶ “Ningı tamo ñam qandimo bul unub. Deqa ningı tamo nanği gam osornjrqa keresai. Agi ningı mareqnub, ‘Tamo bei a anjam singilatqa osimqa atra tal aqa ñam na singilatqas di aqa anjam singilaqasai. Deqa a na anjam di uratqas di kere. Ariya a gol atra tal miligiq di unu qaji aqa ñam na anjam singilatqas di aqa anjam bole singilaqas. Deqa a anjam di urataiq.’ Ningı deqsib mareqnub. ¹⁷ Ningı tamo ñam qandimo bul unub. Ningı tulan nanari. Ningı na merbiy. Ingi kiye a Qotei aqa ñamgalaq di tulan bole? Atra tal a tulan bole kiyo atra tal aqa gol a tulan bole kiyo? Od, atra tal a tulan bole. Ariya gol atra tal miligiq di unu qaji a dego ingi bole. ¹⁸ Ningı endegsib mareqnub, ‘Tamo bei a anjam singilatqa osimqa atra bijal aqa ñam na singilatqas di aqa anjam singilaqasai. Deqa a na anjam di uratqas di kere. Ariya a atraiyo ingi ingi atra bijal gogeq di unub qaji nanğo ñam na anjam singilatqas di aqa anjam bole singilaqas. Deqa a anjam di urataiq.’ Ningı deqsib mareqnub. ¹⁹ Ningı tamo ñam qandimo bul unub. Ningı na merbiy. Ingi kiye a Qotei aqa ñamgalaq di tulan bole? Atra bijal a tulan bole kiyo atraiyo ingi ingi atra bijal gogeq di unub qaji nanği tulan bole kiyo? Od, atra bijal a tulan bole. Ariya atraiyo ingi ingi atra bijal gogeq di unub qaji nanği dego bole kalil. ²⁰ Deqa ningı quiy. Tamo bei a atra bijal aqa ñam na anjam singilatqas di a atra bijal ti ingi ingi kalil atra bijal gogeq di unub qaji nanği ti nanğo ñam na anjam singilatqas. ²¹ Tamo bei a atra tal aqa ñam na anjam singilatqas di a atra tal ti Qotei agi atra tal miligiq di unu qaji a ti nanğo ñam na anjam singilatqas. ²² Tamo bei a lan qure aqa ñam na anjam singilatqas di a Qotei ti aqa awo jaram ti nanğo ñam na dego anjam singilatqas.

²³ “O dal anjam qalie tamo ti Farisi ti, ningi gisan tamo. Deqa ningi tulan padalougetqab. Ningi anjam maro aiyelteqnub. Agi ningi dal anjam kiñilala segi dauryeqnub. Ningi lei ti lombo ti saga ti oqnsib poto 10 yoqnsib oto qujai Qotei atraiyeqnub. Ariya ningi Qotei aqa dal anjam kokba dauryqajqa urateqnub. Agi ningi kumbra bole bole dauryqa asingeqnu. Ningı tamo nanği qa dulosaieqnub. Ningı Qotei qa nunğo areqalo singilatosaieqnub. Ningı dal anjam kiñilala segi dauryeqnub. Deqa e ningı endegsi mernğwai. Ningı are bulyosib dal anjam kokba dauryosib laqniy. Ningı dal anjam kiñilala dego dauryqa urataib. ²⁴ Ningı tamo ñam qandimo bul unub. Deqa ningı tamo nanği gam osornjrqa keresai. Agi ningı qui uyqa oqnsib añiñig kiñala quiq di sonaqa unoqnsib taqal ateqnub. Ariya kamel a quiq di sonaqa ningı unosaieqnub. Qoji uyeqnub.

²⁵ “O dal anjam qalie tamo ti Farisi ti, ningi gisan tamo. Deqa ningi tulan padalougetqab. Ningi anjam maro aiyelteqnub. Agi ningı ya gamban ti tabir ti qore segi yanseqnub. Ningı miligi yansosaieqnub. Dego kere ningı baban na tamo bole. Ariya nunğo are miligi bajin kumbra ti jejamu qa kumbra uge ti dena maqejunu. ²⁶ O Farisi ningı tamo ñam qandimo bul unub. Deqa ningı endegyiy. Ningı mati ya gamban ti tabir ti miligi yansiy. Yansib milalamqa qore dego milalqas.

²⁷ “O dal anjam qalie tamo ti Farisi ti, ningi gisan tamo. Deqa ningı tulan padalougetqab. Ningı anjam maro aiyelteqnub. Agi ningı tamo moiyo qaji sub bul unub. Sub gogeq di wala boledamu. Ñam qaq na liyeb. Ariya sub miligiq di tamo aqa qusa ti tanu ti dena maqejunu. ²⁸ Ningı sub di bul. Deqa tamo unğasari nanği na

ningi nungoqnsib mareqñub, ningi tamo bole. Ariya nungo are miligi gisañ kumbra ti dal anjam gotrañyqajqa kumbra ti dena maqejunu.”

²⁹ Osiqa Yesus a olo marej, “O dal anjam qalie tamo ti Farisi ti, ningi gisañ tamo. Deqa ningi tulañ padalougetqab. Ningi anjam maro aiyelteqñub. Bole, ningi Qotei aqa medabu o tamo nañgo sub gereiyoqnsib tamo ungasari nami kumbra bole bole yoqñeb qaji nañgo sub walateqñub. ³⁰ Ariya ningi olo endegsib mareqñub, ‘Iga nami soqñem qamu iga gago moma nañgi ti beterosim Qotei aqa medabu o tamo nañgi ñumosai qamu.’ Di gisañ koba. Ningi nungo moma nañgi ti areqalo qujai. ³¹ Ningi mareqñub, ‘Gago moma.’ Nungo anjam dena ningi segi qa ubtosib endegsib marobuleqñub, ‘Tamo nañgi na Qotei aqa medabu o tamo nañgi ñumoqñeb qaji nañgo angro agi iga.’ ³² Ningi degsib marobuleqñub. Deqa unqum. Nungo moma nañgo kumbra uge di ningi na olo keretosib yoqñiy. ³³ Ningi amal uge bul. Deqa mondon Qotei a nungo une qa merngsim ningi ñamyuwoq di breingwas. Yimqa ningi kiyersib olo bole sqab? Keresai.

³⁴ “Deqa ningi quiy. E na Qotei aqa medabu o tamo nañgi ti Qotei aqa powo tamo nañgi ti Qotei aqa dal anjam qalie tamo nañgi ti qarinjroqñit nungoq boqñqab. Boqñibqa ningi na nañgi qudei ñumoqnsib moiyoñjroqñqab. Osib nañgi qudei ñamburbasq di gaintñjrqab. Osib nañgi qudei ojelenosib nungo Qotei tal miligiq di kumbainjroqñqab. Osib nañgi qudei teteinjribqa nañgi jaraiyosib qure bei beiq giloqñqab. ³⁵ Ningi nañgi degnjroqñibqa bati deqa Qotei a nungo moma nañgo une kalil osim nungo jejamuq di atelenqas. Nungo moma nañgo une agiende. Nañgi na tamo ungasari kumbra bole bole yoqñeb qaji nañgi ñumoqñeb. Nañgo une di agi nañgi nami yqajqa utru atsib Kein na Abel qalnaq moiyej. Dena bosib Berekia aqa njiri Sekaraia atra bijal ti atra tal ti ambleq di qalnab moiyej. Une kalil di Qotei na osim nungo jejamuq di atelenqas. ³⁶ E bole merngwai. Une kalil di aqa awai uge Qotei na osim tamo ungasari bini bati endeqa unub qaji nañgi enjrqas.”

Yesus a Jerusalem nañgi qa dulej

³⁷ Osiqa Yesus a olo marej, “O Jerusalem qure, O Jerusalem qure, ni na Qotei aqa medabu o tamo nañgi ñumoqnsim moiyoñjreqñum. Osim tamo ungasari Qotei na inoq qarinjreqñu qaji nañgi meniñ na ñumeqnam moreñeqñub. Bati gargekoba e ino angro nañgi tuwe du du bul koroinjrqajqa yeqnam ningi saideqñub. ³⁸ Deqa ningi quiy. Qotei a nungo atra tal koba uratetngimqa a laña sqas. ³⁹ Deqa e ningi endegsi merngwai. Ningi olo e nubqasai. Degsim gilsim mondon e olo lañ qureq na boqñitqa ningi e nubsib marqab, ‘Tamo a bgo endi Tamo Koba aqa ñam na bgo. Deqa Qotei na a tulañ geregereiyeqnu.’ ”

24

Bunuqna jeu tamo nañgi na atra tal niñaqyqab

¹ Osiqa Yesus a atra tal koba uratosiq gileqnaqa aqa angro nañgi na aqa areq bosib atra tal osoryeb. ² Osoryonab Yesus na minjrej, “E bole merngwai. Atra tal ningi unonub endi bunuqna jeu tamo nañgi na bosib tulañ niñaqyosib aqa meniñ kalil paraparainjrsibqa taqal breinjrqab. Yimqa meniñ bei meniñ bei aqa quraq di sqasai. Meniñ kalil segi segiqab.”

Gulbe kobaquja bunuqna brantqas

³ Yesus na aqa angro nañgi degsi minjrsiqa Oliv manaq oqsiq goge di awesonaqa aqa angro nañgi aqa areq bosib lumu nenemyeb, “Ni iga merge. Bati gembu jeu tamo nañgi bosib atra tal endi niñaqyqab? Mandam endi koboqa laqñimqa ni olo lañ qureq na boqñim kumbra kiye namoqna brantim iga unsim poigwas, ‘Bati di jojomqo?’”

⁴ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Ningì geregere ñam atoqñiy. Tamo qudei na ningi gisañgo uge. ⁵ Bunuqna gisañ tamo gargekoba nañgi ijo ñam na boqñsib tamo ungasari nañgi endegsib minjroqñqab, ‘E Kristus.’ Degsib tamo ungasari tulañ gargekoba nañgi

gisañnjroqñqab. ⁶ Bunuqna sawa bei bei qaji nanği añ na qotokobaoqñqab. Niñgi deqa qusib ulaaib. Qotei a nami marej, ‘Kumbra di brantqas.’ Deqa brantem. Ariya kumbra di brantimqa diño bati urur brantqasai. Soboleiyosim brantqas. ⁷ Bati deqa sawa bei ti sawa bei ti qotoqñqab. Mandor qudei nanği tigeloqnsibqa mandor qudei nanği qoto itñjroqñqab. Sawa bei beiq di mimiñ kokba ti mam ti iñgi saio bati dego brantelenqas. ⁸ Kumbra kalil di uña anğrotqa osiqa mati jaqatin kiñala eqnu dego kere.

⁹ “Bati deqa nanği na niñgi ojelenoqnsib jaqatin ti gulbe ti engoqñqab. Osib niñgi qudei lungsib moiyoñgwab. Niñgi ijo ñam ejunub deqa sawa bei bei qaji nanği niñgi qa tulañ ugeoqnsib jeutñgoqñqab. ¹⁰ Bati deqa tamo unğasari gargekoba e qa nanço areqalo siñgilato qaji nanği ijo ñam ulontosib segi segi jeu sqab. Sosibqa nanço segi was nanği ojelenoqnsib tamo uge nanço bañq di atoqñqab. ¹¹ Gisañ tamo tulañ gargekoba nanği boqnsib ijo segi tamo unğasari nanği endegsib minjroqñqab, ‘E Qotei aqa medabu o qaji tamo bole.’ Degsib nanği gisañnjroqñqab. ¹² Kumbra uge deqaji tulañ kobaoqñimqa tamo gargekoba nanği qalaqalaiyo kumbra uratoqñqab. ¹³ Ariya niñgi ijo ñam siñgila na ojsib gilsib diño bati itqab di Qotei na niñgi elenqas. ¹⁴ Ijo wau tamo nanği sawa sawa kalil keretoqnsibqa Qotei aqa anjam bole mare mare laqñqab. Amqa diño bati brantqas. Anjam bole di aqa damu agiende. Qotei na aqa segi tamo unğasari nanği taqatñjsim nanço Mandor Koba sqas.”

Inği tulañ ugedamu brantqas

¹⁵ Osiqa Yesus a olo aqa anğro nanği endegsi minjrej, “Diño batiamqa iñgi tulañ ugedamu Qotei aqa medabu o tamo Daniel a nami deqa marej qaji di brantim niñgi unqab. Inği ugedamu di a Qotei aqa getento warum miligiq di tigelesqas.” E Matyu. Tamo unğasari ijo anjam endi sisiyeqñub qaji nanği geregere sisiyosib poinjrem. Poinjrim marqab, bole. ¹⁶ Osiqa Yesus na aqa anğro nanği olo endegsi minjrej, “Niñgi iñgi ugedamu di unsibqa bati deqa tamo unğasari Judia sawaq di unub qaji nanği jaraiyosib manaq oqoqujatebe. ¹⁷ Tamo unğasari tal meq di unub qaji nanği jaraiqa oqnsib iñgi iñgi oqa osibqa olo warum miligiq gilaib. Nanği jaraiyoqujatebe. ¹⁸ Tamo unğasari wauq di unub qaji nanği jaraiqa oqnsib nanço gara jugo oqa osibqa olo puluosib qureq baib. Nanği torei dena jaraiyoqujatebe. ¹⁹ Bati deqa uña gumañ ti uña anğro mom ti jaraiyo bañgioqnsib gulbe koba oqab. ²⁰ Deqa niñgi endegsib pailyoqñiy, ‘Gulbe di awa bati qa brantaiq. Yori bati qa dego brantaiq.’ ²¹ Niñgi degsib pailyoqñiy. Di kiyaya? Bati deqa tamo unğasari nanği gulbe tulañ kobaquja oqab. Gulbe deqaji nami brantosaijne. Qotei na mandam atej bati deqa gulbe deqaji brantosai dena bosibosi agi bini unum. Bunuqna laña ambleq di dego brantqasai. Agi bati qujai deqa brantqas. ²² Gulbe di aqa bati Qotei na truqutqas. A na truqutqasai di tamo unğasari kalil nanği padalekritqab. Aqa segi tamo unğasari nami giltñjrej qaji nanği padalaib deqa a na gulbe di aqa bati truqutqas.

²³ “Bati deqa tamo qudei na mernğwab, ‘Niñgi uniy. Kristus bqo agiende’ o ‘Kristus bqo agide.’ Degsib mernğibqa niñgi nanço anjam quetñjraib. ²⁴ Tamo qudei nanği bosib gisañosib marqab, ‘E Kristus.’ Qudei marqab, ‘E Qotei aqa medabu o qaji tamo bole.’ Degsib maroqnsib mañwa kokba babtoqñqab. Nanço mañwa dena nanği na tamo unğasari kalil areqalo niñaqyetñjroqñqab. Osib Qotei aqa segi tamo unğasari nami giltñjrej qaji nanği dego areqalo niñaqyetñjrqañqa wauoqñqab.

²⁵ “Niñgi quiy. Kumbra kalil di brantosaisonaqa e namoqna mernğonum. ²⁶ Deqa tamo qudei na niñgi endegsib mernğwab, ‘Niñgi uniy. Kristus bqo agi wadau sawaq di unu.’ Degsib mernğibqa niñgi nanço anjam di dauryosib wadau sawaq gilaib. Tamo qudei na niñgi mernğwab, ‘Kristus bqo agi talq di unu.’ Degsib mernğibqa niñgi nanço anjam quetñjraib. ²⁷ Niñgi qalie, kola minjaleqnaqa lañ kalil suwañeqnu. Dego kere e Tamo Anğro lañ qureq na boqñitqa tamo unğasari kalil nanği e nubqab.

²⁸ “Tamo nanço jexamu qusaeqnu qaji sawa dia qal nanği koroqab.”

Tamo Angro a singila ti rian ti bqas

²⁹ Osiqa Yesus a olo marej, “Gulbe kalil di nanjo bati koboamqa sen ambruqas. Bai dego suwanqasai. Bongar nanji lan goqe na ululonjosib mandamq aiyelenqab. Lan goqe dia ingi ingi kalil renjinyelenqab. ³⁰ Bati deqa e Tamo Angro bqai. Ijo toqor a lan goqe dia brantimqa tamo ungasari sawa sawa kalilq di unub qaji nanji e qa akamugetqab. E singila ti rian ti lanbiq na boqnit tamo ungasari kalil nanji e nubqab. ³¹ Yimqa e singila na gul anjamosiy ijo lan angro nanji qarinnjritqa nanji sawa sawa kalil keretosib Qotei aqa segi tamo ungasari nami giltjnrej qaji nanji lan utru utruq na koroinjrqb.”

Ningi qura qa yawo anjam dena poingem

³² Osiqa Yesus a olo marej, “E na qura qa yawo anjam ningi merngitqa dena poingwas. Qura banqa qalsim olo ñalguyoqnmqa ningi unsib qalieqab, ‘Sen aqa bati jojomqo.’ ³³ Dego kere kumbra kalil e ubtosim merngonum qaji endi brantimqa ningi unsib endegsib qalieoiy, ‘Bole, Kristus bqajqa bati jojomqo. A siranmeq di tigelejunu.’ ³⁴ E bole merngwai. Tamo ungasari bini bati endeqa unub qaji nanji kalil morenosaisoqnbqa kumbra kalil endi brantelenqas. ³⁵ Lan ti mandam ti koboqab. Ariya ijo anjam koboqa keresai.”

Yesus bqajqa bati di tamo bei a qaliesai

³⁶ Osiqa Yesus a olo marej, “Ijo bqajqa bati tamo qujai bei a qaliesai. Lan angro nanji qaliesai. E Qotei aqa Niri e segi dego qaliesai. Ijo Abu a segi qalie. ³⁷ Noa aqa bati qa tamo ungasari nanji kumbra yoqneb dego kere e Tamo Angro bqajqa bati qa tamo ungasari nanji kumbra degyoqnbqab. ³⁸ Agi Noa aqa bati qa mandam ya maqosaisonaqa tamo ungasari nanji ingi ti ya ti uyoqnsib unja ban ojelenoqnsib sonabqa Noa a qobun miligiq gilej. ³⁹ Mandam ya maqosim nanji padaltnjrqa nanji deqa qaliesai. Nanji lanja nanari soqneb. Sonabqa gulbe di nanjoq di brantej. Dego kere e Tamo Angro bqajqa bati qa tamo ungasari nanji nanari degsib sqab. ⁴⁰ Tamo aiyel wau qujaiq di ingi yagoqnbqa Qotei na bei lan qureq osi oqsimqa bei uratim sqas. ⁴¹ Unja aiyel tal qujaiq di saplan gereiyobqab Qotei na bei lan qureq osi oqsimqa bei uratim sqas. ⁴² Deqa ningi geregere nam atiy. E nunjo Tamo Koba. E bati gembu bqai di ningi qaliesai. ⁴³ Ningi are qaliy. Bati gembu bajin tamo a bosim tal paratqas di tal lanja a qalieqasai. A nami qalieosiq sonaq qamu bajin tamo bosiq tal paratqa yonaq unsiq wiyej qamu. ⁴⁴ Dego kere e Tamo Angro bqajqa bati ningi qaliesai. E bosiy ningi prughtngaim deqa ningi geregere nam atoqnsib e qa tarinoqnsib soqniy.”

Tamo yai a kanjal tamo bole?

⁴⁵ Osiqa Yesus a olo marej, “Kanjal tamo yai a areqalo bole ti sosiqa gaigai wau bole yeqnu? Kanjal tamo di tal lanja na endegsi minjqas, ‘Ni na ijo kanjal tamo kalil nanji geregere taqatnjroqnsimqa nanjo ingi uyqajqa batioqnmqa ingi anainjroqnsim soqne.’ ⁴⁶ Degsi minjsimqa sawa beiq gilsim di sqas. Olo puluosim wau kalil a na aqa kanjal tamo yej qaji di kalil keretosim soqnmqa a bosim unimqa kanjal tamo di a tulan areboleboleiyqas. ⁴⁷ Deqa e bole merngwai. Kanjal tamo di a wau boledamu yej deqa tal lanja na aqa ingi ingi kalil osim aqa banq di atim a na taqatetoqnbqas. ⁴⁸ Ariya kanjal tamo di a tamo uge sqas di a endegsi are qalqas, ‘Ijo tamo koba a urur bqasai.’ ⁴⁹ Degsi are qalsimqa a na kanjal tamo qudei a ombla wauo qaji nanji lanja lanja kumbainjroqnbqas. Osim wain uyo tamo qudei nanji joqsim koba na ingi ti wain ti uyoqnsib nanarioqnbqab. ⁵⁰ Aqa tamo koba bqajqa bati a qaliesai deqa a kumbra degsim yoqnmqa aqa tamo koba brantoqujatosim unimqa a tulan prugugetqas. ⁵¹ Deqa aqa tamo koba a na qalougetosim gisan tamo nanjo so sawaq waiyim aiqas. Sawa dia tamo nanji tulan akamkobaoqnsib pailoqnsib nanjo jaqatin qa qalagei anjam atoqnbqas.”

25

Dunġenġe 10 nanġo yawo anjam

¹ Osija Yesus a olo marej, “Qotei lan ġureq di unu qaji a na aqa segi tamo unġasari nanġi taqatnjrsim nanġo Mandor Koba sqas. Kumbra di dunġenġe 10 nanġo kumbra sigitejunu. E deqa ninġi saingwai. Tamo bei a unġa ban ojej. A unġa ban ojqa sawaq gilqa laqnaqa dunġenġe 10 nanġi a ombla gilqa marsib nanġo segi segi lam osib walwelosib aisib gamq di a qa tariñoqneb. ² Dunġenġe 5 nanġi nanari. Dunġenġe 5 nanġi powo ti. ³ Dunġenġe nanari nanġo lam miligiq di ya kiñala segi soqnej. Nanġi lam ya bei o ti aiyosai. ⁴ Dunġenġe powo ti nanġi nanġo lam osibqa lam ya jalinġaq di qamsib o ti aiyeb. ⁵ Ariya tamo a unġa ban ojqa sawaq urur gilosai. A sokobaiyej. Deqa dunġenġe 10 nanġi gamq di a qa tariñosib sonabqa urnjamnrnaqa nerenġeb.

⁶ “Nerenġesonabqa qolo jige tamo qudei nanġi maosib mareb, ‘Tamo unġa ban ojqa qaji agi gileqnu. Deqa ninġi tigelosib walwelosib gamq di a turoiy.’ ⁷ Onaqa dunġenġe 10 nanġi tigelosib nanġo lam gereiyeb. ⁸ Gereiyeqnsibqa dunġenġe nanari nanġi na dunġenġe powo ti nanġi minjreb, ‘Ninġi lam ya kiñala egij. Gago lam ya saiqa deqa mosoqa laqnu.’ ⁹ Onaqa dunġenġe powo ti nanġi na kamba minjreb, ‘Lam ya endi gago segi qa kere. Iga ninġi qa ti keresai. Deqa ninġi olo sumsib nunġo segi lam ya awaiyiy.’ ¹⁰ Onaqa dunġenġe nanari 5 nanġi tigelosib lam ya awaiyqajqa sumeqnabqa tamo di a unġa ban ojqa sawaq giloqnej. Gileqnaqa dunġenġe powo ti nanġi nami nanġo lam gereiyosib soqneb deqa nanġi na tamo di dauryosib unġa ban ojqa sawaq gileb. Gilsib tal miligiq gilekritisib siran kabuteb.

¹¹ “Sokiñalayonaq dunġenġe nanari nanġi tal meq di brantosib maosib tamo di minjeb, ‘O Tamo Koba, iga bonum. Ni na siranme waqtetgime.’ ¹² Onaqa a na kamba minjrej, ‘E bole mernġwai. E ninġi qaliesai.’ ”

¹³ Osija Yesus a olo marej, “Dego kere ninġi geregere nam atsib soqniy. Di kiyaaqa? Ijo bqajqa bati ninġi qaliesai deqa.”

Silali taqatqajqa yawo anjam

¹⁴ Osija Yesus a olo marej, “Qotei na aqa segi tamo unġasari nanġi taqatnjrsim nanġo Mandor Koba sqas. Kumbra di tamo bei a sawa isaq gilsiq di soqnej dego kere. A gilqa osija aqa kanġal tamo nanġi koroinjrsiqa nanġi na aqa silali taqatqa minjrsiqa nanġo banq di uratetnjrej. ¹⁵ A na aqa kanġal tamo nanġo segi segi singila pegiyetnjrsiqa nanġi wau yqajqa kere dego silali pupoiyosiqa enjrej. Bei 5,000 kina yej. Bei 2,000 kina yej. Bei 1,000 kina yej. Osija a sawa isaq gilsiq di soqnej. ¹⁶ Sonaqa kanġal tamo 5,000 kina ej qaji a silali dena wauosiqa olo 5,000 kina bei ej. ¹⁷ Kanġal tamo 2,000 kina ej qaji a dego silali dena wauosiqa olo 2,000 kina bei ej. ¹⁸ Ariya kanġal tamo 1,000 kina ej qaji a silali dena wauosai. A silali di osi gilsiq mandamq di sub bogsiqa sub miligiq di ulitonaq soqnej.

¹⁹ “Bati olekoba yala koboonaqa tamo koba a olo puluosi bosiqqa aqa kanġal tamo nanġi wauqa silali enjrej qaji di metnjrej. Metnjrnaqa nanġi aqa areq bonabqa a na minjrej, ‘E nami silali engem qaji dena ninġi waueb olo silali di osorbij.’ ²⁰ Onaqa kanġal tamo 5,000 kina ej qaji a na 5,000 kina bei osi bosiqqa aqa tamo koba minnej, ‘O Tamo Koba, ni unime. Ino 5,000 kina nami ebem qaji dena e wauonamqa olo 5,000 kina bei brantej agiende.’ ²¹ Onaqa aqa tamo koba a na minnej, ‘Ni kanġal tamo bolequja. Ni wau kiñala geregere taqatonum deqa e wau gargekoba olo ino banq di uratitqa ni na taqatoqnqam. Deqa ni bosim e ombla areboleboleigim sqom.’

²² “Onaqa kanġal tamo 2,000 kina ej qaji a bosiqqa aqa tamo koba minnej, ‘O Tamo Koba, ni unime. Ino 2,000 kina ebem qaji dena e wauonamqa olo 2,000 kina bei brantej agiende.’ ²³ Onaqa aqa tamo koba a na minnej, ‘Ni dego kanġal tamo bolequja. Ni

wau kiñala geregere taqatonum deqa e wau gargekoba olo ino banq di uratitqa ni na taqatoqnqam. Deqa ni bosim e ombla areboleboleigim sqom.’

²⁴ “Onaqa kanqal tamo 1,000 kina ej qaji a bosiqqa aqa tamo koba minnej, ‘O Tamo Koba, ni que. E nami qalieem, ni tamo niriñ ani. Tamo qudei nanqi inqi yageqnaq melieqnaqa ni segi na otorosim uyeqnum. Tamo qudei nanqi saga yago breiyeqnaq boleeqnaq ni segi na koroioqnsim uyeqnum. ²⁵ Deqa e ni qa ulaosim ino 1,000 kina ebem qaji di osi gilsimqa mandamq di sub bogsim sub miligiq di ulitonam soqnej agiende.’

²⁶ “Onaqa aqa tamo koba a na minnej, ‘Ni kanqal tamo uge. Ni lola ani. Ni nami qalieem, tamo qudei nanqi inqi yageqnaq melieqnaqa e segi na otorosim uyeqnum. Tamo qudei nanqi saga yago breiyeqnaq boleeqnaq e segi na koroioqnsim uyeqnum. Ni nami e qa degsim qalieem. ²⁷ Deqa ni kiyaaqa ijo silali di osi gilsim silali talq atosai? Ni di atem qamu e bosimqa silali talq dena ijo silali aqa oto kobaqo qamu turtosim onum qamu.’ ²⁸ Degsi minjsiqqa aqa kanqal tamo qudei nanqi minjrej, ‘Ninqi 1,000 kina di yayiosibqa kanqal tamo nami wauosiqqa 10,000 kina ejunu qaji di olo yiy. ²⁹ Ninqi degyiy. Di kiyaaqa? Tamo a wau geregere taqatoqnqas di Qotei na olo wau yimqa a wau gargekoba taqatoqnqas. Ariya tamo a wau geregere taqatqasai di wau kiñala a na taqatejunu qaji di a olo bunu taqatqasai. Qotei na a kobotimqa a laña sqas. ³⁰ Deqa ninqi na kanqal tamo uge di qalaq di waiyibqa sawa ambruq di soqnem. Sawa dia nanqi akamkobaoqnsib pailoqnsib nanqo jaqatin qa qalagei anjam atoqnqas.’ ”

Mondonj Tamo Angro a bosim tamo unqasari kalil nanqi peginjrqas

³¹ Osiqa Yesus a olo marej, “Mondonj e Tamo Angro ñam kobaquja oqai. Osiy lan angro kalil nanqi joqsiy mandamq aisiy ijo segi awo jaram kobaq di awesqai. ³²⁻³³ Awesoqnit sawa bei bei qaji kalil nanqi bosib ijo ulatamuq di koroabqa e na nanqi peginjrqai. E na nanqi qudei ijo ban woq di atelenosiy olo nanqi qudei ijo ban qonanq di atelenqai. Wagme taqato tamo nanqi na kaja ti meme ti nanqi peginjreqnub dego kere. ³⁴ Osiy tamo unqasari ijo ban woq di unub qaji nanqi endegsi minjrqai, ‘Ijo Abu a ninqi qa tulan areboleboleiyeqnu. Nami a mandam atej bati deqa a nunqo Mandor Koba sosim ninqi taqatngwajqa gam gereiyetnjej. Deqa ninqi ijoq babqa ijo Abu na ninqi taqatngwas. ³⁵ Di kiyaaqa? E mambonaqa ninqi na e inqi anaibeb. E ya qarbonaqa ninqi na e ya anaibeb. E yaun tamo sonamqa ninqi na e osib nunqo talq di gereibeb. ³⁶ E gara saiqoji sonamqa ninqi na gara tigetbeb. E maibonaqa ninqi na e taqatbeb. E tonto talq di sonamqa ninqi na bosib e gereibeb.’

³⁷ “E na tamo unqasari ijo ban woq di unub qaji nanqi degsi minjritqa nanqi e kamba nenembqab, ‘O Tamo Koba, bati gembu ni mammonaqa iga na inqi anaimem? Bati gembu ni ya qarmonaqa iga na ya anaimem? ³⁸ Bati gembu ni yaun tamo sonamqa iga ni osim gago talq di gereimem? Bati gembu ni gara saiqoji sonamqa iga na gara tigetmem? ³⁹ Bati gembu ni maimonaqa iga na taqatmem? Bati gembu ni tonto talq di sonamqa iga bosim ni gereimem?’

⁴⁰ “Nanqi e degsib nenembibqa e na kamba minjrqai, ‘E bole mernqwai. Ninqi na ijo was ñam saiqoji unub qaji nanqi geregereinjroqneb di agi ninqi e dego gereiboqneb.’

⁴¹ “Ariya e na tamo unqasari ijo ban qonanq di unub qaji nanqi endegsi minjrqai, ‘Ninqi tamo unqasari tulan ugedamu. Deqa ninqi jaraiyiy. Jaraiyosib aisib nqamyuwo gaigai yuejunu qaji dia soqniy. Satan aqa lan angro nanqi ti dia sqab. Qotei a nami nqamyuwo di nanqi gereiyetnjrej. ⁴² Deqa ninqi nqamyuwo deq aiyyiy. Di kiyaaqa? E mambonaqa ninqi na e inqi anaibosai. E ya qarbonaqa ninqi na e ya anaibosai. ⁴³ E yaun tamo sonamqa ninqi na e osib nunqo talq di gereibosai. E gara saiqoji sonamqa ninqi na gara tigetbosai. E maibonaqa ninqi na e taqatbosai. E tonto talq di sonamqa ninqi na bosib e gereibosai.’

⁴⁴ “E na tamo unqasari ijo ban qonanq di unub qaji nanqi degsi minjritqa nanqi e kamba nenembqab, ‘O Tamo Koba, bati gembu ni mammej? Bati gembu ni ya qarmej?’

Bati gembu ni yaun tamo soqnem? Bati gembu ni gara saiqoji soqnem? Bati gembu ni maimej? Bati gembu ni tonto talq di soqnem? O Tamo Koba, bati gembu ni degsi sonamqa iga ni numsim gereimosai?"

⁴⁵ "Nangi e degsib nenembibqa e na kamba minjrqi, 'E bole merngwai. Ningi na ijo was nam saiqoji unub qaji nangi gereinjrosaiqneb di agi ningi e dego gereibosaiqneb.'

⁴⁶ E na nangi degsi minjrsiyqa nanjo awai uge enjrjiy breinjrit namyuwoq aiqab. Dia nangi bati gaigai jaqatin oqnsib sqab. Ariya tamo ungasari kumbra bole yeqnuv qaji nangi nambile gaigai sqab."

26

Juda tamo kokba nangi Yesus qalib moiqaqqa gam namoqneb

¹ Yesus a anjam kalil di marsiq koboonaqa a na aqa angro nangi endegsi minjrej, ² "Ningi qalie, yori bati koba jojomoqo. Bati aiyel unu. Yori bati di brantimqa Juda tamo kokba nangi na e Tamo Angro ojsib jeu tamo nanjo banq di atqab. Atibqa nangi na e namburbasq di lubib moiqai." Yesus na aqa angro nangi degsi minjrej. Yori bati di Qotei a nami Israel nangi Isip sawaq di padalqa laqnaqqa aqaryainjrej deqa olo are qalqajqa bati.

³ Yori bati di jojomej deqa atra tamo kokba ti Israel nanjo gate nangi ti gilsib atra tamo gate aqa nam Kaiafas aqa talq di koroeb. ⁴ Koroosib endegsib nenemoqneb, "Iga kiyersim Yesus lumu na ojsim qalsim moiyoqom?" ⁵ Osib mareb, "Iga yori bati qa Yesus ojqsai. Ojqom di tamo ungasari nangi iga nugsib nirinosis qoto tigelto uge."

Unja bei a gorej quleq ti osiq Yesus aqa gateq di bilentej

⁶ Onaqa Yesus a Betani qureq gilsiq tamo bei nami yu na aqa jejamu ugelenej qaji aqa nam Saimon aqa talq di soqnej. ⁷ Sosiqa ingi uyeqnaqa unja bei a gorej quleq ti tulan boledamu silali kobaquja na awaiyej qaji di jalinajq jigsiq osi bosiqqa Yesus aqa gateq di bilentej. ⁸ Onaqa Yesus aqa angro nangi unja di aqa kumbra unsibqa nirinosis segi segi maroqneb, "Unja di a kiyaaq gorej di lanja nanguiyqo?" ⁹ A gorej di osiq tamo qudei enjrjo qamu silali kobaquja yonub qamu gilsiq tamo ingi ingi saiqoji nangi jeisi enjrjo qamu di kere."

¹⁰ Onaqa Yesus a nanjo areqalo di qalieosiqa minjrej, "Ningi kiyaaq unja di gulbe yeqnuv? A kumbra bole ebqo. ¹¹ Tamo ingi ingi saiqoji nangi bati gaigai ningi ti sqab. Ariya e bati gaigai ningi ti sqasai. ¹² E moiqai. Moiyoqqa e subq atqab. Unja di a e qa are qalsiq ijo jejamuq di gorej bilentosiqa dena ijo jejamu subq atqajqa gereiyetbqo. ¹³ E bole merngwai. Bunuqna ijo wau tamo nangi sawa sawa kalilq di ijo anjam bole mare mare laqnsibqa unja endena kumbra ebqo qaji deqa are qaloqnsib a qa saonqab."

Judas a Yesus osim atra tamo kokba nanjo banq di atqas

¹⁴ Onaqa Judas Iskariot a tigelosiq atra tamo kokba nanjoq gilej. Judas a Yesus aqa angro 12 nangi deqaji bei. ¹⁵ A nanjoq gilsiq minjrej, "Ningi na awai kiye ebibqa e Yesus osiy nunjo banq di atqai?" Onaqa nangi na meni silali 30 yeb. ¹⁶ Yonab a gilsiq a Yesus osim nanjo banq di atqajqa gam namoqnej.

Yesus aqa angro nangi ti yori bati aqa ingi uyeb

¹⁷ Ariya Bem Tiyosai Qaji Uyqajqa Bati brantonaqa Yesus aqa angro nangi aqa areq bosib minjeb, "O Tamo Koba, ni iga merge. Iga aisim tal qabia yori bati aqa ingi ingi gereiyetmonamqa ni ingi uyqam?" ¹⁸ Onaqa Yesus na kamba minjrej, "Ningi aisib qure ambleq di tamo bei itqab. Itosib minjiy, 'Qalie Tamo a marqo, 'Ijo bati jojomoqo. Deqa e ijo angro nangi koba na ino talq di awoosim yori bati aqa ingi uyqom.' ' ' " ¹⁹ Onaqa Yesus aqa angro nangi qure miligiq aisib anjam kalil Yesus na minjrej qaji degsib brantonab dauryosib ingi ingi kalil gereiyeleneb.

²⁰⁻²¹ Onaqa bilaqtonaqa Yesus aqa angro 12 nanği ti koba na aisib tal gogetosib awoosib inği uyoqnsibqa Yesus na nanği endegsi minjrej, “E bole mernğwai. Ningi ijo angro 12. Nungo ambleq dena angro bei a tigelosim e osim tamo qudei nanço banq di atqas.”
²² Degsi minjrnaq qusibqa are tulañ gulbeinjrnaqa segi segi Yesus nenemyoqneb, “O Tamo Koba, ni e qa kiyo maronum?”
²³ Onaqa minjrej, “Angro aqo ombla endego tabir qujaiq di bem quiq di tuqteqnum qaji a na e osim tamo qudei nanço banq di atqas.”
²⁴ Ningi quiy. E Tamo Angro moiçai. Nami Qotei aqa anjam degsib e qa nengrenyeb. Deqa unğum. E anjam di dauryosiy moiçai. Ariya angro e osim tamo qudei nanço banq di atqas qaji a tulañ padalougetqas. A nami nambabosai çamu di kere.”
²⁵ Onaqa Judas ağı Yesus osim jeu tamo nanço banq di atqas qaji a na Yesus nenemyej, “O Tamo Koba, ni e qa kiyo ubtosim maronum?” Onaqa Yesus na kamba minjej, “Od. Anjam ağı ni na maronum.”

Yesus na aqa angro nanği bem ti wain ti anainjrej

²⁶ Osiqa Yesus aqa angro nanği koba na inği uyoqnsibqa Yesus a Qotei pailyosiqa bem bei osiq giñgenyosiqa aqa angro nanği enjrnsiqa endegsi minjrej, “Endi ijo jejamu. Osib uyiy.”
²⁷ Osiqa wain osiqa gambanq di bilentosiqqa Qotei pailyosiqa aqa angro nanği enjrnsiqa minjrej, “Ningi kalil wain endi uyiy.”
²⁸ Endi ijo leñ. Tamo unğasari gargekoba nanço une kobotetnrqajqa deqa ijo leñ aıqas. Aisim Qotei aqa anjam bunuj nami gereiyej qaji di siñgilatqas.
²⁹ E ningi mernğwai. E wain endi olo uyqasai. Degsi gilsiy mondoñ diño batiamqa ijo Abu a nunço Mandor Koba soqnimqa e ningi koba na awoosiy olo wain bunuj uyçai.”

³⁰ Yesus na aqa angro nanği degsi minjrnsiqa nanği koba na louosib koboonaqa qure uratosib Oliv manaq oqeb.

Yesus na aqa angro nanği minjrej, “Ningi kalil e uratbosib jaraiqab”

³¹ Yesus aqa angro nanği ti manaq oqoqnsibqa Yesus na minjrej, “Qolo qujai endeqa ningi kalil ijo nıam ulontosib e uratbosib jaraiqab. Nunço kumbra deqa Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb, ‘E na kaja nanço mandor çalitqa kaja nanği segi segi jaraiqab.’ Qotei aqa anjam nami degsib nengrenyeb.”
³² Ariya bati çalub koboamqa e olo subq na tigelosiy ningi qa namoosiy Galili sawaq gilitqa ningi bunuqna e daurbosib dia e itbqab.”
³³ Onaqa Pita na minjej, “Angro kalil nanği ino nıam ulontosib jaraiqab e segi ino nıam ulontqasai.”
³⁴ Onaqa Yesus na kamba minjej, “E bole mermçai. Qolo qujai endeqa ni ijo nıam ulitqam. Tuwe anjamosaisoqnimqa ni gisañoqalubtosim marçam, ‘E Yesus çaliesai.’”
³⁵ Onaqa Pita a tulañ saidosiq minjej, “Sai. E ni ombla moiçqa marimqa, unğum, e ino nıam ulitqasai bole sai.” Onaqa Yesus aqa angro kalil nanği anjam qujai di minjoqneb.

Yesus a Getsemani nañu aguq di aqa Abu pailyej

³⁶ Yesus aqa angro nanği koba na walwelosib nañu agu beiq di branteb. Nañu agu di aqa nıam Getsemani. Di brantosib Yesus na aqa angro nanği minjrej, “Ningi endi awesoqniy. E kiñala sasalosiy ijo Abu pailyosiy bqai.”
³⁷ Degsi minjrnsiqa aqa angro çalub ağı Sebedi aqa niri aiyel nanği Pita koba na joqsıqa pailyqajqa sasalej. Sasalosıqa pailyoqnsıqa a are tulañ gulbekobaiyej.
³⁸ Osiqa aqa angro çalub nanği minjrej, “E are tulañ gulbekobaibqo. Gulbe dena e moiyepratonum. Deqa ningi e ombla endi sosimqa nıam atoqniy.”
³⁹ Degsi minjrnsiqa olo kiñala sasalosıqa mandamq di nıam quosiqa Qotei pailyosiq minjej, “O ijo Abu, gam bei soqnimqa ni na marimqa gulbe endi ijoq baiq. Gulbe endi ya uge uyo bul. Unğum, ni ijo areqalo dauryaim. Ni ino segi areqalo dauryosim ye.”

⁴⁰ Yesus a degsi Qotei pailyosiq olo tigelosıqa aqa angro nanço areq aisiq nıam atej di nanği are gulbe na nıerenesonab unjrej. Deqa Yesus na Pita minjej, “Ningi e ombla na nıam sokiñalayqa keresai e?”
⁴¹ Ningi nıerenıab. Ningi nıam sosib pailyoqniy. Yim gulbe bei

nunqoq bqaq di gulbe dena ninqi uneq wainqwasai. Bole, nunqo are miligiq di ninqi e daurbqajqa are unu. Ariya ninqi segi gulbe di oqajqa singila saiqojl.”

⁴² Osiqa Yesus a olo puluosi sasalosiq endegsi pailyej, “O ijo Abu, gam bei saiamqa, unqum, ni ino segi areqalo dauryosim marimqa e gulbe endi oqai.” ⁴³ Degsi pailyosiq bosiqqa aqa anqro qalub nanqi urnamnjrnaqa nerenesonab unjrej. ⁴⁴ Unjrnsiqqa olo nanqi uratnjrsiq puluosi gilsiq a nami pailyej qaji degsi olo pailyej.

⁴⁵ Osiqa a olo aqa anqro nanqo areq aisiq minjrej, “Ninqi aqaratosib gegerere nerenjunub e? Unqum. Bati koboqo. Ninqi uniy. E Tamo Anqro osib une tamo nanqo banq di atqajqa bati bqa. ⁴⁶ Ninqi tigelab gilqom. Tamo e osim nanqo banq di atqajqa agi brantqo.”

Judas a Yesus osiq jeu tamo nanqo banq di atej

⁴⁷ Onaqa Yesus aqa anqro 12 nanqi deqaji bei agi Judas a na tamo gargekoba nanqi sebru ti torom ti elenonab joqsqa Yesus aqa areq di branteb. Israel nanqo gate nanqi ti atra tamo kokba ti nanqi na nanqi qarinqrnab Yesus ojqa beb. ⁴⁸ Judas a nami nanqi ti qairosib anjam gereiyosib a na endegsi minjrej, “E tamo kundoqyqai agide. A ojsib osib giliy.” ⁴⁹ Onaqa Judas a Yesus aqa areq bosiq minjej, “O Tamo Koba, qolo bole.” Degsi minjsiq kundoqyej. ⁵⁰ Kundoqyonaqa Yesus na minjej, “O was, ni kumbra kiye e ebqa bonum ni degye.” Degsi minjnaqa tamo nanqi di brantosib ban waiyosib Yesus ojob.

⁵¹ Onaqa Yesus aqa anqro bei na aqa sebru osiqqa atra tamo gate aqa kanqal tamo gateq di qalqajqa sebru waiyej grotosiqqa dabkala segi gentetej. ⁵² Onaqa Yesus na aqa anqro di minjej, “Ino sebru olo ate. Tamo kalil sebru na qotqab qaji nanqi sebru na morenqab. ⁵³ Ni que. E ijo Abu minjqai di a na lanq anqro 72,000 nanqi qarinqrnimqa bosib e aqaryaibqab. Ni di qaliesai kiyo? ⁵⁴ Ariya e ijo Abu degsi minjqasai. Minjqai di aqa anjam nenqrenq di unu qaji di aqa damu brantqasai. Agi nami endegsib nenqrenqyeb, ‘Kristus a moiqaq.’”

⁵⁵ Osiqa bati deqa Yesus na tamo nanqi di minjrej, “E lenq ojo tamo unum deqa kiyo ninqi sebru ti torom ti elenqosib e ojqa bonub e? E bati gaigai atra tal miligiq di sosimqa Qotei aqa anjam plaltoqnem. Bati deqa ninqi yala banq waiyosib e ojsai. ⁵⁶ Ninqi kumbra degyeb deqa Qotei aqa medabu o tamo nanqo anjam nenqrenq di unu qaji di aqa damu agi brantej.” Yesus a nanqi degsi minjrnqaqa aqa anqro kalil nanqi a uratosib jaraiyeb.

Juda tamo kokba nanqi Yesus aqa jejamuq di une qametqa marsib koroeb

⁵⁷ Onaqa tamo Yesus ojob qaji nanqi na a osib atra tamo gate aqa ñam Kaiafas aqa talq osi gileb. Dia Juda gate nanqi ti dal anjam qalie tamo nanqi ti kalil koroesoqneb. Koroesonabqa tamo nanqi na Yesus osi gilsib nanqo ulatamuq di tigelteb. ⁵⁸ Nanqi Yesus osi gileqnabqa Pita a kiñala isa isaq na Yesus dauryosiq uli uliosiq gilsiq torei atra tamo gate aqa tal meq di brantej. Brantosiqqa nanqi Yesus kiyeryib unqajqa deqa are qalsiq qaja tamo qudei nanqo ambleq di awesoqnej.

⁵⁹ Onaqa atra tamo kokba ti Juda gate nanqi ti kalil koroesosibqa nanqi gisanq anjam na Yesus aqa jejamuq di une qametqa are qalsib anjam nqamoqneb. Di kiyaqqa? Anjam dena nanqi Yesus qalib moiqaqqa deqa. ⁶⁰ Anjam nqamonab nqamonab ugeinjrej. Deqa nanqi tamo gargekoba metnjreqnab boqnsib gisanq anjam Yesus aqa jejamuq di qamelenqoqneb. Nanqo ambleq dena tamo aiyel tigelosib Yesus aqa jejamuq lanq gisanqyosib mareb, ⁶¹ “Tamo endi a endegsi marnaq iga quem, ‘E Qotei aqa atra tal koba endi konqrontosiyqa bati qalub qa olo tigeltqai.’”

⁶² Onaqa atra tamo gate a nanqo anjam di qusiqqa a tigelosiqqa Yesus aqa areq bosiq nenemyej, “Tamo nanqi endi une gargekoba ino jejamuq di qameqneb. Di ni kamba anjam bei marqasai e?” ⁶³ Onaqa Yesus a torei mequmej. A anjam bei yala marosai.

Deqa atra tamo gate na olo nenemyej, “Qotei nambile gaigai unu qaji aqa ñam na e ni nenemmqai, ni Kristus e? Ni Qotei aqa Niri e? Ni e merbe.”

⁶⁴ Onaqa Yesus na minjej, “Od. Anjam ni maronum di kere. Ni que. E Tamo Angro. Bunuqna e lan qureq oqsiy Qotei singila koba ti unu qaji aqa ban woq di awesosiy olo lanbiq na boqnit ningi e nubqab.” ⁶⁵ Onaqa atra tamo gate a Yesus aqa anjam di qusiqa a tulan minjin oqetonaqa aqa segi gara jugo bumbranjosiq marej, “Aqa une agi a segi babtqo iga quonum. Deqa iga kiyaaq tamo bei olo metonam bosim aqa une marqas? Aqa misilin anjam ningi quonub. ⁶⁶ Deqa ningi kiyersib marqab?” Onaqa nanji kalil mareb, “A bole une ti. Deqa qalib moiye.”

⁶⁷⁻⁶⁸ Nanji kalil degsib marnabqa nanjo ambleq dena tamo qudei nanji tigelosib Yesus aqa ulatamuq di miselyoqnsib ban na qaloqneb. Osib aqa namdamu gara na qosetosib ula ponjoqnsib minjoqneb, “Ni Kristus amqa ni ubtosim mare, yai na ni lumqo?”

Pita a gisañoqalubtosiq marej, “E Yesus qaliesai”

⁶⁹ Ariya Pita a tal meq di awesonaqa kangal unja bei na aqa areq bosiq minjej, “Ni dego Yesus Galili qaji aqa angro bei. Ni nami a dauryosim laqnem.” ⁷⁰ Onaqa Pita a tamo kalil nanjo namdamuq di tulan saidosiq unja di minjej, “Ni anjam merbonum di e qaliesai.” ⁷¹ Degsi minjsiq tigelosiq tal qala beiq gilsiq di soqnej. Sonaqa kangal unja bei na Pita unsiq tamo nanji Pita aqa areq di tigelesoqneb qaji nanji minjrej, “Tamo di a dego Yesus Nasaret qaji aqa angro bei. A nami Yesus dauryosiq laqnej.” ⁷² Onaqa Pita a olo tulan saidosiq marej, “E tamo di qaliesai bole sai. E bole maronum.” ⁷³ Olo kiñala soboleiyonaq tamo qudei jom di tigelesoqneb qaji nanji Pita aqa areq bosib minjeb, “Iga ino anjam maro na qalieonum, ni Galili qaji tamo. Dena iga poigwo, ni Yesus aqa angro bei.” ⁷⁴ Onaqa Pita a olo tulan singila na saidosiq marej, “E tamo di qaliesai bole sai. E bole maronum. E gisañot Qotei na e lubem.” A degsi marnaqa tuwe anjamej. ⁷⁵ Tuwe anjamonaaq Pita a qusiqa anjam nami Yesus na minjej qaji, “Tuwe anjamosaisoqnmqa ni gisañoqalubtosim marqam, ‘E Yesus qaliesai,’ ” anjam deqa olo are qalsiq poiyonaqa oqedosiq tulan akamugetej.

27

Juda tamo kokba nanji Yesus osib Pailat aqa banq di ateb

¹⁻² Onaqa nobqolo malu qameqnaq atra tamo kokba ti Israel nanjo gate nanji ti kalil koroesosibqa Yesus qalib moiqajqa anjam keretoqneb. Anjam kereonaq nanji Yesus aqa ban tontetosib osi gilsib Rom nanjo gate Pailat aqa banq di ateb.

Judas na aqa segi jejamu qalsiq moiyej

³⁻⁴ Atra tamo kokba ti Juda gate nanji ti Yesus qalib moiqajqa anjam keretonabqa Judas a qusiqa olo areqalo bei osiq nanjo areq bosiq minjrej, “E une kobaquja yonum. Tamo e nunjo banq di atonum qaji a une saiqoji. Ningi a lanja qalsib moiyoqab. Deqa menin silali 30 ningi na ebeb qaji endi olo oiy.” Degsi minjrnaqa nanji na kamba minjeb, “Di gago gulbe sai. Di ino segi gulbe.” ⁵ Onaqa Judas a silali di olo osi gilsiq atra tal meq di breiyosiq aisiq a segi na aqa kakroq di sil waiyosiq gainosiq moiyej.

⁶ Onaqa atra tamo kokba nanji mareb, “Silali endi tamo qalib moiqajqa aqa awai. Deqa iga silali endi atra tal aqa silali ti turtqasai.” ⁷ Nanji degsib marsibqa silali di olo osib web gereiyo qaji tamo bei aqa mandam mutu bei awaiyeb. Yauñ tamo nanji moreñoqnbqa mandam mutu dia subq atelenqajqa deqa awaiyeb. ⁸ Mandam mutu di “Len Aiyo Qaji Mandam” ñam degsib waiyeb. Nam di bini mareqneb. ⁹⁻¹⁰ Deqa anjam bei Qotei aqa medabu o tamo Jeremaia a nami marej qaji di aqa damu brantej. A endegsi marej, “Israel nanji Kristus aqa jejamu awaiyqa marsib menin silali 30 atqab. Atsib

silali di olo osib web gereiyo qaji tamo bei aqa mandam mutu bei awaiyqab. Tamo Koba a na anjam degsi merbqo.” Jeremaia a nami degsi marej.

Pailat na Yesus nenemyej, “Ni Juda nanngo Mandor Koba e?”

¹¹ Onaqa Yesus a Pailat aqa ulatamuq di tigelonaqa Pailat na nenemyej, “Ni Juda nanngo Mandor Koba e?” Onaqa Yesus na minjej, “Od. Anjam ni maronum di kere.” ¹² Onaqa atra tamo kokba ti Juda gate nanngi ti Yesus aqa anjam di qusib minjin oqetnjrnaqa Yesus gisanjyoqnsib aqa jejamuq di une gargekoba qamelenjoqneb. Onaqa Yesus a torei mequmej. A anjam bei kamba yala marosai. ¹³ Deqa Pailat na olo Yesus nenemyej, “Nanngi une gargekoba ino jejamuq di qameqnum. Di ni queqnum e?” ¹⁴ Onaqa Yesus a kamba anjam bei marosai. Deqa Pailat a tulan prugugetej.

Pailat a marej, “Ninngi Yesus a namburbasq di qamiy”

¹⁵ Pailat aqa kumbra agiende. Wausau gaigai yori bati koba brantoqnimqa Juda tamo ungasari nanngi tamo qujai aqa nam maroqribqa Pailat na tamo di tonto talq dena uratoqnsim enjroqngas. ¹⁶ Bati deqa tamo bei aqa nam Barabas a tonto talq di soqnej. A leq ojo tamo. ¹⁷ Deqa tamo ungasari kalil nanngi Pailat aqa areq di koroonaqba a na nenemnjrej, “E tamo yai tonto talq dena uratosiy engwai? E Barabas uratosiy engwai kiyo Yesus agi ninngi Kristus qa mareqnum qaji a uratosiy engwai kiyo? Ninngi na merbiy.” ¹⁸ Pailat a nanngi degsi nenemnjrej. Di kiyaaqa? A qalieej, atra tamo kokba nanngi Yesus qa ugeosib deqa a ojsib Pailat aqa banq di ateb. ¹⁹ Bati di Pailat a une pegiyo qaji awo jaramq di awesonaqa aqa nauj na anjam bei pepa mutu kiñalaq di nengrenjyosiq Pailat aqaq qarinyej. A endegsi nengrenjey, “Yesus aqa jejamuq di une saiqoji. Deqa ni a kumbra uge bei yaim. Qolo e nejobilqeiosim Yesus unonum. Deqa e are tulan gulbekobaibqo.”

²⁰ Onaqa Juda gate nanngi ti atra tamo kokba ti nanngi na tamo ungasari nanngo areqalo tigeltetnjreb. Tamo ungasari nanngi Pailat minjibqa a na Barabas uratosim enjrsim olo Yesus qalim moiqaqqa deqa nanngo areqalo tigeltetnjreb. ²¹ Onaqa Pailat na olo tamo ungasari nanngi nenemnjrej, “E tamo yai uratosiy engwai? Barabas kiyo Yesus kiyo? Ninngi na merbiy.” Onaqa nanngi na kamba minjeb, “Ni Barabas uratosim ege.” ²² Onaqa Pailat na olo minjrej, “E ninngi Barabas engwajqa merbonub deqa e Yesus kiyeryqai? Agi ninngi a qa mareqnum. ‘A Kristus.’ ” Onaqa nanngi kalil murqumyosib minjeb, “Ni Yesus osim namburbasq di qame.” ²³ Onaqa minjrej, “Kiyaaqa Yesus qalit moiqaq? A une kiye yqo deqa a namburbasq di qamqai?” Degsi minjrnaqa nanngi olo tulan murqumyoqnsib wainjyoqnsib minjoqneb, “Ni a namburbasq di qame.”

²⁴ Onaqa Pailat a nanngo anjam di qusiqa endegsi poiyej, “Tamo ungasari nanngi ijo anjam quetbqasai. E nanngi saidnjrqai di nanngi njirinjosib qoto tigeltqab.” Pailat a degsi poiyej deqa a tamo ungasari nanngo ulatamuq di ya bei tabirq di qamsiqa ya dena aqa ban yansosiqa minjrej, “Yesus a moiqaq di nungo une. Di ijo une sai.” ²⁵ Onaqa tamo ungasari nanngi na minjeb, “Di kere. Unqum. Yesus a moiqaq di gago une. Di gago angro nanngo une dego.” ²⁶ Nanngi Pailat degsib minjnabqa a nanngo anjam di dauryosiq Barabas tonto talq dena oqeq atsiqa nanngi enjrej. Enjrsiqa olo Yesus osiq qaja tamo nanngo banq di atsiqa minjrej, “Ninngi Yesus bu toqon na kumbainyiy.” Degsi minjrnaqa nanngi na Yesus osib kumbainyeb. Kumbainyosib koboonaqa Pailat na olo minjrej, “Ninngi Yesus namburbasq di qamqajqa osib giliy.”

Qaja tamo nanngi Yesus misilinyoqneb

²⁷ Pailat na qaja tamo nanngi degsi minjrnaqa nanngi Yesus osib Rom nanngo tal kobaqu-jaq osi gileb. Osi gilsib qaja tamo kalil nanngi metnjrnab bosib tal dia koroeb. ²⁸ Koroosib Yesus aqa gara piqtetosib gara jugo olekoba lent mandor kokba nanngi gaigai jigeqnum deqaji bei osib Yesus jigetej. ²⁹ Osib sil luwit osib lulumosib sil dena mandor nanngo gate tatal bul gereiyosib aqa gateq di atetosib singila na teqiyej. Osib bu toqon kanenjo osib

Yesus aqa baŋ woq di yonab a mandor koba bul ojsiq tigelesoqnej. Osib aqa areq di sinja pulutosib a gisaŋ na biŋiyosib minjoqneb, “O Juda nanŋo Mandor Koba, kaiye.”³⁰ Degsib Yesus minjoqnsib a miselyoqnsib bu toqoŋ esoqnej qaji di tatruiyosib dena aqa gateq di qaloqneb.³¹ Nanŋi degsib Yesus misiliŋyosib koboonaqa gara lent di piqtetosib aqa segi gara olo jigetosib aqa qawarq di ŋamburbas atetosib a baŋ ojsib gaintqa sawaq osi gileb.

Nanŋi Yesus osib ŋamburbasq di qameb

³² Nanŋi Yesus osi giloqnsibqa gamq di tamo bei walwelosiq aiyeqnaqa a turosib ojsib Yesus aqa qawarq dena ŋamburbas yaiyosib tamo di yonabqa a kamba qoboyosiqqa gam na Yesus dauryosiq giloqnej. Tamo di aqa ñam Saimon. A Sairini qure qaji.³³ Nanŋi Yesus osi gilsib sawa agu kiñala bei aqa ñam Golgota di branteb. Ñam di aqa damu, “Tamo gate tanu.”³⁴ Di brantosib qaja tamo nanŋi na wain ya ti kial aqa ya isa koba de ti bulyosib Yesus anaiyonab uyo oneiyonaq ugeiyonaq uratej.³⁵ Onaqa qaja tamo nanŋi na Yesus osib ŋamburbasq di qameb. Qamsib Yesus aqa gara elenqa marsib giltelenjeb. Osib meniŋ silali alaŋeb. Tamo yai aqa meniŋ na buŋnrqas di a na gara oqas. Degsib marsib meniŋ silali alaŋosib gara elenjeb.³⁶ Onaqa Yesus a ŋamburbas goge di gainesonaqa qaja tamo nanŋi ŋamburbas utruq di awoosib Yesus taqatesoqneb.³⁷ Osib ŋamburbas mutu gogeq di anjam endegsib nenŋrenjeb, “Tamo endi Yesus. A Juda nanŋo Mandor Koba.” Yesus a nami maroqnej, “E Juda nanŋo Mandor Koba.” Yesus aqa une deqa osib anjam di nenŋrenjeb.

³⁸ Bati deqa baŋiŋ tamo aiyel dego ŋamburbasq di gaintnrsib ñumeb. Bei Yesus aqa baŋ woq di qameb. Bei Yesus aqa baŋ qonaŋq di qameb.³⁹ Yesus a ŋamburbas goge di sonaqa tamo unŋasari nanŋi aqa ulatamuq dena walwelosib gile beoqnsib a misiliŋyoqnsib gate gainyoqnsib minjoqneb,⁴⁰ “Ni nami marem, ‘E atra tal koba koŋgrontosiyqa bati qalub qa olo tigeltqai.’ Ni degsi marem deqa ni ino segi jejamu aqaryaiye. Ni Qotei aqa Niriamqa ni ŋamburbas uratosim mandamq aiye.”⁴¹⁻⁴² Atra tamo kokba ti dal anjam qalie tamo nanŋi ti Juda gate nanŋi ti dego Yesus degsib misiliŋyoqneb. Osib segi segi maroqneb, “A na tamo unŋasari gargekoba nanŋi aqaryainjroqnej. Ariya a na aqa segi jejamu aqaryaiyqa keresai. A Israel nanŋo Mandor Koba boleamqa a ŋamburbas uratosim mandamq aiyimqa iga unsim marqom, ‘Bole.’⁴³ A segi mareqnu, ‘E Qotei qa ijo areqalo siŋgilatejunum. E segi Qotei aqa Niri.’ Aqa anjam di boleamqa Qotei na endego aqaryaiyem.”⁴⁴ Onaqa baŋiŋ tamo aiyel Yesus ombla gaintnjreb qaji nanŋi dego Yesus degsib misiliŋ anjam minjoqneb.

Yesus a moiyej

⁴⁵ Qanam jige seŋ bati 12 onaqa sawa kalil tulaŋ ambruosi sonaq gilsiq seŋ bati 3 onaqa bilaqtej.⁴⁶ Onaqa Yesus a tulaŋ lelenosiqqa marej, “Eloi, Eloi, lema sabaktani?” Di Hibu anjam. Anjam di aqa damu, “O ijo Qotei, O ijo Qotei. Ni kiyaa e qoreibonum?”⁴⁷ Onaqa tamo qudei Yesus aqa areq di tigelesoqneb qaji nanŋi aqa anjam di qusib mareb, “A Elaija meteqnu.”⁴⁸ Degsib marnabqa tamo bei a urur ti gilsiq gara ñenŋi bei osiq wain isa kobaq di tuqtosiqqa soruq di qosisiqa osi bosiqqa Yesus anaiyqajqa soqtosiqqa aqa medabuq di atej.⁴⁹ Onaqa tamo qudei nanŋi mareb, “Iga mati tariŋosim koqyesqom. Elaija a bosim Yesus ŋamburbasq dena osim mandamq atqas kiyo?”⁵⁰ Onaqa Yesus a olo tulaŋ lelenosiqqa mondor titosiq aqa ŋambible uratosiq moiyej.

⁵¹ Bati qujai deqa gara kobaquja atra tal miligiq di gainesoqnej qaji a goge na braŋosiq aisiq poaiyelej. Onaqa mimiŋ kobaquja dego dosiq mandam renŋinyonaqa meniŋ kokba paraparaelenjeb.⁵²⁻⁵³ Bati deqa Qotei aqa segi tamo unŋasari gargekoba nami morenej qaji nanŋo sub waqelenonabqa nanŋi olo subq na tigeleb. Bunuqna Yesus a dego subq na tigelonaqa tamo unŋasari nanŋi di Qotei aqa qure koba Jerusalem miligiq gileb. Gilnabqa tamo gargekoba nanŋi na unjreb.⁵⁴ Ariya qaja tamo nanŋi ŋamburbas utruq di Yesus

taqatesoqneq qaji nanqo gate ombla na mimiñ dosiq mandam renqinyonaq meniñ kokba paraparaelenonab unsibqa nanqi tulan ulaugetosib mareb, “Bole. Tamo endi a Qotei aqa Niri.”

⁵⁵⁻⁵⁶ Unqasari gargekoba nanqi isaq di tigelesosib Yesus koqyoqneq. Bei Maria Makdala qure qaji. Maria bei agi Jems Josep wo nanqo ai. Ariya unq bei Sebedi aqa niri aiyel nanqo ai. Yesus a nami Galili sawaq di sonaqa unqasari nanqi dena a dauryosib laqnsib kanqalyoqneq. Bati Yesus a Galili sawa uratosiqa a na nanqi joqsiqa koba na Jerusalem beleneq.

Josep a Yesus aqa jejamu osiq subq atej

⁵⁷⁻⁵⁸ Onaqa bilaqtonaqa ñoro tamo bei aqa ñam Josep a Yesus aqa jejamu osim subq atqa marsiqa Pailat a nenemyqa gilej. Josep a Arimatea qure qaji. A dego Yesus dauryoqnej qaji. Deqa a Pailat aqa talq gilsiq nenemyej, “Ni e odbimqa e Yesus aqa jejamu osiy subq atqa kere e?” Onaqa Pailat na odyosiqa aqa qaja tamo qudei nanqi minjrej, “Ninqi Yesus aqa jejamu osib Josep yiy.” ⁵⁹⁻⁶⁰ Onaqa Josep na Yesus aqa jejamu osi gilsiq gara qat omu na dalaosiq aqa segi sub bunuj nami meniñ miligiq di gereiyej qaji dia atej. Atsiqa meniñ kobaquja belbeltosiq dena sub me getentej. Osiqa olo aiyej. ⁶¹ Onaqa Maria Makdala qure qaji wo Maria bei wo bosib sub areq di awoosib taqatesoqneq.

Qaja tamo nanqi sub me taqatesoqneq

⁶² Juda nanqo yori bati brantqa laqnej deqa yori bati aqa inqi inqi kalil gereiyosib atnab soqnej. Deqa atra tamo kokba ti Farisi nanqi ti Pailat aqa talq gilsib minjeb, ⁶³ “O Tamo Koba, Yesus a gisanq tamo. Deqa a moiyoaisosiqa endegsi marnaq iga quem, ‘Bati qalub koboamqa e olo subq na tigelqai.’ A degsi marnaq iga quem. ⁶⁴ Deqa ni ino qaja tamo qudei qariñrimqa nanqi gilsib sub me geregere getentosib taqatesoqneq bati qalub koboqas. Ni degye. Ni degyqasai di Yesus aqa anqro nanqi gilsib aqa jejamu bajinosib gisanqosib tamo unqasari nanqi minjrqab, ‘Yesus a subq na tigelqo.’ Yimqa nanqo gisanq anjam di tulan kobaosim Yesus aqa gisanq anjam nami marej qaji di tulan bunyqas.” ⁶⁵ Onaqa Pailat na minjrej, “Ninqi nunqo segi qaja tamo qudei joqnsib gilibqa nanqi sub me geregere getentosib taqatesqab.” ⁶⁶ Pailat a nanqi degsi minjrnaqa nanqi na qaja tamo qudei nanqi joqnsib gilsib minjreb, “Ninqi na sub me geregere taqatesoqniy.” Degsib minjrsib meniñ kobaquja nami sub me getentesoqnej qaji di olo geregere siñgilatosib sub meq di saga waiyeb. Nanqi degyeb. Di kiyaaq? Yesus aqa anqro nanqi bunuqna bosib saga olo taqal atqab di tamo kalil nanqi poinjrqaq, Yesus aqa anqro nanqi aqa jejamu bajinonub.

28

Yesus a olo subq na tigelej

¹ Yori bati koboonaqa nebeonaq nobqolo ambru Maria Makdala qure qaji wo Maria bei wo tigelosib Yesus aqa sub unqajqa gileb. ² Nanqi gileqnaqqa Tamo Koba aqa lanq anqro bei a lanq goge na aisiqa meniñ kobaquja sub me getentesoqnej qaji di belbeltosiq qalaq di atsiqa meniñ quraq di awesoqnej. Awesonaqa mimiñ kobaquja dej. ³ Lanq anqro di aqa ulatamu kola bul tulanq minjalej. Aqa gara lanq bi bul tulanq qat. ⁴ Onaqa qaja tamo sub me taqatesoqneq qaji nanqi na lanq anqro di unsibqa nanqi tulanq ulaugetosib gindagindanosib mandamq di ululonqosib tamo moreño bul tindañesoqneq.

⁵ Onaqa lanq anqro na unq aiyel di minjrej, “Ninqi ulaaib. E qalie, ninqi Yesus namburbasq di qameb qaji a qa nqameqneq. ⁶ A endi sosai. A subq na tigelqo. Agi a nami ninqi endegsi mernqej, ‘E subq na tigelqai.’ Deqa ninqi aiyel bosib sub miligi uniy. A nqeioteb qaji lume agi unu. ⁷ Ninqi unsibqa olo puluosib gurgur ti aisib Yesus aqa anqro nanqi endegsib

minjriy, 'Yesus a subq na tigelqo. Tigelosiq ningi qa namoosiq Galili sawaq gilqo. Ningi dego Galili sawaq gilsib dia a itqab.' O uña aiyel, e ningi anjam di merngwa bonum."

⁸ Onaqa uña aiyel di nanqi tulan ulaugeteb. Osib nanqi olo areboleboleinjrej. Deqa nanqi subq dena olo puluosib lan angro na anjam minjrej qaji di Yesus aqa angro nanqi minjrqaqqa gurgur ti aiyeb. ⁹ Aiyeq nabqa gamq di Yesus a segi nanqi aiyel turosiqa minjrej, "Nobqolo bole." Degsi minjrnaqa nanqi aiyel aqa areq bosibqa aqa singa ojsib a binjyeb. ¹⁰ Onaqa Yesus na minjrej, "Ningi ulaaib. Ningi aisib ijo was nanqi endegsib minjriy, 'Ningi Galili sawaq giliy. Gilsib dia Yesus itqab.'"

Qaja tamo nanqo gisan anjam

¹¹ Uña aiyel aiyeq nabqa qaja tamo qudei sub taqatesoqneb qaji nanqi tigelosib qure miligiq aiyeb. Aisib kumbra kalil subq di brantonaq uneb qaji di atra tamo kokba nanqi sainjreb. ¹² Sainjrnab qusibqa Juda gate kalil nanqi metnjrnab bosib koroosib anjam qosisib qaja tamo nanqi di silali kobaquja enjreb. Osib minjreb, ¹³ "Ningi na tamo ungasari nanqi anjam endegsib minjroqniy, 'Iga sub taqatosim nerenesonamqa Yesus aqa angro nanqi qolo bosib subq dena Yesus aqa jejamu bajinosib jaraiyeb.' ¹⁴ Yimqa Pailat a nunqo anjam di qusim ningi qa niriñamqa iga na aqa are olo latetosim anjam gereiyonamqa a ningi gulbe bei engwasai." ¹⁵ Onaqa qaja tamo nanqi silali di osib atra tamo kokba nanqo anjam dauryosib Yesus aqa angro nanqi na aqa jejamu subq dena bajineb anjam di mare mare laqneb. Laqnab Juda tamo ungasari tulan gargekoba nanqi anjam di quelenosib nanqi kamba saqneb agi bini saqnsib unub.

Yesus na aqa angro nanqi wau enjrej

¹⁶ Onaqa Yesus aqa angro 11 nanqi Galili sawaq gilsib mana bei Yesus a nami nanqi deq oqwjajqa minjrej qaji deq oqeb. ¹⁷ Oqsib dia Yesus itosib a binjyosib aqa ñam soqteb. Ariya nanqi qudei areqalo aiyelteb. ¹⁸ Onaqa Yesus a nanqo areq gilsiq minjrej, "Ijo Abu na singila kalil ijo banq di atej deqa e mandam ti lan ti taqatejunum. ¹⁹ Deqa ningi walwelosib sawa sawa kalil keretoqnsibqa tamo ungasari nanqi ijo anjam minjre minjre laqniy. Yim nanqi e daurbqajqa deqa. Ningi ijo Abu aqa ñam na ti e Qotei aqa Njiri ijo segi ñam na ti Mondor Bole aqa ñam na ti nanqi yansnjroqniy. ²⁰ O ijo angro, anjam kalil e nami merngoqnem qaji di ningi walwelosib tamo ungasari nanqi minjroqniy. Yim nanqi anjam di dauryqajqa deqa. Ningi quiy. E bati gaigai ningi koba na wauoqnsiy sqai. Degsim soqnim soqnim diño bati brantqas."

MAK

Jon yansnjro qaji a anjam palontoqnej

¹ Qotei aqa Niri Yesus Kristus aqa anjam bole e utruq na saqai.

² Nami Qotei na aqa Niri Yesus endegsi minnej, “Ni que. E na ijo anjam maro tamo qarinyitqa a ni qa namoosim ino gam gereiyetmqas. ³ A wadau sawaq di tulan lelenoqnsim tamo ungasari nanngi endegsi minjroqngas, “Tamo Koba a bqajqa gam gereiyetiy. Aqa gam tingitetiy.’ ” Qotei a nami aqa Niri degsi minnej. Onaqa aqa medabu o qaji tamo Aisaia a anjam di nengrenyonaq soqnej.

⁴⁻⁵ Bunuqna Jon yansnjro qaji a wadau sawaq di brantej. Brantosiq dia tamo ungasari nanngi Qotei aqa anjam palontosiq minjroqnej. Tamo ungasari Judia sawaq di soqneb qaji nanngi ti Jerusalem qureq di soqneb qaji nanngi ti kalil Jon aqa areq gileq nabqa a na nanngi endegsi minjroqnej, “Ninggi are bulyibqa Qotei na nunngo une kalil kobotetngwas. Amqa e na ningi yansngwai.” Degsi minjre qnaqa nanngi na nanngo une kalil babteq nabqa Jordan yaq di yansnjroqnej.

⁶ Jon a wadau sawaq di soqnej di a ingi ingi saiqoji. Deqa a gara jugo kamel aqa jungum na gereiyo qaji di jugoqnsiq alalag na singilatosiq laqnej. A ingi uyo saiqoji deqa a sis ti bisim qaq ti uyoqnej. ⁷ A Qotei aqa anjam palontoqnsiq tamo ungasari nanngi endegsi minjroqnej, “Tamo Koba a bunuqna ijo qoreq na bqas. A tamo singila koba. Ijo singila aqa singila ti keresai. Deqa e a kangalyqajqa e tamo bolesai. ⁸ E ya na ningi yansngeqnum. Ariya Tamo Koba a bosimqa Mondor Bole aqa singila na ningi yansngwas.” Jon na tamo ungasari nanngi anjam degsi minjroqnej.

Jon na Yesus yansej

⁹ Bati bei Yesus a Jon na yansqa marsiqa Nasaret qureq dena tigelosiqa Galili sawa uratosiq Jon aqa areq bej. Bonaqa Jon na Jordan yaq di yansej. ¹⁰ Yansonaqa a yaq na tigelosiqa tarosiq lan goge koqyonaqa lan waqej. Lan waqonaqa Qotei aqa Mondor a binon bulosiq aisiq Yesus aqa jejamuq di awoej. ¹¹ Awoonaqa lan goge dena Qotei na Yesus metonaqa aqa kakro quej. A endegsi minjnaq quej, “Ni ijo Angro qujai. E ni tulan qalaqalaimenqum. E ni qa tulan areboleboleibeqnu.”

Satan a bosiq Yesus walawalaiyoqnej

¹²⁻¹³ Onaqa Mondor a Yesus wadau sawaq osi gilsiq di uratonaga bati 40 a di laqnej. Di laqnaqa Satan bosiq Yesus a une bei atqa marsiqa walawalaiyoqnej. Yesus a wagme juwan nanngi ti soqneb. Sonabqa Qotei aqa lan angro nanngi bosib Yesus singilatoqneb.

Yesus a Galili sawaq di aqa wau utru atej

¹⁴ Bati bei Jon a tonto talq di waiyonab sonaga Yesus a olo Galili sawaq aiyej. Aisiq dia Qotei aqa anjam bole palontoqnej. ¹⁵ A endegsi maroqnej, “Qotei na aqa segi tamo ungasari nanngi taqatnjrsim nanngo Mandor Koba sqajqa bati jojomqo. Deqa ningi are bulyosib Qotei aqa anjam bole nunngo areqaloq di singilatiy.”

Yesus na tamo qolqe nanngi metnjrnaq a dauryeb

¹⁶ Osiqa Yesus a Galili ya agu kobaqujaq gilej. Gilsiq alile dia walweloqnsiq nam atej di Saimon aqa was Andru wo nanngi qe o qaji tamo soqneb deqa nanngi kakan waiyeq nab unjrej. ¹⁷ Unjrsiq minjrej, “Ninggi aiye e daurbiy. Ninggi qe o qaji tamo unub deqa ningi qe eqnub. Dego kere e wau engitqa ningi olo tamo oqngab.” ¹⁸ Yesus a nanngi degsi minjrnaga nanngi nanngo kakan uratosib Yesus dauryeb.

¹⁹ Onaqa Yesus a olo walweloqnsiq gilokiñalayosiqa Sebedi aqa niri Jems aqa was Jon wo nanngi aiye qobun miligiq di kakan branjo qandimeq nabqa unjrsiq metnjrej.

²⁰ Metnjrnaqa nanġo abu Sebedi wau tamo ti qobun miligiq di sonabqa nanġi uratnjrsib Yesus dauryeb.

Yesus a tamo bei aqaq dena mondor uge wiyetej

²¹ Onaqa Yesus aqa anġro nanġi ti walwelosib gilsib Kaperneam qureq di branteb. Brantosib sonabqa Juda nanġo yori batiej. Deqa Yesus a Juda nanġo Qotei tal miligiq gilsiq Qotei aqa anjam palontosiq minjroqnej. ²² Aqa anjam palontej di sinġila ti. Dal anjam qalie tamo nanġo anjam maroqneb de ti keresai. Yesus a segi anjam di aqa abu. Aqa anjam dena dal anjam qalie tamo nanġo anjam tulan bunjoqnej. Deqa tamo unġasari nanġi Yesus aqa anjam di qusib tulan prugeb.

²³ Bati di tamo bei mondor uge na ojej qaji a Qotei tal miligiq di awesoqnej. Deqa a Yesus unsiq tulan lelenosiq minnej, ²⁴ “O Yesus Nasaret qaji tamo, ni iga kiyergwajqa bonum? Ni iga padaltgwa bonum e? E ni qalie. Ni Qotei aqa Tamo Boledamu. Ino jejamuq di une bei saiqoji.” ²⁵ Onaqa Yesus na mondor uge di njrintosiq minnej, “Ni medabu getentosim tamo di uratosim ulan.” ²⁶ Degsi minjnaqa mondor uge dena tamo di kunjimyosiq tulan lelenosiq a uratosiq ulanej. ²⁷ Onaqa tamo unġasari nanġi Yesus aqa maŋwa di unsibqa nanġi tulan prugosib segi segi maroqneb, “Yesus a tamo kiyero? A anjam bunuj mareqnu. Aqa anjam bunuj di sinġila ti mareqnu. A segi anjam di aqa abu. Agi a na mondor uge nanġi minjreqnaqa nanġi aqa anjam dauryosib jaraiyeqnu.” ²⁸ Tamo unġasari nanġi degsib maroqneb. Osib nanġi walwelosib Galili sawa keretosib Yesus aqa maŋwa deqa saoqnsib laqneb.

Yesus na Pita aqa mimibe boletej

²⁹ Onaqa Yesus aqa anġro nanġi ti Qotei tal uratosib Saimon Andru wo nanġo tal gogeteb. Jems Jon wo nanġi koba na tal gogeteb. ³⁰ Tal gogetosibqa Saimon aqa mimibe makobaiyonaq jejamu tulan kanġanjonaaq neiesonaq uneb. Deqa Yesus aqa anġro nanġi na Yesus minjeb, “Ni na uŋa di boletqa kere e?” Onaqa minjrej, “Od, e na boletqa kere.” ³¹ Degsi minjrsiq uŋa maiyej qaji aqa areq gilsiq baŋ ojsiq tigeltej. Tigeltonaqa aqa jejamu kanġan di koboonaqa a tigelosiq nanġi inġi goiyetnjrej.

Yesus a tamo unġasari gargekoba nanġi boletnjroqnej

³² Seŋ aiyeqnaqa qure deqaji tamo unġasari ma utru segi segi so qaji nanġi ti mondor uge uge na ojeleno qaji nanġi ti nanġo was nanġi na joqoqnsib Yesus aqa areq boqneb. ³³ Boqnsib Yesus soqnej qaji tal meq di korooqneb. ³⁴ Onaqa Yesus na tamo unġasari kalil ma ti soqneb qaji nanġi boletnjroqnej. Osiq mondor uge nanġi dego winjroqnej. Mondor uge nanġi di Yesus qa qalieeb deqa nanġi aqa ñam ubtqa mareqnab a na nanġi saidnjroqnej.

Yesus a Galili sawaq di Qotei aqa anjam mare mare laqnej

³⁵ Onaqa nobqolo ambru Yesus na tamo unġasari nanġi alelnjrsiq wadau sawaq gilsiq dia Qotei pailyoqnej. ³⁶⁻³⁷ Pailyeqnaqa aqa anġro nanġi Saimon koba na a qa namosib gilsib itosib minjeb, “Tamo unġasari kalil nanġi ni qa nameqnu.” ³⁸ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Niŋgi tigelabqa iga qure qureq giloqnsimqa dia Qotei aqa anjam palontoqnsim tamo unġasari nanġi minjroqnoq. E wau di yqajqa deqa mandamq aiyem.” ³⁹ Degsi minjrsiq walweloqnsiq qure qure kalil Galili sawaq di brantoqnsiq Juda nanġo Qotei tal miligiq giloqnsiq Qotei aqa anjam palontoqnsiq minjroqnej. Osiq mondor uge uge nanġi winjreqnaqa nanġi na tamo unġasari nanġoq dena jaraiyoqneb.

Yesus a tamo yu na aqa jejamu ugeelenej qaji di boletej

⁴⁰ Onaqa tamo bei yu na aqa jejamu ugeelenej qaji a Yesus aqa areq bosiq aqa sinġaq di sinġa pulutosiq pailyosiq minnej, “O Tamo Koba, ni e boletbqa are soqnmqa e boletbe.” ⁴¹ Onaqa Yesus na tamo di aqa yu unsiq a qa dulosiq baŋ waiyosiq

ovej. Ojsiqa minjej, “E ni boletmqa are unu. Deqa ino jejamu olo boleeme.” ⁴² Onaqa bati qujai deqa aqa yu kalil mosoosiq aqa jejamu boleej. ⁴³ Onaqa Yesus a singila na minjej, “Ni tigelosim gile. ⁴⁴ Ino jejamu boleqo deqa ni tamo qudei nanqi minjraim. Ni gilsim ino jejamu atra tamo osoryosim atraiyqajqa ingi ingi Moses a nami marej qaji di osim Qotei atraiye. Yimqa tamo ungasari nanqi ni numsis marqab, ‘Bole, ino jejamu boleqo.’” ⁴⁵ Onaqa a gilsiq ariya a Yesus aqa anjam di dauryosai. Yesus na boletej deqa a anjam mare mare laqnaqa tamo ungasari tulan gargekoba nanqi quekriteb. Deqa Yesus a segitosiqa gilsiq wadau sawaq di soqnej. Tamo ungasari nanqi a jujunyaib deqa a qure beiq di brantosaiqnej. A wadau sawaq di sonaqa tamo ungasari tulan gargekoba nanqi qure qure kalilq dena tigeloqnsib aqa areq belejoqneb.

2

Yesus a tamo bei jejamu laiyej qaji di boletej

¹ Bati bei Yesus a olo Kaperneam gilsiq di sonaqa qure deqaji nanqi endegsib queb, “Yesus a gago qureq olo bqo. A talq di unu.” ² Deqa tamo ungasari gargekoba nanqi bosib siranmeq di jujunonabqa Yesus a Qotei aqa anjam palontosiq minjroqnej. ³ Onaqa tamo qolqe nanqi na tamo bei jejamu laiyej qaji a saperaq di atsibqa qoboyosib Yesus aqa talq osi beb. ⁴ Osi bosib nam ateb di tamo ungasari gargekoba nanqi siranme junonab unjreb. Deqa nanqi Yesus aqa areq gilqa keresaijnraqa tal quraq oqsib goge na waqtosibqa tamo sapera qoji gulaintosib ura uratonab Yesus aqa areq aiyej. ⁵ Onaqa Yesus a nanjo areqalo unej di nanjo areqalo qujai Yesus na tamo jejamu laiyej qaji di boletqa kere. Degsi unsiq deqa tamo di minjej, “O ijo angro, ino une kalil e na kobotetmonum.”

⁶ Onaqa dal anjam qalie tamo qudei warum dia awesoqneb qaji nanqi Yesus aqa anjam di qusibqa nanjo areqalo na mareb, ⁷ “Yesus a kiyaaqa anjam degsi marqo? A Qotei misilinqo. Yai na tamo nanjo une kobotqa kere? Qotei a segi qujai.” ⁸ Nanqi degsib are qaleqnabqa Yesus a nanjo areqalo di qalieosiq minjrej, “Ningi kiyaaqa areqalo di onub? ⁹ Anjam kiye e na tamo jejamu laiyoq qaji di minjitqa ningi qusib e qa poingwas? ‘Ino une kalil e na kobotetmonum,’ anjam de kiyo, ‘Ni tigelosim ino sapera osim walwel,’ anjam de kiyo? ¹⁰ Ariya e segi Tamo Angro. E mandamq endi singila ti unum deqa e na tamo nanjo une kobotetnrqa kere. Ningi degsi poingwajqa deqa e na tamo di boletqai.” Yesus a nanqi degsi minjrasiqa tamo jejamu laiyej qaji di koqyosiq minjej, ¹¹ “E ni mermqai. Ni tigelosim ino sapera osim ino talq gile.” ¹² Degsi minjnaqa aqa jejamu boleonaqa a tigelosiq aqa sapera osiq tamo ungasari kalil nanjo namdamuq di walwelosiq gilej. Onaqa tamo ungasari kalil nanqi Yesus aqa manwa di unsibqa nanqi tulan prugugetosib Qotei aqa nam soqtosib mareb, “Manwa iga endego unonum di kumbra tulan bei. Tamo bei na manwa deqaji bei yeqnaq iga nami unosaioqnem.”

Yesus na Livai minjej, “Ni e daurbe”

¹³ Onaqa Yesus a olo alile ainaqa tamo ungasari gargekoba nanqi bosib aqa areq di koroonabqa a na Qotei aqa anjam palonteqnaq nanqi quoqneb. ¹⁴ Dena walwelosiq takis o qaji tamo bei aqa nam Livai a takis o talq di awesonaq gilsiq itej. A Alfias aqa niri. A itosiq minjej, “Ni e daurbe.” Degsi minjnaqa a tigelosiq Yesus dauryej.

¹⁵ Onaqa bati bei Yesus aqa angro nanqi ti Livai aqa talq gilsib awoosib ingi uyoqneb. Nanqi segi sai. Une tamo ti takis o qaji tamo ti gargekoba nanqi dego koba na Yesus dauryosib Livai aqa talq di awoosib Yesus aqa angro nanqi ti ingi uyoqneb. ¹⁶ Onaqa Farisi qudei nanqi bosib Yesus a une tamo ti takis o qaji tamo ti nanqi koba na ingi uyeqnab unjrsibqa Yesus aqa angro nanqi minjreb, “Yesus a kiyaaqa une tamo ti takis o qaji tamo ti nanqi koba na ingi uyeqnub?” ¹⁷ Onaqa Yesus a Farisi nanjo anjam di qusiqa minjrej, “Tamo ma saiqoji nanqi yu qangra tamo aqaq gilosaieqnub. Tamo ma ti nanqi segi yu qangra tamo aqaq gileqnub. Tamo bei a marqas, ‘E tamo bole. E une saiqoji.’ E

tamo deqaji nanği metnjrit ijoq bqajqa deqa mandamq aiyosai. Tamo a marqas, ‘E une ti.’ E tamo deqaji nanği metnjrit ijoq bqajqa deqa mandamq aiyem.”

Yesus a qurien qa anjam marej

¹⁸ Bati bei Jon aqa angro nanği ti Farisi nanği ti ingi uratoqnsib qurienqneqneq. Deqa nanği Yesus aqa areq bosib minjeb, “Jon aqa angro nanği ingi uratoqnsib qurienqneqneq. Farisi nanği angro nanği dego ingi uratoqnsib qurienqneqneq. Ariya ino angro nanği kiyaaq qurienqsaieqneq?” ¹⁹ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Tamo bei a unja ban ojqa bati qa aqa was nanği ti soqneqqa nanği qurienqneq e? Sai. ²⁰ Bunuqna nanği was a nanği uratnjrimqa bati deqa nanği qurienqneqneq sqab.

²¹ “Tamo bei a gara jugo bunuj osim dena mutu gentosim gara jugo sari branq di qandimqa keresai. Degsi qandimqas di bunuqna a na gara jugo sari di yansimqa gara mutu bunuj a kiñalaosim gara jugo sari di uratim branq qelikobaqas. ²² Tamo bei a wain bunuj osim ya nobu sariq di qamqa keresai. Ya nobu sari di nami kanqrañosiñ sinqilaej deqa a wain bunuj qamimqa wain a didiqosim ya nobu sari paratosimqa wain bilenqosim mandamq aiqas. Ya nobu a dego ugeqas. A wain bunuj osim ya nobu bunujq di qamqas di kere.”

Yesus a segi yori bati aqa Tamo Koba

²³ Yori bati bei Yesus aqa angro nanği ti wau ambleq na giloqnsibqa aqa angro nanği bem sum gei elenqnsib uye uye giloqneq. ²⁴ Nanği degsib gileqneqqa Farisi qudei nanği bosib unjrsibqa Yesus minjeb, “Ino angro nanği kiyaaq kumbra degyeqneq? Yori bati qa kumbra degyo di getento koba.”

²⁵ Onaqa Yesus na kamba Farisi nanği minjrej, “Nami Devit aqa wau tamo ti nanği mamnjrnaqa kumbra yeb qaji di ninği buk miligiq di sisiyosai kiyoo? ²⁶ Abiatar a atra tamo gate sonaqa bati deqa Devit a atra tal miligiq gilsiqqa Qotei atraiyqajqa bem uysiqqa aqa wau tamo nanği dego anainjrnac ueyeb. Bem di getento. Di atra tamo nanği segi uyqajqa bem. Devit a degyej di a dal anjam grotej. Ariya a Qotei aqa ñamgalaq di une saiqoji. Ninği anjam di sisiyosai kiyoo?”

²⁷ Osiqa minjrej, “Qotei a yori bati qa are qalsiq tamo nanği atosai. A tamo nanği qa are qalsiq yori bati atej. ²⁸ E Tamo Anqro. Deqa e segi na yori bati taqatejunum. E segi yori bati aqa Tamo Koba.”

3

Yori bati qa Yesus a tamo ban qandamyey qaji di boletej

¹ Olo yori bati bei Yesus a Juda nanği Qotei tal miligiq gilsiqqa tamo bei ban qandamyey qaji a di sonaq unej. ² Onaqa Farisi nanği Yesus koqyoqneq. Nanği are qaleb, “Yesus a yori bati qa tamo di boletqas kiyoo? Yimqa minjqom, ‘Ni na yori bati grotonum.’” Deqa nanği Yesus koqyoqneq. ³ Onaqa Yesus a tamo ban qandamyey qaji di minjej, “Ni tigelosim au.” ⁴ Degsi minjnaqa a tigelosiqqa Yesus aqa areq gileqnaqa Yesus na Farisi nanği nenemnjrej, “Iga yori bati qa kumbra bole yqom kiyoo kumbra uge yqom kiyoo? Tamo bei a padalqa laqnimqa iga na aqaryaiyonam a bole sqas di kere kiyoo iga na uratonam a padalqas di kere kiyoo? Dal anjam a kiyersi marqoo? Ninği na merbiy.” Onaqa Farisi nanği kamba olo anjam bei Yesus minjosai. Nanği mequmesoqneq. ⁵ Nanği are getenjnresoneq deqa Yesus a nanği koqnjrej. Osiqa nanği qa minjin oqetonaqa tamo ban qandamyey qaji di minjej, “Ni ino ban waiy.” Degsi minjnaqa aqa ban waiyonaq boleej. ⁶ Onaqa Farisi nanği Qotei talq dena oqedosib Herot aqa wau tamo nanği ti koba na koroosib nanği kiyersib Yesus qalib moiqajqa deqa qairoqneq.

Tamo unqasari gargekoba nanği Yesus dauryoqneq

⁷⁻⁸ Onaqa Yesus aqa angro nanği ti tigelosib tamo unqasari kalil nanği uratnjrsib alile aisib di soqneq. Bati deqa tamo unqasari tulan gargekoba nanği endegsib queq, “Yesus

a manwa gargekoba yelenqnu.” Degsib qusibqa Yesus dauryosib alile aisib aqaaq di korooqneb. Galili sawa nanngi ti Judia sawa nanngi ti Jerusalem qure nanngi ti Idumia sawa nanngi ti qure kalil Jordan ya taqal beiq di soqneb qaji nanngi ti Tair qure ti Saidon qure ti nanngi kalil belenosib Yesus aqaaq di korooqneb. ⁹ Onaqa Yesus na aqa angro nanngi endegsi minjrej, “Qobun bei atib soqnem. Tamo ungasari nanngi bosib e jujunbaib deqa e qobun gogetosiy di awoqai.” Onaqa aqa angro nanngi qobun bei atnab soqnej. Nanngi degyeb. Di kiyaaqa? ¹⁰ Yesus a nami tamo ungasari gargekoba nanngi boletnjroqnej. Deqa tamo ma ti kalil nanngi aqa areq boqnsibqa nanngo ban aqa jejamuq di atqa maroqnsib a jujunyoqneb. ¹¹ Tamo mondor uge uge na ojeleno qaji nanngi dego Yesus aqa areq boqneb. Boqnsibqa mondor uge nanngi na Yesus unoqnsib aqa sinngaq di sinnga pulutoqnsib lelenoqnsib minjoqneb, “Ni Qotei aqa Njiri.” ¹² Degsib minjeqnaabqa a nanngi sinngila na saidnjroqnsiq minjroqnej, “Ninngi ijo ñam ubtosib maraib.”

Yesus a tamo 12 nanngi giltnjrej

¹³ Onaqa Yesus a dena walwelosiqa manaq oqej. A endegsi are qalej, “E na tamo qudei giltnjritqa nanngi e koba na laqnsibqa ijo wau ojoqnaqab.” A degsi are qalsiqa manaq oqsiq dia tamo qudei nanngi metnjrnaqa aqa areq beb. ¹⁴ Bonabqa a na tamo 12 nanngi giltnjrej. Nanngi a ombla sqajqa deqa ti a na nanngi qarinnjrimqa nanngi aqa anjam mare mare laqajqa deqa ti nanngi giltnjrej. ¹⁵ Nanngi na mondor uge uge tamo ungasari nanngo jejamuq dena winjrqaqqa deqa ti nanngi giltnjrej. ¹⁶ Tamo 12 giltnjrej qaji nanngo ñam agiende. Bei Saimon. Yesus na aqa ñam bei Pita waiyej. ¹⁷ Bei Sebedi aqa njiri Jems aqa was Jon wo. Nanngo ñam bei Yesus na Boanerges wainjrej. Ñam di aqa damu, “Tamo kola bul.” ¹⁸ Ariya Andru Filip wo. Bei Bartolomyu Matyu wo. Bei Tomas. Bei Alfias aqa njiri Jems. Bei Tadius. Bei Saimon agi Rom nanngi winjrqaqqa maroqnej qaji. ¹⁹ Ariya bei Judas Iskariot agi bunuqna Yesus osiqa jeu tamo nanngo banq di atej qaji.

Tamo qudei nanngi maroqneb, “Yesus a Belsebul aqa sinngila na waueqnu”

²⁰ Onaqa Yesus a tal bei gogetosiq di sonaqa tamo ungasari gargekoba nanngi olo bosib korooqneb. Deqa aqa angro nanngi ti inngi uyqa bati sainjrej. ²¹ Yesus aqa was nanngi aqa ai koba na degsib qusibqa Yesus oqajqa marsib qure deq gileb. Nanngi maroqneb, “Yesus a nanariqo kiyoo?”

²² Onaqa dal anjam qalie tamo qudei Jerusalem dena beb qaji nanngi Yesus yomuiyoqnsib maroqneb, “Mondor uge nanngo gate koba Belsebul a Yesus aqa jejamuq di unu. Sinngila dena Yesus na mondor uge nanngi winjreqnu.” ²³ Onaqa Yesus a nanngi metnjrnaqa aqa areq bonabqa yawo anjam bei endegsi minjrej, “Satan na aqa segi mondor uge nanngi kiyersim winjrqaq? Di keresai. ²⁴ Tamo nanngi qure qujaiq di unub qaji nanngi segi poaiyelosib qotqab di nanngi koba na gegerere sqa keresai. ²⁵ Tamo nanngi tal qujaiq di unub qaji nanngi segi poaiyelosib qotqab di nanngi dego koba na gegerere sqa keresai. ²⁶ Dego kere Satan na aqa segi mondor uge nanngi jeutnjrsim winjrqaq di aqa sinngila koboosim aqa wau ulonqas.

²⁷ “Tamo bei a tamo sinngila koba bei aqa tal gogetosim aqa inngi inngi kalil bajinqa keresai. A mati tamo sinngila di sil na tontim soqnimqa di aqa inngi inngi kalil bajinqas. Tontqasai di aqa inngi inngi bajinqa keresai.

²⁸ “E bole merngwai. Tamo ungasari nanngo une kalil Qotei na kobotetnjrqas. Tamo ungasari nanngi misilin anjam mareqnaq une di dego Qotei na kobotetnjrqas. ²⁹ Ariya tamo a Mondor Bole misilinyqas une di Qotei na kobotqasai. Une di tamo aqa jejamuq di gaigai sqas.” ³⁰ Yesus na dal anjam qalie tamo nanngi anjam degsi minjrej. Di kiyaaqa? Nanngi maroqneb, “Yesus a mondor uge ti.”

Yesus a marej, “Ijo ai ijo was nanngi tal qabe?”

³¹ Onaqa Yesus aqa was nanği aqa ai koba na bosib tal oqeq di tigeleb. Yesus a warum miligiq di sonaqa nanği oqeq di tigelosib tamo qudei minjreb, “Iga Yesus qa bonum. Deqa ningi a minjib endeq bem.” ³² Onaqa tamo unğasari Yesus aqa areq di awesoqneb qaji nanği na Yesus minjeb, “Ino was nanği ino ai ombla na ni qa bonub agi oqeq di tigelejunub.” ³³ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Ijo ai ijo was nanği tal qabe?” ³⁴ Degsi minjrsiqa tamo unğasari aqa areq di awesoqneb qaji nanği koqnjrsiqa minjrej, “Ningı segi ijo ai ijo was nanği. ³⁵ Ningı quiy. Tamo a Qotei aqa areqalo dauryoqnqas di a ijo was bole. A ijo jaja bole. A ijo ai bole.”

4

Yesus a saga yago qa yawo anjam marej

¹⁻² Onaqa Yesus a olo alile ainaqa tamo unğasari tulañ gargekoba nanği bosib aqaq di koroonaqqa a sasalosiqa qobuñ bei gogetosiq di awoej. Awoosiqa tamo unğasari kalil nanği alile di sonabqa a na yawo anjam gargekoba minjroqnej.

A na yawo anjam bei endegsi minjrej, ³ “Ningı quiy. Tamo bei a gilsıqa aqa ingı wauq di saga yago breiyelenej. ⁴ Breiyonaqa jagwa na saga yago qudei puyonaqa gam qalaq aiyeleneb. Ainabqa qebari nanği bosib uyekriteb. ⁵ Saga yago qudei mandam lanjaq di aiyeleneb. Mandam di guma meniñ ti. Gogeq di mandam kiñala. Deqa saga yago aiyelenosib urur oqoqujateb. ⁶ Nango jirim tulañ guma aiyosai deqa señ oqsıq kanğanaqa nanği laosib morenej. ⁷ Saga yago qudei sil luwit ambleq di aiyeleneb. Dena oqeb qaji sil luwit na dego dauryosiq oqsıq kabutnrnaq geitosai. ⁸ Saga yago qudei mol mandam boledamuq di aiyeb. Di aisib oqoboledamuyosib gei tulañ gargekoba ateleneb. Qudei 30. Qudei 60. Qudei 100.” ⁹ Yesus na tamo unğasari nanği yawo anjam degsi minjrsiq kobonaqa olo endegsi minjrej, “Tamo a dabkala ti sqas di a ijo anjam endi geregere quem.”

Yesus a kiyaaq tamo unğasari nanği yawo anjam minjroqnej?

¹⁰ Onaqa Yesus na tamo unğasari nanği uratnrsiqa a kiñala qalaq gilsıqa a segi sonaqa aqa anğro 12 nanği ti tamo qudei a dauryosib laqneb qaji nanği ti aqa areq bosibqa aqa yawo anjam di aqa utru geregere qalieqajqa deqa nenemyeb. ¹¹ Nenemyonabqa a na kamba endegsi minjrej, “Qotei na aqa segi tamo unğasari nanği taqatnrsim nango Mandor Koba sqas. Anjam di aqa utru uliejunu. Di Qotei na babtımqa ijo anğro ningı segi utru qalieqab. Ariya tamo unğasari qala qalaq di unub qaji nanği yawo anjam segi minjroqnqai. ¹² Deqa nanği ñam atoqnqab di ijo anjam aqa damu unsib poinjrqsai. Nanği dab atoqnqab di ijo anjam aqa utru quqwasai. Osib poinjrqsai dego. Deqa nanği are bulyosib Qotei aqaq bqa keresai. Deqa Qotei a nango une kobotetnrqsai.”

Saga yago qa yawo anjam aqa utru Yesus na babtej

¹³ Osiqa Yesus a olo aqa anğro nanği endegsi minjrej, “Saga yago qa yawo anjam maronum di aqa utru ningı poinğosai e? Dego di ningı kiyersib ijo yawo anjam kalil qa poinğwas? ¹⁴ Tamo a saga yago breiyej di a Qotei aqa anjam breiyej. ¹⁵ Saga yago qudei gam qalaq ainabqa qebari nanği bosib uyekriteb di aqa utru endegsi unu. Tamo qudei nanği Qotei aqa anjam quqwab. Ariya anjam di nango are miligiq di soqnimqa Satan a urur bosim anjam di olo yainjrqsas. Qotei na nango are miligiq di anjam di atej ariya Satan a bosim olo yainjrqsas. ¹⁶ Saga yago qudei mandam lanjaq di aiyeb qaji di aqa utru endegsi unu. Tamo qudei nanği Qotei aqa anjam qusib tulañ areboleboleinjrimqa anjam di oqujatosib nango areq atqab. ¹⁷ Ariya anjam di nango are miligiq tulañ guma aiyosai. Deqa sokiñala Qotei aqa anjam gotraño qaji tamo qudei na bosib nanği gulbe enjrısb ugeugeinjraqab. Yımqa nango areqalo Yesus qa singilateqnub qaji di nanği olo ulontqab. ¹⁸⁻¹⁹ Saga yago qudei sil luwit ambleq di aiyeb qaji di aqa utru endegsi unu. Tamo qudei nanği Qotei aqa anjam qusibqa ariya bunuqna nanği olo mandam qa ingı

inji qa are koba qaloqnsib ñoro koba oqñajqa are prugnjoqñas. Yimqa kumbra dena nanji gisañjrsim Qotei aqa anjam nanjo are miligiq di tentim loumqas. Saga yago uge nanji gei bole atosaeqñub dego kere. ²⁰ Saga yago qudei mol mandam boledamuq di aiye qaji di aqa utru endegsi unu. Tamo qudei nanji Qotei aqa anjam qusib nanjo are miligiq di geregere ojsib siñilatqab. Deqa Qotei aqa anjam di nanjo are miligiq di saga bul tulan kobaqas. Qudei 30. Qudei 60. Qudei 100.”

Tamo bei a lam qatrentosim pulonjamqa guwe na kabutqasai

²¹ Osiqa Yesus a olo minjrej, “Tamo bei a lam qatrentosim pulonjamqa guwe na kabutqasai. Bijal surumq di atqasai. Boleq di gaintim warum suwanesqas. ²² Dego kere kumbra kalil uliejunu qaji di Qotei na boleq atqas. Kumbra kalil kabuejunu qaji di dego Qotei na babtqas. ²³ Tamo a dabkala ti sqas di a ijo anjam endi geregere quem.”

²⁴ Osiqa Yesus a olo minjrej, “Anjam ninji queqñub qaji di geregere quoqñiy. Ningi geregere quoqñab kere dego Qotei a kamba powo engoqñas. Osim olo powo tulan koba engoqñas. ²⁵ Tamo a powo ti sqas di Qotei na powo olo yimqa a powo koba oqas. Ariya tamo a powo ti sqasai di powo kiñala aqaq di unu qaji di Qotei na olo yayim a lanja sqas.”

Saga yago nanji segi oqeleneqñub

²⁶ Osiqa Yesus a olo marej, “Qotei na aqa segi tamo ungasari nanji taqatñrsim nanjo Mandor Koba sqas. Kumbra di tamo bei a saga yago breiyeqñu dego kere. ²⁷ Tamo di a qolo ñeioqnsiqa nobqolo a olo tigeloqnsiqa walweleqñu. A kumbra degyeqnaqa saga yago nanji segi kokitoqnsibqa oqeleneqñub. Saga yago nanji kiyersib oqeleneqñub di tamo a qaliesai. ²⁸ Mandam a segi waueqnaqa saga yago nanji kokitoqnsibqa banqateqñub. Dena sotoqnsibqa geitoqnsibqa melieqñub. ²⁹ Meli sau bqo deqa tamo di a bosim serie na giñgenjyosim oqas.”

Sis yago qa yawo anjam

³⁰ Osiqa Yesus a olo marej, “Qotei na aqa segi tamo ungasari nanji taqatñrsim nanjo Mandor Koba sqas. Kumbra di aqa utru ninji geregere poinjwajqa deqa yawo anjam bei endegsi mernjgwai. ³¹⁻³² Kumbra di tamo bei na sis yago osiq aqa wauq di yagej dego kere. Sis yago nanji tulan kiñilala kas yago bul. Inji inji qudei nanjo yago kokba yala. Sis yago nanji tulan kiñilala. Ariya sis yago di tamo bei na osim aqa wauq di yagimqa bunuqna a oqsim tulan kobaqujaqas. Osim ñam qudei bunñrsim dani kokba atelenqas. Amqa qebari nanji bosib aqa waburq di awoelenqab.”

Yesus a yawo anjam gargekoba maroqnej

³³ Yesus na tamo ungasari nanji yawo anjam gargekoba deqaji minjroqnej. Nanji aqa yawo anjam quqwa kere deqa a degsi minjroqnej. ³⁴ A anjam bei minjrosaiqnej. Yawo anjam segi minjroqnej. Olo segitoqnsiqa aqa segi angro nanji yawo anjam aqa utru geregere plaltosiq minjroqnej.

Yesus a jagwa ti ya korkor ti anjam minjrnaq laeb

³⁵ Onaqa bilaqtonaqa Yesus na aqa angro nanji endegsi minjrej, “Iga gilsim ya agu taqal beiq di brantqom.” ³⁶ Degsi minjrsiqa nanji koba na tamo ungasari kalil nanji uratñrsibqa qobun na gileqñabqa tamo qudei nanji dego nanjo qobun osib Yesus dauryosib giloqñeb. ³⁷ Yesus aqa angro nanji ti qobun na gileqñabqa jagwa tulan koba tigelosiq ya korkortosiqa qobun qaloqnsiqa morman miligiq aiyeqnaqa ya maqej. ³⁸ Yesus a nami qobun bunuq di gate kulun atsiqa ñeisiq qambumtej. Deqa aqa angro nanji tulan ulaugetosib aqa areq bosib dudumyosib minjeb, “O Qalie Tamo, iga padalqa laqnum. Ni deqa are qalosai kiyo?” ³⁹ Onaqa Yesus a tigelosiq jagwa ti ya ti siñila na minjrej, “Ninji laoiy.” Minjrnaqa jagwa laej. Ya dego maninej. ⁴⁰ Onaqa Yesus na aqa angro nanji endegsi minjrej, “Ninji kiyaaq ulaosib e qa yala poinjosai?” ⁴¹ Onaqa aqa

angro nanġi olo tulaġ ulaugetosib segi segi maroqneb, “Yesus a tamo kiyero deqa jagwa ti ya ti minjrqoqa aqa anjam qusib laonub?”

5

Yesus a tamo bei aqa jejamuq na mondor uge gargekoba winjretej

¹ Onaqa Yesus aqa angro nanġi ti qobuġ na gilsib ya agu taqal beiq di brantosib Gerasa sawaq di tiryeb. ² Tiryosib Yesus a qobuġ uratosiq mandamq ainaqa tamo bei a tamo sub ato sawaq dena brantosiq Yesus aqa areq bej. Tamo di a mondor uge uge na ojeleno qaji. ³ A bati gaigai tamo sub ato sawaq di njeioqnej. A tamo singila koba. Tamo bei na a ojqa keresai. Sil kokba na a tontqa keresai dego. ⁴ Bati gargekoba tamo qudei nanġi aqa singa ti baġ ti sil kokba na tonteqnabqa a olo kukoqyoqnej. Tamo bei na a ojqa keresai bole sai. ⁵ A bati gaigai qolo ti qanam ti tamo sub ato sawaq di tulaġ lelenoqnsiqa aqa segi jejamu meniġ na pupoiyoqnej. A manaq di dego kumbra di yoqnej.

⁶⁻⁸ Deqa a isaq na nham atsiqa Yesus unsiqa urur ti aqa areq bosiq aqa singaq di singa pulutej. Onaqa Yesus na mondor uge di minnej, “O mondor uge, ni tamo di uratosim ulaġ.” Degsi minjnaqa mondor uge dena tulaġ lelenosiqa singila na pailosiq Yesus minnej, “O Yesus, Qotei Goge Koba aqa Njiri, ni e kiyerbqajqa bonum? E Qotei aqa nham na ni mermqai, ni e jaqatin ebaim.” ⁹ Onaqa Yesus na mondor uge di nenemyej, “Ino nham yai?” Degsi nenemyonaqa minnej, “Ijo nham Qoto Tamo Gargekoba. Iga mondor tulaġ gargekoba tamo endi aqa jejamuq di unum.” ¹⁰ Osiqa singila na pailosiq Yesus minnej, “Ni iga sawaq beiq waigaim.”

¹¹ Bati deqa bel tulaġ gargekoba nanġi mana goge dia suwaroqneb. ¹² Deqa mondor uge nanġi na Yesus minjeb, “Ni iga qarinqimqa iga bel nanġo jejamuq gilelenqom.” ¹³ Mondor uge nanġi degsib Yesus minjnabqa a na nanġi odnjrnaqa tamo di uratosibqa bel nanġo jejamuq gileleneb. Gilnabqa bel kalil nanġi gurgurosib botau dena prugelenosib yaq aisib ya uysib morenej. Bel morenej qaji nanġi sisiyeb 2,000.

¹⁴ Onaqa bel taqatoqneb qaji tamo nanġi kumbra di unsibqa jaraiyosib qure miligiq aisib tamo unġasari kalil nanġi sainjroqnsib laqneb. Gamq di dego sainjroqnsib laqneb. Onaqa tamo unġasari nanġi kumbra di unqajqa beb. ¹⁵ Bosib Yesus aqa areq di koroosib nham ateb di tamo nami mondor uge ti soqnej qaji aqa areqalo boleosiqa gara tigsig awesonaq uneb. Unsib tulaġ ulaugeteb. Di kiyaaqa? Mondor uge tulaġ gargekoba nami tamo di aqa jejamuq di soqneb deqa. ¹⁶ Onaqa tamo nanġo nhamdamu na Yesus a mondor uge di winjrnaq uneb qaji nanġi bel qa ti mondor uge qa ti tamo unġasari nanġi sainjrnab queb. ¹⁷ Qusibqa Yesus minjeb, “Ni gago sawa endi uratosim sawa beiq gile.”

¹⁸ Onaqa Yesus a qobuġ gogetosiq gilqa laqnaqa tamo aqaq na Yesus na mondor uge uge winjretej qaji a singila na pailosiq minnej, “E ni daurmqai.” ¹⁹ Onaqa Yesus na saidyosiq minnej, “Ni olo ino segi qureq gile. Gilsim Tamo Koba a ni qa dulosiqa kumbra tulaġ boledamu emqo deqa ino was nanġi sainjre.” ²⁰ Onaqa a puluosiq aqa qureq gilsiq Yesus na a kumbra tulaġ boledamu yej deqa Dekapolis sawa (nham di aqa damu, Qure 10) dia tamo unġasari kalil nanġi sainjroqnsiq laqnej. Sainjreqnaqa nanġi aqa anjam quoqnsib tulaġ prugoqneb.

Unja bei a Yesus aqa gara ojnaq boletosiq olo angro moiyej qaji a tigeltej

²¹ Onaqa Yesus a olo qobuġ gogetosiq ya agu taqal beiq gilej. Gilsiq qobuġ tiryonaq mandamq aisiq alile di sonaqa tamo unġasari tulaġ gargekoba bosib aqaq di koroqneb. ²²⁻²³ Koroosib sonabqa Qotei tal taqato tamo bei aqa nham Jairus a walweloq Yesus unsiqa aqa areq bosiq singa pulutosiq singila na pailyosiq minnej, “O Tamo Koba, ijo angro sebiġ a moiqa laqnu. Deqa ni bosim ino baġ aqa jejamuq di atimqa a olo boleosiqa nambile sqas.” ²⁴ Onaqa Yesus na Jairus odyosiq a dauryosiq gileqnaqa tamo unġasari tulaġ gargekoba nanġi dego nanġi aiyel daurnjrsib jujunjosib giloqneb.

²⁵ Gileq nabqa nanjo ambleq di unja bei ma ti soqnej qaji a nanji daurnjrsiq giloqnej. Unja di a nami bai na unej leñ aiyoqnsiq degsi soqnej wausau 12 uratej. ²⁶ Yu qangra tamo gargekoba nanji nami a boletqa yeqnab a jaqatin kobaiyoqnej. A ma gereiyo talq giloqnsiq silali koba urateqnaqa nanji aqa jejamu gereiyeq nabqa a boleosaioqnej. Aqa ma olo kobaqujaoqnej. ²⁷⁻²⁸ Deqa a Yesus aqa ñam qusiqa are qalej, “E aqa gara mutu segi ban na ojitqa ijo ma koboqas.” Degsi are qalsiq Yesus aqa qoreq na dadauryosiq ban waiyosiq aqa gara mutu ojej. ²⁹ Ojnaqa aqa leñ aiyoqnej qaji di koboej. Koboonaqa a aqa segi jejamu qalieosiq marej, “Bole, ijo ma saiqa.” ³⁰ Onaqa Yesus a poiyej, “Singila qudei ijo jejamu uratosiq gilqo.” Degsi poiyoqa bulosiq tamo ungasari tulan gargekoba soqneb qaji nanji unjrsiq nenemnjrej, “Yai na ijo gara ojqa?” ³¹ Degsi nenemnjrnaqa aqa angro nanji na minjeb, “Ni kiyaa degsi nenemonum? Ni une. Tamo ungasari tulan gargekoba nanji ni daurmosib jujunmejunub.” ³² Onaqa Yesus a unja gara mutu ojej qaji di unqajqa nam ataqnej. ³³ Onaqa unja di a endegsi qalieej, “Ijo ma saiqa deqa Yesus a e nubqajqa nam ateqnu.” A degsi qalieosiq tulan ulaugetosiq are tonTonyonaqa jinga na bosiq Yesus aqa areq di singa pulutosiq a segi qa ubtosiq minjej, “E na ino gara mutu ojonum.” ³⁴ Onaqa Yesus na minjej, “O unja, ni ino areqalo e qa singilatosim ijoq bonum deqa ino ma agi koboqo. Deqa ni are lawo na gilsim bole soqnime.”

³⁵ Yesus a unja degsi minjeqnaqa tamo qudei nanji Jairus aqa talq dena bosibqa gamq di Jairus Yesus wo turosib nanji na Jairus minjeb, “Unqum. Ino angro a nami moiqa. Deqa ni na Qalie Tamo a laña wau koba yaim. Uratim aiyem.” ³⁶ Onaqa Yesus a nanjo anjam di qusiqa Jairus minjej, “Ni ulaaim. Ni e qa ino areqalo singilatime.” ³⁷⁻³⁹ Degsi minjsiq tamo ungasari kalil nanji a dauryqa saidnjrsiq Jems aqa was Jon wo Pita ombla nanji segi joqsqa Jairus koba na gilsib aqa talq di branteb. Brantosib Yesus a nam atej di tamo ungasari gargekoba nanji qatron koba yoqnsib akam murqumyeq nab unjrej. Unjrsiq tal gogetosiq minjrej, “Ninji kiyaa qatron koba yoqnsib akameqnu? Angro di a moiyojai. A laña ñeisiq qambumtejunu.” ⁴⁰ Degsi minjrnaqa nanji Yesus kikiyeb. Nanji qalieeb, “Angro a nami moiyoqoletqa.” Degsi qalieosib deqa Yesus kikiyeb. Onaqa Yesus a nanji kalil minjrej, “Ninji sasaloij.” Degsi minjrnaqa nanji sasalonabqa Yesus a angro moiyej qaji aqa ai abu osiq aqa segi angro qalub nanji dego joqsqa angro aqa warum miligiq gilej. ⁴¹ Gilsiq angro aqa ban titosiq minjej, “Talita, kum.” Di Hibru anjam. Anjam di aqa damu, “O angro, ni tigel.” ⁴² Degsi minjnaqa angro di a olo ñambile osiq urur tigelej. Tigelosiq walwelej. Angro aqa wausau 12. Onaqa nanji kalil Yesus aqa manwa di unsibqa tulan prugeb. ⁴³ Onaqa Yesus a nanji singila na endegsi minjrej, “Ninji ijo manwa endi unonub deqa tamo qudei minjraib.” Osiq marej, “Ninji angro endi inji anaiyij.”

6

Yesus aqa qure utru nanji aqa anjam quetosai

¹ Onaqa Yesus a sawa di uratosiq aqa angro nanji joqsqa aqa segi qure utruq gilej. ² Gilsiq di sonaqa yori batiej. Deqa a Juda nanjo Qotei tal miligiq gilsiq tamo ungasari gargekoba sonabqa tigelosiq Qotei aqa anjam palontosiq minjroqnej. Minjreqnaqa tamo ungasari nanji aqa anjam qusibqa tulan prugugetosib maroqneb, “Yesus a powo qabe na osiq anjam singila endeqaji palontosiq mergeqnu? A kiyersiq manwa endeqaji babteleneqnu?” ³ Iga qalie, a laña tal gereiyo qaji tamo. A Maria aqa njiri. A Jems na Joses na Judas na Saimon na nango was. Aqa jaja kalil nanji agi iga koba na endi unum.” Tamo ungasari nanji degsi yomu anjam marsib Yesus qa ugeeb. ⁴ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Qotei aqa medabu o qaji tamo bei aqa segi qure utruq gilsim anjam minjroqnaqas di nanji aqa anjam quetqa asginjrqas. Deqa a ñam saiqoji sqas. Aqa segi talq di dego a ñam saiqoji sqas. Ariya a qure bei beiq giloqnsim anjam minjroqnaqas di

nanği aqa anjam quetoqnsib aqa ñam soqtoqnqab.”⁵ Yesus a nanği degsi minjrnsıqa aqa segi qure utruq di manwa bei yqajqa keresaiıyej. A tamo quja quja segi nanngo gateq di aqa ban atnaqa nanngo ma koboej. ⁶ Aqa segi qure utru nanği a qa nanngo areqalo sıngılatosai deqa a are gulbeıyej.

Yesus na aqa anğro 12 nanği wau enjrej

Onaqa Yesus a walweloşıqa qure bei beıq gıloqnsıqa Qoteı aqa anjam palontoqnej. ⁷ Oşıqa bati bei a na aqa anğro 12 nanği metnjrnaqa aqa areq bonabqa nanği tamo unğasari nanngo jejamuq na mondor uge uge winjroqnqajqa deqa sıngıla enjrej. Oşıqa minjrej, “Nıngı aiye aiye gıloqnsıbqa qure qureq di ijo anjam palontoqnsıb laqniy. ⁸ Nıngı inği inği osib gılaıb. İnği uyo bei aıb. Nunngo qaquı aıb. Silalı osib gılaıb. Toqon segi osib walweliy. ⁹ Sınga tatal dego jıgsıb gılıy. Gara jugo aiye aiye aıb.” ¹⁰ Oşıqa minjrej, “Nıngı qure bei beıq di brantoqnsıbqa tal qujaiq di soqniy. Dia sosıb dena olo tıgelosıb qure beıq gıloqniy. ¹¹ Tamo bei na nıngı gereıngwa uratımqa kiyo nunngo anjam quqwa asgiyimqa kiyo nıngı qure di uratqa oqnsıb nunngo sınga tatal tumberum butuyoqniy. Yımqa nanği nunngo kumbra di unsıb poinjrıqas, ‘Bole, ıga kumbra ugetonum.’” ¹² Yesus na aqa anğro 12 nanği degsi minjrnsıq qarınjnırnaqa nanği qure qureq gıloqnsıbqa Qoteı aqa anjam palontoqnsıb tamo unğasari nanği endegsıb minjroqneb, “Nıngı are bulıyiy.” ¹³ Osıb mondor uge uge nanği winjroqnsıbqa tamo unğasari nanngo gateq di goren bılenteqnabqa nanngo ma saıoqnej.

Herot a are qalej, “Yesus a Jon yansnjro qaji”

¹⁴ Yesus aqa anğro nanği aqa ñam mare mare laqnabqa Mandor Herot a quej. Tamo unğasari gargekoba nanği dego qusıb maroqneb, “Tamo di a Jon yansnjro qaji. A moısıq olo subq na tıgelqo. A deqa sıngıla oşıqa manwa endeqaji babteleneqnu.” ¹⁵ Onaqa tamo qudei nanği maroqneb, “Tamo di a Elaija olo bqo.” Onaqa qudei nanği maroqneb, “Tamo di a Qoteı aqa medabu o tamo nanği nami soqneb deqaji bei.” ¹⁶ Ariya Herot a segi Yesus aqa ñam qusıqa marej, “Tamo di a Jon e nami kakro gentetem qaji. A moısıq olo subq na tıgelqo.”

¹⁷⁻¹⁸ Herot a nami aqa was Filip aqa nıauı Herodias yaiyosıq ej. Deqa Jon yansnjro qaji a na Herot minjoqnej, “Ni ino segi was aqa unı em di kumbra bolesai. Ni kumbra ugeteqnum.” Jon na Herot degsi minjoqnej. Deqa Herot a Jon qa minjin oqetonaqa aqa qaja tamo qudei nanği qarınjnırnaqa gılsıb Jon ojsıb sil na qosısıb tonto talq di waiyeb. ¹⁹ Bati deqa Herot aqa nıauı a Jon qa tulan nırınıgetej deqa a na Herot waiıyosıq minjoqnej, “Ni na Jon qalıı moiyem.” Yeqnıqa Herot na saıdyoqnej. ²⁰ Di kiyıqa? A Jon qa ulaoqnej deqa. Deqa a Jon geregere taqatoqnej. A endegsı qalıeıj, “Jon a tamo bole. Aqa jejamuq di une bei saıqoıı. A Qoteı aqa tamo tıntın.” Herot a degsi qalıeosıq deqa a Jon taqatoqnsıqa aqa anjam quoqnej. Quoqnsıqa are koba qaloqnej. A Jon aqa anjam quqwajqa tulan arearetoqnej.

²¹ Ariya bati bei Herot aqa nıauı a Jon qalıı moıqajqa gam endegsı itej. Herot aqa nıambabo bationıqa Herot na maruro atısqı aqa tamo kokba ti aqa qaja tamo nanngo gate kokba ti Galılı sawa taqato tamo nanği ti metnjrnaq bosıb aqa talq di koroeb. ²² Koroosıb inği uyeqnabqa Herot aqa nıauı aqa anğro sebin a warum mılıgıq bosıqa nanği lou tuetnjreqnaqa nanği a unsıbqa tulan areboleboleınjrej. Deqa Herot na anğro sebin di minjej, “Ni ijo inği kiye oqajqa merbqam e ni emqai.” ²³ Oşıqa aqa anjam di olo sıngılatosıqa minjej, “Ni ijo ñoro kalılı ambleq na potosım oqajqa marqam emqai. E ijo anjam di uratqasai bole sai.”

²⁴ Onaqa anğro sebin a gılsıqa aqa ai nenemyej, “E inği kiye qa Herot minjqai?” Onaqa minjej, “Ni Jon yansnjro qaji aqa gate qa mare.” ²⁵ Onaqa a olo urur ti warum mılıgıq gılsıqa Herot minjej, “Ni Jon yansnjro qaji aqa gate tabırq di atsim ebe.” ²⁶ Onaqa Herot a Jon qalıı moıqajqa are sosai deqa a are tulan gulbekobaiyej. Ariya aqa segi

anjam tamo kalil nanngo ulatamuq di marsiq singilatej qaji deqa are qalsiq angro sebin di saidyqa uratej. ²⁷⁻²⁸ Osiqa aqa qaja tamo bei qarinyosiq minnej, “Ni gilsim Jon aqa kakro gentosim aqa gate osau.” Degsi minjnaqa a gilsiq tonto talq di Jon aqa kakro gentosiq aqa gate tabirq di atsiqa osi bosiq angro sebin di yej. Yonaqa a na osi gilsiq aqa ai yej.

²⁹ Onaqa bunuqna Jon aqa angro nanngi deqa qusibqa bosib Jon aqa qusa osi gilsib subq ateb.

Yesus a tamo 5,000 nanngi ingi anainjrej

³⁰ Bati bei Yesus aqa anjam maro tamo nanngi olo aqa areq di koroosib kumbra kalil nanngi yoqneb qaji deqa ti anjam kalil nanngi palontoqneb qaji deqa ti Yesus saiyoqneb.

³¹ Bati deqa tamo ungasari tulan gargekoba nanngi gile be eqnab Yesus aqa angro nanngi ti ingi uyqa bati saiinjrej. Deqa a na nanngi endegsi minjrej, “Ninggi tigeliy. Iga tamo ungasari nanngi uratnjrsim segitosim wadau sawaq di kiñala aqaratqom.” ³² Degsi minjrsiq aqa angro nanngi joqsiqa koba na qobun gogetosib wadau sawaq gileb.

³³ Nanngi qobun na gileqnabqa tamo ungasari kalil nanngi Yesus unsibqa aqa ulatamu poinjnaqa nanngo qure qureq na tigelosib singa na gurgurosib gilsib Yesus tiryqajqa sawaq di namoqna branteb. ³⁴ Onaqa Yesus a qobun na gilsiq tiryosiq nam atej di tamo ungasari tulan gargekoba nanngi nami tiryqa sawaq di tariñesonab unjrej. Nanngi kaja bul mandor saiqoji. Deqa Yesus a nanngi qa dulosiqa Qotei aqa anjam gargekoba minjroqnej.

³⁵ Onaqa sen aisiq bilaqtonaqa Yesus aqa angro nanngi aqa areq bosib minjeb, “O Tamo Koba, endi wadau sawa. Sen aiqo. Qoloqas. ³⁶ Deqa ni na tamo ungasari nanngi minjrimqa qure qureq gilsib dia ingi uysib ñerenqab.” ³⁷ Onaqa Yesus na minjrej, “Ninggi na ingi anainjriy.” Degsi minjrnaga nanngi na kamba minjeb, “Iga kiyersim ingi anainjrqom? Iga 200 kina qabe na osimqa ingi awaiyosim nanngi anainjrqom?” ³⁸ Onaqa Yesus na nenemnjrej, “Ninggi ingi gembub unu? Ninggi gilsib uniy.” Onaqa nanngi gilsib unsib minjeb, “Iga bem 5 qe aiyela segi unu.”

³⁹ Onaqa Yesus na tamo ungasari kalil nanngi minjrej, “Ninggi qur segi segi yosibqa ñinq di awoelenjoiy.” ⁴⁰ Onaqa nanngi kalil dedegsib awoeb. Qudei nanngi qur segi segi 100 awoelenjeb. Qudei nanngi qur segi segi 50 awoelenjeb. ⁴¹ Awoonabqa Yesus na bem 5 ti qe aiyel ti di osiq lañ goge tarosiq Qotei pailyej. Pailyo koboonaqa bem ginjenyosiq aqa angro nanngi enjrsiq minjrej, “Bem endi jeisib tamo ungasari nanngi anainjriy.” Osiqa qe aiyel dego ginjenyosiq aqa angro nanngi enjrsiq minjrej, “Qe endi dego jeisib tamo ungasari nanngi anainjriy.” Degsi minjrnaga nanngi bem ti qe ti osi giloqnsibqa tamo ungasari nanngi jeisib anainjreqnab uyoqneb. ⁴² Uynab kalil menetnjrej. ⁴³ Onaqa ingi oto urateleñeb qaji di Yesus aqa angro nanngi na koroiyosib gumba kokba 12 di jignab maqelenjeb. ⁴⁴ Tamo kalil bem ti qe ti uyeb qaji nanngi sisiyeb 5,000.

Yesus a ya banqaq na walwelej

⁴⁵ Onaqa Yesus na aqa angro nanngi endegsi minjrej, “Ninggi qobun gogetosib namoosib gilsib Betsaida qureq di tiryosib soqniy. E na tamo ungasari nanngi minjritqa nanngo qure qureq jaraiyoqni e bqai.” ⁴⁶ Onaqa Yesus aqa angro nanngi namoosib qobun na gileqnabqa Yesus na tamo ungasari nanngi minjrnaga jaraiyeqnaq a segi Qotei pailyqa marsiq manaq oqej. ⁴⁷⁻⁵⁰ Oqsia a segi mana goge di sonaqa bilaqtej. Onaqa aqa angro nanngi qobun na gileqnabqa ya agu ambleq di jagwa koba tigelosiq ya korkortosiq nanngi pulutnjrej. Nobqolo ambru Yesus a ya banqaq na walwelosiq aqa angro nanngi daurnjrsiq gilej. Gilsiq nanngi jojomnjrsiq bunjrqalaqnaqa nam ateb di Yesus a ya banqaq na walwelosiq nanngoq beqnaqa unsib mareb, “Di buga beqnu.” Osib tulan ulaugetosib lelenkobaeb. Onaqa Yesus na minjrej, “Nunngo are singilatiy. Endi e beqnum. Ulaaib.” ⁵¹⁻⁵² Degsi minjrsiq qobun gogetonaqa jagwa laej. Onaqa Yesus aqa angro nanngi tulan prugugeteb. Di kiyaca? Nanngi Yesus aqa manwa di unsib utru geregere poinjrosai deqa.

Nami Yesus na tamo 5,000 nanɗi inɗi anainjrej maɗwa di dego aqa anɗro nanɗi unsib poinjrosai. Nanɗo are geteɗnjresoqnej.

Yesus a Genesaret sawaq di ma tamo gargekoba nanɗi boletnjroqnej

⁵³ Ariya Yesus aqa anɗro nanɗi koba na qobun na gilsib ya agu taqal beiq di brantosib Genesaret sawaq di tiryeb. ⁵⁴⁻⁵⁵ Tiryonabqa qure deqaji nanɗi na Yesus unsibqa aqa ulatamu poinjrnaqa gurgur ti qure qureq giloqnsibqa Yesus tiryey qaji sawa di ubtosib tamo unɗasari nanɗi minjroqneɓ. Minjreɗnab quoqnsib nanɗo ma tamo nanɗi saperaq di ateleɗoqnsib qoboioqnsib Yesus aqa areq osi beleɗeqnab a na nanɗi boletnjroqnej. ⁵⁶ A qure kiɗilala ti qure kokba ti ga gamq di dego branteɗnaqa tamo unɗasari nanɗi a unoqnsibqa tamo ma ti nanɗi joqoqnsib nanɗo qure ambleq di atoqnsib endegsib minjoqneɓ, “O Tamo Koba, nanɗi ino gara mutu segi ojibqa nanɗo ma saioqɗas.” Onaqa Yesus a nanɗi odnjreɗnaqa ma tamo kalil nanɗi aqa gara mutu ojoqneɓ. Ojeɗnab nanɗo ma kalil kobooqnej.

7

Yesus a Qotei aqa dal anjam ti moma nanɗo kumbra qa ti marej

¹ Onaqa Farisi nanɗi ti dal anjam qalie tamo qudei ti nanɗi Jerusalem dena bosibqa Yesus aqa areq di koroeb. ² Koroosib ɗam ateb di Yesus aqa anɗro qudei nanɗi ban yansosaisosib laɗa inɗi uyeɗnab unjreb. ³ Farisi nanɗo kumbra agiende. Bati gaigai nanɗi inɗi uyqa oqnsib mati ban yanseqnub. Nanɗi ban yansqasai di nanɗi inɗi uyqasai. Juda kalil nanɗi kumbra degyeqnub. Di nanɗo moma nanɗo kumbra dauryeqnub. ⁴ Nanɗi inɗi qarinyo sawaq dena boqnsibqa inɗi uyqa oqnsib mati nanɗo jexamu geregere yanseqnub. Nanɗi nanɗo jexamu yansqasai di nanɗi inɗi uyqasai. Nanɗi kumbra deqaji gargekoba yeɗnub. Nanɗo ya gamban, ya nobu, web dego mati geregere yanselenoqnsib inɗi uyeɗnub. Kumbra di nanɗo moma nanɗoq dena elenɗosib dauryeqnub. ⁵ Deqa bati di Farisi nanɗi ti dal anjam qalie tamo nanɗi ti Yesus nenemyeb, “Ino anɗro nanɗi kiyaaq gago moma nanɗo kumbra gotranɗeqnub? Agi nanɗi inɗi uyqa oqnsib mati ban yansosaisosib laɗa uyeɗnub.” ⁶ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Ninɗi gisanɗ tamo. Ninɗi anjam maro aiyelteɗnub. Qotei aqa medabu o qaji tamo Aisaia a kere ninɗi qa anjam endegsi nenɗreɗnej, ‘Tamo nanɗi di nanɗo medabu na ijo ñam soqteɗnub. Ariya nanɗo are miligi e qa sosai. Isaq di unu. ⁷ Nanɗi laɗa baban na e qa loueqnub. Osib mandam tamo nanɗo dal anjam palontoqnsib olo beltoqnsib mareɗnub, ‘Anjam endi Qotei aqa anjam.’” ⁸ Aisaia a anjam degsi nenɗreɗnej. Aqa anjam di bole. Agi ninɗi Qotei aqa dal anjam gotranɗoqnsibqa olo mandam tamo nanɗo dal anjam dauryqajqa tulan sinɗilaeɗnub.”

⁹ Yesus na Farisi nanɗi anjam degsi minjrsiqa olo minjrej, “Ninɗi Qotei aqa dal anjam gotranɗoqnsibqa olo nunɗo segi moma nanɗo kumbra dauryeqnub. ¹⁰ Moses a marej, ‘Ni ino ai abu nanɗo sorgomq di geregere sosimqa nanɗo anjam dauryoqne. Tamo bei na aqa ai abu nanɗi misilinɗrimqa a qalib moyem.’ Moses a degsi marej. ¹¹ Ariya ninɗi mareɗnub, ‘Tamo bei aqa ai kiyo aqa abu kiyo inɗi qa truquamqa a na minjɗas, ‘Ijo inɗi inɗi ejunum endi e ni emqa kere. Eo. E ni emqasai. E nami Qotei atraiyqa giltem deqa e ni aqaryaimqasai.’” ¹² A degsi minjɗas di ninɗi marqab, ‘A keretqo. A na aqa ai abu nanɗi aqaryainɗiraiq.’ Ninɗi degsib marqab. ¹³ Nunɗo kumbra dena ninɗi Qotei aqa anjam gotranɗoqnsibqa olo nunɗo segi moma nanɗo kumbra dauryeqnub. Ninɗi kumbra deqaji gargekoba yeɗnub.”

Inɗi kiye na tamo a jiga yeɗnu?

¹⁴ Yesus a Farisi nanɗi anjam degsi minjrsiqa olo tamo unɗasari kalil nanɗi metnjrnaqa aqa areq bonabqa minjrej, “Ninɗi kalil ijo anjam endi geregere qusib poinɗem. ¹⁵ Tamo bei a inɗi uyimqa aqa miligiq aiqas dena tamo jiga yqasai. Inɗi uge uge tamo aqa miligiq

na oqoqnsiq branteqnu qaji dena tamo jiga yeqnu. ¹⁶ Tamo a dabkala ti sqas di a ijo anjam endi geregere quem.”

¹⁷ Yesus na tamo ungasari nanği anjam degsi minjrnsiq koboonaqa a nanği uratnrnsiq tal miligiq gilej. A tal miligiq gilsiq di sonaqa aqa anğro nanği na aqa yawo anjam di aqa utru qa nenemyeb. ¹⁸⁻¹⁹ Nenemyonabqa minjrej, “Ninği dego ijo yawo anjam di aqa utru poinğosai e? Ninği quiy. Tamo nanği inği uyeq nabqa aisiq meneq di unu. Meneq dena bi talq di waiyeq nub. Inği di tamo aqa are miligiq aiyosai. Aqa bi aniq aıqo koboqo. Deqa inği dena tamo jiga yqa keresai.” Yesus aqa anjam dena a inği uyo kalil jiga saiqoji qa marej. ²⁰ Osiqa aqa anğro nanği olo minjrej, “Inği uge uge tamo aqa miligiq na oqoqnsiq branteqnu qaji dena tamo jiga yeqnu. ²¹ Di kiyaaqa? Inği uge uge di tamo aqa are miligiq na branteqnu. Inği uge uge di agi ubtosiy merıgwai. Areqalo uge uge, unğa qa laoqa, bajınqoqa, tamo qaloqa, ²² was aqa nıauı anjamyoqa, was aqa nıoro qa maulyoqa, kumbra uge uge yoqa, gisanqoqa, lanğa lanğa laoqa, was qa ugeoqa, was yomuiyoqa, aqa segi nıam soqtoqa, nanari kumbra yoqa. ²³ Kumbra uge uge deqaji tamo aqa are miligiq na brantoqnsiq dena tamo jiga yeqnu.”

Fonisia qure qaji unğa a Yesus qa aqa areqalo sinğilatej

²⁴ Onaqa Yesus a dena tigelosiq walwelosiq Tair qure nanğo sawaq gilej. Tamo nanği a qa qalieaib deqa a uliosiq gilej. Gilsiq tal bei gogetosiq sosıqa a uliesqa keresai. Tamo qudei nanği a unsib mareb, “Yesus a gago sawaq bqo. A talq di unu.” ²⁵ Degsib marnabqa unğa bei a qusıqa aqa anğro sebin a mondor uge ti soqnej deqa a Yesus aqa talq giloqujatosıqa aqa areq di sinğa pulutej. ²⁶ Unğa di a Grik qaji. A Juda unğa sai. A Siria sawaq di nıambabej. A Fonisia qure qaji. A Yesus aqa areq di sinğa pulutosiq a wainyoqnsıqa minjoqnej, “Ni na mondor uge di wiyimqa a ijo anğro uratosim ulanqas.” ²⁷ Onaqa Yesus na minjej, “Iga anğro du du nanği mati inği anainjrim uyib menetnrqas di kumbra bole. Iga anğro du du nanğo inği yainjrsim olo bauı nanği anainjrqom di kumbra bolesai.”

²⁸ Onaqa unğa dena olo Yesus minjej, “O Tamo Koba, ni kere maronum. Ariya e kamba anjam bei mermit ni que. Anğro du du nanği inği uyeq nabqa inği nıenği ululoneqnaqa bauı nanği dego uyeq nub.”

²⁹ Onaqa Yesus na minjej, “O unğa, ni kere maronum. Ni degsi maronum deqa ni gilime. Mondor uge a ino anğro uratosiq ulanqo.” ³⁰ Degsi minjnaqa a aqa talq gilsıqa nıam atej di mondor uge a nami aqa anğro uratonaqa a bijalq di nıiesonaq unej.

Tamo bei dabkala geteıo meı sinğilaej qaji di Yesus na boletej

³¹ Onaqa Yesus a Tair qure nanğo sawa uratosıqa Saidon qure ambleq na walwelosıqa Dekapolis sawaq gilsıqa Galili ya aguq di brantej. ³² Di brantosiq sonaqa tamo qudei na tamo bei dabkala geteıo meı sinğilaej qaji a osi bosıbqa Yesus pailyosib minjeb, “O Tamo Koba, ni ino banğa aqa gateq di atımqa a boleqas.” ³³ Onaqa Yesus a tamo di osıqa tamo ungasari nanği uratnrnsiq a segi sosıqa aqa banği gei aiyel tamo di aqa dabkalaq jıgej. Jıgsıqa aqa segi maul osıqa tamo di aqa meı tonyetej. ³⁴ Osiqa lanğ tarosıqa are tulanğ gulbekobaiyoqa jagwa titosiq marej, “Efata.” Di Hibru anjam. Anjam di aqa damu, “Dabkala waqeme.” ³⁵ A degsi marnaqa tamo di aqa dabkala waqej. Aqa meı dego boleej. Boleonaqa a anjam bole maroqnej. ³⁶ Onaqa Yesus na tamo ungasari nanği endegsi minjrej, “Ninği kumbra unonub endi tamo qudei nanği ubtosib minjraıb.” Degsi minjnaqa nanği aqa anjam di quetosai. Nanği giloqnsıbqa Yesus aqa manğa deqa mare mare laqneb. ³⁷ Mare mare laqnabqa tamo gargekoba nanği quoqnsıb tulanğ prugoqnsıb maroqneb, “Manğa kalil Yesus a yeqnu qaji di a geregere yeqnu. Agi a na tamo dabkala geteınrıro qaji nanği boletnrreqnaqa nanğo dabkala olo waqeqnaqa nanği anjam queq nub. Tamo meı sinğılainjro qaji nanği dego gereınjreqnaqa nanği anjam bole mareq nub.”

8

Yesus a tamo 4,000 nanği inği anainjrej

¹ Onaqa bati bei Yesus a wadau sawaq di sonaqa tamo ungasari tulan gargekoba nanği olo aqa areq di korooqneb. Nanği inği saiqoji. Deqa Yesus na aqa anğro nanği metnjrnaqa aqa areq bonabqa minjrej, ² “Tamo ungasari nanği bati qalub e koba na soqneb nanği inği saiqoji. Deqa e nanği qa are ugeibqo. ³ Nanği qudei isaq na beb. Deqa e nanği mam ti suweinjitqa gamq di nanği mam na lao uge.” ⁴ Degsi minjrnaqa nanği na kamba minjeb, “Sawa endi wadau. Deqa iga qabe na inği osimqa tamo ungasari gargekoba endi anainjronam kereqas?” ⁵ Onaqa Yesus na minjrej, “Ninği bem gembub unu?” Onaqa minjeb, “Bem 7 unu.”

⁶ Onaqa Yesus na tamo ungasari nanği minjrej, “Ninği kalil mandamq di awoelenjoiy.” Degsi minjrnaqa nanği kalil mandamq di awoonabqa Yesus na bem 7 di osiqa Qotei pailyej. Pailyosiqa bem gingenyosiqa aqa anğro nanği enjreqnaqa nanği na osi giloqnsibqa tamo ungasari nanği anainjreqnab uyoqneb. ⁷ Qe kiñilala qudei dego soqneb. Deqa Yesus na qe di osiqa Qotei pailyosiqa aqa anğro nanği minjrej, “Qe endi dego tamo ungasari nanği anainjriy.” Degsi minjrnaqa nanği na qe di osib tamo ungasari nanği jeisib anainjreqnab uyoqneb. ⁸ Uynab kalil menetnjrej. Onaqa inği oto urateleneb qaji di Yesus aqa anğro nanği na koroiyosib gumba kokba 7 di jignab maqelenej. ⁹ Tamo kalil inği uyeb qaji nanği sisiyeb 4,000.

Onaqa Yesus na tamo ungasari kalil nanği suweinjrnaqa nanço qure qureq giloqneb. ¹⁰ Nanği gileqnaqqa Yesus na aqa anğro nanği olo joqsiqa koba na qobun gogetosib Dalmanuta sawaq gileb.

Farisi nanği Qotei aqa manwa bei unqajqa mareb

¹¹ Onaqa Farisi nanği Yesus aqa areq bosibqa a anjam bei grotimqa qusib a ojqajqa deqa a ombla anjam na qoteb. Osib gisanjosib minjeb, “Ni Qotei aqa manwa bei babtım iga unqom.” ¹² Degsib Yesus minjnabqa a nanği qa are tulan gulbeyonaqa jagwa titosiqa minjrej, “Ninği tamo ungasari bini bati endeqa unub qaji kiyaa e Qotei aqa manwa bei laja babbıt ninği unqajqa metbeqnu? Ninği quiy. E Qotei aqa manwa bei ninği osornğwasai.” ¹³ Yesus a Farisi nanği degsi minjrısiqa nanği uratnrısiqa olo qobun gogetosiqa ya agu taqal beiq gilej.

Bem tiyeqnu qaji sum qa yawo anjam

¹⁴ Bati deqa Yesus aqa anğro nanği bem oqajqa are walnjrej. Bem qujai bole qujai qobun miligiq di soqnej. ¹⁵ Onaqa Yesus a yawo anjam bei endegsi minjrej, “Ninği geregere ñam atsib soqniy. Bem tiyeqnu qaji sum Farisi nanço bem ti bulymqa bem dena tiyekritosim tulan kobaqujaqas. Herot aqa bem dego tiyekritosim tulan kobaqujaqas.” ¹⁶ Onaqa Yesus aqa anğro nanği aqa yawo anjam di qusibqa segi segi maroqneb, “Iga bem osai deqa kiyo mergwo?” ¹⁷ Onaqa Yesus a nanço anjam di qalieosiqa nenemnjrej, “Ninği kiyaaqqa bem osai deqa mareqnu? Kiyaaqqa ninği e qa poingosai unu? Nunço are getenğejunu kiyo? ¹⁸ Ninği ijo singila unoqnsib unosaibuleqnu. Ninği ijo anjam quoqnsib quosaibuleqnu. ¹⁹ E nami bem 5 gingenyosimqa tamo 5,000 anainjronam uynab menetnjrnaqa ninği inği oto koroiyosib gumba kokba gembub jignab maqelenej?” Onaqa nanği na Yesus minjeb, “Gumba 12.” ²⁰ Onaqa olo minjrej, “Bati bei e bem 7 dego gingenyosimqa tamo 4,000 anainjronam uynab menetnjrnaqa ninği inği oto koroiyosib gumba kokba gembub jignab maqelenej?” Onaqa minjeb, “Gumba 7.” ²¹ Onaqa minjrej, “Ninği kiyaaqqa e qa poingosai unu?”

Yesus a tamo ñam qandimyej qaji boletej

²² Yesus na aqa anğro nanği degsi minjrısiqa koba na qobun na gilsib Betsaida qureq di tiryeb. Tiryosib mandamq ainabqa tamo qudei na tamo bei ñam qandimyej qaji a Yesus

aqa areq osi bosib minjeb, “Ni ino ban aqa gateq di atinqa a olo boleosim nam poiyqas.”²³ Onaqa Yesus a tamo di aqa ban ojsiqa qure polomq osi gilsiq aqa namdamuq di misel atetej. Osiqa aqa gateq di aqa ban atsiqa nenemyej, “Ni sawa unqa kere e?”²⁴ Onaqa a nam atsiqa marej, “E tamo nanqi unjronum nanqi namtan bul anjileqnuq.”²⁵ Onaqa Yesus a olo tamo di aqa namdamuq di aqa ban atnaqa a nam atej namdamu bole suwanej. A sawa kalil geregere unej.²⁶ Onaqa Yesus na minnej, “Ni ino talq gilime. Ni qure miligiq gilaim.”

Pita a Yesus qa poiyonaqa aqa nam ubtej

²⁷ Onaqa Yesus na aqa angro nanqi olo joqsiqa koba na walwelosib Sisaria Filipai qure nanjo sawaq di brantosib gamq di Yesus na aqa angro nanqi endegsi nenemnjrej, “Tamo ungasari nanqi e qa kiyersib mareqnuq?”²⁸ Onaqa nanqi na minjeb, “Tamo qudei nanqi mareqnuq, ni Jon yansnjro qaji. Qudei nanqi mareqnuq, ni Elaija. Qudei nanqi mareqnuq, ni Qotei aqa medabu o tamo nanqi nami soqneb deqaji bei.”²⁹ Onaqa Yesus na olo nenemnjrej, “Ninji segi e qa kiyersib mareqnuq?” Onaqa Pita na minnej, “Ni Kristus.”³⁰ Pita a anjam degsi ubtonaqa Yesus na aqa angro nanqi sinjila na getentnjrsiqa minjrej, “Ninji anjam di olo tamo qudei minjraib.”

Yesus a marej, “E moisiy olo subq na tigelqai”

³¹ Osiqa Yesus na aqa angro nanqi endegsi minjrej, “E Tamo Angro. Bunuqna e jaqatin koba oqai. Juda gate nanqi ti atra tamo kokba ti dal anjam qalie tamo nanqi ti e qoreibosib lubsib moyotbqab. Bati qalub koboamqa e olo subq na tigelqai.”³² Yesus a anjam degsi ubtosiq marnaqa Pita na Yesus osiqa qalaq gilsiq njinjtej.³³ Onaqa Yesus a bulosiqa aqa angro nanqi koqnjrsiqa Pita njrintosiq minnej, “Ni Satan bul. Deqa ni ijo qoreq gile. Ni Qotei aqa areqalo dauryosai. Ni mandam tamo nanjo areqalo dauryonum. Dauryosim agi ni na anjam di merbonum.”

³⁴ Osiqa Yesus na tamo ungasari kalil nanqi ti aqa segi angro nanqi ti metnjrnaqa aqa areq bonabqa minjrej, “Tamo bei na e daurbqa osimqa a aqa segi areqalo kalil uratekritisim aqa segi namburbas qoboiyosim e daurbem.”³⁵ Tamo bei na aqa segi nambile taqatqajqa arearetqas di a padalqas. Ariya tamo bei a e qa ti ijo anjam bole qa ti are qalsimqa aqa segi nambile uratqas di a olo nambile bole oqas.³⁶ Tamo bei a mandam qa nro kalil koroiyosim ariya mondon aqa segi qunun padalqas di nro dena a kiyersim aqaryaiyqas? Di keresai.³⁷ Aqa qunun padalqas di a awai kiye atsim dena aqa qunun olo aqaryaiyosim a nambile sqas? Di keresai.³⁸ E Tamo Angro. Tamo ungasari bini bati endeqa unub qaji nanqi Qotei torei qoreiyosib une atqnsib laqnuq. Deqa bini bati endi tamo bei a e qa ti ijo anjam qa ti jemaikyqas di mondon e ijo Abu aqa rian na ti aqa lan angro nanjo rian na ti bosiyqa e kamba tamo deqa jemaibqas.”

9

¹ Osiqa Yesus a olo aqa angro nanqi endegsi minjrej, “E bole merngwai. Tamo qudei ijo areq endi tigelejunub qaji nanqi morenosaisoqnibqa Qotei a sinjila ti bqas. Bosim nanqi taqatnjrsim nanjo Mandor Koba soqnim nanqi unqab.”

Yesus aqa jexamu bulyonaq aqa angro qalub nanqi unobeiteb

² Osiqa bati 6 onaqa Yesus a tigelosiqa Pita na Jems na Jon na nanqi segi qalub joqsiqa koba na mana goge kobaq oqsib di soqneb. Sosibqa Yesus aqa jexamu bulyonaq nanqi unobeiteb.³ Aqa gara dego tulan pulonosiq qatekritej. Tamo bei na gara yansqas degsim qatqa keresai.⁴⁻⁵ Onaqa Moses Elaija wo nanqi brantosib Yesus koba na anjam maroqneb. Mareqnabqa Yesus aqa angro nanqi na nanqi aiyel unjrsibqa Pita a Yesus minnej, “O Tamo Koba, Moses Elaija wo nanqi bosib iga koba na endi unum di bolequja. Deqa ni marimqa iga tal kiñilala qalub gereiyqom. Bei ino. Bei Moses aqa. Bei Elaija aqa.”⁶ Yesus aqa angro nanqi tulan ulaugeteq deqa Pita a anjam bei marqa saiiyonaqa

anjam di lanja marej. ⁷ Onaqa lanjbi aisiqa nanjgi kabutnjrnaqa lanjbi miligiq dena anjam bei endegsi brantonaq nanjgi queb, “Endi ijo Angro qujai e na tulan qalaqalaiyeqnum qaji. Ningi aqa anjam quetoqniy.” ⁸ Onaqa Yesus aqa angro nanjgi bulosib nam ateb di Yesus a segi nanjgi koba na sonab uneb. Nanjgi tamo bei unosai.

⁹ Onaqa nanjgi Yesus ombla manaq dena olo aiyuqnsibqa Yesus na minjrej, “Manjwa ningi mana goge di unonub qaji di ubtosib tamo qudei minjraib. Bunuqna e Tamo Angro moisiy olo subq na tigelotqa bati deqa ningi na ubtosib minjroqnaqab.” ¹⁰ Onaqa nanjgi Yesus aqa anjam di qusib segi segi maroqneq, “Yesus a kiyaaqa subq na tigelqa marqo? Anjam di aqa utru iga poigosai.” Degsib maroqnsib Yesus aqa anjam di nanjo areqaloq di atnab soqnej.

¹¹ Osib nanjgi Yesus minjeb, “Dal anjam qalie tamo nanjgi mareqnuq, ‘Elaija a namo bamqa Kristus a bunuqna bqas.’ Anjam di kiyaaqa degsib mareqnuq?” ¹² Onaqa Yesus na minjrej, “Nanjo anjam di bole. Elaija a namo bosim tamo ungasari kalil nanjo areqalo gereiyetnjrsim soqnim bunuqna Kristus a bqas. Ariya anjam kiye nengrenq di unu? Anjam agiende. Jeu tamo nanjgi na e Tamo Angro kumbra uge ebibqa e jaqatinj koba oqai. ¹³ E ningi olo merngwai. Elaija agi bej. Bonaqa gulbe kalil nanjgi a yqajqa are soqnej qaji agi yeb. Anjam di nami a qa nengrenyeb unu.”

Yesus a angro mel aqa jejamuq na mondor uge wiyetej

¹⁴ Onaqa Yesus na aqa angro qalub nanjgi di joqsiqa koba na aisib mana utruq di branteb. Brantosib nam ateb di Yesus aqa angro qudei nanjgi ti dal anjam qalie tamo qudei ti anjam na qoteqnaq unjreb. Tamo ungasari gargekoba nanjgi dego Yesus aqa angro nanjgi kainjnresonab unjreb. ¹⁵ Onaqa tamo ungasari kalil nanjgi Yesus unsibqa tulan prugugetosib gurgur ti aqa areq bosib minjeb, “O Tamo Koba, bilaq bole.” ¹⁶ Degsib minjnabqa Yesus na aqa angro nanjgi nenemnjrej, “Ning nanjgi ti anjam kiye na qoteqnuq?” ¹⁷ Onaqa tamo ungasari nanjo ambleq dena tamo bei brantosiqa Yesus minje, “O Qalie Tamo, e ijo angro mel osi bonum agiende. Ni na a boletqajqa deqa osi bonum. A mondor uge ti. Deqa aqa medabu getenyejunu. ¹⁸ Mondor uge dena aqa jejamu ojoqnsiqa mandamq waiyeqnaqa ara gijiriqtoqnsiqa tindaneqnu. Oqnsiqa maul aiyeqnu. Deqa e na ino angro nanjgi minjronum, ‘Ning mondor uge di wiyiy.’ Minjronumqa nanjgi na wiyqa yonub keresaiinjroq.”

¹⁹ Onaqa Yesus a anjam di qusiqa marej, “Ning tamo ungasari bini bati endeqa unub qaji nunjo areqalo e qa singilatosaq bole sai. Bati gembub e ningi koba na sosiyqa nunjo gulbe di qoboiyoqnaqai? Angro mel di ijo areq osi boiy.” ²⁰ Onaqa osi bonabqa mondor uge dena Yesus unsiqa angro di qunjimyonaqa a mandamq aisiqa belbelonaqa aqa medabuq na maul aiyuqnej.

²¹ Onaqa Yesus na angro di aqa abu nenemyej, “Bati gembub a degesoqnej?” Onaqa minje, “A angro kiñala qa degesoqnej agi bini unu. ²² Mondor uge na a qalsim moiyoqnaq oqnsiqa bati gaigai a namyuwoq o yaq waiyeqnu. Deqa ni na iga aqaryaigwa kereamqa aqaryaige.” ²³ Onaqa Yesus na minje, “‘Kereamqa’ degsi merbaim. Tamo bei a e qa aqa areqalo singilatqas di a kumbra kalil yqa kere.” ²⁴ Onaqa tamo dena lelenosiqa Yesus minje, “E ni qa ijo areqalo singilatqas. Ariya ijo areqalo olo gulbeibeqnu. Deqa ni na aqaryaibimqa e geregere ijo areqalo ni qa singilatqai.” ²⁵ Onaqa tamo ungasari gargekoba nanjgi gurgur ti bosib Yesus aqa areq di koroeqnaqnaq Yesus a nanjgi unjrsiqa mondor uge di njrintosiq minje, “Ni mondor uge. Ni na angro di aqa dabkala getentonom. Ni aqa medabu dego getentonom. Deqa ni angro di uratosim olo aqa jejamuq gilaim.” ²⁶ Degsi minjnaqa mondor uge a lelenkobaosiqa angro di singila na qunjimyosiqa a uratosiq ulanej. Ulanonaqa angro di a moiyoqbulosiqa neiesonaqa tamo qudei nanjgi unsib mareb, “A moiyoq.” ²⁷ Onaqa Yesus na angro di aqa banj titonaqa a boleosiqa tigelej.

²⁸ Onaqa Yesus aqa angro nanqi aqa areq lumu bosib nenemyeb, “Iga kiyaaqqa mondor uge di wiyqa yonumqa keresaiigwo?” ²⁹ Onaqa Yesus na minjrej, “Ninigi mondor uge deqaji winjrqa osibqa Qotei pailyoqniy. Dena qujai ninigi na mondor uge winjrib jaraiqab. Gam bei na sai.”

Yesus a marej, “E moisiy olo subq na tigelqai”

³⁰ Onaqa Yesus na aqa angro nanqi olo joqsiqa koba na sawa di uratosib Galili sawa ambleq na walwelosib giloqneb. Tamo ungasari nanqi a qa qalieaib deqa nanqi uliosib giloqneb. ³¹ Giloqnsibqa gamq di Yesus na aqa angro nanqi anjam endegsi minjrej, “E Tamo Angro. Jeu tamo nanqi na e ojsibqa tamo qudei nanjo banq di atib lubib moiqai. Bati qalub koboamqa e olo subq na tigelqai.” ³² Onaqa Yesus aqa angro nanqi aqa anjam di geregere poinjrosai. Deqa nanqi a olo nenemyqajqa ulaeb.

Yesus aqa angro yai a ñam ti sqas?

³³ Onaqa Yesus aqa angro nanqi ti gilsib Kaperneam qureq di branteb. Brantosib tal bei gogetosib di sosibqa Yesus na aqa angro nanqi endegsi nenemnjrej, “Ninigi gamq di anjam kiye na qotoqnab?” ³⁴ Onaqa nanqi mequmosib soqneb. Di kiyaaqa? Nanqi gamq di Yesus aqa angro yai a nanqi kalil bunjrsim ñam ti sqas deqa anjam na qotoqneb. ³⁵ Onaqa Yesus a awoosiqa aqa angro 12 nanqi metnjrnaqa aqa areq bonabqa minjrej, “Tamo bei a ñam ti sqa marsimqa a mati tamo kalil nanjo kangal tamo soqnem. Osimqa a ñam ti sqas.” ³⁶ Yesus a nanqi degsi minjrsiqa angro kiñala bei osiqa nanjo ambleq di tigeltosiqa olo soqonyosiqa nanqi minjrej, ³⁷ “Tamo bei a ijo ñam qa are qalsimqa angro kiñala endeqaji bei osim geregereiyqas di a e dego osim geregereibqas. Tamo a e osim geregereibqas di a na e segi geregereibqasai. A na ijo Abu e qarinqbej qaji di dego osim geregereiyqas.”

Tamo nanqi iga jeutgosaieqñub di nanqi iga koba na wau qujai

³⁸ Onaqa Jon na Yesus minjej, “O Qalie Tamo, ni que. Iga tamo bei unem. A ino ñam na mondor uge nanqi winjreqnaqa iga na unsim saidyem. Di kiyaaqa? A iga koba na wauosaieqñu deqa.” ³⁹ Onaqa Yesus na minjej, “Ninigi a saidyaib. A ijo ñam na manwa bei babtqas di a urur olo e misilinqba keresai. ⁴⁰ Tamo nanqi iga jeutgosaieqñub di nanqi iga koba na wau qujai. ⁴¹ Tamo bei a endegsi are qalqas, ‘Tamo di a Kristus dauryeqñu qaji tamo.’ A degsi are qalsimqa tamo di osim ya tigsim anaiyqas di Qotei na kamba awai bole yqas. Yimqa aqa awai bole di tamo bei na olo yayyqa keresai.”

Ninigi une torei uratiy

⁴² Osiqa Yesus a olo marej, “Tamo bei na angro kiñala bei e qa aqa areqalo singilateqñu qaji di osim uneq waiyqas di a kumbra tulan ugedamu yqo. Iga tamo di ojsim meniñ kobaquja osim sil na aqa kakroq di tontosim waiyim ya robuq aiqas di kere. ⁴³⁻⁴⁴ Ino ban na ni titmosim uneq waimqa laqñimqa ban di gentosim waiy. Ni degye. Di kiyaaqa? Ni ban geño sosimqa une bei yqasai di kere. Di ni ñambile gaigai sqam. Ariya ni ban aiyel ti sosimqa une yqam di keresai. Di Qotei na ni ñamyuwoq waimqas. Ñamyuwo di mosoqasai. Gaigai yuoqñqas. ⁴⁵⁻⁴⁶ Ino sinqa na ni titmosim uneq waimqa laqñimqa sinqa di gentosim waiy. Ni degye. Di kiyaaqa? Ni sinqa geño sosimqa une bei yqasai di kere. Di ni ñambile gaigai sqam. Ariya ni sinqa aiyel ti sosimqa une yqam di keresai. Di Qotei na ni ñamyuwoq waimqas. ⁴⁷ Ino ñamdamu na ni titmosim uneq waimqa laqñimqa ñamdamu di otorosim waiy. Ni degye. Di kiyaaqa? Ni ñamdamu qujai ti sosimqa une bei yqasai di kere. Di Qotei a ino Mandor Koba sosim ni taqatmqas. Ariya ni ñamdamu aiyel ti sosimqa une yqam di keresai. Di Qotei na ni ñamyuwoq waimqas. ⁴⁸ Ñamyuwo di mosoqasai. Gaigai yuoqñqas. Ñamyuwoq di tamo nanjo ambli bati gaigai sqab. Nanqi morenqa keresai.”

⁴⁹ Osiqa Yesus a olo marej, “Ijo angro kalil nanği jaqatin oqnsib sqab. Atraiyo inği di bar atoqnsib nımyuwo na koiteqnuv dego kere.

⁵⁰ “Bar a bole. A qajarara koba. Ariya bar aqa qajarara koboqas di inği kiye na olo qajararatqas? Di keresai. Dego kere nınđi bar bul sosibqa nunđo was nanği koba na geregere lawo na laqniy.”

10

Yesus a unđa uratqajqa anjam marej

¹ Osiqa Yesus a sawa di uratosiqa Judia sawaq gilsiq Jordan ya taqal beiq di soqnej. A di sonaqa tamo unđasari gargəkoba nanği bosib aqaq di koroonabqa aqa kumbra gaigai yoqnej qaji di olo dauryosiqa Qotei aqa anjam plaltosiq minjroqnej.

² Onaqa Farisi nanği olo Yesus aqa areq bosibqa a anjam bei grotimqa qusib nanği a ojqajqa deqa laña gisanıyosib endegsib nenemyeb, “Tamo bei na aqa unđa uratqa kere e? Gago dal anjam degsi unu e?” ³ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Moses a dal anjam kiyersi marej?” ⁴ Onaqa nanği na minjeb, “Moses a marej, ‘Tamo bei na aqa nıanđ uratqa osimqa pepa bei nengrenıyosim yosim di a uratqas.’” ⁵ Onaqa Yesus na minjrej, “Nunđo are getenđejunu deqa Moses a dal anjam degsi nengrenıyosiq nınđi enđeđ. ⁶ Ariya nınđi quiy. ‘Tulanđ nami Qotei a mandam ti inği inği kalil ti gereiyosiqa a tamo unđa wo dego gereinjrej. ⁷⁻⁸ Deqa tamo bei na aqa ai abu nanği uratnjrsimqa aqa nıanđ wo beterosib jejamu qujaitosib sqab.’ Qotei aqa anjam di nengrenđ di unu. Deqa tamo unđa wo nanği jejamu qujai sqab. Nanği olo jejamu aiyel sqasai. ⁹ Qotei na nanği aiyel turtnjrej deqa tamo bei na olo potnjraiđ.”

¹⁰ Osiqa Yesus a tal bei gogetosiq di sonaqa aqa anđro nanği aqa areq bosib aqa anjam deqa nenemyeb. ¹¹ Nenemyonabqa minjrej, “Tamo bei na aqa nıanđ uratosim olo unđa bei oqas di a na aqa nıanđ kumbra ugeq waiyqo. ¹² Unđa a dego aqa gumbulunđ uratosimqa olo tamo bei oqas di a na aqa gumbulunđ kumbra ugeq waiyqo.”

Anđro du du nanği Yesus aqa areq beb

¹³ Onaqa tamo unđasari qudei nanği nanđo anđro du du joqsib Yesus na aqa banđ nanđo gateq di atetnjrqqa marsib Yesus aqa areq beb. Beq nabqa Yesus aqa anđro nanği na saidnjrsib minjreb, “Nunđo anđro du du nanği joqsib endeq baib.” ¹⁴ Degsib saidnjrnabqa Yesus na aqa anđro nanği njrinđnjrsiqa minjrej, “Anđro du du nanği uratnjrib ijo areq beb. Nanği saidnjraib. Tamo unđasari nanği anđro du du deqaji bul sqab di Qotei a nanđo Mandor Koba sosim nanği taqatnjrqas. ¹⁵ E bole mernđwai. Tamo nanği anđro du du bul sqasai di Qotei na nanği osim taqatnjrqasai. Deqa a nanđo Mandor Koba sqasai dego.” ¹⁶ Osiqa Yesus na anđro du du nanği di soqonnjrsiqa aqa banđ nanđo gateq di atetnjrsiqa nanği qa Qotei pailyeđ.

Noro tamo bei a Yesus ombla anjam mareb

¹⁷ Osiqa Yesus a dena tigelosiqa gam dauryosiq gileqnaqa tamo bei urur ti aqa areq bosiqa aqa singaq di singa pulutosiqa nenemyej, “O Qalie Tamo Bole, e kumbra bole kiye dauryosiy dena e nımbile gaigai sqai?” ¹⁸ Onaqa Yesus na kamba minjeđ, “Ni kiyaaqa e tamo bole qa merbonum? Qotei a segi qujai tamo bole. ¹⁹ Ariya ni Qotei aqa dal anjam qalie. Anjam agiende. ‘Ni tamo bei qalsim moiıyotaim. Ni tamo bei aqa unđa jejamu ojetaim. Ni bajınđaim. Ni tamo bei aqa jejamu laña gisanıyaim. Ni was bei aqa inği inği laña gisanđ na yayıyaim. Ni ino ai abu nanđo sorgomđ di geregere sosimqa nanđo anjam dauryoqne.’” ²⁰ Onaqa tamo dena olo Yesus minjeđ, “O Qalie Tamo, e anđro kiñala qa dal anjam kalil di dauryosim boqnem agi bini degsi unum.” ²¹ Onaqa Yesus a tamo di koqyosiqa qalaiyosiq minjeđ, “Ni dal anjam kalil di dauryosim keretonum. Ariya kumbra qujai ni keretosai. Deqa e ni mermqai. Ni gilsim ino inği inği kalil qarınıyosim silali osim tamo inği inği saiqođi nanği jeisim enjre. Degsim enjrsim bosim e daurbe.

Yimqa bunuqna ni lan qureq di awai bole itqam.”²² Yesus na tamo di degsi minjnaq qusiqa are tulan gulbekobaiyej. A ingi ingi koba ti soqnej deqa ulatamu ugeiyonaqa ulanej.

²³ Onaqa Yesus na aqa angro nanngi koqnjrnsiqa endegsi minjrej, “Tamo ungasari ingi ingi koba ti unub qaji nanngi Qotei na taqatnrsim nanngo Mandor Koba sqa marsibqa lan qureq oqwajqa banngi koba.”²⁴ Onaqa Yesus aqa angro nanngi aqa anjam di qusibqa tulan prugeb. Onaqa Yesus na olo minjrej, “O ijo angro, ningi quiy. Tamo ungasari nanngi Qotei na taqatnrsim nanngo Mandor Koba sqa marsibqa lan qureq oqwajqa tulan banngi koba.”²⁵ Kamel a yumba miligiq gilqajqa banngi koba. Dego kere tamo ungasari ingi ingi koba ti unub qaji nanngi Qotei na taqatnrsim nanngo Mandor Koba sqa marsibqa lan qureq oqwajqa tulan banngi koba.”²⁶ Onaqa Yesus aqa angro nanngi aqa anjam di qusibqa olo tulan pruguetosib segi segi maroqneb, “Yesus a anjam degsi mergwo deqa tamo yai nanngi Qotei na elenamqa nanngi nambile gaigai sqa kere?”²⁷ Onaqa Yesus a nanngi koqnjrnsiqa minjrej, “Tamo nanngi segi nambile sqa keresai. Ariya Qotei na nanngi elenqa kere. Di kiyaya? Qotei a kumbra kalil yqa kere.”

²⁸ Onaqa Pita na Yesus minnej, “O Tamo Koba, ni une. Iga gago ingi ingi kalil uratosim ni daurmeqnum.”²⁹⁻³⁰ Onaqa Yesus na minjrej, “E bole merngwai. Tamo nanngi e qa ti ijo anjam bole qa ti are qaloqnsib nanngo segi tal, nanngo was nanngi, nanngo jaja nanngi, nanngo ai abu nanngi, nanngo angro nanngi ti nanngo wau kalil dego uratnrsib e daurbqab di Qotei na olo tal, was, jaja, ai, angro, wau gargekoba nanngi enjrqs. Yimqa jeu tamo nanngi dego bosib nanngi gulbe enjroqnb. Ariya mondon nanngi nambile gaigai sqab.”³¹ Deqa ningi quiy. Tamo gargekoba bini nam koba ti unub qaji nanngi mondon nam saiqoji sqab. Ariya tamo gargekoba bini nam saiqoji unub qaji nanngi mondon nam koba ti sqab.”

Yesus a marej, “E moisiy olo subq na tigelqai”

³² Osiqa Yesus na aqa angro nanngi joqsiqa koba na gam dauryosib Jerusalem aiy-oqneb. Aiyooqnsibqa Yesus a namoeqnaqa aqa angro nanngi bunuqna dauryoqnsibqa are tonjonjroqnej. Tamo ungasari qudei gam na dauryoqneb qaji nanngi dego ulaosib aiyooqneb. Onaqa Yesus na aqa angro 12 nanngi segitnrsiqa a une kiye turqas deqa nanngi sainjroqnej.³³⁻³⁴ A na nanngi endegsi minjrej, “Ningi quiy. E Tamo Angro. Iga Jerusalem aiyeqnum. Dia tamo qudei na e ojsib dal anjam qalie tamo nanngi ti atra tamo kokba ti nanngo banq di e atqab. Yimqa nanngi na ijo jejamu lan gisanjosib merbqab, ‘Ni une ti. Deqa ni moiqam.’ Nanngi e degsib gisanbosib e olo ojsib tamo nanngi Qotei qaliesai qaji nanngo banq di e atqab. Yimqa nanngi na e misilnboqnsib miselboqnsib bu toqon na e kumbainboqnb. Osib e namburbasq di lubsib moyotbqab. Bati qalub koboamqa e olo subq na tigelqai.”

Jems Jon wo nanngi aiyel tamo kokba sqajqa mareb

³⁵ Onaqa Sebedi aqa niri aiyel Jems Jon wo nanngi Yesus aqa areq bosib minjeb, “O Qalie Tamo, aqo aiyel anjam bei mermonam ni gago anjam dauryqa kere kiyo?”³⁶ Onaqa Yesus na nanngi aiyel nenemnjrej, “E ningi kiyerngwajqa deqa ningi ijoq bonub?”³⁷ Onaqa nanngi aiyel na Yesus minjeb, “Mondon ni rian koba ti lan goge na bosim gago Mandor Koba sosimqa bati deqa ni marimqa aqo aiyel ino ban woq ino ban qonanq di awoqom.”

³⁸ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Anjam ningi merbonub di aqa utru ningi gegerere poingosai. E jaqatin koba oqai. Jaqatin di ya uge uyo bul. E gulbe koba dego oqai. Gulbe di tamo nanngi ya tuqtjnro bul. Jaqatin ti gulbe ti e oqai di ningi aiyel dego oqa kere e?”

³⁹ Onaqa nanngi na minjeb, “Od, aqo aiyel oqa kere.”

Onaqa Yesus na olo nanngi aiyel minjrej, “Bole, jaqatin e oqai di ningi dego oqab. Gulbe e oqai di ningi dego oqab.”⁴⁰ Ariya tamo yai nanngi ijo ban woq ijo ban qonanq di awoqab di e na marqa keresai. Di ijo wau sai. Tamo nanngi Qotei na giltnjrej qaji nanngi segi ijo ban woq ijo ban qonanq di awoqab.”

⁴¹ Yesus aqa angro 10 nanngo n̄amdamuq di Jems Jon wo nanngi na anjam di Yesus minjeb deqa qusib nanngi aiyel qa n̄irin̄jeb. ⁴² Onaqa Yesus na aqa angro 10 nanngi metn̄jrnaqa aqa areq bonabqa minjrej, “N̄ingi qalie, mandor kokba sawa sawa kalil taqateq̄nub qaji nanngi nanngo segi n̄am soqtoq̄nsib tamo un̄gasari nanngi n̄irin̄j na taqatn̄jreq̄nub. ⁴³ Ariya kumbra di nunngoq di saīq. Nunngo ambleq di angro bei a n̄am ti sqa marsimqa a mati nunngo wau tamo soq̄nem. Osim a n̄am ti sqa. ⁴⁴ Nunngo ambleq di angro bei a tamo kobaquja sqa marsimqa a mati nunngo kan̄gal tamo soq̄nem. Osimqa a olo tamo kobaqujaqas. ⁴⁵ E Tamo An̄gro. N̄ingi ijo kumbra qalieosib degsib dauryoq̄niy. Ijo kumbra agiende. E na tamo un̄gasari nanngi wauetn̄jreq̄num. E deqa bem. Tamo un̄gasari nanngi e wauetbqajqa e deqa bosai. Bunuq̄na e ijo segi n̄ambile uratosiy tamo un̄gasari garkekoba nanngi elen̄qai.”

Yesus na tamo n̄am qandimo boletej

⁴⁶ Osiqa Yesus na aqa angro nanngi joq̄siqa koba na walwelosib aisib Jeriko qureq di branteb. Brantosib Jeriko qure ambleq na walwelosib olo Jeriko uratosib aiyeq̄nabqa tamo un̄gasari tulan̄ gargekoba nanngi Yesus dauryosib koba na aiyoq̄neb. Aiyeq̄nabqa tamo bei n̄am qandimyej qaji aqa n̄am Bartimeus a gam qalaq di awesosiq̄a tamo un̄gasari nanngi silali qa n̄iln̄jroq̄nej. Bartimeus a Timeus aqa n̄iri. ⁴⁷ A gam qalaq di awesosiq̄a anjam endegsi quej, “Yesus Nasaret qaji a beq̄nu.” A degsi qusiqa tulan̄ lelen̄osiq̄ marej, “O Yesus, Devit aqa N̄iri, ni e qa dulame.” ⁴⁸ Onaqa tamo un̄gasari gargekoba Yesus dauryosib aiyoq̄neb qaji nanngi na Bartimeus n̄irin̄tosib minjeb, “Ni lelen̄kobaaim. Kiri.” Degsib minjeq̄nabqa a nanngo anjam quetn̄jrosai. A olo tulan̄ lelen̄oq̄nsiq̄ Yesus minjoq̄nej, “O Devit aqa N̄iri, ni e qa dulame.” ⁴⁹ Onaqa Yesus a tigelosiq̄a tamo un̄gasari nanngi minjrej, “Tamo di metib ijo areq̄ bem.” Onaqa nanngi na tamo n̄am qandimyej qaji di metosib minjeb, “Ni are sīngilat. Ni tigel. Yesus a ni metmeq̄nu.” ⁵⁰ Degsib minjnab qusiqa aqa gara jugo taq̄al atsiqa urur tigelosiq̄a Yesus aqa areq̄ bej. ⁵¹ Bonaqa Yesus na nenemyej, “E ni kiyermqajqa deqa ni e qa lelen̄oq̄nam?” Onaqa minjej, “O Tamo Koba, e olo n̄am poibim sawa un̄qajqa deqa e ni qa lelen̄oq̄nam.” ⁵² Onaqa Yesus na minjej, “Ni e qa ino areq̄alo sīngilatonum deqa e ni boletmq̄ai. Deqa ino n̄amdamu olo poimimqa ni aiye.” Degsi minjnaqa aqa n̄amdamu poiyoqa sawa unsiqa tigelosiq̄ Yesus dauryosiq̄ aiyej.

11

Yesus a donki aqa quraq di awoosiq̄ Jerusalem aiyej

¹ Onaqa Yesus aqa angro nanngi koba na walwelosib aisib Jerusalem jomyosib Betfage qure ti Betani qure ti dia branteb. Qure aiyel di agi Oliv mana utruq di unu. Di brantosib Yesus na aqa angro aiyel qar̄in̄jrsiq̄a minjrej, ² “N̄ingi aisib qure bei jom di unu di brantosib donki bei tontonub unu di unq̄ab. Donki di bunuj tamo bei nami aqa quraq di awoosaiq̄nej qaji. N̄ingi donki di unsib sil palontosib titosib osi boiy. ³ N̄ingi sil palontoq̄nibqa tamo bei na nenem̄ngwas kiyo, ‘N̄ingi kiyaaq̄a donki aqa sil palonteq̄nub?’ Degsi nenem̄ngimqa n̄ingi na minjiy, ‘Tamo Koba a wau ti deqa donki qa mergwo.’ Yimqa a na donki qar̄in̄yim ijoq̄ bq̄as.” ⁴⁻⁵ Yesus a nanngi aiyel degsi minjrsiq̄ qar̄in̄jrn̄aqa aisib gam jomq̄ di donki uneb. Donki di tal meq̄ di tontonab sonaq̄ uneb. Unsib sil palonteq̄nabqa tamo qudei gamq̄ di tigelesoq̄neb qaji nanngi na nanngi aiyel nenem̄njreb, “N̄ingi kiyaaq̄a donki aqa sil palonteq̄nub?” ⁶ Onaqa nanngi aiyel na anjam Yesus a minjrej qaji di tamo nanngi di minjnab odn̄jrnabqa donki di osib Yesus aqa areq̄ osi beb. ⁷ Bosib nanngo aiyel gara jugo piqtosib donki aqa quraq di tunabqa Yesus a segi donki gogetosiq̄a quraq di awoej. ⁸ Awoonaqa donki a walwelosib aiyeq̄naqa tamo un̄gasari gargekoba nanngi belen̄osib nanngo segi gara jugo piqtelen̄osib gamq̄ di tuelen̄oq̄neb. Tamo qudei nanngi nañuq̄ dena n̄am ban̄ga gīngen̄yosibqa osi bosib

di dego gamq di tuelenjoqneb. ⁹ Onaqa Yesus a donki quraq di awoosiq walweleqnaqa tamo ungasari namooqneb qaji nanqi ti bunuoqneb qaji nanqi ti tulan lelenjoqnsibqa maroqneb, “Iga ni qa tulan areboleboleigeqnu. Ni Tamo Koba aqa ñam na bonum deqa a ni tulan gegeremeqnu. ¹⁰ Ni gago moma Devit aqa wau osimqa ni kamba gago Mandor Koba sosim iga taqatgwajqa bonum. Deqa iga Qotei lan goge di unu qaji aqa ñam soqtoqnqom!” Tamo ungasari nanqi degoqnsib lelen ti Yesus dauryoqneb.

¹¹ Onaqa Yesus a walwelosi aisiq Jerusalem di brantosiq atra tal koba miligiq gilej. Gilsiq ingi ingi kalil atra tal miligiq di soqnej qaji di koqyoqnej. Osiq bilaqtonaqa a olo atra tal koba uratosiq aqa segi angro ¹² nanqi joqsiqa koba na puluosib Betani qureq gileb.

Yesus a qura minjej, “Ni olo bunu geitqasai”

¹² Nebeonaqa Yesus aqa angro nanqi ti olo tigelosib Betani qure uratosib aiyeb. Nanqi aiyooqnsibqa gamq di Yesus a mamyej. ¹³ Onaqa a isaq na ñam atsiqa qura banqa ti sonaq unsiqa aqa gei unqajqa utruq gilej. Gilsiq unej qura gei bei saiqoji. Geitqa bati sai deqa banqa segi sonab unej. ¹⁴ Unsiqa qura di minjej, “Ni olo bunu geitqasai. Tamo bei a bosim ino gei bei oqasai.” Degsi minjnaqa aqa angro nanqi queb.

Yesus na tamo ungasari nanqi atra talq dena winjrej

¹⁵ Onaqa Yesus aqa angro nanqi ti walwelosi aisib Jerusalem di branteb. Brantosib Yesus a atra tal koba miligiq gilsiqqa ñam atej di tamo ungasari gargekoba nanqi ingi ingi qarinyoqnsibqa dena silali eqnab unjrnsiqqa nanqi winjrnaq jaraiyeb. Tamo qudei nanqi silali piloqneb. Qudei nanqi binon qarinyoqnsib dena silali oqneb. Deqa Yesus a nanngo jar ti jaram ti bilbelyosiqqa nanqi dego winjrnaq jaraiyeb. ¹⁶ Osiqa tamo ungasari atra tal miligiq di ingi ingi osi laqneb qaji nanqi dego saidnjrsiqqa winjrnaq jaraiyeb. ¹⁷ Nanqi kalil jaraiyeqnaqqa Yesus na minjrej, “Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, ‘Ijo tal endi tamo ungasari kalil nanngo pailyqajqa tal.’ Qotei aqa anjam degsi unu. Ariya ninqi na olo tal endi ugetonubqa a bajin tamo nanngo tal bulqo.”

¹⁸ Onaqa atra tamo kokba ti dal anjam qalie tamo nanqi ti Yesus aqa anjam di qusibqa nanqi a qa ulaosib a qalib moiqajqa gam ñamoqneb. Di kiyaaqa? Tamo ungasari kalil nanqi Yesus aqa anjam quqwjajqa tulan arearetnjroqnej deqa. ¹⁹ Ariya bilaqtonaqa Yesus aqa angro nanqi koba na olo Jerusalem uratosib gileb.

Qura a laosiq moiyej

²⁰ Nebeonaqa Yesus aqa angro nanqi ti olo tigelosib gam dauryosib aiyooqnsib qura di olo uneb utru ti kalil laosiq moiyej. ²¹ Onaqa Pita a Yesus aqa anjam nami qura minjej qaji deqa olo are qalsiqqa Yesus minjej, “O Tamo Koba, ni unime. Qura ni ya njrintem qaji agi laosiq moiqo.” ²² Onaqa Yesus na aqa angro nanqi endegsi minjrej, “Ninqi Qotei qa nungo areqalo singilatiy. ²³ E bole merngwai. Tamo bei a areqalo aiyeltqasai di a mana kobaquja endi minjqas, ‘Ni tigelosim yuwalq aye.’ Aqa are miligiq di a endegsi are qalqas, ‘Bole, mana di a ijo anjam dauryqas.’ Degsi are qalqas di mana a aqa anjam dauryosim tigelosim yuwalq aiqas. ²⁴ Deqa ninqi quiy. Ninqi ingi bei qa Qotei pailyqa osibqa endegsib are qaliy, ‘Ingi di Qotei na egwas.’ Degsib are qalsib pailyqab di a na engwas. ²⁵ Deqa ninqi Qotei pailyqa osibqa tamo bei qa anjam soqnimqa ninqi na aqa une kobotosib Qotei pailyy. Yimqa nungo Abu lan qureq di unu qaji a kamba nungo une kalil kobotetngwas. ²⁶ Ariya ninqi tamo di aqa une kobotetqasai di nungo Abu lan qureq di unu qaji a dego nungo une kobotetngwasai.”

Juda nanqi na Yesus nenemyeb, “Ni singila qabe na osimqa kumbra endi yeqnum?”

²⁷ Osiqa Yesus a aqa angro nanqi koba na walwelosib aisib olo Jerusalem di branteb. Brantosib Yesus a atra tal koba miligiq gilsiq dia walweleqnaqa atra tamo kokba ti dal anjam qalie tamo nanqi ti Juda gate nanqi ti Yesus aqa areq bosib nenemyeb, ²⁸ “Ni iga

merge. Ni singila qabe na osimqa kumbra endi yeqnum? Yai na ni qarinqej deqa ni bosim wau endi yeqnum?”

²⁹ Onaqa Yesus na minjrej, “E kamba anjam bei ningi nenemngwai. Nenemngitqa ningi e merbibqa e yai na qarinqbonaq bosim wau endi yeqnum di ubtosiy merngwai. ³⁰ Ningi na merbiy. Yai na Jon qarinyonaqa bosiq tamo ungasari nanqi yansnjroqnej? Qotei na kiyo? Tamo bei na kiyo?”

³¹ Onaqa nanqi Yesus aqa anjam di qusibqa segi segi qairosib mareb, “Iga Yesus minjqom, ‘Qotei na Jon qarinyej,’ degsi minjqom di a iga mergwas, ‘Kiyaqa ningi Jon aqa anjam quetosai?’ ³² Ariya iga minjqom, ‘Tamo bei na Jon qarinyej,’ degsi minjqom di dego keresai.” Nanqi tamo ungasari nanqi ulainjrsib deqa degsib qaireb. Di kiyaqa? Tamo ungasari nanqi maroqneb, “Jon a Qotei aqa medabu o qaji tamo bole.” ³³ Nanqi degsib qairosib olo Yesus minjeb, “Yai na kiyo Jon qarinyej di iga qaliesai.” Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Ningi degsib merbonub deqa e dego yai na qarinqbonaq bosim wau endi yeqnum di ningi merngwasai.”

12

Wain wau qa yawo anjam

¹ Yesus na Juda tamo kokba nanqi degsi minjrsiqa olo yawo anjam bei endegsi minjrej, “Tamo bei a tigelosiqa aqa wauq gilej. Gilsiq wain sil yagelenosiqa jen qosej. Qoso koboonaqa meni qura gogeq di tabir kuru bul gereiyej. Wain sil geitimqa wain gei koroiyosib paraparaiyosib aqa ya dia bilentqajqa deqa gereiyej. Osiqa wauq di tal atsiqa wau taqato tamo qudei nanjo banq di aqa wau uratetnjrsiqa sawa isaq gilsiq di soqnej. ² Sonaqa wain gei melionaqa a na aqa kanjal tamo bei qarinyonaqa wau taqato tamo nanjoq aisiqa minjrej, ‘Wau lanja na e qarinqbo bonum. Deqa ningi wain gei ebibqa e na osi gilqai.’ ³ Degsi minjrnaqa nanqi na a ojsib qalougetosib wiyonab lanja puluosiqa gilej. ⁴ Gilnaqa wau lanja na olo kanjal tamo bei qarinyonaqa ainaqa a dego ojsib aqa gate paratetosib tulan ugeugeiyeb. ⁵ Onaqa wau lanja na olo kanjal tamo bei qarinyonaqa ainaqa a dego qalougetosib moiyyoteb. Olo kanjal tamo gargekoba nanqi qarinqjrewnaqa aiyeq nab qudei ñumougetoqneb. Qudei moiyyotnjroqneb. ⁶ Onaqa wau lanja a endegsi are qalej, ‘Ijo segi angro qujai e na tulan qalaqalaiyeqnum qaji di qarinyit aiqas di nanqi a qalqasai. Nanqi aqa anjam quetqab.’ ⁷ Degsi are qalsiqa aqa segi ñiri qarinyonaqa aiyej. Aiyeqnaqa wau taqato tamo nanqi a unsibqa segi segi qairosib mareb, ‘Tamo a bqo endi wau lanja aqa segi ñiri. A na aqa abu aqa ingi ingi kalil oqas. Deqa iga a qalsim moiyyotosimqa wau endi iga na oqom.’ ⁸ Degsib marsibqa wau lanja aqa ñiri ojsib qalnab moinaqa aqa jejamu osib wau qalaq di waiyeb.

⁹ “Deqa ningi kiyersib are qalonub? Wau lanja a bosimqa wau taqato tamo uge nanqi di kiyernjrqas? E ningi merngwai. A bosim nanqi ñumsim moiyyotnjr qas. Osim aqa wau di olo yainjrsim tamo qudei nanjo banq di uratetnjrimqa nanqi na kamba taqatesqab.

¹⁰ “Qotei aqa anjam bei unu. Ningi anjam di nami sisiyosai kiyo? Anjam agiende, ‘Tal gereiyo qaji tamo nanqi na tal ai arqsisbqa uge qa marsib taqal waiyeb.

Onaqa tal ai di Qotei na olo osiq tumaq di tigeltej unu.

Tal ai di tal singilatqajqa deqa tigeltej.

¹¹ Tamo Koba a segi na tal ai di tigeltej deqa iga unsim mareqnum,

“Tal ai di tulan bolequja.” ’ ’ ”

¹² Onaqa Juda tamo kokba nanqi yawo anjam di qusib endegsib qalieeb, Yesus a yawo anjam dena nanjo jejamuq di une qametnjrej. Nanqi degsib qalieosib deqa Yesus ojqa mareb. Ariya nanqi tamo ungasari nanqi ulainjrsib deqa nanqi Yesus ojqa uratosib jaraiyeb.

“Iga Sisar takis yqom e?”

13-14 Juda tamo kokba nanġi jaraiyosib Farisi nanġi ti Herot aqa wau tamo qudei ti nanġoq aisib minjreb, “Ninġi Yesus aqaq gilsib anjam bei nenemyibqa a anjam grotim iga qusim oġqom.” Degsib minjrsib nanġi qarinjrnab Yesus aqa areq gilsib minjeb, “O Qalie Tamo, iga qalie, ni anjam bole maro qaji tamo. Ni anjam bole segi tamo unġasari nanġi minjroqnsim Qotei aqa kumbra osornjreqnum. Ni tamo bei ulaiyosaieqnum. Ni tamo ñam ti nanġi anjam bei minjroqnsim olo tamo ñam saiġoji nanġi anjam bei minjrosaieqnum. Ni anjam qujai tamo kalil nanġi minjreqnum. Deqa ni iga merge. Iga Sisar takis yqom e? Yqasai e? Ni kiyersi are qalonum?”

15 Onaqa Yesus a nanġo gisan anjam di poiyoanaqa minjrej, “Kiyaqa ninġi e anjam bei grotitqa qusib e oġqajqa deqa gisanbeqnum? Meniñ silali bei osi boiy. Osbab e unqai.”

16 Degsi minjrnaqa nanġi meniñ silali bei osi bosib osoryonab unsiqa minjrej, “Meniñ silali quraq endi tamo yai aqa ulatamu ti ñam ti unu?” Onaqa nanġi na minjeb, “Di Sisar aqa.” 17 Onaqa a na minjrej, “Deqa Sisar aqa inġi inġi a qa olo yiy. Qotei aqa inġi inġi a qa olo yiy.” Onaqa nanġi Yesus aqa anjam di qusibqa tulañ prugugteb.

Tamo moreño qaji nanġi olo subq na tigelqab

18 Onaqa bati deqa Sadyusi tamo qudei nanġi Yesus aqa areq beb. Sadyusi nanġi mareqnum, “Tamo moreño qaji nanġi olo subq na tigelqasai.” Deqa nanġi bosib Yesus endegsib minjeb, 19 “O Qalie Tamo, ni que. Moses a nami dal anjam endegsi nengrenyej, ‘Tamo bei a moiymqa aqa ñaun anġro saiġoji soqnimqa aqa was bei na olo unġa qobul di osim aqa was moiyej qaji aqa anġro ñambabtetqas.’ Moses a nami dal anjam degsi nengrenyej. 20 Deqa ni que. Was 7 nanġi soqneb. Nanġo was matu a unġa osiqa moiyej. A anġro saiġoji. 21 Onaqa aqa was yala na olo unġa qujai di osiqa a dego moiyej. A anġro saiġoji. Onaqa aqa was yala na olo unġa di ej. Osiqa a dego moiyej. A anġro saiġoji. 22 Was 7 kalil nanġi unġa qujai di osib moreñeb. Nanġi anġro saiġoji. Nanġi kalil moreñonabqa ariya bunuqna unġa di a dego moiyej. 23 Deqa ni iga merge. Mondon subq na tigelobqamqa tamo kalil nanġi subq na tigelabqamqa unġa di a yai aqa ñaun tintin sqas? Ni qalie, was 7 kalil nanġi unġa qujai di eb.”

24 Onaqa Yesus na minjrej, “Qotei aqa anjam nengrenq di unu qaji di aqa damu ninġi poingosai e? Qotei aqa singila dego ninġi poingosai e? Od, ninġi poingosai. Utru deqa ninġi anjam grotonub. Grotosib agi nenembonub. 25 Mondon tamo unġasari nanġi subq na tigelosibqamqa nanġi unatqasai. Nanġi tamotqasai. Nanġi lan anġro bul lan sqab.

26 “Ninġi quiy. Tamo nanġi moisib olo subq na tigelqab anjam di aqa utru Moses a nami babsiq nengrenyej. Di ninġi sisiyosai kiyo? Ñam mariñ miligiq di puloneqnaqa Qotei a ñam pulonq di sosisqa Moses metosiq endegsi minjej, ‘E Abraham aqa Qotei. E Aisak aqa Qotei. E Jekop aqa Qotei.’ 27 Qotei na Moses degsi minjej deqa iga qalieonum, Qotei a tamo moreño qaji nanġo Qotei sai. A tamo ñambile so qaji nanġo Qotei. Anjam di ninġi tulañ grotonub!”

Dal anjam kiye a tulañ bolequja?

28 Onaqa dal anjam qalie tamo bei a bosiqqa Yesus a Sadyusi nanġi ti anjam na qoteqnaq unjrej. Yesus a geregere Sadyusi nanġi kamba anjam minjrnaqa qusiqqa Yesus nenemyej, “Qotei aqa dal anjam kiye a segi qujai tulañ bolequja? Dal anjam kiye a dal anjam kalil bunjrejunu?” 29 Onaqa Yesus na minjej, “Dal anjam tulañ bolequja agi mermqai. ‘O Israel ninġi quiy. Gago Tamo Koba Qotei a segi qujai Tamo Koba. 30 Deqa ni ino Tamo Koba Qotei a tulañ qalaqalaiyime. Qalaqalaiyosim ino are miligi ti ino qunun ti ino areqalo ti ino singila ti kalil a yekritime.’ Dal anjam di a segi qujai tulañ bolequja. A na dal anjam kalil bunjrejunu. 31 Ariya dal anjam deqaji bei dego mermqai. Dal anjam agiende. ‘Ni ino segi jekamu gereiyeqnum dego kere ino was nanġi degsim geregereinjroqnum.’ Dal anjam boledamu aiyel agi e na mermonum. Dal anjam deqaji bei saiġoji.”

³² Onaqa dal anjam qalie tamo dena kamba Yesus minjej, “O Qalie Tamo, ni bole maronum. Qotei a segi qujai. Qotei bei saiqoji. ³³ Iga a tulan qalaqalaiyosim gago are miligi ti gago powo ti gago sinjila ti kalil a yekritqom di kumbra bolequja. Iga gago segi jejamu gereiyeqnum dego kere gago was nanji degsim geregereinjroqnmom di dego kumbra bolequja. Dal anjam aiyel di tulan boledamu. Iga inji inji Qotei atraiyqom di lanja kiñala. Iga inji bei namyuwo na koitosim Qotei atraiyqom di dego lanja kiñala. Ariya iga dal anjam aiyel di dauryqom di tulan bolequja.”

³⁴ Dal anjam qalie tamo di a tulan poiyoñaqa anjam degsi marnaqa Yesus a qusiqa minjej, “Ni anjam tulan boledamu maronum. Deqa sokiñala Qotei na ni taqatmosim ino Mandor Koba sqas.”

Onaqa tamo ungasari nanji olo anjam bei Yesus nenemyqajqa ulaeb.

Kristus a kiyersim Devit aqa njiri sqas?

³⁵ Onaqa Yesus a atra tal koba miligiq di sosiqa Qotei aqa anjam plaltoqnej. Osiqa tamo ungasari nanji anjam bei endegsi minjrej, “Dal anjam qalie tamo nanji kiyaca mareqñub, ‘Kristus a Devit aqa njiri?’ ³⁶ Devit a nami marej, ‘Kristus a ijo Tamo Koba.’ Agi Mondor Bole na Devit aqa medabu sinjilatetonaqa a endegsi marej, ‘Tamo Koba a na ijo Tamo Koba minjej, ‘Ni ijo ban woq endi awo.

Awesoqñimqa e ino jeu tamo kalil nanji elenosiyo ino sorgomq di atitqa ni na nanji taqatnjroqñam.” ’

³⁷ Nijngi uniy. Devit a marej, ‘Kristus a ijo Tamo Koba.’ Deqa Kristus a kiyersim Devit aqa njiri sqas?”

Dal anjam qalie tamo nanji kumbra uge uge yoqñeb

Tamo ungasari gargekoba nanji sosibqa Yesus aqa anjam quqñwajqa tulan arearetnjroqnej. ³⁸ Yesus a anjam bei endegsi plaltosiq minjrej, “Nijngi dal anjam qalie tamo nanjo kumbra uge geregere tenemtoqñiy. Nanji koro sawaq di tamo ungasari nanji na nanjo ñam soqtetnjrsib ban ojetnjrqajqa deqa gara olekokba jugoqñsib laqñub. ³⁹ Nanji Qotei tal miligiq di, goiyo kokbaq di sosibqa tamo ñam ti nanjo awo jaramq di awoqñqajqa deqa areboleboleinjreñnu. ⁴⁰ Nanji unja qobul nanji gisañnjroqñsibqa nanjo tal ti inji inji ti lanja yainjreñnub. Osib tamo ungasari nanji na unjrsib nanjo ñam soqtetnjrqajqa deqa pailyo olekokba yeqñub. Deqa mondonj Qotei na nanji awai tulan ugedamu enjrqas.”

Unja qobul aqa silali kiñala soqñej di Qotei yekritej

⁴¹ Osiqa Yesus a atra tal miligiq di sosiqa silali ato qaji kulum jojomq di awoej. Awoosiqa ñam atej di tamo ungasari nanji boqñsib silali ateqñab unjroqnej. Ñoro tamo gargekoba nanji boqñsib silali tulan kokba atoqñeb. ⁴² Onaqa unja qobul bei ñoro tulan saiqoji a dego bosiqqa meniñ silali kiñilala aiyel segi atej. ⁴³ Atñaqa Yesus na unsiqa aqa angro nanji metnjrnaqa aqa areq bonabqa minjrej, “E bole merngwai. Unja qobul endi a ñoro tulan saiqoji. Deqa a na ñoro tamo kalil nanji buñnjrsiqa silali kobaquja atqo. ⁴⁴ Ñoro tamo nanji silali koba ejunub. Nanji oto kiñala segi ateqñub. Ariya unja qobul endi a silali tulan sai bole sai. Aqa meniñ silali kiñilala aiyel segi naj agi atekritqo.”

13

Bunuqña jeu tamo nanji na atra tal niñaqyqab

¹ Osiqa Yesus na aqa angro nanji joqsiqa koba na atra tal koba uratosib giloqñsibqa aqa angro bei na minjej, “O Qalie Tamo, ni unime. Atra tal endi tulan bolequja. Atra tal walato qaji meniñ di tulan boledamu!” ² Onaqa Yesus na kamba minjej, “Atra tal ni unonum endi bunuqña jeu tamo nanji na bosib tulan niñaqyosib aqa meniñ kalil

paraparainjrsibqa taqal breinjrqab. Yimqa meniñ bei meniñ bei aqa quraq di sqasai. Meniñ kalil segi segiqab.”

Gulbe kobaquja bunuqna brantqas

³ Osıqqa Yesus a Oliv manaq oqsıq atra tal areiyosıq awesonaqa Pita na Jems na Jon na nanğı qalub Yesus aqa areq bosib lumu nenemyeb, ⁴“Ni ıga merge. Bati gembu jeu tamo nanğı bosib atra tal endi niñaqyqab? Niñaqyqa osibqa kumbra kiye namoqna brantim ıga unsim poıgwas, ‘Bati di jomqo?’”

⁵ Onaqa Yesus na minjrej, “Niñgi geregere ñam atoqniy. Tamo qudei na niñgi gisanjo uge. ⁶ Bunuqna gisanj tamo gargekoba nanğı ijo ñam na bosib tamo unğasari nanğı minjroqnaqab, ‘E Kristus.’ Degsib tamo unğasari tulan gargekoba nanğı gisa gisanjnroqnaqab.

⁷ “Bunuqna sawa bei bei qaji nanğı an na qotokobaoqnaqab. Niñgi deqa qusib ulaaib. Qotei a nami marej, ‘Kumbra di brantqas.’ Deqa brantem. Ariya kumbra di brantimqa diño bati urur brantqasai. Soboleiyosim brantqas. ⁸ Bati deqa sawa bei ti sawa bei ti qotoqnaqab. Mandor qudei nanğı tigeloqnsibqa mandor qudei nanğı qoto itnjroqnaqab. Sawa bei beiq di mimiñ kokba ti mam ti iñgi saio bati brantelenqas. Kumbra kalil di uña anğrotqa osıqqa mati jaqatin kiñala eqnu dego kere.

⁹ “Deqa niñgi geregere ñam atoqniy. Kumbra kalil di brantosaisoqnimqa Juda nanğı na bosib niñgi ojelenosib anjam pegiyo talq di niñgi tigeltngoqnaqab. Osib nanjo Qotei tal miligiq di niñgi kumbaingoqnsib olo niñgi joqoqnsib Rom nanjo gate ti nanjo mandor ti nanjo ulatamuq di niñgi tigeltngoqnaqab. Yimqa niñgi ijo anjam bole palontoqnsib nanğı minjroqnaqab. ¹⁰ Sawa sawa kalilq di dego niñgi ijo anjam bole ubtosib mare mare laqnaqqa tamo unğasari nanğı quoqnaqab. Amqa diño bati brantqas. ¹¹ Nanğı na niñgi ojoqnsib anjam pegiyo talq di tigeltngoqnaqab niñgi endegsib are qalaib, ‘ıga na kamba anjam kiyersi minjrqom?’ Niñgi degaib. Bati deqa Qotei na powo engoqnimqa niñgi kamba anjam minjroqnaqab. Niñgi segi na anjam minjrqasai. Mondor Bole na nunjo medabu singilatetngim niñgi anjam marqab. ¹² Bati deqa kumbra uge endeqaji brantqas. Tamo qudei na nanjo segi was nanğı ojoqnsib qaja tamo nanjo banq di atoqnaqqa nanğı na nanğı ñumoqnaqab moreñoqnaqab. Tamo qudei na nanjo segi anğro nanğı dego degsib ojoqnaqab. Anğro qudei na nanjo segi ai abu nanğı jeutnjroqnsib ojoqnsib qaja tamo nanjo banq di atoqnaqqa nanğı na nanğı ñumoqnaqab moreñoqnaqab. ¹³ Niñgi ijo ñam ejunub deqa tamo kalil nanğı niñgi qa are tulan ugeinroqnaqas. Ariya niñgi ijo ñam singila na ojsib gilsib diño bati itqab di Qotei na niñgi elenqas.”

ıñgi tulan ugedamu brantqas

¹⁴ Osıqqa Yesus a olo marej, “Diño batiamqa iñgi tulan ugedamu a Qotei aqa getento warum miligiq di tigelesoqnim niñgi unqab.” E Mak. Tamo unğasari ijo anjam endi sisiyeqnaqab qaji nanğı geregere sisiyosib poinjrem. Poinjrim marqab, bole. Osıqqa Yesus na aqa anğro nanğı olo endegsi minjrej, “Niñgi iñgi ugedamu di unsibqa bati deqa tamo unğasari Judia sawaq di unub qaji nanğı jaraiyosib manaq oqoqujatebe. ¹⁵ Tamo unğasari tal meq di unub qaji nanğı jaraiqa oqnsib iñgi iñgi oqa osibqa olo warum miligiq gilaib. Nanğı jaraiyoqujatebe. ¹⁶ Tamo unğasari wauq di unub qaji nanğı jaraiqa oqnsib nanjo gara jugo oqa osibqa olo puluosib qureq baib. Nanğı torei dena jaraiyoqujatebe. ¹⁷ Bati deqa uña guman ti uña anğro mom ti nanğı jaraiyo banjoqnsib gulbe koba oqab. ¹⁸ Deqa niñgi endegsib pailyoqniy, ‘Gulbe di awa bati qa brantaiq.’ ¹⁹ Niñgi degsib pailyoqniy. Di kiyaqqa? Bati deqa tamo unğasari nanğı gulbe tulan kobaquja oqab. Gulbe deqaji nami brantosaijne. Qotei na mandam atej bati deqa gulbe deqaji brantosai dena bosı bosıq agı bini unum. Bunuqna laña ambleq di dego brantqasai. Agı bati qujai deqa brantqas. ²⁰ Gulbe di aqa bati Tamo Koba a na truqutqas. A na truqutqasai di tamo unğasari kalil nanğı padalekritqab. Aqa segi tamo unğasari nami gıltnjrej qaji nanğı padalaib deqa a na gulbe di aqa bati truqutqas.

²¹ “Bati deqa tamo qudei na merngwab, ‘Ningi uniy. Kristus a bqo agiende’ o ‘Kristus a bqo agide.’ Degsib merngibqa ningi nanjo anjam quetnjraib. ²² Tamo qudei nanji bosib gisanosib maroqnqab, ‘E Kristus.’ Qudei nanji maroqnqab, ‘E Qotei aqa medabu o qaji tamo bole.’ Degsib maroqnsib manwa kokba gargekoba babtoqnqab. Nanjo manwa dena nanji na tamo ungasari kalil areqalo niñaqyetnjroqnqab. Osib Qotei aqa segi tamo ungasari nami giltnjrej qaji nanjo areqalo dego niñaqyetnjrqajqa wauoqnqab. ²³ Deqa ningi geregere nam atsib soqniy. Kumbra kalil di brantosaisonaqa e namoqna merngonum.”

Tamo Angro a singila ti rian ti bqas

²⁴ Osika Yesus a olo marej, “Gulbe kalil di nanjo bati koboamqa sen ambruqas. Bai dego suwanqasai. ²⁵ Bongar nanji lan goge na ululonosis mandamq aiyelenqab. Lan goge dia ingi ingi kalil renjinyelenqab. ²⁶ Bati deqa e Tamo Angro singila ti rian koba ti lanbiq na mandamq aiyonit tamo ungasari nanji tarosib e nubqab. ²⁷ Yimqa bati deqa e na ijo lan angro nanji qarinnjritqa nanji sawa sawa kalil keretosib Qotei aqa segi tamo ungasari nami giltnjrej qaji nanji lan utru utruq na koroinjqab.”

Ningi qura qa yawo anjam dena poinjem

²⁸ Osika Yesus a olo marej, “E na qura qa yawo anjam ningi merngitqa dena geregere poinjem. Qura banga qalsim olo ñalguyoqnimqa ningi unsib qalieqab, ‘Sen aqa bati jojomqo.’ ²⁹ Dego kere kumbra kalil e ubtosim merngonum qaji endi brantimqa ningi unsib endegsib qalieoiy, ‘Bole, Kristus bqajqa bati jojomqo. A siranmeq di tigelejunu.’ ³⁰ E bole merngwai. Tamo ungasari bini bati endeqa unub qaji nanji kalil morenosaisoqniqqa kumbra kalil endi brantqas. ³¹ Lan ti mandam ti koboqab. Ariya ijo anjam koboqa keresai.”

Yesus bqajqa bati di tamo bei a qaliesai

³² Osika Yesus a olo marej, “Ijo bqajqa bati tamo qujai bei a qaliesai. Lan angro nanji qaliesai. E Qotei aqa Niri e segi dego qaliesai. Ijo Abu a segi qalie.

³³ “Ningi ijo bqajqa bati qaliesai deqa ningi geregere nam atsib soqniy. ³⁴ Ijo bqajqa bati di tamo bei a sawa isaq gilej dego kere. A gilqa osika aqa kangal tamo nanjo banq di aqa tal ti ingi ingi ti uratetnjrsiqa nanji wau segi segi enjrej. Aqa kangal tamo bei minjej, ‘Ni siranmeq di tigelesosim geregere nam atoqne.’ ³⁵ Degsi minjej. Dego kere ningi geregere nam atsib soqniy. Di kiyaya? Tal lanja a olo bqajqa bati ningi qaliesai. A bilaq kiyo, qolo kiyo, tuwe anjamoqnimqa kiyo, nobqolo kiyo bqas. ³⁶ A boqujatosim ningi nerenesoqniq nungaim deqa ningi geregere nam atsib soqniy. ³⁷ E anjam merngonum qaji endi tamo kalil nanji dego minjreqnum. Ijo anjam agiende, ‘Ningi geregere nam atsib soqniy.’” Yesus na aqa angro nanji degsi minjrej.

14

Juda tamo kokba nanji Yesus qalib moiqaqqa gam namoqneb

¹ Onaqa Juda nanjo yori bati koba jojomej. Yori bati di aqa ñam Bem Tiyosai Qaji Uyqajqa Bati. Qotei a nami Israel nanji Isip sawaq di padalqa laqnabqa aqaryainjrej. Deqa olo are qalqajqa bati jojomej. Bati aiyel soqnej. Deqa atra tamo kokba ti dal anjam qalie tamo nanji ti endegsib nenemoqneb, “Iga kiyersim Yesus lumu na ojsim qalsim moiyoqom?” ² Osib mareb, “Iga yori bati qa Yesus ojqasai. Ojqom di tamo ungasari nanji iga nugsib njirinosib qoto tigelto uge.”

Unja bei a gorej quleq ti osiq Yesus aqa gateq di bilentej

³ Onaqa Yesus a Betani qureq gilsiqqa tamo bei nami yu na aqa jejamu ugeelenej qaji aqa ñam Saimon aqa talq di soqnej. Sosisqa ingi uyeqnaqa unja bei a gorej quleq ti tulan boledamu silali kobaquja na awaiyej qaji di jalinjaq jigsisqa osi bosiqqa aqa medabu

paratosiqa Yesus aqa gateq di bilentej. ⁴ Onaqa tamo qudei tal miligiq di awesoqneb qaji nanqi unja di aqa kumbra unsibqa nriņosib segi segi maroqneb, “Unja di a kiyaga gorenj di lanja njanquyqo? ⁵ A gorenj di osiq tamo qudei enjrco qamu menin silali 300 yonub qamu gilsiq tamo inqi inqi saiqoji nanqi jeisi enjrco qamu di kere.” Osib nanqi unja di nriņteb. ⁶ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Ninqi kiyaga unja di gulbe yeqnub? A kumbra bole ebqo. ⁷ Tamo inqi inqi saiqoji nanqi bati gaigai ninqi ti sqab. Deqa ninqi na nanqi aqaryainjrqa are soqnimqa aqaryainjroqniy. Ariya e bati gaigai ninqi ti sqasai. ⁸ E moiqai. Moiytqa e subq atqab. Unja di a e qa are qalsiqa ijo jejamuq di gorenj bilentosiq dena ijo jejamu subq atqajqa gereiyetbqo. A na kumbra di e qa yqa kere agi yqo. ⁹ E bole merngwai. Bunuqna ijo wau tamo nanqi sawa sawa kalilq di ijo anjam bole mare mare laqnsibqa unja endena kumbra ebqo qaji deqa are qaloqnsib a qa saonqab.”

Judas a Yesus osim atra tamo kokba nanqo banq di atqas

¹⁰ Onaqa Judas Iskariot a tigelosiq atra tamo kokba nanqoq gilej. Judas a Yesus aqa angro 12 nanqi deqaji bei. A nanqoq gilsiq minjrej, “E Yesus osiy nunqo banq di atqai.” ¹¹ Degsi minjrnaqa nanqi qusib tulan areboleboleinjrnaqa minjeb, “Ni Yesus osim gago banq di atimqa iga ni silali emqom.” Degsib minjnabqa a gilsiq a Yesus osim nanqo banq di atqajqa gam njamonej.

Yesus aqa angro nanqi ti yori bati aqa inqi uyeb

¹² Ariya Bem Tiyosai Qaji Uyqajqa Bati brantej. Qotei a nami Israel nanqi endegsi minjrej, “Ninqi kaja du du nanqi nnumelenosib siranmeq di leņ liyibqa e na unsiy ninqi uratngwai. E ninqi padaltngwasai.” Qotei a nami Israel nanqi degsi minjrej. Kumbra deqa olo are qalqajqa yori bati brantonaqa Juda nanqi mareb, “Iga kaja du du nanqi nnumelenosim Qotei atraiyqom.” Onaqa bati deqa Yesus aqa angro nanqi na endegsib nenemyeb, “Ni iga merge. Iga aisim tal qabia yori bati aqa inqi inqi gereiyetmonamqa ni inqi uyqam?” ¹³ Onaqa Yesus na aqa angro aiyel qarinnjrsiqa minjrej, “Ninqi aiyel aisib qure ambleq di tamo bei ya nobu qoboyosim giloqnim gamq di itosib dauryiy. ¹⁴ Ninqi a dauryosib tal a gogetqas qaji di miligiq gilsib tal lanja endegsib minjiy, ‘Qalie Tamo a marqo, “E ijo angro nanqi koba na awoosim yori bati aqa inqi uyqajqa warum a qabi unu?”’ ¹⁵ Ninqi degsib minjibqa a na warum kobaquja bei gogeqi unu di ninqi osornqwas. Warum dia nami jar ti awo jaram ti ateleneb unu. Ninqi aiyel aisib warum dia gago inqi inqi gereiyelenoiy.” ¹⁶ Onaqa nanqi aiyel qure miligiq aisib anjam kalil Yesus na minjrej qaji degsi brantonab unsibqa inqi inqi kalil warum dia gereiyeleneb.

¹⁷⁻¹⁸ Onaqa bilaqtonaqa Yesus aqa angro 12 nanqi ti koba na aisib tal gogetosib awoosib inqi uyoqnsibqa Yesus a nanqi endegsi minjrej, “E bole merngwai. Ninqi ijo angro 12. Nunqo ambleq dena angro bei a tigelosim e osim tamo qudei nanqo banq di atqas. Angro di agi iga koba na inqi uyeqnum.” ¹⁹ Degsi minjrnaq qusibqa are tulan gulbekobainjrnaqa segi segi Yesus nenemyoqneb, “O Tamo Koba, ni e qa kiyo maronum?” ²⁰ Onaqa minjrej, “Angro aqo ombla endego tabir qujaiq di bem quiq di tuqteqnum qaji a na e osim tamo qudei nanqo banq di atqas. A dego ijo angro 12 ninqi deqaji bei. ²¹ Ninqi quiy. E Tamo Angro moiqai. Nami Qotei aqa anjam e qa degsib nenqrenyeb. Deqa unqum. E anjam di dauryosiy moiqai. Ariya angro e osim tamo qudei nanqo banq di atqas qaji a tulan padalougetqas. A nami nambabosai qamu di kere.”

Yesus na aqa angro nanqi bem ti wain ti anainjrej

²² Osiqqa Yesus aqa angro nanqi koba na inqi uyoqnsibqa Yesus a Qotei pailyosiqa bem bei osiq ginqenjosiqqa nanqi enjrsiqa endegsi minjrej, “Endi ijo jejamu. Osib uyyiy.” ²³ Osiqqa wain osiqqa gambanq di bilentosiqqa Qotei pailyosiqa aqa angro nanqi enjrnaqa nanqi kalil osib uyeb. ²⁴ Onaqa Yesus na minjrej, “Wain gambanq endi ijo leņ. Tamo unqasari gargakoba nanqo une kobotetnrqajqa deqa ijo leņ aiqas. Aisim Qotei aqa anjam bunuj nami gereiyej qaji di singilatqas. ²⁵ E bole merngwai. E wain endi olo

uyqasai. Degsi gilsiy mondon diño batiamqa Qotei a nungo Mandor Koba soqnimqa e olo wain bunuj uyqai.”

²⁶ Yesus na aqa angro nanği degsi minjrsiqa nanği koba na louosib koboonaqa qure uratosib Oliv manaq oqeb.

Yesus na aqa angro nanği minjrej, “Ninği kalil e uratbosib jaraiqab”

²⁷ Yesus aqa angro nanği ti manaq oqoqnsibqa Yesus na minjrej, “Ninği kalil ijo ñam ulontosib e uratbosib jaraiqab. Nungo kumbra deqa Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenğrenyeb unu, ‘E na kaja nanço mandor qalitqa kaja nanği segi segi jaraiqab.’ Qotei aqa anjam nami degsib nenğrenyeb. ²⁸ Ariya bati qalub koboamqa e olo subq na tigelosiy ninği qa namoosiy Galili sawaq gilitqa ninği bunuqna e daurbosib dia e itbqab.”

²⁹ Onaqa Pita na minjej, “Anğro kalil nanği ino ñam ulontosib jaraiqab e segi ino ñam ulontqasai.” ³⁰ Onaqa Yesus na kamba Pita minjej, “E bole mermqai. Qolo qujai endeqa ni ijo ñam ulitqam. Tuwe anjamoaiyeltosaisoqnimqa ni gisañoqalubtosim marqam, ‘E Yesus qaliesai.’” ³¹ Onaqa Pita a tulañ saidosiq minjej, “Sai. E ni ombla moiqa marimqa, unğum, e ino ñam ulitqasai bole sai.” Onaqa Yesus aqa angro kalil nanği anjam qujai di minjoqneb.

Yesus a Getsemani nañu aguq di aqa Abu pailyej

³² Yesus aqa angro nanği koba na walwelosib nañu agu beiq di branteb. Nañu agu di aqa ñam Getsemani. Di brantosib Yesus na aqa angro nanği minjrej, “Ninği endi awesoqniy. E kiñala sasalosiy ijo Abu pailyosiy bqai.” ³³ Degsi minjrsiqa aqa angro qalub agi Pita na Jems na Jon na nanği segi joqsiqa pailyqajqa sasalej. Sasalosiqqa pailyoqnsiqqa a are tulañ gulbekobaiyej. ³⁴ Osıqa aqa angro qalub nanği di minjrej, “E are tulañ gulbekobaibqo. Gulbe dena e moiyepratonum. Deqa ninği e ombla endi sosimqa ñam atoqniy.” ³⁵⁻³⁶ Degsi minjrsiqa olo kiñala sasalosiqqa mandamq di ñam quosiqqa endegsi pailyej, “O Aba. (Di Hibru anjam. Aqa damu, “O Abu.”) Gam bei soqnimqa ni na marimqa gulbe aqa bati bqo endi e bunbosim gilem. Ni kumbra kalil yqa kere. Deqa ni marimqa gulbe endi ijoq baiq. Gulbe endi ya uge uyo bul. Unğum, ni ijo areqalo dauryaim. Ni ino segi areqalo dauryosim ye.”

³⁷ Yesus a degsi Qotei pailyosiq olo tigelosiqqa aqa angro nanço areq aisiq ñam atej di nanği are gulbe na ñereñesonab unjrej. Deqa Yesus na Pita minjej, “O Saimon, ni ñeiejunum e? Ni ñam sokiñalayqa keresai e? ³⁸ Ninği ñereñab. Ninği ñam sosib pailyoqniy. Yim gulbe bei nunçoq bqas di gulbe dena ninği uneq wainğwasai. Bole, nunço are miligiq di ninği e daurbqajqa are unu. Ariya ninği segi gulbe di oqajqa singila saiqoji.”

³⁹⁻⁴⁰ Osıqa Yesus a olo puluosi sasalosiq a nami pailyej qaji degsi olo pailyosiq bosıqa aqa angro qalub nanği urnamjnraqa ñereñesonab unjrej. Unjrnaqa nanği Yesus anjam bei minjqa keresaiinjrej.

⁴¹ Olo gilsiq Qotei pailyosiq bosıq aqa angro nanği itnjrsiq minjrej, “Ninği aqaratosib geregere ñereñejunub e? Unğum. Bati koboqo. Ninği uniy. E Tamo Anğro osib une tamo nanço banq di atqajqa bati bqo. ⁴² Ninği tigelab gilqom. Tamo e osim une tamo nanço banq di atqajqa agi brantqo.”

Judas a Yesus osiq jeu tamo nanço banq di atej

⁴³ Onaqa Yesus aqa angro 12 nanği deqaji bei agi Judas a na tamo gargekoba nanği sebru ti torom ti elenonab joqsiqa Yesus aqa areq di branteb. Juda gate nanği ti dal anjam qalie tamo nanği ti atra tamo kokba ti nanği na nanği qarınjnab Yesus ojqa beb. ⁴⁴ Judas a nami nanği ti qairosib anjam gereiyosib a na endegsi minjrej, “E na tamo kundoqyqai agide. A ojsib geregere taqatosib osib giliy.”

⁴⁵ Onaqa Judas a Yesus aqa areq bosıq minjej, “O Tamo Koba.” Degsi minjsiq kundoqyej. ⁴⁶ Kundoqyonaqa tamo nanği brantosib ban waiyosib Yesus ojeb.

⁴⁷ Onaqa Yesus aqa angro bei jojom di tigelesoqnej qaji a na aqa sebru osiqa atra tamo gate aqa kanjal tamo gateq di qalqajqa sebru waiyej grotosiqa dabkala segi gentetej. ⁴⁸ Onaqa Yesus na tamo nanqi di minjrej, “E leñ ojo tamo unum deqa kiyo ninqi sebru ti torom ti elenjosib e ojqa bonub e? ⁴⁹ E bati gaigai atra tal miligiq di ninqi koba na sosimqa Qotei aqa anjam plaltoqnem. Bati deqa ninqi yala ban waiyosib e ojosai. Ninqi kumbra degyeb deqa Qotei aqa anjam nenqrenq di so qaji di aqa damu brantej.” ⁵⁰ Yesus a nanqi degsi minjrnaqa aqa angro kalil nanqi a uratosib jaraiyeb.

Anqro wala bei a yosi ulañej

⁵¹ Bati deqa anqro wala bei a ñeio gara segi na kabuosiq Yesus dauryej. Onaqa tamo nanqi na anqro di ojob. ⁵² Ojñabqa a ñeio gara segi nanqo banq di uratosiqa yosi ulañej.

Juda tamo kokba nanqi Yesus aqa jejamuq di une qametqa marsib koroeb

⁵³ Onaqa tamo nanqi na Yesus osib atra tamo gate aqa talq osi gileb. Dia atra tamo kokba ti Juda gate nanqi ti dal anjam qalie tamo nanqi ti kalil koroesoqneb. Koroesonabqa tamo nanqi na Yesus osi gilsib nanqo ulatamuq di tigeltib. ⁵⁴ Nanqi Yesus osi gileqñabqa Pita a kiñala isa isaq na Yesus dauryosiq uli uliosiq gilsiq torei atra tamo gate aqa tal meq di brantej. Brantosiqa nanqi Yesus kiyeryib unqajqa deqa are qalsiq qaja tamo qudei nanqi tal meq di ñam tunqyosib awesonabqa bosiq nanqi koba na ñam yoroqneb.

⁵⁵ Onaqa atra tamo kokba ti Juda gate nanqi ti kalil koroesosibqa nanqi Yesus aqa jejamuq di une qametqa are qalsib anjam ñamoqneb. Di kiyaqa? Anjam dena nanqi Yesus qalib moiqaqqa deqa. Anjam ñamonab ñamonab ugeinjrej. ⁵⁶ Deqa nanqi tamo gargekoba metnjreqñab boqñsib gisañ anjam Yesus aqa jejamuq di qamelenjoqneb. Nanqi anjam laña laña maroqneb. Nanqo anjam di qujaiosai. ⁵⁷ Onaqa nanqo ambleq dena tamo qudei nanqi tigelosib Yesus aqa jejamu laña gisañyosib mareb, ⁵⁸ “Tamo endi a endegsi marnaq iga quem, ‘E atra tal koba endi tamo na gereiyo qaji di koñgrontosiyqa bati qalub qa olo atra tal bei tamo na gereiyosai qaji di tigeltqai.’” ⁵⁹ Ariya nanqo anjam di dego qujaiosai. Nanqi anjam laña laña maroqneb.

⁶⁰ Onaqa atra tamo gate a nanqo anjam di qusiqa a tigelosiq Yesus aqa areq bosiq nenemyej, “Tamo nanqi endi une gargekoba ino jejamuq di qameqñub. Di ni kamba anjam bei marqasai e?” ⁶¹ Onaqa Yesus a torei mequmej. A anjam bei yala marosai.

Deqa atra tamo gate na olo nenemyej, “Ni Kristus e? Ni Qotei Goge Koba aqa Njiri e? Ni e merbe.” ⁶² Onaqa Yesus na minnej, “Od. Agi e segi. Ni que. E Tamo Anqro. Bunuqna e lañ qureq oqsiiy Qotei singila koba ti unu qaji aqa ban woq di awesosiiy olo lañbiq na boqñit ninqi e nubqab.” ⁶³ Onaqa atra tamo gate a Yesus aqa anjam di qusiqa a tulañ minjin oqetonaqa aqa segi gara jugo bumbranyosiq marej, “Aqa une agi a segi na babtqo iga quonum. Deqa iga kiyaqa tamo bei olo metonam bosim aqa une marqas? ⁶⁴ Aqa misilin anjam ninqi quonub. Deqa ninqi kiyersib marqab?” Onaqa nanqi kalil mareb, “A bole une ti. Deqa qalib moiym.”

⁶⁵ Nanqi kalil degsib marnabqa nanqo ambleq dena tamo qudei nanqi tigelosib Yesus miselyoqneb. Osib aqa ñamdamu gara na qosetosib ban na qaloqñsib minjoqneb, “Ni Kristus amqa ni ubtosim mare, yai na ni lumqo?” Onaqa qaja tamo qudei nanqi Yesus aqa areq boqñsib a ula poñyoqneb.

Pita a gisañqalubtosiq marej, “E Yesus qaliesai”

⁶⁶⁻⁶⁷ Ariya Pita a tal meq di awesosiq ñam yoreqnaqa atra tamo gate aqa kanjal uña bei a bosiq Pita unsiqa koqyosiq minnej, “Ni dego Yesus Nasaret qaji aqa anqro bei. Ni nami a dauryosim laqnem.” ⁶⁸ Onaqa Pita a tulañ saidosiq minnej, “Ni anjam merbonum di e qaliesai.” Degsi minjsiq tigelosiq tal qala beiq gilsiq di soqnej. ⁶⁹ Sonaqa kanjal uña

dena olo Pita unsiqa tamo nanği jojom di tigelesoqneq qaji nanği minjrej, “Tamo di a dego Yesus aqa anğro bei.” ⁷⁰ Onaqa Pita a olo tulan saidej.

Olo kiñala soboleiyonaq tamo qudei Pita aqa areq di tigelesoqneq qaji nanği Pita koqyosib minjeb, “Ni Galili qaji tamo. Deqa iga qalieonum, ni Yesus aqa anğro bei.” ⁷¹ Onaqa Pita a olo tulan siñgila na saidosiq marej, “E tamo di qaliesai bole sai. E bole maronum. E gisañot Qotei na e lubem.” ⁷² A degsi marnaqa tuwe anjamej. Tuwe anjamonaqa Pita a qusiqa anjam nami Yesus na minjeq qaji, “Tuwe anjamoiyeltosaisoqnimqa ni gisañoqalubtosim marqam, ‘E Yesus qaliesai,’ ” anjam deqa olo are qalsiqa poiyoonaqa tulan akamugetej.

15

Juda tamo kokba nanği Yesus osib Pailat aqa banq di ateb

¹ Onaqa nobqolo malu qameqnaq atra tamo kokba ti Juda gate nanği ti dal anjam qalie tamo nanği ti kalil koroesosibqa Yesus qalib moiçajqa anjam keretoqneq. Anjam kereonaq nanği Yesus aqa banq tontetosib osi gilsib Rom nanço gate Pailat aqa banq di ateb. ² Onaqa Pailat na Yesus nenemyej, “Ni Juda nanço Mandor Koba e?” Onaqa Yesus na minjeq, “Od. Anjam ni maronum di kere.” ³ Onaqa atra tamo kokba nanği Yesus aqa anjam di qusib minjin qetnırnaqa aqa jejamuq di une gargekoba qametoqneq. ⁴ Deqa Pailat na olo Yesus minjeq, “Nanği une gargekoba ino jejamuq di qameleneqnub. Ni kamba anjam bei marqasai e?” ⁵ Onaqa Yesus a torei mequmej. A anjam bei yala marosai. Deqa Pailat a tulan prugugetej.

Pailat a marej, “Ninği Yesus a namburbasq di qamiy”

⁶ Pailat aqa kumbra agiende. Wausau gaigai yori bati koba brantoqnimqa Juda tamo unğasari nanği tamo qujai aqa ñam maroqñibqa Pailat na tamo di tonto talq dena uratoqnsim enjroqñas. ⁷ Bati deqa tamo bei aqa ñam Barabas a tonto talq di soqnej. A nami tamo qudei joqsıqa Rom nanği ti qotsib tamo qudei ñumnab moreñeb. Deqa a ojsib tonto talq di waiyeb. ⁸ Waiyonab sonaqa tamo unğasari kalil nanği Pailat aqa areq gilsibqa a nanço yori bati qa kumbra gaigai yoqnej qaji di olo yqajqa minjeb. ⁹ Minjnabqa a na nenemnırej, “E Juda nanço Mandor Koba uratosiy enğwai e? Ninği na merbiy.” ¹⁰ Pailat a nanği degsi nenemnırej? Di kiyaqa? A qalieej, atra tamo kokba nanği Yesus qa ugeosib deqa a ojsib Pailat aqa banq di ateb. ¹¹ Onaqa atra tamo kokba nanği na tamo unğasari kalil nanço areqalo tigeltetnıreb. Tamo unğasari nanği Pailat minjibqa a na Barabas uratosim enjrsimqa olo Yesus qalim moiçajqa deqa nanço areqalo tigeltetnıreb. ¹² Onaqa Pailat na olo minjrej, “E ninği Barabas enğwajqa merbonub deqa e Yesus kiyeryqai? Agi ninği a qa mareqnub, ‘A Juda nanço Mandor Koba.’ ” ¹³ Onaqa nanği kalil murqumyosib minjeb, “Ni a namburbasq di qame.” ¹⁴ Onaqa minjrej, “Kiyaqa Yesus qalit moiças? A une kiye yqo deqa a namburbasq di qamqai?” Degsi minjırnaqa nanği olo tulan murqumyoqnsib wainyoqnsib minjoqneq, “Ni a namburbasq di qame.” ¹⁵ Onaqa Pailat a nanço are latetnırqa osıqa nanço anjam di dauryosıqa Barabas tonto talq dena oqeq atsiqa nanği enjrej. Enjrsıqa olo Yesus osıq qaja tamo nanço banq di atsiqa minjrej, “Ninği Yesus bu toqon na kumbainıy.” Degsi minjırnaqa nanği na Yesus osib kumbainıyeb. Kumbainıyosib koboonaqa Pailat na olo minjrej, “Ninği Yesus namburbasq di qamqajqa osib giliy.”

Qaja tamo nanği Yesus misilinıyoqneq

¹⁶⁻¹⁷ Pailat na qaja tamo nanği degsi minjırnaqa nanği Yesus banq ojsib Rom nanço tal kobaqujaq osi gileb. Osi gilsib qaja tamo kalil nanği metnırnab bosib tal dia koroeb. Koroosib gara jugo olekoba lent mandor kokba nanği gaigai jıgeqnub deqaji bei osib Yesus jıgeteb. Osib sil luwit osib lulumosib sil dena mandor nanço gate tatal bul gereiyosib aqa gateq di atetosib siñgila na teqıyeb. ¹⁸ Osib gisañ na Yesus binıyoqnsib

minjoqneb, “O Juda nanjo Mandor Koba, kaiye!” ¹⁹ Degsib Yesus minjoqnsib bu toqon na aqa gateq di qaloqnsib miselyoqnsib aqa areq di sinja pulutoqneb. ²⁰ Nanji degsib Yesus misilinyosib koboonaqa gara lent di piqtetosib aqa segi gara olo jigetosib aqa qawarq di aqa segi namburbas atetosib a ban ojsib gaintqa sawaq osi gileb.

Nanji Yesus osib namburbasq di qameb

²¹ Nanji Yesus osi giloqnsibqa gamq di tamo bei walwelosiq Jerusalem aiyeqnaqa a turosib ojsib Yesus aqa qawarq dena namburbas yaiyosib tamo di yonabqa a kamba qoboiyosiqqa gam na Yesus dauryosiq giloqnej. Tamo di aqa ñam Saimon. A Sairini qure qaji. A Aleksander Rufus wo nanjo abu.

²² Nanji Yesus osi gilsib sawa agu kiñala bei aqa ñam Golgota di branteb. Ñam di aqa damu, “Tamo gate tanu.” ²³ Di brantosib qaja tamo nanji na wain ti kial aqa ya isa koba de ti bulyosib Yesus anaiyonab uyo oneiyonaq ugeiyonaq uratej. ²⁴ Onaqa qaja tamo nanji na Yesus osib namburbasq di qameb. Qamsib Yesus aqa gara elenqa marsib gilteleneb. Osib meniñ silali alañeb. Tamo yai aqa meniñ na bunjnraqas di a na gara oqas. Degsib marsib meniñ silali alañosib gara eleneb.

²⁵ Sen bati 9 onaqa nobqolo nanji Yesus namburbasq di qameb. ²⁶ Qamsib namburbas mutu gogeq di anjam endegsib nengrenyeb, “Tamo endi a Juda nanjo Mandor Koba.” Yesus a nami maroqnej, “E Juda nanjo Mandor Koba.” Yesus aqa une deqa osib anjam di nengrenyeb. ²⁷ Bati deqa bajin tamo aiyel dego namburbasq di gaintnjrsib ñumeb. Bei Yesus aqa ban woq di qameb. Bei Yesus aqa ban qonanq di qameb. ²⁸ Kumbra dena Qotei aqa anjam bei nengrenq di so qaji di aqa damu brantej. Agi endegsib nengrenyeb, “Tamo ungasari nanji marqab, ‘Kristus a dego une tamo.’ ”

²⁹ Yesus a namburbas goge di sonaqa tamo ungasari nanji aqa ulatamuq dena walwelosib gile beoqnsib a misilinyoqnsib gate gainyoqnsib minjoqneb, “Ni nami marem, ‘E atra tal koba kongrontosiyqa bati qalub qa olo tigeltqai.’ Ni nami degsi marem. ³⁰ Ino anjam di boleamqa ni ino segi jechamu aqaryaiyosim namburbas uratosim mandamq aiye.” ³¹ Atra tamo kokba ti dal anjam qalie tamo nanji ti dego Yesus degsib misilinyoqneb. Osib segi segi maroqneb, “A na tamo ungasari gargekoba nanji aqaryainjroqnej. Ariya a na aqa segi jechamu aqaryaiyqa keresai. ³² A maroqnej, ‘E segi Kristus. E Israel nanjo Mandor Koba.’ Aqa anjam di boleamqa a namburbas uratosim mandamq aiyimqa iga unsim marqom, ‘Bole.’ ” Onaqa bajin tamo aiyel Yesus ombla gaintnjreb qaji nanji dego Yesus degsib misilinj anjam minjoqneb.

Yesus a moiyej

³³ Qanam jige sen bati 12 onaqa sawa kalil tulan ambruosi sonaq gilsiq sen bati 3 onaq bilaqtej. ³⁴ Onaqa Yesus a tulan lelenosiqqa marej, “Eloi, Eloi, lama sabaktani?” Di Hibru anjam. Anjam di aqa damu, “O ijo Qotei. O ijo Qotei. Ni kiyaa e qoreibonum?” ³⁵ Onaqa tamo qudei Yesus aqa areq di tigelesoqneb qaji nanji aqa anjam di qusib mareb, “Ningi quiy. A Elaija meteqnu.” ³⁶ Degsib marnabqa tamo bei a urur ti gilsiq gara ñengi bei osiq wain isa kobaq di tuqtosiqqa soruq di qosisiqa osi bosiqqa Yesus anaiyqajqa soqtosiqqa aqa medabuq di atej. Osiqqa marej, “Iga mati tariñosim koqyesqom. Elaija a bosim Yesus namburbasq dena osim mandamq atqas kiyo?” ³⁷ Onaqa Yesus a olo tulan lelenosiqqa mondor titosiqqa aqa nambile uratosiq moiyej.

³⁸ Bati qujai deqa gara kobaquja atra tal miligiq di gainesoqnej qaji a goge na branosiq aisiq poaiyelej. ³⁹ Yesus a degsi mondor titosiq moiyej deqa qaja tamo nanjo gate Yesus aqa areq di tigelesoqnej qaji a unsiqqa marej, “Bole. Tamo endi a Qotei aqa Niri.”

⁴⁰ Ungasari qudei nanji isaq di tigelesosib Yesus koqyoqneb. Bei Maria Makdala qure qaji. Maria bei agi Jems yala Joses wo nanjo ai. Unja bei Salome. ⁴¹ Yesus a nami Galili sawaq di sonaqa ungasari nanji dena a dauryosib laqnsib kangalyoqneb. Bunuqna Yesus

a Galili sawa uratosiqa a na nanği qalub unğasari qudei ti joqsiqa koba na Jerusalem beleneb.

Josep a Yesus aqa jejamu osiq subq atej

⁴² Juda nanço yori bati brantqa laqnej deqa yori bati aqa inği inği kalil gereiyosib atnab soqnej. ⁴³ Onaqa bilaqtonaqa tamo bei aqa ñam Josep a Yesus aqa jejamu osim subq atqa marsiqa Pailat nenemyqa gilej. Josep a Juda nanço gate bei. A Arimatea qure qaji. Aqa kumbra tulañ boledamu. Deqa tamo unğasari kalil nanği a qa maroqneb, “A tamo bolequja.” A endegsi are qaloqnej, “Bunuqna Qotei a bosim gago Mandor Koba sosim iga taqatgwas.” A degsi are qaloqnsiq Qotei qa tarinoqnsiq soqnej. A Pailat aqa talq gilsiq aqa areq di tigelej. A ulaosai. Osiqa Pailat nenemyej, “Ni e odbimqa e Yesus aqa jejamu osiy subq atqa kere e?” ⁴⁴ Onaqa Pailat a tulañ prugugetosiq marej, “Yesus a urur moiço e?” Osiqa qaja tamo nanço gate a metonaq bonaq nenemyej, “Yesus a bole moiço e?” ⁴⁵ Onaqa minnej, “Od, a moiço.” Onaqa Pailat a anjam di qusiqa Josep odyosiq minnej, “Di kere. Ni Yesus aqa jejamu am. Osim subq ate.” ⁴⁶ Onaqa Josep a gilsiq gara qat awaiyosiq Yesus aqa jejamu namburbasq dena osiq gara qat na dalaosiq osi gilej. Osi gilsiq sub bei nami meniñ miligiq di gereiyeb qaji dia atsiqa meniñ kobaquja belbeltosiq dena sub me getentej. ⁴⁷ Josep na Yesus subq ateqnaqa Maria Makdala qure qaji wo Maria bei agi Joses aqa ai wo bosib koqyesoqneb.

16

Yesus a olo subq na tigelej

¹ Onaqa yori bati koboonaqa Salome na Maria Makdala qure qaji na Jems aqa ai Maria na nanği qalub nam so aqa ya quleq tulañ boledamu awaiyeb. Nam so aqa ya di Yesus aqa jejamuq di liyqajqa deqa awaiyeb. ²⁻³ Osib nobqolo ambru nanği tigelosib Yesus aqa jejamuq di liyqajqa deqa subq giloqnsib gamq di segi segi maroqneb, “Yai na meniñ kobaquja sub me getentejunu qaji di beltosim taqal atetgwas?” ⁴ Degsib maroqnsib gilsib nam ateb di meniñ kobaquja waqosiq taqal di sonaq uneb. Meniñ di tulañ kobaquja. ⁵ Onaqa nanği sub miligiq aisib anğro wala bei bañ woq di awesonaq unsib ulaugeteb. Anğro wala di aqa gara tulañ qat.

⁶ Onaqa anğro wala na minjrej, “Niñgi ulaaib. E qalie, niñgi Nasaret tamo Yesus namburbasq di qameb qaji a qa nameqñub. A endi sosai. A subq na tigelqo. Niñgi bosib sub miligi uniy. A ñeioteb qaji lume agi unu. ⁷ Niñgi unsibqa olo puluosib aisib Yesus aqa anğro qudei nanği Pita ombla endegsib minjriy, ‘Yesus a subq na tigelqo. Tigelosiq niñgi qa namoosiq Galili sawaq gilqo. Agi a nami niñgi endegsi merngej, ‘E niñgi qa namoosiy Galili sawaq gilqai.’” Deqa niñgi dego Galili sawaq gilsib dia a itqab.’”

⁸ Onaqa nanği qalub tulañ ulaugetosib are tonçonjrnaca sub uratosib olo puluosib aiyeb. Aiyoqnsibqa gamq di tamo unğasari nanği turoqnsib anjam bei minjrosai oqneb. Nanği laña aiyoqneb. Di kiyaca? Nanği tulañ ulaugeteb deqa.

Maria Makdala qure qaji a Yesus unej

⁹ Yori bati koboonaqa nobqolo ambru Yesus a subq na tigelosiq mati Maria Makdala qure qaji aqaq di brantonaq unej. Maria agi nami Yesus na mondor uge 7 nanği aqaq dena winjretej qaji. ¹⁰⁻¹¹ A Yesus unsiqa olo puluosi gilsiq Yesus aqa anğro qudei nami Yesus dauryosib laqneb qaji nanği are ugeinjrnaqa akameqñabqa itnjrsiq minjrej, “E Yesus unonum. A nambile unu.” Onaqa nanği Maria aqa anjam di qunab ugeinjrej. Nanği aqa anjam deqa poinjrosai.

Yesus aqa anğro aiyel nanği gamq di Yesus uneb

¹² Olo bati bei Yesus aqa anğro aiyel nanği nañu gam bei dauryosib gileqñabqa Yesus aqa jejamu bulyosiq nançoq di brantonaq uneb. ¹³ Unsibqa nanği olo puluosib aisib

Yesus aqa angro qudei nanği minjreb, “Yesus a gagoq di brantqoqa iga unonum.” Degsib minjrnabqa nanği dego qunab ugeinjrej. Nanği anjam deqa poinjrosai.

Yesus na aqa angro nanği wau enjrej

¹⁴ Olo bati bei Yesus aqa angro 11 nanği tal miligiq di awoosib ingi uyeq nabqa Yesus a nanğoq di brantej. A nami subq na tigelonaqa tamo qudei na unsib nanği sainjrnab qunab ugeinjrej. Nanğo are getenjnresoqnej. Deqa Yesus a segi nanğoq di brantosiqa nanği niriñtnjrej. ¹⁵ Osiqa minjrej, “Niñgi tigelosib sawa sawa kalil keretoqnsib tamo unğasari kalil nanği ijo anjam bole minjre minjre laqniy. ¹⁶ Tamo unğasari nanği e qa nanğo areqalo siñgilatosis yanso oqab di Qotei na nanği elenqas. Ariya tamo unğasari nanği e qa nanğo areqalo siñgilatqasai di Qotei na nanği elenqasai. A na nanğo une qa peginjrsim awai uge enjrqas. ¹⁷ Tamo unğasari e qa nanğo areqalo siñgilatqab qaji nanği mañwa gargekoba endeqaji babtoqnqab. Nanği ijo ñam na mondor uge uge winjroqnqab. Qotei na nanğo meñ bulyetnjroqnimqa nanği qure utru bei bei nanğo anjam bunuj maroqnqab. ¹⁸ Nanği bañ waiyosib amal uge ojoqnqab. Nanği ya isa koba qaja ti di uyoqnib dena moreñqasai. Nanği ma tamo nanğo gateq di bañ atoqnib nanği olo boleqnqab.”

Yesus a lan qureq oqej

¹⁹ Tamo Koba Yesus na aqa angro nanği degsi minjrnaqa Qotei a Yesus lan qureq osi oqsiqa aqa bañ woq di awotej. ²⁰ Onaqa aqa angro nanği jaraiyosib sawa sawa kalil keretoqnsib Qotei aqa anjam palontoneb. Palonteq nabqa Tamo Koba a nanği koba na wauoqnsiqa mañwa gargekoba babtoqnsiqa dena nanğo anjam siñgilatonej.

LUK

Luk a anjam endi nengrenyosiq Tiofilus aqaq qarinyej

¹⁻² O Tamo Koba Tiofilus, kumbra kalil Qotei a nami gago ambleq di yoqnej qaji di aqa wau tamo nanqi unoqnsib deqa iga saigoqneb. Nanjo anjam di tamo gargekoba nanqi quoqnsib nengrenyoqneb. ³ Deqa e dego anjam di nengrenyosiy inoq qarinyeqa are qalem. Are qalsimqa anjam aqa damu geregere qalieqajqa deqa nenemosim laqnem. Nenemosim laqnsimqa anjam di utruq na nengrenyosim agi inoq qarinyonum. ⁴ Deqa ni sisiyosim qalieqam, anjam ni nami mermoqneb qaji di bole kalil.

Sekaraia aqa njanj Elisabet a gumannej

⁵ Herot a Judia sawa nanjo mandor sonaqa bati deqa atra tamo bei aqa ñam Sekaraia a soqnej. A atra tamo Abiya aqa moma. Sekaraia aqa njanj a atra tamo gate Aron aqa moma. Aqa ñam Elisabet. ⁶ Sekaraia aqa njanj wo nanjo kumbra tulan boledamu. Nanqi Qotei aqa dal anjam kalil geregere dauryoqnsib soqneb. Nanqi Tamo Koba aqa njanjalaq di une saiqoji. ⁷ Elisabet aqa miligi ugee deqa aqa gumbulun wo angro saiqoji sosibqa qelieb.

⁸ Bati bei Sekaraia aqa wau qujai nanqi ti Qotei atraiyqa marsibqa Jerusalem gileb. ⁹ Nanjo ambleq dena tamo bei giltibqa a Tamo Koba aqa atra tal miligiq gilsim nam qaq koitim quleqamqa Qotei atraiyqajqa deqa Jerusalem gileb. Gilsib nanqi tamo yai giltqab di qalieqajqa deqa nanqi menin alano bubuneb. Menin alanonabqa Sekaraia aqa menin na bunyej. Deqa nanqi Sekaraia giltonabqa a atra tal miligiq gilsiq Qotei atraiyej. ¹⁰ Qotei atraiyeqnaqa tamo ungasari tulan gargekoba nanqi atra tal oqeq di koroosib Qotei pailyosib soqneb. ¹¹⁻¹² Onaqa Tamo Koba aqa lan angro bei aisiq Sekaraia aqa ulatamuq di brantosiqa atra bijal nam qaq koitoqnej qaji ban woq di tigelonaq unsiqa tulan ulagetej. ¹³ Onaqa lan angro na minnej, “Sekaraia, ni ulaaim. Qotei a ino pailyo quetmqo. Deqa ino njanj Elisabet a gumanosim angro mel oqas. Yim ni aqa ñam Jon waiyqam. ¹⁴ Angro di a nambabimqa ni tulan areboleboleimqas. Tamo ungasari gargekoba nanqi dego a unsibqa tulan areboleboleinjraqas. ¹⁵ Angro di a Tamo Koba aqa njanjalaq di ñam koba ti sqas. A wain ti ya singila ti uyoqnqasai. A aqa ai miligiq di soqnimqa Mondor Bole na a singilatonaq. ¹⁶ Bunuqna a na Israel gargekoba nanqi are bulyetnjroqnim nanqi nanjo Tamo Koba Qotei areiyoqnqab. ¹⁷ Kristus a bqa laqnimqa Jon a namoosim Qotei aqa medabu o tamo Elaija aqa kumbra ti singila ti osim Kristus aqa gam gereiyetqas. A Kristus aqa gam endegsi gereiyetqas. Abu nanjo angro nanqi ti jeu jeu soqnebqa a na nanqi are bulyetnjroqnim nanqi are qujaitosib sqab. Tamo ungasari Qotei aqa anjam gotranjeqneb qaji nanqi dego a na are bulyetnjroqnim nanqi kumbra bole bole dauryoqnqab. Jon na degsim tamo ungasari nanjo areqalo gereiyetnjrim soqnebqa Tamo Koba a bqa.”

¹⁸ Onaqa Sekaraia na kamba lan angro di minnej, “E tulan qelionum. Ijo njanj a dego qeliqo. Deqa e kiyersiy qalieqai, ino anjam di bole?”

¹⁹ Onaqa lan angro na Sekaraia minnej, “Ijo ñam Gabriel. E Qotei aqa ulatamuq di tigelejnum. Qotei a segi na e qarinqboqa bosim anjam bole endi ni mermonum. ²⁰ Deqa ni que. Ni ijo anjam poimosai deqa bini medabu getenmimqa sqam. Bunuqna anjam e ni mermonum qaji aqa damu kalil brantimqa ino medabu olo waqtosim anjam maroqnqam. Bati Qotei na giltqo qaji batiamqa ijo anjam aqa damu kalil brantim ni unqam.” Lan angro na degsiqa Sekaraia minnej.

²¹ Tamo ungasari nanqi Sekaraia a olo atra talq dena oqedqajqa deqa tarijoqneb. Osib maroqneb, “Sekaraia a kiyaaqa atra tal miligiq di sokobaiyqo?” ²² Onaqa Sekaraia a oqedosiqa nanqi anjam minjrqa yonaq keresaiyej. Deqa nanqi mareb, “Qotei aqa

manwa bei atra tal miligiq di brantqoqa Sekaraia a unqo. Deqa a anjam marqa keresai.” Sekaraia aqa medabu getenje deqa a ban na segi nanqi anjam minjroqnej. ²³ Ariya bunuqna aqa atraiyo wauqa bati koboonaqa a olo puluosiqqa aqa qureq oqej. ²⁴ Bati bei aqa njan Elisabet a gumanej. Deqa a bai 5 aqa talq di soqnej. A boleq di walwelosaiqnej. Osiqa marej, ²⁵ “Bini Tamo Koba a kumbra tulan boledamu e ebsiqqa tamo ungasari nanjo njamgalaq di ijo gulbe kobotetbqo.”

Lan angro Gabriel a Maria aqaq di brantej

²⁶ Onaqa bai 5 di koboonaqa Qotei na aqa lan angro Gabriel olo qarinyonaqa Galili sawa nanjo qure bei nam Nasaret deq aiyej. ²⁷ Aisiq dia dungenge bei aqa nam Maria aqaq di brantej. Tamo bei aqa nam Josep a na Maria oqajqa saga qameb. Josep a Mandor Koba Devit aqa moma. ²⁸ Gabriel a Maria aqaq di brantosiqa minnej, “O Maria, kaiye. Tamo Koba a ni ombla unub. A ni kumbra tulan boledamu emqo.” ²⁹ Onaqa Maria a anjam di qusiqa tulan prugugetej. Osiqa are qalej, “Lan angro di aqa anjam e poibosai.” ³⁰ Onaqa lan angro na minnej, “Maria, ni ulaaim. Qotei a ni qa are tulan boledamuiyqo. ³¹ Deqa ni gumanosim angro mel oqam. Osim aqa nam Yesus waiyqam. ³² A nam tulan kobaquja oqas. Nanqi a qa maroqnqab, ‘A Qotei Goge Koba aqa Niri.’ Qotei na a gilmimqa a Mandor Koba sqas. A na aqa moma Devit nami mandor koba soqnej qaji aqa wau osim a kamba Mandor Koba sqas. ³³ Deqa a Jekop aqa moma kalil nanjo Mandor Koba sosimqa nanqi bati gaigai taqatnjroqnas. Aqa wau di koboqa keresai.”

³⁴ Onaqa Maria na lan angro di minnej, “Kumbra di kiyersi brantqas? E tamo osaiunum.”

³⁵ Onaqa lan angro na minnej, “Mondor Bole a inoq aisim Qotei Goge Koba aqa singila emimqa ni angro oqam. Deqa nanqi a qa maroqnqab, ‘A Qotei aqa Niri.’ A Qotei aqa segi kumbra ti sqas.

³⁶ “Ni que. Ino gagai Elisabet a dego angro mel oqas. A qeliosiq gumanqo. Nanqi nami a qa maroqneb, ‘A angro oqa keresai.’ Ariya bini a gumanqo bai 6 gilqo. ³⁷ Qotei a kumbra kalil yqa kere. Kumbra bei a yqa keresai di sosai.”

³⁸ Onaqa Maria na lan angro di minnej, “E Tamo Koba Qotei aqa kanjal unja. Anjam ni e merbonum qaji di Qotei na dauryosim kumbra degsi ebem.” Onaqa lan angro a Maria uratosiqa gilej.

Maria a Elisabet unqajqa gilej

³⁹ Bati deqa Maria a tigelosiqa urur ti Sekaraia aqa qureq oqej. Qure di yamban. A Judia sawaq di unu. ⁴⁰ Oqsiq Sekaraia aqa talq di brantosiqa Elisabet itosiq metej, “O gagai Elisabet, kaiye.” ⁴¹⁻⁴² Metonaqa Elisabet a Maria aqa anjam di qunaqa angro a Elisabet aqa meneq di annilej. Onaqa Mondor Bole a Elisabet aqaq aisiq singila yonaqa a tulan maosiqa Maria minnej, “Qotei a kumbra tulan boledamu ni emqo. Kumbra deqaji Qotei a nami ungasari qudei nanqi enjrosaiqnej. Angro ino meneq di unu qaji a dego Qotei na kumbra tulan boledamu yqo. ⁴³ O Maria, ni ijo Tamo Koba aqa ai. E unja kiyero deqa ni ijo talq bonum? ⁴⁴ Ni que. Ni e metbonum e ino anjam quonumqa angro ijo meneq di unu qaji a areboleboleiyqoqa annilqo. ⁴⁵ Tamo Koba a na ni kumbra boledamu emqas anjam di mermonaqa ni qusim marem, ‘Bole, Qotei aqa anjam di aqa damu brantqas.’ Ni degsi marem deqa ni tulan areboleboleimim sqam.” Elisabet na degsiqa Maria minnej.

Maria a Qotei aqa nam soqtej

⁴⁶ Onaqa Maria a kamba medabu waqtosiqa marej, “Ijo are na e Tamo Koba aqa nam soqtosim a binjyeqnum.

⁴⁷ E Qotei qa tulan areboleboleibeqnu. Agi a na iga padalo sawaq na elenej.

⁴⁸ E aqa kanjal unja. E nam saiqoji. Di unqum. Qotei na e uratbosai. A na e nubsiqua areibqo.

Deqa bati endeqa ti bunuq qa ti tamo ungasari kalil nanngi e qa endegsib maroqnqab, 'Qotei na Maria kumbra tulan boledamu yej.'

⁴⁹ Qotei singila koba ti unu qaji a na e aqaryaibeqnu.

Qotei aqa ñam getento koba. Une bei aqaq di sosai.

⁵⁰ Qotei a tamo ungasari kalil aqa sorgomq di unub qaji nanngi qa tulan duleqnu. Bati endeqa ti bunuq qa ti Qotei a nanngi qa duloqnsim sqas.

⁵¹ Qotei a wau singila koba yeqnu.

Tamo ungasari nanngo segi ñam soqtqa are qaleqnu qaji nanngi Qotei na olo winjreqnaq jaraiyeqnu.

⁵² A na mandor kokba nanngi kobotnjroqnsiqa tamo ungasari nanngo segi ñam aguuq ateqnu qaji nanngi olo ñam soqtetnjreqnu.

⁵³ Tamo ungasari mam unub qaji nanngi Qotei na inngi anainjreqnaq nanngi kere na unub. Ariya tamo ungasari inngi koba ti unub qaji nanngi a na uratnjreqnaqa nanngi inngi saiinjreqnu.

⁵⁴⁻⁵⁵ A na aqa wau tamo Israel nanngi aqaryainjreqnu.

A nami marej, 'E Israel nanngi qa gaigai duloqnqai.'

A aqa anjam deqa are qaloqnsiqa agi bini Israel nanngi aqaryainjreqnu.

Qotei aqa anjam di a na nami gago moma utru nanngi minjrej.

Agi a na anjam di Abraham aqa moma kalil nanngi ti minjrej."

Maria a medabu waqtosiqa anjam degsi marej.

⁵⁶ Bai qalub Maria a Elisabet aqa talq di soqnej. Di koboonaqa a olo puluosiqa aqa qureq gilej.

Elisabet a aqaratonaq Jon a ñambabej

⁵⁷ Onaqa Elisabet aqa bati kereonaqa a aqaratej. Aqaratonaga aqa angoro mel ñambabej.

⁵⁸ Ñambabonaqa aqa qure qujai nanngi ti aqa len nanngi ti kalil endegsi poinjrej, "Tamo Koba a Elisabet qa tulan dulosiqa aqa miligi gereiyqoqa angoro mel oqo." Nanngi degsi poinjrej deqa nanngi Elisabet koba na areboleboleinjrej.

⁵⁹⁻⁶⁰ Bati 8 koboonaqa nanngi angoro di mulun waiyqa marsib koroeb. Koroosib aqa ñam Sekaraia waiyqa laqnabqa aqa ai na saidnjrsiqa minjrej, "Iga aqa ñam Jon waiyqom."

⁶¹ Onaqa nanngi na minjeb, "Ñam di ino len nanngoq di sosai." ⁶² Degsi minjsib ban na Sekaraia nenemyeb, "Ni ino angoro ñam yai waiyqam?" ⁶³ Onaqa a ban na minjrej, "Pepa bei osbabqa e aqa ñam nengrenyit nngi unqab." Pepa osi bonabqa endegsi nengrenyej, "Aqa ñam Jon waiyqom." Degsi nengrenyonaqa nanngi kalil tulan prugeb. ⁶⁴ Onaqa bati qujai deqa Sekaraia aqa men otyonaqa medabu waqtosiqa anjam maroqnsiqa Qotei aqa ñam soqtoqnej. ⁶⁵ Bati deqa tamo ungasari kalil qure dia soqneb qaji nanngi kumbra deqa qusib ulaeb. Ulaosib kumbra deqa mare mare laqnabqa nanngo anjam di tulan kobaonaqa qure kalil Judia sawaq di so qaji nanngi quekriteb. ⁶⁶ Tamo ungasari anjam di queb qaji nanngi kalil maroqneb, "Angoro di a tamo kiyero sqas?" Nanngi degsi maroqneb. Di kiyayaqa? Qotei aqa singila angoro di aqaq di sonaq uneb deqa.

Sekaraia a Qotei aqa medabu osiqa anjam marej

⁶⁷ Onaqa Mondor Bole a Jon aqa abu Sekaraia aqaq aisiq singila yonaqa medabu waqtosiqa anjam endegsi marej, ⁶⁸ "Iga Tamo Koba Qotei aqa ñam tulan soqtoqnqom. A Israel gago Qotei. Iga aqa segi tamo ungasari unum deqa a na bosim iga awaigim iga padalqasai. ⁶⁹ Aqa wau tamo Devit aqa len na tamo singila koba bei ñambabqas. Qotei na tamo di giltej deqa a na iga elenqas. ⁷⁰ Qotei aqa kumbra deqa nami aqa segi medabu o qaji tamo nanngi anjam palontoqneb. ⁷¹ Nanngi anjam endegsib palontoqneb, 'Qotei a gago jeu tamo nanngo banq dena iga elenqas. Osim tamo kalil iga qa ugeeqnu qaji nanngo banq na dego iga elenqas.' Nanngi anjam degsib palontoqneb. ⁷² Qotei a gago moma utru nanngi qa dulosiqa aqaryainjrej. Aqa segi anjam nami singilatej qaji

deqa are qalsiqa nanġi aqaryainjrej. ⁷³ Aqa anjam di a singilatosisq gago moma utru Abraham minnej. ⁷⁴ Deqa a na gago jeu tamo nanġo banq dena iga elenjamqa iga aqa wau ojoqnqom. Iga ulaqasai. ⁷⁵ Iga bati gaigai Qotei aqa nġamgalaq di aqa segi kumbra bole tintinj dauryoqnqom. ⁷⁶ O ijo anġro Jon, bunuqna ni Qotei Goge Koba aqa medabu o qaji tamo sqam. Tamo unġasari nanġi degsib ni qa maroqnqab. Tamo Koba a bqa laqnmqa ni namoosim aqa gam gereiyetosim soqnm a bqas. ⁷⁷⁻⁷⁸ Ni na Qotei aqa segi tamo unġasari nanġi anjam minjroqnmqa nanġi quoqnsib endegsi poinjroqnas, ‘Bole, Qotei a iga qa dulej deqa a na gago une kobotetgosim iga elenqas.’ Gago Qotei a lanġ goge na suwanġ qariņyim gagoq bqas. ⁷⁹ Tamo unġasari ambruq di sosib morenqa ulaeqnub qaji nanġi Qotei na suwantnjroqnas. Osim a na iga gam osorgoqnmqa iga lawo kumbra dauryoqnqom.” Sekaraia a anjam degsi marej.

⁸⁰ Onaqa Jon a kobaqujaeqnaqa Qotei aqa Mondor na singila yoqnej. A wadau sawaq di sosisqa a na Israel tamo unġasari nanġi Qotei aqa anjam minjrqajqa bati qa tariņoqnej.

2

Maria a aqaratonaca Yesus a nġambabej

¹ Bati deqa Rom nanġo mandor koba Sisar Ogastus a marej, “Iga sawa sawa kalilq di tamo unġasari nanġo nġam sisiyqom.” ² Degsi marnaqa Kwirinius a Siria sawaq di gate sonaqa nanġi na nġam sisiyeb. Nanġi nami nġam sisiyosai oqneb. ³ Deqa tamo unġasari kalil nanġi na nanġo nġam atelenqajqa marsibqa nanġo segi segi qure utruq gileleneb. ⁴ Josep a Nasaret qureq dena tigelosisqa Devit aqa qure utruq oqej. Nasaret qure a Galili sawaq di unu. Devit aqa qure utru aqa nġam Betlehem. Betlehem a Judia sawaq di unu. Josep a deq oqej. Di kiyaca? A Devit aqa lenġ na nġambabej deqa. ⁵ Maria a Josep aqa nġaun soqnej deqa nanġi aiyel ombla na nanġo nġam atqa marsibqa Betlehem oqeb. Bati deqa Maria a gumaņ ti. ⁶⁻⁷ Nanġi Betlehem di sonabqa Maria aqa bati kereonaqa a anġro ej. Nerenjo tal koba qaji tamo na maqej deqa aqa anġro matu mel nġambabonaqa gara na dalaosiq makau nanġo inġi uyo tabirq di nġeiovej.

Lanġ anġro nanġi na kaja taqato tamo nanġi Qotei aqa anjam minjreb

⁸ Qolo qujai deqa qure qalaq di tamo qudei nanġo kaja nġin uyeq nabqa taqatnjresoqneb. ⁹ Onaqa Tamo Koba aqa lanġ anġro bei aisiqa nanġo areq di tigelonaq uneb. Aqa rianġ na nanġi suwantnjrnaqa nanġi unsib tulanġ ulaugeteb. ¹⁰ Onaqa lanġ anġro dena nanġi minjrej, “Niņġi ulaaib. E niņġi anjam bole mernġwajqa bonum. Mernġitqa niņġi qusib tulanġ areboleboleinġwas. Tamo unġasari sawa sawa kalilq di unub qaji nanġi dego tulanġ areboleboleinjrqa. ¹¹ Anjam bole agiende. Bini Tamo Koba Kristus a Devit aqa qure utruq di nġambabqo. A na qujai tamo unġasari nanġi elenjamqa nanġi padalqasai. ¹² Anġro mom di gara na dalaosib makau nanġo inġi uyo tabirq di nġeiotonub unu. Niņġi aisib unsib poinġwas.”

¹³ Degsi minjreqnaqa lanġ anġro tulanġ gargekoba nanġi lanġ goge na bosib lanġ anġro nami bej qaji a ombla tigelosibqa Qotei aqa nġam soqtoqnsib endegsib maroqneb, ¹⁴ “Lanġ goge di Qotei a nġam kobaquja oqo. Mandamq endi tamo unġasari nanġi lawo na soqnebe. Qotei a nanġi qa are tulanġ boleiyeqnu.”

Kaja taqato tamo nanġi Yesus unqajqa marsib Betlehem qureq aiyeb

¹⁵ Lanġ anġro nanġi olo puluosib lanġ qureq oqeqnabqa kaja taqato tamo nanġi qairosib mareb, “Iga tigelosim Betlehem aisim Tamo Koba a iga kumbra deqa mergwo qaji di unqom.” ¹⁶ Degsib marsibqa gurgur ti aisib Maria Josep wo nanġo anġro mom a makau nanġo inġi uyo tabirq di nġeiosib sonab unjreb. ¹⁷ Unjrsibqa anġro deqa anjam lanġ anġro na minjrej qaji di kalil ubtosib saoqneb. ¹⁸ Saeq nab tamo unġasari kalil anjam di queb qaji nanġi prugugetosib are koba qaloqneb. ¹⁹ Ariya Maria a anjam di qusiqa aqa

areqaloq di atsiq soqnej. ²⁰ Onaqa kaja taqato tamo nanği olo puluosib gileb. Anjam kalil lanğro na minjrnaq queb qaji deqa ti kumbra kalil nanği uneb qaji deqa ti nanği tulan areboleboleinjrnaqa Qotei aqa ñam soqtoqnsib giloqneb.

Nanği anğro aqa ñam Yesus waiyeb

²¹ Ariya Yesus a ñambabosiq sonaqa bati 8 kereonaqa a muluñ waiyeb. Osib aqa ñam Yesus waiyeb. Ñam di nami lanğro na Maria gumanjosaisonaq minjej qaji.

Simeon Ana wo nanği atra talq di Yesus uneb

²² Juda nanğo dal anjam bei agiende. Uña anğrotimqa bati 40 koboamqa nanği uña aqa jejamu yansetqab. Dal anjam di Moses a nami marej. Deqa Maria aqa jejamu yansetqa bati kereonaqa aqa gumbuluñ wo Jerusalem gilsibqa atra tal miligiq di Maria aqa jejamu yansetosib Yesus osib Tamo Koba aqa banğ di ateb. ²³ Agi Moses a nami Tamo Koba aqa dal anjam endegsi nenğrenyej, “Anğro matu mel ñambabamqa ninği Tamo Koba Qotei aqa banğ di atiy. Atibqa a Qotei aqa segi tamo sqas.” ²⁴ Nanği aiyel Tamo Koba Qotei aqa dal anjam di dauryosib wagme bei osib Qotei atraiyeb. Agi dal anjam endegsi unu, “Binonğ aiyel kiyo qebari bunuj aiyel kiyo osib Qotei atraiyiy.”

²⁵ Jerusalem dia tamo bei soqnej aqa ñam Simeon. Aqa kumbra tulanğ boledamu. A Qotei aqa sorgomq di geregere soqnej. Mondor Bole na a sinğilatonaq soqnej. A endegsi are qaloqnej, “Bati brantimqa Qotei na Israel tamo unğasari nanğo are boletetnjrqas.” A degsi are qaloqnsiq deqa bati di brantqajqa tariñoqnsiq soqnej. ²⁶ Mondor Bole na nami Simeon minjej, “Ni mati moiğasai. Ni moiynosaisoqnimqa Tamo Koba a na aqa Kristus qarinyim bamqa ni unsim moiğam.” ²⁷ Onaqa bati bei Qotei aqa Mondor na Simeon aqa are tigeltetonaqa atra tal miligiq gilej. Gilsiq di sonaqa Maria Josep wo nanği dal anjam dauryosib nanğo anğro Yesus osib Qotei aqa banğ di atqa marsibqa atra tal miligiq gileb. ²⁸ Onaqa Simeon a Yesus unsiqa a osiq soqonyej. Soqonyosiqqa Qotei aqa ñam soqtosiq endegsi pailyej,

²⁹ “O Tamo Koba, e ino wau tamo. Ino anjam ni nami e merbem qaji di ni uratosai. Deqa e lawo na moiğai.

³⁰ Ni na ino segi tamo unğasari nanği elenjam nanği padalaib deqa ino Kristus qarinyem agi e unonum.

³¹ Tamo unğasari kalil nanğo ñamdamuq di ni kumbra di yqajqa gam gereiyem.

³² Kristus aqa rianğ na sawa bei bei qaji nanği suwantnjroqnqas.

Osim ino segi tamo unğasari Israel nanği dego suwantnjrimqa nanğo ñam kobaqas.”

³³ Simeon a Yesus qa anjam degsi marnaqa Yesus aqa ai abu nanği qusib tulanğ prugeb.

³⁴ Onaqa Simeon a nanği aiyel qa Qotei pailyosiqqa Yesus aqa ai Maria minjej, “Ni que. Qotei na anğro endi giltej deqa Israel gargekoba nanği ulonğosib padalqab. Gargekoba dego olo tigelosib ñambile bole oqab. Anğro endi a toqor bul soqnimqa gargekoba nanği na a jeutoqnqab. ³⁵ Deqa gargekoba nanğo areqalo uliejunu qaji di olo boleq dqas. Yimqa serie na ino are qametmo bul are jaqatinğ oqnqam.”

³⁶ Bati deqa Qotei aqa medabu o qaji uña bei soqnej aqa ñam Ana. A Fanuel aqa anğro. A Aser aqa moma. A tulanğ qeliej. A nami tamo osiqqa gumbuluñ wo wausau 7 soqneb.

³⁷ Aqa gumbuluñ moinaqa a segi qobul soqnej. Aqa wausau kalil 84. A qobul sosiqqa a bati gaigai qolo ti qanam ti atra tal miligiq giloqnsiqqa inği ti ya ti uratoqnsiqqa Qotei pailyoqnej. A atra tal uratosaiognej. ³⁸ Simeon a anjam marsiq koboonaqa Ana a bosiqqa anğro kiñala di unsiqa Qotei aqa ñam soqtej. Osiqa Jerusalem tamo unğasari kalil Qotei na awainjrqa marsib tariñoqneb qaji nanği Yesus qa sainjroqnej.

Maria Josep wo nanği olo Nasaret qureq gileb

³⁹ Maria Josep wo nanği Jerusalem dia Tamo Koba aqa dal anjam kalil dauryekritosib nanği olo puluosib Galili sawaq gilsib nanğo segi qure utru Nasaret di soqneb. ⁴⁰ Di

sosibqa nanngo angoro kiñala Yesus a boleqnsiqa siñgilaoqnsiq powo qelikoba oqnej. Qotei a Yesus qa are tulan boleiyooqnej.

Yesus aqa wausau 12 kereonaqa a Jerusalem aiyej

⁴¹ Yesus aqa ai abu nanngi wausau gaigai Juda nanngo yori bati koba ñam Pasova di unqajqa maroqnsib Jerusalem aiyoqneb. ⁴² Deqa Yesus aqa wausau 12 kereonaqa a na aqa ai abu nanngi daurnjrnsiqa yori bati di unqajqa koba na Jerusalem aiyej. ⁴³ Aisib yori bati di unsib koboonaqa tamo ungasari kalil nanngi puluosib nanngo segi segi qureq olo gileq nabqa angoro wala Yesus a segi Jerusalem di soqnej. Aqa ai abu nanngi deqa qaliesai. ⁴⁴ Nanngi are qaleb, “Yesus a tamo qudei nanngi daurnjrnsiqa nami gilqo kiyo?” Degsib are qalsibqa qanam qujai nanngi walwelosib gileb. Gilsib gamq di Yesus unosai deqa nanngi na nanngo segi kadoi nanngi ti nanngo segi len nanngi ti Yesus qa nene nenemnjroqneb. ⁴⁵ Onaqa ugeinjrnaqa nanngi aiyej olo puluosib Jerusalem aisib dia Yesus qa ñamoqneb. ⁴⁶ Bati qalub nanngi Yesus qa ñamoqneb. Namosib gilsib atra tal miligiq di ñam atsib Yesus a di awesonaq uneb. A dal anjam qalie tamo nanngo ambleq di awesosiqa nanngo anjam quoqnsiqa anjam qudei nanngi nenemnjroqnej. ⁴⁷ Aqa powo tulan kobaquja deqa a dal anjam qalie tamo nanngi kamba anjam bole bole minjreqnaqa tamo kalil aqa anjam di quoqneb qaji nanngi prugoqneb. ⁴⁸ Onaqa aqa ai abu nanngi a unsib prugugetosib aqa ai na minnej, “O ijo angoro, ni kiyaaqo aqo ino abu wo kumbra deggonum? Ni que. Aqo aiyej are tulan gulbeigwoqa ni qa ñamoqnam.” ⁴⁹ Onaqa Yesus na minjrej, “Niñgi kiyaaqo e qa ñamoq nab? E ijo Abu aqa talq endi sqai. Niñgi di qaliesai kiyo?” ⁵⁰ Onaqa aqa ai abu nanngi aqa anjam di qusib poinjrosai.

⁵¹ Onaqa Yesus a tigelosiqa aqa ai abu nanngi daurnjrnsiqa Nasaret qureq gileb. Gilsib dia a nanngo aiyej anjam geregere dauryoqnsiqa nanngo sorgomq di soqnej. Aqa kumbra kalil di aqa ai na unoqnsiqa tulan areboleboleiyeeqnaqa aqa areqaloq di atnaq soqnej. ⁵² Yesus a Nasaret qureq di sosiqa a tamo kobaqujaoqnsiqa aqa powo dego qelikobaoqnej. Qotei a Yesus qa are boleiyooqnej. Tamo ungasari nanngi dego Yesus qa are boleinjroqnej.

3

Jon yansnjro qaji a wadau sawaq di Qotei aqa anjam palontoqnej

¹⁻² Bunuqna Sekaraia aqa ñiri Jon a wadau sawaq di sonaqa Qotei na aqa anjam minjnaq quej. Bati deqa Sisar Taiberius a wausau 15 Rom nanngo mandor koba soqnej. Pontius Pailat a Judia sawa nanngo gate soqnej. Herot a Galili sawa taqatoqnej. Herot aqa was Filip a Ituria sawa ti Trakonis sawa ti taqatoqnej. Lisianas a Abilene sawa taqatoqnej. Anas Kaiafas wo nanngi aiyej atra tamo gate soqneb. ³ Jon a sawa kalil Jordan ya qalaq di soqneb qaji deq giloqnsiqa Qotei aqa anjam palontoqnsiq tamo ungasari nanngi endegsi minjroqnej, “Niñgi are bulyibqa e na niñgi yansñgwai. Amqa Qotei a nunngo une kalil kobotetñgwas.” ⁴ Jon a kumbra degyej deqa anjam bei Qotei aqa medabu o tamo Aisaia nami nengrenyej qaji di aqa damu brantej. A Jon qa anjam endegsi nengrenyej, “Tamo bei a wadau sawaq di tigelosimqa a tulan lelenoqnsim tamo ungasari nanngi endegsim minjroqnaqas, “Tamo Koba a bqajqa gam gereiyeti. Gam tingititiy. ⁵ Botau kalil mororyiy. Mana kokba ti mana kiñilala ti kalil gingenjrsib taqal atiy. Gam kanenjo kalil tingititiy. Gam niñaqejunub qaji kalil di dego gereiyiy. ⁶ Yimqa tamo ungasari sawa sawa kalilq di unub qaji nanngi Qotei na padalo sawaq dena elenjam unqab.’ ”

⁷ Tamo ungasari tulan gargekoba nanngi Jon na yansnjrqqa marsibqa aqa areq beq nabqa siñgila na endegsi minjroqnej, “Niñgi kumbra uge yo qaji tamo. Niñgi amal uge bul. Niñgi yai na merngwoqa mondon Qotei aqa minjin nunngoq aiyaim deqa ulaosib ijoq bonub? ⁸ Niñgi are bulyiy. Osib nunngo kumbra uge kalil uratosib kumbra bole bole yoqniy. Yim e unsiy marqai, ‘Bole, niñgi are bulyonub.’ Osiy niñgi yansñgwai. Niñgi endegsib are

qalaib, 'Abraham a gago moma utru unu deqa iga Qotei aqa n̄angalaq di tamo bole.' Ningi degsib are qalaib. Ningi quiy. Qotei na marimqa menin kalil endi dego tamo bulyosib tigelosib Abraham aqa moma brantqab. ⁹ Qotei na tapor qalat ojsiqa n̄am qomqajqa utruq di atej unu. Deqa n̄am kalil gei bole atosaieqñub qaji di Qotei na tapor dena qomelenosim n̄amyuwoq di breinjras.

¹⁰ Jon a tamo un̄gasari nan̄gi anjam degsi minjrnaqa nan̄gi na kamba nenemyeb, "Ni anjam degsi mergonum deqa iga kumbra kiyeryqom?" ¹¹ Onaqa Jon na minjrej, "Ni gara aiyel soqñimqa bei osim tamo gara saiqoji di ye. Ni in̄gi uyo soqñimqa qudei osim tamo in̄gi saiqoji di anaiye." ¹² Onaqa takis o qaji tamo qudei nan̄gi Jon na yansnrqa marsibqa aqa areq bosib nenemyeb, "O Qalie Tamo, ni mare. Iga takis o qaji tamo. Deqa iga kumbra kiyeryqom?" ¹³ Onaqa Jon na minjrej, "Nun̄go gate kokba nan̄gi takis silali gembub ningi oqajqa mern̄gonub kere dego oqñiy. Silali bei laña goge ataib." ¹⁴ Onaqa qaja tamo qudei nan̄gi Jon aqa areq gilsib nenemyeb, "Ni mare. Iga kumbra kiyeryqom?" Onaqa Jon na minjrej, "Ningi tamo nan̄gi ugeugeinjraib. Osib nan̄go silali bajinoqñnaib. Ningi tamo qudei gisan̄ na nan̄go jejamuq di une qametnjraib. Ningi endegsib are qaloqñiy, 'Gago awai iga eqnum di iga qa kere.' "

¹⁵ Bati di tamo un̄gasari nan̄gi Kristus bqajqa tarinoqñsib soqñeb. Deqa nan̄gi Jon aqa anjam quoqñsib are qaloqñeb, "Jon a Kristus kiyo?" ¹⁶ Onaqa Jon a nan̄go areqalo di qalieosiqa minjrej, "Tamo Koba a bunuqna ijo qoreq na bqas. A tamo singila koba. Ijo singila aqa singila ti keresai. Deqa e a kangalyqajqa e tamo bolesai. E ya na laña yansn̄geqñum. Ariya Tamo Koba a bosimqa Mondor Bole aqa singila na ti n̄amyuwo na ti ningi yansn̄gwas. ¹⁷ A bem sum ñoqoryosim damu elen̄osim aqa talq di atqas. Osim a bem sum aqa suwi breinjrim n̄amyuwo gaigai yuejunu qaji dia yuekritqab."

¹⁸ Jon na tamo un̄gasari nan̄go are qametnjrqa osiq deqa anjam gargekoba nan̄gi minjroqnej. A Qotei aqa anjam bole nan̄gi minjroqnej.

Herot na Jon ojsiqa tonto talq di waiyej

¹⁹ Bati bei Jon na mandor Herot aqa une qa n̄irin̄tej. Aqa une agi a na aqa segi was aqa n̄aun̄ Herodias yayiosiq ej. Une deqa ti kumbra uge uge kalil Herot a yoqnej qaji deqa ti Jon na n̄irin̄tej. ²⁰ Deqa Herot a olo kumbra uge bei dego yej. Aqa kumbra uge bei agiende. A Jon ojsiqa tonto talq di waiyej.

²¹ Ariya tamo un̄gasari kalil nan̄gi yanso eqñabqa Yesus a dego yanso ej. Yanso osiqa bati deqa a tarosiq lañ goge koqyosiq Qotei pailyeqnaqa lañ waqej. ²² Lañ waqonaqa Mondor Bole a binon̄ bulosiq aisiqa Yesus aqa jejamuq di awoej. Awoonaqa lañ goge na Qotei aqa anjam bei endegsi brantej, "Ni ijo segi an̄gro qujai. E ni tulan̄ qalaqalaimeqñum. E ni qa tulan̄ areboleboleibeqñu."

Yesus aqa moma nan̄go ñam kalil

²³ Yesus aqa wausau 30 kereonaqa aqa wau utru atej. Nan̄gi Yesus qa endegsib maroqñeb, "A Josep aqa n̄iri." Yesus aqa moma nan̄go ñam kalil agi marqai. Josep a Heli aqa n̄iri. ²⁴ Heli a Matat aqa n̄iri. Matat a Livai aqa n̄iri. Livai a Melki aqa n̄iri. Melki a Janai aqa n̄iri. Janai a Josep aqa n̄iri. ²⁵ Josep a Matatias aqa n̄iri. Matatias a Amos aqa n̄iri. Amos a Nahum aqa n̄iri. Nahum a Esli aqa n̄iri. Esli a Nagai aqa n̄iri. ²⁶ Nagai a Mat aqa n̄iri. Mat a Matatias aqa n̄iri. Matatias a Semen aqa n̄iri. Semen a Josek aqa n̄iri. Josek a Joda aqa n̄iri. ²⁷ Joda a Joanan aqa n̄iri. Joanan a Resa aqa n̄iri. Resa a Serubabel aqa n̄iri. Serubabel a Sealtiel aqa n̄iri. Sealtiel a Neri aqa n̄iri. ²⁸ Neri a Melki aqa n̄iri. Melki a Adi aqa n̄iri. Adi a Kosam aqa n̄iri. Kosam a Elmadam aqa n̄iri. Elmadam a Er aqa n̄iri. ²⁹ Er a Josua aqa n̄iri. Josua a Elieser aqa n̄iri. Elieser a Jorim aqa n̄iri. Jorim a Matat aqa n̄iri. Matat a Livai aqa n̄iri. ³⁰ Livai a Simeon aqa n̄iri. Simeon a Juda aqa n̄iri. Juda a Josep aqa n̄iri. Josep a Jonam aqa n̄iri. Jonam a Eliakim aqa n̄iri. ³¹ Eliakim a Melea aqa n̄iri. Melea a Mena aqa n̄iri. Mena a Matata aqa n̄iri. Matata a Natan aqa n̄iri. Natan a

Devit aqa njiri. ³² Devit a Jesi aqa njiri. Jesi a Obet aqa njiri. Obet a Boas aqa njiri. Boas a Salmon aqa njiri. Salmon a Nason aqa njiri. ³³ Nason a Aminadap aqa njiri. Aminadap a Atmin aqa njiri. Atmin a Arni aqa njiri. Arni a Hesron aqa njiri. Hesron a Peres aqa njiri. Peres a Juda aqa njiri. ³⁴ Juda a Jekop aqa njiri. Jekop a Aisak aqa njiri. Aisak a Abraham aqa njiri. Abraham a Tera aqa njiri. Tera a Nahor aqa njiri. ³⁵ Nahor a Seruk aqa njiri. Seruk a Reu aqa njiri. Reu a Pelek aqa njiri. Pelek a Eber aqa njiri. Eber a Sela aqa njiri. ³⁶ Sela a Kainan aqa njiri. Kainan a Arpaksat aqa njiri. Arpaksat a Siem aqa njiri. Siem a Noa aqa njiri. Noa a Lamek aqa njiri. ³⁷ Lamek a Metusela aqa njiri. Metusela a Enok aqa njiri. Enok a Jaret aqa njiri. Jaret a Mahalalel aqa njiri. Mahalalel a Kenan aqa njiri. ³⁸ Kenan a Enos aqa njiri. Enos a Set aqa njiri. Set a Adam aqa njiri. Adam a Qotei aqa njiri.

4

Satan a bosiq Yesus walawalaiyoqnej

¹⁻² Mondor Bole a Yesus aqa jejamuq di awoonaqa a Jordan yaq dena olo pulueqnaqa Mondor na a wadau sawaq osi gilej. Osi gilsiq uratonaqa bati 40 a di laqnej. Di laqnaqa Satan bosiq a Yesus a une bei atqa marsiqa walawalaiyoqnej.

Bati deqa Yesus a ingi uratoqnsiqa qurienj ti soqnej. Bati 40 koboonaqa a mamyej. ³ Onaqa Satan na minnej, “Ni Qotei aqa Njiriamqa meninj kalil endi minjrim bem buliybqa ni uye.” ⁴ Degsi minjnaqa Yesus na kamba minnej, “Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, ‘Tamo nanji ingi uyo na segi nambile sqasai.’ ”

⁵ Onaqa Satan a Yesus olo osiqa mana goge kobaq oqsiq dia Yesus tigeltosiqa sawa sawa kalil mandor kokba nanji na taqatejunub qaji di Yesus osoryej. ⁶ Osoryosiqa minnej, “Sawa sawa kalil di nanjo singila ti n̄oro ti ni emqai. Sawa sawa kalil di ijo. Qotei na nami ebej. Deqa e na tamo bei yqa are soqnim yqai. ⁷ Deqa ni ijo ulatamuq endi singa pulutosim e qa louimqa sawa sawa kalil di ni emqai.” ⁸ Onaqa Yesus na minnej, “Nami Qotei aqa anjam bei endegsib nengrenyeb unu, ‘Ino Tamo Koba Qotei a segi qa louoqnsimqa aqa sorgomq di soqne.’ ”

⁹ Onaqa Satan na Yesus olo osiqa Jerusalem gilsiq atra tal quraq oqsiq goge dia Yesus atsiqa minnej, “Ni Qotei aqa Njiriamqa endena prugosim mandamq aiye. ¹⁰ Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, ‘Qotei na aqa lanj angro nanji minjrimqa bosib ni taqatmqab.’ ¹¹ Anjam bei dego nengrenq di unu. Anjam agiende, ‘Lanj angro nanji bosib ban na ni soqtmibqa ino singa meninj na qalqasai.’ ”

¹² Onaqa Yesus na kamba Satan minnej, “Qotei aqa anjam bei dego nengrenq di unu. Anjam agiende, ‘Ni ino Tamo Koba Qotei aqa singila lanja tenemtqa osim a gisanjyaim.’ ”

¹³ Satan a kumbra kalil dena Yesus uneq waiyqa yonaq ugeiyonaqa a uratosiq ulanej. Bunuqna a na olo Yesus walawalaiyqa marsiqa tarijosiq soqnej.

Yesus a Galili sawaq di aqa wau utru atej

¹⁴ Qotei aqa Mondor aqa singila Yesus aqaq di soqnej deqa a olo puluosiqa Galili sawaq aiyej. Aisiq di sonaqa qure kalilq di tamo ungasari nanji a qa saoqnsib laqneb. ¹⁵ A bati gaigai Juda nanjo Qotei tal miligiq giloqnsiqa tamo ungasari nanji Qotei aqa anjam minjreqnaqa nanji quoqnsib aqa n̄am soqtoqneb.

Nasaret qureq di nanji Yesus qa minjin oqetnjrej

¹⁶ Onaqa Yesus a dena walwelosiqa Nasaret qureq aiyej. Di aqa qure utru. A dia boleej. Aisiq di sosiqa yori bationaqa aqa kumbra gaigai yoqnej qaji di dauryosiqa Juda nanjo Qotei tal miligiq gilsiq Qotei aqa anjam sisiyqa osiq tigelej. ¹⁷ Onaqa buk Baibel yonabqa a na waqtosiqa Qotei aqa medabu o tamo Aisaia aqa anjam nami nengrenyey qaji mutu bei itosiq endegsi sisiyey, ¹⁸ “Tamo Koba aqa Mondor ijoq di unu deqa a na e giltbosiqa merbej, ‘Ni na tamo ungasari sougetejunub qaji nanji ijo anjam bole minjroqne.’ Osiqa a na e qarinjosiqa merbej, ‘Ni na tamo ungasari n̄am qandimo

unub qaji nanği boletnjroqne. Osim tamo unğasari nanğo segi une na ojejunu qaji nanği gereinjroqne. Osim tamo unğasari jeu tamo nanği na ugeugeinjreqnub qaji nanği aqaryainjroqne. ¹⁹ Osim anjam endegsi palontoqne, “Tamo Koba a na tamo unğasari nanği boletnjrqajqa bati brantqo.” ’ ’ ”

²⁰ Yesus a anjam degsi sisiyosiq koboonaqa buk Baibel kabutosiqa Qotei tal taqato tamo yosiq a olo awoej. Onaqa tamo unğasari kalil Qotei tal miligiq di soqneq qaji nanği Yesus koqyesoqneq.

²¹ Onaqa Yesus na nanği minjrej, “Qotei aqa anjam e endego sisiyonum ninği quonub qaji di aqa damu agi bini brantqo.” ²² Degsi minjrnaqa nanği kalil aqa anjam di qusib mareb, “Yesus aqa anjam di bolequja.” Osib olo areqalo kobaiyoqnsib maroqneq, “Yesus a Josep aqa niri. Deqa a powo qabe na osiqa anjam bole endeqaji palontosiq mergeqnu?”

²³ Onaqa Yesus na minjrej, “Ninği yawo anjam endegsib merbqab kiyo, ‘O yu qanğra tamo, ni ino segi jejamu gereiye.’ Osib ninği endegsib merbqab, ‘Kaperneam qureq di ni mañwa babteqnam iga deqa queqnum. Mañwa kere dego ni ino segi qure utruq endi babtım iga unqom.’ ” ²⁴ Osiqa Yesus a olo endegsi minjrej, “E bole mernğwai. Qotei aqa medabu o tamo bei aqa segi qure utruq gilsim anjam minjroqnaqas di nanği aqa anjam quetqa asginjrqaqas. Deqa a ñam saiqoji sqas. ²⁵ E bole mernğwai. Elaija aqa bati qa lan getenjesonaqa wausau qalub bai 6 gilsiq awa bosaiyoqnej. Deqa sawa sawa kalilq di nanği mam koba eb. Bati deqa Israel sawaq di uña qobul gargekoba soqneq. ²⁶ Sonabqa Qotei na Elaija nanğoq qarinyosai. A na Elaija qarinyonaqa Saidon sawaq gilsiq Sarefat qureq di uña qobul bei aqaq di segi brantosiqa aqaryaiyej. ²⁷ Qotei aqa medabu o tamo Elisa dego aqa bati qa tamo gargekoba nanğo jejamu yu na ugeelenej qaji nanği Israel sawaq di soqneq. Ariya Elisa a nanği boletnjrosai. A Siria sawaq gilsiq dia tamo bei yu na aqa jejamu ugeelenej qaji aqa ñam Naman a segi boletej.”

²⁸⁻²⁹ Yesus na tamo unğasari Qotei tal miligiq di soqneq qaji nanği anjam degsi minjrnaqa nanği kalil qusibqa minjin ani oqetnjrnaqa tigelosib Yesus ojsib tututosib qure qalaq osi gileb. Nanğo qure mana goge di soqnej deqa nanği Yesus mana goge dena waiyqa mareb. ³⁰ Onaqa a nanğo ambleq na loumosiq ulanej.

Yesus a tamo bei aqaq dena mondor uge wiyetej

³¹ Onaqa Yesus a Kaperneam qureq gilej. Qure di Galili sawaq di unu. Gilsiq di sosiqa yori batieqnaqa tamo unğasari nanği Qotei aqa anjam plaltoqnsiq minjroqnej. ³² Yesus aqa anjam maroqnej di siñgila ti. A segi anjam di aqa Abu. Deqa tamo unğasari kalil nanği aqa anjam di quoqnsib tulan prugugetoqneq.

³³ Yori bati bei tamo mondor uge na ojeq qaji a Qotei tal miligiq di soqnej. Deqa a tulan lelenosiqa Yesus minjej, ³⁴ “O Yesus Nasaret qaji tamo, ni iga kiyergwajqa bonum? Ni iga padaltgwa bonum e? E ni qalie. Ni Qotei aqa segi Niri bolequja. Ino jejamuq di une bei saiqoji.”

³⁵ Mondor uge dena Yesus degsi minjnaqa a siñgila na njirintosiqa minjej, “Ni medabu getentosim tamo di uratosim ulan.” Onaqa mondor uge dena tamo di uratqa osiqa tamo unğasari nanğo ambleq di a waiyonaq mandamq di ñeiesonaqa uratosiq ulanej. Tamo di aqa jejamu yala ugetosai. A bole soqnej. ³⁶ Onaqa tamo unğasari kalil nanği Yesus aqa mañwa di unsibqa nanği tulan prugugetosib segi segi maroqneq, “Yesus a anjam bunuj mareqnu. Aqa anjam bunuj di siñgila ti mareqnu. Agi a na mondor uge nanği anjam minjreqnaqa nanği aqa anjam dauryoqnsib jaraiyeqnu.” ³⁷ Tamo unğasari nanği degsib maroqnsib olo walwelosib sawa sawa kalilq di Yesus aqa mañwa deqa saooqnsib laqneq.

Yesus na Pita aqa mimibe boletej

³⁸ Onaqa Yesus a tigelosiq Qotei tal uratosiq Saimon aqa ñam bei Pita aqa tal gogetej. Tal gogetosiq Saimon aqa mimibe makobaiyonaqa jejamu kanjanjonaq unej. Deqa Yesus aqa anqro nanqi na minjeb, “Ni a boletime.” ³⁹ Onaqa Yesus a gilsiq unja maiyej qaji aqa areq di tigelosiq anjam segi minjnaqa aqa jejamu kanjan di koboej. Onaqa unja a tigelosiq nanqi ingi goiyetnjrej.

Yesus a tamo ungasari gargekoba nanqi boletnjroqnej

⁴⁰ Sej aiqa laqnaqa tamo ungasari ma utru segi segi so qaji nanqo was nanqi na joqoqnsib Yesus aqa areq boqneb. Beqnaqqa Yesus na aqa ban nanqo gateq di ateqnaqa nanqo ma koboeqnaqa nanqi jaraiyoqneb. ⁴¹ Mondor uge gargekoba dego Yesus na winjreqnaqa nanqi olo tamo ungasari nanqi uratnjroqnsib jaraiyoqneb. Jaraiyoqnsib tulan lelenoqnsib Yesus minjoqneb, “Ni Qotei aqa Niri.” Yeqnaqqa Yesus a singila na saidnjroqnej, “Ningi ijo ñam ubtosib maraib.” Degsi saidnjroqnej. Di kiyaaqa? Nanqi qalie, Yesus a Kristus.

Yesus a qure qureq giloqnsiq Qotei aqa anjam plaltosiq minjroqnej

⁴² Onaqa nobqolo ambru Yesus na tamo ungasari nanqi alelnjrsiq qure di uratosiq wadau sawaq gilej. Gilsiq di sonaqa nanqi a qa namosib gilsib itosib minjeb, “Ni iga uratgaim.” ⁴³ Onaqa Yesus na minjrej, “E qure bei beiq dego giloqnsiyqa Qotei aqa anjam bole endegsi minjroqnaqai, ‘Ningi are buliybqa Qotei a nunqo Mandor Koba sosim ningi taqatngwas.’ Degsi minjroqnaqai. Qotei a deqa e qarinqbonaq mandamq aiyem.” ⁴⁴ Yesus na tamo ungasari nanqi degsi minjrsiq nanqi uratnjrsiq gilsiq Judia sawaq di walweloqnsiq Juda nanqo Qotei tal miligiq giloqnsiq Qotei aqa anjam palontoqnej.

5

Yesus na Pita minjnaqa a kakan waiyosiq qe ani ej

¹ Bati bei Yesus a Genesaret ya agu kobaqujaq gilsiq alile dia tigelesonaqa tamo ungasari tulan gargekoba nanqi Qotei aqa anjam quqwajqa are qalsibqa Yesus aqa areq bosib koroeb. ² Koroesonabqa Yesus a nam atsiqa qobun aiyel alile di tiryosib sonab unjrej. Qe o qaji tamo nanqi qobun dena mandamq aisib nanqo kakan yansoqneb. ³ Qobun bei Saimon aqa qobun. Yesus a Saimon aqa qobun gogetosiq di awoosiq Saimon minjej, “Qobun tututim kiñala sasalem.” Onaqa Saimon na qobun tututonaq sasalonaqa Yesus a qobun miligiq di awoosiq tamo ungasari kalil nanqi alile di sonabqa Qotei aqa anjam plaltosiq minjroqnej.

⁴ Anjam minjrsiq koboonaqa a na Saimon minjej, “Ningi qobun oyoosib ya robuq oqsib nunqo kakan waiyqab qe oqab.” ⁵ Onaqa Saimon na kamba minjej, “O Tamo Koba, iga qolo waukobaonum gilsiq nebeqo. Iga qe bei yala osai. Di unqum. Ni maronum deqa e kakan olo waiyqai.” ⁶⁻⁷ Onaqa qe o qaji tamo nanqi ya robuq oqsib kakan olo waiyosib qe tulan ani eb. Qe ani onabqa nanqo kakan qe na maqej deqa branqa laqnaqa titqa keresaiinjrej. Deqa nanqi na nanqo was qudei qobun beiq di soqneb qaji nanqi metnjrnab bosib koba na kakan titosib qe osib qobun aiyel miligiq di jugonab maqosib tugwa laqneb. ⁸ Onaqa Saimon aqa ñam bei Pita a Yesus aqa manwa di unsiqa aqa singaq di singa pulutosiq minjej, “O Tamo Koba, e une tamo. Deqa ni e uratbosim gile.” ⁹ Saimon na Yesus degsi minjej. Di kiyaaqa? Aqa was nanqi ti qe tulan koba elenosib prugugeteb deqa. ¹⁰ Sebedi aqa niri aiyel Jems Jon wo nanqi Saimon ombra wau qujai. Nanqi dego Yesus aqa manwa di unsibqa tulan prugeb. Onaqa Yesus na Saimon minjej, “Ni ulaaim. Ni qe o tamo unum deqa ni qe eqnum. Bunuqna ni degsim olo tamo oqnaqam.” ¹¹ Onaqa nanqi nanqo qobun alile dia atsib nanqo ai abu nanqi uratnjrsib nanqo ñoro ti ingi ingi kalil ti uratosib Yesus dauryeb.

Yesus a tamo yu na aqa jejamu ugeelenej qaji di boletej

¹² Nanġi Yesus dauryosib bati bei nanġi koba na qure beiq gileb. Dia tamo bei yu na aqa jejamu ugeelenej qaji a Yesus unsiqa aqa areq bosiqqa sinġa pulutosiqa mandamq di njam quosiqa Yesus pailyosiq minnej, “O Tamo Koba, ni e boletbqa are soqnm e boletbe. E qalie, ni e boletbqa kere.” ¹³ Degsi minjnaqa Yesus a baŋ waiyosiq tamo di aqa jejamu ojej. Ojsiqa minnej, “E ni boletmqa are unu. Deqa ino jejamu olo boleeme.” Onaqa bati qujai deqa aqa yu uge kalil mosoosiq aqa jejamu boleej. ¹⁴ Onaqa Yesus na minnej, “Ino jejamu boleqo deqa ni tigelosim gile. Ni tamo qudei nanġi ijo njam ubtosim minjraim. Ni gilsim ino jejamu atra tamo osoryosim atraiyqajqa inġi inġi Moses a nami marej qaji di osim Qotei atraiyime. Yimqa tamo unġasari nanġi ni numsis marqab, ‘Bole, ino jejamu boleqo.’ ” ¹⁵ Onaqa a gilsiq ariya a Yesus aqa anjam di dauryosai. Yesus na a boletej deqa mare mare laqnaqa aqa anjam tulaŋ kobaosiqa sawa sawa kalil keretej. Deqa tamo unġasari tulaŋ garggekoba nanġi Yesus aqa anjam quqwjajqa ti a na nanġo ma boletetnrqajqa ti are qalsibqa boqnsib aqa areq di korooqneb. ¹⁶ Ariya bati garggekoba Yesus a tamo unġasari nanġi alelnjroqnsiq wadau sawaq giloqnsiqqa dia a segi sosiq Qotei pailyoqnej.

Yesus a tamo bei jejamu laiyej qaji di boletej

¹⁷⁻¹⁸ Bati bei tamo unġasari nanġi olo koroesonabqa Yesus a Qotei aqa anjam palon-toqnsiq minjroqnej. Minjreqnaqa bati di Farisi nanġi ti dal anjam qalie tamo nanġi ti bosib Yesus aqa areq di awesoqneb. Nanġi Galili sawa ti Judia sawa ti nanġo qure qureq dena beleneb. Nanġi Jerusalem dena dego beleneb. Tamo Koba Qotei aqa sinġila Yesus aqaq di soqnej deqa a na tamo unġasari nanġo ma boletetnrqajqa wauoqnej. Onaqa tamo qudei nanġi tamo bei jejamu laiyej qaji a saperaq di njeitosib Yesus aqa areq di atqa marsibqa qoboiosib beb. ¹⁹ Bosib njam ateb di tamo tulaŋ garggekoba siranmeq di jujuneb. Deqa nanġi Yesus aqa areq gilqa keresaijnraqa tal quraq oqsib goge na waqtosibqa tamo sapera qoji gulaintosib ura uratonab Yesus aqa areq aiyej. ²⁰ Onaqa Yesus a nanġo areqalo unej di nanġo areqalo qujai Yesus na tamo jejamu laiyej qaji di boletqa kere. Deqa a na tamo di minnej, “O ijo was, ino une kalil e na kobotetmonum.” ²¹ Onaqa dal anjam qalie tamo nanġi ti Farisi nanġi ti tal dia awesoqneb qaji nanġi Yesus aqa anjam di qusibqa nanġo areqalo na mareb, “Yesus a Qotei misilinyqo. Yai na tamo nanġo une kobotqa kere? Qotei a segi qujai.” ²² Nanġi degsib are qaleqnabqa Yesus a nanġo areqalo di qalieosiqa minjrej, “Niŋġi kiyaaq degsib are qaleqnuq? ²³ Anjam kiye e na tamo jejamu laiyoq qaji di minjit niŋġi qusib e qa poingwas? ‘Ino une kalil e na kobotetmonum,’ anjam de kiyo, ‘Ni tigelosim walwel,’ anjam de kiyo? ²⁴ E segi Tamo Anġro. E mandamq endi sinġila ti unum deqa e na tamo nanġo une kobotetnrqa kere. Niŋġi degsi poingwajqa deqa e na tamo di boletqai.” Yesus a nanġi degsi minjrsiqa tamo jejamu laiyej qaji di koqyosiqa minnej, “E ni mermqai. Ni tigelosim ino sapera osim ino talq gile.” ²⁵ Degsi minjnaqa a tamo unġasari kalil nanġo njamdamuq di tigelosiqqa aqa sapera njesoqnej qaji di qoboiosiqqa Qotei aqa njam soqtosiqqa walwelosiqa aqa talq gilej. ²⁶ Onaqa tamo unġasari kalil nanġi Qotei aqa maŋwa di unsibqa nanġi tulaŋ prugugetosib Qotei aqa njam soqtosib a binjyeb. Osib nanġi ulaosib mareb, “Maŋwa iga endego unonum di kumbra bei. Tamo qudei na maŋwa deqaji yeqnab iga nami unosaioqnem.”

Yesus na Livai minnej, “Ni e daurbe”

²⁷ Yesus a dena walwelosiqa takis o qaji tamo bei aqa njam Livai a takis o talq di awesonaq gilsiqq itej. Itosiqa minnej, “Ni e daurbe.” ²⁸ Onaqa a na aqa inġi inġi kalil uratosiqa tigelosiq Yesus dauryej. ²⁹ Osiqa bati bei Livai a maruro atsiqa takis o qaji tamo tulaŋ garggekoba nanġi ti Yesus aqa segi anġro nanġi ti tamo laŋa laŋaj nanġi ti metnrnaq bosib koba na awoosib inġi uyoqneb. ³⁰ Onaqa Farisi nanġi ti dal anjam qalie tamo nanġi ti bosib kumbra di unsibqa Yesus aqa anġro nanġi niriŋtnjrsib minjreb, “Niŋġi kiyaaq takis o qaji tamo ti une tamo ti nanġi koba na awoosib inġi ti ya ti uyeqnuq?”

³¹ Onaqa Yesus a nanjo anjam di qusiqa minjrej, “Tamo ma saiqoji nanji yu qangra tamo aqaq gilosaieqñub. Tamo ma ti nanji segi yu qangra tamo aqaq gileqñub. ³² Tamo bei a marqas, ‘E tamo bole. E une saiqoji.’ E tamo deqaji nanji metnjrit ijoq bqajqa deqa mandamq aiyosai. Tamo a marqas, ‘E une ti.’ E tamo deqaji nanji metnjrit ijoq bqajqa deqa mandamq aiyem.”

Yesus a qurien qa anjam marej

³³ Onaqa Farisi nanji na olo Yesus minjeb, “Jon aqa angro nanji bati gaigai ingi uratoqñsib qurienqñsib Qotei pailyoqñsib unub. Farisi nanjo angro nanji dego kumbra degyeqñub. Ariya ino angro nanji kiyaaq qurienosaieqñub? Agi nanji bati gaigai ingi ti ya ti uyoqñsib unub.” ³⁴ Onaqa Yesus a nanjo anjam di qusiqa a kamba yawo anjam bei endegsi minjrej, “Tamo bei a uña ban ojqa bati qa aqa was nanji ti soqñibqa nanji qurienqñab e? Sai. ³⁵ Bunuqna nanjo was a nanji uratnjrimqa bati deqa nanji qurienqñsib sqab.”

³⁶ Osiqa Yesus a olo yawo anjam bei endegsi minjrej, “Tamo bei a gara jugo bunuj osim dena mutu gentosim gara jugo sari branjoq di qandimqa keresai. Degsi qandimqas di a na gara jugo bunuj di ugeugeiyqas. Amqa gara sari aqa uno bolesaiqas. Di kiyaaq? Gara sari ti gara bunuj ti kerekereqasai. ³⁷ Tamo bei a wain bunuj osim ya nobu sariq di qamqa keresai. Ya nobu sari di nami kangrañosiq singilaej. Deqa a wain bunuj qamimqa wain a didiqosim ya nobu sari paratosimqa wain bilenqosim mandamq aiqas. Ya nobu a dego ugeqas. ³⁸ A ya nobu bunujq di wain bunuj qamimqa ombla bole sqab. ³⁹ Tamo bei a wain namij uysimqa a olo wain bunuj uyqasai. Di kiyaaq? A marqas, ‘Namij di bole.’ ”

6

Yesus a segi yori bati aqa Tamo Koba

¹ Yori bati bei Yesus aqa angro nanji ti wau ambleq na giloqñsibqa aqa angro nanji bem sum gei elenqñsib ban na ñoqoryoqñsib uye uye giloqñeb. ² Nanji degsib gileqñabqa Farisi qudei nanji bosib nanji unjrsib minjreb, “Ningi kiyaaq kumbra degyeqñub? Yori bati qa kumbra degyo di getento koba.” ³ Onaqa Yesus na kamba Farisi nanji minjrej, “Nami Devit aqa wau tamo nanji ti mamnjrnaqa kumbra yeb qaji di ningi buk miligiq di sisiyosai kiyo? ⁴ Devit a atra tal miligiq gilsiqqa Qotei atraiyqajqa bem uysiqqa aqa wau tamo nanji dego anainjrnaq uyeb. Bem di getento. Di atra tamo nanjo segi uyqajqa bem. Devit a degyej di a dal anjam grotej. Ariya a Qotei aqa ñamgalaq di une saiqoji. Ningi anjam di sisiyosai kiyo?” ⁵ Osiqa minjrej, “E Tamo Angro. Deqa e segi na yori bati taqatejunum. E segi yori bati aqa Tamo Koba.”

Yori bati qa Yesus a tamo ban qandamyey qaji di boletej

⁶ Olo yori bati bei Yesus a Juda nanjo Qotei tal miligiq gilsiqqa Qotei aqa anjam plaltosiq minjroqnej. Qotei tal miligiq di tamo bei ban wo qandamyey qaji a soqnej. ⁷ Onaqa dal anjam qalie tamo nanji ti Farisi nanji ti Yesus koqyoqñeb. Nanji are qaleb, “Yesus a yori bati qa tamo di boletqas kiyo? Yimqa minjqom, ‘Ni na yori bati grotonum.’ ” Deqa nanji Yesus koqyoqñeb. ⁸⁻⁹ Onaqa Yesus a nanjo areqalo di qalieosiqqa tamo ban qandamyey qaji di minjej, “Ni tigelosim gago ambleq au.” Degsi minjnaqa a tigelosiq nanjo ambleq bonaqa Yesus na Farisi nanji minjrej, “E ningi anjam bei nenemñwai. Iga yori bati qa kumbra bole yqom kiyo kumbra uge yqom kiyo? Tamo bei a padalqa laqñimqa iga na aqaryaiyonam bole sqas di kere kiyo iga a uratonam padalqas di kere kiyo? Dal anjam a kiyersi marqo?” ¹⁰ Yesus na nanji kalil degsi minjrsiq koqñjrsiqqa tamo ban qandamyey qaji di minjej, “Ni ino ban waiy.” Degsi minjnaqa aqa ban waiyonaq boleej. ¹¹ Onaqa Farisi nanji Yesus aqa kumbra di unsibqa minjin oqetnjrnaqa nanji Yesus kiyeryqajqa deqa qairoqñeb.

Yesus na aqa angro 12 nanji giltjrej

¹² Bati deqa Yesus a segi Qotei pailyqa marsiq manaq oqej. Manaq oqsic dia Qotei pailyeqnaqa nebeej. ¹³ Nebeonaqa Yesus na tamo kalil a dauryosib laqneb qaji nanqi metnjrnaqa aqa areq bonabqa nanjo amblerq dena angro 12 giltnej. Nanqi a ombla sosib aqa anjam mare mare laqajqa deqa giltnej. ¹⁴ Nanjo nam agiende. Bei Saimon. Yesus na aqa nam bei Pita waiyej. Nanqi aqa was Andru wo. Bei Jems. Nanqi aqa was Jon wo. Bei Filip. Bei Bartolomyu. ¹⁵ Ariya Matyu Tomas wo. Bei Alfias aqa niri Jems. Bei Saimon agi Rom nanqi winjqajqa maroqnej qaji. ¹⁶ Ariya bei Jems aqa niri Judas. Bei Judas Iskariot agi bunuqna Yesus osiqa jeu tamo nanjo banq di atej qaji.

Yesus na tamo ungasari gargekoba nanqi boletnjroqnej

¹⁷⁻¹⁸ Onaqa Yesus na aqa angro nanqi di joqsica koba na manaq dena olo aiyeb. Aisib sawa gun dia sonabqa tamo ungasari gargekoba a dauryosib laqneb qaji nanqi bosib aqa anjam quqwajqa ti a nanjo ma boletetnjrqajqa ti koroeb. Tamo ungasari lanja lanaj gargekoba dego Judia sawa nanjo qure qureq dena ti Jerusalem dena ti Tair qure wo Saidon qure wo nanjo sawa alile jojom dena ti beleheb. Bonabqa Yesus a tamo kalil mondor uge uge na ojeleno qaji nanqi boletnjroqnej. ¹⁹ Aqa jejamuq na singila gileqnaqa tamo ma ti kalil nanjo ma kobooqnej. Deqa nanqi kalil aqa jejamuq di nanjo ban atqa maroqnsib ban waiyoqnsib ojoqneb.

Tamo yai nanqi tulan areboleboleinjrqas?

²⁰ Onaqa Yesus a bulosiqa aqa angro nanqi koqnjrsiqa endegsi minjrej, “Nin角度i bini sougetejunub qaji bunuqna Qotei a nunjo Mandor Koba sosim nin角度i taqatngwas. Deqa nin角度i tulan areboleboleingwas.

²¹ “Nin角度i bini mam unub qaji bunuqna kere na sqab. Deqa nin角度i tulan areboleboleingwas.

“Nin角度i bini akam ti unub qaji bunuqna akam uratosib olo kikiqab. Deqa nin角度i tulan areboleboleingwas.

²²⁻²³ “Nin角度i e Tamo Angro daurbeqnuq deqa bunuqna tamo qudei na nin角度i jeutngqnsib misilingqnsib nunjo nam ugeugeiyonqab. Nami nanjo moma nanqi na Qotei aqa medabu o qaji tamo nanqi degsib ugeugeinjroqneb. Nanqi nin角度i ugeugeingibqa, di unqum, nin角度i tulan areboleboleingem. Nin角度i quiy. Nunjo awai bole agi lan goge di unu. Bunuqna nin角度i oqsib awai di itqab.

²⁴ “Ariya nin角度i bini nro koba ti unub qaji nin角度i nam atoqniy. Nunjo are boletetngwajqa ingi ingi agi nin角度i mandamq endi ekritonub deqa bunuqna nin角度i gulbe koba oqab.

²⁵ “Nin角度i bini ingi qa kere na unub qaji nin角度i dego nam atoqniy. Bunuqna nin角度i mam oqab.

“Nin角度i bini kikiqnuq qaji nin角度i dego nam atoqniy. Bunuqna nin角度i are ugeingim akam ti sqab.

²⁶ “Tamo kalil nanqi na nunjo nam soqtetngwab di uge. Deqa nin角度i nam atoqniy. Nami nanjo moma nanqi na dego gisan anjam maro tamo nanjo nam soqtetnjroqneb.

Nin角度i nunjo jeu tamo nanqi qa boleqnsib gereinjroqniy

²⁷ “Nin角度i ijo anjam endi queqnuq qaji e na olo endegsi merngwai. Tamo qudei na nin角度i jeutngqnsibqa nin角度i kamba olo nanqi jeutnjraib. Nin角度i nanqi qa boleqnsib qalaqalainjroqniy. ²⁸ Tamo qudei na nin角度i misilingqnsibqa nin角度i kamba olo nanqi misilinjraib. Nin角度i anjam bole bole minjroqniy. Tamo qudei na nin角度i ugeugeingqnsibqa nin角度i kamba olo nanqi ugeugeinjraib. Nin角度i nanqi qa Qotei pailyoqniy. ²⁹ Tamo bei na ula ponmimqa belosim waliqe bei osoryimqa ponjem. Tamo bei a ino gara jugo yaimimqa ni na saidyaim. Olo ino gara jugo bei dego ye. ³⁰ Tamo bei na ino ingi bei yaimqajqa mermimqa ye. Yosim a na kamba olo ni emqajqa minjaim. ³¹ Kumbra bole bole tamo nanqi na nin角度i enqwajqa arearetngeqnu qaji di nin角度i na olo nanqi enjroqniy.

³² “Tamo ungasari ningi qa boleeqnub qaji nanngi qa segi ningi kamba boleeqnub di kumbra bolesai. Dal anjam gotranjo qaji tamo nanngi dego kumbra degyeqnub. ³³ Tamo ungasari ningi geregereingeqnub qaji nanngi segi ningi na kamba geregereinjroqnub di kumbra bolesai. Dal anjam gotranjo qaji tamo nanngi dego kumbra degyeqnub. ³⁴ Ningi na tamo qudei nanngi ingi bei enjrqa osibqa nanngi kamba olo ningi engwajqa minjrsib ingi enjrqab di kumbra tulan bolesai. Dal anjam gotranjo qaji tamo nanngi dego kumbra degyeqnub. ³⁵ Deqa ningi ijo anjam endi quiy. Tamo qudei na ningi jeutngoqnbqa ningi kamba olo nanngi jeutnjraib. Ningi nanngi qa boleeqnsib nanngi qalaqalainjroqniy. Osib ingi bole bole enjroqnsib nanngi na kamba olo ningi engwajqa minjroqnaib. Ningi kumbra degyqab di ningi Qotei Goge Koba aqa angro bole sosib awai tulan boledamu oqab. Ningi qalie, tamo ungasari kumbra uge uge yoqnsib Qotei binjyqa urateqnub qaji nanngi di Qotei na kamba kumbra uge uge enjrosaieqnu. A na nanngi olo kumbra bole bole enjreqnu. Deqa ningi dego Qotei aqa kumbra di dauryosib tamo bole ti tamo uge ti nanngi turtnjroqnsib kumbra bole bole enjroqniy. Ningi kumbra degyqab di ningi Qotei aqa angro bole sqab. ³⁶ Nunjo Abu a tamo nanngi qa duleqnu deqa ningi dego Qotei aqa kumbra di dauryosib tamo nanngi qa duloqniy.

Ningi na tamo qudei nanngi peginjraib

³⁷ “Ningi na tamo qudei nanngi peginjraib. Ningi peginjrqsai di Qotei a kamba dego ningi peginjwasai. Ningi na tamo qudei nanngi jejamuq di une qametnjraib. Yimqa Qotei a kamba dego nunjo jejamuq di une qametngwasai. Ningi na tamo nanngi une kalil taqal atetnjroqniy. Yimqa Qotei a dego nunjo une kalil taqal atetngoqnas. ³⁸ Ningi na tamo nanngi lueinjroqnsib ingi ingi enjroqniy. Yimqa Qotei a kamba dego ningi lueingoqnsim ingi ingi engoqnas. Osim ingi ingi tulan koba engoqnsim nunjo mogomq di bilentoqnmqa ojqa keresainjoqnmqa bilenjoqnsib dobulq aiyoqnbqa. Ningi tamo nanngi kumbra enjroqnbqa kere dego Qotei a kamba ningi kumbra engoqnas.” Yesus na aqa angro nanngi anjam degsi minjrej.

³⁹ Osia Yesus a olo yawo anjam bei endegsi minjrej, “Tamo bei nam qandimo unu qaji a na tamo bei dego nam qandimo unu qaji di gam osoryqa keresai. A na aqa ban ojsim ombla walwelqab di ombla manjalsib subq aiqab. ⁴⁰ Skul angro na aqa qalie tamo a bunyqa keresai. A kobaqujaosimqa di aqa qalie tamo ombla kerekereqab.

⁴¹ “Kiyaga ni ino was aqa namdamuq di nam ñengi kiñala unu di unsimqa ino segi namdamuq di nampan kobaquja unu di ni unosai? ⁴² Kiyaga ino segi namdamuq di nampan kobaquja soqnmqa ni na tentosim ino was minjqam, ‘Was, e ino namdamuq di nam ñengi kiñala unonum di osiy taqal waiyetmqai?’ Kiyaga ni degsi minjqam? Kiyaga nampan kobaquja ino segi namdamuq di unu qaji di ni unosai? Ni gisan tamo. Ni mati nampan kobaquja ino segi namdamuq di unu qaji di taqal waiyosim namdamu suwanmimqa ariya degam nam ñengi kiñala ino was aqa namdamuq di unu qaji di geregere unsim taqal waiyete.”

Nam uge nanngi gei uge ateqnub

⁴³ Osia Yesus a olo marej, “Nam bole nanngi gei bole ateqnub. Nanngi gei uge atosaieqnub. Nam uge nanngi gei uge ateqnub. Nanngi gei bole atosaieqnub. ⁴⁴ Deqa tamo nanngi nam aqa gei unsibqa dena nanngi poinjrqa, ‘Nam di bole. Nam di uge.’ Ningi manj luwit marinq dena qura gei osib uyosaieqnub. Sil luwit marinq dena wain gei osib uyosaieqnub. ⁴⁵ Dego kere tamo bole nanngi are miligiq di areqalo bole na maqejunu. Deqa nanngi kumbra bole yeqnub. Ariya tamo uge nanngi are miligiq di areqalo uge na maqejunu. Deqa nanngi kumbra uge yeqnub. Tamo nanngi areqalo kalil nanngi are miligiq na oqoqnsiq medabuq na branteqnu.”

Yesus a tal gereiyo kumbra qa yawo anjam marej

⁴⁶ Osiqa Yesus a olo marej, “Kiyaqa ninji ‘O Tamo Koba, O Tamo Koba’ e degsib metboqnsib olo ijo anjam dauryosaieqnu? ⁴⁷⁻⁴⁸ Ninji quiy. Tamo ungasari nanji ijoq bosib ijo anjam qusib dauryqab di nanji tal gereiyo tamo bul sqab. Tal gereiyo tamo di a tal utru atqa osiqa tal ai sub bogelenosiq guma koba aiyelenosiq meniñ itelenej. Bunuqna awa koba bosimqa ya meli dosim tal di qamsim putqasai. Singila na tigelesqas. Di kiyaga? A meniñ quraq di tal atej deqa. ⁴⁹ Ariya tamo ungasari nanji ijo anjam qusib olo dauryqa uratqab di nanji tamo bei laña sub gogeq di aqa tal atej qaji a bul sqas. Tal atnaq sonaqa awa koba bosiqqa ya meli dosiqa tal di qamsiq renjintosiq putonaq aisiq tulan niñaqej.”

7

Yesus na qaja tamo gate bei aqa kanjal tamo boletej

¹ Yesus a anjam kalil degsi marnaqa tamo ungasari nanji qunabqa a nanji uratnjrsiqa Kaperneam qureq aiyej. ² Dia qaja tamo gate bei soqnej. A Rom tamo. Aqa kanjal tamo a tulan qalaqalaiyoqnej qaji di makobaiyosiqa moiqa laqnej. ³ Deqa tamo qudei na qaja tamo gate di minjeb, “Yesus a bqo Kaperneam endi unu.” Degsi minjnab quej. Qusiqa Juda gate qudei nanji Yesus minjib bosim aqa kanjal tamo boletqajqa deqa qarinjrnajq gileb. ⁴ Gilsib Yesus itosib singila na pailyosib minjeb, “O Tamo Koba, ni iga uratgaim. Qaja tamo gate di a tamo bolequja. ⁵ A Juda kalil nanji qa tulan boleqnsiqa gaigai geregereinjreanu. Agi a na gago Qotei tal gereiyej.”

⁶ Nanji degsib Yesus minjnab qusiqa tigelosiq nanji daurnjrsiq koba na aiyeb. Aisib tal jojomyqa laqnaqqa qaja tamo gate dena aqa was qudei nanji olo qarinjrnajq gilsib gamq di Yesus turosib minjeb, “O Tamo Koba, gago was a marqo, ‘Unqum, ni laña waukobaaim. E tamo bolesai deqa ni ijo talq baim. ⁷ E dego ino areq bqa keresai. Deqa ni anjam segi marimqa ijo kanjal tamo a boleqas. ⁸ E dego tamo kokba qudei nanjo sorgomq di unum. Ijo qaja tamo nanji ijo sorgomq di unub. E bei minjqai, “Ni gile.” Yimqa a gilqas. Bei minjqai, “Ni au.” Yimqa a bqas. Ijo kanjal tamo bei minjqai, “Wau di ye.” Degsi minjitqa a ijo anjam dauryqas.”

⁹ Onaqa Yesus a anjam di qusiqa tulan prugujetej. Osiqa bulosiq tamo ungasari gargekoba a dauryoqneb qaji nanji minjrej, “E ninji endegsi mernqwai. Qaja tamo gate di a e qa aqa areqalo tulan singilatqo. Israel tamo nami e qa degsi aqa areqalo singilato qaji bei unosai.” ¹⁰ Onaqa qaja tamo gate aqa was nanji a na qarinjrej qaji nanji olo puluosib aqa talq gilsib kanjal tamo di a boleosiqa sonaq uneb.

Yesus a unqa qobul bei aqa niri moiyej qaji di olo tigeltej

¹¹ Olo bati bei Yesus a qure beiq aiyej. Qure di aqa ñam Nain. Tamo ungasari gargekoba nanji Yesus aqa anqro ti koba na aiyeb. ¹² Yesus a qure polomq di branteqnaqa tamo bei nami moiyej qaji a subq atqajqa qoboyosib giloqneb. Tamo di aqa ai qobulej. Aqa anqro qujai bole qujai agi a segi. Anqro di qoboyosib gileqnaqqa tamo ungasari tulan gargekoba qure dia soqneb qaji nanji unqa di koba na walwelosib giloqneb. ¹³ Onaqa Tamo Koba a unqa di unsiqa a qa tulan dulosiqa minjej, “Ni akamaim.” ¹⁴ Degsi minjsiq walwelosiqqa ban waiyosiq kulum anqro jigej qaji di ojnaqa tamo nanji a qoboyosib giloqneb qaji tigeleb. Onaqa Yesus na anqro moiyej qaji di minjej, “O anqro, e ni mermqai, ni tigel.” ¹⁵ Degsi minjnaqa a tigelosiq awoosiq anjam maroqnej. Onaqa Yesus na a ban ojsiqa osi gilsiqqa aqa ai yej. ¹⁶ Onaqa tamo ungasari kalil qure dia soqneb qaji nanji Qotei aqa manwa di unsibqa nanji tulan prugujetosib Qotei aqa ñam soqtosib maroqneb, “Bole, bini Qotei aqa medabu o qaji tamo kobaquja a gago ambleq endi brantqo. Qotei na aqa segi tamo ungasari nanji aqaryainjrqaqqa deqa tamo di qarinyqo bqo.” ¹⁷ Yesus a manwa di yonaqa tamo ungasari nanji unsib deqa mare mare laqnaq Judia sawaq di, sawa bei beiq di nanji quekriteb.

Jon yansnjro qaji aqa angro aiyel nanği anjam bei Yesus nenemyeb

¹⁸ Jon aqa angro nanği manwa kalil Yesus a yoqnej qaji deqa Jon saiye. ¹⁹ Saiyonab Jon na aqa angro aiyel nanği metnjrnaq aqa areq bonabqa minjrej, “Ninği Tamo Koba aqa areq gilsib endegsib nenemyiy, ‘Kristus agi Qotei na nami qarinyim bqajqa marej qaji di ni kiyo? Ni saiamqa iga tamo bei qa tarinqom kiyo?’ ” ²⁰ Jon na nanği aiyel degsi minjrsiq qarinjrnaqa Yesus aqa areq gilsib minjeb, “Jon yansnjro qaji a na iga qarinqwoqa inoq bonum. A ni endegsi nenemmqo, ‘Kristus agi Qotei na nami qarinyim bqajqa marej qaji di ni kiyo? Ni saiamqa iga tamo bei qa tarinqom kiyo?’ ”

²¹ Bati deqa Yesus na tamo ungasari tulan garggekoba ma utru segi segi nanği ti tamo nanço jejamu mondor uge uge na ojeleno qaji nanği ti boletnjroqnej. Tamo nam qandimo garggekoba dego boletnjreqnaqa nam poinjroqnej. ²² Deqa Yesus a tamo aiyel Jon na qarinjrej qaji nanği di minjrej, “Ninği aisib kumbra ninği uneqñub qaji deqa ti anjam ninği queqñub qaji deqa ti Jon saiyosib minjiy. Endegsib minjiy, ‘Tamo nam qandimnjro qaji nanği olo nam poinjreqnaqa sawa uneqñub. Tamo jejamu lainjro qaji nanği olo walweleqñub. Tamo nanço jejamu yu na ugeeleno qaji nanço yu kalil koboeqñu. Tamo dabkala getenjro qaji nanço dabkala olo waqeqñu. Tamo moreno qaji nanği olo tigeleqñub. Tamo sougetejunub qaji nanği Qotei aqa anjam bole queqñub. ²³ Tamo nanği e qa nanço areqalo singilatoqñsib olo ijo nam ulontosaieqñub qaji nanği tulan areboleboleinjreqñu.’ ”

²⁴ Onaqa Jon aqa angro aiyel nanği Yesus aqa anjam di qusibqa nanği olo puluosib Jon minjqajqa aiyeb. Aiyeqñabqa Yesus na tamo ungasari garggekoba a ombla soqñeb qaji nanği Jon qa endegsi minjrej, “Ninği tamo kiyero unqajqa wadau sawaq gileb? Ninği tamo silai aqa banga bul jagwa na pileteqnaqa di unqajqa gileb kiyo? Sai. Jon a tamo deqaji sai. ²⁵ Deqa ninği tamo kiyero unqajqa wadau sawaq gileb? Ninği tamo gara bole walaosi laqñu qaji di unqajqa gileb kiyo? Di dego sai. Tamo gara bole walaoqñsib ñoro koba ti unub qaji nanği mandor kokba nanço talq di unub. ²⁶ Deqa ninği tamo kiyero unqajqa wadau sawaq gileb? Ninği Qotei aqa medabu o qaji tamo bei unqajqa gileb kiyo? Od. Agide. Ninği deqa unqa gileb. Deqa e ninği endegsi mernğwai. Jon a Qotei aqa medabu o qaji tamo kobaquja. A na Qotei aqa medabu o qaji tamo kalil nanği tulan bunjrejunu. ²⁷ Agi nami e mandamq aiyosaisanamqa Qotei a Jon qa endegsi merbej, ‘Ni que. E na ijo anjam maro tamo qarinyitqa a ni qa namoosim ino gam gereiyetmqas.’ Tamo di agi Jon. Anjam di Qotei aqa nengrenq di unu. ²⁸ Deqa e bole mernğwai. Jon yansnjro qaji a na tamo kalil mandamq endi unub qaji nanği tulan bunjrejunu. Ariya tamo qudei nam saiqoji unub qaji nanği Qotei na taqatnjroqñsiqa nanço Mandor Koba unu deqa nanği olo Jon tulan bunyejunub.”

²⁹ Onaqa tamo ungasari nanği ti takis o qaji tamo nanği ti anjam di qusib mareb, “Bole. Qotei aqa kumbra kalil di bole tinñin.” Nanği degsib mareb. Di kiyaya? Nanği nami are bulyonab Jon na yansnjrej deqa. ³⁰ Ariya Farisi nanği ti dal anjam qalie tamo nanği ti Jon na yansnjrqa urateb deqa nanği gam bole Qotei na osornjrej qaji di qoreiyeb.

³¹ Onaqa Yesus a olo marej, “Tamo ungasari bini bati endeqa unub qaji nanço kumbra qa e yawo anjam kiyersiy marqai? ³² E nanço kumbra qa endegsi marqai. Nanği angro du du bul qure ambleq di alañoqñsib angro qudei na qudei minjreqñub, ‘Iga yumba anjamonumqa ninği lou tuosai. Iga are uge qa louonumqa ninği akamosai.’ ” ³³ Osiqa Yesus a olo marej, “Jon yansnjro qaji a bosiqqa inği ti wain ti uratosiq sonaqa ninği a qa mareqñub, ‘A mondor uge ti unu.’ ³⁴ Ariya e Tamo Angro bosimqa inği ti wain ti uyeqñamqa ninği e nuboqñsib mareqñub, ‘Ninği uniy. Yesus a qunjan ani. A wain uyo ani. A takis o qaji tamo ti une tamo ti nanği koba na walweleqñub.’ ” ³⁵ Osiqa Yesus a olo marej, “Qotei aqa tamo ungasari nanği bole qalieqñub, aqa powo tulan kobaquja.”

Unja bei a goreñ quleq ti osiq Yesus aqa singa liyoqnej

³⁶ Bati bei Farisi tamo bei aqa ñam Saimon a Yesus minjej, “Ni ijo talq bamqa aqo ombla ingi uyqom.” Onaqa Yesus a Saimon odyosiqa aqa talq gilsiq Saimon ombla awoosib ingi uyoqneb. ³⁷⁻³⁸ Onaqa sambala uña bei qure dia soqnej qaji a anjam endegsi quej, “Yesus a Saimon aqa talq di sosiqa ingi uyeqnu.” A anjam degsi qusiqa goren jaliña quleq ti osiqa Saimon aqa tal miligiq gilsiq Yesus aqa qoreq na bosiqa aqa siñga jojomq di tigelosiq akamej. Akamonaqa aqa ñam ya Yesus aqa siñgaq ainaqa siñga tombol na awoosiq aqa ñam ya siñgaq aiyej qaji di aqa segi gate banqa na piyoqnsiqa Yesus aqa siñga kundoqyoqnsiqa goren quleq ti dena Yesus aqa siñga liyoqnej.

³⁹ Uña a kumbra di yonaqa Saimon a unsiqa are qalej, “Yesus a Qotei aqa medabu o tamo unu qamu uña endi bosiq aqa jejamu ojjo qaji di sambala uña a degsi poiyoqo qamu.”

⁴⁰ Onaqa Yesus a Saimon aqa areqalo di qalieosiqa minjej, “Saimon, e ni anjam bei mermqai.” Onaqa Saimon na minjej, “O Qalie Tamo, ni mare.” ⁴¹ Onaqa Yesus na yawo anjam endegsi Saimon minjej, “Tamo aiyele na tamo bei silali yaiyele. Bei na 100 kina yaiyele. Bei na 10 kina yaiyele. Yaiyonabqa minjrej, ‘Bunuqna niñgi na kamba silali di olo e ebqab.’ ⁴² Ariya bunuqna nañgi aiyele na kamba silali di a olo yqa keresai deqa a na nañgi aiyele minjrej, ‘Uñgum, niñgi na silali di olo ebaib. Uratiy.’ Degsi minjrej. Deqa Saimon, ni merbe, tamo yai a tamo deqa tulan are boledamuiyqas? Tamo 100 kina yaiyele qaji a kiyo tamo 10 kina yaiyele qaji a kiyo?”

⁴³ Onaqa Saimon na minjej, “E are qalonum, tamo 100 kina ej qaji a tamo deqa tulan are boledamuiyqas.” Onaqa Yesus na Saimon minjej, “Ni kere maronum.”

⁴⁴ Osiq bulosiqa sambala uña di areiyosiq Saimon minjej, “Ni uña endi unime. E ino tal miligiq gilonumqa ni ijo siñga yansetbosai. Ariya uña endi a bosiqa aqa ñam ya na ijo siñga yansetbosiq aqa gate banqa na ijo siñga piyoqo. ⁴⁵ E ino tal miligiq gilonumqa ni e kundoqbosai. Ariya uña endi a bosiqa ijo siñga kundoqyoqnaj agi kundoqyoqnsiq unu. ⁴⁶ Ni na ijo gate goren na liyosai. Ariya uña endi a goren boledamu quleq ti osi bosiqa dena ijo siñga liyoqo. ⁴⁷ Deqa Saimon, e ni mermqai. Sambala uña endi aqa une tulan garggekoba. E na aqa une kalil kobotetonum deqa a e qa are tulan boledamuiyoqo. Ariya e na tamo bei aqa une quja quja segi kobotetqai di a e qa are bolekiñalayqas.” ⁴⁸ Osiqa uña di minjej, “Ino une kalil e na kobotetmonum.” ⁴⁹ Onaqa tamo nañgi Yesus koba na awoosib ingi uyoqneb qaji nañgi aqa anjam di qusibqa segi segi maroqneb, “Yesus a tamo kiyero deqa a na tamo nañgo une kobotetnjreqnu?” ⁵⁰ Onaqa Yesus na uña di minjej, “Ni ino areqalo e qa siñgilatonum deqa Qotei na ni oqo. Deqa ni are lawo na gilime.”

8

Uñgasari qudei nañgi Yesus dauryosib koba na walweloqneb

¹ Bati bei Yesus a walweloosiqa qure kokba ti qure kiñilala ti dia brantoqnsiqa Qotei a tamo uñgasari nañgo Mandor Koba sosim nañgi taqatnjrqas anjam bole di minjre minjre laqnej. Tamo 12 Yesus na giltnjrej qaji nañgi a ti walweloqneb. ² Uñgasari qudei nami nañgo jejamuq dena Yesus na mondor uge uge winjrej qaji nañgi ti uña qudei nami mainjrnaqa Yesus na boletnjrej qaji nañgi ti Yesus dauryosib koba na walweloqneb. Uña bei aqa ñam Maria. A Makdala qure qaji. Nami mondor uge 7 nañgi aqa jejamuq di sonabqa Yesus na winjretej. ³ Uña bei aqa ñam Joana. A Kusa aqa ñauñ. Kusa a Mandor Herot aqa tal taqatoqnej qaji. Uña bei aqa ñam Susana. Uñgasari garggekoba nañgi dego Yesus dauryoqneb. Nañgi nañgo segi silali na Yesus aqa añgro nañgi ti ingi awaiyetnjroqneb.

Yesus a saga yago qa yawo anjam marej

⁴ Bati deqa tamo ungasari tulan gargekoba nanqi qure qure kalilq dena bosib Yesus aqa areq di koroonabqa a tigelosiqa yawo anjam endegsi minjrej, ⁵ “Tamo bei a saga yago osiq aqa ingi wauq di breiyej. Breiyonaqa saga yago qudei gam qalaq aiyelenjeb. Ainabqa tamo qudei nanqi walwelosib saga yago di sosenjonabqa qebari nanqi bosib uyekriteb. ⁶ Saga yago qudei mandam lanjaq di aiyelenjeb. Mandam di guma menin ti. Gogeq di mandam kiñala. Deqa saga yago aiyelenjosib urur oqoqujateb. Onaqa mandam olo kangrajonaq saga yago laosib morenej. ⁷ Saga yago qudei sil luwit ambleq di aiyelenjeb. Dena oqeb qaji sil luwit na dego dauryosiq oqsic kabutnjrnaq geitosai. ⁸ Saga yago qudei mol mandam boledamuq di aiyeb. Di aisib oqoboledamuyosib gei tulan gargekoba ateb. 100 dego.” Yesus na tamo ungasari nanqi yawo anjam degsi minjrsiq koboonaqa a tulan lelenjosiq marej, “Tamo a dabkala ti sqas di a ijo anjam endi gegerere quem.”

Yesus a kiyaaqa tamo ungasari nanqi yawo anjam minjroqnej?

⁹ Onaqa Yesus aqa angro nanqi aqa yawo anjam di qusibqa nanqi anjam aqa utru gegerere qalieqajqa deqa Yesus nenemyeb. ¹⁰ Nenemyonabqa a na kamba endegsi minjrej, “Qotei na aqa segi tamo ungasari nanqi taqatnjrsim nanjo Mandor Koba sqas. Anjam di aqa utru uliejunu. Di Qotei na babtinqa ijo angro ningi segi utru qalieqab. Ariya tamo ungasari lanaj nanqi yawo anjam segi minjroqncqai. Deqa nanqi nam atoqncqab di nanqi ijo anjam aqa damu unqasai. Nanqi dab atoqncqab di nanqi ijo anjam aqa utru poinjrcqasai.”

Saga yago qa yawo anjam aqa utru Yesus na babtej

¹¹ Osiqa Yesus a olo marej, “Saga yago qa yawo anjam maronum di aqa utru e na babtinqa ningi quiy. Saga yago di Qotei aqa anjam. ¹² Saga yago qudei gam qalaq aiyeb qaji di aqa utru endegsi unu. Tamo qudei nanqi Qotei aqa anjam qusib nanjo are miligiq di atib soqnimqa Satan a bosim anjam di olo yainjrcqas. Yim nanqi Qotei aqa anjam nanjo areqaloq di singilatqa keresai. Deqa Qotei a nanqi elenqasai. ¹³ Saga yago qudei mandam lanjaq di aiyeb qaji di aqa utru endegsi unu. Tamo qudei nanqi Qotei aqa anjam qusib tulan areboleboleinjrimqa anjam di oqujatosib nanjo areq atqab. Ariya anjam di nanjo are miligiq tulan guma aiyosai. Deqa sokiñala gulbe bei bei nanjoq bamqa nanjo areqalo Yesus qa singilateqncqab qaji di nanqi olo ulontqab. ¹⁴ Saga yago qudei sil luwit ambleq di aiyeb qaji di aqa utru endegsi unu. Tamo qudei nanqi Qotei aqa anjam quqwab. Ariya bunuqna nanjo segi jejamu qa ulaqajqa ti ñoro koba oqajqa ti mandam qa ingi ingi qa areboleboleinjrcqajqa ti kumbra dena anjam bole nanjo are miligiq di unu qaji di tentim loumqas. Saga yago uge nanqi gei bole atosaiqncqab dego kere. ¹⁵ Saga yago qudei mol mandam boledamuq di aiyeb qaji di aqa utru endegsi unu. Tamo qudei nanqi Qotei aqa anjam qusib ojsib dauryoqncqab. Nanjo are miligi bolequja deqa nanqi singila na tigelesosib gulbe qoboioqncqab. Saga yago bole nanqi gei bole atelenjebqncqab dego kere.”

Tamo bei a lam qatrentosim kulum miligiq jugwasai

¹⁶ Osiqa Yesus a olo marej, “Tamo bei a lam qatrentosim web na kabutqasai. A bijal surumq di atqasai. Boleq di gaintim warum suwanamqa tamo ungasari nanqi tal miligiq gilsib warum gegerere unqab. ¹⁷ Dego kere kumbra kalil uliejunu qaji di olo boleq dqas. Ingi ingi kalil kabuejunu qaji di dego olo boleq dimqa tamo ungasari nanqi unsib utru qalieqab.

¹⁸ “Deqa ningi ijo anjam gegerere qusib poinjem. Tamo a powo ti sqas di Qotei na powo olo yimqa a powo koba oqas. Ariya tamo a powo ti sqasai di powo kiñala aqag di unu qaji di Qotei na olo yayimqa a lanja sqas. Tamo di a marqas, ‘E powo ti.’ Di sai. A powo saiqoji.”

Tamo yai nanġi Yesus aqa was bole? Tamo yai nanġi Yesus aqa ai bole?

¹⁹ Onaqa Yesus aqa was nanġi aqa ai koba na Yesus aqaq bosib talq di iteb. Itosib tamo unġasari gargekoba siranmeq di jujunġeb deqa nanġi aqa areq gilqa keresaiinjrej. ²⁰ Deqa tamo qudei na Yesus minjeb, “Ino was nanġi ino ai ombla na ni numqa bonub agi oqeq di tigelejunub.” ²¹ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Tamo unġasari Qotei aqa anjam qusib dauryeqnub qaji nanġi ijo ai bole. Nanġi ijo was bole dego.”

Yesus a jagwa ti ya korkor ti anjam minjrnaq laeb

²²⁻²³ Bati bei Yesus aqa anġro nanġi ti qobun bei gogetosibqa Yesus na minjrej, “Iga ya agu taqal beiq gilqom.” Degsi minjrnaq nanġi koba na qobun na gileqnaqqa Yesus a unġamyonaqa qobun miligiq di nġisq qambumtej. Onaqa jagwa koba tigelosiq ya korkortosiqa qobun qaloqnsiqa morman miligiq aiyeqnaqa ya maqonaqa qobun tugwa laqnej. ²⁴ Deqa Yesus aqa anġro nanġi tulan ulaugetosib aqa areq bosib dudumyosib minjeb, “O Tamo Koba, iga padalqa laqnum.” Degsi minjnabqa Yesus a nanġo anjam di qusiqa qutuosiqa tigelej. Tigelosiq jagwa ti ya ti singila na minjrej, “Ninġi laoiy.” Onaqa jagwa ti ya ti laosib tulan maninej. ²⁵ Onaqa Yesus na aqa anġro nanġi minjrej, “Ninġi kiyaaqa e qa nunġo areqalo singilatosai?” Degsi minjrnaq nanġi tulan ulaugetosib segi segi maroqneb, “Yesus a tamo kiyero deqa jagwa ti ya ti minjrqaqa aqa anjam qusib laonub?”

Yesus a tamo bei aqa jejamuq na mondor uge gargekoba winjretej

²⁶ Onaqa Yesus aqa anġro nanġi ti Galili sawa uratosib ya agu ambleq na potosib qobun na gilsib Gerasa sawaq di tiryeb. ²⁷ Tiryosib Yesus a mandamq ainaqa qure deqaji tamo bei a bosiqqa Yesus itej. Tamo di a mondor uge uge na ojeleno qaji. A bati gaigai yosi laqnej. A nami koba degsi soqnej. A talq di nġiosaiqnej. A gaigai tamo sub ato sawaq di nġioqnej. ²⁸ Deqa a Yesus unsiqa tulan lelenosiqa bosiq Yesus aqa areq di singa pulutosiqa minjej, “O Yesus, Qotei Goge Koba aqa Niri, ni e kiyerbqa bonum? E ni endegsi mermqai, ni e jaqatin ebaim.”

²⁹ Mondor uge dena Yesus degsi minjej. Di kiyaaqa? Yesus na singila na minjoqnej, “Ni tamo di uratosim ulan.” Mondor uge dena bati gargekoba tamo di aqa jejamu ugeugeiyeteqnaqa tamo qudei na ojoqnsib sil kokba na aqa singa ti ban ti tontoqnsib geregere taqatoqneb. Yeqnaqa mondor uge dena sil kokba kukoqyelenoqnsiqa tamo di oqnsiqa wadau sawaq osi giloqnej.

³⁰ Deqa Yesus na mondor uge di nenemyej, “Ino ñam yai?” Onaqa minjej, “Ijo ñam Qoto Tamo Gargekoba.” A na Yesus degsi minjej. Di kiyaaqa? Mondor uge tulan gargekoba tamo di aqa jejamuq di soqneb deqa. ³¹ Onaqa mondor uge nanġi singila na pailosib Yesus minjeb, “Ni iga sub guma kobaq di waigaim.”

³²⁻³³ Bati deqa bel tulan gargekoba nanġi mana goge dia suwaroqneb. Deqa mondor uge nanġi na Yesus minjeb, “Ni iga qarinqimqa iga bel nanġo jejamuq gilelenqom.” Onaqa Yesus a mondor uge nanġi odnjrnaqqa nanġi na tamo di uratosibqa segi segi bel nanġo jejamuq gileleneb. Gilnabqa bel kalil nanġi gurgurosib botau dena prugelenosib yaq aisib ya uysib moreneb.

³⁴ Onaqa bel taqatoqneb qaji tamo nanġi kumbra di unsibqa jaraiyosib qure miligiq aisib tamo unġasari kalil nanġi sainjroqnsib laqneb. Gamq di dego sainjroqnsib laqneb.

³⁵ Onaqa tamo unġasari nanġi kumbra di unqajqa beb. Bosib Yesus aqa areq di koroosib nġam ateb di tamo nami mondor uge ti sosiq yosi laqnej qaji aqa areqalo boleosiqa gara tigsig Yesus aqa singa jojomq di awesonaq uneb. Unsib ulaugeteb. ³⁶ Onaqa tamo nanġi Yesus aqa manwa di uneb qaji nanġi na tamo unġasari nanġi sainjreb. Yesus na mondor uge winjrnaq tamo a boleej deqa sainjreb. ³⁷ Yesus a manwa di babtej deqa tamo unġasari kalil Gerasa sawaq di soqneb qaji nanġi tulan ulaugetosib minjeb, “Ni iga uratgosim ulan.” Onaqa Yesus a qobun gogetosiqa nanġi uratnrnsiq aiyej. ³⁸ Aiqqa

laqnaqa tamo Yesus na mondor uge winjretej qaji a singila na pailosiq minjej, “E ni daurmqai.” Onaqa Yesus na saidyosiq minjej, ³⁹ “Ni olo ino segi qureq gilsim Qotei na kumbra tulan boledamu emqo deqa nanqi sainjre.” Onaqa a puluosiq aqa qureq gilsiq Yesus na kumbra tulan boledamu yej deqa tamo ungasari kalil nanqi sainjroqnsiq laqnej.

Unja bei a Yesus aqa gara ojnaq boletosiq olo angro moiyej qaji a tigeltej

⁴⁰ Onaqa Yesus a olo qobun gogetosiq Galili sawaq gilej. Gilsiq qobun tiryonaq mandamq aisiq nam atej di tamo ungasari tulan gargekoba nanqi nami bosib a qa tariñesonab unjrej. Deqa nanqi a unsibqa tulan areboleboleinjrej. ⁴¹ Onaqa Qotei tal taqato tamo bei aqa ñam Jairus a bosiq Yesus aqa areq di singa pulutosiq pailyosiq minjej, “Ni ijo talq au.” ⁴² Degsi minjej. Di kiyaaqa? Aqa angro sebin qujai bole qujai moiqa laqnej deqa. Angro aqa wausau 12.

Onaqa Yesus na Jairus odyosiq tigelosiq a dauryosiq gileqnaqa tamo ungasari tulan gargekoba nanqi dego nanqi aiyel daurnjrsib jujunosib giloqneb. ⁴³ Gileqnaqqa nanjo ambleq di unja bei ma ti soqnej qaji a nanqi daurnjrsiq giloqnej. Unja di nami bai na unej leñ aiyosiq degsi soqnej wausau 12 uratej. Tamo gargekoba nanqi nami a boletqa yeqnab nanqi keresainjroqnej. ⁴⁴ Deqa a Yesus aqa qoreq na dadauryosiq ban waiyosiq Yesus aqa gara mutu ojej. Ojnaqa aqa leñ aiyosiq qaji di koboej. ⁴⁵ Onaqa Yesus a marej, “Yai na ijo gara ojqa?” Onaqa tamo ungasari kalil nanqi saidonabqa Pita na Yesus minjej, “O Tamo Koba, ni unime. Tamo ungasari tulan gargekoba nanqi ni daurmosib jujunmejunub.” ⁴⁶ Onaqa Yesus a kamba marej, “E qalieonum, bei na ijo gara ojqaqa singila qudei ijo jexamu uratosiq aqaq gilqo.” ⁴⁷ Onaqa unja di a are qalej, “E Yesus aqa gara ojonum ijo ma koboqo di ulitqa keresai.” A degsi are qalsiq are tonnyonaqa jinnga na bosiq Yesus aqa areq di singa pulutosiq tamo ungasari kalil nanjo namdamuq di aqa kumbra yej qaji di ubtektej. A Yesus aqa gara ojej deqa ti aqa ma urur koboej deqa ti ubtej. ⁴⁸ Onaqa Yesus na minjej, “O unja, ni ino areqalo e qa singilatosisim ijoq bonum deqa ino ma agi koboqo. Deqa ni are lawo na gilsim bole soqnime.”

⁴⁹ Yesus na unja degsi minjeqnaqa tamo bei a Jairus aqa talq dena bosiq Jairus minjej, “Unjum. Ino angro nami moiqa. Deqa ni Qalie Tamo a laña wau koba yaim. Uratim aiyem.” ⁵⁰ Degsi minjnaqa Yesus a anjam di qusiq Jairus minjej, “Ni ulaaaim. Ni e qa ino areqalo singilatimqa ino angro a boleosisim ñambile sqas.” ⁵¹ Osiqqa Jairus ombla gilsib Jairus aqa talq di branteb. Brantosib Yesus na tamo ungasari kalil nanqi tal gogetqa saidnjrsiq angro moiyej qaji aqa ai abu aqa angro qalub agi Pita na Jon na Jems na nanqi segi joqsqa tal gogeteb. ⁵² Tamo ungasari kalil nanqi na angro moiyej qaji a akamkobatoqneb. Deqa Yesus na minjrej, “Ninji akamaib. Angro di a moiysai. A laña ñeisiq qambumtejunu.” ⁵³ Degsi minjnaqa nanqi Yesus kikiyeb. Nanqi qalieeb, “Angro a nami moiyoletqo.” Degsib qalieosib deqa Yesus kikiyeb. ⁵⁴ Onaqa Yesus a warum miligiq gilsiq angro aqa ban ojsiq soqtosiq minjej, “O Angro, ni tigel.” ⁵⁵ Degsi minjnaqa a olo ñambile osiq urur tigelej. Onaqa Yesus na aqa ai abu nanqi minjrej, “Ninji inji osib a anaiyiy.” ⁵⁶ Aqa ai abu nanqi Yesus aqa manwa di unsib deqa nanqi tulan prugueteb. Onaqa Yesus na minjrej, “Ninji ijo manwa endi unonub deqa ninji ijo ñam ubtosib tamo qudei minjraib.”

9

Yesus na aqa angro 12 nanqi wau enjrej

¹ Bati bei Yesus na aqa angro 12 nanqi koroinjrsiq singila enjrej. Nanqi tamo ungasari nanjo jexamuq dena mondor uge uge winjrqaqqa ti tamo nanjo ma kobotetnjraqqa ti deqa singila enjrej. ² Osiqqa nanqi qariñnjrsiq minjrej, “Ninji giloqnsibqa Qotei na aqa segi tamo ungasari nanqi taqatnjrsim nanjo Mandor Koba sqas anjam di minjre minjre laqnsibqa nanjo ma kobotetnjroqniy.” ³ Osiqqa olo minjrej, “Ninji inji inji osib

gilaib. Toqon ojaib. Nungo qaquñ aib. Ingi uyo bei osib gilaib. Silali osib gilaib. Gara jugo aiye aiyel aib. ⁴ Ningsi qure bei beiq di brantoqnsibqa tal qujaiq di soqniy. Dena olo tigelqnsib qure beiq giloqniy. ⁵ Tamo nangi ningsi gereingosaiabqa ningsi qure di uratqa oqnsib nungo singa tumbum butuyoqniy. Yimqa nangi nungo kumbra di unsib poinjrqa, 'Bole, iga kumbra ugetonum.' ⁶ Onaqa Yesus aqa angro 12 nangi tigelosib qure qureq giloqnsibqa Yesus aqa anjam bole tamo ungasari nangi minjre minjre laqnsib nango ma kobotetnjroqneb.

Herot a qalieqajqa, "Yesus a tamo yai?"

⁷ Mandor Herot a manwa kalil Yesus a yoqnej qaji deqa quej. Qusiqa areqalo kobaiyej. Di kiyaga? Tamo qudei nangi maroqneb, "Tamo di a Jon yansnjro qaji. A moisiq olo subq na tigelqo." ⁸ Onaqa qudei nangi maroqneb, "Tamo di a Elaija kiyo olo bqo?" Olo qudei nangi maroqneb, "Tamo di a Qotei aqa medabu o tamo nangi nami soqneb deqaji bei. A olo subq na tigelqo." ⁹ Ariya Herot a segi marej, "Tamo di a Jon sai. Jon agi e na kakro gentem moiyej koboej. Di tamo yai olo bqo? E a qa anjam gargekoba queqnum." Herot a degsi marsiqa Yesus unqajqa are qalsiq soqnej.

Yesus a tamo 5,000 nangi ingi anainjrej

¹⁰ Onaqa Yesus aqa anjam maro tamo 12 nangi olo bosib aqa areq di koroosibqa kumbra kalil nangi yoqneb qaji deqa saiyosib minjoqneb. Minjnabqa Yesus a qusiqa nangi joqsiq qure bei ñam Betsaida gileb. ¹¹ Gileqnaabqa tamo ungasari nangi endegsib queb, "Yesus a Betsaida gileqnu." Degsib qusibqa Yesus dauryosib gileb. Dauryosib gileqnaabqa unjrsiqa Qotei na aqa segi tamo ungasari nangi taqatnjrsim nango Mandor Koba sqas anjam di minjroqnej. Tamo ungasari ma ti so qaji nangi dego Yesus dauryosib gileqnaabqa a na nangi kalil boletnjroqnej. ¹² Onaqa sen aisiq bilaqtonaqa Yesus aqa angro 12 nangi aqa areq bosib minjeb, "O Tamo Koba, ni na tamo ungasari nangi minjrimqa qure qureq gilsib dia ingi uysib ñerenqab. Endi wadau sawa. Ingi saiqoji." ¹³ Onaqa Yesus na minjrej, "Ningsi na ingi anainjriy." Degsi minjrnaqa nangi na kamba minjeb, "Iga ingi sai. Iga bem 5 qe aiyela segi unu. Di keresai. Iga aisim ingi tulan koba awaiyosim tamo ungasari kalil endi nangi anainjrrom di dego kereqasai." ¹⁴ Nangi degsib mareb. Di kiyaga? Tamo 5,000 soqneb deqa.

Onaqa Yesus a kamba aqa angro nangi endegsi minjrej, "Ningsi na tamo ungasari nangi minjribqa qur segi segi 50 awoelenqab." ¹⁵ Onaqa Yesus aqa angro nangi na tamo ungasari nangi minjrnab dedegsib awoelenqab. ¹⁶ Awoonabqa Yesus na bem 5 ti qe aiyel ti di osiqa lan goge tarosiqa Qotei pailyej. Pailyo koboonaga bem ti qe ti gingenyosiqa aqa angro nangi enjreqnaqa nangi na osi giloqnsibqa tamo ungasari nangi jeisib enjreqnab uyoqneb. ¹⁷ Uynab kalil menetnjrej. Onaqa ingi oto uratelenqab qaji di Yesus aqa angro nangi na koroiyosib gumba kokba 12 di jignab maqelenqab.

Pita a Yesus qa poiyonaqa aqa ñam ubtej

¹⁸ Bati bei Yesus aqa angro nangi ti sasalosib nangi segi sosibqa Yesus a Qotei pailyoqnej. Pailyo koboonaga a na aqa angro nangi endegsi nenemnjrej, "Tamo ungasari nangi e qa kiyersib mareqnu?" ¹⁹ Onaqa aqa angro nangi na minjeb, "Tamo qudei nangi mareqnu, ni Jon yansnjro qaji. Qudei nangi mareqnu, ni Elaija. Qudei nangi mareqnu, ni Qotei aqa medabu o tamo nangi nami soqneb deqaji bei agi subq na tigelqo." ²⁰ Onaqa Yesus a nangi olo nenemnjrej, "Ningsi segi e qa kiyersib mareqnu?" Onaqa Pita na minjej, "Ni Qotei aqa Kristus."

Yesus a marej, "E moisiy olo subq na tigelqai"

²¹ Pita a anjam degsi marnaqa Yesus na aqa angro nangi singila na getentnjrsiqa minjrej, "Ningsi anjam di ubtosib tamo qudei minjraib." ²² Osiqa minjrej, "E Tamo Angro.

Bunuqna e jaqatin koba oqai. Juda gate nanği ti atra tamo kokba ti dal anjam qalie tamo nanği ti e qoreibosib lubsib moiyoqbqab. Bati qalub koboamqa e olo subq na tigelqai.”

²³ Osiqa aqa anğro kalil nanği endegsi minjrej, “Tamo bei na e daurbqa osimqa a aqa segi areqalo kalil uratekritosim bati gaigai aqa segi namburbas qoboiosim e daurboqnem. ²⁴Tamo bei na aqa segi nambile taqatqajqa arearetqas di a padalqas. Ariya tamo bei a e qa are qalsimqa aqa segi nambile uratqas di a olo nambile bole oqas. ²⁵Tamo bei a mandam qa ñoro kalil koroiyosim ariya mondon aqa segi qunun padalqas di ñoro dena a kiyersim olo aqaryaiyqas? Di keresai. ²⁶E Tamo Anğro. Tamo bei a e qa ti ijo anjam qa ti jemaiyqas di mondon e bosiyqa e kamba tamo deqa jemaibqas. Bati di e ijo segi rian na ti ijo Abu aqa rian na ti ijo Abu aqa lan anğro nanço rian na ti bqai. ²⁷E bole mernğwai. Tamo qudei ijo areq endi tigelejunosub qaji nanği morenosaisoqñibqa Qotei na nanği taqatnjrsim nanço Mandor Koba soqñimqa nanği unqab.”

Yesus aqa anğro qalub nanği mana goge di Yesus aqa jejamu bulyonaq unobeiteb

²⁸ Yesus a anjam degsi marsiq koboonaqa bati 8 onaqa a Qotei pailyqa marsiqa Pita na Jon na Jems na nanği qalub joqsiqa koba na manaq oqeb. ²⁹ Manaq oqsib dia Yesus a Qotei pailyeqnaqa aqa ulatamu bulyonaq nanği unobeiteb. Aqa gara dego tulan puloñosiq qatekritej. ³⁰ Onaqa tamo aiyel brantosib Yesus ombla anjam maroqñeb. Tamo aiyel di Moses Elaija wo. ³¹ Nanği aiyel rian koba ti Qotei aqa singila ti beb. Bosibqa Yesus a bunuqna Jerusalem dia aqa wau kobotosim moism mandam uratqas anjam deqa Yesus ombla qairoqñeb. ³² Yesus aqa anğro qalub nanği tulan urnamjnnaqa nerenesoqñeb deqa olo qutuosibqa nam poinjnnaqa Yesus aqa rian koba de ti tamo aiyel a ombla tigelesoqñeb qaji nanği ti unjreb. ³³ Onaqa Moses Elaija wo nanği olo Yesus urateqñabqa Pita na minjej, “O Tamo Koba, Moses Elaija wo bosib iga koba na endi unum di bolequja. Deqa iga tal kiñilala qalub gereiyqom. Bei ino. Bei Moses aqa. Bei Elaija aqa.” Pita a anjam bei marqa saiyonaqa anjam di lanja marej.

³⁴ Mareqnaqa lanbi aisiqa nanği kabutjnnaqa nanği ulaugeteb. ³⁵ Onaqa lanbi miligiq dena anjam bei endegsi brantonaq nanği queb, “Endi ijo Anğro qujai e segi na giltem qaji. Ningi aqa anjam quetoqñiy.” ³⁶ Onaqa Yesus aqa anğro nanği anjam di qusib nam ateb di Yesus a segi nanği koba na sonab uneb. Nanği tamo bei unosai. Bati deqa nanği kumbra uneb qaji di ubtosib tamo qudei nanği minjrosaiyoqñeb. Nanği mequmosib soqñeb.

Yesus a anğro mel aqa jejamuq na mondor uge wiyetej

³⁷ Nebeonaqa nanği manaq dena olo aisib tamo unğasari tulan gargekoba mana utruq di tarinasonab itnjreb. ³⁸ Onaqa tamo unğasari nanço ambleq dena tamo bei a brantosiqa tulan maosiq Yesus minjej, “O Qalie Tamo, ni ijo anğro mel unime. A ijo anğro qujai bole qujai. ³⁹ Mondor uge na aqa jejamu ojoqñsiqa mandamq waiyeqnaqa a tulan lelenoqñsiqa aqa medabuq na maul aiyeqnu. Mondor uge dena a qunjimyoqñsiqa aqa jejamu tulan ugeugeiyeqnu. A olo uratosaiyeqnu. ⁴⁰ Deqa e na ino anğro nanği minjronum, ‘Ningi mondor uge di wiyiy.’ Minjronumqa nanği na wiyqa yonub keresaijnraqo.”

⁴¹ Onaqa Yesus a anjam di qusiqa marej, “Ningi tamo unğasari bini bati endeqa unub qaji nunço areqalo e qa singilatosai bole sai. Nunço areqalo ti kumbra ti tulan uge. Bati gembub e ningi koba na sosiyqa nunço gulbe di qoboioqñqai?” Degsi marsiqa anğro di aqa abu minjej, “Ino anğro mel di osau.” ⁴² Onaqa osi beqnaqa mondor uge dena aqa jejamu ojsiq mandamq waiyosiq qunjimyoqñej. Yeqnaqa Yesus na mondor uge di njrintosiq wiyonaq anğro aqa jejamu uratonaq boleej. Boleonaqa Yesus na anğro di ban ojsiq osi gilsiq aqa abu yej. ⁴³ Onaqa tamo unğasari kalil mana utruq di soqñeb qaji nanği Qotei aqa manwa di unsibqa tulan prugugeteb.

Yesus a marej, “E moisiy olo subq na tigelqai”

Tamo unğasari nanği manwa kalil Yesus a yoqnej qaji deqa are koba qaleqñabqa a na aqa anğro nanği endegsi minjrej, ⁴⁴ “Ningi ijo anjam endi geregere quiy. E Tamo Anğro.

Jeu tamo nan̄gi na e ojsib tamo qudei nan̄go ban̄q di atqab.” ⁴⁵ Onaqa Yesus aqa an̄gro nan̄gi aqa anjam di qusib anjam aqa utru Qotei na ulitej deqa nan̄gi poinjrosai. Deqa nan̄gi Yesus nenemyqajqa ulaeb.

Yesus aqa an̄gro yai a ñam ti sqas?

⁴⁶ Bati bei Yesus aqa an̄gro nan̄gi segi segi ñirin̄osib an̄gro yai a nan̄gi kalil bun̄njrsim ñam ti sqas deqa anjam na qotoqneb. ⁴⁷⁻⁴⁸ Onaqa Yesus a nan̄go areqalo di qalieosiqa an̄gro kiñala bei osiqa aqa areq di tigeltosiqa nan̄gi osornjrej. Osornjrsiqa minjrej, “Tamo bei a ijo ñam qa are qalsimqa an̄gro kiñala endeqaji bei osim geregereiyqas di a e dego osim geregereibqas. Tamo a e osim geregereibqas di a na ijo Abu e qarinjbej qaji di dego osim geregereiyqas. Nun̄go ambleq di tamo bei a aqa segi ñam soqtqa uratqas di tamo dena nin̄gi kalil bun̄gosim ñam ti sqas.”

Tamo nan̄gi nin̄gi jeut̄ngosaieqñub di nan̄gi nin̄gi koba na wau qujai

⁴⁹ Onaqa Jon na Yesus minjej, “O Tamo Koba, ni que. Iga tamo bei unem. A ino ñam na mondor uge nan̄gi winjreqnaqa iga na unsim saidyem. Di kiyaaqa? A iga koba na wauosaieqñu deqa.” ⁵⁰ Onaqa Yesus na minjej, “Nin̄gi a saidyaib. Tamo nan̄gi nin̄gi jeut̄ngosaieqñub di nan̄gi nin̄gi koba na wau qujai.”

Samaria tamo nan̄gi na Yesus qoreiyeb

⁵¹ Onaqa Yesus a mandam uratosim lan̄ qureq oqwajqa bati jojomonaqa a Jerusalem aiqajqa areqalo qujaitosiqa Jerusalem areiyosiq walwelej. ⁵²⁻⁵³ Walweloqñsiqa aqa an̄gro qudei nan̄gi qarinjnrnaqa nan̄gi namo aisib Samaria nan̄go qure beiq di brantosib Yesus a di ñeiqajqa minjrnabqa nan̄gi na saideb. Di kiyaaqa? A Jerusalem aiyooqnej deqa. ⁵⁴ Onaqa Yesus aqa an̄gro aiyel Jems Jon wo nan̄gi kumbra di unsibqa minjin̄ oqetnrnaqa Yesus minjeb, “O Tamo Koba, ni marimqa iga ñamyuwo metonam lan̄ goge na aisim tamo nan̄gi di koitnrqas.” ⁵⁵ Onaqa Yesus a bulosiqa nan̄gi aiyel ñirin̄tnrej. ⁵⁶ Osiqa aqa an̄gro kalil nan̄gi joqsiqa koba na qure beiq aiyeb.

Tamo qudei nan̄gi Yesus dauryqajqa mareb

⁵⁷ Nan̄gi gam dauryosib aiyeqñabqa tamo bei na Yesus minjej, “Ni sawa sawaq giloqñimqa e ni daurmoqñai.” ⁵⁸ Onaqa Yesus na minjej, “Baun̄ juwan̄ nan̄gi tal ti. Agi sub miligiq di ñereñeqñub. Qebari nan̄gi simi ti. Deqa nan̄gi simiq di ñereñeqñub. Ariya e Tamo An̄gro ñeiqajqa tal saiqoji. Deqa ni e daurbqajqa gulbe koba.” ⁵⁹ Osiqa tamo bei minjej, “Ni e daurbe.” Degsi minjnaqa tamo dena minjej, “O Tamo Koba, ni e odbimqa e mati aisiy ijo abu qa tariñoqñai. A moiymqa subq atsiy di e ni daurmqai.” ⁶⁰ Onaqa Yesus na minjej, “Un̄gum. Tamo moiyo qaji nan̄gi segi na tamo moiyo qaji nan̄gi subq atelenoqñab. Ariya ni sawa sawaq giloqñsimqa Qotei na aqa segi tamo un̄gasari nan̄gi taqatnjrsim nan̄go Mandor Koba sqas anjam di minjre minjre laqne.”

⁶¹ Onaqa tamo bei na Yesus minjej, “O Tamo Koba, ni marimqa e mati gilsiy ijo was nan̄gi ban̄ ojelen̄osiy bosiy ni daurmqai.” ⁶² Onaqa Yesus na minjej, “Qotei na aqa segi tamo un̄gasari nan̄gi taqatnjrsim nan̄go Mandor Koba sqas anjam di ni mare mare laqne. Ni que. Tamo bei a kuñi ojsimqa a bulosim qoreq ñam atoqñqas di a Qotei aqa wau ojqa keresai.”

10

Tamo 72 nan̄gi Yesus aqa anjam mare mare laqneb

¹ Bati bei Tamo Koba a na tamo kalil a dauryoqñeb qaji nan̄gi metnrnaqa aqa areq bonabqa nan̄go ambleq dena tamo 72 nan̄gi giltñrej. Nan̄gi aqa anjam mare mare laqajqa deqa giltñrej. Giltñrsiqa nan̄gi aiye aiyel namoosib qure kalil a segi bunuqna walwelosim aiqas qaji nan̄gi deq aiqajqa minjrsiqa qarinjnrnaq aiyeb. ² A nan̄gi qarinjnrqa osiqa yawo anjam endegsi minjrej, “Wauq di in̄gi gargekoba melionub.

Ariya ingi meli bunuj otorqajqa wau tamo gargekoba sai. Deqa ningi wau lanja minjibqa a na wau tamo nanngi qarinjrimqa nanngi aqa wauq gilsib ingi meli bunuj otorelenqab.

³ “Deqa ningi aiyiy. Ningi kaja du du bul unub deqa e na ningi qarinitqa aisib baun juwan nanngo ambleq di wauoqnqab. ⁴ Ningi silali osib aiyab. Nunngo qaquj aib. Singa tatal jigaib. Ningi aiyoqnsibqa gamq di tamo qudei turoqnsibqa nanngi anjam bei minjraib. ⁵ Ningi tal bei gogetoqnsibqa tamo ungasari tal miligiq di unub qaji nanngi endegsib minjroqniy, ‘Ningi lawo na soqniy.’ ⁶ Degsib minjroqniyqa lawo tamo bei sqas di a nunngo lawo anjam di oqas. Ariya lawo tamo bei sqasai di nunngo lawo anjam di olo puluosim nunngoq bqas. ⁷ Ningi qure bei beiq di brantoqnsibqa tal qujaiq di soqniy. Olo tal bei bei gogetoqnaib. Nanngi na ningi joqsib ingi ti ya ti anaingoqniy uyoqniy. Ningi Qotei aqa wau tamo unub deqa nunngo awai agi oqniy.

⁸ “Ningi qure beiq di brantoqniyqa nanngi ningi joqoqnsib ingi anaingoqniy uyoqniy. ⁹ Ningi qure dia sosibqa tamo ungasari ma ti unub qaji nanngi boletnjroqnsib endegsib minjroqniy, ‘Qotei a nunngo Mandor Koba sosim ningi taqatngwajqa bati jojomoq.’ ¹⁰ Ariya ningi qure beiq di brantoqniyqa nanngi ningi gereingosaiabqa ningi nanngi uratnjrqa oqnsib nanngo qure ambleq di tigeloqnsibqa endegsib minjroqniy, ¹¹ ‘Ningi Qotei qoreiyonub deqa nunngo qure qa tumberum gago singa qandratqo qaji agi butuyetngonum. Ariya ningi endegsib qalieoiy, Qotei a nunngo Mandor Koba sosim ningi taqatngwajqa bati jojomoq.’ O ijo angro, ningi degsib minjroqniy. ¹² E ningi merngwai. Mondonj Qotei a tamo ungasari nanngo une qa peginjrrqa batiamqa a na qure deqaji nanngi tulan padaltnjrougetqas. A na Sodom qure nanngi degsim padaltnjrrqasai. A nanngi gulbe kiñala enjrrqas.

Tamo ungasari are bulyosai qaji nanngi mondonj tulan padalougetqab

¹³ “O Korasin qure ti Betsaida qure ti, ningi tulan padalougetqab. Di kiyaaqa? Manwa e nunngoq di yoqnem qaji di Tair qure ti Saidon qure ti nanngoq di brantej gamu nanngi nami are bulyosib are uge qa gara jigsib nam sumq di awoeb gamu. ¹⁴ Deqa e ningi endegsi merngwai. Mondonj Qotei a tamo ungasari nanngo une qa peginjrrqa batiamqa a na ningi tulan padaltnjrougetqas. A na Tair qure ti Saidon qure ti nanngi degsim padaltnjrrqasai. A nanngi gulbe kiñala enjrrqas. ¹⁵ O Kaperneam tamo ungasari, ningi lan qureq oqwa kere e? Keresai. Qotei na ningi breingimqa moiyo qureq aiqab.”

¹⁶ Osiqua Yesus na aqa angro nanngi endegsi minjrej, “Tamo bei a nunngo anjam qusim dauryqas di a ijo anjam dego qusim dauryqas. Ariya tamo a ningi qoreingwas di a na e dego qoreibqas. Tamo a e qoreibqas di a na ijo Abu e qarinjbej qaji di dego qoreiyqas.”

Tamo 72 Yesus na qarinjrej qaji nanngi olo aqa areq beb

¹⁷ Yesus na tamo 72 nanngi di qarinjrnaj aisib aqa anjam mare mare laqneb. Onaqa bunuqna nanngo wau di koboonaqa nanngi olo puluosib Yesus aqa areq bosib areboleboleinjrnaja minjeb, “O Tamo Koba, iga ino ñam na mondor uge uge nanngi winjreqnamqa nanngi gago anjam dauryoqnsib jaraiyoqneb.” ¹⁸ Onaqa Yesus na minjrej, “Kola minjal urur mandamq aiyeqnu dego kere Satan a urur lan goge na ulonosiq aiyeqnaq e unonum. ¹⁹ Ningi quiy. E na Qotei aqa singila ningi engonum. Deqa ningi singila di osib amal uge ti degin ti nanngo singila tentoqnsib laqnqab. Gago jeu tamo Satan aqa singila kalil dego ningi na kobotoqnqab. Deqa ingi bei na yala ningi ugeugeingwa keresai. ²⁰ Mondor uge nanngi nunngo anjam dauryoqnsib jaraiyeqnu di bolequja. Ariya ningi deqa tulan areboleboleingaiq. Qotei a nunngo ñam lan qureq di nenngrenyey unu. Ningi deqa tulan areboleboleingem.”

Yesus a tulan areboleboleiyonaqa Qotei pailyej

²¹ Bati deqa Mondor Bole a Yesus aqaq aisiq areqalo singilatetonaqa a tulan areboleboleiyonaqa Qotei endegsi pailyej, “O Abu, ni segi lan qa ti mandam qa ti Koba. E ino ñam soqteqnum. Di kiyaaqa? Ni ijo anjam kalil powo tamo nanngi qa ulitoqnsimqa tamo

nanği anğro du du bul unub qaji nanği segi qa babteqnam nanği poinjreqnu. Od, Abu, ni ino segi areqalo dauryosim agi degyeqnum.” ²² Yesus a degsi Qotei pailyej. Osiqa marej, “Ijo Abu na inği inği kalil ijo banq di atelenej unu. E segi Qotei aqa Niri. Tamo bei a e qa qaliesai. Ijo Abu a segi e qa qalie. Tamo bei a ijo Abu qa qaliesai dego. E segi ijo Abu qa qalie. E na tamo qudei nanği ijo Abu osornjrqa areibqas di osornjrqai. Yim nanği dego ijo Abu qa qalieqab.”

²³ Yesus a degsi marsiqa aqa anğro nanği joqsiqa nanği segi sasalosib a na minjrej, “Ninği nunço nıamdamu na ijo kumbra uneqnub deqa ninği tulan areboleboleinğem.

²⁴ Ninği quiy. Nami mandor kokba ti Qotei aqa medabu o tamo nanği ti gargekoba kumbra ninği bini uneqnub qaji di unqajqa are koba soqnej. Ariya nanği unosaiioqneb. Anjam ninği bini queqnub qaji di dego nanği quqwjajqa are koba soqnej. Ariya nanği quosaiioqneb.”

Samaria tamo bei a kumbra bole yej

²⁵ Onaqa dal anjam qalie tamo bei a Yesus aqa sinğila lanja tenemtqa osiqa endegsi nenemyej, “O Qalie Tamo, e kumbra bole kiye dauryosiy dena e nıambile gaigai sqai?”

²⁶ Onaqa Yesus na kamba minjej, “Dal anjam nengrenq di kiyersi unu? Ni gaigai sisiyeqnum. Deqa ni segi na mare.” ²⁷ Onaqa tamo dena minjej, “Dal anjam endegsi unu, ‘Ni ino Tamo Koba Qotei a tulan qalaqalaiyime. Qalaqalaiyosim ino are miligi ti ino qunun ti ino sinğila ti ino areqalo ti kalil a yekritime. Osim ni ino segi jejamu gereiyeqnum dego kere ino was nanği degsim geregereinjroqnime.’ ” ²⁸ Onaqa Yesus na minjej, “Ni kere maronum. Deqa ni kumbra di yoqnqam dena ni nıambile oqam.”

²⁹ Onaqa tamo di a diqosiq aqa segi powo babtqa are qalsiq deqa olo Yesus nenemyej, “Tamo yai a ijo was unu deqa e na gereiyqai?” ³⁰ Onaqa Yesus na kamba yawo anjam endegsi minjej, “Tamo bei a Jerusalem dena tigelosiqqa gam dauryosiq Jeriko qureq aiyeqnaqa gamq di bajın tamo qudei nanği na a ojsib aqa inği inği kalil yayiekrıteb. Osib aqa gara palontetosib qalougetonab a moiqa jomonaqa gam qalaq di a uratosib jaraiyeb. ³¹ A gam qalaq di nıeiesonaqa atra tamo bei a gam dena walwelosiq gilsiq tamo di unej. Unsiqa a aqaryaiyqa uratosiqqa gam qalaq beiq na bunyosiqqa gilej. ³² Onaqa sokiñalayonaq tamo bei a dego gam dena walwelosiq gilej. A Livai tamo. A atra tal taqatoqnej qaji. A gam dena walwelosiq tamo di gam qalaq di nıeiesonaq unsiqa a dego tamo di aqaryaiyqa uratosiqqa gam qalaq beiq na bunyosiqqa walwelosiq gilej.

³³⁻³⁴ “Ariya olo sokiñalayonaq Samaria tamo bei a dego gam dena walwelosiq gilej. Gilsiq tamo di unsiqa a qa tulan dulosiqqa aqa areq bosiqqa goren ti wain ti osiq aqa jejamu pupoiyeleneb qaji di yanselenosiqqa qoselenetej. Osiqa a soqtosiqqa aqa donki quraq di atsiqa osi gilsiqqa tamo nıerenjo qaji talq di gereiyosiq taqatoqnej. ³⁵ Onaqa nebeonaqa Samaria tamo di aqa segi qureq gilqa osiqa nıerenjo qaji tal taqato tamo aqa banq di silali banqa qudei atsiqa minjej, ‘Ni silali endena tamo di geregereiyoque. E bosiy ino segi silali banqa gembub ni olo uratqam di ni kamba emqai.’ ”

³⁶ Yesus na dal anjam qalie tamo di yawo anjam degsi minjsiqqa olo minjej, “Tamo qalub nanği gam dena walwelosib gileb. Deqa ni merbe. Tamo yai a tamo gam qalaq di qalnab nıeiesoqnej qaji aqa was bole?” ³⁷ Onaqa dal anjam qalie tamo na kamba Yesus minjej, “Samaria tamo agi tamo deqa dulej qaji di aqa was bole.” Onaqa Yesus na minjej, “Ni kere maronum. Deqa ni gilsim kumbra degsim yoqne.”

Yesus a Marta Maria wo nanço talq di soqnej

³⁸ Onaqa bati bei Yesus aqa anğro nanği koba na walwelosib aisib qureq beiq di branteb. Qure dia unja bei soqnej aqa nıam Marta. A nanği joqsiq koba na aqa tal gogeteb. ³⁹ Marta aqa jaja bei soqnej aqa nıam Maria. A Tamo Koba aqa sinğa jomq di awoosiqqa aqa anjam quoqnej. ⁴⁰ Ariya Marta a nanço inği goiyetnırqa marsiqa wau koba yoqnej. Osiqa Yesus aqa areq bosiq minjej, “O Tamo Koba, ijo jaja na e uratbqoqa e segi inği

goiyoqnsim inġi inġi kalil gereiyeqnum. A na e yala aqaryaibosai. Deqa ni na minjimqa a e aqaryaibem.”⁴¹ Onaqa Tamo Koba a na kamba Marta minnej, “O Marta, ni inġi inġi kalil qa are koba qaleqnum. Ni inġi inġi deqa are kobaimaiq.”⁴² Inġi qujai qa are qalqam di kere. Maria a inġi qujai di oqo. Inġi di tulaŋ boledamu. Inġi di tamo bei na olo yaiyqa keresai.”

11

Yesus a pailyo kumbra qa anjam palontej

¹ Onaqa bati bei Yesus a sawa beiq gilsiq dia Qotei pailyosiq sonaqa aqa anġro bei na minnej, “O Tamo Koba, Jon a nami aqa anġro naŋgi pailyqajqa gam osornjroqnej dego kere ni na iga dego pailyqajqa gam osorge.”² Onaqa Yesus na aqa anġro naŋgi endegsi minjrej, “Niŋgi Qotei pailyqa osibqa endegsib pailyoqniy, ‘O Abu, ino ñam tulaŋ getento.

Ni bosim gago Mandor Koba sosim iga taqatgoqnime.

³ Gago inġi uyo bati gaigai keretgoqnime.

⁴ Tamo naŋgi iga qa une ateqnub qaji naŋgo une kalil iga na kobotetnjreqnum deqa ni kamba gago une kalil dego kobotetgoqnime.

Gulbe bei na iga walawalaigosim uneq waigwa laqnimqa ni iga aqaryaigoqnime.’ ”

⁵⁻⁶ Osiqa Yesus na olo minjrej, “Ino kadoi bei a qolo jige ino talq bosimqa oqeq di tigelosim mermqas, ‘O kadoi, ijo was a sawa isaq na walwelosiq ijo talq bqoqa e inġi bei anaiyqajqa di saiqoji. Deqa ni bem qalub ebimqa e anaiyqai.’ ”⁷ A degsi mermimqa ni na kamba minjqam, ‘Ni e ñeio ñam gentbaim. E siran qandimtonum. E ijo anġro naŋgi ti ñeiejunum. Deqa e ni bem emqa keresai.’ ”⁸ Ni na ino kadoi degsi minjimqa a ni tulaŋ wainmqas. Wainmimqa ni tigelosim bem yqam. A ino kadoi unu ni deqa are qalsim bem yqasai. A ni tulaŋ wainmqo deqa ni tigelosim inġi keretosim yqam. ⁹ Deqa e niŋgi endegsi mernġwai. Niŋgi inġi bei qa Qotei pailyqab di a na enġwas. Niŋgi inġi bei oqa marsibqa ñamqab di itqab. Niŋgi siranme kindokindonabqa Qotei na siran waqtetnġwas. ¹⁰ Tamo kalil Qotei pailyeqnub qaji naŋgi inġi eqnub. Tamo kalil inġi qa ñameqnub qaji naŋgi iteqnub. Tamo kalil siranme kindokindoneqnub qaji naŋgi Qotei na siran waqtetnjreqnu.

¹¹ “Tamo bei aqa anġro a manyim qe qa minjimqa a qe yqas. A amal uge yqasai. ¹² A na tuwe tawel qa minjimqa a tuwe tawel yqas. A deġin yqasai. ¹³ Deqa niŋgi quiy. Niŋgi tamo bolesai. Ariya niŋgi nuŋgo anġro naŋgi inġi bole bole enjreqnub. Niŋgi naŋgi saidnjrosaeqnub. Nuŋgo kumbra dena niŋgi endegsi poingem, nuŋgo Abu laŋ qureq di unu qaji a dego niŋgi saidnġosaieqnu. Niŋgi pailyqab di a na aqa Mondor Bole enġwas. A na niŋgi saidnġwasai bole sai.”

Tamo qudei naŋgi maroqneb, “Belsebul a Yesus aqa jejamuq di unu”

¹⁴ Onaqa Yesus a tamo bei mondor uge na medabu getentesoqnej qaji di mondor uge wiyetej. Wiyetonaqa a olo boleosiqa anjam maroqnej. Deqa tamo unġasari naŋgi Yesus aqa maŋwa di unsibqa tulaŋ prugugeteb. ¹⁵ Onaqa tamo qudei naŋgi dego Yesus aqa maŋwa di unsib Yesus yomuiyosib maroqneb, “Mondor uge naŋgo gate koba Belsebul a Yesus aqa jejamuq di unu. Singila dena a na mondor uge naŋgi winjreqnu.” ¹⁶ Onaqa tamo qudei naŋgi Yesus aqa singila laŋa tenemtqa osib gisanjosib minjeb, “Ni Qotei laŋ goge di unu qaji aqa singila bei babtım iga unqom.” ¹⁷ Onaqa Yesus a naŋgo areqalo di qalieosiqa yawo anjam endegsi minjrej, “Tamo naŋgi sawa qujaiq di unub qaji naŋgi segi poaiyelosib qotqab di naŋgi koba na gegerere sqa keresai. Naŋgi niñaqosib koboqab. Tamo naŋgi tal qujaiq di unub qaji naŋgi segi poaiyelosib qotqab di naŋgi dego koba na gegerere sqa keresai. ¹⁸ Dego kere Satan na aqa segi mondor uge naŋgi winjrqas di naŋgi poaiyelqab. Deqa Satan a kiyersim aqa mondor uge naŋgi olo taqatnjrqas? Di keresai. Niŋgi mareqnub, ‘Yesus a Belsebul aqa singila na mondor uge naŋgi winjreqnu.’ ”

19 Di sai. E Belsebul aqa singila na mondor uge nanngi winjrqai di yai aqa singila na nunngo angoro nanngi mondor uge winjrqab? Deqa nanngi segi na merngwab, ninngi anjam groteq nub. 20 Ariya e Qotei aqa singila na mondor uge nanngi winjrqai di ninngi endegsi poinngwas, 'Bole, Qotei a gago Mandor Koba sosim iga taqatgwajqa bati brantqo.' Ninngi degsi poinngwas.

21 "Tamo singila koba bei a an ti qaja ti ojelenosim aqa segi tal geregere taqatqas di aqa inngi inngi kalil bole sqab. 22 Ariya tamo bei tulan singila koba a bosim tamo di ombla qotsim singilaqas di a na qaja ti an ti tal aqa abu a dena singilaoqnej qaji di yaiyelenosim aqa inngi inngi kalil elenqas. Osim inngi inngi di tamo qudei nanngo banq di olo atelenqas.

23 "Tamo bei na e beterbqasai di a na e jeutbqas. Tamo bei a e ombla wauqasai di a na ijo wau ugetetbqas."

Mondor uge a tamo aqa jejamu uratosim olo bqas

24 Osiqa Yesus a olo marej, "Mondor uge a tamo bei aqa jejamuq dena ulanosim sawa kangranog gilqas. Gilsim dia laqnsimqa aqaratqajqa sawa namam ugeiyim marqas, 'E olo puluosiy ijo tal uratem qaji deq olo aiqai.' 25-26 A degsi marsimqa aisim tal di nami man solsi inngi inngi kalil gereiyeb milalejunu di unsimqa olo puluosim gilsim mondor uge 7 tulan ugedamu nanngi joqsim bosim koba na tal dia sqab. Soqnibqa tamo di aqa so tulan ugeqas. Aqa so uge namij degwasai. Aqa so olo tulan ugedamuqas."

Tamo yai nanngi tulan areboleboleinjrim sqab?

27 Yesus a anjam degsi marnaqa tamo ungasari nanngo ambleq dena unja bei a brantosiqa tulan lelenosiqa Yesus minnej, "Ino ai agi ni nami nambabtmosiqa munngum anaimoqnej qaji a Qotei aqa namgalaq di unja tulan bolequja. Deqa a tulan areboleboleiyim sqas."

28 Onaqa Yesus na kamba minnej, "Ijo ai a segi areboleboleiyqasai. Tamo nanngi Qotei aqa anjam quoqnsib dauryeqnub qaji nanngi dego tulan areboleboleinjrim sqab."

Tamo qudei nanngi Yesus aqa manwa unqajqa minjeb

29 Onaqa tamo ungasari tulan gargekoba nanngi Yesus aqa areq di koroeqnabqa a na nanngi endegsi minjroqnej, "Tamo ungasari bini bati endeqa unub qaji nanngo kumbra tulan ugedamu. Nanngi gaigai Qotei aqa manwa lanja unqajqa metbeqnub. Deqa e na Qotei aqa manwa bei nanngi osornjrqasai. Jona aqa manwa segi osornjritqa nanngi unqab. 30 Agi Jona a segi manwa bul sonaqa tamo ungasari Ninive qureq di soqneb qaji nanngi manwa di uneb. Dego kere e Tamo Angro manwa bul soqnit tamo ungasari bini bati endeqa unub qaji nanngi manwa di unqab. 31 Mondon Qotei na tamo ungasari nanngi peginjrq batiamqa unja mandor nami guta di sawa taqatoqnej qaji a tigelqas. Tigelosimqa tamo ungasari bini bati endeqa unub qaji nanngo kumbra uge babetnjrqas. A degyqas. Di kiyaga? Unja di a nami Solomon aqa powo kobaquja unqa marsiqa sawa isaq na walwewosi bej deqa. Ariya bini tamo bei Solomon tulan bunyejunu qaji a nunngo ambleq di unu. 32 Mondon Qotei na tamo ungasari nanngi peginjrq batiamqa Ninive tamo nanngi dego tigelqab. Tigelosibqa tamo ungasari bini bati endeqa unub qaji nanngo kumbra uge babetnjrqab. Nanngi degyqab. Di kiyaga? Ninive tamo nanngi nami Jona aqa anjam qusib are bulyeb deqa. Ariya bini tamo bei Jona tulan bunyejunu qaji a nunngo ambleq di unu."

Ino namdamu a ino jejamu qa pulon bul

33 Osiqa Yesus a olo marej, "Tamo bei a lam qatrentosim tal surumq di atqasai. Kulum miligiq jugwasai. Boleq di gaintim warum suwanamqa tamo ungasari nanngi tal miligiq gilsib warum geregere unqab. 34 Ino namdamu a ino jejamu qa pulon bul. Deqa ino namdamu boleqas di ino jejamu kalil suwanesqas. Ariya ino namdamu ugeqas di ino jejamu kalil ambruesqas. 35 Deqa ninngi geregere unoqniy. Nunngo jejamu suwanjunu

qaji di olo ambruo uge. ³⁶ Ino jejamu kalil suwanekritqas di taqal bei ambruqa keresai. Deqa ino jejamu kalil suwanjoq di soqneme. Lam pulonjosiq ni suwantmeqnu dego kere.”

Farisi ti dal anjam qalie tamo nanji ti kumbra uge uge yeqnu

³⁷ Yesus a anjam degsi marsiq koboonaqa Farisi tamo bei a Yesus aqa areq bosiq minjej, “Aqo ombla ijo talq gilsim inji uyqom.” Osiqa nanji ombla aqa talq gilsib awoeb. ³⁸ Awoosib Yesus a inji uyqa osiqa a mati ban yansosaisosiq lanja uyej. Deqa Farisi tamo a Yesus aqa kumbra di unsiqa tulan prugugetej. ³⁹ Onaqa Tamo Koba a na minjej, “Ningi Farisi nunjo kumbra uge agi ubtosiy merngwai. Ningi ya gamban ti tabir ti qore segi yanseqnub. Ningi miligi yansosaieqnu. Di yawo anjam. Aqa damu agiende. Ningi baban na tamo bole. Ariya nunjo are miligi kumbra uge ti baji kumbra ti dena maqejunu. ⁴⁰ Ningi nanari tamo! Qotei a nunjo jejamu gereiyosiqa nunjo are miligi dego gereiyej. Di ningi qaliesai kiyo? ⁴¹ Deqa inji inji kalil nunjo are miligi di unu qaji di ningi elenosib tamo inji saiqoji nanji enjroqniy. Ningi kumbra degyibqa nunjo inji inji kalil milalesqas.

⁴² “O Farisi tamo, ningi tulan padalougetqab. Di kiyaa? Ningi dal anjam kiñilala segi dauryeqnub. Agi ningi lei ti lombo ti saga ti oqnsib poto 10 yoqnsib oto qujai Qotei atraiyeqnu. Ariya ningi Qotei aqa dal anjam kokba dauryqajqa urateqnu. Agi ningi kumbra bole bole dauryosaieqnu. Ningi Qotei qalaqalaiyosaieqnu. Ningi dal anjam kiñilala segi dauryeqnub. Deqa e ningi endegsi merngwai. Ningi are bulyosib dal anjam kokba dauryosib laqniy. Ningi dal anjam kiñilala dego dauryqa urataib.

⁴³ “O Farisi tamo, ningi tulan padalougetqab. Di kiyaa? Ningi Qotei tal miligi di tamo ñam ti nanjo awo jaramq di awoqajqa tulan areboleboleinqe qnu. Ningi koro sawaq di dego tamo ungasari nanji na nunjo ñam soqtetngosib ban ojetngwajqa deqa areboleboleinqe qnu.

⁴⁴ “O Farisi tamo, ningi tulan padalougetqab. Di kiyaa? Ningi tamo moiyo qaji sub bul unub. Sub gogeq di mariñ na kabutqo. Deqa tamo ungasari nanji quraq na walweloqngab di nanji qalieqasai.”

⁴⁵ Yesus a anjam degsi marnaqa dal anjam qalie tamo bei a Yesus aqa anjam di qusiqa minjej, “O Qalie Tamo, ni Farisi nanji anjam degsi minjronum deqa ni gago ñam dego ugetoiyonum.” ⁴⁶ Onaqa Yesus na kamba minjej, “O dal anjam qalie tamo, ningi dego tulan padalougetqab. Di kiyaa? Ningi tamo ungasari nanji gulbe kokba enjreqnab qoboiyoqnsib unub. Ariya ningi na olo nanjo gulbe di qoboiyetnjrosaieqnu.

⁴⁷ “Ningi tulan padalougetqab. Di kiyaa? Nunjo moma nanji nami Qotei aqa medabu o qaji tamo nanji ñumeqneq moreñoqneq. Ariya ningi na olo nanjo sub gereiyeqnu. ⁴⁸ Nunjo kumbra dena ningi endegsib marobuleqnu, ‘Gago moma nanjo kumbra bole.’ Ningi degsib marobuleqnu. Agi nunjo moma nanji Qotei aqa medabu o qaji tamo nanji ñumoqneq. Ariya ningi na olo nanjo sub gereiyeqnu.

⁴⁹ “Utru deqa Qotei powo koba ti unu qaji a endegsi marej, ‘E ijo medabu o tamo nanji ti ijo anjam maro tamo nanji ti qariñnjritqa tamo ungasari bini bati endeqa unub qaji nanjoq giloqniqqa nanji na nanji jeutnjroqnsib tulan ugeugeinjroqngab. Osib qudei ñumoqniq moreñoqngab.’ ⁵⁰⁻⁵¹ O dal anjam qalie tamo, Qotei a nunjo moma nanjo une kalil osim tamo ungasari bini bati endeqa unub qaji nanjo jejamuq di atelengqas. Nunjo moma nanjo une di agi nanji nami yqajqa utru atsib Kein na Abel qalnaq moiyej. Qotei a mandam atej bati deqa nanji une di yqajqa utru ateb. Dena bosib Sekaraia atra bijal ti atra tal ti ambleq di qalnab moiyej. E bole merngwai. Une kalil di aqa awai uge Qotei na osim tamo ungasari bini bati endeqa unub qaji nanji enjrqas.

⁵² “O dal anjam qalie tamo, ningi tulan padalougetqab. Di kiyaa? Tamo ungasari nanji Qotei qalieqajqa gam itqa mareqneqqa ningi na olo gam getentetnjreqnu. Ningi segi Qotei qalieqajqa gam itqa keresai. Deqa tamo ungasari nanji dego gam di itqa yeqneq nanji na olo gam getentetnjreqnu.”

⁵³ Osiqa Yesus a tigelosiqqa tal di uratosiq gilej. Bati deqa dal anjam qalie tamo nanği ti Farisi nanği ti a qa minjin oqetnjrnaqa anjam gargekoba nenemyoqneb. ⁵⁴ A anjam bei grotimqa nanği a ojquajqa deqa anjam gargekoba nenemyoqnsib a dadauryoqneb.

12

Yesus a Farisi nanği kumbra uge qa anjam marej

¹ Onaqa tamo unğasari tulan gargekoba nanği Yesus unquajqa bosib koroosib junjkoaeb. Sinğa waiyosib walwelqa keresai. Deqa tamo qudei na tamo qudei nanği sinğa sosenjroqneb. Bati deqa Yesus a aqa anğro nanği joqsiqa nanği sasalosib a na minjrej, “Ninği geregere nam atoqniy. Farisi nanği gisan tamo. Nanği anjam maro aiyelteqneb. Bem tiyeqnu qaji sum Farisi nanği bem ti bulyimqa bem dena tiyekritosim tulan kobaqujas. ² Deqa ninği quiy. Kumbra kalil kabuejunu qaji di boleq dgas. Anjam kalil uliejunu qaji di tamo nanği qusib poinjrqas. ³ Deqa anjam kalil ninği ambruq di mareqneb qaji di suwanamqa tamo nanği quqwab. Anjam kalil ninği warum miligiq di mareqneb qaji di tamo nanği bijal gogeq di tigelosib palontqab.”

Ninği Qotei segi ulaiyiy

⁴ Osiqa Yesus a olo marej, “O ijo anğro, ninği quiy. Ninği jeu tamo nanği ulainjraib. Nanği nunço jejamu segi qalsib moyotqa kere. Nanği ninği gulbe bei enğwa keresai. Deqa ninği nanği ulainjraib. ⁵ Tamo ninği ulaiyqab qaji agi deqa mernğwai. Qotei a segi nunço jejamu moyotosim bunuqna nunço qunun dego namyuwoq waiyqa kere. Deqa ninği a segi ulaiyiy.

⁶ “Ninği qalie. Tamo nanği qebari sinjir silali kobaquja na awaiyosaieqneb. Silali kiñala na awaiyeqneb. Ariya Qotei na qebari sinjir nanği geregere taqatnjreqnu. A na nanği uratnjrosaieqnu. ⁷ Dego kere Qotei a nunço gate banğa segi segi sisiyoqnsiq geregere taqateqnu. Deqa ninği ulaaib. Ninği qebari kalil nanği tulan bunjnrejrunub.”

Iga Yesus aqa ñam marqajqa jemaigwasai

⁸ Osiqa Yesus a olo marej, “E Tamo Anğro. Ninği mandam tamo nanği ulatamuq di ijo ñam boleq atsib marqab di mondon e na kamba Qotei aqa lan anğro nanği ulatamuq di nunço ñam boleq atsiy marqai. ⁹ Ariya ninği mandam tamo nanği ulatamuq di ijo ñam marqajqa asğingwas di mondon e kamba dego Qotei aqa lan anğro nanği ulatamuq di nunço ñam marqajqa asğibqas.

¹⁰ “E Tamo Anğro. Tamo bei na e misilinqas une di Qotei na kobotqas. Ariya tamo bei na Mondor Bole misilinqas une di Qotei na kobotqasai.

¹¹ “Bunuqna Juda tamo kokba nanği ninği ojsib nanği Qotei tal miligiq di tigeltngosib nenemngibqa ninği na kamba anjam kiye minjrqajqa deqa are koba qalaib. Rom nanği gate ti nanği mandor ti nanği ulatamuq di dego ninği tigeltngibqa ninği na kamba anjam minjrqajqa ulaaib. ¹² Bati deqa Mondor Bole na areqalo enğimqa ninği anjam marqab.”

Ñoro tamo qa yawo anjam

¹³ Onaqa tamo unğasari koroesoqneb qaji nanği ambleq dena tamo bei a tigelosiqqa Yesus minjej, “O Qalie Tamo, ni ijo was minjimqa a na gago abu moyej qaji aqa ñoro kalil ambleq na potosim taqal bei ebqas.” ¹⁴ Onaqa Yesus na minjej, “Tamo yai na e giltbqo deqa e nunço gulbe di gereiyqai?” ¹⁵ Degsi minjsiqqa tamo unğasari kalil nanği endegsi minjrej, “Ninği ñoro koba oqajqa mamaulngaiq. Ninği ñoro koba ti sqab dena ninği nambile bole oqa keresai. Ninği ijo anjam deqa geregere are qaloqniy.”

¹⁶ Osiqa yawo anjam bei endegsi minjrej, “Ñoro tamo bei soqnej. Aqa wauq di inği tulan koba melioqnej. ¹⁷ Deqa a endegsi are qalej, ‘E kiyerqai? Ijo inği tulan koba melielenqo. Deqa e inği di atqajqa tal keresaiibqo.’ ¹⁸ Osiqa marej, ‘E endegyqai. E ijo tal kalil konjelenosiy olo tal kokba atelenqai. Osiy ijo inği meli kalil tal kokbaq di jugwai. Ijo

ñoro kalil dego dia jugelenqai. ¹⁹ Jugelenosiy marqai, “Ijo inği inği tulan koba agi atonum unu. Deqa e aqaratosiy lanja awesqai. Sosiy inği ti ya ti uyoqnsiy areboleboleiboqnqas. Wausau gargekoba gilqas ijo inği inği di koboqasai.” ’ ²⁰ Tamo di a degsi marnaqa Qotei na minjej, ‘Ni nanari tamo. Qolo qujai endeqa e ino qunun yaimitqa ni moiqam. Yimqa inği inği kalil ni na gereiyosim atonum qaji di tamo yai na olo oqas?’ Qotei na degsi minjej. ²¹ Dego kere tamo nanği ñoro koba koroiyejunub qaji nanço ñoro qoji padalqab. Nanği lan qure qa ñoro saiqoji unub deqa nanği Qotei aqa ñamgalaq di sougetesosib morenqab.”

Ninği bole sqajqa deqa areqalo kobaiyaib

²² Osiqa Yesus na aqa anço nanği endegsi minjrej, “Ninği mandamq endi bole sqajqa deqa areqalo kobaiyaib. Osib endegsib maraib, ‘Iga inği qabe na osim uyqom? Gara qabe na osim gago jejamu kabutqom?’ Ninği degsib maraib. ²³ Ninği inği uyo na segi ñambile oqasai. Ninği gara jugoqnqab dena segi nunço jejamu bole sqasai. ²⁴ Ninği qebari nanği unjriy. Nanği inği yagosaieqnub. Inği otorosib talq di atosaeqnub. Ariya Qotei na qebari nanği inği anainjreqnu. Ninği qalie, qebari nanği qunun saiqoji. Ninği tamo qunun ti. Ninği qebari nanği tulan bunjrejjunub. ²⁵ Ninği mandamq endi sokobaiyqajqa deqa are koba qalaib. Ninği are koba qalqab dena ninği nunço segi sqajqa bati olo yala totoryqa keresai. Sai bole sai. ²⁶ Ninği wau kiñala deqaji yqa keresai deqa ninği kiyaaqa inği qudei qa are koba qaleqnub?

²⁷ “Ninği ñam so unjriy. Nanço wala kiyersib branteqnub di ninği qaliesai. Nanği segi wauosaieqnub. Nanço segi wala gereiyosaieqnub. Deqa e ninği endegsi merngwai. Nami Solomon a gara wala boledamu jugoqnej. Ariya ñam so aqa wala dena Solomon aqa wala tulan bunyejunu. ²⁸ Mañ lanaj a bini oqwas nebe tamo nanği na ginçenjosib ñamyuwoq waiyqab. Mañ lanaj di Qotei na wala enjreqnu. Deqa ninği kiyaaqa Qotei qa nunço areqalo singilatqa yonub keresainçwo? Ninği mañ lanaj sai. Ninği tamo qunun ti. Deqa ninği endegsi poinçem, Qotei a ninği dego gara ençoqnqas. ²⁹ Ninği areqalo kobaiyosib endegsib maraib, ‘Iga inği ti ya ti qabe na osim uyqom?’ Ninği degsib maraib. ³⁰ Tamo unçasari Qotei qaliesai qaji nanği inği inği deqa are koba qaleqnub. Ariya ninği deqa are koba qalaib. Nunço Abu a qalie, ninği lanja sqa keresai. Ninği inği inği deqaji oqnsib sqab. ³¹ Deqa ninği Qotei na taqatngosim nunço Mandor Koba sqajqa singilaoqniy. Ninği degyqab di Qotei na kamba inği uyo ti gara ti dego ençoqnqas.”

Ninği lan qure qa inği inği oqajqa deqa are qaloqniy

³² Osiqa Yesus a olo marej, “O ijo kaja du du ninği ulaaib. Nunço Abu a nunço Mandor Koba sosim ninği taqatngwajqa areareteqnu. ³³ Deqa ninği kumbra endegyiy. Ninği nunço ñoro kalil qarinyosib silali osib tamo inği inği saiqoji nanği di jeisib enjriy. Osib silali jugwajqa qun ugeosaieqnu qaji di gereiyosib lan qure qa inği inği elençosib di jugelençoiy. Inği inği di koboqa keresai. Bajinç tamo nanği bosib oqasai. Sisimbinç na ugetqasai. Inği inği di gaigai sqas. ³⁴ Sawa qabia ino ñoro bole unu dia ino are miligi dego singilatim sqas.”

Kançal tamo bole a tal lanja olo bqajqa bati qa tariñeqnu

³⁵ Osiqa Yesus a olo marej, “Ninği nunço gara tigelençosib nunço inği inği kalil gereiyosib wanal qatrentosib ijo bqajqa bati qa tariñosib soqniy. ³⁶ Tamo bei a goiyo kobaq dena olo bosim aqa talq di brantosim sirançme kindokindonçamqa aqa kançal tamo nanği a qa tariñejunub qaji nanği sirançme waqtoqujatqab. Dego kere ninği ijo bqajqa bati qa tariñosib soqniy. ³⁷ Tal lanja aqa kançal tamo nanği a qa tariñosib ñam atoqnibqa bosim degsi unjrimqa nanği tulan areboleboleinçrças. Deqa a na nanği metnçrim awoelenabqa inği anainçroqnqas. ³⁸ A qolo jige kiyo nebeqa laqnimqa kiyo bosim aqa kançal tamo nanği a qa tariñosib ñam atoqnibqa degsi unjrimqa nanği tulan areboleboleinçrças.

³⁹ “Ningi are qaliy. Bati gembu bajin tamo a bosim tal paratqas di tal lanja a qalieqasai. A nami qalieosiq sonaq qamu bajin tamo a bosiq tal paratqa yonaq unsiq wiyej qamu. ⁴⁰ Dego kere e Tamo Angro bqajqa bati ningi qaliesai. E bosiy ningi prughtngaim deqa ningi geregere nam atoqnsib e qa tariñoqnsib soqniy.”

Tamo yai a wau tamo bole?

⁴¹ Onaqa Pita na Yesus minjej, “O Tamo Koba, ni yawo anjam maronum di iga segi quqwajqa kiyo tamo ungasari kalil nanji dego quqwajqa kiyo?” ⁴² Onaqa Tamo Koba a na minjej, “Kangal tamo yai a areqalo bole ti sosiq gaigai wau bole yeqnu? Kangal tamo di tal lanja na endegsi minjqas, ‘Ni na ijo kangal tamo kalil nanji geregere taqat-njroqnsimqa nanjo ingi uyqajqa batioqnmqa ingi anainjroqne.’ ⁴³ Degsi minjsimqa sawa beiq gilsim di sqas. Olo puluosim wau kalil a na aqa kangal tamo yej qaji di kalil keretosim soqnmqa a bosim unimqa kangal tamo di a tulan areboleboleiyqas. ⁴⁴ Deqa e bole merngwai. Kangal tamo di a wau boledamu yej deqa tal lanja na aqa ingi ingi kalil osim aqa banq di atim a na taqatetoqngas. ⁴⁵ Ariya kangal tamo di a endegsi are qalqas, ‘Ijo tamo koba a urur bqasai.’ Degsi are qalsimqa a na kangal tamo ti kangal unja ti nanji lanja lanja kumbainjroqngas. Osim ingi ti wain ti uyoqnsim nanarioqngas. ⁴⁶ Aqa tamo koba bqajqa bati a qaliesai deqa a kumbra degsim yoqnmqa aqa tamo koba brantoqujatosim unimqa a tulan prugugetqas. Deqa aqa tamo koba na a qalougetosim tamo nanji Qotei qa nanjo areqalo singilatosaieqnu qaji nanjo so sawaq waiyim aiqas.

⁴⁷ “Tal lanja na aqa kangal tamo bei minjqas, ‘Ni wau di ye.’ Yimqa a geregere qusim ariya a olo asgimosim wau di yosaiamqa tal lanja na a kumbainyogargekobatqas. ⁴⁸ Ariya tal lanja na aqa kangal tamo bei minjqas, ‘Ni wau di ye.’ Yimqa a geregere quosai deqa a wau di yosaiamqa tal lanja na a jinja na kumbainyoqujaitqas. Ningi quiy. Qotei na tamo bei wau koba yimqa a wau di ojsim olo wau tulan koba dego ojeme. Qotei na tamo bei aqa banq di wau koba atimqa a wau di taqatosim olo wau tulan koba dego taqateme.”

Yesus na tamo ungasari nanji pupoinjrimqa nanji jeu jeu sqab

⁴⁹ Osiqa Yesus a olo marej, “E namyuwo waiyit mandamq aiqas. E deqa bem. Deqa e Qotei endegsi pailyeqnum, ‘O Abu, namyuwo di urur puloneme.’ ⁵⁰ Ningi quiy. E yanso bei oqai. E yanso di osaiunum deqa e are tulan gulbekobaibeqnu. ⁵¹ O ijo angro, ningi kiyersib are qalonub? E na qaja kobotitqa tamo ungasari nanji geregere lawo na sqajqa e deqa bem kiyo? Sai. E na qaja kobotqajqa bosai. E na tamo ungasari nanji pupoinjritqa nanji jeu jeu sqajqa deqa bem. ⁵² Bini bati endeqa ti bunuq qa ti tamo 5 tal qujaiq di unub qaji nanji ijo nam qa jeu jeu sqab. Tamo qalub nanji na tamo aiyel jeutnjroqngab. Tamo aiyel nanji na tamo qalub jeutnjroqngab. ⁵³ Abu nanji na nanjo segi angro mel nanji jeutnjroqngab. Angro mel nanji na nanjo segi abu nanji jeutnjroqngab. Ai nanji na nanjo segi angro sebin nanji jeutnjroqngab. Angro sebin nanji na nanjo segi ai nanji jeutnjroqngab. Ain qeli nanji na nanjo segi ain yala nanji jeutnjroqngab. Ain yala nanji na nanjo segi ain qeli nanji jeutnjroqngab.”

Kumbra bini branteqnu qaji di tamo nanji utru poinjrosaeqnu

⁵⁴ Osiqa Yesus na tamo ungasari kalil nanji endegsi minjrej, “Sen aiyog dena lanbi tigelamqa ningi unsib marqab, ‘Awa bqas.’ Degsib marqab awa bqas. ⁵⁵ Meli jagwa bamqa ningi unsib marqab, ‘Sawa kanqanqas.’ Degsib marqab sawa kanqanqas. ⁵⁶ Ningi gisan ani. Ningi mandam ti lan ti unoqnsib geregere pegiyeqnub. Ariya kiyaqqa kumbra bini branteqnu qaji di ningi unoqnsib utru poinjrosaeqnu?”

Tamo bei a ni qa anjam soqnmqa ningi segi aiyel anjam urur gereiyoyujaty

⁵⁷ Osiqa Yesus a olo marej, “Kumbra bole ti kumbra uge ti di ningi kiyaqqa geregere pegiyosaeqnu? ⁵⁸ Tamo bei a ni qa anjam soqnmqa ningi ombla walwelosib anjam

pegiyo talq giloqnsibqa gamq di ningi segi aiyel anjam urur gereiyoqujatiy. Yosib anjam moiotosib a ni osim anjam pegiyo talq gilqasai. Ariya ningi gamq di anjam gereiyqasai di a na ni osi gilsimqa anjam pegiyo tamo aqa ulatamuq di tigeltmimqa anjam pegiyo tamo a ni osim qaja tamo nanjo banq di atqas. Yimqa nanji na ni osib tonto talq di waimqab. ⁵⁹ Deqa e ni mermqai. Ni tonto talq dena olo oqedqasai. Ni mati ino une aqa awai kalil keretimqa di ni uratmib oqedqam.”

13

Tamo a are bulyqasai di a padalqas

¹ Onaqa bati deqa tamo qudei nanji Yesus aqa areq bosib minjeb, “O Tamo Koba, Galili tamo qudei nanji wagme osib Qotei atraiyeq nabqa Pailat na aqa qaja tamo nanji qarinjrnraq gilsib nanji ñumnab nanjo len aisiq wagme nanjo len ti tuturej.” ² Onaqa Yesus na minjrej, “Ningi kiyersib are qalonub? Galili tamo nanji di une gargekoba yoqneb deqa gulbe di nanjoq di brantej. Galili tamo qudei nanji une gargekoba yosaieq nub. Ningi degsib are qalonub kiyoy? ³ Di sai. E ningi merngwai. Ningi are bulyqasai di ningi kalil dego padalqab. ⁴ Jerusalem dia tal olekoba aqa ñam Siloam di puosiq tamo 18 nanji ñumnaq moreneb. Deqa ningi kiyersib are qalonub? Tamo 18 moreneb qaji nanji une gargekoba yoqneb deqa nanji degsib moreneb. Tamo qudei Jerusalem di unub qaji nanji une gargekoba yosaieq nub. Ningi degsib are qalonub kiyoy? ⁵ Di sai. E ningi merngwai. Ningi are bulyqasai di ningi kalil dego padalqab.”

Qura geitosai qaji aqa yawo anjam

⁶ Osiqa Yesus a yawo anjam bei endegsi marej, “Tamo bei a aqa wauq di qura yagej. Bunuqna a qura gei oqajqa marsiq bej. Bosiq unej qura geitosai. ⁷ Deqa a na aqa wau taqato tamo minjej, ‘Ni que. Wausau qalub gilqo e boqnsim ñam atoqnem qura geitosai. Deqa unqum. Qomsim waiy. A kiyaaq mandam aqa namur lanja saitqas?’ ⁸ Onaqa wau taqato tamo na minjej, ‘O Tamo Koba, ni mati uratim soqnem. Wausau qujai endeqa e na qura utruq di moror qamsiy namur atsiy unqai. ⁹ Degyitqa wausau bei qa geitqas kiyoy sai kiyoy? Saiaqqa ni marim e qomsiy waiyqai.’ ” Yesus a yawo anjam degsi marej.

Yori bati qa Yesus na unja bei boletej

¹⁰⁻¹¹ Onaqa yori bationaqa Yesus a Juda nanjo Qotei tal miligiq gilsiq Qotei aqa anjam minjroqnej. Minjroqnsiq ñam atej unja bei sonaq unej. Unja di a maiyej. Mondor uge na ma yonaqa wausau 18 a gronosiq laqnej. A tintin tigelqa keresai. ¹² Deqa Yesus na unja di unsiq metonaqa aqa areq bonaqa minjej, “O unja, ni que. Endego ino ma di ni uratmqas.” ¹³ Degsi minjsiq unja aqa jemuq di ban atnaqa aqa ma koboonaqa a tintin tigelosiqa Qotei aqa ñam soqtoqnej. ¹⁴ Onaqa Qotei tal taqato tamo a Yesus aqa manwa di unsiqa minjin oqetej. Di kiyaaq? Yesus a yori bati qa unja di boletej deqa. Deqa Qotei tal taqato tamo na tamo unqasari nanji endegsi minjrej, “Bati 6 iga waueqnum. Deqa wau qa bati segi nunjo ma boletqajqa boqniy. Yori bati qa nunjo ma boletqajqa baib.” ¹⁵ Onaqa Tamo Koba a na kamba minjej, “Ningi gisan tamo. Ningi yori bati gaigai nunjo makau ti donki ti tontonub unub di sil palontoqnsib joqoqnsib ya anainjreqnub. ¹⁶ Ariya unja endi a Abraham aqa moma. Satan na ma yonaqa wausau 18 ma ti soqnej. Deqa e kiyaaq yori bati qa aqa ma di uratit sqas? Sai. E boletqai.” ¹⁷ Yesus a degsi marnaqa aqa jeu tamo kalil nanji aqa anjam di qusibqa jemainjrej. Kumbra kalil Yesus a yoqnej qaji di tulan bolequja deqa tamo unqasari kalil nanji tulan areboleboleinjroqnej.

Sis yago qa yawo anjam

¹⁸ Onaqa Yesus a olo marej, “Qotei na aqa segi tamo unqasari nanji taqatnjrsim nanjo Mandor Koba sqas. Yawo anjam kiye ningi merngitqa Qotei aqa kumbra di aqa utru ningi gegerere poingwas? ¹⁹ Od, e qalieonum. Qotei aqa kumbra di tamo bei na sis yago osiq

aqa wauq di yagej dego kere. Bunuqna sis a oqsiq tulan kobaqujaonaqa qebari nanqi bosib aqa daniq di simi ateleheb.”

Bem tiyeqnu qaji sum aqa yawo anjam

²⁰ Osiqa Yesus a olo marej, “Qotei na aqa segi tamo ungasari nanqi taqatnjrsim nanjo Mandor Koba sqas. Yawo anjam kiye ninqi merngitqa Qotei aqa kumbra di aqa utru ninqi geregere poingwas? ²¹ Od, e qalieonum. Qotei aqa kumbra di bem tiyeqnu qaji sum bul. Uña bei a bem tiyeqnu qaji sum kiñala osiqa bem sum lanaj ti turtosiq web kobaqujaq di bulyonaqa bem kalil tiyekritej.”

Ninqi siranme kiñala miligiq gilqajqa sinqilaoiy

²² Yesus a dena tigelosiqqa Jerusalem aiqajqa gam dauryosiq qure kokba ti qure kiñilala ti dia Qotei aqa anjam minjre minjre ayoqnej. ²³ Aiyeqnaqa tamo bei na minjej, “O Tamo Koba, Qotei na tamo quja quja segi elenqas kiyo? Ni iga geregere merge.” Onaqa Yesus na kamba minjrej, ²⁴ “Ninqi siranme kiñala miligiq gilqajqa sinqilaoiy. E ninqi merngwai. Tamo gargekoba nanqi siranme kiñala miligiq gilqajqa sinqilaoqni ugeinjroqnas. ²⁵ Tal aqa abu a tigelosim siranme kabutumqa ninqi oqeq di tigelosibqa siranme kindokindonosis minjoqngab, ‘O Tamo Koba, ni na siranme waqtetgime.’ Amqa a na kamba merngwas, ‘Ninqi tal qabe? E ninqi qaliesai.’ ²⁶ Degsi merngimqa ninqi na minjqab, ‘O Tamo Koba, iga ni ombla inqi ti ya ti uyoqnem. Ni gago qureq di Qotei aqa anjam plaltosim mergoqnem.’ ²⁷ Degsib minjibqa a na kamba merngwas, ‘Ninqi tal qabe? E ninqi qaliesai. Deqa ninqi kalil jaraiiy. Ninqi kumbra uge yo qaji tamo.’ ²⁸ A na ninqi degsim merngsim ninqi qalaq di breingwas. Yimqa Abraham, Aisak, Jekop, Qotei aqa medabu o qaji tamo kalil nanqi ti Qotei na taqatnjrsim nanjo Mandor Koba sqas. Soqnimqa ninqi nanqi unjrsibqa akamkobaoqnsib pailoqnsib nunjo jaqatin qa qalagei anjam atoqngas. ²⁹ Tamo ungasari gargekoba nanqi sawa guta na guma na taun na beben na ti bosib Qotei aqa singaq di koroelenabqa Qotei a nanjo Mandor Koba sosim nanqi taqatnjrqas. Yimqa nanqi Qotei ombla awoosib inqi uyoqngab. ³⁰ Deqa ninqi quiy. Tamo qudei bini ñam ti unub qaji nanqi mondon ñam saiqoji sqab. Ariya tamo qudei bini ñam saiqoji unub qaji nanqi mondon ñam ti sqab.”

Yesus a Jerusalem nanqi qa dulej

³¹ Onaqa bati deqa Farisi qudei nanqi Yesus aqa areq bosib minjeb, “Mandor Herot a ni lumsim moiyoqnmqa mareqnu. Deqa ni sawa endi uratosim ulan.” ³² Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Ninqi gilsib gisan tamo Herot a endegsib minjiy, ‘Yesus a marqo, “Bini e mondor uge uge nanqi winjroqnsiyqa tamo ma ti nanqi boletnjroqngai. Nebe dego e wau di yoqngai. Ariya alieb e ijo wau di kobotqai.” ’ Ninqi gilsib Herot degsib minjiy. ³³ Bini e walwewosi aisiy nebe olo tigelosiy aisiy ariya alieb e Jerusalem di brantqai. E degyqai. Di kiyaya? Jerusalem dia qujai jeu tamo nanqi na Qotei aqa medabu o tamo nanqi ñumeqngab moreneqngab. Nanqi qure beiq di nanqi ñumosaieqngab.

³⁴ “O Jerusalem qure, O Jerusalem qure, ni na Qotei aqa medabu o tamo nanqi ñumoqnsim moiyoqnjreqnum. Osim tamo ungasari Qotei na inoq qarijnreqnu qaji nanqi meniñ na ñumeqnam moreneqngab. Bati gargekoba e ino angro nanqi tuwe du du bul koroinjqajqa yeqnam ni saideqnum. ³⁵ Deqa ninqi quiy. Qotei a nanjo atra tal koba uratetngimqa a lanja sqas. Deqa e ninqi endegsi merngwai. Ninqi olo e nubqasai. Degsim gilsim mondon e olo lanj qureq na boqnitqa ninqi e nubsib marqab, ‘Tamo a bqo endi Tamo Koba aqa ñam na bqo. Deqa Qotei na a tulan geregereiyeqnu.’ ”

14

Tamo bei jexamu sunyelenjey qaji di Yesus na boletej

¹ Yori bati bei Yesus a Farisi gate bei aqa talq gilsiq a ombla ingi uyoqneb. Ingi uyeq nabqa tamo qudei tal dia soqneb qaji nanqi Yesus koqyoqneb. ² Yesus aqa areq di tamo bei jejamu sunyelenrej qaji a awesoqnej. ³ Deqa Yesus na tamo di unsiqa dal anjam qalie tamo nanqi ti Farisi nanqi ti endegsi nenemnjrej, “Ninigi mariy. Yori bati qa tamo boletqajqa di kere kiyo? Dal anjam a kiyersi marqo?” ⁴ Onaqa nanqi na kamba anjam bei Yesus minjosai. Nanqi mequmesoqneb. Deqa Yesus na tamo di aqa jejamu ojsiq aqa ma boletej. Osiqa qarinyonaq gilej. ⁵ Onaqa Yesus na Farisi nanqi olo nenemnjrej, “Nunqo anqro kiyo nunqo makau kiyo yori bati qa ulonqosim subq aiyimqa ninqi na aqaryaiyosib subq dena osib goge atqab e? Ninqi na merbiy.” ⁶ Onaqa nanqi na kamba olo anjam bei Yesus minjqqa yonab keresaiinjrej.

Ninqi na nunqo segi ñam soqtaib

⁷ Bati deqa Yesus a ñam atej di tamo qudei nanqi ingi uyo qa marsib talq bosib tamo ñam ti nanqo awo jaramq di awoosib ingi uyeq nab unjrej. Deqa a na nanqi yawo anjam endegsi minjrej, ⁸⁻⁹ “Tamo bei na maruro atsim ni metmimqa ni tamo ñam ti nanqo awo jaramq di namo awoaim. Ni tamo ñam ti nanqo awo jaramq di awoqam di goiyo lanja na tamo ñam ti bei metim bam ni mermqas, ‘Ni awo jaram di uratosim tamo endi yim awoqas.’ Yim ni jemaimim tamo lanqaj nanqo awo jaramq di awoqam. ¹⁰ Deqa tamo bei na maruro atsim metmimqa ni tamo lanqaj nanqo awo jaramq di awo. Yimqa goiyo lanja na bosim mermqas, ‘O was, ni bosim tamo ñam ti nanqo awo jaramq endi awo.’ Yim tamo kalil ingi uyeq nub qaji nanqo ñamgalaq di ni ñam ti sqam. ¹¹ Tamo kalil nanqo segi ñam soqteq nub qaji nanqi Qotei na olo ñam aguq atetnjrqas. Ariya tamo nanqo segi ñam aguq ateq nub qaji nanqi Qotei na olo ñam soqtetnjrqas.”

Ninqi na tamo sougetejunub qaji nanqi gereinjriy

¹² Osiqa Yesus na goiyo lanja minnej, “Ni maruro atsimqa ino segi was nanqi ti ino segi kadoi nanqi ti tamo unqasari ñoro koba ejunub qaji nanqi ti metnjraim. Ni degyqam di ni endegsi are qalqam, ‘Nanqi na kamba maruro atsib e metbib gilit ingi anaibqab.’ ¹³ Ni degyaim. Ni maruro atsimqa tamo ñoro saiqoji nanqi ti tamo jejamu lainjro qaji nanqi ti tamo sinqa uge nanqi ti tamo ñam qandimo nanqi ti metnjrim bab ingi anainjre. ¹⁴ Amqa ni tulan areboleboleimqas. Di kiyaaqa? Nanqi ni kamba ingi anaimqa keresai. Deqa mondonq tamo bole bole nanqi olo subq na tigelu batiamqa Qotei na kamba awai tulan boledamu ni emqas.”

Yesus a maruro qa yawo anjam marej

¹⁵ Yesus a anjam degsi marnaqa tamo bei Yesus ombla awoosib ingi uyoqneb qaji a qusiqa minnej, “Mondonq Qotei na aqa segi tamo unqasari nanqi taqatnjrsim nanqo Mandor Koba sqas. Sosimqa a na nanqi ingi anainjrim awoosib koba na ingi uyoq nab. Deqa nanqi tulan areboleboleinjrim sqab.” ¹⁶ Onaqa Yesus na kamba yawo anjam bei endegsi minnej, “Tamo bei a maruro atqa osiqa tamo gargekoba nanqi aqa maruro unqa metnjrej. ¹⁷ Aqa maruro bati brantonaqa a na aqa kanqal tamo bei qarinyonaq gilsiq tamo nanqi di minjrej, ‘Ninqi boiy. Ingi ingi kalil gereiyosib atonub unu.’ ¹⁸ Degsi minjrnaqa nanqi kalil bqa urateb. Osib minjoqneb, ‘Iga bqa keresai.’ Bei na minnej, ‘E mandam bunuj awaiyonum. Di unqajqa aiqai. Deqa ni goiyo lanja minje, “E bqa keresai.” ’ ¹⁹ Bei na minnej, ‘E makau bunuj 10 awaiyem. Deqa bini e nanqi wau enjrqai. Deqa ni goiyo lanja minje, “E bqa keresai.” ’ ²⁰ Bei na minnej, ‘E bini unq bunuj onum. Deqa e dego bqa keresai.’

²¹ “Onaqa kanqal tamo a olo puluosiq aisiq anjam kalil nanqi na minjeb qaji di aqa tamo koba minjnaqa a minjin oqetonaqa olo qarinyosiq minnej, ‘Ni urur gilsimqa gam kokbaq di gam kiñilalaq di tamo ingi ingi saiqoji nanqi ti tamo jejamu lainjro qaji nanqi ti tamo ñam qandimnjro qaji nanqi ti tamo sinqa ugeinjro qaji nanqi ti itnjrsimqa joqsim ijo talq boiy.’ ²² Onaqa kanqal tamo a olo gilsiq tamo nanqi di kalil joqsi bosiq aqa tamo

koba minjej, 'O Tamo Koba, e ino anjam dauryosim agi nanği kalil joqsi bonum. Ariya ino tal tamo na maqosai unu.'

²³ "Onaqa goiyo lanja na olo aqa kangal tamo qarinyosiq minjej, 'Ni gilsim gam kalilq dena ti nañuq dena ti tamo nanği joqsim boiy. Nanği kalil babqa ijo tal magwas. ²⁴ E ni mermqai. Tamo nanği e nami metnjronum bqa uratonub qaji nanği ijo maruro unqasai.' "

Tamo a Yesus dauryqa marsimqa a mati geregere are qalsim Yesus dauryem

²⁵ Yesus a dena tigelosiq walwelosiq aiyeqnaqa tamo ungasari tulan gargekoba nanği a dauryosib aiyoqneb. Deqa a bulosiq nanği endegsi minjrej, ²⁶ "Tamo bei a e daurbqa osimqa aqa abu, aqa ai, aqa ñaun, aqa anğro nanği, aqa was nanği, aqa jaja nanği, aqa segi jejamu dego jeutnjrqasai di a ijo anğro sqa keresai. ²⁷ Tamo bei na aqa segi ñamburbas qoboyosim e daurbqasai di a ijo anğro sqa keresai."

²⁸ Osiqa nanği endegsi minjrej, "Tamo bei a tal atqa osimqa a mati awoosim tal kobotqajqa aqa awai geregere are qalsim aqa silali sisiyqas. Aqa silali kereqas kiyo sai kiyo degsi are qalqas. ²⁹⁻³⁰ A mati degsi are qalqasai di a tal aqa utru atsim bati amble di aqa silali saiamqa tal kobotqa keresaiiyimqa tamo nanği unsib a kikiyosib minjqab, 'Ni tal aqa utru atem di ni kobotqa keresai.' Yim a jemaiyqas.

³¹ "Mandor bei na mandor bei qoto itqa marsimqa a mati awoosim geregere endegsi are qalqas, 'Ijo qaja tamo 10 tausen nanği na mandor di aqa qaja tamo 20 tausen nanği ñumsib winjrqa kere kiyo?' ³² A degsi are qalsim marqas, 'E na mandor di qoto bunyqa keresai.' Degsi marsimqa aqa wau tamo qudei nanği qarijnjrim gilsib mandor di minjqab, 'Unğum, iga qotqa uratonum.'

³³ "Dego kere tamo bei na e daurbqa osimqa a mati aqa segi ingi ingi kalil uratqasai di a ijo anğro sqa keresai."

Bar qa yawo anjam

³⁴ Osiqa Yesus a olo marej, "Bar a bole. Ingiq di bar atoqnib aqa uyo boledamuqas. Ariya bar aqa qajarara koboqas di ingi kiye na olo qajararatqas? Di keresai. ³⁵ Bar aqa qajarara koboqas di a ugeqas. Iga bar di mandam ti bulyonamqa mandam namuryqa keresai. Deqa iga bar di uratosim waiyqom. Tamo a dabkala ti sqas di a ijo anjam endi geregere quem."

15

Kaja du alelqo qaji aqa yawo anjam

¹ Bati bei takis o qaji tamo nanği ti une tamo nanği ti kalil Yesus aqa anjam quqwa marsibqa aqa areq bosib koroeb. ² Koroonabqa Farisi nanği ti dal anjam qalie tamo nanği ti Yesus yomuiyosib mareb, "Yesus a une tamo nanği joqoqnsiq koba na ingi uyeqñub."

³ Degsib marnabqa Yesus a nanço anjam di qusiqa yawo anjam endegsi minjrej, ⁴ "Tamo bei aqa kaja 100 nanği ñin uyoqñibqa qujai bei alelamqa a na kaja 99 nanği uratnjrsim qujai alelqo qaji di ñamosim gilsim itqas. ⁵ Itosim areboleboleiyim soqtosim qoboyqas. ⁶ Qoboyosim aisim aqa qureq di brantosim aqa was nanği ti aqa qure qujai nanği ti kalil koroinjrsimqa minjrqas, 'Ningi uniy. Ijo kaja alelqo qaji agi olo itonum! Deqa ningi e ombla areboleboleigim sqom!' " ⁷ Osiqa Yesus a olo marej, "Dego kere une tamo qujai a are bulyqas di lan goge dia nanği a qa tulan areboleboleinjrqa. Tamo 99 nanği mareqñub, 'Iga tamo bole une saiqoji. Deqa iga are bulyqasai.' Nanği qa lan goge dia nanği areboleboleinjrqa. Ariya une tamo qujai a are bulyqas di nanği a qa tulan areboleboleinjrqa."

Silali loumqo qaji aqa yawo anjam

⁸ Osiqa Yesus a olo marej, “Uña bei aqa meniñ silali 10 soqnimqa meniñ silali qujai loumimqa a wañal qatrentosim aqa talq di mañ solsim ñamosim itqas. ⁹ Itosim gilsim aqa was nanği ti aqa qure qujai nanği ti kalil koroinjrsimqa minjrqas, ‘Ijo meniñ silali qujai loumqo qaji agi olo itonum! Deqa niñgi e ombla areboleboleigim sqom!’ ” ¹⁰ Osiqa Yesus a olo marej, “Dego kere une tamo qujai a are bulyqas di Qotei aqa lan anğro nanği a qa tulan areboleboleinjqas.”

Tamo bei aqa ñiri aiyel qa yawo anjam

¹¹ Osiqa Yesus a olo marej, “Tamo bei aqa ñiri aiyel soqneb. ¹² Bati bei ñiri yala na aqa abu minjej, ‘O Abu, ni ino ñoro kalil ambleq na potosim taqal bei e ebe.’ Degsi minjnaqa abu na aqa ñoro ambleq na potosim taqal bei aqa ñiri yala yej. Taqal bei aqa ñiri koba yej. ¹³ Onaqa bati bei ñiri yala na aqa ñoro kalil qarinyosimqa silali osiq tigelosimqa sawa beiq gilej. Gilsim dia diqosi laqnsimqa aqa silali kalil uyekritej. ¹⁴ Onaqa sawa dia mam koba aiyej deqa ñiri yala a inği tulan saiiyej. ¹⁵ Deqa a sawa deqaji tamo bei aqaq gilnaqa minjej, ‘Ni ijo bel taqatnjroqnsim inği anainjroqne.’ ¹⁶ Onaqa a bel nanği taqatnjroqnsimqa inği anainjroqnej. Osiqa are qaloqnej, ‘E mam koba unum. Deqa e endegyqai. Bel nanği inği oto uratoqnibqa di oqnsiy uyoqnitqa dena e kereoqnsim.’ A degsi are qalsim soqnej. Di kiyaca? Tamo bei na inği anaiyosaiqnej deqa.

¹⁷ “Osiqa olo are qalej, ‘E kumbra grotonum deqa e mam na moiqa laqnum. Ijo abu aqa wau tamo nanği inği koba uyeqneb. E segi qujai mam na moiqa laqnum. ¹⁸ Deqa e olo puluosim ijo abu aqaq aisim minjqai, ‘O Abu, e Qotei aqa ñamgalaq di une kobaquja atonum. Ino ñamgalaq di dego e une kobaquja atonum. ¹⁹ Deqa e ino anğro sqa keresai. Deqa ni marimqa e ino wau tamo sosim ni wauetmoqnsim.’ ” ²⁰ Degsi are qalsim tigelosim aqa abu aqaq olo aiyej.

“Aiyeqnaqa aqa abu ñam atsim isaq di unsim a qa tulan dulosisim urur ti gilsim a soqnyosimqa qalaqalaiyosimqa kundoqyoqnej. ²¹ Onaqa minjej, ‘O Abu, e Qotei aqa ñamgalaq di une kobaquja atonum. Ino ñamgalaq di dego e une kobaquja atonum. Deqa e ino anğro sqa keresai.’ ²² Degsi minjnaqa aqa abu na aqa kanğal tamo qudei nanği minjrej, ‘Ni inği urur ti gilsim gara jugo tulan boledamu olekoba di osi bosim jigeti. Banğin dego osi bosim aqa banğ duq di jigeti. Singa tatal dego osim aqa singaq di jigeleneti. ²³ Makau meli bunim didiqo di qalsim goyim. Goisim osim babqa iga koba na uysim areboleboleigim sqom. ²⁴ Iga degyqom. Di kiyaca? Ijo anğro yala a moiyoqnsim olo ñambile sosim bqa deqa. A loumej agi gagoq di olo brantqo.’ Degsi minjnaqa nanği aqa anjam kalil di dauryosim makau goisim koba na awoosim areboleboleinjqas soqneb.

²⁵⁻²⁶ “Ariya ñiri koba a wauq di sosim dena puluosi bosim tal jojomyosimqa nanği areboleboleinjqas lou tueqneb qusim kanğal anğro bei metonaq aqa areq bonaqa nenemyej, ‘Nanği kiyaca lou tueqneb?’ ²⁷ Degsi nenemyonaqa kanğal anğro dena minjej, ‘Ino was yala a olo bqa. Deqa ino abu na makau meli bunim didiqo di qalqo nanği uyoqnsim areboleboleinjqas lou tueqneb. Aqa anğro a bole sosim olo brantqo deqa lou tueqneb.’ ²⁸ Degsi minjnaq qusim ñirinosim qudalej. Osiqa tal miligim gilqa uratej. Deqa aqa abu a talq dena oqedosisim minjej, ‘O ijo anğro, ni tal miligim au. Bamqa iga koba na awoosim inği uysim areboleboleigim sqom.’ ²⁹ Onaqa ñiri koba a na kamba aqa abu minjej, ‘O Abu, ni que. E wausau gargakoba ino anjam dauryosim ni wauetmoqnem. E ino anjam bei gotranysaiqnem. Ni deqa e qa are qalsim kaja du bei qalsim goiyosaiqnum. E ijo kadoi nanği ti koba na areboleboleigosaiqnu. ³⁰ Ariya ino anğro yala a na ino ñoro osimqa gam qaji uña nanği ombla sambalaoqnsim silali kalil uyekritej. Osim olo bqaqa ni a qa tulan areboleboleimqoqa makau meli bunim didiqo di agi qaletonum.’

³¹ “Degsi minjnaqa aqa abu na kamba minjej, ‘O ijo anğro, ni gaigai e ombla unum. Ijo inği inği kalil di ino dego. ³² Ariya bini iga maruro atsimqa areboleboleiqnu.

Di kiyaga? Ino was a moyobulosiq olo nambile sosisq bgo. A loumej agi gagoq di olo brantqo.’”

16

Yesus a ñoro taqato tamo qa yawo anjam marej

¹ Osiqa Yesus a olo aqa angro nanqi endegsi minjrej, “Ñoro tamo bei soqnej. Aqa ñoro kalil aqa wau tamo bei na taqatoqnej. Bati bei tamo qudei na ñoro tamo di minjeb, ‘Ino ñoro taqato tamo a ino ñoro kalil laña uyeqnu.’ ² Degsi minjnabqa a na ñoro taqato tamo di metonaq aqa areq bonaqa minjej, ‘Ni qa anjam degsi merbonubqa e quonum. Ni kiyaga kumbra degyonum? Deqa ijo ñoro kalil ni uyonum qaji di sisiyosim merbimqa e geregere qalieosiy ni kobotmqai. Yim ni ijo ñoro olo bunu taqatqasai.’

³ “Onaqa ñoro taqato tamo di a segi are qalej, ‘E kiyerqai? Ijo tamo koba a na e kobotbqa marqo. E singila saiqoji deqa e wau bei yqa keresai. E tamo qudei nanqi minjrit silali laña ebqab di e jemaibqas. ⁴ Deqa e kiyerqai? E qalieonum. Tamo qudei nami ijo tamo koba aqaq dena ñoro osib nanqi a kamba olo yqajqa minjeb qaji nanqi di metnjrqai. Metnjrit ijoq babqa ñoro nami eb qaji di e na aguq atitqa nanqi e qa tulan areboleboleinjrqs. Deqa ijo tamo koba a na e wibimqa tamo nanqi dena e osib nanjo talq di e geregereiboqnqab.’ ⁵ A degsi are qalsiqa tamo kalil nami aqa tamo koba aqaq dena ñoro eb qaji nanqi metnjrnaq bonabqa tamo namo bej qaji di nenemyej, ‘Ni ñoro gembub ijo tamo koba aqaq dena em?’ ⁶ Onaqa minjej, ‘E goren kulum 100 em.’ Degsi minjnaqa ñoro taqato tamo na minjej, ‘Ni olo goren kulum 50 segi nengrenye.’ ⁷ Osiqa tamo bei nenemyej, ‘Ni ñoro gembub ijo tamo koba aqaq dena em?’ Onaqa minjej, ‘E bem sum aqa qun 100 em.’ Degsi minjnaqa ñoro taqato tamo na minjej, ‘Ni olo bem sum aqa qun 80 segi nengrenye.’

⁸ “Onaqa ñoro tamo a aqa ñoro taqato tamo aqa kumbra gisan di poiyoaqa aqa ñam soqtosiq minjej, ‘Ni keretonum.’ Degsi minjej. Di kiyaga? Ñoro taqato tamo uge di a powo ti sosisq deqa kumbra gisan di yej. Deqa ninqi quiy. Mandam endeqa tamo ungasari nanqi mandam qaji powo koba ti unub. Ariya suwanqa tamo ungasari nanqi mandam qaji powo kiñala ti unub.

⁹ “Deqa e ninqi endegsi merngwai. Ninqi mandam qaji ñoro uge oqnsib dena tamo ungasari nanqi kumbra bole enjroqnb nanqi ninqi qa tulan areboleboleinjqroqnas. Yim bunuqna ninqi moisib mandam qaji ñoro uge kalil uratibqa Qotei na ninqi joqsim tal gaigai sqas qaji dia ninqi geregereingwas.

¹⁰ “Ninqi ñoro kiñala geregere taqatqab di ninqi ñoro qelikoba dego geregere taqatqab. Ariya ninqi ñoro kiñala geregere taqatqasai di ninqi ñoro qelikoba dego geregere taqatqasai. ¹¹ Ninqi mandam qaji ñoro uge geregere taqatqasai di ninqi lan qure qaji ñoro dego geregere taqatqasai. Deqa tamo yai na lan qure qaji ñoro nunjo banq di atqas? Tamo dego bei sosai. ¹² Ninqi tamo bei aqa ñoro geregere taqatqasai di ninqi nunjo segi ñoro dego geregere taqatqasai. Deqa tamo yai na ñoro bei nunjo banq di atqas? Tamo dego bei sosai.

¹³ “Tamo qujai a tamo kokba aiyel nanqi wauetnjrq keresai. A tamo kobaquja bei qalaqalaiyosim olo tamo kobaquja bei jeutqas. Bei aqa anjam dauryosim olo bei qoreiyqas. Dego kere ninqi silali ti Qotei ti turtnjrsib nanqi wauetnjrq keresai.”

Yesus a dal anjam qa ti Mandor Koba Qotei qa ti anjam palontej

¹⁴ Onaqa Farisi nanqi Yesus aqa anjam di qusib a yomuiyeb. Farisi nanqi bati gaigai silali oqnqajqa are koba soqnej. Utru deqa nanqi Yesus yomuiyeb. ¹⁵ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Ninqi are qaleqnub, ‘Iga kumbra bole bole laña baban na yoqnm tamo ungasari nanqi na iga nugoqnsib iga tamo bole qa mergwab.’ Ninqi degsib are

qaleqñub. Di gisañ. Nuñgo are miligi di Qotei a segi qalie. Kumbra qudei tamo nanği deqa arearetnjreqnu qaji di Qotei aqa ñamgalaq di kumbra tulañ ugedamu.

¹⁶ “Nami Moses aqa dal anjam ti Qotei aqa medabu o qaji tamo nanço anjam ti maroqñeb dena bosiq bosiq Jon aqa bati brantej. Jon aqa bati brantej dena bosiq bini ijo anjam maro tamo nanği Qotei aqa anjam bole palonteqñub. Palonteqñab tamo unğasari kalil nanği Qotei na taqatñjrsim nanço Mandor Koba sqajqa tulañ siñgilaeqñub.

¹⁷ “Lañ ti mandam ti koboqab. Ariya Qotei aqa dal anjam mutu kiñala bei koboqasai bole sai.”

Tamo bei na aqa ñauñ uratqa anjam

¹⁸ Osiqa Yesus a olo marej, “Tamo bei na aqa ñauñ uratosim olo unça bei oqas di a na aqa ñauñ kumbra ugeq waiyqo. Unça bei dego aqa gumbuluñ na a uratimqa bunuqna tamo bei na olo oqas di tamo bunuj dena unça di kumbra ugeq waiyqo.”

Ñoro tamo Lasarus wo nanço sa anjam

¹⁹ Osiqa Yesus a olo marej, “Ñoro tamo bei soqnej. A bati gaigai gara wala bole jugoqñsiqa tulañ areboleboleiyeqnaqa inği bole bole uyoqñsiq soqnej. ²⁰ Aqa tal meq di tamo bei inği tulañ saiqoji aqa ñam Lasarus a bati gaigai awooqñsiq ñeioqñsiq soqnej. Aqa jejamu kalil yu na ugetej. ²¹ Deqa a tal meq di awesonaqa ñoro tamo a inği uyeqnaqa ñeñgi ululoñeqnaqa osiq uyoqnej. Aqa yuq dena leñ aiyeqnaqa bauñ nanği boqñsib nanço meñ na yu bilgetoqñeb.

²² “Bati bei Lasarus a moiyej. Moinaqa Qotei aqa lañ anğro nanği bosib aqa qunun osib Abraham aqa areq di awoteb. Bunuqna ñoro tamo a dego moinaqa subq ateb. ²³⁻²⁴ Subq atnabqa aqa qunun aisiq moiyo qureq di soqnej. Sosiqa jaqatin kobaiyeqnaqa tarosiqa Abraham isaq di sonaq unej. Lasarus a Abraham aqa areq di awesonaq unsiqa tulañ maosiqa Abraham minjej, ‘O Abu Abraham, e ñamyuwoq endi sosimqa tulañ kanğanqñsim jaqatin koba eqnum. Deqa ni e qa are ugeimimqa Lasarus minjim aqa ban gei yaq di tuqtosim bosim ijo meñq di atimqa kiñala ulilibqas.’

²⁵ “Onaqa Abraham na minjej, ‘O anğro, ni are qale. Ni nami mandamq di sosimqa ni inği bole bole uyoqñem. Ariya Lasarus a inği uge uge uyoqnej. Deqa bini Lasarus a sawa boleq endi sosiqa a tulañ areboleboleiyeqnu. Ariya ni ñamyuwoq di sosimqa jaqatin koba eqnum. ²⁶ Ni ñam atsim une. Ni iga ti ambleq di sub guma koba unu. Deqa iga sub di laqaiosim nuñgoq bqa keresai. Niñgi dego sub di laqaiosib gagoq bqa keresai.’

²⁷⁻²⁸ “Onaqa ñoro tamo dena kamba Abraham minjej, ‘O Abraham, ni na Lasarus minjimqa olo puluosim ijo abu aqa talq gilsim ijo was 5 nanği saidnjrimqa nanği sawa uge endeq bqasai.’ ²⁹ Onaqa Abraham na minjej, ‘Ino was nanği Moses aqa dal anjam qalieonub. Nanği Qotei aqa medabu o qaji tamo nanço anjam dego qalieonub. Nanği anjam di dauryqab di kere.’ ³⁰ Onaqa ñoro tamo dena olo minjej, ‘O Abu Abraham, di keresai. Ariya tamo moiyej qaji a subq na tigelosim anjam minjrqas di nanği qusib are bulyosib dauryqab.’

³¹ “Onaqa Abraham na minjej, ‘Tamo nanği Moses aqa dal anjam ti Qotei aqa medabu o qaji tamo nanço anjam ti qusib are bulyqasai di tamo bei a subq na tigelosim nanği anjam minjrqas di dego nanği qusib are bulyqasai.’ ”

17

Tamo a Yesus aqa anğro kiñala bei uneq waiyqas di a tulañ padalougetqas

¹ Osiqa Yesus na aqa anğro nanği olo endegsi minjrej, “Bunuqna tamo qudei na tamo qudei uneq breinjroqñqab. Bole, kumbra di brantoqñqas. Ariya tamo nanği kumbra di yoqñqab qaji nanği tulañ padalougetqab. ² Iga tamo deqaji nanği ojsim meniñ kobaquja osim sil na nanço kakroq di tontosim breinjrim ya robuq aiqab di kere. Yim nanği bunuqna anğro kiñala bei uneq waiyqasai.

³ “Deqa ningi geregere nam atoqniy. Ino was bei a une bei atimqa ni na minje, ‘Une di urat.’ Yim a ino anjam di qusim are bulyqas di ni aqa une di torei moiyo time. ⁴ Ariya a bati qujai qa une 7 ni emoqnsim olo boqnsim ni mermoqnqas, ‘O was, e kumbra grotonum.’ Degsi mermo 7 yimqa ni aqa une kalil di torei moiyo time.”

Iga Yesus qa gago areqalo singilatqajqa anjam

⁵ Onaqa Yesus aqa anjam maro tamo nanji na minjeb, “O Tamo Koba, gago areqalo ni qa singilateqnum qaji di ni na olo kobaqujatime.” ⁶ Onaqa Tamo Koba a na kamba minjrej, “Nunjo areqalo e qa singilato qaji di sis yago bul kiñala sqas di kereqas. Degesqas di ningi subar endi minjibqa a nunjo anjam dauryosim jirim qoji waqosim aisim yuwalq di tigelqas.”

Yesus a kanjal tamo aqa kumbra qa anjam marej

⁷ Osiqa Yesus a olo marej, “Tamo bei na aqa kanjal tamo qarinyonaqa gilsiq aqa ingi wauq di mandam qamsiq bulyej. Osiqa aqa kaja nanji dego taqatnjrej. Ariya a wau di kobotimqa aqa tamo koba a na kiyersi minjqas? ‘Ni namo ingi uye’ degsi minjqas e? Sai. ⁸ A minjqas, ‘Ni ijo ingi goiyetbosim gara tigsim ingi suweiyosim ebimqa ingi ti ya ti uyqai. Uytit menetbimqa bunu ni kamba ingi ti ya ti uyqam.’ A na aqa kanjal tamo degsi minjqas. Di kiyaaqa? A kanjal tamo lanaj deqa. ⁹ Kanjal tamo dena aqa tamo koba aqa anjam dauryimqa a na kamba aqa nam soqtetqasai. Osim ‘Ni keretonum’ degsi minjqasai. Di kiyaaqa? A kanjal tamo lanaj deqa. ¹⁰ Dego kere ningi Qotei aqa kanjal tamo sosibqa wau kalil a na ningi engoqnqas qaji di yoqniy. Yoqnsib maroqniy, ‘Iga kanjal tamo lanaj. Deqa wau kalil Qotei na iga egeqnu qaji di agi yeqnum.’ ”

Yesus a tamo 10 nanjo jejamu yu na ugeelenej qaji nanji boletnjrej

¹¹ Yesus a dena tigelosiq Jerusalem aiqajqa gam dauryosiq Samaria sawa ti Galili sawa ti ambleq na walwelosiq aiyoqnej. ¹²⁻¹³ Aiyoqnsiq qure beiq di brantej. Onaqa tamo 10 nanjo jejamu yu na ugeelenej qaji nanji bosib Yesus itosibqa nanji kiñala isaq di tigelosib tulan maosib minjeb, “O Tamo Koba, ni iga qa dulosim aqaryaige.” ¹⁴ Onaqa Yesus a nanji unjrnsiq minjrej, “Ningi olo puluosib aisib nunjo jejamu atra tamo nanji osornjriy.” Degsi minjrnaqa nanji aiyoqnsibqa gamq di nanjo yu kalil mosoonaaqa nanjo jejamu boleonaq uneb. ¹⁵ Onaqa nanjo ambleq dena qujai a segi olo puluosiq Yesus aqa areq gilej. A lelen ti Qotei aqa nam soqtoqnsiq giloqnej. ¹⁶ Gilsiq Yesus aqa singaq di singa pulutosiq binjyosiq minnej, “O Tamo Koba, ni keretosim ijo jejamu boletonum.” Tamo di a Samaria qaji. ¹⁷ Onaqa Yesus a tamo di unsiqa marej, “E na tamo 10 nanjo jejamu boletetnjronumqa ariya qujai a segi ijoq bqo. Tamo 9 nanji qabi unub? ¹⁸ Nanji olo ijoq bosai. Nanji Qotei aqa nam soqtosai dego. Sawa bei qaji tamo endi a segi qujai olo bosiq Qotei aqa nam soqtqo.” ¹⁹ Yesus a degsi marsiq tamo di minjej, “Ni tigelosim aiye. Ni ino areqalo e qa singilattonum deqa ino jejamu boleqo.”

Mondonj Tamo Angro a lanj qureq na bqas

²⁰ Bati bei Farisi nanji Yesus endegsib nenemyeb, “Bati gembu Qotei a bosim aqa segi tamo ungasari nanjo Mandor Koba sosim nanji taqatnjrqas?” Onaqa Yesus na minjrej, “Qotei a Mandor Koba sqajqa bati brantoqnmqa manwa bei namoqna bam ningi unqasai. ²¹ Tamo bei na endegsi merngwasai, ‘Ningi uniy, Mandor Koba a bqo agiende,’ o ‘Mandor Koba a bqo agide.’ Degyqasai. Ningi quiy. Bini Qotei a nunjo ambleq endi Mandor Koba unu.”

²² Osiqa Yesus na aqa angro nanji endegsi minjrej, “E Tamo Angro. Bati bei brantimqa ningi ijo bqajqa bati unqa maroqnsib unqasai. ²³ Tamo qudei na ningi gisanqnsib merngoqnqab, ‘Ningi uniy. Tamo Angro bqo agide,’ o ‘Tamo Angro bqo agiende.’ Degsib merngoqnibqa ningi nanji daurnjraib. ²⁴ Kola minjaleqnaqa lanj kalil suwanqnu dego kere mondonj e Tamo Angro brantitqa tamo ungasari kalil nanji e nubqab. ²⁵ Ariya

e brantosaisoqnitqa tamo ungasari bini bati endeqa unub qaji nanqi na e qoreibosib jaqatin koba ebqab.

²⁶ “Noa aqa bati qa tamo ungasari nanqi kumbra yoqneb dego kere e Tamo Angro bqajqa bati qa nanqi kumbra degyoqnqab. ²⁷ Agi Noa aqa bati qa tamo ungasari kalil nanqi ingi ti ya ti uyoqnsib unqa ban ojelenoqnsib sonabqa Noa a qobun miligiq gilnaqa awa koba aisiqa mandam ya maqonaqa nanqi kalil morenekriteb. ²⁸⁻²⁹ Lot aqa bati qa dego tamo ungasari nanqi ingi ti ya ti uyoqnsib ingi ingi awaiyoqnsib silali oqnsib ingi yagoqnsib tal atoqneb. Nanqi kumbra degyoqnsib sonabqa Lot a Sodom qure uratosiq ulaneqnaqa nanyuwo ti menin pulon ti lan goge na awa bul aisiqa Sodom tamo ungasari kalil nanqi padaltnjrej. ³⁰ Dego kere bunuqna tamo ungasari nanqi kumbra degyoqnsib soqnbqa e Tamo Angro brantqai.

³¹ “Bati deqa tamo ungasari tal meq di unub qaji nanqi jaraiqa oqnsib ingi ingi oqa osibqa olo warum miligiq gilaib. Nanqi jaraiyoqujatebe. Tamo ungasari wauq di unub qaji nanqi jaraiqa oqnsib ingi ingi oqa osibqa olo puluosib qureq baib. Nanqi torei dena jaraiyoqujatebe. ³² Kumbra nami Lot aqa nauq aqaq di brantej qaji ningi deqa are qaliy. ³³ Tamo bei a aqa segi nambile taqatqajqa areqalo kobaiyqas di a padalqas. Ariya tamo bei a aqa segi nambile uratqas di a olo nambile bole oqas.

³⁴ “E ningi endegsi merngwai. Ijo bqajqa bati brantimqa qolo deqa tamo aiyel warum qujaiq di neresoqnbqa Qotei na bei lan qureq osi oqsimqa bei uratim sqas. ³⁵ Unqa aiyel tal qujaiq di saplan gereiyonqnbqa Qotei na bei lan qureq osi oqsimqa bei uratim sqas. ³⁶ Tamo aiyel wau qujaiq di ingi yagoqnbqa Qotei na bei lan qureq osi oqsimqa bei uratim sqas.” Yesus na aqa angro nanqi anjam degsi minjrej. ³⁷ Onaqa nanqi na kamba nenemyeb, “O Tamo Koba, kumbra kalil di sawa qabia brantqas?” Onaqa Yesus a nanqi yawo anjam endegsi minjrej, “Tamo nanjo jejamu qusaeqnu qaji sawa dia qal nanqi koroqab.”

18

Iga Qotei pailyqajqa asgigwasai

¹⁻² Yesus aqa angro nanqi bati gaigai Qotei pailyoqnb asginjraim deqa a na yawo anjam bei endegsi minjrej, “Qure beiq di anjam pegiyo tamo soqnej. Tamo di aqa kumbra bolesai. A Qotei ulaiyosaiqnej. A tamo ungasari nanqi qa dego are qalosaioqnej. ³ Qure dia unqa qobul soqnej. A bati gaigai anjam pegiyo tamo di aqa areq giloqnsiqa minjoqnej, ‘Tamo bei na e gulbe ebeqnu. Deqa ni na aqaryaibosim gago aiyel anjam pegiyetgimqa tamo dena e olo gulbe ebqasai.’ ⁴ A degsi minjeqnaqa a aqaryaiyqa uratoqnej. Bunuqna a areqalo bei osiqa marej, ‘Bole, e Qotei ulaiyosaiqnum. E tamo ungasari nanqi qa are qalosaieqnum. ⁵ Ariya unqa qobul di a bati gaigai e wainboqnsiqa merbeqnu, “Ni aqaryaibe.” A merbo gaigai yeqnu deqa unqum e aqa anjam gereiyetqai. E aqa anjam gereiyetqasai di a bati gaigai ijo areq boqnsim sqas. Yim e tulan asgibo uge.’ ”

⁶ Osiqa Tamo Koba a olo marej, “Anjam pegiyo tamo uge aqa anjam marej qaji di ningi quiy. ⁷ Qusib are qaliy. Qotei a tamo bole. A anjam pegiyo tamo di bul sai. Deqa tamo ungasari a na giltnjrej qaji nanqi qolo ti qanam ti pailyoqnqab di a nanjo pailyo qusimqa tarijsokobaiyqasai. A nanqi urur aqaryainjrqsas. ⁸ E ningi merngwai. Qotei na nanqi urur aqaryainjroqumatqas. Ariya mondon e Tamo Angro bosiyqa tamo ungasari mandamq endi unub qaji nanqi e qa nanjo areqalo sinqilatosib soqnb degsi unqai e?”

Farisi tamo bei takis o qaji tamo bei wo nanqi aiyel Qotei pailyeb

⁹ Tamo qudei nanqi mareqnu, “Iga tamo bole. Iga tamo qudei nanqi unub dego sai.” Yesus na tamo deqaji nanqi yawo anjam bei endegsi minjrej, ¹⁰ “Tamo aiyel nanqi Qotei pailyqa marsibqa atra tal miligiq gileb. Bei Farisi tamo. Bei takis o qaji tamo. ¹¹ Nanqi atra tal miligiq gilsibqa Farisi tamo a namo tigelosiqa endegsi pailyej, ‘O Qotei, e tamo

qudei nanġi unub deġo sai. E gisaġ na tamo unġasari nanġi silali yainjrosai eqnum. E sambala kumbra yosaieqnum. E kumbra uge bei deġo yosaieqnum. E takis o qaji tamo di bul sai. ¹² E gaigai ni pailmqa oqnsim inġi ti ya ti urateqnum. E ijo segi inġi inġi kalil potelenoqnsim oto bei ni atraim eqnum.’ ¹³ Farisi tamo a degsiqa Qotei pailiej. Onaqa takis o qaji tamo a kiñala isaq di tigelesosiqa laġ goge koqyosim pailjqajqa jemaiyonaqa turuosiqqa are soqonyosiqa marej, ‘O Qotei, e une ti. Deqa ni e qa dulosim ijo une kalil kobotetbime.’ Takis o qaji tamo a degsiqa Qotei pailiej.”

¹⁴ Yesus a yawo anjam degsi minjrsiqa olo minjrej, “E niġi mernġwai. Takis o qaji tamo di aqa une kalil Qotei na kobotetonaqa a olo puluosiqqa aqa talq aiiej. Ariya Farisi tamo di aqa une Qotei na kobotetosai. Di kiyaaqa? Tamo kalil nanġo segi ñam soqteqnum qaji nanġi Qotei na olo ñam aguq atetnjrqas. Ariya tamo nanġo segi ñam aguq ateqnum qaji nanġi Qotei na olo ñam soqtetnjrqas.”

Yesus a marej, “Anġro du du nanġi ijo areq bqajqa saidnjraib”

¹⁵ Onaqa tamo unġasari qudei nanġi nanġo anġro du du ti anġro mom ti joqsib Yesus na aqa baġ nanġo gateq di atetnjrqqa marsib aqa areq beb. Beq nabqa Yesus aqa anġro nanġi na saidnjrsib minjreb, “Nuġo anġro du du nanġi joqsib ende q baib.” ¹⁶ Degsib saidnjrnabqa Yesus na anġro du du nanġi di metnjrej. Osiqa aqa anġro nanġi minjrej, “Anġro du du nanġi uratnjrib ijo areq beb. Nanġi saidnjraib. Tamo unġasari nanġi anġro du du bul sqab di Qotei a nanġo Mandor Koba sosim nanġi taqatnjrqas. ¹⁷ E bole mernġwai. Niġi anġro du du nanġi bul sqasai di Qotei a niġi osim taqatnġwasai. Deqa a nuġo Mandor Koba sqasai deġo.”

Ñoro tamo bei a Yesus ombla na anjam mareb

¹⁸ Onaqa Juda gate bei na Yesus endegsi nenemyej, “O Qalie Tamo Bole, e kiyersiyqa ñambile gaigai sqai?” ¹⁹ Onaqa Yesus na kamba minnej, “Ni kiyaaqa e tamo bole qa merbonum? Qotei a segi qujai tamo bole. ²⁰ Ariya ni Qotei aqa dal anjam kalil qalie unum. ‘Ni tamo bei aqa uña jejamu ojetaim. Ni tamo bei qalsim moiyo taim. Ni bajinjam. Ni tamo bei aqa jejamu laña gisañyaim. Ni ino ai abu nanġo sorgomq di gegerere sosimqa nanġo anjam dauryoqne.’ ” ²¹ Onaqa Juda gate dena olo Yesus minnej, “E anġro kiñala qa dal anjam kalil di dauryosim boqnem agi bini degsi unum.” ²² Degsi minjnaq qusiqa kamba minnej, “Ni dal anjam kalil di dauryosim keretonum. Ariya kumbra qujai ni keretosai. Deqa e ni mermqai. Ni gilsim ino inġi inġi kalil qarinyosim silali osim tamo inġi inġi sai qoji nanġi jeisim enjre. Degsim enjrsim bosim e daurbe. Osim bunuqna ni laġ qureq di awai bole itqam.” ²³ Yesus na tamo di degsi minjnaq qusiqa are gulbekobaiiej. Di kiyaaqa? A inġi inġi koba ti soqnej deqa.

²⁴ Onaqa Yesus a tamo di koqyosiqa marej, “Tamo unġasari inġi inġi koba ti unub qaji nanġi Qotei na taqatnjrsim nanġo Mandor Koba sqa marsibqa laġ qureq oqwjajqa tulaġ baġi koba. ²⁵ Kamel a yumba miligiq gilqajqa baġi koba. Deġo kere tamo unġasari inġi inġi koba ti unub qaji nanġi Qotei na taqatnjrsim nanġo Mandor Koba sqa marsibqa laġ qureq oqwjajqa tulaġ baġi koba.” ²⁶ Onaqa tamo qudei Yesus aqa anjam di queb qaji nanġi na minjeb, “Ni anjam degsi maronum deqa tamo yai nanġi Qotei na elenamqa nanġi ñambile gaigai sqa kere?” ²⁷ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Tamo nanġi segi ñambile sqa keresai. Ariya Qotei na nanġi elenqa kere. Di kiyaaqa? Qotei a kumbra kalil yqa kere.”

²⁸ Yesus a nanġi degsi minjrnaqa Pita na minnej, “O Tamo Koba, ni une. Iga gago inġi inġi kalil uratosim ni daurmeqnum.” ²⁹⁻³⁰ Onaqa Yesus na minjrej, “E bole mernġwai. Tamo bei a Qotei na taqatosim aqa Mandor Koba sqa marsimqa aqa segi qure, aqa ñauġ, aqa was nanġi, aqa ai abu nanġi, aqa anġro nanġi ti kalil uratnjrsim e daurbqas tamo di Qotei na inġi inġi gargekoba olo yelenqas. Yimqa mondoġ a ñambile gaigai sqas.”

Yesus a marej, “E moisiy olo subq na tigelqai”

³¹ Yesus na aqa angro 12 nanği anjam degsi minjrnsiq koboonaqa nanği joqsıqa segitnrnsıqa endegsi minjrej, “Niği quiy. E Tamo Angro. Iga Jerusalem aieqnum. Dia anjam kalil Qotei aqa medabu o tamo nanği nami e qa nengrenyeb qaji di aqa damu brantqas. ³² Agi tamo qudei na e ojgab. E ojsib tamo nanği Qotei qaliesai qaji nanço banq di e atqab. Yimqa nanği na e misilinboqnsib miselboqnsib ugeugeiboqnqab. ³³ Osib e kumbainbosib lubsib moiyoqbqab. Bati qalub koboamqa e olo subq na tigelqai.” ³⁴ Yesus na aqa angro nanği anjam degsi minjrnaq qusibqa anjam di aqa utru Qotei na ulitej deqa nanği geregere poinjrosai.

Yesus na tamo bei nam qandimyej qaji di boletej

³⁵ Onaqa Yesus a walwelosı aisiq Jeriko qure jomyeqnaqa tamo bei nam qandimyej qaji a gam qalaq di awesosiqa tamo unğasari nanği silali qa nilnjroqnej. ³⁶ Tamo unğasari tulağ gargekoba nanği Yesus dauryosib qatronoqnsib aieq nab tamo dena qusiqa nenemnjrej, “Niği kiyaca qatroneqnub?” ³⁷ Onaqa nanği na minjeb, “Yesus Nasaret qaji a aieqnu.” ³⁸ Degsi minjnabqa a tulağ lelenosiqa marej, “O Yesus, Devit aqa Niri, ni e qa dulame.” ³⁹ Onaqa tamo unğasari namoeb qaji nanği na tamo di nirinjosib minjeb, “Ni lelenkobaaim. Kiri.” Degsi minjnabqa a nanço anjam quetnjrosai. A olo tulağ lelenoqnsiq Yesus minjoqnej, “O Devit aqa Niri, ni e qa dulame.” ⁴⁰ Onaqa Yesus a tigelosiqa tamo unğasari nanği minjrej, “Tamo di osib ijo areq osi boiy.” Onaqa nanği na a osib Yesus aqa areq osi beb. Osi bonabqa nenemyej, ⁴¹ “E ni kiyermqajqa deqa ni e qa lelenoqnam?” Onaqa minjej, “O Tamo Koba, e olo nam poibim sawa unqajqa deqa e ni qa lelenoqnam.” ⁴² Onaqa Yesus na minjej, “Ni e qa ino areqalo singilatonum deqa e ni boletmqai. Deqa ino namdamu olo poimeme.” ⁴³ Degsi minjnaqa aqa namdamu poiyo naqa sawa unsiqa Qotei aqa nam soqtosiqa tigelosiq Yesus dauryosiq aieje. Onaqa tamo unğasari kalil nanği Yesus aqa manwa di unsibqa nanği dego Qotei aqa nam soqtoqneb.

19

Yesus a Sakius aqa talq gilej

¹⁻³ Onaqa Yesus a aisiqa Jeriko qureq di brantosiqa qure ambleq na walweleqnaqa tamo bei aqa nam Sakius a Yesus tamo kiyero degosiqa unqajqa dauryej. Sakius a takis o qaji tamo nanço gate. A ñoro koba ti soqnej. A tamo truquyala deqa a Yesus dauryosiq unqajqa yonaq ugeiyej. Di kiyaca? Tamo gargekoba nanği na sawa getenteb deqa. ⁴ Deqa Sakius a urur ti aisiqa tamo unğasari kalil nanği bunjrnsıqa namoosiqa gam qalaq di nam bei oqsıq nam atej. Nam atsiqa are qaleb, “Yesus a gam endena bamqa e geregere unqai.” ⁵ Onaqa Yesus a gam dena walwelosı aisiq nam utruq di tigelosiq tarosiq Sakius unsiqa minjej, “O Sakius, ni mandamq ayoqujat. Bini e ino talq di sqai.” ⁶ Degsi minjnaqa a qusiqa mandamq ayoqujatosıqa tulağ areboleboleiyonaqa Yesus osıqa ombla na aqa talq gileb. ⁷ Gileqnabqa tamo unğasari kalil nanği di unsib nirinjosib mareb, “Niği uniy. Yesus a une tamo aqa talq gileqnu.” ⁸ Onaqa talq di Sakius a tigelosiqa Yesus minjej, “O Tamo Koba, ni que. E ijo inği inği kalil ambleq na potosiy tamo inği inği saiqoji nanği jeisi enjrqi. E nami tamo bei gisanjosim silali dala qujai yayiem kiyo? Degamqa e kamba silali dala qolqe olo yqai.” ⁹ Onaqa Yesus a Sakius aqa anjam di qusiqa tamo unğasari nanği minjrej, “Bini Sakius a dego Abraham aqa angro tintinqo. Deqa Qotei na a ti tamo kalil aqa talq endi unub qaji nanği ti elenqo. ¹⁰ E segi Tamo Angro. E na tamo unğasari padalo gamq di unub qaji nanği namoqnsim elenqnum. E deqa mandamq aiyem.”

Silali taqatqajqa yawo anjam

¹¹ Onaqa tamo unğasari nanği Yesus aqa anjam di qusib are qaleb, “Bini kiyo Qotei a gago Mandor Koba sosim iga taqatgwajqa bati brantqas?” ¹² Nanği degsib are qaleb.

Di kiyaaqa? Yesus a Jerusalem jojomyej deqa. Onaqa Yesus a yawo anjam bei endegsi minjrej, “Tamo kobaquja bei a sawa isaq gilej. Tamo di a are qalej, ‘E sawa deq gilitqa sawa deqaji nanqi na e mandor atqab. Yibqa e olo puluosiy bosiy ijo segi qure qujai nanqo mandor sosiy nanqi taqatnjrqai.’ A degsi are qalsiqa sawa isaq gilej. ¹³ A gilqa osiqa aqa kanqal tamo 10 nanqi metnjrnaqa aqa areq bonabqa nanqi segi segi 20 kina enjrsiqa minjrej, ‘Silali endena wauosib silali aqa oto dego oiy. Bunuqna e olo bosiy unqai.’

¹⁴ “Tamo kobaquja a degsi minjrsiqa sawa isaq gilsiq di sonaqa aqa qure qujai nanqi a qa tulan ugeosib are qaleb, ‘A gago mandor sqasai.’ Degsib are qalsibqa tamo qudei nanqi qarijnrnab sawa deq gilsib sawa deqaji nanqi minjreb, ‘Tamo di a gago mandor ataib. A na iga taqatgwajqa iga uratonum.’ ¹⁵ Ariya sawa deqaji nanqi na tamo di mandor ateb. Onaqa bunuqna a olo puluosiq aqa segi qureq aisiqa kanqal tamo nanqi wau qa silali enjrej qaji nanqi metnjrej. Metnjrnaqa nanqi aqa areq bonabqa a na minjrej, ‘E nami silali enqem qaji dena ninqi wauoqneb olo silali di osorbiy.’

¹⁶ “Onaqa kanqal tamo deqaji bei a bosiq minnej, ‘O Tamo Koba, ino 20 kina ebem qaji dena e waueqnamqa olo 200 kina brantej agiende.’ ¹⁷ Onaqa aqa tamo koba a na minnej, ‘Ni kanqal tamo bolequja. Ni wau kiñala geregere taqatonum deqa e qure kokba 10 ino banq di uratitqa ni na taqatnjroqnam.’

¹⁸ “Onaqa kanqal tamo bei a bosiq aqa tamo koba minnej, ‘O Tamo Koba, ino 20 kina ebem qaji dena e waueqnamqa olo 100 kina brantej agiende.’ ¹⁹ Onaqa aqa tamo koba a na minnej, ‘E qure kokba 5 ino banq di uratitqa ni na taqatnjroqnam.’

²⁰ “Onaqa kanqal tamo bei a bosiq aqa tamo koba minnej, ‘O Tamo Koba, ni unime. Ino 20 kina ebem qaji agi olo osibetmonum. E gara ñenqi na dalaosim atnam soqnej. ²¹ E kumbra degyem. Di kiyaaqa? E ni qa ulaem deqa. E qalieem, ni tamo njirin ani. Tamo qudei nanqi waueq nab silali branteqnaqa ni segi na eqnum. Tamo qudei nanqi inji yageq nab melieqnaqa ni segi na otorosim uyeqnum.’

²² “Onaqa tamo koba dena kamba endegsi minnej, ‘Ni kanqal tamo uge. Ino segi anjam dena e ino une ubtosiy ni pegimqai. Ni nami qalieem, e tamo njirin ani. Tamo qudei nanqi waueq nab silali branteqnaqa e segi na eqnum. Tamo qudei nanqi inji yageq nab melieqnaqa e segi na otorosim uyeqnum. Ni nami e qa degsim qalieem. ²³ Deqa ni kiyaaqa ijo silali di osi gilsim silali talq di atosai? Ni di atem qamu e bosimqa silali talq dena ijo silali aqa oto kobaqa qamu turtosim onum qamu.’ ²⁴ Degsi minjsiqa tamo qudei aqa areq di tigelesoqneb qaji nanqi minjrej, ‘Ninqi aqa 20 kina di yayosibqa kanqal tamo nami wauosiqa 200 kina ej qaji di olo yiy.’ ²⁵ Onaqa nanqi na minjeb, ‘O Tamo Koba, a 200 kina ejunu. Deqa ni kiyaaqa 20 kina olo yqa maronum?’

²⁶ “Onaqa tamo koba a na minjrej, ‘E ninqi merngwai. Tamo a wau geregere taqatoqnas di Qotei na olo wau koba yimqa a na taqatoqnas. Ariya tamo a wau geregere taqatqasai di wau kiñala a na taqatejunu qaji di a olo bunu taqatqasai. Qotei na a kobotimqa a laña sqas.’ ²⁷ Osiqa minjrej, ‘Tamo nanqi e qa jeu ateb qaji nanqi di joqsib boiy. Nanqi e qa mareb, “Tamo di a gago mandor ataib.” Deqa tamo nanqi di joqsib bosib ijo ulatamuq endi nanqi ñumib morenqab.’ ”

²⁸ Yesus a yawo anjam degsi marsiqa a Jerusalem aiqajqa gam dauryosiq aiyoqnej.

Mandor Koba Yesus a Jerusalem aiyej

²⁹⁻³⁰ Yesus a aisiqa Betfage qure ti Betani qure ti Oliv mana utruq di jojomyosiqa aqa anqro aiyej qarijnjrsiqa minjrej, “Ninqi aisib qure bei jojom di unu di brantosib donki bei tontonub unu di unqab. Donki di bunuj tamo bei nami aqa quraq di awoosaiyoqnej qaji. Ninqi donki di unsibqa sil palontosib titosib osib boiy. ³¹ Ninqi sil palonteqnibqa tamo bei na nenemngwas kiyo, ‘Ninqi kiyaaqa donki aqa sil palonteqnub?’ Degsi nenemngimqa ninqi na minjiy, ‘Tamo Koba a wau ti. Deqa a donki qa mergwo.’ ”

³² Yesus a nanği aiyel degsi minjrsiq qarınjnraqa aisib anjam Yesus na minjrej qaji di dauryosib donki di uneb. ³³ Unsib sil palonteqnabqa donki aqa abu nanği na nanği aiyel nenemnjreb, “Niği kiyaaq donki aqa sil palonteqnub?” ³⁴ Degsi nenemnjrnabqa nanği aiyel na kamba minjreb, “Tamo Koba a wau ti. Deqa a donki qa mergwo.”

³⁵ Degsi minjrnab odnjrnab nanği aiyel donki di osib Yesus aqa areq osi gileb. Osi gilsib nanço segi gara jugo piqtosib donki aqa quraq di tusib Yesus soqtosib donki aqa quraq di awoteb. ³⁶ Yesus a donki aqa quraq di awoonaqa donki a walwelosi aiyeqnaqa tamo unğasari nanği nanço gara jugo piqtelenosib gamq di tuelenoqneb. ³⁷ Onaqa Yesus a Oliv mana utru jojomyeqnaqa aqa anğro gargekoba nanği tulañ areboleboleinjreqnaqa lelenoqneb. Yesus a nami mañwa gargekoba yeqnaqa nanği unoqneb deqa nanği Qotei aqa ñam soqtoqnsib endegsib maroqneb, ³⁸ “Ni Tamo Koba aqa ñam na bonum deqa a ni tulañ geregereimeqnu. Ni gago Mandor Koba. Iga Qotei Goge Koba aqa ñam tulañ soqtoqnqom! Lañ qureq di lawo kumbra gaigai sqas.”

³⁹ Onaqa tamo unğasari nanço ambleq dena Farisi qudei nanği tigelosib Yesus minjeb, “O Qalie Tamo, ni ino anğro nanço medabu getentetnjrime.” ⁴⁰ Onaqa Yesus na minjrej, “Ijo anğro nanço medabu getentqab di meniñ nanği tamo bulyosib tulañ murqumyoqnsib Qotei aqa ñam soqtoqnqab.”

Yesus a Jerusalem nanği qa akamej

⁴¹ Osiqa Yesus a Jerusalem jojomyosiq unsiqa akamej. ⁴² Akamosiq marej, “O Jerusalem tamo unğasari, bini bati endeqa niği Qotei aqa kumbra qalieeb qamu niği geregere lawo na unub qamu. Ariya kumbra di niği qa uliejunu deqa niği qalieqa keresai. ⁴³⁻⁴⁴ Deqa niği quiy. Bati bei brantimqa tamo qudei na bosib niği jeutngosib nunço qure koba endi agutibqa niği jaraiqa keresaiingwas. Amqa nanği na niği qoto itngosib tulañ ugeugeingosib nunço qure koba endi niñaqyekritqab. Osib qure aqa meniñ kalil paraparainjsib breinjribqa meniñ bei meniñ bei aqa quraq di sqasai. Meniñ kalil segisegiqab. Jeu tamo nanği bosib niği degngwab. Di kiyaaq? Qotei na niği aqaryainğwajqa bati brantqo di niği poiñgosai deqa.”

Tamo unğasari nanği atra tal miligiq di inği inği qarinyoqneb

⁴⁵ Osiqa Yesus a atra tal koba miligiq gilsiq ñam atej di tamo unğasari gargekoba nanği inği inği qarinyoqnsibqa dena silali eqnab unjrsiq nanği winjraq jaraiyeb. ⁴⁶ Nanği jaraiyeqnaqa Yesus na minjrej, “Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenğrenyeb unu, ‘Ijo tal endi pailyqajqa tal.’ Qotei aqa anjam degsi unu. Ariya niği na olo tal endi ugetonubqa a bajin tamo nanço tal bulqo.”

⁴⁷ Yesus a bati gaigai atra tal miligiq giloqnsiq dia tamo unğasari nanği Qotei aqa anjam palontosiq minjroqnej. Bati deqa atra tamo kokba ti dal anjam qalie tamo nanği ti Juda gate nanği ti Yesus qalib moiçajqa gam ñamoqneb. ⁴⁸ Ariya tamo unğasari kalil nanği Yesus aqa anjam quqwjqa tulañ arearetnjroqnej. Deqa Juda gate nanği Yesus qalib moiçajqa gam ñamonab ugeinjrej.

20

Juda nanği na Yesus nenemyeb, “Ni siñgila qabe na osimqa kumbra endi yeqnum?”

¹⁻² Bati bei Yesus a atra tal koba miligiq gilsiq dia tamo unğasari nanği Qotei aqa anjam bole palontosiq minjroqnej. Onaqa atra tamo kokba ti dal anjam qalie tamo nanği ti Juda gate nanği ti bosib nenemyeb, “Ni iga merge. Ni siñgila qabe na osimqa kumbra endi yeqnum? Yai na ni qarınmej deqa ni wau endi yeqnum?” ³ Onaqa Yesus na minjrej, “E kamba anjam bei niği nenemngitqa niği e merbiy. ⁴ Yai na Jon qarinyonaqa bosiq tamo unğasari nanği yansnjroqnej? Qotei na kiyo? Tamo bei na kiyo? Niği na merbiy.” ⁵ Onaqa nanği Yesus aqa anjam di qusibqa segi segi qairosib maroqneb, “Iga Yesus minjqom, ‘Qotei na Jon qarinyej’ degsi minjqom di a iga mergwas, ‘Kiyaaq niği Jon

aqa anjam quetosai?’ ⁶ Ariya iga minjqom, ‘Tamo bei na Jon qarinyej’ degsi minjqom di tamo ungasari nanngi nriñosib bosib iga meniñ na lugwab. Di kiyaaqa? Nanngi mareqñub, ‘Jon a Qotei aqa medabu o qaji tamo bole.’ ⁷ Nanngi degsib qairosib olo Yesus minjeb, ‘Yai na kiyo Jon qarinyej di iga qaliesai.’ ⁸ Onaqa Yesus na kamba minjrej, ‘Ninngi degsib merbonub deqa e dego yai na qarinqbonaq bosim wau endi yeqnum di ninngi merngwasai.’

Wain wau qa yawo anjam

⁹ Osiqa Yesus a olo tamo ungasari nanngi yawo anjam bei endegsi minjrej, ‘Tamo bei a tigelosiqqa aqa wauq gilej. Gilsiqqa wain sil yagelenosiqqa wau taqato tamo qudei nanngo banq di aqa wau uratetnjrsiqqa sawa isaq gilsiq dia sokobaiyej. ¹⁰ Sonaqa wain gei melionaqa a na aqa kanjal tamo bei qarinyonaqa wau taqato tamo nanngoq aisiq minjrej, ‘Wau lanja na e qarinqbqo bonum. Deqa ninngi wain gei ebibqa e na osi gilqai.’ Degsi minjrnaqa nanngi na a ojsib qalougetosib wiyonab lanja puluosiq gilej. ¹¹ Gilnaqa wau lanja na olo kanjal tamo bei qarinyonaq ainaqa a dego qalougetosib ugeugeiyosib wiyonabqa a lanja puluosiq gilej. ¹² Onaqa wau lanja na olo kanjal tamo bei qarinyonaq ainaqa a dego qalougetosib ugeugeiyosib wiyonab gilej. ¹³ Onaqa wau lanja a are qalej, ‘E kiyerqai? E endegyqai. E ijo segi angro qujai e na tulan qalaqalaiyeqnum qaji di qarinyit aiqas nanngi aqa anjam quetqab.’ ¹⁴ Degsi are qalsiqqa aqa segi niri qarinyonaq aiyej. Aiyeqnaqa wau taqato tamo nanngi a unsibqa segi segi qairosib mareb, ‘Tamo a bqo endi wau lanja aqa segi niri. A na aqa abu aqa inngi inngi kalil oqas. Deqa iga a qalsim moiotosimqa wau endi iga na oqom.’ ¹⁵ Degsib marsibqa wau lanja aqa niri ojsib wau qalaq osi gilsib dia qalñab moiyej.

“Deqa ninngi kiyersib are qalonub? Wau lanja a bosimqa wau taqato tamo uge nanngi di kiyernjrqqas? ¹⁶ E ninngi merngwai. A bosim nanngi ñumsim moiyoñjrqqas. Osim aqa wau di olo yainjrsim tamo qudei nanngo banq di uratetnjrimqa nanngi na kamba taqatesqab.” Yesus na tamo ungasari nanngi yawo anjam degsi minjrnaqa nanngi qusib minjeb, “Wau taqato tamo nanngi kumbra uge di yaib.”

¹⁷ Onaqa Yesus na nanngi koqnjrnsiqqa minjrej, ‘Qotei aqa anjam bei nengrenq di unu. Aqa damu ninngi poingwo e? Anjam agiende, ‘Tal gereiyo qaji tamo nanngi na tal ai arqsibqa uge qa marsib taqal waiyeb. Onaqa tal ai di Qotei na olo osiq tumaq di tigeltej unu. Tal ai di tal singilatqajqa deqa tigeltej.’

¹⁸ Ninngi quiy. Tamo ungasari ululoñosib tal ai quraq aiqab qaji nanngi di tal ai dena nanngo tanu ginjenyqas. Ariya tal ai di ulonosim tamo ungasari qudei nanngoq aisim jejamu ti tanu ti torei paraparainjrqqas.”

¹⁹ Onaqa atra tamo kokba ti dal anjam qalie tamo nanngi ti yawo anjam di qusib endegsib qalieeb, Yesus a yawo anjam dena nanngo jejamuq di une qametnjrej. Nanngi degsib qalieosib deqa minjin oqetnjrnaqa Yesus ojqa mareb. Ariya nanngi tamo ungasari nanngi ulainjrsib deqa nanngi Yesus ojqa uratosib jaraiyeb.

“Iga Sisar takis yqom e?”

²⁰ Ariya atra tamo kokba ti dal anjam qalie tamo nanngi ti Yesus koqyesoqneb. Osib endegsib are qaleb, “Iga tamo qudei qarinqjrnab nanngi Yesus aqa areq gilsib gisanjosib anjam bei nenemyibqa a nanngi tamo bole edegwas. Osim anjam grotimqa iga qusim ojsim Rom nanngo gate aqa banq di atqom.” Nanngi degsib are qalsibqa tamo qudei qarinqjrnab nanngi Yesus aqa areq gileb. ²¹ Gilsib minjeb, “O Qalie Tamo, iga qalie, ni anjam bole maro qaji tamo. Ni anjam bole segi tamo ungasari nanngi minjroqnsim Qotei aqa kumbra osornjreqnum. Ni tamo bei ulaiyosaieqnum. Ni tamo ñam ti nanngi anjam bei minjroqnsim olo tamo ñam saiqoji nanngi anjam bei minjrosaieqnum. Ni anjam qujai tamo kalil nanngi minjreqnum. ²² Deqa ni iga merge. Iga Sisar takis yqom e? Yqasai e? Ni kiyersi are qalonum?” ²³ Onaqa Yesus a nanngo areqalo uge di poiyoñnaqa minjrej, ²⁴ “Ninngi meniñ silali bei osorbij.” Degsi minjrnaqa nanngi meniñ silali bei osi bosib

osoryonab unsiqa minjrej, “Meniñ silali quraq endi tamo yai aqa ulatamu ti ñam ti unu?” Onaqa nanği na minjeb, “Di Sisar aqa.” ²⁵ Onaqa a na minjrej, “Deqa Sisar aqa ingi ingi a qa olo yiy. Qotei aqa ingi ingi a qa olo yiy.” ²⁶ Onaqa nanği Yesus aqa anjam di qusibqa tulañ prugugetosib mequmosib soqneb. Tamo unğasari nanğo ñamdamuq di nanği Yesus gisanğyib a anjam bei grotqa yonab ugeinjrej.

Tamo moreño qaji nanği olo subq na tigelqab

²⁷ Onaqa Sadyusi tamo qudei nanği Yesus aqa areq beb. Sadyusi nanği mareqnub, “Tamo moreño qaji nanği olo subq na tigelqasai.” ²⁸ Deqa nanği bosib Yesus endegsib minjeb, “O Qalie Tamo, ni que. Moses a nami dal anjam endegsi nengrenyej, ‘Tamo bei a moiymıqa aqa ñauñ anğro saiğoji soqnımqa aqa was bei na olo uña qobul di osim aqa was moiyej qaji aqa anğro ñambabtetqas.’ Moses a nami dal anjam degsi nengrenyej. ²⁹ Deqa ni que. Was 7 nanği soqneb. Nanğo was matu a uña osıqa moiyej. A anğro saiğoji. ³⁰ Onaqa aqa was yala na olo uña qujai di osıqa a dego moiyej. A anğro saiğoji. ³¹ Onaqa aqa was yala na olo uña qobul di osıqa a dego moiyej. A anğro saiğoji. Was 7 kalil nanği uña qujai di osib moreñeb. Nanği anğro saiğoji. ³² Nanği kalil moreñonabqa ariya bunuqna uña di a dego moiyej. ³³ Deqa ni ıga merge. Mondon subq na tigelobatiamqa tamo kalil nanği subq na tigelabqa uña di a yai aqa ñauñ tıntın sqas? Ni qalie, was 7 kalil nanği uña qujai di eb.”

³⁴ Onaqa Yesus na minjrej, “Mandamq endi tamo nanği unateqnub. Uña nanği tamoteqnub. ³⁵ Ariya mondon tamo unğasari Qotei na subq na tigelqa gıltnjrej qaji nanği subq na tigelosıbqa nanği tamotqasai. Nanği unatqasai. ³⁶ Nanği lan anğro bul lan sqab. Qotei na nanği subq na tigeltnjrimqa nanği aqa segi anğro bole sqab. Deqa nanği olo moreñqa keresai. ³⁷ Ningi quiy. Tamo nanği moısib olo subq na tigelqab anjam di aqa utru Moses a nami babtosıq endegsi nengrenyej, ‘Ñam mariñ milıgıq di pulonęqnaqa Qotei a ñam pulonq di sosıqa Moses metosıq minjej, “E Abraham aqa Qotei. E Aısak aqa Qotei. E Jekop aqa Qotei.” ’ ³⁸ Qotei na Moses degsi minjej deqa ıga qalieonum, Qotei a tamo moreño qaji nanğo Qotei sai. A tamo ñambıle so qaji nanğo Qotei. Deqa tamo kalil nanği Qotei aqa ñamgalaq di ñambıle unub.”

³⁹⁻⁴⁰ Onaqa dal anjam qalie tamo nanği Yesus aqa anjam di qusıbqa nanği olo anjam bei nenemyqajqa ulaeb. Deqa nanği na minjeb, “O Qalie Tamo, ino anjam di bole.”

Kristus a kiyersim Devit aqa ñiri sqas?

⁴¹ Onaqa Yesus a olo nanği endegsi minjrej, “Dal anjam qalie tamo nanği kiyaqqa mareqnub, ‘Kristus a Devit aqa ñiri?’ ⁴²⁻⁴³ Devit a nami marej, ‘Kristus a ijo Tamo Koba.’ Ağı louqa buk milıgıq di Devit a anjam endegsi nengrenyej, ‘Tamo Koba a na ijo Tamo Koba minjej, “Ni ijo bañ woq endi awo.

Awesoqnımqa e ino jeu tamo kalil nanği elenosi y ino sorgomq di atıtqa ni na nanği taqatnjroqnqam.” ’

⁴⁴ Ningi uniy. Devit a marej, ‘Kristus a ijo Tamo Koba.’ Deqa Kristus a kiyersim Devit aqa ñiri sqas?”

Dal anjam qalie tamo nanği kumbra uge uge yeqnub

⁴⁵ Tamo unğasari kalil nanği Yesus aqa anjam di queqnabqa a na aqa anğro nanği endegsi minjrej, ⁴⁶ “Ningı dal anjam qalie tamo nanğo kumbra uge geregere tenemtoqniy. Nanği koro sawaq di tamo unğasari nanği na nanğo ñam soqtetnjrsıb bañ ojetnjrqajqa deqa gara jugo olekokba jugoqnsıb laqnub. Nanği Qotei tal milıgıq di, goıyo kokbaq di sosıbqa tamo ñam ti nanğo awo jaramq di awoqajqa tulañ areboleboleinjreqnu. ⁴⁷ Nanği uña qobul nanği gısanğnjroqnsıbqa nanğo tal ti ingi ingi ti lan yaınjreqnub. Osıb tamo unğasari nanği na unjrsıb nanğo ñam soqtetnjrqajqa deqa pailyo olekokba yeqnub. Deqa mondon Qotei na nanği awai tulañ ugedamu enjrqas.”

21

Uña qobul aqa silali kiñala soqnej di Qotei yekritej

¹ Yesus a atra tal miligiq di sosiqa ñam atej di ñoro tamo nanği boqnsib silali ato qaji kulumq di silali ateqnab unjroqnej. ² Onaqa uña qobul bei ñoro tulan saiqoji a dego bosiq a menin silali kiñilala aiyel segi atej. Atnaqa Yesus na unsiqa aqa anğro nanği minjrej, ³ “E bole mernğwai. Uña qobul endi a ñoro tulan saiqoji. Deqa a na ñoro tamo kalil nanği bunjrsiqa silali kobaquja atqo. ⁴ Ñoro tamo nanği silali koba ti unub. Nanği oto kiñala segi ateqnub. Ariya uña qobul endi a silali tulan sai bole sai. Aqa menin silali kiñilala aiyel segi naj agi atekritqo.”

Bunuqna jeu tamo nanği na atra tal niñaqyqab

⁵ Onaqa Yesus aqa anğro qudei nanği atra tal di koqyosibqa Yesus minjeb, “O Tamo Koba, ni unime. Atra tal walato qaji menin di tulan boledamu. Qotei atraiyqajqa inği inği ti menin ti turtosib atra tal endi walateb.” Onaqa Yesus na kamba minjrej, ⁶ “Atra tal ninği unonub endi bunuqna jeu tamo nanği na bosib tulan niñaqyosib aqa menin kalil paraparainjrsibqa taqal breinjraqab. Yimqa menin bei menin bei aqa quraq di sqasai. Menin kalil segiseğiqab.”

Gulbe kobaquja bunuqna brantqas

⁷ Onaqa Yesus aqa anğro nanği na kamba nenemyeb, “O Qalie Tamo, bati gembu jeu tamo nanği bosib atra tal endi niñaqyqab? Niñaqyqa osibqa kumbra kiye namoqna brantim iga unsim poigwas, ‘Bati di jojomqo?’” ⁸ Onaqa Yesus na minjrej, “Ninği geregere ñam atoqniy. Tamo qudei na ninği gisanğo uge. Bunuqna gisanğ tamo gargekoba nanği ijo ñam na boqnsib maroqnqab, ‘E Kristus.’ Qudei maroqnqab, ‘Kristus bqajqa bati agi jojomqo.’ Degsib gisanğosib maroqnibqa ninği nanği daurnjraib. ⁹ Bunuqna sawa bei bei qaji nanği an na qotokobaoqnqab. Ninği deqa qusib ulaaib. Qotei a nami marej, ‘Kumbra di brantqas.’ Deqa brantem. Ariya kumbra di brantimqa diño bati urur brantqasai. Soboleiyosim brantqas.”

¹⁰ Yesus a nanği degsi minjrsiqa olo minjrej, “Bati deqa sawa bei ti sawa bei ti qotoqnqab. Mandor kokba qudei nanği dego tigeloqnsibqa mandor kokba qudei nanği qoto itnjroqnqab. ¹¹ Saw a bei beiq di miminğ kokba ti ma uge ti mam ti inği saio bati brantelenqas. Lanğoge di manğwa bei bei brantoqnibqa tamo unğasari nanği unoqnsib ulaugetoqnqab.

¹² “Ariya kumbra kalil di brantosaisoqnimqa Juda nanği na bosib ninği jeutnğoqnsib ugeugeinğoqnsib ojelenoqnqab. Ojelenoqnsib anjam pegiyo talq di ninği tigeltnğoqnsib tonto talq di breinğoqnqab. Osib ijo ñam ugetqa are qaloqnsib ninği joqoqnsib Rom nanğo mandor ti nanğo gate ti nanğo ulatamuq di ninği tigeltnğoqnqab. ¹³ Yimqa gam dena ninği ijo anjam bole palontoqnsib nanği minjroqnqab. ¹⁴ Deqa ninği na kamba anjam kiye minjraqajqa deqa nami are koba qalaib. ¹⁵ E segi na nunğo medabu singilatetnğosiy powo enğitqa ninği kamba anjam minjroqnqab. Minjroqnibqa nanği nunğo anjam di gotranğyqa yoqnib ugeinjroqnqas.

¹⁶ “Bati deqa nunğo ai abu nanği ti nunğo was nanği ti nunğo lenğ nanği ti nunğo kadoi nanği ti tigeloqnsib ninği ojelenoqnsib jeu tamo nanğo banğ di atelenoqnqab. Osib ninği qudei lunğoqnib moreñoqnqab. ¹⁷ Ninği ijo ñam ejunub deqa tamo unğasari kalil nanği ninği qa tulan ugeoqnsib jeutnğoqnqab. ¹⁸ Ariya Qotei na ninği geregere taqatnğoqnqas deqa ijo anğro bei padalqasai. Ninği kalil bole sqab. Nunğo gate banğa bei dego ugeqasai. ¹⁹ Deqa ninği gulbe di qoboiyoqnsib singila na tigelesoqniy. Sosib dena ninği ñambile bole oqab.

Bunuqna qaja tamo nanği Jerusalem qure niñaqyqab

²⁰ “Bunuqna qaja tamo nanği bosib Jerusalem agutesqab. Agutesoqnib ninği unsibqa endegsib qalieqab, ‘Bole, Jerusalem padalqajqa bati brantqo.’ ²¹ Bati deqa tamo unğasari Judia sawaq di unub qaji nanği jaraiyosib manaq oqoqujatebe. Tamo unğasari Jerusalem di unub qaji nanği qure uratosib jaraiyoqujatebe. Tamo unğasari wauq di, gamq di unub qaji nanği olo puluosib qureq baib. Nanği torei dena jaraiyoqujatebe. ²² Bati deqa Qotei na tamo unğasari nanço une qa kambatnjrougetqas. Yimqa aqa anjam kalil nami nenğrenyeb qaji di aqa damu brantqas. ²³ O aiyoy! Bati deqa Qotei aqa minjin Juda nançoq aiyimqa gulbe tulañ kobaquja nanço mandamq di brantqas. Deqa uña guman ti uña anğro mom ti nanği jaraiyo banğioqnsib gulbe gargekoba oqnqab. ²⁴ Jeu tamo nanği bosib Juda nanği serie na ñumoqnib moreñoqnqab. Osib qudei ojelenosib joqsib sawa bei beiq di uratnjroqnqab. Tamo Juda sai nanği bosib Jerusalem tulañ niñaqyosib siñgila na taqatesqab. Taqatesoqnib bati Qotei a nami giltej qaji di kereamqa a na nanği olo taqal breinjrqas.

Tamo Anğro a siñgila ti rian ti lanbiq na mandamq aiqas

²⁵ “Bati deqa señ ambruqas. Bai dego suwanqasai. Bongar nanği ululoñosib mandamq aiyelenqab. Yuwal dego korkortosim anjam atoqnqas. Yimqa sawa bei bei qaji nanği quoqnib areqalo niñaqyetnjroqnmqa nanği tulañ ulaugetoqnqab. ²⁶ Lan goge di ingi ingi kalil renğinyelenamqa tamo unğasari nanği unsib maroqnqab, ‘Bole, gulbe oqa batiqo.’ Nanği degsib maroqnsib ulaugetoqnsib ñam eririqnjroqnqas. ²⁷ Bati deqa e Tamo Anğro siñgila ti rian koba ti lanbiq na mandamq aiyocnit tamo unğasari nanği tarosib e nubqab. ²⁸ Kumbra kalil di brantqa utru atoqnmqa ninği ulaaib. Ninği tigelosib tarosib ñam atoqniy. Di kiyaya? Qotei na ninği awainğim ninği bole sqajqa bati jojomoqo deqa.”

Ninği qura qa yawo anjam dena poiñgem

²⁹ Osiqa Yesus a yawo anjam endegsi minjrej, “Ninği qura ti ñam kalil ti unjriy. ³⁰ Nam banga qalsim olo ñalguyoqnmqa ninği unsib qalieqab, ‘Señ aqa bati jojomoqo.’ ³¹ Dego kere kumbra kalil e ubtosim mernğonum qaji endi brantimqa ninği unsib endegsib qalieoiy, ‘Bole, Qotei na aqa segi tamo unğasari nanği taqatnjrsim nanço Mandor Koba sqajqa bati jojomoqo.’

³² “E bole mernğwai. Tamo unğasari bini bati endeqa unub qaji nanği kalil moreñosaisoqnibqa kumbra kalil e ubtosim mernğonum qaji endi brantelenqas. ³³ Lan ti mandam ti koboqab. Ariya ijo anjam koboqa keresai.”

Ninği geregere ñam atsib soqniye

³⁴ Osiqa Yesus a olo marej, “Ninği geregere ñam atsib soqniy. Ninği ya uge uyoqnsib nanarioqnaib. Nunço segi jejamu qa ingi ingi qa areqalo kobaiyoqnaib. Aliem urur bel qaleqnu dego kere bati uge di bosim ninği prucnğo uge. ³⁵ Od, bati uge di bosim tamo unğasari sawa sawa kalilq di unub qaji nançoq di brantocujatqas. ³⁶ Deqa ninği gaigai ñam atoqnsib Qotei pailyoqnsib soqniy. Yimqa Qotei a siñgila enğoqnmqa kumbra kalil brantelenqas qaji di ninği na britosib e Tamo Anğro ijo ulatamuq di tigelesqab.” Yesus a degsi marej.

³⁷ Bati gaigai qanam Yesus a atra tal miligiq di sosiqa tamo unğasari nanği Qotei aqa anjam palontocnsiq minjroqnej. Qoloeqnaqa a olo qure uratoqnsiqa mana ñam Oliv di ñeioqnej. ³⁸ Tamo unğasari kalil nanği Yesus aqa anjam quqwa maroqnsib nobqolo ambru tigeloqnsibqa atra tal miligiq giloqneb.

22

Judas a Yesus osim jeu tamo nanço banq di atqas

¹ Onaqa Juda nanço yori bati koba jojomej. Yori bati di aqa ñam Bem Tiyosai Qaji Uyqajqa Bati. Qotei a nami Israel nanği Isip sawaq di padalqa laqnaqqa aqaryainjrej.

Deqa olo are qalqajqa yori bati jojomej. ² Yori bati jojomonaqa atra tamo kokba ti dal anjam qalie tamo nanği ti Yesus qalsib moiyoṭqajqa gam ṇamoqneb. Di kiyaaqa? Nanği tamo unğasari nanği ulainjreb deqa.

³ Onaqa Satan a Judas aqa miligiq aiyej. Judas aqa ñam bei Iskariot. A dego Yesus aqa anğro 12 nanği deqaji bei. ⁴ Satan a Judas aqa miligiq aisiq walawalaiyonaqa tigelosiqqa atra tamo kokba ti atra tal taqato tamo nanği ti nanğoq gilsiqqa minjrej, “E Yesus osiy nunğo banğ di atqai.” ⁵ Degsi minjrnaqa nanği areboleboleinjrnaqa minjeb, “Ni Yesus osim gago banğ di atimqa iga ni silali emqom.” ⁶ Degsi minjnabqa a nanğo anjam di qusiqa minjrej, “Di kere.” Osiqa Judas a gilsiq a na Yesus osim nanğo banğ di atqajqa gam ṇamoqnej. A are qalej, “Yesus a tamo unğasari nanği uratnjrsim a segi soqnimqa e na osiy Juda tamo kokba nanğo banğ di atqai.”

Pita Jon wo nanği yori bati aqa inği inği gereiyeb

⁷ Onaqa Bem Tiyosai Qaji Uyqajqa Bati brantej. Qotei a nami Israel nanği endegsi minjrej, “Ninği kaja du du nanği ñumelenosib siranmeq di lej liyibqa e na unsiy ninği uratnğwai. E ninği padaltnğwasai.” Qotei a nami Israel nanği degsi minjrej. Kumbra deqa olo are qalqajqa yori bati brantonaqa Juda nanği mareb, “Iga kaja du du nanği ñumelenosim Qotei atraiyqom.” ⁸ Onaqa bati deqa Yesus na Pita Jon wo nanği minjrej, “Bini yori bati koba. Deqa ninği aiyel aisib gago inği inği gereiyetgibqa iga koba na inği uyqom.” ⁹ Onaqa nanği aiyel na minjeb, “Ni iga merge. Iga aisim tal qabia inği inği gereiyqom?” ¹⁰⁻¹¹ Onaqa Yesus na nanği aiyel qarinnjrnsiqqa minjrej, “Ninği aiyel aisib qure ambleq di tamo bei ya nobu qoboyosim giloqnim gamq di itosib dauryiy. Ninği a dauryosib tal a gogetqas qaji di miligiq gilsib tal lanja endegsib minjiy, ‘Qalie Tamo a marqo, “E ijo anğro nanği koba na awoosim yori bati aqa inği uyqajqa warum a qabi unu?”’ ¹² Ninği degsib minjibqa a na warum kobaquja bei gogeqsi unu di ninği osornğwas. Warum dia nami jar ti awo jaram ti ateleneb unu. Ninği aiyel aisib warum dia gago inği inği gereiyelenoy.” ¹³ Onaqa nanği aiyel aisib anjam kalil Yesus na minjrej qaji degsi brantonab unsibqa inği inği kalil gereiyeleneb.

Yesus na aqa anğro nanği bem ti wain ti anainjrej

¹⁴ Onaqa inği uyqa bati brantonaqa Yesus aqa anjam maro tamo nanği ti koba na awoosib inği uyoqneb. ¹⁵ Nanği inği uyoqnsibqa Yesus na nanği endegsi minjrej, “E jaqatin osaiunum. Deqa e ninği koba na awoosim yori bati aqa inği uyqajqa tulan areboleboleibqo. ¹⁶ E ninği mernğwai. E inği endi olo uyqasai. Degsi gilsiy mondon Qotei na ninği taqatnğosim a nunğo Mandor Koba soqnimqa inği endi aqa utru e na geregere babtosiyo olo uyqai.”

¹⁷ Osiqa a wain osiq gambanğ di bilentosiqqa Qotei pailyosiqqa aqa anğro nanği endegsi minjrej, “Ninği wain gambanğ endi osib uyyi. ¹⁸ E ninği mernğwai. E wain endi olo uyqasai. Degsi gilsiy mondon Qotei na ninği taqatnğosim a nunğo Mandor Koba soqnimqa e olo uyqai.” ¹⁹ Osiqa Yesus a olo Qotei pailyosiqqa bem osiq ginğenyosiqqa nanği enjrnsiqqa minjrej, “Endi ijo jejamu. E ninği aqaryainğwa osim deqa enğonum. Deqa ninği osib uyyi. Bunuqna ninği gaigai uyoqnsib e qa are qaloqniy.” ²⁰ Onaqa nanği bem uynabqa Yesus na olo wain gambanğ osiq Qotei pailyosiqqa minjrej, “Wain gambanğ endi ijo lej. Nunğo une kobotqajqa deqa ijo lej aisim Qotei aqa anjam bunuj nami gereiyej qaji di singilatqas. ²¹ Ariya ninği quiy. Ijo anğro bei na e osim tamo qudei nanğo banğ di atqas. Anğro di agi iga koba na endego awoosim inği uyeqnum. ²² E Tamo Anğro. Deqa Qotei na nami merbej, ‘Ni moiqam.’ A degsi merbej deqa e aqa anjam di dauryosiy moiqai. Ariya anğro e osim tamo qudei nanğo banğ di atqas qaji a tulanğ padalougetqas.” ²³ Yesus na aqa anğro nanği degsi minjrnaq qusibqa segi segi maroqneb, “Anğro yai a kumbra di yqas?”

Yesus aqa anğro nanği ṇirinjosib anjam na qotoqneb

²⁴ Onaqa Yesus aqa angro nanngi segi segi njirinosisib yai a angro kalil bunjrsim ñam ti sqas deqa anjam na qotoqneb. ²⁵ Onaqa Yesus na minjrej, “Mandor kokba sawa sawa kalil taqateqñub qaji nanngi njirin na sawa taqateqñub. Yeqñab tamo ungasari nanngi na nanngo ñam soqtoqñsib mareqñub, ‘Nanngi sawa taqato tamo bole.’ ²⁶ Ariya kumbra di nunngoq di saiq. Nunngo ambleq di angro bei a tamo kobaquja sqa marsimqa a mati tamo lanaj bul soqñem. Osim a tamo kobaquja sqas. Nunngo ambleq di angro bei a ñam ti sqa marsimqa a mati nunngo wau tamo soqñem. Osimqa a ñam ti sqas. ²⁷ Ninngi are qaliy. Tamo yai a tamo kobaquja? Tamo awoosiq inngi uyeqñu a kiyo? Tamo wauosiq inngi suweiyeqñu a kiyo? Tamo agi awoosiq inngi uyeqñu qaji a tamo kobaquja. Ariya ijo kumbra degsi sosai. E nunngo ambleq endi sosim ninngi wauetñgeqñum.

²⁸ “O ijo angro, e gulbe qoboiyeqñam ninngi e uratbosaieqñub. Ninngi e beterbeqñub. ²⁹ Ijo Abu na e Mandor Koba atej dego kere e kamba ninngi mandor atelenqai. ³⁰ Osiy mondon e nunngo Mandor Koba sosiy ninngi koba na inngi ti ya ti uyoqñom. Yimqa ninngi awo jaram kokbaq di awoosib Jekop aqa angro 12 nanngo moma kalil nanngi taqatñroqñab.”

Pita a gisañoqalubtosim marqas, “E Yesus qaliesai”

³¹ Osiqa Yesus a olo marej, “O ijo angro kalil Saimon ombla ninngi quiy. Satan na ninngi uneq waingwa marqo. Ninngi singila na tigelesosib e daurbqab kiyo e uratbosib jaraiqab kiyo di Satan a nunngo areqalo tenemtosisim qalieqajqa deqa ninngi uneq waingwa marqo. Agi tamo nanngi bem sum ñoqoryoqñsib damu eleñeqñub dego kere. ³² O Pita, e ni qa gaigai endegsim pailyeqñum, ‘O Abu, ni na Pita aqa areqalo singilatetimqa a e uratbqasai.’ E ni qa degsim pailyeqñum. Bole, ni mati ulonqam. Ariya bunuqna ni olo are bulyosim ijoq bqam. Bosim ino was nanngi singilatñroqñam.”

³³ Onaqa Pita na Yesus minnej, “O Tamo Koba, ni na marimqa aqo ombla tonto talq aisim moreñom. E ulaqasai.” ³⁴ Onaqa Yesus na minnej, “O Pita, ni que. Bini tuwe anjamosaisoqñimqa ni gisañoqalubtosim marqam, ‘E Yesus qaliesai.’ ”

Yesus aqa angro nanngi silali ti qaquñ ti sebru ti oqab

³⁵ Osiqa Yesus na aqa angro nanngi endegsi minjrej, “E ninngi nami qaringsosim merngem, ‘Ninngi gilsib ijo anjam mare mare laqñiy. Ninngi silali ti gilaib. Nunngo qaquñ aib. Singa taqal jigaib.’ Degsi merngonamqa ninngi inngi bei qa truqueb e?” Onaqa nanngi na minjeb, “Sai. Iga inngi bei qa truquosai.” ³⁶ Onaqa a na minjrej, “Ariya bini e anjam di beltosiy olo endegsi merngwai. Nunngo silali bei soqñim oiy. Nunngo qaquñ bei soqñim di dego oiy. Ninngi sebru saiamqa nunngo gara jugo bei qarinyosib silali osib dena sebru awaiyyi. ³⁷ E ninngi merngwai. Anjam e qa nami nengrenyeb qaji di aqa damu brantqas. Anjam agiende, ‘Tamo ungasari nanngi marqab, “Kristus a une tamo.” ’ ” ³⁸ Onaqa Yesus aqa angro nanngi na minjeb, “O Tamo Koba, ni unime. Iga sebru aiyel ejunum.” Onaqa Yesus na minjrej, “Di kere.”

Yesus a Oliv manaq oqsiq dia Qotei pailyej

³⁹ Yesus aqa kumbra gaigai yoqnej qaji di dauryosiq Jerusalem uratosiq Oliv manaq oqej. Aqa angro nanngi dego a dauryosib oqeb. ⁴⁰ Oqsib nañu agu beiq di brantosib Yesus na aqa angro nanngi minjrej, “Ninngi endegsib pailyyi, ‘O Abu, gulbe bei na iga uneq waigaiq.’ ” ⁴¹ Yesus a degsi minjrsiq nanngi uratñrsiq kiñala sasalej. Tamo bei na meniñ waiyim isaq yala gilqas dego kere a sasalosiq singa pulutosiq Qotei pailyej. ⁴² A endegsi pailyej, “O Abu, ni marimqa gulbe endi ijoq baiq. Gulbe endi ya uge uyo bul. Unqum, ni ijo areqalo dauryaim. Ni ino segi areqalo dauryosim ye.”

⁴³⁻⁴⁴ Yesus a degsi singila na Qotei pailyoqñsisa a are tulan gulbekobaiyej. Onaqa a ñeskobaiyosiq aqa ñes leñ ti mandamq aiyeqnej. Bati deqa lan angro bei aisiq Yesus taqyosiq singilatej. ⁴⁵⁻⁴⁶ Yesus a pailyo kobonaqa a olo tigelosiq aqa angro nanngo areq aisiq ñam atej di nanngi are gulbe na ñerenesonab unjrej. Unjrnaqa minjrej, “Ninngi kiyaca

nerenjejunub? Niŋgi tigelosib Qotei pailyoqniy. Yim gulbe bei nuŋgoq bƣas di gulbe dena niŋgi uneq waiŋwasai.”

Judas a Yesus osiq jeu tamo nanƣo banƣ di atej

⁴⁷ Yesus a anjam degsi mareqnaqa aqa anƣro 12 nanƣi deqaji bei agi Judas a na tamo gargekoba nanƣi joqsiqa Yesus aqa areq di branteb. Brantonabqa Judas a Yesus aqa areq bosiq kundoqyej. ⁴⁸ Kundoqyonaqa minjej, “O Judas, e Tamo Anƣro. Tamo nanƣi endi e ojƣajqa deqa ni na e kundoqbonum e?”

⁴⁹ Onaqa tamo nanƣi di Yesus ojqa laqnaabqa aqa anƣro nanƣi unsibqa Yesus minjeb, “O Tamo Koba, ni marimqa iga gago sebru osim tamo nanƣi di ñumnam moreŋqab.” ⁵⁰ Degsi minjsibqa aqa anƣro bei na aqa sebru osiq atra tamo gate aqa kanƣal tamo bei gateq di ƣalƣajqa sebru waiyej grotosiq dabkala wo segi gentetej. ⁵¹ Onaqa Yesus na aqa anƣro nanƣi minjrej, “Kumbra degyaib. Uratiy.” Degsi minjrsiq tamo di aqa dabkala ojnaqa olo boleej.

⁵² Onaqa Yesus na atra tamo kokba ti atra tal taqato tamo nanƣi ti Juda gate nanƣi ti minjrej, “E leŋ ojo tamo unum deqa kiyo niŋgi sebru ti torom ti elenjosib e ojqa bonub e? ⁵³ E bati gaigai atra tal miligiq di niŋgi koba na soqnem. Bati deqa niŋgi yala ban waiyosib e ojosai. Ariya bati uge nuŋgoq di brantqo deqa niŋgi e ojonub. Endego ambru aqa siŋgila agi brantqo.”

Pita a marej, “E Yesus ƣaliesai”

⁵⁴⁻⁵⁵ Onaqa nanƣi Yesus ojsib walwelosib atra tamo gate aqa talƣ osi gileb. Nanƣi Yesus osi gileqnaabqa Pita a kiñala isa isaƣ na nanƣi daurnjrsiq gilej. Gilsiq atra tamo gate aqa tal meq di brantej. Brantosiqa ƣaja tamo ƣudei nanƣi tal meq di ñam tunƣuyosib awesonabqa bosiq nanƣi koba na ñam yoroqnej. ⁵⁶ Pita a ñamyuwo areq di awesonaqa kanƣal uña bei na unsiq koqyosiq ƣaja tamo nanƣi minjrej, “Tamo endi Yesus ombla soqneb.” ⁵⁷ Onaqa Pita a saidosiq minjej, “Uña, e tamo di ƣaliesai.” ⁵⁸ Sokiñalayonaq tamo bei na olo Pita unsiq minjej, “Ni dego Yesus aqa anƣro bei.” Onaqa Pita na minjej, “E aqa anƣro sai.” ⁵⁹ Olo kiñala soboleiyonaq tamo bei na Pita koqyosiq siŋgila na marej, “Tamo endi a dego Galili ƣaji tamo. Deqa e ƣalieonum, a Yesus ombla soqneb.” ⁶⁰ Onaqa Pita na minjej, “Ni anjam maronum di e poibosai bole sai.” Degsi minjnaqa tuwe anjamej. ⁶¹⁻⁶² Tuwe anjamonaga Tamo Koba a bulosiq Pita koqyej. Koqyonaqa anjam nami Yesus na minjej ƣaji, “Bini tuwe anjamosaisoqnimqa ni gisaŋoƣalubtosim marƣam, ‘E Yesus ƣaliesai,’ ” anjam deqa olo are ƣalsiq poiyonaqa tal ƣalaq gilsiq tulaŋ akamugetej.

Nanƣi na Yesus misiliŋyoqnsib ban na ƣaloqneb

⁶³ Tamo Yesus ojeb ƣaji nanƣi a misiliŋyoqnsibqa ban na ƣaloqneb. ⁶⁴ Ƣaloqnsibqa aqa ñamdamu gara na ƣosetosib minjoqneb, “Ni Kristus amqa ni ubtosim mare, yai na ni lumqo?” ⁶⁵ Degsib minjoqnsib olo misiliŋ anjam gargekoba minjoqneb.

Yesus a Juda tamo kokba nanƣo ulatamuq di tigelej

⁶⁶ Onaqa nobqolo malu ƣameqnaq Juda gate nanƣi ti atra tamo kokba ti dal anjam ƣalie tamo nanƣi ti koroosib Yesus osib tigeltosib nenemyeb, ⁶⁷ “Ni Kristus amqa geregere merge.” Onaqa a na minjrej, “E kamba anjam mernƣwai di niŋgi ijo anjam quetbƣasai. ⁶⁸ E anjam bei nenemƣwai di niŋgi olo anjam merbƣasai. ⁶⁹ Deqa e niŋgi endegsi mernƣwai. E Tamo Anƣro. Bini bati endeqa ti bunuq ƣa ti e Qotei siŋgila koba ti unu ƣaji aqa ban woq di awesƣai.”

⁷⁰ Yesus a nanƣi degsi minjrnaqa nanƣi na minjeb, “Deqa ni Qotei aqa Njiri e?” Onaqa a na minjrej, “Od. Anjam niŋgi maronub di kere.” ⁷¹ Onaqa nanƣi Yesus aqa anjam di ƣusib tulaŋ minjiŋ oqetnrnaqa segi segi maroqneb, “Aqa une agi a segi babtqo iga quonum. Deqa iga kiyaga tamo bei olo metonam bosim aqa une marƣas?”

23

Juda tamo kokba nanği Yesus osib Pailat aqa ulatamuq di tigelteb

¹ Juda tamo kokba nanği degsib marsibqa Yesus osi gilsib Rom nanço gate Pailat aqa ulatamuq di tigelteb. ² Tigeltosib Pailat minjeb, “Iga Yesus uneqnum, a na Juda tamo unğasari nanği kumbra ugeq breinjreqnu. Osiqa nanği mandor koba Sisar takis yqajqa saidnjroqnsiqa minjreqnu, ‘E segi nunço Mandor Koba. E segi Kristus.’” Juda tamo kokba nanği degsib Yesus aqa jejamuq di une qameteb. ³ Onaqa Pailat a nanço anjam di qusiqa Yesus nenemyej, “Ni Juda nanço Mandor Koba e?” Onaqa Yesus na minjej, “Od. Anjam ni maronum di kere.” ⁴ Onaqa Pailat na atra tamo kokba ti tamo unğasari kalil nanği ti minjrej, “E segi are qalonum, Yesus aqa jejamuq di une bei saiqoji.” ⁵ Degsi minjrnaqa nanği na kamba minjeb, “Yesus a tamo unğasari nanği kumbra uge dauryqajqa are tigeltetnjreqnu. Agi a Galili sawaq di aqa wau utru atsiqa dena Judia sawaq aisiq qure qure kalilq di walweloqnsiqa dena bosiq gago qure endia dego kumbra degyeqnu.”

Pailat na Yesus qarinyonaqa Herot aqaq gilej

⁶ Onaqa Pailat a nanço anjam di qusiqa nenemnjrej, “Yesus a Galili qaji tamo e?” ⁷ Degsi nenemnjrnaqa nanği na minjeb, “Od, a Galili qaji tamo.” Onaqa Pailat a nanço anjam di qusiqa minjrej, “Mandor Herot a Galili sawa taqatejunu. Bini a Jerusalem endi unu. Deqa e Yesus qarinyitqa a Herot aqaq gilimqa a kamba Yesus aqa anjam quqwas.” Degsi minjrnsiqa Yesus qarinyonaqa Herot aqaq gilej.

⁸ Herot a nami Yesus qa anjam quoqnej deqa a Yesus itqajqa arearetoqnej. Yesus a bosim Herot aqa ulatamuq di mañwa bei yim unqajqa deqa are qaloqnej. Deqa a Yesus aqa ulatamuq unsiqa tulañ areboleboleiyej. ⁹ Onaqa a na Yesus anjam gargekoba nene-myooqnej. Nenemyeqnaqa Yesus a kamba anjam bei marosai. A torei mequmesoqnej. ¹⁰ Deqa atra tamo kokba ti dal anjam qalie tamo nanği ti bosib Herot aqa ulatamuq di tigelosib Yesus aqa jejamuq di une gargekoba qamelenjoqneb. ¹¹ Onaqa Herot aqa qaja tamo qudei nanği ti Yesus tulañ ugeugeiyosib misilinyoqneb. Osib gara jugo olekoba mandor kokba nanği gaigai jigeqñub deqaji bei osib jigetosib qarinyonab olo Pailat aqaq aiyej. ¹² Bati qujai deqa Herot Pailat wo nanği jeu turyeb. Nami nanği ombla jeu soqneb.

Pailat a marej, “Ninği Yesus a ñamburbasq di qamiy”

¹³⁻¹⁴ Onaqa Pailat na atra tamo kokba ti Juda gate nanği ti tamo unğasari kalil nanği ti metnjrnaqa aqa areq bosib koroonaqqa endegsi minjrej, “Ninği Yesus osib ijo areq di tigeltosib merbonub, ‘Tamo endi a tamo unğasari nanği kumbra ugeq breinjreqnu.’ Merbonubqa e segi Yesus geregere nenemyonum ninği quonub. Une kalil ninği aqa jejamuq di qameqñub qaji di e quonum ugeibqo. E aqa jejamuq di une bei itosai. ¹⁵ Herot a dego Yesus aqa jejamuq di une bei itosai. Deqa a na Yesus olo qarinyoqqa ijoq bqo. Deqa ninği quiy. Ninği Yesus aqa une bei baltosai. Deqa e a laña moiyoqqa keresai. ¹⁶⁻¹⁷ Deqa e ijo qaja tamo nanği minjrit nanği bu toqon na kumbainyosib a uratib gilqas.”

¹⁸ Onaqa tamo unğasari kalil nanği Pailat aqa anjam di qusibqa nanği tulañ murqumyosib minjeb, “Ni Yesus urataim. Ni a moiyoqtime. Osim Barabas oqeq atsim iga ege.” ¹⁹ Barabas a nami tamo qudei nanği joqsiqa Rom nanği ti qotsib tamo qudei ñumeb deqa qaja tamo nanği Barabas osib tonto talq di waiyeb. ²⁰ Ariya Pailat a Yesus uratim oqedqajqa are soqnej deqa a na tamo unğasari nanği olo minjrej, “Ninği marib e Yesus uratit gilqas.” ²¹ Onaqa nanği olo tulañ murqumyoqnsib wainyoqnsib minjoqneb, “Ni Yesus urataim. Ni a ñamburbasq di qame! Ni a ñamburbasq di qame!” ²² Onaqa olo minjrej, “Kiyaqa Yesus qalit moiqas? A une kiye yej deqa a ñamburbasq di qamqai? Ninği Yesus aqa une bei baltosai. Deqa e a laña moiyoqqa keresai. Deqa e ijo qaja tamo nanği minjrit nanği bu toqon na kumbainyosib a uratib gilqas.” ²³⁻²⁴ Onaqa tamo unğasari nanği olo tulañ murqumyoqnsib siñgila na Pailat saidyoqnsibqa wainyoqnsib minjoqneb, “Ni

Yesus namburbasq di qame!” Degsib singila na Pailat minjeq nab nanjo anjam dena Pailat aqa anjam qalotoqnej. Deqa a nanjo anjam di dauryosiq minjrej, “Di kere. Unjum. E na ijo qaja tamo nanji minjrit Yesus osi gilsib namburbasq di qamib moiqas.” ²⁵ Degsi minjrsiq Barabas tonto talq dena oqeq atsiqa nanji enjrej. Osiqa tamo ungasari nanjo areqalo dauryosiq Yesus osiqa qaja tamo nanjo banq di atnaqa nanji na aqa qawarq di aqa segi namburbasq atetosib a osib gileb.

Nanji Yesus osib namburbasq di qameb

²⁶ Nanji Yesus osi giloqnsibqa gamq di tamo bei walwelosiq Jerusalem aieyenaqa a turosib ojsib Yesus aqa qawarq dena namburbasq yayosib tamo di yonabqa a kamba qoboyosiq gam na Yesus dauryosiq giloqnej. Tamo di aqa nam Saimon. A Sairini qure qaji.

²⁷ Tamo ungasari tulan gargekoba nanji Yesus gam na dauryosib giloqneb. Giloqnsibqa nanjo ambleq di unja qudei nanji are tulan gulbeinjernaqa Yesus qa akamoqnsib lou ti giloqneb. ²⁸ Gileq nabqa Yesus a qusiqa bulosiq nanji minjrej, “O Jerusalem ungasari, ningi e qa akamaib. Ningi nunjo angro nanji qa ti ningi segi qa ti akamoiy. ²⁹ Ningi quiy. Bati bei brantimqa tamo nanji endegsib marqab, ‘Unja nanjo miligi ugeej qaji nanji ti unja angrotosaieq nub qaji nanji ti areboleboleinjrqas. Unja angro munjum anainjrosaeq nub qaji nanji dego areboleboleinjrqas.’ Tamo nanji degsib marqab. ³⁰ Osib mana nanji minjrqab, ‘Ningi bosib iga kabutgosib ulitgiy.’ ³¹ O ungasari, e nam gesgi bul. Tamo nanji na e kumbra uge ebeq nub. Tamo nanji di nam moiyo bul. Deqa kumbra tulan ugedamu nanjoq di brantqas.”

³² Bajin tamo aiyel dego namburbasq di numib morenqajqa marsib Yesus koba na joqsib giloqneb. ³³ Nanji giloqnsib sawa agu kiñala bei aqa nam Tamo Gate Tanu di brantosib dia Yesus namburbasq di qameb. Qamsib bajin tamo aiyel nanji dego namburbasq di numeb. Bei Yesus aqa ban woq di qameb. Bei Yesus aqa ban qonanq di qameb. ³⁴ Yesus a namburbasq goqe di sosisqa a endegsi pailyej, “O Abu, ni na tamo nanji e gaintbonub qaji nanjo une di kobotime. Nanji une yonub di nanji qaliesai.” Bati deqa qaja tamo nanji Yesus aqa gara elenqa marsib gilteleneb. Osib meniñ silali alaneb. Tamo yai aqa meniñ na bunjrqas di a na gara oqas. Degsib marsib meniñ silali alanosib gara eleneb.

³⁵ Onaqa tamo ungasari kalil nanji tigelesosib Yesus koqyeq nabqa Juda gate nanji na Yesus misilinyoqnsib endegsib maroqneb, “A na tamo ungasari nanji aqaryainjroqnej. Ariya a na aqa segi jejamu aqaryaiyqa keresai. A maroqnej, ‘E Qotei aqa Kristus. A na e giltbej.’ Anjam di boleamqa a na aqa segi jejamu aqaryaiyosim namburbasq uratosim mandamq aiyem.” ³⁶⁻³⁷ Qaja tamo nanji dego Yesus degsib misilinyoqneb. Osib aqa areq gilsib wain isa koba anaiyosib minjeb, “Ni Juda nanjo Mandor Koba boleamqa ni ino segi jejamu aqaryaiyosim namburbasq urat.” ³⁸ Osib namburbasq mutu goqeq di anjam endegsib nengrenyeb, “Tamo endi a Juda nanjo Mandor Koba.”

³⁹ Onaqa bajin tamo bei namburbasq di qameb qaji a na Yesus misilinyosiq minjej, “Ni Kristus amqa ni ino segi jejamu aqaryaiyosim aqo aiyel dego aqaryaige.” ⁴⁰ Onaqa bajin tamo bei na aqa anjam di qusiqa nirinatosiq minjej, “Gulbe Yesus a oqo endi ni dego onum. Deqa ni kiyaaqa Qotei ulaiyosai? ⁴¹ Aqo aiyel une tamo. Deqa iga kere morenqom. Ariya Yesus aqa jejamuq di une bei saiqoji.” ⁴² Osiqa Yesus minjej, “O Yesus, mondon ni olo bosim Mandor Koba sosimqa ni e qa are qalsim e ame.” ⁴³ Onaqa Yesus na minjej, “Bini qujai ni e ombla lan qureq di sqom. E bole mermonum.”

Yesus a moiyej

⁴⁴⁻⁴⁵ Qanam jige sen bati 12 onaqa sawa kalil tulan ambruosi sonaq gilsiq sen bati 3 onaq bilaqtej. Bati qujai deqa gara kobaquja atra tal miligiq di gainesoqnej qaji a goqe na branjosiq aisiq poaiyelej.

⁴⁶ Onaqa Yesus a tulan lelenosiqqa marej, “O Abu, e na ijo qunun osim ino banq di atonum.” Degsi marsiqqa mondor titosiq moiyej.

⁴⁷ Onaqa qaja tamo nanjo gate a Yesus degsi mondor titosiq moiyej di unsiqqa Qotei aqa ñam soqtosiqqa marej, “Bole, Yesus aqa jejamuq di une bei saiqoji.”

⁴⁸ Onaqa tamo ungasari kalil Yesus unqa beleneb qaji nanqi dego Yesus degsi moiyej di unsibqa a qa are tulan gulbeinjnaqa are soqonyeb. Osib jaraiyosib nanjo segi segi talq gileleneb.

⁴⁹ Yesus aqa kadoi kalil nanqi ti ungasari qudei nami Yesus dauryosib Galili sawa uratosib Jerusalem beleneb qaji nanqi ti isaq di tigelesosibqa Yesus a namburbasq di gainosiq moinaq koqyoqneb.

Josep a Yesus aqa jejamu osiq subq atej

⁵⁰ Tamo bei aqa ñam Josep a soqnej. A Juda nanjo gate bei. A Arimatea qure qaji. Arimatea a Judia sawaq di unu. Josep a tamo bolequja. Aqa kumbra tulan boledamu. ⁵¹ A endegsi are qaloqnej, “Bunuqna Qotei a bosim gago Mandor Koba sosim iga taqatgwas.” A degsi are qaloqnsiq Qotei qa tarinoqnsiq soqnej. Juda gate kokba nanqi Yesus qalib moiqajqa anjam qoseb bati deqa Josep a nanqi koba na anjam qososai. A nanjo anjam di uratoqnej. ⁵² Tamo di a Pailat aqa areq bosiq nenemyej, “Ni e odbimqa e Yesus aqa jejamu osiy subq atqa kere e?” ⁵³ Onaqa Pailat na odyonaqa gilsiq Yesus aqa jejamu namburbasq dena osiq gara qat na dalaosiq osi gilsiq sub bei nami meniñ miligiq di gereiyeb qaji dia atej. Sub di bunuj. Sub dia nami tamo bei jugosaiqneb. ⁵⁴ Juda nanjo yori bati brantqa laqnej deqa yori bati aqa ingi ingi kalil gereiyosib atnab soqnej.

⁵⁵ Bati di ungasari qudei nami Yesus dauryosib Galili sawaq dena beleneb qaji nanqi Josep koba na subq gileb. Gilsib Josep na Yesus subq atnaq uneb. ⁵⁶ Unsib olo puluosib nanjo talq aisib nam so aqa ya quleq tulan boledamu di gereiyosib atnab soqnej. Nam so aqa ya di Yesus aqa jejamuq di liyqajqa marsib deqa gereiyeb. Onaqa yori bati brantonaga nanqi Qotei aqa dal anjam dauryosib wau getentosib aqaratosib soqneb.

24

Yesus a olo subq na tigelej

¹ Yori bati koboonaqa nebeonaq nobqolo amburu ungasari nanqi olo tigelosib nam so aqa ya quleq boledamu nami gereiyeb qaji di osib Yesus aqa jejamuq di liyqajqa deqa subq gileb. ² Nanqi gilsib nam ateb di meniñ kobaquja sub me getentesoqnej qaji di waqosiq taqal di sonaq uneb. ³ Unsib sub miligiq aiyebe di nanqi Tamo Koba Yesus aqa jejamu unosai. ⁴⁻⁵ Deqa nanqi are tulan kobainjrej. Onaqa tamo aiyel nanqi brantosib ungasari nanjo areq di tigelesonab unjrsib tulan ulaugetosib turuosib mandamq di nam queb. Tamo aiyel di nanjo gara tulan minjalo. Onaqa nanqi na ungasari nanqi minjreb, “Ninji kiyaaq tamo moiyo sawaq endi tamo nambile unu qaji a qa nameqnub? ⁶ Yesus a endi sosai. A olo subq na tigelqo. Nami a Galili sawaq di sosiqqa bati deqa a na ninji endegsi merngej, ‘E olo subq na tigelqai.’ Ninji aqa anjam deqa olo are walngwo kiyo? ⁷ Agi a ninji endegsi merngej, ‘E Tamo Angro ojsibqa une tamo nanjo banq di atib lubib moiqai. Bati qalub koboamqa e olo subq na tigelqai.’ ”

⁸⁻⁹ Onaqa ungasari nanqi Yesus aqa anjam deqa olo are qalsibqa subq dena puluosib aisib anjam kalil tamo aiyel na minjreb qaji di Yesus aqa angro 11 nanqi tamo qudei ti sainjreb. ¹⁰ Unja bei aqa ñam Maria. A Makdala qure qaji. Bei Joana. Bei Maria. A Jems aqa ai. Ungasari qudei dego tamo aiyel nanjo anjam di qusib aisib Yesus aqa anjam maro tamo nanqi sainjreb. ¹¹ Sainjrnab qunab ugeinjnaq mareb, “Ungasari nanjo anjam di laña sa anjam.” ¹² Onaqa Pita a tigelosiqqa urur ti gilsiq sub miligiq di tirosiq nam atej di Yesus dalaeb qaji gara di segi sonaq unej. Unsiqa olo puluosiq aqa talq aisiq kumbra deqa are koba qaloqnej.

Yesus aqa angoro aiyel nanji Emeus gamq di Yesus tureb

¹³ Bati qujai deqa Yesus aqa angoro aiyel nanji Jerusalem uratosib qure bei aqa ñam Emeus deq giloqneb. Jerusalem dena tigelosib Emeus qureq gilqajqa kiñala isaq 11 kilomita dego. ¹⁴ Nanji aiyel giloqnsibqa kumbra kalil jeu tamo nanji na Yesus yoqneb qaji deqa ombla maroqnsib giloqneb. ¹⁵ Gileq nabqa Yesus a segi nanjoq di brantosiqa nanji koba na walwelosib giloqneb. ¹⁶ Nanji Yesus uneb ariya nanji a qa poinjrosai.

¹⁷ Deqa a na nanji aiyel endegsi nenemnjrej, “Ningi anjam kiye maroqnsib gileq nub?” Degsi nenemnjrnaqa nanji tigeleb. Yesus a moiyej deqa nanji aiyel ulatamu tulan ugeinjrej. ¹⁸ Onaqa bei aqa ñam Kliopas a na kamba Yesus minjej, “Tamo gargekoba nanji Jerusalem endi unub. Ni segi kiyu kumbra brantej qaji deqa qaliesai?” ¹⁹ Onaqa Yesus na kamba nenemnjrej, “Kumbra kiye brantej?”

Onaqa nanji aiyel na minjeb, “Kumbra kalil Nasaret tamo Yesus aqaq di brantej qaji iga deqa mareqnum. A Qotei aqa medabu o qaji tamo bole soqnej. A Qotei ti tamo ungasari kalil ti nanjo ñamdamuq di manwa kokba yoqnej. Osiqa anjam singila ti dego maroqnej. ²⁰ Ariya a kumbra degyeqnaqa gago gate nanji ti atra tamo kokba ti nanji na a ojsib Rom nanjo banq di ateb. Atnabqa nanji na a osib tigeltosib minjeb, ‘Ni une tamo. Deqa ni moiqam.’ Degsib minjsib a osib ñamburbasq di qalnab moiyej. ²¹ Iga are qalem, ‘Yesus a na qujai iga Israel tamo ungasari awaigim iga bole sqom.’

“Anjam bei dego unu. Yesus a moiyej bati qalub gilqo. ²²⁻²³ Yqoqa nobqolo ambru gago ungasari qudei nanji Yesus aqa subq gilonub nanji aqa jejamu unosai. Dena puluosib bosib iga mergonub, ‘Iga subq di lan angoro qudei unjronumqa nanji na mergonub, ‘Yesus a subq na tigelqo. Deqa a ñambile unu.’” Ungasari nanji na iga degsi mergonubqa iga tulan prugugetonum. ²⁴ Tamo qudei nanji iga koba na sonam nanji dego subq gilonub. Gilsib kumbra kalil ungasari nanji na unsib saigonub qaji di unonub. Ariya nanji Yesus aqa jejamu unosai.”

²⁵ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Nunjo areqalo tulan truqingwo. Qotei aqa medabu o tamo nanjo anjam nami maroqneb qaji di ningi poinjosai. ²⁶ Anjam agiende. Kristus a jaqatin koba osim moisim lan qureq oqimqa Qotei na ñam kobaquja yqas.” ²⁷ Osiqa Yesus a segi qa anjam kalil nengrenq di so qaji di nanji sainjrej. A Qotei aqa medabu o tamo kalil nanji Moses ombla nanjo anjam nengrenq di so qaji dena utru atsiq anjam geregere plaltosiq minjroqnej.

²⁸⁻²⁹ Ariya nanji qalub koba na walwelosib qure nanji gilqa mareb qaji di jojomyosib Yesus a nanji uratnjrsim gam bei dauryqa laqnaqa nanji aiyel na saidyosib minjeb, “Ni iga uratgaim. Qoloqas. Deqa ni iga koba na sqom.” Degsi minjnabqa a nanji aiyel daurnjrsiqa nanjo tal gogetosib koba na soqneb. ³⁰ Sosib awoosib ingi uyoqnsib Yesus a bem osiq Qotei pailyosiqa bem ginjenyosiqa nanji aiyel anainjrej. ³¹ Anainjrnaqa bati deqa nanji Yesus qa poinjrnaqa mareb, “Bole, tamo endi Yesus.” Degsib marnabqa Yesus a nanjo ambleq na loumosiq ulanej. ³² Ulanonaq nanji mareb, “Bole, aqo aiyel gamq di walweleqnamqa Yesus a Qotei aqa anjam nengrenq di so qaji di aqa utru geregere plaltosiq mergeqnaqa iga quoqnsim tulan arearetgoqnaj.”

³³ Nanji aiyel degsib marsib bati qujai deqa nanji tigelosib olo puluosib Jerusalem aisib Yesus aqa angoro 11 nanji tamo qudei ti koroesonab itnjreb. ³⁴ Onaqa nanji na nanji aiyel endegsib minjreb, “Tamo Koba a bole subq na tigelqo. Agi a subq na tigelosiq Saimon aqaq di brantqoqa a bole unqo.” ³⁵ Degsib minjnabqa nanji aiyel kamba anjam kalil gamq di Yesus na minjrej qaji deqa ti a na bem ginjenyosiqa anainjrnaqa nanji a qa poinjrej deqa ti nanji sainjreb.

Yesus aqa angoro nanji a uneb

³⁶ Degsib sainjrebnabqa Yesus a segi nanjo ambleq di brantosiqa minjrej, “Ningi are lawo soqniy.” ³⁷ Degsi minjrnaqa nanji kalil ulaosib tulan prugugetosib are qaleb,

“Iga buga bei unonum kiyo?” ³⁸ Onaqa Yesus na minjrej, “Ninigi kiyaaqa e buga qa marsib ulaosib prugonub? ³⁹ Endi e di. Ninigi ijo ban bile unsib ijo singa unsib ban waiyosib ijo jejamu ojsib poinjwas, e damu ti tanu ti. Buga a damu ti tanu ti saiqoji.” ⁴⁰⁻⁴¹ Yesus na nanqi degsi minjrnsiqa aqa ban ti singa ti nanqi osornjrnaqa nanqi unsib tulan areboleboleinjrej. Onaqa nanqi olo areqalo aiyeltoqnsib are koba qaloqneb. Yeqnaqa Yesus na minjrej, “Ninigi inqi bei unu e?” ⁴²⁻⁴³ Onaqa nanqi qe bei koiteb qaji di gentosib mutu bei Yesus yonab osiq nanqo namdamuq di uyej.

⁴⁴ Uysiqa minjrej, “E nami ninigi koba na sosimqa endegsi merngoqnem, ‘Dal anjam kalil Moses a e qa nenqrenyej qaji di aqa damu brantqas. Anjam kalil Qotei aqa medabu o tamo nanqi e qa nenqrenyeb qaji di dego aqa damu brantqas. Anjam kalil louqa buk miligiq di e qa nenqrenyeb qaji di dego aqa damu brantqas.’ E nami ninigi degsi merngoqnem.” ⁴⁵ Osiqa Yesus a nanqo areqalo waqtetnrnaqa nanqi Qotei aqa anjam nenqrenq di so qaji di aqa utru gegerere poinjrej. ⁴⁶ Onaqa Yesus na olo minjrej, “Kristus a jaqatin koba osim moism bati qalub koboamqa a olo subq na tigelqas anjam di nenqrenq di unu. ⁴⁷⁻⁴⁸ Deqa ijo anjam maro tamo nanqi sawa sawa kalilq giloqnsibqa dia ijo anjam palontognqab. Palontognib tamo unqasari nanqi quoqnsib are bulyoqnqab. Yimqa Qotei a ijo nam na nanqo une kobotetnrnaqas. O ijo anqro, ninigi segi ijo anjam maro tamo unub deqa kumbra kalil e nami nunqo namdamuq di yoqnem qaji deqa tamo unqasari nanqi sainjroqniy. Ninigi Jerusalem endia wau di utru atsib laqniy. ⁴⁹ Ninigi quiy. Mondor Bole ijo Abu a nami nunqoq qarinyqa marej qaji di e na qarinyit nunqoq bqas. Deqa ninigi qure endia tarinoqniy. Tariñosib soqnsibqa lan goge na Qotei aqa singila nunqoq bqas.”

Qotei na Yesus osiq lan qureq oqej

⁵⁰ Osiqa Yesus na aqa anqro nanqi joqsiqa Jerusalem uratosib Betani qureq gileb. Gilsib dia aqa ban soqtosiqa nanqi qa pailyej. ⁵¹ Pailyeqnaqa Qotei na a metonaq nanqi uratnrnsiqa lan qureq oqej. ⁵² A lan qureq oqeqnaqa nanqi singa pulutosibqa a qa louosib tulan areboleboleinjrej. Onaqa nanqi olo puluosib Jerusalem aiyeb. ⁵³ Aisib bati gaigai atra tal miligiq di sosibqa Qotei aqa nam soqtoqneb.

JON

Qotei a tamo bulyosiqa gago ambleq di soqnej

¹ Tulaŋ nami inŋi inŋi kalil brantosaisona bqa Anjam a soqnej. Anjam a Qotei ombla soqneb. Anjam a segi Qotei. ² Tulaŋ nami Anjam a Qotei ombla soqneb. ³ Anjam a singila ti soqnej. Singila dena Qotei na inŋi inŋi kalil gereiyej. Inŋi bei gam bei na brantosai. Inŋi inŋi kalil branteleneb qaji di Anjam a segi na gereiyej. ⁴ Anjam a segi nambile qa utru. Nambile di puloŋ bul. Nambile dena tamo unŋasari naŋgi suwantnjreqnu. ⁵ Puloŋ di ambruq di suwanreqnu. Ambru na puloŋ di mosotqa keresai.

⁶ Tamo bei brantej aqa ñam Jon. Qotei na a qarinyonaq bej. ⁷ A bosiqqa puloŋ qa anjam palontoqnej. Di kiyaaqa? Tamo unŋasari kalil naŋgi aqa anjam qusib puloŋ qa naŋgo areqalo singilatqajqa deqa. ⁸ Jon a puloŋ sai. A puloŋ qa anjam palontqajqa bej. ⁹ Puloŋ di puloŋ bole. A mandamq aisiqa tamo unŋasari kalil naŋgi suwantnjreqnu.

¹⁰ Anjam a mandamq di soqnej. Aqa singila na Qotei a mandam atej. Ariya tamo unŋasari mandamq di soqneb qaji naŋgi a qa poinjrosai. ¹¹ A aqa segi qure utruq ainaqa aqa leŋ qujai naŋgi a areiyosai. ¹² Ariya tamo unŋasari a areiyosib aqa ñam qa naŋgo areqalo singilateb qaji naŋgi a na giltjnraqa naŋgi Qotei aqa anŋro tiŋtiŋ branteb. ¹³ Ai abu na nambabtnjro qaji naŋgoq dena naŋgi Qotei aqa anŋro brantosai. Naŋgo segi areqalo na naŋgi Qotei aqa anŋro brantosai. Tamo bei aqa areqalo na dego naŋgi Qotei aqa anŋro brantosai. Qotei a segi na marnaqa naŋgi aqa anŋro tiŋtiŋ branteb.

¹⁴ Anjam di a tamo bulyosiqa gago ambleq di soqnej. Sonaqa iga aqa ñam koba ti aqa singila koba ti unem. A segi qujai Qotei aqa Niri. A iga qa are tulaŋ boleiyeqnu. A segi anjam bole qa utru. ¹⁵ A qa nami Jon a anjam palontoqnsiqa endegsi lelenoqnej, “E nami maroqnem, ‘Tamo di a ijo qoreq na bqa. E nambabosaisonaqa a nami soqnej. Deqa a na e tulaŋ bunbejunu.’”

¹⁶ Qotei aqa Niri a iga kalil qa are tulaŋ boleiyeqnu. Aqa kumbra dena a na iga tulaŋ geregereigeqnu. ¹⁷ Bole, nami Qotei a Moses aqa wau na iga dal anjam egej. Ariya Yesus Kristus aqa wau na Qotei a iga qa are boleiyosiqa anjam bole egej. ¹⁸ Tamo bei na Qotei aqa ulatamu unosai. Qotei aqa Niri a na qujai iga Qotei osorgej. Qotei aqa Niri a segi Qotei. A aqa Abu aqa areq di sosisq beteryejunu.

Jon yansnjro qaji a anjam palontoqnej

¹⁹ Bati bei Juda tamo kokba naŋgi na atra tamo ti Livai naŋgi ti qarinyonabqa Jerusalem qure uratosib Jon aqa areq gilsib nenemyeb, “Ni tamo yai?” ²⁰ Ariya Jon a anjam ulitosai. A segi qa ubtosiqa minjrej, “E Kristus sai.” ²¹ Onaqa naŋgi na olo nenemyeb, “Deqa ni tamo yai? Ni Elaija kiyo?” Onaqa a na minjrej, “Sai.” Onaqa naŋgi na olo nenemyeb, “Ni Qotei aqa medabu o tamo iga a qa tariŋeqnum qaji tamo de kiyo?” Onaqa a na kamba minjrej, “Sai. E a sai.” ²² Deqa olo nenemyeb, “Ni tamo yai? Ni segi qa kiyersi mareqnum di geregere mergimqa iga olo aisim tamo naŋgi iga qarinyonub qaji di minjrqom.” ²³ Onaqa Jon na minjrej, “Nami Qotei aqa medabu o qaji tamo Aisaia a anjam endegsi nenŋrenyej, ‘Tamo bei a wadau sawaq di tulaŋ lelenoqnsim tamo unŋasari naŋgi minjroqnaqas, ‘Tamo Koba a bqaqqa gam gereiyeti.’” Aisaia a nami anjam degsi nenŋrenyej. Gam gereiyqa tamo agi e segi.”

²⁴ Tamo naŋgi di Farisi naŋgi na qarinyonab Jon aqaq gileb. ²⁵ Deqa naŋgi olo Jon nenemyeb, “Ni Kristus sai. Ni Elaija sai. Ni Qotei aqa medabu o qaji tamo di sai. Deqa ni kiyaaqa tamo unŋasari naŋgi yansnjreqnum?” ²⁶ Onaqa Jon na kamba minjrej, “E ya na naŋgi yansnjreqnum. Ariya nuŋgo ambleq di tamo bei unu. Niŋgi a qa qaliesai. ²⁷ A ijo qoreq na bqa. A ñam ti unu. E ñam saiqoji. Deqa e na a kaŋgalyqajqa e tamo bolesai.”

²⁸ Jon a Betani qureq di nanġi anjam degsi minjroqnej. Betani qure di Jordan ya taqal beiq di unu. Dia Jon na tamo unġasari nanġi yansnjroqnej.

Yesus a Qotei aqa Kaja Du

²⁹ Nebeonaqa Yesus a walwelošiq Jon aqa areq beqnaqa unsiq marej, “Ninġi uniy. Tamo di a Qotei aqa Kaja Du. A na qujai tamo unġasari mandamq endi unub qaji nanġo une kobotetnrqas. ³⁰ E tamo deqa nami endegsi merngoqnem, ‘A ijo qoreq na bqas. E nambabosaisonamqa a nami soqnej. Deqa a na e tulaŋ buŋbejunu.’ ³¹ E nami a qa qaliesai. Ariya Israel nanġi a qa qalieqajqa deqa e bosim ya na tamo unġasari nanġi yansnjreqnum.”

³² Jon a nanġi degsi minjršiq a olo minjrej, “Qotei aqa Mondor a laŋ qure uratosiq binon bulosiq mandamq aisiqa Yesus aqa gateq di awoonaq e unem. ³³ E nami Yesus qa qaliesai. Ariya Qotei aġi e ya na tamo unġasari nanġi yansnjrqajqa qarinqej qaji a na merbej, ‘Ijo Mondor Bole a aisim tamo bei aqa gateq di awoamqa ni unqam. A na qujai Mondor aqa sinġila na tamo unġasari nanġi yansnjroqnaqas.’ ³⁴ Qotei na e degsi merbonaqa e tamo di unsim marem, ‘Bole, a Qotei aqa Niri.’ ”

Tamo qalub nanġi Yesus dauryeb

³⁵⁻³⁶ Olo nebeonaqa Jon aqa anġro aiyel nanġi ti koba na tigelesonabqa Yesus a walwelošiq gileqnaqa Jon na unsiqa nanġi aiyel minjrej, “Ninġi uniy. Tamo di a Qotei aqa Kaja Du.” ³⁷ Degsi minjrnaqa nanġi aiyel Jon dauryqa uratosib olo Yesus dauryosib gileb. ³⁸ Onaqa Yesus a bulosiq nanġi aiyel a dauryosib beqnaqqa unjršiq a nenemnjrej, “Ninġi aiyel kiyaa e daurbeqnu?” Onaqa minjeb, “Rabai, ni tal qabia unum?” Ŋam “Rabai” di Hibru anjam. Gago anjam, “Qalie Tamo Koba.” ³⁹ Onaqa Yesus na nanġi aiyel minjrej, “Ninġi bosib ijo tal uniy.” Onaqa nanġi Yesus dauryosib gilsib tal a soqnej qaji di uneb. Unsib seŋ bati 4 onaqa bilaqtej deqa nanġi a ombla soqneb.

⁴⁰ Tamo aiyel Jon aqa anjam qusib Yesus dauryeb qaji bei aqa ŋam Andru. A Saimon Pita aqa was. ⁴¹ A Yesus uratosiq walwelošiq aqa was Saimon itosiq minjej, “Iga Mesaia unonum.” Ŋam “Mesaia” di Hibru anjam. Gago anjam, “Kristus.” ⁴² Degsi minjršiq Saimon osiq Yesus aqa areq osi gilej. Onaqa Yesus na Saimon unsiqa minjej, “Ni Saimon. Ni Jon aqa niri. Bunuqna ino ŋam Sifas mermoqnaqab.” Ŋam “Sifas” di Hibru anjam. Gago anjam, “Pita.” Aqa damu, “Meniŋ.”

Yesus a Filip Nataniel wo nanġi metnjrej

⁴³ Olo nebeonaqa Yesus a Galili sawaq gilqa osiq tamo bei aqa ŋam Filip itosiq minjej, “Ni e daurbe.” ⁴⁴ Filip a Betsaida qure qaji. Di Andru Pita wo nanġo qure utru. ⁴⁵ Onaqa Filip a aisiqa tamo bei aqa ŋam Nataniel itosiq minjej, “Ni au. Iga tamo a qa nami Moses marsiq dal anjamq di nenġrenyej qaji a unonum. Qotei aqa medabu o qaji tamo nanġi dego a qa maroqnsib nenġrenyoqneb. Tamo di Yesus Nasaret qure qaji. A Josep aqa niri.” ⁴⁶ Onaqa Nataniel na kamba Filip minjej, “Nasaret di qure kiŋala. Di qure kobaquja sai. Tamo bole bei a qure dena brantqa kere kiyu?” Onaqa Filip na minjej, “Ni bosim tamo di unime.”

⁴⁷ Onaqa Nataniel a walwelošiq Yesus aqa areq beqnaqa unsiqa a qa marej, “Ninġi uniy. Tamo di a Israel tamo bolequja. A gisaŋ anjam marosaieqnu.” ⁴⁸ Onaqa Nataniel na Yesus nenemyej, “Ni kiyersi e qa qalieonum?” Onaqa Yesus na kamba minjej, “Filip a ni metmosaisonaqa ni qura utruq di awesonamqa e ni numonum.” ⁴⁹ Onaqa Nataniel a Yesus aqa anjam di qusiqa minjej, “O Qalie Tamo Koba, ni degsi maronum deqa e poibqo, ni Qotei aqa Niri. Ni Israel nanġo Mandor Koba.” ⁵⁰ Onaqa Yesus na kamba minjej, “Ni qura utruq di awesonam e ni numonum e degsi ubtosim mermonumqa ni qusim ino areqalo e qa sinġilatunum e? Di ijo sinġila kiŋala segi e babtonum. Bunuqna e ijo sinġila kokba babtoqnit ni unoqnaqam.” ⁵¹ Osiqa nanġi kalil minjrej, “Ninġi quiy.

E bole merngwai. E segi Tamo Anġro. Deqa bunuqna lan waqamqa Qotei aqa lan anġro nanġi ijo jejamuq na lan qureq oqoqnsib olo mandamq aiyoqnb ninġi unjrqb.”

2

Tamo bei uña bañ ojqa bati brantej

¹ Bati aiyel koboonaqa Kana qure agi Galili sawaq di unu dia tamo bei uña bañ ojqa bati brantej. Deqa tamo unġasari nanġi koroosib inġi goiyeb. Anjam qarinyonab Yesus aqa ai a koro deq gilej. ² Yesus aqa anġro nanġi ti dego metnjrnab koro deq gileb. ³ Koroosib inġi uyeqnbqqa wain saainjrnaqa Yesus aqa ai na minnej, “Nanġi wain saainjrqo.” ⁴ Onaqa Yesus na minnej, “Ai, di ino wau. Di ijo wau sai. Ijo wauqa bati brantosaiunu.” ⁵ Onaqa aqa ai na kanġal tamo nanġi endegsi minjrej, “Yesus a anjam kiye mernġimqa di dauryiy.”

⁶ Tal dia ya nobu 6 kokba menin na gereiyo qaji atelenonab soqneb. Juda nanġi Qotei pailyqa oqnsib ya nobu dena ya tigoqnsib nanġo bañ ti jejamu ti yansoqneb. Deqa ya nobu di atelenonab soqneb. Ya nobu quja quja 100 lita. ⁷ Ariya Yesus na kanġal tamo nanġi minjrej, “Ya nobu di maqteleniy.” Onaqa nanġi ya nobuq di ya qamelenonab maqej. ⁸ Onaqa Yesus na olo minjrej, “Ya bei tigsib osi gilsib goiyo lanja a yiy.” Onaqa kanġal tamo nanġi Yesus aqa anjam di dauryosib ya bei tigsib osi gilsib goiyo lanja a yeb. ⁹ Ya di Yesus na bulyonaq wain babej. Wain babonaqa goiyo lanja a uyo oneiyosiq marej, “Endi wain bolequja.” Wain di qabe na bej di a qaliesai. Kanġal tamo ya tige b qaji nanġi segi qalie. Onaqa goiyo lanja a na tamo uña bañ oje b qaji di metonaq aqa areq bonaq minnej, ¹⁰ “Bati gaigai tamo nanġi inġi goiyoqnsib wain qaqtin bole namo tamo nanġi anainjreqnab uyeqnb. Uyeqnb olo bunu wain qaqtin bolesai di anainjreqnab. Ariya ni degyosai. Ni wain qaqtin bole tentosim namo wain qaqtin bolesai anainjronum uyonub olo bunu wain qaqtin bole anainjronum.”

¹¹ Yesus a Kana qureq di mañwa di babtej. Kana qure agi Galili sawaq di unu. A nami mañwa bei babtosaioqnej. Bati di qujai a na mañwa babtqa utru atej. Mañwa dena a na aqa segi ñam koba ti aqa sinġila koba ti boleq atej. Onaqa aqa anġro nanġi mañwa di unsibqa a qa nanġo areqalo sinġilateb.

¹² Ariya uña bañ ojqa bati di koboonaqa Yesus aqa was nanġi ti aqa anġro nanġi ti aqa ai koba na Kana qure uratosib Kaperneam qureq gileb. Gilsib dia bati qudei soqneb.

Tamo nanġi atra tal miligiq di inġi inġi qarinyoqneb

¹³ Qotei a nami Israel nanġi Isip sawaq di padalqa laqnbqqa nanġi elenej. Deqa olo are qalqajqa yori bati jojomonaqa Yesus a Jerusalem aiyej. ¹⁴ Aisiq atra tal kobaquja miligiq gilej. Gilsiqqa ñam atej di tamo nanġi na makau ti kaja ti binon ti qarinyeqnbqqa tamo qudei na awaiyeqnb unjrej. Silali piloqneb qaji tamo nanġi nanġo awo jaramq di awesosib silali pileqnbqqa nanġi dego Yesus na unjrej. ¹⁵ Unjrnsiqqa raunġa osiq dena toqon gereiyosiq ganiyoqnsiq nanġi kalil nanġo kaja ti nanġo makau ti winjrnaqa atra tal uratosib jaraiyeb. Silali piloqneb qaji tamo nanġi dego winjrnsiq nanġo awo jaram bilbelyosiq silali bimblenyetnjrej. ¹⁶ Osiqa tamo nanġi binon qarinyoqnsibqqa dena silali oqneb qaji nanġi endegsi minjrej, “Ninġi binon di elenosis jaraiyiy. Ninġi na ijo Abu aqa tal endi inġi qarinyo tal bulyaib.” ¹⁷ Onaqa Yesus aqa anġro nanġi aqa kumbra di unsibqa Qotei aqa anjam bei nenġrenq di so qaji deqa olo are qaleb. Agi nami endegsib nenġrenyeb, “O Abu, e ino tal qa tulañ arearetbqo. Deqa e ino tal bole sqajqa sinġilaeqnum.”

¹⁸ Yesus na tamo nanġi di winjrnaqa Juda tamo kokba nanġi unsibqa deqa nenemyeb, “Ni mañwa kiye babtim dena iga poigwas, ni Qotei aqa ñam na kumbra endi yeqnum?”

¹⁹ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Ninġi na atra tal kobaquja endi konġrontibqa bati

qalub qa e olo tigeltqai.”²⁰ Onaqa nanği na minjeb, “Atra tal endi gereiyeq nab wausau 46 koboej. Ni kiyaaqa bati qalub qa olo tigeltqa maronum? Keresai.”

²¹ Yesus a atra tal qa marej di aqa segi jejamu sigitosiqa yawo anjam marej. ²² Deqa bunuqna a subq na tigelonaqa aqa anğro nanği aqa anjam deqa olo are qalsibqa Qotei aqa anjam nami nenğrenyeb qaji deqa poinjrnaqa Yesus qa nanğo areqalo sinğilateb.

Yesus a tamo kalil nanğo kumbra qa qalie bole

²³ Qotei a nami Israel nanği Isip sawaq di padalqa laq nabqa nanği elenej. Deqa olo are qalqajqa yori bati brantonaqa Yesus a Jerusalem di sosiqa manjwa babteqnaqa tamo unğasari tulan gargekoba nanği unoqnsib aqa ñam qa nanğo areqalo sinğilatoqneb.

²⁴ Ariya Yesus a nanği areinjrosai. A tamo kalil nanği qa qalie bole. ²⁵ A powo bei qa truquosaieqnu. Deqa tamo bei na tamo nanği qa ubtosim Yesus minjaiq. A segi tamo nanğo areqalo qalie bole.

3

Nikodemus a qolo Yesus ombla anjam qaireb

¹ Jerusalem dia tamo bei soqnej aqa ñam Nikodemus. A Farisi tamo. A Juda nanğo gate bei. ² A qolo Yesus aqa areq bosiq minnej, “O Qalie Tamo Koba, iga qalieonum, ni powo tamo bole. Ni Qotei aqaq na bem. Qotei a ni sinğila emosai qamu manjwa ni yeqnum qaji di ni babtqa keresai qamu.”

³ Onaqa Yesus na kamba minnej, “E bole mermqai. Tamo bei a anğro mom bunuj bulosim ñambabqasai di Qotei na a taqatosim aqa Mandor Koba sqasai. Deqa a Qotei unqa keresai.” ⁴ Onaqa Nikodemus na nenemyej, “Tamo a qeliqo di a kiyersim olo aqa ai miligiq aisim anğro mom bulosim ñambabqas?”

⁵ Onaqa Yesus na kamba minnej, “E bole mermqai. Tamo bei a ya na ti Qotei aqa Mondor na ti anğro mom bunuj bulosim ñambabqasai di Qotei na a taqatosim aqa Mandor Koba sqasai. ⁶ Niñgi nunğo ai abu nanğo jejamuq dena ñambabeq nub deqa niñgi mandam tamo unub. Ariya Qotei aqa Mondor na tamo bei ñambabtqas di a mondor ti sqas. ⁷ E ni mermonum, ‘Niñgi anğro mom bunuj bulosib ñambaboiy.’ Ni ijo anjam di qusim prugugetaim. ⁸ Jagwa a segi puyocnsiqa sawa sawaq gileqnaqa ni aqa anjam ato queqnum. Ariya a qabe na kiyo boqnsiq qabiteqnu di ni qaliesai. Tamo kalil Qotei aqa Mondor aqa sinğila na anğro mom bunuj bulosib ñambabeq nub qaji nanği kere dego.”

⁹ Onaqa Nikodemus na olo Yesus nenemyej, “Kumbra di kiyersi brantqas?” ¹⁰ Onaqa Yesus na kamba minnej, “Ni Israel nanğo qalie tamo koba. Ni kiyaaqa ijo anjam endeqa poimosai? ¹¹ E bole mermqai. Anjam iga qalieonum qaji deqa mareqnum. Kumbra iga uneqnum qaji deqa saeqnum. Ariya niñgi gago anjam endi ojosaieq nub. ¹² Endego e mandam qa anjam mernğonumqa niñgi qusib nunğo areqaloq di sinğilatosai. Deqa e lan qure qa anjam dego mernğit niñgi kiyersib nunğo areqaloq di sinğilatqab? ¹³ Tamo bei a lan qureq oqosai. E Tamo Anğro e segi qujai lan qureq dena mandamq aiyem. ¹⁴ Nami Moses a wadau sawaq di sosiqa a amal sigitosiq soqtosiqa gaintej. Dego kere e Tamo Anğro soqtbosib gaintbqab. ¹⁵ Amqa tamo kalil e qa nanğo areqalo sinğilatqab qaji nanği ñambile gaigai sqab.

¹⁶ “Qotei aqa Niri qujai unu. Qotei na tamo unğasari kalil mandamq endi unub qaji nanği tulan qalaqalainjrnsiq deqa aqa segi Niri qujai di nanği enjrej. A endegsi are qalej, ‘Tamo unğasari nanği ijo Anğro qa nanğo areqalo sinğilatqab di nanği padalqasai. Nanği ñambile gaigai sqab.’ Qotei a degsi are qalsiq deqa aqa segi Niri qujai nanği enjrej. ¹⁷ Qotei a tamo unğasari mandamq endi unub qaji nanğo une qa peginjrq marsiq aqa Niri qarinyosai. A nanği elenam nanği padalaib deqa osiq aqa Niri qarinyonaq mandamq aiyej. ¹⁸ Tamo unğasari Yesus qa nanğo areqalo sinğilateq nub qaji nanği Qotei na peginjrqasai. Ariya tamo unğasari Yesus qa nanğo areqalo sinğilatosai qaji

nanği Qotei na peginjrças. Di kiyaaqa? Nanği aqa segi Niri qujai aqa ñam qa nanžo areqalo singilatosai deqa. ¹⁹ Qotei na tamo unğasari nanği di peginjrças di aqa utru agiende. Puloŋ a mandamq ainaqa nanği ambru qa arearetnjroqnej. Nanği puloŋ qa arearetnjrosaiioqnej. Di kiyaaqa? Nanği kumbra uge yoqneb deqa. ²⁰ Tamo unğasari kalil kumbra uge yeqnub qaji nanği puloŋ jeuteqñub. Nanžo kumbra uge di puloŋ na boleq ataim deqa nanği puloŋ aqaq bosaieqñub. ²¹ Ariya tamo unğasari anjam bole dauryeqñub qaji nanği puloŋ aqaq beqñub. Boqñsib wau bole bole yeqñabqa tamo nanği unoqñsib mareqñub, ‘Bole, nanği Qotei aqa singila na wau di yeqñub.’ ”

Jon yansnjro qaji a Yesus qa anjam palontoqnej

²² Bati bei Yesus aqa anğro nanği ti walwelosib Judia sawaq gileb. Gilsib dia sosibqa Yesus na tamo unğasari nanği yansnjroqnej. ²³ Jon yansnjro qaji a Aion qureq di sosiqa a dego tamo unğasari nanği yansnjroqnej. Aion qure di Salim qure jojomq di unu. Dia ya koba soqnej deqa tamo unğasari nanği Jon aqa areq beqñabqa a na yansnjroqnej. ²⁴ Herot na Jon tonto talq di waiyosaisoqnej deqa Jon a kumbra di yoqnej.

²⁵ Bati bei Jon aqa anğro qudei nanği Juda tamo bei ti jejamu yanso kumbra qa anjam na qotoqñeb. ²⁶ Osib nanği Jon aqa areq gilsib minjeb, “O Qalie Tamo, nami tamo ni ombla Jordan ya taqal beiq di sosibqa ni a qa anjam maroqñem qaji bini tamo unğasari kalil nanği aqa areq gileqñabqa a na yansnjreqnu. Nanği inoq bosaieqñub.” ²⁷ Onaqa Jon na kamba minjrej, “Qotei laŋ qureq di unu qaji a na iga inği bei egwasai di iga inği bei oqa keresai. ²⁸ Ningi segi ijo anjam bei quoqñeb. Agi e merngoqñem, ‘E Kristus sai. Qotei na e namoqna qarinqbonaq e Kristus bqajqa gam gereiyetem.’ ²⁹ Tamo uŋa baŋ ojqa qaji a segi na uŋa di oqas. Aqa was a laŋa qalaq di tigelesosimqa tamo uŋa baŋ ojqa qaji aqa anjam quoqñqas. Qusimqa tulaŋ areboleboleiyqas. Dego kere e bini tulaŋ areboleboleibqo. ³⁰ Kristus aqa ñam tulaŋ kobaqas. Ijo ñam aguq aiqas.” Jon na aqa anğro nanği degsi minjrej.

³¹ Tamo laŋ qureq di sosiqa dena mandamq aiyej qaji a na inği inği kalil tulaŋ bunjrejunu. Mandam qaji tamo unğasari nanği mandam endeqa kumbra yoqñsib anjam mareqñub. Ariya tamo laŋ qureq di sosiqa dena mandamq aiyej qaji a na inği inği kalil tulaŋ bunjrejunu. ³² Kumbra a uneqnu qaji a deqa saeqnu. Anjam a queqnu qaji di a na babtosiq mareqnu. Ariya mandam qaji tamo unğasari nanği aqa anjam di ojosaieqñub. ³³ Tamo unğasari Yesus aqa anjam di ojeqñub qaji nanği a qa nanžo areqalo singilatoqñsib mareqñub, “Bole, Qotei a anjam bole qa utru.” Nanği degsib mareqñub. ³⁴ Tamo Qotei na qarinqej qaji a Qotei aqa anjam babtosiq mareqnu. Di kiyaaqa? Qotei na aqa Mondor a torei yekritej deqa. A na aqa Mondor potosiq taqal bei segi Yesus yosai. ³⁵ Abu na aqa segi Niri qalaqalaiyeqnu deqa a na inği inği kalil aqa baŋq di atelenej. ³⁶ Tamo unğasari Qotei aqa Niri qa nanžo areqalo singilateqñub qaji nanği ñambile gaigai sqab. Ariya tamo unğasari Qotei aqa Niri aqa anjam dauryqa urateqñub qaji nanği ñambile itqasai. Qotei aqa minjin nanžoq di sqas.

4

Yesus a Samaria uŋa bei wo anjam maroqñeb

¹⁻³ Farisi nanği endegsib queb, “Yesus a Jon bunyosiqa tamo unğasari tulaŋ gargekoba yansnjreqnaqa nanği a dauryeqñub. Jon a tamo gargekoba yansnjrosaiieqnu.” Farisi nanği degsib queb. Bole, Yesus a segi na tamo unğasari nanği yansnjrosaiioqnej. Aqa anğro nanği na yansnjroqñeb. Tamo Koba Yesus a qalieej, Farisi nanği degsib queb. Deqa a Judia sawa uratosiqa olo Galili sawaq gilej. ⁴ A gam dauryosiqa Samaria sawa amble potosiqa walwelosiq gilej.

⁵ Gilsiq Samaria nanžo qure kiñala bei aqa ñam Sikar di brantej. Qure qalaq di mandam mutu bei soqnej. Mandam mutu di Jekop a nami aqa niri Josep yej. ⁶ Ya uyqajqa

sub dia soqnej. Ya sub di Jekop a nami bogej qaji. Yesus a walwelosiq qanam jige sen bati 12 onaqa aqa jejamu asgiyonaqa aqaratqa osiqa ya sub qalaq di awoej.

⁷⁻⁸ Onaqa aqa aŋgro naŋgi iŋgi awaiyqa marsib qure miligiq aiyeb. Aiyeq nabqa Samaria uŋa bei a ya tugwajqa bej. Bonaqa Yesus na minjej, “Ya gamban tigsim e anaibe.” ⁹ Onaqa Samaria uŋa dena Yesus kamba minjej, “Ni Juda tamo. E Samaria uŋa. Deqa ni kiyaga e merbonum, ‘Ya gamban tigsim e anaibe?’” Uŋa na degsiqa Yesus minjej. Di kiyaga? Juda naŋgi Samaria naŋgi ti koba na anjam marosaieq nub. ¹⁰ Onaqa Yesus na uŋa di minjej, “Ni iŋgi bole Qotei na laŋa emqajqa di qalieosim qamu tamo ni na ya tigsim anaiyqajqa mermqo qaji a qa poimqo qamu ni e merbimqa ŋambile gaigai sqajqa ya anaimonum qamu.” ¹¹ Onaqa uŋa dena minjej, “O Tamo Koba, ni ya tugwajqa gamban saiqoji. Ya sub endi tulan guma koba. Deqa ni qabe na ŋambile gaigai sqajqa ya di oqam?” ¹² Gago moma utru Jekop a nami ya sub endi bogsiqa gago moma naŋgi enjrej. A sub endena ya uyoqnej. Aqa aŋgro naŋgi ti aqa makau ti aqa kaja ti naŋgi dego sub endena ya uyoqneb. Ni na gago moma utru Jekop bunyqam kiyoy?” ¹³ Onaqa Yesus na kamba minjej, “Tamo naŋgi sub endena ya uyoqnqab di naŋgi olo bunu ya qarnjroqnqas. ¹⁴ Ariya e na tamo naŋgi ya anainjrqai di naŋgi bunu ya qarnjrqasai. Ya e na anainjrqai di naŋgi uyibqa naŋgo are miligiq di ya ani bul polyoqnmqna naŋgi ŋambile gaigai sqab.” ¹⁵ Onaqa uŋa dena Yesus minjej, “O Tamo Koba, ni na ya di anaibimqa e olo ya qarboqnqasai. Amqa e olo bosiy sub endena ya tugonqasai.”

¹⁶ Onaqa Yesus na minjej, “Ni mati aisim ino gumbulun metosim niŋgi ombla endeq boiy.” ¹⁷ Onaqa uŋa na minjej, “E gumbulun saiqoji.” Onaqa Yesus na minjej, “Ni gumbulun saiqoji di kere maronum. ¹⁸ Ni nami gumbulun 5 osim uratnjrem. Ariya tamo ni bini ombla unum qaji di ino gumbulun sai. Deqa ino anjam di bole.” ¹⁹ Onaqa uŋa dena minjej, “O Tamo Koba, ni anjam di ubtosim merbonum deqa e poibqo, ni Qotei aqa medabu o qaji tamo bole. ²⁰ Gago moma naŋgi nami manaq endi koroqnsib Qotei qa louoqneb. Ariya Juda naŋgi mareq nub, ‘Qotei qa louqajqa sawa qujai agi Jerusalem.’”

²¹ Onaqa Yesus na olo minjej, “O uŋa, e ni anjam bei mermit ni qusim poimeme. Anjam agiende. Bati bei brantimqa manaq endi niŋgi Abu qa louoqnqasai. Jerusalem dia dego niŋgi Abu qa louoqnqasai. ²² Niŋgi Samaria qaji. Deqa niŋgi Abu qa loueqnub qaji a qa geregere poingosai. Ariya iga Juda qaji. Deqa iga Abu qa loueqnum qaji a qa geregere poiqe qnu. Di kiyaga? Abu na tamo ungasari naŋgi elenqajqa utru agi Juda iga segi. ²³ Ariya bati bei brantimqa tamo naŋgi Mondor na ti anjam bole na ti Abu qa louoqnqab. Osib naŋgo lou dena naŋgi Abu qa bole louoqnqab. Yim Abu a naŋgi qa tulan areboleboleiyqas. Bati di agi brantqo. ²⁴ Qotei a segi Mondor. Deqa tamo naŋgi Qotei qa louqa oqnsib Mondor na ti anjam bole na ti louoqnqab di naŋgi Qotei qa bole louoqnqab.” ²⁵ Onaqa uŋa dena Yesus minjej, “E qalie, Mesaia a bqas.” “Mesaia” di Hibru anjam. Gago anjam, “Kristus.” Osiga Yesus minjej, “Mesaia a bosimqa Qotei aqa anjam kalil ubtosim mergekritqas.” ²⁶ Onaqa Yesus na minjej, “Mesaia agi e segi. Aqo ombla anjam mareqnum.”

²⁷ Yesus a uŋa degsi minjnaqa aqa aŋgro naŋgi olo qureq na bosibqa a uŋa de wo anjam mareqnab unsibqa tulan prugueteb. Ariya naŋgi Yesus nenemyosai, “Ni kiyaga uŋa de wo anjam mareqnub?” Degyosai. ²⁸ Onaqa uŋa dena aqa ya nobu uratosiqa olo qure miligiq aisiqa tamo ungasari naŋgi minjrej, ²⁹ “Niŋgi bosib tamo di uniy. E kumbra nami yoqnem qaji di a na ubtekritqo. Tamo di a Kristus kiyoy?” ³⁰ Degsi minjrnaqa naŋgi qure uratosib Yesus unqajqa beb.

³¹ Beqnabqa Yesus aqa aŋgro naŋgi na minjeb, “O Qalie Tamo Koba, ni bosim iŋgi uye.” ³² Onaqa Yesus na minjrej, “Ijo iŋgi uyo bei unu di niŋgi qaliesai.” ³³ Onaqa aqa aŋgro naŋgi aqa anjam di qusibqa segi segi maroqneb, “Tamo bei na iŋgi bei osi bosiq anaiyqo

kiyo?” ³⁴ Onaqa Yesus na minjrej, “Qotei e qarinjbej qaji aqa areqalo e dauryosiy aqa wau kobotqai. Ijo inji uyo bole agide.

³⁵ “Ningi mareqnu, ‘Bai qolqe koboeqnaqa inji melieqnu.’ Ningi degsib mareqnu. Ariya e na ningi yawo anjam bei endegsi mernjwai. Ningi inji wauq di nam atsiib inji meliosiq unu di unqab. ³⁶ Tamo inji meli gentoqnsib koroiyeqnu qaji nanji awai eqnu. Nanjo awai agi nanji nambile gaigai sqab. Deqa tamo nanji inji yageqnu qaji ti tamo nanji inji meli genteqnu qaji ti koba na areboleboleinjrqas. ³⁷ Deqa anjam endi bole, ‘Tamo bei na inji yagwas. Olo tamo bei na inji meli gentqas.’ ³⁸ E ningi qarinqonumqa gilsib wau ningi na wauosai qaji dena inji elenqnu. Tamo qudei nanji nami waukobaeb. Ariya ningi lanja gilsib inji elenqnu.”

³⁹ Unja dena Samaria tamo ungasari gargekoba qure dia soqneb qaji nanji Yesus qa sainjrnaq qusibqa Yesus qa nanjo areqalo singilateb. Di kiyaaqa? Unja na minjrej, “Kumbra kalil e nami yoqnem qaji di tamo dena ubtekritqo.” ⁴⁰ Degsi minjrnaq qusibqa Yesus aqa areq bosib minjeb, “Ni gago qureq endi iga koba na sqom.” Degsi minjnabqa Yesus a bati aiyel nanjo qureq di soqnej. ⁴¹ Sosisqa Qotei aqa anjam palonteqnaqa tamo ungasari gargekoba nanji aqa anjam quoqnsib poinjreqnaqa a qa nanjo areqalo singilatoqneb. ⁴² Deqa nanji na unja di minjeb, “Ni Yesus qa anjam mergonam qusim gago areqaloq di singilateb. Singilatosim sonamqa a segi na olo anjam mergwo qusim turtosim gago areqalo a qa torei singilatunum. Osim deqa iga endegsi poigwo, ‘Bole, Yesus a na qujai tamo ungasari mandamq endi unub qaji nanji elenqas.’”

Yesus na Rom nanjo tamo gate aqa njiri boletej

⁴³ Onaqa bati aiyel koboonaqa Yesus a qure di uratosiqa walwelosiq Galili sawaq gilej. ⁴⁴ A segi nami endegsi marej, “Qotei aqa medabu o qaji tamo bei aqa segi qure utruq gilsim anjam minjroqnaq di nanji aqa anjam quetqa asginjrqaq. Deqa a qure dia nam saiqoji sqas.”

⁴⁵ Yesus a Galili sawaq di brantonaqa tamo ungasari sawa dia soqneb qaji nanji a qa tulan areboleboleinjrej. Di kiyaaqa? Nami Juda nanjo yori bati koba qa Yesus a Jerusalem dia manwa babteqnaq nanji unoqneb deqa.

⁴⁶ Ariya Yesus a olo Kana qureq aiyej. Qure di agi Galili sawaq di unu. Qure dia nami Yesus a ya bulyonaqa wain babej. Aisiq di sonaqa Kaperneam qureq di Rom nanjo mandor aqa tamo gate bei aqa njiri makobaiyonaq neiesoqnej. ⁴⁷ Deqa tamo gate di Yesus a Judia sawa uratosiq bosiq Galili sawaq di soqnej di qusiqa walwelosiq aqa areq aisiq pailyosiq minjej, “O Tamo Koba, ijo angro a moiqa laqnu. Deqa ni bosim a boletime.” ⁴⁸ Onaqa Yesus na tamo di minjej, “Ningi ijo manwa bei nunjo namdamu na unqasai di ningi e qa nunjo areqalo singilatqasai.” ⁴⁹ Onaqa tamo dena olo Yesus minjej, “O Tamo Koba, ni boqujat. Ijo angro a moiyo uge.” ⁵⁰ Onaqa Yesus na minjej, “Ni gile. Endego ino angro a boleqo nambile unu. A moiqasai.” Onaqa a Yesus aqa anjam di qusiqa bole qa marsiq gilej.

⁵¹ A gileqnaqa aqa kangal tamo qudei nanji aqa talq dena bosib gamq di turosib minjeb, “Ino angro a boleosiq nambile unu.” ⁵² Onaqa a na nenemnjrej, “Sen bati gembu a boleqo?” Onaqa minjeb, “Ya qanam sen bosiq inji uyo bati tinjyonaqa aqa jexamu kanjan koboonaqa a boleej.” ⁵³ Degsi minjnabqa a qalieej, sen bati deqa tintinj Yesus na minjej, “Endego ino angro a boleqo nambile unu. A moiqasai.” A degsi qalieosiq deqa a Yesus qa aqa areqalo singilatej. Tamo kalil a ombla tal qujaiq di soqneb qaji nanji dego Yesus qa nanjo areqalo singilateb. ⁵⁴ Yesus a Judia sawa uratosiq bosiq Galili sawaq di sosisqa bati deqa a manwa di yej. A nami Galili sawaq di manwa bei yosaiqnej. Aqa manwa qujai nami yej qaji agi a ya bulyonaq wain babej.

5

Yesus a ma tamo bei boletej

¹ Bati bei Yesus a Juda nanjo yori bati koba unqa marsiqa Jerusalem aiyej.

² Jerusalem dia ya kuru bei soqnej. Ya kuru di kaja nanjo siranme qalaq di soqnej. Ya kuru di aqa ñam Betesda. Di Hibiru anjam na mareqñub. Ya kuru areqsi jagwa oqajqa tal kiñilala 5 soqñeb. ³ Tal dia tamo ma ti, tamo ñam qandimo, tamo singa uge, tamo jejamu lainjro qaji tulan gargekoba soqñeb. Nanji ya anñilqajqa tariñoqñeb. ⁴ Bati qudei Tamo Koba aqa lan angro ya kuru miligiq aiyocnsiqa ya enteqnaqa anñiloqnej. Ya anñiloqñimqa tamo a namo yaq aiqas qaji aqa ma koboqas. Utru deqa nanji ya anñilqajqa tariñoqñeb.

⁵ Ariya bati deqa tamo bei wausau 38 ma ti soqnej qaji a dia tariñoqnej. ⁶ Onaqa Yesus na tamo di ñeiesonaq unsiqa a bati olekoba ma de ti soqnej di qalieosiqa nenemyej, “Ni boleqajqa are unu e?”

⁷ Onaqa minnej, “O Tamo Koba, ya anñiloqñimqa tamo yai na e aqaryaibosim urur yaq osi aiqas? Tamo dego bei sosai. E aiqa yeqnam ma tamo qudei nanji e bunboqnsib namo yaq aiyeqñub.” ⁸ Onaqa Yesus na minnej, “Ni tigelosim ino sapera qoboyosim walwel.” ⁹ Degsi minjnaqa bati qujai deqa aqa jejamu boleonaqa a tigeloqujatosiq aqa sapera qoboyosiqa walweloqñiq gilej.

Bati di Juda nanjo yori bati. ¹⁰ Deqa Juda tamo kokba nanji na tamo boleej qaji di unsib minjeb, “Bini yori bati. Iga wauqa getento. Deqa ni ino sapera qoboyaim.” ¹¹ Onaqa a na kamba minjrej, “Tamo e boletbqo qaji a na merbqo, ‘Ni ino sapera qoboyosim walwel.’” ¹² Degsi minjnaqa nanji na nenemyeb, “Tamo yai na ni mermqo, ‘Ni ino sapera qoboyosim walwel?’” ¹³ Onaqa a na minjrej, “Tamo e boletbqo qaji aqa ñam di e qaliesai.” A nanji degsi minjrej. Di kiyaaqa? Tamo gargekoba sonab Yesus a nanjo ambleq na ulanej.

¹⁴ Onaqa nebeonaqa Yesus a atra tal miligiq gilsiqqa tamo di itosiq minnej, “Ni que. E ni boletmonum deqa ni olo une bei ataim. Gulbe kobaquja bei ino jejamuq di olo branto uge.” ¹⁵ Onaqa tamo di aisiqa Juda tamo kokba nanji minjrej, “Tamo e boletbej qaji agi Yesus.”

¹⁶ Onaqa Juda tamo kokba nanji Yesus ugeugeiyqajqa maroqñeb. Di kiyaaqa? A manwa di yori bati qa yoqnej deqa. ¹⁷ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Ijo Abu a nami gaigai wauoqnej agi bini wauoqñsiq unu. Deqa e dego waueqñum.” ¹⁸ Onaqa Juda tamo kokba nanji Yesus aqa anjam di qusibqa nanji a qalib moiqaqja torei singilaoqñeb. Di kiyaaqa? A yori bati segi gentosai. A dego marej, “Qotei a ijo Abu.” Aqa anjam dena a segi qa marej, “Aqo Qotei wo ombla kerekere.”

Yesus a Qotei aqa Niri

¹⁹ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “E bole merngwai. E Qotei aqa Niri. E ijo segi areqalo na kumbra bei yqa keresai. Kumbra ijo Abu na yeqnaq e uneqñum qaji di e dego yeqñum.” ²⁰ E ijo Abu aqa Niri. Deqa a na e qalaqalaiboqñsiqa kumbra kalil a yeqnu qaji di e olo osorbeqñu. Bunuqna a kumbra tulan singila kokba dego osorboqñqas. Yim ningi unsib tulan prugwab. ²¹ Ijo Abu na tamo moreño qaji nanji olo ñambile enjroqñsiqa subq na tigelnjreqñu. Deqa e Qotei aqa Niri e kamba dego ijo segi areqalo na tamo nanji ñambile enjreqñum. ²² Ijo Abu na tamo nanjo une qa nanji peginjrosaiqñu. Wau di a na e ebej. E Qotei aqa Niri deqa e na tamo nanjo une qa nanji peginjreqñum. ²³ E wau di yeqñum. Di kiyaaqa? Tamo kalil nanji ijo ñam soqtetboqñqajqa deqa. Agi nanji ijo Abu aqa ñam soqteqñub dego kere. Tamo a ijo ñam soqtetbosaiqñu di a ijo Abu e qarınbej qaji aqa ñam dego soqtosaieqñu.

²⁴ “E bole merngwai. Tamo a ijo anjam qusim ijo Abu e qarınbej qaji a qa aqa areqalo singilatqas di a ñambile gaigai sqas. Deqa e aqa une qa pegiyqasai. A moiyo gam uratosim olo ñambile oqas.

²⁵ “E bole mernḡwai. E Qotei aqa Njiri. Bati bei brantimqa tamo unḡasari moreḡo qaji nanḡi ijo kakro qusib ḡambile oqab. Bati di agi brantqo. ²⁶ Ijo Abu a segi ḡambile qa utru. E aqa Njiri. A na e singila ebej deqa e dego ḡambile qa utru. ²⁷ E Tamo Anḡro unum deqa ijo Abu na e singila ebej. Singila dena e na tamo unḡasari nanḡo une qa peginjreqnum. ²⁸ Ningi ijo anjam di qusib tulaḡ prugaib. Bati bei brantimqa tamo unḡasari kalil subq di unub qaji nanḡi ijo kakro quqwab. ²⁹ Qusib olo sub uratosib tigelqab. Tamo unḡasari kumbra bole bole yeḡnub qaji nanḡi tigelosib ḡambile sqab. Tamo unḡasari kumbra uge uge yeḡnub qaji nanḡi tigelabqa e na nanḡi peginjrsiy padaltnjrqi.”

Tamo qudei na Yesus aqa ñam ubteḡnub

³⁰ Osiqa Yesus a olo marej, “E ijo segi areqalo na wau bei yqa keresai. Ijo Abu na e anjam merbeḡnaq quoḡnsim tamo unḡasari nanḡi peginjreqnum. E kumbra tinḡin na nanḡi peginjreqnum. E ijo segi areqalo dauryosaieḡnum. Ijo Abu e qarinjbej qaji aqa areqalo dauryeḡnum.

³¹ “E segi na ijo kumbra ti ijo wau ti ubtosiy marqai di tamo nanḡi bole qa maraib. ³² Tamo bei unu agi Qotei. A dego ijo kumbra ti ijo wau ti ubtosiq mareḡnu. E qalieonum, anjam a mareḡnu qaji di bole.

³³ “Ningi na tamo qudei qarinjnrnab Jon aqaḡ ḡilnabqa a anjam bole ubtosiq minjroḡnej. ³⁴ Bole, mandam tamo bei na ijo kumbra ti ijo wau ti ubtqa keresai. Ariya Qotei na ningi elenḡqajqa deqa e ningi Jon qa mernḡonum. ³⁵ Jon a ḡam puloḡ bul sosiqa tamo unḡasari nanḡi suwantnjreqnaqa ningi aqa suwanḡoq di sokiñalayoḡnsib areboleboleinḡoḡnej.

³⁶ “Ijo anjam e ubtosim mareḡnum qaji di anjam kobaquja. Anjam dena Jon aqa anjam tulaḡ bunyejunu. Di kiyaga? Wau kalil ijo Abu na ebej qaji di e yeḡnam tamo unḡasari nanḡi unoḡnsib endegsi poinjreqnu, bole, ijo Abu na e qarinjbonaḡ bem. ³⁷ Ijo Abu e qarinjbej qaji a e qa anjam ubtosiq mareḡnu. Ariya ningi aqa kakro nami quosaioḡneb. Aqa ulatamu dego ningi nami unosaioḡneb. ³⁸ Qotei aqa anjam dego nuḡo are miligiq di sosai. Tamo Qotei na qarinyonaḡ mandamḡ aiyej qaji aqa anjam ningi nuḡo areqaloḡ di singilatosaieḡnub.

³⁹ “Bole, ningi Qotei aqa anjam nenḡrenḡ di unu qaji di sisiyoḡnsib peleiyeḡnub. Ningi are qaleḡnub, anjam dena ningi ḡambile gaigai sqab. Ariya anjam di e ubtosiq mareḡnu. ⁴⁰ Ningi kiyaga ḡambile oqajqa are qaloḡnsib olo ijoḡ bḡajqa urateḡnub?

⁴¹ “E mandam tamo nanḡoḡ dena ñam koba osaieḡnum. ⁴² Ariya e ningi qa qalieonum. Nuḡo are miligiq di ningi Qotei qalaqalaiyosaieḡnub. ⁴³ E ijo Abu aqa ñam na bonamqa ningi ijo anjam osai. Tamo bei aqa segi ñam na bḡas di ningi aqa anjam oqujatqab. ⁴⁴ Ningi nuḡo segi was nanḡoḡ dena ñam koba oqajqa are qaleḡnub. Ariya ningi Qotei aqaḡ dena ñam koba oqajqa are qalosaieḡnub. Qotei agi a segi qujai Qotei bole. Ningi kumbra degyeḡnub deqa ningi kiyersib e qa nuḡo areqalo singilatqab? Di keresai.

⁴⁵ “E ijo Abu aqa ḡamdamuḡ di nuḡo une qa mernḡwai edegaib. Nuḡo une qa mernḡwajqa tamo qujai agi Moses. Ningi are qaleḡnub, Moses a na ningi aqaryainḡwas. Di sai. ⁴⁶ Ningi Moses aqa anjam nuḡo areqaloḡ di singilateḡnub qamu ijo anjam dego nuḡo areqaloḡ di singilateḡnub qamu. Di kiyaga? Moses a nami e qa anjam nenḡrenḡej. ⁴⁷ Ningi Moses aqa anjam nami nenḡrenḡej qaji di nuḡo areqaloḡ di singilatosaieḡnub deqa ningi kiyersib ijo anjam dego nuḡo areqaloḡ di singilatqab? Di keresai.”

6

Yesus a tamo 5,000 nanḡi inḡi anainjrej

¹ Bati bei Yesus a Galili ya agu taqal beiq gilej. Ya agu di yuwal bul tulaḡ kobaquja. Ya agu di aqa ñam bei Taiberias ya agu. ² Yesus a tamo mainjro qaji nanḡoḡ di manwa babteḡnaqa tamo unḡasari tulaḡ gargekoba nanḡi unoḡneb. Deqa a ya agu taqal beiq

gileqnaqa nanġi a dauryosib giloqneb. ³ Bati di Yesus na aqa anġro nanġi joqsiqa koba na manaq oqsibqa mana goge dia awesoqneb. ⁴ Qotei a nami Israel nanġi Isip sawaq di padalqa laqnabqa nanġi elenej. Deqa olo are qalqajqa yori bati jojomej. ⁵ Deqa Yesus a nġam atsiqa tamo unġasari tulaġ gargekoba a dauryosib aqa areq beqnaabqa unjrsiqa Filip nenemyej, “Iga qabe na inġi awaiyosim tamo unġasari kalil di anainjronam kereqas?” ⁶ Filip a kamba Yesus kiyersi minjim quqwjajqa deqa Yesus na laġa nenemyej. Yesus a kumbra kiye yqas di a segi nami qalieej.

⁷ Onaqa Filip na kamba Yesus minnej, “Tamo unġasari nanġi di tulaġ gargekoba. Iga 200 kina osim dena inġi awaiyosim inġi kiñala kiñala anainjrġom di tulaġ kereqasai.” ⁸ Onaqa Yesus aqa anġro bei Andru di Saimon Pita aqa was a na Yesus minnej, ⁹ “Anġro wala bei unu. A bem 5 qe kiñilala aiyel ojejunu. Inġi di dego tamo unġasari gargekoba endi anainjrġom di tulaġ kereqasai.” ¹⁰ Onaqa Yesus na aqa anġro nanġi minjrej, “Ninġi na tamo unġasari kalil nanġi minjribqa mandamq di awoeleneb.” Sawa dia ñin koba soqnej deqa Yesus aqa anġro nanġi na tamo unġasari minjrnabqa kalil ñinq di awoeleneb. Tamo awoeleneb qaji sisiyeb 5,000.

¹¹ Awoonabqa Yesus na bem ti qe ti di osiqa Qotei pailyosiqa tamo unġasari awoeleneb qaji nanġi jeisi anainjreqnaq uyoqneb. Uynab kalil menetnjurej. ¹² Menetnjrnaqa Yesus na aqa anġro nanġi minjrej, “Ninġi inġi oto kalil koroiyiy. Oto bei urataib.” ¹³ Degsi minjrnaqa nanġi bem 5 aqa oto kalil tamo unġasari nanġi urateleneb qaji di koroiyosib gumba kokba 12 di jignab maqelenej.

¹⁴ Onaqa tamo unġasari kalil nanġi Yesus aqa maġwa di unsib maroqneb, “Bole, Qotei aqa medabu o tamo nami Qotei na qarinyim mandamq aiqajqa marej qaji agi a di.” ¹⁵ Onaqa Yesus a nanġo anġam di qusiqa endegsi qalieej, “Nanġi bosib e ojsib e nanġo Mandor Koba atqajqa are qaleqnum.” A degsi qalieosiq deqa a sawa di uratosiqa a segi manaq oqsiq di soqnej.

Yesus a ya banġaq na walwelej

¹⁶ Ariya bilaqtonaqa Yesus aqa anġro nanġi alile aiyeb. ¹⁷ Alile aisib qobuġ bei gogetosib qobuġ suweiyosib gileb. Nanġi mareb, “Iga ya agu taqal beiq gilsim Kaperneam qureq di tiryqom.” Nanġi degsib marsib gileb. Qoloonaga Yesus a nanġoq bosaisoqnej. ¹⁸ Nanġi ya agu ambleq di gileqnaabqa jagwa koba tigelosiqa ya korkortosiqa nanġi pulutnjurej. ¹⁹ Nanġi 5 o 6 kilomita oyoosib gileqnaabqa Yesus a ya banġaq na walwelosiq nanġi daurnjrsiq gilej. Gilsiq qobuġ jojomyonaqa nġam ateb di a ya banġaq na walwelosiq beqnaqa unsib ulakobaeb. ²⁰ Deqa a na minjrej, “Endi e beqnum. Ulaaib.” ²¹ Degsi minjrnaqa nanġi areboleboleinjrnaqa a metonab qobuġ gogetej. Onaqa qobuġ a ururosiq sawa nanġi gilqajqa mareb qaji di tiryej.

Tamo unġasari nanġi Yesus qa nġamoqneb

²² Nebeonaqa tamo unġasari qudei nanġi ya agu taqal beiq di soqneb. Nanġi qalie, ya bilaq qobuġ qujai segi dia tiryosiq soqnej. Yesus aqa anġro nanġi qobuġ di gogetosib gileb. Yesus a nanġi koba na qobuġ di gogetosai. ²³ Ariya tamo unġasari nanġi alile di sonabqa qobuġ qudei Taiberias qureq dena beb. Bosib sawa Tamo Koba Yesus a pailyosiq nanġi inġi anainjrej qaji sawa jojomq di tiryeb. ²⁴ Yesus aqa anġro nanġi ti di sosai. Tamo unġasari nanġi degsi unsibqa qobuġ di gogetosib gilsib Kaperneam qureq di Yesus qa nġamoqneb.

Yesus a segi nġambile qa bem uyo bole

²⁵ Ariya nanġi ya agu taqal beiq di Yesus itosib nenemyeb, “O Qalie Tamo Koba, ni sen bati gembu endeq bem?” ²⁶ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “E bole merġwai. E maġwa babteqnam ninġi unoqneb ninġi deqa are qalsib e qa nġamosai. E ninġi bem anainġonam uynab menetnġej ninġi deqa are qalsib e qa nġameqnum. ²⁷ Jjamu qa inġi a koboqas. Ninġi

inği deqa wauaib. Nambile gaigai sqajqa inği deqa ninği wauoqniy. Inği di e na ninği anainğit uyqab. E Tamo Anğro. Ijo Abu Qotei na e giltbej.”

²⁸ Onaqa nanği na kamba Yesus nenemyeb, “Iga Qotei aqa wau kiye yoqnqom?”

²⁹ Onaqa Yesus na minjrej, “Qotei aqa wau agi mernğwai. Ninği tamo Qotei na qarınjej qaji a qa nunğo areqalo sinğilatiy. Tamo di agi e segi.”

³⁰⁻³¹ Onaqa nanği Yesus aqa anjam di qusibqa olo nenemyeb, “Ni mañwa kiye babtım iga unsım ni qa gago areqalo sinğilatqom? Nami gago moma nanği wadau sawaq di sosibqa bem uyoqneb. Agi Qotei aqa anjam bei endegsi unu, ‘Moses a lañ qure qa bem tamo unğasari nanği anainjreqnaq uyoqneb.’ Deqa ni wau kiye yım iga unsım ni qa poigim gago areqalo ni qa sinğilatqom?” ³² Onaqa Yesus na kamba minjrej, “E bole mernğwai. Bem Moses na tamo unğasari nanği anainjrej qaji di lañ qure qa bem bolesai. Bem Ijo Abu na ninği anainğoqnqas qaji di lañ qure qa bem bole. ³³ Bem di Qotei aqa segi bem. Bem di lañ qureq dena mandamq aisiq tamo unğasari mandamq endi unub qaji nanği nambile enjreqnu.” ³⁴ Onaqa nanği na Yesus minjeb, “O Tamo Koba, bati gaigai bem di anaigoqne.” ³⁵ Onaqa Yesus na minjrej, “E segi nambile qa bem uyo bole. Deqa tamo bei a ijoq bqas di a bunu mamyqasai. Tamo bei a e qa aqa areqalo sinğilatqas di a bunu ya qaryqasai dego.

³⁶ “Ninği nunğo nıdamu na e nubeqñub. Ariya ninği e qa nunğo areqalo sinğilatosai eqñub. E nami degsi mernğem. ³⁷ Ninği quiy. Tamo unğasari kalil Qotei na e ebej qaji nanği ijoq boqnqab. Tamo unğasari ijoq bqab qaji nanği di e na olo winjrqa keresai. ³⁸ E ijo segi areqalo dauryqajqa deqa e lañ qure uratosim mandamq aiyosai. Abu e qarınbej qaji aqa areqalo dauryqajqa deqa e lañ qure uratosim mandamq aiyem. ³⁹ Abu e qarınbej qaji aqa areqalo agiende. Tamo unğasari a na ebej qaji bei e uratit padalqasai. E nanği kalil diño bati qa olo subq na tigeltñjrqi. ⁴⁰ Od, ijo Abu aqa areqalo agiende. Tamo unğasari kalil e nuboqñsib e qa nanğo areqalo sinğilateqñub qaji nanği nambile gaigai sqab. Diño bati qa e na nanği olo subq na tigeltñjrqi. E Qotei aqa Niri unum deqa e kumbra di yqai.”

⁴¹ Onaqa Juda nanği Yesus aqa anjam di qusibqa nanği a qa ugeosib yomuoqneb. Di kiyaya? A marej, “E segi bem bole lañ qure uratosim mandamq aiyem qaji.” ⁴² Nanği a qa yomuoqñsib maroqneb, “Tamo di Yesus. A Josep aqa niri. Aqa ai abu nanği qa iga qalie bole. A kiyaya marqo, ‘E lañ qure uratosim mandamq aiyem?’”

⁴³ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Ninği e qa laña laña niriñoqñnaib. ⁴⁴ Tamo bei aqa segi areqalo na ijoq bqas keresai. Ijo Abu e qarınbej qaji a na tamo bei aqa are tigeltetim ijoq bqas. Yım diño bati qa e na olo subq na tigeltqai. ⁴⁵ Agi Qotei aqa medabu o qaji tamo nanği nami anjam endegsib nengrenjeb, ‘Qotei na tamo kalil nanği anjam plaltosim minjroqnqas.’ Anjam degsib nengrenjeb. Deqa tamo kalil ijo Abu aqa anjam quoqñsib a qa poinjreqnu qaji nanği ijoq boqnqab.

⁴⁶ “Tamo bei a ijo Abu aqa ulatamu unosai bole sai. E segi qujai ijo Abu aqa ulatamu unem. Agi e nami Qotei aqaq dena mandamq aiyem. ⁴⁷ E bole mernğwai. Tamo a e qa aqa areqalo sinğilatqas di a nambile gaigai sqas. ⁴⁸ E segi nambile qa bem uyo bole. ⁴⁹ Nami nunğo moma nanği wadau sawaq di sosibqa bem uyoqneb. Bunuqna nanği kalil moreñekriteb. ⁵⁰ Ariya e segi qujai bem bole lañ qure uratosim mandamq aiyem qaji. Tamo unğasari nanği bem di uyqab di nanği moreñqasai. ⁵¹ E segi nambile qa bem bole lañ qure uratosim mandamq aiyem qaji. Tamo bei a bem di uyqas di a nambile gaigai sqas. Bem di agi ijo jejamu. E na tamo unğasari mandamq endi unub qaji nanği ijo jejamu anainjrit uyqab. Uysib nanği nambile sqab.”

⁵² Onaqa Juda nanği Yesus aqa anjam di qusib segi segi anjam na qotoqñsib maroqneb, “Tamo di a kiyersim aqa jejamu iga anaigim uyqom?”

⁵³ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “E bole mernğwai. E Tamo Anğro. Deqa ninği ijo jejamu ti ijo leñ ti uyqasai di ninği nambile sqasai. ⁵⁴ Tamo nanği ijo jejamu ti ijo leñ ti

uyqab di nanği nambile gaigai sqab. Deqa diño bati qa e na nanği olo subq na tigeltñjrçai. ⁵⁵ Ijo jejamu di ingi uyo bole. Ijo len di ya uyo bole. ⁵⁶ Tamo nanği ijo jejamu ti ijo len ti uyqab di nanği e beterbesqab. E dego nanği beternjresqai. ⁵⁷ Ijo Abu nambile unu qaji a na e qarınbej deqa aqa singila na e dego nambile unum. Dego kere tamo nanği ijo jejamu ti ijo len ti uyqab di nanği ijo singila na nambile sqab. ⁵⁸ E segi bem bole lan qure uratosim mandamq aiyem qaji. Nunço moma nanği nami bem uyoqneb dego sai. Nanği bem uyoqnsib olo moreñoqneb. E segi bem uyo bole. Deqa tamo nanği bem bole di uyqab di nanği morenqasai. Nanği nambile gaigai sqab.” ⁵⁹ Yesus a Kaperneam qureq Juda nanço Qotei tal miligiq di sosiqa Qotei aqa anjam di palontosiq tamo ungasari nanği minjroqnej.

Yesus a segi nambile gaigai sqajqa utru

⁶⁰ Onaqa tamo ungasari Yesus dauryoqneb qaji nanği aqa anjam di qusibqa nanği gargekoba endegsib maroqneb, “Anjam di gulbe koba. Tamo yai nanği anjam di poinjrqa kere?” ⁶¹ Degsib maroqnsib Yesus qa yomueqnabqa di qalieosiq minjrej, “Ijo anjam dena nunço areqalo ugetetngwoqa ninği ijo ñam ulontonub e? ⁶² E Tamo Ançro. Qure e nami soqnem qaji deq olo oqoqnitqa ninği e nubsibqa kiyersib are qalqab? ⁶³ Qotei aqa Mondor a segi na tamo ungasari nanği nambile enjreqnu. Nunço jejamu na ninği aqaryainçwa keresai. Ijo anjam kalil e ninği merņgeqnum qaji endi Mondor aqa anjam. Anjam dena ninği nambile oqab. ⁶⁴ Ariya ninği qudei e qa nunço areqalo singilatosaieqñub.” Yesus a nanği degsi minjrej. Di kiyaca? Tamo yai nanği a qa nanço areqalo singilatqasai di a nami qalieej. Bunuqna aqa ançro bei na a osim jeu tamo nanço banq di atqas di dego a nami qalieej. ⁶⁵ Osiqa minjrej, “Utru deqa e ninği merņgonum, ‘Qotei na tamo bei aqa are tigeltetqasai di a ijoq bqa keresai.’ ”

⁶⁶ Yesus a anjam degsi marnaqa tamo ungasari gargekoba a nami dauryoqneb qaji nanği a dauryqa uratosib jaraiyeb. ⁶⁷ Onaqa Yesus na aqa ançro 12 nanği nenemñrej, “Ninği dego e uratbosib jaraiqab e?”

⁶⁸ Onaqa Saimon Pita na minjej, “O Tamo Koba, iga ni uratmosim tamo yai aqaq gilqom? Tamo dego bei sosai. Ni segi qujai nambile gaigai sqajqa anjam mergeqnum. ⁶⁹ Iga ni qa gago areqalo singilatosisim endegsi qalieonum, Qotei aqa segi Tamo Bole a na nami giltej qaji agi ni qujai.”

⁷⁰ Onaqa Yesus na minjrej, “E segi na ijo ançro 12 ninği giltngem. Ariya nunço ambleq di ançro bei a mondor uge ti unu.” ⁷¹ Yesus a Saimon Iskariot aqa niri Judas a qa degsi marej. Yesus aqa ançro 12 nanği deqaji bei agi Judas. A na bunuqna Yesus osiq jeu tamo nanço banq di atej qaji.

7

Yesus a Jerusalem aiyej

¹ Bati bei Yesus a Judia sawaq di laqajqa uratosiq walwelosiq Galili sawaq di laqnej. Di kiyaca? Juda tamo kokba nanği a qalib moiqajqa maroqneb deqa. ² Ariya Juda nanço yori bati koba jojomej. Yori bati di aqa utru agiende. Juda nanço moma nanği nami jagwa oqajqa tal gereiyqnsib osi laqneb. ³ Deqa Yesus aqa was nanği na minjeb, “Ni Galili sawaq endi saim. Ni tigelosim Judia sawaq aiye. Aisim dia ino mañwa babtoqñimqa ino ançro nanği unoqñqab. ⁴ Ni ino mañwa boleq atqajqa are soqnim ni uli na yaim. Ni tamo ungasari kalil nanço nãdamuq di yoqne.” ⁵ Yesus aqa was nanği a qa nanço areqalo singilatosisi deqa nanği degsib misilin anjam minjeb. ⁶ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Ijo bati kereosaiunu. Ariya bati kalil di nunço bati. ⁷ Mandam tamo nanği ninği jeutngwa keresai. Ariya nanği e jeutbeqñub. Di kiyaca? E nanço kumbra uge uge babetñjreqnum deqa. ⁸ Ninği segi aisib yori bati di uniy. Ijo bati kereosai unu deqa e aiqasai.” ⁹ Yesus na aqa was nanği degsi minjrsiq a Galili sawaq di soqnej.

¹⁰ Ariya aqa was nanği yori bati di unqajqa ainabqa a dego aiyej. A boleq di aiyosai. Tamo nanği a unaib deqa a loumosiq aiyej. ¹¹ Yori bati di brantonaga Juda tamo kokba nanği Yesus qa namoqneb. Namuqnsib maroqneb, “Yesus a qabi unu?” ¹² Onaqa tamo unğasari gargekoba nanği segi segi niriñoqnsib anjam laña laña Yesus qa maroqneb. Qudei nanği maroqneb, “Yesus a tamo bolequja.” Qudei nanği maroqneb, “Sai. A na tamo unğasari nanği gisa gisañnjreqnu.” ¹³ Nanği deqsib maroqneb. Ariya nanği Juda tamo kokba nanği ulainjrsib deqa nanği Yesus qa boleq di anjam marosaioqneb.

¹⁴ Ariya yori bati gilsiq ambleqyonaga Yesus a segi brantosiqa atra tal miligiq gilsiq dia tamo unğasari nanği Qotei aqa anjam palontosiqa minjroqnej. ¹⁵ Onaqa Juda tamo kokba nanği Yesus aqa anjam di qusibqa nanği tulan prugugetosib segi segi maroqneb, “Yesus aqa powo kobaquja di qabe na osiqa anjam mareqnu? A nami skul beiq gilosai.”

¹⁶ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Anjam e mareqnum endi ijo anjam sai. Anjam endi ijo Abu e qarınbej qaji aqa anjam. ¹⁷ Tamo bei a Qotei aqa areqalo dauryqajqa are soqnimqa anjam e mareqnum qaji endi aqa utru a geregere poiyyas. Osim qalieqas, ijo anjam endi Qotei aqaq na bej. E ijo segi areqalo na marosaieqnum. A deqsim qalieqas.

¹⁸ Tamo bei aqa segi areqalo na anjam marqas di a aqa segi ñam soqtqa osim deqa anjam marqas. Ariya e Qotei aqa ñam soqtqa are qaleqnum. Agi a na e qarınbej. Deqa e tamo bole. E gisañ tamo sai.

¹⁹ “Nami Moses na ninği dal anjam engej. Ariya ninği dal anjam di dauryosaieqnum. Kiyaga ninği e lubsib moiyyotbqa mareqnum?” ²⁰ Onaqa tamo unğasari nanği na kamba Yesus minjeb, “Mondor uge inoq di unu. Yai na ni lumsim moiyyotmqa mareqnu?”

²¹ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “E mañwa qujai babtem deqa ninği kalil prugugeteqnum. ²² Ariya ninği are qaliy. Moses a ninği muluñ engej deqa nungo anğro mel nanço muluñ waiyya bati bosiq yori bati tintineqnu di ninği yori bati qa nanği muluñ breinjreqnum. Bole, Moses a muluñ qa utru sai. Nunço moma nanği muluñ qa utru.

²³ Ninği Moses aqa dal anjam dauryqa maruqnsib yori bati qa nunço anğro mel nanği muluñ breinjreqnum. Ariya e yori bati qa tamo qujai aqa jejamu boletonamqa ninği unsibqa kiyaga e qa niriñeqnum? ²⁴ Ninği laña namdamu na ijo kumbra tenemtaib. Geregere ijo kumbra tenemtosib bole qa maroqniy.”

Yesus a tamo yai?

²⁵ Bati deqa tamo unğasari qudei Jerusalem di soqneb qaji nanği segi segi endegsib maroqneb, “Yesus a kiyo Juda gate nanği na qalib moiyyajqa laqnum? ²⁶ Ninği uniy. A boleq di anjam palonteqnaqa nanği a anjam bei minjosaieqnum. Nanği qalie kiyo, a Kristus? ²⁷ Kristus a qabe na bças di tamo bei a qalieqasai. Ariya tamo endi aqa qure utru di iga qalie bole.”

²⁸ Onaqa Yesus a atra tal miligiq di sosiqa a lelenosiqa Qotei aqa anjam palontosiqa tamo unğasari nanği endegsi minjrej, “Ninği e qa qalie e? E qabe na bem di dego ninği qalie e? Ariya e ijo segi areqalo na bosai. Ijo Abu na e qarınbonaq bem. Ijo Abu a segi anjam bole qa utru. Ninği a qa qaliesai. ²⁹ E a qa qalie bole. E aqaq na bem. A na e qarınbej.”

³⁰ Onaqa Juda tamo kokba nanği Yesus aqa anjam di qusibqa nanği a ojsib tonto talq di waiyya maroqneb. Ariya a ojqa bati kereosaisoqnej deqa tamo bei na a ojsai.

³¹ Bati deqa tamo unğasari gargekoba nanği Yesus qa nango areqalo singilatoqneb. Osib maroqneb, “Tamo endi a mañwa gargekoba babteqnu. Kristus a bosim tamo endi bunyqa keresai.”

Farisi nanği Yesus ojqa mareb

³² Tamo unğasari nanği Yesus qa anjam deqsib mareqnum Farisi nanği qusibqa atra tamo kokba ti koroosib qaja tamo qudei qarınjnab Yesus ojqa gileb. ³³ Deqa Yesus a endegsi marej, “E ninği koba na sokiñalayosiy ijo Abu e qarınbej qaji aqaq olo oqwai.

³⁴ Oqitqa ninği e qa namqab e nubqasai. Qure e sqai di ninği oqwa keresai.” ³⁵ Onaqa Juda

tamo kokba nan̄gi segi segi maroqneḅ, “Yesus a qabitimqa iga a unqasai? A Grik nan̄go sawaq oqsim dia Juda tamo qudei ti sosib Grik nan̄gi anjam plaltosim minjroqñqas kiyo? ³⁶ A marqo, ‘Nin̄gi e qa ñamqab di nin̄gi e nubqasai. Qure e sqai di nin̄gi oqwa keresai.’ Utru kiyaaqa a degsi marqo?”

Yesus a ñambile gaigai sqajqa ya qa marej

³⁷ Ariya yori bati gilsiq koboqa laqnaqa yori kobaquja brantonaqa Yesus a tigelosiq lelenosiq marej, “Tamo bei a ya qaryimqa ijoq bosim ya uyem. ³⁸ Tamo bei a e qa aqa areqalo sin̄gilatqas di aqa are miligiq na ñambile gaigai sqajqa ya oqoqnsim ya ani bul polyoqñqas. Nami Qotei aqa anjam degsib nen̄gren̄yeb unu.” ³⁹ Yesus a ya qa marej di a Mondor Bole sigitosiq yawo anjam marej. A lan̄ qureq oqosaisosiq deqa a ñam koba osaisoqnej. Deqa bati di tamo nan̄gi a qa nan̄go areqalo sin̄gilateḅ qaji nan̄gi Mondor Bole di osaisoqneḅ.

Tamo un̄gasari nan̄gi Yesus aqa anjam qusib poaiyeleb

⁴⁰ Onaqa tamo un̄gasari qudei nan̄gi Yesus aqa anjam di qusib maroqneḅ, “Bole, Qotei aqa medabu o tamo nami Qotei na qarinyim bqajqa marej qaji agi a endi.” ⁴¹ Onaqa qudei maroqneḅ, “Tamo endi a bole Kristus.” Onaqa qudei maroqneḅ, “Sai. Kristus a bqas di a Galili sawaq dena bqasai. ⁴² Kristus a Devit aqa leñ na ñambabosim aqa qure utru Betlehem dena bqas. Nami Qotei aqa anjam degsib nen̄gren̄yeb unu.” ⁴³ Tamo un̄gasari nan̄gi degsib Yesus qa anjam tititosib ñirin̄osib poaiyeleb. ⁴⁴ Osib nan̄gi qudei Yesus ojqa mareḅ. Mareḅ di tamo bei na a ojosai.

Juda tamo kokba nan̄gi Yesus qa nan̄go areqalo sin̄gilatosa

⁴⁵ Onaqa qaja tamo nan̄gi olo puluosib atra tamo kokba ti Farisi ti nan̄goq ainabqa minjreb, “Nin̄gi kiyaaqa Yesus ojsib osi bosai?” ⁴⁶ Onaqa qaja tamo nan̄gi na kamba minjreb, “Iga Yesus aqa anjam quonum di anjam bolequja maroqnaj. Tamo bei nami anjam deqaji marosaiqnej. Deqa iga a ojosai.” ⁴⁷ Onaqa Farisi nan̄gi na minjreb, “Yesus a nin̄gi dego gisan̄gwo e? ⁴⁸ Nin̄gi uniy. Juda gate bei Yesus qa aqa areqalo sin̄gilatosa. Farisi tamo bei dego Yesus qa aqa areqalo sin̄gilatosa. Sai bole sai. ⁴⁹ Ariya tamo un̄gasari lan̄a lan̄aj nan̄gi dal anjam qaliesai deqa nan̄gi Yesus qa nan̄go areqalo sin̄gilateqñub. Tamo un̄gasari nan̄gi di Qotei na torei qoreinjrim padalqab.”

⁵⁰ Onaqa Juda gate Nikodemus agi nami Yesus aqaq gilsiq anjam minjeḅ qaji a Farisi nan̄go ambleq di tigelosiq minjrej, ⁵¹ “Gago dal anjam kiyersi unu? Iga tamo bei lan̄a ojsim aqa une qa pegiyqom e? Sai. Gago dal anjam degsi sosai. Iga mati aqa anjam qusim aqa kumbra geregere qalieqom.” ⁵² Onaqa Farisi nan̄gi na kamba minjeb, “Ni dego Galili qaji tamo kiyo? Qotei aqa anjam nen̄gren̄q di unu qaji di geregere peleiye. Peleiyim endegsi poimqas, Qotei aqa medabu o qaji tamo bei a Galili sawaq dena bqasai.”

Un̄a bei une atej qaji a ojsib Yesus aqa areq osi beb

⁵³ Onaqa koro koboonaqa tamo un̄gasari kalil nan̄gi jaraiyosibqa nan̄go segi segi talq gileleñeb.

8

¹ Ariya Yesus a Oliv manaq oqej. ² Nobqolo amburu a olo tigelosiq atra tal miligiq gilej. Gilsiq di sonaqa tamo un̄gasari kalil nan̄gi aqa areq beqñabqa a awoosiq Qotei aqa anjam palontosiq minjroqnej. ³ Ariya un̄a bei a tamo bei wo une ateqñab tamo qudei na uneb. Unsibqa dal anjam qalie tamo nan̄gi ti Farisi nan̄gi ti minjrnab qusibqa un̄a di ojsib osi bosib tamo un̄gasari nan̄go ñamdamuq di tigelteḅ. ⁴ Osib Yesus minjeb, “O Qalie Tamo Koba, un̄a endi a tamo bei wo une ateqñab tamo qudei na unjronub. ⁵ Ni qalie, Moses a nami dal anjam endegsi nen̄gren̄yey, ‘Un̄a bei a tamo bei wo une atibqa menin̄ na

a qalib moiye. Deqa ni kiyersi marqam?”⁶ Nanği Yesus degsib nenemyeb. Di kiyaca? Nanği a laña are qametib a anjam bei grotimqa qusib a ojqaqqa deqa. Onaqa Yesus a kamba nanği anjam bei minjrosai. A mana qamsiq turuosiqqa ban gei na mandamq di nenğrenjyoqnej.

⁷ Onaqa nanği na olo anjam di Yesus nenemyonabqa a tigelosiqqa minjrej, “Nunğo ambleq di tamo bei une saiçoji unu kiyo? Soqnimqa ninği na minjib a namo meniñ osim uña di qalem.”⁸ Osiqa olo turuosiqqa mandamq di nenğrenjyoqnej. ⁹ Onaqa nanği Yesus aqa anjam di qusibqa segi segi oqedosib jaraiyeb. Tamo qeli nanği namoosib jaraiyonab qudei bunueb. Osib nanği kalil Yesus uratonab a segi soqnej. Uña di a Yesus aqa ulatamuq di tigelesoqnej.

¹⁰ Onaqa Yesus a olo tigelosiqqa uña di minjej, “Uña, tamo nanği qabitonub? Ni unime. Tamo bei na ino une qa olo ni mermosai.”¹¹ Onaqa uña dena Yesus minjej, “Od, Tamo Koba, tamo bei na ijo une qa olo merbosai.” Onaqa Yesus na minjej, “E dego ino une qa mermqasai. Deqa ni gile. Olo une bei ataim.”

Yesus a pulon bulosiq tamo nanği suwantnjreqnu

¹² Osiqa Yesus na tamo unğasari nanği olo endegsi minjrej, “E mandamq endi pulon bul unum. Tamo a e daurbqas di a ambruc di walwelqasai. A suwançiq di walweloqnsim nambile gaigai sqas.”¹³ Onaqa Farisi nanği Yesus aqa anjam di qusib minjeb, “Ni segi ino kumbra ti ino wau ti ubtosim mareqnum. Deqa iga bole qa marqasai.”¹⁴ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “E segi ijo kumbra ti ijo wau ti ubtosiy marqai di ninği bole qa marqa kere. Di kiyaca? E qabe na bem di e segi qalie bole. E puluosiy olo qabitqai di dego e qalie. Ariya e qabe na bem di ninği qaliesai. E puluosiy olo qabitqai di dego ninği qaliesai.”¹⁵ Ninği mandam qa kumbra na tamo nanği peginjreqnub. E tamo nanği peginjrosaieqnum.¹⁶ Ariya e tamo nanği peginjraqai di e kumbra tinçin na peginjraqai. Di kiyaca? E segi na tamo nanği peginjrosaieqnum. Ijo Abu e qarınbej qaji a ombla na tamo nanği peginjreqnum.¹⁷ Nunğo dal anjam bei endegsib nenğrenjyeb unu, ‘Tamo aiyel nanği anjam qujai marqab di nanğo anjam bole brantqas.’¹⁸ Deqa e segi ijo kumbra ti ijo wau ti ubtosim mareqnum. Ijo Abu e qarınbej qaji a dego e ombla ijo kumbra ti ijo wau ti ubtosim mareqnum.”

¹⁹ Onaqa Farisi nanği na Yesus nenemyeb, “Ino Abu a qabi unu?”

Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Ninği e qa qaliesai deqa ninği ijo Abu qa dego qaliesai. Ninği e qa qalie qamu ninği ijo Abu qa dego qalie qamu.”

²⁰ Yesus a atra tal miligiq di sosiqa anjam degsi plaltosiq marej. A silali ato qaji warum jojomq di awesoqnej. Warum dia tamo nanği Qotei atraiyoqnsibqa silali atoqneb. Yesus ojqa bati kereosaisoqnej deqa tamo bei na a ojosai.

Yesus a marej, “Qure e oqwai di ninği oqwa keresai”

²¹ Onaqa Yesus na tamo unğasari nanği olo endegsi minjrej, “E ninği uratnçitqa ninği e qa namqab e nubqasai. Ninği nunğo une ti sosib morenqab. Qure e oqwai di ninği oqwa keresai.”²² Onaqa Juda nanği Yesus aqa anjam di qusibqa segi segi endegsib maroqneb, “Yesus a kiyaca marqo, ‘Qure e oqwai di ninği oqwa keresai?’ A na aqa segi jejamu qalim moiças kiyo?”²³ Onaqa Yesus na olo minjrej, “Ninği mandam endena branteb. E lan goge na bem. Ninği mandam qaji tamo. E mandam qaji tamo sai.”²⁴ Deqa ninği e qa nunğo areqalo sinçilatiy. Osib poiñgem, e segi qujai gaigai degsi unum. Ninği degyqasai di ninği nunğo une ti sosib morenqab. Agi e nami ninği degsi mernçonum.”

²⁵ Onaqa nanği na Yesus nenemyeb, “Ni tamo yai?” Onaqa Yesus na minjrej, “E nami ijo kumbra ti ijo wau ti ubtosim mernçoqnsim agi bini mernçeqnum.”²⁶ E anjam gargekoba mernçsiy nunğo une qa peginçwajqa ijo areqaloq di unu. Ariya ijo Abu e qarınbej qaji a anjam bole qa utru. Deqa anjam kalil a na merbeçnu qaji di e quoqnsim

tamo ungasari mandamq endi unub qaji nanji minjreqnum.” Yesus a nanji degsi minjrej.

²⁷ Juda nanji qaliesai, Yesus a Abu qa nanji minjrej. ²⁸ Deqa a na olo minjrej, “Ningi e Tamo Angro soqtbosib gaintbibqa bati deqa ningi poingwas, e segi qujai gaigai degsi unum. Osib qalieqab, e ijo segi areqalo na kumbra bei yosaieqnum. Anjam kalil ijo Abu na merbeqnaq queqnum qaji di segi e mareqnum. ²⁹ Ijo Abu e qarinjbej qaji a e ombla sosiqa taqbejunu. E gaigai kumbra kalil a tulan areareteqnu qaji di dauryeqnum. Deqa a na e uratbosaieqnu.” ³⁰ Yesus a anjam degsi marnaqa tamo ungasari nanji qusibqa nanji gargekoba a qa nanjo areqalo singilateb.

Yesus na iga aqaryaigimqa gago une na iga taqatgwa keresai

³¹ Juda nanji Yesus qa nanjo areqalo singilateb qaji nanji a na endegsi minjrej, “Ningi ijo anjam singila na dauryoqniy. Ningi degyqab di ningi ijo angro tintin sqab. ³² Sosibqa ningi anjam bole geregere qalieqab. Yimqa anjam bole dena ningi aqaryaingimqa ingi bei na ningi ojsim taqatngwa keresai.” ³³ Onaqa nanji na kamba minjeb, “Iga Abraham aqa moma. Iga nami tamo bei aqa kanjal tamo sosai. Deqa ni kiyaaq mergonum, ‘Ingi bei na ningi ojsim taqatngwa keresai?’”

³⁴ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “E bole merngwai. Tamo kalil une yeqnub qaji nanji une aqa kanjal tamo bul unub. ³⁵ Kanjal tamo nanji lanja wau tamo unub deqa nanji abu saiqoji. Ariya angro nanji abu ti unub deqa nanji gaigai nanjo abu ombla sqab. ³⁶ E Qotei aqa Niri deqa e Abu ti unum. Deqa e na ningi aqaryaingitqa nunjo une na ningi ojsim taqatngwa keresai bole sai.

³⁷ “E qalie, ningi Abraham aqa moma unub. Ariya ijo anjam nunjo are miligiq di sosai. Utru deqa ningi e lubsib moiyoqbqa mareqnum. ³⁸ Kumbra kalil ijo Abu na e osorbeqnu qaji deqa e saeqnum. Ningi dego kumbra kalil nunjo abu na osorbeqnu qaji di dauryeqnub.”

³⁹ Onaqa Juda nanji Yesus aqa anjam di qusibqa olo kamba minjeb, “Gago abu bole agi Abraham.” Onaqa Yesus na minjrej, “Ningi Abraham aqa angro unub qamu kumbra Abraham a yoqnej qaji di ningi dego dauryeqnub qamu. ⁴⁰ Ariya ningi dauryosaieqnum. Anjam bole kalil Qotei na e merbeqnaq queqnum qaji di e ningi olo merngeqnam ningi e lubsib moiyoqbqa mareqnum. Abraham a kumbra deqaji yosaioqnej. ⁴¹ Ningi nunjo abu aqa kumbra dauryeqnub.” Onaqa nanji na minjeb, “Gago ai nanji lanja lanja laosib iga nambabtgosai. Gago Abu qujai agi Qotei.” ⁴² Onaqa Yesus na minjrej, “Qotei a nunjo Abu qamu ningi e qalaqalaibonub qamu. Di kiyaaq? E Qotei aqaq na bem deqa. E ijo segi areqalo na bosai. Qotei na e qarinjbonaq bem.

⁴³ “Kiyaaq ningi ijo anjam endi poingosai? E merngwai. Ningi ijo anjam quqwa keresai deqa. ⁴⁴ Ningi nunjo abu Satan aqa angro sosib aqa areqalo dauryqajqa tulan singilaeqnum. Satan a nami leñ ojo tamo soqnej agi a bini degsi unu. A kumbra bole dauryosaieqnu. A kumbra bole dauryqajqa toreì urateqnu. A gisan tamo. A anjam marqas di a gisan anjam segi marqas. A gisan anjam qa utru. A gisan anjam kalil qa abu. ⁴⁵ Ariya e anjam bole palonteqnam ningi ijo anjam nunjo areqaloq di singilatosaieqnum. ⁴⁶ Ningi ijo jejamuq di une qametbeqnum e? E anjam bole maritqa ningi kiyaaq ijo anjam nunjo areqaloq di singilatqasai? ⁴⁷ Tamo ungasari Qotei aqaq na beb qaji nanji aqa anjam queqnum. Ningi Qotei aqaq na bosai deqa ningi aqa anjam quosaieqnum.”

Yesus a segi qujai gaigai degsi unu

⁴⁸ Onaqa Juda nanji Yesus aqa anjam di qusibqa minjeb, “Iga bole maronum, ni Samaria qaji tamo. Mondor uge inoq di unu.” ⁴⁹ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Mondor uge ijoq di sosai. E ijo Abu aqa ñam soqteqnam ningi na olo ijo ñam ugetetbeqnum. ⁵⁰ E ijo segi ñam soqtqa are qalosaieqnum. Ijo Abu a segi na ijo ñam soqtetbqa are

qaleqnu. Agi a na qujai nunjo une qa ningi pegingeqnu. ⁵¹ E bole mernjwai. Tamo bei na ijo anjam qusim dauryqas di a moiqa keresai. Sai bole sai.”

⁵² Onaqa Juda nanji na minjeb, “Endego iga qalieonum, mondor uge inoq di unu. Abraham a moiyej. Qotei aqa medabu o qaji tamo kalil nanji dego morejekriteb. Ariya ni maronum, ‘Tamo bei na ijo anjam qusim dauryqas di a moiqa keresai.’ ⁵³ Ni gago moma utru Abraham bunyqam kiyo? A moiyej. Qotei aqa medabu o qaji tamo kalil nanji dego morejeb. Deqa ni segi qa kiyersi marqam?”

⁵⁴ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “E ijo segi ñam soqteqnum qamu e laña soqteqnum gamu. Ariya ijo Abu na ijo ñam soqtetbeqnu. Agi ningi a qa mareqnu, ‘A gago Qotei.’ ⁵⁵ Ningi a qa qaliesai. E segi a qa qalie. E a qa qaliesai degsi marqai di e ningi bul gisan tamo sqai. E a qa qalieosim deqa agi aqa anjam dauryeqnum.

⁵⁶ “Nunjo moma utru Abraham a nami ijo bqajqa bati unqa marsiqa areboleboleiy-onaq soqnej. A unsiqa tulan areboleboleiyej.” ⁵⁷ Onaqa Juda nanji Yesus aqa anjam di qusibqa minjeb, “Ino wausau 50 osaiunu. Ni Abraham unem e?” ⁵⁸ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “E bole mernjwai. Abraham a ñambabosaisonaqa e segi qujai gaigai degsi unum.”

⁵⁹ Onaqa nanji Yesus aqa anjam di qusibqa minjin oqetnjrnaqa meniñ elenjosib Yesus meniñ na qalsib moyotqa yonab a loumosiq atra tal uratosiq ulanej.

9

Yesus a tamo ñam qandimo boletej

¹ Yesus a walwelosiq gilsiq gam qalaq di tamo bei ai miligiq na ñam qandimo ñambabej qaji di awesonaq unej. ² Onaqa Yesus aqa angro nanji na nenemyeb, “O Qalie Tamo Koba, yai aqa une na tamo di a ñam qandimo ñambabej? Aqa segi une na kiyo aqa ai abu nanjo une na kiyo?”

³ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Tamo di aqa une na sai. Aqa ai abu nanjo une na sai dego. A ñam qandimo ñambabej di aqa utru agiende. Qotei na a boletimqa tamo ungasari nanji Qotei aqa wau unsib aqa ñam soqtqab. ⁴ Sawa suwanesoqnimqa ijo Abu e qarinqej qaji aqa wau yoqnqom. Ambruamqa tamo nanji wauqa keresai. ⁵ E mandamq endi sosimqa e mandam endeqa puloj bul unum.”

⁶ Yesus na aqa angro nanji degsi minjrsiqa mandamq di miselosiq aqa misel mandam ti ojnaq jagi bulonaq osiqa tamo di aqa ñamdamuq di atej. ⁷ Atsiqa qarinyosiq minjej, “Ni gilsim ya bei ñam Siloam di yal.” “Siloam” di Hibru anjam. Aqa damu, “Qarinyqo.” Onaqa tamo di a gilsiq yalonaqa ñam poiyoonaqa sawa unej. Sawa unsiqa olo puluosi bej. ⁸ Bonaqa aqa qure qujai nanji ti tamo nanji a nami ñam qandimo sosiqa silali qa ñilnjroqnej qaji nanji ti a unsibqa mareb, “Tamo nami silali qa ñilgoqnej qaji agiende kiyo?” ⁹ Onaqa tamo qudei nanji mareb, “Od, agi a qujai.” Onaqa tamo qudei nanji mareb, “A sai. Endi tamo bei. Aqa ulatamu tamo ñam qandimo aqa ulatamu bul.” Onaqa a segi na minjrej, “Agi e segi.”

¹⁰ Onaqa tamo ungasari nanji na nenemyeb, “Ni ñamdamu kiyersi poimqoqa sawa unonum?” ¹¹ Onaqa a na kamba minjrej, “Tamo bei aqa ñam Yesus a na jagi gereiyosiq ijo ñamdamuq di atsiqa merbqo, ‘Ni gilsim Siloam yaq di yal.’ Degsi merbqoqa e gilsim yalonumqa ñam poibqoqa sawa unonum.” ¹² Onaqa tamo ungasari nanji na olo nenemyeb, “Tamo ni boletmqo qaji a qabi unu?” Onaqa a na minjrej, “A qabitqo kiyo di e qaliesai.”

¹³ Onaqa tamo ungasari nanji na tamo nami ñam qandimyesoqnej qaji di osib Farisi nanjoq osi gileb. ¹⁴ Bati Yesus na jagi gereiyosiq tamo di boletej di Juda nanjo yori bati. ¹⁵ Deqa Farisi nanji na tamo di endegsib nenemyeb, “Ni ñamdamu kiyersi poimqoqa sawa unonum?” Onaqa a na minjrej, “Tamo bei aqa ñam Yesus a jagi misel ti bulyosiq ijo ñamdamuq di atqoqa e yalonum ñam poibqoqa sawa unonum.” ¹⁶ Onaqa Farisi qudei

nanği mareb, “Yesus a yori bati grotqo deqa iga qalieonum, Qotei na a qarinyosai.” Ariya Farisi qudei nanği mareb, “Sai. Une tamo a kiyersim manwa deqaji babtqas?” Farisi nanği anjam deqa nirinjosib poiayeleb.

¹⁷ Onaqa nanği na tamo di olo nenemyeb, “Yesus a ino namdamu boletqo deqa ni a qa kiyersi are qalonum?” Onaqa a na minjrej, “E are qalonum, a Qotei aqa medabu o qaji tamo bole.”

¹⁸ Tamo di a nami nam qandimo sosiqa olo nam poiyej deqa Juda tamo kokba nanği areqalo kobaiyeb. Osib aqa ai abu nanği metnjrnab beb. ¹⁹ Bonabqa endegsib nenemnjreb, “Tamo endi nungo angro e? A bole nam qandimo nambabej e? Boleamqa ninği na mergibqa iga quqwom. A kiyersi bini nam poiyyoqa sawa uneqnu?” ²⁰ Onaqa aqa ai abu nanği na kamba minjreb, “Di bole, a gago angro. A nam qandimo nambabej di iga qalie.” ²¹ Ariya a kiyersi bini nam poiyyoqa sawa uneqnu di iga qaliesai. Tamo yai na aqa namdamu boletqo di dego iga qaliesai. A tamo boleqo. A segi nenemyibqa a segi na marqas.” ²² Aqa ai abu nanği Juda tamo kokba nanği ulainjrsib deqa anjam degsib minjreb. Juda tamo kokba nanği nami maroqneb, “Tamo bei a marqas, ‘Yesus a bole Kristus,’ degsi marimqa tamo di iga taqal waiyonam a bunu olo Qotei tal miligiq gilqasai.” ²³ Deqa nanği aiyel Juda tamo kokba nanği ulainjrsib minjreb, “A tamo boleqo. A segi nenemyiy.”

²⁴ Onaqa tamo nami nam qandimyesoqnej qaji di Farisi nanği na olo metonab bonaq minjeb, “Ni Qotei aqa nam soqtosim anjam bole merge. Iga qalieonum, Yesus a une tamo. Ni degsi merge.” ²⁵ Onaqa a na kamba minjrej, “A une tamo kiyo sai kiyo di e qaliesai. Ariya e nami nam qandimo soqnem bini e olo nam poibqoqa sawa uneqnum di e qalieonum.”

²⁶ Onaqa nanği na olo nenemyeb, “Yesus a ni kiyermqo? A kiyersi ino namdamu boletqoqa ni sawa uneqnum?” ²⁷ Onaqa a na kamba minjrej, “E nami merngonum ninği ijo anjam quetbosai. Kiyaaq ololo merngit quqwab? Ninği dego Yesus aqa angro sqajqa are unu e?”

²⁸ Onaqa Farisi nanği na tamo di misilinyosib minjeb, “Ni Yesus aqa angro. Iga Moses aqa angro. ²⁹ Iga qalie, Qotei a bole Moses anjam minjoqnej. Ariya Yesus a qabe na kiyo bej di iga qaliesai.” ³⁰ Onaqa tamo dena kamba minjrej, “E nungo anjam di quonum ugeibqo. Ninği mareqnu, ‘Yesus a qabe na kiyo bej di iga qaliesai.’ Ariya Yesus a ijo namdamu boletqoqa e sawa uneqnum. ³¹ Iga qalie, tamo nanği une ateqnub qaji nanği Qotei pailyqab di a nanço pailyo quqwasai. Ariya tamo nanği Qotei qa ulaoqnsib aqa areqalo dauryeqnub qaji nanği pailyqab di a nanço pailyo quqwas. ³² Tamo ai miligiq na nam qandimo nambabo qaji di tamo bei na nami boletonaq iga quosaiqnem. ³³ Qotei na Yesus qarinyosai qamu a manwa bei babtqa keresai qamu.”

³⁴ Onaqa Farisi nanği na kamba minjeb, “Une aqa kumbra inoq di beterejunu. Ni une ti sosim nambabem agi bini ni degsi unum. Deqa ni Qotei aqa anjam iga mergaim.” Degsib minjsib a taqal waiyosib a olo Qotei tal miligiq gilqajqa saidyeb.

Farisi nanği tamo nam qandimo bul unub

³⁵ Farisi nanği na tamo di taqal waiyonab Yesus a di qusiqa a qa namosiq itosiq nenemyej, “Ni Tamo Angro qa ino areqalo singilatunum e?” ³⁶ Onaqa a na kamba Yesus minjej, “O Tamo Koba, Tamo Angro di yai? Ni merbimqa e qusiy ijo areqalo a qa singilatqai.” ³⁷ Onaqa Yesus na minjej, “Ni na Tamo Angro agi itonum. Endego aqo ombla anjam mareqnum.” ³⁸ Onaqa a na Yesus minjej, “Od, Tamo Koba, e ni qa ijo areqalo singilatunum.” A degsi Yesus minjsiqa aqa areq di singa pulutosiqa a binjiyej.

³⁹ Onaqa Yesus a marej, “E tamo ungasari nanği peginjrqaqqa deqa mandamq aiyem. Deqa tamo nam qandimo unub qaji nanği olo namdamu bole atoqnqab. Tamo namdamu bole ateqnub qaji nanği olo nam qandimnjresqas.” ⁴⁰ Onaqa Farisi qudei Yesus aqa jomq di tigelesoqneb qaji nanği aqa anjam di qusib nenemyeb, “Iga dego nam

qandimgejunu kiyo?” ⁴¹ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Ninigi nam qandimgejunu qamu ninigi une saiqoji unub qamu. Ariya ninigi mareq nub, ‘Iga namdamu bole ateqnum.’ Dego di ninigi une ti unub.”

10

Yesus a kaja nanngo mandor bole

¹ Osiqa Yesus a olo marej, “E bole merngwai. Tamo bei a kaja nanngo jen miligiq gilqa osimqa a siranmeq na gilqa uratosim qalaq na jen prugosim miligiq gilqas di a bajin tamo. ² Tamo a siranmeq na jen miligiq gilqas di a kaja nanngo mandor bole. ³ Deqa siranme taqato tamo na siran waqtetoqnm miligiq giloqnsim aqa segi kaja nanngo nam metnjroqngas. Metnjroqnm nanngi aqa kakro qusib boqnb joqsim oqedoqngas. ⁴ A na aqa segi kaja kalil nanngi joqsim oqedoqnsim a nanngi qa namoosim giloqnmqa nanngi aqa kakro qa poinjrim deqa nanngi a dauryoqngab. ⁵ Tamo lanaj bei na nanngi metnjrqas di nanngi aqa kakro qalieqasai deqa nanngi a dauryoqngab. ⁶ Yesus na yawo anjam degsi minjrnaqa nanngi qusib utru poinjrosai. ⁷ Deqa Yesus a damu ubtosiq endegsi minjrej, “E bole merngwai. Kaja nanngi di ijo segi tamo ungasari nanngi sigitnjrej unub. Jen miligiq gilqajqa siranme agi e segi. ⁸ Anjam plalto tamo kalil e bosaisonam nami beb qaji nanngi bajin tamo bul. Deqa kaja nanngi nanngo medabu dauryosai oqneb. ⁹ E segi siranme. Tamo ungasari nanngi ijoq na jen miligiq giloqngab di Qotei na nanngi elenqas. Amqa nanngi miligiq gile oqede oqnsib inngi bole uyoqngab.

¹⁰ “Ninigi qalie, bajin tamo nanngi kaja bajinosib ugeugeinjsib numqajqa deqa beq nub. Ariya e degyqa bosai. E na kaja nanngi nambile enjritqa nanngi nambile tulan boledamu oqajqa e deqa bem. ¹¹ E kaja nanngo mandor bole. Mandor bole aqa kumbra agiende. A kaja nanngi aqaryainjrqa marsimqa aqa segi nambile uratosim moiqa. ¹² Ariya tamo lanaj aqa kumbra degosai. A silali qa segi wauqas deqa a kaja nanngi gegerere taqatnjrqasai. A kaja nanngo mandor bolesai. Kaja nanngi aqa sai. Deqa baun juwan bamqa unsim kaja nanngi uratnjrsim ulanqas. Yimqa baun juwan na kaja qudei numim kalil segisegiosib jaraiqab. ¹³ A silali qa segi wauqas deqa a kaja nanngi gegerere taqatnjrqasai. A kaja nanngi qa are qalosai. Baun juwan bamqa a kaja nanngi uratnjrsim ulanqas.

¹⁴ “E kaja nanngo mandor bole. E ijo segi kaja nanngi qa qalie bole. Ijo segi kaja nanngi e qa dego qalie bole. ¹⁵ Ijo Abu a e qa qalie bole. E ijo Abu qa qalie bole. Dego kere e ijo segi kaja nanngi qa qalie bole. Nanngi dego e qa qalie bole. Deqa e na ijo kaja nanngi aqaryainjrqa marsiy ijo segi nambile uratosiy moiqai. ¹⁶ Ijo kaja qudei dego jen oqeq di unub. Nanngi jen miligiq di sosai. Deqa e nanngi dego joqsiy bosiy ijo kaja jen miligiq di unub qaji nanngi ti turtnjrsiy jen qujaiq di breinjrit nanngi mandor qujai ti sqab. Sosib ijo medabu quoqngab. ¹⁷ Ijo Abu na e tulan qalaqalaibeqnu. Di kiyaaqa? E ijo segi nambile uratosiy moisiy olo subq na tigelqai. ¹⁸ Tamo bei na ijo nambile yaibqa keresai. E ijo segi areqalo na ijo nambile uratosiy moiqai. E singila ti unum deqa e na ijo nambile uratqa kere. Osiy olo ijo nambile oqa kere. Ijo Abu a nami merbej, ‘Ni degye.’ Deqa e degyqai.”

¹⁹ Onaqa Juda nanngi Yesus aqa anjam deqa njirinosisib poaiyeleb. ²⁰ Osib nanngi gargekoba endegsib maroqneb, “Yesus a mondor uge ti unu deqa a tulan nanariqo. Kiyaaqa ninigi aqa anjam queteq nub?” ²¹ Onaqa nanngi qudei maroqneb, “Tamo a mondor uge ti sqas di a anjam bole deqaji marqa keresai. Mondor uge na tamo nam qandimo boletqa kere e? Sai.”

Juda tamo kokba nanngi Yesus qa minjin oqetnjrej

²² Nami Juda nanngo moma nanngi atra tal bunuj siran waqteb. Deqa olo are qalqajqa yori bati Jerusalem dia brantej. Bati di ulili aiqa bati. ²³ Onaqa Yesus a atra tal miligiq gilsiqqa tal me nam Solomon dia walweloqnej. ²⁴ Walweleqnaqa Juda tamo kokba nanngi

aqa areq di koroosib minjeb, “Bati gembub koboamqa ni na ino kumbra ti ino wau ti ubtosim geregere mergwam? Ni Kristus amqa geregere merge.”

²⁵ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “E nami ningi merngem, ‘E Kristus.’ Merngonam ningi qunab ugeinje. Wau kalil e ijo Abu aqa ñam na yeqnum qaji di ningi geregere tenemtoqniy. Tenemtosib endegsi poingwas, bole, e Qotei aqa Niri. ²⁶ Ningi ijo kaja sai deqa ningi e qa nungo areqalo singilatosaeqnum. ²⁷ Ijo kaja nanngi ijo medabu queqnum. E nanngi qa qalie bole. Nanngi e daurbegnum. ²⁸ E nanngi ñambile enjreqnum deqa nanngi ñambile gaigai sqab. Nanngi padalqasai. Sai bole sai. Tamo bei na nanngi ijo banq dena yaibqa keresai. ²⁹ Ijo Abu na nanngi e ebej. A segi qujai ingi ingi kalil tulan bunjrejunu. Deqa tamo bei na ijo kaja nanngi ijo Abu aqa banq dena yayyqa keresai bole sai. ³⁰ Aqo ijo Abu wo tamo qujai.”

³¹ Onaqa Juda tamo kokba nanngi Yesus aqa anjam di qusibqa nanngi a qalib moiqajqa marsib menin eleyen. ³² Osib Yesus qalqa laqnab endegsi minjrej, “E na Abu aqa wau bole gargekoba ningi osorngoqnem. Wau bole kiye qa ningi e lubsib moiyoqbqa menin eleyen?”

³³ Onaqa Juda tamo kokba nanngi na kamba endegsib minjeb, “Wau bole bei qa iga ni menin na lumqasai. Ni Qotei misilinyonum deqa lumqom. Agi ni segi qa maronum, ni Qotei. Ni degsi maraim. Ni mandam tamo. Deqa ni lumqom.”

³⁴ Onaqa Yesus na kamba nanngi minjrej, “Nunngo dal anjam bei nami endegsib nengrenyeb, ‘E ningi merngonum, “Ningi qotei.” ’ ³⁵ Agi Qotei na tamo qudei nanngi minjrej, ‘Ningi qotei.’ A na nanngi degsi minjrej. Ningi qalie, iga Qotei aqa nengren bei gentqa keresai. ³⁶ Abu a segi na e giltbosiqa qarinqbonaq mandamq aiyem deqa e maronum, ‘E Qotei aqa Niri.’ E degsi maronum deqa ningi kiyayqa merbonub, ‘Ni Qotei misilinyonum?’

³⁷ “E ijo Abu aqa wau yosaiotqa ningi ijo anjam quetbaib. ³⁸ Ariya e Abu aqa wau yitqa ningi ijo anjam quib ugeingim olo ijo wau unsib dena geregere poingem, bole, Abu na e betebesonaqa e kamba Abu beteryejunum.”

³⁹ Onaqa nanngi Yesus aqa anjam di qusib a ojqqa yonab a nanngi qa loumosiq ulanej.

⁴⁰ Ulanosiqqa olo Jordan ya taqal beiq gilej. Gilsiqqa Jon na nami tamo ungasari nanngi yansnjroqnej qaji sawaq di soqnej. ⁴¹ Sonaqa tamo ungasari gargekoba nanngi aqaq giloqnsib segi segi maroqneb, “Jon a manwa bei babtosaioqnej. Ariya anjam kalil Jon a Yesus qa maroqnej qaji di bole.” ⁴² Nanngi degsib maroqneb deqa Yesus a sawa dia sonaqa tamo ungasari gargekoba nanngi a qa nanngo areqalo singilateb.

11

Lasarus a makobaiyosiq moiyej

¹ Tamo bei aqa ñam Lasarus a maiyej. Lasarus aqa qure utru Betani. Qure di Maria aqa jaja Marta wo nanngo qure utru. ² Maria agi bunuqna Tamo Koba Yesus aqa singaq di gorej bilentosiq aqa gate banqa na piyej qaji a di. Aqa jaja Lasarus a maiyej. ³ Deqa Maria Marta wo nanngi na tamo qudei qarinqnrnab Yesus aqaq gilsib minjeb, “O Tamo Koba, tamo ni tulan qalaqalaiyeqnum qaji a maiyqo.” ⁴ Onaqa Yesus a nanngo anjam di qusiqa minjrej, “Ma di moiqajqa ma sai. A maiyqo di aqa utru agiende. Qotei aqa singila boleq dimqa tamo ungasari nanngi unsib Qotei aqa ñam soqtqajqa deqa a ma di oqo. E Qotei aqa Niri dego ñam koba oqai.”

⁵ Yesus a Marta aqa jaja Maria wo nanngi aiyel qalaqalainjrej. A Lasarus dego qalaqalaiyej. ⁶ Lasarus a maiyej anjam di qusiqa quosaibulosiqqa sawa a soqnej qaji dia bati aiyel olo soqnej. ⁷ Sosiqqa aqa angro nanngi minjrej, “Iga olo Judia sawaq aiqom.” ⁸ Onaqa nanngi na Yesus minjeb, “O Qalie Tamo Koba, nami yala Juda nanngi menin na ni lumqa mareb. Di ni olo deq aiqam e?” ⁹ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Sen oqsic

qanam jigeqo sawa suwanqo. Deqa tamo nanği walwelqa kere. Manğalqasai. ¹⁰ Ariya sen aisiq qoloqo sawa ambruqo. Deqa tamo nanği walwelqa keresai. Manğalqab.”

¹¹ Yesus a anjam degsi marsiqa olo minjrej, “Gago was Lasarus a ñeiejunu. E aisiq dudumyqai.” ¹² Onaqa Yesus aqa anğro nanği aqa anjam di qusibqa minjeb, “O Tamo Koba, a ñeiejunu degam aqa ma saiqa.” ¹³ Nanği Lasarus a bole ñeiejunu edegeb. Di sai. A bole moiyej. Yesus a Lasarus aqa moiyo sigitosiqa ñeio qa marej. ¹⁴ Deqa a na ubtosiq minjrej, “Lasarus a bole moiyej. ¹⁵ Ningi ijo singila unsib e qa nunğo areqalo singilatqajqa deqa e aqaq aiyosaisonam a moiyej. E ningi qa are qalsim kumbra degyem. E ijo kumbra deqa areboleboleibeqnu. Ningi tigelab iga Lasarus aqaq aiqom.”

¹⁶ Onaqa Tomas aqa ñam bei Didimus a na Yesus aqa anğro qudei nanği minjrej, “Unğum. Iga kalil aisim Yesus a koba na moiqom.”

Yesus a marej, “E segi subq na tigelu qa utru”

¹⁷ Onaqa Yesus aqa anğro nanği koba na aisib Betani qure jojomyosib anjam endegsib queb, “Lasarus a nami moiyej subq ateb. Bati qolqe koboqo.” ¹⁸ Betani qure di Jerusalem jom. Kilomita qalub. ¹⁹ Deqa Juda tamo unğasari gargakoba nanği Betani qureq bosib Marta Maria wo nanğo jaja moiyej deqa are latetnjrqajqa koroosib soqneb.

²⁰ Onaqa Marta a anjam endegsi quej, “Yesus a beqnu.” A degsi qusiqa walwelosiqa gamq di Yesus turqajqa gilej. Maria a talq di awesoqnej. ²¹ Marta a gilsiq gamq di Yesus turosiq minjej, “O Tamo Koba, ni nami endi so qamu ijo jaja a moiyoqai qamu. ²² E qalieonum, ni inği kiye qa Qotei pailyqam a ni emqas.”

²³ Onaqa Yesus na Marta minjej, “Ino jaja a olo subq na tigelqas.” ²⁴ Onaqa Marta na kamba minjej, “E qalie, diño bati qa tamo unğasari kalil nanği subq na tigelabqa ijo jaja dego ombla tigelqab.” ²⁵ Onaqa Yesus na minjej, “E segi subq na tigelu qa utru. E segi ñambile sqajqa utru. Tamo a e qa aqa areqalo singilatosim moiqa di unğum. A ñambile sqas. ²⁶ Tamo kalil ñambile sosib e qa nanğo areqalo singilateqnu qaji nanği olo bunu moiqasai. O Marta, ni ijo anjam di qusim ino areqaloq di singilatonum e?”

²⁷ Onaqa Marta na Yesus minjej, “Od, Tamo Koba. E qalieonum, ni Kristus, Qotei aqa Niri. Ni qujai Qotei na qarınmonaqa mandamq aiyem qaji. Deqa e ni qa ijo areqalo singilatonum.”

Yesus a Lasarus qa are ugeiyonaqa akamej

²⁸ Marta a anjam degsi marsiqa olo puluosi aisiq aqa jaja Maria metonaq aqa areq bonaq ombla sasalosibqa minjej, “Qalie Tamo Koba a bqo. A ni qa marqo.” ²⁹ Onaqa Maria a Marta aqa anjam di qusiqa tigeluqajatosiq Yesus unqa gilej. ³⁰ Yesus a qure miligiq aiyosaisoqnej. A Marta wo anjam mareb qaji sawaq di soqnej. ³¹ Sonaqa Juda tamo unğasari talq di Maria are latetoqneb qaji nanği Maria a tigeluqajatosiq tal uratosiq gileqnaqa unsib are qaleb, “A Lasarus aqa subq di akamtqajqa gileqnu kiyo.” Nanği degsib are qalsib tigelosib Maria dauryosib gileb.

³² Maria a gilsiq Yesus soqnej qaji sawaq di brantosiqa Yesus unsiqa aqa areq di singa pulutosiqa minjej, “O Tamo Koba, ni nami endi so qamu ijo jaja a moiyoqai qamu.”

³³ Onaqa Yesus a Juda tamo unğasari Maria dauryosib beb qaji nanği Maria ombla akamoqneb di unsiqa nanği qa are gulbeyonaqa nenemnjrej, ³⁴ “Ningi Lasarus qabia subq ateb?” Onaqa nanği na minjeb, “O Tamo Koba, ni bosim aqa sub une.” ³⁵ Degsi minjnabqa Yesus a dego akamej. ³⁶ A akamonaqa Juda nanği di unsibqa mareb, “Ningi uniy. Yesus a Lasarus tulan qalaqalaiyoqnej deqa akamqo.” ³⁷ Onaqa nanği qudei Yesus qa yomuosib mareb, “Yesus a nami tamo ñam qandimo boletej. A kiyqaq Lasarus boletosai? Yim a moiqasai.”

Yesus a Lasarus subq na tigeltej

³⁸ Onaqa Yesus a nanjo yomu anjam di qusiqa are gulbeyonaqa walwelosiq Lasarus aqa subq gilej. Sub di mana miligiq di bogeb. Lasarus nami subq atsib meniñ kobaquja na sub me getenteb. ³⁹ Deqa Yesus na tamo qudei minjrej, “Ninji meniñ kobaquja di taqal atiy.” Onaqa tamo moiyej qaji aqa jaja Marta na Yesus minjej, “O Tamo Koba, a nami moiyej bati qolqe gilqo. Iga meniñ taqal atqom di aqa qusa quleqwas.” ⁴⁰ Onaqa Yesus na kamba minjej, “E nami mermonum, ni e qa ino areqalo singilatqam di ni Qotei aqa singila unqam.” ⁴¹ Degsi minjnaqa nanji meniñ kobaquja di taqal atnabqa Yesus a lan goge tarosiqa Qotei endegsi pailyej, “O Abu, ni ijo pail endi quonum deqa e ni qa tulan areboleboleibqo. ⁴² E qalieonum, ni gaigai ijo pail queqnum. Ariya tamo ungasari ijo areq endi tigelejunub qaji nanji e qa nanjo areqalo singilatqajqa deqa e ni pailmonum. Yim nanji qalieqab, ni na e qarinqbonam bem.”

⁴³ Yesus a degsi Qotei pailyosiq koboonaqa a tulan maosiq marej, “O Lasarus, ni subq dena tigelosim au.” ⁴⁴ Degsi marnaqa tamo moiyej qaji a subq dena tigelosiq oqedej. Aqa singa ti ban ti ulatamu ti nami gara na dalaeb. Deqa Yesus na minjrej, “Aqa gara di pamblonyib walwelosim gilem.”

Juda tamo kokba nanji koroosib Yesus qalib moiqajqa maroqneb

⁴⁵ Bati deqa Juda tamo ungasari Maria aqa are latetqa beb qaji nanji Yesus aqa manwa di unsibqa nanji gargekoba Yesus qa nanjo areqalo singilateb. ⁴⁶ Ariya nanji qudei tigelosib Farisi nanjoq gilsib kumbra Yesus yej qaji deqa sainjreb. ⁴⁷ Sainjrnab qusibqa atra tamo kokba ti Juda tamo kokba ti metnjrnab nanjo areq bosib koba na koroosib mareb, “Iga kiyerqom? Yesus a manwa gargekoba yeleneqnu. ⁴⁸ Iga a uratonam degsi kumbra yoqnqas di tamo ungasari kalil nanji a qa nanjo areqalo singilatqab. Yim Rom nanji bosib gago atra tal niñaqyosib iga dego kobotgwab.”

⁴⁹ Wausau deqa tamo bei aqa ñam Kaiafas a Juda nanjo atra tamo gate soqnej. Deqa a nanjo ambleq di tigelosiq minjrej, “Ninji tulan nanarionub. Anjam laña laña mareqnu. ⁵⁰ Ninji are qaliy. Tamo qujai a tamo ungasari kalil nanji qa moiqas di kere. Amqa iga padalqasai.”

⁵¹ Kaiafas aqa segi areqalo na anjam di marosai. A wausau deqa atra tamo gate soqnej deqa a Qotei aqa medabu osiqa anjam di marej. Yesus a Juda nanji qa moiqas anjam di ubtosiq marej. ⁵² Bole, Yesus a Juda nanji segi qa moiqasai. Qotei aqa angro kalil sawa bei beiq di unub qaji nanji qa ti moiqas. Moisis nanji kalil koroinjrimqa nanji aqa segi tamo ungasari sqab. Kaiafas a anjam di ubtosiq marej.

⁵³ Bati qujai deqa Juda tamo kokba nanji Yesus qalib moiqajqa anjam gereiyqa utru ateb. ⁵⁴ Yesus a di qalieosiq deqa a Juda nanjo ambleq di walwelosaioqnej. A segitosiqa qure kiñala bei wadau sawa jom deq gilsiq aqa angro nanji koba na dia soqneb. Qure di aqa ñam Efraim.

⁵⁵ Qotei a nami Israel nanji Isip sawaq di padalqa laqnabqa nanji elenej. Deqa olo are qalqajqa yori bati jojomej. Yori bati jojomonaqa Juda tulan gargekoba nanjo qure qureq dena tigelosib yori bati di unqajqa deqa Jerusalem beb. Juda nanjo kumbra agiende. Yori bati di brantosaisoqnimqa nanji Jerusalem bosib nanjo segi jeyamu yansosib yori bati qa tarinqab. Utru deqa nanji Jerusalem beb. ⁵⁶ Ariya nanji Jerusalem bosib Yesus qa ñamoqneb. Namqnsib atra tal miligiq bosib segi segi maroqneb, “Ninji kiyersib are qalonub? Yesus a yori bati unqajqa Jerusalem bqas kiyo sai kiyo?” ⁵⁷ Nanji degsib maroqneb. Di kiyaya? Atra tamo kokba ti Farisi ti nanji na tamo ungasari nanji nami endegsib minjreb, “Tamo bei a Yesus qabi soqnimqa unsim bosim iga mergim iga na ojgom.”

12

Maria a goreñ quleq tulan boledamu Yesus aqa singaq di bilentej

¹ Ariya Juda nanjo yori bati koba jojomej. Bati 6 amqa brantqas. Deqa Yesus a tigelosiq Betani qureq gilej. Qure di Lasarus agi Yesus na subq na tigeltej qaji aqa qure utru. ² Gilnaqa qure deqaji tamo ungasari nanji a unsibqa areboleboleinjrnaga ingi goiyeteb. Marta a ingi suweiyosiq Lasarus Yesus wo tamo qudei ti metnjrnaq bosib koba na awoosib ingi uyoqneb. ³ Onaqa Maria a goren quleq tulan boledamu silali kobaquja na awaiyej qaji di jalinaq jigsiga osi bosiq Yesus aqa singaq di bilentosiq aqa segi gate banqa na piyetej. Onaqa goren aqa quleq na tal keretej. ⁴ Onaqa Yesus aqa angro bei Judas Iskariot agi bunuqna Yesus osiq jeu tamo nanjo banq di atej qaji a Maria aqa kumbra di unsiqa njirjosiq marej, ⁵ “A kiyaga goren di qarinyosiq meni silali 300 osiq dena tamo ingi ingi saiqoji nanji aqaryainjrosai?” ⁶ Judas a tamo ingi ingi saiqoji nanji qa are qalsiq anjam di marosai. A bajin tamo. A Yesus aqa angro nanjo silali jugwajqa qun taqatoqnej. Deqa nanji qun miligiq di silali ateqnab a na olo bajinoqnej. A deqa are qalsiq anjam di marej.

⁷ Onaqa Yesus a Judas aqa anjam di qusiq minnej, “Unqa di urat. A goren di ojesoqnem. A ijo jejamu subq atqajqa are qalsiq nami gereiyqo. ⁸ Tamo ingi ingi saiqoji nanji bati gaigai ninji ti sqab. Ariya e bati gaigai ninji ti sqasai.”

Atra tamo kokba nanji Lasarus qalsib moyotqa maroqneb

⁹ Juda tulan gargekoba nanji qalieeb, Yesus a Betani qureq gilsiq di soqnej. Deqa nanji a unqa beleneb. Nanji Yesus segi unqajqa bosai. Yesus a nami Lasarus subq na tigeltej deqa nanji a dego unqa beb. ¹⁰ Atra tamo kokba nanji Lasarus dego qalsib moyotqa qairoqneb. ¹¹ Di kiyaga? Yesus a Lasarus subq na tigeltonaqa Juda gargekoba nanji atra tamo kokba nanji uratnjrsib olo Yesus qa nanjo areqalo singilatoqneb.

Mandor Koba Yesus a Jerusalem bej

¹² Tamo ungasari tulan gargekoba nanji yori bati unqajqa marsib Jerusalem beleneb. Belenosib nebeonaqa nanji endegsib queb, “Yesus a Jerusalem bqas.” ¹³ Nanji degsib qusib deqa nanji tuwom banqa elenosib Yesus gamq di turqajqa aiyeb. Aisib Yesus beqnaqa unsib tulan lelenoqnsib endegsib minjoqneb, “Iga ni qa tulan areboleboleigeqnu. Ni Tamo Koba aqa ñam na bonum deqa a ni tulan geregereimeqnu. Ni Israel nanjo Mandor Koba.”

¹⁴ Onaqa Yesus a donki osiq quraq di awoej. Aqa kumbra deqa nami Qotei aqa anjam bei endegsib nengrenyeb unu, ¹⁵ “O Saion tamo ungasari, ninji ulaaib. Ninji uniy. Nunjo Mandor Koba a donki bunuj quraq di awoosiq beqnu.” ¹⁶ Bati deqa Yesus aqa angro nanji anjam di aqa utru poinjrosai. Bunuqna Yesus a moisiq ñam koba onaqa nanji anjam deqa olo are qalsib endegsib mareb, “Bole, anjam di Yesus qa nengrenyeb deqa tamo ungasari nanji lelenoqnsib a binjiyoqneb.”

¹⁷ Ariya tamo ungasari Yesus a Lasarus metosiq subq na tigeltonaq uneb qaji nanji manwa deqa saosqnsib laqneb. ¹⁸ Laqnab tamo ungasari tulan gargekoba nanji quoqneb. Deqa Yesus a donki bunuj quraq di awoosiq Jerusalem beqnaqa nanji a gamq di turqajqa aiyeleneb. ¹⁹ Ainabqa Farisi nanji na unjrsibqa segi segi maroqneb, “Iga Yesus singila na saidyeqnamqa keresaiigeqnu. Ninji uniy. Tamo ungasari kalil nanji a dauryeqnub.”

Grik tamo qudei nanji Filip minjeb, “Iga Yesus unqom”

²⁰ Tamo ungasari Qotei louqa marsib yori bati unqajqa Jerusalem aiyeleneb qaji nanjo ambleq di Grik tamo qudei soqneb. ²¹ Grik tamo nanji di Filip aqaq di branteb. Di kiyaga? Filip a dego Grik tamo. Filip aqa qure utru Betsaida. Qure di Galili sawaq di unu. Nanji Filip aqaq di brantosib nenemyeb, “O gago was, iga Yesus unqa kere e?” ²² Onaqa Filip a aisiqa nanjo anjam di Andru minjsiq Andru ombla gilsib olo Yesus minjeb. ²³ Minjnab qusiq nanji kamba minjrej, “E Tamo Angro. Deqa e ñam koba oqajqa bati brantqo. ²⁴ E bole merngwai. Kurgus yago breiyibqa mandamq aisim

moiḡasai di a laḡa sḡas. Moiḡas di a olo ḡoḡi oḡsim gei gargekoba atelenḡas. ²⁵ Deḡo kere tamo bei na aḡa segi ḡambile tulaḡ ḡalaḡalaiyḡas di a padalḡas. Ariya a mandamḡ endi aḡa segi ḡambile ḡoreiyḡas di a ḡambile gaigai sḡas. ²⁶ Tamo bei na e wauetbḡa osimḡa a e daurbem. Yimḡa ḡure e sḡai di a deḡo e ombla sḡom. A iḡo wau yoḡḡas di iḡo Abu na a ḡam kobaḡuja yḡas.”

Jeu tamo naḡḡi na Yesus soḡtosib goge gaintḡab

²⁷ Osiḡa Yesus a olo anḡam endegsi marej, “Endeḡo e are tulaḡ gulbekobaibḡo. Deḡa e endegsi ḡotei pailyḡai kiyo, ‘O iḡo Abu, ni na marimḡa bati uḡe endi iḡoḡ baiḡ?’ Unḡum, e degsi pailyḡasai. Bati uḡe endi branteme. E deḡa mandamḡ aiyem. ²⁸ O iḡo Abu, ni na ino ḡam tulaḡ kobaḡujatime.” Yesus a degsi marnaḡa laḡ goge dena anḡam endegsi brantej, “E iḡo ḡam kobaḡujatonum. Ololo kobaḡujatḡai.” ²⁹ Anḡam degsi brantonaḡa tamo unḡasari Yesus aḡa areḡ di tigelesoḡneb ḡaji naḡḡi ḡusibḡa segi segi maroḡneb, “Kola anḡam atḡo kiyo?” Onaḡa tamo ḡudei naḡḡi mareb, “Sai. Laḡ anḡro bei na Yesus anḡam minḡo.”

³⁰ Onaḡa Yesus na kamba minḡrej, “Anḡam niḡḡi ḡuonub ḡaji di e aḡaryaibḡajḡa brantosai. Di niḡḡi aḡaryaḡḡwajḡa brantḡo. ³¹ Niḡḡi ḡuiy. ḡotei na tamo unḡasari mandamḡ endi unub ḡaji naḡḡi peginḡrḡajḡa bati bḡo. A na mandam endeḡa gate koba Satan taḡal waiyḡajḡa bati deḡo bḡo. ³² E bini mandamḡ endi unum. Ariya bunuḡna jeu tamo naḡḡi na e soḡtbosib goge gaintbḡab. Yimḡa bati deḡa e na tamo unḡasari kalil naḡḡi are tigeltetnḡritḡa iḡoḡ bḡab.” ³³ Yesus a aḡa segi moiḡajḡa gam boleḡ atḡa osiḡa deḡa degsi marej.

³⁴ Onaḡa tamo unḡasari naḡḡi na kamba Yesus minḡeb, “Kristus a bati gaigai sḡas. Dal anḡam nami degsib marnab iḡa ḡuem. Deḡa ni kiyāḡa maronum, ‘E Tamo Anḡro soḡtbosib goge gaintbḡab?’ Tamo Anḡro di tamo yai?”

³⁵ Onaḡa Yesus na minḡrej, “Puloḡ a nuḡḡo ambleḡ di sokiḡalayosim niḡḡi olo uratḡḡwas. Deḡa niḡḡi puloḡ ti sosib puloḡḡ na laḡniy. Yimḡa niḡḡi ambruḡḡwasai. Tamo ambruḡ na laḡnu ḡaji a ḡabiteḡnu kiyo di a ḡalieḡasai. ³⁶ Niḡḡi puloḡ ti sosib puloḡ ḡa nuḡḡo areḡalo siḡḡilatiy. Niḡḡi deḡyḡab di niḡḡi puloḡ aḡa anḡro sḡab.”

Juda tamo gargekoba naḡḡi Yesus ḡa naḡḡo areḡalo siḡḡilatosai

Yesus na tamo unḡasari naḡḡi anḡam degsi minḡrsiḡa naḡḡi uratḡḡrḡnaḡ naḡḡi a olo unosai. ³⁷ A ḡotei aḡa maḡwa gargekoba naḡḡo ḡamdamuḡ di yeḡnaḡa naḡḡi unoḡneb. Unoḡnsib ariya naḡḡi Yesus ḡa naḡḡo areḡalo siḡḡilatosai oḡneb. ³⁸ Naḡḡi kumbra di yeb deḡa anḡam bei ḡotei aḡa medabu o tamo Aisaia a nami marej ḡaji di aḡa damu brantej. A endegsi marej, “O Tamo Koba, tamo yai a gago anḡam endi ḡusiḡa aḡa areḡaloḡ di siḡḡilatḡo? Tamo yai a Tamo Koba aḡa siḡḡila unsiḡ poiyoḡo? Tamo deḡo bei sosai.” Aisaia a nami anḡam degsi marej.

³⁹ Deḡa naḡḡi Yesus ḡa naḡḡo areḡalo siḡḡilatḡa keresai. Utru deḡa Aisaia a anḡam bei deḡo endegsi neḡḡreḡyej, ⁴⁰ “ḡotei a naḡḡo ḡamdamu getentetnḡrej. A naḡḡo are miligi deḡo getentetnḡrej. Deḡa naḡḡi naḡḡo ḡamdamu na ḡotei aḡa kumbra bei unḡa keresai. Naḡḡi naḡḡo are miligiḡ na ḡotei aḡa anḡam deḡo poinḡrḡa keresai. Deḡa naḡḡi are bulyoḡib iḡoḡ bḡa keresai. Deḡa e na naḡḡi boletnḡrḡasai.” ⁴¹ Aisaia a nami Yesus aḡa siḡḡila unsiḡ deḡa anḡam degsi marej.

⁴² Bole, Juda gate gargekoba naḡḡi are bulyoḡib Yesus ḡa naḡḡo areḡalo siḡḡilateb. Ariya naḡḡi Farisi naḡḡi ulainḡrsib deḡa naḡḡi boleḡ di Yesus aḡa ḡam marosaioḡneb. Naḡḡi are ḡaleb, “Iga boleḡ di Yesus aḡa ḡam marḡom di Farisi naḡḡi iḡa ḡotei tal miligiḡ ḡilḡa saidḡwab.” ⁴³ Naḡḡi degsib are ḡaleb. Di kiyāḡa? Naḡḡi ḡotei na naḡḡo ḡam soḡtḡajḡa arearetnḡrosai oḡnej. Tamo naḡḡi na naḡḡo ḡam soḡtḡajḡa deḡa arearetnḡroḡnej.

Yesus aḡa anḡam a tamo siḡitosim tamo unḡasari naḡḡi peginḡrḡas

⁴⁴ Onaqa Yesus a tulan lelenosiq marej, “Tamo bei a e qa aqa areqalo singilatqas di a e qa segi aqa areqalo singilatqasai. Ijo Abu e qarinqej qaji a qa dego aqa areqalo singilatqas. ⁴⁵ Tamo bei a e nubqas di a ijo Abu e qarinqej qaji di dego unqas. ⁴⁶ E pulon bulosim mandamq aiyem. Deqa tamo unqasari kalil e qa nanqo areqalo singilateqnum qaji nanqi ambruq di sqasai. ⁴⁷ Tamo bei a ijo anjam qusimqa ariya a dauryqasai di e na a pegiyqasai. E tamo unqasari nanqi peginjrqas bosai. E nanqi elenqajqa bem. ⁴⁸ Tamo unqasari nanqi e qoreibosib ijo anjam quqwa uratqab di nanqi peginjrqajqa tamo bei unu. Anjam e mareqnum qaji a segi tamo sigitosim tamo unqasari nanqi peginjrqas. Dijo batiamqa anjam dena nanqi peginjrqas. ⁴⁹ E ijo segi areqalo na anjam marosaieqnum. Ijo Abu e qarinqej qaji a na anjam merbeqnaqa quoqnsim agi mareqnum. ⁵⁰ E qalieonum, ijo Abu aqa anjam di nambile gaigai sqajqa anjam. Deqa anjam kalil e mareqnum qaji di ijo Abu na e merbeqnaqa quoqnsim agi mareqnum.”

13

Yesus na aqa angro nanqo singa yansetnjrej

¹ Juda nanqo yori bati koba jojomonaqa Yesus a endegsi qalieej, “E mandamq endi so bati koboqo. E moisiy ijo Abu aqaq olo oqwa bati brantqo.” Yesus na aqa segi angro mandamq di soqneb qaji nanqi tulan qalaqalainjroqnsiq gilsiq aqa moiqa bati itej.

² Deqa a nanqi koba na awoosib inji uyoqneb. Di bilaq. Inji uyeqnebqa Satan a Judas Iskariot aqaq aiyej. Aisiqa Judas na Yesus osim jeu tamo nanqo banq di atqajqa deqa are tigeltetej. Judas a Saimon Iskariot aqa njiri. ³ Yesus a qalieej, aqa Abu na inji inji kalil aqa banq di atelenej. A Qotei aqaq na bej puluosim Qotei aqaq olo oqwas di dego qalieej. ⁴ Deqa a aqa angro nanqi koba na inji uyoqnsibqa a tigelosiq aqa gara olekoba piqtosiq jejamu piyo qaji gara osiqa tigej. ⁵ Tigsiq kangal tamo bulosiq tabirq di ya qamsiq aqa angro nanqo singa yansetnjroqnsiq jejamu piyo qaji gara dena piyetnjroqnej.

⁶ Osiqa Pita aqa singa yansetqa laqnaqa minnej, “O Tamo Koba, ni ijo singa yansetbqam e?” ⁷ Onaqa Yesus na kamba minnej, “Kumbra e endego yeqnum endi ni utru poimosai unu. Bunuqna ni poimqas.” ⁸ Onaqa Pita na Yesus saidyosiq minnej, “Ni ijo singa yansqasai. Sai bole sai.” Onaqa Yesus na minnej, “E ni yansmqasai di ni e ombla sqa keresai.” ⁹ Onaqa Saimon Pita na minnej, “O Tamo Koba, ni ijo singa segi yansaim. Ijo banq ti gate ti dego yansetbe.” ¹⁰ Onaqa Yesus na minnej, “Tamo a yalqo a olo yalqasai. Aqa singa segi yansqas di kere. Dena a torei milalo sqas. Ninqi milalo unub. Ariya ninqi kalil milalo sosai.” ¹¹ Yesus a qalieej, aqa angro bei agi Judas a na Yesus osim jeu tamo nanqo banq di atqas. Deqa a na minjrej, “Ninqi kalil milalo sosai.”

¹² Yesus a nanqo singa yansetnjrsiq koboonaqa aqa segi gara olekoba olo jigsiq awoosiq nenemnjrej, “Kumbra e endego ninqi enqonum qaji di ninqi utru poingwo e?” ¹³ Ninqi e merbeqnum, ‘O Qalie Tamo Koba. O gago Tamo Koba.’ Ninqi kere e merbeqnum. Agi e segi qujai. ¹⁴ E nunqo Tamo Koba. E nunqo Qalie Tamo Koba dego. Ariya e nunqo singa yansetnqonum deqa ninqi dego segi segi qa kumbra degyoqniy. ¹⁵ Kumbra e endego ninqi osornqonum qaji di ninqi kamba dego degsib yoqniy. ¹⁶ E bole mernqwai. Kangal tamo na aqa tamo koba bunyqa keresai. Tamo a wau qa gilqas di a na tamo a qarinyqo qaji di bunyqa keresai. ¹⁷ Kumbra e yeqnum endi aqa utru ninqi poingim dauryiy. Yimqa ninqi tulan areboleboleingwas.

¹⁸ “Ijo anjam endi e ninqi kalil qa marosai. E na ninqi giltngem deqa e ninqi qa qalie bole. Ariya Qotei aqa anjam bei nengrenq di unu qaji di aqa damu brantqas. Anjam agiende, ‘Tamo e ombla bem quiq di tuqtosim uyqas qaji a na e jeutbqas.’ ¹⁹ Kumbra di brantosaisonaqa e nami mernqonum. Deqa kumbra di brantimqa ninqi e qa nunqo areqalo singilatosib marqab, ‘Bole, Yesus a segi qujai gaigai degsi unu.’ ²⁰ E bole mernqwai. Tamo bei na tamo unqasari e qarinqnjronum qaji nanqi osim geregereinjrqas di

a e dego osim gereibqas. A e osim gereibqas di a na ijo Abu e qarinqej qaji a dego osim gereiyqas.”

Judas a Yesus osim jêu tamo nanço banço di atqas

²¹ Yesus a degsi marsiqa are tulan gulbekobaiyonaqa olo marej, “E bole mernçwai. Ijo ançro bei na e osim jêu tamo nanço banço di atqas.” ²² Onaqa Yesus aqa ançro nançi segi segi kokoçoqneq. Yesus a ançro yai qa degsi marej di nançi qaliesai deqa nançi deçyoqneq. ²³ Yesus aqa ançro bei agi Yesus na tulan qalaqalaiyoqnej qaji a Yesus aqa areq di awesoqnej. ²⁴ Deqa Saimon Pita a ban na ançro di minjej, “Ni na Yesus nenemyimqa a ançro yai qa degsi março di mermqas.” ²⁵ Onaqa ançro dena Yesus beteryosiqa nenemyej, “O Tamo Koba, ni ançro yai qa degsi maronum?” ²⁶ Onaqa Yesus na minjej, “Ançro e endego bem osiy quiq di tuçtosiy anaiyçai qaji a na e osim jêu tamo nanço banço di atqas.” Degsi minjsiqa bem quiq di tuçtosiq Saimon Iskariot aqa çiri Judas anaiyej.

²⁷ Anaiyonaq Satan a Judas aqa are miligiq ainaqa Yesus na minjej, “Ni kumbra yçam qaji di endego yoçujat.” ²⁸ Yesus a Judas degsi minjnaqa aqa ançro kalil awesoqneq çaji nançi qusibqa Yesus na Judas kiyaca anjam di minjej nançi deqa poinçrosai. ²⁹ Judas a nanço silali jugwajqa çun taçatoqnej deqa nançi qudei are qaleb, Judas a gilsim yori bati aqa inçi inçi awaiyçajqa deqa kiyo Yesus na degsi minjej. Nançi qudei are qaleb, Judas a gilsim inçi awaiyosim tamo souçetejunub çaji nançi anainçrças. ³⁰ Onaqa Judas a bem di uysiqa warum uratosiq oçedej. Di çolo.

Yesus na aqa ançro nançi dal anjam bunuj ençrej

³¹ Judas a oçedonaqa Yesus a endegsi marej, “Bini e Tamo Ançro ñam koba oçai. E ñam koba otqa Qotei a dego ñam koba oças. ³² Qotei a ñam koba osimqa a na e dego ñam koba ebças. A urur ñam koba ebças. ³³ O ijo ançro ninçi quiy. E ninçi koba na sokiñalayosiy uratnçitqa ninçi e qa çamoqnaq. Çure e oçwai di ninçi oçwa keresai. E nami Juda tamo kokba nançi degsi minçroqneq agi bini ninçi dego olo mernçonum. ³⁴ Endego e dal anjam bunuj ençwai. Dal anjam bunuj agiende. Ninçi segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yoçniy. E ninçi qalaqalaiyçoqnum dego kere ninçi kamba dego segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yoçniy. ³⁵ Ninçi segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yoçnibqa tamo kalil nançi nunço kumbra di unoçnsib dena qalieoçnaq, ninçi ijo ançro bole.”

Yesus na Pita minjej, “Ni maroçalubtçam, ‘E Yesus qaliesai’ ”

³⁶ Onaqa Saimon Pita na Yesus nenemyej, “O Tamo Koba, ni çabitçam?” Onaqa Yesus na minjej, “Çure e oçwai di ni mati oçwa keresai. Bunuçna ni e daurbosim çure deç oçwam.” ³⁷ Onaqa Pita na olo Yesus nenemyej, “O Tamo Koba, kiyaca e bini ni daurmça keresai? Ni marimça e ni qa ijo çambile uratosiy moiçai.”

³⁸ Onaqa Yesus na kamba minjej, “Ni e qa ino çambile uratosim moiçam e? E bole mermçai. Tuwe ançamosaisoçnimqa ni maroçalubtçam, ‘E Yesus qaliesai.’ ”

14

Iga Çotei açaq oçwajça çam agi Yesus a segi çujai

¹ Osiqa Yesus a olo marej, “Ninçi are gulbeinçaiç. Ninçi Çotei qa nunço areçalo sinçilateqneq ariya ninçi e qa dego nunço areçalo sinçilatoçniy. ² Ijo Abu aqa talç di warum çargekoba unub. E oçsiy nunço segi segi warum çereiyetnçwai. Ijo anjam di bolesai çamu e ninçi mernçosai çamu. ³ E nunço segi segi warum çereiyetnçsiy olo bosiy ninçi joçsiy çure e ççai di ninçi dego e ombla ççab. ⁴ Çure e ççai deç oçwajça çam di ninçi çalie.”

⁵ Onaqa Tomas na Yesus minjej, “O Tamo Koba, çure ni oçwam di iga çaliesai. Deça iga kiyersim çure deç oçwajça çam çalieçom?” ⁶ Onaqa Yesus na minjej, “E segi çam.

E segi anjam bole qa utru. E segi nambile qa utru dego. Tamo bei a gam bei na ijo Abu aqaq oqwa keresai. Ijo Abu aqaq oqwajqa gam agi e segi qujai. ⁷ Ningi e qa qalieonub qamu ningi ijo Abu qa dego qalieonub qamu. Agi endego ningi ijo Abu qa qalieqa utru atonub. Osib ningi a unonub.”

⁸ Onaqa Filip na Yesus minjej, “O Tamo Koba, ni na ino Abu osorgimqa di iga qa kereqas.” ⁹ Onaqa Yesus na minjej, “O Filip, e bati olekoba ningi koba na soqnem. Ni e qa qalieosai unum e? Tamo a e nubqo di a ijo Abu dego unqo. Deqa ni kiyaaqa e merbonum, ‘Ni na ino Abu iga osorge?’ ¹⁰ E ijo Abu beteryesonam a e dego beterbejunu di ni poimosai kiyo? Anjam e na ningi merngeqnum qaji endi ijo segi areqalo na merngosai. Ijo Abu na e beterbesosiqqa aqa wau ojeqnu. ¹¹ E ijo Abu beteryesonam a e dego beterbejunu. Ningi ijo anjam di qusib e qa nunqo areqalo singilatiy. Saiaqqa wau kalil e nunqo namdamuq di yeqnum qaji di ningi unsib e qa nunqo areqalo singilatiy.

¹² “E bole merngwai. Tamo bei a e qa aqa areqalo singilatqas di wau kalil e yeqnum qaji a dego yoqngas. Osim ijo wau di bunyosim wau tulan kokba yoqngas. Di kiyaaqa? E ijo Abu aqaq olo oqwai deqa. ¹³ E Qotei aqa Njiri unum deqa ningi ijo nam na inqai bei qa Qotei pailyqab di e na inqai di engwai. Yim dena ijo Abu a nam koba oqas. ¹⁴ Ningi ijo nam na inqai bei qa Qotei pailyqab di e na inqai di engwai.”

Yesus a aqa Abu minjim a na aqa Mondor Bole qarinyqas

¹⁵ Osiqa Yesus a olo marej, “Ningi e qalaqalaibqab di ningi ijo anjam dauryoqngab. ¹⁶ Amqa e ijo Abu minjitqa a na Aqaryainqo Tamo qarinyim nunqoq bosim singilatngwas. Osim a bati gaigai ningi koba na sqas. ¹⁷ Aqaryainqo Tamo di a anjam bole qa Mondor. Tamo unqasari mandamq endi unub qaji nanqi Mondor di oqa keresai. Nanqi a unosaieqnu. Nanqi a qa qaliesai dego. Ariya ningi a qa qalie. A ningi koba na unub. Bunuqna a bosim nunqo are miligiq di sqas.

¹⁸ “E ningi mandum angro bul uratngwasai. E nunqoq olo bqai. ¹⁹ Sokiñala tamo unqasari mandamq endi unub qaji nanqi e olo nubqasai. Ariya ningi e nubqab. E nambile unum deqa ningi dego nambile sqab. ²⁰ Sosibqa bati deqa ningi endegsib qalieqab, e na ijo Abu beteryesonam ningi kamba e beterbesonab e ningi beterbejunum. ²¹ Ningi quiy. Tamo bei na e qalaqalaibqas di a ijo dal anjam dego qusim dauryoqngas. Yim ijo Abu na kamba tamo di qalaqalaiyqas. E na dego tamo di qalaqalaiyoqnsiy aqaq di brantoqnsiyqa e segi qa babtoqngai.”

²² Onaqa Judas bei Judas Iskariot sai a na Yesus endegsi nenemyej, “O Tamo Koba, kiyaaqa ni tamo unqasari kalil mandamq endi unub qaji nanqoq di brantqa saidosim gago segiq di brantoqnsim ni segi qa babtoqngam?” ²³ Onaqa Yesus na minjej, “Tamo bei na e qalaqalaibqas di a ijo anjam dauryoqngas. Yim ijo Abu na kamba tamo di qalaqalaiyimqa aqo ijo Abu wo aqaq bosim a ombla gaigai sqom. ²⁴ Tamo bei a e qalaqalaibqasai di a ijo anjam dauryqasai. Anjam e na ningi merngeqnum qaji endi ijo anjam sai. Anjam endi ijo Abu e qarinqej qaji aqa anjam.

²⁵ “Anjam endi e ningi koba na sosim merngeqnum. ²⁶ Bunuqna Aqaryainqo Tamo a nunqoq bosim singilatngwas. A Mondor Bole. Ijo Abu na a qarinyim ijo nam na bosim anjam kalil ningi merngekritqas. Osim nunqo areqalo tigeltetngimqa anjam kalil e ningi merngeqnum qaji deqa olo are qaloqngab.

²⁷ “E ningi uratngwa osiy nunqo are latetngwai. E segi are lawo unum deqa e nunqo are latetngwai. Mandam tamo bei na degsim nunqo are latetngwa keresai. Deqa ningi are gulbeingaiq. Osib ulaaib. ²⁸ E ningi endegsim merngonum quonub, ‘E ningi uratngsiy olo nunqoq bqai.’ Ningi e qalaqalaibonub qamu ningi ijo anjam deqa areboleboleingwo qamu. Di kiyaaqa? E ijo Abu aqaq olo oqwai deqa. Ijo Abu agi a na e tulan bunbejunu. ²⁹ E ijo Abu aqaq oqosaisosim anjam endi merngonum. Deqa bunuqna e ijo Abu aqaq oqitqa ningi e qa nunqo areqalo torei singilatqab.

³⁰ “Mandam endeqa gate koba Satan a beqnu. A na e gulbe bei ebqa keresai. Deqa e olo anjam olekoba totoryosiy merngwasai. ³¹ Ijo are koba endegsi unu. Mandam qaji tamo ungasari nanngi qalieqab, e ijo Abu qalaqalaiyeqnum deqa anjam a na merbeqnu qaji di e dauryeqnum. Ariya ningi tigelab iga gilqom.”

15

Yesus a wain namtan bole

¹ Osiqa Yesus a olo marej, “E segi wain namtan bole. Ijo Abu a wain wau qa lanja. ² Ijo dani qudei nanngi gei bole atqasai di ijo Abu na nanngi ginjenjrsim taqal breinjrqas. Ijo dani nanngi gei bole atelenqab di ijo Abu na gereinjrimqa nanngi olo gei koba atelenqab. ³ Anjam kalil e nami merngoqnem qaji dena ningi gereingej koboej. ⁴ Ningi e beterbesoqniy. Yimqa e dego ningi beterngesqai. Nam dani a segi sqas di a geitqa keresai. Qoboq di beteresqas di a geitqas. Dego kere ningi e beterbesqasai di ningi gei bole atqa keresai.

⁵ “E segi wain namtan bole. Ningi ijo dani bul. Tamo bei a e beterbesqas di e dego a beteryesqai. Yimqa a gei koba atelenqas. Ningi e uratbqab di ningi wau bei yqa keresai. ⁶ Tamo bei a e beterbesqasai di a nam dani uge bul ginjenyosib taqal breiyib kangranamqa koroiyosib namyuwoq di breiyib yugwas.

⁷ “Ningi e beterbesosib ijo anjam nungoq di soqnimqa ningi ingi bei qa Qotei pailyqab di a na ingi di engwas. ⁸ Ningi gei koba atelenosib ijo angro bole soqniy. Yimqa ijo Abu aqa nam tulan kobaqas. ⁹ Ijo Abu na e qalaqalaibeqnu dego kere e na ningi qalaqalaingeqnum. Deqa ningi gaigai ijo qalaqalaiyo kumbraq di soqniy. ¹⁰ Ningi ijo dal anjam kalil dauryoqnaqab di ningi ijo qalaqalaiyo kumbraq di sqab. E ijo Abu aqa dal anjam dauryoqnsimqa aqa qalaqalaiyo kumbraq di unum dego kere. ¹¹ E segi areboleboleibeqnu deqa ningi dego areboleboleingoqnem. Ijo arebolebole di nungoq di tulan kobaoqnem. Utru deqa e na anjam endi ningi merngonum. ¹² Ijo dal anjam agiende. E na ningi qalaqalaingeqnum dego kere ningi segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yoqniy. ¹³ Qalaqalaiyo kumbra tulan bolequja bei agiende. Tamo bei na aqa was nanngi aqaryainjrqa osimqa aqa segi nambile uratosim moiqas. Qalaqalaiyo kumbra dena qalaqalaiyo kumbra kalil tulan bunjrejunu. ¹⁴ Ningi ijo anjam kalil e na merngeqnum qaji endi dauryqab di ningi ijo segi was bole sqab. ¹⁵ Anjam kalil ijo Abu na e merbeqnaq queqnum qaji di e ubtosim ningi merngeqnum. Deqa e ningi ‘was’ merngeqnum. E ningi ‘kanjal tamo’ merngosaieqnum. Kanjal tamo a aqa tamo koba aqa wau qaliesai.

¹⁶ “Ningi na e giltbosai. E na ningi giltngem. Osim ningi wau engem. Ningi gilsib gei koba atelenoqniqab nungo gei gaigai sqajqa deqa e na ningi wau engem. Deqa ningi ijo nam na ingi bei qa ijo Abu pailyqab di a na ingi di engwas. ¹⁷ E na ningi dal anjam endegsi merngwai. Ningi segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yoqniy.”

Mandam qaji tamo ungasari nanngi na Yesus aqa angro nanngi jeutnjreqnub

¹⁸ Osiqa Yesus a olo marej, “Mandam qaji tamo ungasari nanngi na ningi jeutngeqnum. Deqa ningi endegsi poingem, nanngi namoqna e dego jeutboqneb. ¹⁹ Ningi mandam qaji tamo unub qamu mandam qaji tamo ungasari nanngi na ningi qalaqalaingeqnum qamu. Agi nanngi na nanngo segi was nanngi qalaqalaingeqnum dego kere. Ariya ningi mandam qaji tamo sai. E na ningi giltngem deqa ningi mandam qaji kumbra urateb. Utru deqa mandam qaji tamo ungasari nanngi na ningi jeutngeqnum. ²⁰ E nami merngonum, kanjal tamo na aqa tamo koba bunyqa keresai. Ningi anjam deqa are qaliy. Jeu tamo nanngi na e ugeugeiboqneb dego kere nanngi na ningi ugeugeingoqnaqab. Nanngi ijo anjam dauryoqneb qamu nanngi nungo anjam dego dauryeqnub qamu. ²¹ Ariya nanngi ijo Abu e qarinqbej qaji a qa qaliesai. Deqa nanngi ningi ugeugeingoqnaqab. Di kiyaaqa? Ningi ijo nam ejunub deqa.

²² “E bosim nanġi anjam minjrosai qamu nanġi une saiġoji unub qamu. Ariya e nanġi anjam minjrem deqa nanġi nanġo une ulitqa gam saiġoji. ²³ Tamo bei na e jeutbqas di a na ijo Abu dego jeutqas. ²⁴ E maŋwa qudei tamo bei na nami yosaiqnej qaji di nanġo ambleq di babtosa qamu nanġi une saiġoji unub qamu. Ariya e nanġo ambleq di maŋwa qudei babteqnamqa nanġi unoqnsib aqo ijo Abu wo jeutgeqnu. ²⁵ Nanġo kumbra dena dal anjam bei nenġrenq di unu qaji di aqa damu brantej. Anjam agiende, ‘Tamo nanġi e laŋa jeutbeqnu.’

²⁶ “Aqaryainġo Tamo a ijo Abu ombla unub. E na a qarinyit nuŋgoq bqas. A anjam bole qa Mondor. A ijo Abu aqaq dena bqas. Bosim ijo kumbra ti ijo wau ti ubtosim marqas. ²⁷ Niŋġi dego ijo kumbra ti ijo wau ti ubtosim marqab. Di kiyaaqa? Nami e ijo wau utru atem bati deqa niŋġi e ombla sosib ijo wau unoqneb dena bosib agi bini niŋġi e ombla unum.

16

¹ “Niŋġi ijo ñam uratosib uloŋaib deqa e na anjam endi mernġeqnum. ² Bunuqna jeu tamo nanġi na niŋġi taqal breiŋsib niŋġi olo Qotei tal miligiq ġilqa saidiŋwab. Osib bati bei bamqa nanġi na niŋġi moiyoŋgoqnuqab. Osib endegsib are qaloqnuqab, ‘Iga Qotei aqa wau ojeqnum deqa iga na nanġi moiyoŋjreqnum.’ ³ O ijo anġro, jeu tamo nanġi aqo ijo Abu wo qa qaliesai deqa nanġi niŋġi degiŋwab. ⁴ Nanġi niŋġi degiŋibqa niŋġi ijo anjam e bini mernġeqnum qaji endeqa olo are qaliy.”

Yesus a Mondor Bole qa anjam marej

Osiqa Yesus a olo marej, “Nami e niŋġi koba na soqnem bati deqa e na anjam endi niŋġi mernġosaioqnem. ⁵ Sokiñala e niŋġi uratŋsiy ijo Abu e qarinyej qaji aqaq olo oqwai deqa bini e anjam endi niŋġi mernġeqnum. Ariya niŋġi kamba e nenembosaieqnu, ‘Ni qabitqam?’ degbosai. ⁶ E niŋġi anjam endi mernġeqnum deqa niŋġi are ġulbeinġeqnu. ⁷ E bole mernġwai. E niŋġi uratŋsiy oqwai. E oqwasai di Aqaryainġo Tamo agi Mondor Bole a nuŋgoq bqasai. Utru deqa e niŋġi uratŋsiy oqwai. E oqsiy Mondor qarinyitqa a nuŋgoq bqas. ⁸ Bosimqa mandam qaji tamo unġasari nanġo une babetnjroqnim nanġi poinjroqnuqas. Kumbra bole qa utru dego a na osornjroqnim nanġi qalieoqnuqab. Qotei a tamo unġasari nanġi peginjrqas kumbra di dego nanġi qalieqajqa deqa Mondor na nanġi osornjroqnuqas. ⁹ A na mandam qaji tamo unġasari nanġo une babetnjroqnuqas. Di kiyaaqa? Nanġi e qa nanġo areqalo siŋġilatosaieqnu deqa. ¹⁰ Kumbra bole qa utru dego a na nanġi osornjroqnuqas. Di kiyaaqa? E ijo Abu aqaq oqitqa niŋġi e olo nubqasai. ¹¹ Qotei a tamo unġasari nanġi peginjrqas kumbra di dego Mondor na nanġi osornjroqnuqas. Di kiyaaqa? Qotei na mandam endeqa gate koba Satan pegiyosim ŋamyuwoq waiyqas.

¹² “E anjam gargekoba niŋġi mernġwajqa ijo areqaloq di unu. Bini e mernġwasai. Di kiyaaqa? Nuŋgo areqalo na ojqa keresai deqa. ¹³ Ariya anjam bole qa Mondor a bosimqa nuŋgo areqalo gereiyetŋimqa niŋġi anjam bole kalil poiŋgekritqas. Aqa segi areqalo na anjam mernġwasai. A anjam quoqnsim di segi niŋġi mernġoqnuqas. Osim kumbra mondoŋ brantelenqas qaji di dego ubtoqnsim mernġoqnuqas. ¹⁴ A ijo anjam osim niŋġi mernġoqnuqas. Kumbra dena a na ijo ñam koba ti ijo siŋġila koba ti boleq atqas. ¹⁵ Ijo Abu aqa inġi inġi kalil di ijo inġi inġi dego. Deqa e niŋġi mernġonum, Qotei aqa Mondor na ijo anjam osim niŋġi mernġoqnuqas.”

Yesus aqa anġro nanġi are ġulbeinjrimqa olo bunuqna nanġi areboleboleinjrqas

¹⁶ Osiqa Yesus a olo marej, “Sokiñala niŋġi e nubqasai. Olo sokiñala niŋġi e nubqab.” ¹⁷ Onaqa Yesus aqa anġro nanġi segi segi maroqneb, “Yesus a marqo, ‘Sokiñala niŋġi e nubqasai. Olo sokiñala niŋġi e nubqab.’ A dego marqo, ‘E ijo Abu aqaq olo oqwai.’ A

kiyaqa degsi marqo?”¹⁸ Nanġi degsib maroqnsib olo maroqneb, “Yesus a kiyaaqa marqo, ‘Sokiñala’? Anjam di aqa utru iga poigosai.”

¹⁹ Nanġi Yesus aqa anjam deqa nenemyqa laq nab di qalieosiqa endegsi minjrej, “E niġi mernġonum, ‘Sokiñala niġi e nubqasai. Olo sokiñala niġi e nubqab.’ Ijo anjam di aqa utru niġi poiġosai deqa niġi segi segi qaireq nub.²⁰ O ijo anġro, e bole mernġwai. Niġi akam ti sosib are tulaġ gulbeinġwas. Amqa mandam qaji tamo unġasari nanġi areboleboleinġwas. Ariya nunġo are gulbe di olo koboamqa niġi tulaġ areboleboleinġwas.²¹ Unġa a anġro oqajqa batieqnaqa aqa jejamu tulaġ jaqatinġyeqnaqa a are gulbekobaiyeqnu. Ariya a anġro osim aqa jaqatinġ koboamqa a aqa jaqatinġ deqa olo are qalqasai. A anġro osim deqa tulaġ areboleboleiyqas.²² Dego kere bini niġi are gulbeinġwo. Ariya bunuqna e niġi olo niġitqqa niġi are gulbe di uratosib tulaġ areboleboleinġwas. Nunġo arebolebole di tamo bei na olo yaingwa keresai.²³ Bati deqa niġi olo e anjam bei nenembqasai. E bole mernġwai. Niġi ijo ñam na inġi bei qa Abu pailyqab di a na inġi di enġwas.²⁴ Niġi nami ijo ñam na Qotei pailyosai oqneb. Ariya bini niġi inġi bei oqajqa are soqnimqa niġi ijo ñam na Qotei pailyoqniy. Osib deqa niġi inġi di osib tulaġ areboleboleinġwas.”

Yesus a mandam endeqa siġgila kalil gotranġyosiq tigelejunu

²⁵ Osiqa Yesus a olo marej, “E niġi yawo anjam mernġoqnam. Bunuqna e olo yawo anjam bei niġi mernġwasai. Anjam aqa damu gegerere plaltosiy ijo Abu qa mernġoqnai.²⁶ Bati deqa e segi niġi qa Abu pailyqasai. Niġi ijo ñam na Abu pailyoqnaqab.²⁷ Ijo Abu a segi na niġi qalaqalaingeqnu. Di kiyaaqa? Niġi e qalaqalaiboqnsib e Qotei aqaq na bem degsi poiġgeqnu deqa.²⁸ Nami e ijo Abu aqaq na bosim mandamq aiyem. Sokiñala e olo mandam uratosiy aqaq olo oqwai.”

²⁹ Onaqa Yesus aqa anġro nanġi aqa anjam di qusib minjeb, “Od, endego ni boleq di anjam ubtosim mergonum. Ni yawo anjam mergosai.³⁰ Deqa bini iga poiġwo, ni kumbra kalil qa qalieonum. Deqa iga ni anjam bei nenemmqasai. Ni namoqna gago nenem qalieonum. Utru deqa iga ni qa gago areqalo siġgilatosim maronum, bole, ni Qotei aqaq na bem.”

³¹ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Niġi e qa nunġo areqalo siġgilatonub e? Di keretonub.³² Niġi quiy. Bati bei bqas agi bqo. Sokiñala jeu tamo nanġi na niġi teteinġibqa niġi kalil segisegiosib nunġo qureq jaraiqab. Jaraiyibqa e segi sqai. Bole, e segi sqasai. Ijo Abu a e ombla sqom.³³ E anjam endi niġi mernġeqnum. Di kiyaaqa? Niġi na e beterbosib are lawo sqajqa deqa. Bole, niġi mandamq endi gulbe koba oqnaqab. Di unġum. E segi na mandam endeqa siġgila kalil gotranġyosim tigelejunum. Deqa niġi are siġgilatosib soqniy.”

17

Yesus a aqa anġro nanġi qa pailyej

¹ Yesus a anjam degsi marsiq koboonaqa lanġ goge tarosiqa Qotei endegsi pailyej, “O Abu, bati brantqo. E ino segi Anġro qujai unum deqa ni ijo ñam kobaqujatimqa e kamba dego ino ñam kobaqujatqai.² Ni e siġgila ebem. Siġgila dena e na tamo unġasari kalil nanġi taqatnġroqnaqai. Osiy tamo kalil ni na ebem qaji nanġi nambile enġritqa nanġi nambile gaigai sqab.³ Nambile gaigai sqajqa kumbra agiende. Tamo e na nambile enġreqnum qaji nanġi ni qa bole qalieeqnub. Agi ni segi Qotei bole. Nanġi e Yesus Kristus qa dego bole qalieeqnub. Agi ni na e qarinqbonam mandamq aiyem. Nambile gaigai sqajqa kumbra agide.

⁴⁻⁵ “O Abu, e mandamq endi ino ñam koba ti ino siġgila koba ti babtoqnem. Osim wau kalil ni na ebem qaji di yekritem. Nami mandam a brantosaisonaqa e ni ombla ñam koba ti soqnem. Ñam di ni na olo ebimqa aqo ombla ñam koba ti sqom.

⁶ “Tamo kalil ni na ebem qaji nanği di e na ino ñam osornjroqnem. Deqa nanği ino anjam dauryoqneb. Nanği ino segi tamo soqneb deqa ni na nanği mandamq endena elenjosim e ebem. ⁷ Bini nanği qalieonub, ingi ingi kalil ni na e ebem qaji di inoq dena branteb. ⁸ Nanği degsib qalieonub. Di kiyaaqa? Anjam kalil ni na e merbem qaji di e kamba nanği minjrnám nanği queb. Qusib ni na e qarınbonam bem anjam di nanğo areqaloq di singilateb. Osib endegsi poinjrej, e inoq dena bem.

⁹ “E nanği qa ni pailmonum. E mandam qaji tamo unğasari nanği qa ni pailmosai. Tamo ni na ebem qaji nanği qa segi e ni pailmonum. Di kiyaaqa? Nanği ino tamo unub deqa. ¹⁰ Ijo tamo kalil nanği di ino dego. Ino tamo kalil nanği di ijo dego. Nanğoq dena e ñam kobaquja eqnum.

¹¹ “E inoq olo bqai. Deqa e mandamq endi olo sqasai. Ariya tamo ni na ebem qaji nanği mandamq endi sqab. O Abu, ino kumbra kalil tulañ boledamu. Ni segi qujai une saiqoji. Ino ñam koba ni na ebem qaji ñam dena ni na ijo tamo nanği taqatnjroqnime. Amqa aqo aiyel are qujaitosim unum dego kere nanği kamba are qujaitosib sqab. ¹² E nanği koba na sosimqa ino ñam kobaquja ni na ebem qaji ñam dena nanği taqatnjroqnem. Deqa ijo anğro bei padalosai. Anğro qujai agi ni nami padalqajqa giltem qaji a segi padalqas. A padalamqa ino anjam nenğrenq di unu qaji di aqa damu brantqas. ¹³ E olo inoq bqai. Ijo segi arebolebole tulañ kobaosim tamo ni na ebem qaji nanğoq di gaigai sqajqa deqa e mandamq endi sosimqa anjam endi mareqnum.

¹⁴ “E na nanği ino anjam minjroqnem. Utru deqa mandam qaji tamo unğasari nanği na nanği jeutnjreqnub. Nanği mandam qaji tamo sai. Agi e dego mandam qaji tamo sai. ¹⁵ Ni na nanği joqsim nanği mandam uratosib lañ qureq oqwajqa deqa e ni pailmosai. Nanği mandamq endi soqnib ni na nanği taqatnjroqnim tamo uge Satan na nanği ugeugeinjraim deqa e ni pailmonum. ¹⁶ Nanği mandam qaji tamo sai. Agi e dego mandam qaji tamo sai. ¹⁷ Ino anjam kalil bole. Ni ino anjam bole di nanği minjroqne. Yimqa anjam di nanğo are miligiq di wauoqnimqa nanği ino segi tamo tıntıñ sqab. ¹⁸ Nami ni na e qarınbonam mandamq aisim tamo unğasari nanğo ambleq di soqnem. Deqa e kamba tamo ni na ebem qaji nanği qarınjritqa mandam qaji tamo unğasari nanğo ambleq di sqab. ¹⁹ E nanği qa are qalsiy ijo segi jejamu ni emekritqai. Ijo kumbra dena nanği ino segi tamo tıntıñ sosib ino anjam bole dauryoqñqab.

²⁰ “E ijo anğro 11 nanği qa segi ni pailmosai. Bunuqna nanği ijo anjam mare mare laqñibqa tamo unğasari gargekoba nanği nanğo anjam quoqnsib e qa nanğo areqalo singilatoqñqab. E nanği qa dego ni pailmonum. ²¹ O Abu, ni ijoq di unum. E dego inoq di unum. Aqo aiyel are qujaitosim unum. Ijo segi tamo unğasari kalil nanği dego aqo aiyel koba na are qujaitosim sqajqa deqa e ni pailmonum. Yimqa mandam qaji tamo unğasari nanği qalieqab, ni na e qarınbonam bem. ²² Aqo aiyel are qujaitosim unum. Ñam koba ni na ebem qaji di e kamba olo ijo segi tamo unğasari nanği enjrem. Di kiyaaqa? Nanği dego aqo aiyel koba na are qujaitosim sqajqa deqa. ²³ E ijo segi tamo unğasari nanğoq di unum. Ni ijoq di unum. Kumbra dena nanği kalil dego aqo aiyel koba na are qujaitosim sqom. Soqñimqa mandam qaji tamo unğasari nanği na nanği unjrsibqa qalieqab, ni na e qarınbonam bem. Osib qalieqab, ni e qalaqalaibeqnum dego kere ni ijo segi tamo unğasari nanği qalaqalainjreqnum.

²⁴ “O Abu, tamo unğasari ni na ebem qaji qure e sqai di nanği dego e ombla qure dia sqom. E deqa ni pailmonum. Nanği e ombla sosibqa ñam koba ni na ebem qaji di unqajqa deqa ti e ni pailmonum. Nami ni mandam atosaisosimqa ñam koba di e ebem. Di kiyaaqa? Ni na e qalaqalaiboqnem deqa. ²⁵ O Abu, ino kumbra kalil tulañ bole tıntıñ. Mandam qaji tamo unğasari nanği ni qa qaliesai. Ariya e ni qa qalie bole. Ijo segi tamo unğasari nanği dego ni qa qalie bole. Deqa nanği qalieonub, ni na e qarınbonam bem. ²⁶ E ino ñam nanği osornjroqnem. Nanği olo osornjrqai. Yimqa ni na e qalaqalaibeqnum dego kere nanği ino qalaqalaiyo kumbraq di sqab. Amqa e segi nanği koba na sqom.”

18

Judas a Yesus osiq jenu tamo nanjo banq di atej

¹ Yesus a degsi Qotei pailyosiq koboonaqa a na aqa anqro nanqi joqsiqa koba na walwelosib Kidron ya dosib taqal beiq aisib nañu agu beiq di soqneb. ² Bati gaigai Yesus aqa anqro nanqi koba na nañu agu dia korooqneb. Deqa Yesus aqa anqro Judas agi Yesus osim jenu tamo nanjo banq di atqas qaji a nañu agu di qaliesoqnej. ³ Deqa a na qaja tamo garggekoba nanqi wanjal ti lam ti sebru ti elenonab joqsiqa nañu agu deq gileb. Atra tamo kokba ti Farisi ti nanqi na nanqi qarinqrnab Yesus ojqa gileb. Rom nanjo qaja tamo qudei dego nanqi koba na gileb. ⁴ Gulbe kalil Yesus aqaq di brantqas qaji di a nami qaliesoqnej. Deqa qaja tamo nanqi aqaq bonabqa a nanjo areq aisqa nenemnjrej, “Ninzi yai qa bonub?”

⁵ Onaqa nanqi na kamba minjeb, “Iga Yesus Nasaret qaji a qa bonum.” Onaqa Yesus na minjrej, “E agiende.” Judas agi Yesus osiq qaja tamo nanjo banq di atej qaji a nanqi koba na tigelesoqneb. ⁶ Onaqa nanqi Yesus aqa anjam di qusibqa qore na ululoqosib nereneb.

⁷ Onaqa Yesus na olo nenemnjrej, “Ninzi yai qa bonub?” Onaqa nanqi na minjeb, “Iga Yesus Nasaret qaji a qa bonum.” ⁸ Onaqa Yesus na minjrej, “E nami merngonum, e agiende. Ninzi e qa bonub di e segi ojiy. Ijo anqro nanqi uratnjrib gileb.” ⁹ Yesus a nanqi degsi minjrej deqa aqa anjam bei nami marej qaji di aqa damu brantej. Agi a nami endegsi marej, “O Abu, tamo nanqi ni na ebem qaji bei e uratit padalqasai.”

¹⁰ Onaqa jenu tamo nanqi Yesus ojeqnab Saimon Pita na aqa sebru osiq atra tamo gate aqa kanqal tamo bei gateq di qalqajqa waiyej grotosiq dabkala segi gentetej. Kanqal tamo di aqa ñam Malkus. ¹¹ Onaqa Yesus na Pita minjej, “Ino sebru olo ate. E jaqatin koba oqai. Jaqatin di ya uge uyo bul. Di uyqai. Ijo Abu na merbej, ‘Ni jaqatin di oqam.’”

Qaja tamo nanqi Yesus ojsib Anas aqa talq osib aiyeb

¹² Onaqa qaja tamo nanqi ti nanjo gate koba a ombla na Yesus ojsib aqa ban tonteteb. ¹³ Osib Kaiafas aqa sou Anas aqa talq osib aiyeb. Kaiafas a wausau deqa Juda nanjo atra tamo gate soqnej. ¹⁴ Agi a nami Juda tamo kokba nanqi minjrej, “Tamo qujai a tamo unqasari kalil nanqi qa moiqas di kere.”

Pita a marej, “E Yesus aqa anqro sai”

¹⁵ Qaja tamo nanqi Yesus osi aiyeqnabqa Saimon Pita a qoreq na Yesus dauryosiq aiyeb. Yesus aqa anqro bei dego a dauryosiq aiyeb. Anqro di atra tamo gate a qalie. Deqa a Yesus dauryosiq torei jey miligiq gilsiq atra tamo gate aqa talq di brantej. ¹⁶ Ariya Pita a siranme qala oqeq di tigelesoqnej. Onaqa Yesus aqa anqro agi atra tamo gate a qaliesoqnej qaji a na siranme taqato unq minjnaqa odyonaqa Pita osiq ombla na jey miligiq gilsib tal qalaq di tigelesoqneb. ¹⁷ Onaqa siranme taqato unq a na Pita nenemyej, “Ni Yesus aqa anqro kiyo?” Onaqa Pita na kamba minjej, “Eo. E aqa anqro sai.” ¹⁸ Kanqal tamo nanqi ti tal taqato tamo nanqi ti yornjrnaqa nam tunquyosib namyuwo areq di tigelesosib nam yoroqneb. Onaqa Pita a dego bosiq nanqi koba na tigelesosib nam yoroqneb.

Atra tamo gate a anjam garggekoba Yesus nenemyoqnej

¹⁹ Bati deqa atra tamo gate a anjam garggekoba Yesus nenemyoqnej. Yesus aqa anqro nanqi qa ti aqa anjam a na tamo unqasari nanqi minjroqnej qaji deqa ti nenemyoqnej. ²⁰ Onaqa Yesus na kamba minjej, “E boleq di tamo unqasari nanqi anjam minjroqnem. E bati gaigai Qotei tal miligiq di, atra tal miligiq di, Juda nanjo koro sawaq di anjam palontoqnsim minjroqnem. E uliosim anjam minjrosaiqnem. ²¹ Deqa ni kiyaaq a nenemkobaiqnem? Tamo unqasari ijo anjam quoqneb qaji nanqi segi nenemnjrimqa nanqi na mermqab. E anjam minjroqnem qaji di nanqi qalie.”

²² Yesus a atra tamo gate degsi minjnaqa qaja tamo bei Yesus aqa areq di tigelesoqnej qaji a ban lubtosiqa Yesus aqa ulatamuq di qaleb. Osiqa minjej, “Ni kiyaaqa atra tamo gate aqa medabu ojonum?” ²³ Onaqa Yesus na kamba minjej, “E anjam maronum endi gisanamqa ubtosim merbe. Ariya ijo anjam boleamqa ni kiyaaqa e lubonum?”

²⁴ Onaqa Anas na aqa qaja tamo nanji minjrnaqa Yesus osib atra tamo gate Kaiafas aqaq gileb. Yesus aqa ban tonto qorbi sonaq osi gileb.

Pita a olo marej, “E Yesus aqa angro sai”

²⁵ Saimon Pita a njamyuwo areq di tigelesosiq nam yoreqnaqa tamo qudei na minjeb, “Ni dego Yesus aqa angro bei kiyo?” Onaqa Pita a saidosiq minjrej, “Eo. E aqa angro sai.”

²⁶ Onaqa atra tamo gate aqa kanjal tamo bei na Pita minjej, “E ni kiyo Yesus ombla nañu aguq di sonam numonum?” Tamo di agi Pita na tamo dabkala gentetej qaji aqa was. ²⁷ Onaqa Pita a olo saidosiq minjej, “Di e sai.” Pita a degsi gisanjoqalubtonaqa tuwe anjamej.

Juda tamo kokba nanji na Yesus osib Pailat aqa talq gileb

²⁸ Onaqa nobqolo malu qameqnaq Juda tamo kokba nanji na Kaiafas aqa talq dena Yesus osib Rom nanjo mandor Pailat aqa tal kobaqujaq gileb. Nanji tal miligiq gilosai. Nanji endegsib are qaleb, “Pailat a Juda tamo sai. A sawa bei qaji tamo. Deqa iga aqa tal miligiq gilqa getento. Gago dal anjam degsi unu. Iga aqa tal miligiq gilqom di iga une ti sqom. Deqa gago yori bati koba brantimqa iga ingi uyqa keresaiigwas.” Nanji degsib are qalsib deqa nanji Pailat aqa tal miligiq gilosai. ²⁹ Nanji oqeq di tigelesonabqa Pailat a segi oqedosiq nanjoq di brantej. Brantosiqa nenemnjrej, “Tamo endi aqa une kiye qa ninji a osib ijoq bonub?” ³⁰ Onaqa nanji na Pailat minjeb, “Tamo endi a kumbra uge yosai qamu iga inoq osi bosai qamu.”

³¹ Onaqa Pailat na olo minjrej, “Ninji a olo osi aisib nunjo segi dal anjam na aqa une qa pegiyiy.” Onaqa nanji na kamba Pailat minjeb, “Iga Juda tamo. Deqa iga na tamo moiyoqqa keresai.” ³² Nanji Pailat degsib minjeb deqa anjam bei Yesus a nami marej qaji di aqa damu brantej. Agi Yesus a gam kiye na moiqa di a segi nami ubtej.

³³ Onaqa Pailat a olo puluosiqa aqa tal miligiq gilsiq aqa qaja tamo nanji minjrnaqa nanji na Yesus osib aqa areq beb. Bonabqa Pailat na nenemyej, “Ni Juda nanjo Mandor Koba e?” ³⁴ Onaqa Yesus na kamba minjej, “Ni ino segi areqalo na anjam di merbonum kiyo tamo qudei na e qa saimonub qusim anjam di merbonum kiyo? Ni e merbe.” ³⁵ Onaqa Pailat na olo minjej, “E Juda tamo e? Sai. Ni que. Ino segi len agi Juda nanji ti atra tamo kokba ti nanji na ni osib ijoq bonub. Deqa ni merbe. Ni une kiye yonum deqa ni osi bonub?”

³⁶ Onaqa Yesus na minjej, “E mandam qaji mandor sosai. Degsi so qamu Juda nanji na e ojeqnaq ijo wau tamo nanji nirinosisib qoto itnjreb qamu.” ³⁷ Onaqa Pailat na olo Yesus nenemyej, “Ni bole mandor e?” Onaqa Yesus na minjej, “Od, ni kere merbonum. E mandor. E anjam bole ubtqajqa deqa mandamq aisim nambabem. Tamo kalil anjam bole dauryeqnub qaji nanji ijo anjam queqnub.” ³⁸ Onaqa Pailat na nenemyej, “Anjam bole di kiye?”

Juda nanji na Pailat minjeb, “Ni Yesus namburbasq di qame!”

Pailat a degsi marsiqa olo oqedosiqa Juda tamo kokba nanjoq gilsiq minjrej, “E tamo endi aqa jejamuq di une bei unosai. ³⁹ Deqa e nunjo kumbra bei dauryqai. Wausau gaigai nunjo yori bati koba branteqnaqa e na tamo qujai tonto talq dena uratoqnsim engeqnum. Deqa ninji na merbiy. Wausau endeqa e tamo yai uratosiy engwai? E Juda nanjo mandor endi uratosiy engwai e?” ⁴⁰ Onaqa Juda tamo kokba nanji olo tulan saidosib minjeb, “Ni a uratim oqedaq. Tonto tamo Barabas a uratim oqedem.” Nanji Pailat degsib minjeb. Barabas a len ojo tamo.

19

¹ Onaqa Pailat a Yesus osiqa aqa qaja tamo nanjo banq di atsiqa minjrej, “Ninji Yesus bu toqon na kumbainyiy.” Degsi minjrnaqa nanji na Yesus osib bu toqon na kumbainyeb. ² Kumbainyosib koboonaqa nanji na sil luwit osib lulumosib dena mandor kokba nanjo gate tatal bul gereiyosib aqa gateq di atetosib singila na teqiyeb. Osib gara jugo olekoba lent mandor kokba nanji gaigai jigeqnuq deqaji bei osib Yesus jigeteb. A segi qa Mandor Koba maroqnej deqa nanji na kumbra degyeb. ³ Osib nanji Yesus aqa areq bosib a misilinyoqnsib gisan na binjiyoqnsib minjoqneb, “O Juda nanjo Mandor Koba, kaiye.” Nanji degsib Yesus misilinyoqnsib ban lubtosib aqa ulatamuq di qaloqneb.

⁴ Onaqa Pailat a olo aqa talq dena oqedosiqa Juda tamo kokba nanji minjrej, “Ninji uniy. E Yesus aqa jejamuq di une bei yala unosai bole sai. Ninji di qalieqajqa deqa e Yesus olo nungoq osi bonum.” ⁵ Degsi minjrnaqa Yesus a oqedej. Gate tatal sil luwit na gereiyosib aqa gateq di ateteb qaji de ti gara lent a jigeteb qaji de ti qorbi oqedej. Onaqa Pailat na minjrej, “Ninji tamo endi uniy.”

⁶ Degsi minjrnaqa atra tamo kokba ti nanjo qaja tamo nanji ti Yesus unsibqa nanji murqumyoqnsib Pailat wainyoqnsib minjoqneb, “Ni a namburbasq di qame! Ni a namburbasq di qame!” Onaqa Pailat na minjrej, “Ninji segi na Yesus osib namburbasq di qamiy. E aqa jejamuq di une bei unosai.” ⁷ Onaqa Juda tamo kokba nanji na olo Pailat minjeb, “Yesus a segi qa marqo, ‘E Qotei aqa Niri.’ Aqa une deqa a moiym. Gago dal anjam degsi unu.”

⁸ Onaqa Pailat a nanjo anjam di qusiqa a tulan ulaugetej. ⁹ Osiqa a olo Yesus osiq tal miligiq gilsiq nenemyej, “Ni sawa qabe qaji? Ni e merbe.” Onaqa Yesus a mequmesoqnej. A na kamba anjam bei Pailat minjosai. ¹⁰ Deqa Pailat na olo minjej, “Ni anjam bei merbqasai e? Ni que. E tamo kobaquja. Deqa e ni uratmit ni gilqam. E ni uratmqasai di ni namburbasq di gainosim moiqam. Ni degsi poimosai e?”

¹¹ Onaqa Yesus na Pailat minjej, “Qotei lan qureq di unu qaji a na ni singila emosai gamu ni e gulbe bei ebqa keresai gamu. Deqa ino une kiñala. Ariya atra tamo gate agi e ojsiq ino banq di atqo qaji aqa une kobaquja.” ¹² Yesus na Pailat degsi minjnaq qusiqa olo oqedosiqa Juda tamo kokba nanji minjrej, “Unqum. E Yesus uratit gilqas.” A nanji degsi minjreqnaqa nanji na olo tulan saidoqnsib murqumyoqnsib minjoqneb, “Ni Yesus uratim gilaq. Ni a uratqam di ni mandor koba Sisar aqa wau tamo bolesai. Yesus a marqo, ‘E segi mandor koba.’ A degsi marqo deqa a na Sisar jeu atqo.”

¹³ Nanji na Pailat degsib minjeqnaq qusiqa a olo Yesus osiq oqedosiqa aqa awo jaram kobaq di awoej. Pailat a gaigai tamo nanjo une qa peginjrqa oqnsiq dia awooqnej. Jaram so qaji sawa di aqa ñam Meniñ Bijal. Hibru anjam na “Gabata” mareqnuq. ¹⁴ Juda nanjo yori bati koba brantqa laqnej deqa yori bati aqa ingi ingi kalil gereiyosib atnab soqnej. Sej bati 12 onaqa qanam jigeej. Deqa Pailat na Yesus osiqa Juda tamo kokba nanji minjrej, “Ninji nunjo mandor koba uniy.” ¹⁵ Onaqa nanji tulan lelenoqnsib minjoqneb, “Ni a taqal waiy! Osim namburbasq di qame!” Onaqa Pailat na nenemnjrej, “E nunjo mandor koba osiy namburbasq di qamqai e?” Onaqa atra tamo kokba nanji na kamba minjeb, “Gago mandor bei saiqoji. Gago mandor qujai agi Sisar.” ¹⁶ Onaqa Pailat a nanjo areqalo dauryosiqa Yesus osiq nanjo banq di atsiqa minjrej, “Ninji na Yesus osib namburbasq di qamiy.”

Yesus a namburbasq di gainej

¹⁷ Pailat a Juda tamo kokba nanji degsi minjrnaqa qaja tamo nanji Yesus osib aqa qawarq di aqa segi namburbasq atetosib a ban ojsib Jerusalem uratosib osi gilsib sawa agu kiñala bei aqa ñam Tamo Gate Tanu di branteb. Ñam di Hibru anjam na “Golgota” mareqnuq. ¹⁸ Di brantosib Yesus osib namburbasq di qameb. Tamo aiyel dego namburbasq di qameleneb. Yesus a ambleq di tigeltosib tamo bei aqa ban qonanq di tigelteb. Bei aqa ban woq di tigelteb.

¹⁹ Onaqa Pailat a anjam bei nengrenjyosiq namburbas mutu gogeq di atej. A endegsi nengrenyej, “Yesus Nasaret qaji a Juda nanjo Mandor Koba.” ²⁰ Sawa agu Yesus namburbasq di gainteb qaji di Jerusalem jojom. Deqa Juda tamo ungasari gargekoba nanji gile beoqnsib anjam Pailat na nengrenyej qaji di sisiyoqneb. Anjam di Hibru anjam na ti Rom nanjo anjam na ti Grik nanjo anjam na ti turtosiq nengrenyej. ²¹ Onaqa Juda nanjo atra tamo kokba nanji na Pailat minjeb, “ ‘Yesus a Juda nanjo Mandor Koba’ anjam degsi nengrenyaim. ‘A marej, “E Juda nanjo Mandor Koba,” ’ anjam degsi nengrenye.”

²² Onaqa Pailat na minjrej, “Unqum. E anjam nengrenyonum degesoqnem.”

²³ Ariya qaja tamo nanji na Yesus namburbasq di qamsibqa aqa gara elenqa marsib gilteleneb. Giltelenosib tumbol qolqe ateb. Aqa gara jugo olekoba di gara banqa qujai na gereiyeb. Gara banqa bei na totoryosai. Gara di tulan boledamu. ²⁴ Deqa qaja tamo nanji segi segi qairosib mareb, “Iga gara di bumbranyqasai. Iga menin silali alanonam tamo yai aqa menin na bunjrqas a na gara di oqas.” Degsib marsib menin silali alaneb. Nanji kumbra di yeb deqa Qotei aqa anjam bei nengrenq di unu qaji di aqa damu brantej. Anjam agiende, “Nanji ijo gara elenqa marsib giltelenqab. Giltelenosib menin silali alanqab.”

²⁵ Yesus aqa ai wo aqa ai yala wo namburbas utruq di tigelesoqneb. Maria Makdala qure qaji wo Klopas aqa nauj Maria wo nanji aiyel dego bosib koba na tigelesoqneb.

²⁶ Onaqa Yesus a tirosiqa aqa ai wo aqa anqro agi a tulan qalaqalaiyoqnej qaji de wo namburbas utruq di tigelesonab unjrsiqa aqa ai metosiq minjej, “O ai, di ino anqro.”

²⁷ Osiqa anqro di minjej, “Di ino ai.” Onaqa bati qujai deqa anqro dena Yesus aqa ai osiqa aqa segi talq di ombla sosibqa taqatoqnej.

Yesus a moiyej

²⁸ Yesus a qalieej, wau kalil aqa Abu na yej qaji di kobotej. Osiqa marej, “E ya qarbqo.” A degsi marej. Di kiyaaq? Qotei aqa anjam bei nengrenq di so qaji di aqa damu brantqajqa deqa. ²⁹ Onaqa qaja tamo nanji Yesus aqa anjam di qusibqa gara ñengi bei osib wain isa kobaq di tuqteb. Tuqtosib namanj bei aqa dani osib mutuq di gara ñengi qosisib osib Yesus anaiyqajqa soqtosib aqa medabuq di ateb. Wain di ya nobu bei namburbas utruq di nami atnab soqnej qaji dena tigsib Yesus anaiyeb. ³⁰ Onaqa Yesus a wain isa koba di uysiqa marej, “Bini e ijo wau kobotonum.” Degsi marsiqa aqa gate gulainosiqa mondor titosiq moiyej.

Qaja tamo bei na Yesus aqa jar banqaq di qamej

³¹ Juda nanjo yori bati koba brantqa laqnej deqa yori bati aqa inji inji kalil gereiyosib atnab soqnej. Nebe yori bati. Deqa Juda nanji mareb, “Iga yori bati qa tamo nanji namburbasq di uratnjrim sqasai.” Osib nanji Pailat aqa areq bosib minjeb, “Ni ino qaja tamo nanji minjrimqa gilsib tamo namburbasq di gainejunub qaji nanjo singa gentetnjribqa urur morenabqa osib subq atqab.” ³² Onaqa Pailat a nanjo anjam di qusiqa odosiq aqa qaja tamo qudei qarinjrnac gilsib tamo aiyel Yesus koba na namburbasq di gainesoqneb qaji nanjo singa gentetnjreb. ³³ Osib Yesus aqa areq gilsib uneb a nami moiyej. Deqa nanji aqa singa gentosai. ³⁴ Onaqa qaja tamo bei na aqa qaja osiq Yesus aqa jar banqaq di qamnaq lej ti ya ti aiyej. ³⁵ Nanji kumbra di yonabqa e ijo segi namdamu na unem. E kumbra deqa saoqnsim laqnum. E segi qalieonum, ijo anjam bole. Deqa ninji qusib nunjo areqaloq di singilatiy. ³⁶ Qaja tamo nanji kumbra di yeb deqa Qotei aqa anjam bei nengrenq di so qaji di aqa damu brantej. Agi endegsib nengrenyeb, “Nanji aqa tanu bei gentqasai.” ³⁷ Qotei aqa anjam bei dego aqa damu brantej. Anjam agiende, “Nanji qaja na aqa jar banqaq di qamsibqa a koqyesqab.”

Tamo aiyel na Yesus aqa jejamu osib sub bunujq di ateb

³⁸ Onaqa tamo bei aqa ñam Josep a Yesus aqa jejamu osim subq atqa marsiqa Pailat a nenemyqa gilej. Josep a Arimatea qure qaji. A Yesus dauryoqnej qaji. A Juda tamo

kokba nanği ulainjrsiq deqa uliosiq Yesus dauryoqnej. A boleq di dauryosaiqnej. Ariya a Pailat aqa areq gilsiq nenemyej, “Ni e odbimqa e Yesus aqa jejamu osiy subq atqa kere e?” Onaqa Pailat na Josep odyonaqa a Yesus aqa jejamu osiq subq atqa gilej. ³⁹ Nikodemus agi nami qolo Yesus aqaq gilej qaji a dego Josep ombla na Yesus aqa jejamu osib subq atqa gileb. Nikodemus a gilqa osiqa nam so aqa ya quleq ti utru aiyela turtosiq gereiyosiq osi gilej. Nam so aqa ya di aqa gulbe 30 kilogram. ⁴⁰ Onaqa nanği aiyel Yesus aqa jejamu osib gara boledamu na dalaosib nam so aqa ya di osib aqa jejamuq di liyeb. Juda nanği na tamo subq atqa oqnsib degyeqnu.

⁴¹ Sawa Yesus namburbasq di qameb qaji qalaq di nañu agu bei soqnej. Nañu agu dia sub bunuj bei soqnej. Sub dia nami tamo bei atosaisoqneb. ⁴² Sub di isaq di sosai. A jom di soqnej. Juda nanği yori bati aqa inği inği kalil gereiyqa bati brantej deqa nanği aiyel na Yesus aqa jejamu osib sub miligiq di jugeb.

20

Yesus a subq na tigelej

¹ Yesus a subq di sonaq yori batiej. Olo nebeonaqa nobqolo amburu Maria Makdala qure qaji a tigelosiq Yesus aqa subq gilej. Gilsiq nam atej meniñ kobaquja sub me getenteb qaji di waqosiq taqal di sonaq unej. ² Unsiqa olo puluosiq urur ti aisiq Saimon Pita wo Yesus aqa angro agi a tulan qalaqalaiyoqnej qaji de wo nanği aiyel itnjrsiq minjrej, “Gago Tamo Koba aqa jejamu subq dena osib jaraiyonub. Qabia kiyo atonub di iga qaliesai.”

³ Degsi minjrnaqa Pita angro de wo nanği anjam di qusibqa Yesus aqa sub unqajqa gileb. ⁴ Nanği aiyel gurgurosib giloqnsib angro dena Pita bunyosiq namoosi gilsiq subq di brantej. ⁵ Osiq sub meq di tigelosiq miligi tirosiq gara Yesus dalaeb qaji di sonaq unej. A sub miligiq aiyosai. ⁶ Onaqa Saimon Pita a bunuqna bosiq torei sub miligiq aiyej. Aisiq a dego gara Yesus dalaeb qaji di unej. ⁷ Gara mutu bei Yesus aqa gate qoseteb qaji di lubosiq taqal beiq di sonaq unej. Gara mutu di gara qudei ti turtosiq sosai. A segiq di soqnej. ⁸ Onaqa angro namo subq di brantej qaji a dego sub miligiq aiyej. Aisiq gara di unsiq marej, “Bole.” ⁹ Bati deqa nanği aiyel Qotei aqa anjam bei nengrenq di so qaji di aqa utru geregere poinjrosaisoqnej. Anjam agiende, “Kristus a olo subq na tigelqas.” ¹⁰ Ariya nanği olo puluosib nanği qureq aiyeb.

Maria Makdala qaji a Yesus unej

¹¹ Onaqa Maria a sub qalaq di tigelesosiq akamoqnej. Akamoqnsiq sub miligi tirej. ¹² Tirosiqa lan angro aiyel sub miligiq di sonab unjrej. Nanği gara qat jigsib Yesus nejoteb qaji lumeq di awesoqneb. Bei gateqsi bei sinqaqsi awesoqneb. ¹³ Awesosibqa Maria minjeb, “Unğa, ni kiyaga akameqnum?” Onaqa minjrej, “Nanği ijo Tamo Koba osib jaraiyonub. Qabia kiyo atonub di e qaliesai.” ¹⁴ Maria a nanği degsi minjrsiq bulosiq aqa qoreq di Yesus a tigelesonaq unej. A qaliesai, di Yesus.

¹⁵ Onaqa Yesus na Maria minjej, “O unğa, ni kiyaga akameqnum? Ni yai unğa bonum?” Onaqa Maria a are qalej, “Tamo endi a nañu agu taqateqnu kiyo?” Degsi are qalsiq minjej, “Ni na kiyo ijo Tamo Koba osim sawa qabia atonum di merbimqa e gilsiy oqai.” ¹⁶ Onaqa Yesus na minjej, “O Maria.” Degsi minjnaqa Maria a Yesus qa poiyoqa areiyosiq minjej, “O Rabonai.” Di Hibru anjam. Aqa damu, “O Qalie Tamo Koba.” ¹⁷ Onaqa Yesus na Maria minjej, “E ijo Abu aqaq oqosaiunum deqa ni e ojaim. Ni ijo was nanği gilsim endegsi minjre, ‘Yesus a marqo, ‘E ijo Abu aqaq olo oqwai. Ijo Abu agi nungo Abu dego. Ijo Qotei agi nungo Qotei dego.’ ” Ni gilsim nanği degsi minjre.”

¹⁸ Onaqa Maria Makdala qaji a Yesus aqa anjam di qusiq gilsiq Yesus aqa angro nanği itnjrsiq minjrej, “E gago Tamo Koba a unonum.” Osiqa anjam kalil Yesus na minjej qaji di olo nanği sainjrej.

Yesus aqa angro nanği na a uneb

¹⁹ Yori bati koboosiq bilaqtonaqa Yesus aqa angro nanği tal bei gogetosib siranme kalil qandimtelenosib warum miligiq di soqneb. Nanği Juda tamo kokba nanği ulainjrsib deqa degyeb. Onaqa bati qujai deqa Yesus a tal miligiq di brantosiqa nanço ambleq di tigelosiq minjrej, “O ijo angro, ninği are lawo soqniy.” ²⁰ Osiqa aqa ban ti jar banğa ti nanği osornjrej. Onaqa nanği kalil Tamo Koba a unsibqa tulan areboleboleinjrej. ²¹ Onaqa Yesus na olo minjrej, “Ninği are lawo soqniy. Ijo Abu na e qarınbej dego kere e ninği qarıngeqnum.” ²² Yesus na aqa angro nanği anjam degsi minjrsiqa aqa mondor puynjrsiqa minjrej, “Ninği Qotei aqa Mondor Bole oiy.” ²³ Ninği tamo unğasari nanço une kobotetnjrqab di Qotei a dego nanço une kobotetnjrqas. Ariya ninği tamo unğasari nanço une kobotetnjrqasai di Qotei a dego nanço une kobotetnjrqasai.”

Tomas a Yesus unej

²⁴ Yesus a nançoq di brantej di Tomas a nanği koba na sosai. Tomas a Yesus aqa angro 12 deqaji bei. Aqa ñam bei Didimus. ²⁵ Onaqa Yesus aqa angro nanği gilsib Tomas itosib minjeb, “Iga gago Tamo Koba a unonum.” Degsi minjnabqa a nanço anjam di qunaq ugeiyonaq minjrej, “E ijo ñamdamu na Yesus aqa ban bile tutu na qameb qaji pirigi di unsiy ojğai di e marğai, ‘Bole.’ E aqa jar banğa qaja na qameb qaji pirigi di dego unsiy ojğai di e marğai, ‘Bole.’ E unğasai di e bole qa marğasai.”

²⁶ Ariya bati 7 koboonaqa Yesus aqa angro nanği olo tal miligiq di soqneb. Tomas a dego nanği koba na soqneb. Siranme kalil qandimesonabqa Yesus a tal miligiq di brantosiqa nanço ambleq di tigelosiq minjrej, “O ijo angro, ninği are lawo soqniy.” ²⁷ Osiqa Tomas minjej, “O Tomas, ni ino ban gei na ijo ban bile qameb qaji pirigi ojsim unime. Ino ban waiyosim ijo jar banğa qameb qaji pirigi dego oje. Areqalo aiyeltaim. Areqalo qujaitosim e qa ino areqalo sinğilat.” ²⁸ Onaqa Tomas na Yesus minjej, “O Yesus, ni ijo Tamo Koba. Ni ijo Qotei dego.”

²⁹ Onaqa Yesus na olo Tomas minjej, “Ni ino ñamdamu na e nubsim deqa ino areqalo e qa sinğilatonum e? Ariya tamo unğasari nanço ñamdamu na e nubosaieqnum qaji nanği e qa nanço areqalo sinğilatqab di nanği tulan areboleboleinjrqas.”

Jon a anjam endi nenğrenyej di aqa utru

³⁰ Yesus a Qotei aqa manğa tulan gargekoba aqa angro nanço ñamdamuq di yoqnej. E aqa manğa quja quja segi buk miligiq endi nenğrenyonum. ³¹ E anjam endi nenğrenyonum. Di kiyaaqa? Ninği sisiyosib Yesus qa nunço areqalo sinğilatosib a bole Kristus Qotei aqa Niri degsi poınğwajqa deqa. Osib ninği Yesus aqa ñam na ñambile gaigai sqajqa deqa.

21

Yesus aqa angro 7 nanği na Yesus uneb

¹ Onaqa bati bei Yesus a Taiberias ya agu qalaq di sosiqa aqa angro nançoq di olo brantej. E deqa kiñala sağai. ² Ya agu qalaq di Yesus aqa angro 7 nanği soqneb. Angro bei Saimon Pita. Bei Tomas aqa ñam bei Didimus. Bei Nataniel. Nataniel aqa qure utru Kana. Kana a Galili sawaq di unu. Sebedi aqa niri aiyel nanği dego ya agu qalaq di soqneb. Ariya Yesus aqa angro aiyel dego nanği koba na soqneb. ³ Onaqa Saimon Pita na nanği minjrej, “E qe oğajqa deqa kakan waiyqa aiyeqnum.” Onaqa nanği na minjeb, “Iga kalil koba na aiqom.” Degsi minjsib nanği koba na aisib qobun gogetosib ya robuq oqsib kakan waiyoqneb. Di qolo. Waiyeq nab nebeej. Nanği qe bei osai bole sai.

⁴ Nobqolo ambru nanği qobun miligiq di sosib ñam ateb Yesus a alile di tigelesonaq uneb. Nanği qaliesai, di Yesus. ⁵ Deqa a na nenemnjrej, “O ijo angro, ninği qe onub e?” Onaqa nanği na minjeb, “Eo. Iga qe osai.” ⁶ Onaqa minjrej, “Ninği qobun aqa qala bei ban woq di kakan waiyiy. Waiyosib ninği qe oğab.” Onaqa nanği Yesus aqa anjam di

dauryosib ban woq di kakan waiyeb qe tulan ani eb. Qe di tulan gargekoba deqa nanqi na soqtosib qobun goge di atqa keresaiinrej.

⁷ Onaqa Yesus aqa angro agi a tulan qalaqalaiyoqnej qaji a na Pita minjej, “Tamo di gago Tamo Koba.” Onaqa Saimon Pita a anjam di qusiqa aqa gara jugo wauqa osiq piqtej qaji di olo jigsika qobun dena prugosiq yaq aisiq qawainosiq Yesus aqa areq gilej. ⁸ Yesus aqa angro qobun miligiq di soqneb qaji nanqi alile jojom 100 mita. Deqa kakan qe na maqesonaq nanqi qobun na titosib aisib alile di tiryeb.

⁹ Alile di tiryosib nam ateb di Yesus a nami nam tunyuyosiq qe koitonaq namyuwoq di sonaq uneb. Bem qudei dego sonaq uneb. ¹⁰ Deqa Yesus na minjrej, “Ningi qe onub di qudei osi boiy.” ¹¹ Onaqa Pita a olo qobun gogetosiq kakan qe ti titosiq alile di atej. Qe di kokba. Qe kalil sisiyeb 153. Di qe gargekoba. Ariya kakan yala branosai.

¹² Onaqa Yesus na minjrej, “Ningi bosib ingi uyiy.” Angro bei na yala nenemyosai, “Ni tamo yai?” Degosai. Nanqi qalie, di nanjo Tamo Koba. ¹³ Onaqa Yesus a namyuwo jojomyosiq bem ti qe ti di osiq nanqi anainjronaq uyeb.

¹⁴ Yesus a subq na tigelosiq aqa angro nanjoq di brantoaiyeltej. Bini qalubqo.

Yesus na Pita minjej, “Ni ijo kaja du du nanqi gereinjriime”

¹⁵ Nanqi ingi uynab koboonaqa Yesus na Saimon Pita nenemyej, “O Saimon, Jon aqa njiri, ni ijo angro kalil nanqi bunjrsimqa ni segi e tulan qalaqalaibeqnum e?” Onaqa Pita na minjej, “Od, Tamo Koba, ni qalieonum, e ni qalaqalaimeqnum.” Onaqa Yesus na minjej, “Ni ijo kaja du du nanqi gereinjriime.”

¹⁶ Osiqa olo Pita nenemyej, “O Saimon, Jon aqa njiri, ni e tulan qalaqalaibeqnum e?” Onaqa Pita na minjej, “Od, Tamo Koba, ni qalieonum, e ni qalaqalaimeqnum.” Onaqa Yesus na minjej, “Ni ijo kaja nanqi taqatnjriime.”

¹⁷ Osiqa olo nenemyej, “O Saimon, Jon aqa njiri, ni e qalaqalaibeqnum e?” Yesus na Pita anjam di nenemyoqalubtej deqa Pita a are gulbeyonaq minjej, “O Tamo Koba, ni kumbra kalil qa qalie. Deqa ni qalieonum, e ni qalaqalaimeqnum.” Onaqa Yesus na olo minjej, “Ni ijo kaja nanqi gereinjriime.

¹⁸ “O Pita, e bole mermqai. Ni angro wala sosimqa ni ino segi areqalo dauryoqnsim sawa ni gilqajqa are soqnej qaji deq giloqnem. Ariya bunuqna ni qeliosimqa ino ban aiyel soqtim tamo bei na ni tontmosim sawa ni gilqajqa asgimqas qaji deq osi gilqas.”

¹⁹ Pita aqa moiqajqa gam di Yesus na ubtosiq degsi minjej. Pita a gam dena moiymim Qotei aqa nam goge oqwas. Pita a di qalieqajqa deqa Yesus na degsi minjej. Osiqa Pita minjej, “Ni e daurbe.”

Anjam getento

²⁰ Osiqa Yesus a Pita ombla walweloqnsibqa Pita a bulosiq angro Yesus na tulan qalaqalaiyoqnej qaji a nanqi aiyel daurnjreqnaq unej. Angro di agi nami Yesus aqa angro nanqi koba na ingi uyoqnsibqa a Yesus beteryosiq nenemyej, “O Tamo Koba, angro yai na ni osim jeu tamo nanjo banq di atqas?” ²¹ Deqa Pita a angro di unsiqa Yesus nenemyej, “O Tamo Koba, bunuqna ino angro di a kumbra kiye turqas?” ²² Onaqa Yesus na Pita minjej, “Angro di a moiyoqnsimqa e olo bqai degsi minjitqa ni deqa are koba qalaim. Di ino wau sai. Di ijo wau. Ni e daurbe.” ²³ Yesus na Pita degsi minjej. Deqa angro di a moiqasai anjam di sawa sawaq gileqnaqa Kristen was kalil nanqi quoqneb. Angro di a moiqasai Yesus na Pita degsi minjosai. A na minjej, “Angro di a moiyoqnsimqa e olo bqai degsi minjitqa ni deqa are koba qalaim.”

²⁴ Yesus aqa angro di agi e segi. E na anjam endi nengrenyonum. E ijo segi namdamu na Yesus aqa kumbra kalil endi unsiq deqa nengrenyonum. Iga qalieonum, ijo anjam endi bole.

²⁵ Yesus a mandamq endi sosiqa a kumbra tulan gargekoba yoqnej. Deqa e are qalonum, Yesus aqa kumbra kalil deqa nengrenyqom di buk tulan tumbol kobaosim sawa sawa kalilq di maqosim sawa atqa keresaiqas.

YESUS AQA ANJAM MARO TAMO NANGI

Yesus na aqa Mondor qarinyim aqa angro nanqoq aiqas

¹ O Tiofilus, e nami anjam bei nenngrenyosim inoq qarinyem. Kumbra kalil Yesus a yoqnej qaji deqa ti anjam kalil a na tamo ungasari nangi minjroqnej qaji deqa ti utruq na nenngrenyem. ² Nenngrenyosim gilsimqa Qotei na Yesus osiq lan qureq oqej di patem. Yesus a lan qureq oqosaisosiq aqa segi angro giltnej qaji nangi koroinjrnaqa Mondor Bole na aqa medabu singilatetonaqa minjrej, “Ningi ijo wau ojoqnsib ijo anjam mare mare laqniy.” ³ Yesus a jaqatin osiq moisiq olo nambile sosiq aqa angro nanqoq di brantoqnsiq manwa gargekoba yeqnaqa nangi unoqneb. Unoqnsib maroqneb, “Bole.” Bati 40 qa a nanqoq di brantoqnej. Brantoqnsiq Qotei a tamo ungasari nanqo Mandor Koba sosim nangi taqatnrqas anjam di minjroqnej. ⁴ Onaqa bati bei Yesus na aqa angro nangi di olo koroinjrnsiq minjrej, “Ningi Jerusalem urataib. Ijo Abu aqa Mondor ningi nami enqwa marej qaji deqa tariñoqnsib soqniy. E nami ningi deqa merngoqnem. ⁵ Jon a ya na tamo ungasari nangi yansjroqnej. Ariya bati qudei koboamqa e Mondor Bole aqa singila na ningi yansjgwai.”

⁶ Onaqa bati bei Yesus a olo aqa angro nangi koroinjrnaqa nangi na endegsib nene-myeb, “O Tamo Koba, bini bati endeqa kiyo ni na Rom nanqo singila kobotosim iga Israel tamo ungasari singila egimqa iga kamba mandam endi taqatqom?” ⁷ Onaqa Yesus na minjrej, “Ningi bati di qalieqa maraib. Di nunqo wau sai. Di ijo Abu aqa wau. A segi na bati di giltej unu. ⁸ Ariya Mondor Bole a nunqoq bamqa ningi singila osib e qa anjam mare mare laqniy. Ningi Jerusalem endia, Judia sawaq di, Samaria sawaq di, sawa sawa kalil keretosib e qa anjam mare mare laqniy.”

Yesus a lan qureq oqej

⁹ Yesus na aqa angro nangi anjam degsi minjrnsiq a mandam uratosiq lan goge oqeqnaqa nangi a koqyesoqneb. Onaqa lanbi na a kabutonaqa nangi a olo unosai. ¹⁰⁻¹¹ Nangi lan goge tarosib nam ateqnabqa tamo aiyel gara qat jigeb qaji nangi bosib nanqo areq di tigelosib minjreb, “O Galili tamo, ningi kiyaaqa lan goge tarosib nam ateqnub? Yesus a ningi uratngsiqa lan goge oqeqnaq ningi unonub mondon a degsim olo bqas.”

Yesus aqa angro nangi na tamo bei giltonab a Judas aqa sawa ej

¹²⁻¹³ Mana nangi soqneb qaji aqa nam Oliv mana. Mana di Jerusalem jojomoq di unu. Nangi dena olo puluosib Jerusalem aisib tal gogetosib nanqo warum bei gogeqsi nangi gaigai soqneb qaji deq gileb. Yesus aqa angro warum deq gileb qaji nanqo nam agiende. Pita, Jon, Jems, Andru, Filip, Tomas, Bartolomyu, Matyu, Alfius aqa niri Jems, Jems bei aqa niri Judas, Saimon agi nami Rom nangi winjrqaqa maroqnej qaji. Yesus aqa angro 11 nangi di warum deq gileb. ¹⁴ Nangi ti ungasari qudei ti Yesus aqa was nangi ti aqa ai Maria dego nangi koba na gaigai warum dia korooqnsibqa are qujaitoqnsib Qotei pailyoqneb.

¹⁵ Bati bei tamo ungasari 120 Yesus qa nanqo areqalo singilateb qaji nangi koroosib sonabqa Pita a nanqo ambleq di tigelosiq minjrej, ¹⁶⁻¹⁷ “O ijo was ningi quiy. Qotei aqa anjam bei nenngrenq di unu qaji di aqa damu bini brantqo. Anjam di aqa damu Qotei a nami brantqa marej deqa agi brantqo. Anjam di Qotei aqa Mondor na Devit minjnaq qusiq nenngrenyonaq soqnej. A Judas qa nenngrenyej. Judas agi iga koba na sosimqa Yesus aqa wau ojoqnem. Ningi qalie, bunuqna a na jeu tamo nangi gam osornjrnaqa Yesus ojeb.” Pita a nangi anjam degsi minjrej.

¹⁸ Judas aqa kumbra tulan uge. Aqa kumbra uge agiende. Juda tamo kokba nangi na a silali yonabqa Yesus osiq nanqo banq di atej. A silali di osiq mandam taqal

bei awaiyej. Awaiyosiqa a mandam dia ulonosiqa aqa mene paraonaqa bi bileney. ¹⁹ Bunuqna tamo ungasari kalil Jerusalem di soqneb qaji nanqi deqa qusibqa mandam di aqa ñam “Akeldama” waiyeb. Di nanqo segi anjam na ñam waiyeb. Ñam di aqa damu, “Leñ Aiqajqa Mandam.”

²⁰ Ariya Pita a olo marej, “Devit a nami Qotei louqa buk miligiq di Judas qa endegsi nengrenyej, ‘Aqa tal laña sqas. Tamo bei na olo aqa tal oqasai.’ Osiqa olo Judas qa endegsi nengrenyej, ‘Tamo bei na kamba aqa wau ojqas.’

²¹ “Deqa ijo was ninqi quiy. Iga tamo bei giltonamqa a na Judas aqa sawa osim iga ti Yesus aqa wau ojgom. Iga nami Tamo Koba Yesus dauryosim laqnamqa bati deqa tamo nanqi iga koba na soqnem deqaji bei giltqom. ²² Jon yansnjro qaji aqa bati qa Yesus na aqa wau utru atej dena bosiq Qotei a Yesus yaigosiqa lañ qureq oqej. Bati deqa tamo nanqi iga koba na soqnem deqaji bei giltonamqa a iga ti Yesus aqa wau ojgom. Ojsimqa Yesus a moisiq olo subq na tigelej deqa mare mare laqngom.”

²³ Pita a nanqi anjam degsi minjrnaqa nanqi na tamo aiyel giltjnreb. Josep Matias wo giltjnreb. Josep aqa ñam bei Barsabas. Aqa ñam bei Jastas. ²⁴ Nanqi aiyel giltjnrsibqa endegsib pailyeb, “O Tamo Koba, ni tamo kalil nanqo areqalo qalie. Deqa tamo aiyel endi ni yai giltqam di iga osorgimqa tamo dena Judas aqa sawa osim aqa wau ojqas. ²⁵ Judas a wau di uratosiqa moisiq sawa uge ni nami a aiqajqa giltem qaji deq aiyey.” ²⁶ Nanqi degsib pailyosib koboonaqa tamo yai na kamba Judas aqa wau ojqas deqa marsibqa meniñ silali alañeb. Alañonabqa Matias aqa meniñ na bunyej. Deqa nanqi Matias giltonabqa a Yesus aqa anjam maro tamo 11 nanqi koba na sosib wauoqneb.

2

Qotei aqa Mondor a mandamq aiyey

¹⁻² Onaqa Juda nanqo yori bati koba ñam Pentikos di brantej. Juda nanqo moma nanqi nami inqi meli bunuj otoreleñeb. Deqa olo are qalqajqa yori bati brantonaqa Yesus aqa tamo ungasari nanqi tal qujaiq di koroosib soqneb. Sonabqa lañ goge na jagwa koba anjam ato bulosiq tal nanqi awesoqneb qaji deq aiyey. Aisiq tal keretej. ³ Onaqa inqi bei a ñam pulon bulosiq aisiq segi segiosiqa nanqo gateq di awoelenonaq uneb. ⁴ Bati deqa Mondor Bole a nanqo segi segi are miligiq aisiq men bulyetnjrnaqa nanqi kalil qure utru segi segi nanqo anjam mareleñoqneb.

⁵ Bati deqa Juda tulañ gargekoba sawa sawa kalilq di ñambabeb qaji nanqi Jerusalem di soqneb. Nanqi kalil Qotei qa louoqneb qaji. ⁶⁻⁷ Jagwa koba di anjam ato bulonaqa nanqi kalil queb. Qusibqa mañwa di unqajqa bosib koroeb. Koroosib nanqo segi segi qure utru anjam Yesus aqa tamo ungasari nanqi na mareqnab qusibqa prugugetoqneb. Osib maroqneb, “Tamo ungasari kalil endi Galili qaji. ⁸ Nanqi kiyersib gago segi segi qure utru anjam mareqnab iga queqnum? ⁹ Iga qudei Partia, Midia, Elam, Mesopotemia, Judia, Kapadosia, Pontus, Esia qaji. ¹⁰ Iga qudei Frigia, Pamfilia, Isip qaji. Iga qudei Libia sawa agi Sairini sawa jojom deqaji. Iga qudei Rom qaji. ¹¹ Iga qudei Juda tamo tintin. Iga qudei Juda nanqo lou dauryqa marsim nanqo miligiq aiyem. Iga qudei Krit. Iga qudei Arebia qaji. Nanqi kiyersib gago segi segi qure utru anjam na Qotei aqa mañwa kalil qa saeqnab iga queqnum?” ¹² Juda kalil nanqi anjam degsib marsibqa prugugetoqnsib segi segi maroqneb, “Endi kumbra kiyero?” ¹³ Onaqa nanqi qudei yomuqnsib maroqneb, “Nanqi wain bunuj uysib deqa nanariosib anjam laña laña mareqnum.”

Pita a anjam palontej

¹⁴ Onaqa Yesus aqa anqro 11 nanqi Pita ombla tigelosibqa Pita na aqa medabu waqtosiqa endegsi marej, “Ninqi Juda ti tamo kalil Jerusalem endi unub qaji ninqi ti ijo anjam endi qusib poinqem. ¹⁵ Ninqi maronub, ‘Tamo ungasari nanqi di wain uysib nanarionub.’ Di sai. Endego nobqolo koba. Wain uyqa bati sai. ¹⁶ Mañwa ninqi bini

unonub qaji endeqa Qotei aqa medabu o tamo Joel a nami marej. Agi a endegsi marej, ¹⁷ ‘Qotei a marqo, “Dinjo bati jojomoqnmqa e na ijo Mondor qarinyitqa tamo ungasari kalil nanqoq aiqas. Aisim nunqo anqro mel ti nunqo anqro sebin ti nanqi singila enjrimqa nanqi ijo medabu osib anjam maroqnqab. Nunqo anqro wala nanqi ti nunqo tamo bole bole nanqi ti areqalo waqtetnjroqnmqa neio buloqnsibqa ijo kumbra gargekoba unoqnqab. ¹⁸ Bati deqa e na ijo Mondor qarinyitqa ijo wau tamo ti ijo wau unqa ti nanqoq aisim singila enjroqnmqa nanqi ijo medabu osib anjam maroqnqab. ¹⁹ Lan goge dia e manwa gargekoba yoqnqai. Mandamq di dego manwa gargekoba yoqnqai. Lenj ti njamyuwo ti qurem koba ti qarinyit mandamq aiqas. ²⁰ Sen ambruqas. Bai lentosim lenj bulqas. Amqa Tamo Koba a rian koba ti singila koba ti bqas. ²¹ Bati deqa tamo ungasari gargekoba nanqi Tamo Koba aqa nam metosib pailyibqa a na nanqo pailyo qusim nanqi kalil elenamqa nanqi so bole gaigai sqab.” ’ Qotei aqa medabu o qaji tamo Joel a nami anjam degsi marej.

²² “Deqa Israel tamo ungasari, ningi ijo anjam endi quiy. Ningi qalie, Qotei a Yesus Nasaret qaji aqa singila na manwa gargekoba nunqo ambleq di yoqnej. A degyoqnej. Di kiyaaq? Ningi poinqwjaja, Qotei na a qarinyonaq bej. ²³ Bunuqna Qotei na Yesus olo osiq nunqo banq di atej. A nami kumbra degyqa marsiq aqa segi areqalo dauryosiq degyej. Degyonaqa ningi na Yesus ojsib tamo uge nanqo banq di atnabqa nanqi a osib namburbasq di qalnab moiyej. Nunqo kumbra dena ningi segi na Yesus qalsib moiyyoteb. ²⁴ Onaqa Qotei na Yesus olo subq na tigeltosiq moiyo aqa gulbe kobotej. Deqa moiyo na Yesus a olo ojqa keresai. ²⁵ Agi Devit a nami Yesus qa endegsi marej, ‘Tamo Koba a bati gaigai ijo ulatamuq di sonaq e uneqnum.

A ijo banq woq di unu deqa e padalqasai.

²⁶ Deqa e tulan areboleboleibeqnu. E arebolebole na anjam mareqnum.

O Qotei, inji bole bole ni na e ebqajqa marem qaji di e oqajqa tarinqnsim unum.

²⁷ Ni ijo qununj uratim moiyo qureq aiqasai.

Ni ino segi anqro bolequja ni na giltem qaji aqa jejamu dego subq di uratim qusaqasai.

²⁸ Nambile sqajqa gam di ni na e osorbeqnum.

Ni e ombla sqam deqa e tulan areboleboleibeqnu.’

Devit a nami anjam degsi marej.

²⁹ “O ijo was, e bole mernqwai. Gago moma Devit a moinaqa subq ateb. Aqa sub agi bini unu iga gaigai uneqnum. ³⁰⁻³¹ Nami Qotei na Devit minjej, ‘Mondonj ino moma nanqi paraosibqa lenj dena tamo bei a nambabqas. Amqa e na tamo di giltitqa ni mandor koba unum dego kere a kamba ino sawa osim Mandor Koba sqas.’ Qotei a nami Devit anjam degsi minjsiq aqa anjam di singilatosiq olo minjej, ‘E ijo anjam di uratqasai. E dauryqai.’ Devit a Qotei aqa medabu o tamo soqnej deqa kumbra Qotei na mondonj yqas qaji di Devit a nami qalieej. Osiqa Kristus qa endegsi marej, ‘Bunuqna a subq na tigelqas.’ Osiqa olo marej, ‘Qotei na Kristus moiyo qureq di uratqasai. Aqa jejamu dego subq di uratim qusaqasai.’ ³² O ijo was, Yesus qujai di Qotei a subq na tigeltonaqa iga kalil namdamu na unem. Deqa bini iga a qa mare mare laqnum. ³³ A lan qureq oqsiq nam kobaquja osiq Qotei aqa banq woq di awoej. Osiqa Mondor Bole ningi nami engwa marej qaji di aqa Abu aqad dena yayosiq qarinyoqo aiqoqa ningi unsib nunqo dabkala na dego quonub. ³⁴ Devit a subq na tigelosiq lan qureq oqosai. Ariya a Kristus qa endegsi marej, ‘Tamo Koba a na ijo Tamo Koba minjej,

“Ni ijo banq woq endi awo.

³⁵ Awesoqnmqa e ino jeu tamo kalil nanqi elenqsiy ino sorgomq di atitqa ni na nanqi taqatnjrqam.” ’

Devit a nami Kristus qa degsi marej.

³⁶ “Deqa Israel tamo ungasari, ningi kalil endegsi poinjem. Yesus agi ningi na namburbasq di qalnab moiyej qaji a Qotei na olo giltosiq a gago Tamo Koba Kristus ñam waiyej.”

Tamo ungasari gargekoba nanqi are bulyosib yanso eb

³⁷ Onaqa tamo ungasari nanqi Pita aqa anjam di qunabqa anjam dena nanjo are qametnjrej. Deqa nanqi na Yesus aqa angro nanqi Pita ombla minjreb, “O gago was ningi na mergiy. Iga kiyeronamqa Qotei na iga elenjamqa iga padalqasai?” ³⁸ Onaqa Pita na kamba minjrej, “Ningi segi segi are bulyosib Qotei aqaq boiy. Babqa iga Yesus Kristus aqa ñam na ningi yansjgonam Qotei na nunjo une kalil kobotetngwas. Osim aqa Mondor Bole ningi lanja engwas. Awai saiqoji. ³⁹ Qotei a nami marej, ‘E na ningi ti nunjo angro ti tamo kalil isa isaq di unub qaji nanqi ti ijo Mondor engwai.’ Qotei a nami degsi marej. Deqa ningi quiy. Gago Tamo Koba Qotei a aqa anjam di uratqasai. Tamo ungasari kalil a na metnjrim aqaq bqab qaji nanqi aqa Mondor enjrqas.”

⁴⁰ Pita a anjam deqaji gargekoba singila na nanqi minjroqnej. Osiqa olo endegsi minjrej, “Tamo ungasari bini bati endeqa unub qaji nanqi kumbra uge uge yoqnsib laqñub. Ningi nanqi ti Qotei na padaltngaim deqa ningi geregere ñam atoqniy.” ⁴¹ Pita a anjam degsi marnaqa bati deqa tamo ungasari 3,000 nanqi aqa anjam di qusib nanjo are miligiq di ateb. Osib nanqi yanso eb. Nanqi Yesus qa nanjo areqalo singilateb deqa nanqi tamo ungasari nami Yesus qa nanjo areqalo singilateb qaji nanjo miligiq aisib koba na soqneb.

Yesus aqa tamo ungasari kalil nanqi are qujaitoqnsib soqneb

⁴² Tamo ungasari Yesus qa nanjo areqalo singilateb qaji nanqi bati gaigai aqa anjam maro tamo nanjo anjam quoqnsib dauryoqneb. Nanqi are qujaitoqnsib bem gentoqnsib uyoqnsibqa Qotei pailyoqnsib soqneb. ⁴³ Qotei na Yesus aqa anjam maro tamo nanqi di singila enjreqnaqa nanqi manwa gargekoba yoqneb. Yeqnab Yesus aqa tamo ungasari kalil nanqi manwa di unoqnsib Qotei aqa ñam soqtoqneb. ⁴⁴ Tamo ungasari kalil Yesus qa nanjo areqalo singilateb qaji nanqi bati gaigai korooqnsibqa are qujaitoqnsib soqneb. Nanjo ingi ingi kalil di koba qaji degsib maroqnsib segi segi qa jei jeiyoqneb. ⁴⁵ Nanjo mandam ti ingi ingi ti qarinyeleñeqnab tamo qudei na awaiyoqnsib silali enjreqnab oqnsib Yesus aqa tamo ungasari ingi ingi saiqoji nanqi jeisib enjroqneb. ⁴⁶⁻⁴⁷ Nanqi bati gaigai are qujaitoqnsib sosibqa atra tal miligiq di korooqnsib louoqneb. Nanjo segi segi talq di dego korooqnsibqa bem gentoqnsib uyoqneb. Nanqi arebolebole ti lawo na sosibqa Qotei aqa ñam soqtoqnsib koba na ingi uyoqneb. Degyeqñabqa tamo ungasari kalil nanqi nanjo kumbra di unoqnsib nanqi qa tulan areboleboleinjroqnej. Bati gaigai tamo ungasari qudei nanqi are bulyeqñab Tamo Koba a na nanqi elenreqnaqa nanqi boqnsib tamo ungasari nami Yesus qa nanjo areqalo singilateb qaji nanjo miligiq aiyoyqnsib koba na soqneb.

3

Pita Jon wo nanqi na tamo singa qandamo boleteb

¹⁻² Bati gaigai bilaq sen kelinreqnaqa Juda tamo ungasari nanqi atra tal miligiq giloqnsib dia Qotei pailyoqneb. Pailyo bati bei Pita Jon wo nanqi aiyel pailyqa marsib atra tal miligiq gilqa laqñabqa tamo bei ai miligiq na singa qandamo ñambabej qaji a atra tal siranme jojomq di awesoqnej. Bati gaigai aqa was nanqi a qoboiyoqnsib boqnsib siranme jojomq di ateqñabqa awooqnsiq a tamo ungasari atra tal miligiq gileqñabqa silali qa ñilnjroqnej. Siranme di aqa ñam Siranme Boledamu. ³ Bati deqa Pita Jon wo nanqi atra tal miligiq gilqa laqñabqa unjrsiq silali qa ñilnjrej. ⁴ Onaqa nanqi aiyel na tamo di koqyosibqa Pita na minjej, “Ni aqo nige.” ⁵ Degsi minjnaqa a are qalej, “Nanqi aiyel silali bei ebqab.” Degsi are qalsiq nanqi aiyel koqñjresoqnej. ⁶ Onaqa

Pita na minnej, “E silali saiqoji. Ijo ingi bei unu di ni emqai. Yesus Kristus Nasaret qaji aqa ñam na e ni mermonum, ‘Ni tigelosim walwel.’ ” ⁷⁻⁸ Degsi minjsiqa aqa ban woq di ojsiq tigeltonaqa aqa singa tombol singilaonab tigeluqjatosiq walwelej. Osiqa Pita Jon wo nanği aiyel daurnjrsiqa atra tal miligiq gilsiq tulan areboleboleiyeqnaqa pruprugosiq Qotei aqa ñam soqtoqnej. ⁹⁻¹⁰ A degyeqnaqa tamo unğasari kalil nanği a unsibqa are koba qaloqneb. Osib maroqneb, “Tamo singa qandamo bati gaigai atra tal sirañme jojomq di awooqnsiqa silali qa ñileqnu qaji agi a di.”

Pita a atra tal miligiq di anjam palontej

¹¹ Tamo di a Pita Jon wo nanği aiyel daurnjrsiq laqnaqa tamo unğasari kalil nanği a unoqnsib are koba qaloqneb. Deqa nanği gurgur ti bosib atra tal meq di Pita Jon wo sonabqa koba na korooqneb. Atra tal me di aqa ñam Solomon aqa Tal Me. ¹² Tamo unğasari nanği bosib koroeqnaq Pita a nanği unjrsiqa endegsi minjrej, “O Israel tamo unğasari, ninği kiyaaqa aqo aiyel tamo di boletonum unsibqa are koba qaleqnu? Ninği kiyaaqa aqo aiyel nugsibqa endegsib mareqnu, ‘Nanço segi singila na ti kumbra bole na ti tamo di boletonub walwelqo’? Ninği degsib maraib. ¹³ Qotei aqa wau tamo Yesus aqa singila na tamo di boleosiqa walwelqo. Qotei a Abraham, Aisak, Jekop, gago moma kalil nanği ti nanço Qotei. A na Yesus lañ qureq osi oqsiq ñam kobaquja yej. Yesus qujai di ninği na osib jeu tamo nanço banq di ateb. Onaqa Pailat a olo Yesus tonto talq dena oqeq atqajqa marnaqa ninği na saideb. ¹⁴ Yesus a Qotei aqa segi Tamo Boledamu. A une saiqoji. Ariya ninği na Yesus qoreiyosib saidosib Pailat minjeb, ‘Tonto tamo bei oqeq atsim ege.’ Ninği na Pailat degsib minjnabqa a nunço anjam di dauryosiqa leñ ojo tamo osiqa oqeq atsiq engej. ¹⁵ Ariya Yesus a segi ñambile qa utru. Di ninği na qalnab moiyej. Moinaqa Qotei na olo subq na tigeltonaqa iga gago ñamdamu na unem. Deqa bini iga a qa mare mare laqnum. ¹⁶ Aqo aiyel Yesus qa gago areqalo singilateqnum deqa iga aqa ñam na tamo singa qandamo di boletonum a singilaqo. Tamo singa qandamo di ninği qalie. Ninği gaigai a unoqneb. Yesus a segi na aqo aiyel singila egwoqa a qa gago areqalo singilatosim tamo di boletonumqa nunço ñamdamuq di walwelqo.

¹⁷ “O gago was, e qalieonum, ninği ti nunço gate nanği ti une kobaquja ateb di ninği poinğosai. ¹⁸ Ninği kumbra di yeb deqa Qotei aqa medabu o tamo kalil nanço anjam nami maroqneb qaji di aqa damu Qotei na babtej. Agi Qotei na nanço medabu singilatetnjreqnaqa nanği endegsib maroqneb, ‘Qotei aqa Kristus a jaqatin koba osim moiğas.’

¹⁹⁻²⁰ “Deqa ijo was kalil, ninği are buljosib Tamo Koba aqaq boiy. Babqa a na nunço une kobotetngsim ninği singila bunuj enğwas. Osim mondon a na Yesus olo qarinyim nunçoq bqas. Tamo di agi Kristus Qotei a nami ninği qa osiq giltej qaji. ²¹ A lañ qureq oqej di unu. A di soqnimqa Qotei na mandam bunuj ti lañ bunuj ti atqa bati brantimqa a olo bqas. Qotei a nami aqa kumbra deqa anjam marej. Osiqa aqa anjam di aqa medabu o qaji tamo nanği minjreqnaqa nanği na nenğrenyoqneb.

²² “Nami Moses a Yesus qa endegsi marej, ‘Mondon Tamo Koba Qotei na aqa medabu o qaji tamo bei e bul nunço ambleq dena tigeltimqa a anjam merngoqnaqas. Anjam merngoqnimqa ninği aqa anjam kalil qusib dauryoqniy. ²³ Tamo unğasari kalil aqa anjam quqwa uratqab qaji nanği Qotei na ñumim moreñqab. Deqa nanği olo Qotei aqa tamo unğasari nanço ambleq di sqasai.’ Moses a nami Yesus qa degsi marej. ²⁴ Qotei aqa medabu o qaji tamo kalil nanği dego nami Yesus qa anjam degsib maroqneb. Agi Samuel a utru atsiqa a Yesus bqajqa bati qalieosiqa deqa Yesus qa anjam maroqnej. Samuel a moinaqa Qotei aqa medabu o tamo kalil bunuqna brantelenjeb qaji nanği dego Yesus bqajqa bati qalieosib deqa anjam maroqneb.

²⁵ “Qotei a ninği elenqa osiq deqa aqa medabu o qaji tamo nanği qarinyreqnaqa aqa anjam mare mare laqneb. A nami nunço moma utru nanği ti koba na anjam qosisibqa Abraham endegsi minnej, ‘Mondon ino moma nanği paraosibqa leñ dena tamo bei

ɲambabqas. ɲambabosim tamo unɲasari sawa sawa kalilq di unub qaji naŋgi boletnɲrqas.' Qotei a niŋgi elenqa osiq deqa anjam di Abraham minjej. ²⁶ Osiqa bunuqna aqa wau tamo Yesus a qarinyonaq nuŋgoq aiyej. Qotei a are qalej, a Yesus qarinyim a niŋgi kalil boletnɲgimqa niŋgi nuŋgo kumbra uge uge kalil uratqab. Qotei a degsi are qalsiq Yesus qarinyonaq nuŋgoq aiyej."

4

Nanɲi na Pita Jon wo ojelenosib tonto talq di breinjreb

¹⁻³ Pita Jon wo naŋgi na tamo unɲasari naŋgi Qotei aqa anjam minjreqnabqa atra tamo naŋgi ti Sadyusi naŋgi ti atra tal taqato tamo naŋgo gate ombla na tulaŋ minjin oqetnɲrnaqa bosib naŋgi aiyej ojelenosib tonto talq di breinjreb. Di kiyafa? Naŋgi aiyej maroqneb, "Yesus a moisiq olo subq na tigelej deqa tamo kalil naŋgi dego moisiq olo subq na tigelqab." Deqa naŋgi aiyej tonto talq di breinjreb. Bilaqtej deqa naŋgi aiyej tonto talq di uratnɲrnab sonab nebeej. ⁴ Bati deqa tamo unɲasari tulaŋ gargekoba naŋgi Qotei aqa anjam quaqnsib Yesus qa naŋgo areqalo siŋgilatoqneb. Naŋgi kalil turteb 5,000.

Pita Jon wo naŋgi Juda gate kokba naŋgo ulatamuq di tigeleb

⁵ Nebeonaqa Juda naŋgo tamo kokba ti gate naŋgi ti dal anjam qalie tamo naŋgi ti Jerusalem di koroeb. ⁶ Atra tamo gate Anas aqa len kalil naŋgi ti dego koroeb. Bei Kaiafas. Bei Jon. Bei Aleksanda. ⁷ Koroosib Pita Jon wo naŋgi metnɲrnab bonab naŋgo ambleq di tigeltɲreb. Tamo siŋga qandamyonaq olo boleej qaji a dego osi bosib tigelteb. Osib Pita Jon wo nenemɲreb, "Niŋgi siŋgila qabe na osib tamo endi boleteb? Niŋgi yai aqa ñam na boleteb?"

⁸⁻⁹ Onaqa Mondor Bole a Pita aqa miligiq aisiq medabu siŋgilatetonaqa a na naŋgi endegsi minjrej, "O Israel tamo kokba ti gate niŋgi ti ijo anjam endi quiy. Aqo aiyej na tamo siŋga qandamo endi boletem deqa niŋgi iga osib nuŋgo ɲamdamuq di tigeltgonub. Tamo endi a kiyersi boleej deqa niŋgi qalieqa osib nenemgonub. ¹⁰ Deqa niŋgi ti Israel tamo unɲasari kalil ti ijo anjam endi qusib poiŋgem. Nasaret tamo Yesus Kristus agi niŋgi na ɲamburbasq di qalnab Qotei a olo subq na tigeltej qaji aqa ñam na tamo endi a boleqo. Boleosiq nuŋgo ulatamuq endi tigelesonaq niŋgi unonub. ¹¹ Yesus a tal ai bul. Niŋgi tal gereiyo qaji tamo bul. Niŋgi na tal ai di arqsibqa uge qa marsib taqal waiyeb. Onaqa Qotei na olo tal ai di osiqa tal siŋgilatqajqa deqa tumaq di tigeltej unu. ¹² Niŋgi quiy. Tamo bei aqa ñam na Qotei na iga elenqasai. Yesus aqa ñam na qujai Qotei na iga elenqas. Amqa iga padalqasai. Iga elenqajqa tamo bei saiqoji. Sawa bei beiq di Qotei na tamo bei iga osorgosai bole sai."

¹³ Pita Jon wo naŋgi siŋgila na anjam di maroqneb naŋgi ulaosai. Deqa Juda tamo kokba naŋgi tulaŋ prugeb. Di kiyafa? Naŋgi qalieeb, naŋgi aiyej nami skul beiq gilosai. Naŋgi tamo laŋaj. Degsib qalieosib poiŋjrej, naŋgi aiyej nami Yesus ombla laqneb. ¹⁴ Tamo siŋga qandamyonaq olo boleej qaji a Pita Jon wo naŋgo areq di tigelesonaq Juda tamo kokba naŋgi unsibqa anjam bei kamba marqa keresaiinjrej.

¹⁵ Deqa naŋgi na Pita Jon wo minjrnabqa taqal beiq gilnabqa naŋgi segi qairosib mareb, ¹⁶ "Iga naŋgi aiyej kiyernɲrqom? Naŋgi aiyej maŋwa kobaquja yonubqa Jerusalem tamo unɲasari kalil naŋgi quekritonub. Deqa iga gisaŋ qa marqa keresai. ¹⁷ Unɲum, iga na naŋgi aiyej Yesus aqa ñam mare mare laqajqa saidnɲrqom. Yimqa naŋgo anjam kobaqasai." ¹⁸ Juda tamo kokba naŋgi degsib qairosib naŋgi aiyej olo metnɲrnab bonabqa siŋgila na saidnɲrsib minjreb, "Niŋgi aiyej olo Yesus aqa ñam maroqnaib. Medabu getentiy."

¹⁹ Onaqa Pita Jon wo naŋgi na kamba minjreb, "Aqo aiyej Qotei aqa anjam dauryqa uratosim olo nuŋgo anjam dauryqom di Qotei aqa ɲamgalaq di kumbra bole e? Niŋgi segi mariy. ²⁰ Aqo aiyej medabu getentqa keresai. Qotei aqa maŋwa kalil gago ɲamdamu na

unoqnem qaji deqa iga mare mare laqnqom. Aqa anjam kalil gago dabkala na quoqnem qaji di dego iga mare mare laqnqom. Iga uratqa keresai.”

²¹ Onaqa Juda tamo kokba nanqi na olo nanqi aiyel Yesus aqa ñam marqajqa singila na saidnjrsib uratnjrnab gileb. Nanqi aiyel na tamo singa qandamo boletonabqa tamo ungasari tulan gargekoba nanqi unsibqa Qotei aqa ñam soqtoqneb. Deqa Juda tamo kokba nanqi tamo ungasari nanqi ulainjreb. Nanqi nanqo aiyel jejamuq di une bei babtosai deqa nanqi ñumqa keresai. Utru deqa nanqi tamo ungasari nanqi ulainjrsib nanqi aiyel uratnjrnab gileb. ²² Tamo singa qandamo nanqi aiyel na boleteb qaji di aqa wausau 40.

Yesus aqa wau tamo nanqi Qotei pailyeb

²³ Juda tamo kokba nanqi na nanqi aiyel uratnjrnab gilsib tamo ungasari Yesus qa nanqo areqalo singilateb qaji nanqoq di branteb. Brantosib anjam kalil atra tamo kokba ti tamo gate ti nanqi na minjreb qaji deqa sainjreb. ²⁴ Sainjrnab qusibqa tulan areboleboleinjrej. Deqa nanqi kalil medabu qujaitosib Qotei endegsib pailyeb, “O Tamo Koba, ni na lan ti mandam ti yuwal ti inji inji kalil ti atem unub. ²⁵ Nami ni na Mondor Bole qarinyonamqa aisiq ino wau tamo agi gago moma Devit aqa medabu singilatetonaqa endegsi marej,

‘Kiyaqa sawa bei bei qaji nanqi minjin oqetnjreqnu?

Kiyaqa nanqo areqalo tulan nanarieqnaq nanqi Qotei ti qotqajqa qaireqnu?

²⁶ Sawa bei beiq di mandor kokba nanqi tigelosib Kristus qalib moiqajqa deqa singilaeqnu.

Gate kokba nanqi na Tamo Koba aqa Kristus wo qoto itnjrqajqa deqa koroeqnu.’

²⁷ “O Qotei, Devit aqa anjam di aqa damu gam endena brantej. Herot wo Pontius Pailat wo Israel nanqi ti sawa bei bei qaji nanqi ti kalil qure endia koroosibqa ino segi wau tamo bole Yesus ni nami giltem qaji a ugeugeiyqa marsibqa anjam kereteb. ²⁸ O Qotei, ni nami marem, ‘Nanqi Yesus qalib moiqas.’ Ino anjam di agi nanqi dauryosib Yesus qalnab moiyej. Nanqo segi areqalo na nanqi Yesus qalosai. Ino singila na ti ino areqalo na ti nanqi Yesus qalnab moiyej. ²⁹ O Tamo Koba, Juda tamo kokba nanqi minjin oqetnjrqoqa iga ula egwajqa anjam mergonub di ni unime. Iga ino wau tamo unum. Deqa ni iga singila egoqnimqa iga ino anjam maroqnqom. Iga ulaqasai. ³⁰ Ni iga singila egoqnimqa iga ino wau tamo bole Yesus aqa ñam na tamo ungasari nanqi boletnjroqnqom. Osim ino manwa kokba babtoqnqom.”

³¹ Nanqi degsib Qotei pailyosib koboonaqa tal nanqi koroesoqneb qaji di rengej. Onaqa Mondor Bole aisiqa nanqi singila enjrnaqa nanqi Qotei aqa anjam mare mare laqneb. Nanqi ulaosai.

Yesus aqa tamo ungasari nanqi na nanqo Kristen was nanqi aqaryainjroqneb

³² Bati deqa tamo ungasari Yesus qa nanqo areqalo singilateb qaji nanqi kalil are qujaitoqnsib soqneb. Tamo bei na aqa inji inji saiaosiq aqa segi qa marosaijoqnej. Nanqo inji inji kalil di koba qaji degsib maroqnsib segi segi qa jei jeiyjoqneb. ³³ Tamo Koba Yesus aqa anjam maro tamo kalil nanqi aqa wau ojoqneb. A subq na tigelej anjam di nanqi mare mare laqneb. Nanqo anjam di singila ti. Nanqi mare mare laqnab Qotei a nanqi qa are tulan boleiyoqnej. ³⁴⁻³⁵ Tamo ungasari Yesus qa nanqo areqalo singilateb qaji nanqi kalil inji kere soqneb. Bei a inji qa truquosaijoqnej. Di kiyaqa? Nanqi nanqo segi mandam ti tal ti qarinyeqnabqa tamo qudei na awaiyoqnsib silali enjroqneb. Enjreqnab silali di osi boqnsib Yesus aqa anjam maro tamo nanqo banq di ateqnab nanqi na tamo inji inji saiqoji nanqi jeisib enjroqneb.

³⁶ Nanqo ambleq di tamo bei soqnej aqa ñam Josep. Aqa ñam bei Barnabas. Yesus aqa anjam maro tamo nanqi na ñam di waiyeb. Aqa ñam di aqa damu, “Tamo are singilatetnjro qaji.” Barnabas a Livai aqa len. A Saiprus nui qaji. ³⁷ Aqa mandam bei soqnej di tamo

qudei na awaiyosib silali yonab osi gilsiq Yesus aqa anjam maro tamo nanjo banq di atej.

5

Ananaias aqa njaun Safaira wo nanji Qotei gisanjeb

¹⁻² Ariya tamo bei soqnej aqa ñam Ananaias. Aqa njaun aqa ñam Safaira. Ananaias aqa mandam bei tamo qudei na awaiyosib silali yonabqa a silali di osiqa aqa njaun wo anjam keretosib silali oto aqa segi qa ulitosiq oto bei osi gilsiq Yesus aqa anjam maro tamo nanjo banq di atej. ³ Onaqa Pita na minjej, “Ananaias, kiyaaqa Satan a ino are miligiq aiqoqa ni Mondor Bole a gisanjonum? Ino mandam awaiyonub silali osim kiyaaqa oto bei ino segi qa marsim ulitonum? ⁴ Nami ino mandam awaiyosaisonabqa di ino segi mandam. Ariya bunuqna mandam awaiyosib silali emonub di ino segi silali. Ni segi na silali di taqatosim ni wau kiye yqa osim ye. Ni kiyaaqa gisanjosim maronum, ‘Silali kalil agi osi bonum?’ Ni kiyaaqa kumbra uge di yqajqa are qalonum? Ni que. Ino gisanj anjam di ni na tamo nanji minjrosai. Ni Qotei gisanjyqa osim minjonum.” ⁵⁻⁶ Pita a degsi marnaqa Ananaias a anjam di qusiqa moiyoqujatosiq mandamq di ulonej. Onaqa angro wala nanji bosib aqa jejamu gara na dalaosib osi gilsib subq ateb. Subq atnabqa tamo ungasari kumbra deqa queb qaji nanji tulan ulaugeteb.

⁷ Sokiñalayonaq Ananaias aqa njaun bej. Aqa gumbulun moiyej di a qaliesai. ⁸ A bonaqa Pita na minjej, “Ni mare. Ni ino gumbulun wo nunjo mandam bei tamo qudei na awaiyosib silali engonub qaji agi ino gumbulun na osi bosiq ebqo endi segi e?” Onaqa minjej, “Od. Silali kalil agide.” ⁹ Degsi minjnaqa Pita na minjej, “Kiyaaqa ni ino gumbulun wo anjam keretosib kumbra uge di yonub? Ningi are qalonub, Tamo Koba aqa Mondor a nunjo kumbra di unqasai. Degosib ningi yonub. Ni que. Angro wala ino gumbulun subq atonub qaji nanji bosib siranmeq di tigelonub. Nanji ni dego qoboimosib gilsib subq atqab.” ¹⁰ Degsi minjnaqa a dego moiyoqujatosiq Pita aqa singaq di ulonej. Onaqa angro wala nanji bosib a moiyej di unsib qoboyosib gilsib aqa gumbulun aqa areq di subq ateb. ¹¹ Onaqa tamo ungasari kalil kumbra deqa queb qaji nanji tulan ulaugeteb. Kristen kalil nanji dego ulaugeteb.

Yesus aqa anjam maro tamo nanji manwa gargekoba babtoqneb

¹² Bati deqa Qotei na Yesus aqa anjam maro tamo nanji singila enjreqnaqa nanji manwa gargekoba yeqnabqa tamo ungasari nanji unoqneb. Tamo ungasari Yesus qa nanjo areqalo singilateb qaji nanji kalil are qujaitoqnsibqa atra tal meq di koroqnsibqa Qotei qa louoqneb. Tal me di aqa ñam Solomon aqa Tal Me. ¹³ Jerusalem dia tamo ungasari lanja lanaj kalil nanji na tamo ungasari Yesus qa nanjo areqalo singilateb qaji nanjo ñam soqtetnjroqnsibqa nanji ti koba na koroqajqa ulaoqneb. ¹⁴ Tamo ti unja ti tulan gargekoba nanji Tamo Koba Yesus qa nanjo areqalo singilatoqnsib boqnsib tamo ungasari nami Yesus qa nanjo areqalo singilateb qaji nanjo miligiq aiyeq nab nanji tulan kobaoqneb. ¹⁵ Kobaoqnsib nanjo ma tamo nanji saperaq di nejotnjroqnsib qoboinjroqnsib gam qalaq di atelenjoqneb. Di kiyaaqa? Pita a gam na walwelosim giloqnmqa aqa señ qunun na nanji waburnjroqnmqa nanjo ma kobooqnqajqa deqa. ¹⁶ Qure kiñilala kalil Jerusalem jojomq di soqneb qaji dena dego tamo mainjro qaji nanji ti tamo mondor uge uge na ojelenjo qaji nanji ti joqsib boqneb. Joqsib beqnab nanji kalil boleooqneb.

Lan angro na Yesus aqa anjam maro tamo nanji tonto talq dena oqeq atej

¹⁷⁻¹⁸ Yesus aqa anjam maro tamo nanji kumbra degyeq nabqa atra tamo gate aqa wau qujai agi Sadyusi nanji ti koba na unsib minjin oqetnjrnaqa nanji ojelenosib tonto talq di breinjrnab soqneb. ¹⁹ Sonabqa qoloej. Onaqa Tamo Koba aqa lan angro bei aisiqa

tonto tal siranme waqtosiq nanği joqsıq oqedeb. Oqedonabqa lanğ anğro na minjrej, ²⁰ “Ninği gilsib atra tal miligiq di tigelosib tamo unğasari nanği nambile gaigai sqajqa anjam palontosib minjroqniy.” ²¹ Onaqa nanği lanğ anğro aqa anjam di dauryosib nobqolo malu gameqnaqa atra tal miligiq gilsib dia tigelosib tamo unğasari nanği Qotei aqa anjam palontosib minjroqneb.

Bati deqa atra tamo gate aqa wau qujai ti nanği na Juda tamo kokba ti Israel tamo gate ti nanği metnjrnab bosib koroeb. Koroosib anjam keretosib nanço qaja tamo nanği minjreb, “Ninği aisib Yesus aqa anjam maro tamo nanği tonto talq dena joqsib boiy.” ²² Onaqa qaja tamo nanği aisib tonto talq di brantosib nam ateb Yesus aqa anjam maro tamo nanği di sosai. Nanği degsi unsib deqa olo puluosib bosib Juda tamo kokba nanği minjreb, ²³ “Iga aiyonum di tonto tal siranme qandimesonaq unonum. Tal taqato tamo nanği anğ ti siranmeq di tigelenab. Ariya iga siranğ waqtosim miligiq gilonum di iga tamo bei unosai.”

²⁴ Degsib minjrnabqa atra tamo kokba ti atra tal taqato tamo nanço gate ombla na anjam di qusib are koba qalsib maroqneb, “Tamo nanği di kiyersib tonto tal uratosib jaraiyonub?” ²⁵ Onaqa tamo bei bosıqa nanği minjrej, “Ninği quiy. Tamo ninği na tonto talq di breinjreb qaji nanği atra tal miligiq di sosıbqa anjam plalteqneb tamo unğasari nanği queqneb.” ²⁶ Degsi minjrnaqa qaja tamo nanği ti atra tal taqato tamo nanço gate ombla na atra tal miligiq gileb. Gilsib Yesus aqa anjam maro tamo nanği di sonab unjrsib ojelenosib joqsib gileb. Singila na ojsib gilosai. Lawo na joqsib gileb. Tamo unğasari nanği niriñosib meniñ osib nanği nımaib deqa ulaosib lawo na joqsib gileb.

Yesus aqa anjam maro tamo nanği aqa anjam marqajqa ulaosai

²⁷ Joqsib gilsib Juda tamo kokba nanço ulatamuq di tigeltnjreb. Tigelonabqa atra tamo gate na nanği niriñtnjrsıqa minjrej, ²⁸ “Ninği Yesus aqa nam mare mare laqajqa iga singila na saidngem. Di ninği na olo mare mare laq nabqa tamo unğasari kalil Jerusalem endi unub qaji nanği quekriteqneb. Di segi sai. Ninği gago jejamuq di une qamoqnsib mareqneb, iga na Yesus namburbasq di qalnam moiyej.”

²⁹ Atra tamo gate na Yesus aqa anjam maro tamo nanği degsi minjrnaqa nanği Pita ombla na kamba minjeb, “Iga Qotei aqa anjam segi dauryqom di kere. Iga tamo nanço anjam dauryqasai. ³⁰ Di bole, ninği na Yesus namburbasq di qalnab moiyej. Moinaqa gago moma utru nanço Qotei na olo subq na tigeltej. ³¹ Yesus qujai di Qotei na lanğ qureq osi oqsıqa aqa banğ woq di awotej. Deqa Yesus a gago Tamo Koba. A na qujai iga eleñamqa iga padalqasai. Yesus qujai dena iga Israel tamo unğasari are bulyetgoqnsıqa gago une kobotetgeqnu. ³² Iga gago segi namdamu na Yesus aqa kumbra di unoqnem deqa mare mare laqnum. Mondor Bole a dego Yesus aqa kumbra di ubtosiq mareqnu. Mondor di agi Qotei na tamo unğasari aqa anjam dauryeqneb qaji nanği enjreqnu.”

Gamaliel a Juda tamo kokba nanği dalnjrej

³³ Onaqa Juda tamo kokba nanği Yesus aqa anjam maro tamo nanço anjam di qusıbqa minjinğ ani oqetnjrnabqa nanği nıumib moreñqajqa maroqneb. ³⁴ Onaqa nanço ambleq dena Farisi tamo bei aqa nam Gamaliel a tigelej. A dal anjam qalie tamo kobaquja. Tamo kalil nanği bati gaigai a qa maroqneb, “A tamo bolequja.” A tigelosıqa Juda tamo kokba nanği minjrej, “Ninği mati tamo nanği endi minjrib taqal beiq gileb.” ³⁵ Onaqa nanği taqal beiq gıl nabqa Gamaliel na olo Juda tamo kokba nanği minjrej, “O Israel tamo, ninği na tamo nanği endi gulbe enjrqa osıbqa mati geregere are qaliy. ³⁶ Ninği qalie, nami yala tamo bei aqa nam Teudas a tigelosıqa aqa segi nam soqtoqnsıqa maroqnej, ‘E tamo kobaquja.’ Degsi mareqnaqa tamo 400 a dauryoqneb. Onaqa Rom nanği na bosıb a qalnab moinaqa tamo kalil a dauryoqneb qaji nanği segi segi jaraiyonab aqa wau koboej. ³⁷ Bunuqna tamo unğasari nanço nam sisiyo bati qa Galili qaji tamo bei aqa nam Judas a dego tigelosıqa Rom nanği ti qotqajqa maroqnsıqa tamo nanço are

tigeltetnjreqnaqa nanği a dauryoqnebe. Onaqa Rom nanği na a qalnab moinaqa tamo kalil a dauryoqnebe qaji nanği segi segi jaraiyeb. ³⁸ Deqa ninği quiy. Ninği tamo nanği endi uratnjrib nanço wau yoqnebe. Nanği nanço segi areqalo na wau endi tigeltqab di nanço wau koboqas. ³⁹ Ariya nanği Qotei aqa areqalo na wau endi tigeltqab di ninği na nanği kobotnjrqa keresai. Ninği nanği ñumqab di ninği Qotei ti qotqab.”

Gamaliel na Juda tamo kokba nanği degsi minjrnaqa nanği aqa anjam di dauryosib Yesus aqa anjam maro tamo nanği ñumqa urateb. ⁴⁰ Osib nanği metnjrnabqa nanği olo bonabqa bu toqon na nanği kumbainjrsib nanği Yesus aqa ñam olo marqajqa singila na saidnjrsib nanği uratnjreb. ⁴¹ Onaqa nanği koro sawa di uratosib gileb. Qotei a are qalej, nanği Yesus aqa ñam qa jaqatinğ ti jemai ti oqa kere. Deqa nanği areboleboleinjrnaq gileb. ⁴² Nanği Yesus aqa anjam mare mare laqajqa uratosaiognebe. Nanği bati gaigai Yesus aqa anjam plaltoqnsib maroqnebe. Atra tal miligiq di, tamo unğasari nanço segi segi talq di nanği anjam endegsib maroqnebe, “Yesus a bole Kristus.”

6

Tamo 7 nanği inği jeiyu wau ojqajqa giltnjreb

¹ Bati deqa Juda tulanğ gargekoba nanği are bulyoqnsib Yesus qa nanço areqalo singilatoqnebe. Juda qudei nanği Grik qaji. Deqa nanği Grik anjam qalie. Juda qudei nanği Hibru qaji. Deqa nanği Hibru anjam qalie. Bati bei Grik qaji Juda nanği tigelosib Hibru qaji Juda nanği qa njriñeb. Di kiyaaqa? Inği jeiyu batieqnaqa Hibru qaji Juda nanği na Grik qaji Juda nanço unğa qobul nanği uratnjroqnsib nanço segi unğa qobul nanği inği jeisib enjroqnebe. ² Deqa Yesus aqa anjam maro tamo 12 nanği na tamo unğasari kalil Yesus dauryoqnebe qaji nanği koroinjrsib minjreb, “Iga Yesus aqa anjam maro tamo unum. Gago wau qujai agi iga Qotei aqa anjam mare mare laqnum. Iga gago wau di uratosim inği jei jeiyogñqasai. ³ Deqa ijo was, ninği tamo 7 nunço ambleq dena giltnjriy. Tamo endeqaji giltnjriy. Nanço kumbra tulanğ boledamu. Qotei aqa Mondor a nançoq di sosiqa nanği singilatnjreqnu. Nanği powo koba ti unub. Ninği tamo deqaji giltnjrsib wau enjribqa nanği na inği jeiyetnğoqñqab. ⁴ Iga Yesus aqa anjam maro tamo unum deqa iga bati gaigai Qotei pailyoqnsim Yesus aqa anjam mare mare laqñqom. Gago wau bole agide.”

⁵ Onaqa Kristen nanği kalil anjam di qusib odosib tamo 7 nanği giltnjreb. Bei aqa ñam Stiven. Stiven aqa areqalo kalil Yesus qa singilatoqnej. A areqalo aiyeltosaiognej. Mondor Bole a Stiven aqa are miligiq aiyogñsiqa singilatoqnej. Bei aqa ñam Filip. Bei Prokorus. Bei Nikanor. Bei Timon. Bei Parmenas. Bei Nikolas. Nikolas aqa qure utru Antiok. A Juda tamo sai. A nami Jerusalem bosiqqa Juda nanço lou dauryqa marsiq nanço miligiq aiyej. ⁶ Kristen nanği na tamo 7 nanği di giltnjrsib Yesus aqa anjam maro tamo nanço ulatamug di tigeltnjrnab nanço gateq di banğ atsib nanği qa Qotei pailyeb.

⁷ Bati deqa Qotei aqa anjam tulanğ kobaoqnej. Jerusalem dia tamo unğasari tulanğ gargekoba nanği Yesus qa nanço areqalo singilatoqnebe. Atra tamo gargekoba nanği dego Qotei aqa anjam dauryoqnsibqa Yesus qa nanço areqalo singilatoqnebe.

Stiven a Juda tamo kokba nanço ulatamug di tigelej

⁸ Qotei a Stiven qa are tulanğ boleiyogñsiq a singila yeqnaqa a na tamo unğasari kalil Jerusalem di soqnebe qaji nanço nğamdamuq di manğwa gargekoba yoqnej. ⁹ Onaqa bati bei Juda tamo qudei nanği tigelosib Stiven ombla anjam na qotoqnebe. Tamo nanği di Juda nanço Qotei tal beiq di gaigai louoqnebe. Nanği nami kanğal tamo sosibqa olo bunuqna nanço segi wau ojoqnebe deqa nanği Qotei tal dia louoqnebe. Qotei tal di aqa ñam endegsib waiyeb, “Tamo Nanço Segi Wau Ojo Qaji Nanço Qotei Tal.” Tamo nanği di Stiven ombla anjam na qotoqnebe. Nanği nami Sairini qure ti Aleksandria qure ti Silisia sawa ti Esia sawaq dena ti belejeb. ¹⁰ Nanği Stiven ombla anjam na qoteqñab Qotei aqa Mondor na

Stiven powo koba yoqnej deqa nanği aqa anjam qalotqa keresai. ¹¹ Deqa nanği lumu na tamo qudei nanği metnjrnab bonab minjreb, “Ninği Stiven aqa jejamu laña gisanıyiy.” Degyosib silali enjreb. Silali enjrnab nanği gisanıosib mareb, “Stiven a Moses Qotei wo qa misilin anjam mareqnaq iga quoqnem.” ¹² Nanği anjam degsib marnabqa Juda tamo unğasari nanği ti Juda gate nanği ti dal anjam qalie tamo nanği ti qusibqa Stiven qa minjin oqetnjrnaqa a ojob. A ojsib koro sawaq osi gilsib Juda tamo kokba nanço ulatamuq di tigelteb. ¹³ Tigeltosib tamo qudei nanği dego osi bonab nanği Stiven aqa jejamu laña gisanıosib mareb, “Tamo endi a bati gaigai Qotei aqa atra tal qa ti Moses aqa dal anjam qa ti misilin anjam mareqnu. ¹⁴ Bati bei a endegsi marnaq iga quem, ‘Nasaret tamo Yesus a na atra tal endi niñaqyosim Moses aqa dal anjam iga nami egej qaji di dego kobotosim dal anjam bunuj egwas.’ ” ¹⁵ Onaqa tamo kalil koro sawaq di awesoqneb qaji nanği Stiven koqyoqneb. Koqyoqnsib aqa ulatamu lan anğro aqa ulatamu bulonaq uneb.

7

Stiven a Qotei aqa anjam plaltej

¹ Onaqa atra tamo gate a na Stiven nenemyej, “Nanço anjam maronub di bole e?” ²⁻³ Onaqa Stiven a kamba marej, “O ijo was ijo abu ti ninği ijo anjam endi quiy. Nami gago moma utru Abraham a Mesopotemia sawaq di sosiqa Haran qureq gilosaisonaqa gago Qotei lan qureq di unu qaji a Abraham aqa ulatamuq di brantosıqa minnej, ‘O Abraham, ni ino sawa ti ino was nanği ti uratnjrsimqa mandam mutu bei e na osormıtqa deq gilime.’ ⁴ Qotei na Abraham degsi minjnaqa a tigelosıqa Kaldia sawa uratosıq Haran qureq gilsiq di soqnej. Bunuqna aqa abu moinaqa Qotei na a qarınıyonaq mandam mutu iga bini unum qaji endeq bosiq soqnej. ⁵ Sonaqa Qotei na mandam mutu endi a yosai. A anğro saiçoji sonaqa Qotei na minnej, ‘Bunuqna e na ni ti ino moma kalil nambabqab qaji nanği ti mandam mutu endi enğwai.’ ⁶ Osıqa minnej, ‘Mati ino moma kalil nanği sawa beiq di yaun tamo soqnebqa sawa deqaji tamo nanği na wau koba enjroqnsib ugeugeinjroqnebqa wausau 400 gilqas. ⁷ Yimqa e na kamba sawa deqaji tamo nanği peginjrsiy nıumıtqa ino moma nanği sawa di uratosib bosib mandam mutu endia sosib e qa louoqnqab.’ Qotei na nami Abraham degsi minnej. ⁸ Osıqa Abraham ombla anjam qosısqı minnej, ‘Ni mulun unqam.’ Degsi minjnaqa Abraham aqa anğro Aisak a nambabonaqa bati 8 qa mulun waiyej. Bunuqna Aisak aqa anğro Jekop a nambabej. Olo bunuqna Jekop aqa anğro 12 nanği dego nambabeb. Di gago moma utru 12.

⁹⁻¹⁰ “Onaqa bati bei Jekop aqa anğro 11 nanği nanço was Josep qa ugeosib a ojsib tamo qudei nanço banq di atnabqa nanği na silali enjrsib Josep osi sumsib Isip sawaq di uratonab soqnej. Josep a Isip sawaq di gulbe ti sonaqa Qotei na aqaryaiyoqnsıqa geregereıyoqnej. Osıqa Josep powo koba yeqnaqa Isip nanço mandor a di unoqnsıqa Josep qa are boleıyonaq soqnej. Deqa a na Josep minnej, ‘Ni gate koba sosim Isip sawa taqatqam.’ Degsi minnej deqa Josep a Isip sawa taqatoqnej. A mandor aqa tal dego taqatoqnej.

¹¹ “Bunuqna Isip sawa ti Kenan sawa ti nanği mam koba osib gulbe kobaquja iteb. Gago moma utru nanği dego inği saıınjrej. ¹² Onaqa Jekop a endegsi quej, ‘Isip sawaq di inği unu.’ Qusıqa gago moma utru nanği qarınjrnıaq inği awaiyqajqa Isip sumeb. Sumsib inği awaiyosib olo puluosib beb. ¹³ Bunuqna Jekop na gago moma utru nanği olo inği awaiyqa qarınjrnıaq Isip sumeb. Sumsib nanço was Josep aqa ulatamuq di tigelonab a segi qa babtonaq nanği a qa poinjrej. Josep a aqa abu qa ti aqa was nanği qa ti dego babtonaq Isip nanço mandor a nanği qa poinjrej. ¹⁴ Deqa Josep na aqa was nanği olo qarınjrnıaq aisib Josep aqa len kalil aqa abu Jekop ombla joqsib Isip sumeb. Tamo ti unğa ti kalil turtonab 75. ¹⁵ Bati deqa Jekop a Isip sumsıqa dia sosıq moiyej. Gago

moma utru nanġi dego dia morenġeb. ¹⁶ Onaqa nanġo qusa osi bosib Sekem qureq di subq atelenġeb. Sub di nami Abraham a Hamor aqa anġro nanġoq dena awaiyej.

¹⁷ “Ariya Israel nanġi Isip uratosib mandam mutu iga bini unum qaji endeq bqajqa bati jojomej. Bati jojomonaqa Israel nanġi tulaġ gargekobaeb. Agi nami Qotei na Abraham minnej, ‘Bunuqna e na ni ti ino moma nanġi ti mandam mutu endi enġwai.’

¹⁸ Bati deqa Isip nanġo mandor bei tigelej. A Josep qa poiyosai. ¹⁹ Deqa a na gago moma nanġi gisa gisaġnjroqnsiq ugeugeinġroqnej. Nanġo anġro nambabeqna b a na nanġi minġreqnaq osi giloqnsib nañuq di uratnġreqnab morenġoqne b. ²⁰ Bati deqa Moses a nambabej. Qotei a Moses qa are tulaġ boleiyonaq soqnej. Bai qalub qa Moses aqa ai abu nanġo talq di a ulitosib gegerereiyuqne b. ²¹ Bunuqna nanġi Moses osib yaq di uratonab sonaqa Isip nanġo mandor aqa anġro sebiġ na itosiq aqa segi qa marsiq a boletonaq tamo kobaqujaej. ²² A Isip nanġo skul kobaq giloqnsiq powo koba oqnej. Deqa a tamo siġgila koba soqnej. A siġgila na wauoqnsiq a anġam maroqnej.

²³⁻²⁴ “Moses aqa wausau 40 kereonaqa a na aqa was Israel nanġi unġrqajqa marsiq gilsiq nanġoq di brantej. Brantonaqa Isip tamo bei na Israel tamo bei qalougeteqnaq unsiqa a kamba Israel tamo di aqaryaiyosiq Isip tamo qalnaq moiyej. ²⁵ Osiqa are qalej, ‘Ijo was Israel nanġi ijo kumbra di unsib endegsi poinġrqas, “Bole, Qotei a Moses giltimqa a na iga joqsim Isip sawa uratqom.” ’ Nanġi degsi poinġrosai. ²⁶ Nebeonaqa Moses a olo walwewosi gilsiq Israel tamo aiyel qoteqna b unġrsiq nanġi aiyel potnġrsiq minġrej, ‘Niġi aiyel was wo. Kiyaca niġi qoteqna b?’ ²⁷ Degsi minġrnaqa tamo aqa was qaloqnej qaji a na tigelosiq Moses aqa baġ gotranġetosiq minnej, ‘Yai na ni gago gate koba atqoqa iga taqatgosim gago une gereiyqa bonum?’ ²⁸ Ya ni na Isip tamo bei qalna m moiyej degsim e olo lubsim moiyoqbam e?’ ²⁹ Onaqa Moses a anġam di qusiqa a ulaġosiq gilsiq Midian sawaq di yaunġej. Di sosisqa unġa osiq anġro mel aiyel nambabtġnġrej.

³⁰ “A di sosisqa wausau 40 koboonaqa Sainai mana aqa wadau sawaq di nġam luwit yusiq puloġeqnaqa Qotei aqa laġ anġro bei nġam puloġq di sonaq unej. ³¹⁻³² Unsiqa are koba qalsiq olo gegerere unġa osiq nġam luwit utruq gilej. Gilnaqa nġam puloġ miligiq di Tamo Koba a na anġam endegsi minnej, ‘O Moses, e ino moma nanġo Qotei. E Abraham aqa Qotei. E Aisak aqa Qotei. E Jekop aqa Qotei.’ Degsi minġnaqa Moses a qusiqa ulagetosiq gindagindaġnej. Osiqa nġam puloġ di unġa uratosiq turuej. ³³ Onaqa Tamo Koba a na olo minnej, ‘Mandam mutu kiñala ni tigelej unum endi getento koba. Deqa ino siġga tatal piqt. ³⁴ Ni que. Ijo segi tamo unġasari nanġi Isip sawaq di gulbe koba ti sonab e unġreqnum. Nanġi akamkobaeqna b e queqnum. Deqa e na nanġi Isip nanġo mandor aqa baġq dena elenqai. E deqa ni mermqa bonum. Deqa ni tigel. E ni qarini mitqa Isip aiqam.’ Qotei na Moses degsi minnej.

³⁵ “O ijo was, Moses qujai di nami Israel nanġi na qoreiyosib minġeb, ‘Yai na ni gago gate koba atqoqa iga taqatgosim gago une gereiyqa bonum?’ Agi a qujai Qotei na gate koba atsiqa qariniyonaqa a Israel nanġoq aisiqa aqaryainġrej. Laġ anġro nġam luwitq di sosisqa Moses aqaq di brantej qaji a Moses siġgilatonaq a kumbra di yej. ³⁶ Moses qujai dena Isip aisiq dia maġwa gargekoba yoqnej. Osiqa Israel nanġi joqsiqa Isip uratosib gilsib wadau sawaq di, Yuwal Lentq di Moses na maġwa gargekoba yeqnaqa wausau 40 koboej. ³⁷ Moses qujai dena Israel nanġi minġrej, ‘Bunuqna Qotei na aqa medabu o qaji tamo bei e bul nunġo ambleq dena tigeltimqa a na niġi anġam mernġoqnaqas.’ ³⁸ Moses qujai dena Israel nanġi joqsiq wadau sawaq di korooqne b. Di gago moma nanġi. Moses qujai di Sainai manaq oqsiq dia laġ anġro bei na anġam minġnaqa a ombla soqne b. Sosibqa Moses a anġam nambile unu qaji di Qotei aqaq dena yayiosiq gago moma nanġi enġrej.

³⁹ “Ariya Moses a Sainai mana goge di sonaqa gago moma nanġi na aqa anġam dauryqa uratosib a qoreiyosib olo puluosib Isip aiqajqa maroqne b. ⁴⁰ Osib atra tamo gate Aron endegsib minġeb, ‘Ni gago qotei qudei gereiyetġimqa nanġi na iga joqsim puluosim Isip

olo aiqom. Moses agi iga Isip dena joqsi bej qaji bini a qabitqo kiyo di iga qaliesai.’ Nangi na Aron degsib minjeb. ⁴¹ Minjsib bati deqa nangi na makau sigitosib aqa sulum gereiyosib gisan qotei di atraiyosib areboleboleinjroqnej. ⁴² Nangi kumbra degyeb deqa Qotei na nangi qoreinjrnaqa nangi sen ti bai ti bongar ti binjroqneq. Nango kumbra deqa Qotei aqa medabu o qaji tamo nangi bunuqna endegsib nenngrenyeb, ‘O Israel tamo ungasari, ningi wausau 40 wadau sawaq di sosibqa makau ti kaja ti ñumoqnsib gisan qotei nangi atrainjroqneq. Ningi e atraibosaiqneq. ⁴³ Ningi gisan qotei Molek aqa tal ti gisan qotei Refan aqa bongar ti sigitosib nango sulum gereiyosib wadau sawaq di osi laqnsib nangi binjroqneq. Nungo une deqa e ningi winqitqa ningi sawa endi uratosib Babilon qure taqal beiq gilsib di sqab.’ Qotei aqa medabu o qaji tamo nangi anjam degsib nenngrenyeb.

⁴⁴ “Gago moma nangi wadau sawaq di sosibqa Qotei aqa tal gara na gereiyo qaji di osi laqneq. Tal di Qotei na nami sigitosiqa Moses osoryonaqa degsi gereiyej. Tal dia Qotei na aqa anjam bole babtoqnej. ⁴⁵ Bunuqna gago moma nangi tal di onabqa Josua na nangi joqsi bosiq mandam mutu endia soqneq. Sonabqa Qotei a Josua minjnaqa a na sawa bei bei qaji nangi winjrnaj jaraiyonabqa Qotei a gago moma nangi mandam mutu endi enjrej. Bati deqa gago moma nangi Qotei aqa tal di osi bosib mandam mutu endia atnab soqnej gilsil gilsiq Devit aqa batiej. ⁴⁶ Qotei a Devit qa are boleiyonaq soqnej deqa Devit a endegsi pailyej, ‘O Jekop aqa Qotei, ni e odbinqa e ni sqajqa tal kobaquja gereiyetmqai.’ ⁴⁷ Ariya a tal gereiyosai. Bunuqna Devit aqa niri Solomon a na tal di Qotei gereiyetej.

⁴⁸ “O was ningi quiy. Qotei Goge Koba a tal tamo na gereiyo qaji dia sqasai. Aqa medabu o qaji tamo bei a nami anjam endegsi marej, ⁴⁹ ‘Tamo Koba a marqo, “Lan qure a ijo awo jaram koba. Mandam a ijo singa atqajqa sawa. Deqa e sqajqa tal ningi na gereiyetbqa keresai. E aqaratqajqa sawa bei sosai. ⁵⁰ E ijo segi ban na ingi ingi kalil di gereiyem unu.” ’ ”

⁵¹ Stiven a anjam kalil di marekritisq olo Juda tamo kokba nangi singila na endegsi minjrej, “Ningi anjam gotranjo ani tamo. Nungo are Qotei aqaq di sosai. Ningi sawa bei bei qaji nangi bul. Ningi Qotei aqa anjam quqwa urateqnub. Ningi bati gaigai Mondor Bole aqa anjam dego quqwa urateqnub. Nungo moma nangi kumbra deqaji yoqneq agi ningi na olo yeqnub. ⁵² Qotei aqa medabu o qaji tamo nangi na nungo moma nangi anjam endegsib minjroqneq, ‘Kumbra Bole Yeqnu Qaji Tamo a bqas.’ Degsib minjreqnab nangi quqwa uratoqneq. Osib Qotei aqa medabu o qaji tamo kalil nangi ugeugeinjroqnsib ñumoqneq. Bei uratosaiqneq. Ariya tamo di a bonaqa ningi na nungo moma nango kumbra uge di dauryosib agi tamo di ojsib jeu tamo nango banq di ateb. Atnabqa nangi na qalnab moiyej. Tamo di agi Yesus. ⁵³ Moses a lan angro nango banq dena dal anjam yainjrej. Dal anjam di ningi na osib olo dauryqa urateqnub.” Stiven a Juda tamo kokba nangi degsi minjrej.

Nangi Stiven meniñ na qalsib moiyyoteb

⁵⁴ Onaqa Juda tamo kokba nangi Stiven aqa anjam di qunab are qametnjrnaqa minjin ani oqetnjrnaqa qalagei anjam atoqnej. ⁵⁵ Bati qujai deqa Mondor Bole na Stiven singila yonaqa a lan goge tarosiqa Qotei aqa rian koba unej. Unsiqa Yesus a dego Qotei aqa ban woq di tigelesonaq unej. ⁵⁶ Osiqa Juda tamo kokba nangi minjrej, “Ningi quiy. Lan waqwoqa Tamo Angro a Qotei aqa ban woq di tigelesonaq e unonum.”

⁵⁷ Stiven a nangi degsi minjrnaja nangi kalil aqa anjam di quqwa uratosib tulan murqumyosib nango dabkala ban na getentosib gurgur ti gilsib singila na Stiven ojeq. ⁵⁸ Ojsib meniñ na qalib moiqajqa titosib qure polomq osi gileq. Osi gilsib meniñ na qaloqneq. Tamo nangi nami Stiven aqa jejamu lanja gisan yeb qaji nangi na nango gara jugo piqtelenosib angro wala bei aqa ñam Sol aqa singaq di koroiyeb. ⁵⁹ Tamo kalil nangi meniñ na Stiven qaleqnabqa a moiqa osiqa endegsi pailyej, “O Tamo Koba Yesus, ni na

ijo qunun ame.” ⁶⁰ Degsi pailyosiqa sinğa tombol na awoosiq tulan maosiq marej, “O Tamo Koba, nanği e lubonub nanğo une deqa ni na kambatnjraime.” A degsi pailyosiqa moiyej.

8

¹⁻² Nanği Stiven qalnab moinaqa Sol a di unsiqa tulan areboleboleiyej. Osiqa marej, “Keretosib Stiven qalnub moiço.” Onaqa tamo qudei Qotei aqa kumbra dauryoqneq qaji nanği Stiven moiyej deqa akamkobaoqnsib bosib aqa jejamu osib subq ateb.

Sol a Kristen nanği ugeugeinjroqnej

Bati deqa Jerusalem dia Juda tamo kokba nanği Kristen nanği qa minjin oqetnjrnaqa ugeugeinjroqneq. Deqa Kristen nanği segi segi jaraiyosib Judia sawa ti Samaria sawa ti deq giloqneq. Yesus aqa anjam maro tamo nanği segi Jerusalem di soqneq. Nanği jaraiyosai. ³ Sol a dego Kristen nanği qa minjin oqeqnaqa ugeugeinjroqnej. A nanğo segi segi talq giloqnsiqa tamo ti unğa ti ojelenoqnsiqa nanği joqoqnsiq aiyooqnsiqa tonto talq di breinjroqnej.

Samaria qureq di nanği Qotei aqa anjam mare mare laqneq

⁴ Yesus aqa tamo unğasari jaraiyeb qaji nanği sawa bei beiq di Qotei aqa anjam bole palontoqnsib laqneq. ⁵ Filip a Samaria nanğo qure kobaqujaq gilsiq dia nanği Kristus aqa anjam minjroqnej. ⁶ Minjroqnsiqa mañwa gargekoba yeqnaqa nanği unoqnsib Filip aqa anjam dauryoqneq. ⁷ Tamo unğasari gargekoba nanği mondor uge ti sonabqa Filip na mondor uge wiyetnjreqnaqa mondor uge nanği nanğo jejamu uratoqnsib tulan lelenoqnsib jaraiyoqneq. Tamo unğasari jejamu lainjro qaji ti sinğa qandamnjo qaji ti gargekoba Filip na boletnjroqnej. ⁸ Deqa qure dia tamo unğasari nanği tulan areboleboleinjroqnej.

⁹ Qure dia quñam tamo bei soqnej aqa ñam Saimon. A nami quñam gargekoba yoqnsiqa aqa segi ñam soqtoqnsiqa maroqnej, “E tamo kobaquja.” Degyeqnaqa tamo unğasari qure dia soqneq qaji nanği a ulaiyoqnsibqa binjiyoqneq. ¹⁰ Deqa tamo ñam ti tamo lanaj ti kalil qure dia soqneq qaji nanği Saimon aqa anjam quoqnsib dauryoqneq. Osib aqa ñam soqtoqnsib maroqneq, “Tamo endi a singila koba. A Qotei aqa singila na waueqnu.” ¹¹ Nanği degyoqneq. Di kiyaaqa? Saimon a nami quñam qaloqnsiq mañwa gargekoba yoqnej deqa. Degsi yonaq yonaq nanği a unoqnsib binjiyoqneq. ¹² Ariya Qotei na aqa segi tamo unğasari nanği taqatnjrsim nanğo Mandor Koba sqas anjam bole di Filip a palontoqnsiqa Yesus Kristus aqa ñam mare mare laqnej. Laqnaqa tamo unğasari gargekoba nanği quoqnsib are bulyoqnsib Yesus qa nanğo areqalo singilatoqneq. Degyeqnaqqa Filip na nanği yansnjroqnej. ¹³ Onaqa Saimon a dego Filip aqa anjam di qusiqa quñam uratosiq are bulyosiqa aqa areqalo Yesus qa singilatej. Deqa Filip na Saimon dego osiq yansej. Yansonaaqa Saimon a Filip dauryosiqa laqnsiqa Qotei na Filip aqa ban na mañwa gargekoba yeqnaq unoqnsiqa tulan prugoqnej.

¹⁴⁻¹⁵ Bati deqa Samaria tamo unğasari gargekoba nanği Qotei aqa anjam osib Yesus qa nanğo areqalo singilatoqneq. Deqa Yesus aqa anjam maro tamo Jerusalem di soqneq qaji nanği degsi qusibqa Pita Jon wo qarijnjnab Samaria nanğoq gileq. Gilsib Samaria nanği qa endegsib Qotei pailyeb, “O Abu, ni na Samaria nanği ino Mondor Bole enjime.” Degsib Qotei pailyeb. ¹⁶ Di kiyaaqa? Bati di Qotei aqa Mondor nanğoq aiyosaisoqnej deqa. Nanği Tamo Koba Yesus aqa ñam na segi yanso eb. ¹⁷ Ariya nanği aiyel Samaria nanği qa pailyoqnsibqa nanğo gateq di ban ateqnab nanği Qotei aqa Mondor oqneq.

¹⁸ Pita Jon wo nanği degyeqnaqqa Saimon a unsiqa silali osi bosiqqa nanği aiyel silali enjrqa osiqa minjrej, ¹⁹ “Ninği e dego singila ebibqa e kamba tamo qudei nanğo gateq di ban atoqnitqa nanği Mondor Bole oqnaq.”

²⁰ Degsi minjrnaqa Pita na minjej, “Qotei aqa singila endi a na iga laɲa egwo. Iga silali na awaiyosai. Deqa ni silali na awaiyqa maraim. Ni kumbra ugetonum. Deqa ni ino silali qoji padalqam. ²¹ Ino are miligi Qotei na unqo bolesai. Deqa ni iga ombla wau endi ojqa keresai. ²²⁻²³ E ni numonum ino are miligi tulaɲ uge. Ino kumbra uge dena ni singila na ojejunu. Deqa ni are bulyosim ino kumbra uge di urat. Osim Tamo Koba pailiyimqa a ino are uge di taqal waiyetmqas. Yim a ni qa olo are boleiyqas.” ²⁴ Onaqa Saimon na minjrej, “Ningi segi aiyele qa Tamo Koba pailiyi. Yimqa e padalqa merbonub di e padalqasai.”

²⁵ Ariya Pita Jon wo nanɲi qure dia Tamo Koba aqa anjam bole palontoqnsib aqa kumbra kalil qa saeqneb. Osib bati bei olo puluosib Jerusalem aiyoqnsib Samaria nanɲo qure qure kalilq di brantoqnsib Yesus aqa anjam bole minjre minjre aiyeq nab quoqneb.

Filip a Itiopia tamo bei itosiq Yesus qa saiyoqnej

²⁶ Onaqa Tamo Koba aqa laɲ anɲro bei a Filip aqaaq aisiqa minjej, “Ni tigelosim gam Jerusalem dena Gasa qureq aiyejunu deq aiye.” Gam di wadau sawaq di unu. ²⁷ Onaqa Filip a laɲ anɲro aqa anjam di qusiqa tigelosiq gam deq aiyej. Aisiq ɲam atej di Itiopia tamo bei a Qotei louqajqa Jerusalem gilsiq dena puluosiq Itiopia sawaq olo aiyeqnaqa gamq di turej. Tamo di a tamo kobaɲa. A Itiopia nanɲo mandor aqa ɲoro taqatoqnej. Mandor di aqa ɲam Kandasi. A unɲa. Aqa ɲoro ti silali ti kalil tamo dena taqatoqnej.

²⁸ Aqa karis goge di awoosiq Qotei aqa medabu o tamo Aisaia aqa anjam nenɲrenɲ di so qaji di sisiyoqnsiq aiyoqnej. ²⁹ Onaqa Mondor na Filip minjej, “Ni gilsim karis di jojomye.” ³⁰ Degsi minjrnaqa Filip a ururosiq karis jojomyosiq tamo di a Aisaia aqa anjam sisiyeqnaqa qusiqa nenemyej, “Ni anjam sisiyeqnum di aqa damu poimqo e?”

³¹ Onaqa tamo dena minjej, “E kiyersiy anjam endi aqa damu poibqas? Tamo bei na anjam endi aqa damu plaltosim merbimqa e poibqas.” Osiqa Filip metonaqa a karis gogetosiq ombla awoeb.

³² Tamo di a Qotei aqa anjam endegsi sisiyoqnej, “A kaja du bul qalib moiqaɲa osi gileb. Kaja nanɲi ɲunɲum joqetnɲreq nab mequmosib unub dego kere a mequmesoqnej.

³³ Nanɲi a tulaɲ ugeugeiyosib gisaɲ anjam gargəkoba aqa jejamuq di laɲa qametoqneb. Deqa a mandamq endi olo sqasai. A anɲro saiqoji unu deqa tamo qudei na aqa anɲro bei qa marqa keresai.”

³⁴ Itiopia tamo dena anjam di sisiyekritosiq Filip minjej, “Ni e merbe. Qotei aqa medabu o qaji tamo aqa anjam endi yai qa nenɲrenɲej? A segi qa kiyo tamo bei qa kiyo nenɲrenɲej?” ³⁵ Onaqa Filip a anjam dena utru atsiq Qotei aqa anjam qudei ti turtosiq Yesus qa saiyoqnej. ³⁶ Onaqa nanɲi gam dauryosib aiyoqnsib gam qalaq di ya bei sonaq unsibqa Itiopia tamo dena Filip minjej, “Ni une. Ya agide. Inɲi bei na e getentbqa keresai. Deqa ni e yansbe.” ³⁷ Onaqa Filip na minjej, “Ni are bulyosim ino areqalo kalil Yesus qa singilatqam di e ni yansmqai.” Onaqa minjej, “E ijo areqalo Yesus Kristus qa singilatqam poibqo, a Qotei aqa Niri.”

³⁸ Degsi minjsiq aqa karis tigeltosiq nanɲi aiyele mandamq aisib Filip na a osiq yaq aisiq yansej. ³⁹ Onaqa nanɲi aiyele yaq dena tigelonabqa Tamo Koba aqa Mondor na Filip loumtosiq osi gilsiq sawa beiq di atnaqa Itiopia tamo a olo Filip unosai. A yanso ej deqa a tulaɲ areboleboleiyonaqa gam dauryosiq aiyej. ⁴⁰ Onaqa Filip a Asdot qureq di brantosiq dena walweloqnsiq qure qureq di Yesus aqa anjam bole tamo unɲasari nanɲi minjroqnsiq gilsiq Sisaria qureq di brantej.

9

Sol a are bulyosiq Yesus qa aqa areqalo singilatej

¹ Bati deqa Sol na tamo unɲasari Tamo Koba Yesus dauryoqneb qaji nanɲi ugeugein-jrsim moiyoɲnɲraqajqa singila na maroqnej. Deqa a atra tamo gate aqaaq gilsiq minjej,

² “Ni anjam bei nenngrenyosim ebimqa e anjam di osiy gilsiy Damaskus qureq di Juda tamo kokba nanngi enjrqai. Enjritqa nanngi na anjam di sisiyosib e odbibqa tamo ungasari Damaskus qureq di Yesus aqa gam dauryeqnub qaji nanngi tontnjrsiy joqsiy Jerusalem bqai.” ³⁻⁴ Degsi minjnaqa anjam di nenngrenyosiq yonaqa walwelosi gilsiq Damaskus qure jojomyeqnaqa gamq di pulonj singila koba minjal ti lanj goqe na aqaq aisiq tulan rianonaqa a ulonosiq mandamq di neiej. Neiesosiqqa Yesus aqa kakro quej. Yesus na minnej, “O Sol, ni kiyaga e ugeugeibeqnum?” ⁵ Onaga Sol na minnej, “O Tamo Koba, ni yai?” Onaga minnej, “E Yesus agi ni na ugeugeibeqnum. ⁶ Deqa ni tigelosim Damaskus qureq gile. Gilsim dia tamo bei itqam. A na ni wau kiye yqam di mermqas.”

⁷ Onaga tamo nanngi Sol ombla walweloqneb qaji nanngi Yesus aqa kakro qusib nam ateb nanngi tamo bei unosai. Deqa nanngi ulaosib mequmosib lanja tigelesoqneb. ⁸ Onaga Sol a mandamq dena tigelosiqqa nam plaltej a sawa unqa keresai. Deqa nanngi a babanyosib Damaskus qureq osi gileb. ⁹ Sol a bati qalub nam qandimyonag soqnej. Deqa a inji bei uyosai. A ya uyosai dego.

¹⁰ Damaskus qureq di tamo bei aqa nam Ananaias a soqnej. A Yesus dauryoqnej qaji. Tamo Koba a na aqa areqalo waqtetosiqqa neioibilqei na minnej, “O Ananaias.” Onaga minnej, “Tamo Koba, e agiende.” ¹¹ Onaga Tamo Koba a na minnej, “Ni tigelosimqa gam bei aqa nam Tintinj di dauryosim gilsim Judas aqa talq di brantqam. Tarsus tamo bei aqa nam Sol a dia pailyoqnsiq unu di unqam. ¹² E na Sol aqa areqalo waqtetonumqa a neioibilqei na kumbra endegsi unqo. Tamo bei aqa nam Ananaias a bosim Sol aqaq di ban atimqa nam poiyim sawa unqas.”

¹³⁻¹⁴ Onaga Ananaias na kamba minnej, “O Tamo Koba, Sol a Jerusalem dia ino tamo ungasari nanngi tulan ugeugeinjreqnu. Atra tamo kokba nanngi na a qarinyonab Damaskus qure endeq bej. A qure endia tamo ungasari ino nam metoqnsib pailmeqneb qaji nanngi tontnjrsim joqsim Jerusalem aiqajqa deqa bej. Tamo gargekoba nanngi degsib mareqneb e queqnum.” ¹⁵ Onaga Tamo Koba a na Ananaias minnej, “Ni ijo anjam dauryosim Sol aqaq gile. Sol a ijo wau tamo. E na a giltem deqa a ijo nam osi walwelosim sawa sawa kalilq di tamo ungasari Qotei qaliesai qaji nanngi ti mandor kokba ti Israel nanngi ti ijo nam ubtosim minjroqngas. ¹⁶ A ijo nam qa gulbe gargekoba itoqngas. Gulbe di e na osoryoqnit itoqngas.”

¹⁷ Onaga Ananaias na minnej, “Od, Tamo Koba, e ino anjam dauryqai.” Osiqa tigelosiq gilsiq Sol soqnej qaji tal di gogetosiqqa Sol aqaq di ban atsiqa minnej, “O ijo was Sol, Tamo Koba Yesus agi gamq di a segi qa babtonaq ni unem qaji a na e endegsi merbqo, ‘Ni gilsim Sol boletimqa aqa namdamu olo poiyqas. Yimqa Mondor Bole a Sol aqa are miligiq aisim a singilatqas.’ O Sol, Yesus na e degsi merbosiqqa qarinqboqa agi e inoq bonum.”

¹⁸ Ananaias na Sol degsi minjnaqa bati qujai deqa inji bei qe gajige bul Sol aqa namdamuq dena ulononaq nam poiyonaqa sawa unej. Sawa unsiqa tigelonaq Ananaias na Yesus aqa nam na yansej. ¹⁹⁻²⁰ Yansonaqa a inji uynaqa jejamu singilaej.

Sol a Damaskus qureq di maroqnej, “Yesus a Qotei aqa Niri”

Sol a bati qudei Damaskus qureq di tamo ungasari Yesus dauryoqneb qaji nanngi koba na korooqneb. A Juda nanngo Qotei tal dego miligiq giloqnsiqqa nanngi endegsi minjroqnej, “Yesus a Qotei aqa Niri.” ²¹ Yeqnaqa tamo ungasari aqa anjam quoqneb qaji nanngi tulan prugoqnsib maroqneb, “Ningi uniy. Sol a Yesus aqa anjam mare mare laqnu. A nami Jerusalem dia tamo ungasari Yesus aqa nam metoqnsib pailyeqnub qaji nanngi ugeugeinjroqnej. Osiqa Damaskus endia dego nanngi tontnjrsim atra tamo kokba nanngoq olo joqsim aiqajqa bej.” Tamo ungasari nanngi degsib maroqnsib tulan prugoqneb.

²² Sol a singila na Qotei aqa wau yeqnaqa aqa singila ti powo ti tulan kobaoqnej. Deqa a Qotei aqa anjam geregere plaltoqnsiqqa endegsi maroqnej, “Yesus a bole Kristus Qotei na qarinyej qaji.” Degsi mareqnaqa Juda tamo kokba Damaskus di soqneb qaji nanngi aqa anjam qalotqa keresaiinjroqnej.

Juda tamo kokba nanği Sol qalsib moiyoṭqajqa maroqneb

²³ Onaqa bati gargəkoba yala koboonaqa Juda tamo kokba nanği koroosib mareb, “Iga Sol qalsim moiyoṭqom.” ²⁴⁻²⁵ Nanği degsib marsibqa Sol a ulañaim deqa nanği qolo ti qanam ti qure aqa siranme kalil taqatesoqneb. Taqatesonabqa tamo unğasari Sol dauryoqneb qaji nanği na qolo a osib gumbaḡ di jigsib qure aqa jeñ gogetosib sil na gumba tontosib goge na ura uratonab jeñ qalaq aiyej.

Sol a Jerusalem aisiq di soqnej

²⁶ Bunuqna Sol a walweloṣiqa Jerusalem di brantosiḡ tamo unğasari Yesus dauryoqneb qaji nanğoḡ gilsiq minjrej, “E ninği koba na Qotei aqa wau ojḡom.” Degsi minjrnaqa nanği a ulaiyosib saidyeb. Di kiyaaqa? A Yesus dauryoqnej di nanği poinjrosai deqa. ²⁷ Onaqa Barnabas na Sol osiqa Yesus aqa anjam maro tamo nanğoḡ gilsiq Sol a nami gamḡ di Tamo Koba unnaqa anjam minjej qaji deqa nanği sainjrej. Sol a Damaskus dia Yesus aqa ñam na anjam mare mare laqnej a ulaosaioqnej deqa ti Barnabas na nanği sainjrej. ²⁸ Deqa nanği Sol osib koba na soqneb. Sosibqa Sol a Jerusalem dia Tamo Koba aqa ñam na anjam mare mare laqnej. A ulaosaioqnej. ²⁹ Bati bei Sol a Juda tamo qudei ti anjam na qotoqneb. Tamo nanği di Grik anjam maro qaji. Nanği Sol ombla anjam na qotsibqa nanği a qa ugeosib mareb, “Iga Sol qalsim moiyoṭqom.” ³⁰ Onaqa Yesus aqa tamo unğasari nanği deqa qusibqa Sol osib Sisaria qureq osi gileb. Gilsib dena Sol qarinyonabqa Tarsus qureq gilej.

³¹ Bati deqa Judia sawaḡ di, Galili sawaḡ di, Samaria sawaḡ di dego tamo unğasari Yesus qa nanğo areqalo sinğilateb qaji nanği geregere lawo na soqneb. Nanği bati gaigai Tamo Koba aqa sorgomḡ di sonabqa Mondor Bole na are sinğilatetnjroqnej. Tamo unğasari gargəkoba nanği are bulyoqnsib Kristen nanğo miligiq aiyeq nab nanği tulañ kobaoqneb.

Pita na Ainius boletej

³² Ariya Pita a sawa bei beiq di laqnsiqa gilsiq Lida qureq di brantej. Brantosiqa Qotei aqa segi tamo unğasari qure dia soqneb qaji nanği itnjrej. ³³⁻³⁴ Dia tamo bei soqnej aqa ñam Ainius. A jejamu laiyoṇaq soqnej. Wausau 8 a bijalḡ di ñeiesoqnej. Onaqa Pita na unsiqa minjej, “Ainius, Yesus Kristus na ni boletmḡo. Deqa ni tigelosim ino bijal qale.” Degsi minjnaqa aqa jejamu sinğilaonaq a tigelej. ³⁵ Onaqa tamo unğasari kalil Lida qure ti Saron sawa ti dia soqneb qaji nanği tamo di boleonaq unsibqa nanği are bulyosib Tamo Koba qa nanğo areqalo sinğilateb.

Pita na Tabita tigeltej

³⁶ Jopa qureq di uña bei soqnej aqa ñam Tabita. A Yesus dauryoqnej qaji. Grik anjam na aqa ñam Dorkas. A uña bolequja. A gaigai kumbra tulañ bolequja yoqnsiqa tamo unğasari inği inği saiḡoji nanği lueinjroqnsiḡ inği anainjroqnej. ³⁷ Bati bei a maiyosiḡ moiyej. Moinaqa uña qudei na aqa jejamu yansosib warum bei goge di atnab soqnej. ³⁸ Lida qure di Jopa qure jojom. Deqa Jopa qureq di tamo unğasari Yesus dauryoqneb qaji nanği Pita a Lida qureq di soqnej di qusibqa tamo aiyeḡ qarinyonabq nab aisiḡ Pita minjeb, “Ni urur au. Ni iga daurgosim koba na Jopa qureq gilqom.” ³⁹ Onaqa Pita a tigeloṣiqa nanği daurnjrṣiqa koba na gilsib Jopa qureq di branteb. Brantonabqa nanği Pita osib uña moiyej qaji aqa warum miligiq gileb. Gilnabqa uña qobul kalil nanği Pita aqa areḡ di koroosib akamoqneb. Osib gara jugo ti gara tugo ti nami Dorkas a nanği koba na sosibqa gereiyelenej qaji di Pita osoryeb. ⁴⁰ Onaqa Pita a nanği minjrej, “Ninği kalil oqediy.” Degsi minjrnaqa nanği oqedonab sinḡa pulutosiḡ Qotei pailyej. Pailyosiḡ koboonaqa uña moiyej qaji aqa areḡ gilsiq minjej, “O Tabita, ni tigel.” Degsi minjnaqa a ñam plaltosiqa Pita unsiḡ tigeloṣiḡ awoej. ⁴¹ Onaqa Pita na aqa bañ ojsiḡ tigeltej. Tigeltosiqa Qotei aqa segi tamo unğasari nanği ti uña qobul nanği ti metnjrnaqa nanği warum miligiq bosib Tabita uneb a ñambile soqnej. ⁴² Onaqa Jopa qureq di tamo unğasari kalil nanği

manwa deqa qusibqa nanği gargekoba Tamo Koba qa nanço areqalo singilateb. ⁴³ Onaqa Pita a bati gargekoba yala Jopa qureq di soqnej. Tamo bei wagme aqa jegara na inği inği gereiyo qaji aqa ñam Saimon aqa talq di a ombla soqneb.

10

Lañ anğro bei na Kornilius anjam minjej

¹ Sisaria qureq di tamo bei soqnej aqa ñam Kornilius. A Rom tamo. A qaja tamo nanço gate. A na qaja tamo 100 nanği taqatnjroqnej. Qaja tamo nanği di Itali sawa qaji. ² Kornilius a Qotei aqa kumbra dauryoqnej qaji. Deqa tamo unğasari kalil a ombla tal qujaiq di soqneb qaji nanği a ti Qotei aqa sorgomq di soqneb. Juda nanği inği inği saiinjreqnaqa a nanği silali qa aqaryainjroqnej. A bati gaigai Qotei pailyoqnej. ³ Ariya bati bei sen kelintonaqqa Qotei na Kornilius aqa areqalo waqtetonaqa ñeio bulosiqa Qotei aqa lañ anğro bei aqaq bonaq unej. Unnaqa lañ anğro dena minjej, “O Kornilius.” ⁴ Onaqa Kornilius na lañ anğro di koqyosiqq tulañ ulaugetosiq minjej, “O Tamo Koba, ni kiyaaq ijoq bonum?”

Onaqa lañ anğro dena minjej, “Qotei a gaigai ino pailyo queqnu. Juda nanği inği inği saiinjreqnaqa ni na nanği aqaryainjreqnum. Ino kumbra di Qotei a unoqnsiq deqa a ni qa tulañ areboleboleiyeqnu. ⁵ Deqa ni que. Ni na tamo qudei nanği qarijnjrimqa Jopa qureq aisib dia tamo bei aqa ñam Saimon ñam bei Pita a itqab. A itosib osib babqa a na anjam bei ni mermqas. ⁶ A tamo bei wagme aqa jegara na inği inği gereiyo qaji aqa ñam Saimon aqa talq di unu. Aqa tal agi alile qalaq di unu.”

⁷ Lañ anğro dena Kornilius anjam degsi minjsiqq olo ulañonaqa Kornilius na aqa kangal tamo aiyel metnjrnaqa aqa areq beb. Qaja tamo qujai dego metonaq aqa areq bej. Qaja tamo di a Qotei aqa kumbra dauryoqnej qaji. A bati gaigai Kornilius ombla sosiqqa wauetoqnej. ⁸ Onaqa Kornilius na anjam kalil lañ anğro a marej qaji di nanği qalub minjrsiqqa qarijnjrnaq Jopa qureq aiyeb.

Pita a ñeio bulej

⁹ Nanği walwelosi aisib gamq di qoloinjrnaqa ñereñeb. Olo nebeonaqa tigelosib aisib Jopa qure jojomyeqnaqqa bati qujai deqa Pita a Qotei pailyqa osiqqa warum bei gogeqsi deq oqej. Di qanam jige. ¹⁰⁻¹¹ Oqsıq warum dia sonaqa a manyonaqa uña qudei nanği minjrnaqa inği goiyeteb. Inği goiyeqnaqqa Qotei na Pita aqa areqalo waqtetonaqa a ñeio bulej. A ñeio bulosiqa lañ waqonaq inği bei gara kobaquja bul plalosiq mutu qolqeq di ojelenosib lañ goge dena ura uratonab aiyeqnaq unej. ¹² Gara miligiq di wagme utru segi segi soqneb. Bel ti baun ti amal ti bagu ti qebari ti sonab unjrej. ¹³ Unjrsiqqa kakro bei quej. A marej, “Pita, ni tigelosim wagme bei qalsim uye.” ¹⁴ Onaqa Pita na minjej, “O Tamo Koba, e uyqasai! Wagme uge uge deqaji e nami uyosaiqnem. Wagme deqaji uyqajqa di getento koba.” ¹⁵ Osiqa Pita a kakro di olo quej. A marej, “Inği inği e jiga saiqoji qa maronum di ni olo uge qa maraim.” ¹⁶ Gara di degsi aiyoqalubtosiqqa olo torei oqej.

¹⁷ Ñeio di aqa utru Pita a poiyoşai. Deqa a are koba qalsiq soqnej. Onaqa tamo qalub Kornilius na qarijnjrej qaji nanği Jopa qureq di brantosib tamo qudei nanği endegsib nenemnjreb, “Saimon aqa tal qabi unu?” Degsib nenemnjrnabqa nanği na minjreb, “Saimon aqa tal agide.” Onaqa nanği walwelosib Saimon aqa tal meq di tigeleb. ¹⁸ Tigelosib maosib mareb, “Saimon ñam bei Pita a tal endi unu e?” ¹⁹ Pita a ñeio deqa are koba qaleqnaqa Qotei aqa Mondor na minjej, “Ni que. Tamo qalub bosib ni qa maronub. ²⁰ Deqa ni tigelosim nanği daurnjrsim gile. Ni are gulbeimaiq. E na nanği qarijnjronum bonub.”

²¹ Onaqa Pita a tal uratosiq mandamq aisiq nanço areq di brantosiq minjrej, “Ninği tamo ñameqnaq qaji agi e di. Ninği kiyaaq bonub?” ²² Onaqa nanği na minjreb, “Qaja tamo

gate aqa ñam Kornilius a tamo bolequja. A Qotei aqa sorgomq di sosiqa kumbra bole dauryeqnu. Juda kalil nanqi a qa mareqñub, 'A tamo bolequja.' Ni que. Ya bilaq Qotei aqa lan angro bei a Kornilius aqaq di brantosiq minjej, 'Ni tamo qudei nanqi qarinjrimqa aisib Pita minjib ino talq bosim anjam bei mermim quqwam.' ” ²³ Onaqa Pita a nanjo anjam di qusiqa nanqi joqsqa tal a soqnej qaji dia koba na soqneb. Nerejosib nebeonaqa Pita a nanqi koba na tigelosib gileb. Jopa tamo qudei Yesus dauryoqneb qaji nanqi dego koba na gileb.

Pita a Kornilius aqa talq gilej

²⁴ Nanqi gilsib gamq di qoloinjrnaqa nerenjeb. Olo nebeonaqa nanqi tigelosib gilsib Sisaria qureq di branteb. Kornilius a nanqi qa tarinoqnsiq ñam atoqnej. A na aqa tamo si nanqi ti aqa segi len nanqi ti kalil minjrnaq bosib a ti koroosib tarinoqneb. ²⁵ Onaqa Pita a gilsiq Kornilius aqa talq di brantej. Brantosiq tal gogetonaqa Kornilius a bosiq Pita aqa sinjaq di sinja pulutosiq a binijey. ²⁶ Onaqa Pita na Kornilius tigeltosiq minjej, “Ni tigel. Ni e binibaim. Aqo ombla mandam tamo.” ²⁷ Degsi minjsiq nanqi ombla anjam qairosib warum bei miligiq gileb. Warum miligiq di tamo ungasari gargekoba nanqi koroesonab unjrej.

²⁸ Unjrsiq minjrej, “Ninji qalie, e Juda tamo. Ninji Juda tamo sai. Ninji sawa bei qaji. Deqa gago Juda kumbra agiende. Iga nunjo tal gogetqajqa getento koba. Iga ninji koba na laqajqa dego getento koba. Moses aqa dal anjam nami degsi nenjrenjey unu. Ariya Qotei na e endegsi merbej, 'Sawa bei bei qaji nanqi ijo ñamgalaq di tamo uge edegaim.' Qotei na e degsi merbej. ²⁹ Deqa ninji e qa anjam qarinyonab e nunjo anjam gotranjosai. E nunjo anjam dauryosim bosim nunjo tal gogetonum. Deqa ninji merbiy, ninji kiyaaqa e qa anjam qarinyeb?”

³⁰⁻³¹ Onaqa Kornilius na Pita minjej, “Ya ya endi bati qolqe gilqo sen bati kere endego sen kelintonaaqa e pailyeqnamqa tamo bei gara tulan qat jigsqa bosiq ijo ulatamuq di tigelosiq merbej, 'O Kornilius, Qotei a gaigai ino palyo queqnu. Juda nanqi ingi ingi sainjreqnaqa ni na nanqi aqaryainjreqnum. Ino kumbra di Qotei a unoqnsiq deqa a ni qa tulan areboleboleiyeqnu. ³² Deqa ni que. Ni na tamo qudei nanqi qarinjrimqa Jopa qureq aisib dia tamo bei aqa ñam Saimon ñam bei Pita a itqab. A itosib osib babqa a na anjam bei ni mermqas. A tamo bei wagne aqa jegara na ingi ingi gereiyo qaji aqa ñam Saimon aqa talq di unu. Aqa tal agi alile qalaq di unu.' ³³ Lan angro na e degsi merbonaqa e tamo qudei nanqi urur qarinjrnab Jopa qureq aisib inoq di branteb. Brantonabqa ni na nanqi daurnjrsim agi ijo talq bonum. Deqa e ni qa tulan areboleboleibqo. Endego iga kalil endia koroosimqa Qotei aqa ñamgalaq di awejunum. Deqa anjam kalil Tamo Koba a na ni mermej qaji di mergimqa iga quqwom.” Kornilius na Pita degsi minjej.

Pita a anjam bole palontej

³⁴ Onaqa Pita a tigelosiq nanqi endegsi minjrej, “Endego e qalieonum, Qotei a tamo qudei bole qa maroqnsiq olo tamo qudei uge qa marosaieqnu. Aqa ñamgalaq di tamo kalil kerekere unub. ³⁵ Deqa sawa sawa kalilq di tamo ungasari kumbra bole bole yoqnsib Qotei aqa sorgomq di unub qaji nanqi Qotei na tulan areinjreqnu. ³⁶ Bole, nami Qotei na aqa anjam bole qarinyonaqa Israel nanjo segiq aiyej. Anjam bole di aqa damu endegsi unu. Tamo ungasari nanqi Qotei ti ombla jeu atoqnsib sonabqa Yesus Kristus na jeu kobotej. Yesus a tamo kalil nanjo Tamo Koba. ³⁷ Ninji qalie, Jon a bosiq tamo ungasari nanqi yanso qa anjam minjroqnej. Bati deqa Yesus Nasaret qaji a Galili sawaq di aqa wau utru atsiqa walweloqnsiq Judia sawa nanjo qure kalil keretoqnsiq wauoqnej. ³⁸ Qotei na aqa Mondor Bole ti aqa singila ti Yesus yonaqa a walweloqnsiq kumbra bole bole yoqnej. Yoqnsiq tamo ungasari Satan na ugetnjro qaji nanqi kalil boletnjroqnej. Qotei a Yesus ombla soqneb deqa a singila ti wauoqnej. ³⁹ Yesus a Juda

nanngo sawa ti Jerusalem qure ti dia manwa gargekoba yeqnaqa iga gago namdamu na unoqnm. Iga deqa bini saoonsim laqnum. Ariya nanngi na Yesus osib namburbasq di qalsib moiyyoteb. ⁴⁰ Bati qalub koboonaqa Qotei na Yesus olo subq na tigeltonaqa a tigelosiqa gago namdamuq di branteqnaqa iga unoqnm. ⁴¹ A Juda kalil nanngo namdamuq di brantosaioqnej. Iga Qotei na aqa anjam mare mare laqajqa giltgej qaji gagoq di segi brantoqnej. Agi a subq na tigelosiqa iga koba na awoqnsimqa ingi ti ya ti uyoqnm. ⁴² A na mergej, 'E segi qujai Qotei na giltbej qaji. Deqa mondon e na tamo nambile so qaji ti tamo moreno qaji ti nanngi peginjrjai. Ningi na tamo ungasari nanngi e qa degsib minjroqniy.' Yesus na iga degsi mergej. ⁴³ O ijo was, Qotei aqa medabu o qaji tamo kalil nanngi nami endegsib maroqneb, 'Qotei na tamo ungasari kalil Kristus qa nanngo areqalo singilatqab qaji nanngi aqa nam na nanngo une kobotetnrqas.' "

Qotei na sawa bei bei qaji nanngi aqa Mondor Bole enjrej

⁴⁴⁻⁴⁶ Pita a anjam degsi mareqnaqa bati qujai deqa Mondor Bole aisiqa tamo kalil Pita aqa anjam quoqneb qaji nanngo mej bulyetnrnaqa nanngi qure utru segi segi nanngo anjam poinjrnaqa marelenoqneb. Maroqnsib Qotei aqa nam soqteqnaqba Juda Kristen Pita koba na beb qaji nanngi di qusibqa tulan prugeb. Di kiyaaqa? Bati di Qotei na sawa bei bei qaji nanngi dego aqa Mondor enjrej deqa. Onaqa Pita a endegsi marej, ⁴⁷ "Iga Juda tamo unum. Iga nami Qotei aqa Mondor em. Dego kere bini sawa bei bei qaji nanngi aqa Mondor onub. Deqa tamo bei na iga nanngi yansnrqajqa saidgwa keresai." ⁴⁸ Osiqa nanngi minjrej, "Ningi Yesus Kristus aqa nam na yanso oiy." Degsi minjrnaqa nanngi na yanso osib Pita minjeb, "Ni bati qudei iga koba na endi sqom." Degsi minjnabqa a nanngi koba na soqneb.

11

Pita a Jerusalem aiyej

¹ Yesus aqa anjam maro tamo nanngi ti Yesus aqa tamo ungasari kalil Judia sawaq di soqneb qaji nanngi ti anjam endegsib queb, "Sawa bei bei qaji nanngi dego Qotei aqa anjam osib nanngo areqaloq di singilateb." ² Onaqa bati bei Pita a Jerusalem aisiq di sonaqa Juda tamo qudei Yesus dauryoqneb qaji nanngi na Pita nrinqtosib minjeb, ³ "Sawa bei bei qaji nanngi mulun unosaieqnub. Deqa ni kiyaaqa nanngo tal gogetosim nanngi ti awoosim ingi uyoqnm?"

⁴ Onaqa Pita a nanngo anjam di qusiqa utruq na anjam endegsi sainjrej, ⁵ "E Jopa qureq di pailyeqnamqa Qotei na ijo areqalo waqtetbonaqa e neio bulem. E neio bulosimqa ingi bei gara kobaquja bul plalosiq mutu qolqeq di ojelenosib lan goge na uratonab ijo ulatamuq ainaq unem. ⁶ Unsim geregere gara miligi peleyosim wagne utru segi segi unjrem. Wagne juwan ti amal ti bagu ti qebari ti gara miligiq di sonab unjrem. ⁷ Unjrsimqa kakro bei quem. A merbej, 'O Pita, ni tigelosim wagne bei qalsim uye.' ⁸ Onaqa e marem, 'O Tamo Koba, e uyqasai! Wagne uge uge deqaji e nami uyosaiqnm. Wagne uge deqaji uyqajqa di getento koba.' ⁹ Onaqa kakro di a olo lan goge na brantej. A marej, 'Ingi ingi e jiga saiqoji qa maronum di ni olo uge qa maraim.' ¹⁰ Gara di degsi aiyoqalubtosiq wagne kalil gara ti olo torei goge oqej.

¹¹ "Bati qujai deqa tamo qalub nanngi bosib e soqnm qaji tal meq di tigeleb. Tamo bei na nanngi Sisaria qureq dena qarinqjrnaq ijoq beb. ¹² Bonab Qotei aqa Mondor na e merbej, 'Ni tigelosim nanngi qalub daurnjrsim gile. Ni are gulbeimaiq.' Degsi merbonaqa e tigelosim nanngi qalub daurnjrsim Yesus aqa tamo 6 agi endia tigelejunub qaji nanngi koba na gilem. Gilsim Sisaria qureq di brantosim tamo di aqa tal gogetem. ¹³⁻¹⁴ Gogetonamqa tamo dena iga endegsi saigej, 'Lan angro bei a bosiq ijo talq endi tigelesonaq e unem. Unnamqa merbej, "Ni na tamo qudei nanngi qarinqjrnaq Jopa qureq aisib dia tamo bei aqa nam Saimon nam bei Pita a itqab. A itosib osib babqa a na ni

Qotei aqa anjam mermimqa anjam dena Qotei na ni oqas. Osim tamo ungasari kalil ni ombla tal qujaiq endi unub qaji nanği dego elenqas.”¹⁵ O ijo was, tamo dena iga degsi saigonaga e kamba anjam marqa yeqnamqa Mondor Bole a tamo kalil tal dia koroesoqneq qaji nanğoq aiyej. Mondor a nami iga Juda gagoq aiyej dego kere nanğoq aiyej.¹⁶ Nanğoq ainaqa e unsimqa Tamo Koba aqa anjam nami marej qaji deqa olo are qalem. Agi a endegsi marej, ‘Jon a ya na tamo ungasari nanği yansnjroqnej. Ariya e Mondor Bole aqa singila na ninği yansngwai.’¹⁷ O ijo was ninği quiy. Iga nami Tamo Koba Yesus Kristus qa gago areqalo singilatonaqqa Qotei na aqa Mondor Bole iga egej. Bini sawa bei bei qaji nanği dego Yesus qa nanğo areqalo singilateqnaqqa Qotei na aqa Mondor nanği enjreqnu. Deqa Qotei aqa wau di e na getentqa keresai.”

¹⁸ Onaqa Juda tamo Pita nirinğeb qaji nanği aqa anjam di qunabqa nanğo nirinğ koboej. Deqa nanği Qotei aqa ñam soqtosib mareb, “Bole, Qotei a sawa bei bei qaji nanği dego are bulyetnjreqnu. Deqa nanği dego nambile gaigai sqab.”

Antiok qureq di tamo ungasari gargekoba nanği are bulyoqneq

¹⁹ Ariya Juda tamo Stiven qaleb qaji nanği na Kristen nanği ugeugeinjreqnab segi segi jaraiyosib Fonisia sawa ti Saiprus nui ti Antiok qure ti deq gileleqneq. Gilsib dia Qotei aqa anjam mare mare laqneq. Laqnsibqa Juda nanği segi Qotei aqa anjam minjroqneq. Sawa bei bei qaji nanği Qotei aqa anjam minjrosaiyoqneq.²⁰ Ariya Kristen qudei nanği Saiprus ti Sairini ti dena tigelosib Antiok qureq aisib Grik nanği dego Tamo Koba Yesus aqa anjam bole minjroqneq.²¹ Kristen nanği di Tamo Koba aqa singila ti wauoqneq deqa tamo ungasari tulan gargekoba nanği Yesus qa nanğo areqalo singilatoqnsib are bulyoqneq.

²² Onaqa Yesus aqa tamo ungasari Jerusalem di soqneq qaji nanği kumbra deqa qusibqa Barnabas qarinyonab Antiok gilej.²³ Antiok gilsiqqa Qotei a Grik nanği qa dego are boleiyosiqqa aqaryainjroqnej di unej. Unsiqa tulan areboleboleiyey. Deqa a na nanği kalil are singilatetnjroqnsiqqa minjroqnej, “Ninği Tamo Koba a gaigai dauryoqnsib soqniy.”²⁴ Barnabas a tamo bolequja. Mondor Bole aqaq di sonaqa a singila ti wauoqnej. Aqa areqalo kalil Tamo Koba Yesus qa singilatosiq soqnej. Deqa a Yesus aqa anjam mareqnaqa tamo ungasari gargekoba nanği quoqnsib Yesus aqaq boqneq.

²⁵ Ariya bati bei Barnabas a Sol ñamqajqa marsiq Tarsus qureq gilej.²⁶ Gilsiq Sol ñamosiq itosiq ombla puluosib Antiok olo aiyeq. Aisib dia wausau qujai Yesus aqa tamo ungasari nanği koba na wauoqneq. Wauoqnsibqa tamo ungasari tulan gargekoba nanği Qotei aqa anjam minjroqneq. Antiok dia tamo ungasari Yesus dauryoqneq qaji nanğo ñam Kristen wainjreb.

²⁷ Onaqa bati bei Qotei aqa medabu o qaji tamo qudei nanği Jerusalem dena wal-welosib Antiok beb.²⁸ Bei aqa ñam Agabus. Nanği Antiok bonabqa Qotei aqa Mondor na Agabus medabu singilatetonaqa a tigelosiqqa marej, “Sawa sawa kalilq di nanği mam koba oqab.” Agabus a degsi marej. Mam di bunuqna Mandor Koba Klodius aqa bati qa brantej.²⁹ Yesus aqa tamo ungasari nanği Agabus aqa anjam di qusibqa nanği nanğo segi segi silali soqnej di koroiyeb. Koroiyosib nanğo Kristen was Judia sawaq di soqneq qaji nanği aqaryainjrqa marsib silali qarinyonab nanğoq aiyej.³⁰ Silali di nanği Barnabas Sol wo enjnabqa nanği na osi aisib Kristen gate Judia sawaq di soqneq qaji nanğo banq di ateb.

12

Herot na Pita ojsiqqa tonto talq di waiyej

¹ Bati deqa Mandor Herot na Yesus aqa tamo ungasari qudei nanği ojelenosiqqa ugeugeinjroqnej.² Osiqa a na qaja tamo bei qarinyonaqa gilsiq Jon aqa was Jems serie na qalnaq moiyej.³ A degyonaqa Juda tamo kokba nanği areboleboleinjrej di qalieosiq

deqa Pita dego ojej. Bati di Bem Tiyosai Qaji Uyqajqa Yori Bati Koba. ⁴ Herot a Pita ojsiqa tonto talq di waiyosiqa qaja tamo 16 nanği minjrnaqa nanği Pita taqatesoqneb. Herot a endegsi are qalej, “Yori bati koba ñam Pasova di koboamqa e Pita osiy Juda nanğo ulatamuq di tigeltqai.” ⁵ Pita a tonto talq di sonaqa Yesus aqa tamo unğasari nanği sinğila na Pita qa pailyoqneb.

Lan anğro bei a bosiq Pita tonto talq dena oqeq atej

⁶ Herot a marej, “Nebeamqa e na Pita osiy Juda nanğo ulatamuq di tigeltqai.” Qolo deqa qaja tamo aiyel na Pita osib tonto tal miligiq di warum beiq waiyosib ambletosib sil kokba aiyel na tontonab ñeiesoqnej. Qaja tamo qudei nanği tonto tal siranme jojomq di tigelesosib taqatoqneb. ⁷ Onaqa qolo qujai deqa Tamo Koba aqa lan anğro bei a warum miligiq di brantoqujatej. Aqa rian na warum di tulan suwantej. Onaqa lan anğro dena Pita jar banğaq di kontosiqa dudumyej. Dudumyosiq minjej, “Ni tigelokuqat.” Degsi minjnaqa sil kokba aiyel Pita aqa ban qoseb qaji di pamblonosi uloneb. ⁸ Onaqa lan anğro na olo Pita minjej, “Ino gara tigsim ino sinğa tatal jige.” Onaqa Pita a degyonaqa olo minjej, “Ino gara jugo dego jigsim e daurbe.” ⁹ Degsi minjnaqa Pita a warum di uratosiq lan anğro dauryosiq gilej. Lan anğro a bole Pita oqeq atej di Pita a poiynosai. A are qalej, “E ñeiobilqeionum kiyo?” ¹⁰ Nanği walwelosib qaja tamo bei tonto tal taqatesoqnej qaji di bunyosib gilsib olo qaja tamo bei bunyosib siranme kobaquja ain na gereiyo qaji di brantonab siran a segi waqonaqa nanği aiyel oqedeb. Siranme di tonto talq dena oqedosim qureq aiqajqa siranme. Nanği siranme dena oqedosib gam dauryosib giloqnsib lan anğro na Pita uratosiq ulanej.

¹¹ Onaqa Pita a poiyoonaqa marej, “Bole. Endego e qalieonum, Juda nanği e lubqa laqnaqqa Tamo Koba a na aqa lan anğro qarinyoqa bosiq e aqaryaibosiqa Herot aqa banq dena e oqo.” ¹² Pita a degsi poiyoonaqa walwelo sil gilsiq Jon aqa ñam bei Mak aqa ai Maria aqa talq di brantej. Tal miligiq di Kristen gargekoba nanği koroesosib Pita qa pailyoqneb. ¹³⁻¹⁴ Onaqa Pita a tal meq di brantosiq siranmeq di tigelosiq kindokindonosi q maeqnaqa kangal unğa bei aqa ñam Roda a bosiq siran waqtqa osiq Pita aqa kakro qusiq tulan areboleboleiyej. Onaqa a siran waqtqa uratosiq olo urur ti warum miligiq gilsiq nanği minjrej, “Pita bqo agi tal meq di tigelejunu!” ¹⁵ Onaqa nanği na minjeb, “Ni nanarionum. Di Pita sai.” Degsi minjnabqa a tulan sinğilaosiq minjrej, “E nanariosai. E bole maronum. Pita a bqo aqa kakro quonum.” Onaqa nanği na minjeb, “Di Pita sai. Di aqa lan anğro kiyo?”

¹⁶ Onaqa Pita a siranmeq di tigelesosiq kindokindoneqnaqa nanği kalil bosib siran waqtosib Pita unsib tulan prugeb. ¹⁷ Onaqa Pita a aqa ban soqtonaqa nanği kirionabqa Tamo Koba a na tonto talq dena oqeq atej deqa nanği sainjrej. Osiq minjrej, “Ninği gilsib Yesus aqa tamo unğasari kalil Jems ombla endegsib minjriy, ‘Pita a tonto talq dena oqedqo.’ ” Pita a nanği degsi minjrnsiq nanği uratnjrsiq tal beiq gilej.

¹⁸ Nebeonaqa qaja tamo tonto tal taqatesoqneb qaji nanği ñam ateb Pita a tonto talq di sosai. Nanği degsi unsibqa tulan ulaugetosib are koba qaloqnsib maroqneb, “Pita a qabitqo?” ¹⁹ Onaqa Herot na aqa qaja tamo qudei nanği minjrej, “Ninği tonto talq gilsib Pita osib boiy.” Degsi minjrnaqa nanği tonto talq gilsib Pita qa ñamonab ugeinjrej. Ugeinjrnaqa olo puluosib aisib Herot minjeb, “Pita a tonto talq di sosai.” Degsib Herot minjnabqa a segi gilsiq qaja tamo tonto tal taqatesoqneb qaji nanği nenemjnnaqa minjeb, “Pita a qabitqo kiyo di iga qaliesai.” Nanği degsib Herot minjnabqa a na aqa qaja tamo qudei nanği minjrej, “Nanği Pita geregere taqatosai deqa ninği na nanği ñumib morenqab.” Osiq bunuqna Herot a Judia sawa uratosiq Sisaria qureq gilsiq di soqnej.

Herot a moiyej

²⁰ Herot a nami Tair qure ti Saidon qure ti nanği qa ñirinugetej. Deqa tamo unğasari qure aiyel dia soqneb qaji nanği koroosib mareb, “Iga tamo qudei qarijnrimqa nanği

Sisaria qureq aisib Herot aqa are latetqab. Yim aqa n̄irin koboqas.” Nan̄gi degsib marsib tamo qudei qar̄in̄jrnabqa nan̄gi aisib Herot aqa talq di brantosib tal taqato tamo aqa ñam Blastus endegsib minjeb, “Ni na Herot minjim a odimqa iga a ombla qairqom. Yim aqa n̄irin koboqas.” Sawa kalil Herot a taqatoqnej qaji nan̄goq dena Tair ti Saidon ti nan̄gi na in̄gi awaiyoqneb. Utru deqa nan̄gi Herot aqa n̄irin kobotqajqa mareb. Onaqa Blastus a nan̄go anjam di qusiqa gilsiq Herot minjej.

²¹ Minjnaqa Herot a qusiqa odosiqa nan̄gi koba na qairqajqa bati atej. Bati brantonaqa nan̄gi koroonabqa Herot a nan̄gi anjam bei minjrqa osiqa mandor kokba nan̄go wala gaigai jigeqñub deqaji bei jigsiqua aqa awo jaram kobaq di awoosiq nan̄gi anjam minjroqnej. ²² Minjreqlaqa tamo un̄gasari koroesoqneb qaji nan̄gi aqa anjam di quoqnsib tulan̄ arebolebolein̄jnaqa lelen̄osib maroqneb, “Herot a mandam tamo sai. A dego qotei bei. Deqa a anjam degsi mareqnu.” ²³ Herot a Qotei bole aqa ñam soqtosai. A aqa segi ñam soqtoqnsiqa anjam maroqnej. Deqa Tamo Koba aqa lan̄ an̄gro bei urur aisiq Herot a ma uge yonaqa aqa bi ani ambli na uynab a moiyej.

²⁴ Bati deqa Tamo Koba aqa anjam tulan̄ kobaoqnsiqa qure qure kalil keretoqnej.

²⁵ Onaqa Barnabas Sol wo nan̄gi Jerusalem dia nan̄go wau kobotosib olo puluqa laqnsib Jon aqa ñam bei Mak a osib koba na Antiok qureq gileb.

13

Antiok qureq di Kristen nan̄gi na Barnabas Sol wo gilt̄njreb

¹ Antiok dia Qotei aqa medabu o tamo nan̄gi ti Qotei aqa anjam plalto tamo nan̄gi ti Kristen nan̄go ambleq di soqneb. Nan̄go ñam agiende. Bei Barnabas. Bei Simeon aqa ñam bei Niger. Bei Lusius. A Sairini qaji. Bei Manain. A nami Mandor Herot ombla tal qujaiq di an̄gro kiñilala sosib boleeb. Bei Sol. ² Nan̄gi Tamo Koba a qa louoqnsib in̄gi ti ya ti uratosib sonabqa Mondor Bole na nan̄gi minjrej, “Nin̄gi Barnabas Sol wo nan̄gi aiyel gilt̄njrsib qar̄in̄jribqa nan̄gi gilsib wau e na en̄jronum qaji di ojqab.” ³ Onaqa nan̄gi in̄gi ti ya ti uratosib pailiosib nan̄go aiyel gateq di ban̄ atsib qar̄in̄jrnab gileb.

Saiprus nuiq di Barnabas Sol wo nan̄gi Yesus aqa anjam bole maroqneb

⁴ Mondor Bole na nan̄gi aiyel qar̄in̄jrnaq gilsib Selusia qureq di brantosib dia qobun̄ bei gogetosib qobun̄ na gilsib Saiprus nuiq di branteb. ⁵ Brantosib Salamis qureq di tiryosib dena nan̄gi sin̄ga na walweloqnsib Juda nan̄go Qotei tal qudei miligiq giloqnsib Qotei aqa anjam minjre minjre laqneb. Jon aqa ñam bei Mak a nan̄gi aiyel daurn̄jsiq aqaryain̄jroqnej.

⁶ Nan̄gi Saiprus nui aqa qure kalil keretosib Pafos qureq di branteb. Osib qure dia quñam tamo bei aqa ñam Barjisas iteb. A Juda tamo. A na tamo un̄gasari nan̄gi gisa gisan̄jroqnsiqa endegsi minjroqnej, “E Qotei aqa medabu o qaji tamo bole.” ⁷⁻⁸ Rom nan̄go gate koba bei aqa ñam Sergius Paulus a Pafos qureq di soqnej. Barjisas a gaigai Sergius Paulus dauryosiq laqnej. Sergius Paulus a qalie tamo kobaquja. A na Barnabas Sol wo nan̄gi metn̄jrnaqa aqa areq bosib Qotei aqa anjam minjoqneb. Onaqa Barjisas (Grik anjam na aqa ñam Elimas) a are qalej, “E na Barnabas Sol wo nan̄go anjam gegentoqn̄qai. Sergius Paulus a Yesus qa aqa areqalo sin̄gilato uge.” ⁹⁻¹⁰ Sol aqa ñam bei Pol. Mondor Bole a Pol aqa miligiq aisiq sin̄gila yonaqa a na Elimas koqyosiq minjej, “Ni Satan aqa an̄gro. Ni kumbra bole kalil jeutosim laqnum. Ni gisan̄ anjam marqajqa ino areqaloq di maqejunu. Ni gisan̄ kumbra yqajqa tulan̄ sin̄gilaeqnum. Ni Tamo Koba aqa anjam bole beltoqnsimqa olo gisan̄ anjam segi mareqnum. Ino kumbra uge di ni uratqa keresai. ¹¹ Deqa ni que. Endego Tamo Koba aqa sin̄gila inoq aiyimqa ni ñamdamu geten̄mimqa bati gargekoba yala sen̄ un̄qasai.” Degsi minjnaqa aqa ñamdamu ambruiyonaqa a sawa un̄qa keresai. Deqa a na tamo qudei nan̄gi metn̄jroqnsiqa endegsi minjroqnej, “Nin̄gi ijo ban̄ ojsib e gam osorbiy.” ¹² Sergius Paulus a Tamo

Koba aqa singila di unsiqa Qotei aqa anjam Pol Barnabas wo nanği maroqneḅ qaji di poiyoḅaqa tulaḅ prugosiḅ Yesus qa aqa areqalo siḅgilatej.

Pol a Pisidia sawaq di Qotei aqa anjam palontej

¹³ Onaqa tamo nanği Pol dauryosib laqneḅ qaji nanği a koba na Pafos qure uratosib qobuḅ na gilsib Pamfilia sawaq di brantosib Perga qureq di tiryeb. Tiryosib dia Jon Mak a nanği uratnjsiqa olo puluosiq Jerusalem aiyej. ¹⁴⁻¹⁵ Onaqa Pol Barnabas wo nanği Perga qure uratosib siḅga na walwelosib Pisidia sawaq gilsib Antiok qureq di branteḅ. Brantosib di sonabqa yori batiej. Deqa nanği Qotei tal miligiq gilsib awoonabqa Juda gate kokba nanği tigelosib Moses aqa dal anjam ti Qotei aqa medabu o qaji tamo naḅgo anjam ti sisiyoqneḅ. Sisiyosib koboonaqa nanği na Pol Barnabas wo minjreb, “O gago was aiyeḅ, niḅgi gagoq bonub deqa tamo uḅgasari naḅgo are siḅgilateḅtjnraqajqa anjam bei soqnim tigelosib mariy.”

¹⁶ Onaqa Pol a tigelosiqa aqa baḅ soqtonaqa tamo uḅgasari nanği kirionabqa endegsi minjrej, “O Israel niḅgi ti tamo uḅgasari kalil Qotei aqa sorgomq di unub qaji niḅgi ti ijo anjam endi quiy. ¹⁷ Qotei a nami gago moma nanği giltjnnaqa nanği Isip sawaq di tulaḅ gargekobaonabqa Qotei a siḅgila na nanği joqsiqa Isip uratosib gileḅ. Gago moma nanği di agi Israel. ¹⁸ Nanği gilsib wausau 40 wadau sawaq di sonabqa Qotei a naḅgo gulbe qoboiyetjnroqnej. ¹⁹ Osiqa Kenan sawaq di qure kokba 7 padaltnjsiqa naḅgo mandam pupoiyoqnsiq gago moma nanği enjroqnej. Qotei a nanği degnjroqnsiq bosiq bosiq wausau 450 koboej. ²⁰ Di koboonaqa Qotei a gago moma qudei nanği giltjnrsiqa gate kokba atsiqa siḅgila enjreḅnaqa siḅgila dena nanği na Israel tamo uḅgasari nanği taqatjnroqneḅ. Degsiḅ yonab yonab Qotei aqa medabu o qaji tamo Samuel aqa bati brantej.

²¹ “Onaqa Israel nanği na Samuel minjeb, ‘Ni na tamo bei giltimqa a gago mandor koba sosim iga taqatgwas.’ Degsiḅ Samuel minjnabqa a na Kis aqa ḅiri Sol giltonaqa a Israel naḅgo mandor koba soqnej. Sol a Benjamin aqa leḅ. A Israel naḅgo mandor koba sonaqa wausau 40 koboej. ²² Onaqa Qotei na Sol kobotosiqa olo Devit giltonaqa a kamba Israel naḅgo mandor koba soqnej. Qotei a Devit qa endegsi marej, ‘E Jesi aqa ḅiri Devit unonum, aqa kumbra tulaḅ boledamu. E Devit aqa kumbra qa tulaḅ arearetḅeqnu. E qalieonum, a ijo areqalo kalil dauryoqnqas.’ ²³ O ijo was niḅgi quiy. Qotei aqa anjam bei a nami marej qaji di a segi dauryosiqa Devit aqa leḅ naḅgoq dena tamo bei giltosiqa qarinyonaq Israel gagoq bej. Tamo di aqa ñam Yesus. A iga padalo sawaq na elenqajqa deqa Qotei na qarinyonaq bej.

²⁴ “Yesus na aqa wau utru atosaisonaqa Jon a namoqna bosiq Israel nanği endegsi minjroqnej, ‘Niḅgi are bulyibqa e na niḅgi yansḅgawai.’ ²⁵ Osiqa aqa wau kobotqa osiqa olo endegsi maroqnej, ‘Niḅgi e qa kiyersib mareqnuḅ? E nami mernḅgem, e Kristus sai. Kristus a ijo qoreq na ḅqas. Aqa ñam kobaquja. E ñam saiqoji. E tamo laḅaj. Deqa e na Kristus kaḅgalyqajqa e tamo bolesai.’ Jon a degsi maroqnej.

²⁶ “O Abraham aqa moma niḅgi ti tamo kalil Qotei aqa sorgomq di unub qaji niḅgi ti ijo anjam endi quiy. Niḅgi kalil ijo was. Qotei a iga padalo sawaq na elenqas anjam di a na qarinyonaq gagoq bej. ²⁷ Tamo uḅgasari Jerusalem di unub qaji naḅgo gate ti nanği na Yesus qalib moiḅajqa anjam qoseḅ. Di kiyaja? Yesus a bole Kristus di nanği poinjrosai deqa. Qotei aqa medabu o tamo naḅgo anjam yori bati gaigai sisiyeqnuḅ qaji di aqa damu dego nanği poinjrosai. Utru deqa nanği na Yesus qalib moiḅajqa anjam qoseḅ. Naḅgo kumbra dena nanği Qotei aqa medabu o tamo naḅgo anjam keretosib yeb. ²⁸ Nanği Yesus aqa une bei babtosai. Nanği a moiḅotqajqa utru saiqoji. Deqa nanği laḅa aqa jejamuq di une qamsib Pailat minjeb, ‘Yesus a une ti deqa ni a ḅamburbasq di gaint.’ Degsiḅ minjnabqa a na Yesus osiq qaja tamo naḅgo baḅq di atnaqa nanği a qalnab moiyej. ²⁹ Anjam kalil Qotei aqa medabu o tamo nanği nami nenḅrenyeb qaji di Juda

nanġi keretosib yosib agi Yesus qalsib moiyyoteb. Moiyotosib namburbasq dena osib subq ateb. ³⁰⁻³¹ Onaqa Qotei na olo Yesus subq na tigeltonaqa a tigelosiqa tamo nanġi nami a ombla Galili sawa uratosib Jerusalem aiyeb qaji nanġo nãdamuq di bati gargekoba branteqnaqa nanġi unoqneb. Deqa bini nanġi Yesus qa anjam saõqnsib laqnaqqa Juda tamo unġasari kalil nanġi queqñub.

³² “Nami Qotei na gago moma nanġi anjam bole endegsi minjrej, ‘E na Kristus qarinyit bosim tamo unġasari nanġi elenqas.’ Qotei aqa anjam bole di bini aqo Barnabas wo na ninġi merñgeqnum. ³³ Qotei na anjam bole di aqa damu babtqa osiq deqa Yesus olo subq na tigeltej. Gago moma nanġo len agi iga. Deqa Yesus a gagoq bej. Devit a nami louqa buk miligiq di Yesus qa endegsi nenġrenyej,

‘Ni ijo anġro bole.

Bini e ni nãbãbtmonum.’

Devit a lou namba 2q di anjam di nenġrenyej. ³⁴ Bunuqna Yesus a moinaqa Qotei na subq na tigeltej deqa Yesus a olo moiqasai. Aqa jejamu subq di qusaqasai dego. Agi Qotei a nami marej, ‘E nami Devit boletem dego kere e ninġi boletnġwai. E bole merñgonum.’

³⁵ Deqa ninġi quiy. Nami Devit a Qotei minjej, ‘Ni ino segi anġro bolequja ni na giltem qaji aqa jejamu subq di uratim qusaqasai.’ Devit a degsi Qotei minjsiqa louqa buk miligiq di nenġrenyej. ³⁶ Ninġi qalie, Devit a mandamq di sosisqa a Qotei aqa areqalo dauryoqnej.

A moinaqa aqa jejamu subq ateb. Aqa moma nanġi nami subq ateleneb a dego degsib subq ateb. Onaqa aqa jejamu subq di qusaqej. ³⁷ Ariya tamo Qotei na subq na tigeltej qaji aqa jejamu qusaosai. Tamo di agi Yesus. ³⁸ O ijo was, ninġi endegsi poingem. Yesus qujai di aqa nãam na Qotei a nunġo une kobotetnġwas. E Yesus qujai deqa anjam plaltoqnsim ninġi merñgeqnum. ³⁹ Ninġi Moses aqa dal anjam dauryqab gam dena Qotei a nunġo une kobotetnġwasai. A ninġi tamo bole qa merñwasai dego. Tamo unġasari Yesus qa nanġo areqalo singilateqñub qaji nanġi segi Qotei na une kobotetnġroqnsiq nanġi tamo bole qa minjreqnu. ⁴⁰ Deqa ninġi gegerere nãam atoqniy. Qotei aqa medabu o tamo nanġo anjam nanġi nami maroqneb qaji di aqa damu nunġoq bo uge. Agi nanġi endegsib maroqneb,

⁴¹ ‘O ijo anjam misilinyo qaji tamo, nunġo bati qa e na manwa bei bãbitqã ninġi di unsib tulan prugwab. Tamo bei na manwa deqa saingwas di ninġi bole qa marqasai. Deqa ninġi padalougetqab.’ ” Pol a anjam degsi marej.

⁴² Onaqa lou koboonaqa Pol Barnabas wo nanġi Qotei talq dena oqedonãbqa tamo unġasari nanġi na minjreb, “Yori bati bei ninġi bosib anjam deqaji olo mergibqa iga quqñwom.” ⁴³ Tamo unġasari nanġi jaraiyeqñabqa nanġo ambleq di Juda gargekoba nanġi na Pol Barnabas wo nanġi daurnjreb. Sawa bei bei qaji qudei nami Qotei aqa sorgomq di sqa marsib Juda nanġo miligiq aiyeb qaji nanġi dego Pol Barnabas wo nanġi daurnjreb. Deqa nanġi aiyel na nanġo are singilateqñroqnsib endegsib minjroqneb, “Qotei a ninġi qa are boleiyeqnu aqa kumbra di ninġi gegerere ojesoqniy.”

⁴⁴ Onaqa yori bati bei tamo unġasari kalil Antiok qureq di soqneb qaji nanġi Qotei aqa anjam quqwa marsibqa bosib Qotei talq di koroeb. ⁴⁵ Onaqa Juda nanġi na nanġi unjrsib are ugeinjrej. Deqa Pol a anjam mareqnaqa nanġi na aqa anjam gegentoqnsib a misilinyoqneb. ⁴⁶ Yeqñab Pol Barnabas wo nanġi na Juda nanġi singila na endegsib minjreb, “Qotei na aqo Barnabas wo qarinqosiq mergej, ‘Ninġi namoqna Juda nanġi segi ijo anjam minjroqniy.’ Mergej deqa iga bosim Qotei aqa anjam ninġi Juda segi namoqna merñgeqnum. Merñgeqnamqa ninġi na gago anjam gotranyeqñub. Nunġo kumbra dena ninġi nunġo segi jejamuq di une atoqnsib ninġi nãmbile gaigã sqajqa gam urateqñub. Deqa ninġi quiy. Bini aqo aiyel ninġi uratnġsimqa sawa bei bei qaji nanġoq giloqnsim Qotei aqa anjam nanġi minjroqñom. ⁴⁷ Iga degyqom. Di kiyãqa? Tamo Koba a nami iga endegsi mergej, ‘E ni qarinqmitqa ni pulon bul sosim sawa bei bei qaji nanġoq giloqñqam. Giloqnsim lan utru qolqeq di tamo unġasari nanġi ijo anjam minjroqñim e na nanġi elenqai.’ ”

⁴⁸ Onaqa sawa bei bei qaji nanği Pol aqa anjam di qusibqa tulan areboleboleinjnaqa Tamo Koba aqa anjam binjyoqneb. Deqa qure dia tamo unğasari Qotei na nami nambile gaigai sqajqa giltjnrej qaji nanği Yesus qa nanço areqalo siŋilateb. ⁴⁹ Bati deqa Tamo Koba aqa anjam tulan kobaosiq sawa di keretej. ⁵⁰ Onaqa Juda nanği Pol Barnabas wo nanği qa tulan minjin oqetjnnaqa uña kokba qudei Qotei qa louoqneb qaji nanği ti qure deqa gate kokba ti nanço are ugetetjnreb. Are ugetetjnrebqa nanği tigelosib Pol Barnabas wo nanği ugeugejnrsib nanği aiyel qure dia sqajqa siŋila na saidjnrsib winjnab jaraiyeb. ⁵¹ Deqa nanği aiyel nanço siŋa tumburum butuyosib qure di urateb. Juda nanği nanço segi une qalieqajqa deqa nanği aiyel kumbra di yeb. Yosib Aikoniam qureq aiyeb. ⁵² Bati deqa Antiok qureq di Mondor Bole a tamo unğasari Yesus qa nanço areqalo siŋilateb qaji nanço are miligiq aiyeqnsiqqa nanği siŋilatjnrebqaqa nanği tulan areboleboleinjroqnej.

14

Pol Barnabas wo nanği Aikoniam qureq di Qotei aqa anjam palontoqneb

¹ Pol Barnabas wo nanği Aikoniam dia Juda nanço Qotei tal miligiq gileb. Gilnabqa tamo unğasari nanği koroesonabqa tigelosib Qotei aqa anjam palontosib minjroqneb. Minjrebqaqa nanço aiyel anjam dena tamo unğasari tulan gargekoba Juda ti Grik ti are qametjnnaqa nanği Yesus qa nanço areqalo siŋilateb. ² Onaqa Juda qudei nanği Pol Barnabas wo nanço anjam quqwa uratosib Grik qudei nanço are ugetetjnrebqa nanği Yesus aqa tamo unğasari nanği qa ugeosib misilijnjroqneb. ³ Deqa nanği aiyel Aikoniam qureq di sokobaiyosib Tamo Koba a tamo unğasari nanği qa are boleyeqnu anjam di mare mare laqneb. Nanği aiyel ulaosai. Tamo Koba a na nanği aiyel siŋila enjrebqaqa nanği maŋwa gargekoba yoqneb. Yeqnabqa tamo unğasari gargekoba nanği maŋwa di unoqnsib endegsi poinjroqnej, “Bole, nanço aiyel anjam di Qotei aqa anjam.” ⁴ Onaqa qure dia tamo unğasari nanği poelenosib qudei nanği Juda nanği daurnjrsib olo qudei nanği Pol Barnabas wo nanği daurnjreb. ⁵ Deqa Grik qudei ti Juda qudei ti nanço gate nanği ti endegsib are qaleb, “Iga na nanği aiyel ugeugejnrsim meniŋ na ñumsim moyotjnrbom.”

⁶ Onaqa nanço areqalo di Pol Barnabas wo nanği qalieosib jaraiyosib Likonia sawa nanço qure aiyel Listra ti Derbe ti deq aiyeb. Aisib sawa bei jom di dego branteb. ⁷ Brantosib dia Yesus aqa anjam bole mare mare laqneb.

Pol Barnabas wo nanği Likonia sawaq di Yesus aqa anjam bole maroqneb

⁸ Listra qureq di tamo bei ai miligiq na siŋa qandamo nambabej qaji a soqnej. A nami walweloaiqnej. Aqa siŋa siŋila saiqoji. Awogaigaisoqnej. ⁹ Bati deqa Pol a Qotei aqa anjam palonteqnaqa tamo di a quoqnej. Onaqa Pol na tamo di koqyosiqqa aqa areqalo unej aqa areqalo qujai Qotei na a boletbqa kere. ¹⁰ Degsi unsiq deqa tamo di metosiq minjej, “Ni tigelosim walwel.” Minjnaqa a tigeloqjatosiq walwelej.

¹¹ Pol a kumbra di yonaqa tamo unğasari tulan gargekoba nanği unsibqa nanço segi Likonia anjam na lelenoqnsib maroqneb, “Ninği uniy. Gago qotei nanği tamo buliyosib gagoq bonub.” ¹² Nanği degsib lelenoqnsib Barnabas minjeb, “Ni gago qotei Sus.” Pol a Qotei aqa anjam plaltoqnej deqa nanği a minjeb, “Ni gago qotei Hermes.” ¹³ Qure polomq di nanço qotei Sus aqa atra tal soqnej. Deqa atra tamo a makau qudei osiq ŋam so na walatjnrsiqqa Pol Barnabas wo nanği aiyel atrainjrqa marsiqqa tamo unğasari gargekoba joqsiq nanği koba na qure polomq gileb.

¹⁴ Onaqa Yesus aqa anjam maro tamo aiyel Barnabas Pol wo nanği deqa qusibqa are tulan gulbejnnaqa nanço segi gara bumbranjosib gurgur ti tamo unğasari nanço ambleq aisib lelenosib minjreb, ¹⁵ “O tamo unğasari, ninği kiyaca kumbra endi yeqnub?”

Aqo aiyel mandam tamo, ningi ti kere. Aqo aiyel na Yesus Kristus aqa anjam bole ningi merngeqnum. Di kiyaaqa? Ningi are bulyosib gisañ qotei kalil endi torei uratnjrsib Qotei ñambile so qaji a qa nungo areqalo singilatqajqa deqa. Qotei agi a na lan ti mandam ti yuwal ti inñi inñi kalil ti gereiyej. ¹⁶ Bole, nami Qotei na sawa bei bei qaji nanñi uratnjreqnaqa nanñi nanño segi areqalo dauryoqnsib laqneb. ¹⁷ Bati deqa Qotei a ningi qa uliosaiocnej. Ningi a qa qalieqajqa deqa a bati gaigai ningi geregereingocnej. A lan goge na awa engeqnaqa inñi uyo kalil aqa bati qa melieqnaqa ningi uyoqnsib areboleboleingocnej.” ¹⁸ Onaqa tamo unñasari nanñi Pol Barnabas wo nanño anjam di qusib quosaibulosib olo minjreb, “Ningi gago qotei.” Degsib minjroqnsib nanñi aiyel atrainjrqajqa tulanñi singilaeqnaq nanñi na saidnjroqneb.

¹⁹ Onaqa Juda tamo qudei nanñi Antiok dena ti Aikoniam dena ti walwelosib Listra qureq bosib dia tamo unñasari nanño are ugetetnjrnabqa nanñi tigelosib Pol menin na qaleb. Osib a girinyosib gilsib qure qalaq di ateb. Nanñi are qaleb, “A moiqa.” ²⁰ Onaqa tamo unñasari Yesus qa nanño areqalo singilateb qaji nanñi Pol aqa areq gilsib Pol a mandamq di ñeiesonaq a kainyesonabqa tigelosiq a olo qure miligiq gilej. Nebeonaqa a Barnabas osiqa ombla walwelosib Derbe qureq aiyeb.

Pol Barnabas wo nanñi na Kristen nanñi singilatnjreb

²¹ Nanñi aiyel Derbe qureq aisib dia Yesus aqa anjam bole plalteqnaqnaqa tamo unñasari gargekoba nanñi Yesus dauryoqneb. Onaqa bunuqna nanñi aiyel olo puluosib qure kalil nanñi nami laqneb qaji deq olo giloqneb. Listra qure ti Aikoniam qure ti Antiok qure ti deq giloqneb. ²² Nanñi aiyel degsib giloqnsibqa tamo unñasari nami Yesus dauryoqneb qaji nanñi singilatnjroqnsib minjroqneb, “Ningi Yesus qa nunño areqalo singilatoqnsib soqniy. Ningi gulbe gargekoba itelenqab di unñum. Gulbe di nunñoq boqniqnaqa Qotei a nunño Mandor Koba sosim ningi taqatñwas.” ²³ Qure kalilq di nanñi aiyel na Kristen gate atelenoqneb. Osib inñi ti ya ti uratoqnsib Kristen gate nanñi qa pailyoqneb. Osib nanñi joqsib Tamo Koba agi nami a qa nanño areqalo singilateb qaji aqa banq di atoqneb.

Pol Barnabas wo nanñi olo Antiok qureq aiyeb

²⁴ Bunuqna Barnabas Pol wo nanñi aiyel Pisidia sawa amble potosib walwelosib Pamfilia sawaq di branteb. ²⁵ Brantosib Perga qureq aisib dia Yesus aqa anjam palontoqnsib minjroqneb. Dena tigelosib Atalia qureq aiyeb. ²⁶ Aisib dena qobun gogetosib aisib Antiok qure agi nami nanñi dena tigelosib walweleb qaji di olo branteb. Dia nami Kristen nanñi koroosib nanñi aiyel qa pailyosib qarijnjnab gileb. Qotei a nanñi aiyel qa are boleiyim nanñi aiyel singila na wauoqnaqajqa deqa pailyeb. Ariya nanñi aiyel wau di kobotosib qure deq olo aiyeb. ²⁷ Aisib Kristen nanñi koroinjrsibqa wau kalil Qotei a nanño ban na yoqnej qaji deqa nanñi sainjroqneb. Sainjroqnsib endegsib minjroqneb, “Qotei na sawa bei bei qaji nanñi dego gam waqtetnjreqnaqa nanñi Yesus qa nanño areqalo singilateqnaqnaq.” ²⁸ Nanñi aiyel Antiok qureq di tamo unñasari Yesus dauryoqneb qaji nanñi koba na sokobaiyeb.

15

Kristen nanñi Jerusalem di koroeb

¹ Bati bei tamo qudei nanñi Judia sawaq dena walwelosib Antiok qureq gilsib dia Kristen nanñi endegsib minjreb, “Ningi Moses aqa dal anjam dauryosib mulun uniy. Yimqa Qotei a ningi elenqas. Ningi mulun unqasai di Qotei a ningi elenqasai.” ² Degsib minjnabqa Pol Barnabas wo nanñi qusibqa tamo nanñi di ñirinjnrsib nanñi ti anjam na qotoqneb. Onaqa Kristen kalil nanñi koroosib anjam endegsib kereteb, “Iga na Pol Barnabas wo Yesus aqa tamo qudei ti nanñi qarijnjrim Jerusalem aiqab. Aisib dia Yesus aqa anjam maro tamo nanño gate nanñi ti koba na anjam di gereiyqab.”

³ Nanġi degsib anjam keretosib nanġi qarinjrnab aiyeb. Nanġi aiyoqnsibqa Fonisia sawa ti Samaria sawa ti dia Yesus aqa tamo unġasari nanġi itnjroqnsibqa endegsib minjroqneb, “Qotei na sawa bei bei qaji nanġi dego are bulyetnjreqnu.” Degsib minjreqnab nanġi kalil quoqnsib tulan areboleboleinjroqnej.

⁴ Nanġi aisib Jerusalem di brantonabqa Yesus aqa anjam maro tamo nanġi ti Kristen kalil ti nanġo gate ti nanġi na minjreb, “Niġi kere bonub.” Onaqa Pol Barnabas wo nanġi tigelosib wau kalil Qotei a nanġo ban na yoqnej qaji deqa nanġi sainjreb. ⁵ Sainjrnabqa Farisi tamo qudei Yesus qa nanġo areqalo singilateb qaji nanġi qusibqa tigelosib mareb, “Sawa bei bei qaji nanġi gago miligiq aiqa osibqa nanġi mati muluġ unsib Moses aqa dal anjam dauryqab di kere.”

⁶⁻⁷ Nanġi degsib marnabqa Yesus aqa anjam maro tamo nanġi ti Kristen gate nanġi ti anjam di gereiyqa koroeb. Koroosib anjam gargekoba marelenoqneb. Onaqa Pita a tigelosiqqa nanġi endegsi minjrej, “O ijo was kalil niġi qalie, Qotei a nami nunġo ambleq dena e giltbej. E na sawa bei bei qaji nanġi Yesus aqa anjam bole minjroqnitqa nanġi quoqnsib Yesus qa nanġo areqalo singilatqajqa deqa giltbej. ⁸ Qotei a tamo kalil nanġo areqalo qalie. A na aqa Mondor Bole nami iga egej dego kere sawa bei bei qaji nanġi enjreqnu. Aqa kumbra dena a na iga osorgeqnu, a na sawa bei bei qaji nanġi dego elenqajqa are qaleqnu. ⁹ Qotei a gam bei na iga Juda elenqnsiq olo gam bei na sawa bei bei qaji nanġi elenosaieqnu. Nanġi Yesus qa nanġo areqalo singilateqnu gam dena qujai Qotei na nanġo are miligi yansetnjreqnu. ¹⁰ Deqa niġi kiyaqa tamo unġasari Yesus dauryeqnub qaji nanġi gulbe koba enjreqnub? Nunġo kumbra dena niġi Qotei aqa areqalo ugeteteqnu. Gulbe di nami gago moma nanġi qoboivyqa keresai. Bini iga dego qoboivyqa keresai. ¹¹ Iga endegsi poigeqnu, Tamo Koba Yesus a iga ti sawa bei bei qaji nanġi qa ti are boleyeqnu kumbra dena qujai Qotei na iga kalil elenqnu.”

¹² Pita a nanġi degsi minjrnaqa nanġi kalil aqa anjam di qusibqa nanġi mequme-soqneb. Onaqa Barnabas Pol wo nanġi kamba tigelosib Qotei na nami nanġi aiyel singilatnjreqnaqa nanġi sawa bei bei qaji nanġo ambleq di manwa gargekoba yoqneb deqa nanġi sainjrnab queb.

¹³ Sainjrsib koboonaqa Jems a kamba tigelosiqqa marej, “O ijo was, niġi e na anjam bei mernġit quiy. ¹⁴ Saimon a mergwo, ‘Qotei a sawa bei bei qaji nanġo ambleq dena aqa segi tamo unġasari nanġi elenqa osiq giltnjrej.’ ¹⁵ Saimon aqa anjam de ti Qotei aqa medabu o qaji tamo nanġo anjam ti utru qujai. Agi Qotei aqa medabu o qaji tamo bei a anjam endegsi nengrenyej, ¹⁶ ‘Tamo Koba a marqo, “Bunuqna e olo bosiy Devit aqa tal ulonej qaji di olo tigeltqai. Tal aqa ingi ingi kalil ugeeleneb qaji di dego bunuj atelenqai. ¹⁷ Amqa sawa bei bei qaji nanġi e itbqa maroqnsib ijoq boqnqab. E na nanġi giltnjritqa nanġi ijo segi tamo unġasari sqab.” ¹⁸ Tamo Koba aqa anjam di a nami babtej agi bini olo babtoqnsiq mareqnu.’

¹⁹ “Deqa ijo was, e ijo areqalo endegsi mernġwai. Sawa bei bei qaji nanġi are bulyoqnsib Qotei aqaq boqnibqa iga nanġi gulbe bei enjrqasai. ²⁰ Iga anjam truquyala segi nengrenyosim nanġoq qarinyqom. Anjam agiende. ‘Niġi gisan qotei atrainjro qaji ingi uyoqnaib. Niġi sambala kumbra yoqnaib. Wagme sil na kakro tontnjrnab moreneb qaji di niġi uyoqnaib. Wagme len ti dego uyoqnaib.’ Iga anjam truquyala di segi nengrenyosim sawa bei bei qaji nanġoq qarinyqom. ²¹ Iga qalie, nami koba Juda nanġi Moses aqa dal anjam qure qureq di palontoqneb agi bini palontoqnsib unub. Yori bati gaigai nanġi nanġo Qotei tal kalil miligiq di Moses aqa dal anjam sisiyeqnu.”

*Kristen nanġi anjam nengrenyosib
sawa bei bei qaji nanġoq qarinyeb*

²² Jems a anjam degsi marnaqa Yesus aqa anjam maro tamo nanġi ti Yesus aqa tamo unġasari kalil ti nanġo gate ti nanġo ambleq dena tamo aiyel giltnjreb. Tamo aiyel

di qarijnjrib Pol Barnabas wo nanği daurnjrsib Antiok qureq gilqajqa deqa giltjnreb. Tamo aiyel giltjnreb qaji nanġo ñam Judas aqa ñam bei Barsabas nanği Sailas wo. Nanği aiyel Kristen gate soqneb. ²³ Nanği qarijnjrqa osibqa anjam truquyala endegsib nengrenyosib nanġo banq di ateb,

“O was ninği kaiye. Iga Yesus aqa anjam maro tamo iga ti Kristen gate ti anjam endi nengrenyosim nunġoq qarinyonum. Ninği Antiok qure ti Siria sawa ti Silisia sawa ti di unub. Ninği sawa bei bei qaji. ²⁴ Iga nami quem, tamo qudei nanği gago ambleq na tigelosib nunġoq gilsib nanġo segi areqalo na anjam bei mernġeb. Mernġsib anjam dena nunġo areqalo niñaqyetnġeb. Tamo nanği di iga na qarijnjrosai. ²⁵ Deqa iga kalil koroosim areqalo qujaitosim tamo aiyel giltjnrsimqqa nunġoq qarijnjronum. Nanġo ñam Judas Sailas wo. Iga na nanği ti gago Kristen was bole aiyel Barnabas Pol wo nanği ti nunġoq qarijnjronum. ²⁶ Barnabas Pol wo nanği gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa ñam siġgila na ojsib waueqnub. Jeu tamo nanği na nanği aiyel ñumib morenqajqa mareqnab nanği ulaosaieqnub. ²⁷ Deqa iga nanği aiyel Judas Sailas wo koba na nunġoq qarijnjronum. Judas Sailas wo nanği na gago anjam nengrenyonum qaji endi ninği olo mernġib quqwab. ²⁸ O was ninği quiy. Iga Mondor Bole ombla areqalo qujaitosim anjam endi qosonum. Ninği gago anjam truquyala endi segi qusib dauryqab di kereqas. Iga ninği gulbe koba enġwasai. Gago anjam truquyala agiende. ²⁹ Ninği gisañ qotei atrainjro qaji inġi uyoqnaib. Wagme len ti uyoqnaib. Wagme sil na kakro tontjnrbab morenġeb qaji di uyoqnaib. Sambala kumbra dego yoqnaib. Ninği kumbra di segi dauryqab di ninği geregere sqab. Koboqo.” Yesus aqa tamo unġasari nanği anjam di nengrenyeb.

³⁰ Nengrenyosib tamo qolqe nanġo banq di atsib nanği qarijnjrnab gileb. Gilsib Antiok di brantosib Yesus aqa tamo unġasari nanği koroinjrsibqqa anjam nengrenyeb qaji di enjreb. ³¹ Onaqa nanği kalil anjam di sisiyosib anjam dena nanġo are siġgilatetjnraqa nanği tulañ areboleboleinjrej. ³² Judas Sailas wo nanği Qotei aqa medabu o qaji tamo soqneb deqa nanği aiyel anjam olekoba Yesus aqa tamo unġasari nanği minjrnab qunabqqa anjam dena nanġo are siġgilatetjnrej. ³³⁻³⁴ Nanği aiyel bati qudei Antiok di sonabqqa bunuqna Yesus aqa tamo unġasari nanği na minjreb, “O gago was aiyel ninği olo aiyiy.” Degsib minjrsib qarijnjrnabqqa nanği aisib Yesus aqa anjam maro tamo Jerusalem di soqneb qaji nanġoq di olo branteb. ³⁵ Onaqa Pol Barnabas wo nanği Antiok di sosibqqa Kristen qudei ti koba na wauoqnsibqqa Tamo Koba aqa anjam plaltoqnsib tamo unġasari nanği minjroqneb.

Pol Barnabas wo nanği njirinġkobaosib poeb

³⁶ Onaqa bati bei Pol na Barnabas minjej, “Aqo aiyel nami qure qureq di Tamo Koba aqa anjam palontoqnem qaji deq olo gilsimqqa Yesus aqa tamo unġasari nanği unjrqom. Nanği kiyersib unub kiyo di unjrqom.” ³⁷ Onaqa Barnabas na Pol minjej, “Di kere. Iga Jon olo osim koba na gilqom.” Jon aqa ñam bei Mak. ³⁸ Onaqa Pol a siġgila na Barnabas saidyoqnej, “Eo. Mak a nami iga koba na wauqa gilnamqqa Pamfilia sawaq di a na iga uratgosiq Jerusalem aiyej deqa iga a olo osi gilqasai.” ³⁹ Pol na Barnabas degsi saidyeqnaqa nanği aiyel anjam titosib njirinġkobaosib poeb. Deqa Barnabas a Mak osiqa qobuñ na Saiprus nuiq gileb. ⁴⁰ Ariya Pol a Sailas osiqa ombla gilqa laqnabqqa Yesus aqa tamo unġasari nanği na minjreb, “Tamo Koba a ninği qa are boleyeme.” Osib nanği aiyel qarijnjrnab gileb. ⁴¹ Nanği aiyel gilsib Siria sawa ti Silisia sawa ti ambleq na walweloqnsibqqa qure qureq di brantoqnsibqqa Kristen nanği itnjroqnsib Qotei aqa anjam minjroqnsib siġgilatnjroqneb.

¹ Onaqa bati bei Pol a walwelosiq Derbe qureq di brantej. Dena tigelosiq Listra qureq gilej. Dia tamo bei soqnej aqa ñam Timoti. A Yesus dauryoqnej qaji. Aqa ai a Juda uña. A Yesus qa aqa areqalo singilatej qaji. Timoti aqa abu a Grik tamo. ² Listra qure ti Aikoniam qure ti dia Yesus aqa tamo ungasari nanqi maroqneb, “Timoti a tamo bolequja.” ³ Sawa dia Juda nanqi qalieeb, Timoti aqa abu a Grik tamo. Deqa Pol a Timoti osiqa a ombla wauqa marsiqa muluñ waiyej. ⁴ Bati bei nanqi aiyel Sailas koba na gilsib qure qureq di walweloqneb. Walweloqnsibqa Jerusalem dia anjam qoseb qaji di Kristen nanqi qusib dauryqajqa deqa minjroqnsib laqneb. Anjam di Yesus aqa anjam maro tamo nanjo gate nanqi ti qoseb. ⁵ Bati deqa Qotei na tamo ungasari Yesus qa nanjo areqalo singilateb qaji nanqi singilatnjroqnej. Bati gaigai tamo ungasari gargekoba are bulyoqnsib Kristen nanjo miligiq aiyeqñab nanqi tulan kobaoqneb.

Pol a ñeio bulosiqa Masedonia tamo bei unej

⁶ Bati bei Pol na Sailas na Timoti na nanqi qalub walwelosib Frigia sawa ti Galesia sawa ti dia Qotei aqa anjam mare mare giloqneb. Nanqi Esia sawaq di Yesus aqa anjam marqa laqñabqa Mondor Bole na nanqi saidnjrej. ⁷⁻⁸ Deqa nanqi walwelosib Misia sawaq di branteb. Dena Bitinia sawaq gilqa laqñabqa Yesus aqa Mondor na nanqi olo saidnjrnaqa nanqi Misia sawa amble potosib sumsib torei Troas qureq di branteb. ⁹ Nanqi Troas di sosibqa qolo Pol a ñeio bulosiqa Masedonia tamo bei unej. Masedonia tamo di a Pol aqa ulatamuq di tigelosiq minjej, “Ni Masedonia bosim iga aqaryaige.” ¹⁰ Pol a ñeio degsi unej deqa iga tigelosim Masedonia sawaq sumem. Iga endegsi poigej, “Qotei na iga metgwo deqa iga Masedonia sawaq di tamo ungasari nanqi Yesus aqa anjam bole minjroqñom.”

Lidia a Yesus qa aqa areqalo singilatej

¹¹ Onaqa iga Troas qureq dena qobuñ gogetosim Samotres nui tinjosim sumem. Sumsim nui di bunjosim nebeonaqa Neapolis qureq di tiryem. ¹² Dena iga sinqa na walwelosim Filipai qureq di brantem. Qure di nami Rom nanqi bosib awoeb qaji. Qure di Masedonia nanjo qure kobaquja. Iga sumsim bati gargekoba yala qure dia soqñem. ¹³ Onaqa Juda nanjo yori bationaqa iga qure polomq aisim ya qala beiq di brantem. Iga are qalem, “Ya qalaq di Juda nanjo pailyo sawa unu kiyo?” Degosim aiyem. Aisim ungasari qudei dia koroesonab nanqi itnjrsimqa nanqi koba na awoosim Qotei aqa anjam minjroqñem. ¹⁴ Nanjo ambleq di uña bei soqnej aqa ñam Lidia. A gara lent oqnsiq qarinyeqnaqa tamo nanqi na awaiyoqneb. Di aqa silali wau. Aqa qure utru Taiataira. A Qotei qa louoqnej qaji. A ya qalaq di sonaqa Qotei na aqa areqalo waqtetonaqa a Pol aqa anjam qusiq poiyoñaqa are bulyej. ¹⁵ Deqa tamo ungasari Lidia aqa talq di soqneb qaji nanqi Lidia a ti yanso eb. Onaqa Lidia na iga mergej, “E Tamo Koba a qa ijo areqalo singilatnum ninqi bole edegosib bosib ijo talq endi iga koba na sqom.” Lidia a tulan singilaej deqa iga aqa talq di a koba na soqñem.

Filipai qureq di Pol Sailas wo nanqi tonto talq di breinjreb

¹⁶ Onaqa bati bei iga olo pailyo sawaq aiyeqñamqa kangal uña bei bosiq gamq di iga itgej. Uña di a mondor uge ti soqnej. Mondor uge dena kumbra bunuqna brantelenqas qaji di ubtosiq minjeqnaqa a kamba tamo qudei nanqi minjroqnej. Minjreqnaqa nanqi quoqnsib silali koba yeqñab osi giloqnsiqa aqa tamo kokba nanjo banq di atoqnej. ¹⁷ Iga Pol koba na aiyeqñamqa uña di a iga daurgoqnsiqa tulan lelenjoqnsiqa maroqnej, “Tamo nanqi di Qotei Goge Koba aqa wau tamo. Nanqi anjam palontoqnsib Qotei a ninqi padalo sawaq na elenqajqa gam osorñgeqñub.” ¹⁸ Bati gargekoba uña dena anjam degsi maroqnsiq iga daurgoqnej. Deqa bati bei Pol a uña deqa minjin oqnaqa bulosiqa mondor uge di minjej, “E Yesus Kristus aqa ñam na ni mermonum, ni uña di uratosim ulañ.” Degsi minjnaqa mondor uge dena uña di uratosiq ulañej.

19-20 Pol a kumbra degyej deqa uña di aqa tamo kokba nanği silali oqajqa gam saiinjrej. Gam sainjrnaqa di unsibqa Pol Sailas wo nanği ojsib koro sawaq joqsib gilsib Rom gate nanžo ulatamuq di tigeltnjreb. Tigeltnjrsibqa Rom gate nanği endegsib minjreb, “Tamo aiyel nanği dena iga tamo unğasari qure endia unum qaji gulbe koba egeqnub. Nanği aiyel Juda tamo. ²¹ Nanği aiyel kumbra osorgeqnub qaji di iga Rom tamo na dauryqajqa getento koba.” ²² Onaqa tamo unğasari kalil qure dia soqneb qaji nanği anjam di qusibqa Pol Sailas wo nanžo jejamuq di une qametnjroqneb. Onaqa Rom gate nanği na nanği aiyel ojsib qaja tamo nanžo banq di ateb. Atnabqa nanği na osib gara bumbranjetnjrsib bu toqon na kumbainjnreb. ²³ Nanği kumbainjnro gargekobatosib tonto talq di breinjrsib tonto tal taqato tamo a minjeb, “Ni na nanği aiyel singila na tontnjrsim geregere taqatnjresoqne.” ²⁴ Degsib minjnabqa a nanği aiyel joqsıqa tonto tal miligiq di warum beiq di breinjrsiq naman kobaquja na nanžo singa gitantetnjrej.

²⁵ Onaqa qolo jige Pol Sailas wo nanği tonto tal miligiq di Qotei pailyoqnsib loueqnabqa tamo nanği tonto talq di soqneb qaji nanği quoqneb. ²⁶ Bati qujai deqa mimin koba dosıqa singila na tonto tal renjinyonaqa siranme kalil waqeleneb. Sil kokba kalil tamo nanği tontnjreb qaji di pambloneleneb. ²⁷⁻²⁸ Onaqa tonto tal taqato tamo a tigelosıqa nam atej di siranme kalil waqelenesonaq unej. Deqa a are qalej, “Tonto tamo kalil nanği jaraiyonub.” Degsi are qalsıqa aqa serie osiq aqa segi jejamu qalqa yonaqa Pol a maosiq minjej, “Ni ino segi jejamu qalaim. Iga kalil endi unum. Iga jaraiyosai.” ²⁹⁻³⁰ Pol a degsi tonto tal taqato tamo di minjnaqa a na qaja tamo qudei nanği metnjrnaq wanał osi bonab warum suwanej. Onaqa a tulan ulagetosiq gindagındaosiq urur ti warum miligiq gilsiq Pol Sailas wo nanžo singaq di nam quosiq neiej. Dena tigelosıqa nanği aiyel joqsıq oqedosıq nenemnjrej, “O tamo kokba aiyel, e kumbra kiye yitqa Qotei na e oqas?”

³¹ Onaqa nanği aiyel na minjeb, “Ni Tamo Koba Yesus qa ino areqalo singilatime. Yimqa Qotei na ni ti tamo unğasari kalil ni ombla tal qujaiq di unub qaji nanği ti elenqas.”

³² Degsi minjsibqa Tamo Koba aqa anjam plalteqnabqa a quoqnej. Tamo unğasari kalil a ombla tal qujaiq di soqneb qaji nanği dego quoqneb. ³³ Onaqa qolo deqa tonto tal taqato tamo a na nanği aiyel yu qosetnjrsıqa tamo unğasari kalil a ombla tal qujaiq di soqneb qaji nanği koba na yanso eb. ³⁴ Onaqa a na nanği aiyel joqsıqa aqa talq gilsib dia ingi anainjrej. Tamo unğasari kalil a ombla tal qujaiq di soqneb qaji nanği a ti tulan areboleboleinjrej. Di kiyaaqa? Nanği are bulyosib Qotei qa nanžo areqalo singilateb deqa.

³⁵ Ariya nebeonaqa Rom gate nanği na qaja tamo qudei nanği qarınjnrb aisib tonto tal taqato tamo di minjeb, “Ni na tamo aiyel di oqeq atim nanği sumeb.” ³⁶ Onaqa a nanžo anjam di qusıqa Pol minjej, “Rom gate nanği na qaja tamo qudei qarınjnronub bosib e endegsib merbonub, ‘Ni na nanği aiyel oqeq atim nanği sumeb.’ Nanği e degsib merbonub. Deqa nınđi aiyel are lawo sumiy.” ³⁷ Onaqa Pol a anjam di qusıqa qaja tamo nanği minjrej, “Aqo aiyel Rom tamo. Gate nanği na gago une bole babtosai. Nanği aqo aiyel laña ojsib tamo unğasari nanžo namdamuq di kumbaingosib tonto talq endi waigeb. Bini nanği lumu na iga olo oqeq atib sumqajqa maronub. Deqa iga sumqasai. Nanği segi bosib iga tonto talq endena oqeq atib sumqom.”

³⁸ Onaqa qaja tamo nanği olo gilsib Rom gate nanği Pol aqa anjam di minjrnabqa qusib ulaeb. Di kiyaaqa? Pol Sailas wo nanği Rom tamo deqa. ³⁹ Deqa Rom gate nanği Pol Sailas wo nanžo are latetnjrqqa marsibqa tonto talq aisib minjreb, “Bole, iga grotonum.” Degsib minjrsibqa siran waqtetnjrsib joqsib oqedeb. Oqedosib nanği aiyel minjreb, “Nınđi qure endi uratosib sumiy.” ⁴⁰ Degsib minjrnabqa nanği aiyel tonto tal uratosibqa walwelosib Lidia aqa talq gileb. Gilsib dia Yesus aqa tamo unğasari qudei nanği itnjrsibqa Yesus aqa anjam na nanžo are singilatetnjreb. Osib nanği uratnjrsib qure di uratosib sumeb.

17

Tesalonaika nanği na Pol Sailas wo ojqa mareb

¹ Pol aqa wau qujai nanġi ti sumsib Amfipolis qureq di brantosib dena walwelosib Apolonia qureq sumeb. Dena tigelosib sumsib Tesalonaika qureq di branteb. Dia Juda nanġo Qotei tal bei soqnej. ² Deqa Pol aqa kumbra gaigai yoqnej qaji di dauryosiq a Qotei tal miligiq gilej. Gilsiq a yori bati qalub qa Qotei aqa anjam nenġrenq di so qaji di plaltoqnsiq a Juda tamo unġasari nanġi minjroqnej. ³ Pol a anjam geregere plaltosiq endegsi minjroqnej, “Qotei aqa anjam nami nenġrenyeb qaji di aqa utru agiende. Kristus a jaqatin koba osim moisis olo subq na tigelqas.” Osia minjroqnej, “Yesus agi e ninġi a qa merġeqnum qaji a bole Kristus.” ⁴ Pol a nanġi anjam degsi minjreġnaqa tamo unġasari qudei nanġi aqa anjam di qusib poinjrnaqa Yesus qa nanġo areqalo sinġilatosib Pol Sailas wo daurnjreb. Grik tamo gargekoba Qotei qa louoqneb qaji nanġi ti unġa kokba qudei ti nanġi dego Yesus qa nanġo areqalo sinġilatosib Pol Sailas wo daurnjreb.

⁵ Onaqa Juda nanġi Pol Sailas wo nanġi qa minjin oqetnjrnaqa tamo uge qudei inġi qarinyo sawaq dena joqsib tamo unġasari kalil nanġo are ugetetnjreb. Osib Pol Sailas wo ojqa marsib tamo bei aqa nam Jeson aqa talq gurgur ti gileb. Nanġi aiyel tal dia nerenqneb. Gilsib nanġi aiyel tamo unġasari nanġo ulatamuq di tigeltnjrqa marsib nanġi aiyel qa namoqneb. ⁶⁻⁷ Namonab ugeinjrnaq nanġi Jeson lanġa ojsib Yesus aqa tamo unġasari qudei dego ojelenosib girinjrsib aisib qure deqa gate kokba nanġo ulatamuq di tigeltnjreb. Tigeltnjrsib lelenosib endegsib maroqneb, “Pol Sailas wo qure qureq di tamo unġasari nanġo areqalo niñaqyetnjroqnsib laqneb. Agi nanġi gago qure endeq bonabqa Jeson na nanġi joqsia aqa talq di gereinjrej unub. Tamo aiyel dena gago mandor koba Sisar aqa dal anjam gotranjoqnsib mareqneb, ‘Mandor koba bei unu aqa nam Yesus.’ Nanġi aiyel degsib mareqneb.” ⁸ Juda nanġi na anjam di Pol Sailas wo nanġo jejamuq di qametnjrnabqa qure deqa gate kokba ti tamo unġasari gargekoba ti nanġi qusibqa nanġi aiyel qa minjin oqetnjrej. ⁹ Onaqa qure deqa gate kokba nanġi na Yesus aqa tamo unġasari qudei Jeson a ti minjreb, “Nanġo aiyel une di ninġi na awaiyosib silali atibqa iga ninġi uratnġnam gilqab.” Onaqa nanġi silali atnabqa gate kokba nanġi na nanġi uratnjrnab gileb.

Pol Sailas wo Beria qureq di Qotei aqa anjam maroqneb

¹⁰ Onaqa qolo qujai deqa Yesus aqa tamo unġasari Tesalonaika di soqneb qaji nanġi na Pol Sailas wo qarinjrnab walwelosib sumsib Beria qureq di branteb. Di brantosib Juda nanġo Qotei tal miligiq gilsib Qotei aqa anjam palontosib minjroqneb. ¹¹ Juda tamo unġasari Beria di soqneb qaji nanġo kumbra tulan boledamu. Tesalonaika di soqneb qaji nanġi bul sai. Nanġi Qotei aqa anjam quqwjqa tulan areboleboleinjroqnej. Bati gaigai nanġi Qotei aqa anjam nenġrenq di so qaji di geregere peleiyqneb. Pol Sailas wo nanġo anjam bole kiyo sai kiyo di nanġi qalieqa marsib deqa nanġo aiyel anjam ti Qotei aqa anjam nenġrenq di so qaji de ti geregere tenemtoqneb. ¹² Deqa qure dia Juda gargekoba nanġi Yesus qa nanġo areqalo sinġilatoqneb. Grik tamo unġasari kokba qudei dego Yesus qa nanġo areqalo sinġilatoqneb.

¹³ Onaqa Juda nanġi Tesalonaika di soqneb qaji nanġi Pol a Beria qureq sumsiq dia dego Qotei aqa anjam palontoqnej di qusibqa minjin oqetnjrnaqa mareb, “Iga Pol qalqom.” Degsib marsibqa Beria qureq bosib dia tamo unġasari nanġo are ugetetnjreb. ¹⁴ Degyonabqa Kristen nanġi na Pol qarinyonab alile aiyej. Ariya Sailas Timoti wo nanġi aiyosai. Nanġi Beria di soqneb. ¹⁵ Tamo nanġi Pol suweiyeb qaji nanġi a osib koba na torei Atens qureq sumeb. Sumsib Atens qureq di nanġi Pol uratosib olo puluqa laq nabqa Pol na minjrej, “Ninġi oqsib Sailas Timoti wo minjrib ijoq boqujateb.”

Pol a Atens qureq di Yesus aqa anjam plaltoqnej

¹⁶ Onaqa Pol a Atens qureq di Sailas Timoti wo nanġi qa tariġesosiq a qure ambleq di walweloqnsiq a gisan qotei nanġo sulum gargekoba unoqnsiq a are tulan gulbekobaiyoqnej. ¹⁷ Deqa a bati gaigai Juda nanġo Qotei tal miligiq giloqnsiq a Juda nanġi ti Grik

nanği Qotei qa louoqneb qaji nanği ti Yesus aqa anjam plaltosiq minjroqnej. Atens nanço koro sawaq di dego a bati gaigai tigelocnsiqqa tamo unğasari nanği Yesus aqa anjam plaltosiq minjroqnej. ¹⁸ Bati bei Grik nanço qalie tamo qudei Atens di soqneb qaji nanği Pol ombla anjam na qotoqneb. Qudei nanği qalie tamo koba Epikurias aqa skulq dena qalie eb. Qudei nanği skul bei aqa ñam Stoik dena qalie eb. Pol a nanği endegsi minjroqnej, “Yesus a moisiq olo subq na tigelej. Deqa mondoñ tamo kalil nanği dego subq na tigelqab.” Pol a nanği degsi minjroqnej deqa nanği Pol ombla anjam na qotoqnsib segi segi maroqneb, “Pol a anjam laña laña mareqnu. A anjam kiyersi mergwajqa bço?” Qudei nanği maroqneb, “Pol a qure bei nanço qotei qa mergeqnu kiyo?” ¹⁹ Nanği degsib maroqnsib Pol osib nanço koro sawa aqa ñam Areopagus deq osi gileb. Osi gilsib nanço ambleq di tigeltosib minjeb, “Anjam bunuj ni mareqnum qaji di aqa utru geregere mergimqa iga qusim qalieqom. ²⁰ Anjam bunuj ni mareqnum qaji di aqa utru bei. Iga anjam deqaji nami quosaiocnem. Deqa ni na anjam aqa utru geregere mergimqa iga qalieqom.” ²¹ Bati gaigai Atens nanği ti tamo unğasari sawa bei beiq na Atens beleneb qaji nanği ti korooqnsibqa anjam bunu bunuj maroqneb.

²² Deqa Pol a nanço koro sawa ambleq di tigelosiqqa minjrej, “O Atens tamo unğasari, e unonum, ningi qotei gargekoba louetnjreqnub. ²³ E nunço qure ambleq di walweloqnsimqa nunço louqajqa ingi ingi kalil unelenosim gilsim atra bijal bei unonum. Atra bijal di aqa quraq di anjam endegsi nenğrenyonab sonaq unonum, ‘Atra bijal endi qotei bei iga qaliesai qaji aqa atra bijal.’ O Atens tamo unğasari ningi ijo anjam endi quiy. E Qotei ningi qaliesai qaji di ubtosiy mernğwai. A Qotei bole. Ningi a qa qaliesai. Ningi a qa laña loueqnub.

²⁴ “Qotei di a lañ ti mandam ti ingi ingi kalil dego gereiyelenej. A segi qujai lañ qa ti mandam qa ti Tamo Koba. Deqa atra tal tamo na gereiyo qaji Qotei a dia sqasai. ²⁵ Iga mandam tamo unum deqa iga na Qotei aqaryaiyosim ingi bei yqa keresai. A ingi bei qa truquosaieqnu. A segi ingi ingi kalil nanço utru. A segi na iga ñambile egeqnu. Ingi ingi kalil dego a segi na iga egeqnu. ²⁶⁻²⁷ Qotei dena nami tamo qujai Adam gereiyonaqa aqa moma nanği paraosibqa sawa sawa kalil kereteb. Qotei na tamo unğasari nanço segi segi sqajqa bati atelenej. Nanço segi segi sqajqa mandam beli dego atelenej. A degyej. Di kiyaya? Tamo unğasari nanği a qa ñamosib ñamosib itqajqa deqa. O Atens tamo unğasari ningi quiy. Qotei a isaq di sosai. A nunço jojomq di unu. ²⁸ A segi na iga ñambile egeqnaqa iga bole sosim walweleqnum. Nunço segi powo tamo qudei nanği nami deqa are qalsib endegsib mareb, ‘Iga dego Qotei aqa anğro.’ ²⁹ Di bole. Iga Qotei aqa anğro. Deqa ningi quiy. Qotei a sulum bul sai. Tamo nanği gol na silva na meniñ na ti sulum gereiyeqnu. Nanço segi ban na ti qalie na ti sulum di gereiyeqnu. Qotei a sulum deqaji bul unu ningi edegaib.

³⁰ “Nami tamo unğasari nanği nanari soqneb. Nanği Qotei qaliesai. Deqa nanği gisan qotei nanço sulum gereinjroqnsib biñinjroqneb. Bati di Qotei a nanço kumbra di unoqnsiqqa unosaibuloqnsiqqa nanği kambatnjrosaiocnej. Ariya bini Qotei na tamo unğasari sawa sawa kalilq di unub qaji nanği endegsi minjreqnu, ‘Ningi are buliy.’ ³¹ Qotei a bati atej unu. Bati di brantimqa a na tamo unğasari kalil nanço une qa peginjrqas. Aqa segi kumbra bole na ti aqa Niri Yesus Kristus giltej qaji aqa wau na ti nanço une qa peginjrqas. Tamo unğasari nanği degsib qalieqajqa deqa Qotei na Yesus subq na tigeltej.”

³² Onaqa tamo unğasari nanği subq na tigelu qa anjam di qusibqa nanği qudei Pol kikiyeb. Ariya nanği qudei na Pol minjeb, “Anjam di bunucna ni na olo mergim iga quqwom.” ³³ Onaqa Pol a nanği uratnjrsiqqa gilej. ³⁴ Tamo qudei nanği Pol aqa anjam di qusib poinjrnaqa Yesus qa nanço areqalo singilatosib Pol dauryeb. Bei aqa ñam Dionisius. A koro sawa deqaji gate koba. Uña bei aqa ñam Damaris. Tamo unğasari qudei dego nanği Yesus qa nanço areqalo singilatosib Pol dauryeb.

18

Pol a Korin qureq di Yesus aqa anjam plaltoqnej

¹ Onaqa bati bei Pol a Atens qure uratosiqa walweloziq Korin qureq gilej. ² Gilsiq dia Juda tamo bei aqa ñam Akwila itej. Akwila aqa qure utru Pontus. Nami yala Akwila aqa ñauñ Prisila wo Itali sawa uratosib Korin beb. Rom nanjo mandor koba Klodius a marej, “Juda nanji Rom qureq endi sqasai. Kalil jaraiqab.” Deqa nanji aiyel Itali sawa uratosib Korin qureq beb. Bosib Korin di sonabqa Pol a gilsiq nanji itnjrej. ³ Pol a nanji ti silali wau qujai. Deqa nanji koba na Korin di sosibqa silali qa wauoqneb. Nanjo silali wau di nanji gara na tal gereiyqneb. ⁴ Yori bati gaigai Pol a Juda nanjo Qotei tal miligiq giloqnsiqa Juda ti Grik ti nanji Yesus aqa anjam plaltosiqa minjroqnej. Aqa anjam dena nanjo are qametnjrimqa nanji Yesus qa nanjo areqalo singilatqajqa deqa osiq anjam minjroqnej.

⁵ Onaqa bati bei Sailas Timoti wo nanji Masedonia sawa uratosib gilsib Korin dia Pol itosib nanji koba na soqneb. Deqa Pol na aqa silali wau uratosiqa Qotei aqa anjam qa segi wauoqnej. Osiqa Juda nanjo Qotei tal miligiq giloqnsiqa nanji singila na endegsi minjroqnej, “Yesus a bole Kristus Qotei na qarinyej qaji.” ⁶ Degsi minjreqlaqa nanji aqa anjam di quoqnsib gotranjoqnsib a misilinyoqneb. Deqa Pol na aqa segi gara jugo tumburum butuyosiqa minjrej, “Ninji padalqab di nunjo segi une na padalqab. Ijo une na sai. Deqa bini e ninji uratngsiy tamo Juda sai nanjoq giloqnsiyqa Yesus aqa anjam minjroqñqai.” ⁷ Pol na Juda nanji degsi minjrsiqa nanjo Qotei talq dena oqedosiqa tamo bei aqa ñam Titius Jastus aqa talq di soqnej. Titius a Qotei qa louoqnej qaji. Aqa tal di Juda nanjo Qotei tal jojomq di soqnej. ⁸ Bati deqa Qotei tal taqato tamo aqa ñam Krispus a ti tamo ungasari kalil a ombla tal qujaiq di soqneb qaji nanji ti Pol aqa anjam qusib Tamo Koba a qa nanjo areqalo singilateb. Korin tamo ungasari gargekoba nanji dego Pol aqa anjam qusib Yesus qa nanjo areqalo singilatosis yanso eb.

⁹ Bati bei qolo Pol a ñeio bulosiqa Tamo Koba Yesus unnaqa minjej, “O Pol, ni ulaaim. Ni qure endia sosimqa ino medabu waqtoqnsimqa boleq di ijo anjam mare mare laqne. Mequmaim. ¹⁰ E ni ombla sqai deqa tamo bei na ni ugeugeimqasai. Qure endia ijo segi tamo ungasari gargekoba unub.” ¹¹ Onaqa Pol a anjam di dauryosiqa Korin dia wausau qujai bai 6 sosiqa tamo ungasari nanji Qotei aqa anjam plaltoqnsiq minjroqnej.

¹² Ariya Rom nanjo gate koba Galio a Akaia sawa taqatesonaqa bati deqa Korin dia Juda nanji Pol qa minjin oqetnjrnaqa a ojsib koro sawaq osi gilsib Galio aqa awo jaram namoq di tigeltob. ¹³ Tigeltosib Galio minjeb, “Tamo endena iga Juda gago dal anjam gotranjoqnsiqa Qotei louqajqa gam bei osorgeqnu.” ¹⁴ Onaqa Pol a kamba anjam marqa laqnaqa Galio na getentosiqa Juda nanji minjrej, “O Juda tamo ungasari ninji quiy. Tamo endi a une kobaquja bei yimqa kiyo tamo bei qalim moiymqa kiyo ninji a ojsib bosib ijo ulatamuq endi tigeltqab di e nunjo anjam quqwai. ¹⁵ Ariya ninji nunjo segi dal anjam qa ti nunjo segi moma nanjo ñam qa ti maronub deqa e nunjo anjam di gereiyqasai. Di ijo wau sai. Ninji segi na gereiyiy.” ¹⁶⁻¹⁷ Galio a awo jaramq di awesosiqa Juda nanji degsi minjrsiqa nanji winjrej. Onaqa Juda nanji nanjo Qotei tal taqato tamo aqa ñam Sostenes a ojsib Galio aqa awo jaram namoq di qalougeteb. Qaleqñab Galio a di unsiqa a deqa yala are qalosai. Unsiq unosaibulej.

Pol a Jerusalem olo aisiq dena Antiok qureq gilej

¹⁸ Pol a bati gargekoba yala Korin di soqnej. Sosiqa Yesus aqa tamo ungasari nanji uratnjrsiqa Prisila Akwila wo nanji joqsiqa koba na Siria sawaq aiqa marsib qobun gogeteb. Nanji qobun gogetqa yosib Pol a mati Senkria qureq di Juda nanjo kumbra dauryosiqa aqa segi gate banqa ti me junjum ti gentej. Nami a bati qudei Qotei pailyoqnsiq deqa aqa gate banqa ti me junjum ti uratonaq soqnej. ¹⁹⁻²¹ Ariya nanji Senkria qureq di qobun gogetosib aisib Efesus qureq di tiryeb. Tiryosib mandamq aisib

Pol a Juda nanngo Qotei tal miligiq gilsiq nanngi Qotei aqa anjam plaltosiq minjroqnej. Onaqa nanngi Pol aqa anjam qusib minjeb, “Ni bati qudei iga koba na endi sqom.” Minjnabqa a na nanngi saidnjrsiqa aiqa osiqa minjrej, “Qotei na odbimqa bunuqna e nunngoq olo bqai.” Degsi minjrsiqa a qobun gogetosiq aiyej. A na Prisila Akwila wo nanngi Efesus qureq di uratnjrsiq aiyej. ²² Pol a aisiqa Sisaria qureq di tiryosiqa qobun uratosiqa singa na walwelosi aisiq Jerusalem di brantej. Brantosiqqa Yesus aqa tamo ungasari nanngi itnjrsiqa koba na soqneb. Osiqa nanngi olo uratnjrsiqa walwelosiq Antiok qureq gilej.

²³ Gilsiq Antiok dia bati gargekoba yala sosiqa dena walwelosiq Galesia sawa ti Frigia sawa ti dia laqnej. Laqnsiqa nanngo qure kalilq di brantonsiqa tamo ungasari Yesus dauryoqneb qaji nanngi koroinjroqnsiqa Qotei aqa anjam na singilatnjroqnej.

Apolos a Efesus qureq di Qotei aqa anjam plaltoqnej

²⁴ Onaqa bati bei Juda tamo bei aqa ñam Apolos a Efesus qureq bosiq dia wauoqnej. Aqa qure utru Aleksandria. A Qotei aqa anjam maro tamo. A Qotei aqa anjam tulan qaliedamu. Deqa a na Qotei aqa anjam kalil nenngrenq di so qaji di geregere plaltoqnej.

²⁵ Tamo qudei na nami Tamo Koba aqa gam Apolos osoryeb deqa a singila na Yesus aqa anjam plaltoqnej. A Jon yansnjro qaji aqa wau qa segi qalieej. ²⁶ Deqa bati bei a Juda nanngo Qotei tal miligiq di singila na anjam palonteqnaqa Prisila Akwila wo nanngi aqa anjam qusibqa a osib qalaq gilsibqa Qotei aqa gam bole geregere osoryonab a poiyej.

²⁷ Onaqa bunuqna Apolos a marej, “E Akaia sawaq gilqai.” A degsi marnaqa Yesus aqa tamo ungasari Efesus qureq di soqneb qaji nanngi na odyosib minjeb, “Di kere. Ni gilime.” Degsib minjsibqa anjam bei nenngrenyosib Apolos yonab a na osi gilsiq Yesus aqa tamo ungasari Akaia sawaq di soqneb qaji nanngi enjrej. Endegsib nenngrenyeb, “O gago was ninngi quiy. Apolos a nunngoq bqo. Deqa ninngi a osib geregereiyiy.” Ariya Apolos a Akaia sawaq di sosiqa a na tamo ungasari Yesus qa nanngo areqalo singilateb qaji nanngi Qotei aqa anjam minjreqnaqa anjam dena nanngi singilatnjroqnej. Qotei a nami nanngi elenqa marsiq deqa nanngi qa are boleiyej. Gam dena nanngi Yesus qa nanngo areqalo singilateb. ²⁸ Apolos a tamo ungasari nanngo ñamdamuq di Juda nanngo anjam singila na gotranjoqnej. A Qotei aqa anjam nenngrenq di so qaji dena nanngi endegsi osornjrej, Yesus a bole Kristus.

19

Pol a Efesus qureq di Qotei aqa anjam palontoqnej

¹⁻² Apolos a Korin di sonaqa Pol a Esia sawa yamban nanngo qure qureq di walweloqnej. A walwelosi aisiq Efesus qureq di brantosiqqa tamo qudei Yesus dauryoqneb qaji nanngi sonab itnjrsiqa endegsi nenemnjrej, “Ninngi Yesus qa nunngo areqalo singilatosib bati deqa ninngi Mondor Bole eb e?” Onaqa nanngi na saideb, “Eo. Mondor Bole unu kiyo sai kiyo di iga nami quosaiqnem.” ³ Onaqa Pol na olo nenemnjrej, “Ninngi anjam kiye qusib yanso eb?” Onaqa nanngi na minjeb, “Jon yansnjro qaji aqa anjam segi iga qusim dena yanso em.”

⁴ Onaqa Pol na olo minjrej, “Jon na tamo ungasari nanngi endegsi minjroqnej, ‘Ninngi are buliybqa e na yansngwai.’ Osiqa minjroqnej, ‘Ninngi tamo ijo qoreq na bqas qaji a qa nunngo areqalo singilatiy.’ Tamo Jon aqa qoreq na bqajqa maroqnej qaji agi Yesus.”

⁵ Onaqa nanngi Pol aqa anjam di qusib poinjrnaqa Tamo Koba Yesus aqa ñam na yanso eb. ⁶ Yanso onabqa Pol a nanngo gateq di aqa ban atnaqa Mondor Bole nanngoq aisiq meñ bulyetnjrnaqa bati qujai deqa nanngi qure utru segi segi nanngo anjam marelenoqneb. Osib nanngi Qotei aqa medabu osib anjam palontoqneb. ⁷ Bati deqa tamo 12 nanngi Mondor eb.

⁸ Pol a bai qalub Efesus dia Juda nanngo Qotei tal miligiq giloqnsiqa Qotei aqa anjam minjroqnej. Qotei na aqa segi tamo ungasari nanngi taqatnjrsim nanngo Mandor Koba sqas anjam di aqa utru Juda nanngi geregere poinjrqaqqa deqa Pol a singila na minjroqnej.

⁹ Degyeqnaqa Juda qudei nanği Pol aqa anjam di qusibqa nanği a qa ugeosib aqa anjam dauryqa urateb. Osib nambile gaigai sqajqa gam Yesus na babtej qaji di misilinyosib tamo unğasari nanği endegsib minjroqneb, “Yesus aqa gam di uge.” Deqa Pol a nanği uratnjrsiqa tamo unğasari Yesus qa nanço areqalo singilateb qaji nanği segi joqsiqa tamo bei aqa ñam Tiranus aqa skul kobaq gileb. Gilsib dia Pol a bati gaigai Qotei aqa anjam plaltoqnej. ¹⁰ Pol a wausau aiyel degyoqnej. Deqa tamo unğasari kalil Esia sawaq di soqneb qaji Juda ti Grik ti nanği Tamo Koba aqa anjam quoqneb.

Skeva aqa nğiri 7 nanği mondor uge nanği winjrqaqqa wauoqneb

¹¹ Qotei a Pol aqa ban na manwa gargekoba babtoqnej. ¹² Deqa tamo qudei na nanço gara ñenği oqnsib Pol aqa jejamuq di betertoqnsib gara di olo osi giloqnsib tamo mainjro qaji nanço jejamuq di ateqnab nanço ma saioqnej. Tamo mondor uge ti so qaji nanço jejamuq di dego gara ñenği ateqnab mondor uge nanği jaraiyoqneb.

¹³ Juda tamo qudei nanği dego sawa sawaq di walweloqnsibqa mondor uge nanği winjrib jaraiqajqa wauoqneb. Nanği silali oqajqa deqa marsib wau di yoqneb. Onaqa bati bei nanği qudei Tamo Koba Yesus aqa ñam na mondor uge bei wiyqa osib mondor uge endegsib minjeb, “Iga Yesus agi Pol a deqa anjam palonteqnu qaji aqa ñam na ni mermonum, ni tamo di uratosim ulan.” ¹⁴ Juda nanço atra tamo koba Skeva aqa nğiri 7 nanği kumbra di degyeb. ¹⁵ Degyonabqa mondor uge na nanği kamba minjrej, “E Yesus qalie. E Pol dego qalie. Ariya ninği tal qabe?” ¹⁶ Onaqa tamo mondor uge ti so qaji a singila na prugosiq nanço qawarq di awoosiq nanği ñumougetnjrsiq jejamu niñaqyetnjrej. Osiqa nanço gara bumbranjetnjrnaqa nanği tal uratosib yosi jaraiyeb. ¹⁷ Onaqa tamo unğasari kalil Juda ti Grik ti Efesus qureq di soqneb qaji nanği kumbra deqa qusibqa ulaugeteb. Osib nanği Tamo Koba Yesus aqa ñam tulan soqtoqneb. ¹⁸ Bati deqa tamo unğasari gargekoba nanği Yesus qa nanço areqalo singilatoqneb. Deqa nanği boqnsib nanço kumbra uge uge nami yoqneb qaji di tamo kalil nanço njamdamuq di ubtoqneb. ¹⁹ Tamo unğasari gargekoba quñam qaloqneb qaji nanği dego boqnsib nanço quñam qalo qaji buk kalil koroiyoqnsibqa tamo unğasari nanço ulatamuq di koitelenoqneb. Buk di nami silali na awaiyo qaji. Awai sisiyeb 50,000 kina. ²⁰ Nanği kumbra degyeb deqa Tamo Koba aqa anjam tulan kobaoqnsiqa sawa sawaq gileqnaqa tamo unğasari gargekoba nanği quoqneb.

Efesus nanği Pol qa minjin oqetnjrnaqa murqumyoqneb

²¹ Efesus qureq di Pol a Qotei aqa wau yoqnsiq koboonaqa Qotei aqa Mondor na Pol areqalo yonaqa a endegsi marej, “E Masedonia sawa ti Akaia sawa ti dia walweloqnsiyqa dena aisiy Jerusalem di brantqai.” Osiqa marej, “Di koboamqa e Jerusalem uratosiy gilsiy Rom qure dego unqai.” ²² Pol a degsi marsiqa tamo aiyel a koba na wauo qaji Timoti Erastus wo nanği qarijnjrnaqa namoosib Masedonia sawaq gileb. Pol a segi Esia sawaq di soqnej. A bunuqna Masedonia sawaq gilqa marsiqa nanği aiyel namoqna qarijnjrnaq gileb.

²³ Bati deqa Efesus dia tamo qudei nanği nambile gaigai sqajqa gam Yesus na babtej qaji deqa nğirin kobaoqneb. ²⁴ Nango nğirin aqa utru agiende. Tamo bei aqa ñam Demetrius a silva oqnsiq dena inği inği gereiyoqnej. A na gisan qotei bei aqa ñam Artemis aqa atra tal sigitoqnsiqa atra tal sulum kiñilala silva na gereiyoqnej. Gereiyeqnaqa tamo unğasari nanği awaiyeqnaqqa tamo qudei a koba na wauo qaji nanği a ti dena silali koba oqneb. ²⁵ Bati bei Demetrius a na aqa wau qujai nanği ti tamo qudei wau deqaji yoqneb qaji nanği ti koroinjrsiqa endegsi minjrej, “Ninği quiy. Gago wau endena iga silali koba eqnum. ²⁶ Ariya Pol a gago wau endi ugeteqnu. Agi a gam endena ugeteqnu. A na tamo unğasari gargekoba nanço are tigeltetnjroqnsiqa minjreqnu, ‘Tamo nanği ban na qotei gereiyo qaji di qotei bolesai. Di gisan qotei.’ Yeqnaqa nanği aqa anjam di dauryoqnsib qotei Artemis qoreiyoqnsib Artemis aqa atra tal sulum dego awaiyqa urateqnu. Pol

aqa kumbra di ningi uneqñub. Aqa anjam dego ningi queqñub. Aqa kumbra di a Efesus endia segi yosai. Esia sawa keretoqñsiqa dia dego a kumbra di yeqñu. ²⁷ Pol aqa kumbra dena gago silali wau endi ulonqas. Di segi sai. Gago qotei koba Artemis aqa atra tal aqa ñam dego ugeqas. Amqa tamo unqasari kalil nangi Artemis aqa ñam soqtqa uratqab. Ningi qalie, Esia sawaq endi tamo unqasari nangi Artemis aqa ñam soqtoqñsibqa a qa loueqñub. Sawa sawa kalilq di dego tamo unqasari nangi Artemis aqa ñam soqteqñub. Pol aqa anjam mareqñu qaji dena Artemis aqa ñam koba di torei ulontqas.”

²⁸ Onaqa sulum gereiyo tamo nangi anjam di qusib minjin ani oqetnjrnaqa tulan murqumyoqñsib maroqñeb, “Efesus gago qotei Artemis a qotei kobaquja.” ²⁹ Nangi degsib murqumyeqñabqa tamo unqasari kalil Efesus di soqñeb qaji nangi qusibqa nangi dego murqumyoqñeb. Osib Masedonia tamo aiyel Pol dauryosib beb qaji agi Gaius Aristarkus wo nangi ojob. Ojsib nangi aiyel girinjnrsib qure deqa gate kokba nanqo ulatamuq di tigeltjnqrqa marsib gurgurosib koro sawaq joqñsib gileb. ³⁰ Onaqa Pol a deqa qusiqa tamo unqasari nanqo are latetjnqrqa marsiqa nanqo ambleq aiqa laqnaqa tamo unqasari Yesus dauryeb qaji nangi na saidyeb. ³¹ Rom tamo kokba qudei Esia sawa taqatoqñeb qaji nangi Pol qalieeb deqa nangi dego anjam qarinyosib minjeb, “Ni koro sawa miligiq gilaim.”

³² Tamo unqasari tulan gargekoba nangi koro sawaq di koroosib murqumyoqñeb. Utru kiye qa nangi bosib koroeb di nangi qaliesai. Utru bei bei qa maroqñsibqa laña laña murqumyoqñeb. ³³ Onaqa Juda qudei nangi na tamo unqasari nanqo are latetjnqrqa marsib Juda tamo bei aqa ñam Aleksander osib koro sawa ambleq di atnabqa tamo unqasari nangi a unsib mareb, “Tamo di aqa une qa kiyo iga bosim koroonum?” Onaqa Aleksander a tamo unqasari nangi anjam bei minjnqrqa osiq tigelej. Tigelosiqa nangi kiriqa osiq aqa ban soqtej. ³⁴ Ban soqtonaqa nangi kiriosai. Nangi poinjrej, Aleksander a Juda tamo. Deqa nangi kalil olo murqumyoqñsib maroqñeb, “Efesus gago qotei Artemis a qotei kobaquja.” Nangi anjam qujai di tulan wainoqñsib sokobaiyeb.

³⁵ Onaqa Efesus nanqo gate bei a kamba tamo unqasari nangi anjam minjnqrqa osiq tigelej. Tigelosiqa nangi kiriqa osiq aqa ban soqtonaqa nangi kirieleñonabqa minjrej, “O Efesus tamo unqasari ningi quiy. Efesus endia ningi na qotei koba Artemis aqa atra tal taqateqñub. Artemis aqa sulum nami lan goge na ulonqas mandamq aiyej qaji di dego ningi na taqateqñub. Tamo unqasari kalil nangi di qalie. ³⁶ Deqa tamo bei na anjam di gotranjyqa keresai. O ijo was, ningi grotosib une bei yaib deqa ningi mati lawo na sosib geregere are qaliy. ³⁷ Tamo aiyel Gaius Aristarkus wo nangi une saiqoji. Ningi na nangi laña joqñsib bonub. Nangi gago atra talq dena inqo bei bajinosai. Nangi gago qotei Artemis aqa ñam misilinjosai dego. ³⁸ Deqa Demetrius aqa wau qujai nangi ti tamo qudei qa anjam bei soqnimqa joqñsib Rom gate kokba nanqo ulatamuq di tigeltjnrsib anjam marqab. ³⁹ Ningi dego tamo qudei qa anjam bei soqnimqa bati atibqa Rom gate kokba nangi koroosib nunqo anjam gereiyqab. ⁴⁰ Bini iga laña njirin tigeltionum utru saiqoji. Deqa Rom gate kokba nangi bosib koro endeqa utru nenemgibqa iga na kamba anjam bei minjnqrqa keresaiigo uge.” ⁴¹ Tamo gate dena tamo unqasari nangi anjam degsi minjnrsiqa nangi winjnraq jaraiyeb.

20

Pol a Masedonia sawa ti Grik sawa ti dia walweloqnej

¹ Onaqa tamo unqasari nanqo murqumyo koboonaqa Pol na Kristen nangi metnjrnaqa aqa areq di koroonabqa nangi sinqilatnjrej. Osiqa nangi uratnjrsiqa Masedonia sawaq gilej. ² Gilsiq sawa dia walweloqñsiqa Kristen nangi itnjroqñsiqa Qotei aqa anjam gargekoba minjroqnej. Minjreqnaqa aqa anjam dena nangi sinqilatnjroqnej. Onaqa a sumsiq Grik nanqo sawaq di brantej. ³ Brantosiq sawa dia bai qalub sosiq dena qobun na Siria sawaq aiqa laqnaqa Juda tamo qudei na Pol qalsib moiyoqñqa mareqñab qusiqa

endegsi are qalej, “E olo puluosiy singa na Masedonia sawaq oqsiy dena Siria sawaq aiqai.”⁴⁻⁵ A degsi are qalsiqa tigelosiq Masedonia sawaq oqwa osiqa tamo qudei nanngi joqsiqa koba na oqeb. Tamo di nanngo ñam agi marqai. Bei Sopater. A Pirus aqa ñiri. A Beria qure qaji. Tesalonaika tamo aiyel Aristarkus Sekundus wo. Bei Gaius. A Derbe qure qaji. Bei Timoti. Esia tamo aiyel Tikikus Trofimas wo. Tamo kalil nanngi di Pol ombla Masedonia sawaq oqsib dia iga Pol koba na uratgosib namo aisib Troas qureq di branteb. Brantosib dia iga qa tariñoqneq.⁶ Onaqa Juda nanngo bem tiyosai qaji uyqa bati koboonaqa iga Filipai qureq di qobun bei gogetosim qobun na aisim bati 5 koboonaqa Troas qureq di tiryem. Tiryosim dia tamo nanngi iga qa tariñoqneq qaji nanngi itnjrsimqa bati 7 nanngi koba na soqnem.

Yutikus a ulonosiya moinaqa Pol na olo tigeltej

⁷ Onaqa Juda nanngo yori bati koboonaqa nebeonaq qolo iga Kristen nanngi koroinjrsimqa nanngi koba na bem gentosim uyoqnem. Bem uyeqnamqa Pol na Qotei aqa anjam minjroqnej. A anjam olekoba mareqnaq qolo jigeej. Di kiyaaqa? Nebeamqa a nanngi uratnjrsim aiqas. ⁸ Nanngi koroesonabqa warum goge dia wanjal gargekoba pumblonjoqneq. ⁹ Angro wala bei aqa ñam Yutikus a siranme kiñala dadan gogeqsi aqa areq di awesoqnej. Onaqa Pol a anjam tulan olekoba mareqnaqa Yutikus a urnamyonaqa tibiboqnej. Osiq qambumtosiqa warum goge dena ulonosiya mandamq aiyej. Onaqa nanngi kalil mandamq aisib Yutikus osib soqteb a moiyej. ¹⁰ Pol a dego mandamq aisqa angro wala di soqonyej. Soqonyonaqa a olo ñambile ej. Deqa Pol na tamo ungasari kalil nanngi minjrej, “Ninngi are gulbeingaiq. A ñambile unu.” ¹¹ Pol a nanngi degsi minjrsiqa olo warum gogeq oqsiq dia bem gingenyonaqa nanngi uyeb. Uynabqa Pol na olo anjam olekoba nanngi minjreonaqa nebeej. Nebeonaqa Pol a nanngi uratnjrsiqa aiqa osiqa endegsi minjrej, “O ijo was ninngi quiy. E aiyeqnum. Deqa ninngi bole soqniy.” ¹² Angro wala di a ñambile soqnej deqa aqa was nanngi tulan areboleboleinjrnaqa a osib nanngo talq gileb.

Pol a Troas qure uratosiqa Miletus qureq aiyej

¹³ Ariya iga na Pol uratosim namosim qobun bei gogetosim aisim Asos qureq di tiryem. Di kiyaaqa? Pol a nami iga endegsi mergej, “Ninngi namooiy. E bunuqna singa na walwelosiy aisiy Asos qureq di ninngi itngwai. Osiy dena ninngi koba na qobun gogetosim aiqom.” Pol a iga degsi mergej deqa iga namo qobun na aisim Asos qureq di tiryosim Pol qa tariñoqnem. ¹⁴ Bunuqna Pol a Asos qureq bosiq dia iga itgonaqa iga koba na qobun gogetosim aisim Mitilini qureq di tiryem. ¹⁵ Nebeonaqa iga dena qobun na aisim Kios nui qalaq di tigelosim ñereñem. Olo nebeonaqa iga qobun na aisim Samos nui qalaq di tigelosim ñeiem. Olo nebeonaqa iga aisim Miletus qureq di tiryem. ¹⁶ Pol na iga endegsi mergej, “Iga Efesus qure bunyosim urur Jerusalem aiqom. Aisim di soqnimqa Juda nanngo inngi meli bunuj ogoro bati ñam Pentikos di brantim unqom. E Esia sawaq endi bati olekoba sqasai.” Pol na iga degsi mergej.

Pol a Efesus nanngo Kristen gate nanngi anjam minjrej

¹⁷⁻¹⁹ Iga Miletus qureq di tiryonamqa Pol na tamo qudei nanngi qarinjrnnaqa nanngi singa na gilsib Efesus di brantosib Kristen gate nanngi endegsi minjreb, “Ninngi Miletus qureq aisib dia Pol itosib aqa areq di koroabqa a na ninngi anjam bei mernngwas.” Onaqa Kristen gate nanngi tigelosib Miletus qureq aisib dia Pol itosib aqa areq di koroonaqqa a na nanngi anjam endegsi minjrej,

“O Kristen gate ninngi quiy. E Esia sawaq di branto ñasiti e nunngoq bosim ninngi koba na soqnem. Sosimqa e bati gaigai Tamo Koba aqa anjam ninngi mernngoqnem. E ijo segi ñam soqtqajqa are qalosaiqnem. Ijo kumbra di ninngi qalie. E ninngi koba na sosimqa gulbe gargekoba itoqnsim akamoqnem. Bati gargekoba Juda nanngi na e lubsib moiyoqbqa mareqnaq dena e are gulbekobaiboqnej. ²⁰ Ninngi qalie, e bati gaigai nunngo koro sawaq

di, nungo segi segi talq di are singilatetngwajqa anjam merngoqnem. E anjam deqaji ningi merngwajqa uratosaiqnem. ²¹ E bati gaigai Juda tamo ti Grik tamo ti nanngi singila na endegsi minjroqnem, ‘Ningi are bulyosib Qotei aqaq bosib gago Tamo Koba Yesus qa nungo areqalo singilatiy.’ E degsi minjroqnem. ²² Deqa ningi quiy. Qotei aqa Mondor na ijo are tigeltetbej deqa e Jerusalem aiyeqnum. Dia kumbra kiye ijoq di brantqas di e qaliesai. ²³ E qure qureq di laqnamqa Mondor Bole na e endegsi merbeqnu, ‘Ni Jerusalem dia tonto talq aisim gulbe koba oqam.’ Deqa e qalieonum, kumbra di ijoq bqas.

²⁴ “Di unqum. E ijo segi jejamu qa are qalosaieqnum. Wau kalil Tamo Koba Yesus na ebej qaji di e yosiy kobotqajqa are qaleqnum. Wau di endegsi unu. E singila na Yesus aqa anjam bole tamo unqasari nanngi minjre minjre laqngai. Yesus aqa anjam bole di aqa damu agiende. Qotei a tamo unqasari nanngi qa are boleiyeqnu.

²⁵ “Deqa ningi quiy. E nami nungo ambleq di sosimqa anjam endegsi palontoqnem, ‘Qotei na aqa segi tamo unqasari nanngi taqatnjrsim nanngo Mandor Koba sqas.’ Ariya bini e qalieonum, e ningi uratngitqa ningi ijo ulatamu olo unqasai. ²⁶⁻²⁷ Bati e nungo ambleq di sosimqa e Qotei aqa areqalo kalil ubtosim ningi merngekriterem. E wau di uratosaiqnem. Deqa tamo bei a nungo ambleq di padalqas di ijo une na sai. ²⁸ O Kristen gate, ningi nungo segi segi so geregere taqatosib Qotei aqa tamo unqasari nanngi dego geregere taqatnjroqniy. Qotei aqa tamo unqasari nanngi di kaja du du bul. Qotei na aqa Niri Yesus Kristus aqa len aiyej qaji dena nanngi awainjrej. Deqa ningi nanngo gate bole sosibqa nanngi geregere taqatnjroqniy. Wau di Mondor Bole na ningi engej. ²⁹ E qalie, e ningi uratngitqa gisan anjam maro tamo qudei nanngi nungo ambleq aisib Qotei aqa tamo unqasari nanngi ugeugeinjroqngab. Baun juwan na kaja nanngi ugeugeinjrengub dego kere. ³⁰ Nungo ambleq dena dego tamo qudei nanngi tigelosib Qotei aqa anjam bole olo bubulyoqnsibqa gisan anjam maroqngab. Nanngi degyqab. Di kiyayaqa? Tamo unqasari Yesus dauryeqnub qaji nanngi qusibqa Qotei aqa anjam bole ulontosib olo gisan tamo nanngi di daurnjrqajqa deqa. ³¹ Deqa ningi geregere nam atoqniy. Osib ijo anjam e bati gaigai ningi merngoqnem qaji deqa are qaloqniy. Agi wausau qalub e ningi koba na sosimqa qolo ti qanam ti Qotei aqa anjam ningi merngoqnsim akamoqnem. E wau di uratosaiqnem. Ningi ijo anjam deqa geregere are qaloqniy.

³² “Bini e ningi Qotei aqa banq di atitqa a na ningi geregere taqatngwas. Qotei a ningi qa are boleiyej anjam di ningi singila na ojesoqnsibqa anjam dena ningi singilatngwas. Amqa ingi bole bole Qotei a nami aqa segi tamo unqasari nanngi enjrqqa marej qaji di ningi oqab.

³³ “E silali qa ti gara qa ti tamo bei njlyosaiqnem. ³⁴ Ningi qalie, e ingi bei qa truquoqnsimqa e segi wauoqnsim ijo ingi awaiyoqnem. Osim tamo nanngi e koba na soqnem qaji nanngi dego ingi anainjroqnem. ³⁵ Kumbra kalil e nungo ambleq di yoqnem qaji di ningi segi unoqneb. Kumbra di ningi dauryosib yoqniy. Kumbra agiende. Ningi waukobaoqnsibqa tamo unqasari singila saiqoji unub qaji nanngi aqaryainjroqniy. Ningi Tamo Koba Yesus aqa anjam nami marej qaji deqa are qaloqnsib degsib wauoqniy. Agi Yesus a segi nami endegsi marej, ‘Tamo bei na tamo bei ingi yqas di tamo ingi oqas qaji a areboleboleiyqas. Ariya tamo dena ingi yqas qaji a olo tulan areboleboleiyqas.’ ”

³⁶ Pol na Efesus Kristen gate nanngi anjam degsi minjrseq koboonaqa singa pulutosiqqa nanngi koba na Qotei pailyeb. ³⁷ Pailyo koboonaqa gate nanngi akamkobaoqnsib Pol soqonyosib kundoqyoqneb. ³⁸ Pol na minjrej, “Ningi ijo ulatamu olo unqasai.” Aqa anjam deqa nanngi are tulan gulbeinjrej. Onaqa nanngi na iga suweigonab iga alile aisim nanngi uratnjrsim qobun gogetosim aiyem.

21

Pol a qobun na Jerusalem aiyoqnej

¹ Iga qobun na aisim Kos nui bunyosim nebeonaqa Rodes nuiq di tiryonom olo nebeej. Nebeonaqa iga Rodes nui uratosim aisim Patara qureq di tiryem. ² Dia qobun bei Fonisia sawaq aiqa laqnaqa iga qobun di gogetosim aiyem. ³ Iga qobun na aisim Saiprus nui jojomyosim ban qonanq waiyosim bunyosim aiyem. Aisim Siria sawa bunyosim Tair qureq di tiryem. Tiryonomqa tamo qobunq di wauo qaji nanqi na ingi ingi kalil wanjarosib mandamq di ateleneb. ⁴ Qure dia iga Yesus aqa tamo ungasari nanqi itnjrsimqa bati 7 nanqi koba na soqnem. Sonamqa Qotei aqa Mondor na anjam ubtosiq nanqi endegsi minjrej, “Pol a Jerusalem dia gulbe koba itqas.” Degsi minjrnaq qusibqa Pol wainyoqneb, “Ni Jerusalem aiyaim.” Onaqa Pol na kamba minjroqnej, “Sai. E Jerusalem aiqai.” ⁵ Onaqa bati 7 koboonaqa iga Pol koba na qure di uratosim qobun gogetqa marsim alile aiyem. Yesus aqa tamo kalil nanggo unja ti angro ti nanqi na iga suweigosib alile aisim dia iga koba na singa pulutosim Qotei pailyem. ⁶ Pailyo koboonaqa iga nanqi ban ojsimqa minjrem, “Ninji bole soqniy.” Onaqa nanqi na iga mergeb, “Ninji aiyiy.” Degsib mergonab iga qobun gogetonamqa nanqi olo puluosib nanggo qureq gileb.

Qotei aqa medabu o qaji tamo Agabus a anjam bei Pol minjej

⁷ Ariya iga qobun na Tair qure uratosim aisim Tolemes qureq di tiryem. Tiryosim dia Yesus aqa tamo ungasari nanqi itnjrsimqa bati qujai nanqi koba na soqnem. ⁸ Nebeonaqa iga Tolemes qure uratosim walwelosi aisim Sisaria qureq di brantem. Brantosim Yesus aqa anjam maro tamo Filip aqa tal gogetosimqa a ombla soqnem. Nami Jerusalem dia tamo 7 nanqi ingi jeiyu wau enjreb deqaji bei agi Filip. ⁹ Filip aqa angro sebin qolqe nanqi a ombla soqneb. Nanqi Qotei aqa medabu o qaji unja.

¹⁰ Bati qudei iga Sisaria qureq di sonamqa Qotei aqa medabu o qaji tamo Agabus a Judia sawaq dena walwelosiq gagoq bej. ¹¹ Bosiq Pol aqa alalag yayosiq qombilgej. Qombil aqa utru agiende. Agabus na Pol aqa alalag osiq aqa segi ban ti singa ti alalag dena qosej. Osiqa mergej, “Mondor Bole na e endegsi merbqo, ‘Jerusalem dia Juda nanqi na tamo alalag endi tigeqnu qaji aqa singa ti ban ti endegsib qosqab. Qosisib a osi gilsib tamo Juda sai nanggo banq di atibqa nanqi na a ugeugeiyqab.’”

¹² Onaqa iga Agabus aqa anjam di qusimqa tamo ungasari qudei qure dia soqneb qaji nanqi iga ti Pol minjoqnem, “Ni Jerusalem aiyaim.” ¹³ Onaqa Pol na iga mergej, “Ninji kiyaga akamoqnsib are gulbetetbeqneb? E Tamo Koba Yesus aqa ñam qa tonto talq di waibqab di kere. Aqa ñam qa e lubib moiqai di kere. E gulbe di uratqasai. E itqai.” ¹⁴ Pol a degsi gago anjam quqwa uratosiq mergonaqa iga na olo saidyosai. Iga marem, “Ungum. Pol a Tamo Koba aqa areqalo dauryosim Jerusalem aiyem.”

Pol a Jerusalem di brantej

¹⁵ Bati qudei koboonaqa iga Jerusalem aiqa marsimqa gago ingi ingi kalil gereiyosim tigelosim aiyem. ¹⁶ Aiqa yeqnam Sisaria tamo qudei Yesus dauryoqneb qaji nanqi na iga suweigosib koba na aisim Jerusalem di brantem. Brantosim nanqi na iga tamo bei aqa ñam Nason aqa talq di uratgeb. Deqa iga Nason ombla aqa talq di soqnem. Nason a nami koba Yesus dauryoqnsiq soqnej. Aqa qure utru Saiprus. ¹⁷ Iga Jerusalem di brantonamqa Yesus aqa tamo ungasari dia soqneb qaji nanqi na iga nugsibqa tulan areboleboleinjrnaga iga osib geregeregeb.

¹⁸⁻¹⁹ Nebeonaqa iga Pol dauryosim Jems unqajqa gilem. Gilsim Kristen gate kalil nanqi Jems koba na koroesonabqa Pol a nanqi kaiyeinjrej. Osiqa wau kalil Qotei a Pol aqa ban na sawa bei beiq di tamo ungasari nanggo ambleq di yoqnej qaji deqa nanqi sainjrej.

Kristen gate nanqi na Pol minjeb, “Ni atra tal miligiq gile”

²⁰ Onaqa Kristen gate nanqi Pol aqa anjam di qusibqa tulan areboleboleinjrnaga Qotei aqa ñam soqtoqneb. Osib Pol minjeb, “O gago was Pol, ni qalie, Juda tulan gargekoba nanqi Yesus qa nanggo areqalo singilateqneb. Nanqi Moses aqa dal anjam dauryqajqa dego

singilaeqñub. ²¹ Deqa tamo qudei na Juda nanği endegsib minjreqñub, ‘Pol na Juda tamo unğasari sawa bei beiq di unub qaji nanği Moses aqa dal anjam dauryqa saidnjreqñu. Osiqa nanği endegsi minjreqñu, “Nunğo anğro nanği mulun breinjraib. Kumbra kalil Moses a nami ninği dauryqa merņej qaji di uratiy.” ’ O Pol, tamo qudei na Juda nanği degsib minjreqñub. ²² Juda nanği quqwab, ni Jerusalem bonum. Deqa iga kiyerqom? ²³ Od, iga qalieonum. Iga ni endegsi mermim ni degye. Gago ambleq endi Juda tamo qolqe unub. Nanği nami gago Juda kumbra dauryosib Qotei pailyqa osib nanğo gate banğa ti me junğum ti urateb unub. ²⁴ Deqa ni nanği joqsım atra tal miligiq gilsim une kobotqajqa kumbra Moses a nami marej qaji di nanği koba na dauryosib yiy. Osim wagme awaiyetnjrimqa nanği na Qotei atraiyosib nanğo gate banğa ti me junğum ti joqwab. Ni degyımqa Juda tamo kalil nanği ino kumbra di unsib endegsib qalieqab, ‘Bole, Pol a dego Moses aqa dal anjam dauryo qaji tamo. Anjam nanği a qa mareqñub qaji di bolesai.’ ²⁵ Ariya Pol, ni qalie, iga nami anjam bei nenğrenyosim sawa bei bei qaji nanğoq qarinyem. Nanği di Yesus qa nanğo areqalo singilateb qaji. Iga anjam endegsim qarinyem, ‘Ninği gisan qotei atrainjro qaji inği bei uyoqnaib. Wagme leņ ti uyoqnaib. Wagme sil na kakro tontnjrnab moreņeb qaji di uyoqnaib. Sambala kumbra dego yoqnaib.’ Iga nami anjam degsim qosısım nenğrenyosim nanğoq qarinyem.” ²⁶ Onaqa Pol na tamo qolqe nanği di joqsıqa nebeonaqa atra tal miligiq gilsiq une kobotqajqa kumbra Moses a nami marej qaji di nanği koba na dauryosib yeb. Osiqa atra tamo nanği minjrej, “Une kobotqajqa bati koboamqa iga gago segi segi wagme osim Qotei atraiyqom.”

Juda tamo qudei nanği atra tal miligiq di Pol ojev

²⁷⁻²⁸ Une kobotqajqa bati 7 di koboqa laqnaqa Juda tamo qudei Esia sawaq dena beleneb qaji nanği Pol a atra tal miligiq di sonaq unsibqa a ojev. Ojsib lelenoqnsib tamo unğasari kalil nanğo areqalo ugetetnjrqa marsibqa Pol aqa jejamuq di une qamsib minjreb, “O Israel tamo unğasari, ninği kalil bosib iga aqaryaigiy. Pol a sawa sawa kalilq di iga Juda qa ti Moses aqa dal anjam qa ti atra tal qa ti misilin anjam mareqnaqa tamo unğasari kalil nanği queqñub. Di segi sai. A dego Grik tamo qudei nanği joqoqnsıqa koba na atra tal miligiq gileqñub. Aqa kumbra dena a na Qotei aqa atra tal ugeteqñu.” ²⁹ Nanği degsib mareb. Di kiyayaqa? Nami Efesus tamo bei aqa ñam Trofimus a Pol ombla Jerusalem dia laqñabqa unjrsib are qaleb, “Pol a tamo di osıqa atra tal miligiq gilej.”

³⁰ Onaqa tamo unğasari kalil Jerusalem di soqñeb qaji nanği anjam di qusibqa minjin oqetnjrnaqa gurgur ti koroosib Pol ojev. Ojsib girinyosib atra tal oqeq atsib atra tal aqa siranme kalil kabuteleneb.

Rom qaja tamo nanği bosib Pol olo eb

³¹ Onaqa nanği Pol moiyoqqa marsibqa ban na qaloqñeb. Qaleqñabqa Rom qaja tamo nanğo gate koba a anjam endegsi quej, “Jerusalem endia tamo unğasari kalil nanği minjin ani oqetnjreqñu.” ³² A degsi qusıqa aqa qaja tamo qudei nanğo gate nanği ti joqsıqa gurgurosib tamo unğasari nanğo ambleq ainabqa unjrsibqa Pol qalqa urateb. ³³ Onaqa qaja tamo nanğo gate koba a bosıqa Pol ojsıqa aqa qaja tamo nanği minjrej, “Sil singila kokba aiyel osi bosib a tontiy.” Onaqa nanği bosib Pol tontonabqa qaja tamo nanğo gate koba a na tamo unğasari kalil nanği endegsi nenemnjrej, “Tamo endi yai? A une kiye yqo deqa ninği a qaloqñab?” ³⁴ A nanği degsi nenemnjrnaqa nanği olo lelenkobaoqnsib anjam utru segi segi marelenoqñeb. Qudei nanği anjam bei maroqñeb. Qudei nanği anjam bei maroqñeb. Nanği degsib marelenoqnsib ariya nanği Pol aqa une geregere ubtosib marqa keresai. Deqa qaja tamo nanğo gate koba a na aqa qaja tamo nanği minjrnaqa nanği Pol osib nanğo ñeio talq osi gileb. ³⁵⁻³⁶ Osi giloqnsib nanğo ñeio tal jojomyeqñabqa tamo unğasari kalil nanği minjin ani oqetnjrnaqa nanği daurnjroqnsib murqumyoqnsib maroqñeb, “Ninği na Pol qalsib moiyoqiy.” Nanği degsib maroqñeb deqa qaja tamo nanği na Pol soqtosib nanğo qawarq di atsib osi giloqñeb.

Pol a tigelosiqqa Yesus aqa anjam palontej

³⁷ Nanġi Pol osi giloqnsib nanġo njeio tal gogeq di atqa laqna bqa Pol a Grik anjam na qaja tamo nanġo gate koba endegsi nenemyej, “E ni anjam bei mermqa kere e?” Onaqa minnej, “Ni Grik anjam qalie e? ³⁸ E endegsi are qalonum. Ni Isip tamo bei nami Rom ti qotqa marsiqa tigelosiq qaja tamo 4,000 joqsiqa wadau sawaq di laqnej qaji agi ni edegonum.” ³⁹ Onaqa Pol na minnej, “E tamo di sai. E Juda tamo. Ijo qure utru Tarsus. Tarsus a qure kobaquja. A Silisia sawaq di unu. Deqa ni mare. E na tamo unġasari kalil endi anjam bei minjrqa kere e?” ⁴⁰ Onaqa qaja tamo nanġo gate koba a na Pol odyonaqa tetaq di tigelosiqqa aqa baŋ soqtonaqa tamo unġasari kalil nanġi kiri kirionabqa Hibru anjam na endegsi minjrej,

22

¹ “O ijo was ti ijo abu ti e kamba anjam bei mernġit quiy.” ² Pol a Hibru anjam na nanġi degsi minjrnaqa nanġi torei kiri kiriosib sonab olo endegsi minjrej, ³ “E Juda tamo. Ijo qure utru Tarsus. Tarsus a Silisia sawaq di unu. E dia nambabonam ijo ai abu nanġi na e Jerusalem osi bonabqa e endia tamo kobaqujaem. Kobaqujaosimqa Gamaliel aqa skul kobaq di soqnem. Sonamqa Gamaliel na gago moma nanġo dal anjam geregere plaltosiq osorboqnej. Deqa e Qotei aqa kumbra dauryqajqa tulaŋ siŋilaoqnem. Agi bini niŋġi Qotei aqa kumbra dauryqajqa siŋilaeqneb dego kere. ⁴ E na tamo unġasari Yesus aqa gam dauryoqneb qaji nanġi moiyo tnrqa maroqnsim nanġi tulaŋ ugeugeinjroqnsim tontnjroqnsim tonto talq di breinjroqnem. ⁵ Niŋġi na Juda tamo kokba ti atra tamo gate a ti nanġi nenemnjribqa ijo kumbra deqa niŋġi saingwab. Agi e atra tamo gate endegsi minjem, ‘Ni anjam bei nengrenyosim ebimqa e anjam di osiy gilsiy Damaskus qureq di Juda gate kokba nanġi enjrqai. Enjritqa nanġi na anjam di sisiyosib e odbibqa tamo unġasari Yesus qa nanġo areqalo siŋilateqneb qaji nanġi ojelenosiy joqsiy bosiy Jerusalem endia tonto talq di breinjrqai.’ E degsim atra tamo gate minjem.

Pol a kiyersi Kristen tamo brantej deqa saej

⁶⁻⁷ “Deqa e walwewlosi gilsim Damaskus jojomyeqnamqa qanam jige puloŋ siŋgila koba minjal ti laŋ goge na aisiq ijo ulatamuq di tulaŋ rianonaqa e uloŋosim mandamq di njeiem. Neiesosim kakro bei brantonaq quem. A endegsi merbej, ‘O Sol, ni kiyafa e ugeugeibeqnum?’ ⁸ Onaqa e na kamba minjem, ‘O Tamo Koba, ni yai?’ Onaqa merbej, ‘E Yesus Nasaret qaji agi ni na ugeugeibeqnum.’ ⁹ Tamo e ombla soqneb qaji nanġi dego puloŋ di uneb. Ariya anjam Yesus na merbej qaji di nanġi poinjrosai.

¹⁰ “Onaqa e na olo Yesus minjem, ‘O Tamo Koba, e wau kiye yqai?’ Onaqa Tamo Koba a na merbej, ‘Ni tigelosim Damaskus gilsim dia tamo bei itqam. Wau e ni emqai qaji di a na ubtosim mermqas.’ ¹¹ Puloŋ di tulaŋ rianosiq njam qamotbonaqa e njam ambruibonaqa njam atqa keresai. Deqa tamo nanġi e ombla soqneb qaji nanġi ijo baŋ ojsib e babanbosib Damaskus osi gileb.

¹² “Damaskus dia tamo bei soqnej aqa ñam Ananias. A Qotei aqa dal anjam dauryoqnej qaji. Juda tamo unġasari kalil Damaskus di soqneb qaji nanġi a qa maroqneb, ‘A tamo bolequja.’ ¹³ E Damaskus gilsim di sonamqa Ananias na e itbosiqa ijo areq di tigelosiq merbej, ‘O ijo was Sol, ino njamdamu olo poimeme.’ Degsi merbonaqa bati qujai deqa ijo njamdamu poibonaqa e olo njam atsim Ananias aqa ulatamu unem. ¹⁴ Onaqa Ananias na olo merbej, ‘Gago moma nanġo Qotei a ni gilmqo. Ni aqa areqalo qaliosim Yesus unsim aqa medabuq na anjam bei quqwjaja deqa ni gilmqo. Yesus a kumbra bole tintiŋ yeqnu qaji tamo. ¹⁵ Deqa ni aqa anjam mare mare laqnsimqa kumbra ni unem qaji ti anjam ni quem qaji deqa ti tamo unġasari kalil nanġi sainjroqne. ¹⁶ Deqa ni tariŋaim. Ni urur tigelosim yanso ame. Osim Yesus aqa ñam metosim pailye. Yimqa Qotei na ino une kalil kobotetmqas.’ Ananias na e degsi merbej.

Pol a nami sawa bei bei qaji nanngoq gilej deqa saej

17-18 “Bati bei e olo Jerusalem bosimqa atra tal miligiq di Qotei pailyoqnsimqa e neio bulosim Yesus unem. Yesus unnamqa merbej, ‘Ni Jerusalem endia ijo anjam maroqngam di Juda nanqi ni quetmoqngasai. Deqa ni Jerusalem endi saim. Ni urur tigelosim Jerusalem uratosim gile.’¹⁹⁻²⁰ Onaqa e na Yesus minjem, ‘O Tamo Koba, Juda nanqi qalie, nami e nanngo Qotei tal miligiq giloqnsimqa tamo ungasari ni qa nanngo areqalo singilatoqneb qaji nanqi ojelenoqnsim toqon na nunoqnsim tonto talq di breinjroqnem. Nanqi ino wau tamo Stiven meniñ na qaleq nabqa e jojom di tigelosim tamo nanqi a qaloqneb qaji nanngo gara jugo taqatesosim endegsi minjroqnem, “Ninigi keretosib Stiven qalonub moiço.” Ijo kumbra di Juda nanqi qalie.’²¹ Onaqa Yesus na e olo merbej, ‘Ni gile. E ni qarimmitqa ni sawa isaç gilsim dia sawa bei bei qaji nanqi ijo anjam minjroqngam.’ ”

Pol a na qaja tamo nanqi minjrej, “E Rom tamo”

²² Pol a tamo ungasari nanqi anjam degsi minjroqnsiq a sawa bei bei qaji nanngoq gilqa marnaqa anjam qujai di nanqi qusib minjin ani oqetnjrnaqa tulan lelenoqnsib maroqneb, “Pol a qalib moiym. Tamo deqaji mandamq endi olo saiq.”²³ Nanqi degsib maroqnsib murqumyoqnsib nanngo gara jugo piqtelenosib nanngo ban na wi ramboiyosib breiyeq nab goge oqoqnej.²⁴ Onaqa qaja tamo nanngo gate koba a na aqa qaja tamo nanqi minjrej, “Ninigi Pol osib nunngo neio tal miligiq di bu toqon na kumbainyiy. Kumbainyosib nenemyibqa aqa une kiye qa tamo ungasari nanqi murqumyoqnsib a qalib moiçajqa mareq nub di a na geregere merbimqa e quqwai.”²⁵ Onaqa qaja tamo nanqi Pol sil na tontosib kumbainyqa laq nabqa a na qaja tamo gate bei jojom di tigelesoqnej qaji di minjej, “E Rom tamo. Deqa ninigi ijo une mati qalieosaosib e lanja kumbainqab di kumbra bole kiyo?”

²⁶ Onaqa qaja tamo gate dena Pol aqa anjam di qusiqa a qaja tamo nanngo gate koba aqa areq gilsiq nenemyej, “Pol a Rom tamo. Deqa ni a kiyeryqam?”²⁷ Degsi nenemyonaq qusiqa Pol aqa areq gilsiq minjej, “Ni merbe, ni bole Rom tamo e?” Onaqa Pol na minjej, “Od. E Rom tamo.”²⁸ Degsi minjnaqa qaja tamo nanngo gate koba dena olo Pol minjej, “E silali kobaquja waiyonamqa deqa nanqi na e Rom tamo ateb.” Onaqa Pol na kamba minjej, “E silali waiyosai. Ijo ai abu nanqi Rom qaji deqa e Rom tamo tintin.”²⁹ Onaqa qaja tamo nanqi Pol aqa anjam di qusib a kumbainyqa urateb. Qaja tamo nanngo gate koba a dego Pol aqa anjam di qusiqa a ulaej. Di kiyayaqa? A na aqa qaja tamo nanqi minjrnaqa Pol sil na tonteb deqa.

Pol a Juda tamo kokba nanqi anjam minjrej

³⁰ Onaqa nebeonaqa Juda nanqi na une kiye Pol aqa jejamuq di qametoqneb di qaja tamo nanngo gate koba a qalieqa marsiq Pol osiq sil palontetosiq atra tamo kokba ti Juda tamo kokba ti nanqi metnjrnaq bosib koroonaqqa Pol osiq nanngo ulatamuq di tigeltej.

23

¹ Onaqa Pol a Juda tamo kokba nanqi koqnjrsiq endegsi minjrej, “O ijo was ninigi quiy. E nami Qotei aqa namgalaq di kumbra bole bole yoqnem agi bini yoqnsim unum. Deqa e are gulbe saiqoji.”² Onaqa atra tamo gate aqa nam Ananias a Pol aqa anjam di qusiqa tamo nanqi Pol aqa areq di tigelesoqneb qaji nanqi minjrej, “Ninigi Pol aqa medabuq di qaliy.”³ Onaqa Pol na Ananias minjej, “Qotei na ni dego lumqas. Ni namtan babanq di nam qaq na limo bul. Deqa ino uno boledamu ariya ino are miligi jigat. Agi ni Moses aqa dal anjam dauryosim ijo une qalieqajqa tigeltbonum. Osim ni olo Moses aqa dal anjam gotranjosim nanqi ijo medabuq di lubqajqa minjronum. Di kumbra uge.”

⁴ Onaqa tamo nanqi Pol aqa areq di tigelesoqneb qaji nanqi aqa anjam di qusibqa minjeb, “Ni kiyayaqa Qotei aqa atra tamo gate degsi misilinyonum?”⁵ Degsib minjnabqa

Pol na minjrej, “O ijo was, tamo endi a atra tamo gate di e qaliesai. Deqa e anjam grotonum. Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, ‘Ninggi nungo gate koba a anjam uge minjaib.’”

⁶ Juda tamo kokba awesoqneb qaji nanngo ambleq di Sadyusi tamo ti Farisi tamo ti soqneb. Pol a di qalieosiq deqa lelenosiq minjrej, “O ijo was ningi quiy. E Farisi tamo. Ijo abu a dego Farisi tamo. Deqa e endegsi are qalonum, tamo kalil moreno qaji nanngi mondon olo subq na tigelqab. E anjam deqa ijo areqalo tulan singilateqnum. Anjam deqa qujai nanngi na e ojsib nungo namdamuq di tigeltbonub.”

⁷ Pol na nanngi degsi minjrnaqa Farisi ti Sadyusi ti nanngi poelenosib nirinjkobaeb. ⁸ Di kiyaaqa? Sadyusi nanngi mareqnub, “Tamo moreno qaji nanngi olo subq na tigelqasai. Lan angro saiqoji. Mondor dego saiqoji.” Ariya Farisi nanngi mareqnub, “Tamo moreno qaji nanngi subq na tigelqab. Lan angro unub. Mondor nanngi dego unub.” ⁹ Deqa nanngi kalil poelenosib nirinjkobaosib murqumyoqneb. Onaqa Farisi nanngo dal anjam qalie tamo qudei nanngi tigelosib singila na mareb, “Iga Pol aqa anjam quonum di a une saiqoji. Mondor bei na kiyo lan angro bei na kiyo anjam minjqoqa a degsi marqo.” ¹⁰ Nanngi degsib marnabqa qoto anjam tulan kobaej. Onaqa qaja tamo nanngo gate koba a di unsiqa are qalej, “Nanngi Pol aqa jejamu tulan ugeugeiyqab.” A degsi are qalsiqa ulaosiq aqa qaja tamo nanngi metnrnaqa bosib Juda nanngo banq dena Pol yainjrsib nanngo neio talq olo osi gileb.

¹¹ Gilsib di sonab nebeosiq olo qoloonaaqa Tamo Koba a bosiq Pol aqa areq di tigelosiq minnej, “Ni are singilatime. Ulaaim. Ni Jerusalem endia ijo anjam singila na mareqnum dego kere ni Rom gilsim dia ijo anjam minjroqnam.”

Juda tamo qudei nanngi Pol qalsib moiyoqqajqa anjam qoseb

¹² Onaqa olo nebeonaqa Juda tamo qudei nanngi koroosibqa are qujaitosib anjam endegsib qoseb, “Iga Pol qalsim moiyoqqom. Gago anjam di iga bole dauryqom. Iga uratqasai bole sai. Deqa iga Pol moiyoqqosimosimqa iga ingi ti ya ti mati uyqasai. Iga Pol qalsim moiyoqqosimosimqa bati deqa iga olo ingi ti ya ti uyqom.” ¹³ Juda tamo 40 nanngi anjam degsib qoseb. ¹⁴ Osib Juda gate nanngi ti atra tamo kokba ti nanngoq gilsib minjreb, “Iga anjam endegsi qosonum. Iga Pol qalsim moiyoqqom. Gago anjam di iga bole dauryqom. Iga uratqasai bole sai. Deqa iga Pol moiyoqqosimosimqa iga ingi ti ya ti mati uyqasai. Iga Pol qalsim moiyoqqosimosimqa bati deqa iga olo ingi ti ya ti uyqom. Iga anjam degsi qosonum. ¹⁵ Deqa ningi ti Juda tamo kokba kalil nanngi ti endegyiy. Ningi na qaja tamo nanngo gate koba a minjiy, ‘Ni Pol osau. Osbamqa iga olo koroosimqa aqa anjam geregere qusim aqa une qalieqom.’ Ningi na qaja tamo nanngo gate koba a degsib minjibqa a Pol osi bosim nungoq di brantosaisoqnimqa gamq di iga Pol qalsim moiyoqqom.”

¹⁶ Onaqa Pol aqa jaja aqa niri a nanngo anjam di qusiqa tigeloqqajatosiq qaja tamo nanngo neio talq gilsiq anjam di Pol minnej. ¹⁷ Minjnaq qusiqa qaja tamo gate bei metonaq aqa areq bonaq minnej, “Ni angro wala endi osim nungo gate koba aqa areq osi aiyimqa a na anjam bei minjqas.” ¹⁸ Onaqa qaja tamo gate dena angro wala di osiqa aqa gate koba aqa areq osi aisiqa minnej, “Tonto tamo Pol a na e merbqo, ‘Ni angro wala endi osi aiye.’ Degbqo deqa agi ino areq osi bonum. A ni anjam bei mermqas.”

¹⁹ Onaqa qaja tamo nanngo gate koba a na angro wala di ban titosiqa kiñala sasalosiq nenemyej, “Ni anjam kiye merbqam?” ²⁰ Onaqa minnej, “Juda tamo kokba nanngi anjam bei kereteb. Nanngi na ni endegsib mermqab, ‘Nebe ni Pol gagoq osau. Osbamqa iga koroosim aqa anjam geregere qusim aqa une qalieqom.’ Nanngi ni degsib mermqab. ²¹ Deqa ni nanngo anjam di quetnrnaim. Tamo 40 nanngi anjam endegsib qosisib maronub, ‘Iga Pol qalsim moiyoqqom. Gago anjam di iga bole dauryqom. Iga uratqasai bole sai. Deqa iga Pol moiyoqqosimosimqa iga ingi ti ya ti mati uyqasai. Iga Pol qalsim moiyoqqosimosimqa bati deqa iga olo ingi ti ya ti uyqom.’ Nanngi anjam degsib qosonub. Deqa bini nanngi gamq di tariñeqnub. Ni na Pol osi aiyoqqnimqa gamq di nanngi Pol qalsib

moyotqab.” ²² Onaqa qaja tamo nanngo gate koba a angro wala aqa anjam di qusiqa minjej, “Ni gile. Ni anjam degsi merbonum di tamo qudei minjraim. Torei tent.”

Nanngi na Pol qarinyonabqa Rom nanngo gate Feliks aqaq gilej

²³ Osiqa a na aqa qaja tamo gate aiyel nanngi metnrnaqa aqa areq bonab minjrej, “Ninggi na qaja tamo 200 singa na walwelo qaji nanngi ti qaja tamo 200 an osi laqnuq qaji nanngi ti qaja tamo 70 hos na walwelo qaji nanngi ti minjribqa nanngi bini qolo sen bati 9 Pol osib Sisaria qureq gilqab. Ninggi na endegsib minjriy, ‘Nunngo walwelqajqa ingi ingi gereiyosib soqniy.’” ²⁴ Osiqa olo nanngi aiyel minjrej, “Ninggi Pol aqa hos qudei dego gereiyib soqnem. Pol a hos goge di awoamqa ninggi na geregere taqatosib osi gilsib Rom nanngo gate Feliks aqa talq di brantiy.” Qaja tamo nanngo gate koba a na nanngi aiyel degsi minjrej. ²⁵ Osiqa anjam bei endegsi nenngrenyej,

²⁶ “O Gate Koba Feliks, ijo nam Klodius Lisias. E qaja tamo nanngo gate koba. Ijo anjam endi ni sisiyqajqa deqa e nenngrenyosim inoq qarinyonum. O kaiye. ²⁷ Tamo agi inoq osi bonub qaji aqa nam Pol. Juda nanngi na a ojsib moyotqa laqnabqa e ijo qaja tamo nanngi ti aisim Juda nanngo banq dena yainjrem. E qalieem, Pol a Rom tamo. Deqa e na a aqaryaiyosim nanngo banq dena yainjrem. ²⁸ Nanngi Pol aqa jejamuq di une kiye qametoqneb di e qalieqa osimqa Pol osi aisim Juda tamo kokba nanngo ulatamuq di tigeltiem. ²⁹ Tigeltonamqa nanngi anjam gargekoba mareleneqnaqnaqa e qusimqa endegsi poibej, Juda tamo kokba nanngi nanngo segi dal anjam qa maroqnsib deqa Pol aqa jejamuq di une qametoqneb. Nanngi Pol aqa une kobaquja bei bantosai. Deqa e na a laja moyotqa keresai. Tonto talq di laja waiyqa keresai dego. E degsi poibej. ³⁰ Ariya bini e quonum, nanngi Pol qalsib moyotqajqa anjam qosonub. E di qusim deqa agi Pol inoq qarinyonum. E na tamo nanngi Pol aqa jejamuq di une qameteqnuq qaji nanngi endegsi minjrqi, ‘Ninggi Sisaria qureq gilsib Feliks aqa ulatamuq di tigelosib Pol aqa une geregere minjib a quqwas.’”

³¹ Qaja tamo nanngo gate koba a anjam degsi nenngrenyej. Onaqa aqa qaja tamo nanngi aqa medabu dauryosib qolo Pol osib Antipatris qureq osi gilsib dia nereneb. ³² Nebeonaqa qaja tamo singa na walwelo qaji nanngi ti qaja tamo an osi laqneb qaji nanngi ti Antipatris qureq dena olo puluosib Jerusalem aisib nanngo neio talq di soqneb. Onaqa qaja tamo hos na walwelo qaji nanngi segi Pol suweiyosib torei Sisaria qureq osi gileb. ³³ Osi gilsibqa nanngo gate koba aqa anjam nenngrenyej qaji di Feliks yosib Pol osib aqa ulatamuq di tigeltieb. ³⁴ Onaqa Feliks a anjam di sisiyosiqa Pol nenemyej, “Ni sawa qabe qaji?” Onaqa Pol na minjej, “E Silisia sawa qaji.” ³⁵ Degsi minjnaqa Feliks na olo minjej, “Tamo nanngi ino jejamuq di une qameqnuq qaji nanngi babqa e ino anjam geregere quqwai.” Osiqa qaja tamo nanngi minjrnaqa nanngi na Pol osib tamo koba Herot aqa talq di waiyosib taqatoqneb.

24

Juda nanngi Pol aqa jejamuq di une qametoqneb

¹ Bati 5 koboonaqa atra tamo gate Ananias a ti Juda gate qudei ti nanngo anjam taqyo tamo bei aqa nam Tertulus a ti Sisaria qureq gileb. Gilsib Feliks aqa ulatamuq di tigelosibqa Pol aqa jejamuq di une qametoqneb. ² Onaqa Feliks na Pol metonaq warum miligiq bosiqqa aqa ulatamuq di tigelesonaqa Tertulus a Pol aqa jejamuq di une qameteqna osiqa Feliks minjej, “O Gate Koba Feliks, ni gago sawa endi geregere taqateqnum deqa bini iga bole unum. Iga qoto saiqoji. Ni iga geregere aqaryaigoqnsimqa gago gulbe kalil kobotetgeqnum. ³ Deqa iga ni qa tulan areboleboleigeqnaqa ino nam soqteqnum.

⁴ “E anjam olekoba ni mermqasai. Ni asgimo uge. Deqa ni gago anjam truquyala endi que. ⁵ Iga tamo endi uneqnum, a tamo uge. A kumbra uge uge yoqnsiqa Juda tamo ungasari sawa sawa kalilq di unub qaji nanngo ambleq di qoto tigeltiqnu. Osiqa

nanği pupoinjroqnsiqa minjreqnu, ‘Ninği gago Juda kumbra uratosib olo Nasaret tamo a dauryiy.’⁶⁻⁷ A na gago atra tal dego ugeteqnu. Deqa iga a ojsim gago segi dal anjam na aqa une qa pegiyqa laqnamqa qaja tamo nanço gate koba Lisias a bosiqqa gago anjam gentosiqa gago banq dena Pol singila na yaigej.⁸ Yaigosiqqa mergej, ‘Ninği Pol qa anjam bei soqnmqqa gilsib Rom nanço gate Feliks aqa ulatamuq di mariy.’ Deqa iga bosim ino ulatamuq endi Pol aqa une agi mermonum. Deqa Gate Koba Feliks, ni segi na Pol nenemyimqqa une kalil iga aqa jejamuq di qameqnum qaji di bole kiyo sai kiyo di a segi na mermimqqa ni quqwmam.” Tertulus a anjam degsiqa Feliks minjej.

⁹ Onaqa Juda tamo kalil nanği tigelosib Tertulus aqa anjam di singilatosib mareb, “Aqa anjam di bole.”

Pol a kamba Feliks aqa ulatamuq di tigelosiq anjam marej

¹⁰ Onaqa Feliks a Pol aqa anjam quqwjajqa osiq aqa ban soqtosiq Pol metonaqa a kamba tigelosiqqa Feliks minjej, “E qalieonum, ni wausau gargekoba sawa endi taqate-soqnem agi bini taqatejunum. Deqa e kamba ijo anjam mermqai.¹¹ Ya ya endi e Qotei louqajqa Jerusalem aiyem. E aiyem bati 12 gilqo. Ni segi na Juda nanği nenemnrimqqa degsib mermqab.¹² E Jerusalem aisim di sosimqqa e anjam na qotosaioqnm. Qoto tigeltosaioqnm dego. E qoto bei tigelteqnam Juda nanği e nubosai. E atra talq di, Juda nanço Qotei talq di, qure ambleq di dego lawo na soqnem. E kumbra uge bei yosaiioqnm.¹³ Deqa une kalil Juda nanği ijo jejamuq di qameqnum qaji di bolesai. Nanği ijo une bei ubtosib marqa keresai.

¹⁴ “Ijo une qujai agiende. E Yesus aqa gam dauryeqnum. Juda nanği endegsib mareqnum, ‘Yesus aqa gam bunuj dena tamo ungasari nanği poeleneqnum.’ O Gate Feliks, gam di qujai e dauryoqnsimqqa gago moma nanço Qotei qa loueqnum. Osim Moses aqa dal anjam kalil qa ti Qotei aqa medabu o tamo nanço anjam kalil nami nenengrenyoqneb qaji deqa ti ijo areqalo singilateqnum.¹⁵ Mondonj Qotei na tamo bole ti tamo uge ti nanği olo subq na tigeltjnrqas. Qotei qujai deqa e ijo areqalo singilatoqnsim subq na tigelo bati qa tariñoqnsim unum. Juda nanği dego degyeqnum.¹⁶ E subq na tigelo bati qa tariñeqnum deqa e bati gaigai Qotei aqa ñamgalaq di, tamo ungasari kalil nanço ñamgalaq di kumbra bole bole yoqnsim laqnum. Deqa e are gulbe saiqoji unum.

¹⁷ “E sawa bei beiq di Qotei aqa wau yoqnsim wausau qudei koboonaqa agi ya ya endi e Jerusalem aiyem. E silali qudei osi aisim Juda Kristen nanği mam soqneb deqa enjrem. Silali qudei dego osim Qotei atraiyem.¹⁸ Bati deqa e atra tal miligiq gilsim dia une kobotqajqa kumbra Moses a nami marej qaji di dauryosim yeqnamqa Juda nanği na e nubeb. E tamo ungasari gargekoba joqsim atra tal miligiq gilosai. Osim qoto bei tigeltosai dego.¹⁹ Ariya Juda tamo qudei Esia sawaq dena Jerusalem aiyeb qaji nanği na e ojeb. Deqa tamo nanği di e qa anjam bei soqnmqqa bosib ino ulatamuq endi tigelosib ijo une marqab.²⁰ Nanği bqasai di ni na Juda tamo agi endia tigelejunub qaji nanği nenemnrije. Nenemnrimqqa e Jerusalem dia Juda tamo kokba nanço ulatamuq di tigelesonam une kiye ijo jejamuq di iteb di ni mermqab.²¹ Bole, ijo anjam qujai endeqa nanği na ijo jejamuq di une qametbeb. E nanço ulatamuq di tigelosim leleñosim endegsi minjrem, ‘Tamo kalil moreño qaji nanği mondonj olo subq na tigelqab. Anjam deqa qujai ninği na e tigeltbonub.’ ” Pol a Feliks degsi minjej.

²² Feliks a nami tamo ungasari Yesus aqa gam dauryoqneb qaji nanço kumbra qalieej. Deqa a na Juda nanği endegsi minjrej, “Nunço anjam di mati soqnem. Qaja tamo nanço gate koba Lisias a bamqqa ninği olo anjam di maribqqa e qusiy gereiyqai.”²³ Osiqa qaja tamo gate bei minjej, “Ni na Pol osim tonto talq di waiyosim taqatesoqne. A gulbe bei yaim. Aqa was nanği a unqa bosib inği inği qa aqaryaiyqa maroqñibqqa ni na saidnjraim.”

Pol a tonto talq di sonaqa wausau aiyel koboej

²⁴ Bati qudei koboonaqa Feliks aqa ñauñ Drusila wo tonto talq di brantosibqa Feliks na Pol metonaq aqa areq bej. Drusila a Juda uña. Pol a bosiqqa tamo nanği Kristus Yesus qa nanço areqalo singilatqajqa kumbra qa Feliks minjnaq quej. ²⁵ Kumbra bole tintin dauryqajqa ti tamo nanço segi segi so geregere taqatqajqa ti Qotei na mondon tamo nanço une qa peginjrqaqqa ti Pol na Feliks minjnaq quej. Qusiqa ulaosiq Pol minje, “Ni mati aisim ino warumq di soqne. Bunuqna e bati atsiy ni metmit bosim anjam di olo plaltim e quqwai.” ²⁶ Feliks a bati gargekoba Pol aqa anjam quqwajqa metoqnej. Aqa anjam quqwajqa deqa segi metosaioqnej. A endegsi are qaloqnej, “E Pol metit a bosim silali ebimqa e tonto talq dena a uratqajqa deqa kiyo merbqas?” Osiq deqa metoqnej.

²⁷ Wausau aiyel koboonaqa Feliks a Judia sawa taqato wau di uratonaga tamo bei aqa ñam Porsius Festus a kamba Feliks aqa wau osiqqa Judia sawa taqatesoqnej. Feliks na Juda nanço are boletetnrqajqa deqa a Pol tonto talq di uratonag soqnej.

25

Pol a marej, “E Sisar aqa ulatamuq di tigelqai”

¹ Festus a Judia sawaq aisiq Sisaria qureq di soqnej. Bati qalub koboonaqa a dena tigelosiqqa Jerusalem aiyej. ²⁻³ Aisiq di sonaqa atra tamo kokba ti Juda tamo kokba ti nanği bosib Festus aqa ulatamuq di tigelosib Pol aqa jejamuq di olo une qamoqneb. Osib Festus minjeb, “Ni anjam qarinyim qaja tamo nanği Sisaria qureq dena Pol osib Jerusalem osi beb. Osbab gago are boleqas.” Nanği degsib Festus minjeb. Di kiyaga? Nanği nami anjam endegsib qoseb, “Qaja tamo nanği Pol osi boqnbqa gamq di iga Pol qalsim moiyoqom.” ⁴ Onaqa Festus na kamba minjrej, “Pol a Sisaria dia tonto talq di unu. Bati qudei koboamqa e segi olo Sisaria gilqai. ⁵ Deqa ningi Pol qa anjam bei soqnimqa ningi na tamo ñam ti qudei giltnjrib nanği e daurbosib koba na Sisaria gilqom. Gilsim dia nanği ijo ulatamuq di tigelosib Pol aqa une bei ubtosib merbib e quqwai.”

⁶ Festus a bati 8 o 10 Jerusalem di sosiqa olo puluosiq Sisaria gilej. Juda tamo qudei nanği a dauryosib gileb. Nebeonaqa Festus a aqa awo jaram kobaq di awoosiqqa aqa qaja tamo nanği minjrej, “Ningi Pol osi boiy.” Minjrnaqa nanği na Pol osi bosib Festus aqa ulatamuq di tigeltib. ⁷ Onaqa Juda tamo Festus dauryosib Jerusalem dena beb qaji nanği Pol kalilyosib Festus aqa ulatamuq di tigelosib une gargekoba Pol aqa jejamuq di qamelenoqneb. Nanço anjam di utru saiqoji. ⁸ Onaqa Pol a kamba marej, “E Juda gago dal anjam bei gotranjyosaiqnem. E gago atra tal qa anjam uge bei marosaiqnem. E Rom nanço mandor koba Sisar a dego kumbra uge bei yosaiqnem. Deqa e une saiqoji.”

⁹ Pol a degsi marnaqa Festus a Juda nanço are boletetnrqajqa deqa Pol endegsi nenemyej, “Ni Jerusalem aisim dia ijo ulatamuq di tigelosim ino anjam olo marqa kere e?” ¹⁰ Onaqa Pol na minje, “E bini Sisar aqa awo jaram namoq endi tigelejunum. Endia ijo anjam marqai. Ni qalie, e Juda nanği qa une bei yosai. ¹¹ Une kobaquja bei ijo jejamuq di soqnimqa unqum e moiqai. Ariya une kalil Juda nanği ijo jejamuq di qameqneb qaji di bolesaiamqa tamo bei na e laña osim nanço banq di atqa keresai. Deqa e Sisar aqa ulatamuq di tigelitqa a ijo anjam qusim gereiyetbqas.” ¹² Pol na Festus degsi minjnaqa a warumq dena oqedosiqqa Rom tamo kokba qudei nanği koba na anjam qairosib olo warum miligiq gilsiqqa Pol minje, “Ni Sisar aqa ulatamuq di tigelqa maronum deqa e ni qarimmitqa Sisar aqaq gilqam.”

Festus na Agripa nenemyej, “Ni Pol kiyeryqam?”

¹³ Onaqa bati qudei koboonaqa Rom nanço mandor bei aqa ñam Agripa aqa jaja Bernaisi wo Festus unqajqa marsib Sisaria aiyeb. ¹⁴ Aisib bati gargekoba yala Sisaria di sonabqa Festus na Agripa minje, “Tamo bei aqa ñam Pol a nami Feliks na tonto talq di waiyej unu. ¹⁵ Deqa e Jerusalem di sonamqa Juda gate nanği ti atra tamo kokba ti nanği na Pol aqa jejamuq di une qamsib endegsib merbeb, ‘Ni Pol aqa une qa marsim

ojsim ino qaja tamo nanjo banq di atimqa nanji na qalib moyiem.’¹⁶ Onaqa e na kamba endegsi minjrem, ‘Iga tamo bei laña ojsim qaja tamo nanjo banq di atqa keresai. Rom gago kumbra degsi sosai. Tamo qudei nanji tamo bei qa anjam soqnimqa nanji mati aqa une ubtib qusimqa a kamba aqa anjam marqas di kere.’

¹⁷ “E na Juda nanji degsi minjrnámqa nanji e daurbosib Sisaria beb. E tariñosai. Nebeonaqa nanji koroesonabqa e ijo awo jaramq di awoosim ijo qaja tamo nanji minjrnámqa nanji Pol osi bosib ijo ulatamuq di tigelteb. ¹⁸ Onaqa Juda nanji tigelosib Pol aqa jejamuq di une gargekoba qamelenoqneb. E nami are qalem, nanji une kokba Pol aqa jejamuq di qamqab. Nanji degyosai. ¹⁹ Nanji nanjo segi louqa kumbra qa njirinoqnsib Pol ombra anjam titoqneb. Osib tamo bei qa dego anjam titoqneb. Pol a maroqnej, ‘Tamo di a moyiej olo ñambile unu. Aqa ñam Yesus.’ ²⁰ Onaqa e nanjo anjam deqa utru itqa yonam keresaiibonaqa Pol nenemyem, ‘Ni Jerusalem aisim dia ijo ulatamuq di tigelosim ino anjam olo marqa kere e?’ ²¹ E degsi Pol nenemyonamqa a saidosiq merbej, ‘E mati tonto talq endi sqai. Sosiy bunuqna e Mandor Koba Sisar aqa ulatamuq di tigelitqa a ijo anjam qusim gereiyetbqas.’ Pol na e degsi merbonaqa e ijo qaja tamo nanji minjrem, ‘Ninji Pol osib tonto talq di waiyosib taqatesoqniy. Bunuqna e Pol qarinyitqa Sisar aqaq gilqas.’” ²² Festus a Agripa degsi minjnaqa Agripa na minjej, “E dego Pol aqa anjam quqwai.” Onaqa Festus na minjej, “Nebe ni aqa anjam quqwam.”

²³ Nebeonaqa Agripa Bernaisi wo gara wala boledamu jigsib koro sawaq beb. Qaja tamo nanjo gate kokba ti tamo ñam ti kalil nanji dego bosib koro sawaq di koroeb. Onaqa Festus na aqa qaja tamo nanji minjrnámqa nanji Pol osi bosib Agripa aqa ulatamuq di tigelteb. ²⁴ Tigeltonab Festus na Agripa minjej, “O Mandor Agripa, Pol agi osi bonub. Ni unime. Ninji koroonub qaji dego Pol uniy. E Jerusalem di sonamqa Juda kalil nanji murqumyoqnsib endegsib merboqneb, ‘Pol a moyiem. A olo mandamq endi saiq.’ Nanji bosib Sisaria endia dego anjam degsib merboqneb. ²⁵ E Pol aqa jejamuq di une kobaquja bei unosai deqa e a laña moyiotqa keresai. Ariya Pol na merbej, ‘E Mandor Koba Sisar aqa ulatamuq di tigelitqa a ijo anjam qusim gereiyetbqas.’ Onaqa e na Pol minjem, ‘Di kere. E ni qarinyitqa Rom gilqam.’ ²⁶ O Mandor Agripa, e Pol aqa jejamuq di une bei unosai. Deqa e a qa anjam kiye nengrenyit gago Tamo Koba Sisar aqaq gilqas? Laña qarinyqai di Sisar a njirinqas. Deqa e Pol osi bosim ino ulatamuq endi tigeltonum. Ni segi na Pol nenemyimqa aqa une bei babtím ninji kalil qusib merbibqa une deqa nengrenyit Sisar aqaq gilqas. ²⁷ E are qalonum, tamo a une saiqoji soqnimqa e laña qarinyit Sisar aqaq gilqas di kumbra bolesai.”

26

Pol a Agripa aqa ulatamuq di tigelosiq anjam marej

¹ Onaqa Agripa na Pol minjej, “Ni kamba ino anjam marimqa e quqwai.” Degsi minjnaqa Pol na aqa ban soqtosiq endegsi marej, ² “O Mandor Agripa, bini e ino ulatamuq endi tigelejunum. Une kalil Juda nanji ijo jejamuq di qameqñub qaji di bolesai. Deqa e na kamba ijo anjam marit ni que. Yim e areboleboleibqas. ³ Gago Juda kumbra kalil di ni qalie. Iga gaigai anjam titeqnum qaji di ni dego qalie. Deqa ni ijo anjam endi quime. Ni asgimaiq.

⁴ “Juda kalil nanji e qa qalie unub. E angro wala qa Judia sawa ti Jerusalem qure ti dia soqnem. ⁵ Nanji nami koba ijo kumbra qaliesoqneb. Nanji ni degsi mermqa are soqnimqa mermqab. Nanji qalie, e angro wala qa Farisi nanjo ambleq di sosimqa nanjo kumbra dauryoqnem. Farisi nanjo kumbra di singila koba. Kumbra dena gago Juda kumbra kalil tulan bunyejunu. ⁶ Bini e inji bole bole Qotei a nami gago moma nanji enjrqa marej qaji di oqajqa tariñoqnsim unum. Utru deqa e ino ulatamuq endi tigelejunum. ⁷ Gago moma nanji di agi Jekop aqa angro 12 nanjo moma. Nanji e ti koba na inji bole bole di oqajqa tariñoqnsim qolo ti qanam Qotei qa loueqnum. O Mandor

Agripa, utru deqa Juda nanği ijo jejamuq di une qametbeqñub. ⁸ Kiyaqa ninği qudei endegsib are qaleqñub, ‘Qotei na tamo moreño qaji nanği olo subq na tigeltñjrçasai?’

⁹ “Bole, e segi nami Yesus Nasaret qaji aqa ñam ugeugeiyuqñsim jeutosim laqñem. ¹⁰ E Jerusalem dia kumbra uge di yoqñem. Atra tamo kokba nanği na e odbeqñabqa e Qotei aqa tamo unğasari nanği ojelenoqñsim tonto talq di breinjroqñem. Osim Juda gate nanği koba na areqalo qujaitosim maroqñem, ‘Nanği ñumsib moiyoñjriy.’ ¹¹ E bati gargekoba Juda nanço Qotei tal kalil miligiq giloqñsimqa dia Yesus aqa tamo unğasari nanği ojelenoqñsim ugeugeinjroqñem. E endegsi are qaloqñem, ‘E nanği jaqatin koba enjritqa nanği ulaosib Yesus qoreiyosib aqa ñam misilinyqab.’ Degsi are qaloqñsim nanği ugeugeinjroqñem. E nanği qa minjin ani oqetbeqñanaqa nanği daurnjroqñsimqa qure isa isaq giloqñsim dia nanği itñjroqñsim ugeugeinjroqñem.

Pol a kiyersi Kristen tamo brantej deqa saej

¹²⁻¹³ “O Mandor Agripa, e degyeqñamqa bati bei atra tamo kokba nanği na e qarınbonabqa Damaskus qureq gilem. E gileqñamqa qanam jige pulonj singila koba minjal ti lan goge na ijoq ainaq unem. A tulan rianjosıqa tamo e koba na walweloqñem qaji nanği ti iga suwantgej. Aqa rian di sen ti keresai. Rian dena sen aqa rian tulan bunyej. ¹⁴ Suwantgonaqa iga kalil ululoñosim mandamq di ñerenem. E ñeiesosimqa tamo bei aqa kakro quem. A Hibru anjam na e endegsi merbej, ‘O Sol, ni kiyaca e ugeugeibeqñum? Ni e ugeugeibeqñum dena ino segi jejamu dego ugeugeiyeqñum. Ni qaja na ino jejamu qoruyqam dego kere.’ ¹⁵ Onaqa e na minjem, ‘O Tamo Koba, ni yai?’ Onaqa a na merbej, ‘E Yesus agi ni na ugeugeibeqñum qaji. ¹⁶ Deqa ni tigel. E ni giltmonum deqa ni ijo wau tamo sosimqa kumbra ni bini unonum qaji ti kumbra bunuqna osormoqñqai qaji ti deqa mare mare laqñqam. ¹⁷ Bunuqna e ni qarınmitqa ni Juda nanği ti sawa bei bei qaji nanği ti nançoq giloqñqam. Deqa ni nanği qa ulaaim. E ni taqatmesoqñitqa nanği ni moiyoñmçasai. ¹⁸ Ni nançoq giloqñsim ijo anjam minjroqñimqa nanği e qa poinjroqñim ambru uratosib suwançoq boqñqab. Ni na nanği are bulyetñjroqñimqa nanği Satan aqa singila uratosib Qotei aqaq boqñqab. Amqa e na nanço une kalil kobotetñjritqa inği bole bole e nami enjrqqa marem qaji di nanği oqab. E na nanği ti tamo unğasari kalil e qa nanço areqalo singilateqñub qaji nanği ti Qotei aqa segi kumbra boleq di atelenit sqab.’

Pol a nami Qotei aqa anjam palontoqnej a deqa Agripa saiyej

¹⁹ “Deqa Mandor Agripa, lan goge dena pulonj ainaqa e unsimqa anjam Yesus na merbej qaji di dauryem. E gotranjosai. ²⁰ E aqa anjam di dauryosim tigelosim Damaskus qureq gilem. Gilsim dia Qotei aqa anjam plaltoqñsimqa tamo unğasari nanği endegsi minjroqñem, ‘Ninği are bulyosib Qotei aqaq boiy. Bosib kumbra bole bole yoqñibqa tamo unğasari nanği na ninği nuñgsib merñgwab, “Bole, ninği are bulyonub.” ’ E Jerusalem dia, Judia sawaq di, sawa bei beiq di dego tamo unğasari nanği anjam di minjroqñem. ²¹ Utru deqa Juda tamo qudei na atra tal miligiq di e ojsib moiyoñbqa maroqñeb. ²² Ariya nanği e moiyoñbosai. Qotei na e taqatboqnej deqa bini e ino ulatamuq endi tigelosimqa ni ti tamo kokba ti tamo lanaj ti Qotei aqa anjam palontosim merñgeqñum. E anjam bei palontosaieqñum. Nami Moses a ti Qotei aqa medabu o tamo nanği ti kumbra bunuqna brantelenqas qaji di ubtosib maroqñeb. Nanço anjam di segi e bini palonteqñum. ²³ Nanço anjam di aqa utru agiende. Kristus a jaqatin koba osim moiças. Osim a tamo kalil qa namoosim subq na tigelosim Juda nanği ti sawa bei bei qaji nanği ti anjam minjroqñimqa nanği suwançoq boqñqab.”

Pol na Agripa minnej, “Ni Kristus qa ino areqalo singilat”

²⁴ Pol a anjam degsi mareqñanaqa Festus na aqa anjam gentosıqa lelenosıq minnej, “Pol, ni nanarionum. Ino qalie kobaquja dena ni tulan nanaritmqo.” ²⁵ Onaqa Pol na minnej, “O Gate Koba Festus, e nanariosai. Ijo anjam endi bole. E areqalo bole na anjam

mareqnum. ²⁶ Mandor Agripa a ijo anjam endi aqa utru nami qalieosiq soqnej. Deqa e na minjqa ulaosai. Yesus aqa kumbra kalil endi uli na brantosaiocnej. A boleq di unu. ²⁷ O Mandor Agripa, ni kiyersi are qalonum? Qotei aqa medabu o tamo nanjo anjam nami nengrenyeb qaji di bole e? Od, e qalieonum, ni maronum, di bole.”

²⁸ Onaqa Agripa na Pol nenemyej, “E sokiñala Kristen tamo brantqai ni degsi are qalonum e?” ²⁹ Onaqa Pol na minjej, “Ni sokiñala Kristen tamo brantqam di kere. Sokobaiyosim Kristen tamo brantqam di kere. Ariya e na Qotei endegsi pailyeqnum, ‘O Abu, tamo bini ijo anjam queqnum qaji nanji ti Mandor Agripa a ti nanji e unum degsib soqnebe. Ariya e sil na tontbeb unum nanji degsib sqajqa e ni pailmosai.’ ”

³⁰⁻³¹ Onaqa Agripa Bernaisi wo tamo kalil awesoqneb qaji nanji ti Festus koba na tigelosib warumq dena oqedeb. Oqedosib endegsib qairosib mareb, “Iga Pol aqa jejamuq di une kobaquja bei unosai bole sai. Deqa iga a qalsim moiyoqta keresai. A tonto talq di waiyqa keresai dego.” ³² Nanji degsib marsibqa Agripa na Festus minjej, “Pol a Sisar aqa ulatamuq di tigelqa marosai qamu ni na endego a tonto talq dena uratonum oqedqo qamu.”

27

Pol a qobun na Rom qureq giloqnej

¹ Onaqa iga qobun na Itali sawaq gilqajqa anjam qosisib Pol tamo qudei ti tonto talq dena joqsib qaja tamo nanjo gate bei aqa ñam Julius aqa banq di ateb. Julius a Rom tamo. ² A na iga Pol ombla tonto tamo nanji ti joqsiqu Adramitium qure nanjo qobun bei Esia sawaq gilqa laqnaqa iga qobun di gogetosim koba na gilem. Aristarkus a iga koba na gilem. Aristarkus aqa qure utru Tesalonaika agi Masedonia sawaq di unu. Qobun di yuwal qala qalaq na dauryosim qundun kalil aiqa mareb. ³ Iga gilsim nebeonaqa Saidon qureq di tiryem. Tiryonamqa Julius a Pol qa dulosiq odyonaqa qobun uratosiq aqa Kristen was qudei nanji itnjnaqa nanji na ingi ingi qa aqaryaiyeb. ⁴ Onaqa iga Saidon qure uratosim gileqnamqa jagwa na gotranqonaqa iga Saiprus nui taqyosim gilem. ⁵ Gilsim yuwal gentosim Silisia sawa ti Pamfilia sawa ti di brantosim yuwal qala qalaq na dauryosim gilsim Lisia sawaq di brantosim Maira qureq di tiryem.

⁶ Dia Julius a Aleksandria qure nanjo qobun bei Itali sawaq gilqa laqnaqa unsiqa a na iga Pol ombla tonto tamo nanji ti joqsiqu qobun di gogetem. ⁷ Gogetosim jinga na gileqnamqa bati gargekoba koboej. Onaqa jagwa na gotranqonaqa iga singila na gilsim Nidas qure jojomyem. Dena jagwa na olo gotranqonaqa iga gilqa keresaiigonaqa qobun bulyosimqa Krit nui aqa luwi bei ñam Salmone di tinjosim oqem. ⁸ Oqsim luwi di bunjosimqa tamo qobunq di wauo qaji nanji waukobaosib oqsib Krit nui qoreq di beterosib qala qalaq na gileb. Iga gilsim sawa bei aqa ñam Qundun Boledamu di Lasea qure jom di brantem.

⁹⁻¹⁰ Iga bati gargekoba uratem deqa Juda nanjo qurienjo bati koboej. Yuwal ugeqa batiej deqa Pol na tamo qobunq di wauo qaji nanji endegsi minjrej, “Ningi quiy. E qalieonum, iga qobun na gilqom di iga gulbe koba itqom. Qobun aqa ingi ingi gargekoba loumqa. Qobun dego tugwas. Qobun a segi sai. Iga tamo kalil dego padalqom.” ¹¹ Pol a nanji degsi minjraqa qobun kuñi ojo tamo wo qobun aqa abu wo nanji aiyel na Pol aqa anjam di dauryqa uratosib gilqa mareb. Julius a dego Pol aqa anjam dauryqa uratosiqu nanjo aiyel anjam taqyej. ¹² Deqa iga qobun na gilem. Qundun iga soqnem qaji di jagwa bati qa qobun beteqajqa qundun bolesai. Deqa tamo gargekoba nanji mareb, “Jagwa bati brantqa jomqo deqa iga qundun endi uratosim gilsim Finiks qundunq di jagwa bati qa beterosim sqom.” Finiks a Krit nuiq di unu. Dia jagwa bati qa beteqajqa qundun bolequja.

Jagwa koba bonaqa yuwal ugeej

¹³ Onaqa jagwa lawo guta na bonaqa tamo qobuñq di wauo qaji nanği mareb, “Jagwa endena iga puygim gilsim Finiks qunduñq di tiryqom.” Degsib marsib anka titosib qobuñ miligiq di atsib dena iga Krit nui aqa qala dauryosim gilem. ¹⁴⁻¹⁵ Gileqnamqa manaq dena meli jagwa koba bosiq gotranğonaqa gilqa keresaiğonaqa iga loo goge oqsım di sonamqa jagwa na segi osi laqnej. ¹⁶⁻¹⁷ Onaqa iga nui kiñala bei aqa ñam Kauda aqa qoreq di otosım sonamqa nui dena jagwa getentonaqa yuwal kiñala laej. Deqa tamo qobuñq di wauo qaji nanği waukobaosib qobuñ du soqtosibqa qobuñ ani gogeq di atsib sil na qoseb. Qobuñ du ulonaim deqa sil na qoseb. Osib olo sil bei osib qobuñ ani yuwal na paraparaaim deqa sil na kainyosib singilateb. Qobuñ ururosım Afrika sawa jojomyosım dia sargum gogetosım paraaim deqa ulaosib qobuñ rer qalnab aiyej. Nanği degyeb deqa jagwa na segi osi laqnej. ¹⁸ Nebeonaqa iga loo goge di sonam jagwa tulan kobaosiq iga gotranğonaqa yuwal ugeonaqa qobuñ tuqepratej. Deqa tamo qobuñq di wauo qaji nanği inği inği qudei breinjrnabqa yuwalq aiyej. ¹⁹ Olo nebeonaqa nanği qobuñ aqa parara ti oyo ti osib breinjrnab yuwalq aiyej. ²⁰ Bati gargekoba iga sen ti bongar ti unosai. Iga namoqna are qalem, “Iga padalqasai.” Ariya jagwa singila koba boqnsıqa iga gotranğonej deqa gago areqalo namij di iga uratosım marem, “Iga padalqom. Jagwa endi koboqasai.”

²¹ Bati gargekoba tamo qobuñq di so qaji nanği inği uyosai. Deqa Pol a nanço ambleq di tigelosıqa minjrej, “O tamo ninği quiy. E nami merıgem, ninği Krit nui uratosib gilaib. Ninği ijo anjam di dauryosai deqa agi iga gulbe koba itonum. Ninği uniy. Qobuñ aqa inği inği gargekoba loumelenço. ²² Deqa e ninği olo endegsi merıgwai. Ninği are laeme. Tamo bei padalqasai. Iga kalil bole sqom. Qobuñ segi padalqas. ²³⁻²⁴ Ya qolo ijo Qotei agi e bati gaigai a qa loueqnum qaji aqa lanğro bei bosıqa ijo areq di tigelosiq merbej, ‘O Pol, ni ulaaım. Ni Sısar aqa ulatamuq di tigelqam. Deqa Qotei na ni taqatmım ni padalqasai. Tamo kalil ni ombla qobuñ na gileqnum qaji nanği dego Qotei na taqatnjrim nanği padalqasai.’ Lanğro na e degsi merbej. ²⁵ Deqa ninği ulaaib. E qalieonum, Qotei aqa anjam qolo merbej qaji di a dauryosım degyqas. ²⁶ Ariya ninği quiy. Iga qobuñ na gilsım nui beiq di sargum gogetım qobuñ a ojotqas.”

²⁷ Pol na nanği degsi minjrnaqa iga Mediterenian yuwalq di otosım sonamqa jagwa na segi osi laqnej. Yori aiyel koboonaqa qolo jige yuwal a mandam qaleqnaq anjam ateqnaq tamo qobuñq di wauo qaji nanği qusibqa are qaleb, “Iga nui bei jojomyonum kiyo?” ²⁸ Nanği degsib are qalsibqa yuwal aqa robu qalieqajqa deqa sil waiyonab ainaq uneb di tarag yala, 40 mita. Dena iga gilokiñalayosımqa nanği olo sil waiyosib uneb di tulan taragej, 30 mita. ²⁹ Degsib unsibqa are qaleb, “Iga gilsım nuiq di sargum gogetım qobuñ a ojotqas.” Degsib are qalsibqa ulaosib mareb, “Iga anka waiyonamqa qobuñ tigelqas.” Degsib marsibqa qobuñ bunuq dena anka qolqe waiyonab yuwalq aiyej. Onaqa nanği endegsib wainçoqneb, “Urur suwaneme.” ³⁰ Onaqa tamo qobuñq di wauo qaji nanği endegsib are qaleb, “Iga qobuñ uratosım qobuñ du na jaraiqom.” Nanği degsib are qalsibqa gısanosib tamo nanği minjreb, “Iga qobuñ namoq dena anka waiyqom.” Degsib minjrsib qobuñ du uli na osib qobuñ ani aqa namoq na gaintonabqa yuwalq aiyej. ³¹ Degyeq nabqa Pol a di unsıqa qaja tamo nanği ti nanço gate Julius a ti endegsi minjrej, “Tamo qobuñq di wauo qaji nanği jaraiqa mareqnum. Nanği jaraiqab di ninği kalil padalqab.” ³² Onaqa qaja tamo nanği qobuñ du aqa sil gentonabqa jagwa na osi ulanej.

³³ Nebeqa laqnaqa Pol na tamo kalil nanği endegsi minjrej, “Ninği inği uyiy. Bati olekoba ninği inği uyosai. Nunço are neiosai dego. Agi yori aiyel gilqo. ³⁴ Deqa e singila na endegsi merıgwai, ninği inği uysib dena ninği singilaqab. Osib ninği kalil bole sqab. Bei padalqasai.” ³⁵ Pol na tamo kalil nanği degsi minjrsıqa bem bei osiq nanço ulatamuq di Qotei pailyosıqa bem gentosiq uyej. ³⁶ Degonaqa tamo kalil nanği areboleboleinjrnaca nanği kamba dego bem elenşosib uyej. ³⁷ Iga tamo qobuñq di soqnem qaji kalil 276.

³⁸ Tamo kalil nanġi inġi uynab menetnirnaqa qobun otqajqa marsibqa bem sum osib waiyelenonabqa yuwalq aiyej.

Qobun paraparaej

³⁹ Onaqa nebeonaqa nanġi nam atsib mandam bei uneb. Nanġi mandam di poinjrosai. Nanġi qundun bei dego uneb. Qundun di aqa alile bolequja ulul ti. Unsib are qaleb, “Iga alile dia qobun tiryqom.” ⁴⁰ Degsib are qalsibqa anka nami waiyeb qaji sil serie na ġinġenyosibqa anka yuwalq di uratelenejeb. Osib kuñi tonteb qaji sil di palontosib kuñi ojsib rer giryosib alile di tiryqajqa aiyej. ⁴¹ Aisib qobun namoq sargum bei gogetosiq dia ojotonaq soqnej. Onaqa yuwal kokbayosiq qobun bunuq di qalnaqa paraparaej. ⁴² Onaqa qaja tamo nanġi mareb, “Tonto tamo nanġi qawainosib jaraiyaib deqa iga na ñumnam morenqab.” ⁴³ Degsib marnabqa nanġo gate Julius a are qalej, “Nanġi Pol dego qalib moiyaib deqa e na nanġi saidnjqai.” Degsi are qalsiq nanġi minjrej, “Tonto tamo nanġi ñumaib.” Osiq tamo qawaino qalie nanġi minjrej, “Ninġi namo prugosib yuwalq aisib qawainosib alile di patiy.” ⁴⁴ Osiq tamo qawaino qaliesai qaji nanġi minjrej, “Qobun paraparaqo qaji aqa sarqei ninġi na elenosib bileq atsib dena otosib aisibqa alile di patiy.” A degsi minjirnaqa nanġi degyosib iga kalil koba na alile dia geregere patelenem.

28

Pol a Malta nuiq di soqnej

¹ Iga kalil alile dia patonamqa nui di aqa ñam Malta degsi mergonab quem. ² Onaqa tamo unġasari nui dia soqneb qaji nanġi kumbra tulan boledamu dauryosib iga geregereigeb. Osib awa boqnej deqa iga yorgonaqa nam tunġuyosib mergeb, “Ninġi bosib namyuwo areq endi awooiy.” Degsib mergonabqa iga namyuwo areq di awoonam jejamu kanġanġej. ³ Onaqa Pol a nam koroiyosiq namyuwoq di atnaqa amal uge nam miligiq di soqnej qaji kanġanyonaqa oqedosiq Pol aqa banq di uñiyosiq ġainesoqnej. ⁴ Onaqa nui deqaji tamo unġasari nanġi amal uge Pol aqa banq di uñiyosiq ġainesoonaqa unsibqa segi segi maroqneb, “Tamo endi a leñ ojo tamo kiyo? A yuwalq di moiyoisai deqa gago qotei na a kambatosiq amal uge qarinyoqqa a uñiyqo. Deqa a moiqas.” ⁵ Onaqa Pol na aqa ban butuyonaqa amal ulonjosiq namyuwoq ainaqa Pol a bole soqnej. Aqa jejamu yala gulbe bei osai. ⁶ Onaqa nanġi Pol koqyoqneb. Aqa jejamu sunyqas kiyo a moisim ulonjoqjatqas kiyo degsib marsibqa tariñkobaeb. Tariñonab tariñonab Pol aqa jejamuq di gulbe bei brantosai. Deqa nanġi areqalo bei osib mareb, “Tamo endi a qotei bei.”

⁷ Nui deqaji tamo bei aqa ñam Publius a soqnej. A tamo kobaquja. A na nui di taqatoqnej. Aqa tal jojom di soqnej deqa a na iga joqsia aqa talq ġilsiq dia bati qalub iga geregereigoqnej. ⁸ Iga aqa talq di sonamqa aqa abu makobaiyonaqa ñeiesoqnej. Aqa jejamu tulan kanġanyosiq bi mormantej. Deqa Pol na aqa areq ġilsiq Qotei pailyosiq aqa jejamuq di ban atnaqa aqa ma koboosiq olo boleej. ⁹ A degyonaqa nui deqaji tamo unġasari mainjrej qaji nanġi qusibqa Pol aqa areq beq nabqa a na nanġi kalil boletnjqonej. ¹⁰ Ariya nui deqaji tamo unġasari nanġi na iga geregereigoqnsib kumbra tulan boledamu egoqneb. Bunuqna iga nui di uratqa laqnamqa inġi inġi kalil iga saiigelenej qaji di nanġi na olo egeleñonab gago inġi inġi kereej.

Pol a Rom qureq di brantej

¹¹ Iga nui dia bai qalub soqnem. Di koboonaqa iga qobun bei gogetosim gilem. Qobun di jagwa bati qa nui dia beterosiq soqnej. Qobun di Aleksandria qure qaji. Qobun aqa namoq di qotei bei aqa ñam Sus aqa anġro aiyej nanġo sulum gereiyosib atnab soqnej. ¹² Iga qobun na ġilsim Sirakyus qureq di tiryosimqa bati qalub di soqnem. ¹³ Dena qobun na ġilsim Regium qureq di tiryosim ñeiem. Nebeonaqa jagwa guta na bonaqa iga qobun na ġileqnam qoloej. Olo nebeonaqa iga ġilsim Puteoli qureq di tiryem. ¹⁴ Dia iga

Yesus aqa tamo ungasari qudei nanngi itnjrem. Itnjnamqa nanngi na metgonabqa iga bati 7 nanngi koba na soqnem. Sosimqa nanngi olo uratnjrsimqa singa na walwelosim Rom qureq di brantqa marsim gilem. ¹⁵ Rom dia Yesus aqa tamo ungasari qudei nanngi iga beqnam qusibqa gamq di iga turqajqa marsib walwelosib aiyeb. Nanngi ayeq nabqa iga giloqnsim gam qalaq di qure ñam Apius Ingi Qarinjo Qure dia nanngi qudei turem. Olo gilsimqa qure ñam Nerejo Tal Qalub dia nanngi qudei turem. Turosim unjrsimqa Pol a tulan areboleboleiyonaqa Qotei binjyosiq aqa are singilakobaiyej.

¹⁶ Ariya iga gilsim Rom di brantem. Brantonam Rom nango gate nanngi odonabqa Pol a aqa segi talq di soqnej. Qaja tamo qujai na a taqatoqnej.

Pol a Rom dia Yesus aqa anjam bole maroqnej

¹⁷ Bati qalub koboonaqa Pol na Juda tamo gate nanngi metnjrnaqa bosib aqa areq di koroona minjrej, “O ijo was ningi quiy. Jerusalem dia Juda nanngi e laja ojsib Rom nango banq di atnab nanngi na e tonto talq di waibeb. E Juda gago kumbra bei ugeugeiyosai oqnem. Gago moma nango kumbra bei dego gotranjosai oqnem. ¹⁸ Deqa e Rom gate kokba nango ulatamuq di tigelosim ijo anjam marnamqa nanngi qusibqa ariya nanngi une kobaquja bei ijo jejamuq di unosai. Deqa nanngi e laja moiyoqbqa uratosib tonto talq dena e uratim oqedqajqa mareb. ¹⁹ Marnabqa Juda nanngi na Rom gate kokba nango anjam di gotranjeb. Deqa e gam bei saiqoji. E marem, ‘E Sisar aqa ulatamuq di tigelqai. Yim a ijo anjam quqwas.’ E degsi marem. Ariya e Juda nanngi qa anjam bei yala sosai. ²⁰ O ijo was, e ningi nungsiy ijo anjam merngwajqa deqa metngonum. E ingi bole bole Qotei a nami Israel gago moma nanngi enjrqa marej qaji di oqajqa tarinoqnsim unum. Utru deqa e sil kokba endena tontbonub.” Pol a degsiqa Juda tamo gate nanngi minjrej.

²¹ Onaqa nanngi na Pol minjeb, “Judia sawaq di tamo qudei nanngi ni qa anjam bei nengrenjosib gagoq qarinyosai. Juda tamo bei na bosiq ni qa anjam uge bei mergosai dego. ²² Deqa ni segi na ino anjam mergim iga quqwom. Iga qalieonum, sawa sawa kalilq di tamo ungasari nanngi mareqnub, ‘Yesus aqa gam bunuj di uge. Gam dena tamo ungasari nanngi poeleneqnub.’” Juda tamo gate nanngi na Pol degsib minjeb.

²³ Ariya nanngi olo koroqajqa bati ateb. Koro bati di brantonaqa Juda gargekoba nanngi nobqolo bosib Pol aqa talq di koroeb. Koroonaqa Pol a tigelosiq anjam utru atsiq anjam olekoba nanngi minjreqnaq gilsiq bilaqtej. Qotei na aqa segi tamo ungasari nanngi taqatnjrsim nango Mandor Koba sqas anjam di aqa utru plaltosiq minjroqnej. Moses aqa dal anjam na ti Qotei aqa medabu o qaji tamo nango anjam na ti anjam mutu quja quja elenqnsiq nango are qametnjrimqa nanngi Yesus qa nango areqalo singilatqajqa deqa singila na minjroqnej. ²⁴ Minjreqnaqa Juda qudei nanngi Pol aqa anjam di qusib mareb, “Anjam di bole.” Onaqa nanngi qudei Pol aqa anjam qusib quosaibulosib mareb, “Anjam di bolesai.” ²⁵ Nanngi degsib areqalo aiyeltosib tigelosib jaraiqa laq nabqa Pol na anjam qujai endegsi minjrej, “Mondor Bole a kere Qotei aqa medabu o tamo Aisaia aqa medabuq na gago moma nanngi anjam endegsi minjroqnej, ²⁶ ‘Ningi dab atoqnqab di ijo anjam aqa utru poingoqnqasai. Ningi ñam atoqnqab di ijo anjam aqa damu dego poingoqnqasai.’ Agi Qotei na Aisaia minjej, ‘Ni nangoq giloqnsimqa anjam degsi minjroqne. ²⁷ O Aisaia, tamo ungasari di nango are miligi getenjnrejunu. Nango dabkala na ijo anjam quqwajqa asginjreqnu. Nanngi ñam brunejunub. Deqa nango ñamdamu na ijo kumbra unqa keresai. Nango dabkala na ijo anjam qusib utru poinjrqa keresai. Nanngi are buljosib ijoq bqa keresai dego. Deqa e na nanngi boletnjrqasai.’ Qotei na Aisaia degsi minjej.”

²⁸⁻²⁹ Osiqa Pol a olo Juda nanngi minjrej, “O ijo was ningi endegsi poingem. Qotei na sawa bei bei qaji nanngi elenqa marsiq anjam qarinyonaqa nangoq gilej. Nanngi qusib dauryqab.”

³⁰ Onaqa Pol aqa segi tal awaiyoqnej qaji dia wausau aiyel soqnej. Sonaqa tamo ungasari nanqi a unqajqa beqnabqa a na nanqi kalil joqoqnsiqa aqa talq di koba na awooqnsib qairoqneb. ³¹ Qotei na aqa segi tamo ungasari nanqi taqatnjrsim nanqo Mandor Koba sqas anjam di aqa utru Pol na plaltoqnsiqa nanqi sainjroqnej. Tamo Koba Yesus Kristus qa dego anjam plaltosiq sainjroqnej. Pol a anjam deqaji marqajqa ulaosaiyoqnej. A anjam deqaji mareqnaqa tamo bei na saidyosaiyoqnej.

ROM

Pol a Yesus aqa wau tamo

¹ E Pol. E Kristus Yesus aqa wau tamo. A na e metbej deqa e Qotei aqa anjam bole mare mare laqnum. E wau di yqajqa deqa a na e giltbej.

² Tulaŋ nami Qotei a marej, “Ijo anjam bole di aqa damu bunuqna brantqas.” Onaqa Qotei aqa medabu o qaji tamo nanŋi anjam bole di nenŋrenyonab soqnej. Nenŋren di Qotei aqa segi nenŋren. ³ Qotei aqa anjam bole di aqa segi Njiri aqa anjam. Aqa Njiri a tamo bulyosiqa Devit aqa len na nambabej. ⁴ Onaqa bunuqna Qotei na a subq na tigeltej. Tigeltonaqa bati deqa aqa Mondor Bole na iga endegsi osorgej, Yesus a Qotei aqa Njiri siŋgila koba. A gago Tamo Koba Yesus Kristus. ⁵ Yesus aqa siŋgila na Qotei a iga qa are boleiyej. Osiqa Yesus aqa ñam na iga wau egej. Deqa iga aqa anjam maro tamo unum. Tamo unŋasari sawa sawa kalilq di unub qaji nanŋi Yesus qa nanŋo areqalo siŋgilatosib aqa anjam dauryqajqa deqa are qalsiq wau egej. ⁶ Niŋgi dego Yesus Kristus na metŋej deqa niŋgi aqa anjam dauryeqnub.

⁷ Qotei na niŋgi Rom qureq di unub qaji niŋgi tulaŋ qalaqalaingeqnu. A na niŋgi metŋej deqa niŋgi aqa segi tamo unŋasari unub. O ijo was, e anjam endi nenŋrenyosim nunŋoq qarinyonum. Gago Abu Qotei wo Tamo Koba Yesus Kristus wo nanŋi aiyel niŋgi qa are boleinjrimqa niŋgi lawo na soqniy.

Pol a marej, “E Rom Kristen nanŋi unjrqi”

⁸ E mati niŋgi anjam bei mernŋwai. Niŋgi Yesus Kristus qa nunŋo areqalo siŋgilateqnum deqa tamo unŋasari gargekoba nanŋi niŋgi qa saoqnsib laqnaqqa sawa sawa kalilq di nanŋi queqnum. E deqa are qaloqnsim Yesus Kristus aqa ñam na ijo Qotei minjeqnum, “Keretonum.” ⁹ E ijo are miligi siŋgilatosim deqa e Qotei aqa wau ojoqnsim aqa Njiri aqa anjam bole palontoqnsim laqnum. Qotei a segi qalie, bati gaigai e pailyqa oqnsim niŋgi qa are qaleqnum. ¹⁰ E gaigai niŋgi qa endegsi pailyeqnum, “O Qotei, ni na merbimqa e gam itosiy aisiy Rom Kristen nanŋi unjrqi.” ¹¹ O ijo was, e niŋgi nunŋwajqa are koba qaleqnum. Di kiyaaqa? E Mondor aqa anjam niŋgi mernŋitqa dena nunŋo are siŋgilatetŋwajqa deqa. ¹² Ijo are koba endegsi unu. E nunŋoq bosiy niŋgi Yesus qa nunŋo areqalo siŋgilateqnum di unsiyqa dena ijo are siŋgilatqai. Niŋgi dego e Yesus qa ijo areqalo siŋgilateqnum di unsibqa dena nunŋo are siŋgilatqab. Gam dena iga kalil koba na gago are siŋgilatoqnsim sqom.

¹³ O was niŋgi endegsib qalieoiy. Bati gargekoba e bosiy niŋgi nunŋwajqa are qaleqnum. Ariya e nunŋoq bqajqa gam gaigai geteŋeqnu. Ijo are koba endegsi unu. Tamo unŋasari sawa bei beiq di unub qaji nanŋo ambleq di e waueqnamqa nanŋi are bulyoqnsib Yesus qa nanŋo areqalo siŋgilateqnum dego kere e nunŋo ambleq di wauoqnitqa tamo qudei nanŋi are bulyoqnsib Yesus qa nanŋo areqalo siŋgilatoqnaqab. ¹⁴ E na Grik tamo nanŋi ti yaunŋ tamo nanŋi ti powo tamo nanŋi ti nanari tamo nanŋi ti Yesus aqa anjam minjroqnit quqwajqa deqa Qotei na e wau ebej. ¹⁵ Deqa niŋgi Rom qureq di unub qaji niŋgi dego e na Yesus aqa anjam bole mernŋoqnit quqwajqa are prugbeqnu.

Yesus aqa anjam bole a Qotei aqa siŋgila ti unu

¹⁶ E Yesus aqa anjam bole di marqajqa jemaibosaieqnu. Di kiyaaqa? Anjam bole di Qotei aqa siŋgila ti unu. Siŋgila dena Qotei na tamo kalil Yesus qa nanŋo areqalo siŋgilateqnum qaji nanŋi padalqa gamq na eleneqnu. A matiq Juda nanŋi eleneqnu. Osiqa sawa bei bei qaji nanŋi dego eleneqnu. ¹⁷ Anjam bole dena Qotei na iga tamo bole une saiqoji sqajqa gam osorgej. Gam agiende. Iga Yesus qa gago areqalo siŋgilatqom gam dena qujai Qotei na iga tamo bole une saiqoji qa mergwas. Gam bei saiqoji. Agi Qotei

aqa anjam bei nami endegsib nenngrenyeb unu, “Tamo nanngi Qotei qa nanngo areqalo sinngilatqab di a na nanngi tamo bole une saiqoji qa minjrqas. Yim nanngi nambile gaigai sqab.”

Tamo unngasari kalil nanngi na Qotei qoreiyeqñub

¹⁸Iga qalie, Qotei a lanng goge di sosaqa aqa minjinng boleq ateqnu. A na tamo unngasari kalil a qoreiyoqñsib kumbra uge uge yeqñub qaji nanngi awai uge enjreqnu. Nanngo kumbra uge dena nanngi Qotei aqa anjam bole tenteqñub. ¹⁹Tamo unngasari nanngi di Qotei aqa kumbra qalie bole. Qotei a segi na nanngi aqa kumbra osornjreqnu. Ariya nanngi olo Qotei qoreiyeqñub deqa a na nanngi awai uge enjreqnu. ²⁰Qotei a nami mandam ti ingi ingi kalil ti gereiyonaq sonaq aqa manngwa di tamo unngasari nanngi unoqñeb dena bosib bosiq agi bini nanngi uneqñub. Gam dena nanngi Qotei aqa kumbra uliejunu qaji di qalieonub. Aqa kumbra utru ti aqa sinngila gaigai sqas qaji deqa ti nanngi qalie bole. Deqa tamo bei a marqa keresai, “E Qotei qaliesai deqa e une saiqoji.”

²¹Nanngi Qotei qa qalie unub. Ariya nanngi aqa ñam soqtqa uratoqñsib a binjiyqa asginjreqnu. A segi Qotei bole nanngi deqa are qalosaieqñub. Nanngo kumbra dena nanngi nanaritnjroqñsiq nanngo areqalo getentetnjreqnu. Deqa nanngi amburuq di laqñub. ²²Nanngi diqoqñsib mareqñub, “Iga powo koba ti unum.” Di gisanng. Nanngi tulanng nanarioqñsib unub. ²³Sosibqa Qotei nambile gaigai unu qaji a qoreiyoqñsib a qa louqajqa uratoqñsib olo beloqñsib mandam tamo ti qebari ti wagme ti amal ti nanngo sulum gereiyoqñsib nanngi qa loueqñub.

Tamo unngasari nanngi kumbra uge uge yeqñub

²⁴Tamo unngasari nanngi Qotei qoreiyeqñub deqa a na kamba nanngi uratnjreqnaqa nanngi kumbra tulanng uge uge jigat yoqñqajqa are prugnjreqnu. Kumbra dena nanngi na nanngo segi jejamu tulanng ugeugeiyeqñub. ²⁵Tamo unngasari deqaji nanngi Qotei aqa anjam bole uratoqñsib olo beloqñsib gisanng anjam segi dauryeqñub. Deqa nanngi Qotei qoreiyoqñsib ingi ingi kalil a na gereinjrej qaji di binjinngroqñsib nanngo sorgomq di unub. O ijo was, Qotei a ingi ingi kalil qa utru deqa iga bati gaigai aqa ñam soqtoqñqom. Bole.

²⁶Tamo unngasari nanngi di Qotei qoreiyeqñub deqa a na kamba nanngi uratnjreqnaqa nanngi jemaik kumbra tulanng uge uge yoqñqajqa are prugnjreqnu. Nanngo jemaik kumbra agiende. Unngasari nanngi tamo ti nerenngqajqa uratoqñsibqa unng bei bei wo nerenngqñub. ²⁷Tamo nanngi dego unng ti nerenngqajqa uratoqñsibqa tamo bei bei wo nerenngqajqa are tulanng prugnjreqnu. Nanngi jemaik kumbra di yeqñub deqa Qotei a nanngi kambatnjroqñsiqa nanngo jejamuq di awai tulanng ugedamu enjreqnu.

²⁸Nanngi Qotei aqa sorgomq di sqajqa are qalosaieqñub deqa Qotei na nanngi uratnjreqnaqa nanngi nanngo segi areqalo uge uge dauryoqñsib kumbra uge uge yeqñub. ²⁹Nanngo kumbra uge agiende. Nanngi kumbra bole tintinjng yqajqa torei urateqñub. Nanngi ñoro koba oqajqa mamaulnjreqnu. Nanngi tamo nanngi jeutnjreqñub. Nanngi tamo qudei ingi koba ti unub qaji nanngi qa are ugeinjreqnu. Nanngi tamo nanngi ñumoqñsib moiyoqñub. Nanngi lanng lanng niriñoqñsib gisanng anjam mareqñub. Nanngi tamo qudei nanngo ingi ingi lanng yainjreqñub. Nanngi tamo qudei nanngi ugeugeinjreqñub. Kumbra kalil di nanngoq di tulanng koba unu. Nanngi yomueqñub. ³⁰Nanngi gisanng na tamo nanngo ñam ugetetnjreqñub. Nanngi Qotei jeuteqñub. Nanngi diqoqñsib laqñsib nanngo segi ñam soqteqñub. Nanngi kumbra uge uge bunujng babtelenngqñub. Nanngi nanngo ai abu nanngo medabu gotranngyeqñub. ³¹Nanngi areqalo bole ti sosaieqñub. Nanngi nanngo segi anjam bei dauryqa maroqñsib olo dauryqa urateqñub. Nanngi tamo qudei nanngi qalaqalainngrosieqñub. Nanngi tamo qudei nanngi qa dulosaieqñub. ³²Qotei aqa dal anjam endegsi unu, “Tamo unngasari kumbra uge deqaji yeqñub qaji nanngi ñumib morengbebe.” Dal anjam degsi unu. Tamo unngasari nanngi di Qotei aqa dal anjam qalie bole. Ariya nanngi olo gotranngyoqñsib kumbra uge uge yeqñub. Di segi sai. Tamo unngasari nanngi dena tamo qudei nanngi kumbra uge uge deqaji

yeq nab unjroqnsib nanjo ñam soqtetnjroqnsib minjreqnub, “Keretonub. Ningi kumbra degyoqniy.”

2

Qotei a une tamo nanji awai uge enjr qas

¹ O tamo, ni que. Ni une saiqoji unum ni degsi marqa keresai. Kumbra uge uge tamo ungasari nanji yeq nub qaji di ni segi dego yeqnum. Deqa ni na tamo ungasari nanjo jejamuq di une qametnjreqnum di ni segi dego ino jejamuq di une qameqnum. ² Iga qalie, tamo ungasari kumbra uge uge yeq nub qaji nanji Qotei na kamba peginjrsim awai uge enjr qas. Qotei a kere nanji awai uge enjr qas. ³ Ni na tamo ungasari kumbra uge uge yeq nub qaji nanjo jejamuq di une qametnjreqnum ariya kumbra nanji yeq nub qaji di ni segi dego yeqnum. Deqa ni kiyersi are qalonum? Qotei na tamo ungasari nanji di peginjrsim awai uge enjr qas ariya a ni awai uge emqasai. Ni degsi are qalonum kiyo? Di sai. ⁴ Ni que. Qotei a gaigai kumbra tulan boledamu ni emoqnsiq a ni qa tarijsokobaiyeqnu. A urur ni awai uge emosaieqnu. Qotei aqa kumbra bole di ni unsim olo uge qa marsim gotranjyqam e? Degaim. Qotei a ni are bulyqajqa deqa are qaloqnsiq kumbra bole osormeqnu. Ni di qaliesai kiyo? ⁵ Ariya ino are miligi getenejunu deqa ni are bulyosai. Ino kumbra dena ni ino awai uge tumbol ateqnum. Deqa mondon diño batiamqa Qotei a kumbra tintin na tamo ungasari nanji peginjrsim aqa minjin boleq atsimqa a na nanji ni ombla awai tulan ugedamu engwas. ⁶ Ni qalie, diño bati qa Qotei na tamo ungasari kalil nanjo kumbra kambatosim awai segi segi enjr qas. ⁷ Tamo ungasari qudei nanji singila na tigeloqnsib kumbra bole bole yoqnsib lan qure qa gam itqajqa waukobaeq nub. Osib nanji lan qureq di ñam koba oqajqa ti so bole gaigai sqajqa ti tulan singilaeq nub. Deqa Qotei na tamo ungasari nanji di awai boledamu enjrim nanji ñambile gaigai sqab. ⁸ Ariya tamo ungasari qudei nanji nanjo segi jejamu qa are qaloqnsib anjam bole gotranjoqnsib kumbra uge uge yeq nub. Deqa Qotei na tamo ungasari nanji di awai ugedamu enjrsim nanji qa minjin oqetqas. ⁹ Nanji kumbra uge uge yeq nub deqa mondon nanji gulbe koba ti jaqatin koba ti oqab. Matiq Juda nanji oqab. Bunuqna sawa bei bei qaji nanji dego oqab. ¹⁰ Ariya tamo ungasari kumbra bole bole yeq nub qaji nanji Qotei na aqaryainjrimqa nanji lan qureq oqsib dia ñam koba ti lawo ti so bole gaigai sqab. Matiq a Juda nanji aqaryainjr qas. Bunuqna a sawa bei bei qaji nanji dego aqaryainjr qas. ¹¹ Qotei aqa ñamgalaq di tamo ungasari kalil nanji kerekere unub. Deqa a nanjo ñam qa are qalsim nanji peginjrqasai.

¹² Ningi quiy. Tamo qudei nanji dal anjam qaliesai. Di un gum. Nanji une yeq nub deqa nanji kalil padalqab. Tamo qudei nanji dal anjam qalie unub. Di dego un gum. Nanji une yeq nub deqa Qotei na nanji peginjrqas. A dal anjam aqa wau na nanji peginjrqas. ¹³ Tamo nanji dal anjam lanja queq nub qaji nanji Qotei aqa ñamgalaq di tamo bolesai. Tamo nanji dal anjam quoqnsib dauryeq nub qaji nanji segi Qotei aqa ñamgalaq di tamo bole sqab. ¹⁴ Bole, sawa bei bei qaji nanji dal anjam qaliesai. Ariya nanji nanjo segi areqalo na dal anjam mutu qudei dauryeq nub. Dena iga poigwo, dal anjam a nanjo areqaloq di nami sosiq wauoqnej. ¹⁵⁻¹⁶ Qotei a nanjo are miligiq di dal anjam nenjrenjyobulej deqa nanji kumbra bole ti kumbra uge ti qalie unub. Deqa mondon diño batiamqa nanjo areqalo qudei na nanji minjr qas, “Nunjo kumbra di uge.” Osim nanjo areqalo qudei na olo nanji minjr qas, “Nunjo kumbra di bole.” Bati deqa Qotei na tamo ungasari nanjo kumbra kalil nanjo are miligiq di uliejunu qaji di boleq atekritosim dena nanji peginjrqas. A Kristus Yesus aqa wau na nanji peginjrqas. Anjam bole e palonteqnum qaji aqa damu degsi unu.

Juda tamo nanji are qaleq nub, “Iga dal anjam ti unum deqa iga kere unum”

¹⁷ O Juda tamo, ningi qudei endegsib are qaleqñub, “Iga dal anjam ti unum deqa Qotei na iga pegigwasai.” Osib ningi nungo segi ñam soqtoqñsib endegsib mareqñub, “Iga Qotei aqa tamo unum. ¹⁸ Iga Qotei aqa areqalo qalieonum. Qotei na aqa dal anjam iga osorgej deqa iga kumbra bole kalil qa tulañ arearetgeqñu.” ¹⁹⁻²⁰ Osib ningi endegsib are qaleqñub, “Iga dal anjam qalie unum deqa iga powo bole ti anjam bole ti ejunum. Deqa iga na tamo ungasari ñam qandimo unub qaji nanği gam osornjreqñum. Iga na tamo ungasari amburuq di unub qaji nanği suwantnjreqñum. Iga na tamo ungasari powo saiçoji unub qaji nanği powo enjreqñum. Iga na tamo ungasari anğro kiñilala bulosib nanarieqñub qaji nanği Qotei aqa anjam aqa damu osornjreqñum.” ²¹ O Juda tamo, kiyaga ningi gaigai dal anjam plaltoqñsib ariya ningi olo dal anjam di dauryosaieqñub? Ningi mareqñub, “Bajinaiib.” Ariya ningi olo bajineqñub. ²² Ningi mareqñub, “Ningti tamo bei aqa unja jejamu ojetaib.” Ariya ningi olo was bei aqa ñaun jejamu ojeteqñub. Ningti gisan qotei nanği qa asgingeqñu. Ariya ningi olo gisan qotei nanği atra talq dena sulum bajineqñub. ²³ Ningti nungo segi ñam soqtoqñsib mareqñub, “Iga Qotei aqa dal anjam qalie bole.” Ariya ningi olo dal anjam di gotranjeqñub. Nungo kumbra dena ningti Qotei aqa ñam ugeteqñub. ²⁴ Agi Qotei aqa anjam bei nami ningti qa endegsib nenğrenyeb unu, “Nunگو kumbra uge di sawa bei bei qaji nanği unoqñsib Qotei aqa ñam misilinyeqñub.”

Tamo yai a Juda tamo bole?

²⁵ Bole, ni mulun aiqa marsim ni mati dal anjam dauryoqñqam di kere. Ariya ni dal anjam gotranjoqñsim laña mulun aiqam di keresai. Ino kumbra dena ni tamo mulun aiyosai qaji nanği bulqam. ²⁶ Deqa tamo bei mulun aiyosai qaji a dal anjam dauryoqñqas di a tamo mulun aiyeqñub qaji nanği bul sqas. ²⁷ Bole, ningti Juda tamo unub deqa ningti dal anjam ejunub. Ningti mulun dego aiyeqñub. Ariya ningti dal anjam gotranjqab di tamo mulun aiyosaieqñub qaji nanği na mernğwab, “Ningti une ti.” Nanği na degsib mernğwab. Di kiyaga? Nanği dal anjam dauryeqñub deqa. Nanği mulun aiyosai di unğum. ²⁸ Tamo bei a laña baban na Juda tamo sqas di a Juda tamo bolesai. Aqa jejamu segi osim mulun aiqas di aqa mulun bolesai. ²⁹ Tamo a aqa are miligiq na Juda tamo sqas di a Juda tamo bole. A aqa are miligiq na mulun aiqas di aqa mulun bole. A na aqa jejamu laña osim dal anjam dauryqas di keresai. Qotei aqa Mondor na a siñgila yimqa aqa are miligiq na a mulun bole aiqas di kere. Tamo di a Qotei aqa ñamgalaq di ñam ti sqas. A mandam tamo nanği ñamgalaq di ñam ti sqasai.

3

Qotei a kumbra bole tinğin na tamo nanği peginjraqas

¹ O ijo was, ningti kamba e merbqab kiyo, “O Pol, ni degsi maronum deqa unğum, iga Juda tamo unum di laña. Iga mulun aiyem di dego laña.” O was ningti e degsib merbaib. ² Ningti quiy. Qotei a Juda nanği banq di inği bole bole atej. Inği bole bei agiende. A na Juda nanği aqa anjam taqatqa osiq wau enjrej. ³ Bole, Juda qudei nanği Qotei aqa anjam di nanği areqaloq di siñgilatosaietqñub. Osib aqa anjam di dauryosaieqñub. Deqa iga endegsi marqom kiyo, “Qotei a dego aqa segi anjam di dauryosaieqñu”? ⁴ O ijo was, iga degsi marqasai bole sai. Iga endegsi marqom, “Tamo kalil nanği gisan tamo. Qotei a segi qujai gisan tamo sai. A anjam bole gaigai maroqñsiq a olo uratosaietqñu.” Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenğrenyeb unu, “O Qotei, ino anjam kalil bole. Deqa tamo qudei na ni pegimqa laqñibqa ni olo nanği tulañ bunğjrsim ni une saiçoji sqam.”

⁵⁻⁶ Deqa ijo was, ningti kamba olo e endegsib merbqab kiyo, “O Pol, ni marobulonum, ‘Iga kumbra uge yoqñqom gam dena Qotei aqa segi kumbra bole olo brantocñqas.’ O Pol, ni degsi marobulonum deqa iga kamba marqom, ‘Degwas di Qotei a kiyaga gago

une qa ñiriñosim awai uge egwas? Qotei aqa kumbra di uge.’ Degsi marqom e?” O ijo was, iga degsi marqasai bole sai. Qotei a gaigai kumbra bole segi yeqnu. A kumbra bole yosai qamu a kiyersim tamo ungasari kalil nanği peginjrqas? Di keresai. Nungo areqalo di mandam tamo nanço areqalo. ⁷ Ariya ninği olo e endegsib merbqab kiyo, “O Pol, ni marobulonum, ‘Iga gisañ anjam maroqnimqa gam dena Qotei aqa anjam bole olo brantoqnim aqa ñam tulañ goge oqoqnqas.’ O Pol, ni degsi marobulonum deqa iga kamba marqom, ‘Degwas di Qotei a kiyaaqa iga une tamo qa mergsim awai uge egwas?’ ” O ijo was, nungo anjam di tulañ uge. ⁸ Anjam uge deqaji tamo qudei nanği mare mare laqnub. Agi nanği endegsib mareqnub, “Unğum, iga kumbra uge uge yoqnqom. Yim gam dena kumbra bole olo brantoqnqas. Pol a anjam degsi palonteqnu.” O ijo was, tamo qudei nanği degsib iga yomuigosib mareqnub. Di gisañ koba. Nanço kumbra uge dena Qotei na nanği awai ugedamu enjrqas.

Tamo bole bei sosai

⁹ Deqa iga kiyersi marqom? Iga Juda tamo unum deqa iga na tamo kalil nanği bunñjreqnum degsi marqom e? Iga degsi marqasai. E nami merñgonum, iga Juda ti Grik ti kalil une na kabutgejunu. ¹⁰ Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenğrenyeb unu, “Tamo bole bei sosai.

Qujai bei a Qotei aqa kumbra bole dauryosaieqnu.

Tamo dego bei sosai.

¹¹ Tamo qujai bei a Qotei qa poiyosaieqnu.

Qujai bei a Qotei itqa are qalosaieqnu. Tamo dego bei sosai.

¹² Tamo kalil nanği gam bole uratekriteqnub.

Nanği kalil tamo uge.

Qujai bei a kumbra bole dauryosaieqnu. Sai bole sai.

¹³ Nanği kalil anjam uge mareleñeqnub.

Tamo moiyo qaji sub waqesonaq tamo nanço jejamu sub miligiq di qusaeqnu

dego kere tamo kalil nanço medabu na anjam tulañ uge uge mareqnub.

Nanği gisañ anjam koba mareleñeqnub.

Amal uge na tamo uñinjreqnub dego kere tamo kalil nanço medabu na tamo nanği tulañ ugetnjreqnub.

¹⁴ Osib gaigai nanço medabu na tamo nanği qa anjam uge maroqnsib nanği qa are ugeinjreqnu.

¹⁵ Nanği bati gaigai tamo ñumsib moyotnjrqajqa urur ti gileqnub.

¹⁶ Nanği na tamo nanği ugeugeinjrqajqa are qaloqnsib gulbe koba enjreqnub.

¹⁷ Nanği lawo kumbra qaliesai.

¹⁸ Nanği Qotei yala ulaiyosaieqnub.”

O ijo was, Qotei aqa anjam nami degsib nenğrenyeb unu.

¹⁹ Iga qalie, Moses a tamo ungasari dal anjam ejunub qaji nanği qa are qalsiq dal anjam nenğrenyeb. Deqa tamo bei a endegsi marqa keresai, “E tamo bole. E une saiqoji.” A degsi marqa keresai. Iga tamo ungasari kalil mandamq endi unum qaji iga Qotei aqa ñamgalaq di une ti unum. ²⁰ Deqa tamo bei a dal anjam dauryosim dena a Qotei aqa ñamgalaq di tamo bole une saiqoji sqa keresai. Sai bole sai. Dal anjam na gago une iga osorgeqnu. Di segi.

Iga Yesus qa gago areqalo sinğilatqom di iga tamo bole sqom

²¹ O ijo was, iga Qotei aqa ñamgalaq di tamo bole sqajqa gam bei unu. Iga dal anjam dauryqom gam dena sai. Qotei na gam bei babtosiğ iga osorgej. Nami Moses a gam deqa marsiq dal anjamq di nenğrenyeb. Qotei aqa medabu o qaji tamo kalil nanği dego gam deqa marsib anjam nenğrenyeb. ²² Gam agiende. Tamo ungasari kalil Yesus Kristus qa nanço areqalo sinğilateqnub qaji nanği Qotei na tamo bole une saiqoji qa minjreqnu.

Gam di segi. Gam bei saiqoji. ²³ Iga kalil une ateqnum deqa iga lan qureq oqsim dia Qotei itqa keresai. ²⁴ Iga degsi unum deqa Qotei na iga aqaryaigwa osiqa iga qa are boleiyosiq Kristus Yesus qarinyonaqa a bosiq iga awaigej. Gam dena Qotei na iga tamo bole une saiqoji qa mergeqnu. Di gago segi kumbra bole na sai. Qotei a Kristus Yesus aqa wau na iga laña awaigej. ²⁵ Agi Qotei a endegsi are qalej. A na Yesus qarinyim bosim moiym aqa len aisim tamo ungasari kalil a qa nanjo areqalo singilateqnu qaji nanjo une taqal waiyosim Qotei aqa minjin kobotqas. Wau dena Qotei na iga tamo bole une saiqoji qa mergeqnu. Aqa wau di a na boleq atsiq iga osorgej. Nami Qotei a tamo nanji qa tarijsokobaiyoqnej. Deqa a nanjo une qa nanji urur kambatnjrosaiqnej. ²⁶ Ariya bini bati endi Qotei na iga endegsi osorgeqnu, a gaigai kumbra bole tintin yeqnu. A na tamo ungasari Yesus qa nanjo areqalo singilateqnu qaji nanji tamo bole une saiqoji qa minjreqnu di a laña minjrosaiqnu. A Yesus aqa wau na nanji tamo bole une saiqoji qa minjreqnu. Dena iga qalieonum, a kumbra bole tintin yeqnu.

²⁷ Deqa tamo yai na aqa segi ñam soqtqa kere? Tamo dego bei sosai. Iga gago segi ñam soqtqajqa kumbra di torei koboej. Gam kiye na kumbra di koboej? Iga dal anjam dauryqom gam dena sai. Iga Yesus qa gago areqalo singilatqom gam dena qujai iga gago ñam soqtqajqa kumbra di koboej. ²⁸ Bini iga qalieonum, iga Yesus qa gago areqalo singilatqom gam dena qujai iga Qotei aqa ñamgalaq di tamo bole une saiqoji sqom. Iga dal anjam dauryqom gam dena sai.

²⁹ Deqa iga kiyersi marqom? Qotei a Juda nanjo segi Qotei e? A sawa bei bei qaji nanjo Qotei sai e? Di sai. A sawa bei bei qaji nanjo Qotei dego. ³⁰ Qotei a segi qujai Qotei bole. Deqa mulun aiyo qaji tamo nanji ti mulun aiyosaieqnu qaji tamo nanji ti Yesus qa nanjo areqalo singilatqab di Qotei a nanji kalil turtnjrsim tamo bole une saiqoji qa minjrqas. ³¹ Iga maronum, iga Yesus qa gago areqalo singilatqom di iga tamo bole une saiqoji sqom. Gago anjam dena iga dal anjam ugeteqnum e? Sai. Iga dal anjam olo singilateqnum.

4

Abraham a Qotei aqa ñamgalaq di tamo bole soqnej

¹ Abraham a iga bul mandam tamo. A gago moma utru. Deqa iga a qa kiyersi marqom? ² Abraham a wau bole yoqnej gam dena a Qotei aqa ñamgalaq di tamo bole soqnej iga degsi marqom e? Sai. Iga degsi maronum qamu Abraham a aqa segi ñam soqtqa kere qamu. ³ Ariya Qotei aqa anjam kiye nengrenq di unu? Anjam agiende. “Abraham a Qotei qa aqa areqalo singilatej gam dena Qotei na a tamo bole une saiqoji qa minjej.” ⁴ Iga qalie, tamo a wauqas di a awai oqas. A laña awai oqasai. A wauosim dena awai oqas. ⁵ Ariya tamo bei a Qotei aqa ñamgalaq di tamo bole sqa marsimqa a kiyerqas? E marqai. A wauosaiosim Qotei qa aqa areqalo singilatqas. A degyqas di Qotei na a tamo bole une saiqoji qa minjqas. Iga qalie, Qotei na tamo nanji a qoreiyeqnu qaji nanji tamo bole une saiqoji qa minjreqnu. ⁶ Tamo nanji di wau bole yeqnu kiyo sai kiyo di unqum. Qotei a nanji tamo bole une saiqoji qa minjreqnu. Yeqnaqa nanji tulan areboleboleinjqnu. Devit a nami anjam deqaji marej. ⁷ Agi a endegsi marej, “Qotei a tamo nanjo kumbra uge qa are walyimqa nanjo une kobotetnrqas di nanji tulan areboleboleinjqas.

⁸ Tamo Koba a tamo nanjo une qa olo bunu are qalqasai di nanji tulan areboleboleinjqas.”

⁹ Deqa iga kiyersi marqom? Tamo mulun aiyo qaji nanji segi areboleboleinjqas e? Tamo mulun aiyosaieqnu qaji nanji dego areboleboleinjqas e? Od. Nanji kalil koba na areboleboleinjqas. Agi iga mareqnum, Abraham a Qotei qa aqa areqalo singilatej gam dena Qotei na a tamo bole une saiqoji qa minjej. ¹⁰ Ariya Abraham a kiyersi

sonaqa Qotei na a tamo bole une saiqoji qa minjej? A nami muluŋ aiyej kiyo a muluŋ aiyosaisoqnej kiyo? Od, Abraham a muluŋ aiyosaisonaqa Qotei na a tamo bole une saiqoji qa minjej. ¹¹ A muluŋ aiyosaisoqnej bati deqa a Qotei qa aqa areqalo singilatej. Deqa Qotei na a tamo bole une saiqoji qa minjej. Osiqa a toqor bei yej. Toqor di agi Qotei na Abraham muluŋ waiyej. Deqa iga endegsi qalieonum, Abraham a tamo kalil muluŋ aiyosaiosib naŋgo areqalo Qotei qa singilateqnuŋ qaji naŋgo moma matu. ¹² A tamo naŋgi muluŋ aiyeqnuŋ qaji naŋgo moma matu dego. Ariya tamo naŋgi naŋgo jejamu laŋa oqnsib muluŋ aiyeqnuŋ qaji a naŋgo moma matu sai. Tamo naŋgi muluŋ aiyoqnsib olo Abraham aqa kumbra dego dauryeqnuŋ qaji a naŋgo moma matu bole. Gago moma matu Abraham aqa kumbra agiende. A muluŋ aiyosaisosiq Qotei qa aqa areqalo singilatej.

Tamo ungasari Qotei qa naŋgo areqalo singilateqnuŋ qaji naŋgi inŋi bole bole oqab

¹³ Nami Qotei na Abraham aqa moma naŋgi ti endegsi minjrej, “E niŋgi mandam kalil enŋwai.” Abraham a dal anjam dauryej deqa Qotei a anjam di marosai. A Qotei qa aqa areqalo singilatej deqa Qotei a anjam di marej. Osiqa Abraham a tamo bole une saiqoji qa minjej. ¹⁴ Tamo naŋgi dal anjam dauryqab gam dena Qotei na naŋgi inŋi bole bole enjrqa marej qamu iga Qotei qa gago areqalo singilateqnum kumbra di laŋa ulonej qamu. Qotei aqa anjam marej qaji di dego laŋa ulonej qamu. ¹⁵ Iga qalie, dal anjam unu deqa tamo naŋgi dal anjam gotraŋyeqnaŋba Qotei a naŋgo une deqa minjin oqeteqnu. Dal anjam sosai qamu iga na tamo naŋgi endegsi minjrqa keresai qamu, “Niŋgi dal anjam gotraŋyeqnuŋ.”

¹⁶ Qotei a Abraham qa ti aqa moma bunuqna branteqnuŋ qaji naŋgi qa ti are boleiyosiq inŋi bole bole naŋgi enjrqa marej. Deqa tamo naŋgi Abraham aqa kumbra dauryosib Qotei qa naŋgo areqalo singilateqnuŋ qaji naŋgi inŋi bole bole di oqab. Tamo naŋgi dal anjam ejunub qaji naŋgi segi inŋi di oqasai. Tamo kalil Qotei qa naŋgo areqalo singilateqnuŋ qaji naŋgi dego inŋi di oqab. Abraham a iga kalil gago moma matu. ¹⁷ Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenŋrenyeŋ unu, “O Abraham, e ni gilmem deqa ni tamo ungasari sawa sawa kalilq di unub qaji naŋgo moma matu sqam.” O ijo was niŋgi quiy. Abraham a Qotei qa aqa areqalo singilatej deqa a Qotei aqa ŋamgalaq di gago moma matu unu. Qotei qujai di tamo moreŋo qaji naŋgi olo subq na tigeltnjreqnu. A segi na marnaqa inŋi inŋi kalil nami sosai qaji di brantelenjeŋ.

¹⁸ Qotei a kiyersim aqa anjam a nami Abraham minjej qaji di dauryqas di Abraham a poiyoŋ. Ariya a Qotei qa aqa areqalo singilatosisiq marej, “Bole, Qotei na aqa anjam di dauryqas.” Aqa kumbra dena a tamo ungasari gargekoba sawa sawa kalilq di unub qaji naŋgo moma matu brantej. Agi Qotei a nami Abraham endegsi minjej, “Ino moma naŋgi tulaŋ gargekobaqab.” ¹⁹ Abraham a anŋro saiqoji soqnej. Aqa wausau 100. Deqa aqa singila koboej. Aqa ŋauŋ Sara a dego tulaŋ qeliej. Deqa a anŋrotqa keresai. Abraham a di qalieosiq ariya a Qotei qa aqa areqalo singilatqa uratosai. ²⁰ Anjam Qotei na nami minjej qaji a deqa are qalsiq soqnej. A areqalo aiyeŋtosai. A Qotei qa aqa areqalo singilatosisiq aqa ŋam soqtoqnej. ²¹ A endegsi qalieej, “Bole, anjam Qotei na nami merbej qaji di a dauryqas kere.” ²² Abraham a degsi Qotei qa aqa areqalo singilatej deqa Qotei na a tamo bole une saiqoji qa minjej.

²³ Anjam di Qotei aqa nenŋrenq di unu. Anjam agiende, “Qotei na Abraham a tamo bole une saiqoji qa minjej.” Anjam di Abraham qa segi nenŋrenyosai. ²⁴ Iga kalil qa dego anjam di nenŋrenyeŋ. Iga dego Qotei qa gago areqalo singilateqnum deqa Qotei na iga tamo bole une saiqoji qa mergeqnu. Qotei agi gago Tamo Koba Yesus subq na tigeltej qaji a qa gago areqalo singilateqnum. ²⁵ Qotei a Yesus uratonaga jeu tamo naŋgi na a qalŋab moiyej. Qotei na Yesus degyej. Di kiyaga? A gago une kobotetgwajqa deqa. Onaga Qotei na Yesus olo subq na tigeltoŋiq gam dena iga tamo bole une saiqoji qa mergej.

5

Qotei na iga tamo bole une saiqoji qa mergej

¹ Ariya iga Yesus qa gago areqalo singilatam deqa Qotei na iga tamo bole une saiqoji qa mergej. Gago Tamo Koba Yesus Kristus a jeu kobotej deqa iga Qotei ombla are qujaitosim unum. ² Yesus na gam waqtetgonaga iga a qa gago areqalo singilatam. Bati deqa Qotei a iga qa are boleiyey. Qotei aqa kumbra di iga bini ojsim tigelejunum. Deqa iga Qotei na lan qureq joqsim oqsim dia iga a ombla sqajqa tariņeqnum. Iga deqa tulan areboleboleiqnu. ³ Iga deqa segi areboleboleigosai. Iga gulbe eqnum deqa ti areboleboleiqnu. Di kiyaga? Iga qalieonum, gulbe dena iga singilatgeqnaqa iga singila na tigelejunum. ⁴ Iga singila na tigelejunum deqa iga gulbe di gotranjeqnamqa Qotei na iga nugoqnsiq iga qa tulan areareteqnu. Gago kumbra dena iga Qotei na lan qureq joqsim oqwajqa tariņoqnsim unum. ⁵ Ariya iga lan tariņosaieqnum. Qotei na aqa Mondor Bole iga egej deqa Mondor dena aqa qalaqalaiyo kumbra gago are miligiq di atej unu.

⁶ Iga nami Qotei qoreiyo qaji tamo soqnem deqa iga gago segi jejamu aqaryaiyqa keresai. Iga degsi sonamqa Kristus a iga qa moiyej. Qotei a bati giltonaga a iga qa moiyej. ⁷ Bole, iga mandam tamo unum deqa iga na tamo bole bei aqaryaiyqa osim a qa moiqasai. Tamo tulan boledamu bei soqnim a qa kiyo iga moiqom. ⁸ Ariya Kristus a iga bul sai. Iga une tamo sonamqa a iga qa moiyej. Aqa kumbra dena Qotei na iga osorgej, a iga tulan qalaqalaigeqnu. ⁹ Kristus a moinaqa aqa len aiyej deqa Qotei a iga tamo bole une saiqoji qa mergej. Deqa iga bole qalieonum, mondon Qotei a Kristus aqa wau dena iga torei elenqas. Amqa aqa minjin oqwa batiamqa iga so bole sqom. ¹⁰ Iga Qotei ti jeu sonamqa aqa Niri a jeu kobotqa marsiq moiyej deqa bini iga Qotei ombla geregere unum. Deqa iga bole qalieonum, Yesus aqa nambile na Qotei a iga torei elenqas. ¹¹ Anjam bei dego unu. Gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa singila na iga Qotei ombla geregere unum deqa iga tulan areboleboleiqnu.

Adam a moiyo qa utru, Yesus a nambile qa utru

¹² Iga qalie, tamo qujai Adam a une atej. Aqa une dena tamo ungasari kalil nanqi dego une elenqeb. Adam a une ti soqnej deqa a moiyej. Tamo ungasari kalil nanqi dego une atoqnsib morenoqneb. ¹³ Dal anjam a bosaisonaqa tamo ungasari kalil nanqi une atoqnsib laqneb. Dal anjam sosai deqa Qotei a nanqi une geregere ubtosaiqnej. ¹⁴ Adam a soqnej dena bosiq Moses aqa bati qa tamo ungasari kalil nanqi morenoqneb. Bole, dal anjam qujai Adam na gotranjej qaji di tamo bei na gotranjosai. Adam a segi na gotranjej. Ariya moiyo na nanqi kalil ojesoqnej.

Adam a Kristus bunuqna bqas qaji a sigitej. ¹⁵ Ningi quiy. Qotei a iga qa are boleiyosiq Yesus egej aqa kumbra de ti Adam aqa une ti ombla kerekere sai. Tamo qujai Adam a une atej deqa tamo ungasari gargekoba nanqi morenoqneb. Ariya Qotei a olo tamo ungasari gargekoba nanqi qa are tulan boleiyosiq tamo qujai Yesus Kristus enjrej. Qotei aqa kumbra dena Adam aqa kumbra tulan bunyejunu. ¹⁶ Qotei na iga Yesus egej aqa kumbra de ti Adam aqa une ti ombla kerekere sai. Adam a une qujai yej deqa Qotei na tamo ungasari nanqi peginjrsiq nanqi jejamuq di une qametnjrej. Ariya tamo ungasari nanqi une gargekoba yoqneb deqa Qotei a olo nanqi qa are boleiyosiq Yesus enjrej. Osiqa nanqi tamo bole une saiqoji qa minjrej. ¹⁷ Tamo qujai Adam a Qotei aqa dal anjam gotranjej deqa tamo ungasari kalil nanqi moreneqneb. Ariya tamo qujai Yesus Kristus aqa wau na tamo ungasari Qotei a nanqi qa are boleiyeqnu qaji nanqi nambile osib mandor kokba gaigai sqab. Tamo ungasari nanqi di Qotei na tamo bole une saiqoji qa minjreqnu. Qotei aqa kumbra dena Adam aqa kumbra tulan bunyejunu.

¹⁸ Deqa ningi quiy. Tamo qujai Adam a dal anjam gotranjej. Aqa kumbra dena Qotei na tamo ungasari kalil nanqi peginjroqnsiq nanqi jejamuq di une qametnjreqnu. Dego kere tamo qujai Kristus a kumbra bole yej. Aqa kumbra dena Qotei a tamo ungasari kalil

nanġi tamo bole une saiqoji qa minjroqnsiqa nambile enjreqnu. ¹⁹ Tamo qujai Adam a Qotei aqa anjam gotranġej. Aqa kumbra dena tamo unġasari gargekoba nanġi dego une eleġeb. Dego kere tamo qujai Kristus a Qotei aqa anjam dauryej. Aqa kumbra dena tamo unġasari gargekoba nanġi tamo bole une saiqoji sqab.

²⁰ Dal anjam a bonaqa tamo unġasari nanġo une kobaonaqa nanġi dal anjam gotranġoqneb. Nanġo une kobaej bati deqa Qotei a olo nanġi qa are tulaġ boleiyej. ²¹ Une aqa kumbra na moiyo babtosiqa iga singila na taqatgesoqnej. Ariya bini Qotei a iga qa are tulaġ boleiyeqnu kumbra dena iga olo taqatgejunu. Gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa wau na Qotei a iga qa are tulaġ boleiyoqnsiqa iga tamo bole une saiqoji qa mergeqnu. Kumbra dena iga nambile gaigai sqom.

6

Iga Kristus beteryosim a koba na moiyoqnsiqa

¹ Ariya iga kiyersi marqom? Iga endegsi marqom kiyo, “Unġum, iga une gargekoba yoqnoqom. Yim dena Qotei a iga qa are tulaġ boleiyoqnsiqa.” Iga degsi marqom kiyo?

² Sai bole sai. Iga moiyoqnsiqa une aqa kumbra uratem. Deqa iga olo une yoqnoqom e? Sai. ³ Iga Kristus Yesus beteryosim aqa nam na yanso em. Kumbra dena iga a koba na moiyoqnsiqa. Niġi di qaliesai kiyo? ⁴ Iga yanso osim dena iga Kristus beteryosim a koba na moiyoqnsiqa. Deqa Abu na iga Kristus koba na subq atobulej. Osiqa aqa singila kobaquja na olo Kristus subq na tigeltej. Deqa iga dego a ti nambile bunuj osim kumbra bole dauryoqnsiqa.

Iga Kristus beteryosim olo subq na tigelqom

⁵ Kristus a moiyej deqa iga a beteryosim a ti moiyoqnsiqa. A olo subq na tigelej dego kere iga kamba a beteryosim olo subq na tigelqom. ⁶ Iga qalie, une aqa singila a gago jejamuq di waueqnu. Singila di koboqajqa deqa gago areqalo namij a Kristus ombla namburbasq di moiyej. Deqa bini iga olo une aqa kanġal tamo bul sqasai. ⁷ Iga moiyoqnsiqa tamo bulem deqa une na iga olo ojqa keresai.

⁸ Od, iga Kristus ombla moiyoqnsiqa deqa iga qalieonum, iga a ombla olo nambile sqom. ⁹ Iga qalie, Kristus a subq na tigelej deqa a olo bunu moiqa keresai. Moiyoqnsiqa na a olo taqatqa keresai. ¹⁰ A bati qujai qa moiyej. Aqa kumbra dena a na une aqa singila kobotej. Ariya bini a olo nambile unu di a Qotei ombla nambile unub. ¹¹ Dego kere niġi endegsib are qaliy. Niġi moiyoqnsiqa deqa niġi olo une aqa kanġal tamo bul sosai. Niġi Kristus Yesus beteryosib Qotei ombla nambile unub.

¹² Deqa une a nunġo jejamu taqatqa laqnmqa niġi na olo saidiy. Niġi degyqab di niġi nunġo jejamu qa areqalo uge uge dauryoqnsiqa. Nunġo jejamu agi bunuqna moiqa. ¹³ Une a nunġo singa ti baġ ti taqatqa laqnmqa niġi na olo saidiy. Niġi degyqab di niġi kumbra uge uge dauryoqnsiqa. Niġi subq na olo tigelobulosib nambile unub deqa niġi nunġo segi jejamu ti baġ ti singa ti Qotei yibqa a segi na taqatqas. Yim dena niġi kumbra bole dauryoqnsiqa. ¹⁴ Une na niġi olo taqatngwasai. Di kiyaqqa? Niġi dal anjam aqa sorgomq di sosai. Qotei a niġi qa are boleiyej kumbra di aqa sorgomq di niġi unub.

Iga kumbra bole aqa kanġal tamo bul unum

¹⁵ Od, iga olo dal anjam aqa sorgomq di sosai. Qotei a iga qa are boleiyej kumbra di aqa sorgomq di iga unum. Deqa iga kiyerqom? Iga une yoqnoqom e? Sai bole sai. ¹⁶ Niġi qalie, niġi nunġo segi jejamu osib tamo bei yosib aqa anjam dauryoqnsiqa di niġi aqa kanġal tamo sqab. Dego kere niġi une dauryoqnsiqa di niġi une aqa kanġal tamo bul sqab. Osib niġi morenqab. Ariya niġi Qotei aqa kanġal tamo sosib aqa anjam dauryoqnsiqa di niġi tamo bole une saiqoji sqab. Di niġi qaliesai kiyo? ¹⁷ Bole, nami niġi une aqa kanġal tamo bul soqneb. Sonabqa bunuqna Qotei na niġi anjam bole

merngonaq qusibqa nungo are miligiq na dauryoqneb. Qotei a degyej deqa iga na a tulan binjyoqnom. ¹⁸ Nungo une na ningi tonto talq di breingobulonaq sonabqa Qotei a dena ningi olo elenej. Deqa bini ningi kumbra bole aqa kanjal tamo bul unub. ¹⁹ O ijo was, e mandam tamo nanjo kumbra qa ningi yawo anjam merngeqnum. Di kiyaga? Ningi ijo anjam endi geregere poingosai deqa. Nami ningi na nungo singa ti ban ti nanji odnjreqnabqa nanji kumbra jiga ti kumbra uge ti nanjo kanjal tamo bul sosibqa ningi kumbra ugeq breingoqneb. Ariya bini ningi na olo nungo singa ti ban ti minjribqa nanji kumbra bole aqa kanjal tamo bul soqnebe. Yim gam dena Qotei na ningi aqa segi kumbra boleq di atimqa ningi dauryoqngab.

²⁰ Nami ningi une aqa kanjal tamo bul soqnebe. Bati deqa ningi kumbra bole aqa kanjal tamo bul sosai. ²¹ Kumbra uge uge ningi nami yoqneb qaji dena ningi aqaryaingosai oqneb. Agi bini ningi kumbra deqa jemaingeqnu. Kumbra dena tamo nanji moiyo gam tureqnum. ²² Ariya nungo une na ningi tonto talq di breingobulonaq sonabqa Qotei a dena ningi olo elenej. Deqa bini ningi Qotei aqa segi kanjal tamo unub. Deqa ningi ingi boledamu oqab. Ingi boledamu agiende. Qotei na ningi aqa segi kumbra boleq di atimqa ningi dauryoqngab. Osib ningi nambile gaigai sqab. ²³ Une na aqa kanjal tamo nanji awai enjreqnu. Awai agiende. Nanji moreneqnum. Ariya Qotei na iga ingi boledamu lanja egeqnu. Ingi boledamu di agi iga nambile gaigai sqom. Nambile di iga gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa wau na oqom.

7

Iga kumbra bunuj dauryoqngom

¹ O ijo was, ningi dal anjam qalie unub deqa e na endegsi merngwai. Ningi qalie, tamo a moyosaisoqnimqa dal anjam na a taqatqngas. A moyimqa dal anjam na a olo taqatqngasai. ² Deqa unja bei a tamo ti soqnimqa aqa tamo a moyosaisoqnim a tamo bei ombla sqa keresai. Dal anjam na getentejunu. Aqa tamo moyimqa di a na olo tamo bei oqa kere. Dal anjam na getentosai. ³ Deqa aqa tamo soqnim a tamo bei ombla sqas di iga endegsi marqom, a sambala unja. Aqa tamo moyimqa a na olo tamo bei oqa kere. Dal anjam na getentosai. Deqa a na tamo bei oqas di a sambala unja sqasai.

⁴ Deqa ijo was ningi quiy. Ningi Kristus aqa jejamu beteryosib a ombla moreneb deqa ningi olo dal anjam aqa sorgomq di sosai. Ningi tamo bei agi Kristus subq na tigelej qaji aqa segi tamo ungasari unub. Deqa iga kumbra bole bole Qotei a tulan areareteqnu qaji di yoqngom. ⁵ Nami iga areqalo namij aqa kumbra dauryoqnem. Bati deqa dal anjam na gago banq di gago singaq di gago jejamuq di areqalo uge uge tigelteqnaqa iga une atoqnem. Osim kumbra dena iga moiyo gam turoqnem. ⁶ Dal anjam na iga tonto talq di breigobulonaq soqnem. Ariya bini iga Kristus ombla moyobulejunum deqa iga olo dal anjam aqa kanjal tamo bul sosai. Iga Qotei waueteqnum. Iga dal anjam nami nengrenyeb qaji deqa are qalsim Qotei wauetosaieqnum. Mondor na kumbra bunuj iga osorgej deqa iga Qotei waueteqnum.

Gago une na iga moyotgej

⁷ E maronum, dal anjam a gago areqalo uge uge tigelteqnaqa iga une atoqnem. Deqa iga kiyersi marqom? Dal anjam a une tamo bulej e? Sai bole sai. Dal anjam na ijo une e osorbeqnu. Osorbosai qamu e une poibosai qamu. Dal anjam a marej, “Ni ino was aqa ingi ingi qa mamaulmai.” Degsi marosai qamu mamaul kumbra di uge e degsi poibosai qamu. ⁸ Ariya dal anjam bej dena une a gam itosiqa ijo are miligiq di mamaul kumbra gargekoba babtelenoqnej. Dal anjam bosai qamu une a moyo bulosiq uliejunu qamu. ⁹ Nami e Qotei aqa dal anjam qalieosaisosimqa bati deqa e nambile soqnem. Ariya bunuqna Qotei aqa dal anjam ijoq bonaqa ijo une a nambile so bulosiq tigelej. ¹⁰ Onaqa dena e moyiem. Dal anjam aqa wau utru agi tamo nanji nambile enjrqajqa. Ariya e dal

anjam dena n̄ambile osai. Dal anjam na e moiyoṭbej. ¹¹ Di kiyāqa? Dal anjam bej dena une a gam itosiqa e gisaṇbej. Kumbra dena une na e moiyoṭbej.

¹² Deqa iga dal anjam qa kiyersi marqom? Iga endegsi marqom. Dal anjam a bole. A Qotei aqa segi dal anjam. A Qotei aqaq na bej. Dal anjam mutu kalil di Qotei aqa segi anjam. Anjam di bole tiṅtiṅ kalil. ¹³ Deqa e kiyersi marqai? Dal anjam bole dena e lubsiaq moiyoṭbej degsi marqai e? Sai bole sai. Une na e moiyoṭbej. Dal anjam bej dena une a gam itosiqa e moiyoṭbej. Dal anjam na une aqa kumbra boleq atnaqa iga unsim qalieem, bole, une a tulaṇ ugedamu.

Gago une na iga taqatgejunu

¹⁴ Iga qalie, dal anjam a Qotei aqa Mondor aqaq na bej. Ariya e areqalo namijq di unum deqa une na e tonto talq di waibobulej unum. ¹⁵ Kumbra e yeqnum qaji di aqa utru e poibosai. Kumbra bole e yqajqa arearetbeqnu qaji di e olo yosaieqnum. Ariya kumbra uge e yqajqa arearetbosaieqnu qaji di e olo yeqnum. ¹⁶ Kumbra uge e yeqnum qaji di e yqajqa arearetbosaieqnu. Ijo kumbra dena ijo areqalo babteqnu. Ijo areqalo agiende, Qotei aqa dal anjam a bolequja. ¹⁷ Deqa e qalieonum, e segi na kumbra uge di yosaieqnum. Une ijo miligiq di unu qaji a na kumbra uge di yobuleqnu. ¹⁸ E qalieonum, ijo miligiq di iṅgi bole bei sosai. E ijo areqalo namij qa maronum. Bole, e kumbra bole yqajqa arearetbeqnu. Ariya e kumbra bole di yosaieqnum. ¹⁹ Kumbra bole e yqajqa arearetbeqnu qaji di e yosaieqnum. Kumbra uge e yqajqa arearetbosaieqnu qaji di e olo yeqnum. ²⁰ Kumbra uge e yqajqa arearetbosaieqnu qaji di e olo yeqnum deqa e qalieonum, e segi na kumbra uge di yosaieqnum. Une ijo miligiq di unu qaji a na kumbra uge di yeqnu.

²¹ Deqa e kumbra endeqaji uneqnum. E kumbra bole yqajqa arearetbeqnaqa kumbra uge na olo gam getentetbeqnu. ²² Bole, ijo miligiq di e Qotei aqa dal anjam qa tulaṇ arearetbeqnu. ²³ Ariya e kumbra endeqaji uneqnum. Une a ijo baṇq di ijo siṅgaq di ijo jejamuq di wauoqnsiqa Qotei aqa dal anjam ijo areqaloq di unu qaji di qoto iteqnu. Une di siṅgila koba. Deqa a na e tonto talq di waibobuloqnsiqa ijo baṇ ti ijo siṅga ti ijo jejamu ti di siṅgila na taqateqnu. ²⁴ Gulbe dena e tulaṇ ugetbeqnu! Deqa tamo yai na aqaryaibimqa e ijo jejamu moiqaq qaji endi olo uratqai? ²⁵ Od, e qalieonum. Gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa wau na Qotei na aqaryaibimqa e ijo jejamu endi uratqai. Deqa e Qotei tulaṇ binjiyoqnsiy sqai. Bole, e ijo segi areqalo na Qotei aqa dal anjam dauryeqnum. Ariya e ijo areqalo namij na une aqa kumbra dauryeqnum.

8

Kristus a gago une kobotosiqa Qotei aqa Mondor Bole iga egej

¹ O ijo was kalil, iga Kristus Yesus beteryejunum deqa Qotei na gago jejamuq di olo une qametgwasai. Deqa iga awai uge oqasai. ² Nambile qa Mondor a Kristus Yesus aqa wau na niṅgi aqaryaingej deqa une ti moiyo ti na niṅgi olo taqatṅgwa keresai. ³ Qotei na aqa segi Niri Yesus qarinyonaqa a une tamo bulosiqa gago une kobotqa bonaqa aqa segi jejamuq di Qotei a gago une aqa awai uge atsiqa dena une aqa siṅgila kobotej. Iga gago areqalo namij na dal anjam dauryqa keresai deqa Qotei na iga degsi aqaryaigej. ⁴ Deqa bini iga gago jejamu qa areqalo namij na walweloqnsiqa. Iga Qotei aqa Mondor aqa kumbra na walweleqnum. Osim dena iga dal anjam aqa kumbra bole geregere dauryoqnsim kereteqnum.

⁵ Tamo naṅgi areqalo namij aqa kumbra na walweleqnum qaji naṅgi areqalo namij dauryeqnum. Ariya tamo naṅgi Mondor aqa kumbra na walweleqnum qaji naṅgi Mondor aqa areqalo dauryeqnum. ⁶ Tamo naṅgi areqalo namij dauryoqnaqab di naṅgi moreṅqab. Ariya tamo naṅgi Mondor aqa areqalo dauryoqnaqab di naṅgi lawo na n̄ambile sqab. ⁷ Tamo naṅgi areqalo namij dauryeqnum qaji naṅgi Qotei ti jeu atoqnsib unub. Di

kiyaqa? Nanġi Qotei aqa dal anjam aqa sorgomq di sosai deqa. Nanġi dal anjam dauryqa keresai bole sai. ⁸ Tamo nanġi areqalo namij na walweleqnu qaji nanġi kumbra Qotei a areareteqnu qaji di dauryqa keresai.

⁹ Ariya ninġi areqalo namij aqa kumbra na walwelosaieqnu. Qotei aqa Mondor a nuġo are miligiq di unu deqa ninġi Mondor aqa kumbra na walweleqnu. Tamo a Kristus aqa Mondor ti sqasai di a Kristus aqa tamo sqa keresai. ¹⁰ Ninġi une ti unub deqa nuġo jejamu moiqa. Ariya Kristus a nuġo are miligiq di unu deqa ninġi Qotei aqa nġamgalaq di tamo bole une saiqoji unub. Deqa Mondor na ninġi nġambile enġwas. ¹¹ Qotei na aqa Niri Kristus Yesus subq na tigeltej. Qotei aqa Mondor a nuġo are miligiq di unu deqa Qotei na nuġo jejamu moiqa qaji di dego subq na tigeltosim ninġi nġambile enġwas. Di Mondor aqa siġila na ninġi nġambile enġwas.

Iga Qotei aqa anġro tinġin unum

¹² Deqa ijo was, iga areqalo namij aqa kumbra na walwelqasai. ¹³ Ninġi areqalo namij aqa kumbra na walwelqab di ninġi morenqab. Ariya ninġi Mondor aqa siġila na nuġo jejamu aqa kumbra moiyoqab di ninġi nġambile sqab. ¹⁴ Tamo unġasari kalil Qotei aqa Mondor na gam osornjreqnaq walweleqnu qaji nanġi Qotei aqa anġro tinġin unub. ¹⁵ Qotei na ninġi laġa kaġal tamo sqajqa marsiq aqa Mondor ninġi enġosai. Ninġi laġa kaġal tamo sqab di ninġi ulaqab. Qotei na ninġi aqa segi anġro tinġin sqajqa marsiq aqa Mondor ninġi enġej. Deqa ninġi endegsib Qotei meteqnu, “O ni gago Abu.” ¹⁶ Mondor a segi gago are miligiq di waueqnu deqa iga endegsi boleq di mareqnu, “Bole, iga Qotei aqa anġro unum.” ¹⁷ Iga Qotei aqa anġro unum deqa mondon inġi bole bole Qotei a nami iga egwa marej qaji di egwas. Inġi di gago was Kristus a ejunu. Kristus a inġi di osaisosiq jaqatin qoboiyej. Deqa iga dego jaqatin qoboiyoqnu. Qoboiyosim mondon iga a ombla inġi di osim so bole gaigai sqom.

Mondon Qotei na iga so bole egwas

¹⁸ Mondon Qotei na so bole di baltosim iga egwas. E are qalonum, so bole de ti jaqatin iga bini eqnum qaji de ti ombla kerekere sai. So bole dena gago jaqatin kalil tulaġ bunjesqas. ¹⁹ Mondon Qotei na aqa segi anġro nanġi baltelenqas. Nanġi baltqajqa bati di Qotei a nami atej. Inġi inġi kalil Qotei a gereiyelenej qaji nanġi na bati di unqajqa deqa tariġoqnsib nġam atoqnsib endegsib nenemeqnu, “Bati gembu bati di brantqas?” ²⁰ Bini inġi inġi kalil nanġi di ugeosib unub. Nango segi areqalo na nanġi ugeosai. Qotei a segi na nanġi ugetnjrej. Deqa kumbra bole bole Qotei na mondon nanġi enjrqas qaji deqa tariġoqnsib unub. ²¹ Qotei na inġi inġi kalil di nanġi ugetnjrsiq tonto talq di breinjrobulej unub. Ariya mondon bati Qotei a nami atej qaji di brantimqa a na inġi inġi kalil di olo boletnjrimqa nanġi aqa anġro nanġi ti koba na tulaġ bole sqab.

²² Iga qalie, inġi inġi kalil Qotei a gereiyelenej qaji nanġi jaqatin koba obuloqnsib akam ti unub. Nanġi nami jaqatin oqneb agi bini oqnsib unub. Unġa a anġrotqa osiq jaqatin eqnu dego kere. ²³ Inġi inġi kalil di nanġi segi akamosai. Iga Qotei aqa Mondor ejunum qaji iga dego jaqatin oqnsim akamoqnsim unum. Qotei na aqa Mondor iga egej deqa iga qalieonum, a olo so tulaġ boledamu dego iga egwas. Osim mondon a boleq di mergwas, “Ninġi ijo anġro kalil.” Iga bati di brantqajqa deqa tariġoqnsim unum. Bati di brantimqa Qotei na gago jejamu bulyetgosim jejamu bunuj egwas. ²⁴ Qotei a iga elenej deqa bini iga jejamu bunuj di oqajqa tariġoqnsim unum. Iga degyeqnu. Di kiyaaqa? Iga jejamu bunuj di osaiunum deqa. Tamo bei a inġi bole bei oqas di a kiyaaqa inġi deqa olo tariġqas? ²⁵ Iga qalie, iga jejamu bunuj di osaiunum deqa iga mondon oqom. Deqa bini iga gulbe qoboiyoqnsim tariġoqnsim unum.

²⁶ Iga siġila saiqoji unum deqa Qotei aqa Mondor na iga aqaryaieqnu. Iga inġi kiye qa pailyqajqa di iga geregere qaliesai. Iga pailyqajqa medabu gulbeieqnaqa gago are miligiq na akamoqnsim pailyeqnu. Deqa Mondor a segi na iga aqaryaigwa osiq iga

qa pailyeqnu. ²⁷ Qotei agi tamo nanjo are miligi uneqnu qaji a Mondor aqa areqalo qalieeqnu. Deqa a na Mondor minjeqnaq quoqnsiq aqa segi tamo ungasari nanji qa pailyeqnu.

²⁸ Iga qalieonum, tamo kalil Qotei qalaqalaiyeqnu qaji nanji Qotei na gegerereinjre- qnu. A nami nanji elenqa osiq metnjrej deqa kumbra bei na nanji ugetnjrqa keresai. Kumbra kalil nanjoq di branteqnu qaji dena nanji olo boletnjreqnu. ²⁹ Tamo kalil Qotei a nami nanji qa qalieej qaji nanji di a na giltnjrej dego. Nanji aqa Niri Yesus a bulosib aqa segi kumbra bole dauryqajqa deqa osiq nanji giltnjrej. Gam dena Yesus a Qotei aqa angro gargekoba nanjo was matu sqas. ³⁰ Ariya tamo kalil Qotei na giltnjrej qaji nanji di a na metnjrej dego. Tamo kalil a na metnjrej qaji nanji di a na tamo bole une saiqoji qa minjrej dego. Tamo kalil a na tamo bole une saiqoji qa minjrej qaji nanji di a na aqa segi so bole enjrej dego.

Gulbe bei na Qotei aqa qalaqalaiyo kumbra getentqa keresai

³¹ O ijo was, Qotei na kumbra bole kalil di babteqnu deqa iga kiyersi marqom? Qotei na iga areigeqnu deqa tamo yai na iga olo jeutgwas? Tamo dego bei sosai. ³² Qotei na aqa segi Niri Yesus getentosai. A na Yesus qarinyonaq iga kalil qa bosiq moiyej. A na aqa segi Niri iga egej deqa iga qalieonum, a na ingi bole kalil dego iga egoqnqas.

³³ Qotei na iga giltgej deqa tamo yai na gago jejamuq di olo une qametgwas? Tamo dego bei sosai. Qotei a segi na iga tamo bole une saiqoji qa mergej. ³⁴ Deqa tamo yai na mergimqa iga gago une aqa awai uge olo oqom? Tamo dego bei sosai. Kristus Yesus a moisiq olo subq na tigelej. Deqa bini a Qotei aqa ban woq di awesosiqa iga qa Qotei pailyeqnu. ³⁵ Kristus a segi na iga tulan qalaqalaigeqnu. Deqa tamo yai na Kristus aqa qalaqalaiyo kumbra di olo getentimqa a na iga qalaqalaigwasai? Tamo dego bei sosai. O ijo was, iga gulbe osimqa kiyo, jaqatin osimqa kiyo, tamo qudei na iga ugeugeigibqa kiyo, iga mam koba osimqa kiyo, gara saigimqa kiyo, kumbra uge bei na ugetgimqa kiyo, qoto bei gagoq di brantimqa kiyo Kristus a deqa iga qalaqalaigwasai e? Sai. ³⁶ Bole, ingi uge uge di gagoq di brantoqnqab. Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenngrenyeb unu,

“O Qotei, iga ino segi tamo ungasari unum deqa bati gaigai jeu tamo nanji na iga lugoqnsib moiyoqgeqnu. Nanji iga kaja du du bul edegosib iga lugwajqa laqnu.”

³⁷ Kristus na iga qalaqalaigej deqa ingi uge uge kalil di gagoq di brantoqnqas di ungun. A na gaigai iga singilatgeqnaqa iga qoto bunyoqnsim tigelejunum. ³⁸⁻³⁹ Od, Qotei na iga tulan qalaqalaigeqnu. Deqa e endegsi ijo are singilatosisim qalieonum, ingi bei na Qotei getentqa keresai. Yim a na iga qalaqalaigwasai. Moiyo ti nambile ti lan angro nanji ti mondor singila nanji ti ingi ingi bini unub qaji nanji ti ingi ingi bunuqna brantelenqab qaji nanji ti ingi ingi singila ejunub qaji nanji ti ingi ingi lan goge di unub qaji nanji ti ingi ingi mandam sorgomq di unub qaji nanji ti ingi ingi Qotei na gereiyelenej qaji nanji ti kalil dena Qotei getentqa keresai. Yim a na iga qalaqalaigwasai. Gago Tamo Koba Kristus Yesus aqa singila na Qotei na gaigai iga qalaqalaigoqnsim sqas.

9

Pol a Israel nanji qa are gulbeiyonej

¹ E Kristus aqa tamo unum deqa e ningi anjam bole merngeqnum. E gisan anjam merngosaieqnum. Mondor Bole na e areqalo ebeqnu deqa e qalieonum, ijo anjam endi bole. ² E gaigai are tulan gulbeibeqnaqa are koba qaleqnum. ³ Osim endegsi pailyeqnum, “O Kristus, ni na e torei taqal waibosim ijo was agi Jekop aqa moma nanji olo kamba elename.” E degsi pailyeqnum. ⁴ Ijo was nanji di Israel tamo unub. Qotei na nanji aqa segi angro qa giltnjrej. A na louqajqa kumbra ti aqa segi rian ti aqa anjam nami singilatej qaji de ti aqa dal anjam ti nanji enjrej. Osiqa minjrej, “Mondor e na ningi ingi

bole bole engwai.” ⁵ Nanngo moma utru nanngi ñam koba ti soqneb. Nanngoq dena Kristus a ñambabej. Kristus a segi Qotei. A ingi ingi kalil nanngo gate. Deqa iga bati gaigai aqa ñam soqtoqnom. Bole.

Qotei a Israel nanngoq di kumbra kiye yej?

⁶ Qotei a nami ijo was nanngi di ingi bole bole enjrqqa marej. Ariya a na ingi di nanngi enjrosai. Deqa iga endegsi marqom kiyo, “Qotei aqa anjam ulonjej”? Eo, iga degsi marqasai. Tamo kalil Israel nanngo len na ñambabeb qaji nanngi Israel tamo tintin sai. ⁷ Bole, nanngi Abraham aqa len na ñambabeb. Ariya nanngi kalil Abraham aqa angro tintin sai. Qotei a nami Abraham minnej, “Ino angro mel Aisak aqa len na qujai ino angro tintin nanngi brantqab.” ⁸ Anjam di aqa utru agiende. Tamo nanngo ai abu na nanngi ñambabtnjrqab dena nanngi Qotei aqa angro tintin brantqasai. Tamo nanngi Qotei aqa anjam nami marej qaji di nanngo areqaloq di singilatqab dena qujai nanngi Abraham aqa angro tintin brantqab. ⁹ Agi Qotei na Abraham anjam endegsi minnej, “Bati e nami atem qaji di brantimqa e olo inoq botqa ino ñaun Sara a angro mel oqas.”

¹⁰ Qotei aqa anjam bei dego unu. Rebeka a aqaratonaga aqa angro mel aiyel Eso Jekop wo nanngi ñambabeb. Nanngo abu agi gago moma utru Aisak. ¹¹⁻¹² Ariya Qotei na angro mel qujai segi giltej. A angro di aqa kumbra bole bei qa are qalsiq giltosai. A segi na metosiq giltej. Deqa iga qalieonum, Qotei a gaigai aqa segi areqalo dauryoqnsiq tamo nanngi giltnjreqnu. Deqa Rebeka aqa angro aiyel nanngi di ñambabosaisosib kumbra bole ti kumbra uge ti yosaisonabqa Qotei na Rebeka endegsi minnej, “Angro namo ñambabqas qaji a na angro bunu ñambabqas qaji aqa sorgomq di sosim a kanqalyoqngas.” ¹³ Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, “E Jekop qalaqalaiyeqnum. E Eso qalaqalaiyosaieqnum.”

¹⁴ Deqa iga kiyersi marqom? Qotei a kumbra uge yej degsi marqom e? Sai. Iga degsi marqasai bole sai. ¹⁵ Agi Qotei a nami Moses endegsi minnej, “E tamo bei qa are boleibqa marsiy are boleibqas. E tamo bei qa dulqajqa are soqnim dulqai.” ¹⁶ Deqa ijo was ninngi quiy. Qotei a tamo bei giltqas di a aqa segi areqalo na tamo deqa dulosim giltqas. A na tamo di aqa kumbra bole ti aqa are bole ti deqa osim giltqasai. ¹⁷ Agi a nami Isip nanngo mandor koba a qa dulqa uratosiqqa endegsi minnej, “E ijo singila kobaquja ni osormitqa tamo unqasari kalil nanngi unsib sawa sawa kalilq di ijo ñam mare mare laqngqab. Utru deqa e ni mandor koba atem.” Qotei aqa anjam di nami nengrenyeb unu. ¹⁸ Deqa ijo was, iga endegsi qalieonum. Qotei a tamo bei qa dulqa are soqnim a tamo deqa dulqas. Ariya a tamo bei aqa areqalo getentqa are soqnim a getentqas.

¹⁹ Ariya ninngi e endegsib merbqab, “Qotei a kumbra degyeqnu deqa a kiyaaqo olo iga une ti qa mergeqnu? Qotei a gaigai aqa segi areqalo dauryeqnu deqa tamo yai a Qotei aqa areqalo di olo uratqa kere? Tamo dego bei sosai.” ²⁰ O tamo, ni tamo kiyero deqa ni Qotei degsi njrintqam? Tamo bei a web gereiyim web na tigelosim endegsi minjqas kiyo, “Ni kiyaaqo e degsi gereibonum?” A degsi minjqqa keresai. ²¹ Web gereiyio tamo a aqa segi areqalo na mandam onqol aiyel osimqa web aiyel gereiyqas. Web bei tulan boledamu gereiyqas. Di ingi goiqajqa. Ariya web bei bolesai laña wau qudei qa gereiyqas. Web gereiyio tamo a degyqas di a kumbra uge yqo e? Sai. A kumbra bole yqo.

²² Qotei a dego kumbra di yeqnu. Agi a na aqa minjin boleq ateqnu. Di kiyaaqo? Tamo unqasari nanngi aqa singila qalieqajqa deqa. Tamo unqasari Qotei a nanngi qa minjin oqeteqnu qaji nanngi padalqa gamq di unub. Ariya a na nanngi urur padaltnjrosaiyeqnu. A nanngi qa tariñsokobaiyeqnu. ²³ A degyeqnu. Di kiyaaqo? Tamo unqasari a nanngi qa duleqnu qaji nanngi aqa so bole qalieqajqa deqa. Aqa so bole di tulan boledamu. Nanngi aqa so bole di oqajqa deqa a na nami giltnjrej. ²⁴ Tamo unqasari Qotei a nanngi qa duleqnu qaji nanngi di agi iga. A na iga metgej. A Juda nanngo segiq dena iga metgosai. A sawa bei bei qaji nanngoq dena dego iga metgej. ²⁵ Agi Hosea a nami Qotei aqa medabu osiqa

anjam bei endegsi nenngrenyej, “Tamo nami ijo tamo sosai qaji nanngi di e na olo minjrqai, ‘Ninggi ijo segi tamo unub.’ Tamo nami e na qalaqalainjrosaiognem qaji nanngi di e na olo qalaqalainjrqai. ²⁶ E nami sawa bei bei qaji nanngi endegsi minjrem, ‘Ninggi ijo tamo sai.’ Ariya bunuqna e na nanngi endegsi minjrqai, ‘Ninggi ijo segi angoro unub. Agi e Qotei nambile unum qaji.’ ”

²⁷ Aisaia a dego Qotei aqa medabu osiqa Israel nanngi qa are qalsiq anjam endegsi marej, “Israel nanngo moma nanngi ulul bul tulan gargekobaqab. Ariya nanngo ambleq dena Qotei a tamo quja quja segi elenqas. ²⁸ Od, Tamo Koba a na mandamq endi tamo ungasari nanngi urur nolawotnjrqas.” ²⁹ Aisaia a anjam bei dego endegsi marej, “Qotei singila koba ti unu qaji a na iga quja quja uratgonaq iga bole soqnem. A na iga padaltgosai. Padaltgej qamu iga Sodom ti Gomora ti bulosim kalil padalekriterem qamu.”

Israel nanngi Qotei qa nanngo areqalo singilatosai

³⁰ Deqa iga kiyersi marqom? Iga endegsi marqom. Sawa bei bei qaji nanngi tamo bole une saiqoji sqajqa gam namosaiognem. Ariya nanngi gam di iteb. Gam agiende. Nanngi Yesus qa nanngo areqalo singilateqnum gam dena nanngi tamo bole une saiqoji unub. ³¹ Ariya Israel nanngi Moses aqa dal anjam dauryqajqa waukobaoqneb. Nanngi are qaloqneb, “Gam dena iga Qotei aqa namgalaq di tamo bole une saiqoji sqom.” Ariya nanngi dal anjam dauryoqneb gam dena nanngi tamo bole une saiqoji sosai. ³² Di kiyaqqa? Nanngi tamo bole une saiqoji sqajqa marsib Yesus qa nanngo areqalo singilatqa urateb deqa. Nanngi maroqneb, “Iga segi waukobaosim dena iga tamo bole une saiqoji sqom.” Nanngi deqsib maroqnsib tal ai utru quraqyoqnsib mangaloqneb. ³³ Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenngrenyeb unu, “Ninggi quiy. E na tal ai utru bei osiy tal singilatqajqa deqa Saion qureq di tigeltit sqas. Tal ai utru di tamo nanngi quraqyosib mangalqab. Ariya tamo nanngi tal ai utru deqa nanngo areqalo singilatqab di nanngi jemainjrqasai.”

10

Israel nanngi Qotei aqa kumbra qaliesai

¹ O ijo was, e Israel nanngi qa are koba qaloqnsim endegsi pailyeqnum, “O Qotei, ni na Israel nanngi elename.” ² E qalieonum, Israel nanngi Qotei qa tulan singilaeqnum. Ariya nanngi powo na degyosaieqnum. ³ Nanngi Qotei aqa namgalaq di tamo bole une saiqoji sqajqa gam qaliesai. Deqa nanngi nanngo segi singila na tamo bole une saiqoji sqajqa wauqneb. Nanngi Qotei aqa gam na tamo bole une saiqoji sqajqa urateqnum. ⁴ Iga qalie, Kristus a Moses aqa dal anjam kalil keretekritej. Deqa tamo ungasari kalil Kristus qa nanngo areqalo singilateqnum qaji nanngi Qotei aqa namgalaq di tamo bole une saiqoji unub.

⁵ Israel nanngi tamo bole une saiqoji sqa marsibqa dal anjam dauryeqnum. Moses a nami nanngi qa osiqa anjam endegsi nenngrenyej, “Tamo a dal anjam mutu kalil torei dauryekritqas di a nambile sqas.” Moses a anjam degsi nenngrenyej. ⁶ Ariya tamo nanngi Kristus qa nanngo areqalo singilateqnum qaji nanngi Qotei aqa namgalaq di tamo bole une saiqoji unub. Deqa Moses a nanngi qa osiqa anjam endegsi nenngrenyej, “Ninggi nunngo segi are miligiq na endegsib maraib, ‘Yai a lan qureq oqsim Kristus osim mandamq osi aiqas?’ ” ⁷ Moses a olo anjam bei dego endegsi nenngrenyej, “Ninggi endegsib maraib, ‘Yai a moiyo qureq aisim Kristus olo subq na tigeltqas?’ ” ⁸ Anjam di aqa utru agiende, “Qotei aqa anjam a jojom di unu. A isaq di sosai. A nunngo medabuq di unu. A nunngo are miligiq di dego unu.” O ijo was, tamo nanngo areqalo Yesus qa singilatqajqa anjam di agi iga mare mare laqnum. ⁹ Deqa ninngi nunngo medabu waqtosib Yesus a segi qujai Tamo Koba unu degsib boleq di mariy. Osib Qotei a Yesus subq na olo tigeltej anjam di nunngo are miligiq di singilatiy. Ninngi degyqab di Qotei na ninngi elenqas. ¹⁰ Gago are miligiq na iga Yesus qa gago areqalo singilateqnum deqa Qotei na iga tamo bole une saiqoji qa mergeqnu.

Gago medabu na iga Yesus aqa ñam soqtoqnsim boleq di mareqnum deqa Qotei na iga elenqnu.

¹¹ Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, “Tamo nanngi Kristus qa nanngo areqalo singilatqab di nanngi jemainjrqsai.” ¹² Od, iga Juda ti Grik ti kalil kerekere unum. Kristus a gago kalil qa Tamo Koba. Deqa a na tamo kalil a metoqnsib pailyeqnu qaji nanngi tulan geregereinjreanu. ¹³ Agi Qotei aqa anjam bei endegsi unu, “Tamo kalil Tamo Koba aqa ñam metoqnsib pailyeqnu qaji nanngi a na elenqas.”

¹⁴ Ariya tamo nanngi Kristus qa nanngo areqalo singilatqasai di nanngi kiyersib a metosib pailqab? Nanngi aqa anjam quqwasai di nanngi kiyersib a qa nanngo areqalo singilatqab? Anjam palonto tamo nanngi Kristus aqa anjam palontqasai di tamo nanngi kiyersib aqa anjam quqwab? ¹⁵ Kristus na anjam palonto tamo nanngi qarinjrsai di nanngi kiyersib aqa anjam palontqab? Di keresai kalil. Ariya anjam palonto tamo nanngi agi beqnu. Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, “Anjam palonto tamo nanngi anjam bole osi beqnaqqa tamo ungasari nanngi tulan areboleboleinjreanu.”

Israel nanngi Qotei aqa anjam bole dauryosaieqnu

¹⁶ Tamo ungasari kalil nanngi Kristus aqa anjam bole di dauryeqnu e? Sai. Agi Aisaia a nami endegsi marej, “O Tamo Koba, tamo quja quja segi gago anjam nanngo areqaloq di singilateqnu.” ¹⁷ Deqa ijo was, iga qalieonum, iga gago dabkala na Qotei aqa anjam quqwom gam dena iga gago areqaloq di singilatqom. Anjam iga queqnum qaji di agi Kristus aqa medabuq na branteqnu.

¹⁸ Ariya e ninngi endegsi nenemngwai. Israel nanngi Kristus aqa anjam bole di nami quosai kiyo? Sai. Nanngi quoqneb. Agi nengren endegsi unu, “Qotei aqa anjam di gilsiq sawa sawa kalil keretonaqa tamo ungasari kalil nanngi quoqneb.” ¹⁹ Deqa e ninngi olo nenemngwai. Israel nanngi anjam di aqa utru poinjrosai kiyo? Sai. Nanngi poinjrej. Agi Moses a nami Qotei aqa anjam bei endegsi marej, “Sawa bei bei qaji nanngi ñam saiqoji unub. Nanngi tamo bolesai. Nanngi e qa qaliesai dego. Ariya e na nanngi elenqai. Osiy ijo kumbra dena e na Israel nanngo are ugetetnjrit nanngi njirinqab.” ²⁰ Aisaia a dego nami sawa bei bei qaji nanngi qa osiq Qotei aqa anjam endegsi singila na marej, “Tamo nanngi e qa namosaioqneb qaji nanngi e itbeb. Tamo nanngi e qa marosaioqneb qaji nanngi e nubeb.” ²¹ Ariya Aisaia a olo Qotei aqa medabu osiqa Israel nanngi qa endegsi marej, “E bati gaigai nanngi qa tariñoqnsim metnjreanu nanngi olo diqoqnsib ijo anjam gotranyeqnu.”

11

Qotei a tamo quja quja segi elenqnsiq olo gargekoba uratnjreanu

¹ Deqa e ninngi endegsi nenemngwai. Qotei na aqa segi tamo ungasari agi Israel nanngi goreinjrej e? Sai. E dego Israel tamo. E Abraham aqa moma. E Benjamin aqa len na nambabem. ² Qotei na Israel nanngi qoreinjrosai. Nanngi aqa segi tamo ungasari unub. A nami nanngi qa qalieosiq giltnjrej. Agi Elaija aqa anjam bei nengrenq di unu. Aqa anjam di ninngi qaliesai kiyo? Elaija a Israel nanngo kumbra uge qa are qalsiq endegsi Qotei pailyej, ³ “O Tamo Koba, nanngi na ino medabu o qaji tamo nanngi ñumelenqnsib ino atra bijal niñaqyeqnu. E segi qujai ni daurmeqnum deqa nanngi na e lubqa laqnu.” Elaija a Qotei degsi pailyej. ⁴ Onaqa Qotei na kamba Elaija kiyersi minnej? A endegsi minnej, “Ni segi e daurbosai. Ijo tamo 7,000 nanngi dego e daurbeqnu. Nanngi singa pulutosib gisan qotei Bal a qa louosaieqnu.” Qotei na Elaija degsi minnej.

⁵ Dego kere bini Qotei a Israel tamo quja quja segi elenqnsiq olo gargekoba uratnjreanu. Tamo nanngi a na elenqnu qaji di a nanngi qa are boleiyonaq giltnjrej. ⁶ A nanngo wau bole bei qa are qalsiq nanngi giltnjrosai. Nanngi wau bole yonab a deqa are qalsiq nanngi giltnjrej qamu a nanngi qa are boleiyey aqa kumbra di lanja ulonej qamu.

⁷ Deqa iga kiyersi marqom? Iga endegsi marqom. Israel nanği tamo bole une saiqoji sqajqa waueq nab ugeinjroqnej. Ariya Qotei na Israel nanği qudei aqa segi qa marsiq giltjnrej. Deqa nanği aqa namgalaq di tamo bole une saiqoji unub. Israel nanği gargekoba Qotei na olo areqalo getentetjnroqnej. ⁸ Nanği qa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, “Qotei na nanği nanaritjnrsiqa nanço namdamu ti dabkala ti torei getentetjnrej. Nanği nami degsib soqneb bosiq agi bini degsib unub.” ⁹ Devit a dego nanği qa osiqa endegsi marej,

“Nanği inği uyqa korooq nabq gulbe gargekoba nançoq di brantoqnsim kakan bul nanği kabutjnroqnas.

Osim sil bul nanço kakro qainyetenjrsim nanği uneq breinjrim nanço sinğa meniñq di tanyosib ululoñosib awai ugedamu oqñqab.

¹⁰ Nanço namdamu dego getenjrim sawa unqajqa keresaiinjrim sqab.

Soq nab Qotei na nanço qore tanu pulutetjnrim nanği tingiqa keresai. Nanği gaigai degsib sqab.”

Qotei na sawa bei bei qaji nanği olo elenqnu

¹¹ Deqa ijo was, e ninği endegsi nenemñgwai. Israel nanği ululoñeb deqa nanği torei padalqab e? Sai bole sai. Israel nanği Qotei qoreiyeb deqa Qotei a olo sawa bei bei qaji nanği elenqnu. Israel nanği Qotei aqa kumbra di unsibqa are ugeinjrim aqaq olo bqajqa deqa are qalsiq sawa bei bei qaji nanği elenqnu. ¹² Israel nanği Qotei qoreiyeb gam dena Qotei na olo tamo unğasari mandamq endi unub qaji nanği so bole enjreqnu. Od, Israel nanği Qotei aqa anjam urateb gam dena Qotei na olo sawa bei bei qaji nanği so bole enjreqnu. Deqa iga bole qalieonum, mondoñ Israel nanği olo puluosib Qotei aqaq babqa gam dena Qotei na nanği ti sawa bei bei qaji kalil nanği ti so tulan boledamu enjrqas.

¹³ O sawa bei bei qaji ninği e na anjam endegsi mernğit quiy. Qotei na e qarınbej deqa e nunço ambleq di waueqnum. E ijo wau deqa tulan areboleboleibeqnu. ¹⁴ Ijo are koba endegsi unu. E na ijo was Israel nanço areqalo tigeltetjnritqa kumbra bole bole Qotei a ninği engeqnu qaji di nanği dego oqajqa maribqa Qotei na nanği qudei elenqas. ¹⁵ Qotei na Israel nanği walinjrej gam dena a na olo tamo unğasari gargekoba mandamq endi unub qaji nanği elenosiq jeu kobotej. Deqa iga bole qalieonum, Qotei na Israel nanği elenqas gam dena a na tamo unğasari gargekoba nanği olo subq na tigeltjnjqas.

¹⁶ Iga bem sum oqnsim dena bem gereiyeqnsim potoqnsim taqal bei Qotei atraiyeqnum. Deqa bem kalil dego Qotei aqa segi bem. Nam aqa jirim di Qotei aqa segi jirim. Deqa nam aqa dani di dego Qotei aqa segi dani. ¹⁷ Israel nanği nam oliv qure qaji aqa dani bul unub. Dani qudei Qotei na ginğenjnrsiqa breinjrej. Ariya ninği sawa bei bei qaji unub deqa ninği nañu qaji oliv aqa dani bul unub. Dani di Qotei na olo elenosiqa nam oliv qure qaji aqa qoboq di betertjnrej unub. Dani di agi ninği segi. Dani Qotei na ginğenjnrsiq breinjrej qaji nanço sawa di agi ninği na olo eb. Deqa bini ninği nam oliv qure qaji aqa dani nanği ti namur bole oqnsib unub. ¹⁸ Deqa ninği diqosib endegsib are qalaib, “Iga na nam oliv qure qaji aqa dani qudei nanği buñjreqnum.” Ninği diqwab di ninği mati endegsib are qaliy. Nam oliv aqa jirim a na ninği namur engeqnu. Ninği na jirim di namur yosaieqñub.

¹⁹ Ariya ninği na kamba e endegsib merbqab, “Qotei na dani qudei ginğenjnrsiq nanği breinjrsiqa olo iga osiqa nanço limeq di iga betertgej unum.” ²⁰ Nunço anjam di bole. Ariya Qotei aqa kumbra di aqa utru agiende. Israel nanği Qotei qa nanço areqalo sinğilatosai deqa Qotei na nanği ginğenjnrsiqa breinjrej. Ariya ninği Qotei qa nunço areqalo sinğilateqñub deqa Qotei na ninği olo elenqej. Di nunço segi wau bole bei na sai. Deqa ninği nunço segi nam soqtaib. Ninği ulaoiy. ²¹ Ninği are qaliy. Nam oliv qure qaji aqa dani di Qotei na ginğenjnrsiqa breinjrej. Deqa ninği nunço segi nam soqtosib diqwab di a na ninği dego ginğenjosim breinğwas. ²² Ninği geregere are qaliy. Qotei na tamo qudei nanği kumbra bole enjreqnu. Osiqa olo tamo qudei nanği gulbe enjreqnu. Tamo

nanği Qotei qoreiyosib ulonęeb qaji nanği di a na gulbe enjreqnu. Ariya ninği Qotei aqa kumbra bole geregere ojqab di a na kumbra bole di ninği enęoqnqas. Saiqas di a na ninği dego ginęenęosim breinęwas. ²³ Dani qudei nanği nami nam oliv qure qaji di sonab Qotei na nanği ginęenęjrsiq breinęrej. Ariya nanği are bulyosib Qotei qa nanęo areqalo singilatqab di a na nanği olo joqsim nam oliv qoboq di betertnjrqas. Od, Qotei na nanği olo betertnjrqas kere. ²⁴ Ninği qalie, nami ninği nańu qaji oliv aqa dani soqneb. Sonabqa Qotei na ninği dena ginęenęosiq joqsi bosiq nam oliv qure qaji aqa qoboq di betertnęej. Nam oliv qure qaji di nunęo nam utru tinęin sai. Deqa iga bole qalieonum, bunuqna Qotei na nam oliv qure qaji aqa segi dani nanği olo joqsim bosim nanęo segi limeq di betertnjrqas.

Qotei a tamo unęasari kalil nanği qa are boleiyosim elenęajqa are koba unu

²⁵ O ijo was kalil, ninği diqoqnsib endegsib maraib, “Iga powo koba ti unum.” Ninği degaib. E uli anjam bei mernęwai. Israel gargekoba nanęo areqalo getenęjrejunu. Nanği degsib soqneb sawa bei bei qaji tamo unęasari Qotei na nami giltnjrej nanği di kalil elenękritosim kereamqa bati deqa a na Israel nanęo areqalo olo waqtetnjrqas. ²⁶ Gam dena Qotei na Israel kalil nanği elenęqas. Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenęeb unu, “Aqaryainęo Tamo Koba a Jerusalem dena tigelosim bosim Jekop aqa moma kalil nanği are bulyetnjrim nanği ijo anjam gotranęyqajqa kumbra di olo uratqab. ²⁷ Yimqa bati deqa e nanği koba na anjam qosisiy dena nanęo une kalil kobotetnjrqai.” Qotei aqa anjam nami degsib nengrenęeb. ²⁸ Israel nanği Yesus aqa anjam bole qoreiyeqnu deqa nanği Qotei ti jeu atoqnsib unub. Deqa Qotei na nanği kamba uratnjroqnsiq olo ninği sawa bei bei qaji tamo unęasari elenęeqnu. Nami Qotei na Israel nanği giltnjrsiq qalaqalainęrej. A nanęo moma utru nanği qa are qalsiq kumbra degyej. ²⁹ Iga qalie, Qotei a tamo unęasari nanği metnjrsim inęi bole bole enjrqas di a bunuqna aqa kumbra di olo uratqa keresai.

³⁰ O sawa bei bei qaji ninği nami Qotei aqa anjam gotranęyoqneb. Ariya bini Israel nanği kamba Qotei aqa anjam gotranęeqnub. Gam dena Qotei a olo ninği qa duleqnu. ³¹ Od, Israel nanği Qotei aqa anjam gotranęeqnub deqa Qotei a ninği qa duleqnu. Gam dena bunuqna Qotei a Israel nanği qa kamba dego olo dulqas. ³² Qotei na iga kalil aqa anjam gotranęyqajqa kumbraq di breigonaqa iga tonto talq di sobulem. Qotei a degyej. Di kiyaya? A iga kalil qa olo dulqajqa deqa.

Iga Qotei aqa nam soqtoqnqom

³³ O ijo was, Qotei aqa areqalo ti powo ti kalil tulań bolequja. Di tulań guma koba dego. Deqa iga na Qotei aqa areqalo ti powo ti di aqa utru geregere ubtosim marqa keresai. Aqa kumbra kalil dego iga dauryosim itqa keresai. ³⁴ Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenęeb unu, “Tamo yai a Qotei aqa areqalo qalieqa kere? Osim a gam osoryqa kere? ³⁵ Tamo yai na Qotei inęi bei yqas? Yosim Qotei na kamba olo yqajqa minjqas? Tamo dego bei sosai.” ³⁶ O ijo was ninği quiy. Qotei a inęi inęi kalil atelenęej. A inęi inęi kalil qa utru. Inęi inęi kalil di aqa segi. Deqa iga bati gaigai aqa nam soqtoqnqom. Bole.

12

Ninği nunęo jejamu osib Qotei atraiyiy

¹ O ijo was kalil, Qotei a iga qa dulej deqa e ninği singila na endegsi mernęwai. Ninği nunęo segi jejamu nambile unu qaji di osib Qotei atraiyiy. Ninği Qotei aqa segi tamo unęasari bole unub deqa ninği kumbra Qotei a tulań areareteqnu qaji di yoqniy. Ninği degyqab di ninği Qotei qa bole louoqnqab. ² Ninği mandam tamo nanęo kumbra dauryosib walwelaib. Qotei a areqalo bunuj enęimqa ninği tamo bunuj sosib dena ninği

Qotei aqa areqalo gegerere qalieoiy. Qotei aqa areqalo agiende. Ningi kumbra bole ti kumbra Qotei a tulan areareteqnu qaji de ti kumbra tulan bolequja de ti keretosib dauryoqniy.

Wau segi segi Qotei na ningi engej qaji di yoqniy

³ Qotei a e qa are boleiyonaq wau ebej deqa e ningi segi segi endegsi merngwai. Ningi nungo segi ñam soqtaib. Osib nungo was qudei nanngi bunjnrqa are qalaib. Ningi areqalo bole ti sosib nungo kumbra gegerere tenemtoqniy. Qotei na ningi segi segi singila engej deqa ningi singila di osib Qotei qa nungo areqalo singilatosib wauoqniy. ⁴ Ningi qalie, iga kalil jejamu qujai. Gago jejamu miligiq di ban ti singa ti ñamdamu ti dabkala ti unub. Nanngi kalil wau qujai yosaieqnu. Nanngi wau segi segi yeqnu. ⁵ Dego kere iga tamo ungasari gargekoba unum. Iga kalil Kristus aqa jejamu qujai. Deqa iga segi segi kalil jejamu qujai di turtejunum.

⁶ Qotei a iga qa are boleiyonaq singila segi segi egej. A na tamo qudei nanngi singila enjrej deqa nanngi a qa nanngo areqalo singilatoqnsib aqa medabu osib anjam palontoqnebe. ⁷ A na tamo qudei nanngi singila enjrej deqa nanngi nanngo Kristen was nanngi aqaryainjroqnebe. A na tamo qudei nanngi singila enjrej deqa nanngi aqa anjam plaltoqnebe. ⁸ A na tamo qudei nanngi singila enjrej deqa nanngi nanngo Kristen was nanngi singilatnjroqnebe. A na tamo qudei nanngi singila enjrej deqa nanngi silali ingi ingi jeiyosib tamo ungasari ingi qa truqueqnu qaji nanngi enjroqnebe. A na tamo qudei nanngi singila enjrej deqa nanngi aqa wau gegerere taqatoqnebe. A na tamo qudei nanngi singila enjrej deqa nanngi arebolebole na tamo ungasari nanngi qa duloqnebe.

Ningi na nungo Kristen was nanngi bole qalaqalainjroqniy

⁹ O ijo was ningi na tamo ungasari nanngi bole qalaqalainjroqniy. Ningi gisan na nanngi qalaqalainjraib. Ningi kumbra uge kalil torei uratekritisib kumbra bole segi beteryosib yoqniy. ¹⁰ Ningi gaigai Qotei aqa segi tamo ungasari nanngi nungo was tintin edegosib nanngi qalaqalainjroqniy. Ningi nungo segi ñam tentoqnsib Kristen was nanngo ñam olo soqtoqniy. ¹¹ Ningi gaigai singila na Qotei aqa wau ojoqniy. Qotei aqa Mondor a nungoq aiyosim are tigeltetngonim ningi Tamo Koba aqa wau ojajqa tulan singilaoqniy. ¹² Mondon Qotei na ningi lan qureq osi oqwas. Ningi deq oqajqa tariñoqnsib areboleboleingonime. Osib gulbe nungoq boqnimqa ningi singila na tigeloqnsib qoboiyoqniy. Osib gaigai Qotei pailyoqniy.

¹³ Qotei aqa segi tamo ungasari qudei nanngi ingi ingi qa truquoqnbqa ningi na nanngi aqaryainjroqniy. Tamo lanngi nanngi dego nungo meq boqnbqa nanngi oqnsib gegerereinjroqniy.

¹⁴ Tamo qudei na ningi ugeingibqa di unngum, ningi kamba olo Qotei na nanngi aqaryainjraqa marsib pailyoqniy. Qotei na nanngi ugetnjraqajqa deqa pailyaib. ¹⁵ Kristen was qudei nanngi areboleboleinjrimqa ningi nanngi koba na areboleboleingeme. Kristen was qudei nanngi akamoqnbqa ningi nanngi koba na akamoiy. ¹⁶ Ningi segi segi kalil areqalo qujaitosib soqniy. Ningi nungo segi ñam soqtqa are qalaib. Ningi tamo ñam saiqoji nanngi koba na laqniy. Ningi diqoqnsib endegsib maraib, “Iga powo koba ti unum.” Ningi degaib.

¹⁷ Tamo qudei na ningi kumbra uge engibqa ningi na kamba nanngi kumbra uge enjraib. Ningi tamo kalil nanngo ñamgalaq di kumbra bole segi yoqniy.

¹⁸ Ningi ñirin ti qoto ti uratiy. Gam soqnimqa ningi gaigai tamo ungasari kalil nanngi koba na are qujaitosib lawo na soqniy. ¹⁹ O ijo was bole, tamo qudei na ningi gulbe engibqa ningi na kamba nanngi gulbe enjraib. Uratosib nanngi Qotei aqa banq di atibqa a segi nanngi qa ñirinosim gulbe enjraqas. Agi Tamo Koba aqa anjam bei nami endegsib nenngrenyeb unu, “Une kambatqajqa wau di ijo segi wau. E segi na tamo nanngo une qa nanngi kambatnjraqai. ²⁰ Deqa ino jeu tamo bei a mamymqa ni a gereiyosim ingi anaiye.

A ya qaryimqa dego gereiyosim ya anaiye. Ni a degyimqa a aqa kumbra uge qa are qalsim jemaiyqas.”²¹ O ijo was, Qotei aqa anjam degsi unu deqa e ningi segi segi endegsi mernḡwai. Kumbra uge bei na ni ojqa laqnim ni segi singilaosim kumbra bole dauryosim dena ni kumbra uge bunyosim gotranḡyam.

13

Ningi sawa taqato qaji mandor nanḡo sorgomq di soqniy

¹ Ningi kalil sawa taqato qaji mandor nanḡo sorgomq di geregere soqniy. Iga qalie, mandor nanḡi laḡa wauosai. Qotei a segi na nanḡi wau enjreqnaqa nanḡi sawa taqateqḡub. Qotei a segi na nanḡi atelenej unub. ² Deqa tamo nanḡi mandor nanḡo anjam gotranḡyqab di nanḡi Qotei aqa anjam dego gotranḡyonub. Tamo nanḡi degyqab di nanḡi awai uge oqab. ³ Mandor nanḡi wau ojeqḡub di tamo kumbra uge uge yeqḡub qaji nanḡi ula enjrqajqa deqa waueqḡub. Mandor nanḡi na tamo kumbra bole bole yeqḡub qaji nanḡi ula enjrqajqa deqa wauosai. Deqa ningi kumbra bole bole yoqniy. Ningi degyqab di ningi mandor nanḡi qa ulaqasai. Nanḡi na nunḡo ñam soqtetḡwab. ⁴ Mandor nanḡi Qotei aqa wau tamo bul unub. Nanḡo wau qujai agi nanḡi na ningi aqaryainḡoqnsib geregereinḡeqḡub. Ariya ningi kumbra uge uge yoqḡqab di ningi nanḡi qa ulaqab. Ningi qalie, mandor nanḡi sebru ojejunub. Nanḡi sebru laḡa ojosai. Nanḡi Qotei aqa wau tamo bul unub deqa nanḡi sebru dena tamo unḡasari kumbra uge uge yeqḡub qaji nanḡi awai uge enjreqḡub. ⁵ Deqa iga mandor nanḡo sorgomq di geregere sqom. Iga awai uge oqa uratosim deqa nanḡo anjam dauryqom. Deqa segi sai. Iga gago are miligiq di qalieonum, kumbra di bole. Osim deqa ti iga mandor nanḡo anjam dauryqom.

⁶ Utru deqa ningi takis waiyeqḡub. Mandor nanḡi Qotei aqa wau tamo bul unub deqa nanḡi gaigai singila na wau taqateqḡub. ⁷ Deqa ningi na mandor nanḡo inḡi inḡi olo enjroqniy. Osib takis o qaji tamo nanḡo banḡ di takis atoqniy. Od, ningi tamo kokba kalil nanḡo sorgomq di geregere sosibqa nanḡo anjam quoqnsib kumbra bole bole osornjroqniy. Osib nanḡo ñam soqtoqniy.

Ningi qalaqalaiyo kumbra dauryoqniy

⁸ Ningi was bei aqa inḡi inḡi qudei ejunub di nunḡoq di sokobaiyaiq. A qa kamba olo yiy. Ariya kumbra bole bei nunḡoq di gaigai soqneme. Kumbra agiende. Ningi segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yoqniy. Tamo a qalaqalaiyo kumbra dauryqas di a dal anjam kalil dego keretosim dauryekritqas. ⁹ Iga qalie, dal anjam a endegsi marqo, “Ningi tamo bei qalsib moiyotaib. Ningi bajinaiḡ. Ningi was bei aqa inḡi inḡi qa mamaulḡgaiq. Ningi was bei aqa uḡa jejamu ojetaib.” Anjam bei dego unu. Anjam agiende, “Ni ino segi jejamu gereiyeqḡnum dego kere ni ino was nanḡi degsim geregereinjroqne.” O ijo was, anjam qujai dena dal anjam kalil kabutejunu. ¹⁰ Tamo bei na tamo bei qalaqalaiyqas di a na tamo di kumbra uge bei yqa keresai. Deqa a qalaqalaiyo kumbra dauryqas di a dal anjam kalil dego keretosim dauryekritqas.

Ningi kumbra bole dauryosib walweloqniy

¹¹ Ningi kumbra degyoqniy. Bati iga bini unum qaji endi ningi qalie. Ningi ñeio qa kumbra uratosib tigelqajqa bati agi brantqo. Ningi qalie, Qotei na iga elenḡajqa bati isaḡ yala sonaqa iga Kristus qa gago areqalo singilatam. Ariya bini Qotei na iga elenḡajqa bati jojomqo. ¹² Qolo koboeqnaqa sawa suwanḡa laqnu. Deqa iga ambru qaji kumbra kalil uratosim suwanḡ qaji kumbraq di sosim qoto qa gara bul jugwom. ¹³ Tamo a qanam walweleqḡnu dego kere iga kumbra bole tinḡin na walweloqḡnom. Deqa iga diqoqnsim alaḡkobaoqnsim ya uge uyoqnsim nanarioqḡnasai. Iga sambala kumbra dego yoqḡajqa are pruggoqḡnim kumbra uge jigat yoqḡnasai. Iga laḡa laḡa ñiriḡoqnsim tamo qudei nanḡi qa are ugeigoqḡnasai. ¹⁴ Ningi Tamo Koba Yesus Kristus beteryosib a gara bul jigsib soqniy. Sosib deqa ningi nunḡo segi jejamu qa areqalo namij dauryoqnaib.

14

Ningi nungo Kristen was nanngi peginjraib

¹ Tamo unngasari qudei Yesus qa nanngo areqalo singilateqnub qaji nanngo areqalo di kiñala singilaosai unu. Deqa ningi nanngo kumbra pegiyosib uge qa minjraib. Osib nanngi koba na anjam na qotaib. Ningi nanngi osib gereinjriy. ² Nanngo areqalo kiñala singilaosai unu deqa nanngi damu uyosaieqnub. Kalil getenteqnub. Ariya tamo unngasari qudei Yesus qa nanngo areqalo singilateqnub qaji nanngi qalie, nanngi ingi kalil uyqa kere. Osib nanngi ingi kalil uyeqnub. Nanngi ingi bei getentosaieqnub. ³ Deqa ningi quiy. Tamo unngasari ingi kalil uyeqnub qaji nanngi na olo tamo unngasari damu getenteqnub qaji nanngi uge qa minjraib. Tamo unngasari damu getenteqnub qaji nanngi na kamba dego tamo unngasari ingi kalil uyeqnub qaji nanngi uge qa minjraib. Qotei na nanngi kalil elenej. ⁴ Ni tamo kiyero deqa ni tamo bei aqa kanjal tamo a uge qa minjqam? A wau bole yqas kiyo aqa wau ulonqas kiyo di aqa wau qa gate a segi na pegiyqas. E are qalonum, kanjal tamo di a wau bole yqa kere. Tamo Koba Qotei na a singila yimqa a wau bole yqas.

⁵ Tamo bei a endegsi are qalqas, “Bati qudei yori bati kokba. Bati qudei bati lanaj.” Ariya tamo bei a marqas, “Sai. Bati kalil kerekere unub.” O ijo was, ningi segi segi nunngo areqalo geregere tenemosib areqalo bole ti soqniy. ⁶ Tamo qudei nanngi yori bati kokba uneqnub di nanngi Tamo Koba a qa are qaloqnsib deqa uneqnub. Tamo qudei nanngi ingi kalil uyeqnub di nanngi Tamo Koba a qa are qaloqnsib deqa uyeqnub. Nanngi ingi uyqa oqnsib Qotei pailyoqnsib uyeqnub. Tamo qudei nanngi ingi qudei getenteqnub. Di nanngi Tamo Koba a qa are qaloqnsib deqa getenteqnub. Nanngi ingi getentqa oqnsib Qotei pailyoqnsib getenteqnub.

⁷ Iga qalie, tamo bei a endegsi marqa keresai, “Ijo nambile di ijo segi nambile. E segi na taqatejunum. E moiqai di e segi na marsiy moiqai.” A degsi marqa keresai. ⁸ Iga nambile sqom di iga Tamo Koba a qa are qalsim nambile sqom. Iga moiqom di iga Tamo Koba a qa are qalsim moiqom. Deqa iga nambile sqom kiyo iga moiqom kiyo di iga Tamo Koba aqa segi tamo unngasari sqom. ⁹ Kristus a dego moisiq olo nambile osiq subq na tigelej. Deqa a tamo nambile so qaji nanngi ti tamo moreño qaji nanngi ti nanngo Tamo Koba gaigai sqas.

¹⁰ Ningi kiyaaqa nunngo Kristen was nanngo kumbra pegiyooqnsib uge qa minjreqnub? Osib nanngi misilinjreqnub? Ningi qalie, mondonj iga kalil Qotei aqa ulatamuq di tigelamqa a na iga pegigwas. ¹¹ Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, “E segi Tamo Koba. E nambile gaigai unum. Mondonj tamo unngasari kalil nanngi ijoq bosib ijo areq di singa pulutosib nanngo medabu qujaitosib merbqab, ‘Ni segi Qotei.’” ¹² Qotei aqa anjam degsi unu deqa iga qalieonum, diño bati qa iga segi segi kalil Qotei aqa ulatamuq di tigelosim gago kumbra kalil babtosis minjnam a quqwas.

Ningi nungo Kristen was nanngi kumbra ugeq breinjraib

¹³ Deqa iga gago Kristen was nanngi uge qa minjrqasai. Osim nanngi uneq breinjrqasai. ¹⁴ Tamo Koba Yesus na e powo ebej deqa e qalieonum, ingi ingi kalil Qotei na gereiyelennej qaji di jiga bei saiqoji. Ariya Kristen was bei a endegsi are qalqas, “Ingi di jigat.” A degsi are qalsim deqa a ingi di getentqas. ¹⁵ Ariya a ingi di getentimqa ningi olo ingi di uyib nunngsimqa a are gulbeyqas. Nunngo kumbra dena ningi qalaqalaiyo kumbra uratosib nunngo Kristen was aqa are gulbetetqab. Kristus a nunngo was di qalaqalaiyosiq moiyej deqa ningi nunngo ingi uyo qa osib a ugeugeiyai. ¹⁶ Ningi mareqnub, “Iga ingi di uyqom di kumbra bole.” Di ningi kere mareqnub. Ariya nunngo kumbra bole di Kristen was qudei nanngi unsib olo uge qa marqab di keresai. Deqa unngum, ningi ingi di uyaib. ¹⁷ Mondor Bole na aqaryaigimqa iga kumbra bole ti lawo kumbra ti arebolebole ti sqom gam dena Qotei a gago Mandor Koba sosim iga taqatgwas. Iga ingi ti ya ti uyoqnqom gam dena sai. ¹⁸ Tamo nanngi ijo anjam deqa are qalsib Kristus aqa wau ojqqab di Qotei a

nanği qa tulan arearetoqnqas. Amqa tamo unğasari kalil nanği na nanği unjrsib marqab, “Nanği tamo bole.”

¹⁹ Deqa iga kalil lawo na sosim gago Kristen was nanği singilatnjroqnqom. ²⁰ Niği inği uyo na Qotei aqa wau ugetaib. Bole, niği inği kalil uyqa kere. Ariya niği inği bei uysib dena nunço Kristen was bei uneq waiyqab di kumbra uge. ²¹ Niği damu ti wain ti uysibqa kiyo kumbra bei ysibqa kiyo dena nunço was bei uneq waiyqab di kumbra uge. Deqa niği kumbra di uratıy. ²² Niği Qotei qa nunço areqalo singilateqñub deqa niği qalie, niği inği kalil uyqa kere. Ariya nunço qalie di nunço are miligiq di ulitib soqnem. Yim Qotei a segi unqas. Niği inği bei uyqa marsib are gulbeingwasai di niği arebolebole na uyi. ²³ Ariya nunço ambleq di tamo bei a inği bei uyqa osim are gulbeiyim uyqas di a une ti sqas. A Qotei qa aqa areqalo singilateqñu ariya a inği di uyqa osim are gulbeiyim uyqas di a une atqas.

15

Niği Kristus aqa kumbra dauryoqniy

¹ Tamo unğasari qudei Yesus qa nanço areqalo singilateqñub qaji nanço areqalo di kiñala singilaosai unu. Deqa iga singila ti unum qaji iga na nanği aqaryainjroqnsim nanço gulbe qoboiyetnjroqnqom. Iga gago segi jejamu aqaryaiyqajqa are qalqasai. ² Iga gago Kristen was nanği aqaryainjroqnsim singilatnjroqnqom. ³ Iga qalie, Kristus a dego aqa segi jejamu aqaryaiyosaiqnej. A nami endegsi Qotei pailiej, “O Abu, tamo qudei ni qa anjam uge mareqñub qaji nanği e qa dego anjam uge mareqñub.” Qotei aqa anjam di agi nengrenq di unu. ⁴ Qotei aqa anjam kalil nami nengrenyeb qaji di iga Qotei aqa gam osorgwajqa deqa osib nengrenyeb. Anjam dena gago are singilatetgim iga singila na tigelonqsim Qotei na mondon iga elenqajqa deqa tarinoqnsim sqom. Utru deqa nengrenyeb. ⁵ Qotei a segi na gago are singilatetgoqnsiq aqaryaiqeqnaqa iga singila na tigeleqñum. Deqa a na marimqa niği kalil koba na Kristus Yesus aqa kumbra dauryosib areqalo qujaitosib soqniy. ⁶ Sosib niği kalil medabu qujaitoqnsib gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa Abu Qotei aqa ñam soqtoqniy.

Kristus na Juda nanği ti sawa bei bei qaji nanği ti aqaryainjrej

⁷ Kristus a niği qa areboleboleiyonaq niği gereinje dego kere niği nunço Kristen was nanği qa areboleboleingim gereinjroqniy. Yim nunço kumbra dena niği Qotei aqa ñam tulan soqtoqniy. ⁸ E endegsi marqai. Kristus a Juda nanği qa are qalsiq wauoqnej. Qotei aqa anjam kalil bole. A nami Juda nanço moma utru nanği inği bole bole enjrqa marej. Anjam di singilatqajqa deqa Kristus a wauoqnej. ⁹ Kristus a sawa bei bei qaji nanği qa dego wauoqnej. Qotei a nanği qa dulej aqa kumbra di nanği qalieosib aqa ñam soqtqajqa deqa Kristus a wauoqnej. Agi Kristus aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu,

“E sawa bei bei qaji nanço ambleq di ino ñam soqtoqnqai.

E ino ñam soqtqa oqnsiy ni qa louoqnqai.”

¹⁰ Anjam bei dego unu, “O sawa bei bei qaji niği ti Qotei aqa segi tamo unğasari kalil nanği ti koba na areboleboleingim soqniy.” ¹¹ Anjam bei dego unu,

“O sawa bei bei qaji kalil,

niği Tamo Koba aqa ñam soqtoqniy.

Od, niği kalil aqa ñam soqtoqniy.”

¹² Aisaia a dego Qotei aqa medabu osiqqa anjam bei endegsi marej, “Mondon Devit aqa abu Jesi aqa moma nançoq dena mandor kobaquja bei brantqas. Brantosim a na sawa bei bei qaji kalil nanği taqatnjroqnqas. Nanği a bosim boletnjrqajqa deqa are qalsib tarinoqnsib sqab.”

¹³ O ijo was, Qotei a nami iga ingi bole bole egwajqa marej deqa iga tariñoqnsim unum. Ningi Qotei qa nungo areqalo singilateqñub deqa a na ningi tulan keretngimqa ningi arebolebole ti are lawo na ti soqniy. Amqa Mondor Bole na ningi singilatngimqa ningi ingi bole bole Qotei a nami engwa marej qaji deqa tariñoqnsib soqniy.

Pol a Qotei aqa wau ojoqnej deqa a tulan areboleboleiyqnej

¹⁴ O ijo was kalil, ijo are miligiq di e qalieonum, ningi kumbra bole gaigai yeqñub. Ningi powo koba ti unub deqa ningi Qotei aqa tamo ungasari nanngi gam bole osornjreqñub. ¹⁵ Qotei a e qa are boleiyonaq wau ebej deqa e anjam singila endi nengrenyosim nungoq qarinyonum. Ningi ijo anjam endeqa are walngaim deqa e nengrenyonum. ¹⁶ E Kristus Yesus aqa wau tamo unum deqa e sawa bei bei qaji nanngo ambleq di wauoqnsim Qotei aqa anjam bole nanngi minjre minjre laqñum. E nanngi joqsiy Qotei aqa ulatamuq di atrainjrobulitqa Qotei a nanngi qa tulan areboleboleiyqajqa deqa e waueqñum. Mondor Bole na nanngi singilatnjrimqa nanngi Qotei aqa segi kumbra boleq di sosib dauryqajqa deqa ti e nanngi qa waueqñum.

¹⁷ Aqo Kristus Yesus wo ombla waueqñum deqa e Qotei aqa wau yqajqa tulan areboleboleibeqñu. ¹⁸⁻¹⁹ Kristus a nami ijo medabu na ti ijo ban na ti wau yoqnej. Wau deqa segi e ningi saingwai. E wau bei qa ningi saingwasai. Kristus na e singila ebeqnaqa e manwa gargekoba yoqñem. Qotei aqa Mondor na dego e singilatbeqnaqa e wauoqñem. Kristus a kumbra kalil di yoqnej. Di kiyaaqa? A na sawa bei bei qaji nanngo are tigeltetnjrimqa nanngi Qotei aqa anjam dauryqajqa deqa. E Jerusalem dia wau utru atsim Kristus aqa anjam bole mare mare laqñsim gilsim torei Ilirikum sawaq di diñtem. ²⁰ E are qalem, e na tamo ungasari Kristus aqa ñam qaliesai qaji nanngo sawaq di Qotei aqa anjam bole palontogñai. Tal ai utru tamo bei na tigeltej qaji gogeq di e olo tal atqasai. E degsi are qalem. ²¹ Agi Qotei aqa anjam bei endegsi nengrenq di unu, “Tamo ungasari Kristus aqa ñam nami quosai qaji nanngi a unqab. Tamo ungasari aqa anjam nami quosai qaji nanngi qusib a qa poinjrqaas.”

Pol a Rom Kristen nanngi unjrsim dena Spen sawaq gilqas

²² O ijo was, e Qotei aqa wau di ojeqñum deqa e nungoq bqajqa gam getenjejunu. Deqa e nungoq bqa yeqnam keresaiibeqñu. ²³ Wausau gargekoba e ningi nungwajqa are qaloqñem. Ariya bini e sawa endia wau bei saiqoji. ²⁴ Deqa e Spen sawaq gilqa osiy e mati nungoq bosiy nungsiy ningi ti koba na sokiñalayitqa ningi ingi ingi qa aqaryaibibqa e Spen sawaq gilqai.

²⁵ Ariya e mati Jerusalem aisiy dia Juda Kristen nanngi unjrsiy aqaryainjrqa. Nanngi Qotei aqa segi tamo ungasari unub. ²⁶ Nanngi qudei ingi ingi qa truqueqñub deqa Kristen was Masedonia sawa ti Akaia sawa ti di unub qaji nanngi na nanngi aqaryainjrqa marsib silali koroiyeb unu. ²⁷ Nanngi nanngo segi areqalo na silali di koroiyeb. Juda Kristen nanngi na nanngi Qotei aqa anjam qa aqaryainjreqñub deqa nanngi na kamba olo Juda Kristen nanngi jejamu qa ingi ingi qa aqaryainjreqñub. Nanngo wau bole agide.

²⁸ Deqa e mati silali koroiyqajqa wau di kobotosiy silali di Jerusalem osiy aisiy bunuqna e Spen sawaq gilqa osiy e nungoq bosiy nungwai. ²⁹ E qalieonum. E nungoq bqai di e Kristus aqa kumbra bole kalil ijoq di magejunu qaji di osi bosiy ningi osorngitqa dena ningi singilaqab.

³⁰ O ijo was ningi gago Tamo Koba Yesus Kristus a qa ti qalaqalaiyo kumbra Mondor na iga osorgeqñu qaji deqa ti are qalsibqa e koba na Qotei pailyqajqa waukobaoqñom. Od, ningi e qa Qotei pailyoqniy. ³¹ Yim Qotei na e aqaryaibosim anjam gotranjo tamo Judia sawaq di unub qaji nanngo banq dena e olo oqas. E Qotei aqa segi tamo ungasari Jerusalem di unub qaji nanngi qa silali koroiyeqñum. Ningi Qotei pailyibqa a na nanngo are tigeltetnjrimqa nanngi ijo wau deqa tulan areboleboleinjrqaas. ³² Qotei na marim e

nunḡoq bosiy nunḡsiy dena e areboleboleibqas. Osiy ninḡi koba na aqaratosim dena e sinḡila oqai.

³³ Qotei a are lawo qa utru. A ninḡi kalil koba na soqnebe. Bole.

16

Pol a kaiye anjam Rom Kristen nanḡoq qarinyej

¹ Ninḡi gago jaja Fibi osib gereiyoniy. A na Kristen tamo unḡasari Senkria qureq di unub qaji nanḡi qa waukobaeqnu. ² Ninḡi Tamo Koba a qa are qalsib Fibi qalaqalaiyoqniy. Ninḡi Qotei aqa segi tamo unḡasari unub deqa ninḡi kumbra bole dauryosib Fibi qalaqalaiyoqniy. Fibi a gulbe ti soqnimqa kiyo inḡi bei qa truquamqa kiyo ninḡi na aqaryaiyiy. A nami tamo unḡasari gargekoba nanḡi aqaryainjroqnsiq e dego aqaryaiboqnej. Deqa ninḡi a urataib. A kamba dego aqaryaiyiy.

³ Ninḡi na ijo kaiye anjam endi osib Prisila Akwila wo nanḡi aiyel minjriy. Nanḡi aiyel e koba na Kristus Yesus aqa wau ojeqnum. ⁴ Nami jeu tamo nanḡi na e lubqa laq nab nanḡi aiyel moiqa ulaosai. Nanḡi e aqaryaibeb. Deqa e nanḡi aiyel minjreqnum, “Keretonub.” E segi sai. Kristen tamo unḡasari sawa sawa kalilq di unub qaji nanḡi dego nanḡi aiyel minjreqnub, “Keretonub.” ⁵ Ariya ninḡi na ijo kaiye anjam endi osib Kristen tamo unḡasari kalil Prisila Akwila wo nanḡo talq di loueqnub qaji nanḡi dego minjriy.

Osib Epainetus dego ijo kaiye anjam endi minjiy. E a tulanḡ qalaqalaiyeqnum. A Esia sawa qaji. Tamo kalil Esia sawaq di unub qaji nanḡi are bulyosaisonabqa Epainetus a namoqna are bulyosiq Kristus qa aqa areqalo sinḡilatej.

⁶ Ninḡi na ijo kaiye anjam endi osib Maria dego minjiy. A ninḡi aqaryainḡwa maroqnsiq waukobaoqnej.

⁷ Ninḡi na ijo kaiye anjam endi osib Andronikus Junias wo nanḡi aiyel dego minjriy. Nanḡi aiyel ijo lej nanḡi. Jeu tamo nanḡi na nanḡi aiyel e ombla ojelenosib tonto talq di breigonab soqnem. Qotei na nanḡi aiyel wau enjrej deqa nanḡi aqa anjam mare mare laq nub. Deqa nanḡi aiyel dego ñam ti. E are bulyosaisonam nanḡi aiyel namoqna are bulyosib Kristus qa nanḡo areqalo sinḡilateb.

⁸ Ariya ninḡi ijo kaiye anjam endi Ampliatus dego minjiy. E Tamo Koba aqa ñam na a tulanḡ qalaqalaiyeqnum.

⁹ Ninḡi Urbanus dego ijo kaiye anjam endi minjiy. A iga ti koba na Kristus aqa wau ojeqnum. Ninḡi Stakis dego ijo kaiye anjam endi minjiy. E a tulanḡ qalaqalaiyeqnum.

¹⁰ Ninḡi Apeles dego ijo kaiye anjam endi minjiy. Iga qalieonum, a bole Kristus dauryeqnu.

Ninḡi ijo kaiye anjam endi osib Aristobulus aqa tal qujai nanḡi ti dego minjriy.

¹¹ Osib Herodion a dego ijo kaiye anjam endi minjiy. A ijo lej.

Ninḡi ijo kaiye anjam endi osib Narsisus aqa tal qujai nanḡi ti dego minjriy. Nanḡi Tamo Koba aqa tamo bole unub.

¹² Ninḡi Trifina Trifosa wo nanḡi aiyel dego ijo kaiye anjam endi minjriy. Nanḡi aiyel Tamo Koba a qa waukobaeqnu.

Ninḡi ijo kaiye anjam endi osib Persis dego minjiy. E a tulanḡ qalaqalaiyeqnum. A Tamo Koba aqa wau sinḡila na ojeqnu.

¹³ Ninḡi ijo kaiye anjam endi Rufus dego minjiy. A tamo bolequja sosiq Tamo Koba dauryeqnu. Ninḡi aqa ai dego ijo kaiye anjam endi minjiy. A ijo ai bul.

¹⁴ Ninḡi ijo kaiye anjam endi osib Asinkritus, Flegon, Hermes, Patrobas, Hermas nanḡi minjriy. Osib Kristen was kalil nanḡi koba na unub qaji nanḡi dego minjriy.

¹⁵ Osib Filologus Julia wo nanḡi aiyel dego ijo kaiye anjam endi minjriy. Ninḡi na ijo kaiye anjam endi osib Nereus na aqa jaja na Olimp as na ariya Qotei aqa tamo unḡasari kalil nanḡi koba na unub qaji nanḡi ti minjriy.

¹⁶ Ningi na nungo Kristen was kalil nanngi segi segi kundoqnrjriy. Kumbra di agi Qotei aqa segi tamo unngasari kalil nanngi yeqnu.

Kristus aqa tamo unngasari qure qure kalilq di unub qaji nanngi na dego ningi kaiyeingonub.

Tamo qudei na Kristen nanngi potoaiyeltnjreqnu

¹⁷ O ijo was, nungo ambleq di tamo qudei nanngi Qotei aqa anjam ningi nami qusib dauryeb qaji di gotranjyoqnsib olo bubulyeqnu. Osib Kristen nanngi potoaiyeltnjroqnsib uneq breinjreqnu. Deqa e ningi singila na endegsi merngwai. Ningi tamo deqaji nanngi qa geregere nam atoqnsib nanngi qoreinjriy. ¹⁸ Tamo deqaji nanngi gago Tamo Koba Kristus aqa wau ojosaieqnu. Nanngi nanngo segi jechamu qa kumbra qa are qaloqnsib dauryeqnu. Osib tamo unngasari nanngi walawalainjroqnsib gisa gisanjroqnsib nanngi nanaritnjreqnu. Tamo unngasari nanngi di kumbra bole ti kumbra uge ti geregere pegiyosaieqnu. ¹⁹ O ijo was, e ningi qa tulan areboleboleibeqnu. Di kiyaga? Ningi Qotei aqa anjam geregere dauryeqnab tamo unngasari kalil nanngi deqa queqnu. Ariya e ningi endegsi merngwai. Ningi kumbra bole yqajqa geregere poingoqnim kumbra uge yqajqa nanariosib soqniy. ²⁰ Qotei a are lawo qa utru. Sokiñala a na Satan ojsim osi bosim nunngo sinjgaq di atim ningi na sosqab.

Gago Tamo Koba Yesus a ningi qa are boleiyeme.

Tamo qudei na kaiye anjam Rom Kristen nanngoq qarinyeb

²¹ Timoti a e ombla wauo qaji. A na ningi kaiyeingwo. Lusius na Jeson na Sosipater na nanngi qalub dego ningi kaiyeingonub. Nanngi qalub ijo leñ nanngi.

²² Ijo ñam Tertius. E Pol aqa medabuq na anjam kalil endi osim ijo segi ban na nenjrenyonum. E dego Tamo Koba aqa ñam na ningi kaiyeingonum.

²³ Gaius a dego ningi kaiyeingwo. A na e osiqa aqa segi talq di e gereibeqnu. Osiqa Kristen tamo unngasari kalil qure endia loueqnu qaji nanngi dego gereinjreqnu.

Erastus Kwartus wo nanngi aiyel dego ningi kaiyeingonub. Erastus a Korin qure nanngo silali taqateqnu qaji tamo. Kwartus a gago Kristen was.

²⁴ Gago Tamo Koba Yesus Kristus a ningi kalil qa are boleiyeme. Bole.

Iga Qotei aqa ñam soqtoqnqom

²⁵ Yesus Kristus aqa anjam bole e mare mare laqnum qaji dena Qotei na ningi torei singilatngwa kere. Tulan nami Kristus aqa anjam bole di uliesoqnej. ²⁶ Ariya bini Qotei na anjam di boleq ateqnu. Qotei nambile gaigai unu qaji a marnaqa aqa medabu o qaji tamo nanngi anjam di nenjrenyonab soqnej. Sonaqa iga na olo osim tamo unngasari sawa sawa kalilq di unub qaji nanngi minjre minjre laqnum. Deqa nanngi uli anjam di quoqnsib poinjreqnu. Qotei na anjam di boleq ateqnu. Di kiyaga? Tamo unngasari sawa bei beiq di unub qaji nanngi anjam di qusib nanngo areqaloq di singilatosib dauryqajqa deqa. ²⁷ Qotei qujai di a powo koba ti unu. Deqa iga bati gaigai Yesus Kristus aqa wau na Qotei aqa ñam soqtoqnqom. Bole.

1 KORIN

Pol a Yesus aqa anjam mare mare laqnu

¹⁻² E Pol. Kristus Yesus na e qarınbej deqa e aqa anjam mare mare laqnum. Qotei aqa segi areqalo na e metbosiqa wau di ebej. O ijo was kalil, aqo gago was Sostenes wo anjam endi nenğrenyosim nuńgoq qarınyonum. Nińgi Korin qureq di Qotei qa loueqnub qaji. Kristus Yesus na nińgi eleńosiqa Qotei aqa segi kumbra boleq di atej. Qotei na nińgi aqa segi tamo uńgasari sqa marsiqa nińgi gıltngej. Osiqa Kristen kalil qure qureq di gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa ñam meteqnub qaji nańgi dego gıltnjrej. Yesus a gago Tamo Koba. A Kristen kalil nańgo Tamo Koba. ³ Gago Abu Qotei wo Tamo Koba Yesus Kristus wo nańgi aiyel nińgi qa are boleınjrimqa nińgi lawo na soqniy.

Pol a Korin Kristen nańgi qa are qaloqnsiq Qotei binıyeqnu

⁴ Kristus Yesus aqa wau na Qotei a nińgi qa are boleıyej. Deqa e bati gaigai nińgi qa are qaloqnsim ijo Qotei binıyeqnum. ⁵⁻⁶ Kristus aqa anjam ıga nami nińgi merngoqnem qaji di nuńgo are miligiq di sıngila na wauqnu. Nińgi Kristus beteryejunub deqa Qotei na nuńgo kumbra kalil qa ti nuńgo anjam maro qa ti nuńgo powo qa ti nińgi tulań keretńgej. ⁷ Deqa nińgi gago Tamo Koba Yesus Kristus a mondoń brantim unqajqa tarınoqnsib unub. Nińgi Qotei aqa Mondor aqa sıngila ejunub deqa nińgi sıngila bei qa truquosaieqnu. ⁸ Yesus Kristus a nińgi gaigai sıngilatńgoqnimqa nińgi sıngila na tigeloqnsib gilsib gilsib dińo bati itqab. Yımqa gago Tamo Koba Yesus Kristus a lań qureq na brantim nińgi Qotei aqa ñamgalaq di une saiwoji sqab. ⁹ Yesus Kristus a Qotei aqa Niri. A gago Tamo Koba. Qotei na nińgi metńgej deqa nińgi Yesus beteryosib a ombla are qujaitosib unub. Qotei a tamo bole unu deqa a nińgi uratńwasai.

Korin Kristen nańgi ñirınoqnsib pupoeqnu

¹⁰ Ariya ijo was kalil, e gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa ñam na nińgi sıngila na endegsi mernğwai. Nińgi kalil anjam qujai maroqniy. Nińgi anjam bei bei qa ñirınosib pupoelenıab. Nińgi areqalo qujaitosib koba na geregere soqniy. ¹¹ Tamo nańgi Kloe aqa talq di unub qaji nańgi na e endegsib merbonab quem, “Korin Kristen nańgi ñirınoqnsib anjam na qoteqnu.” ¹² O ijo was kalil, nińgi anjam na qoteqnu qaji nuńgo utru agiende. Nińgi qudei mareqnu, “E Pol dauryo qaji tamo.” Nińgi qudei mareqnu, “E Apolos dauryo qaji tamo.” Nińgi qudei mareqnu, “E Pita dauryo qaji tamo.” Ariya nińgi qudei mareqnu, “E Kristus dauryo qaji tamo.” Nińgi anjam na qoteqnu qaji nuńgo utru agide. ¹³ Nińgi kiyaaqa kumbra degyeqnu? Kristus a segi poelenosiq tamo gargekobaej kiyo? E Pol e segi nińgi qa ñamburbasq di moiym kiyo? Nińgi ijo ñam na yanso eb kiyo? Di sai. ¹⁴ E nami nuńgo ambleq di sosim e tamo qudei nańgi yansnjrosaiognem. E ijo kumbra deqa are qaloqnsim Qotei binıyeqnum. Od, Krispus Gaius wo nańgi aiyel e na yansnjrem. ¹⁵ Deqa tamo bei a endegsi marqa keresai, “E Pol aqa ñam na yanso em.” ¹⁶ Bole, tamo nańgi Stefanas aqa talq di unub qaji nańgi dego e na yansnjrem. Ariya e tamo qudei nańgi dego yansnjrem kiyo di e poibosai. ¹⁷ Kristus na e tamo nańgi yansnjrq marsiq e qarınbosai. E aqa anjam bole palontqajqa osiq e qarınbej. Deqa e mandam tamo nańgo powo na Kristus aqa anjam palontosaieqnum. E degyeqnum qamu Kristus a ñamburbasq di moiyej di a lańa moiyej qamu.

Kristus a Qotei aqa sıngila ti powo ti unu

¹⁸ Tamo nańgi padalqa gamq di unub qaji nańgi mareqnu, “Kristus a ñamburbasq di moiyej anjam di nanari anjam.” Nańgi degsib mareqnu. Ariya ıga Qotei na eleńeqnu qaji ıga mareqnum, “Kristus a ñamburbasq di moiyej anjam di Qotei aqa sıngila ti unu.” ¹⁹ Ađi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenğrenyeb unu, “Powo tamo nańgo powo e

na taqal atetnjrqai. Qalie tamo nanngo qalie dego e na kobotetnjrqai.” ²⁰ O ijo was kalil, powo tamo ti dal anjam qalie tamo ti nanngi qa iga kiyersi marqom? Iga endegsi marqom. Nanngi mandam qaji powo ejunub deqa Qotei na nanngi olo nanaritnjreqnu. Od, tamo nanngi anjam na qotqajqa arearetnjreqnu qaji nanngi di Qotei na olo nanaritnjreqnu.

²¹ Mandam tamo nanngo powo na nanngi Qotei qalieqa keresai. Qotei na aqa segi powo na gam getentetnjrej deqa nanngi a qa qalieqa keresai. Nanngi a qa qalieqajqa gam bei a na osornjrej. Gam agiende. Anjam iga palonteqnum qaji di tamo nanngi qusib Yesus qa nanngo areqalo singilatqab di Qotei na nanngi elenqas. Gam dena qujai nanngi Qotei qa qalieqab. Ariya tamo qudei nanngi anjam di quoqnsib mareqnu, “Di nanari anjam.” ²² Agi Juda nanngi Qotei aqa manwa laja unqajqa mareqnu. Grik nanngi mandam qaji powo oqajqa tulan singilaeqnu. ²³ Kristus a namburbasq di moiyej anjam di iga palontoqnsim laqnam Juda nanngi quoqnsib uge qa mareqnu. Grik nanngi anjam di quoqnsib nanari qa mareqnu. ²⁴ Ariya tamo ungasari Qotei na metnjrej qaji di Juda ti Grik ti nanngi qalie, Kristus a Qotei aqa singila ti powo ti unu. ²⁵ Mandam tamo nanngi mareqnu, “Anjam di nanari anjam.” Di sai. Anjam di Qotei aqa powo ti unu. Anjam dena mandam tamo nanngo powo tulan bunyejunu. Mandam tamo nanngi mareqnu, “Anjam di singila saiqoji.” Di sai. Anjam di Qotei aqa singila ti unu. Singila dena mandam tamo nanngo singila tulan bunyejunu.

²⁶ O ijo was ninngi are qaliy. Qotei na ninngi metnjej bati deqa ninngi gargekoba mandam qaji powo saiqoji soqneb. Ninngi gargekoba singila saiqoji soqneb. Ninngi gargekoba ñam saiqoji soqneb. ²⁷ Tamo qudei nanngi mandam qaji powo ejunub deqa nanngi mareqnu, “Tamo Qotei na giltnjrej qaji nanngi nanari tamo.” Yeqnab nanari tamo nanngi dena olo mandam qaji tamo nanngi di jema enjreqnu. Tamo singila ti unub qaji nanngi mareqnu, “Tamo Qotei na giltnjrej qaji nanngi singila saiqoji unub.” Yeqnab tamo singila saiqoji nanngi dena olo mandam qaji tamo nanngi di jema enjreqnu. ²⁸ Tamo ñam ti unub qaji nanngi mareqnu, “Tamo Qotei na giltnjrej qaji nanngi ñam saiqoji unub.” Yeqnab tamo ñam saiqoji nanngi dena olo mandam qaji tamo nanngi di ñam aguq atetnjreqnu. ²⁹ Deqa iga qalieonum, Qotei aqa namgalaq di tamo bei na aqa segi ñam soqtqa keresai. ³⁰ Qotei a segi na ninngi Kristus Yesus aqa banq di atej. Deqa Kristus aqa wau na iga Qotei aqa powo ejunum. Kristus aqa wau na iga tamo bole tintin unum. Aqa wau na iga Qotei aqa segi kumbra boleq di sosim walweleqnum. Aqa wau na Qotei a gago uneq na iga awaigej deqa gago une na iga olo taqatgwa keresai. ³¹ Utru deqa iga gago segi ñam soqtqa keresai. Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, “Tamo bei a ñam bei soqtqa marsimqa a Tamo Koba aqa ñam segi soqtme.”

2

Korin Kristen nanngi Yesus qa nanngo areqalo singilateqnu

¹ O ijo was kalil, e nami nunngoq bosim Qotei aqa anjam palontoqnsim merngoqnem bati deqa e mandam qaji powo na anjam palontosaiqnem. E anjam kokba laja laja palontosaiqnem. ² E endegsi are qaloqnem. E nunngo ambleq di sosiy Yesus Kristus aqa anjam segi merngoqnqai. A namburbasq di moiyej anjam di segi ninngi merngoqnqai. E degsi are qaloqnem. ³ E nunngo ambleq di soqnem bati deqa e singila saiqoji soqnem. Deqa e ulagetoqnsim ginda gindaqnem. ⁴ Anjam e palontoqnem qaji di e Qotei aqa Mondor aqa singila na palontoqnem. E mandam qaji powo na anjam palontit ninngi qusib are bulyqajqa deqa are qalosaioqnem. ⁵ Deqa ninngi Kristus qa nunngo areqalo singilateb di mandam tamo nanngo powo na sai. Di Qotei aqa singila na.

Qotei aqa Mondor na iga powo bole egeqnu

⁶ Bole, Kristen qudei nanngi Qotei aqa kumbra dauryqajqa singila ti unub. Deqa iga nanngi anjam minjreqnam nanngi powo bole eqnu. Powo di mandam qaji powo sai.

Tamo kokba padalqa gamq di unub qaji nanjo powo sai dego. ⁷ Di Qotei aqa segi powo nami ulitesoqnej qaji. Powo di iga ubtoqnsim mareqnum. Powo di aqa utru agiende. Tulañ nami Qotei na iga lañ qureq oqwajqa gam gereiyetgej. ⁸ Powo di mandam qaji tamo kokba nanji poinjrosaieqnu. Nanji poinjrej qamu nanji na Tamo Koba lañ qureq di unu qaji a osib namburbasq di qamosai qamu. ⁹ Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenngrenyeb unu, “Tamo nanjo nãdamu na lañ qure qa ingi ingi unosaieqnum. Nanjo dabkala na ingi ingi deqa quosaieqnum. Nanjo areqaloq di ingi ingi di yala sosai. Ingi ingi di Qotei na tamo ungasari a tulañ qalaqalaiyeqnum qaji nanji segi gereiyetnjrej unu. Deqa nanji oqsib oqab.” ¹⁰ O ijo was kalil, anjam di nami uliesonaqa Qotei aqa Mondor na babsiq iga mergej. Qotei aqa areqalo uliejunu qaji di Mondor a segi qalie. Qalie kalil agi Mondor aqaq di unu. ¹¹ Tamo bei a tamo bei aqa areqalo qalieqa keresai. Tamo aqa mondor aqa are miligiq di unu qaji a segi aqa areqalo qalie. Dego kere tamo bei a Qotei aqa areqalo qalieqa keresai. Qotei aqa Mondor a segi Qotei aqa areqalo qalie. ¹² O ijo was kalil, iga mandam qaji mondor osai. Iga Mondor agi Qotei aqaq na bej qaji di em. Deqa lañ qure qa ingi ingi Qotei na egeqnu qaji di iga qalie. Mondor na ingi ingi di iga osorgeqnu. ¹³ Iga ingi ingi deqa anjam mare mare laqnum. Iga mandam qaji tamo nanjo powo na anjam marosaieqnum. Mondor na iga powo egeqnaqa iga anjam mareqnum. Mondor aqa anjam di iga na tamo ungasari Mondor ti unub qaji nanji minjreqnum.

¹⁴ Tamo ungasari Qotei aqa Mondor ti sosai qaji nanji lañ qure qa ingi ingi di oqa keresai. Di kiyaaqa? Nanji mareqnum, “Ingi ingi di nanari tamo nanjo ingi.” O ijo was kalil, ingi ingi di iga Mondor aqaq na eleqnum. Deqa tamo ungasari Mondor ti sosai qaji nanji ingi ingi deqa poinjrqa keresai. Tamo ungasari Mondor ti unub qaji nanji segi ingi ingi deqa poinjrqa kere. ¹⁵ Od, tamo ungasari Mondor ti unub qaji nanji ingi ingi kalil geregere pegiyeqnum. Ariya tamo ungasari nanji di mandam tamo bei na peginjraqa keresai. ¹⁶ Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenngrenyeb unu, “Tamo yai a Qotei aqa areqalo qalieqa kere? Osim a gam osoryqa kere? Tamo dego bei sosai.” Ariya iga Kristus aqa areqalo ejunum.

3

Pol Apolos wo nanji Qotei aqa wau tamo bole

¹ O ijo was kalil, e nunjo ambleq di soqnem bati deqa ningi Kristus aqa kumbra geregere qalieosaisoqneb. Ningi angro mom bul soqneb. E na tamo ungasari Qotei aqa Mondor dauryeqnum qaji nanji anjam damu ti minjreqnum. Ariya ningi areqalo namij dauryoqneb deqa e na anjam damu ti ningi merngwa yeqnam ugeiboqnej. ² Ningi angro mom bul soqneb deqa ningi damu uyqa keresai. Deqa e ningi damu anaingosaiognum. E ningi munqum anaingoqnum. Agi bini ningi damu uyqa keresai unub. ³ Ningi areqalo namij dauryoqnsib unub. Agi ningi nunjo Kristen was nanji qa are ugeingeqnaqa koba na anjam na qotoqnsib laqnum. Nunjo kumbra di jëjamu qa kumbra uge. Di mandam tamo nanjo kumbra. ⁴ Agi ningi qudei mareqnum, “E Pol dauryo qaji tamo.” Ningi qudei mareqnum, “E Apolos dauryo qaji tamo.” O ijo was kalil, nunjo kumbra di mandam tamo nanjo kumbra.

⁵ Apolos a tamo kiyero? E Pol e segi tamo kiyero? Aqo aiyel Qotei aqa wau tamo segi. Tamo Koba a na aqo aiyel wau segi segi egej. Deqa iga aqa anjam ningi merngonam qusib Yesus qa nunjo areqalo singilateb. ⁶ E wauq di ingi yagonam Apolos a ingiq di ya atej. Ariya Qotei a segi na ingi boletej. ⁷ Deqa tamo ingi yageqnu qaji a ñam saiqoji unu. Tamo ingiq di ya ateqnu qaji a dego ñam saiqoji unu. Ariya Qotei ingi boleteqnu qaji a segi ñam koba ti unu. ⁸ Tamo ingi yageqnu qaji wo tamo ingiq di ya ateqnu qaji wo nanji aiyel ombla Qotei aqa wau ojeqnum. Mondor Qotei na nanjo wau segi segi pegiyosim awai enjraqas. ⁹ Aqo aiyel Qotei ombla wau ojeqnum. Qotei aqa ingi wau agi ningi.

Qotei aqa wau tamo nanği tal gereiyo qaji tamo bul

Ninği Qotei aqa tal bul unub. ¹⁰ Qotei a e qa are boleiyosiq wau ebej deqa e tal gereiyo qaji tamo bul unum. E tal gereiyqajqa qalie bole deqa e tal aqa utru atem. E tal aqa utru atem deqa tamo qudei nanği olo tal ai gogeq di tal ateqnub. Deqa e nanği endegsi minjreqnum, “Ninği tal geregere atoqniy.” ¹¹ O ijo was ninği qalie, Qotei na Yesus Kristus osiq a tal ai tuma qaji bul tigeltej unu. Deqa tamo qudei na olo tal ai tuma qaji bei ataib. Yesus a segi qujai tal ai tuma qaji bole. ¹² Ariya tamo nanği tal ai gogeq di tal atqa oqnsib gol na ti silva na ti meniñ naimyo na ti ñantañ na ti liki na ti inği ñenği aqa sau na ti tal ateqnub. ¹³ Mondorj Qotei na tamo nanği peginjro batiamqa a ñamyuwo bulosim tamo kalil nanžo wau segi segi boleq atsim pegiyosim nanžo wau bole kiyo uge kiyo di unqas. ¹⁴ Tamo qudei nanžo wau di ñamyuwo na yugwasai deqa nanği awai bole oqab. ¹⁵ Tamo qudei nanžo wau di ñamyuwo na yuelenqas deqa nanžo wau kalil torei loumqas. Ariya tamo nanği di padalqasai. Nanği ñamyuwoq di padalqa jojomoqñib Qotei na nanği dena olo elenqas.

Ninği Qotei aqa atra tal bul unub

¹⁶ Ninği Qotei aqa atra tal bul unub. Qotei aqa Mondor a nunžo ambleq di unu. Di ninği qaliesai kiyo? ¹⁷ Qotei aqa atra tal di agi ninği. Deqa tamo bei na atra tal di ugeugeiyqas di Qotei na kamba tamo di ugeugeiyqas.

Iga tamo nanžo ñam soqtqasai

¹⁸ Ninği nunžo segi jejamu gisanyaib. Ninği qudei mandam qaji powo ti sosib endegsib are qaleqnub kiyo, “E powo koba ti unum”? Di sai. Ninği endegsib mariy, “Bole, e nanari tamo.” Degsib marib Qotei na olo powo engimqa dena ninği powo bole oqab. ¹⁹ Tamo nanği mandam tamo nanžo powo ti unub qaji nanği Qotei aqa ñangalaq di nanari tamo unub. Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenğrenyeb unu, “Tamo nanği mandam tamo nanžo powo ti unub qaji nanği kumbra uge uge yeqnub. Yeqnab Qotei a kamba nanği padaltnjreqnu.” ²⁰ Anjam bei dego unu, “Tamo nanği mandam tamo nanžo powo ti unub qaji nanžo areqalo Tamo Koba a segi qalie.

A qalie, nanžo areqalo di uge deqa nanği wau bei bei yeqnab ugeinjreqnu.”

²¹ Deqa ninği na mandam tamo nanžo ñam soqtoqnaib. Inği inği kalil di nunžo. ²² Apolos, Pita, e Pol, mandam, ñambile, moiyo, inği inği kalil bini unub qaji ti inği inği kalil bunuqna brantelenqab qaji ti di nunžo. ²³ Ariya ninği Kristus aqa. Kristus a Qotei aqa.

4

Qotei a segi na aqa wau tamo nanği peginjreqnu

¹ O ijo was kalil, aqo Apolos wo iga Kristus aqa wau tamo. Iga Qotei aqa wau taqateqnum. Gago wau agiende. Iga Qotei aqa uli anjam mare mare laqnum. Ninği iga qa degsib are qaloqniy. ² Ninği qalie, wau taqato tamo a na wau lanja aqa medabu dauryoqñqas. Dego kere e Qotei aqa medabu dauryeqnum. ³ Deqa anjam pegiyo tamo bei na kiyo ninği na kiyo ijo kumbra pegiyqab di unğum. E deqa yala are qalqasai. E segi dego ijo kumbra pegiyosaieqnum. ⁴ Ijo kumbra uge bei unu kiyo di e geregere poibosai. Ariya e une saiqoji unum degsi marqa keresai. Tamo Koba a segi na e pegibqas. ⁵ Pegiyo bati brantosaiunu deqa ninği na tamo qudei nanği peginjroqnaib. Ninği mati tariñesoqñibqa mondorj Tamo Koba a bosimqa a segi na inği inği kalil ambruq di uliejunub qaji di suwanjoq di atqas. Osim tamo kalil nanžo areqalo dego boleq atqas. Yim bati deqa Qotei a gago segi segi kumbra unsim bole kiyo sai kiyo deqa mergwas.

Korin Kristen nanği nanžo segi ñam soqteqñub

⁶ O ijo was kalil, aqo Apolos wo gago kumbra qa agi e na ningi merngonum. Di kiyaga? Ningi Qotei aqa anjam nengrenq di unu qaji de ti olo anjam qudei ti turtosib diqoqnaib deqa. Osib tamo qudei nanjo ñam soqtoqnsib olo tamo qudei nanjo ñam aguq atoqnaib deqa. ⁷ Ningi gate kokba unub e? Sai. Nunjo ingi bole kiye Qotei na ningi engosai? Nunjo ingi ingi kalil agi Qotei na ningi engej. Deqa ningi kiyaga mareqnu, “Iga gago segi singila na ingi ingi kalil di ejunum”? Ningi kiyaga nunjo segi ñam soqteqnu?

⁸ Agi ningi are qaleqnu, “Iga ingi ingi kalil kere na unum. Iga ñoro koba ejunum. Deqa iga na Pol Apolos wo nanji aiyel bunjrsimqa iga segi mandor kokba bulonum.” O was ningi degsib are qalaib. Ningi mandor kokba bulonub qamu e ningi qa tulan areboleboleibqoqa Apolos ombla na ningi beterngosim ningi koba na mandor kokba bulonum qamu. ⁹ Ijo areqalo agiende. Iga Yesus aqa anjam maro tamo unum deqa Qotei na gago ñam tulan aguq atej. Deqa iga tamo uge nanji bulonum. Tamo uge nanji agi anjam pegiyo tamo a na une ti qa minjroqnsiq moiyojnreanu. Od, a na mandam tamo ti lan angro ti nanjo ñamgalaq di nanji moiyojnreanu. O ijo was kalil, iga tamo uge nanji di bulonum. ¹⁰ Iga Kristus aqa ñam osi laqnum deqa iga nanari tamo bulonum. Ariya ningi powo ti sosib deqa ningi Kristus qa qalie bole. Iga singila saiqoji unum. Ariya ningi singila ti unub. Iga ñam saiqoji unum. Ariya ningi ñam ti unub. ¹¹ Iga nami mam ti ya qar ti soqnem agi bini unum. Iga gara bolesai. Tamo qudei na iga ugeugeiqnu. Iga tal saiqoji. ¹² Iga ñes na ti gago segi ban na ti wauoqnsim unum. Tamo qudei na iga misilingeqnab iga kamba olo nanji qa pailyeqnum. Tamo qudei na iga ugeugeiqnab iga gulbe di qoboiyeqnum. ¹³ Tamo qudei na iga yomuieqnu iga kamba olo nanji anjam bole minjreanu. Iga tamo sougetejunub qaji nanji bulonum. Iga tamo ungasari kalil nanjo ñamgalaq di ingi tulan jigat bulosim unum. Iga nami degsi soqnem agi bini unum.

Pol na Korin Kristen nanji minjrej, “Ningi ijo kumbra dauryiy”

¹⁴ O ijo was, ningi ijo anjam endi sisiyosib jemaingwajqa e deqa nengrenyosai. E nunjo areqalo tingitetngwajqa deqa osim anjam endi nengrenyonum. Ningi ijo angro bole. E ningi tulan qalaqalaingeqnum. ¹⁵ Nunjo abu qujai agi e segi. Nunjo abu gargekoba sai. Tamo 10,000 nanji na Kristus aqa kumbra ningi osorngoqnaq di unum. E qujai Kristus Yesus aqa anjam bole ningi merngonam qusib are bulyeb. Dena e nunjo abuem. ¹⁶ Deqa e ningi endegsi merngwai. Ningi ijo kumbra kalil dauryoqniy. ¹⁷ Utru deqa e Timoti qarinyonum a nunjoq bqa. E nami Tamo Koba aqa anjam Timoti minjnam a are bulyej. Deqa a ijo angro bole. E a tulan qalaqalaingeqnum. A nunjoq bosim ijo kumbra qa ningi saingim quqwab. Ijo kumbra agiende. E Kristus beteryesosim a dauryeqnum. Ijo kumbra di e na sawa sawa kalilq di Kristen nanji osornjreanu.

¹⁸ Ariya ningi qudei endegsib are qaleqnu, “Pol a gagoq bqasai.” Osib ningi diqoqnsib laqnu. ¹⁹ O was ningi degaib. Tamo Koba a na odbimqa e nunjoq urur boqujatqai. Tamo nanji diqoqnsib laqnu qaji nanjo singila qabe na eqnu di unqajqa bqai. E nanjo anjam maro lanja quqwajqa bqasai. ²⁰ Ningi qalie, Qotei a gago Mandor Koba sosiq iga taqatgeanu. A lanja anjam maro na iga taqatgosaieqnu. A singila na iga taqatgeanu. ²¹ Nunjo are kiyersiq unu? E nunjoq bosiy ñirinngosiy tingitngwai kiyo e bosiy ningi qalaqalaingosiy lawo na gereingwai kiyo? Ningi segi mariy.

5

Sambala kumbra a Korin Kristen nanjo ambleq di unu

¹ O ijo was kalil, e anjam bei endegsi quem. Nunjo ambleq di tamo bei a sambala kumbra yeqnu. Aqa sambala kumbra di tulan ugedamu. Tamo nanji Qotei qaliesai qaji nanji sambala kumbra deqaji yosaieqnu. Aqa sambala kumbra agiende. A na aqa abu aqa ñauq oqnsiq ombla sambalaeqnu. ² Ningi aqa sambala kumbra deqa are

ugeingosaieqnu, Ningi akamosaieqnu. Ningi diqoqnsib laqnu. Ningi are ugeingej qamu ningi tamo di osib nungo ambleq dena taqal waiyeb qamu.

³ E ningi koba na sosai. E isaq endi unum. Ariya ningi ijo are miligiq di unub deqa e ningi ti sobulejunum. Deqa e sambala tamo di aqa une qa pegiyonum koboqo. ⁴ E ningi endegsi merngwai. Ningi gago Tamo Koba Yesus aqa ñam na korooiy. Yim koroq di e ningi ti sobulitqa Tamo Koba Yesus aqa singila dego nungoq di sqas. ⁵ Ningi koroesosibqa tamo di ojsib Satan aqa banq di atibqa Satan na a osim aqa jejamu gulbe yqas. Yim mondon Tamo Koba Yesus a bqajqa batiamqa Qotei na tamo di aqa qunun olo oqas.

Pol na Kristen nanji minjrej, “Ningi tamo uge di wiyiy”

⁶ Ningi nungo segi ñam soqteqnu di kumbra bolesai. Ningi qalie, tamo nanji sum kiñala oqnsib bem ti bulyeq nab bem tiyekritoqnsiq tulan kobaqujaeqnu. ⁷ Deqa ijo was kalil, ningi bem tiyeqnu qaji sum namij di taqal atiy. Osib dena ningi olo bem bunuj bulosib sum saiqoji sqab. E qalieonum, ningi sum saiqoji unub koboqo. Di kiyaya? Jeu tamo nanji na Kristus qalnab a kaja du bulosiq gago une qa moisiq aqa leñ aiyej. Juda nanjo yori bati koba qa nanji Yesus degyeb. ⁸ Deqa iga yori bati koba di unqom. Unsim bem tiyeqnu qaji sum namij di taqal atsim olo bem bunuj sum saiqoji unu qaji di oqom. Sum namij di kumbra uge ti une ti sigitejunu. Bem bunuj sum saiqoji unu qaji di are bole ti anjam bole ti sigitejunu.

⁹ E nami anjam endegsi nenjrenyosim nungoq qarinyem, “Ningi sambala tamo nanji koba na laqnaib.” ¹⁰ O ijo was, e na tamo Yesus qaliesai qaji nanji qa ningi degsi merngosai. Ningi nanji koba na laqna kere. Tamo sambalaeqnu qaji nanji ti tamo ñoro qa maunjreqnu qaji nanji ti tamo gisan na silali eqnub qaji nanji ti tamo gisan qotei qa loueqnub qaji nanji ti ningi nanji koba na laqajqa e deqa ningi saidngosai. Ningi nanji koba na laqasai di ningi torei mandam uratqab. Di keresai. ¹¹ Ariya tamo bei a marqas, “E nungo Kristen was bole.” Osim a olo sambala kumbra yqas kiyo, tamo bei aqa ñoro qa maulyqas kiyo, gisan qotei qa louqas kiyo, tamo nanji misilinjrqas kiyo, ya uge uyoqnsim nanarioqnaqas kiyo, gisan na tamo nanjo silali yainjrqas kiyo a kumbra degyimqa ningi a ombla laqnaib. Ningi a ombla ingi uyoqnaib dego. Agi e nami anjam deqa nenjrenyosim nungoq qarinyem. ¹²⁻¹³ Deqa e na tamo Yesus qaliesai qaji nanjo une qa peginjrqai e? Sai. Di ijo wau sai. Di Qotei aqa wau. Ariya Kristen nanjo une qa peginjrqajqa wau di nungo wau tintin. Deqa ningi tamo uge di osib nungo ambleq dena taqal waiyiy.

6

Ningi nungo Kristen was bei osib anjam pegiyo talq gilaib

¹ Ningi qudei kumbra uge endegsib yeqnub. Ningi nungo Kristen was bei qa anjam soqnim a osib anjam pegiyo tamo Qotei qaliesai qaji nanjo ulatamuq di tigeltqab. Ningi a osib Qotei aqa tamo ungasari nanjo ulatamuq di tigeltqab di kere. Ariya ningi degyosaieqnu. Nunjo kumbra uge deqa ningi jemaingosaieqnu. ² Iga Qotei aqa segi tamo ungasari unum deqa mondon iga na tamo kalil mandamq endi unub qaji nanjo une qa peginjrqom. Di ningi qaliesai kiyo? Iga degyqom deqa kiyaya ningi nungo Kristen was nanjo anjam kiñilala qudei qa nanji peginjrqas keresai? ³ Mondon iga lan angro nanjo une qa dego peginjrqom. Ningi di qaliesai kiyo? Iga degyqom deqa e endegsi are qalonum, iga mandamq endi gago Kristen was nanjo anjam kalil dego pegiyqa kere. ⁴ Deqa ningi Kristen was bei qa anjam soqnim kiyaya ningi na a osib anjam pegiyo tamo Qotei qaliesai qaji nanjoq gilqab? Anjam pegiyo tamo nanji di Kristen tamo sai. ⁵ E anjam endi ningi merngonum. Di kiyaya? Ningi nungo kumbra uge deqa jemaingim uratqajqa deqa. Nunjo ambleq di powo tamo bei unu kiyo? Sqas di Kristen was bei a was bei qa anjam soqnim powo tamo dena nanjo anjam pegiyqa kere. ⁶ Kiyaya Kristen

was bei a was bei osim anjam pegiyo tamo Yesus qa nanngo areqalo singilatosaieqñub qaji nanngoq gilsim nanngo ulatamuq di tigeltqas?

⁷ Ningi nunngo Kristen was bei qa anjam soqñim a osib anjam pegiyo tamo nanngoq gilqab di kumbra uge. Nunngo kumbra dena ningi Yesus dauryqajqa uratosib ulonqab. Ningi nunngo Kristen was bei qa anjam soqñim, unqum, ningi a uratib une engem. Osim nunngo ingi ingi bajinjem. ⁸ Ariya ningi degyosaieqñub. Ningi segi kamba olo nunngo Kristen was nanngi kumbra uge enjroqñsib nanngo ingi ingi gisan na yainjreqñub.

⁹⁻¹⁰ Tamo unqasari kumbra uge uge yeqñub qaji nanngi Qotei na taqatñrsim nanngo Mandor Koba sqasai. Di ningi qaliesai kiyo? O ijo was ningi na nunngo segi jejamu gisan yaib. Tamo sambala kumbra yeqñub qaji nanngi ti, tamo gisan qotei qa loueqñub qaji nanngi ti, tamo was bei aqa ñaun jejamu ojeteqñub qaji nanngi ti, tamo unqa wo ñereñqa uratoqñsib olo tamo bei bei wo ñereñeqñub qaji nanngi ti, bajin tamo nanngi ti, tamo was bei aqa ingi ingi qa mamaulñreqñu qaji nanngi ti, tamo ya uge uyoqñsib nanarieqñub qaji nanngi ti, tamo was bei yomuiyeqñub qaji nanngi ti, tamo was bei aqa silali gisan na yaiyeqñub qaji nanngi ti, tamo deqaji kalil nanngi Qotei na taqatñrsim nanngo Mandor Koba sqasai. ¹¹ Nami ningi qudei tamo uge deqaji soqñeb. Ariya bunuqna Qotei na nunngo are miligi yansetngosiqqa ningi aqa segi kumbra boleq di atej. Atsiqa Tamo Koba Yesus Kristus aqa ñam na ti gago Qotei aqa Mondor aqa singila na ti ningi tamo bole une saiyoji qa merngej.

Nunngo jejamu a Qotei aqa Mondor aqa atra tal bul unu

¹² Kristen qudei nanngi mareqñub, “E kumbra gargekoba yqa kere. Dal anjam na getentosai.” Di nanngi bole mareqñub. Ariya e kumbra qudei yoqñqai dena e aqaryaibqa keresai. Od, e kumbra gargekoba yqa kere. Ariya e kumbra bei aqa sorgomq di sqasai. ¹³ Tamo qudei nanngi mareqñub, “Ingi uyo aqa wau agi aisim meneq di sqas. Mene aqa wau agi ingi uyqas.” Di nanngi bole mareqñub. Ariya mondon Qotei na ingi uyo ti mene ti di torei kobotqas. Gago jejamu di sambala kumbra yqajqa sai. Gago jejamu di Tamo Koba aqa. A segi na taqateqñu. ¹⁴ Qotei aqa singila na a Tamo Koba olo subq na tigeltelj. Deqa mondon a na iga dego tigeltgwas.

¹⁵ Nunngo jejamu di Kristus aqa jejamu qujai. Di ningi qaliesai kiyo? Deqa e Kristus aqa jejamu osiy sambala unqa aqa jejamuq di betertqai di kumbra bolesai. ¹⁶ Tamo bei a sambala unqa wo beteqab di a unqa de wo jejamu qujaitosib sqab. Di ningi qaliesai kiyo? Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, “Tamo bei aqa ñaun wo beterosib nanngi jejamu qujaitosib sqab.” ¹⁷ Ariya tamo bei a Tamo Koba Yesus wo beteqab di nanngi aiyel Mondor qujai ti sqab. ¹⁸ Deqa ijo was, ningi gaigai sambala kumbra uratoqñsib isaq giloqñiy. Une kalil tamo nanngi yeqñub qaji di nanngo jejamuq di beterosaieqñu. Ariya sambala kumbra a tamo nanngo jejamuq di beteroqñsiq nanngo jejamu ugeteqñu. ¹⁹ Nunngo jejamu di Mondor Bole aqa atra tal bul unu. Qotei a segi na Mondor di ningi engej deqa a nunngo are miligiq di unu. Ningi di qaliesai kiyo? Nunngo jejamu di nunngo segi jejamu sai. Di Qotei aqa jejamu. ²⁰ Qotei a awai kobaquja na ningi awaingej. Deqa kumbra kalil ningi yeqñub qaji di ningi Qotei aqa ñam soqtqa are qaloqñsib yoqñiy.

7

Unqa oqajqa anjam

¹ Ariya anjam qudei ningi nengrenyosib ijoq qarinyeb qaji deqa kamba merngwai. Anjam bei agi unqa oqajqa anjam. Deqa merngwai. Tamo nanngi laña sosib unqa oqa uratqab di kumbra bole. ² Ariya sambala kumbra kobaaim deqa ningi segi segi unqa oiy. Unqa ningi dego segi segi tamo oiy. ³ Tamo aqa jejamu di aqa ñaun qa. Deqa a aqa jejamu getentaiq. Unqa aqa jejamu di dego aqa gumbulun qa. Deqa a aqa jejamu

getentaiq. ⁴Unğasari nanği na nanço segi jejamu taqatosaięqñub. Nanço jejamu di nanço gumbuluñ na taqateqñub. Tamo nanği dego nanço segi jejamu taqatosaięqñub. Nanço jejamu di nanço ñauñ na taqateqñub. ⁵Deqa niñgi nuñgo jejamu getentaib. Ariya bati bei niñgi nuñgo uña wo ombla areqalo qujaitosib pailyqa bati atsib di niñgi nuñgo jejamu getentosib pailyoqñiy. Bunuqna pailyo bati koboamqa niñgi nuñgo jejamu olo turtiy. Niñgi nuñgo segi jejamu geregere taqatqa keresai deqa Satan na niñgi osim sambala kumbraq di olo breiñgo uge. ⁶Ijo anjam di e niñgi aqaryaiñgwa osim deqa merñgonum. E siñgila na merñgosai. ⁷Ijo are endegsi unu. Tamo kalil nanği e bul laña sqab di bole. Ariya Qotei na tamo nanği siñgila segi segi enjreqñu. A na tamo qudei nanği siñgila bei enjreqñu. Osiqa tamo qudei nanği siñgila bei enjreqñu.

⁸Ariya tamo uña osai qaji nanği ti uña tamo osai qaji nanği ti e na anjam endegsi minjrçai. Uña qobul nanği dego e na anjam endegsi minjrçai. Niñgi e bul laña sqab di bolequja. ⁹Ariya niñgi nuñgo segi jejamu taqatqa keresaiamqa niñgi uña oiy. Niñgi tamo oiy. Niñgi sambala kumbra yqajqa are tulañ prugñgoqñqas di kumbra bolesai.

¹⁰Niñgi tamo ti uña ti unub qaji e na anjam endegsi merñgwai. E segi na merñgwasai. Tamo Koba a dego niñgi merñgwas. Anjam agiende. Uña nanği na nanço tamo nanği uratñjraib. ¹¹Ariya uña bei na aqa tamo uratqas di a olo tamo bei aiq. A laña soqñem. Saiamqa a na aqa tamo nami uratej qaji di olo eme. Tamo nanği dego nanço uña nanği uratñjraib.

¹²Niñgi qudei e na anjam endegsi merñgwai. Anjam endi Tamo Koba aqa anjam sai. E segi na merñgwai. Ni Kristen tamo. Ariya ino ñauñ a Kristen uña sai. Di unğum. Ni a urataim. A ni ombla sqa are soqñim ni a urataim. ¹³E uña nanği dego anjam di minjrçai. Ni Kristen uña. Ariya ino gumbuluñ a Kristen tamo sai. Di dego unğum. Ni a urataim. A ni ombla sqa are soqñim ni a urataim. ¹⁴Niñgi quiy. Tamo bei a Yesus qa aqa areqalo siñgilatosaiosim Kristen uña oqas. Kumbra dena a Kristen nanço miligiq aisim Qotei aqa jojomq di sqas. Uña bei dego a Yesus qa aqa areqalo siñgilatosaiosim Kristen tamo oqas. Kumbra dena a Kristen nanço miligiq aisim Qotei aqa jojomq di sqas. Degsi sosai qamu nanço anğro nanği Qotei aqa ñamgalaq di jiga ti so qamu. Ariya nanği Kristen nanço miligiq di unub deqa nanço anğro nanği Qotei aqa jojomq di unub. ¹⁵Ariya Kristen tamo bei aqa uña a Yesus qa aqa areqalo siñgilatosai deqa uña dena a uratqa marsim uratem. Tamo a deqa gulbe oqasai. Qotei na odyqas. Kristen uña dego aqa tamo a Yesus qa aqa areqalo siñgilatosai deqa tamo dena a uratqa marsim uratem. Uña a dego gulbe oqasai. Qotei na odyqas. Qotei a niñgi kalil koba na geregere lawo na sqajqa osiq metñgeqñu. Deqa niñgi ijo anjam di dauryiy. ¹⁶O Kristen uña, ni ino gumbuluñ Qotei aqa anjam minjimqa a are bulyqas kiyo sai kiyo di ni qalieqasai. O Kristen tamo, ni dego ino ñauñ Qotei aqa anjam minjimqa a are bulyqas kiyo sai kiyo di ni qalieqasai.

Qotei na iga gam segi segi dauryqa marsiq giltgej

¹⁷Qotei na nami iga gam segi segi dauryqa marsiq giltgej deqa iga gam di dauryoqñsim sqom. Gam kiye Qotei na iga dauryqa metgej qaji di segi dauryqom. Ijo anjam di e na Kristen tamo unğasari qure qure kalilq di unub qaji nanği minjre minjre laqñum. ¹⁸Niñgi qudei nami muluñ aisib sonabqa Qotei na niñgi metñgej deqa niñgi degsib soqñiy. Niñgi qudei nami muluñ aiyosai sonabqa Qotei na niñgi metñgej deqa niñgi dego degsib soqñiy. ¹⁹Niñgi nami muluñ aiyeb kiyo niñgi muluñ aiyosai kiyo di laña. Niñgi Qotei aqa dal anjam dauryqab di kumbra bole utru ti. ²⁰Iga nami kiyersim sonamqa Qotei na iga metgej degsim sqom. ²¹Niñgi qudei kañgal tamo sonabqa Qotei na niñgi metñgej. Ariya niñgi deqa are gulbeñgaiq. Niñgi kañgal tamo soqñiy. Bunuqna niñgi kañgal tamo sqa uratosib olo nuñgo segi wau ojqa gam soqñimqa degyiy. ²²Tamo nanği kañgal tamo sonabqa Qotei na metñjrej qaji nanği Tamo Koba aqa. Deqa nanği aqa ñamgalaq di kañgal tamo sosai. Dego kere tamo nanği kañgal tamo sosai sonabqa Qotei

na metnjrej qaji nanđi olo Kristus aqa kanđal tamo unub. ²³ Qotei a awai kobaquja na ninđi awainđej deqa ninđi mandam tamo bei aqa kanđal tamo saib. ²⁴ O ijo was kalil, iga nami kiyersim sonamqa Qotei na iga metgej degsim olo Qotei ombla sqom.

Pol a tamo unja osai qaji nanđi ti unja tamo osai qaji nanđi ti anjam minjrej

²⁵ Ariya e na tamo unja osai qaji nanđi ti unja tamo osai qaji nanđi ti anjam bei minjrqai. Anjam endi Tamo Koba aqa anjam sai. E ijo segi areqalo na nanđi minjrqai. Qotei a e qa dulej deqa e qalieonum, ijo anjam endi bole. ²⁶ E endegsi are qalonum. Bini bati endi gulbe kokba bqa jojomeqnu. Deqa ninđi kalil kiyersib unub degsib olo soqniy. ²⁷ Ninđi unja ti unub qaji ninđi degsib soqniy. Ninđi nunđo unja uratqa gam n̄amaib. Ninđi unja osai qaji ninđi dego degsib soqniy. Ninđi unja oqa are qalaib. ²⁸ Ninđi unja ti tamo ti oqab di ninđi une yosai. Dunđenge nanđi dego tamo oqab di nanđi une yosai. Ariya tamo unja ejunub qaji nanđi ti unja tamo ejunub qaji nanđi ti gulbe itoqnqab. Nanđi gulbe di itaib deqa e na anjam endi nanđi minjronum.

²⁹ O ijo was kalil, diño bati jojomoqo deqa e na ninđi endegsi mernđwai. Tamo unja ti unub qaji nanđi unja saiqoji so bul soqnebe. ³⁰ Tamo akameqnu qaji nanđi akamosai bul soqnebe. Tamo areboleboleinjreñnu qaji nanđi areboleboleinjrosai bul soqnebe. Tamo inđi inđi awaiyeqnu qaji nanđi inđi inđi saiqoji so bul soqnebe. ³¹ Tamo mandam qa inđi inđi qa waueqnu qaji nanđi inđi inđi qa wauosai bul soqnebe. Ninđi qalie, sokiñala mandam ti inđi inđi kalil ti torei koboekritqab.

³² Ijo are endegsi unu. Ninđi mandam qa inđi inđi qa are qaloqnaib. Ninđi qalie, tamo unja ti sosai qaji nanđi Tamo Koba aqa kumbra torei dauryqajqa are qaleqnu. Deqa kumbra kalil Tamo Koba a tulañ areareteqnu qaji di nanđi yeqnu. ³³ Ariya tamo unja ti unub qaji nanđi mandam qa inđi inđi qa are qaleqnu. Deqa kumbra kalil nanđo unja a areareteqnu qaji di nanđi yeqnu. ³⁴ Deqa nanđi areqalo aiye aiyelteqnu. Dunđenge nanđi ti unja tamo osai qaji nanđi ti dego Tamo Koba aqa kumbra torei dauryqajqa are qaleqnu. Deqa nanđi nanđo segi jejamu ti qununđ ti torei Qotei yekriteqnu. Ariya unja tamo ti unub qaji nanđi mandam qa inđi inđi qa are qaleqnu. Deqa kumbra kalil nanđo tamo a areareteqnu qaji di nanđi yeqnu. ³⁵ E ninđi aqaryainđwa osim deqa anjam di mernđgonum. E ninđi gulbe enđwa osim anjam di mernđgosai. Deqa ninđi quiy. Ninđi kumbra bole bole dauryoqsib gaigai Tamo Koba aqa wau ojoqniy. Mandam qa inđi inđi na ninđi titnđaiq.

³⁶ Tamo bei aqa dunđe a kobaqujaosim tamo oqa kereamqa a endegsi are qalqas, “Ijo dunđe a laña sqa keresai. Deqa unđum, a tamo em. E na a tamo oqa getentqasai.” A degsi are qalqas di kere. A une atosai. ³⁷ Ariya tamo bei aqa are miligiq di sinđilaosim marqas, “E bole qalieonum, ijo dunđe a laña sqa kere. Deqa e na getentqai. Yim a tamo oqasai.” A degsi marsimqa aqa segi areqalo dauryosim aqa dunđe getentqas di kere. A dego une atosai. ³⁸ Deqa tamo bei na aqa dunđe odyim a tamo oqas di a kumbra bole yqo. Ariya tamo bei na aqa dunđe getentim a tamo oqasai di a kumbra tulañ boledamu yqo.

³⁹ Unja bei aqa tamo a moyosaisoqnimqa unja dena a uratqa keresai. Aqa tamo a moyimqa a olo tamo bei oqa are soqnim a na oqa kere. Ariya a Kristen tamo segi em. ⁴⁰ Ijo areqalo agiende. A olo tamo bei oqa uratosim laña sqas di a areboleboleiyqas. Qotei aqa Mondor ijoq di unu deqa e anjam di ninđi mernđgonum.

8

Sulum atrainjro qaji inđi uyqajqa kumbra

¹ O ijo was kalil, e sulum atrainjro qaji inđi uyqajqa kumbra qa ninđi mernđwai. Bole, iga kalil powo ti unum. Ariya iga olo diqoqnsim gago segi ñam soqtoqnqom di uge. Iga qalaqalaiyo kumbra dauryosim gago Kristen was nanđi sinđilatnjroqnqom di kere.

² Tamo bei a marqas, “E powo ti unum.” A degsi marqo deqa iga qalieonum, aqa powo kereosaiunu. ³ Ariya tamo bei a Qotei qalaqalayoqnqas di Qotei a tamo deqa poiyyas.

⁴ Deqa e sulum atrainjro qaji ingi uyqajqa kumbra qa ningi endegsi mernjwai. Mandamq endi sulum nanngi unub di nanngi gisan qotei lanja sigiteqnub. Iga qalie, Qotei bole a segi qujai unu. Qotei bei sosai. ⁵ Tamo qudei nanngi mareqnub, “Qotei gargekoba unub. Tamo kokba dego gargekoba unub.” Tamo qudei nanngi degsib mareqnub di unngum. Lanq di, mandamq di qotei deqaji nanngi unub di lanja. ⁶ Iga qalieonum, Qotei qujai unu. A gago Abu. A ingi ingi kalil qa utru. Iga aqa segi tamo unngasari tintin unum. Tamo Koba qujai dego unu. Di Yesus Kristus. A ingi ingi kalil atelenej. Iga kalil aqaq dena nambile em.

⁷ Ariya Kristen qudei nanngi anjam deqa geregere poinjrosai unu. Nanngi nami ingi uyo elenjoqnsib gisan qotei nanngo sulum atrainjroqneb. Deqa bini nanngi ingi di uyqa oqnsib are gulbeinjreqnaqa endegsib are qaleqnub, “Iga sulum atrainjro qaji ingi di uyqom di iga sulum nanngi olo atrainjrobulqom. Dena iga une oqom.” Nanngi degsib are qaleqnub. ⁸ Bole, gago ingi uyo na iga Qotei aqa areq gilqa keresai. Iga ingi getentqom dena iga Qotei aqa nngalaq di une ti sqasai. Iga ingi uyqom dena iga tamo bole sqasai dego. ⁹ Ningi geregere are qaliy. Ningi ingi bei uyqa are soqnm uyyi. Di une sai. Ariya ningi ingi di uyibqa Kristen was qudei powo bole osai qaji nanngi ningi nunngsib dena ulonjosib uneq aiqab di uge. Deqa unngum, ningi ingi di uyaib.

¹⁰ Ningi powo bole ti unub qaji ningi sulum nanngo atra tal miligiq gilsib dia ingi uyoqnib Kristen was bei powo bole osai qaji a bosim ningi nunngsimqa a endegsi are qalqas, “Kristen was nanngi ingi di uyeqnub deqa unngum, e dego uyqai.” Osim a ulonjosim uneq aiqas. ¹¹ Nunngo powo dena ningi na was bei di powo bole osai qaji a uneq waiyonub. Ningi qalie, Kristus a was deqa moiyej. ¹² Deqa ningi quiy. Ningi na Kristen was nanngi uneq breinjrsib nanngo areqalo Kristus qa singilateb qaji di ugetetnjrqab di ningi Kristus dego une yonub. ¹³ Deqa e damu uyitqa dena ijo was a uneq aiqas di e olo damu uyqasai. Ijo was a ulonjosim uneq aiyaim deqa e damu uratqai.

9

Pol a Yesus aqa wau ojoqnej dena a silali osaiqnej

¹ Ningi ijo kumbra uniy. E tamo bei aqa sorgomq di sosai. E kumbra kiye yqa are soqnm e yqai. E Qotei aqa anjam maro tamo bole. E gago Tamo Koba Yesus unem. E aqa wau ojoqnem dena ningi are bulyeb. Ningi ijo kumbra deqa qaliesai kiyo? ² Tamo qudei nanngi mareqnub, “Pol a Qotei aqa anjam maro tamo bolesai.” Nanngi degsib mareqnub di unngum. Ningi segi e qa qalie. E nami Tamo Koba aqa anjam ningi merngonam qusib are bulyeb. Deqa ningi qalie, e Qotei aqa anjam maro tamo bole.

³ Tamo qudei nanngi ijo kumbra pegiyeqnub deqa e na kamba endegsi minjreqnum. ⁴ Iga Qotei aqa anjam mare mare laqnum dena iga silali osim gago segi ingi ti ya ti uyqa kere. ⁵ Iga unja oqa are soqnm Kristen unja osim laqnqa kere. Agi Pita a unja oqnsiq laqnu. A segi sai. Qotei aqa anjam maro tamo qudei ti Tamo Koba aqa was nanngi ti dego unja oqnsib laqnub. ⁶ Ningi quiy. Qotei aqa anjam maro tamo kalil nanngi silali wau uratoqnsib Qotei aqa wau ojeqnub. Deqa aqo Barnabas wo dego silali wau uratqa kere. ⁷ Ningi qalie, qoto tamo bei a qotqas di a silali oqas. A aqa segi silali wau ojqsai. Tamo bei a ingi yagwas di a ingi meli osim uyqas. Tamo bei a kaja nanngi taqatnjrqas di a mungum qaq osim uyqas.

⁸ E mandamq tamo nanngo areqalo dauryosim anjam di mernjosai. Anjam di Qotei aqa dal anjamq di dego unu. ⁹ Agi Moses a nami dal anjam bei endegsi nengrenyej, “Makau nanngi ingi nngi paraparaiyoqnsib aqa sau taqal ateqnub. Deqa nanngi ingi nngi aqa damu uyqa yoqnib ningi na nanngi saidnjraib.” O ijo was, Qotei a makau nanngi qa are qalsiq anjam di marej kiyo? Sai. ¹⁰ A iga qa osiqa anjam di marej. Od, Moses a iga qa

osiqa anjam di nenngrenyej. Ningi are qaliy. Tamo bei a inği yagwas di inği meliamqa a osim uyqas. Tamo bei a inği ñenği ñoqoryosim damu segitqas di a damu osim uyqas. ¹¹ O ijo was, iga Qotei aqa anjam qa ningi aqaryaingoqnem di nungo qunun qa. Deqa ningi na kamba jejamu qa inği inği qa iga aqaryaigwajqa merngwom di iga une yosai. Iga nungo are miligiq di Mondor aqa inği yagobulem. Inği di meliqo deqa ningi na olo otorosib jejamu qa inği inği egwajqa merngwom di iga une yosai. ¹² Tamo qudei nanği Qotei aqa anjam qa ningi aqaryaingeqñub deqa nanği nungoq dena olo silali inği inği yaingeqñub. Deqa iga dego nungoq dena silali inği inği yainğwa kere.

Ariya iga Kristus aqa anjam bole ugetaim deqa iga nungoq dena silali inği inği yainğwa uratem. Osim dena iga gulbe gargekoba qoboiyoqñem. ¹³ Atra tamo nanği atra talq dena inği oqñsib uyeqñub. Tamo nanği atra bijal taqateqñub qaji nanği atra bijalq dena atraiyqa wagme oqñsib uyeqñub. Ningi di qaliesai kiyo? ¹⁴ Dego kere Tamo Koba a endegsi marej, “Tamo nanği Qotei aqa anjam bole mare mare laqñub qaji nanği dena silali oqñsib nango segi inği awaiyoqñsib uyoqñqab.”

¹⁵ Ariya e nungo inği bei yainğwa osim anjam endi nenngrenjyosai. E nungoq dena silali inği inği yainğwa uratem agi bini unum. Degsi sosiy e moiqai. E ijo kumbra deqa tulan areboleboleibeqñu. Deqa tamo bei na ijo kumbra di olo uge qa maraiq. ¹⁶ E Yesus aqa anjam bole mare mare laqñum deqa e ijo segi ñam soqtqa keresai. Qotei na e qarinqej deqa e aqa anjam mare mare laqñqai. E wau di uratqa keresai. Uratqai di Qotei na e gulbe ebqas. ¹⁷ E ijo segi areqalo na Yesus aqa anjam mare mare laosaieqñum. E Qotei aqa wau tamo unum deqa e aqa areqalo dauryoqñsim aqa anjam mare mare laqñum. E ijo segi areqalo na Yesus aqa anjam mare mare laqñum qamu e dena silali inği inği eqñum qamu. ¹⁸ Deqa e awai kiye oqai? Ijo awai agiende. E Yesus aqa anjam bole mare mare laqñsim dena e silali oqa urateqñum. Ijo awai bole agide. Bole, e silali oqa kere. Ariya e oqa urateqñum. E lanğa tamo unğasari nanği Yesus aqa anjam bole minjre minjre laqñum. Ijo awai bole agide.

Pol a tamo unğasari kalil nango kanğal tamo soqnej

¹⁹ E kumbra kiye yqa are soqñim e yqai. E tamo bei aqa sorgomq di sosai. Di unğum, e ijo segi areqalo na tamo kalil nango sorgomq di sosim nanği kanğalnjqreñum. E degyeqñum. Di kiyaaqa? E tamo gargekoba nanği are bulyetnjroqñit Qotei na nanği elenqajqa deqa. ²⁰ Deqa e Juda nango kumbra dauryeqñum. Di kiyaaqa? E nanği are bulyetnjroqñit Qotei na nanği elenqajqa deqa. Tamo nanği dal anjam aqa sorgomq di unub qaji nango kumbra dego e dauryoqñsim dal anjam aqa sorgomq di sobulejunum. Bole, e segi dal anjam aqa sorgomq di sosai. Ariya e nango kumbra di dauryeqñum. Di kiyaaqa? E nanği are bulyetnjroqñit Qotei na nanği elenqajqa deqa. ²¹ Tamo nanği dal anjam saiqoji unub qaji nango kumbra dego e dauryoqñsim dal anjam saiqoji sobulejunum. Bole, e Qotei aqa dal anjam ti unum. Agi e Kristus aqa dal anjam aqa sorgomq di unum. Ariya e tamo nanği dal anjam saiqoji unub qaji nanği are bulyetnjroqñit Qotei na nanği elenqajqa deqa e nango kumbra dauryeqñum. ²² Tamo siñgila saiqoji unub qaji nango kumbra dego e dauryoqñsim siñgila saiqoji sobulejunum. Di kiyaaqa? E nanği are bulyetnjroqñit Qotei na nanği elenqajqa deqa. O ijo was ningi quiy. E tamo kalil nango sorgomq di sosim nango kumbra dauryeqñum. Di kiyaaqa? E nanği qudei are bulyetnjroqñit Qotei na nanği elenqajqa deqa. ²³ E Yesus aqa anjam bole qa are qaloqñsim deqa kumbra kalil di yeqñum. Deqa mondon Yesus na awai boledamu e ebqas. Tamo kalil Yesus aqa anjam bole qa nango areqalo siñgilateqñub qaji nanği dego awai di oqab.

Iga lanğ qure qaji awai oqajqa deqa gurgurqom

²⁴ E mandam tamo nango alan qa mernğwai. Tamo nanği gurguroqñsib bubuñeqñub di nanği awai oqajqa deqa. Ariya tamo qujai a segi na nanği kalil buñjrsim awai

oqas. Dego kere ningi lan qure qaji awai oqa marsib singila na gurguroqniy. ²⁵ Tamo gurgureqnuq qaji nanqi awai oqa marsib gurgur qalieqa osib nanqo segi jejamu qaloqnsib singilateqnuq. Deqa gurgur batiamqa nanqi singila na gurgurqab. Nanqo awai di mandam qaji awai. Deqa nanqo awai di koboqas. Ariya lan qure qaji awai iga oqa mareqnum di koboqasai. Di gaigai sqas. ²⁶ Deqa e ururoqnsim laja lanq di nam atosaieqnum. E awai bole di koqyoqnsim urureqnum. E qoto tamo bul unum deqa e laja lanq di ijo ban waiyosaieqnum. E tamo qalqajqa deqa ijo ban tijsim geregere waiyeqnum. ²⁷ E ijo segi jejamu qaloqnsim geregere taqatoqnsim dena e singila eqnum. Di yawo anjam. Aqa utru agiende. Tamo unqasari nanqi lan qure qaji awai oqajqa deqa e na Yesus aqa anjam bole nanqi minjre minjre laqnum. Ariya e segi dego awai di osaiam deqa e singila na waueqnum.

10

Iga kumbra uge uge dauryqajqa are prugwasai

¹ O ijo was ningi ijo anjam endeqa geregere poingem. Nami gago moma nanqi wadau sawaq di laqnaqqa Qotei a lanbi miligiq di sosiqa nanqi gam osornjroqnej. Bati di nanqi Yuwal Lent di gentosib mandam boleq aisib walwelosib gileb. ² Nanqi kalil Moses dauryeb deqa nanqi lanbi ti Yuwal Lent ti dena yanso obuleb. ³ Bati deqa Qotei aqa Mondor a lan goge na nanqi kalil ingi anainjreqnaq uyoqneb. ⁴ Ya dego Mondor na nanqi kalil anainjreqnaq uyoqneb. Mondor na nanqi meniñ bei osornjrnaqa meniñ dena ya branteqnaqa nanqi uyoqneb. Meniñ di wadau sawaq di nanqi daurnjrnsiq giloqnej. Meniñ di agi Kristus. ⁵ Ariya Qotei a nanqi qa arearetosaiqnej. Deqa a wadau sawaq di nanqi gargekoba ñumnaq moreñeb.

⁶ Qotei na nanqi ñumnaq moreñeb. Di kiyaaqa? Iga bini unum qaji iga ulaosim nanqo kumbra uge dauryqa are pruggaim deqa. ⁷ Deqa ijo was kalil, ningi gisan qotei nanqi qa louoqnaib. Agi gago moma qudei nanqi gisan qotei nanqi qa louoqneb. Qotei aqa anjam bei nanqi qa endegsib nengrenyeb unu, “Nanqi nanqo segi jejamu qa areboleboleinjreqnaq ingi ti ya ti uyoqnsib alanoqneb.” ⁸ O ijo was kalil, iga sambala kumbra dego yqasai. Agi gago moma qudei nanqi sambala kumbra yoqneb deqa bati qujai qa Qotei na 23,000 tamo unqasari nanqi ñumnaq moreñeb. ⁹ Iga Tamo Koba aqa singila laja tenemtqa osim a gisanjqasai dego. Agi gago moma qudei nanqi degyoqneb deqa Qotei na amal uge qarinjrnnaqa bosib nanqi uñinjrnab moreñeb. ¹⁰ Iga Qotei ñirinqasai dego. Agi gago moma qudei nanqi degyoqneb deqa Qotei na padalto qaji lan angro bei qarinyonaq aisiq nanqi padaltjrej.

¹¹ Qotei na gago moma nanqi degsi ñolawotnjrej. Onaqa Moses a anjam di nengrenyonaq soqnej. Iga diño bati jojomyonum deqa iga anjam di sisiosim ulaosim gago moma nanqo kumbra uge dauryqa uratqom. ¹² Tamo bei a endegsi are qalqas, “E singila na tigelejnum.” Ariya a olo geregere nam ateme. A ulonqsim uneq aiyo uge. ¹³ Gulbe kalil nunqoq di branteqnu qaji di mandam tamo kalil nanqoq di dego branteqnu. Qotei a tamo bole unu deqa a ningi uratjgwasai. A marimqa gulbe di aqa singila na nunqo singila bunjqasai. Qotei na gam waqtetjgoqnimqa ningi gulbe di britoqnsib singila na tigelesqab.

Iga Qotei bole ti mondor uge nanqi ti turtnjrsim binjnrqa keresai

¹⁴ Deqa ijo was bole, ningi gisan qotei nanqi qa louoqnaib. Ningi nanqi torei uratnjrsib isaq giliy. ¹⁵ Ningi powo ti unub deqa e na anjam di ningi mernqonum. Deqa ningi ijo anjam di qusib geregere pegiyiy. ¹⁶ E ningi bengem qa anjam mernqwai. Iga Qotei pailyoqnsim wain gambañ uyeqnum di iga Kristus aqa len aiyej qaji deqa are qaloqnsim a ombla korooqnsim uyeqnum. Iga bem gingenyoqnsim uyeqnum di iga Kristus aqa jejamu qa are qaloqnsim a ombla korooqnsim uyeqnum. ¹⁷ Bem qujai unu agi Kristus aqa jejamu. Deqa iga kalil koba na korooqnsim bem qujai di uyeqnum. Iga kalil Kristus

aqa jejamu qujai. ¹⁸ Ningi Israel nanngo kumbra qa are qaliy. Israel nanngi atra bijalq di damu koitoqnsib oto bei Qotei atraiyoqnsib olo oto bei uyeqnuub. Nanngo kumbra dena nanngi Qotei ombla korooqnsib damu uyeqnuub.

¹⁹ Sulum nanngi qotei bole edegaib. Sulum atrainjro qaji ingi di atraiyqa ingi bole edegaib. ²⁰ Ingi di sawa bei bei qaji nanngi na oqnsib mondor uge nanngi atrainjreqnuub. Nanngi Qotei bole atraiyosaieqnuub. Nanngi Qotei qaliesai deqa nanngi kumbra di yeqnuub. Deqa ijo was ningi kumbra di uratiy. Uratqasai di ningi mondor uge nanngi ti beteqab. ²¹ Ningi Tamo Koba aqa wain gambañ ti mondor uge nanngo wain gambañ ti di turtoqnsib dena uyoqnaib. Ningi Tamo Koba aqa atra bijal ti mondor uge nanngo atra bijal ti di dego turtoqnsib dena uyoqnaib. ²² Iga kumbra degyqom di iga Tamo Koba aqa are ugetetim a iga qa minjin oqwas. Gago singila na Qotei aqa singila bunyqa kere e? Keresai.

Iga bati gaigai Qotei aqa ñam soqtoqnqom

²³ Kristen qudei nanngi mareqnuub, “E kumbra gargekoba yqa kere. Dal anjam na getentosai.” Di nanngi bole mareqnuub. Ariya iga kumbra qudei yoqnqom dena iga aqaryaiqwa keresai. Od, iga kumbra gargekoba yqa kere. Ariya iga kumbra qudei yoqnqom dena iga singilaqasai. ²⁴ Iga gago segi jejamu aqaryaiyqajqa are qalqasai. Iga tamo kalil nanngi qa are qaloqnsim nanngi aqaryainjroqnqom.

²⁵ Ningi ingi qarinyo sawaq dena damu awaiyoqnsib uyoqniy. Damu di nami tamo qudei na sulum atrainjroqneeb kiyo sai kiyo ningi deqa nenemoqnaib. Ningi oqnsib uyoqniy. Ningi nungo are miligiq di qalieonub, kumbra di bole. ²⁶ Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, “Mandam endi Tamo Koba aqa segi mandam.

Ingi ingi kalil mandamq endi unub qaji di dego Tamo Koba aqa.”

²⁷ Deqa tamo bei Yesus qaliesai qaji a na ingi goisim ningi metngimqa ningi a ombla gilqa are soqnim giliy. Gilsib ingi kalil a na anaingwas qaji di ningi osib uyiy. Ningi deqa nenemoqnaib. Ningi nungo are miligiq di qalieonub, kumbra di bole. ²⁸ Ariya Kristen was bei na ningi merngwas, “Ingi di sulum atrainjro qaji ingi.” Degsi merngimqa ningi was deqa are qalsib ingi di osib uyaib. Ningi uyqab di ningi unetqab. ²⁹ Bole, ningi une yosai. Ariya tamo anjam merngwo qaji a are qalqas, ningi une yonub. E deqa ningi merngonum.

Ariya Kristen was deqaji bei sosaiamqa e ingi uyqa are soqnim uyqai. Di e une yosai. Kiyaga e tamo bei aqa areqalo dauryosiy ingi getentqai? ³⁰ E Qotei pailyosiy ingi di uyqai di tamo bei a kiyaga e misilinqbas?

³¹ Deqa ningi ingi ti ya ti uyqa oqnsib Qotei aqa ñam soqtoqnsib uyoqniy. Ningi kumbra bei yqa oqnsib Qotei aqa ñam soqtoqnsib yoqniy. ³² Ningi na Juda ti Grik ti Qotei aqa segi tamo ungasari nanngi ti uneq breinjraib. ³³ Ningi e nubiy. E na tamo ungasari kalil nanngi kumbra bole bole enjreqnam nanngi e qa areboleboleinjreqnu. E ijo segi jejamu aqaryaiyqajqa are qalosaieqnum. E tamo ungasari gargekoba nanngi Qotei na elenqajqa deqa are qaloqnsim aqaryainjreqnum.

11

¹ Ningi ijo kumbra kalil dauryoqniy. Agi e segi Kristus aqa kumbra kalil dauryeqnum dego kere.

Unja nanngo gate kabutqajqa kumbra

² E qalieonum, ningi gaigai e qa are qaloqnsib anjam kalil e nami merngoqnem qaji di geregere dauryeqnuub. Deqa e ningi qa tulan areboleboleibeqnu. ³ Ariya ningi ijo anjam bei dego qusib poingem. Ningi qalie, tamo kalil nanngo gate di Kristus. Unja nanngo gate di tamo nanngi. Kristus aqa gate di Qotei. ⁴ Deqa tamo nanngi pailyqa osib kiyo anjam palontqa osib kiyo nanngi gate tatal ataib. Nanngi gate tatal atqab di nanngi nanngo gate jemai yqab. Nanngo gate agi Kristus. ⁵ Ariya unja nanngi pailyqa osib kiyo anjam palontqa osib

kiyo nanġi nanġo gate kabutebe. Uña a aqa gate kabutqasai di a aqa gate jemai yqas. Osim a uña qudei nanġo gate banġa toreġ milalteqnu qaji nanġi bul sqas. ⁶ Deqa a aqa gate kabuteme. A aqa gate kabutqa asgiyqas di unġum, a aqa gate banġa dego gentosim milalteme. Ariya a dena jemaiyqa uratqas di a aqa gate kabuteme. ⁷ Tamo nanġi nanġo gate kabutaib. Di kiyaaqa? Nanġi Qoteġ sigitoqnsib aqa ñam ti siġila ti boleq ateqnub. Ariya uña nanġi nanġo segi tamo nanġo ñam ti siġila ti boleq ateqnub.

⁸ Qoteġ a uña aqa tanu osiqa dena tamo gereiyosai. A tamo aqa tanu osiqa dena uña gereiyej. ⁹ Qoteġ a uña qa are qalsiqa tamo gereiyosai. A tamo qa are qalsiqa uña gereiyej. ¹⁰ Deqa uña nanġi nanġo segi gate kabutebe. Nanġi degyqab di lan anġro nanġi unsib marqab, “Bole, nanġi nanġo segi tamo nanġo sorgomq di unub.”

¹¹ Tamo Koba aqa areqalo endegsi unu. Uña nanġi nanġo segi qa sai. Tamo nanġi dego nanġo segi qa sai. ¹² Qoteġ a tamo aqa tanu osiqa dena uña gereiyej deqa uña nanġi tamo nanġo. Tamo nanġi uña nanġoq dena ñambabeqnu deqa tamo nanġi uña nanġo. Ariya Qoteġ a segi qujai iġi iġi kalil qa utru.

¹³ Uña a aqa segi gate kabutosaiosim Qoteġ pailyqas di kumbra bole e? Niġi segi mariy. ¹⁴ Iga qalie, tamo nanġi gate mariñ uratqab di kumbra bolesai. ¹⁵ Ariya uña nanġi gate mariñ uratqab di bolequja. Di nanġo wala bole. Nanġo gate mariñ di Qoteġ na enjroqnsiq dena nanġo gate kabuteqnu. ¹⁶ O ijo was kalil, tamo bei a ijo anjam deqa ñiriñosim gotrañyaiq. A gotrañyqas di a endegsi poiyem, iga kumbra bei dauryosaieqnum. Qoteġ aqa tamo unġasari qure qure kalilq di unub qaji nanġi dego kumbra bei dauryosaieqnu.

Korin Kristen nanġi louqa korooqnsibqa kumbra uge babteqnu

¹⁷ Ariya e nuġo kumbra qudei qa areboleboleibosaieqnu. E deqa niġi merġwai. Niġi Qoteġ louqa korooqnsibqa niġi kumbra bole babtosaieqnu. Niġi kumbra uge babteqnu. ¹⁸ E mati deqa niġi merġwai. E anjam endegsi quem. Niġi Qoteġ louqa korooqnsibqa niġi pupooqnsibqa anjam na qoteqnu. E anjam di qusim endegsi are qalem, “Bole, nanġi degyeqnu.” ¹⁹ O was niġi pupoeqnu di kere. Niġi puposai qamu tamo yai nanġi Qoteġ aqa kumbra geregere dauryeqnu di niġi qaliesai qamu. ²⁰ E quem, niġi koroeqnu di niġi Tamo Koba a qa are qalsib iġi uyqajqa deqa koroosaieqnu. ²¹ Niġi qudei qunjan bolet deqa niġi namo boqnsib Qoteġ tal miligiq di iġi uyekriteqnu Kristen was qudei nanġi bunu boqnsib mamnjreqnu. Niġi qudei koroq di wain koba dego uyoqnsib nanarieqnu. ²² Nuġo kumbra dena niġi Qoteġ tal ugetoqnsib tamo iġi saiġoji nanġi jemai enjreqnu. Nuġo segi segi tal unu deqa niġi mati nuġo talq di iġi ti ya ti uysib bunuqna bosib Qoteġ louqa korooiy. Ariya niġi degyosaieqnu. Deqa e anjam kiyersiy merġwai? E nuġo kumbra deqa areboleboleibeqnu degsi merġwai e? Sai. E degsi merġwasai.

Pol a beġgem qa anjam marej

²³⁻²⁴ Ariya beġgem qa anjam e nami merġgem qaji di olo merġwai. Anjam di Tamo Koba Yesus na merbonaq quem. Anjam agiende. Nami Judas na Yesus osiq jeu tamo nanġo banq di atej. Qolo qujai deqa Yesus a bem osiqa Qoteġ pailyosiqa bem di ġiġenjosiq aqa anġro nanġi enjrsiq minjrej, “Endi ijo jejamu. E na niġi aqaryaiġwa osim deqa enġonum. Deqa niġi osib uyiy. Bunuqna niġi gaigai uyoqnsib e qa are qaloqniy.” ²⁵ Degsi minjrnaqa nanġi bem uynab kobonaqa a na olo wain gamban osiq Qoteġ pailyosiqa minjrej, “Wain gamban endi ijo leñ. Leñ di aisim Qoteġ aqa anjam bunuj siġilatqas. Deqa niġi osib uyiy. Bunuqna niġi gaigai uyoqnsib e qa are qaloqniy.” ²⁶ O ijo was, niġi Yesus aqa anjam deqa are qaloqnsib bati gaigai bem ti wain gamban ti di uyoqnsib anjam endegsib palontoqniy, “Tamo Koba a jaqatiñ osiq moiyej.” Palontoqnsib soqniñ mondoñ a olo bqas.

Niġi bem ti wain ti uyqa osibqa niġi mati nuġo segi so peleiyy

²⁷ Deqa tamo bei a Tamo Koba Yesus aqa bem ti wain gamban ti uyqa osimqa a kumbra uge bei yqas di a Yesus aqa jejamu ti len ti ugetqas. Dena a une yqas. ²⁸ Deqa tamo bei a bem ti wain gamban ti uyqa osimqa a mati aqa segi so peleiyosim di a uyem. ²⁹ A Yesus aqa jejamu geregere peleiyosaiosim bem ti wain gamban ti uyqas di a une yqas. Deqa Qotei na a kamba gulbe yqas. ³⁰ Utru deqa ningi gargekoba singila saiqoji sosib maingeqnu. Osib ningi qudei moreneqnu. ³¹ Iga gago segi segi so geregere peleiyosim bem ti wain gamban ti uyqom di iga unetqasai. Deqa Qotei na iga gulbe egwasai. ³² Tamo Koba a gago kumbra uge qudei qa iga pegigoqnsiq gulbe egeqnu. Di a iga tingitwajqa deqa. Yim mondon iga tamo kalil mandamq endi unub qaji nanqi ti une osim padalqasai.

³³ Deqa ijo was kalil, ningi bem ti wain gamban ti uyqa korooqnsibqa ningi urur uyaib. Ningi nungo Kristen was nanqi qa tariñoiy. ³⁴ Ningi qudei mamngimqa ningi mati nungo segi talq di ingi uysib bunuqna bosib korooiy. Ningi namo bosib koroosib Qotei tal miligiq di ingi koba uyekritaib. Ningi degyqab di ningi une yqab. Deqa Qotei na kamba ningi gulbe engwas.

Ijo anjam qudei e mati nenngrenyqasai. Bunuqna e nungoq bosiy anjam di nungo ulatamuq di gereiyqai.

12

Qotei aqa Mondor na iga singila segi segi egeqnu

¹ O ijo was, Qotei aqa Mondor na iga singila segi segi egeqnu. E deqa ningi merngit quiy. ² Ningi qalie, nami ningi Qotei qalieosaisonabqa gisan qotei nanqi na ningi titngeqnaqna ningi nanqi daurnjroqneb. Gisan qotei nanqi di anjam marqa keresai. ³ Deqa ningi endegsi poingem. Qotei aqa Mondor a tamo bei aqa medabu singilatetimqa a endegsi marqa keresai, “Yesus a tamo uge.” Tamo bei a Mondor Bole ti sqasai di a endegsi marqa keresai, “Yesus a Tamo Koba.”

⁴ Mondor na iga singila segi segi egeqnu ariya Mondor qujai segi unu. ⁵ Iga wau segi segi ojeqnum ariya Tamo Koba qujai segi unu. ⁶ Qotei na iga kumbra segi segi egeqnu ariya Qotei qujai dena iga kalil keretgeqnu. ⁷ Mondor na iga segi segi aqaryaigeqnu. Di kiyaga? Iga na Kristen tamo ungasari kalil nanqi geregereinjqajqa deqa. ⁸ Mondor na tamo qudei nanqi aqaryainjreqnu deqa nanqi Qotei aqa powo babteqnu. Mondor qujai dena tamo qudei nanqi aqaryainjreqnu deqa nanqi Qotei aqa qalie babteqnu. ⁹ Mondor qujai dena tamo qudei nanqi aqaryainjreqnu deqa nanqi Yesus qa nanjo areqalo tulan singilaboleteqnu. Mondor qujai dena tamo qudei nanqi aqaryainjreqnu deqa nanqi tamo mainjro qaji nanqi boletnjreqnu. ¹⁰ Tamo qudei nanqi Qotei aqa manwa babteqnu. Tamo qudei nanqi Qotei aqa medabu oqnsib anjam palonteqnu. Tamo qudei na mondor kalil nanqi peginjroqnsib mareqnu, “Mondor nanqi di bole. Mondor nanqi di uge.” Tamo qudei nanqi mej bulyoqnsib qure utru segi segi nanjo anjam mareneqnu. Tamo qudei nanqi qure utru segi segi nanjo anjam di quoqnsib damu poinjreqnaqa ubteqnu. ¹¹ Ariya Mondor qujai dena aqa segi areqalo na tamo nanqi segi segi keretnjreqnaqa nanqi wau di yeqnu.

Iga kalil Kristus aqa jejamu qujai

¹² Tamo kalil nanqi segi segi jejamu qujai. Nanjo ban ti singa ti namdamu ti dabkala ti osib jejamu qujaiq di turtosib unub. Kristus a dego degsi unu. ¹³ Agi Mondor qujai na iga kalil yansgobulosiqa turtgej deqa iga kalil jejamu qujaiq di unum. Iga qudei Juda. Iga qudei Grik. Iga qudei kangal tamo. Iga qudei kangal tamo sai. Di unqum. Iga kalil Mondor qujai osim ya jumbumq dena ya uyobuleqnum.

¹⁴ Gago jejamu miligiq di ban segi sosai. Singa segi sosai. Ban ti singa ti namdamu ti dabkala ti kalil jejamu qujaiq di turtosib unub. ¹⁵ Singa a marqas, “E ban sai. Deqa e

jejamu miligiq di sosai. Ban a segi unu.” Di bolesai. Singa a dego jejamu miligiq di unu. ¹⁶ Dabkala a marqas, “E namdamu sai. Deqa e jejamu miligiq di sosai. Namdamu a segi unu.” Di dego bolesai. Dabkala a dego jejamu miligiq di unu. ¹⁷ Gago jejamu a namdamu segi sqas di iga kiyersim anjam quqwom? Keresai. Gago jejamu a dabkala segi sqas di iga kiyersim ingi quleqqwas? Di dego keresai. ¹⁸ Gago jejamu a degsi sosai. Qotei na ban ti singa ti namdamu ti dabkala ti osiqa jejamu qujaiq di atelenej unub. A aqa segi areqalo na degyej. ¹⁹ Gago jejamu a namdamu segi sqas kiyo, a ban segi sqas kiyo, a singa segi sqas kiyo di gago jejamu a kiyersi sqas? A bole sqa keresai. ²⁰ Gago jejamu a degsi sosai. Ban ti singa ti namdamu ti dabkala ti kalil jejamu qujaiq di turtosib unub.

²¹ Namdamu na ban minjqas, “Ni ulan. E segi wauqa kere.” Degsi minjqas keresai. Gate na singa minjqas, “Ni ulan. E segi wauqa kere.” Degsi minjqas keresai. ²² Nanngi kalil jejamu qujaiq di unub. Bole, nanngi qudei singila kiñala unub. Ariya nanngi wau bole yeqnub deqa iga na nanngi uratnjrqas keresai. ²³ Iga nanngi qudei kiñala bolesai qa mareqnum. Ariya iga na olo nanngi gereinjreqnum. Nanngi qudei iga jemai qa mareqnum. Ariya iga olo gara na nanngi kabutnjreqnum. ²⁴ Nanngi qudei uno boledamu deqa iga na nanngi kabutnjrosaeqnum. Ariya Qotei na nanngi kalil jejamu qujaiq di atelenej unub. Deqa nanngi qudei ñam saiwoji unub qaji di Qotei na olo ñam soqtetnjreqnu. ²⁵ Gago jejamu a poelenaim deqa Qotei a degyeqnu. Deqa jejamu miligiq di nanngi segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yeqnub. ²⁶ Bei a jaqatin oqas di nanngi kalil dego jaqatin oqab. Bei a ñam koba oqas di nanngi kalil a ombla areboleboleinjrqas.

²⁷ Ningi kalil Kristus aqa jejamu qujai. Ningi segi segi aqa jejamu miligiq di unub. ²⁸ Qotei na Kristen tamo ungasari nanngi wau segi segi enjreqnu. Nanngi qudei a na qarinjreqnaqa nanngi aqa anjam mare mare laqnub. Nanngi qudei a na wau enjreqnu deqa nanngi aqa medabu oqnsib anjam palonteqnub. Nanngi qudei a na wau enjreqnu deqa nanngi aqa anjam plalteqnub. Nanngi qudei a na singila enjreqnu deqa nanngi aqa manwa babteqnub. Nanngi qudei a na singila enjreqnu deqa nanngi tamo mainjro qaji nanngi boletnjreqnub. Nanngi qudei a na wau enjreqnu deqa nanngi na tamo ungasari nanngi aqaryainjreqnub. Nanngi qudei a na Kristen gate atelenejqu deqa nanngi na aqa wau taqateqnub. Nanngi qudei a na menj bulyetnjreqnu deqa nanngi qure utru segi segi nanngo anjam mareleneqnub. ²⁹ Deqa e ningi endegsi nenemngwai. Qotei na nanngi kalil qarinjreqnaqa nanngi aqa anjam mare mare laqnub e? Sai. Nanngi kalil Qotei aqa medabu oqnsib anjam palonteqnub e? Sai. Nanngi kalil Qotei aqa anjam plalteqnub e? Sai. Nanngi kalil Qotei aqa manwa babteqnub e? Sai. ³⁰ Nanngi kalil tamo mainjro qaji nanngi boletnjreqnub e? Sai. Nanngi kalil menj bulyoqnsib qure utru segi segi nanngo anjam mareleneqnub e? Sai. Nanngi kalil qure utru segi segi nanngo anjam di quoqnsib damu poinjreqnaqa ubteqnub e? Di dego sai. Qotei na nanngi kalil wau segi segi enjreqnu. ³¹ O ijo was, Mondor aqa singila segi segi kalil di bolequja. Ningi singila di oqajqa are qaloqniy.

Iga qalaqalaiyo kumbra dauryqom

Ariya kumbra tulan boledamu bei e na ubtosiy ningi merngit quiy.

13

¹ Kumbra boledamu di agi qalaqalaiyo kumbra. Ningi quiy. E menj bulyosiy qure utru segi segi nanngo anjam kiyo lan angro nanngo anjam kiyo maroqnqai ariya e qalaqalaiyo kumbra dauryqasai di ijo anjam maro di bolesai. Ijo anjam maro di lan noul bulosim qatronkobaqas. Osim gruma bul lan anjam atqas. ² E Qotei aqa medabu osiy anjam palontoqnqai kiyo, e Qotei aqa uli anjam kalil qalieosiy utru babtelenqai kiyo, e qalie koba ti sqai kiyo, e Qotei qa ijo areqalo tulan singilaboletosiy dena mana kobaquja minjitqa a ijo anjam dauryosim tigelosim sawa beiq gilqas kiyo ariya e qalaqalaiyo kumbra dauryqasai di ijo kumbra kalil di Qotei aqa namgalaq di bolesai. ³ E ijo ingi ingi

kalil elenjosiy tamo sougetejunub qaji nanği jeisiy enjrqai kiyo, e ijo segi jejamu osiy jeu tamo nanço banq di atitqa nanği na osib nıamyuwo na koitqab kiyo ariya e qalaqalaiyo kumbra dauryqasai di ijo kumbra kalil dena e yala aqaryaibqa keresai.

⁴ Tamo unğasari nanği qalaqalaiyo kumbra dauryqab di nanği gaigai lawo na sqab. Sosib tamo kalil nanği kumbra bole enjroqnqab. Tamo bei a ñoro koba ti soqnim nanği a qa are ugeinjrqasai. Nanği nanço segi ñam soqtqasai dego. ⁵ Nanği diqoqnsib sqasai. Nanği nanço segi jejamu aqaryaıyqajqa are qalqasai. Nanği urur njirinqasai. Tamo bei na nanği kumbra uge enjrimqa nanği deqa a kambatqasai. ⁶ Nanği kumbra uge qa areboleboleinjrqasai. Nanği kumbra bole qa areboleboleinjrqnqas. ⁷ Nanği gulbe kalil qoboiyoqnsib singila na tigelesqab. Sosib gaigai Qotei qa nanço areqalo singilateqnsib a qa tariñoqnqab.

⁸ Qalaqalaiyo kumbra di koboqa keresai. Tamo qudei nanği Qotei aqa medabu oqnsib aqa anjam palonteqnub. Wau di koboqas. Tamo qudei nanği qure utru segi segi nanço anjam mareleñeqnub. Wau di dego koboqas. Tamo qudei nanği Qotei aqa qalie babteqnub. Wau di dego koboqas. ⁹ Bole, iga qalie ti unum. Ariya gago qalie di oto oto deqa iga truquigeqnu. Iga Qotei aqa medabu oqnsim anjam palonteqnum. Anjam di dego oto oto deqa iga truquigeqnu. ¹⁰ Mondon Yesus a olo bosim ingi ingi kalil keretimqa bati deqa qalie ti anjam ti iga truquigeqnu qaji di torei koboqas. ¹¹ Nami e anğro kiñala sosimqa e anğro kiñilala nanço anjam ti powo ti areqalo ti oqnsim walweloqnem. Ariya bunuqna e tamo kobaqujaosimqa e anğro kiñilala nanço kumbra di uratem. ¹² Dego kere bini iga Qotei aqa kumbra geregere qalieosai unum. Gago qalie di oto oto deqa iga truquigeqnu. Iga ya qolbiq di gago ulatamu geregere unqa keresai dego kere iga Qotei aqa kumbra geregere qalieosai unum. Mondon iga Qotei aqa ulatamu unsimqa bati deqa iga a qa geregere qalieqom. A iga qa geregere qalieeqnu dego kere iga kamba a qa geregere qalieqom. ¹³ Iga Qotei qa gago areqalo singilateqnum kumbra di gaigai sqas. Iga Qotei qa tariñeqnum kumbra di dego gaigai sqas. Qalaqalaiyo kumbra di dego gaigai sqas. Ariya qalaqalaiyo kumbra di tulan boledamu. Qalaqalaiyo kumbra dena kumbra kalil tulan bunñrejunu.

14

Iga Qotei aqa anjam palontqom di wau bolequja

¹ Deqa ijo was kalil, ninği gaigai qalaqalaiyo kumbra dauryoqniy. Osib wau kalil Qotei aqa Mondor na ninği engeqnu qaji di yqajqa tulan singilaoqniy. Wau boledamu bei agiende. Ninği Qotei aqa medabu oqnsib anjam palontoqniy. ² Ninği qalie, tamo nanği meñ bulyoqnsib qure utru segi segi nanço anjam mareqnub di nanği Qotei segi minjeqnub. Nanği tamo nanği minjrosaieqnub. Mondor na nanği singila enjreqlaqa nanği uli anjam mareqnub. Deqa tamo bei a qusim poiyqa keresai. ³ Ariya Qotei aqa medabu o qaji tamo nanği anjam aqa damu babteqnub di tamo nanği quoqnsib poinjreqnu. Deqa anjam dena nanği singilatnjroqnsiq nanği kumbra bole yqajqa are tigeltetnjroqnsiq nanço are miligi latetnjreqnu. ⁴ Tamo nanği meñ bulyeqnub di nanği nanço segi are miligi singilateqnub. Ariya Qotei aqa medabu o qaji tamo nanği anjam aqa damu babteqnub di nanği na Kristen kalil nanği dego singilatnjreqnub. ⁵ Ijo are endegsi unu. Ninği kalil meñ bulyoqnqab di bole. Ariya ninği Qotei aqa medabu oqnsib anjam palontoqnqab di tulan bolequja. Ninği quiy. Tamo bei a meñ bulyosim qure utru bei nanço anjam marim tamo bei a kamba anjam di aqa damu poiyim ubtqas di kere. Anjam dena Kristen kalil nanği singilatnjrqas. Ariya anjam ubtqajqa tamo bei sqasai di meñ bulyo tamo a anjam maraiq. Aqa anjam dena Kristen nanği singilatnjrqasai. ⁶ O ijo was, ninği ijo anjam endeqa are qaliy. E nunçoq bosiy meñ bulyosiy qure utru bei nanço anjam mernğit ninği qusib poingwasai di anjam dena ninği kiyersim aqaryaingwas? Keresai. Ariya e Qotei aqa uli anjam bei ubtosiy mernğitqa kiyo, Qotei aqa qalie bei

babtitqa kiyo, Qotei aqa medabu osiy anjam palontitqa kiyo, anjam bei plaltitqa kiyo ningi qusib poingwas di bolequja. Anjam dena ningi aqaryaingwas.

⁷ Ingi qudei nambile sosai qaji e deqa ningi merngit quiy. Tamo bei na yumba qamimqa kiyo gombin anjamimqa kiyo ariya aqa anjam ato di jagwa na osi taqal waiyqas di iga kiyersim aqa lou poigwas? Di keresai. ⁸ Tamo nanngi qoto qa gilqa marsib gul anjamibqa ariya gul aqa anjam ato di jagwa na osi taqal waiyqas di tamo yai nanngi qoto qa gilqab? Tamo dego bei sosai. ⁹ Dego kere ningi menj bulyosib qure utru bei nanngo anjam marqab di tamo nanngi kiyersib qusib poinjqas? Keresai. Nunngo anjam di dego jagwa na osi taqal waiyobulqas. ¹⁰ Bole, mandamq endi qure utru segi segi nanngo anjam gargekoba unub. Anjam kalil di damu ti. ¹¹ Ariya tamo bei na qure utru bei nanngo anjam e merbim qusiy aqa damu poibqasai di a e qa marqas, “A yaun tamo.” Yim deqa e kamba a qa marqai, “A dego yaun tamo.” ¹² O ijo was kalil, e qalieonum, ningi Qotei aqa Mondor aqa wau ojqajqa tulan arearetngqnu. Deqa ningi na Kristen nanngi singilatnjrqajqa wauoqniy.

Menj bulyo kumbra

¹³ Ariya nunngo ambleq di tamo bei a menj bulyosim qure utru bei nanngo anjam marqa osimqa a mati endegsi Qotei pailyem, “O Abu, ni na powo ebimqa e anjam endi marsiy olo aqa damu ubtqai.” ¹⁴ Ningi are qaliy. E menj bulyosiy qure utru bei nanngo anjam na Qotei pailyqai di ijo mondor ijo are miligiq di unu qaji a segi pailyimqa ijo areqalo a lanja quqwas. ¹⁵ Deqa e endegyqai. E ijo mondor ti ijo areqalo ti turtosiy pailyoqnqai. E ijo mondor ti ijo areqalo ti turtosiy louoqnqai dego. ¹⁶ Ni ino mondor na segi Qotei pailyosim binijqam di tamo lanaj bei a sosim ino pailyo di poiyqasai. Deqa a endegsi marqa keresai, “Ni bole maronum.” ¹⁷ Bole, ni Qotei pailyoqnsim binijyeqnum di bolequja. Ariya tamo bei a ino pailyo poiyqasai di ino pailyo dena a singilatqa keresai. ¹⁸ E ningi kalil tulan bunqosim bati gargekoba menj bulyeqnum. Deqa e Qotei minjeqnum, “Keretonum.” ¹⁹ Ariya Kristen nanngi Qotei louqa koroesoqniqbqa e nanngo koroq di anjam truquyala segi minjroqnit nanngi qusib poinjqas di tulan bolequja. E menj bulyosiy qure utru segi segi nanngo anjam olekoba totoryosiy nanngi minjroqnit nanngi poinjqasai di bolesai.

²⁰ O ijo was kalil, ningi angro kiñilala nanngi bulosib nanarioqnaib. Ningi tamo bole bole nanngi bulosib areqalo bole na soqniy. Ningi angro mom nanngi dego bulosib kumbra uge qa nanariosib soqniy. Ningi qalie, angro mom nanngi kumbra uge qa poinjrosaiqnu. ²¹ Qotei aqa dal anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, “Tamo Koba a marqo, ‘E qure utru bei bei nanngo menj na ningi anjam merngit ningi ijo anjam quetbqasai.’” ²² Deqa ijo was, menj bulyqajqa kumbra di aqa utru agiende. Kumbra dena Qotei na tamo unqasari a qa nanngo areqalo singilatosaieqnu qaji nanngi aqa manwa osornjreqnu. Tamo unqasari a qa nanngo areqalo singilateqnu qaji nanngi qa sai. Ariya Qotei aqa medabu o qaji tamo nanngi anjam palontqajqa kumbra di aqa utru agiende. Kumbra dena Qotei na tamo unqasari a qa nanngo areqalo singilateqnu qaji nanngi aqa manwa osornjreqnu. Tamo unqasari a qa nanngo areqalo singilatosaieqnu qaji nanngi qa sai.

²³ Deqa Kristen koroq di ningi kalil menj bulyoqnsib qure utru segi segi nanngo anjam maroqnqab di bolesai. Ningi degyqab di tamo lanaj qudei kiyo tamo qudei Qotei qaliesai qaji nanngi kiyo nunngo koro miligiq gilsib nunngo anjam di qusib ningi qa marqab, “Nanngi nanarionub deqa anjam di mareqnu.” ²⁴ Ariya ningi kalil Qotei aqa medabu oqnsib anjam palontqanqab di tamo bei Qotei qaliesai qaji kiyo tamo lanaj bei kiyo a nunngo koro miligiq gilsim nunngo anjam di qusim a poiyqas. Yim anjam dena aqa are qametim a aqa une qa geregere qalieqas. ²⁵ Osim aqa areqalo uge kalil aqa are miligiq di uliejunu qaji di boleq atsim singa pulutosim Qotei aqa ñam soqtosim ningi merngwas, “Bole, Qotei a nunngo ambleq endi unu.”

Qotei louqajqa kumbra

²⁶ Deqa ijo was, ningi Qotei louqa korooqnsibqa ningi qudei lou babtoqniy. Ningi qudei Qotei aqa anjam plaltoqniy. Ningi qudei Qotei aqa uli anjam ubtoqniy. Ningi qudei men bulyoqnsib qure utru segi segi nango anjam maroqniy. Ningi qudei qure utru segi segi nango anjam aqa damu poinjim ubtoqniy. O ijo was, nungo wau segi segi dena ningi na Kristen tamo ungasari nangi singilatnjroqniy. ²⁷ Tamo qudei nangi men bulyqa are soqnmqa ningi na minjrib nangi aiyel kiyo nangi qalub kiyo segi men bulyqab. Tamo gargekoba nangi men bulyqab di bolesai. Ariya nangi koba na turtosib men bulyaib. Bei namoqna men bulyim bei bunuqna men bulyqas. Ariya nangi men bulyosib anjam maroqniyqa ningi na anjam ubto tamo bei minjib a nango anjam di aqa damu ubteme. Yim tamo ungasari kalil nangi qusib poinjqas. ²⁸ Kristen koroq di anjam ubtqajqa tamo bei sosaiamqa men bulyo tamo nangi anjam maraib. Nangi mequmosib nango segi are miligiq di Qotei pailyebe. ²⁹ Ningi na Qotei aqa medabu o qaji tamo nangi dego minjribqa nangi aiyel kiyo nangi qalub kiyo segi anjam palontoqnebe. Tamo gargekoba nangi anjam palontoqnaib. Nangi anjam palontoqniyqa tamo qudei na nango anjam di geregere pegiyqnebe. ³⁰ Tamo bei a Qotei aqa anjam palontoqnim ariya Qotei na tamo bei awejunu qaji a anjam bei osoryim tamo nami anjam palonteqnu qaji a mati medabu getentim tamo di a kamba tigelosim anjam palonteme. ³¹ Ningi segi segi kalil kumbra di dauryosib Qotei aqa medabu oqnsib anjam palontoqniy. Palontoqniy Kristen kalil nangi quoqnsib poinjqnm anjam dena nangi singilatnjroqniy. ³² Ningi na Qotei aqa medabu o qaji tamo nangi minjribqa nangi nango segi so geregere taqatoqnsib anjam palontoqnebe. ³³⁻³⁴ Qotei a aqa segi wau kalil geregere yoqnsiqqa aqa wau bei niñaqyosaeqnu. A are lawo qa utru.

Ariya ungasari nangi Kristen koroq di anjam maraib. Nangi mequmesoqnebe. Qure qure kalilq di Kristen ungasari nangi degyeqnub. Deqa ungasari nangi nango segi nam aguq atoqnsib nango tamo nango sorgomq di geregere mequmosib soqnebe. Agi anjam di Moses aqa dal anjamq di unu. ³⁵ Deqa Kristen koroq di ungasari nangi anjam bei aqa damu geregere qalieqajqa are soqnm ningi na nangi endegsib minjriy, “Yaintim nungo segi talq di ningi nungo gumbulun nangi nenemnjrib nangi na anjam aqa damu merngwab.” Ningi na ungasari nangi degsib minjriy. Di kiyaaqa? Ungasari nangi Kristen koroq di anjam marqab di kumbra bolesai. ³⁶ O ijo was, Qotei aqa anjam nungoq dena namoqna brantej e? Ningi segi na Qotei aqa anjam osib nungo areqaloq di singilateb ariya Kristen tamo qudei nangi Qotei aqa anjam osaieqnub e? Sai.

³⁷ Tamo bei a endegsi are qalqas, “E Qotei aqa medabu o qaji tamo bole. E Qotei aqa Mondor ti unum.” A kere degsi are qalqo. Ariya tamo di a olo endegsi poiym, “Anjam Pol na nengrenyosiq gagoq qarinyqo qaji endi Tamo Koba aqa segi dal anjam tintinj.” ³⁸ Tamo di a ijo anjam endi urataiq. A uratqas di ningi na endegsib minjiy, “Ni Qotei aqa medabu o qaji tamo bolesai.” ³⁹ Deqa ijo was, ningi Qotei aqa medabu osib anjam palontqajqa tulan singilaoqniy. Kristen koroq di tamo qudei nangi men bulyoqniy ningi na nangi saidnjraib. ⁴⁰ Ningi Qotei louqajqa kumbra kalil geregere taqatosib dauryosib soqniy.

15

Kristus a moisiq olo subq na tigelej

¹ O ijo was kalil, Yesus aqa anjam bole e nami palontoqnsim merngoqnm qaji di bini e olo pulutosiy ningi merngwai. Anjam di agi ningi osib singila na tigelej unub. ² E qalie, anjam e palontoqnm qaji di ningi torei ojsib nungo areqaloq di singilateb. Deqa Qotei na ningi elenaj. Ningi laja baban na singilateb qamu Qotei a ningi elenqa keresai qamu.

³ Anjam bole e ningi merngoqnm qaji di e Kristus aqa banq na em. Anjam di tulan kobaquja. Anjam agiende. Kristus a gago une qa moiyej. Anjam di agi nengrenq di unu. ⁴ A moinaqa subq ateb. Bati qalub koboonaqa a olo subq na tigelej. Anjam di

dego nenngrenq di unu. ⁵ A subq na tigelosiqa Pita aqaaq di brantonaq unej. Osiqa aqa angoro 12 nanngoq di dego brantonaq uneb. ⁶ Osiqa bunuqna bati qujai qa a Kristen was 500 nanngoq di dego brantonaq uneb. Nanngi gargakoba bini unub. Ariya nanngi qudei moreneb. ⁷ Bunuqna a Jems aqaaq di dego brantonaq unej. Osiqa aqa anjam maro tamo kalil nanngoq di dego brantonaq uneb.

⁸ Olo bunuqna a ijoq di dego brantonaq unem. Unja bei a bati grotosim aqa angoro ougetqas dego kere Kristus a ijoq di brantonaq unem. ⁹ E nami Qotei aqa tamo ungasari nanngi ugeugeinjroqnem. Deqa nanngi e Yesus aqa anjam maro tamo bolesai edegwab di kere. Yesus aqa anjam maro tamo kalil nanngi na e bunbejunub deqa ijo nam tulan aguq aiyejunu. ¹⁰ Ariya Qotei a e qa are boleiyey deqa bini e aqa anjam maro tamo unum. A e qa are boleiyey aqa kumbra di laja ulonjosai. E aqa kumbra di osim singila na waukobaeqnum. Ijo wau di tulan kobaoqnsiq Qotei aqa anjam maro tamo kalil nanngo wau bunyejunu. Ariya e ijo segi singila na wau di yosaieqnum. Qotei a e qa are boleiyey deqa aqa singila na e wau di yeqnum. ¹¹ Qotei aqa anjam maro tamo qudei na kiyo e na kiyo wau di yeqnum di unqum. Yesus a moisiq olo subq na tigelej anjam di iga kalil koba na palonteqnum. Anjam di qujai nanngi osib nungo areqaloq di singilateb.

Tamo ungasari moreno qaji nanngi olo subq na tigelqab

¹² Kristus a moinaqa Qotei na olo subq na tigeltej anjam di iga gaigai palonteqnsim laqnum. Ariya kiyaaqa nanngi qudei mareqnum, “Tamo moreno qaji nanngi olo subq na tigelqasai”? ¹³ Tamo moreno qaji nanngi olo subq na tigelqasai anjam di bole qamu Qotei na Kristus dego subq na tigeltosai qamu. ¹⁴ Qotei na Kristus subq na tigeltosai qamu anjam iga palonteqnum qaji di bolesai qamu nungo areqalo Kristus qa singilateqnum qaji di laja ulonej qamu. ¹⁵ Qotei na tamo moreno qaji nanngi olo subq na tigeltjnrqasai anjam di bole qamu Qotei na Kristus dego subq na tigeltosai qamu iga Qotei aqa kumbra qa mare mare laqnum di iga gisan anjam mare mare laqnum qamu. Agi iga endegsi mare mare laqnum, “Qotei a Kristus subq na tigeltej.” ¹⁶ Qotei na tamo moreno qaji nanngi olo subq na tigeltjnrqas anjam di bolesai qamu Qotei na Kristus dego subq na tigeltosai qamu. ¹⁷ Qotei na Kristus subq na tigeltosai qamu nungo areqalo Kristus qa singilateqnum qaji di laja ulonej qamu nanngi nungo uneq di unub qamu. ¹⁸ Deqa tamo nanngi nami Kristus qa nanngo areqalo singilatosib moreneb qaji nanngi torei padaleb qamu. ¹⁹ O ijo was kalil, iga inji bole bole Kristus na mondon egwas qaji deqa tarijeqnum. Ariya iga subq na olo tigelqasai anjam di bole qamu iga mandam qa inji inji qa segi tarijeqnum qamu iga tulan sougetejunum qamu. Gago so uge dena mandam tamo kalil nanngo so uge tulan bunyejunu qamu.

²⁰ Ariya iga degsi sougetosai. Kristus a moinaqa Qotei na olo subq na tigeltej. Kristus a tamo kalil nami moreneb qaji nanngi qa namoosiq subq na tigelej. ²¹ Nanngi qalie, tamo qujai Adam a une atej deqa a moiyo qa utru. Dego kere Kristus a subq na tigelqo qa utru. ²² Adam aqa moma kalil nanngi moreneqnum. Dego kere Kristus aqa tamo kalil nanngi olo nambile oqab. ²³ Iga gago segi segi bati dauryosim subq na tigelosim nambile oqom. Namona Kristus a subq na tigelej. Mondon a olo lan qureq na bamqa iga aqa segi tamo ungasari unum deqa iga dego subq na tigelqom.

²⁴ Iga subq na tigelamqa dijo bati brantqas. Bati deqa mandor nanngi ti mondor uge uge ti gate kokba ti nanngo singila ti kalil Kristus na kobotjnrqas. Osim a na inji inji kalil elenosim aqa Abu Qotei aqa banq di uratqas. Yim Qotei a Mandor Koba sosim inji inji kalil di taqatqas. ²⁵ Kristus a degyqas. Di kiyaaqa? A Mandor Koba sosim gilsim gilsim dijo bati brantimqa Qotei a Kristus aqa jeu tamo kalil nanngi joqsim aqa sorgomq di atim a na nanngi taqatnjresqas. ²⁶ Osim bati deqa a na aqa jeu tamo kalil nanngi di kobotnjrsim ariya a moiyo dego kobotqas. ²⁷ Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenngrenyeb unu, “Qotei na inji inji kalil elenosim Kristus aqa sorgomq di atqas.” O ijo was, Qotei na

inġi inġi kalil di elenjosim Kristus aqa sorgomq di atqas deqa iga qalieonum, Qotei a segi Kristus aqa sorgomq di sqasai. ²⁸ Mondonj Qotei na inġi inġi kalil di Kristus aqa sorgomq di atim soqnim Qotei aqa Njiri a kamba dego Qotei aqa sorgomq di sqas. Deqa Qotei a segi na inġi inġi kalil di tulanj bunjnsimqa a nanġo Mandor Koba sosim bati gaigai nanġi taqatnjroqnas.

²⁹ Niġi qalie, tamo qudei na tamo morenjo qaji nanġi aqaryainjroqnsib nanġo sawa osib yanso eqnub. Tamo morenjo qaji nanġi olo subq na tigelqasai anjam di bole qamu nanġi kiyaa kumbra degyeqnub? ³⁰ Od, tamo morenjo qaji nanġi olo subq na tigelqab anjam di iga mare mare laqnum. Mare mare laqnam tamo gargekoba nanġi iga qa njirjoqnsib bati gaigai iga padaltgwa laqnum. Tamo morenjo qaji nanġi olo subq na tigelqab anjam di bolesai qamu iga kiyaa anjam di mare mare laqnsim dena gulbe eqnum? ³¹ O ijo was, e bole maronum, e bati gaigai moiqa laqnum. E niġi qa are qaloqnsim deqa moiqa laqnum. Niġi gago Tamo Koba Kristus Yesus beteryejunub deqa e niġi qa tulanj areboleboleibegnu. ³² Jeu tamo nanġi wagme juwanj bul unub deqa nanġi na e moiyoqbqa laqnum. E Efesus qureq di nanġi ti qotoqnem. E mandam qaji inġi inġi oqajqa marsim nanġi ti qotosaioqnem. Tamo morenjo qaji nanġi olo subq na tigelqasai anjam di bole qamu iga endegsi mare mare laqnum qamu, “Iga nebe kiyo moiqom deqa unġum, iga alanjoqnsim gago segi jejamu qa areboleboleigoqnim inġi ti ya ti uyoqnoqom.” Degsi mare mare laqnum qamu.

³³ O ijo was kalil, tamo qudei na niġi gisanġaib deqa niġi geregere njam atoqniy. Anjam bei unu di niġi qalie. Anjam agiende, “Niġi tamo uge uge nanġi koba na laqnaib. Laqnaqab di nanġi na nunġo areqalo niñaqyetnġibqa niġi kumbra bole uratosib nanġi daurnjrqab.” Anjam degsi unu. ³⁴ Deqa niġi areqalo bole ti sosib olo une yoqnaib. Niġi quiy. Nunġo ambleq di tamo qudei nanġi Qotei qaliesai bole sai. Niġi jemainġwajqa deqa e niġi degsi mernġonum.

Tamo morenjo qaji nanġo jejamu kiyero osib olo tigelqab?

³⁵ Ariya ijo was kalil, tamo bei na e endegsi nenembqas, “Tamo morenjo qaji nanġi kiyersib olo subq na tigelqab? Nanġo jejamu kiyero osib olo tigelqab?” ³⁶ O ijo was kalil, tamo di a nanariosim deqa degsi nenembqas. Niġi qalie. Kurgus bunuj breiyibqa mandamq aisim a lanja mandamq di sqas. Ariya kurgus moiyo breiyib a olo nambile sosim qoqitosim oqwas. ³⁷ Kurgus kiyo saga kiyo qoqitosiq geitqo qaji di otorosim olo yagwasai. Aqa gei moiyo segi yagim dena oqwas. ³⁸ Tamo bei na kurgus yago kiyo saga yago kiyo yagimqa a olo qoqitosim oqimqa Qotei aqa segi areqalo na nanġi tanu segi segi enjrqas. Nanġo tanu di uno segi segi. ³⁹ Tamo ti wagme ti qebari ti qe ti nanġi dego nanġo jejamu uno segi segi. ⁴⁰ Lanj goge qaji inġi inġi nanġo uno bei. Mandam qaji inġi inġi nanġo uno bei. Lanj goge qaji inġi inġi nanġo wala bei. Mandam qaji inġi inġi nanġo wala bei. ⁴¹ Senj ti bai ti bongar ti nanġo rianj segi segi. Bongar kalil dego nanġo rianj segi segi.

⁴² Tamo subq na tigelqab qaji nanġi kere dego. Tamo nanġi moreneqnaqab nanġo jejamu subq ateqnub di qusaeqnu. Nanġi subq na tigelabqa nanġo jejamu olo qusaqasai. Nanġi nambile gaigai sqab. ⁴³ Tamo nanġi moreneqnaqab nanġo jejamu subq ateqnub di jejamu uge. Nanġi subq na tigelabqa nanġo jejamu tulanj boledamu sqas. Tamo nanġi moreneqnaqab nanġo jejamu subq ateqnub di sinġila saiqoji. Nanġi subq na tigelabqa nanġo jejamu sinġila ti sqas. ⁴⁴ Tamo nanġi moreneqnaqab nanġo jejamu subq ateqnub di mandam qaji jejamu. Nanġi subq na tigelabqa nanġo jejamu lanj qure qaji jejamu sqas.

Mandam qaji jejamu unu. Lanj qure qaji jejamu dego sqas. ⁴⁵ Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenġrenjeb unu, “Adam namo qaji a mandamq endena brantej. Deqa a mandam qaji nambile osiq soqnej.” Ariya Adam bunu qaji a Mondor ti soqnej. Deqa a na iga lanj qure qaji nambile egwas. ⁴⁶ Lanj qure qaji nambile a namoqna brantosai. Mandam

qaji n̄ambile a namoqna brantej. Lan qure qaji n̄ambile a bunuqna brantqas. ⁴⁷ Qotei na Adam namo qaji a mandam na gereiyej. Deqa a mandam tamo. Ariya Adam bunu qaji a lan qureq na bej. ⁴⁸ Adam namo qaji a mandam tamo soqnej deqa aqa moma kalil nan̄gi dego mandam tamo unub. Ariya Adam bunu qaji a lan qure qaji tamo unu deqa aqa tamo kalil nan̄gi dego lan qure qaji tamo sqab. ⁴⁹ Adam namo qaji a mandam tamo soqnej deqa iga a bulosim mandam tamo unum. Dego kere Adam bunu qaji a lan qure qaji tamo unu deqa mondoj iga a bulosim lan qure qaji tamo sqom.

⁵⁰ O ijo was, e ningi endegsi mern̄gwai. Qotei na mandam tamo nan̄gi elen̄qa keresai. A nan̄go Mandor Koba sosim nan̄gi taqatn̄jrq̄a keresai dego. Gago jejamu moisiq qusaeqnu qaji di n̄ambile gaigai sqa keresai. ⁵¹ Deqa e uli anjam bei ningi endegsi mern̄gwai. Iga kalil moiqasai. Iga kalil jejamu bulyosim jejamu bunuj oqom. ⁵² Qotei na gul bunu geten̄ qaji anjamimqa tamo nami moren̄eb qaji nan̄gi subq na tigelqab. Deqa nan̄go jejamu olo bunu qusaqasai. Iga tamo moiynosai unum qaji iga dego jejamu bulyosim nan̄gi ti koba na jejamu bunuj oqom. O ijo was, kumbra di urur brantoqujatqas. ⁵³ Gago jejamu ugeqas qaji endi iga uratosim olo jejamu bei ugeqasai qaji di oqom. Gago jejamu moiqas qaji endi iga uratosim olo jejamu bei moiqasai qaji di oqom. ⁵⁴ Bole, gago jejamu ugeqas qaji endi iga uratosim olo jejamu bei ugeqasai qaji di oqom. Gago jejamu moiqas qaji endi iga uratosim olo jejamu bei moiqasai qaji di oqom. Yim bati deqa Qotei aqa anjam bei nami nengren̄yeb qaji di aqa damu brantqas. Anjam agiende, “Qotei a tulan̄ singilaosiq deqa a qoto bun̄yosiq moiyo kobotej. ⁵⁵ O Moiyo, ni gaigai singilaoqnsim tamo nan̄gi qoto itnjreqnum. Ariya ino singila di qabi unu? A koboej. O Moiyo, ni gaigai tamo nan̄gi qaja na n̄umeqnum. Ariya ino qaja di qabi unu? A koboej.”

⁵⁶ O ijo was ningi quiy. Moiyo aqa qaja agi gago une. Une aqa singila agi Qotei aqa dal anjam. ⁵⁷ Ariya gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa wau na iga qoto bun̄yoqnsim tigelejunum. Qotei a segi na iga singilatgeqnu deqa iga a tulan̄ bin̄yoqnmom.

⁵⁸ Deqa ijo was bole, ningi singila na tigelesosib Tamo Koba Yesus qa waukobaoqniy. Ningi wau di uratosib asgingaiq. Ningi qalie, ningi Yesus aqa wau ojeqnu di ningi lan̄a wauosaieqnu. Wau di ulon̄qa keresai. Deqa ningi gaigai singila na wauoqniy.

16

Korin Kristen nan̄gi silali koroiyqab

¹ Ariya ijo was, ningi na Jerusalem Kristen nan̄gi qa silali koroiyiy. Silali koroiyqajqa gam di e nami Galesia Kristen nan̄gi osorn̄jnam nan̄gi dauryeb. E ningi dego gam di osorn̄git dauryiy. Gam agiende. ² Yori bati gaigai olo nebeoqnmqa ningi segi segi silali soqnm oto oqnsib nun̄go segi talq di atoqniy. Bunuqna silali kobaamqa e botqa ningi nami silali ateb unu deqa urur koroiyib e na osiy qarinyit Jerusalem aiqas. Deqa bati di ningi olo silali qa n̄amqasai. ³ E botqa ningi na tamo qudei gilt̄njrib e nengren̄ bei nan̄gi en̄jrsiy qarinyit nan̄gi silali di osib Jerusalem aiqab. ⁴ E dego aiqa are soqnm nan̄gi na e daurbosib iga koba na aiqom.

Pol a Korin Kristen nan̄goq bqa marej

⁵ Ariya e mati Masedonia sawa ambleq na walwelosiy aisiy dia Kristen nan̄gi un̄jrsiy bunuqna e nun̄goq bqai. ⁶ E nun̄goq bosiy ningi koba na sqai kiyo. E qaliesai, e bati olekoba kiyo ningi koba na soqnit ulili bati koboaqas. E ningi koba na sosiy olo urat̄ngosiy sawa beiq gilqa laqnit ningi na e silali qa aqaryaibib e gilqai. ⁷ Ijo are endegsi unu. E bati truquyala ningi koba na sqasai. Tamo Koba a na odbimqa e bati olekoba ningi koba na sqai. ⁸ Ariya e Efesus qureq endi soqnit Juda nan̄go yori bati koba n̄am Pentikos di brantqas. ⁹ Qotei na gam waqtetbej deqa e qure endia Yesus aqa wau yoqnsim tamo un̄gasari gargekoba nan̄gi are bulyetnjreqnum. Yeqnam jeu tamo gargekoba nan̄gi ijo wau di ugeugeiyqajqa laqnu.

¹⁰ Timoti a nungoq bamqa ningi a osib gereiyiy. Yim a ulaqasai. A ningi koba na are lawo sqas. Ningi quiy. Timoti a e ombla Tamo Koba aqa wau ojeqnum. ¹¹ Deqa tamo bei na Timoti aqa ñam ugetaiq. Ariya Timoti a olo ningi uratngosim walwelqa laqnimqa ningi a silali qa aqaryaiyosib lawo na suweiyib a olo ijoq bqas. A Kristen was qudei nanqi koba na ijoq bqab deqa e nanqi qa tariñoqnqai.

¹² Gago was Apolos a endi unu. E a qa ningi saingit quiy. E bati gargekoba singila na Apolos minjoqnem, “Gago Kristen was qudei nanqi Korin Kristen nangoq giloqñib ni nanqi daurnjrsim gile.” Onaqa a gilqa uratoqnej. Bunuqna a nungoq bqajqa bati kereamqa a nungoq bqas.

Pol aqa anjam mutu qudei

¹³ Ariya ijo was, ningi geregere ñam atoqniy. Osib singila na tigelosib Yesus qa nungo areqalo singilatoqniy. Ningi gulbe bei qa ulaaib. Ningi singila na soqniy. ¹⁴ Osib ningi kumbra bei yqa maroqñisib qalaqalaiyo kumbra na yoqniy.

¹⁵ Tamo kalil Akaia sawaq di unub qaji nanqi are bulyosaisonabqa Stefanas aqa tal qujai nanqi namoqna are bulyeb. Stefanas aqa tal qujai nanqi Qotei aqa tamo ungasari nanqi qa wauoqñisib unub. O ijo was ningi di qalie. Deqa e ningi singila na endegsi merngwai. ¹⁶ Ningi tamo deqaji nanqi sorgomq di geregere soqniy. Sosib tamo kalil Qotei aqa wau ojeqñub qaji nanqi sorgomq di dego soqniy.

¹⁷ Nungo ambleq dena Stefanas na Fortunatus na Akaikus na nanqi qalub ijoq beb deqa e tulan areboleboleibej. Ningi kalil ijoq bqa keresai deqa nanqi kamba ijoq beb. ¹⁸ Bosib ijo are latetbeb. Nanqi nami nungo are dego latetngoqñeb. Deqa ningi tamo deqaji nanqi qa tulan areboleboleinjoqñeme.

¹⁹ Ariya tamo ungasari Esia sawaq endi Qotei qa loueqñub qaji nanqi na ningi kaiyeinjonub. Akwila Prisila wo nanqi aiyel dego ningi qa tulan areboleboleinjoqñu deqa nanqi Tamo Koba aqa ñam na ningi kaiyeinjonub. Tamo ungasari kalil nanqi aiyel talq di Qotei qa loueqñub qaji nanqi dego ningi kaiyeinjonub. ²⁰ Kristen was kalil qure endia unub qaji nanqi na dego ningi kaiyeinjonub. Ariya ningi na nungo Kristen was nanqi segi segi kundoqñriy. Kumbra di agi Qotei aqa segi tamo ungasari kalil nanqi yeqñub.

²¹ E Pol. E ijo segi ban na kaiye anjam endi nengrenyosim nungoq qarinyonum.

²² E ijo anjam getentqai. Tamo bei a Tamo Koba Yesus qalaqalaiyqasai di Qotei na kamba tamo di qoreiyosim ñolawotqas. O Tamo Koba Yesus, ni aue.

²³ Tamo Koba Yesus a ningi qa are boleiyeme. ²⁴ E Kristus Yesus aqa ñam na ningi kalil qalaqalaiñeqnum. Bole.

2 KORIN

Pol a Yesus Kristus aqa wau tamo

¹ E Pol. Kristus Yesus na e qarınbej deqa e aqa anjam mare mare laqnum. Qotei aqa segi areqalo na e wau di ebej. Aqo gago was Timoti wo anjam endi nengrenyonum. Nengrenyosim nıngi Korin qureq di Qotei qa loueqnub qaji nıngi ti Qotei aqa segi tamo ungasari kalil Akaia sawaq di unub qaji nanıgi qa ti qarınyonum. ² Gago Abu Qotei wo Tamo Koba Yesus Kristus wo nanıgi aiyel nıngi qa are boleınjrimqa nıngi lawo na soqniy.

Qotei a gago are latetgeqnu

³ Iga gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa Abu Qotei aqa ñam soqtoqnqom. A gago Abu unu deqa a iga qa dulqajqa utru. A gago are tulan latetgwajqa Qotei. ⁴ Deqa a gago gulbe kalil qa iga are latetgeqnu. A kumbra degyeqnu deqa iga na olo kamba Kristen tamo ungasari gulbe ti unub qaji nanıgo are latetnreqnum. ⁵ Kristus a jaqatin koba qoboiyej deqa iga a ombla jaqatin koba qoboiyeqnum. Dego kere Kristus a are tulan laesonaga iga a ombla are tulan laejunum. ⁶ O ijo was kalil, aqo Timoti wo gulbe eqnum di aqa utru agiende. Gago gulbe dena Qotei na nunıgo are latetngosim nıngi elenqas. Ariya Qotei na gago are latetgeqnu di aqa utru agiende. Kumbra dena dego Qotei na nunıgo are latetngoqnqas. Yimqa jaqatin iga qoboiyeqnum qaji di nıngi dego qoboiyoqnsib sıngila na tigelesqab. ⁷ Iga nıngi qa gago areqalo sıngilatosim endegsi mareqnum, bole, nıngi sıngila na tigelesqab. Iga qalieonum, nıngi iga ti beterosim jaqatin eqnum deqa Qotei na nıngi iga ti gago are latetgoqnqas.

⁸ O ijo was kalil, iga Esia sawaq di gulbe kobaquja item. Gulbe dena iga ugeugeigosiqa gago sıngila tulan bunyej. Deqa iga endegsi are qalem, gulbe dena iga moiyoqngwas. O ijo was, nıngi gago gulbe deqa qalieoiy. ⁹ Bole, iga are qalem, gulbe dena iga moiyoqngwas. Anjam pegiyo tamo na tamo bei minıqas, “Ni une ti unum deqa ni moiıqam.” Dego kere iga are qalem, gulbe dena iga moiyoqngwas. Qotei na gulbe di iga egej. Di kiyaga? Iga gago segi sıngila qa are qalaim deqa. Iga Qotei aqa sıngila qa are qaloqnqom. Agi a na qujai moiyo tamo nanıgi olo subq na tigeltreqnu. ¹⁰ O ijo was, gulbe dena iga moiyoqngwa laqnaqa Qotei na gulbe di taqal atetgej. Bunuqna dego a na gago gulbe taqal atetgoqnqas. Deqa iga Qotei qa gago areqalo sıngilatoqnsim mareqnum, bole, a na olo gago gulbe taqal atetgoqnqas. Yim iga bole sqom. ¹¹ O ijo was nıngi iga qa Qotei pailyoqniy. Yimqa Qotei a nunıgo pailyo de ti tamo ungasari gargekoba nanıgo pailyo ti quoqnsim iga aqaryaigoqnqas. Gam dena nıngi na dego iga aqaryaigoqnqab. Yim tamo ungasari gargekoba nanıgi Qotei tulan bıniyoqnqab.

Pol a Kristen nanıgi gisaınjrosaiqnej

¹² O was kalil, ijo are miligiq di e qalieonum, e kumbra bole tıntın segi dauryoqnsim unum. E ijo kumbra deqa tulan areboleboleibeqnu. Kumbra bole kalil Qotei na osorbeqnu qaji di segi e dauryoqnsim unum. E mandam tamo nanıgo powo na kumbra di yosaieqnum. Qotei a e qa are boleıyoqnsiq kumbra osorbeqnu qaji di segi e yeqnum. Deqa e na tamo ungasari kalil nanıgi kumbra bole gaigai enjreqnum. Agi e na nıngi dego kumbra tulan boledamu engoqnem. ¹³⁻¹⁴ Ijo anjam endi nıngi sisiyosib poıngwajqa deqa e nengrenyonum. Bole, ijo anjam qudei qa nıngi geregere poıngosai unu. Ariya ijo are endegsi unu. Nıngi ijo anjam kalil qa poıngekritim gilsib diıo bati itqab. Yim gago Tamo Koba Yesus a olo bıqajqa batiamqa nıngi e qa tulan areboleboleıngim e kamba dego nıngi qa tulan areboleboleıbqas.

¹⁵⁻¹⁶ Ijo are miligiq di e nami qalieem, nıngi ijo kumbra kalil qa tulan areboleboleıngim sqab. Utru deqa e na nıngi mernıgem, “E mati nunıgoq bosiy nıngi uratngosiy Masedonia

sawaq gilsiy dena puluosiy nungoq olo bqai.” Od, e bati aiyel nungoq bqajqa are qalem. Di kiyaaqa? Qotei na ningi gereingo aiyelngwajqa deqa. E nungoq olo bosiy dena Judia sawaq aiqa laqnitqa ningi silali qa aqaryaibibqa e gamq di ingi bei qa truquaim deqa ti are qalem. ¹⁷ Ningi endegsib are qaleqnu kiyo, “Pol aqa anjam di a dauryosai. A na iga gisanje. A mandam tamo nanjo kumbra dauryoqnsiq deqa a anjam bei maroqnsiq olo urateqnu. A laja odoqnsiq olo saideqnu.” O ijo was ningi e qa degsib are qalaib. ¹⁸ Qotei a tamo bole unu deqa a aqa segi anjam kalil dauryeqnu. Deqa e dego anjam bole segi ningi merngeqnum. E laja odoqnsim olo saidosaieqnum. ¹⁹ Nami aqo Timoti wo Sailas ombla na wauoqnsim Qotei aqa Niri Yesus Kristus aqa anjam palontoqnsim ningi merngoqnem. Ningi qalie, Yesus a dego laja odoqnsiq olo saidosaieqnu. A gaigai Qotei aqa ñam na odeqnu. ²⁰ Qotei a nami ingi bole bole iga egwajqa marej. Kristus a odeqnu deqa Qotei na ingi di iga egwas. Deqa iga Kristus aqa ñam na mareqnum, “Bole.” Osim iga Qotei aqa ñam soqteqnum. ²¹ Qotei a segi na ningi iga ti singilatgeqnu. Singilatgeqnaqa ningi iga ti Kristus beteryejunum. A na qujai iga aqa segi qa marsiq giltgej. ²² Osiqa aqa toqor egsiq gago are miligiq di atej unu. Aqa toqor di aqa Mondor Bole. Mondor di Qotei na iga namo egej deqa iga qalieonum, bunuqna ingi bole bole a na iga egwa marej qaji di dego egwas.

Pol a Korin Kristen nanji gulbe enjra uratosiq deqa a nanjoq olo bosai

²³ O ijo was, e Qotei aqa ñam na ningi endegsi merngwai. E ningi gulbe engwa uratosim deqa e olo Korin qureq bosai. ²⁴ Nunjo areqalo Yesus qa singilateqnu qaji di iga na laja taqatosaieqnum. Iga ningi ti koba na Yesus aqa wau ojeqnum. Di kiyaaqa? Ningi tulan areboleboleingwajqa deqa. Iga qalieonum, ningi nunjo areqalo Yesus qa gegerere singilatosib tigelejunub.

2

¹ Ariya e olo Korin qureq bosai. E marem, e olo are gulbe na nunjoq bqasai. ² E ningi are gulbetetngwai di tamo yai na olo ijo are boletetbqas? Ningi segi na ijo are boletetbqa kere. ³ Deqa e nunjoq olo bosiy are gulbe oqa uratonum. E nunjoq bosiy areboleboleibqas di kere. Utru deqa e anjam bei nami nenngrenyosim nunjoq qarinyem. E qalieem, e areboleboleibqas di ningi kalil dego ijo arebolebole di unsib e koba na areboleboleigwas. ⁴ Bole, e are gulbe ti akam ti sosim anjam di nenngrenyem. E ningi are gulbetetngwa osim anjam di nenngrenyosai. E ningi tulan qalaqalaingeqnum di ningi qalieqajqa deqa e anjam di nenngrenyem.

Ningi na tamo une atej qaji aqa une kobotetiy

⁵ Tamo qujai nami une atej qaji di aqa une qa e anjam koba merngwasai. Tamo dena e are gulbetetbosai. A ningi kalil are gulbetetngej. ⁶ Aqa une aqa awai uge ningi gargakoba na a yeb di kerego. ⁷ Deqa bini ningi olo aqa une kobotetosib aqa are latetiy. Yim a are boleqas. Ningi degyqasai di a olo are tulan gulbe ti so uge. ⁸ Deqa ningi a olo qalaqalaiyo kumbra osoryoqniy. Yim a qalieqas, ningi a torei qoreiyosai. ⁹ E nunjo kumbra tenemtosiya ningi ijo anjam kalil dauryeqnu kiyo sai kiyo di qalieqajqa deqa e nami anjam nenngrenyosim nunjoq qarinyem. ¹⁰ Ningi tamo bei aqa une kobotetqab di e kamba dego aqa une kobotetqai. E tamo bei aqa une kobotetqai di e ningi qa osiy Kristus aqa namgalaq di kobotetqai. ¹¹ Tamo uge Satan na iga gisanjosim ugeugeigaim deqa e degyqai. Satan aqa areqalo uge ti aqa uli kumbra ti di iga bole qalieonum.

Pol a Taitus unqa marej

¹² O ijo was kalil, e Kristus aqa anjam bole palontqa osim walwelosim Troas qureq di brantem. Brantonam Tamo Koba a na gam waqtetbonaqa e dia aqa wau ojoqnem. ¹³ Bati di e ijo was Taitus itosai deqa e a qa are koba qaloqnem. Deqa e Troas Kristen nanji olo uratnjsim Masedonia sawaq gilem.

Yesus aqa wau tamo nanngi qoto bunyeeqnum

¹⁴ Qotei a gaigai iga aqaryaigeqnaqa iga Kristus aqa singila na qoto bunyeeqnum. Deqa e Qotei tulan binjyeeqnum. Iga Qotei aqa wau ojeqnum deqa tamo ungasari sawa sawa kalilq di unub qaji nanngi Qotei qa bole poinjreqnu. Nanngo powo di saban quleq ti bolequja bul. ¹⁵ Od, gago wau di qurem quleq ti bul Kristus na Qotei atraiyeqnu qaji. Quleq di tamo ungasari Qotei na eleneqnu qaji nanngi ti tamo ungasari padalqa gamq di unub qaji nanngi ti nanngoq aiyeqnu. ¹⁶ Quleq dena tamo ungasari padalqa gamq di unub qaji nanngi moyotnjreqnu. Osiqa tamo ungasari Qotei na eleneqnu qaji nanngi nambile enjreqnu. Tamo yai nanngi Qotei aqa wau di yqa kere? Tamo dego bei sosai. ¹⁷ Ningi qalie, Qotei aqa anjam maro tamo gargekoba nanngi silali oqajqa deqa osib Qotei aqa anjam mare mare laqnum. Ariya iga nanngi bul sai. Qotei na iga wau egej deqa iga gisan na wauosaieqnum. Iga Kristus koba na are qujaitosim Qotei aqa nangalaq di aqa anjam mare mare laqnum.

3

Yesus aqa wau tamo nanngi anjam bunuj mare mare laqnum

¹ Iga gago segi ñam soqtqajqa are unu e? Sai. Tamo qudei na kiyo ningi na kiyo iga qa anjam bolequja nengrenyqab di unqum. Ningi na kiyo tamo qudei na kiyo anjam bolequja di sisiyosib gago ñam soqtetgwab di dego unqum. Iga deqa are qalosaieqnum. ² Ningi segi nengren bulosib gago kumbra qa saoqnsib laqnum. Ningi nengren bul unub deqa tamo kalil nanngi nengren di sisiyoqnsib iga qa poinjreqnu. Nengren di gago are miligiq di unu. ³ Kristus a segi na anjam di nengrenyobulej. Nengren di Kristus aqaq na bosiq boleq di unu. Nengren di ningi segi. Agi iga ningi wauetngeqnum. Kristus a mandam tamo bei aqa singila na anjam di nengrenyosai. A Qotei nambile gaigai unu qaji aqa Mondor aqa singila na anjam di nengrenyej. A meninq di nengrenyosai. A tamo ungasari nanngo are miligiq di nengrenyej.

⁴ Anjam di aqa utru agiende. Qotei a Kristus aqa ñam na iga wau egej deqa iga aqa wau ojeqnum. Iga qalieonum, Qotei na aqa wau di geregere boletqas. ⁵ Bole, iga segi na wau di yqa keresai. Deqa iga gago segi singila na Qotei aqa wau yeqnum degsi marqa keresai. Qotei a segi na iga singila egeqnaqa iga aqa wau yeqnum. ⁶ Gago wau agiende. Iga Kristus aqa anjam bunuj palontoqnsim laqnum. Anjam bunuj di tamo qudei na dal anjamq di nengrenyosai. Qotei aqa Mondor a segi na babtej. Dal anjam na tamo ungasari nanngi moyotnjreqnu. Ariya Qotei aqa Mondor na tamo ungasari nanngi nambile enjreqnu.

⁷ Od, dal anjam na tamo ungasari nanngi moyotnjreqnu. Dal anjam aqa wau agide. Dal anjam di Qotei a nami meninq di nengrenyonaqa a rian ti brantej. Deqa Moses aqa ulatamu rianonaqa Israel tamo ungasari nanngi aqa ulatamu koqyqa keresai. Nam qamotnjrej. Bunuqna rian di olo koboej. ⁸ Ariya Mondor aqa wau bunuj unu. Aqa wau dena dal anjam aqa wau tulan bunyejunu. Mondor aqa wau di olo torei rianosi qoge oqej. ⁹ Dal anjam aqa wau agiende. A na gago une qa iga mergoqnsiq padaltgeqnu. Bole, dal anjam aqa wau di nami rian ti bej. Ariya Qotei na iga tamo bole une saiqoji sqajqa gam babtej. Wau di olo tulan rian koba ti bej. Rian dena dal anjam aqa rian tulan bunyejunu. ¹⁰ Wau bunuj di rian koba ti unu. Rian dena wau namij aqa rian tulan bunyejunu. Deqa iga wau namij aqa rian uneqnum di a torei koboej. ¹¹ Wau namij di gaigai sqa keresai. A koboqas. Bole, a rian ti bej. Ariya wau bunuj gaigai sqas qaji a olo tulan rian koba ti unu. Rian dena wau namij aqa rian tulan bunyejunu.

¹² Rian koba di mondon bosim gaigai gagoq di sqajqa deqa iga tarinoqnsim unum. Deqa iga ulaosaieqnum. Iga rian deqa mare mare laqnum. ¹³ Iga Moses soqnej dego sai. Moses aqa ulatamu rian ti soqnej deqa a gara mutu oqnsiq dena aqa ulatamu kabutoqnej. Di kiyaaqa? Israel nanngi unaib deqa. Ariya wau namij aqa rian di koboej. ¹⁴ Israel nanngo areqalo getenjnresonej deqa nanngi anjam namij sisiyoqneb di nanngo areqalo gara mutu na kabutobulesonej. Nanngi nami deqsib soqneb agi bini unub.

Tamo bei na gara di taqal atqa keresai. Kristus a segi na gara di olo taqal ateqnu. ¹⁵ Od, bati gaigai Israel nanği Moses aqa dal anjam sisiyeqnu di nanço areqalo gara mutu na kabutobulejunu. Nanği nami degsib soqneb agi bini unub. ¹⁶ Ariya tamo nanği are bulyosib Tamo Koba aqa areq bçab di Qotei na gara di olo taqal atetnjrças. ¹⁷ Tamo Koba a segi Mondor. Niği Tamo Koba aqa Mondor ti sqab di nunço une na niği olo taqatnğwa keresai. Niği bole sqab. ¹⁸ Deqa gago ulatamu olo kabuesqasai. Iga kalil Tamo Koba aqa rianğ ya jeqiloq di unobuloqnqom. Unoqnim rianğ di gagoq di tulanğ kobaoqnimqa dena iga Tamo Koba a segi buloqnsim sqom. Tamo Koba a na kumbra di iga egeqnu. Tamo Koba a segi Mondor Bole.

4

Qotei aqa wau tamo nanği web bul unub

¹ Qotei a iga qa dulosiqa wau egej deqa iga aqa wau di ojçajqa asgigosaieqnu. ² Kumbra uge uge kalil tamo nanği na ulitoqnsib yeqnu qaji di iga olo qoreiyeqnum. Iga gisağ kumbra na walweloqnsib. Iga Qotei aqa anjam bubulyosaieqnum. Iga boleq di anjam bole segi mareqnum. Deqa tamo kalil nanği gago kumbra di unoqnsib nanço are miligiq di qalieeqnu, iga Qotei aqa nğamgalaq di wau bole yeqnum. ³ Ariya tamo unğasari padalqa gamq di unub qaji nanği Yesus aqa anjam bole iga palonteqnum qaji di aqa utru poinçrosaieqnu. ⁴ Mandam endeqa gisağ qotei Satan a na tamo unğasari Kristus qa nanço areqalo siğilatosaiyeqnu qaji nanço areqalo getentetnjrejunu. Deqa Kristus aqa anjam bole nanço are miligiq aiqa keresai. Nanği Kristus aqa suwağ unqa keresai dego. Kristus a segi Qotei. A segi rianğ ti unu.

⁵ Niği quiy. Iga gago segi kumbra qa saosaieqnum. Iga anjam endegsi palonteqnum, “Kristus Yesus a gago Tamo Koba unu deqa iga aqa nğam na niği wauetnğeqnum.” Iga anjam degsi palonteqnum. ⁶ Tulanğ nami Qotei a inği inği kalil gereiyqa osiqa endegsi marej, “Ambru aqağ na suwağ brantqas.” Ariya bunuqna Qotei aqa suwağ di gagoq bosiqqa gago are miligi suwantetgej. Deqa iga Kristus aqa ulatamu geregere uneqnum. Kumbra dena iga suwağ bole unoqnsim Qotei aqa rianğ poieqnu.

⁷ O ijo was, inği tulanğ boledamu iga deqa mare mare laqnum qaji di gagoq di unu. Bole, iga siğila saiqoji unum. Iga web jagi na gereiyo qaji di bul unum. Deqa tamo kalil nanği iga nugoqnsib endegsib qalieeqnu, “Pol a aqa segi siğila na wau di yosaieqnu. A Qotei aqa siğila kobaquja na wau di yeqnu. Siğila dena mandam qaji siğila tulanğ bunyejunu.” Tamo kalil nanği degsib qalieeqnu. ⁸ Gulbe segi segi gargekoba gagoq beqnu. Ariya gulbe dena iga padaltgosaieqnu. Inği inği gargekoba na gago areqalo niñaqyetgeqnu. Ariya inği inği dena gago areqalo torei ugetetgosaieqnu. ⁹ Jeu tamo nanği na iga jaqatinğ egeqnu. Ariya Qotei a deqa iga uratgosaieqnu. Jeu tamo nanği dena iga lugoqnsib neiotgeqnu. Ariya nanği na iga torei ugeugeigosaieqnu. ¹⁰ Gago jejamuq di tamo unğasari nanği gaigai Yesus aqa moiyo unobuleqnu. Deqa Yesus aqa nğabile dego gago jejamuq di branteqnaq nanği uneqnu. ¹¹ Iga Yesus aqa wau ojeqnum deqa jeu tamo nanği na bati gaigai iga moiyoğwa laqnu. Nanço kumbra dena Yesus aqa nğabile dego gago jejamuq di branteqnaq tamo unğasari nanği uneqnu. ¹² Deqa moiyo a gagoq di waueqnu. Ariya nğabile a nunçoğ di waueqnu.

¹³ Iga Yesus qa gago areqalo siğilateqnum deqa Qotei aqa anjam bei nenğrenq di unu qaji a gagoq di branteqnu. Anjam agiende, “E Qotei qa ijo areqalo siğilateqnum deqa e aqa anjam mare mare laqnum.” O ijo was, iga dego Yesus qa gago areqalo siğilateqnum deqa iga aqa anjam mare mare laqnum. ¹⁴ Iga qalieonum, Qotei na Tamo Koba Yesus subq na tigeltej deqa mondoğ a na iga dego subq na tigeltğwas. Osim iga niği ti joqsim Yesus aqa areq osi oqwas. ¹⁵ E anjam di niği mernğonum. Di kiyaqa? E qalieonum, kumbra kalil gagoq di branteqnu qaji dena niği aqaryaingeqnu. Gam dena Qotei a tamo

unġasari tulaġ gargekoba naŋgi qa are boleiyeqnu. Deqa naŋgi Qotei binjiyoqnsib aqa ñam soqteqnu.

Iga laŋ qure qaji inġi inġi qa are qaleqnum

¹⁶ Deqa iga Qotei aqa wau ojqajqa asgigosaieqnu. Bole, gago jejamu a uge qa laqnu. Ariya gago are miligi a bati gaigai olo boleoqnsiq siŋgilaieqnu. ¹⁷ Iga qalieonum, gulbe ti jaqatin ti iga bini qoboieqnum qaji di tulaġ kokba sai. Naŋgi sokiñalayosib koboqab. Iga gulbe di eqnum deqa iga qalieonum, mondoŋ iga laŋ qureq di so bole gaigai sqom. Inġi bole bole iga mondoŋ oqom qaji di tulaġ boledamu. Inġi bole bole dena mandam qa inġi inġi tulaġ bunjrejunu. ¹⁸ Inġi inġi iga gago ñamdamu na uneqnum qaji di sokiñalayosim koboqas. Deqa iga inġi inġi di koqyosaieqnum. Inġi bole bole iga gago ñamdamu na unqa keresai qaji di bati gaigai sqas. Deqa iga inġi bole bole di koqyoqnsim unum.

5

¹ Iga qalie, gago mandam qaji jejamu endi torei ugeqas. Gago jejamu endi gago tal bul. Mondoŋ Qotei na olo tal bei iga egwas. Tal di tamo bei na gereiyosai. Tal di laŋ qureq di bati gaigai sqas. ² Iga bini mandam qaji talq endi unum deqa iga akamoqnsim unum. Iga gago laŋ qure qaji tal osim gara bul jugwajqa deqa are koba unu. ³ Iga tal di jugwom di iga olo laña sqasai. Iga jejamu bunuj oqom. ⁴ Iga mandam qaji talq endi unum deqa iga are gulbeieqnaqa akamoqnsim unum. Iga jejamu bunuj osim gara bul jugwajqa are qaleqnum. Od, iga gago jejamu moiqas qaji endi uratosim olo jejamu ñambile sqas qaji di oqajqa are qaleqnum. Iga jejamu saiqoji sqajqa asgigieqnu. ⁵ Nambile sqajqa gam di Qotei a segi na gereiyetgosiqqa aqa Mondor iga egej. Mondor di Qotei na iga namo egej deqa iga qalieonum, bunuqna inġi bole bole a na iga egwa marej qaji di dego egwas.

⁶ Deqa iga gaigai are siŋgilatoqnsim unum. Iga qalie, iga mandam qaji jejamu ti unum deqa iga laŋ qureq di Tamo Koba a ombla sosaiunum. ⁷ Bini iga Yesus unosaieqnum. Ariya iga a qa gago areqalo siŋgilatoqnsim walweleqnum. ⁸ Od, iga gago jejamu endi uratosim oqsim Tamo Koba a ombla sqajqa are qaleqnum. Laŋ qure a gago qure utru sqas. ⁹ Deqa iga bini mandamq endi sqom kiyo laŋ qureq oqsim dia sqom kiyo di unġum. Iga kumbra Tamo Koba a tulaġ areareteqnu qaji di dauryqajqa are qaleqnum. ¹⁰ Iga qalieonum, mondoŋ iga kalil Kristus aqa ulatamuq di tigelamqa a na gago kumbra qa iga pegigwas. Iga mandamq endi sosimqa iga kumbra bole yoqnem kiyo kumbra uge yoqnem kiyo di a unsim awai segi segi egwas.

Iga tamo unġasari naŋgo are bulyetnjrqajqa deqa waueqnum

¹¹ Iga Tamo Koba a qa ulaqnsim aqa sorgomq di unum deqa iga tamo unġasari naŋgo are bulyetnjreqnum. Iga wau di ugetosaieqnum. Qotei a iga qa qalie bole. Nuŋgo are miligiq di niŋgi dego iga qa qalie bole. E degsi are qalonum. ¹² O ijo was, iga gago segi ñam soqtqa marsim anjam endi nenġrenjyosai. Niŋgi gago kumbra qa areboleboleiŋgwajqa deqa are qalsim anjam endi nenġrenjyonum. Tamo qudei naŋgi laña baban na kumbra bole yqajqa arearetnjreqnu. Naŋgi are miligiq na kumbra bole yqajqa arearetnjrosaiieqnu. Deqa ijo was, niŋgi na tamo naŋgi di tingitnjroqnsib dalnjroqniy. ¹³ Tamo naŋgi di endegsib mareqnu, “Pol a nanari tamo.” Naŋgo anjam di bole. Iga Qotei qa are qalsim nanari tamo unum. Ariya iga niŋgi qa are qalsim areqalo bole ti unum. ¹⁴ Kristus na iga tulaġ qalaqalaieq aqa kumbra dena gago areqalo tigeltetgeqnaqa iga aqa wau ojeqnum. Iga qalieonum, Yesus a iga kalil qa moiyej deqa iga kalil dego morejnobulem. ¹⁵ Od, a iga kalil qa moiyej. Iga ñambile unum deqa iga gago segi jejamu qa are qalsim walwelqasai. Yesus a iga qa moisiq olo subq na tigelej deqa iga a qa are qaloqnsim walweloqnoqom.

¹⁶ Deqa bini iga gago areqalo namij na tamo unġasari naŋgi peginjrosaiieqnum. Bole, nami iga gago areqalo namij na Kristus pegiyoqnem. Ariya bini iga degyosaieqnum.

¹⁷ Deqa tamo bei a Kristus beteryesqas di Qotei na aqa are bulyetimqa a tamo bunuj brantqas. Niŋgi quiy. Aqa kumbra namij torei koboej. Kumbra bunuj olo brantej.

¹⁸ Kumbra bunuj di Qotei aqaq na bej. Nami iga Qotei ti jeu sonamqa Qotei a olo Kristus aqa singila na jeu kobotej. Deqa bini iga a ombla are qujaitosim unum. Jeu kobotqajqa wau di Qotei na iga egej deqa iga aqa anjam mare mare laqnum. ¹⁹ Anjam agiende. Tamo ungasari mandamq endi unub qaji nanŋi nami Qotei ti jeu sonabqa Qotei na nanŋi a ombla are qujaitosib sqajqa marsiq Kristus aqa singila na jeu kobotej. Deqa a nanŋo une qa olo are qalosaieqnu. Iga Kristus aqa anjam di mare mare laqajqa deqa Qotei na wau egej. ²⁰ Kristus na iga qaringej deqa Qotei a gago medabu na tamo kalil nanŋi metnjreqnu. Iga Kristus aqa anjam palontoqnsim tamo kalil nanŋi endegsi metnjreqnum, “Niŋgi jeu kumbra uratosib bosib Qotei ombla are qujaitosib soqniy.”

²¹ O ijo was, Qotei na iga aqaryaigwa marsiq deqa a gago une kalil osiqa Kristus aqa qawarq di atnaqa a une tamo bulej. Kristus a segi une yosaieqnu. Deqa iga Yesus beteryosim dena iga Qotei aqa segi tamo bole une saiqoji sqom.

6

Qotei aqa wau tamo nanŋi gulbe iteqnub

¹ Iga Qotei ombla waueqnum deqa iga niŋgi singila na endegsi mernŋwom, “Qotei a niŋgi qa are boleieqnu aqa kumbra di niŋgi laŋa urataib.” ² Agi Qotei a nami marej, “E ni padalo sawaq dena oqajqa bati atem. Bati di brantonaqa e ino pailyo qusim ni aqaryaimem.” O was niŋgi quiy. Qotei na iga aqaryaigwajqa bati brantqo. A na iga padalo sawaq dena elenqajqa bati bini qujai.

³ Tamo ungasari nanŋi gago wau endi uge qa marsib ulonjosib uneq aiyai deqa iga na nanŋi kumbra uge bei osornjrosaieqnum. ⁴ Iga Qotei aqa wau tamo unum deqa iga gaigai tamo ungasari kalil nanŋi kumbra bole osornjreqnum. Iga singila na tigeloqnsim gulbe qoboiyeqnum. Gago gulbe agiende. Tamo qudei na iga ugeugeieqnu. Une bei bei na iga niŋaqgwa laqnu. Iga are jaqatinŋeqnu. ⁵ Jeu tamo nanŋi toqon na iga lugoqnsib tonto talq di breigeqnu. Osib murqumyoqnsib iga qa anjam uge uge marelenŋeqnu. Iga gaigai ŋes na ti jaqatin na ti waukobaeqnum. Iga geregere ŋeiosaeqnum. Iga bati gaigai mam ti laqnum. ⁶ Iga gulbe kalil di oqnsim kumbra bole jiga saiqoji dauryeqnum. Iga qalie bole ti unum. Iga urur minjin oqosaieqnu. Iga na tamo ungasari nanŋi kumbra bole bole enjreqnum. Iga Qotei aqa Mondor Bole aqa singila oqnsim unum. Iga na tamo kalil nanŋi qalaqalainjreqnum. Iga laŋa medabu na nanŋi qalaqalainjrosaieqnum. ⁷ Iga Qotei aqa anjam bole gaigai mareqnum. Iga Qotei aqa singila oqnsim waueqnum. Iga gago baŋ wo na ti baŋ qonaŋ na ti qoto qa inŋi inŋi ojoqnsim dena kumbra bole tinŋin dauryoqnsim waueqnum.

⁸ Tamo qudei nanŋi gago ñam soqteqnu. Ariya tamo qudei nanŋi gago ñam olo ugeteqnu. Tamo qudei nanŋi iga yomuieqnu. Ariya tamo qudei nanŋi olo gago kumbra bole babteqnu. Tamo qudei nanŋi are qaleqnu, iga gisaŋ tamo. Sai. Iga anjam bole segi mareqnum. ⁹ Tamo qudei nanŋi iga qa qaliesai. Ariya tamo gargekoba nanŋi iga qa bole qalieeqnu. Iga moiyo tamo bulonum. Ariya iga olo ŋambile unum. Qotei na iga tingitgwa maroqnsiq deqa iga gulbe egeqnu. Ariya gulbe dena iga moiyoqnsaieqnu. ¹⁰ Iga are gulbeieqnu. Di unŋum. Iga gaigai areboleboleieqnu. Iga ñoro saiqoji unum. Di unŋum. Iga na tamo ungasari nanŋi aqaryainjreqnam nanŋi laŋ qure qaji ñoro koba elenŋeqnu. Iga inŋi inŋi saiqoji unum. Di unŋum. Iga inŋi bole bole kalil olo ejunum.

¹¹ O Korin tamo ungasari, iga anjam kalil endi boleq atsim niŋgi mernŋonum. Iga gago are miligi waqtosim niŋgi engekritonum. ¹² Iga gago are miligi getentosai. Iga niŋgi tulaŋ qalaqalainŋeqnum. Ariya niŋgi nuŋgo are miligi getentejunub. Niŋgi iga koba na are qujaitosaieqnu. ¹³ Niŋgi ijo anŋro bul unub deqa e niŋgi endegsi mernŋwai. Iga gago

are miligi waqtosim ningi qalaqalaingeqnum dego kere ningi kamba nungo are miligi waqtosib iga qalaqalaigoqniy.

Iga Qotei aqa atra tal bul unum

¹⁴Tamo ungasari Kristus qa nanngo areqalo singilatosaeqnum qaji nanngo kumbra nungo kumbra ti ombla kerekere sai. Deqa ningi nanngi ti beterosib koba na laqnaib. Ningi kumbra bole dauryo qaji tamo unub. Ariya nanngi Qotei aqa dal anjam gotranjo qaji tamo unub. Deqa ningi nanngi ti beteqa kere e? Sai. Ningi suwanjoq di unub. Ariya nanngi ambruq di laqnum. Deqa ningi nanngi ti beteqa kere e? Sai. ¹⁵Kristus Satan wo nanngi aiyel are qujaitosib ombla sqa kere e? Keresai. Ningi Kristus qa nungo areqalo singilateqnum. Tamo ungasari qudei nanngi Kristus qa nanngo areqalo singilatosaeqnum. Deqa ningi nanngi ti areqalo qujaitosib ombla sqa kere e? Di dego keresai. ¹⁶Qotei aqa atra tal ti gisan qotei nanngo atra tal ti beterosib ombla sqa kere e? Di dego keresai. Qotei nambile gaigai unu qaji aqa atra tal agi iga segi. Deqa Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, “E nanngo ambleq di sosiy walweloqngai. E nanngo Qotei sqai. Nanngi ijo segi tamo ungasari sqab.” ¹⁷Tamo Koba a nami degsi marsiqa olo anjam bei dego endegsi marej, “Ning na tamo ungasari e qa qaliesai qaji nanngi uratnjrsib sasaloiy. Ningi nanngo kumbra jigat bei ojaib. Ojqasai di e ningi elenjosiy boletngwai. ¹⁸Osiy e nungo Abu soqnit ningi ijo segi angro tintinj sqab.’ Tamo Koba singila ti unu qaji a nami degsi marej.”

7

¹O ijo was bole, ingi bole bole Qotei a nami iga egwa marej qaji di a na egwas. Deqa kumbra jigat kalil gago jejamu ti gago are miligi ti di unub qaji di iga torei uratekritqom. Osim dena iga Qotei aqa nambalaq di une saiqoji sosim a qa ulaoqngom. Ulaqnsim gago jejamu ti gago are miligi ti torei Qotei yekritosim aqa segi kumbra boleq di sosim dauryoqngom.

Pol a Korin Kristen nanngi qa tulan areboleboleiyej

²Deqa ningi nungo are miligi waqtosib iga qalaqalaigoqniy. Iga nami tamo qudei kumbra uge bei enjrosaiqnum. Iga tamo qudei ugeugeinjrosaiqnum. Iga tamo qudei nanngo ingi ingi gisan na yainjrosaiqnum. ³E nungo jejamuq di une qametngwa osim anjam endi mernjosai. Agi e maronum, iga ningi tulan qalaqalaingeqnum. Deqa iga moiqom kiyo iga nambile sqom kiyo di unqum. Iga gago are miligi waqtosim ningi qalaqalaingoqnsim sqom. ⁴E qalieonum, nungo kumbra bolequja. Deqa e ningi qa tulan areboleboleibeqnu. Ijo are miligi ningi qa tulan lajunu. Iga gulbe koba eqnum di unqum. E ningi qa are qaloqnsim dena e tulan areboleboleibeqnu.

⁵Ariya iga Masedonia sawaq di brantosim bati deqa iga aqaratqa keresai. Sawa dia iga gulbe gargekoba itoqnum. Tamo qudei nanngi iga ti anjam na qotoqnum. Iga ulaoqnsim are tonqngonej. ⁶Ningi qalie, tamo ungasari are gulbeinjreqnu qaji nanngi Qotei na olo are latetnjreqnu. Deqa Qotei na Taitus qarinyonaqa a gagoq bonaqa iga unsimqa gam dena gago are olo laej. ⁷Od, gam dena Qotei na gago are latetgej. Gam dena segi sai. Taitus a nami nungo ambleq di sonaqa ningi na aqa are lateteb a degsi mergonaq qunamqa gam dena dego Qotei na gago are latetgej. Taitus a ningi qa iga endegsi saigej. Ningi e olo nubqajqa are koba qaloqnsib nungo une qa are ugeingeqnu. Osib ningi e ombla are qujaitosib sqajqa singilaeqnum. Taitus a ningi qa iga degsi saigej deqa e tulan areboleboleibeqnu.

⁸E qalieonum, anjam e nami nengrenyem qaji di ningi sisiyosib are gulbeingej. Ariya e deqa are ugeibosai. Bole, nami e are ugeibej. Ariya bini sai. Anjam e nengrenyem qaji dena ningi are gulbeingej. Sokiñalayonaq nungo are gulbe di olo koboej. ⁹Deqa e bini areboleboleibeqnu. Ningi are gulbeingej e deqa areboleboleibosai. Ningi are gulbeingej ariya bunuqna ningi olo are bulyeb deqa e areboleboleibeqnu. Qotei a segi na are gulbe

di ningi engej. Deqa gago anjam nenngrenyem qaji dena ningi yala ugeugeingosai. ¹⁰ Are gulbe Qotei na tamo ungasari nanngi enjreqnu qaji dena nanngo are olo bulyetnjreqnu. Deqa Qotei na nanngi eleneqnu. Nunngo are gulbe di ingi uge sai. Di ingi bole. Iga deqa are ugeigwasai. Ariya mandam tamo nanngi are gulbe eqnub di ingi uge. Dena nanngi moiyo gam tureqnub. Di kiyaga? Nanngi are bulyosai deqa. ¹¹ Ningi geregere are qaliy. Are gulbe Qotei na ningi engej qaji dena ningi olo singilatngej. Agi bini ningi kumbra bole bole yeqnub. Are gulbe dena Qotei na nunngo are tigeltetngonaqa ningi tamo qujai nami une atej qaji di a niringteb. Osib ningi Qotei ulaiyosib aqa sorgomq di geregere soqneb. Qotei na nunngo are tigeltetngej deqa ningi iga qa are koba qalsib tamo une atej qaji di aqa une gereiyetqa waukobaeb. Ningi kumbra kalil di yeb deqa iga qalieonum, ningi tamo bole une saiqoji unub.

¹² O ijo was, e nami anjam nenngrenyosim nunngoq qarinyem. Ningi na tamo une atej qaji aqa une gereiyetqajqa e deqa osim anjam di nenngrenyosai. Tamo agi tamo dena une yej qaji a qa dego e are qalsim anjam di nenngrenyosai. Ningi na iga tulan qalaqalaigeqnub nunngo kumbra di Qotei aqa namgalaq di boleq dqajqa deqa e anjam di nenngrenyem. Yim ningi qalieqajqa, nunngo kumbra di bolequja. ¹³ Nunngo kumbra bole degsi unu deqa gago are tulan laejunu.

Gago are laejunu deqa iga areboleboleigeqnu. Ariya iga olo tulan areboleboleigeqnu. Di kiyaga? Ningi na Taitus aqa are gulbe kobotetosib are boleteteb deqa. ¹⁴ Anjam kalil e ningi qa Taitus saiyem qaji di bole. Deqa e ijo anjam deqa jemaibosai. E nunngo kumbra bole kalil qa Taitus saiyosim nunngo nam soqtem. Taitus a qalie, anjam iga ningi qa a saiyem qaji di bole. ¹⁵ Bati Taitus a nunngoq bonaqa ningi a ulaiyosib a osib aqa anjam dauryoqneb. Nunngo kumbra bole di Taitus aqa areqaloq di unu deqa a na ningi tulan qalaqalaingeqnu. ¹⁶ E ningi qa are singilatosim qalieonum, ningi kumbra bole kalil yoqnsib sqab. Deqa e ningi qa tulan areboleboleibeqnu.

8

Kristen nanngi silali koroiyeb

¹ O ijo was ningi quiy. Qotei a Kristen tamo ungasari Masedonia sawaq di unub qaji nanngi qa are boleiyej. Iga deqa ningi saingonam quiy. ² Masedonia Kristen nanngi ingi ingi tulan saiqoji sosib gulbe qoboieyqnab bati deqa Qotei na nanngi singilatnjrnaqa nanngi areboleboleinjrnaqa Judia Kristen nanngi aqaryainjrqa marsib silali koba koroiyeb. ³ E deqa ningi merngwai. Masedonia Kristen nanngi nanngo segi areqalo na silali di koroiyeb. Nanngo silali kiñala soqnej di nanngi koroiyeb. Osib nanngi na nanngo kumbra di bunyosib olo silali tulan koba koroiyeb. ⁴ Nanngi na iga waingosib endegsib mergoqneb, “Ningi iga odgibqa iga ningi beterngosim Qotei aqa tamo ungasari nanngi silali qa aqaryainjrqom.” ⁵ O ijo was, iga nami are qalem, Masedonia Kristen nanngi silali koroiyqab. Ariya nanngi kumbra di olo bunyosib Qotei aqa areqalo dauryosib nanngo segi jeyamu Tamo Koba Yesus yeb. Osib iga dego egeb.

⁶ Qotei a nami ningi qa dego are boleiyej deqa Taitus a silali koroiyqajqa wau di nunngo ambleq di tigeltej. Deqa iga Taitus singila na minjem, “Ni olo Korin Kristen nanngoq aisim wau di kobotime.” ⁷ O ijo was, bati gaigai ningi kumbra tulan boledamu yeqnub. Agi ningi Qotei qa nunngo areqalo singilatoqnsib aqa anjam palontqajqa waukobaeqnub. Ningi Qotei qa bole qalieeqnub deqa ningi aqa wau ojajqa tulan singilaeqnub. Osib ningi na iga tulan qalaqalaigeqnub. Ariya Qotei a ningi qa are boleiyej deqa ningi silali koroiyqajqa wau di dego yosib silali koba atib soqnem.

⁸ E ningi wau di yqajqa waingwasai. Kristen tamo ungasari qudei nanngi wau di yqajqa tulan singilaeqnub. Nanngo kumbra deqa agi e na ningi saingonum. Deqa ningi dego qalaqalaiyo kumbra qa tulan singilaosib silali koroiyqajqa wau di yiy. Yibqa e unsiy marqai, “Bole, ningi qalaqalaiyo kumbra yeqnub.” ⁹ O ijo was ningi qalie, gago Tamo

Koba Yesus Kristus a ningi qa are boleiyej. A nami lan qure qaji ñoro koba ti soqnej. Sosiqa a ningi qa osiqa ñoro di olo uratosiqa ingi tulan saiqoji soqnej. Di kiyaaqa? Ningi kamba lan qure qaji ñoro koba oqajqa deqa.

¹⁰ Silali koroiyqajqa wau deqa e olo ijo areqalo bei ubtosiy merngwai. Wausau bei nami ningi namoqna silali koroiyqajqa wau di tigelteb bati deqa ningi wau di yqajqa tulan arearetnej. ¹¹ Deqa bini ningi wau di olo kobotqa singilaoiy. Ningi degyqab di bolequja. Nami ningi wau di yqajqa are tulan prugngoqnej. Deqa bini ningi silali soqnim singilaosib wau di kobotiy. ¹² Ningi silali koroiyqa are soqnim ningi koroiyiy. Yim Qotei a ningi qa tulan areboleboleiyqas. Ningi silali saiamqa di unqum. Koroiyaib. Qotei a deqa nirinqasai. Ningi silali soqnim di koroiyiy.

¹³ Ningi gulbe koba qoboiyesoqrib tamo qudei nanqi olo gulbe saiqoji sqab e deqa ningi merngosai. Iga kalil kerekere unum. ¹⁴ Deqa bini ningi ingi koba ejunub qaji ningi na tamo qudei ingi qa truqueqnum qaji nanqi aqaryainjroqniy. Bunuqna ningi ingi qa truquabqa nanqi na kamba olo ningi aqaryaingwab. Ningi kumbra degyqab di ningi kalil kere na sqab. ¹⁵ Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, “Tamo nanqi ingi koba koroiyeb qaji nanqi ingi uynab menetjnraqa ingi oto bei uratosai. Tamo nanqi ingi kiñala koroiyeb qaji nanqi dego ingi uynab menetjnraqa ingi bei qa truquosai.”

Pol a tamo qudei nanqi qarinyjrnraqa Korin Kristen nanqoq aiyeb

¹⁶ E Qotei tulan binijeqnum. Di kiyaaqa? A na Taitus are prugtetonaaqa a iga ti are qujaitosiqa ningi qa are koba soqnej. ¹⁷ Iga Taitus minjem, “Ni olo Korin Kristen nanqoq aiyeb.” Onaqa Taitus a aqa segi areqalo na odosiq silali koroiyqajqa wau deqa tulan singilaosiq nunqoq aiyeb. ¹⁸ Iga Kristen was bei osim Taitus ombla qarinyjrnraqa nunqoq aiyeb. Was bei di a ñam ti unu. A Yesus aqa anjam bole maro qaji tamo. Kristen tamo unqasari qure qure kalilq di unub qaji nanqi a qa qalie bole. ¹⁹ Di segi sai. Kristen nanqi na a gilteb deqa a iga ti koba na walweloqnsimqa silali koroiyqajqa wau di taqateqnum. Wau di aqa utru agiende. Qotei a Kristen nanqi sougetejunub qaji nanqi qa are boleiyeqnu. Iga wau di taqateqnum deqa Tamo Koba aqa ñam tulan goge oqeqnaqa tamo kalil nanqi unoqnsib iga qa mareqnum, “Bole, nanqi wau di yqajqa tulan singilaeqnum.” ²⁰ O ijo was kalil, silali koroiyqajqa wau di tamo qudei na yomuiyaib deqa iga was bei di osim koba na silali di taqateqnum. ²¹ Gago are endegsi unu. Iga kumbra bole segi gaigai yoqnoqom. Tamo unqasari kalil Tamo Koba a ombla nanqoq ñamgalaq di iga kumbra di yoqnoqom.

²² Ariya iga gago Kristen was bei dego qarinyonam a Taitus was de wo nanqi aiyel daurnjrsiq koba na nunqoq aiyeb. Was bei di agi iga nami bati gargekoba aqa kumbra tenemtoqnem. A Qotei aqa wau ojajqa singilaoqnej iga degsi unoqnem. Bini a silali koroiyqajqa wau di ojajqa tulan singilaeqnu. A qalie, ningi kumbra bole yo qaji tamo unub. A degsi qalieosiq deqa a silali koroiyqajqa wau di ojajqa tulan singilaeqnu.

²³ Ningi Taitus qalie. A e ombla ningi qa are qaloqnsim waukobaeqnum. Ningi gago Kristen was aiyel nanqi di dego qalie. Nanqi Qotei aqa tamo unqasari qure qure kalilq di unub qaji nanqi qa wau bole yeqnum. Nanqo wau dena nanqi Kristus aqa ñam tulan soqteqnum. ²⁴ Deqa ningi na was aiyel nanqi di kumbra bole enjroqniy. Yim Kristen kalil nanqi nunqo kumbra di unsib marqab, “Bole, nanqi qalaqalaiyo kumbra dauryeqnum.” Osib qalieqab, “Pol a Korin Kristen nanqo kumbra bole qa iga saigeqnu di a gisañosaieqnu. A anjam bole saigeqnu.”

9

Silali koroiyqajqa wau

¹ Iga silali koroiyeqnum di Qotei aqa tamo unqasari nanqi aqaryainjrqajqa deqa. Ningi wau di qalieonub deqa e olo anjam olekoba tortoryosiy nengrenyqasai. ² E qalieonum,

ningi wau di yqajqa are tulan prugngeqnu. Deqa e gaigai Masedonia Kristen nanjo njamgalaq di nunjo ñam soqteqnum. Osim endegsi minjreqnum, “Wausau bei nami Akaia sawaq di Korin Kristen nanngi silali koroiyqajqa wau di tigeltqa mareb.” Od, ningi wau di yqajqa tulan singilaeqnum. E na Masedonia Kristen nanngi nunjo kumbra deqa sainjreqnam quoqnsib nanngi gargekoba dego wau di yqajqa are prugnjreqnu. ³E nanngi endegsi minjrem, “Korin Kristen nanngi silali koroiyqajqa tulan singilaeqnum.” Ariya e nunjo ñam lanja soqto uge deqa ningi silali di koroiyiy. Utru deqa e was qalub nanngi di qarinjrnjam nungoq aiyeb. ⁴E qalieonum, ningi silali di koroiyosib atib sqas. Soqnim Masedonia Kristen qudei nanngi e ombla na nungoq bosim ningi nami silali di ateb unu degsi unqom. Iga bosim degsi unqasai di iga ningi ti jemaigo uge. ⁵E are qalem, e was qalub nanngi di minjritqa nanngi namoqna aisib nunjo silali ningi nami koroiyqa mareb qaji di ningi koba na gereiyqab. Gereiyibqa e bunuqna bosiy oqai. Yim tamo ungasari kalil nanngi silali di unsib qalieqab, bole, ningi nunjo segi areqalo na silali di ateb unu. E ningi silali di koroiyqajqa waingosaiqnem nanngi degsib qalieqab.

⁶Ningi geregere are qaliy. Tamo a ingi kiñala yagwas di a ingi kiñala olo oqas. Tamo a ingi koba yagwas di a ingi koba olo oqas. ⁷Deqa ningi segi segi kalil silali atqajqa are soqnim silali atoqniy. Ningi are gulbe na silali ataib. Ningi tamo bei na wainjim deqa silali ataib. Ningi nunjo segi areqalo dauryosib are bole na silali atoqniy. Yim Qotei na ningi tulan qalaqalaingoqnas. ⁸Qotei a ningi qa are boleiyosim ingi bole bole gaigai engoqnaq kere. Deqa ningi tulan kere na sosibqa dena wau bole bole yoqniy. ⁹Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenjrenyeb unu, “Tamo qudei nanngi saga yago breiyo bul nanjo ingi ingi jeiyosib tamo ingi saiqoji nanngi enjreqnum.

Deqa nanjo kumbra bole bati gaigai sqas.”

¹⁰O ijo was ningi qalie, Qotei a na qujai tamo nanngi saga yago enjreqnaqa nanngi breiyeqnum. Osiqa tamo nanngi bem enjreqnaqa nanngi uyeqnum. Dego kere Qotei na ingi ingi engoqnimqa ningi tulan kere na sqab. Deqa ningi Qotei aqa tamo ungasari nanngi aqaryainjroqniy. Tamo nanngi saga yago breiyeqnum ingi koba oqelenjeqnu dego kere nunjo silali koroiyqa wau di tulan boleqnaq. ¹¹Qotei na ingi ingi koba engoqnimqa ningi na kamba Kristen nanngi silali qa aqaryainjrqajqa tulan kere na sqab. Deqa ningi silali di koroiyosib gago banq di atib iga na osi aisim Kristen nanngi enjrimqa nanngi deqa Qotei binjyoqnsib sqab. ¹²Nunjo wau dena Qotei aqa tamo ungasari nanngi aqaryainjrimqa nanngi kere na sqab. Nanngi ingi bei qa truquqasai. Di segi sai. Nunjo wau deqa nanngi Qotei tulan binjyoqnaq. ¹³Ningi wau di yqab di Qotei aqa tamo ungasari nanngi unsib qalieqab, bole, ningi Kristus aqa anjam bole singila na ojoqnsib aqa medabu dauryeqnum. Od, ningi na Kristen nanngi silali kobaquja na aqaryainjroqnaq di nanngi nunjo kumbra di unoqnsib Qotei aqa ñam soqtoqnaq. ¹⁴Osib qalieqab, “Bole, Qotei a Korin Kristen nanngi qa are tulan boleiyeqnu.” Nanngi degsib qalieosib ningi tulan qalaqalaingosib ningi qa Qotei pailyoqnaq. ¹⁵O ijo was ningi quiy. Qotei a ingi tulan kobaquja iga egej. Ingi di agi Kristus. Ingi di aqa utru iga geregere ubtosim marqa keresai. Qotei na ingi di iga egej deqa iga a tulan binjyoqnaq.

10

Tamo qudei nanngi Pol qa yomuoqneb

¹Ningi qudei e qa yomuoqnsib endegsib mareqnum, “Pol a nami iga koba na sosiqa aqa segi ñam aguq atoqnsiqa laesoqnej. Ariya a sawa isaq di sosiqa iga qa njirinoqnsiqa anjam singila na mergeqnu.” O ijo was ningi mati Kristus aqa kumbra qa are qaliy. A aqa segi ñam aguq atoqnsiqa laesoqnej. ²Deqa e nungoq bosiy Kristus aqa kumbra di dauryosiy laesqai. E ningi qa njirinqasai. Ariya tamo qudei nanngi are qaleqnum, iga mandam tamo nanjo kumbra dauryoqnsim laqnum. Tamo nanngi di e na njirinjrsiy anjam singila na

minjrqai. E laesqasai. ³ Bole, iga mandamq endi laqnum. Ariya iga mandam tamo nanjo kumbra na qotosaieqnum. ⁴ Qotei na qoto qa inji inji iga egej. Inji inji di Qotei aqa singila ti unu. Di mandam qaji inji inji sai. Iga dena qotoqnsim gago jeu tamo nanjo singila gotranjeqnum. ⁵ Areqalo uge ti gisan anjam ti di iga na gotranjeqnum. Kumbra uge kalil ninji Qotei qalieqajqa gam getentetnjeqnu qaji di dego iga na gotranjeqnum. Gago wau agiende. Iga na tamo ungasari nanjo are tigeltetnjreqnam nanji nanjo areqalo kalil Kristus yekriteqnum. ⁶ Deqa ijo was, iga ninji qa tarineqnum. Ninji gago anjam kalil dauryekritibqa iga na tamo kalil Qotei aqa anjam gotranjeqnum qaji nanji njolawotnjrqom.

⁷ Ninji laja baban na tamo nanjo kumbra tenemtoqnaib. Ninji geregere tenemtoqniy. Tamo bei a endegsi marqas, “E Kristus aqa tamo.” Ariya tamo di a olo endegsi poiym, a Kristus aqa tamo qa marqo deqa iga dego Kristus aqa tamo unum. A degsi poiym. ⁸ Tamo Koba a na iga singila egej deqa iga aqa wau ojeqnum. Iga ninji singilatngwajqa deqa wau ojeqnum. Iga ninji ugeugeingwajqa deqa wau ojosaieqnum. E gago wau deqa gago ñam kiñala soqtqai. E degyqai di e jemaibqasai. ⁹ Ariya ninji endegsib are qalaib, “Pol a iga ula egwajqa deqa anjam singila na nengrenyoqnsiq gagoq qarinyeqnu.” Ninji degsib are qalaib. ¹⁰ Bole, tamo qudei nanji e qa endegsib yomueqnum, “Pol a anjam singila na nengrenyoqnsiq gagoq qarinyeqnu. Ariya a gago ambleq endi sosiq anjam mergoqnej di a singila saiqoji soqnej. Anjam palontqa wau dego a qaliesai bole sai.” ¹¹ Tamo qudei nanji e qa degsib yomueqnum. Deqa tamo deqaji nanji endegsi poinjrem. Anjam iga sawa isaq endi sosim nengrenjeqnum qaji di iga nunjo ambleq di sosim dauryeqnum.

¹² Tamo qudei nanji diqoqnsib nanjo segi ñam soqteqnum. Iga nanji unub dego sai. Gago kumbra ti nanjo kumbra ti ombla kerekere sai. Tamo nanji di mareqnum, “Gago kumbra bole. Tamo kalil nanjo kumbra bolesai.” Nanji degsib mareqnum. Di kiyaga? Nanji powo tulan saiqoji unub deqa. ¹³ Iga nanji unub dego sai. Iga gago segi ñam soqtoqnaqasai. Wau Qotei na egej qaji deqa segi gago ñam soqtoqnaqom. Wau bei Qotei na egej qaji agiende. Iga na ninji Korin Kristen wauetnjeqnum. ¹⁴ Iga Qotei aqa wau tamo kalil qa namoosim nunjoq di wau utru atsim Kristus aqa anjam bole ninji mernjoqnem. Iga tamo qudei nanjo wau bajinosaioqnem. ¹⁵ Wau Qotei na egej qaji di segi iga ojajqa singilaoqnsim gago ñam soqteqnum. Iga tamo qudei nanjo wau Qotei na egosai qaji deqa gago ñam soqtosaieqnum. Gago are endegsi unu. Nunjo areqalo Yesus qa singilateb qaji di tulan boleqnumqa gago wau dego nunjoq di tulan kobaoqnaqas. ¹⁶ Kobaoqnumqa iga nunjo sawaq dena tigelosim sawa sawa isaq giloqnsim dia Yesus aqa anjam mare mare laqnaqom. Tamo qudei nanji nami wauoqneb qaji sawa iga deq gilqasai. Iga nanjo wau qa gago ñam soqtqasai.

¹⁷ Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, “Tamo bei a ñam bei soqtqa marsimqa a Tamo Koba aqa ñam segi soqtme.” ¹⁸ Iga qalie, tamo bei a aqa segi ñam soqtqas di a Tamo Koba aqa ñamgalaq di ñam saiqoji sqas. Ariya Tamo Koba a na tamo bei aqa ñam soqtetqas di a ñam bole oqas.

11

Tamo qudei nanji gisanjoqnsib Qotei aqa wau tamo buleqnum

¹ Ninji e odbibqa e olo nanari anjam kiñala merngwai. Ninji e odbqa kereamqa e odbiy. ² Aqa Qotei wo gago are koba endegsi unu. Ninji Kristus a segi qujai areiyosib aqa sorgomq di soqniy. Tamo bei na aqa dunje nami sambalaosai qaji di osim tamo qujai yim a na oqas dego kere e ninji Kristus aqa banq di adem. ³ E amal uge Satan qa are qalsim deqa e ninji qa ulaeqnum. A nami Iv gisanjonaqa a une atej. Une dena nunjo areqalo ugetetngimqa ninji Kristus a segi qalaqalaiyqa urataib deqa e ulaeqnum. ⁴ E qalieonum, tamo qudei nanji nunjoq boqnsib gisanjoqnsib Yesus bei qa anjam palontoqnsib mernjeqnum. Yesus bei deqa iga nami anjam palontosasioqnem. Tamo

nanği di mondor bei qa dego ningi merngeqñub. Di gisañ mondor. Mondor bei deqa iga nami ningi merngosaiogñem. Yesus aqa anjam bole iga nami ningi merngoqñem qaji di dego tamo qudei nanği bubulyoqñsib olo anjam bei ningi merngeqñub. O ijo was ningi kiyaga gisañ anjam di quoqñsib bole edeqeñub?

⁵ Ningi qudei endegsib are qaleqñub, “Tamo nanği di Qotei na bole qarinqñrnaq gagoqñ beb.” Di sai. Qotei na nanği qarinqñrosai. Ningi quiy. Tamo nanği di ñam ti unub ariya e dego ñam ti unum. Deqa tamo nanği dena e bunbosai. ⁶ Bole, e anjam marqajqa medabu gulbeibeqñu. Di unğum. E powo qa truquosaieqñum. Kumbra kalil e nuñgo ambleq di yoqñem qaji dena e ijo powo babteqñam ningi unoqñeb.

⁷ Ningi qalie, e Qotei aqa anjam bole ningi merngoqñem bati deqa e nuñgo silali inği inği yaingosaiogñem. Ijo kumbra dena e ijo segi ñam aguq atoqñem. Di kiyaga? Nuñgo ñam olo goge oqñwajqa deqa. E kumbra di yoqñem di e une atoqñem e? Sai. ⁸ E Kristen tamo unğasari qure qureq di unub qaji nanğogñ dena silali oqñsim olo nuñgo ambleq di Qotei aqa wau laña ojoqñem. E nuñgo silali yaingosaiogñem. Ijo kumbra dena e qure qureq di Kristen nanğogñ silali bajinqñobuloqñem. ⁹ Bati e nuñgo ambleq di inği inği qa truquoqñsimqa e na tamo bei gulbe yosaioqñem. E ningi gulbe enğwajqa tulañ uratoqñem agi bini e degsi unum. Bati bei Kristen was qudei nanği Masedonia sawaq dena Korin qureq bosib inği inği qa e aqaryaiboqñeb. Gam dena e ningi gulbe enğwajqa uratoqñem. ¹⁰ Kristus aqa anjam bole ijoq di unu deqa e ningi endegsi mernğwai. E nuñgo silali yaingwa urateqñum. Ijo kumbra deqa e ijo segi ñam soqteqñum. E degoqñsiy sqai. Akaia sawaq di tamo qudei na e getentbqasai. ¹¹ E ningi qalaqalainğosaieqñum deqa e kumbra di yeqñum kiyo? Sai bole sai. Qotei a qalie, e ningi tulañ qalaqalainğeqñum.

¹² E nuñgo silali yaingwa urateqñum. E degoqñsiy sqai. Tamo qudei nanği nuñgo ñamgalaq di iga bul sqa marsibqa nanğogñ segi ñam soqteqñub. Deqa e nanği gam getentetnjqroqñqai. ¹³ Tamo nanği di Qotei na qarinqñrosai. Nanği Yesus aqa wau tamo bolesai. Nanği gisañoqñsib nanğogñ segi kumbra uge bulyoqñsib tamo bole buleqñub. Yeqñab tamo unğasari nanği na unjqroqñsib mareqñub, “Nanği Kristus aqa wau tamo bole.” ¹⁴ O ijo was ningi nanğogñ kumbra di unsib deqa tulañ prugaib. Iga qalie, Satan a dego gisañoqñsiqa aqa segi kumbra uge bulyoqñsiqa Qotei aqa lañ anğro bole suwanogñ di unub qaji nanği buleqñu. ¹⁵ Satan a kumbra degyeqñu deqa aqa wau tamo nanği dego nanğogñ kumbra uge bulyoqñsib Qotei aqa wau tamo bole buleqñub. Deqa iga nanğogñ kumbra di unsim tulañ prugwasai. Mondonj Qotei na tamo nanği di nanğogñ une deqa kambatnjqrsim awai ugedamu enjqñas.

Pol a Qotei aqa wau ojoqñej deqa a gulbe gargekoba itoqñej

¹⁶ E olo mernğwai. Ningi e nanari tamo edegaib. Unğum, ningi e nanari tamo edegwab di kere. Deqa ningi e odbibqa e olo ijo ñam kiñala soqtqai. ¹⁷ E Tamo Koba aqa areqalo dauryosim anjam endi marosaieqñum. E nanari tamo bulosim deqa e anjam endi maroqñsim ijo segi ñam soqteqñum. ¹⁸ Tamo gargekoba nanği mandam tamo nanğogñ kumbra dauryoqñsib nanğogñ segi ñam soqteqñub. Deqa e dego kumbra di dauryosiy olo ijo ñam kiñala soqtqai.

¹⁹ Ningi segi qa mareqñub, “Iga powo koba ti unum.” Ariya ningi kiyaga olo nanari tamo nanği odnjreqñabqa nanği nanari anjam ningi merngeqñub? ²⁰ Nuñgo kumbra agiende. Tamo bei na ningi a laña kangalyqajqa mernğimqa kiyo, nuñgo inği inği saitimqa kiyo, nuñgo inği inği gisañ na yaingimqa kiyo, aqa segi ñam soqtimqa kiyo, nuñgo ula poñgimqa kiyo ningi a odyqñab. ²¹ O ijo was, iga tamo nanği di bul sai. Iga siñgila saiqoji unum deqa iga na gulbe deqaji ningi enğwa keresai. E deqa jemaibqas e? Sai.

Tamo nanği di nanğogñ segi ñam soqtqajqa ulaosaieqñub. Deqa e kamba dego ijo segi ñam soqtqai. O ijo was, e nanari tamo bulosiy deqa anjam endegsi mernğwai. ²² Tamo nanği di mareqñub, “Iga Hibru tamo.” Ariya e dego Hibru tamo. Nanği mareqñub,

“Iga Israel tamo.” E dego Israel tamo. Nanġi mareqnu, “Iga Abraham aqa moma tinġi.” E dego Abraham aqa moma tinġi. ²³ Nanġi mareqnu, “Iga Kristus aqa wau tamo.” O ijo was, e nanari tamo bulosiy endegsi marġai, e dego Kristus aqa wau tamo. Agi e na tamo nanġi di tulaġ bunġnrsimqa nes na ti jaqatin na ti Kristus aqa wau ojeqnum. Bati gargekoba jeu tamo nanġi na e tonto talq di waiboqneb. Osib e lubogargekobatoqneb. Bati gargekoba e moiqa jojomoqnem. ²⁴ Bati 5 Juda nanġi na e kumbainbo gargekobatoqneb. Sisiyeb 39. ²⁵ Bati qalub nanġi bu toqon na e luboqneb. Bati qujai nanġi na e moiyoqbqa marsib meniġ na luboqneb. Bati qalub e qobuġ na gileqnam qobuġ a padalej. Qobuġ a padalonaq qolo ti qanam ti e yuwalq di otosi laqnem. ²⁶ Bati gargekoba e sawa isaq sinġa na walweloqnem. Yeqnam ya koba doqnsiqa ya na e padaltbqa jojomoqnej. E gamq di walweleqnamqa bajin tamo nanġi gam getentoqnsibqa e lubqa laqneb. Juda nanġi ti sawa bei bei qaji nanġi ti dego e lubqa laqneb. Qure qureq di, wadau sawaq di, yuwalq di dego e padalqa jojomoqnem. Gisaġ Kristen nanġi na dego e ugeugeibqa laqneb. ²⁷ E nes na ti jaqatin na ti waukobaoqnem. Qolo gargekoba e waukobaoqnsim neiosaiqnem. E mam ti laqnem. E ya qarboqnej. Bati gargekoba e inġi saiqoji soqnem. Bati gargekoba e yorbeqnaqa e ijo jejamu kabutqajqa gara saiqoji soqnem. ²⁸ Ariya bini gulbe qudei dego ijoq di branteqnu. Gulbe kobaquja bei agiende. E bati gaigai Kristen tamo unġasari qure qure kalilq di unub qaji nanġi qa are koba qaleqnum. Nanġi bole unub kiyo sai kiyo deqa e nanġi qa tulaġ are koba qaleqnum. ²⁹ Deqa Kristen was bei aqa sinġila saiamqa e was deqa are koba qalsiy e dego sinġila saibqas. Inġi bei na Kristen was bei a uneq waiyimqa e was deqa are koba qalsiy are ugeibqas.

³⁰ O ijo was, gam bei saibqo deqa e ijo segi ñam soqtqai. Gulbe bei bei ijoq beqnu deqa ninġi poinġeqnu, e sinġila saiqoji unum. E deqa qujai ijo ñam soqtqai. E ijo kumbra bei qa ijo ñam soqtqasai. ³¹ Tamo Koba Yesus aqa Abu Qotei a qalie, e anjam bole mareqnum. E gisaġosaieqnum. Deqa iga bati gaigai Qotei binġiyoqnu. ³² Damaskus qureq di Mandor Aretas a na qure taqato qaji tamo minġnaqa a qoto tamo qudei nanġi qarinqnraqa nanġi qure aqa siranme kalil taqatoqneb. Di kiyaaqa? E ulanqa laqnitqa nanġi na e ojsib tonto talq di waibqajqa deqa. ³³ Ariya Kristen was qudei nanġi na e aqaryaibosib gumbaġ di jigsib qure aqa jeġ gogetosib sil na gumba tontosib jeġ aqa siranme kiñalaq dena e ura uratbonab jeġ oqeq aiyem. Aisim qure taqato qaji tamo aqa banq dena ulanġem.

12

Qotei na neibilqei Pol osoryej

¹ E gam bei saibqo deqa e olo ijo ñam soqtqai. Bole, e ijo ñam soqtqai kumbra dena e aqaryaibqa keresai. Di unġum. Tamo Koba a na neibilqei bei e nami osorbej deqa ninġi sainġit quiy. ² Neibilqei agiende. Wausau 14 koboej endi Qotei na Kristus aqa tamo bei osi oqsiqa torei lan qureq oqej. Lan qure di tulaġ goge koba. Tamo oqej qaji di e qaliesai. Tamo di agi e segi. A jejamu qorbi oqej kiyo aqa jejamu uratosiq oqej kiyo di e qaliesai. Qotei a segi qalie. ³⁻⁴ E qalieonum, Qotei na tamo di osi oqsiqa lan qureq oqej. A jejamu qorbi oqej kiyo aqa jejamu uratosiq oqej kiyo di e qaliesai. Qotei a segi qalie. A lan qureq oqsiq dia anjam bei quej. Anjam di aqa damu tamo bei na ubtosim marqa keresai. Anjam di marqajqa getento koba. ⁵ E tamo di aqa ñam soqtqai. E ijo segi ñam soqtqasai. E sinġila saiqoji unum deqa qujai e ijo ñam soqtqai. E ijo kumbra bei qa ijo ñam soqtqasai.

⁶ E ijo segi ñam soqtqai di e nanari tamo sqasai. Di kiyaaqa? E anjam bole marġai. E gisaġqasai. Ariya e ijo segi ñam soqtqqa uratonum. Tamo qudei nanġi ijo kumbra qa ti ijo anjam qa ti are qalsib ijo ñam soqtetbqab di kere. Nanġi ijo ñam lanqa soqtetbaib.

Qotei a gulbe qarinyonaq Pol aqa jejamuq aiyej

⁷ Qotei a ñejobilqei tulañ boledamu e osorbonaq unem. Ariya e di unsiy olo diqaim deqa Qotei na gulbe uge sil luwit bul qarinyonaq ijo jejamuq aiyej. Gulbe di Satan na ojsiqa dena e ugeugeibeqnu. ⁸ Deqa e siñgila na Qotei pailyoqalubtem, “O Abu, ni na gulbe di olo taqal atetbime.” ⁹ Onaqa Qotei a saidosiq endegsi merbej, “Ni siñgila saiqoji unum deqa e ni olo siñgilatmoqnqai. Osiy ni qa are boleiboqnqas. Dena ni keretmqas.” Qotei na e degsi merbej deqa e siñgila saiqoji unum di unqum. E olo areboleboleiboqnqas. Yim Kristus aqa siñgila ijoq di sqas. ¹⁰ E Kristus aqa ñam qa siñgila saiqoji sqai kiyo, tamo qudei na e misiliñboqnqab kiyo, e gulbe oqnqai kiyo, jeu tamo nañgi na e ugeugeiboqnqab kiyo, e waukobaoqnqai kiyo di unqum. E deqa areboleboleiboqnqas. Di kiyaaqa? E siñgila saiqoji sqai bati di e Kristus aqa siñgila ti sqai.

Korin Kristen nanqo areqalo Yesus qa siñgilateb qaji di Pol na olo siñgilatetnjrej

¹¹ Anjam e mareqnum qaji endi nanari anjam. Niñgi segi na ijo are tigeltetbeqnu deqa e nanari anjam endi mareqnum. Niñgi ijo kumbra bole ubtosaieqnu deqa e segi kamba ijo kumbra bole ubteqnum. Bole, e ñam saiqoji. Ariya kiyaaqa niñgi na olo tamo qudei nanqo ñam soqtoqnsib mareqnu, “Tamo nañgi di Qotei aqa anjam maro tamo bolequja”? O ijo was niñgi quiy. Tamo nañgi dena e buñbosai. ¹² Agi e nuñgo ambleq di sosim mañwa gargekoba babtoqnem dena niñgi endegsib qalieeb, Qotei na e qarinjbej. E siñgila na tigeloqnsim gulbe qoboioqnsim mañwa ti wau siñgila ti gargekoba nuñgo ambleq di babtoqnem. Kumbra dena niñgi osorñgoqnej, e Qotei aqa wau tamo bole. ¹³ Kumbra kalil e qure qureq di Kristen nanqo ambleq di yeqnum qaji di e nuñgo ambleq di dego yoqnem. Ariya kumbra qujai e nuñgo ambleq di yosai. E niñgi gulbe enqwa uratosim deqa e nuñgo silali inqi inqi yaingosaioqnem. Di e une yoqnem e? Sai. Niñgi e une yoqnem edegosib ijo une di olo kobotethiy.

¹⁴ E nami nuñgoq boaiyeltam. Ariya bini e olo nuñgoq bqajqa are qaleqnum. E nuñgoq bqai di e niñgi gulbe enqwasai. E nuñgo silali inqi inqi yaingwajqa are qalosaieqnum. E niñgi segi elenqajqa are qaleqnum. Niñgi qalie, anqro kiñilala nañgi na nanqo ai abu nañgi silali qa aqaryainjrosaiieqnu. Ai abu nañgi na nanqo anqro nañgi silali qa aqaryainjreqnu. ¹⁵ E niñgi tulañ qalaqalaingeqnum deqa e ijo inqi inqi ti ijo jejamu ti niñgi torei enqwasai areboleboleibeqnu. Ariya kiyaaqa niñgi kamba olo e kiñala segi qalaqalaibeqnu?

¹⁶ Niñgi qudei e qa endegsib mareqnu, “Bole, Pol a gago silali inqi inqi boleq di yaigosaiieqnej. Ariya a na iga walawalaigoqnsiq gago silali inqi inqi gisañ na yaigoqnej.”

¹⁷ O ijo was, e nami Kristen was qudei nañgi qarinjrnjam nuñgoq aiyej. Aisib niñgi gisañgeb e? Osib nuñgo silali inqi inqi laña yaingosib olo bosib e ebeb e? Sai. ¹⁸ E na Taitus minjnam a nuñgoq aiyej. E Kristen was bei dego qarinyonam a Taitus dauryosiq ombla na aiyej. Aisib Taitus a niñgi gisañgosiq nuñgo silali inqi inqi qudei bajinej e? Sai. Aqo Taitus wo areqalo qujai ti sosim gam qujai dauryosim kumbra bole segi yoqnem.

¹⁹ Niñgi ijo anjam kalil endi sisiosib endegsib are qalaib, “Pol a segi une saiqoji degsi iga mergwa osiqa anjam nengrenyej.” Di sai. O ijo was bole, anjam kalil e nengrenyonum qaji endi niñgi siñgilatngwajqa deqa nengrenyonum. E Kristus aqa tamo unum deqa e Qotei aqa ñamgalaq di anjam endi nengrenyonum. ²⁰ E niñgi qa ulaeqnum. E nuñgoq bosiy nuñgo kumbra unsiy e areboleboleibqas kiyo sai kiyo? Niñgi dego ijo kumbra unsib areboleboleingwas kiyo sai kiyo? E deqa ulaeqnum. E nuñgoq bosiy nuñgo kumbra endi unqai kiyo? Niñgi anjam na qoteqnu. Niñgi nuñgo Kristen was nañgi qa are ugeingeqnu. Niñgi minjin oqeqnu. Niñgi pupoeleneqnu. Niñgi nuñgo Kristen was qudei nañgi misiliñjreqnu. Niñgi yomueqnu. Niñgi diqeqnu. Niñgi Qotei aqa wau ugeugeiyeqnu. E nuñgoq bosiy nuñgo kumbra di unqai kiyo? ²¹ E bosiy nuñgo ambleq di tamo gargekoba nami une yoqneb qaji nañgi are buliyosai degsi unqai kiyo? Degsi unqai di ijo Qotei na nuñgo ñamgalaq di e olo jemai ebqas. Tamo nañgi di nami une

endeqaji yoqneb. Nanği kumbra uge jigat yoqneb. Nanği sambala kumbra yoqneb. Nanği kumbra uge yqajqa are prugnjqroqnej. E nunğoq bosiy tamo nanği di nanğo une qoreiyosai degsi unqai di e nanği qa are gulbeibqas. E deqa ulaeqnum.

13

Pol a Korin Kristen nanğoq olo bqajqa are qaleqnu

¹ E nami nunğoq boaiyelttem. Ariya bini e olo nunğoq bqajqa are qaleqnum. Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenğrenyeb unu, “Tamo bei a une atimqa tamo aiyel kiyo tamo qalub kiyo nanği aqa une unsib babtibqa iga qusim marqom, ‘Bole, tamo di a une yqo.’” ² E nami nunğoq bosim ninği uratnğosim bati bei e olo nunğoq bosim ninği endegsi mernğgem, “E bunuqna nunğoq olo bosiy tamo une ateqnub qaji nanği nğolawotnjrqai.” Ariya bini e sawa isağ endi sosim anjam di ninği ti tamo nami une atoqneb qaji nanği ti olo mernğeqnum. ³ Ninği qalieqajqa, Kristus a ijo medabu na anjam mareqnu kiyo sai kiyo. E nunğoq bosiy tamo nanği une ateqnub qaji nanği di nğolawotnjrit ninği unsib qalieqab, bole, Kristus a ijo medabu na anjam mareqnu. Ninği quiy. Kristus a sinğila saiqoji sosim ninği tingitnğwasai. A na aqa sinğila kobaquja ninği osornğwas. ⁴ Bole, Kristus a namburbasq di gainesoqnej bati deqa a sinğila saiqoji soqnej. Ariya a olo Qotei aqa sinğila osiq deqa bini a nambile unu. Iga Kristus beteryejunum deqa iga dego sinğila saiqoji unum. Ariya iga Qotei aqa sinğila osim Kristus ombla nambile sqom. Iga nunğoq bosim sinğila di ninği osornğwom.

⁵ Ninği nunğo segi segi so tenemtoqniy. Ninği degyqab di ninği Kristus qa nunğo areqalo sinğilateqnum kiyo sai kiyo di qalieqab. Yesus Kristus a nunğo are miligiq di unu di ninği poingosai kiyo? A nunğo are miligiq di sqasai di ninği endegsib qalieqab, ninği aqa tamo bolesai. ⁶ Ariya ninği iga qa endegsi poingem, iga Kristus aqa wau tamo bole unum. ⁷ Iga ninği qa endegsim pailyeqnum, “O Abu, ni na Korin Kristen nanği aqaryainjrimqa nanği kumbra uge kalil uratoqnsib kumbra bole bole yoqnqab.” O ijo was, iga wau bole yeqnum ninği di qalieqajqa deqa iga pailyosaieqnum. Ninği iga wau tamo bolesai edegwab di unğum. ⁸ Ninği qalie, iga Qotei aqa anjam ugetqa keresai. Iga Qotei aqa anjam sinğilatqajqa waueqnum. ⁹ Deqa iga sinğila saiqoji soqnim ninği sinğila ti sqab di iga areboleboleigwas. Iga gaigai ninği qa endegsim pailyeqnum, “O Abu, ni na Korin Kristen nanği aqaryainjrimqa nanği toreı kere na sqab.” ¹⁰ Tamo Koba a na e giltbej deqa e aqa wau taqateqnum. E nunğoq bosiy nğirin anjam na nunğo kumbra tingitetnğwa uratonum. Deqa e isağ endi sosim anjam endi nenğrenyonum. E ninği sinğilatnğwajqa deqa Tamo Koba a na e wau ebej. E ninği ugetnğwajqa sai.

Pol a anjam getentosiq Kristen nanği kaiyeinjrej

¹¹ Ariya ijo was, e ijo anjam getentqai. Ninği areboleboleinğoqnem. Ninği kumbra bole kalil qa kere na sqajqa sinğilaoqniy. Ninği ijo anjam quoqnsib dauryoqniy. Ninği kalil areqalo qujaitosib soqniy. Yim Qotei a ninği ti sqas. Agi a na ninği tulan qalaqalainğeqnu. A are lawo qa utru.

¹² Ninği na nunğo Kristen was kalil nanği segi segi kundoqnjriy. Kumbra di agi Qotei aqa segi tamo unğasari kalil nanği yeqnub. Qotei aqa tamo unğasari kalil qure endia unub qaji nanği na ninği kaiyeinğonub.

¹³ Tamo Koba Yesus Kristus a ninği qa are boleiyeme. Qotei na ninği qalaqalainğeme. Mondor Bole na ninği kalil aqaryainğimqa ninği a beteryosib koba na are qujaitosib soqniy. Bole.

GALESIA

¹ E Pol. Yesus Kristus na e qarınbej deqa e aqa anjam mare mare laqnum. Mandam tamo bei na e qarınbosai. Tamo bei na e giltbosai dego. Yesus Kristus aqa Abu Qotei wo nanği segi aiyel na e giltbeb. Yesus agi Qotei na subq na tigeltej. ² Kristen was kalil e koba na endi unum qaji nanği e ti anjam endi nunğoq qarınyonum. Niği Galesia sawaq di loueqnub qaji.

³ Tamo Koba Yesus Kristus aqa Abu Qotei wo nanği aiyel niği qa are boleinjrimqa niği lawo na soqniy. ⁴ Yesus a gago Abu Qotei aqa areqalo dauryosiq deqa a gago une kobotqa marsiqa aqa segi nambile uratosiq moiyej. A na iga elenamqa iga mandam qa kumbra uge uge kalil uratqa marsiq iga qa moiyej. ⁵ Deqa iga Qotei aqa nıam bati gaigai soqtoqnqm. Bole.

Yesus aqa anjam bole qujai segi unu

⁶ Kristus a niği qa are boleiyej deqa Qotei na niği aqa segi tamo unğasari sqajqa osiq metınej. Ariya kiyaca niği olo urur Qotei qoreiyosib Yesus aqa anjam bole dauryqa uratosib anjam bei dauryeqnub? E nunğo kumbra deqa qusim tulan prugugetem. ⁷ Niği qalie, Yesus aqa anjam bole bei saıqoji. Ariya tamo qudei nanği nunğo areqalo niñaqyetıgwajqa wauoqnsib Kristus aqa anjam bole olo bubulyeqnub. ⁸ Deqa niği quiy. Iga na kiyo lan anğro bei na kiyo Yesus aqa anjam bole iga nami niği merınoqnem qaji di olo bubulyosim anjam bei merıgwom di Qotei na iga ojsim nıamyuwoq di breigeme. ⁹ Od, tamo bei na Yesus aqa anjam bole iga nami niği merınoqnem qaji di olo bubulyosim anjam bei merıgwas di Qotei na a ojsim nıamyuwoq waiyeme.

¹⁰ Niği kiyersib are qalonub? Mandam tamo nanği e qa arearetınrqajqa kiyo Qotei a e qa arearetqajqa kiyo deqa e waueqnum? Niği quiy. Mandam tamo nanği e qa arearetınrqajqa deqa e waueqnum qamu e Kristus aqa wau tamo bolesai qamu.

Qotei a segi na Pol giltej

¹¹ O ijo was kalil, e bole merınoqnum. Yesus aqa anjam bole e nami niği merınoqnem qaji di tamo bei na babtosai. ¹² Anjam bole di e tamo bei aqa medabuq na osai. Tamo bei na e osorbosai dego. Yesus Kristus a segi na anjam bole di babtosiq osorbej.

¹³ Niği qalie, e nami Juda nanğo kumbra sıngila na dauryoqnsimqa Qotei aqa tamo unğasari nanği ugeugeınjroqnm. Osim e nanği torei padaltınrqajqa sıngila na wauoqnm. ¹⁴ E ijo moma nanğo kumbra kalil dauryqajqa tulan sıngilaoqnm. Ijo kumbra dena e na Juda tamo gargekoba e ombla louoqnm qaji nanği bunıjroqnm.

¹⁵ Ariya e nıambabosaisonamqa Qotei a e giltbosıqa e qa are boleiysiq metbej. ¹⁶ Osiqa bati a segi atej qaji di brantonaca a na aqa Niri Yesus e osorbosiq merbej, “Ni na Yesus aqa anjam bole osi giloqnsim tamo unğasari sawa bei beıq di unub qaji nanği minjre minjre laqne.” Ariya bati di e na tamo qudei nanği Yesus qa anjam bei nenemıjrosaiqnm. ¹⁷ E Yesus aqa anjam maro tamo nanği unıjrqajqa Jerusalem aiyosai dego. Tamo nanği di namoqna Yesus aqa wau ojoqneb. E bunuqna aqa wau ojem. Ariya e nanği unıjrosai. E Arebia sawaq aisim di soqnm. Sosim bunuqna e olo puluosim Damaskus qureq gilem. ¹⁸ Wausau qalub koboonaqa e Pita segi unqajqa Jerusalem aiyem. Aisim bati 15 Pita ombla soqnm. ¹⁹ E Jerusalem di soqnm bati di e Yesus aqa anjam maro tamo bei unosai. E Tamo Koba Yesus aqa was Jems a segi unem. ²⁰ Ijo anjam e nenğrenıyonum qaji endi anjam bole. E Qotei aqa nıamgalaq di anjam bole segi nenğrenıyonum. E gısanıosai.

²¹ Ariya bunuqna e Jerusalem olo uratosim Siria sawa ti Silisia sawa ti deq gılsim di laqnm. ²² Bati deqa Kristus aqa tamo unğasari Judia sawaq di soqneb qaji nanği

ijo ulatamu poinjrosaisoqnej. ²³ Nanġi e qa laġa endegsib quoqneb, “Pol a nami iga padaltgwa laqnej. Ariya bini a olo Yesus aqa anjam bole a nami ugeugeiyqa wauoqnej qaji di palontognsiq laqnu.” ²⁴ Nanġi e qa degsib quoqnsib tulaġ areboleboleinjraqa Qotei aqa ñam soqtoqneb.

2

Kristen gate nanġi Pol ombla areqalo qujai

¹ Wausau 14 koboonaqa e olo Jerusalem aiyem. E Barnabas ombla aiyognsim Taitus dego osi aiyem. ² Qotei a segi na merbej deqa e Jerusalem aiyem. E Jerusalem aisim di sosimqa e tamo laġaj nanġi koba na qairosaioqnem. E Kristen gate nanġi segi koba na qairoqnem. Yesus aqa anjam bole e sawa bei beiq di palontognem qaji di e na ubtosim minjroqnem. E tamo laġaj bei minjosai. Di kiyaaqa? Yesus aqa wau e nami yoqnsim agi bini yeqnum qaji di uloġo uge. ³ Taitus a Grik tamo. Ariya a e ombla Jerusalem di sonamqa Kristen gate nanġi e endegsib merbosai, “Ni na Taitus osim muluġ waiy.” Degsib merbosai. ⁴ Bole, Kristen tamo qudei nanġi uli na gago koro miligiq aiyeb. Nanġi Kristen tamo bolesai. Nanġi gisaġ tamo. Iga nami kaġgal tamo bulosim dal anjam aqa sorgomq di sonamqa Kristus Yesus na iga elenej deqa bini dal anjam na iga olo taqatgosai. Ariya gisaġ tamo nanġi dena gago kumbra di lumu na tenemtqa marsibqa gago koro miligiq aiyeb. Nanġo are koba endegsi soqnej. Nanġi na iga olo dal anjam aqa sorgomq di atibqa dal anjam na iga taqatgim iga kaġgal tamo bulqom. Nanġo are koba degsi soqnej deqa nanġi gago koro miligiq aiyeb. ⁵ Aisib mergeb, “Niġi Taitus muluġ waiyiy.” Onaqa iga nanġo anjam di quetnjrosai. Nanġi Yesus aqa anjam bole olo bubulyaib deqa iga na nanġi saidnjrem. Di kiyaaqa? Yesus aqa anjam bole di nunġoq di gaigai sqajqa deqa.

⁶ Ijo areqalo agiende. Kristen gate nanġi ñam ti unub di laġa. Qotei a tamo nanġo ñam qa are qalosaieqnu. E na Kristen gate nanġi ijo wau qa sainjramqa nanġi qusib mareb, “Di kere.” Nanġi olo anjam bei totoryosib e merbosai. ⁷ Pita aqa wau agiende. A na muluġ uno qaji nanġi Yesus aqa anjam bole minjre minjre laqnu. Qotei a wau di Pita yej. E dego wau ti. Ijo wau agi e na muluġ unosai qaji nanġi Yesus aqa anjam bole minjre minjre laqnum. Qotei a wau di e ebej. Kristen gate nanġi degsib qalieeb deqa nanġi olo anjam bei totoryosib e merbosai. ⁸ Od, Qotei na Pita siġgila yej deqa a muluġ uno qaji nanġi Yesus aqa anjam bole minjre minjre laqnu. Dego kere Qotei na e siġgila ebej deqa e sawa bei bei qaji nanġi Yesus aqa anjam bole minjre minjre laqnum. ⁹ Tamo unġasari kalil nanġi mareqnu, “Jems na Pita na Jon na nanġi qalub Kristen gate unub.” Ariya nanġi qalub qalie, Qotei a e qa dego are boleiyosiq Yesus aqa wau ebej. Degsib qalieosib deqa nanġi na aqo Barnabas wo gago baġ ojsib mergeb, “Niġi gago Kristen was bole.” Osib nanġi aqo aiyel ti are qujaitosib anjam endegsib keretosib mergeb, “Niġi Barnabas wo sawa bei beiq di Qotei aqa wau yoqniy. Iga muluġ uno qaji nanġo ambleq di wauoqnoqom.” ¹⁰ Osib nanġi anjam qujai segi aqo aiyel endegsib mergeb, “Gago ambleq endi Kristen qudei nanġi iġi iġi tulaġ saiġoġi unub. Deqa niġi nanġi qa are walġgaiq. Niġi nanġi aqaryainjroqniy.” Onaqa iga nanġi odnjrem. Nami iga tamo iġi iġi saiġoġi nanġi aqaryainjraqja are koba soqnej agi bini degsim unum.

Pol a Pita aqa kumbra uge babtej

¹¹ Ariya bunuqna Pita a Antiok qureq bonaqa e aqa ulatamuq di a ġirinġtem. Di kiyaaqa? A kumbra uge yej deqa.

¹² Aqa kumbra uge agiende. Nami a sawa bei bei qaji nanġi koba na iġi uyoqneb. Onaqa bati bei Jems a na Juda Kristen qudei muluġ unqajqa tulaġ siġgilaoqneb qaji nanġi qarinjraqa Antiok bonabqa Pita a nanġi qa ulaosiq olo sawa bei bei qaji nanġi di tututnjrej. Aqa kumbra uge agide. ¹³ Juda Kristen qudei nanġi dego Pita beteryosib

gisaŋ kumbra di yeb. Yonabqa bunuqna Barnabas a dego naŋgi daurnjrsiqa naŋgo gisaŋ kumbra di yej. ¹⁴ Naŋgi Yesus aqa anjam bole degsib ugetonabqa e unsimqa naŋgo ŋamgalaq di Pita endegsi minjem, “Ni Juda tamo. Ariya ni Juda naŋgo kumbra dauryqa uratosim sawa bei bei qaji naŋgi bulosim naŋgo kumbra dauryeqnum. Di ni kere degyeqnum. Ariya kiyaaq ni olo sawa bei bei qaji naŋgi minjreqnum, ‘Niŋgi Juda naŋgo kumbra dauryiy?’”

Iga Yesus qa gago areqalo singilatqom gam dena qujai iga tamo bole une saiqoji sqom

¹⁵ Bole, iga Juda. Di gago len tintiŋ. Iga sawa bei bei qaji sai. Agi sawa bei bei qaji naŋgi uneq di laqnu. Iga tamo deqaji sai. ¹⁶ Ariya iga qalieonum, tamo naŋgi Moses aqa dal anjam dauryqab gam dena naŋgi Qotei aqa ŋamgalaq di tamo bole une saiqoji sqa keresai. Tamo naŋgi Kristus Yesus qa naŋgo areqalo singilatqab gam dena qujai Qotei na naŋgi tamo bole une saiqoji qa minjrqa. Iga dego Kristus Yesus qa gago areqalo singilatem deqa Qotei na iga tamo bole une saiqoji qa mergej. Iga dal anjam dauryem gam dena sai. Tamo a dal anjam dauryqas gam dena a Qotei aqa ŋamgalaq di tamo bole une saiqoji sqa keresai. ¹⁷ Od, iga Kristus qa gago areqalo singilatem gam dena Qotei na iga tamo bole une saiqoji qa mergej. Iga degyem bati di iga sawa bei bei qaji naŋgi bulosim iga dego une tamo brantobulem. Deqa iga endegsi marqom kiyo, “Kristus na iga uneq breigej”? O ijo was, iga degsi marqasai bole sai. ¹⁸ E dal anjam aqa sorgomq di sqa uratosiy ariya bunuqna e puluosiy dal anjam aqa sorgomq di olo sqai di ijo kumbra dena e une tamo brantqai. ¹⁹ Dal anjam na e moiyo gamq di waibosiq moiyothej deqa bini e olo Qotei ombla ŋambile unum. E Kristus ombla ŋamburbasq di gainjobulem. ²⁰ Osim e olo ŋambile bunuj em. ŋambile di ijo segi ŋambile sai. Kristus a segi ijo are miligiq di ŋambile unu. Deqa bini kumbra kalil e mandamq endi yeqnum qaji di e Qotei aqa Ŋiri qa ijo areqalo singilatoqnsim yeqnum. Agi Qotei aqa Ŋiri na e tulaŋ qalaqalaibosiq aqa segi ŋambile uratosiq e qa moiyej. ²¹ Qotei a iga qa are boleiyey aqa kumbra di e na ugeugeiyqasai. Iga Moses aqa dal anjam dauryqom gam dena iga Qotei aqa ŋamgalaq di tamo bole une saiqoji so qamu Kristus a laŋa moiyej qamu.

3

Iga Yesus qa gago areqalo singilatqajqa anjam

¹ O Galesia tamo ungasari, niŋgi tulaŋ nanari. Iga nami niŋgi Yesus Kristus osorngonam niŋgi a ŋamburbasq di gainesonaq unobuleb. Ariya tamo yai na nuŋgo areqalo olo niŋaqyetŋej deqa niŋgi Yesus aqa anjam olo urateqnu? ² Ijo nenem qujai agiende. Niŋgi gam kiye na Qotei aqa Mondor eb? Niŋgi dal anjam dauryeb gam dena niŋgi Mondor eb kiyo niŋgi Yesus aqa anjam bole qusib a qa nuŋgo areqalo singilateb gam dena niŋgi Mondor eb kiyo? ³ Niŋgi nanarionub e? Niŋgi nami are bulyosib bati deqa niŋgi Yesus dauryqa utru atsib Mondor aqa singila na walweloqne. Ariya bini kiyaaq niŋgi olo nuŋgo segi singila na Yesus dauryqa marsib walweleqnu? ⁴ Gulbe niŋgi nami qoboiyoqne qaji di niŋgi laŋa qoboiyoqne e? E are qalonum, niŋgi laŋa qoboiyosai. ⁵ Qotei na aqa Mondor niŋgi engoqnsiq nuŋgo ambleq di maŋwa kokba babteleneqnu. A kiyaaq degyeqnu? Niŋgi dal anjam dauryeqnu a deqa osiq degyeqnu e? Sai. Niŋgi Yesus aqa anjam bole qusib a qa nuŋgo areqalo singilateb a deqa osiq degyeqnu.

⁶ Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, “Abraham a Qotei qa aqa areqalo singilatej gam dena Qotei na a tamo bole une saiqoji qa minnej.” ⁷ Deqa ijo was, niŋgi endegsi poiŋgem, tamo naŋgi Yesus qa naŋgo areqalo singilateqnu qaji naŋgi segi Abraham aqa angro tintiŋ unub. ⁸ Nami Qotei a endegsi qalieej, “Bunuqna sawa bei bei qaji naŋgi Yesus aqa anjam bole qusib naŋgo areqaloq di singilatib gam dena e na naŋgi tamo bole une saiqoji qa minjrqai.” Qotei a nami degsi qalieosiq deqa a Yesus aqa anjam bole di ubtosiq Abraham minnej. A endegsi minnej, “O Abraham, ino moma

nanḡoq dena tamo bei brantim aqa wau na e sawa bei bei qaji nanḡi boletnjrqai.” O ijo was, anjam di agi nenḡrenḡ di unu. ⁹ Abraham a Qotei qa aqa areqalo siḡilatej deqa Qotei na tamo unḡasari kalil Yesus qa nanḡo areqalo siḡilateqnuḡ qaji nanḡi Abraham a ti boletnjrqas. ¹⁰ Tamo qudei nanḡi endegsib are qaleqnuḡ, “Iga dal anjam dauryqom gam dena iga Qotei aqa ḡamgalaq di tamo bole une saiḡoji sqom.” O ijo was, tamo nanḡi di Qotei na minjrqas, “Niḡi tamo uge.” Osim nanḡi padaltnjrqas. Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenḡrenḡyeb unu, “Tamo nanḡi Qotei aqa dal anjam mutu kalil torei dauryekritqasai di a na minjrqas, ‘Niḡi tamo uge.’ Osim nanḡi padaltnjrqas.” ¹¹ Qotei aqa anjam bei dego endegsib nenḡrenḡyeb unu, “Tamo nanḡi Qotei qa nanḡo areqalo siḡilatqab di a na nanḡi tamo bole une saiḡoji qa minjrqas. Yim nanḡi ḡambile gaigai sqab.” Deqa iga qalieonum, tamo nanḡi dal anjam dauryqab gam dena Qotei na nanḡi tamo bole une saiḡoji qa minjrqasai. ¹² Dal anjam dauryqajqa ti Qotei qa gago areqalo siḡilatqajqa ti di ombla kerekere sai. Nanḡi utru segi segi. Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenḡrenḡyeb unu, “Tamo a dal anjam mutu kalil torei dauryekritqas di a ḡambile sqas.”

¹³ Dal anjam a marḡo, iga dal anjam mutu kalil torei dauryekritqasai di Qotei na iga tamo uge qa mergsim padaltḡwas. Kristus a deqa are qalsiqa iga aqaryaigwa marsiqa gago padalo sawa osiqa a segi Qotei aqa ḡamgalaq di tamo uge bulosiqa iga qa padalej. Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenḡrenḡyeb unu, “Tamo kalil ḡamtaḡ goḡe di ḡaiḡejunub qaji nanḡi Qotei na tamo uge qa minjroqnsiq padaltnjreqnu.” ¹⁴ Kristus Yesus na iga degsi aqaryaigej deqa aqa wau na Qotei a sawa bei bei qaji nanḡi Abraham a ti boletnjrqas. Iga Yesus qa gago areqalo siḡilatqom gam dena iga Qotei aqa Mondor oqom. Mondor di Qotei a nami iga egwa marej.

Qotei aqa anjam nami marej qaji di dal anjam na taqal waiyqa keresai

¹⁵ O ijo was kalil, e na mandam tamo nanḡo kumbra qa niḡi endegsi mernḡwai. Tamo bei a moiyoḡaisosimqa a na aqa ḡoro kalil aqa anḡro nanḡo banḡ di uratqa marsim a anjam bei nenḡrenḡyosim siḡilatqas. Deqa bunuqna a moiyim aqa anḡro nanḡi aqa ḡoro di oqab. Aqa anjam nenḡrenḡyey qaji di tamo bei na olo taqal atqa keresai. Osim olo anjam bei dego totoryosim nenḡrenḡyqa keresai. ¹⁶ Dego kere iḡi bole bole Qotei na mondoḡ iga egwas qaji di a ubtosiqa Abraham aqa moma bei wo minjrej. A Abraham aqa moma gargekoba nanḡi minjrosai. A aqa moma qujai segi minjej. Anjam di nenḡrenḡ di unu. Aqa moma qujai di agi Kristus. ¹⁷ O ijo was, e niḡi degsi mernḡonum di aqa utru agiende. Qotei a nami Abraham ombla anjam qoseb. Onaqa wausau 430 koboonaqa dal anjam brantej. Dal anjam dena Qotei aqa anjam Abraham ombla qoseb qaji di taqal waiyqa keresai. Qotei na iḡi bole bole iga laḡa egwa marej awai saiḡoji. Osiqa anjam di siḡilatej. Anjam di dal anjam na gentqa keresai. ¹⁸ Iga dal anjam dauryqom gam dena iga iḡi bole bole di onum qamu Qotei na iḡi di iga laḡa egwa keresai qamu. Iga qalieonum, Qotei a iḡi bole bole di iga laḡa egwajqa are qalsiq Abraham ombla anjam qoseb. ¹⁹ Deqa bunuqna Qotei a kiyaga olo dal anjam atej? E ubtosiy marḡai. A gago une boleq atqa osiqa dal anjam atej. A endegsi are qalej. Dal anjam a soqnim bunuqna Abraham aqa moma qujai di a bḡas. Moses a Israel nanḡi Qotei ti nanḡo ambleq di tigelesosiqa yeba waiyonaqa laḡ anḡro nanḡi na dal anjam di Moses yonabqa a na kamba Israel nanḡi enjrej. ²⁰ Amble qaji tamo a na tamo qujai segi aqa anjam gereiyetqa keresai. A tamo aiyel kiyo tamo qalub kiyo nanḡo ambleq di tigelesosim yeba waiyosim nanḡo anjam gereiyetnjrqas. Ariya Qotei a segi qujai unu. Deqa a anjam bei siḡilatimqa tamo qudei na olo aqa anjam di gentqa keresai.

Dal anjam a gago abu bul sosiqa iga Kristus aqa areq joqsiq gilej

²¹ E endegsi marḡai kiyo? Dal anjam ti iḡi bole bole Qotei a nami iga egwa marej qaji de ti ombla jeu atoqnsib unub. E degsi marḡasai bole sai. Dal anjam mutu bei na iga

ñambile egwa kere qamu iga dal anjam dauryqom gam dena iga tamo bole une saiqoji so qamu. ²² Ariya degsi sosai. Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, “Tamo ungasari kalil nanggo une na nangi tonto talq di breinjrobuleqnu.” O ijo was, anjam degsib nengrenyeb deqa iga Yesus Kristus qa gago areqalo singilatem gam dena iga ingi bole bole Qotei a nami iga egwa marej qaji di oqom.

²³ Nami iga Yesus qa gago areqalo singilatqa bati brantosaisonaqa dal anjam na iga taqatgesoqnej. Sonaq sonaq ariya bunuqna iga Yesus qa gago areqalo singilatqa bati agi brantej. ²⁴ Dal anjam a gago abu bul sosiqa iga Kristus aqa areq joqsic gilej. Gilnaqa iga Kristus qa gago areqalo singilatem. Deqa bini iga Qotei aqa ñamgalaq di tamo bole une saiqoji unum. ²⁵ Iga Kristus qa gago areqalo singilatqa bati brantej deqa iga olo dal anjam aqa sorgomq di sqasai. Dal anjam a olo gago abu bul sqasai dego.

Tamo a Yesus qa aqa areqalo singilatqas gam dena a Qotei aqa angro tintin sqas

²⁶ Ningi kalil Kristus Yesus qa nungo areqalo singilateb deqa ningi Qotei aqa angro tintin unub. ²⁷ Ningi kalil yanso osib Kristus beteryejunub deqa ningi Kristus a gara bul jigsib unub. ²⁸ Deqa ningi endegsib maraib, “E Juda qaji” o “E Grik tamo” o “E kanjal tamo” o “E kanjal tamo sai” o “E tamo” o “E ña.” Ningi degsib maraib. Ningi Kristus Yesus beteryejunub deqa ningi kalil tamo quaiosib unub. ²⁹ Ningi Kristus aqa segi tamo ungasari unub deqa ningi Abraham aqa angro tintin dego unub. Agi ingi bole bole Qotei a nami Abraham yqajqa minjej qaji di ningi oqab.

4

Iga Qotei aqa angro tintin unum

¹ Ijo anjam agiende. Angro matu a na bunuqna aqa abu aqa ingi ingi kalil oqas. A angro kiñala sosim a aqa abu aqa kanjal tamo lanaj bul sqas. ² Deqa tamo qudei nangi a taqatoqñqab. Taqatesoqnib bati aqa abu nami atej qaji di brantimqa nangi a olo taqatqasai. ³ Dego kere iga nami angro kiñilala bulosim mondor uge uge lan ti mandam ti taqatejunub qaji nanggo kanjal tamo bul soqnem. ⁴ Ariya bati Qotei a nami atej qaji di brantonaqa a na aqa Niri Yesus qarinyonaq mandamq aiyej. Aisiq aqa ai na ñambabtonaqa a dal anjam aqa sorgomq di soqnej. ⁵ A degyej. Di kiyaaqa? A na tamo ungasari dal anjam aqa sorgomq di soqneb qaji nangi olo elenjosim nanggo uneq na awainjrqajqa deqa. Yim iga Qotei aqa angro tintin sqajqa deqa.

⁶ Deqa ijo was, bini ningi Qotei aqa angro tintin unub. Qotei na aqa Niri aqa Mondor qarinyonaqa a gago are miligiq aiyej. Aiyej deqa iga Qotei endegsi meteqnum, “O ni gago Abu.” ⁷ Deqa ningi olo kanjal tamo bul sosai. Ningi Qotei aqa angro tintin unub. Ningi aqa ingi ingi kalil oqab.

Pol a Galesia Kristen nangi qa are koba qaloqnej

⁸ Nami ningi Qotei qalieosaisosib bati deqa ningi gisan qotei nanggo kanjal tamo bul soqneb. ⁹ Ariya bini ningi Qotei qalieonub. A ningi qa dego qalieqo. Deqa kiyaaqa ningi olo puluosib mondor uge uge nanggo kanjal tamo bul sqajqa are qaleqñub? Ningi qalie, mondor uge uge nangi di singila saiqoji unub deqa nangi na ningi aqaryaingwa keresai. ¹⁰ Ningi gaigai yori bati kokba ti bai qala bunuj ti wausau bunuj ti di unqajqa are qaleqñub. ¹¹ Deqa e ningi qa ulaeqnum. Wau kalil e nungo ambleq di yoqñem qaji di lanja ulonaim deqa e ulaeqnum.

¹² Nami e dal anjam aqa sorgomq di sqa uratosim ningi bul soqñem. Bati deqa ningi na e une bei ebosioqñeb. Deqa ijo was, e ningi endegsi merngwai. Ningi kamba e bul soqñiy. ¹³ Ningi are qaliy. E maibej bati deqa e nungoq bosim Yesus aqa anjam bole utruq na merngoqñem. ¹⁴ Ijo jeyamu singila saiqoji soqnej deqa e ningi gulbe koba engoqñem. Ariya ningi deqa e qoreibosai. Ningi e gereibqa asingosai. Qotei aqa lan angro bei kiyo

Kristus Yesus a segi kiyo nunḡoq b̄qas di niḡi a osib gereiyqab dego kere niḡi e osib gereibeb. ¹⁵ Bati deqa niḡi e qa tulaḡ areboleboleiḡoqnej. Deqa e qalieonum, e na niḡi merḡem qamu niḡi nunḡo ḡamdamu dego otorosib ebeb qamu. O ijo was, kiyaaq bini niḡi e qa areboleboleiḡosaieqnu? ¹⁶ E niḡi anjam bole merḡeqnum dena e niḡi jeu ateqnum e? Di sai.

¹⁷ Niḡi quiy. Gisaḡ anjam maro tamo naḡi na niḡi walawalaiḡeqnub. Naḡi niḡi aqaryaiḡwajqa deqa are qalosaieqnu. Naḡi na niḡi titḡibqa niḡi e qoreibosib olo naḡi daurnjr̄qajqa deqa are qaleqnu. ¹⁸ Iga gago Kristen was naḡi kumbra bole bole enjr̄qajqa siḡilaoqnoqom di bolequja. Deqa niḡi gaigai kumbra di yoqniy. E niḡi koba na soqnim bati deqa segi sai. Niḡi gaigai yoqniy. ¹⁹ O ijo aḡro, niḡi quiy. Uḡa aḡrotqa osiq jaqatiḡyeqnu dego kere e niḡi qa are jaqatiḡbeqnu. Ijo are koba endegsi unu. Kristus a nunḡo are miligiq di soqnimqa niḡi a bulosib aqa kumbra geregere dauryoqniy. ²⁰ Bini e niḡi koba na sosai. E niḡi koba na so qamu e niḡi lawo anjam merḡo qamu. O ijo was kalil, e niḡi qa are koba qaleqnum. E kiyersiy niḡi aqaryaiḡwai di e yala poibosai.

Pol a Hagar qa ti Sara qa ti yawo anjam marej

²¹ Niḡi dal anjam aqa sorgomq di sqajqa are qaleqnu deqa e niḡi nenemḡwai. Kiyaaq niḡi dal anjam geregere poiḡosaieqnu? ²² Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenḡrenyeb unu. Abraham a aḡro mel aiyeltej. Aḡro bei Hagar na ḡambabtej. Hagar a kaḡal uḡa. Aḡro bei Sara na ḡambabtej. Sara a kaḡal uḡa sai. A Abraham aqa ḡauḡ tiḡtiḡ. ²³ Abraham a mandam tamo naḡo kumbra dauryosiq deqa a Hagar wo ḡeren̄osib aḡro qujai Ismael ḡambabtej. Ariya Sara aqa aḡro a gam bei na ḡambabtej. Gam agiende. Qotei a anjam marnaqa aqa anjam di aqa damu brantonaqa Sara a aqaratonaq aqa aḡro qujai Aisak ḡambabtej. ²⁴ Sara Hagar wo naḡo anjam di yawo anjam bul. Naḡi aiyel anjam namij ti anjam bunuj ti sigitejunub. Hagar a anjam namij sigitejunu. Anjam di Sainai manaq di brantej. Hagar aqa moma naḡi kaḡal tamo unub. ²⁵ Hagar a Sainai mana sigitejunu. Sainai mana di Arebia sawaq di unu. Hagar a mandam qaji Jerusalem dego sigitejunu. Deqa aqa moma kalil naḡi a ombla kaḡal tamo unub. ²⁶ Ariya Jerusalem bunuj a laḡ goḡe di unu. A kaḡal uḡa sai. A gago ai. ²⁷ Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenḡrenyeb unu, “O uḡa, ino miligi uḡeej deqa ni aḡrotqa keresai. Di uḡum, ni areboleboleimeme. Ni aḡro oqajqa jaqatiḡmosaieqnu. Di uḡum, ni are boleimim soqne. Sosim ni louoqnsim areboleboleimim kikiqne. Di kiyaaq? Qotei a ino miligi gereiyetmimqa ni na uḡa kalil gumbuluḡ ti unub qaji naḡi buḡnjrsimqa aḡro tulaḡ gargekoba oqam.” ²⁸ O ijo was, uḡa di agi Sara. Niḡi Sara aqa aḡro Aisak a bulosib unub. Qotei a nami anjam marnaqa Aisak a ḡambabtej. Dego kere Qotei a anjam marnaqa niḡi Qotei aqa aḡro tiḡtiḡ brantej unub. ²⁹ Abraham a mandam tamo naḡo kumbra dauryosiq Hagar wo ḡeren̄osib aḡro qujai Ismael ḡambabtej. Deqa Ismael a na Sara aqa aḡro Aisak jeutoqnsiq a uḡeugeiyeqnej. Aisak agi Qotei aqa Mondor aqa siḡila na ḡambabtej. Dego kere bini iga Mondor ti unum qaji tamo qudei na jeutgoqnsibqa uḡeugeiqeḡnub. ³⁰ Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenḡrenyeb unu, “O Abraham, ni na kaḡal uḡa di aqa aḡro Ismael wo naḡi winjrim jaraiyeb. Ni que. Aisak a kaḡal uḡa aqa aḡro sai. A ino ḡauḡ tiḡtiḡ aqa aḡro. Deqa ino iḡi iḡi kalil a na oqas. Ismael a na ino iḡi iḡi oqasai.” ³¹ O ijo was, iga kaḡal uḡa aqa aḡro sai. Iga Abraham aqa ḡauḡ tiḡtiḡ aqa aḡro unum.

5

Iga kaḡal tamo bul sqasai

¹ Kristus na iga elenjej deqa iga olo kanjal tamo bul sqasai. Dal anjam na iga olo bunu taqatgwasai dego. Deqa ijo was, ningi singila na tigelesosib tamo qudei na olo ningi dal anjam aqa sorgomq di sqa merngoqnb saidnjqroqniy.

² E Pol. E na ningi endegsi merngit quiy. Ningi mulun aiqab di Kristus na ningi aqaryaingwa keresai. ³ Ningi qudei mulun aiqa mareqnb deqa e na endegsi merngwai. Ningi mulun aiqab di Qotei na merngwas, “Ningi dal anjam mutu kalil dego torei dauryekritiy. Qujai bei grotai.” ⁴ Ningi qudei mareqnb, “Iga dal anjam dauryqom gam dena Qotei na iga tamo bole une saiqoji qa mergwas.” Ningi degsib mareqnb di ningi Kristus urateqnb. Qotei a ningi qa are boleyej aqa kumbra di dego ningi qoreiyeqnb. ⁵ O was ningi degaib. Iga Mondor ejunum deqa iga aqa wau na Qotei qa gago areqalo singilatoqnsim mondon a na iga tamo bole une saiqoji qa mergwajqa deqa tariñoqnsim unum. ⁶ Tamo a Kristus Yesus beteryesqas di a endegsi poiyyas, “Iga mulun aiqom di laja. Iga mulun aiqasai di dego laja. Ariya iga Yesus qa gago areqalo singilatosim qalaqalaiyo kumbra dauryqom di kumbra bole utru ti.” A degsi poiyyas.

⁷ Nami ningi Yesus aqa gam geregere dauryosib walweloqneb. Ariya tamo yai na gam getentetnjej deqa ningi olo anjam bole dauryqa urateqnb? ⁸ Nungo areqalo ningi bini ojejunub qaji di bolesai. Qotei agi ningi metnjej qaji a na areqalo di ningi engosai. ⁹ Nungo areqalo uge di sum bul. Ningi qalie, tamo nanji sum kiñala oqnsib bem ti bulyeqnb bem tiyekritoqnsiq tulan kobaqujaeqnu. Dego kere nungo areqalo uge di tulan kobaqujaqas. Deqa ningi areqalo di uratiy. ¹⁰ O ijo was, e qalieonum, ningi areqalo uge di uratqab. Osib ijo areqalo olo dauryqab. Tamo Koba a na aqaryaingimqa ningi degyqab. Di e qalieonum. Tamo yai nanji nungo areqalo niñaqyetngwajqa waueqnb di e qaliesai. Tamo nanji di awai ugedamu oqab.

¹¹ Ariya “Ningi mulun aiyiy” e anjam di tamo nanji minjreqnum qamu kiyaaq jeu tamo nanji na e ugeugeibeqnb? O ijo was, e anjam di tamo nanji minjreqnum qamu Yesus a namburbasq di moiyej anjam dena jeu tamo nanjo areqalo ugetetnjrosai qamu.

¹² Jeu tamo nanji dena nungo areqalo niñaqyetnjeqnb. Nanji mulun aiqajqa tulan singilaeqnb deqa unqum, nanji nanjo segi welum gei dego potosib torei taqal waiyebe.

¹³ Od, ijo was, Yesus a ningi elenjej deqa dal anjam na olo bunu ningi taqatngwasai. Qotei a deqa are qalsiq ningi metnjej. Ariya ningi endegsib are qalaib, “Iga dal anjam aqa sorgomq di sosai deqa unqum, iga gago areqalo namij dauryosim kumbra uge uge yoqnqom.” Ningi degsib are qalaib. Ningi kumbra endegyiy. Ningi nungo Kristen was nanji aqaryainjqroqnsib qalaqalainjqroqniy. ¹⁴ Anjam bei dego unu, “Ni ino segi jejamu gereiyeqnum dego kere ni ino was nanji degsim geregereinjroqne.” O ijo was, anjam dena dal anjam kalil kabutejunu. ¹⁵ Deqa ningi segi segi njirinoqnsib qotoqnaib. Qotoqnaib di ningi segi segi qa kumbra uge yoqnsib uneq aisib padalqab.

Areqalo namij ti Qotei aqa Mondor ti ombla jeu atoqnsib unub

¹⁶ Ijo anjam bei agiende. Ningi Qotei aqa Mondor aqa kumbra na walweloqniy. Degsib walwelqab di ningi nungo segi jejamu qa areqalo namij dauryqasai. ¹⁷ Iga qalie, gago areqalo namij ti Qotei aqa Mondor ti ombla jeu atoqnsib unub. Deqa kumbra bole ningi yqajqa arearetnjeqnu qaji di ningi yosaieqnb. ¹⁸ Ariya ningi Qotei aqa Mondor aqa kumbra dauryqab di ningi olo dal anjam aqa sorgomq di sqasai.

¹⁹ Areqalo namij aqa kumbra di ningi qalie. Sambala kumbra ti, kumbra jiga ti, kumbra uge uge yqajqa are prugnoqa, ²⁰ gisan qotei qa louoqa, gumaninoqa, was bei jeutoqa, njirinoqa, was bei aqa ingi ingi qa maulngoqa, minjin oqoqa, are ugeoqa, nungo segi jejamu qa are qalsib anjam na qotoqa, Kristen was nanji pupoaiyeltnjroqa, ²¹ tamo ñoro ti nanji qa are ugeingoqa, ya uysib nanarioqa, alan kobaoqa. O ijo was, areqalo namij aqa kumbra kalil agide. Tamo ungasari kumbra deqaji yeqnb qaji nanji Qotei na taqatnjrsim nanjo Mandor Koba sqasai. E nami ningi degsi merngem agi olo merngonum.

²² Ariya Qotei aqa Mondor na iga kumbra bole endeqaji yqajqa are tigeltetgeqnu. Qalaqalayo kumbra dauryoqa, areboleboleigoqa, lawo kumbra yoqa, urur minjin oqosaioga, gago was nanqi aqaryainjroqnsim kumbra bole bole enjroqa, kumbra bole tinjin dauryoqa, ²³ lawo na soqa, gago segi jejamu taqatosim areqalo namij dauryqa uratoqa. O ijo was, iga kumbra bole deqaji yoqnqom di dal anjam na iga getentgwa keresai. ²⁴ Tamo ungasari Kristus Yesus beteryejunub qaji nanqi na nanqo areqalo namij ti are prugnjqajqa kumbra ti kalil namburbasq di qamnab moiyej.

²⁵ Qotei aqa Mondor na iga nambile egej deqa iga aqa kumbra na walweloqnqom. ²⁶ Iga gago segi nam soqtqasai. Iga Kristen qudei nanqo are ugetetnjroqnsim qotoqnqasai. Iga gago was nanqo nro qo maulgoqnqasai dego.

6

Ni inji bei yagwam di ni olo inji di otorosim oqam

¹ O ijo was, Kristen tamo bei a une atimqa ninqi Qotei aqa Mondor dauryeqnub qaji ninqi na tamo di unsibqa lawo na osib aqa kumbra gereiyeti. Satan na ninqi dego uneq breingim ulonjaib deqa ninqi geregere nam atoqniy. ² Osib ninqi na nunqo Kristen was nanqi aqaryainjroqnsib nanqo gulbe qoboiyetnjroqniy. Degsib qoboiyqab di ninqi Kristus aqa dal anjam keretosib dauryqab. ³ Nunqo ambleq di tamo bei a marqas, “E nam koba ti unum.” Ariya a nam ti sosai. A nam saiqoji unu deqa a na aqa segi jejamu gisanqo. ⁴ Deqa ninqi nunqo segi segi wau geregere peleyiy. Osib nunqo wau di bole kiyo sai kiyo di ninqi qalieqab. Tamo a degyqas di a aqa segi wau qa areboleboleiyqas. Ni ino segi wau ti tamo bei aqa wau ti turtosim peleyaim. ⁵ Tamo kalil nanqi nanqo segi segi wau taqatoqnebe.

⁶ Kristen gate nanqi Qotei aqa anjam plaltoqnsib ninqi merngeqnu deqa ninqi na kamba nanqi inji inji qa aqaryainjroqniy.

⁷ Ninqi nunqo segi jejamu gisanqosib endegsib are qalaib, “Iga Qotei maquiyimqa a gago une unqasai.” O ijo was, ninqi Qotei maquiyqa keresai. Ni inji bei yagwam di ni olo inji di otorosim oqam. ⁸ Tamo bei a inji uge yagobulosim aqa areqalo namij dauryqas di aqa areqalo namij dena kumbra uge uge babtoqnim a padalqas. Ariya tamo bei a inji bole yagobulosim Qotei aqa Mondor aqa kumbra dauryqas di Mondor dena a nambile yimqa a so bole gaigai sqas. ⁹ Deqa iga kumbra bole yoqnqom. Iga kumbra bole yqajqa asgigwasai di bunuqna iga awai bole oqom. ¹⁰ Deqa bati soqnim iga na tamo ungasari kalil nanqi kumbra bole enjroqnqom. Osim tamo ungasari Yesus qa nanqo areqalo singilateqnu qaji nanqi kumbra bole enjrqajqa tulanj singilaqom.

Kristus a namburbasq di moiyej anjam deqa segi Pol a areboleboleiyqonej

¹¹ Anjam mutu endi e segi na nengrenyonum. E nengren kokba ijo segi ban na atelenonum di uniy. ¹² Ninqi quiy. Tamo nanqi ninqi mulun breingwa singilaeqnu qaji nanqi nunqo jejamuq dena nam koba oqajqa deqa areboleboleinjreqnu. Kristus a namburbasq di moiyej anjam deqa nanqi nanqo areqalo singilatqa ulaeqnu. Osib mareqnu, “Jeu tamo nanqi na iga ugeugeigo uge.” Utru deqa nanqi na ninqi mulun breingwa singilaeqnu. ¹³ Nanqi segi nami mulun aiyeb. Ariya nanqi Qotei aqa dal anjam dauryosaieqnu. Nanqi na ninqi mulun breingosib nunqo jejamuq dena nam koba oqajqa deqa areboleboleinjreqnu. ¹⁴ Ariya e ijo segi nam soqtqa keresai. E tamo bei aqa nam soqtqa keresai dego. E gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa nam segi soqtqai. A namburbasq di moiyej anjam deqa segi e areboleboleiboqnqas. Mandam qa kumbra kalil nami ijo areqaloq di soqnej qaji di Kristus ombla moreneb. E segi dego namburbasq di moyobulem. Deqa e olo mandam qa kumbra kalil dauryqa uratem. ¹⁵ Iga mulun aiqom di lanja. Iga mulun aiqasai di dego lanja. Qotei na gago are bulyetgonaga iga tamo ungasari bunuj brantem di kumbra bole utru ti. ¹⁶ Tamo ungasari kumbra di ojsib dauryeqnu

qaji nanġi qa Qotei a duloqnsiq are latetnjreqnu. Tamo uŋgasari nanġi di Israel nanġo moma bole. Nanġi Qotei aqa tamo uŋgasari tinġin.

¹⁷ Tamo bei na e gulbe ebaiq. Nami jeu tamo nanġi na e luboqneb. E luboqneb qaji pirigi agi ijo jejamuq di unu. Niŋgi di unsib endegsi poiŋwas, “Bole, Pol a Yesus aqa wau tamo bole.”

¹⁸ O ijo was kalil, gago Tamo Koba Yesus Kristus a niŋgi qa are boleiyosim nuŋgo qunuŋ taqatoqneme. Bole.

EFESUS

Yesus na Pol qarinyej

¹ E Pol. Kristus Yesus na e qarinyej deqa e aqa anjam mare mare laqnum. Qotei aqa segi areqalo na e wau di ebej. Ningi Qotei aqa segi tamo ungasari Efesus qureq di unub qaji. Ningi Kristus Yesus geregere dauryeqnub. E anjam endi nenngrenyosim nunngo qarinyonum. ² Gago Abu Qotei wo Tamo Koba Yesus Kristus wo nanngi aiyel ningi qa are boleinjrimqa ningi lawo na soqniy.

Kristus na lan qaji ingi bole bole iga egej

³ Iga Qotei aqa ñam soqtoqnqom. A gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa Abu Qotei. A Kristus aqa singila na lan qaji ingi bole bole iga egej. A gago qunun qa are qalsiq deqa ingi di iga egej. ⁴ Qotei a mandam atosaisosiq bati deqa a na iga giltgej. Di kiyaaqa? Iga Kristus beteryosim Qotei aqa segi kumbra boleq di sosim aqa ñamgalaq di une saiqoji sqajqa deqa. ⁵ Tulan nami Qotei na iga qalaqalaigosiq iga aqa segi angro sqa marsiqqa Yesus Kristus aqa wau na iga elenej. Qotei aqa segi areqalo na a degyej. ⁶ Aqa kumbra dena a iga qa are boleiyej. Aqa Niri Yesus a tulana qalaqalaiyeqnu qaji aqa singila na a degyej. Deqa aqa ñam tulana goge oqoqnqas.

⁷ Qotei a iga qa are tulana boledamuiyej. Aqa kumbra di aqa utru agiende. A na Kristus qarinyonaqa a gago uneq na iga awaigwa marsiq moiyej. Moisiq aqa len aiyej dena Qotei na gago une kalil kobotetgej. ⁸ A iga qa are tulana boleiyosiq qalie ti powo ti kalil iga egej. ⁹ Nami Qotei a are qalej, “Kristus a wau di yqas.” Osiqa aqa areqalo di ulitesoqnej. Ariya bini a na olo aqa areqalo di boleq atsiq iga osorgeqnu. ¹⁰ Deqa iga qalieonum, Qotei na ingi ingi kalil mandam ti lan qure ti di unub qaji nanngi taqatnjroqnqas. Osim gilsim gilsim bati a nami atej qaji di brantimqa a ingi ingi kalil di olo osim Kristus aqa banq di atim Kristus a nanngo gate sqas.

¹¹ Qotei a mareqnaqa ingi ingi kalil babeleneqnu. Tulana nami a aqa segi areqalo dauryosiq iga na Kristus beteryosim iga aqa segi tamo ungasari sqajqa marsiq giltgej. ¹² Iga Juda unum deqa iga namoqna Kristus qa gago areqalo singilatam. Gago kumbra dena Qotei aqa ñam tulana goge oqoqnqas.

¹³ Ningi sawa bei bei qaji ningi dego Qotei aqa anjam bole queb. Anjam bole agiende. Qotei a Yesus aqa wau na ningi elenej. Ningi Yesus qa nunngo areqalo singilatosis a beteryesonab Qotei na aqa anjam nami marej qaji di dauryosiq aqa toqor ningi engej. Deqa ningi aqa segi tamo ungasari unub. Toqor di aqa Mondor Bole. ¹⁴ Iga Mondor ejunum deqa iga qalieonum, bunuqna iga ingi bole bole Qotei a nami aqa segi tamo ungasari nanngi enjrqqa marej qaji di oqom. Qotei a gago uneq na iga awaigej deqa iga ingi bole bole di oqom. Iga deqa bini tariñoqnsim unum. Gago kumbra dena Qotei aqa ñam tulana goge oqoqnqas.

Pol a Efesus Kristen nanngi qa pailyej

¹⁵ E endegsi quem. Ningi Tamo Koba Yesus qa nunngo areqalo singilatoqnsib Qotei aqa segi tamo ungasari kalil nanngi qalaqalainjreqnub. ¹⁶ Deqa e gaigai Qotei binjyoqnsim ningi qa pailyeqnum. ¹⁷ A gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa Qotei. A gago Abu riana koba ti unu qaji. Deqa e ningi qa endegsi pailyeqnum, “O Abu, ni na Efesus Kristen nanngi areqalo bole enjrimqa nanngi ino anjam aqa utru geregere poinjrim ni qa bole qalieoqnqab.” ¹⁸ O ijo was, ijo are koba endegsi unu. Qotei na nunngo areqalo suwantetngimqa ingi tulana bole bole a nami ningi engwa osiq metngej qaji di ningi qalieqab. Agi ningi ingi di oqajqa tariñoqnsib unub. Iga Qotei aqa segi tamo ungasari unum deqa a na ingi di iga egwa marsiq gereiyetgej unu. ¹⁹ Qotei a singila koba ti unu.

Singila dena a na gaigai iga Yesus qa gago areqalo singilateqnum qaji iga aqaryaigeqnu. Qotei aqa singila di tulan kobaquja. Deqa iga na ubtosim marqa keresai. Aqa singila kobaquja di gagoq di waueqnu. Ningi singila di qalieqajqa deqa e ningi qa Qotei pailyeqnum. ²⁰ Singila di nami Kristus aqaq di wauoqnej. Agi Kristus a moinaqa Qotei aqa singila kobaquja dena a na Kristus olo subq na tigeltosiq lan qureq osi oqsiaq aqa ban woq di awotej. ²¹ Deqa Kristus na mondor singila nanqi ti gate kokba ti mandor nanqi ti tamo kokba ti kalil nanqi tulan bunjrsiqa goge kobaq di unu. A na tamo kalil bini bati endeqa ñam koba ejunub qaji nanqi ti tamo kalil bunuqna ñam koba oqab qaji nanqi ti tulan bunjrsiqa goge kobaq di unu. ²² Qotei na ingi ingi kalil osiqa Kristus aqa sorgomq di atej unub. Deqa Kristus a ingi ingi kalil di nanqo gate koba sosiqa Qotei aqa segi tamo unqasari kalil nanqi taqatnjreqnu. ²³ Tamo unqasari nanqi di agi Kristus aqa jejamu qujai unub. Kristus a nanqi ti ingi ingi kalil ti ekritosiq tulan keretnjrejunu.

2

Iga morenesobulonam Qotei a iga qa are boleiyosiq qalaqalaigej

¹ Nami ningi une yoqnsib laqneb deqa ningi morenesobuleb. ² Bati deqa ningi mandam qa kumbra uge uge na walweloqneb. Ningi mondor uge uge lan goge di unub qaji nanqo gate koba Satan aqa kumbra dauryoqneb. Satan a segi mondor singila koba. Deqa a tamo unqasari Qotei aqa anjam gotranyeqnub qaji nanqo are miligiq di singila na waueqnu. ³ Nami iga kalil dego nanqi koba na laqnsimqa gago jejamu qa areqalo uge uge namij dauryoqnem. Deqa Qotei a iga ti nanqi qa ti minjin ani oqetej.

⁴⁻⁵ Bole, iga une yoqnsim laqnem deqa iga morenesobulem. Ariya bati deqa Qotei a iga qa tulan dulosiq qalaqalaigej deqa a na iga Kristus ombla ñambile egej. A iga qa are boleiyej aqa kumbra dena a na iga elenjej. ⁶ Osiaq iga Kristus Yesus ombla olo subq na tigeltgobulosiqa iga lan qureq joqsi oqsiaq Kristus aqa awo jaram kobaq di awotgej. ⁷ Kristus Yesus aqa wau na Qotei a iga qa are tulan boledamuiyosiq iga boletgej. Aqa kumbra di a na tamo unqasari kalil bunuqna brantoqnaqab qaji nanqi osornjroqnas. ⁸ Ningi Yesus qa nunqo areqalo singilatonaqab Qotei a ningi qa are boleiyej. Aqa kumbra dena a na ningi elenjej. Ningi wau bole yonab dena Qotei na ningi elenosai. Qotei a ningi lanq elenjej awai saiqoji. ⁹ Od, ningi wau bole yonab dena Qotei na ningi elenosai. Deqa ningi nunqo segi ñam soqtqa keresai. ¹⁰ Kristus Yesus aqa wau na Qotei a gago are bulyetgonaqqa iga tamo unqasari bunuj brantem. Deqa kumbra bole bole kalil Qotei a nami iga dauryoqajqa gereiyetgej qaji di iga dauryoqnsim walweloqnaqom.

Kristus a moiyej dena a jeu kobotej

¹¹ Ningi qalie, Juda nanqi mulun aiyeqnub. Di nanqo kumbra. Deqa nanqi na ningi misilingoqnsib endegsib merngeqnu, “Ningi mulun aiyosai qaji tamo.” Nanqi nanqo segi ban na tamo nanqi mulun breinjreqnub. Ariya ningi geregere are qaliy. Ningi Juda sai. Ningi sawa bei bei qaji. ¹² Deqa ningi nami Kristus aqaq di sosai. Ningi isaq di soqneb. Ningi nami Israel nanqi ti sosai dego. Qotei a marej, “E na Israel nanqi ingi bole bole enjrqai.” Osiaq aqa anjam di singilatosisiq soqnej. Ariya a na ingi bole bole di ningi engwa marosaiqnej. Deqa ningi ingi bole bole deqa tariñosaiqnej. Ningi mandamq endi lanq Qotei qaliesai soqneb. ¹³ Ariya bini ningi Kristus Yesus beteryesosibqa Qotei aqa jojomq di unub. Nami ningi isaq di sonabqa bati deqa Kristus a ningi qa moisiq aqa leñ aiyej. Aqa kumbra dena a na ningi joqsiqa Qotei aqa areq bej. ¹⁴ Kristus a segi na jeu kobotej deqa bini iga kalil koba na so bole unum. Nami Juda nanqi ti sawa bei bei qaji nanqi ti jeu atoqnsib soqneb. Deqa jeñ a nanqo ambleq di sosiqa nanqi potnjrej. Ariya Kristus a moisiq dena jeñ di waqtosiqa jeu kobotosiqa Juda nanqi ti sawa bei bei qaji nanqi ti turtnjrsiqa sawa qujaiq di atej. ¹⁵ A moiyej gam dena a na Moses aqa dal anjam mutu kalil taqal atekritej. A na Juda nanqi ti sawa bei bei qaji nanqi ti turtnjrej deqa nanqi

tamo bunuj brantosib tamo qujaiosib unub. Kumbra dena Kristus na jeu kobotosiqa iga kalil lawo kumbraq di atej unum. ¹⁶ A na Juda nanngi ti sawa bei bei qaji nanngi ti turtnjrim nanngi koba na tamo qujaiosib sqajqa deqa marsiq namburbasq di moiyej. Moisiq dena a jeu kobotej. ¹⁷ A bosiq anjam bole endegsi palontoqnej, “Bini ningi jeu turyqajqa kumbraq di unub.” A na anjam bole di ningi sawa isaq di unub qaji ti tamo ungasari jojom di unub qaji nanngi ti palontosiq merngoqnej. ¹⁸ Kristus aqa wau dena iga koba na Mondor qujai ejunum. Deqa iga kalil are qujaitosim unum. Mondor dena gam waqtetgej deqa iga gaigai gago Abu Qotei aqa ulatamuq di brantqajqa gam.

Kristen nanngi Qotei aqa tal bul unub

¹⁹ Deqa bini ningi olo yaun tamo sosai. Ningi Qotei aqa angro tintinj unub. Ningi ti Qotei aqa segi tamo ungasari kalil nanngi ti koba na was bole unub. ²⁰ Ningi Qotei aqa tal bul unub. Qotei a segi na tal di gereiyej. Qotei aqa anjam maro tamo nanngi ti aqa medabu o qaji tamo nanngi ti tal ai bul tigelejunub. Qotei a segi na tal di tigeltej. Kristus Yesus a segi tal ai tuma qaji. A segi na tal di singilatejunu. ²¹ Tal di aqa tanu kalil nanngi Kristus beteryejunub deqa nanngi kalil koba na singila na tigelejunub. Qotei na tal di gereiyosiq unu. Deqa tal di kobaqujaoqnsiqa Tamo Koba aqa segi tal bul tigelejunu. ²² Ningi dego Kristus beteryejunub deqa Qotei na ningi ti aqa segi tamo ungasari kalil nanngi ti koroingej unub. Deqa ningi aqa segi so tal bul unub. Qotei aqa Mondor wo nanngi aiyel na tal di gereiyosib miligiq di unub.

3

Pol na sawa bei bei qaji nanngi Kristus aqa anjam bole minjre minjre laqnu

¹ O ijo was, Qotei a ningi kumbra tulan boledamu engej. E kumbra deqa saoqnsim laqnam tamo qudei na e ojsib tonto talq endi waibeb unum. E Pol. E na ningi sawa bei bei qaji aqaryaingwa osim deqa Kristus Yesus aqa wau ojeqnum. Utru deqa e tonto talq endi unum. ² Ningi queb, Qotei a e qa are boleiyosiq wau ebej. O ijo was kalil, Qotei a ningi qa dego are boleiyqajqa deqa e wau yeqnum. ³ Qotei na jeu kobotej anjam di nami ulitesoqnej ariya a na olo boleq atsiqa e osorbej. E deqa anjam truquyala endi nengrenyonum. ⁴ Ningi ijo anjam endi sisiyosib qalieosib mariy, “Bole, Kristus aqa anjam nami uliesoqnej qaji di aqa utru Pol a geregere poiyeqnu.” ⁵ O ijo was, Qotei na uli anjam di tamo ungasari nami soqneb qaji nanngi minjrosaijoqnej. Ariya bini a na aqa Mondor aqa singila na uli anjam di babtosiqa aqa anjam maro tamo nanngi ti aqa medabu o qaji tamo nanngi ti minjreqnu. ⁶ Uli anjam di aqa utru agiende. Qotei na sawa bei bei qaji nanngi ti Juda nanngi ti turtnjrsiqa sawa qujaiq di atej. Nanngi Yesus aqa anjam bole ojejunub deqa nanngi kalil tamo qujaiosib ingi bole bole Qotei a nami Kristus Yesus aqa wau na nanngi enjrqa marej qaji di oqab. ⁷ E Yesus aqa anjam bole di mare mare laqajqa deqa Qotei a e qa are boleiyosiq e wau tamo atej. Osiqa aqa segi singila kobaquja e ebej. ⁸ E tamo bolesai. Qotei aqa segi tamo ungasari kalil nanngi na e tulan bunbejunub. Di unqum. Qotei a e qa are boleiyej deqa e sawa bei beiq di Kristus aqa anjam mare mare laqnum. Kristus aqa anjam agiende. A na ingi tulan bole bole iga egwas. Ingi bole bole di aqa utru iga na ubtosim marqa keresai. ⁹ Ningi qalie, Qotei a mandam ti ingi ingi kalil ti atelennej unub. Ariya kumbra a yqajqa nami aqa areqaloq di soqnej qaji di a na ulitej. Bini a na aqa areqalo di olo boleq atqa marsiq e wau ebej. ¹⁰ Od, a na aqa segi qalie ti powo ti boleq atqa marsiq e wau ebej. Deqa lan angro singila kokba ti mondor lan goge di unub qaji nanngi ti bini Qotei aqa areqalo di unoqnsib geregere poinjreqnu. Qotei aqa areqalo agiende. A na Juda nanngi ti sawa bei bei qaji nanngi ti turtnjrsim sawa qujaiq di atqas. ¹¹ Tulan nami Qotei a kumbra di yqajqa are qalej. Ariya bini a gago Tamo Koba Kristus Yesus aqa wau na kumbra di yeqnu. ¹² Iga Yesus qa gago areqalo singilateqnum deqa iga ulaosaieqnum. Iga bole qalieonum, iga Qotei aqa ulatamuq di brantqajqa gam

agi Yesus a segi qujai. ¹³ Deqa ningi quiy. E ningi qa osim Yesus aqa wau ojeqnum. E wau di ojeqnum deqa e gulbe koba qoboieqnum. Ningi deqa are koba qalaib. Ningi are koba qalqab di ningi ulonqab. Deqa ningi ijo gulbe deqa areboleboleingem. Ijo gulbe dena ningi aqaryaingimqa ningi Qotei ombla so bole gaigai sqab.

Pol a Efesus Kristen nanngi qa pailyeqnu

¹⁴ Deqa ijo was, e singa pulutoqnsim Abu Qotei binjyeqnum. ¹⁵ A tamo ungasari kalil lan ti mandam ti di unub qaji nanngo Abu. Deqa a na nanngo ñam segi segi breiyetnjreqnu. ¹⁶ E ningi qa endegsim pailyeqnum, “O Abu, ni nami ingi tulan bole bole Efesus Kristen nanngi gereiyetnjrem. Deqa ni nanngo are miligiq di ino Mondor atim soqnim dena nanngi tulan singilaqab. ¹⁷ Amqa nanngi Kristus qa nanngo areqalo singilatesoqni kumbra dena Kristus a nanngo are miligiq di sqas. O Abu, ni na Efesus Kristen nanngi singilatnjrimqa qalaqalaiyo kumbra nanngo are miligiq di tulan singilatib soqneme. Mandam na ñam jirim ojesonaqa ñam a singila na tigelejunu dego kere.” O ijo was, e ningi qa degsim Qotei pailyeqnum. ¹⁸⁻¹⁹ Deqa ningi ti Qotei aqa segi tamo ungasari kalil nanngi ti singila osib Kristus aqa qalaqalaiyo kumbra qa geregere qalieosib soqniy. Aqa qalaqalaiyo kumbra di tulan kobaquja. A tulan olekoba. A tulan goge koba. A tulan guma koba. Od, Kristus aqa qalaqalaiyo kumbra dena powo ti qalie ti kalil tulan bunyejunu. Deqa ningi aqa qalaqalaiyo kumbra qa geregere qalieosib soqniy. Soqniy ingi bole bole kalil Qotei na ekritosiq keretejunu qaji di dego nunngoq di maqesqas.

²⁰ Qotei aqa singila a gago are miligiq di waueqnu. Aqa singila dena gago areqalo ti pailyo ti kalil tulan bunyejunu. ²¹ Deqa Qotei aqa segi tamo ungasari kalil nanngi Kristus Yesus aqa ñam na bati gaigai Qotei aqa ñam soqtoqnsib gilsib gilsib diño bati itqab. Bole.

4

Iga Kristus aqa jejamu qujai

¹ E Pol. E Tamo Koba aqa wau ojeqnum deqa e tonto talq endi unum. Qotei na ningi a dauryqa osiq metnjej. Deqa e nunngo are tigeltetngitqa ningi kumbra Qotei a tulan areareteqnu qaji di yoqnsib walweloqniy. ² Osib ningi nunngo segi ñam aguq atoqnsibqa ningi segi segi qa lawo kumbra yoqniy. Kristen tamo qudei na ningi une bei engibqa ningi kamba olo nanngi qa urur minjin oqaiq. Ningi nanngi qalaqalainjroqnsib gulbe nanngi na ningi engeqnu qaji di qoboietnjroqniy. ³ Osib ningi nunngo Kristen was kalil nanngi koba na are qujaitosib lawo na sqajqa singilaqniy. Kumbra di agi Qotei aqa Mondor na iga osorgeqnu. ⁴ Iga kalil Kristus aqa jejamu qujai unum. Iga kalil Mondor qujai ejunum. Qotei na ningi ingi qujai qa tarinqa osiq metnjej. Ingi qujai di agi lan qureq di unu. ⁵ Tamo Koba qujai dego unu agi Kristus. Iga a qa qujai gago areqalo singilateqnum. Iga kalil yanso qujai em. ⁶ Qotei qujai unu. A gago kalil qa Abu. A na qujai tamo ungasari kalil nanngi taqatnjreqnu. A nanngo are miligiq di waueqnu. A nanngo ambleq di unu.

⁷ Kristus a iga kalil qa are boleiyosiq segi segi singila egej. ⁸ Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenngreñyeb unu,

“Qotei a tonto tamo gargekoba nanngi elenosiqa joqsiq lan goge oqej.

Oqsiq dia nanngi singila enjrej.”

⁹ O ijo was, Kristus a lan goge oqej anjam di aqa utru agiende. A mati oqosai. A mati moiyo qureq aijej. ¹⁰ Aisiq dena olo tulan goge oqsiq lan qure kalil bunyekritosiq torei oqej. A degyej. Di kiyaaqa? A na ingi ingi kalil ekritosim keretqajqa deqa. ¹¹ Deqa a segi qujai na tamo nanngi singila enjreqnu. Tamo qudei nanngi a na singila enjreqnaqa nanngi aqa anjam mare mare laqnu. Tamo qudei nanngi a na singila enjreqnaqa nanngi aqa medabu oqnsib aqa anjam babteqnu. Tamo qudei nanngi a na singila enjreqnaqa nanngi aqa anjam bole palontoqnsib tamo ungasari nanngi are bulyetnjreqnu. Tamo qudei nanngi a na singila enjreqnaqa nanngi Qotei aqa anjam plaltoqnsib Kristen tamo ungasari

nanġi taqatnjreqnub. ¹² Kristus na tamo nanġi di sinġila enjreqnu. Di kiyaaqa? Nanġi na kamba iga Qotei aqa segi tamo unġasari sinġilatgimqa iga Kristus aqa wau geregere ojġajqa deqa. Gago wau dena Kristus aqa jejamu a so bole sqas. Kristus aqa jejamu agi iga segi. ¹³ Wau di gilsim gilsim mondoŋ iga kalil gago areqalo torei Kristus qa sinġilaboletosim koba na are qujaitosim sqom. Sosim bati deqa iga kalil Qotei aqa Njiri qa bole qalieqom. Kumbra dena iga tulaŋ boleqnsim sinġila ti sosim Kristus aqa segi kumbra bole kalil ekritosim keretqom. ¹⁴ Gisaŋ tamo nanġi maqu kumbra yoqnsib anjam koba laŋa laŋa maroqnsib laqnu. Jagwa na yuwal tigelteqnaqa oqe aiyeqnu dego kere anjam dena tamo unġasari qudei nanġo areqalo niŋaqyetnjreqnu. Ariya iga anġro kiŋilala bul sqasai deqa anjam dena gago areqalo niŋaqyetgwasai. ¹⁵ Iga gisaŋ anjam di qusim dauryqasai. Iga qalaqalaiyo kumbra dauryoqnsim anjam bole segi maroqnqom. Osim dena iga kalil boleqnsim sinġilaoqnsim gago Gate Koba Kristus beteryesqom. ¹⁶ Iga kalil Kristus aqa jejamu qujai unum deqa iga qudei aqa baŋ bul. Iga qudei aqa sinġa bul. Iga qudei aqa ŋamdamu bul. A na aqa baŋ ti sinġa ti ŋamdamu ti di turtoqnsiqa qujaitejunu. Deqa iga segi segi kalil Kristus beteryoqnsim aqa wau geregere ojoqnsim aqa qalaqalaiyo kumbra dauryoqnqom. Kumbra dena iga tulaŋ boleqnsim sinġilaoqnqom.

Ninġi so bunuj ti areqalo bunuj ti soqniy

¹⁷ Deqa e Tamo Koba aqa ŋam na ninġi sinġila na endegsi mernġwai. Sawa bei bei qaji nanġo areqalo tulaŋ niŋaqejunu deqa ninġi na nanġo kumbra uge uge olo dauryosib walwelaib. ¹⁸ Nanġo qalie ti powo ti tulaŋ ambruejunu. Nanġi tulaŋ nanarioqnsib laqnu. Nanġo are miligi geteŋejunu. Deqa Qotei aqa ŋambile nanġoq di sosai. ¹⁹ Nanġi kumbra uge uge yoqnsib ariya nanġi deqa jemainjrosaieqnu. Nanġi torei kumbra ugeq aiyejunub. Nanġi kumbra uge jigat yqajqa are tulaŋ prugnjqreqnu.

²⁰⁻²¹ E qalie, ninġi Kristus aqa anjam ojejunub deqa ninġi sawa bei bei qaji nanġo kumbra uge di dauryosaieqnu. Nami anjam plalto tamo nanġi na Kristus aqa anjam mernġeqnab ninġi quoqneb. Anjam di gisaŋ sai. Di Yesus aqa anjam bole. ²² Ninġi so namijq di sosib walweloqneb bati deqa so namij dena ninġi gisaŋgeqnaqa ninġi kumbra uge uge yqajqa are prunġoqnej. Nunġo kumbra dena ninġi padalqa gamq di breinġoqnej. Deqa bini ninġi so namij di torei uratiy. ²³ Uratosib areqalo bunujq di soqniy. ²⁴ Ninġi so bunuj osib gara bul jigsib soqniy. Qotei na ninġi a bul sqa marsiqa nunġo so bunuj di gereiyetŋej. Ninġi qalie, tamo nanġi so bunujq di unub qaji nanġo kumbra tulaŋ bole tinġin branteqnu. Deqa nanġi Qotei aqa segi kumbra boleq di unub.

²⁵ Deqa ninġi gisaŋ kumbra kalil uratekritosib anjam bole segi Kristen tamo unġasari nanġi minjroqniy. Ninġi kalil Kristus aqa jejamu qujai unub deqa ninġi kumbra degyoqniy. ²⁶ Ninġi minjin oqimqa ariya ninġi urur minjin kobotiy. Ninġi minjin ti soqniq qoloaiq. Qoloqas di ninġi olo une bei ato uge. ²⁷ Ninġi urur minjin kobotqasai di ninġi Satan gam waqtetibqa a na ninġi olo uneq breinġwas. ²⁸ Ariya bajin tamo nanġi olo bajinaib. Nanġi nanġo segi baŋ na wauoqnsib dena inġi inġi oqnsib tamo unġasari inġi qa truqueqnu qaji nanġi aqaryainjroqnebe. ²⁹ Ninġi nunġo medabu waqtoqnsib anjam uge maroqnaib. Ninġi anjam bole segi maroqnsib dena tamo unġasari gulbe ti unub qaji nanġi sinġilatnjroqniy. Yimqa nanġi nunġo anjam quoqniq dena Qotei a nanġi qa are boleiyosim kumbra bole enjroqnqas. ³⁰ Qotei na aqa toqor ninġi enġej deqa ninġi aqa segi tamo unġasari unub. Toqor di agi aqa Mondor Bole. Diŋo batiamqa a nunġo uneq na ninġi torei awainġwas. Deqa ninġi na Mondor di are gulbe yaib. ³¹ Ninġi are uge ti minjin ti njirin ti qoto ti misilin anjam ti kumbra uge uge ti kalil torei uratiy. ³² Osib ninġi na nunġo Kristen was nanġi kumbra bole bole enjroqnsib nanġi qalaqalainjroqnsib nanġo une kobotetnjroqniy. Qotei a Kristus aqa ŋam na nunġo une kalil kobotetŋej deqa ninġi na kamba olo nunġo Kristen was nanġo une dego kobotetnjroqniy.

5

Ningi suwan qaji tamo ungasari sosib suwanq di laqniy

¹ Qotei na ningi tulan qalaqalaingeqnu. Ningi aqa segi angro tintin unub deqa kumbra a segi yeqnu qaji di ningi dego dauryosib yoqniy. ² Kristus na iga tulan qalaqalaigosiq aqa segi nambile uratosiq iga qa moiyej. Dego kere ningi qalaqalaiyo kumbra dauryosib walweloqniy. Atra tamo nangi atraiyo ingi ingi saban quleq ti bolequja di oqnsib Qotei atraiyeqnu dego kere Kristus na aqa segi nambile Qotei atraiyosiq moinaqa Qotei a deqa tulan areboleboleiyej.

³ Ningi sambala kumbra yaib. Ningi kumbra jigat dego yaib. Ningi tamo qudei nango ingi ingi qa mamaulngaiq. Nungo ambleq di kumbra uge deqaji sai. Iga Qotei aqa segi tamo ungasari unum deqa iga kumbra kalil deqaji dauryqasai. ⁴ Anjam jiga ti nanari anjam ti alan anjam ti di dego ningi maroqnaib. Iga anjam deqaji marqom di kumbra bolesai. Deqa ningi anjam bei marqa oqnsib anjam bole segi maroqnsib Qotei binjiyoqniy. ⁵ Ningi endegsib qalieoiy. Tamo bei a sambala kumbra ti kumbra jiga ti mamaul kumbra ti dauryqas di Kristus aqa Abu Qotei wo nangi aiyel na a taqatqasai. Osib aqa Mandor Kokba sqasai dego. Mamaul kumbra di gisan qotei qa louo bul.

⁶ O ijo was, tamo qudei na ningi kumbra uge deqaji yqajqa titngoqnsib anjam lana lana merngoqniyqa ningi nango anjam di qusib dauryaib. Tamo ungasari Qotei aqa anjam gotranyeqnu qaji nangi kumbra uge deqaji yeqnu deqa Qotei a nangi qa tulan minjin oqeteqnu. ⁷ Deqa ningi tamo ungasari deqaji nangi ti beteroqnaib. ⁸ Ningi nami ambruq di soqneb. Ariya bini Tamo Koba a na ningi elenosisq aqa suwanq di atej unub. Deqa ningi suwan qaji tamo ungasari sosib suwanq di laqniy. ⁹ Suwan a na kumbra endeqaji babteqnu. Tamo ungasari suwanq di unub qaji nangi kumbra bole bole yeqnu. Nangi kumbra tintin dauryeqnu. Nangi anjam bole mareqnu. ¹⁰ O ijo was, kumbra kalil Tamo Koba a tulan areareteqnu qaji di ningi geregere qalieqa osib dauryoqniy. ¹¹ Osib tamo ungasari ambruq di sosib kumbra uge uge yeqnu qaji nangi ti beteroqnaib. Nangi kumbra deqaji yeqnu deqa nangi kumbra bole bei babtosaieqnu. Deqa ningi na tamo ungasari nangi di endegsib minjroqniy, “Nungo kumbra di uge.” ¹² Tamo ungasari ambruq di unub qaji nangi ulioqnsib kumbra yeqnu. Di kiyaga? Nango kumbra di tulan ugedamu. Deqa iga nango kumbra uge qa yala marqasai bole sai. Marqom di iga jemaigwas. ¹³ Ariya suwan a na kumbra kalil boleq ateqnu. ¹⁴ Suwan a kumbra bei boleq atqas di a suwanobulqas. Agi anjam bei endegsi unu, “O tamo neiejunum qaji ni olo subq na tigel. Yim Kristus na ni suwan emqas.”

¹⁵ Deqa ijo was, ningi nungo segi segi walwel geregere taqatosib soqniy. Ningi nanari tamo bulosib walwelaib. Ningi powo ti sosib walweloqniy. ¹⁶ Bini bati uge. Deqa ningi bati lana nanguiyaib. Bati soqnim ningi Qotei aqa kumbra yoqniy. ¹⁷ Ningi nanari kumbra yoqnaib. Ningi Tamo Koba aqa areqalo geregere qalieosib dauryoqniy.

¹⁸ Ningi ya uge uyoqnsib nanarioqnaib. Kumbra dena ningi ugeugeingwas. Deqa ningi Qotei aqa Mondor aqa kumbra dauryoqniyqa a na ningi taqatngesqas. ¹⁹ Ningi nungo Kristen was nangi ti koba na anjam maroqnsibqa bati deqa ningi Qotei qa louoqniy. Lou qudei nenngrenq di unu qaji dena ti lou qudei Qotei aqa Mondor na nungo are miligiq di tigelteqnu qaji dena ti ningi Qotei qa louoqniy. Osib nungo medabu na ti nungo are miligi na ti Tamo Koba a qa louoqniy. ²⁰ Kumbra kiye nungoq di brantoqnim, unqum, ningi bati gaigai gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa nam na Qotei binjiyoqniy.

Pol a tamo unqa wo nangi anjam minjrej

²¹ Kristus a nungo Tamo Koba unu deqa ningi a qa ulaoqnsibqa Qotei aqa tamo ungasari kalil nango sorgomq di soqniy.

²² O ungasari, ningi Tamo Koba aqa sorgomq di unub deqa ningi nungo gumbulun nanngo sorgomq di dego soqniy. ²³ Kristus a gago gate koba unu dego kere nungo gumbulun nanngi nungo gate unub. Iga kalil Kristus aqa jejamu qujai unum. A na iga eleyen. ²⁴ O ungasari, Qotei aqa tamo ungasari nanngi Kristus aqa sorgomq di unub dego kere ningi bati gaigai nungo gumbulun nanngo sorgomq di soqniy.

²⁵ O tamo, ningi na nungo njanj nanngi tulan qalaqalainjroqniy. Agi Kristus na aqa segi tamo ungasari nanngi tulan qalaqalainjrsiq aqa segi nambile uratosiq nanngi qa moiyej dego kere. ²⁶ Kristus a ya na ti aqa segi anjam na ti nanngi yansnjrej deqa nanngi Qotei aqa kumbra boleq di unub. ²⁷ Kristus a nanngi qa moiyej. Di kiyaaqa? A na nanngi aqa segi qa marsim nanngi Qotei aqa kumbra boleq di atim nanngi tulan boledamu une saiqoji sqajqa deqa. ²⁸ Deqa tamo, ningi nungo njanj nanngi dego tulan qalaqalainjroqniy. Agi ningi nungo segi jejamu qalaqalaiyeqnu dego kere. Tamo nanngi nanngo njanj nanngi qalaqalainjrqab di nanngi nanngo segi jejamu dego qalaqalaiyqab. ²⁹ Iga qalie, tamo nanngi nanngo segi jejamu jeutosaiyeqnu. Nanngi nanngo jejamu geregereiyosib ingi bole bole anaiyeqnu. Kristus na aqa segi tamo ungasari nanngi geregereinjreanu dego kere. ³⁰ Iga kalil Kristus aqa jejamu qujai unum. Iga segi segi aqa sinja ti ban ti unum. ³¹ Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenjrenyeb unu, "Tamo bei na aqa ai abu nanngi uratnjrsimqa aqa segi njanj wo beterosib jejamu qujaitosib sqab." ³² Qotei aqa uli anjam di tulan kobaquja. E na Kristus a ti aqa segi tamo ungasari nanngi ti sigitnjrsim agi ningi merngonum. ³³ O tamo, Qotei a ningi qa osiq anjam di marej. Deqa ningi na nungo njanj nanngi qalaqalainjroqniy. Ningi nungo segi jejamu qalaqalaiyeqnu dego kere. Ariya ungasari, ningi kamba dego nungo gumbulun nanngo sorgomq di sosibqa nanngi kumbra bole enjroqniy.

6

Pol a angro nanngi ti nanngo ai abu nanngi ti anjam minjrej

¹ O angro, ningi na Tamo Koba a beteryejunub deqa ningi nungo ai abu nanngo anjam dauryoqniy. Ningi kumbra degyqab di bolequja. ²⁻³ Agi Qotei a dal anjam endegsi marej, "Ni ino ai abu nanngo sorgomq di sosim nanngo anjam dauryoqne." Osiaqa olo anjam endegsi totoryej, "Ni degyqam di ni bole sosim mandamq endi so kobaiyqam." Qotei a anjam degsi totoryej. A nami dal anjam bei marqa osiaqa anjam degsi totoryosaiyoqnej.

⁴ O abu, ningi na nungo angro nanngo areqalo ugetetnjraib. Nanngi minjin oqetnjro uge. Ningi Tamo Koba aqa njanjalaq di nanngi dalnjroqnsib tingitnjroqniy.

Pol a kanjal tamo nanngo wau qa gate nanngi ti anjam minjrej

⁵⁻⁶ O kanjal tamo ningi quiy. Ningi nungo wau qa gate nanngo sorgomq di sosibqa nanngi qa ulaoqniy. Ningi Kristus qa wau bole yeqnu dego kere ningi gaigai nungo wau qa gate nanngi qa wau bole yoqniy. Ningi gisanj na nanngo njanjalaq di lanj wau bole yobulaib. Ningi Kristus aqa kanjal tamo dego unub. Deqa ningi nungo are miligiq na Qotei aqa areqalo dauryosib nungo wau qa gate nanngi qa wau bole yoqniy. ⁷ Ningi mandam tamo nanngi segi wauetnjrosaiyeqnu. Ningi Tamo Koba a dego waueteqnu. Ningi deqa are qaloqnsib are bole na nungo wau qa gate nanngi wauetnjroqniy. ⁸ Ningi are qaliy. Ningi wau bole yqab di Tamo Koba a na kamba awai boledamu engwas. Ningi kanjal tamo unub kiyo ningi kanjal tamo sai kiyo di ungun. Ningi wau bole yoqniy.

⁹ Ariya wau qa gate, ningi dego nungo kanjal tamo nanngi kumbra bole enjroqniy. Ningi nanngi ula enjroqnaib. Tamo Koba a lanj goge di unu. A nungo Tamo Koba unu. A kanjal tamo nanngo Tamo Koba dego unu. Aqa njanjalaq di tamo ungasari kalil nanngi kerekere unub deqa a kumbra qujai na nanngi peginjreanu. Ningi deqa are qaloqnsib nungo kanjal tamo nanngi kumbra bole enjroqniy.

Ningi qoto tamo bulosib qoto qa inji inji jigelenoiy

¹⁰ Ariya e ijo anjam getentqai. Ningi Tamo Koba a beteryejunub deqa ningi aqa singila kobaquja osib singila na tigelesoqniy. ¹¹ Osib qoto qa ingi ingi Qotei na ningi engeqnu qaji di jigelenosib singila na tigelosib Satan aqa gisan anjam ti aqa uli kumbra ti gotranjoqnsib qotoqniy. ¹² Ningi geregere are qaliy. Iga mandam tamo ungasari nanngi ti qotosaieqnum. Iga lan goge qaji singila ti Satan aqa mondor uge uge nanngi ti aqa gate kokba nanngi ti qoteqnum. Nanngi kalil ambru qa bati endeqa mandam taqatoqnsib unub. ¹³ Deqa bati uge endi ningi qoto qa ingi ingi Qotei na engeqnu qaji di elenosib singila na tigelosib qotoqniy. Yim bunuqna qoto koboamqa ningi singila na tigelesqab.

¹⁴ Deqa ningi singila na tigelesqa marsibqa anjam bole alalag bul di tigsib tigeloiy. Osib kumbra bole tintin gara jugo bul jigsib dena nungo are targa kabutiy. ¹⁵ Qotei na jeu kobotej deqa iga a ti are qujaitosim unum. Anjam bole di ningi singa tatal bul jigsib mare mare laqniy. ¹⁶ Ningi qoto qa ingi ingi kalil di jigekritosib ariya Yesus qa dego nungo areqalo singilatosisoqniy. Nungo areqalo di dumu bul osib tigeloiy. Yimqa tamo uge Satan na qaja ti nanyuwo ti ningi qa waiyoqnimqa nungo dumu dena ningi na qaja ti nanyuwo ti di gotranjoqniqab. ¹⁷ Qotei na ningi elenaj aqa kumbra di ningi gate tatal bul jigsib soqniy. Sosib Mondor aqa sebru dego ojsib dena qotoqniy. Sebru di Qotei aqa anjam. ¹⁸ Ningi Mondor aqa singila na gaigai Qotei pailyoqniy. Ningi aqarataib. Ningi Qotei na aqaryaingwa maroqnsib pailyoqniy. Ningi pailyoqajqa urato uge deqa ningi geregere nam atoqnsib soqniy. Sosib Qotei aqa segi tamo ungasari kalil nanngi qa pailyoqniy. ¹⁹ Osib e qa dego endegsib pailyoqniy, "O Abu, ni na Pol aqa medabu singilatetimqa a ulaqasai. A ino anjam bole nami uliesoqnej qaji di ubtoqnsim tamo ungasari nanngi minjroqniqas." ²⁰ O ijo was kalil, Qotei na e qarinqbonaqa e aqa anjam bole di mare mare laqnem deqa jeu tamo nanngi na e tonto talq endi waibeb unum. E anjam bole di marqajqa wau ti. Deqa ningi e qa Qotei pailyoqniqab a na e singilatboqniy e ulaqasai. E aqa anjam di singila na tamo ungasari nanngi minjroqniqai.

Anjam getento

²¹ Ariya Tikikus a nungoq bgo deqa a na ijo wau kalil qa ningi saingwas. Tikikus a gago Kristen was bole. A Tamo Koba aqa wau tamo bole. ²² E na a qarinyonum nungoq bgo. Iga kiyersim unum di a na ningi merngwas. Osim nungo are singilatetngwas.

²³ O Kristen was kalil, Tamo Koba Yesus Kristus aqa Abu Qotei wo nanngi aiyel na nungo are latetngebe. Osib ningi aqaryaingibqa ningi nanngi aiyel qa nungo areqalo singilatoqnsib qalaqalaiyo kumbra dauryoqniy. ²⁴ Tamo ungasari kalil gago Tamo Koba Yesus Kristus qalaqalaiyqajqa uratosaienub qaji nanngi qa Qotei a are boleyeme. Bole.

FILIPAI

¹ E Pol. Aqo Timoti wo Kristus Yesus aqa wau tamo unum. Aqo aiyel na anjam endi nengrenyonum. Nengrenyosim ningi Kristus Yesus aqa segi tamo ungasari Filipai qureq di unub qaji nungoq qarinyonum. Nungo Kristen gate nanngi ti nungo wau tamo nanngi qa ti dego anjam endi qarinyonum. ² Gago Abu Qotei wo Tamo Koba Yesus Kristus wo nanngi aiyel ningi qa are boleinjrimqa ningi lawo na soqniy.

Pol a Filipai Kristen nanngi qa Qotei pailyeqnu

³ E bati gaigai ningi qa are qaloqnsim deqa e ijo Qotei binjiyeqnum. ⁴ Osim gaigai arebolebole na ningi kalil qa pailyeqnum. ⁵ Ningi nami iga betergosib Yesus aqa anjam bole mare mare laqneb. Agi bini ningi degyeqnub. Deqa e ningi qa tulan areboleboleibeqnu. ⁶ E endegsi qalieonum, Qotei a nungo are miligiq di wau boledamu yeqnu. A nami wau di utru atej. Ariya bini a wau di yeqnu dena gilsim gilsim mondon Kristus Yesus olo bqajqa batiamqa a na wau di kobotqas. ⁷ Ningi ijo are miligiq di unub deqa e kere ningi qa are qaleqnum. E tonto talq endi sqai kiyo e walwelosiy Yesus aqa anjam bole singilatoqnsiy mare mare laqnqai kiyo di unqum. Qotei a e qa are boleiyosiq wau ebej deqa ningi kalil e beterbosib e ti koba na Qotei aqa wau ojeqnum. ⁸ Kristus Yesus a na iga tulan qalaqalaigeqnu. Aqa kumbra dena ijo are tigeltetbej deqa e ningi kalil olo nungwajqa are koba unu. Di Qotei a segi qalie.

⁹ E bati gaigai ningi qa endegsi Qotei pailyeqnum, “O Abu, ni na Filipai Kristen nanngi aqaryainjrimqa nanngi qalaqalaiyo kumbra nanngo are miligiq di tulan singilatosib dauryqab. Osib powo koba ti areqalo bole ti sqab.” ¹⁰ O ijo was, ningi kumbra kalil geregere tenemosib kumbra bole segi yoqniy. Ningi degyqab di mondon Kristus a olo bosim tamo ungasari nanngi peginjrqqa batiamqa ningi une saiqoji sqab. ¹¹ Kumbra bole kalil Yesus Kristus a segi na babteqnu qaji di nungoq di tulan kobaoqnmqa Qotei aqa ñam goge oqoqngas. Utru deqa e ningi qa Qotei pailyeqnum.

Pol a tonto talq di unu

¹² O ijo was, ningi endegsib qalieoiy, jeu tamo nanngi na e tonto talq endi waibeb unum. Ariya nanngi Yesus aqa anjam bole getentosai. Anjam bole di olo tulan singilaeqnu. ¹³ Tamo kalil nanngi qalie, e Kristus Yesus aqa wau ojoqnem deqa jeu tamo nanngi na e tonto talq endi waibeb unum. Tonto tal taqato tamo nanngi dego qalie. ¹⁴ E tonto talq endi unum deqa Kristen was gargekoba nanngi Tamo Koba a qa nanngo areqalo singilatoqnsib aqa anjam palontqajqa ulaosaieqnum.

¹⁵⁻¹⁷ Bole, tamo qudei na ijo ñam tentib aguq aiqajqa deqa are qaloqnsib nanngo are uge na Kristus aqa anjam mare mare laqnub. Nanngi nanngo segi ñam soqtqajqa are qaloqnsib Kristus aqa anjam mare mare laqnub. Nanngi tamo aqaryainjrqajqa deqa are qalosaieqnum. E tonto talq endi soqnit nanngi ijo are ugetetbqajqa deqa are qaloqnsib Kristus aqa anjam mare mare laqnub. Ariya tamo qudei nanngi are bole na Kristus aqa anjam mare mare laqnub. Tamo di nanngi qalie, e Yesus aqa anjam bole singilatqajqa waueqnamqa jeu tamo nanngi na e tonto talq endi waibeb unum. Deqa nanngi e tulan qalaqalaiboqnsib Kristus aqa anjam mare mare laqnub. ¹⁸ Deqa unqum. Tamo nanngi are bole na Kristus aqa anjam mare mare laqnub kiyo tamo nanngi are uge na Kristus aqa anjam mare mare laqnub kiyo di kere. Nanngi kalil koba na Kristus aqa anjam mare mare laqnub deqa e tulan areboleboleibeqnu.

Pol a are qalej, “E mandamq endi sosiy Filipai Kristen nanngi aqaryainjroqngai”

¹⁹ Deqa ijo was, e tulan areboleboleibim sqai. Di kiyaaqa? E qalieonum, Qotei a nungo pailyo na ti Yesus Kristus aqa Mondor na ti e aqaryaibosim tonto talq endena oqeq atim e bole sqai. ²⁰ Deqa ijo are koba endegsi unu. Wau kalil Qotei na ebej qaji di e geregere ojoqnqai. Yim deqa e jemaibqasai. Bini bati endeqa ti bunuq qa ti e singila na tigeloqnsiy ijo jejamu Kristus tore i yekritosiy aqa ñam soqtoqnqai. Agi e kumbra degyeqnum. Deqa e moiqai kiyo e sqai kiyo di unqum. E ijo kumbra kalil qa Kristus aqa ñam soqtoqnqai. ²¹ Ijo are koba endegsi unu. E sqai di e Kristus ombla sqai. Ariya e moiqai di e olo ingi tulan boledamu oqai. ²² E mandamq endi sosiyqa e tamo unqasari gargekoba nangi aqaryainjroqnqai. E gam kiye dauryqai di e qaliesai. ²³ E areqalo aiyeltejunum. Ijo areqalo bei agiende. E lan qureq oqsiiy Kristus ombla sqai. E degyqai di tulan bolequja. ²⁴ Ariya e mandamq endi sosiy ningi aqaryainqoqnqai di dego bolequja. ²⁵ Deqa e are qalonum, e mandamq endi sqai. E qalieonum, e urur moiqasai. E mati sosiy ningi koba na Yesus aqa wau ojoqnqai. Yim wau dena ningi Yesus qa nungo areqalo geregere singilatoqnsib areboleboleingim sqab. ²⁶ Deqa ijo was ningi quiy. E olo nungoq bosiy ningitqa bati deqa ningi e qa tulan areboleboleingim Kristus Yesus aqa ñam soqtoqnsib sqab.

Ningi Kristus aqa ñam qa jaqatin oqnqab

²⁷ Ijo anjam kobaquja bei agiende. Ningi Kristus aqa anjam bole geregere dauryoqniy. Ningi degyqab di e anjam endegsi quqwai, “Bole, Filipai Kristen nangi are qujaitoqnsib waukobaqnu. Di kiyaaqa? Tamo unqasari nangi Yesus aqa anjam bole nango areqaloq di singilatqajqa deqa.” O ijo was, e olo nungoq bosiy nunqai kiyo e tonto talq endi sqai kiyo di unqum. ²⁸ E qalieqai, ningi nungo jeu tamo nangi qa ulaosaieqnu. Nungo kumbra dena jeu tamo nango are qametnjreqnaqa nangi endegsi poinjreqnu, “Bole, iga padalqom.” Ariya ijo was, ningi padalqasai. Qotei na ningi elenam ningi so bole gaigai sqab. ²⁹ Ningi quiy. Qotei na ningi giltngej. Di kiyaaqa? Ningi Kristus qa nungo areqalo singilatqajqa deqa. Deqa segi sai. Ningi aqa ñam qa jaqatin oqajqa deqa ti ningi giltngej. ³⁰ Nami e jeu tamo nangi ti Qotei aqa anjam na qoteqnam ningi e nubobqne. Agi bini e jeu tamo nangi ti qoteqnam ningi deqa queqnu. Ningi dego e beterbosib jeu tamo nangi ti qoteqnum. Dena ningi jaqatin eqnu.

2

Ningi kalil are qujaitosib qalaqalaiyo kumbra dauryiy

¹ O ijo was, Kristus a gaigai nungo are singilatetngooqnsiqa ningi qalaqalainqoqnsiqa nungo are latetngeqnu. Qotei aqa Mondor a nungoq di beterejunu. Ningi nungo Kristen was nangi qa are boleingeqnaqa nangi qa duleqnu. ² E deqa ningi qa areboleboleibeqnu. Ariya ningi olo kumbra qudei dego yoqniqna dena e tulan areboleboleiboqnaqas. Kumbra agiende. Ningi kalil are qujaitosib qalaqalaiyo kumbra dauryosib soqniy. Sosib ningi areqalo qujai na Qotei aqa wau yoqniy. ³ Ningi nungo segi jejamu qa are qalaib. Ningi nungo segi ñam soqtoqnaib. Ningi nungo segi ñam aguq atoqnsib olo nungo Kristen was nango ñam soqtetnjroqniy. ⁴ Ningi nungo segi ingi ingi qa are qaloqnsib gereiyonaib. Ningi nungo Kristen was nangi qa are qaloqnsib nango ingi ingi dego gereiyetnjroqniy.

Yesus a aqa segi ñam aguq atej deqa Qotei na a olo ñam kobaquja yej

⁵ Ningi Kristus Yesus aqa areqalo ojsib dauryoqniy. ⁶ Yesus a segi Qotei sosiqa ariya a deqa are qalosaioqnej. ⁷ A aqa ñam kobaquja di ojqa uratosiqa a tamo bulyosiqa a kangal tamo lanaj bul soqnej. ⁸ Deqa tamo kalil nangi a unoqne di a mandam tamo soqnej. Sosiqa aqa segi ñam aguq atsiqa Qotei aqa anjam dauryosiq moiyej. Od, a ñamburbasq di moiyej. ⁹ Onaqa Qotei na a lan qureq osi oqsiiqa ñam kobaquja yej. Deqa bini aqa ñam

dena ñam kalil tulan bunjnjrejunu. ¹⁰ Qotei na ñam di Yesus yej deqa mondon lan angro kalil nanngi ti tamo kalil nanngi ti Yesus aqa areq di singa pulutqab. Od, ingi ingi kalil lan ti mandam ti mandam sorgom ti dia unub qaji nanngi Yesus aqa areq di singa pulutqab. ¹¹ Osib nanngo medabu qujaitoqnsib maroqngab, “Yesus Kristus a segi Tamo Koba.” Yim kumbra dena Abu Qotei aqa ñam tulan goge oqoqngas.

Ninggi suwan qa kumbra tamo ungasari nanngi osornjroqniy

¹² O ijo was bole, e qalieonum, ningi gaigai ijo anjam dauryeqnub. Ariya ningi olo singila na dauryoqniy. E ningi koba na sqai bati deqa segi sai. Bini e isaq endi soqnit ningi ijo anjam dauryqa urataib. Ningi ijo anjam olo singila na dauryoqniy. Qotei a ningi padalo sawaq na elenje deqa ningi ulaoqnsib lan qureq oqwajqa singilaoqniy. ¹³ E qalieonum, Qotei a nungo are miligiq di waueqnu deqa ningi kumbra a tulan areareteqnu qaji di yeqnu. Ningi kumbra di yqajqa are koba sonaqa agi yeqnu.

¹⁴ Ariya ningi njirinoqnsib anjam na qotoqnaib. Kumbra kalil ningi yeqnu qaji di ningi lawo na yoqniy. ¹⁵⁻¹⁶ Ningi degyqab di ningi Qotei aqa angro tintin une saiqoji sqab. Sosib ningi nambile gaigai sqajqa anjam ojoqnsib mandam qaji tamo ungasari nanngo ambleq di laqnsib suwan qa kumbra nanngi osornjroqngab. Tamo ungasari nanngi di kumbra bole dauryqa uratoqnsib kumbra uge uge yeqnu. Deqa mondon Kristus a olo bosim nanngo une deqa nanngi peginjqas. Yim bati deqa e nungo kumbra bole kalil qa tulan areboleboleibqas. Areboleboleibim qalieqai, wau kalil e nungo ambleq di yoqnem qaji di e lanja yosaiqnem.

¹⁷ O ijo was, nungo areqalo Yesus qa singilateqnu qaji di Qotei atraiyo ingi bul. Jeu tamo nanngi na e lubib moiqai kiyo? Moisiy nungo areqalo de ti ijo len wain bul aiqas qaji de ti turtosiy Qotei atraiyobulqai. E moiqai di unqum. Bini e ningi ti koba na areboleboleigwas. ¹⁸ Ningi dego e ti koba na areboleboleigwas.

Pol na Timoti qarinyim a Filipai Kristen nanngoq gilqa marej

¹⁹ Tamo Koba Yesus na e odbimqa sokiñala e Timoti qarinyit a nungoq gilqas. Gilsim olo puluosim ijoq bosim nungo kumbra kalil qa e saibqas. Yim e qusiy are singilatqai. ²⁰ Timoti a gaigai ningi qa are qaloqnsiq deqa a na ningi aqaryaingwajqa gam nameqnu. Tamo deqaji bei endi sosai. Aqo Timoti wo segi ningi qa are qaleqnum. ²¹ Tamo kalil nanngi nanngo segi jejamu qa are koba qaleqnu. Nanngi Yesus Kristus aqa wau qa are qalosaieqnu. ²² Timoti aqa kumbra tulan boledamu di ningi qalie. A na e wauetboqnsiqa Yesus aqa anjam bole mare mare laqnu. Angro nanngi na nanngo abu nanngi wauetnjreqnu dego kere Timoti na e wauetbeqnu. ²³ Deqa e kiñala tarinosiy kumbra kiye jeu tamo nanngi na e ebqab di qalieosiy Timoti qarinyit a nungoq boqujatosim saingwas. ²⁴ E endegsi qalieonum, Tamo Koba a na e gam waqtetbimqa sokiñala e segi dego nungoq bosiy nungwai.

Pol a Epafroditus qarinyqa marej

²⁵ E endegsi are qalonum, e Epafroditus dego qarinyit a nungoq gilqas. A gago Kristen was bole. A e ombla wau qujai. Aqo ombla qatqarosim jeu tamo nanngi ti qoteqnum. Ningi nami a qarinyonab ijoq bosiqqa aqaryaboqnej. ²⁶ Bini a ningi nungwajqa are koba unu. A qalie, a qure endia maiyonaqa ningi deqa qusibqa a qa are gulbeingej. ²⁷ A makobaiyonaq moiqa jojomonaqa Qotei na a boletosiqa a qa dulej. A qa segi dulosai. Qotei a e qa dego dulej. Di kiyaaqa? E are tulan gulbekobaibaim deqa. ²⁸ Deqa ijo was, e arebolebole na Epafroditus olo qarinyonum nungoq gilqo. Di kiyaaqa? Ningi a unsib tulan areboleboleingwajqa deqa. Yim e olo ningi qa are koba qalqasai. ²⁹ Deqa Epafroditus a nungoq bamqa ningi a qa tulan areboleboleingim Tamo Koba aqa ñam na gereiyoqniy. Ningi na tamo bole deqaji kalil nanngo ñam gaigai soqtetnjroqniy. ³⁰ Epafroditus a aqa segi jejamu bole sqajqa deqa are qalosaieqnu. A Kristus aqa wau ojoqnsiq deqa a moiqa

jojomej. Bati deqa ningi na e aqaryaibqa keresai deqa ningi Epafroditus qarinyonab ijoq bosiqa a kamba e aqaryaiboqnej.

3

Tamo a Kristus qa aqa areqalo singilatqas di a tamo bole sqas

¹ Ariya ijo was kalil, e ijo anjam getentqai. E anjam qujai bei unu. Anjam agiende. Ningi Tamo Koba a qa tulan areboleboleingim soqniy. E anjam di olo nengrenyqa asgibosaieqnu. E are qalonum, anjam dena ningi aqaryaingwas.

² Ningi geregere nam atoqniy. Tamo qudei nanqi banjuwan bul sosib kumbra uge uge yeqnub. Tamo deqaji nanqi mulun aiqajqa tulan singilaeqnu. Nango mulun di bolesai. Di gisan mulun. ³ Ariya iga tamo deqaji sai. Iga mulun bole aiyo qaji. Iga Qotei aqa Mondor aqa singila na Qotei qa louoqnsimqa Kristus Yesus aqa nam soqteqnum. Iga qalie, jejamu qa kumbra na iga aqaryaigwa keresai bole sai. ⁴ E nami jejamu qa kumbra dauryqajqa tulan singilaoqnem. Tamo qudei nanqi mareqnu, “Gago jejamu qa kumbra na iga aqaryaigwa kere.” O ijo was, e tamo nanqi di tulan bunjrejunum. ⁵ Ijo jejamu qa kumbra agiende. E nambabonamqa bati 8 onaqa ijo ai abu nanqi na e osib mulun waibeb. E Israel tamo. Ijo moma utru Benjamin. E Hibu anjam qalie bole. E dal anjam singila na dauryoqnem. Od, e Farisi nango kumbra na dal anjam dauryoqnem. ⁶ E Qotei aqa wau ojajqa tulan singilaoqnem deqa e na Kristen nanqi ugeugeinjroqnem. E dal anjam kalil dauryekritem deqa tamo kalil nanqi na e nubocnsib ijo une bei babtosaioqneb. ⁷ Deqa e are qaloqnem, “Ijo jejamu qa kumbra dena tamo kalil nango kumbra tulan bunyeqnu.” E degsi are qalsimqa ariya bunuqna e are bulyosim ijo jejamu qa kumbra kalil unem di kumbra bolesai. Degsi unsimqa e kumbra di uratosim olo Kristus aqa gam dauryoqnem. ⁸ Di segi sai. E mandam qa kumbra kalil dego uratekriter. Di kiyaga? E Kristus segi ojajqa deqa. E ijo Tamo Koba Kristus Yesus qa bole qalieem. Kristus qa qalieqajqa kumbra di tulan bolequja e degsi unem. E poibej, mandam qa kumbra kalil di qalam jiri bul. Deqa bini e Kristus segi ojajqa are koba unu. ⁹ E a segi beteryejunum. E dal anjam dauryqai gam dena e Qotei aqa namgalaq di tamo bole sqa keresai. Deqa e gam bei na tamo bole une saiqoji unum. Gam agiende. E Kristus qa ijo areqalo singilateqnum. Od, iga Kristus qa gago areqalo singilatqom gam dena qujai Qotei na iga mergwas, “Ningi ijo namgalaq di tamo bole une saiqoji unub.” ¹⁰ Deqa e Kristus qa qalieqajqa are koba unu. A subq na tigelosiq singila kobaquja ej. E singila deqa qalieqajqa are koba unu. A jaqatin osiq moiyej. Deqa e a beteryosiy a ombla jaqatin osiy moiyoqbulqajqa are koba unu. ¹¹ E qalieonum, mondon e olo subq na tigelqai.

Pol a Yesus aqa kumbra dauryqajqa singila na waueqnu

¹² E Kristus Yesus aqa kumbra di torei dauryekritosai unum. E gaigai kumbra di ojajqa singila na waueqnum. Nami Yesus na e ojsiq aqa segiq di atej deqa bini e kamba aqa kumbra ojajqa singila na waueqnum. ¹³ O ijo was kalil, e Yesus aqa kumbra di torei ojekritosai unum. Ijo areqalo qujai agi merngwai. Jejamu qa kumbra kalil e nami dauryoqnem qaji di e uratekriteriy awai bole Qotei na mondon ebqas qaji di oqajqa singila na waueqnum. ¹⁴ Tamo nanqi gurguroqnsib bubuneqnu di nanqi awai oqajqa. Dego kere e awai oqa maroqnsim singila na urureqnum. Awai agiende. Kristus Yesus aqa wau na Qotei na e metbimqa e lan qureq oqsiy dia a ombla so bole gaigai sqai.

¹⁵ E areqalo bole ti sosim anjam endi nengrenyonum. Ningi qudei Qotei aqa kumbra dauryqajqa singila ti unub deqa ningi dego areqalo bole ti soqniy. Ariya ningi qudei areqalo bei ejunub kiyo? Degam Qotei na nungo areqalo di olo gereiyetngwas. ¹⁶ Kumbra bole bole iga ojeqnum qaji di iga singila na ojesqom. Iga uratqasai.

¹⁷ O ijo was, ningi kalil gaigai ijo kumbra dauryoqniy. Osib tamo ungasari ijo kumbra dauryeqnu qaji nanqi unjroqnsib nango kumbra dego dauryoqniy. ¹⁸ Kristus

a namburbasq di moiyej anjam di tamo gargekoba nanngi na jeuteqñub. E nanngi qa bati gargekoba ningi saingeqñem. Deqa bini e akam ti olo ningi saingeqñum. ¹⁹ Tamo nanngi di nanngo segi jejamu qa kumbra qa are qaloqñsib dauryeqñub. Nanngo kumbra di nanngi na gisan qotei bul ateqñub. Nanngi bati gaigai mandam qa ingi ingi oqajqa are tulan prugnjqreñu. Osib jemai kumbra yqajqa areboleboleinjreñu. Deqa mondon nanngi nãmyuwoq di torei padalqab. ²⁰ Ariya iga lan qure qaji tamo ungasari unum deqa mondon Tamo Koba Yesus Kristus a lan qureq na mandamq aisim iga elenqas. Deqa bini iga a qa tarinqoñsim unum. ²¹ Yesus a singila koba ti unu deqa a na ingi ingi kalil elenqosim aqa segi sorgomq di atim sqas. Aqa singila dena a na gago jejamu bulyetgimqa gago jejamu di Yesus aqa jejamu bulosim so bole gaigai sqas. Gago jejamu di agi bini gulbe ti jaqatin ti unu.

4

Ningì Tamo Koba Yesus qa areboleboleingeqñeme

¹ Deqa ijo was bole, ningi Tamo Koba a beteryosib singila na tigelesoqñiy. Agi e nami ningi degsi merngem. E ningi tulan qalaqalaingeqñum deqa e ningi qa are koba qaleqñum. Osim ningi qa tulan areboleboleibeñu. Ningi segi ijo awai bole bul. E awai di oqajqa waukobaeqñum.

² Ariya Yuodia Sintike wo, ningi aiyel Tamo Koba a beteryejunub deqa ningi aiyel ombla are qujaitosib geregere soqñiy. ³ Tamo bei e ombla wauo qaji a dego Filipai di unu. E tamo di minqai, “O was, ni na unã aiyel nanngi di aqaryainjrime. Nanngi aiyel unã bole. Nanngi aiyel e ombla na Yesus aqa anjam mare mare laqñem. Tamo qudei nanngi Klemen a ti dego e koba na wauoqñem. Nanngo ñam Qotei a nãmbile qa buk miligiq di nengrenyej unub.”

⁴ O ijo was, ningi bati gaigai Tamo Koba a qa areboleboleingeqñeme. E olo merngwai. Ningi tulan areboleboleingeqñeme.

⁵ Ningi lawo kumbra dauryoqñibqa tamo kalil nanngi nunngo kumbra di unoqñqab. Sokiñala Tamo Koba a olo bqas. ⁶ Deqa ningi ingi bei qa areqalo kobaiyaib. Ningi gaigai nunngo gulbe kalil qa Qotei pailyoqñsib a binjiyoqñsib endegsib minjoqñiy, “O Abu, ni na iga aqaryaigoqñe.” ⁷ Ningi degyoqñibqa Qotei na ningi are latetngwas. Osim a na nunngo are miligi ti nunngo areqalo ti taqatetngwas. Yimqa ningi Kristus Yesus beteryosib are lawo sqab. Qotei aqa are lawo di tulan bolequja. Are lawo di aqa utru iga geregere poigwa keresai.

⁸ Ariya ijo was, e anjam qujai bei unu. Anjam agiende. Ningi kumbra bole ti kumbra tintin ti kumbra jiga saiqoji deqa ti kumbra Qotei a tulan areareteqñu qaji deqa ti are qaloqñsib soqñiy. Kumbra kalil tamo nanngi yeqñab iga unoqñsim binjiyeqñum qaji deqa ti are qaloqñsib soqñiy. ⁹ Od, Qotei aqa anjam kalil e nami ningi merngeqñam quoqñeb qaji di ningi dauryosib soqñiy. Ijo kumbra kalil e nami nunngo ambleq di yeqñam ningi unoqñeb qaji di dego ningi dauryosib soqñiy. Yimqa Qotei a ningi ti sqas. Agi Qotei a are lawo qa utru.

Filipai Kristen nanngi na Pol aqaryaiyeb deqa a nanngi qa tulan areboleboleiyej

¹⁰ O ijo was, ningi bini e olo aqaryaibqajqa are qaleqñub deqa e Tamo Koba a qa tulan areboleboleibeñu. Bole, nami ningi e qa are qaloqñeb ariya bati di ningi e aqaryaibqa gam saiqoji. ¹¹ E ingi ingi qa truqueqñum e deqa are qalosaieqñum. Ningi na e aqaryaibqajqa e deqa are qalsim anjam endi merngosai. E are lawo sqajqa kumbra qalieonum deqa gulbe kiye ijoq di brantqas di unqum, e ulaqasai. ¹² E ingi saiqoji sqai kiyo e ingi koba ti sqai kiyo di unqum, e are lawo sqai. E are lawo sqajqa kumbra qalieonum deqa e ingi kere sqas kiyo e mambqas kiyo e ingi koba ti sqai kiyo e ingi qa truquoqñqai kiyo di unqum, e are lawo sqai. Gulbe kiye ijoq di brantqas di unqum, e are lawo sqai. ¹³ Kristus a segi na e singilatbeñu deqa e kumbra kalil yqa kere.

¹⁴ E gulbe ti sonamqa niŋgi e beterbosib silali qa aqaryaiboqneḅ di niŋgi keretoqneḅ. ¹⁵ O Filipai tamo uŋgasari, niŋgi qalie, e nami Yesus aqa anjam bole palontqajqa wau utru atsim Masedonia sawa uratosim walweleqnamqa niŋgi segi e qa are qaloqnsib silali qa aqaryaiboqneḅ. Kristen qudei naŋgi e silali qa aqaryaibosaioqneḅ. ¹⁶ Agi e Tesalonaika qureq di sonamqa niŋgi e silali qa aqaryaiboqneḅ. ¹⁷ Niŋgi olo e silali ebqajqa e deqa are qalosaieqnum. Niŋgi kumbra bole dauryibqa Qotei na kamba niŋgi awai bole eŋgwajqa e deqa are qaleqnum. ¹⁸ E silali iŋgi iŋgi kere unu. E iŋgi bei qa truquosai. Di kiyaaqa? Niŋgi na silali Epafroditus yeb a na osi bosiq ebej. Niŋgi silali qa e aqaryaibeb deqa niŋgi Qotei atraiyobuleḅ. Atraiyo iŋgi di quleq bole ti. Qotei a atraiyo iŋgi deqa tulaŋ areboleboleiyeqnu. ¹⁹ Qotei a Kristus Yesus aqa ñam na iŋgi tulaŋ bole bole iga egoqnaqas. Deqa niŋgi iŋgi bei qa truquoqneḅ a na eŋgoqnimqa niŋgi tulaŋ kere na sqab. ²⁰ Qotei a gago Abu. A segi Qotei bole. Deqa iga bati gaigai aqa ñam soqtoqnaqom. Bole.

Pol a Filipai Kristen naŋgi kaiyeiŋrej

²¹ Niŋgi Kristus Yesus aqa tamo uŋgasari unub. E na niŋgi kalil kaiyeiŋgonum. Kristen was e koba na endi unum qaji naŋgi na dego niŋgi kaiyeiŋgonub. ²² Qotei aqa tamo uŋgasari kalil naŋgi na niŋgi kaiyeiŋgonub. Kristen tamo uŋgasari Mandor Sisar aqa talq di waueqneḅ qaji naŋgi dego niŋgi kaiyeiŋgonub.

²³ Tamo Koba Yesus Kristus a niŋgi qa are boleiyosim nuŋgo qunuŋ geregere taqateme. Bole.

KOLOSI

¹ E Pol. Kristus Yesus na e qarınbej deqa e aqa anjam mare mare laqnum. Qotei aqa segi areqalo na e wau di ebej. ² Aqo gago was Timoti wo anjam endi nenngrenyosim nunngoq qarinyonum. Ningi gago Kristen was bole. Ningi Qotei aqa segi tamo ungasari Kolosi qureq di unub qaji. Ningi Kristus qa nungo areqalo singilateqnum. Gago Abu Qotei a ningi qa are boleiyimqa ningi lawo na soqniy.

Kolosi Kristen nanngi Yesus qa nanngo areqalo singilateb

³ Aqo Timoti wo gaigai ningi qa pailyoqnsimqa gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa Abu Qotei binijeyqnum. ⁴ Aqo aiyel ningi qa anjam bei endegsi quem. Ningi Kristus Yesus qa nungo areqalo singilatoqnsib Qotei aqa segi tamo ungasari kalil nanngi qalaqalainjreynub. ⁵⁻⁶ Nami Yesus aqa anjam bole nunngoq bonaqa ningi queb. Qusibqa bini ingi bole bole Qotei na lan goge dia gereiyetngej qaji di ningi oqajqa tarineqnum. Yesus aqa anjam bole di sawa sawa kalilq gileqnaqa tamo ungasari gargekoba nanngi quoqnsib nanngo areqaloq di singilatoqnsib kumbra bole bole yeqnum. Ningi dego kumbra bole bole yeqnum. Qotei a iga qa are boleiyey anjam bole di ningi qusib poinngonaqa bati deqa ningi kumbra bole yqajqa utru ateb. ⁷ Anjam di Epafra a ningi mernngonaq qusib poinngej. Epafra a iga ti Kristus aqa wau tamo bole unum. Iga Epafra tulan qalaqalaiyeyqnum. A singila na ningi aqaryaingoqnsiqa Kristus aqa wau ojeqnu. ⁸ A ningi qa endegsi iga saigej, “Qotei aqa Mondor na Kolosi Kristen nanngi singilatnjreynaqnaqa nanngi qalaqalaiyo kumbra dauryeqnum.”

Pol a gaigai Kolosi Kristen nanngi qa Qotei pailyeqnu

⁹ Iga nami quem, ningi kumbra bole di yeqnum. Bati deqa iga ningi qa pailyaqna utru atem. Bini iga gaigai ningi qa pailyoqnsim unum. Iga endegsi pailyeqnum, “O Abu, ni na Kolosi Kristen nanngi aqaryainjrimqa nanngi ino areqalo geregere poinjrqas. Amqa ino Mondor na nanngi powo koba enjroqnmqa nanngi ino anjam kalil bole qalieoqnaqab. ¹⁰ Osib nanngi kumbra kalil Tamo Koba a tulan areareteqnu qaji di yoqnsib walweloqnaqab. O Qotei, ni na nanngi aqaryainjroqnmqa nanngi wau bole bole yoqnsib ni qa geregere qalieoqnsib nanngo qalie di tulan kobaoqnaqas. ¹¹ Ni ino segi singila kobaquja na nanngi singilatnjroqnmqa nanngi gulbe kalil qoboiyoqnaqab. Osib lawo na sosib tulan areboleboleinjroqnaqas.” ¹² O ijo was, iga degsim ningi qa Abu pailyeqnum. Deqa ningi a binijyoqnsib soqniy. A na ningi keretngej deqa ingi bole bole a nami lan goge dia gereiyetngej qaji di ningi mondon oqsib oqab. Agi ningi ti Qotei aqa segi tamo ungasari kalil suwanjoq di unub qaji nanngi ti ingi di oqab. ¹³ Nami iga ambruq di soqnem. Ambruq aqa singila dena iga taqatgesoqnej. Onaqa bunuqna Qotei na iga ambruq dena elenosiqa aqa segi Niri qujai tulan qalaqalaiyeyqnu qaji aqa sorgomq di iga atej unum. Deqa bini Yesus a gago Mandor Koba sosiq iga taqatgeqnu. ¹⁴ A na iga awaigosiqa gago une kobotetgej.

Pol a Yesus aqa kumbra ti wau ti deqa anjam saej

¹⁵ Yesus a segi Qotei. Gago namdamu na iga Qotei unqa keresai. Ingi ingi kalil Qotei na gereinjrej qaji di Yesus a segi utru. ¹⁶ Yesus aqa wau na Qotei na ingi ingi kalil lan ti mandam ti di unub qaji di gereinjrej. Ingi ingi kalil gago namdamu na uneqnum qaji ti gago namdamu na unqa keresai qaji ti di Yesus aqa wau na Qotei na gereinjrej. Lan goge qaji singila ti lan angro nanngi ti mandor kokba ti mondor nanngi ti kalil di Yesus aqa wau na Qotei na gereinjrej unub. Ingi ingi kalil di Yesus a segi utru. Di aqa segi ingi ingi. ¹⁷ Tulan nami ingi ingi kalil di brantosaisonaqa Yesus a soqnej. A na ingi ingi kalil di geregere taqateqnu deqa ingi ingi kalil degsi bole unub. ¹⁸ Yesus a Kristen tamo ungasari nanngo

gate. Nanği aqa jejamu bul. A nanngo nambile qa utru. A tamo kalil nanği qa namoosiq subq na tigelej deqa a segi qujai inği inği kalil nanngo gate. ¹⁹ Qotei aqa are koba endegsi unu. Aqa segi nambile ti kumbra ti kalil aqa Njiri Yesus aqaq di soqnim Qotei a segi Yesus aqaq di keretosim maqesqas. ²⁰ Osim a Yesus aqa wau na inği inği kalil mandam ti lan ti di unub qaji nanği tingitnjrimqa nanği a ombla geregere lawo na sqab. Aqa are koba degsi unu deqa a na Yesus qarinyonaqa a namburbasq di moinaqa aqa len aiyej qaji dena a jeu kobotosiqa iga olo eleyen.

²¹ Nami ninği Yesus qa isaq di soqneb. Ninği nunngo segi areqalo na laqnsibqa Qotei ti jeu atoqnsib kumbra uge uge yoqneb. ²² Ariya bunuqna Yesus a namburbasq di moiyej aqa kumbra dena Qotei na jeu kobotosiqa ninği olo eleyen. A degyej. Di kiyaaqa? A na ninği metngim ninği aqa areq bosib aqa segi kumbra boleq di sosib aqa namgalaq di tamo bole une saiqoji sqajqa deqa. ²³ Deqa ijo was kalil, une bei na ninği titngwa laqnimqa Yesus aqa anjam bole ninği queb qaji di nunngo areqaloq di olo singilatoqniy. Di urataib. Ninği inği bole bole Qotei a nami ninği engwa marej qaji di oqajqa tarinqniy. Osib singila na tigelesoqniy. E Pol. E Qotei aqa wau tamo. E na Yesus aqa anjam bole di tamo unğasari kalil mandamq endi unub qaji nanği minjre minjre laqnum.

Pol a Kolosi Kristen nanği aqaryainjrqa marsiq jaqatin koba eqnu

²⁴ Kristus aqa tamo unğasari nanği aqa segi jejamu bul. A na nanği aqaryainjrqa marsiq jaqatin koba ej. Aqa jaqatin di koboosaiunu deqa e dego nanği qa ti ninği qa ti osimqa ijo segi jejamuq di jaqatin koba eqnum. Ijo kumbra dena e na Kristus aqa jaqatin kereteqnum. E ijo jaqatin deqa tulan areboleboleibeqnu. ²⁵ Qotei a segi na e giltbej deqa e Kristus aqa tamo unğasari nanği qa waueqnum. Ijo wau agiende. E Qotei aqa anjam kalil mare mare laqnum. Di ninği aqaryaingwajqa deqa. ²⁶ Tulan nami Qotei aqa anjam di uliesoqnej. Deqa tamo unğasari kalil nanği aqa anjam di qalieosaisoqneb. Uliesosiq bosiq bosiq ariya bini Qotei na aqa anjam di olo boleq ateqnaqa aqa segi tamo unğasari nanği quoqnsib poinreqnu. ²⁷ Qotei aqa segi areqalo na uli anjam di boleq atoqnsiqa iga osorgeqnu. Deqa iga endegsi poiqeqnu, bole, Qotei na sawa bei bei qaji nanği aqaryainjreqnu. Uli anjam di tulan bolequja. Aqa damu agiende. Kristus a nunngo ambleq di unu. Mondon a na ninği elenosim lan qureq joqsi oqimqa dia ninği inği tulan bole bole oqab. Ninği inği di oqajqa tarinqnsib unub. ²⁸ Iga na tamo unğasari kalil nanği Kristus aqa anjam minjreqnum. Iga powo bole ti sosim anjam di singila na minjreqnum. Iga degyeqnum. Di kiyaaqa? Nanği gago anjam di qusib Kristus aqa kumbra torei dauryekritosib soqniq iga na nanği joqsim Qotei aqa areq di atqajqa deqa. ²⁹ E deqa wau koba yeqnum. Kristus aqa singila kobaquja Qotei na ebej qaji dena e wau koba yoqnsim laqnum.

2

Ninği gisan anjam dauryaib

¹ O ijo was, ninği endegsib qalieoiy. E ninği qa ti Kristen tamo unğasari Laodisia qureq di unub qaji nanği qa ti tamo unğasari kalil ijo ulatamu unosaieqnuq qaji nanği qa ti wau koba yeqnum. ² E ninği kalil are singilatetngitqa ninği segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yoqnsib are qujaitosib sqajqa deqa osim wau koba yeqnum. Ijo are koba endegsi unu. Ninği powo bole osib Kristus qa nunngo areqalo torei singilaboletosib dena ninği Qotei aqa uli anjam geregere qalieqab. Kristus a segi uli anjam di aqa utru. ³ Qalie ti powo ti kalil aqaq di uliejunu.

⁴ E ninği anjam degsi merngonum. Di kiyaaqa? Tamo bei na bosim ninği gisanqosim walawala anjam bei mernqimqa ninği qusib dauryaib deqa. ⁵ E bini ninği koba na sosai. E isaq endi unum. Ariya ninği ijo are miligiq di unub deqa e ninği ti sobulejunum.

E qalieonum, ningi wau bole yoqnsib nungo areqalo Kristus qa geregere singilatoqnsib unub. Deqa e ningi qa tulan areboleboleibeqnu.

Iga Kristus taqyosim nambile bole oqom

⁶ Ningi nami Tamo Koba Kristus Yesus osib nungo areq di ateb deqa ningi aqa kumbra na walweloqniy. ⁷ Mandam na nam jirim ojesonaqa nam a singila na tigelejunu dego kere ningi Yesus osib nungo are miligiq di singilatosib aqa kumbra dauryoqniy. Yesus aqa anjam bole iga na merngoqnem qaji di ningi bati gaigai nungo areqaloq di singilatosib soqniy. Osib ningi gaigai Qotei binjiyoqniy.

⁸ O was ningi geregere nam atoqniy. Tamo qudei na bosib ningi nanjo anjam dauryqajqa walawalaingwab. Nanji nanjo segi powo na ti gisan anjam na ti ningi walawalaingwab. Deqa ningi nanjo anjam di dauryaib. Tamo nanji di nanjo moma nanjo anjam dauryeqnub. Osib mondor uge uge lan ti mandam ti taqatejunub qaji nanjo anjam dego dauryeqnub. Nanji Kristus aqa anjam dauryosaieqnub.

⁹ Ningi qalie, Kristus a tamo bulyosiq gago ambleq di soqnej. Qotei aqa segi nambile ti kumbra ti kalil Kristus aqaq di keretosiq maqejunu. ¹⁰ Ingi ingi kalil singila ti unub qaji nanjo gate koba agi Kristus. Ningi Kristus aqa segi tamo ungasari unub deqa Qotei na ningi nambile engej. Nambile di nungoq di tulan keretosiq maqejunu. ¹¹ Ningi Kristus taqyejunub deqa ningi mulun bole aiyejunub. Di jejamu qaji mulun sai. Ningi Kristus aqa kumbra na nungo areqalo namij kalil urateb. Kumbra di mulun bole aqa utru. ¹² Ningi yanso eb bati deqa ningi Kristus beteryosib a ti moiyoqneleb. Onaqa Qotei na ningi Kristus ombla subq atobulej. Qotei na Kristus olo subq na tigeltej bati deqa a na ningi Kristus ombla subq na tigeltngobulej. Di kiyaaqa? Ningi Kristus qa nungo areqalo singilateb deqa. ¹³ Nami ningi une yoqnsib laqnsib nungo areqalo namij dauryoqneleb. Dena ningi morenesobuleb. Onaqa Qotei na ningi olo Kristus koba na nambile engsiqa nungo une kalil kobotetnjej. ¹⁴ Nami dal anjam a gago une kalil boleq atsiq iga jeutgej deqa iga dal anjam aqa sorgomq di soqnem. Sonamqa Qotei na olo dal anjam mutu kalil di taqal waiyosiq dal anjam aqa singila kobotosiqa Kristus aqa namburbasq di gamej. ¹⁵ Kumbra dena Qotei na mondor uge uge nanji ti nanjo gate kokba ti kalil nanjo singila kobotetnreje. Osiqa qoto singilaosiqa nanji kalil tulan bunjreje. Kristus a namburbasq di moiyej wau dena Qotei a qoto singilaonaq tamo ungasari kalil nanji unekriteb.

Ningi Kristus koba na morenjobuleb deqa ningi dal anjam aqa sorgomq di sosai

¹⁶ Deqa tamo bei na nungo jejamuq di anjam qametngosim endegsi merngaicq, “Ningi ingi uyo ti ya uyo ti yori bati ti bai qala bunuj ti getentoqniy.” ¹⁷ O ijo was, kumbra deqaji sen qunun bul damu saiqoji. Kumbra dena ingi bole bole mondon brantqas qaji di iga lana suwi osorgeqnu. Ariya Kristus a segi ingi bole bole deqa utru. ¹⁸ Tamo qudei na ningi endegsib merngwab, “Ningi nungo segi nam aguq atoqnsib olo lan angro nanji qa louoqniy. Iga neiobilqei na kumbra di unem deqa ningi degyiy.” O ijo was, ningi tamo di nanjo anjam quetnraib. Tamo deqaji nanji nanjo segi areqalo namij dauryeqnub. Osib mareqnub, “Iga powo bole ti unum.” ¹⁹ Tamo deqaji nanji Kristus beteryosaieqnub. Kristus a gago gate. Iga aqa jejamu qujai. Iga aqa singa ti ban ti bul. A na iga singilatgeqnu deqa iga kalil jejamu qujaiq di turtobuloqnsim Qotei aqa wau na boleqnsim singilaeqnum.

²⁰ Ningi Kristus koba na morenjobuleb deqa ningi mondor uge uge lan ti mandam ti taqatejunub qaji nanjo sorgomq di sosai. Deqa kiyaaqa ningi olo mandam tamo nanjo kumbra dauryeqnub? Kiyaaqa ningi nanjo dal anjam dego dauryeqnub? ²¹ Nanjo dal anjam agiende, “Ni ingi di ojaim. Ni ingi di uyaim. Ingi di ino jejamuq di betermiq.” O ijo was, ningi kiyaaqa dal anjam di dauryeqnub? ²² Dal anjam di jejamu qa ingi ingi qa anjam. Iga jejamu qa ingi ingi qa are qaloqnom di iga padalqom. Ingi ingi di urur koboqab. Dal anjam deqaji mandam tamo nanji na babteqnub. ²³ Bole, iga

endegsi unobuleqnum. Dal anjam dena tamo qudei nanjo are tigeltetnjreqnaqa nanji louoqnsib nanjo segi ñam aguq atoqnsib nanjo jejamu qaloqnsib sinjilateqnu. Deqa nanji are qaleqnu, dal anjam dena powo bole babteqnu. Di sai. Ningi quiy. Dal anjam dena iga aqaryaigwa keresai. Iga dal anjam di dauryqom dena iga gago segi areqalo namij uratqa keresai bole sai.

3

Kristus a gago ñambile qa utru

¹⁻² O ijo was, Qotei a ningi Kristus ombla subq na tigeltngobulej deqa ningi lan goge qaji ingi ingi oqajqa wauoqniy. Kristus a lan goge oqsiq Qotei aqa ban woq di awejunu deqa ningi gaigai lan goge qaji ingi ingi oqajqa are qaloqniy. Ningi mandam qaji ingi ingi qa are koba qaloqnaib. ³ Ningi moreñobulosib olo ñambile eb. Nunjo ñambile di agi Kristus aqaq di uliesonaqa ningi Qotei beteryejunub. ⁴ Kristus a nunjo ñambile qa utru. Mondon a boleq dimqa ningi dego a koba na Qotei aqa rian ti wala ti boleq dqab.

Ningi kumbra uge kalil uratekritiy

⁵ Deqa ningi mandam qaji kumbra kalil nunjo are miligiq di unu qaji di moiyyotiy. Mandam qaji kumbra agi ubtosiy merngwai. Sambala kumbra ti, kumbra jiga ti, kumbra uge uge yqajqa are prunjoqa, mandam qa ingi ingi qa maulngoqa di kalil moiyyotiy. Mamaul kumbra di gisan qotei qa louo bul. ⁶ Tamo nanji kumbra deqaji yeqnu qaji nanji mondon Qotei na awai uge enjrsim nanji qa minjin oqetqas. Tamo nanji di Qotei aqa anjam gotranjo qaji tamo. ⁷ O ijo was, nami ningi dego tamo deqaji nanji koba na laqnsibqa kumbra di yoqneb.

⁸ Ariya bini ningi kumbra kalil di uratekritiy. Nirin ti minjin ti are uge ti yomu anjam ti anjam jiga ti di kalil uratekritiy. ⁹ Ningi nunjo areqalo namij aqa kumbra uge kalil qoreiyeb deqa ningi olo nunjo Kristen was nanji gisan anjam minjroqnaib. ¹⁰ Ningi so bunujq di unub. Qotei a segi na nunjo so bunuj di gereiyetnej. Osiq a na gaigai ningi powo bole engeqnu. A na ningi a bul sqa marsiq nunjo so bunuj di gereiyetnej. ¹¹ Iga so bunujq di unum deqa iga kalil kerekere unum. Deqa iga endegsi marqasai, “E Grik qaji” o “E Juda qaji” o “E mulun aiyu qaji” o “E mulun aiyosai qaji” o “E yaun tamo” o “E yamban tamo” o “E kanjal tamo” o “E kanjal tamo sai.” Iga degsi marqasai. Di kiyaga? Kristus a gago kalil qa Tamo Koba. A segi qujai na iga keretgejunu.

Ningi nunjo Kristen was nanji qa duloqniy

¹² Qotei a ningi aqa segi qa marsiq giltnej deqa a na ningi tulan qalaqalaingeqnu. Deqa ningi kumbra endegyoqniy. Ningi nunjo Kristen was nanji qa duloqnsib kumbra bole bole enjroqniy. Osib ningi nunjo segi ñam aguq atoqnsib tamo nanji lawo na gereinjroqniy. Tamo qudei na ningi une bei engibqa ningi kamba olo nanji qa urur minjin oqaiq. ¹³ Kristen tamo bei na ningi gulbe engimqa ungun gulbe di qoboyosib aqa une kobotetiy. Ningi degiy. Di kiyaga? Tamo Koba a na nunjo une kobotetnej deqa. ¹⁴ Ningi qalaqalaiyo kumbra yoqniy. Qalaqalaiyo kumbra na kumbra kalil tulan bunjreqnu. Deqa ningi kalil koba na areqalo qujaitosib nunjo Kristen was nanji qalaqalainjroqniy. ¹⁵ Kristus a na iga lawo kumbra egeqnu deqa kumbra dena nunjo are miligi taqatesoqneme. Qotei na ningi metnej deqa ningi jejamu qujai bul sosib Qotei binjoqniy. ¹⁶ Osib ningi Kristus aqa anjam nunjo are miligiq di sinjilatib soqnem. Soqnim ningi na nunjo Kristen was nanji areqalo bole ti powo ti osornjroqniy. Ningi nunjo are miligiq di Qotei binjoqnsib a qa louoqniy. Lou qudei nengrenq di unu qaji dena ti lou qudei Qotei aqa Mondon na nunjo are miligiq di tigeltqnu qaji dena ti ningi Qotei qa louoqniy. ¹⁷ Nunjo anjam maro na ti nunjo wau na ti nunjo kumbra kalil na ti ningi Tamo Koba Yesus aqa ñam soqtoqniy. Osib ningi aqa ñam na Abu Qotei binjoqniy.

Pol a tamo ti unja ti angro ti nanji anjam minjrej

¹⁸ O ungasari, ningi nungo tamo nanjo sorgomq di soqniy. Ningi degyqab di Tamo Koba a ningi qa tulan areboleboleiyqas. ¹⁹ O tamo, ningi nungo njanj nanji tulan qalaqalainjroqniy. Ningi nanjo are ugetetnjraib.

²⁰ O angro, ningi gaigai nungo ai abu nanjo anjam dauryoqniy. Ningi degyqab di Tamo Koba a ningi qa tulan areboleboleiyqas. ²¹ O abu, ningi na nungo angro nanjo are ugetetnjraib. Ningi nanjo are ugetetnjraqab di nanji are gulbeinjrqas. Osim nanji wau bole yqajqa asginjrqas.

Pol a kanjal tamo nanjo wau qa gate nanji ti anjam minjrej

²² O kanjal tamo, ningi gaigai nungo wau qa gate nanjo anjam dauryoqniy. Ningi gisan na nanjo namdamuq di lanja wau bole yobulaib. Ningi Tamo Koba a qa ulaosib gaigai are bole na nungo wau qa gate nanji qa wau bole yoqniy. ²³ Wau kalil ningi nanji qa yeqnub qaji di ningi singila na yoqniy. Ningi mandam tamo nanji qa wauosaieqnub. Ningi Tamo Koba a qa waueqnub. ²⁴ Ningi qalie, mondonj Tamo Koba a na ningi awai boledamu engwas. Awai di a nami aqa segi tamo ungasari nanji enjrqa marej. Ningi are qaliy. Ningi Tamo Koba Kristus aqa kanjal tamo unub. A segi nungo Wau qa Gate. ²⁵ Tamo ungasari une ateqnub qaji nanji Qotei na kamba awai uge enjrqas. Aqa namgalaq di tamo ungasari kalil nanji kerekere unub deqa a kumbra qujai na nanji peginjrqas.

4

¹ O wau qa gate, ningi nungo kanjal tamo nanji kumbra bole enjroqniy. Ningi qalie, nungo Gate dego unu. Agi a lanj qureq di unu.

Ningi gaigai singila na Qotei pailyoqniy

² Ariya ijo was, ningi gaigai singila na Qotei pailyoqniy. Ningi aqarataib. Ningi pailyoqnsib areqalo bole ti sosib Qotei binjiyoqniy. ³ Ningi iga qa dego Qotei pailyoqniy. Ningi endegsib pailyoqniy, “O Abu, ni na Pol aqa wau qujai nanji ti gam waqtetnjroqniyqa nanji medabu waqtoqnsib Kristus aqa anjam nami uliesoqnej qaji di mare mare laqnqab.” O ijo was ningi quiy. Jeu tamo nanji Kristus aqa anjam di dauryqa asginjreqnu deqa nanji e ojsib tonto talq endi waibeb unum. ⁴ Deqa ningi e qa endegsib pailyoqniy, “O Abu, ni na Pol aqa medabu singilatetimqa a ino areqalo dauryoqnsim Kristus aqa anjam gegerere palontoqniqas.”

⁵ O ijo was, ningi areqalo bole dauryoqnsib tamo ungasari Yesus qaliesai qaji nanjo ambleq di kumbra bole bole yoqniy. Bati soqnim ningi Kristus aqa kumbra nanji osornjroqniy. ⁶ Ningi tamo ungasari nanjo are boletetnjrqa oqnsib anjam bole segi gaigai minjroqniy. Tamo qudei na ningi anjam bei nenemngibqa ningi kamba anjam kiyersib minjrqa oqnsib gegerere are qaloqnsib minjroqniy.

Pol a Tikikus Onesimus wo qarinjnrmaq nanji Kolosi Kristen nanjoq gileb

⁷ E na Tikikus qarinyonum nungoq bqo. A ijo wau kalil qa ningi saingwas. Tikikus a gago wau qujai. A gago Kristen was bole. A Tamo Koba aqa wau tamo bolequja. ⁸ E na a qarinyonum nungoq bqo. Iga kiyersim unum di a na ningi saingim qusib dena nungo are singilatqab. ⁹ E na Onesimus dego qarinyonum a Tikikus ombla nungoq bonub. A dego gago Kristen was bole. A nungo lenj qujai. Nanji aiyel nungoq bosib gago kumbra kalil qa ningi saingwab.

Pol na Kolosi Kristen nanji kaiyeinjrej

¹⁰ Aqo Aristarkus wo ombla tonto talq endi waigeb unum. Aristarkus a na ningi kaiyeingwo. Mak a Barnabas aqa gagai. A dego ningi kaiyeingwo. Mak a nungoq bo degamqa ningi a osib gegerereiyiy. Agi e nami a qa anjam nenngrenyosim nungoq qarinyem. ¹¹ Jastus a dego ningi kaiyeingwo. Aqa nam bei Yesus. A Tamo Koba Yesus aqa

wa. Nanġi qalub Juda tamo. Juda tamo qudei nanġi e ombla Qotei aqa wau ojosaieqnu. Nanġi segi qalub e ombla Qotei aqa wau ojeqnum. Qotei na aqa segi tamo unġasari nanġi taqatnjrsim nanġo Mandor Koba sqas anjam di nanġi segi qalub e aqaryaiboqnsib mare mare laqnu. Juda tamo bei na degyosaieqnu.

¹² Epafra a dego niġi kaiyeiġwo. A nuġo leġ qujai. A Kristus Yesus aqa wau tamo. A gaigai siġila na niġi qa endegsi pailyeqnu, “O Qotei, ni na Kolosi Kristen nanġi aqaryainjrimqa nanġi siġila na tigeloqnsib ino kumbra bole kalil keretoqnsib ino areqalo geregere qalieqab.” Epafra a niġi qa degsi pailyeqnu. ¹³ O ijo was, e niġi endegsi meriġwai. Epafra a gaigai niġi qa are qaloqnsiq deqa a wau koba yeqnu. A niġi qa ti Laodisia Kristen nanġi qa ti Hierapolis Kristen nanġi qa ti are qaloqnsiq deqa wau koba yeqnu. ¹⁴ Ariya Luk a dego niġi kaiyeiġwo. A yu qanġra tamo. Iga a tulaġ qalaqalaiyeqnum. Demas a dego niġi kaiyeiġwo.

¹⁵ O was niġi ijo kaiye anjam endi osib Laodisia Kristen nanġi dego minjriy. Osib Kristen tamo unġasari Nimfa aqa talq di korooqnsib loueqnub qaji nanġi a ti ijo kaiye anjam endi osib nanġi minjriy. ¹⁶ Niġi ijo anjam kalil e neġreġyonum qaji endi sisiyosib koboamqa qariniyib Laodisia Kristen nanġoq gilimqa nanġi dego sisiyqab. E anjam bei dego nami neġreġyosim Laodisia Kristen nanġoq qariniyem. Ijo anjam di nanġi na kamba olo nuġoq qariniyib niġi sisiyoiy. ¹⁷ Ariya niġi na Arkipus endegsib minjiy, “Qotei a ni wau emej deqa wau di ni na geregere taqatosim wauoqne.”

¹⁸ E Pol. Ijo anjam bosiq endi koboqo. Deqa e ijo segi baġ na kaiye anjam endi neġreġyosim nuġoq qariniyonom. E tonto talq endi unum deqa niġi e uratbaib. Niġi e qa are qaloqnsib soqniy. O ijo was, Qotei a niġi qa are boleiyeme. Bole.

1 TESALONAIKA

¹ Iga Pol na Sailas na Timoti na iga qalub anjam endi nengrenyosim ninigi Tesalonaika qureq di loueqnub qaji nungoq qarinyonum. Ninigi Tamo Koba Yesus Kristus aqa Abu Qotei wo nanigi aiyel beternjrejunub.

Qotei a ninigi qa are boleiyimqa ninigi lawo na soqniy.

Tesalonaika Kristen nanigi Yesus qa nanigo areqalo singilateb

² Iga gaigai ninigi kalil qa pailyoqnsim Qotei binijeqnum. ³ Ninigi Yesus qa nungo areqalo singilateqnub deqa ninigi kumbra bole bole yeqnub. Osib ninigi qalaqalaiyo kumbra dauryoqnsib wau bole ojeqnub. Mondon gago Tamo Koba Yesus Kristus a olo bqas. Ninigi a qa tariñoqnsib singila na tigelejunub. Iga nungo kumbra deqa are qaloqnsim gago Abu Qotei binijeqnum. ⁴ O ijo was kalil, Qotei a ninigi aqa segi qa marsiq giltņgej deqa a na ninigi tulan qalaqalaingeqnu. Di iga qalieonum.

⁵ Iga nami Yesus aqa anjam bole nungoq osi bem. Iga lanja anjam maro na osi bosai. Iga singila ti Mondor Bole ti areqalo bole ti dena osi bem. Ninigi qalie, iga nungo ambleq di sosim kumbra boledamu yoqnsim ninigi aqaryaingeqnem.

⁶ Ninigi Qotei aqa anjam ojesoqneb deqa gulbe gargekoba nungoq di brantoqnej. Bati deqa ninigi gago kumbra ti Tamo Koba aqa kumbra ti dauryoqneb. Ninigi uratosaiqneb. Mondor Bole na nungo areqalo tigeltetņgoqnej deqa ninigi tulan areboleboleingeqnej. ⁷⁻⁸ Ninigi Tamo Koba aqa anjam palonteqnab anjam di giloqnsiq Masedonia sawa ti Akaia sawa ti dia brantoqnej. Deqa sawa dia tamo ungasari kalil Yesus qa nanigo areqalo singilateqnub qaji nanigi nungo kumbra qa quoqnsib dauryeqnub. Sawa dia segi sai. Sawa sawa kalilq di dego ninigi Qotei qa nungo areqalo singilateb deqa saoqnsib laqnab tamo ungasari nanigi quekriteqnub. Deqa unqum, iga aitentosim nungo kumbra deqa olo mare mare laqasai. ⁹ Iga nami nungo ambleq di sonamqa bati deqa ninigi gago anjam dauryoqneb. Nungo kumbra deqa sawa sawa kalilq di tamo ungasari nanigi saoqnsib laqnub. Ninigi are bulyosib gisan qotei nanigi torei uratņrsib Qotei bole agi nambile gaigai unu qaji a areiyosib waueteqnub. ¹⁰ Osib ninigi Qotei aqa Niri a lan qureq na bqajqa deqa tariñoqnsib unub. Nungo kumbra deqa dego sawa sawa kalilq di nanigi saoqnsib laqnub. Qotei aqa Niri di agi Yesus. A moinaqa Qotei na olo subq na tigeltej. A na iga padalo sawaq na elenėj deqa mondon Qotei aqa minjin oqwa bati boqnimqa iga aqa minjin di turqasai. Iga so bole gaigai sqom.

2

Pol a Tesalonaika Kristen nanigo ambleq di wau bole yoqnej

¹ O ijo was ninigi segi qalie, iga nami nungoq bosim nungo ambleq di wauoqnem gago wau di lanja ulonosai. ² Ninigi qalie, iga nungoq bosaisosimqa iga Filipai qureq di Qotei aqa wau ojeqnam jeu tamo nanigi na iga jaqatin egoqnsib ugeugeigoqneb. Bunuqna iga nungo qureq bonamqa dia dego jeu tamo nanigi na iga ugeugeigoqneb. Gago Qotei na gago are singilatetņgej deqa iga jeu tamo nanigi qa ulaosai. Iga singila na tigelogqnsim Qotei aqa anjam bole ninigi merngoqnem. ³ Bati deqa iga ninigi endegsi merngoqnem, “Ninigi Yesus qa nungo areqalo singilatiy.” Iga anjam uge bei ninigi merngosaiogqnem. Iga nungo ambleq di sosim kumbra jiga ti gisan kumbra ti yosaiogqnem. ⁴ Qotei a segi gago kumbra tenemtoqnsiq une bei unosaiogqnej deqa a na iga wau egsiq mergej, “Ninigi ijo anjam bole mare mare laqniy.” O ijo was, mandam tamo nanigi gago wau qa arearetņroqņajqa iga deqa are qalosaiogqnem. Iga endegsi are qalogqnem, “Qotei a segi gago are miligi peleiyogqnsim gago wau qa arearetoqņqas.” ⁵ Ninigi qalie, iga walawala anjam bei ninigi merngosaiogqnem. Osim nungo inigi inigi qa maułgonaq lanja

gisari na anjam palontosaioqnem. Qotei a segi gago kumbra qa qalie. ⁶ Iga wauoqnem di ningi na kiyo tamo qudei na kiyo gago ñam soqtetgwajqa deqa wauoqnem e? Sai. Iga deqa wauosaioqnem. ⁷ Bole, iga Kristus aqa wau tamo bole unum deqa iga ningi endegsi merngwa kere, “Ningi silali ingi ingi qa aqaryaigoqniy.” Ariya iga degyosai. Iga nungo ambleq di angro kiñilala bul lawo na soqnem. Ai nangi na nango angro mom nangi munqum anainjreknub dego kere iga nungo ai bul sosim ningi gereingqnem. ⁸ Osim iga ningi tulan qalaqalainqnem. Deqa iga nungo silali ingi ingi yaingwajqa are qalosaioqnem. Iga Qotei aqa anjam bole ningi merngwajqa deqa are qaloqnem. Di segi sai. Iga gago segi nambile dego uratosim ningi aqaryaingwajqa are qaloqnem. Di kiyaga? Ningi gago Kristen was bole unub deqa.

⁹ O was ningi qalie, iga ningi koba na sosimqa Qotei aqa anjam bole merngoqnem bati deqa iga waukobaoqnem. Iga ningi gulbe engwa uratosim deqa gago segi ban na qanam ti qolo ti tulan singila na wauoqnem. Osim dena gago segi ingi ingi awaiyoqnsim uyoqnem. Ningi iga silali qa aqaryaigwajqa deqa merngosasioqnem.

¹⁰ Ningi Yesus qa nungo areqalo singilateknub qaji iga na kumbra bole bole osornqoqnem. Iga kumbra uge bei osornqosasioqnem. Iga Qotei aqa namgalaq di kumbra bole tintin nungo ambleq di yoqnem. Di ningi qalie. Qotei a dego qalie. ¹¹ Abu nangi na nango angro nangi tingitnjroqnsib dalnjreknub dego kere iga ningi tingitnqoqnsim dalnqoqnem. ¹² Iga ningi degnqoqnem. Di kiyaga? Ningi kumbra Qotei a tulan areareteqnu qaji di yoqnsib walweloqngajqa deqa. Qotei agi a na ningi endegsi metngej, “Ningi ijoq babqa e nungo Mandor Koba sosiy ningi taqatngitqa ningi lan qureq di so bole gaigai sqab.”

Tesalonaika Kristen nangi gulbe qoboioqneb

¹³ Iga Qotei aqa anjam ningi merngeqnam ningi quoqnsib endegsib are qalosaioqneb, “Anjam di mandam tamo nango anjam.” Sai. Ningi are qaloqneb, “Bole, anjam di Qotei aqa anjam tintin.” Deqa bini Qotei aqa anjam di nungo are miligiq di singila na waueqnu. Di kiyaga? Ningi Yesus qa nungo areqalo singilateb deqa. Utru deqa iga gaigai Qotei binjyeqnum. ¹⁴ O ijo was, tamo ungasari Judia sawaq di Kristus Yesus aqa Abu Qotei wo qa loueqnub qaji nango kumbra agi ningi dauryeqnub. Tamo ungasari nangi di Juda nangi na gulbe koba enjroqneb dego kere nungo segi len qujai nangi na ningi gulbe koba engeqnu. ¹⁵ Juda nangi na Tamo Koba Yesus qalsib moyotob. Nangi nami Qotei aqa medabu o qaji tamo nangi dego ñumoqnsib moyotnjroqneb. Osib iga dego wigonab iga nungo qure uratosim jaraiyem. Juda nangi di kumbra Qotei a tulan areareteqnu qaji di gotranjoqnsib tamo ungasari kalil nangi jeutnjreknub. ¹⁶ Osib iga na sawa bei bei qaji nangi Qotei aqa anjam minjrqa yeqnam gam getentetgeqnu. Qotei na sawa bei bei qaji nangi elenjaim deqa Juda nangi na gam getentetgeqnu. Deqa nangi bati gaigai nango segi une tumbol ateqnub. Nangi kumbra degyeqnu deqa Qotei aqa minjin bosiq nangoq di unu.

Pol a Tesalonaika Kristen nangi olo unjrqaqqa are koba qaleqnu

¹⁷ O ijo was, Juda nangi na iga wige deqa iga ningi uratngosim bati truquyala sawa beiq di soqnem. Deqa iga nungo ulatamu unosaieqnum. Ningi gago are miligiq di unub deqa iga ningi ti sobulejunum. Deqa iga nungoq olo bosim nungwajqa gam nameqnum. Iga ningi olo nungwajqa are koba qaleqnum. ¹⁸ Od, iga nungoq olo bqajqa are unu. E Pol e segi bati gargekoba nungoq olo bqajqa yeqnam Satan na iga gam getentetgoqnej. ¹⁹ Mondon gago Tamo Koba Yesus a lan qureq na bamqa bati deqa iga ningi qa are singilatosim Yesus aqa namgalaq di tulan areboleboleigwas. Yim Yesus na mergwas, “Ningi ijo wau tamo bole.” O ijo was, bati deqa iga ningi qa tulan areboleboleigwas. ²⁰ Od, bini dego iga ningi qa tulan areboleboleigqnu. Ningi na gago are tulan boletetgeqnu.

3

Pol a Timoti qarinyonaq Tesalonaika Kristen nanjoq gilej

¹ Iga ningi qa are kobaigoqnej. Deqa iga are qalem, “Ungum, iga olo tarinqa keresai. Aqo Sailas wo Atens qureq endi sqom.” ² Iga degsi are qalsimqa Timoti qarinyonam nunjoq gilej. Timoti a gago Kristen was bole. A Qotei aqa wau tamo. A Kristus aqa anjam bole maro qaji tamo. A ningi aqaryaingosim nunjo areqalo Yesus qa singilateqnu qaji di olo singilatetngwajqa deqa osim qarinyonam nunjoq gilej. ³ Gulbe ti jaqatin ti ningi eqnub qaji dena nunjo areqalo ugetetngaim deqa marsim Timoti qarinyonam nunjoq gilej. Ningi qalie, Qotei a nami ningi ti iga ti gulbe oqajqa marsiq giltgej. ⁴ Agi iga ningi koba na sosimqa endegsi merngoqnem, “Gulbe gargekoba gagoq boqnqas.” Merngeqnam gulbe agi gagoq di brantoqnej. Di ningi qalie. ⁵ Utru deqa e tarinqa keresai. Ningi nunjo areqalo Yesus qa bole singilateqnu kiyo sai kiyo di e qalieqajqa deqa Timoti qarinyonam nunjoq gilej. E endegsi are qalem, walawalaiyo tamo Satan na ningi uneq waingonaga ningi gago wau lanja ulontosib nunjo areqalo Yesus qa singilato qaji di urateb kiyo? Degsi are qalsim are kobaiboqnej.

Timoti a olo bosiq Pol minjej, “Tesalonaika Kristen nanjo so bolequja”

⁶ Ariya Timoti a nunjoq gilsiq olo uratngsiqa aqo Sailas wo gagoq di brantosiq anjam bolequja endegsi mergej, “Tesalonaika Kristen nanji Yesus qa nanjo areqalo singilatoqnsib segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yeqnu. Osib gaigai ningi qa are boleinjreanu. Ningi nanji unjrqaqja are koba unu dego kere nanji kamba ningi nungwajqa are koba unu.” ⁷ O ijo was, ningi Yesus qa degsib nunjo areqalo singilateqnu anjam di Timoti a bosiq aqo Sailas wo saigonaqa anjam dena gago gulbe kalil qa olo are singilatetgej. ⁸ Deqa iga qalieonum, ningi singila na Tamo Koba aqa ñam ojejunub. Iga di qalieosim deqa bini iga so bole unum. ⁹ Iga ningi qa are qaloqnsim deqa iga gago Qotei aqa ñamgalaq di tulan areboleboleiqnu. Gago arebolebole di tulan kobaquja. Qotei na arebolebole di iga egej deqa iga a binjyeqnum. ¹⁰ Iga qanam ti qolo ti endegsim Qotei pailyeqnum, “O Abu, ni na odgimqa iga Tesalonaika Kristen nanjoq gilsim unjrjom. Unjrsim nanjo areqalo Yesus qa singilateqnu qaji di truquinjrimqa iga na olo singilatetnjrqom.” Iga degsim Qotei pailyeqnum.

Pol a olo Tesalonaika Kristen nanjoq gilqajqa are qaleqnu

¹¹ Gago are koba endegsi unu. Gago Abu Qotei wo gago Tamo Koba Yesus wo nanji aiyel na gam waqtetgibqa iga nunjoq olo gilqom. ¹² Gago areqalo bei dego agiende. Tamo Koba a na ningi aqaryaingimqa qalaqalaiyo kumbra nunjoq di tulan kobaeme. Amqa ningi segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yoqnsibqa tamo ungasari kalil nanji dego tulan qalaqalainjroqniy. Agi iga na ningi tulan qalaqalaingeqnum dego kere. ¹³ Kumbra dena Qotei a nunjo are miligi singilatetngimqa ningi aqa segi kumbra bole dauryoqnsib tamo ungasari tulan bolequja brantosib gago Abu Qotei aqa ñamgalaq di une saiqoji soqniy. Soqnib mondon gago Tamo Koba Yesus na Qotei aqa segi tamo ungasari kalil nanji lan qureq dena joqsim bqas. Bole.

4

Ningi sambala kumbra kalil torei uratiy

¹ O ijo was, kumbra bole kalil Qotei a tulan areareteqnu qaji di iga na nami ningi osorngonem. Kumbra di agi ningi dauryeqnu. Ariya bini iga nunjo are miligi singilatetngosim Tamo Koba Yesus aqa ñam na endegsi merngwom, “Ningi kumbra bole di olo torei singilatosib yoqniy.”

² Anjam kalil iga nami Tamo Koba Yesus aqa ñam na ningi merngoqnem qaji di ningi segi qalie. ³ Anjam agiende. Qotei aqa areqalo agi ubtosiy marqai. Ningi aqa segi kumbra boleq di sosib sambala kumbra kalil torei uratiy. ⁴ Osib ningi nunjo segi so

geregere taqatij. Ningi degyqab di ningi Qotei aqa segi kumbra boleq di sosib ñam bole oqab. ⁵Yimqa nungo areqalo uge uge na ningi titngosim sambala kumbraq di breingwasai. Ningi qalie, tamo ungasari Qotei qaliesai qaji nanngi sambala kumbra dauryoqnsib unub. ⁶Ariya ningi kumbra di uratij. Ningi na nungo Kristen was nanngi kumbra uge bei osornjraib. Osib nanngi gisanjnrsib nanngo njanngi ugetnjraib. Tamo Koba a na tamo ungasari kumbra uge deqaji yeqnu qaji nanngi awai uge enjrqas. Iga nami ningi singila na degsi merngoqnem. ⁷Qotei na iga kumbra jigat yqajqa metgosai. Iga aqa segi kumbra boleq di sqajqa deqa metgej. ⁸Deqa tamo bei a gago anjam endi gotranjyqas di a kumbra tulan ugedamu yqo. A tamo nanngo anjam gotranjyosai. A Qotei aqa anjam gotranjyqo. Qotei agi a na aqa Mondor Bole ningi engeqnu.

Ningi qalaqalaiyo kumbra torei singilatosib yoqniy

⁹Ningi nungo Kristen was nanngi qalaqalainjreqnub deqa e olo anjam bei totoryosiy nengrenjyqasai. Qalaqalaiyo kumbra di Qotei na osornjgekretej. ¹⁰Aggi ningi na Masedonia Kristen kalil nanngi tulan qalaqalainjreqnub. Ariya ijo was, iga nungo are singilatetngimqa ningi qalaqalaiyo kumbra di olo torei singilatosib yoqniy. ¹¹Osib lawo na sosib nungo segi ingi ingi taqatosib nungo segi ban na wauoqniy. Anjam di iga nami ningi merngoqnem. ¹²Ningi degsib wauoqniyqa ningi ingi bei qa truqingwasai. Deqa tamo ungasari Yesus qaliesai qaji nanngi nungo kumbra di unsib tulan areboleboleinjrqas.

Yesus a olo bosim tamo ungasari moreno qaji ti nambile unub qaji ti nanngi koba na sqab

¹³Ariya ijo was, tamo ungasari nami moreneb qaji nanngi mondon kumbra kiye turqab di ningi qalieqajqa deqa merngwom. Yim ningi nanngi qa are gulbeingwasai. Tamo ungasari Qotei qaliesai qaji nanngi subq na tigelo bati qa tarijosaieqnu. Deqa nanngo was bei a moiqa di nanngi tulan are gulbeinjrqas. Ariya ningi degsib are gulbeingwasai. ¹⁴Yesus a moisiqa olo subq na tigelej anjam di ningi iga ti gago areqaloq di singilatejunum. Deqa iga qalieonum, mondon Qotei a tamo ungasari kalil Yesus ombla sosib moreneb qaji nanngi subq na tigeltjrimqa nanngi Yesus beteryosib koba na lan qureq na mandamq aiqab.

¹⁵Iga Tamo Koba aqa anjam ningi endegsi merngwom. Mondon Tamo Koba a mandamq aiyonimqa iga nambile unum qaji iga na tamo ungasari nami moreneb qaji nanngi bunjnrsim namo oqsim Yesus itqasai. ¹⁶Qotei a anjam singila na marimqa lan angro matu a lelenoqnimqa Qotei a gul anjamqas. Yimqa Tamo Koba Kristus a lan qure uratosim mandamq aiyonimqa tamo ungasari nami Kristus qa nanngo areqalo singilatosib moreneb qaji nanngi namo subq na tigelqab. ¹⁷Tigelabqa bati deqa iga nambile unum qaji iga ti nanngi ti tuosim koba na lanbiq na oqsim Tamo Koba a itqom. Osim a ti gaigai sqom. ¹⁸Deqa ningi anjam di Qotei aqa tamo ungasari nanngi minjroqnsibqa dena nanngo are singilatetnjroqniy.

5

Yesus a bqajqa bati tamo bei a qaliesai

¹⁻²O ijo was, Tamo Koba Yesus a bati gembu bqas di tamo bei a qaliesai. A bqajqa bati di bajin tamo bul brantqas. Bajin tamo nanngi qolo beqnu dego kere Yesus bqajqa bati di lumu brantosim tamo ungasari nanngi pructnjrqas. Ningi di qalie deqa iga olo anjam bei totoryosim nengrenjyqasai. ³Yesus a bosaisoqnimqa tamo ungasari gargekoba nanngi endegsib maroqngab, "Iga so bole unum. Iga ingi bei qa ulaqasai." Degsib maroqniyqa gulbe kobaqaja nanngoq di brantoqumatqas. Unja angrotqa osiq jaqatin eqnu dego kere. Gulbe di nanngi britosib jaraiqa keresai. ⁴Ariya ijo was, ningi ambruq di sosai deqa Yesus bqajqa bati di bajin tamo bul bqas dena ningi pructngwasai. ⁵Ningi kalil pulon aqa angro. Ningi suwan aqa angro. Iga qolo qaji tamo sai. Iga ambru qaji tamo sai. ⁶Deqa iga nerenjo ani tamo nanngi bul sqasai. Iga nam atoqnsim areqalo bole ti sqom. ⁷Iga qalie, tamo nanngi nerenjreqnub qaji nanngi qolo nerenjreqnub. Tamo nanngi ya uge uyoqnsib nanarieqnu

qaji nan̄gi qolo ya uyeq̄nub. ⁸ Ariya iga suwan̄ qaji tamo unum deqa iga areqalo bole ti sosim Qotei qa gago areqalo sin̄gilatoq̄nsim qalaqalayo kumbra yoq̄nqom. Gago kumbra di iga qoto qa gara jugo bul jigsim tigelesqom. Osim Qotei na iga padalo sawaq na elen̄qajqa deqa tariñoq̄nqom. Gago kumbra di iga qoto qa gate tatal bul atsim tigelesosim ñam atoq̄nqom. ⁹ Qotei na iga aqa minjin̄ turqajqa giltgosai. Gago Tamo Koba Yesus Kristus na iga elen̄qajqa deqa giltgej. ¹⁰ Yesus a iga qa moiyej deqa iga mandamq̄ endi sqom kiyo iga moiqom kiyo di un̄gum. Iga Yesus a koba na ñambile gaigai sqom. ¹¹ Deqa nin̄gi segi segi na Qotei aqa tamo un̄gasari nan̄gi anjam bole minjroq̄nsib dena nan̄gi sin̄gilatnjroq̄niy. Agi bini nin̄gi degyeq̄nub.

Nin̄gi kumbra bole bole yoq̄niy

¹² Ariya ijo was, iga na nin̄gi endegsi mern̄gwom. Nin̄gi nun̄go Kristen gate nan̄go sorgomq̄ di soq̄niy. Tamo Koba a na nan̄gi gate atelen̄ej deqa nan̄gi nin̄gi aqaryain̄gwajqa waueq̄nub. Wauoq̄nsib Qotei aqa anjam nin̄gi mern̄goq̄nsib nun̄go kumbra tin̄gitet̄n̄geq̄nub. ¹³ Nan̄gi wau di yeq̄nub deqa nin̄gi nan̄gi qa are bolein̄goq̄nim nan̄gi qalaqalain̄jroq̄niy. Osib nin̄gi nun̄go Kristen was kalil nan̄gi koba na are qujaitosib soq̄niy.

¹⁴ O ijo was, iga nun̄go are tigeltet̄ngimqa nin̄gi kumbra endegyiy. Nin̄gi na tamo un̄gasari wauqajqa asgin̄jreq̄nu qaji nan̄gi tingit̄njroq̄niy. Osib tamo un̄gasari are gulbein̄jreq̄nu qaji nan̄gi sin̄gilatnjroq̄niy. Tamo sin̄gila saiqoji unub qaji nan̄gi dego aqaryain̄jroq̄niy. Osib tamo kalil nan̄gi lawo na gerein̄jroq̄niy.

¹⁵ Tamo qudei nan̄gi nin̄gi kumbra uge en̄gibqa nin̄gi na kamba olo kumbra uge en̄jraib. Nin̄gi na gaigai nun̄go Kristen was nan̄gi ti tamo un̄gasari kalil nan̄gi ti kumbra bole osorn̄jroq̄niy.

¹⁶ Osib nin̄gi gaigai arebolebolein̄gim soq̄niy. ¹⁷ Sosib gaigai pailyoq̄niy. ¹⁸ Kumbra kiye nun̄goq̄ di brant̄oq̄nim, di un̄gum, nin̄gi olo Qotei bin̄jiyoq̄nsib min̄joq̄niy, “Ni kertonum.” Qotei aqa areqalo agiende. Nin̄gi Kristus Yesus beteryesosib degyoq̄niy.

¹⁹ Qotei aqa Mondor na nin̄gi wau bei yqajqa are tigeltet̄ngimqa nin̄gi olo getentaib. Nin̄gi wau di yiy. ²⁰ Qotei aqa medabu o qaji tamo nan̄gi na anjam mern̄goq̄nibqa nin̄gi nan̄gi qa olo are ugein̄gaiq. ²¹ Anjam kalil nin̄gi queq̄nub qaji di nin̄gi geregere tenemtoq̄nsib pegiyoq̄niy. Osib kumbra kalil dego pegiyoq̄nsib kumbra bole segi dauryoq̄niy. ²² Osib kumbra uge kalil uratoq̄niy.

²³ Qotei a are lawo qa utru. A na nin̄gi torei aqa segi kumbra boleq̄ di atqas. A nun̄go mondor ti nun̄go qunun̄ ti nun̄go jexamu ti kalil taqatesoq̄nimqa nin̄gi so bole gaigai sqab. Deqa mondon̄ gago Tamo Koba Yesus Kristus a olo lan̄ qureq̄ na bamqa nin̄gi aqa ñamgalaq̄ di une saiqoji sqab. ²⁴ Qotei agi nin̄gi met̄ngej qaji a na nin̄gi aqaryain̄gimqa in̄gi bole kalil di nun̄goq̄ di brant̄qas. Qotei a gisan̄ tamo sai. Anjam kalil a mareq̄nu qaji di a bole dauryeq̄nu.

²⁵ O ijo was, nin̄gi iga qa Qotei pailyoq̄niy.

²⁶ Nin̄gi na nun̄go Kristen was kalil nan̄gi segi segi kundoq̄njriy. Kumbra di agi Qotei aqa tamo un̄gasari nan̄gi yeq̄nub.

²⁷ E Tamo Koba aqa ñam na nin̄gi endegsi mern̄gwai. Nin̄gi na Qotei aqa tamo un̄gasari kalil nan̄gi koroin̄jsib ijo anjam nengren̄yonum qaji endi sisiyabqa nan̄gi quq̄wab.

²⁸ Gago Tamo Koba Yesus Kristus a nin̄gi qa are boleiyeme. Bole.

2 TESALONAIKA

¹ Iga Pol na Sailas na Timoti na iga qalub anjam endi nenngrenyosim ningi Tesalonaika qureq di loueqnub qaji nunngoq qarinyonum. Ningi na gago Abu Qotei wo Tamo Koba Yesus Kristus wo nanngi aiyel beternjrejrunub.

² Tamo Koba Yesus Kristus aqa Abu Qotei wo nanngi aiyel ningi qa are boleinjrimqa ningi lawo na soqniy.

Gulbe oqa bati qa Tesalonaika Kristen nanngi singila na tigelejunub

³ O ijo was, iga gaigai ningi qa are qaloqnsim Qotei binjyeyqnum. Iga kere degyeyqnum. Di kiyaaqa? Nunngo areqalo Yesus qa singilateqnub qaji di tulan kobaqujaeqnu deqa. Ningi segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yeqnub. Nunngo kumbra di dego tulan kobaqujaeqnu.

⁴ Iga qure qure kalilq di Qotei aqa tamo unngasari nanngi nunngo kumbra deqa sainjroqnsim nunngo ñam soqteqnum. Kumbra uge kalil jeu tamo nanngi na ningi engeqnub qaji deqa ti gulbe kalil nunngoq di branteqnu qaji deqa ti iga na Qotei aqa tamo unngasari nanngi sainjreqnum. Osim endegsi minjreqnum, “Tesalonaika Kristen nanngi gulbe kalil qoboiyoqnsib Yesus qa nanngo areqalo singilateqnub.”

Qotei a kumbra bole tintin na tamo unngasari nanngi peginjreqnu

⁵ Gulbe kalil di nunngoq di branteqnu deqa iga endegsi poigwo, Qotei a kumbra bole tintin na iga pegigeqnu. Ningi jaqatin eqnub di aqa utru agiende. Qotei a nunngo jaqatin di unoqnsiq merngeqnu, “Bole, ningi jaqatin di eqnub deqa e nunngo Mandor Koba sosiy ningi taqatngwa kere.” ⁶ Mondon Qotei a kumbra bole tintin endeqaji yqas. Jeu tamo agi ningi gulbe engeqnub qaji nanngi a na kamba gulbe enjrqas. ⁷ Tamo Koba Yesus aqa lan angro nanngi ti nnyamyo ti lan qureq na mandamq aisib tamo unngasari kalil nanngo nangalaq di brantqab. Brantib bati deqa Qotei na iga ti ningi ti aqaryaigosim gago gulbe kalil iga bini qoboiyeyqnum qaji di kobotim iga aqaratqom. ⁸ Yesus a mandamq aisim tamo unngasari Qotei qaliesai qaji nanngi ti tamo unngasari gago Tamo Koba Yesus aqa anjam bole dauryqa urateqnub qaji nanngi ti nnyawotnjrqas. ⁹ Osim nanngi awai ugedamu enjrqas. Nanngo awai uge agiende. Nanngi Tamo Koba a ombla sqasai. Nanngi aqa singila koba ti rian ti unngasai dego. Nanngi tulan isaq di sosibqa bati gaigai padalosib sqab. ¹⁰ Bati Qotei na nami atej qaji di brantimqa Yesus a bosim nanngi degsim nnyawotnjrqas. Ariya Qotei aqa segi tamo unngasari Yesus qa nanngo areqalo singilateqnub qaji nanngi kalil a mandamq aiyoyqnm unsibqa aqa ñam soqtosib a qa tulan areboleboleinjrim sqab. Ningi dego nanngi koba na areboleboleingim sqab. Di kiyaaqa? Qotei aqa anjam iga nami merngoqnm qaji di ningi qusib nunngo areqaloq di singilateb deqa.

Pol a Tesalonaika Kristen nanngi qa pailyeqnu

¹¹ Deqa ijo was, iga bati gaigai ningi qa are qaloqnsim gago Qotei endegsi pailyeqnum, “O Abu, ni na Tesalonaika Kristen nanngi aqaryainjroqnime. Yimqa kumbra kalil ni nami nanngi dauryqa metnjrem qaji di nanngi dauryoqnbqa ni unoqnsim tulan arearetmoqngqas. O Abu, ni na nanngi singilatnjroqnmqa nanngi kumbra bole kalil dauryqajqa are koba soqnm dauryoqngqab. Osib Yesus qa nanngo areqalo singilatoqnsib aqa wau geregere ojoqngqab.” O ijo was, iga degsim ningi qa Qotei pailyeqnum. ¹² Gago Qotei wo Tamo Koba Yesus Kristus wo nanngi aiyel ningi qa are boleinjreqnu. Deqa ningi gago Tamo Koba Yesus aqa ñam soqtoqniy. Yimqa a na kamba dego nunngo ñam soqtetngqngqas.

2

Yesus a bosaisoqnmqa Qotei aqa dal anjam gotranjo qaji tamo kobaquja a namoqna brantqas

¹ O ijo was kalil, mondon gago Tamo Koba Yesus Kristus a lan qureq na boqnimqa ningi iga ti aqa singaq di koroqom. Iga deqa ningi anjam kiñala merngim quiy. ² Tamo qudei nanqi mareqñub, “Tamo Koba a bqajqa bati brantqo koboqo.” Osib olo qudei mareqñub, “Anjam di Qotei aqa Mondor na babtosiq iga mergwo.” Olo qudei mareqñub, “Anjam di Qotei aqa anjam bole.” Olo tamo qudei nanqi mareqñub, “Anjam di Pol aqa wau qujai nanqi ti nengrenyonab iga sisiyem.” O was, ningi nanqo anjam di qusib prugaib. ³ Nanqo anjam di gisan. Nanqi gisan kumbra dego yeqñub. Deqa ningi nanqi daurnjraib. Ningi quiy. Yesus bqajqa bati di lanja brantqasai. Bati di brantqa laqñimqa kumbra qudei namoqna endegsi bqas. Tamo gargekoba nanqi Qotei qoreiyoqñsib sqab. Qotei aqa dal anjam gotranjo qaji tamo kobaquja a dego boleq dqas. Boleq dosim mondon a namyuwoq aisim padalougetqas. ⁴ Tamo kobaquja di a diqoqñsim aqa segi ñam soqtoqñsim gisan qotei kalil nanqi tulan bunjroqñqas. Osim a Qotei aqa atra tal koba miligiq gilsim di awoosim marqas, “E segi Qotei.” O ijo was, kumbra kalil di namoqna brantim Kristus a bunuqna bqas.

⁵ E nunqo qureq di sosimqa tamo kobaquja deqa ningi saingooqñem. Ningi ijo anjam di olo are walngwo kiyo? ⁶ Tamo kobaquja di a bosaiunu. A bqajqa bati agi Qotei a nami atej unu. A namoqna baim deqa tamo bei na a bqajqa gam getentejunu. Gam getentetejunu qaji tamo di ningi qalie. Tamo kobaquja a bqajqa batiamqa Qotei na marim a brantqas. ⁷ Ningi qalie, tamo kobaquja di a Qotei aqa dal anjam gotranjo qaji tamo unu. A bini ulioqñsiq waueqñu. A uliesoqñimqa Qotei na gam getentejunu qaji tamo di taqal waiyim tamo kobaquja a boleq dqas. ⁸ A boleq dimqa bati deqa Tamo Koba Yesus a rian koba ti bosim aqa me mondor medabuq na puyqas. Puyimqa jagwa koba dosim dal anjam gotranjo qaji tamo kobaquja di qalsim moiyoqñqas. O ijo was, Yesus aqa rian dena tamo kobaquja di tulan padaltougetqas. ⁹ Dal anjam gotranjo qaji tamo kobaquja di a Satan aqa singila ti bosim aqa gisan kumbra na manwa gargekoba tamo ungasari nanqi osornjroqñqas. ¹⁰ Osim aqa kumbra uge dena a na tamo ungasari padalo gam dauryeqñub qaji nanqi gisa gisanjroqñqas. Tamo ungasari nanqi di Qotei na elenqa oqñsiq aqa anjam bole minjreqnaqa nanqi deqa arearetnjrosaieqñu. ¹¹ Deqa Qotei na nanqo areqalo niñaqyetnjrimqa nanqi aqa anjam bole dauryqa torei uratosib Satan aqa gisan anjam dauryoqñqab. ¹² Deqa iga qalieonum, tamo ungasari kalil Qotei aqa anjam bole nanqo areqaloq di singilatosaieqñub qaji nanqi di Qotei na nqlawotnjrsim awai ugedamu enjrqas. Di kiyaaqa? Nanqi kumbra uge uge dauryqajqa areboleboleinjreqñu deqa.

Qotei na ningi elenqajqa marsiq giltñgej

¹³ Ariya ijo was kalil, Tamo Koba a na ningi tulan qalaqalaingeqñu. Deqa iga bati gaigai ningi qa are qaloqñsim Qotei binিয়েqñum. Tulan nami Qotei na ningi elenqajqa marsiq giltñgej. A ningi giltñgwa osiq endegsi are qalej, “Ijo Mondor Bole na Tesalonaika Kristen nanqi singilatnjrimqa nanqi ijo segi tamo ungasari bolequja sqab. Sosib ijo anjam bole nanqo areqaloq di singilatib kumbra dena e na nanqi elenqai.” O ijo was, utru deqa Qotei na ningi giltñgej. ¹⁴ Aqa are endegsi unu. Ningi gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa rian koba ti aqa singila ti unqab. Aqa are degsi sonaqa a na ningi metñgej. A Yesus aqa anjam bole iga mare mare laqñum qaji deqa are qalsiq ningi metñgej. ¹⁵ Deqa ijo was, ningi singila na tigeloqñsib Qotei aqa anjam kalil iga nami ningi merngoqñem qaji di dauryoqñiy. Anjam kalil iga nengrenyoqñem qaji di dego ningi dauryoqñiy.

¹⁶ Gago Tamo Koba Yesus Kristus wo gago Abu Qotei wo nanqi aiyel na iga tulan qalaqalaieqñub. Qotei a gaigai iga singilatgoqñsiqa iga qa are boleiyeqñu. Mondon a na iga torei boletgwas. Deqa bini iga a qa tariñoqñsim unum. ¹⁷ O ijo was, Qotei a nunqo are singilatetngosim aqaryaingimqa ningi kumbra bole kalil geregere dauryosib wau bole bole yoqñiy.

3

Pol a Tesalonaika Kristen nanŋi minjrej, “Niŋgi iga qa Qotei pailyoqniy”

¹ Ariya ijo was, gago anjam qujai bei unu. Anjam agiende. Niŋgi iga qa Qotei pailyoqniy. Yimqa a na iga aqaryaigimqa iga Tamo Koba aqa anjam geregere mare mare laqnoqom. Laqnimqa aqa anjam di tulan kobaosim sawa sawa kalil keretoqnimqa tamo unŋasari gargekoba nanŋi quoqnsib aqa ñam soqtoqnoqab. Nami aqa anjam di nunŋo ambleq di dego tulan kobaej. ² Deqa niŋgi iga qa Qotei pailyoqniy aqa a na iga aqaryaigosim tamo kumbra uge uge yeqnu qaji nanŋo banq dena iga elenqas. Niŋgi qalie, tamo gargekoba nanŋi Yesus qa nanŋo areqalo siŋgilatosaiqnu.

³ Ariya niŋgi quiy. Tamo Koba a gisaŋ tamo sai. Anjam kalil a mareqnu qaji di a bole dauryeqnu. Deqa a niŋgi siŋgilatŋgosim taqatŋgimqa Satan na niŋgi ugeugeiŋwa keresai. ⁴ Iga Tamo Koba aqa ñam na qalieonum, anjam kalil iga nami niŋgi merŋgoqnem qaji di niŋgi dauryeqnu. Bunuqna dego niŋgi dauryoqnsib sqab.

⁵ Gago are koba endegsi unu. Tamo Koba a na nunŋo are prugtetiŋgimqa niŋgi Qotei aqa qalaqalaiyo kumbra geregere qalieosib dauryoqniy. Osib siŋgila na tigeloqnsib gulbe qoboiyoqniy. Agi Kristus a nami siŋgila na tigeloqnsiq gulbe qoboiyoqnej dego kere.

Niŋgi kalil wauoqniy

⁶ O ijo was kalil, gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa ñam na iga anjam bei niŋgi endegsi merŋgwom. Kristen was qudei nanŋi gago anjam iga nami niŋgi merŋgoqnem qaji di dauryqa uratosib deqa nanŋi wauqajqa asgiŋjreqnu. Deqa niŋgi na was nanŋi di qoreinjsib sasaloiy. Niŋgi nanŋi koba na saib. ⁷ Niŋgi gago kumbra dauryoqnsib soqniy. Gago kumbra di niŋgi qalie. Iga nami niŋgi koba na sosimqa iga wauqajqa asgigosaiqnej. ⁸ Iga nunŋo iŋgi uyo laŋa yaingosaiqnem. Iga gago segi iŋgi awaiyoqnsim uyoqnem. Iga niŋgi gulbe eŋgwa uratosim deqa iga qanam ti qolo ti waukobaoqnem. ⁹ Bole, iga Qotei aqa anjam maro tamo unum deqa iga nunŋo silali iŋgi iŋgi laŋa yaingwa kere. Di iga uratoqnem. Iga endegsi are qaloqnem. Iga wauoqnsim gago segi iŋgi awaiyoqnsim uyoqnimqa gago kumbra di niŋgi unoqnsib bole qa maroqnsib dauryoqnoqab.

¹⁰ Niŋgi qalie, iga niŋgi koba na sosimqa endegsi merŋgoqnem, “Tamo a wauqasai di a iŋgi uyqasai dego.” ¹¹ Ariya iga anjam endegsi quem, “Nunŋo ambleq di tamo qudei nanŋi wauqajqa asgiŋjreqnu. Nanŋi laŋa sosibqa yomu anjam koba laŋa laŋa mareqnu.” ¹² Deqa iga Tamo Koba Yesus Kristus aqa ñam na tamo nanŋi deqaji endegsi minjroqom, “Niŋgi lawo na sosib wauoqnsib nunŋo segi iŋgi awaiyoqnsib uyoqniy.”

¹³ O ijo was, niŋgi kumbra bole yqajqa asgiŋgaiq. ¹⁴ Kristen was qudei nanŋi gago anjam iga nenŋrenyonum qaji endi uratibqa niŋgi na nanŋi taqal breinjrib isaq gileb. Yimqa nanŋo kumbra uge deqa nanŋi jemainjrqas. ¹⁵ Tamo nanŋi di nunŋo jeu tamo edegaib. Niŋgi endegsib are qaloqniy, “Tamo nanŋi di gago Kristen was. Deqa iga Qotei aqa anjam minjroqnsim nanŋi olo tingitnjroqnoqom.” Niŋgi degsib are qaloqniy.

Pol a kaiye anjam nenŋrenyosiq Tesalonaika Kristen nanŋoq qarinyej

¹⁶ Tamo Koba a are lawo qa utru. Deqa a na nunŋo are latetiŋgimqa niŋgi gaigai are lawo soqniy. Tamo Koba a niŋgi kalil koba na soqnebe.

¹⁷ E Pol. E ijo segi ban na kaiye anjam endi nenŋrenyosim nunŋoq qarinyonum. E ijo anjam kobotqa laqnsimqa e degyeqnum. Di ijo kumbra.

¹⁸ Gago Tamo Koba Yesus Kristus a niŋgi kalil qa are boleyeme. Bole.

1 TIMOTI

¹ E Pol. Kristus Yesus na e qarınbej deqa e aqa anjam mare mare laqnum. Kristus Yesus aqa Abu Qotei wo nanği aiyel na e wau di ebeb. Qotei na iga elenjej deqa iga Yesus a olo lan qureq na bam unqajqa deqa tarınjoqnsim unum.

² O Timoti, e anjam endi nenğrenyosim inoq qarınyonum. E nami Yesus aqa anjam bole ni mermonam qusımqa ino areqaloq di sıngilate. Deqa ni ijo angro bole bulonum. Gago Abu Qotei wo gago Tamo Koba Kristus Yesus wo nanği aiyel ni qa dulosib are boleınjrimqa ni lawo na soqnime.

Iga gisan anjam kalil gotranjoqnsim

³ E Masedonia sawaq gilqa osımqa ni endegsi mermem, “Ni Efesus qureq di soqne.” Ariya bini e anjam di pulutosiy ni mermqai, “Ni Efesus qureq di olo soqne.” O Timoti, qure dia tamo qudei nanği Qotei aqa anjam marqa oqnsib gisan anjam bei ti turtoqnsib tamo unğasari nanği minjreqnub. Deqa ni Efesus qureq di sosımqa tamo nanği di sıngila na endegsi minjroqne, “Nınđi gisan anjam di plaltoqnaib.” ⁴ O Timoti, gisan tamo nanği di lanja sa anjam ti nanđo moma nanđo ñam qa ti anjam koba lanja lanja mareleneqnub. Deqa ni na tamo nanği di minjrimqa nanđo kumbra di uratqab. Nanđo anjam dena tamo unğasari nanđo areqalo tulan ugeugeiyetnjreqnu. Deqa tamo unğasari nanği di Qotei qa nanđo areqalo sıngilatqa yeqnab gisan tamo nanđo anjam dena nanği getentnjreqnu. Deqa ınđi bole bole Qotei na iga egeqnu qaji di nanği qalieqa keresai.

⁵ Gago wau agiende. Iga na tamo unğasari nanği Yesus aqa anjam minjreqnam nanği a qa nanđo areqalo sıngilatoqnsib endegsi poinjreqnu, “Bole, iga Qotei aqa ñamgalaq di une saiqoji unum.” Degsi poinjreqnaqa nanği are bole ti sosib qalaqalaiyo kumbra dauryeqnub. ⁶ O Timoti, tamo qudei nanği kumbra di urateqnub deqa nanği tulan nanarioqnsibqa anjam lanja lanja mareleneqnub. ⁷ Bole, nanği Qotei aqa dal anjam plaltqajqa arearetnjreqnaqa mareqnub, “Anjam iga plalteqnum qaji endi anjam bole.” Ariya anjam nanği plalteqnub qaji di aqa utru nanği segi poinjrosaiqnu.

⁸ Iga qalieonum, Qotei aqa dal anjam a bolequja. Ariya iga dal anjam gegerere daurqasai di dal anjam dena iga aqaryaigwa keresai. ⁹ Ni que. Qotei a tamo bole nanği qa osiq dal anjam atosai. A dal anjam gotranjo qaji tamo nanği qa osiq dal anjam atej. Nanđo kumbra uge agiende. Nanği diqoqnsib Qotei qoreiyqnsib une ateqnub. Osib Qotei aqa kumbra dauryqa uratoqnsib olo mandam qaji kumbra uge uge yeqnub. Nanği nanđo ai abu ñumsib moiyoınjreqnub. Osib tamo qudei nanği dego ñumeleneqnub.

¹⁰ Nanği sambala kumbra yoqnsib laqnum. Nanği unđa wo ñerenqa uratoqnsib tamo bei bei wo ñerenqnsib sambala kumbra yeqnub. Nanği tamo qudei bajınelenqnsib nanği kanğal tamo ateqnub. Nanği gisan anjam koba maroqnsib olo puluoqnsib nanđo gisan anjam di sıngilateqnub. Osib kumbra uge uge gargekoba yeqnub. Nanđo kumbra de ti Qotei aqa anjam bole ti ombla jeu atoqnsib unub. ¹¹ Qotei na e qarınbej deqa e aqa anjam bole di mare mare laqnum. Anjam di rian koba ti unu. Iga areboleboleigwajqa utru agi Qotei a segi.

Qotei a Pol qa dulej

¹² Gago Tamo Koba Kristus Yesus a na e sıngila ebsıqa marej, “Pol a ijo wau tamo bole sqas. A ijo wau uratqasai.” Osıqa e gıltbosıqa aqa wau ijo banq di atej. Deqa e a tulan bıñıyeqnum. ¹³ Bole, nami e Yesus aqa ñam misılınjoqnsim a jeutoqnsim a qa anjam uge uge maroqnem. E nanari tamo sosım ijo areqalo Yesus qa sıngilatqa uratoqnem deqa e kumbra uge di yoqnem. Yeqnam bati di Qotei a e qa dulej. ¹⁴ Osıqa a e qa are tulan boleiyosıq ijo are tıgeltetbej deqa bini e gago Tamo Koba Kristus Yesus qa ijo areqalo sıngilatoqnsim qalaqalaiyo kumbra dauryeqnum.

¹⁵ Anjam bei agiende. Kristus Yesus a une tamo nan̄gi elen̄qa osiq deqa mandam̄q aiyej. Tamo kalil nan̄gi anjam di qusib marqab, “Bole.” O Timoti, e nami une gargekoba yoqnem deqa e une tamo kalil nan̄gi tulan̄ bun̄jroqnem. ¹⁶ Yesus Kristus a une tamo nan̄gi qa tariṅsokobaiyeqnu. Aqa kumbra di tamo un̄gasari kalil nan̄gi qalieqajqa deqa a matiq e qa dulej. Di kiyaaqa? Nan̄gi Yesus aqa kumbra di qalieosib a qa nan̄go areqalo siṅgilatosib ṅambile gaigai sqajqa deqa. ¹⁷ Qotei a bati gaigai gago Mandor Koba sqas. A moiqa keresai. Iga a unqa keresai dego. A segi Qotei bole. Deqa iga aqa ṅam soqtoqnsim a bin̄jiyoqnmom. Bole.

Pol a Timoti min̄jej, “Ni qoto tamo bulosim kumbra uge kalil gotran̄yoqne”

¹⁸ O ijo an̄gro Timoti, Kristen gate nan̄gi nami Qotei aqa medabu osib ni qa anjam babtosis wau emeb. E deqa are qalsimqa anjam endi inoq qarṅyonum. Deqa ni sisiyosim daurye. Kristen gate nan̄go anjam babteb qaji dena ni siṅgilatmoqnmimqa ni qoto tamo bulosim kumbra uge kalil gotran̄yoqne. ¹⁹ Gotran̄yoqnsimqa ino areqalo Yesus qa bole siṅgilatoqne. Osim qalieqam, ni Qotei aqa ṅamgalaq di une saiqoji unum. O Timoti, tamo qudei nan̄gi nan̄go uneq di tulan̄ sougetejunub deqa nan̄gi Yesus aqa anjam bole qalieqa keresai. Qotei na nan̄go kumbra tingitetn̄jrqa yeqnaq nan̄gi olo urateqnu. Nan̄gi Yesus qa nan̄go areqalo siṅgilatqa asgin̄jreqnaqa qobun̄ a sargumq di paraeqnu dego kere nan̄gi areqalo uge uge dauryoqnsib laqnu. Kumbra dena nan̄gi tulan̄ ugetn̄jrqa. ²⁰ Agi Himeneus Aleksander wo nan̄gi aiyej kumbra uge deqaji yeqnu. Deqa e na nan̄gi aiyej Satan aqa ban̄q di atem. Di kiyaaqa? Nan̄gi aiyej endegsi poin̄jrqaqqa, “Bole, iga olo Qotei misilin̄yqasai.”

2

Iga tamo un̄gasari kalil nan̄gi qa pailyoqnmom

¹ O Timoti, e anjam kobaquja bei endegsi mermit ni qusim daurye. Ni na Kristen nan̄gi min̄jroqnmimqa nan̄gi tamo un̄gasari kalil qa pailyoqnsib Qotei bin̄jiyoqnebe. ² Osib mandor kokba ti sawa taqato qaji tamo kalil nan̄gi qa ti dego Qotei pailyoqnebe. Yim nan̄gi na iga geregere taqatgesoqnbqa iga kalil lawo na sosim kumbra Qotei a areareteqnu qaji di dauryoqnmom. ³ Pailyo deqaji Qotei aqa ṅamgalaq di tulan̄ boledamu. Qotei agi iga elen̄ej qaji. ⁴ Qotei aqa are koba endegsi unu. A na tamo un̄gasari kalil nan̄gi elen̄amqa nan̄gi aqa anjam bole poin̄jrim ojesqab. ⁵ Iga qalie, Qotei a segi qujai Qotei bole. Kristus Yesus a segi qujai iga Qotei ti gago ambleq di tigelesosiqqa yeba waiyej unu. ⁶ Yesus a moiqaqqa bati kereonaqa a bosiqqa tamo un̄gasari kalil nan̄gi elen̄qa marsiqqa aqa segi ṅambile uratosiq moiyej. Aqa kumbra dena Qotei na iga endegsi osorgej, a na tamo un̄gasari kalil nan̄gi elen̄qajqa are koba unu. ⁷ Qotei na e giltbej deqa e aqa anjam mare mare laqnum. E aqa anjam palontqajqa wau ti. E bole mermonum. E gisaṅosai. E aqa anjam plaltoqnitqa sawa bei bei qaji nan̄gi poin̄jrim Yesus qa nan̄go areqalo siṅgilatqajqa deqa osiq e wau ebej.

⁸ Deqa ni na Kristen tamo qure qure kalilq di unub qaji nan̄gi min̄jroqnmimqa nan̄gi min̄jin̄ ti ṅirin̄ ti uratosib Qotei aqa segi kumbra boleq di sosib nan̄go ban̄ soqtoqnsib pailyoqnebe.

Un̄gasari nan̄gi Qotei aqa anjam dauryosib wau bole bole yoqnaq di nan̄go wala bole

⁹ Ni na Kristen un̄gasari nan̄gi min̄jroqnmimqa nan̄gi areqalo bole na gara jigoqnebe. Nan̄gi diqoqnsib nan̄go gate ban̄ga walatoqnaib. Osib kolilei na ti wala bole na ti nan̄go jejamu maqtosis gara wala ti jigoqnaib. ¹⁰ Ni na un̄gasari nan̄gi min̄jroqnmimqa nan̄gi Qotei aqa anjam dauryoqnsib wau bole bole yoqnebe. Di nan̄go wala bole. ¹¹ Un̄gasari nan̄gi nan̄go segi ṅam aguq atoqnsib medabu getentoqnsib Qotei aqa anjam quoqnebe. ¹² Nan̄gi Qotei aqa anjam plaltaib. Osib tamo nan̄go gate saib. E na nan̄gi saidn̄jronum.

Nanġi medabu getentosib anjam segi quoqnebe. ¹³ Ni que. Qotei a Adam namoqna gereiyosiq a bunuqna a Iv gereiyej. ¹⁴ Satan na Adam gisan anjam minjosai. A na Iv gisan anjam minjnaq qusiq dauryej. Osiq deqa a une atej. ¹⁵ Deqa ni na unġasari nanġi minjroqnmq nanġi anġrotoqnsib anġro qa wauoqnebe. Nanġi wau di yoqnsib gaigai Yesus qa nanġo areqalo sinġilatoqnebe. Osib qalaqalaiyo kumbra dauryosib Qotei aqa segi kumbra boleq di sosib nanġo segi jejamu taqatoqnebe. Yim deqa Qotei na nanġi elenqas.

3

Tamo bei a Kristen nanġo gate sqa marsimqa a kumbra bole bole dauryoqnem

¹ O Timoti, ijo anjam endi bole. Deqa ni que. Tamo bei a Kristen nanġo gate sqajqa are qalqas di kere. Di wau bolequja. ² Deqa ni unime. Tamo bei a Kristen nanġo gate sqa marsimqa a kumbra bole bole dauryoqnem. Yim tamo unġasari nanġi aqa jejamuq di une bei unqasai. Tamo di a unġa aiyeltaiq. A unġa qujai segi esoqnem. Osim aqa segi so geregere taqatosim areqalo bole ti soqnem. Tamo lanġaj nanġi aqa meq boqnbqa oqnsim geregereinjroqnem. A Qotei aqa anjam palontqajqa wau geregere poiym anjam palontqnem. ³ A ya uge uyoqnsim nanarioqnaiq. A urur minjin oqim qotoqnaiq. A lawo na soqnem. A silali koba ti sqajqa are qaloqnaiq. ⁴ A na aqa unġa ti aqa anġro nanġi ti geregere taqatnjroqnebe. Yim aqa anġro nanġi aqa anjam geregere quoqnsib dauryoqnebe. ⁵ A aqa segi unġa ti aqa anġro nanġi ti geregere taqatnjrqasai di a Kristen nanġi geregere taqatnjrqasai keresai dego. Deqa a Kristen nanġo gate sqa keresai. ⁶ Ni Kristen tamo bunuj a gate ataim. A gate sqas di a diqosim aqa segi ñam soqtim Qotei na nami Satan nġolawotej dego kere a nġolawotqas. ⁷ Deqa ni tamo bei a Kristen nanġo gate atqa osimqa ni aqa kumbra endeqaji unsim a gate ate. A tamo unġasari Qotei qaliesai qaji nanġo nġamgalaq di ñam bole ti unu. A ñam bole ti sqasai di a gate ataim. Tamo deqaji a gate sqas di tamo qudei nanġi a misilinġyibqa Satan na a tulanġ ugeugeiyim a aliemq di sobulqas.

Kristen nanġo wau tamo nanġi areqalo bole ti sosib wauoqnebe

⁸ Tamo qudei nanġi Kristen nanġo wau tamo sqa marsibqa nanġi dego areqalo bole ti sosib kumbra bole bole yoqnebe. Nanġi medabu aiyeltaib. Nanġi ya uge uyoqnsib nanarioqnaib. Nanġi tamo nanġo silali yainjrqajqa are koba qalaib. ⁹ Nanġi Qotei aqa nġamgalaq di are gulbe saiqoji sosibqa uli anjam Qotei a nami babtej qaji di sinġila na ojoqnebe. Uli anjam di iga nami qusim Qotei qa gago areqalo sinġilate. ¹⁰ O Timoti, ni na Kristen nanġo wau tamo nanġi geregere peleinjime. Nanġi wau bole yibqa ni di unsim nanġi wau tamo ate. ¹¹ Nanġo nġauġ nanġi dego areqalo bole ti sosibqa kumbra bole bole yoqnsib nanġo segi so geregere taqatosib wau kalil Qotei na nanġi enjrej qaji di geregere ojoqnebe. Nanġi yomu anjam maroqnaib. ¹² Kristen nanġo wau tamo nanġi unġa aiyeltaib. Nanġi unġa qujai segi esoqneb. Sosibqa nanġo nġauġ nanġi ti nanġo anġro nanġi ti geregere taqatnjroqnebe. ¹³ Kristen nanġo wau tamo nanġi wau bole yoqnqab di nanġi ñam bole ti sosib nanġo areqalo Kristus Yesus qa bole sinġilatoqnqab. Deqa nanġi Yesus aqa anjam mare mare laqajqa ulaqasai.

Qotei aqa kumbra nami uliesoqnej qaji di tulanġ kobaquja

¹⁴ O Timoti, e inoq urur bosiy numqajqa are koba unu. Ariya e mati anjam endi nenġrenyosim inoq qarinyonum. ¹⁵ E inoq urur bqa keresaiamqa ni ijo anjam endi sisiyame. Osim kumbra bole kalil Qotei na Kristen nanġi dauryqa areareteqnu qaji di ni geregere poimqas. Kristen nanġo utru agiende. Nanġi Qotei nġambile so qaji aqa segi tamo unġasari unub. Nanġi tal ai bul tigelatqnsib Qotei aqa anjam bole sinġilateqnu. ¹⁶ Iga kalil medabu qujaitoqnsim endegsi mareqnum, “Qotei aqa kumbra nami uliesoqnej qaji di tulanġ kobaquja.” Aqa kumbra agiende,

A segi tamo bulyonaqa tamo ungasari nanji a unoqneb.
 Aqa kumbra bole kalil Mondor Bole na babtosiq iga osorgej.
 Lan angro nanji dego a unoqneb.
 Aqa wau tamo nanji sawa bei beiq giloqnsibqa aqa anjam mare mare laqñub.
 Mandamq endi tamo ungasari nanji a qa nanjo areqalo singilateqñub.
 Qotei na a olo osiq lan qureq osi oqnaqa a dia ñam kobaquja ej.

4

Gisanj tamo nanji mondonj bqab

¹ Qotei aqa Mondor a anjam endegsi babtej. Diño bati jojomoqñimqa tamo ungasari gargekoba nanji Yesus qa nanjo areqalo singilatqa uratoqñqab. Nanji gisanj mondonj ti mondonj uge uge ti nanjo anjam qusib dauryoqñqab. ² Dauryoqñibqa gisanj tamo nanji na nanjo areqalo tulan niñaqyettñribqa nanji nanjo segi une poinjrqa keresaiinjrqa. ³ Gisanj tamo nanji dena anjam uge endegsib tamo ungasari nanji minjroqñqab, “Ningi unjataib. Ningi tamotaib. Ningi damu uyaib. Di getento kalil.” O Timoti, anjam di gisanj. Qotei na inji inji kalil ateleñej deqa iga inji inji di oqa maroqñsim Qotei binjiyoqñsim oqñqom. Iga Qotei aqa anjam bole qalieosim gago areqaloq di singilatejunum deqa iga inji inji di oqñqom. ⁴ Iga qalie, inji inji kalil Qotei na atej qaji di bole. Deqa iga inji bei getentqasai. Iga Qotei binjiyoqñsim inji inji kalil di oqñqom. ⁵ Ingi inji di Qotei aqa segi inji bole tñtñj. Qotei a gago pailyo na ti aqa segi anjam na ti inji inji di boleteqñu.

Pol na Timoti minjej, “Ni Yesus aqa wau tamo bole soqne”

⁶ O Timoti, ni na ijo anjam kalil endi gago Kristen was nanji minjroqne. Ni degyqam di ni Kristus Yesus aqa wau tamo bole sqam. Yimqa anjam bole ni ino areqaloq di singilateqñum qaji dena ti powo bole ni osim dauryeqñum qaji dena ti ni olo torei singilatmesqas. ⁷ Tamo qudei nanji lanja sa anjam uge uge mareqñub. Anjam dena tamo ungasari nanji nanaritñjreqñu. Deqa ni anjam di qoreiyosim Qotei aqa kumbra dauryqajqa singilaoqne. ⁸ Ni qalie, iga gago jejamu qaloqñsim geregere taqatoqñqom di iga singila oqñsim sqom. Kumbra dena iga kiñala aqaryaigwas. Di gago jejamu segi aqaryaiyqas. Ariya iga Qotei aqa kumbra dauryqajqa singilaoqñqom di iga mandamq endi so bole sosim mondonj dego iga ñambile gaigai sqom. Kumbra dena iga torei aqaryaigwas. ⁹ O Timoti, anjam di bole. Tamo kalil nanji qusib marqab, “Bole.” ¹⁰ Qotei ñambile unu qaji a na tamo ungasari kalil nanji elenqajqa waueqñu. Od, a na tamo ungasari a qa nanjo areqalo singilateb qaji nanji bole elenñej koboqo. Deqa iga Qotei qa tarinjoqñsim unum. Utru deqa iga gaigai singila na aqa wau ojeqñum.

¹¹ Ijo anjam kalil endi ni na plaltoqñsim Kristen nanji minjroqne. ¹² O Timoti, tamo qudei nanji ni qa mareqñub, ni angro kiñala. Tamo nanji dena ino ñam ugetetmaib. Ino anjam maro ti ino walwel ti di ni geregere taqatosim kumbra bole segi yoqne. Osim qalaqalaiyo kumbra dauryoqñsim Qotei qa ino areqalo singilatoqñsim Qotei aqa ñamgalaq di tamo bole une saiqoji soqne. Soqñim Kristen nanji ino kumbra di unoqñsib ni daurmoqñqab. ¹³ Ariya e inoq urur bqasai di Kristen nanji louqa korooqñibqa ni tigelooqñsim Qotei aqa anjam nenñrenq di unu qaji di sisiyoqñsim anjam aqa damu palontoqne. Osim nanji Qotei aqa gam bole osornjroqne. ¹⁴ Nami Kristen gate nanji ino gateq di nanjo ban atnabqa Qotei na ni singila emej. Bati di tamo bei na Qotei aqa medabu osiq ni qa anjam bei babtej. Deqa ni singila di oqñsim Qotei aqa wau ojqa asgimaiq. ¹⁵ Ni gaigai wau di geregere taqatosim singila na wauoqne. Yimqa Kristen kalil nanji ino kumbra di unoqñsib maroqñqab, “Ni Qotei aqa wau bole yeqñum.” ¹⁶ Ni ino segi kumbra ti ino anjam maro ti geregere taqatosim singila na Qotei aqa wau yoqne. Yimqa Qotei na ni ti tamo ungasari kalil ino anjam queqñub qaji nanji ti elenqas.

5

Kristen kalil nanngi gago was, jaja, ai abu bul unub

¹ O Timoti, ni na tamo qeli nanngi niringnjroqnaim. Ni lawo na nanngi tingitnjroqne. Ni nanngi tingitnjrqa osimqa nanngi ino abu bul lawo na tingitnjroqne. Angro meli nanngi ti angro wala nanngi ti dego lawo na tingitnjroqne. Ni nanngi tingitnjrqa osimqa nanngi ino was bul lawo na tingitnjroqne. ² Unja qeli nanngi dego tingitnjrqa osimqa nanngi ino ai bul lawo na tingitnjroqne. Unja meli nanngi dego tingitnjrqa osimqa nanngi ino jaja bul lawo na tingitnjroqne. Ni Qotei aqa njanjalaq di une saiwoji sosimqa unja meli nanngi tingitnjroqne.

Unja qobul nanngi taqatnjrqajqa anjam

³ Nunjo ambleq di unja qobul nanngi unub. Nanngi qudei angro saiwoji. Deqa ni na unja qobul nanngi di kumbra bole osornjroqne. ⁴ Unja qobul qudei nanngo angro ti moma ti soqrib ni na nanngi endegsi minjre, “Nunjo ai ti moma ti nanngi qobulonub deqa ningi na nanngi taqatnjroqnsib ingi ingi enjroqniy. Nunjo wau bole agide. Ningi nami angro kiñilala sonabqa nanngi waukobaoqnsib ningi gereingqne. Bini nanngi qobulonub deqa ningi na kamba nanngi taqatnjroqniy. Ningi kumbra degyqab di Qotei a ningi qa tulan areboleboleiyqas.”

⁵ Unja qobul qudei nanngi angro saiwoji. Nanngi segi unub. Nanngi Qotei qa nanngo areqalo singilatqnsib a qa tariñoqnsib qolo ti qanam ti pailyoqnsib unub. ⁶ Ariya nanngi qudei nanngo segi jejamu qa areqalo uge uge dauryeqnub. Deqa nanngi moyobulejunub. ⁷ Deqa ni na unja qobul nanngi di minjroqnmqa nanngi Qotei pailyoqnsibqa kumbra bole bole dauryoqnebe. Nanngi kumbra degyqab di nanngi tamo ungasari kalil nanngo njanjalaq di une saiwoji sqab. ⁸ Ariya ni que. Tamo bei na aqa segi tal qujai nanngi gereinjrqasai di a kumbra tulan ugedamu yqo. A Yesus qa aqa areqalo singilatqa uratobulqo. Ni une. Tamo nanngi Qotei qaliesai qaji nanngi kumbra uge deqaji yosaieqnub.

⁹ O Timoti, ni unja qobul nanngo ñam nenngrenyim Kristen nanngi na ingi ingi qa aqaryainjroqngab. Ni unja qobul endeqaji nanngo ñam nenngrenye. Nanngi unja qeli wausau 60 onub. Nanngi nami tamo qujai segi esoqne. ¹⁰ Nanngi wau bole bole yoqnebe deqa nanngi tamo ungasari nanngo njanjalaq di unja bolequja. Nanngi na nanngo angro nanngi gereinjroqnsib boletnjroqnebe. Tamo lanaj nanngi nanngo meq beqabqa oqnsib gereinjroqnebe. Nanngi na Kristen nanngo singa yansetnjroqnebe. Tamo ungasari nanngi gulbe ti sonabqa nanngi na aqaryainjroqnebe. Nanngi wau bole bole yqajqa singilaoqnebe. O Timoti, ni unja qobul deqaji nanngo ñam nenngrenyim Kristen nanngi na ingi ingi qa aqaryainjroqngab.

¹¹ Ariya unja qobul meli nanngi singila bole unub deqa ni nanngo ñam nenngrenyaim. Nanngi qudei olo tamo oqajqa are prugnjqnaqa Kristus qoreiyeqnub. ¹² Nanngi nami anjam singilatqnsib mareb, “Iga olo tamo oqasai. Iga Kristus aqa wau segi ojqom.” Ariya nanngo anjam di nanngi bunuqna uratosib olo tamo oqajqa are prugnjqnu. Deqa nanngi unetonub. ¹³ Nanngo kumbra uge bei agiende. Nanngi lalie kobaeqnub. Di segi sai. Nanngi ta talq giloqnsib anjam lanja lanja maroqnsib yomu anjam quqwjajqa tulan arearetnjreanu. Anjam uge uge iga marqajqa getento qaji di nanngi mare mare laqnub. ¹⁴ Deqa e are qalonum, unja qobul meli deqaji nanngi olo tamo osib angrotoqnsib nanngo segi tal gereiyocngab di kere. Nanngi degyqab di jeu tamo nanngi na Kristen nanngi misilinjrqajqa keresai. ¹⁵ Ni qalie, unja qobul meli qudei nanngi Qotei aqa gam bole uratoqnsib olo Satan dauryeqnub. ¹⁶ Ariya Timoti, ni que. Ungasari qudei Yesus qa nanngo areqalo singilateqnub qaji nanngo ai nanngi qobulonub. Deqa ni na nanngi minjrimqa nanngi nanngo ai nanngi taqatnjroqnsib ingi ingi enjroqngab. Yimqa Kristen nanngi na gulbe di qoboiyqasai. Unja qobul angro saiwoji unub qaji nanngi segi Kristen nanngi na taqatnjroqnsib ingi ingi qa aqaryainjroqngab.

Kristen gate nanngi wau bole yeqnub deqa iga na nanngi gereinjroqngom

¹⁷ Kristen gate nanği wau bole yeqnub deqa ni na tamo unğasari nanği minjrimqa nanği Kristen gate nanğo ñam soqtetnjroqnsib ingi ingi qa aqaryainjroqnebe. Kristen gate qudei nanği Qotei aqa anjam palontqajqa waukobaoqnsib Qotei aqa gam bole tamo unğasari nanği osornjreqnub. Deqa ni na tamo unğasari nanği minjrimqa nanği Kristen gate nanği di tulanğ geregereinjroqnebe. ¹⁸ Iga qalie, tamo nanği wauqab di nanğo awai oqab. Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, “Makau nanği waukobaoqnsib ingi ñenği paraparaiyoqnsib aqa sau taqal ateqnub. Deqa ningi na makau nanği damu uyqa saidnjraib.” ¹⁹ Ariya Timoti, tamo qujai na ni mermqas, “Kristen gate bei a une yqo.” Degsi mermqas di ni aqa anjam quetaim. Ariya tamo aiyel kiyo tamo qalub kiyo nanği na degsib mermibqa ni nanğo anjam di quetnjre. ²⁰ Kristen gate qudei nanği une yoqñibqa ni na nanği joqsim Kristen gate kalil nanğo ulatamuğ di tigeltñrsim nanğo une boleq atsim njirñtnjre. Yimqa Kristen gate kalil nanği ino kumbra di unsib nanği dego une yqajqa ulaqab.

Pol na Timoti minjej, “Ni Qotei aqa wau geregere taqatime”

²¹ O Timoti, Qotei aqa lanğ anğro nanği ti Kristus Yesus ombla nanğo ñamgalaq di e singila na anjam endegsi ni mermqai. Wau kalil e ino banğ di atem qaji di ni bole taqatosim wauoqne. Ni que. Ni ino leñ qujai nanği ti tamo ñam ti nanği segi geregereinjroqnaim. Ni tamo kalil nanği turtnjrsim geregereinjroqnime. ²² Ni tamo bei a Kristen nanğo gate atqa osimqa ino banğ aqa gateq di urur ataim. Ni grotqam di a bunuqna une yimqa ni a ombla une oqam. Deqa ni ino segi so geregere taqatosim Qotei aqa ñamgalaq di une saiçoji soqne.

²³ Ariya Timoti, ni mene jaqatinmeqnu deqa ni bunuqna ya segi uyaim. Ni ya ti wain ti turtosim uyoqne. Yim ino mene olo boleqas.

²⁴ Tamo qudei nanğo une boleq di unu. Qotei na tamo nanği di awai uge enjrqas. Tamo qudei nanğo une uliejunu. Bunuqna nanğo une di dego boleq dqas. ²⁵ Dego kere tamo nanğo kumbra bole qudei boleq di unu. Kumbra bole qudei boleq dosaiunu. Kumbra di dego boleq dqas. Kumbra di gaigai uliesqa keresai.

6

Kanğal tamo nanği kumbra bole segi yoqnebe

¹ Ni na Kristen kanğal tamo nanği minjrimqa nanği nanğo wau qa gate nanğo ñam soqtoqnsib nanğo sorgomq di geregere soqnebe. Yimqa wau qa gate nanği Qotei aqa ñam ti Yesus aqa anjam ti misilinyqa keresai.

² Kristen kanğal tamo qudei nanğo wau qa gate nanği dego Kristen. Deqa ni na kanğal tamo nanği di minjrimqa nanği endegsib are qalaib, “Gago wau qa gate nanği gago Kristen was. Deqa unğum, iga nanğo anjam gotranjoqñqom.” Nanği degsib are qalaib. Ni na nanği minjrimqa nanği endegsib are qalqab, “Gago wau qa gate nanği Yesus qa nanğo areqalo singilateqnub. Deqa iga nanği qalaqalainjroqñqom.” Nanği degsib are qalqab di nanği nanğo wau qa gate nanği geregere wauetnjroqñqab. O Timoti, ni ijo anjam di plaltoqnsim Kristen nanği minjroqne.

Tamo nanği silali koba oqajqa are qalqab di Satan na nanği uneq breinjrqas

³ Gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa anjam kalil bole. Di gisañ anjam sai. Iga anjam di ojçom gam dena iga Qotei aqa kumbra geregere qalieosim dauryqom. Ariya tamo qudei nanği degyosaieqnub. Nanği Yesus aqa anjam di uratoqnsib olo anjam bei Yesus aqa anjam ti ombla kerekereosai qaji di palonteqnub. ⁴ Tamo deqaji nanği nanğo segi areqalo dauryqajqa tulanğ arearetñjreqnaqa diqoqnsib laqñub. Nanği powo saiçoji sosibqa anjam qudei qa lanğ lanğ njirñoqnsib ñam qudei qa anjam na çotoqnsib unub. Anjam dena nanğo are ugetetñjreqnaqa nanği çotoqnsibqa misilij anjam koba

maroqnsib areqalo uge ti laqnub. ⁵ Osib nanği gaigai ńirin anjam koba maroqnsib areqalo uge uge na nińaqqnsib laqnub. Nanği Qotei aqa anjam bole poinjrosai bole sai. Deqa nanği endegsib are qaleqnub, “Iga Qotei aqa kumbra dauryqom gam dena iga ńoro koba ti sqom.” O Timoti, nanžo anjam di gisań.

⁶ Bole, iga Qotei aqa kumbra dauryqom gam dena iga lań goge qaji ńoro koba oqom. Jejamu qa inği inği Qotei na egeqnu qaji di iga oqnsim mareqnum, “Inği di iga qa kere.” Iga degsi mareqnum gam dena dego iga lań goge qaji ńoro bole oqom. ⁷ Iga qalie, iga nami ńambabem di iga inği inği ti ńambabosai. Bunuqna iga moiqom di iga inği inği ti olo moiqasai dego. ⁸ Deqa iga endegsi marqom, “Iga inği uyo ti gara ti yala eqnum di kere.” ⁹ Ariya tamo nanği silali koba oqajqa are qaleqnub qaji nanği Satan na walawalainjroqnsiq uneq breinjreqnu. Aliem na wagme nanği ojeleneqnu dego kere. Deqa nanği kumbra uge uge yqajqa are prugnjqeqnaqa kumbra dena nanği tulań ugetnjreqnu. Mondon nanği torei padalqab. ¹⁰ Tamo deqaji nanği silali tulań qalaqalaiyeqnu. Nanžo kumbra di agi kumbra uge uge kalil qa utru. Kumbra dena tamo qudei nanği titnjreqnaqa nanği Yesus qa nanžo areqalo singilatqa uratoqnsib gulbe gargekoba iteqnub.

Tamo unğasari Yesus qa nanžo areqalo singilateqnub qaji nanği ńambile bole oqab

¹¹ O Timoti, ni Qotei aqa tamo bole unum deqa ni kumbra uge kalil torei qoreiyosim taqal ate. Osim ni kumbra bole bole yoqnsim Qotei aqa kumbra dauryoqnsim a qa ino areqalo singilatoqnsim tamo unğasari nanği qalaqalainjroqne. Osim ni singila na tigeloqnsim gulbe kalil qoboiyoqnsim tamo unğasari nanği lawo kumbra osornjroqne. ¹²⁻¹³ Tamo unğasari Yesus qa nanžo areqalo singilateqnub qaji nanği singila na gurgurobuloqnsib bubuńeqnub. Deqa Timoti, ni singila na ururoqne. Osim dena ni ńambile gaigai sqam. ńambile di Qotei na ni emqajqa are qalsiq metmej. Qotei a na qujai inği inği kalil ńambile enjreqnu. Ni tamo unğasari gargekoba nanžo ńamgalaq di Kristus Yesus aqa ńam ubtoqnem. Deqa Yesus agi nami Pontius Pailat aqa ulatamuq di anjam maroqnej qaji aqa Abu Qotei wo nanžo ńamgalaq di e ni singila na endegsi mermqai. ¹⁴ Anjam ni qusim ojejunum qaji di ni gegerere dauryoqne. Ni anjam di ugetaim. Ugetqasai di tamo nanği ni misilińmq keresai. Ni anjam di dauryosim gilsim gilsim gago Tamo Koba Yesus Kristus a olo lań qureq na brantim ni unqam. ¹⁵ Yesus bqajqa bati di Qotei a segi na bati atim a bqas. Gago are boletetgwajqa utru agi Qotei a segi. A segi qujai mandam ti inği inği kalil ti taqatejunu. A mandor kokba kalil nanžo Mandor Koba. A tamo kokba kalil nanžo Tamo Koba. ¹⁶ A segi qujai moyosaieqnu. A suwanq di unu. Aqa suwan di kobaquja. Deqa iga aqa areq di brantqa keresai. Tamo bei na nami aqa ulatamu unosaioqnej. Tamo bei na a unqa keresai. Deqa iga kalil gaigai aqa ńam soqtoqnqom. A bati gaigai singila koba ti sqas. Bole.

ńoro tamo nanği Qotei qa nanžo areqalo singilatoqnebe

¹⁷ O Timoti, ni na Kristen tamo unğasari mandam qa ńoro koba ejunub qaji nanği endegsim minjre, “Ninği diqosib nunžo segi ńam soqtaib. Nunžo ńoro urur koboqas deqa ninği ńoro qa are singilataib. Ninği Qotei qa nunžo areqalo singilatosib soqniy. Qotei na inği bole bole kalil iga egeqnaqa iga oqnsim areboleboleigeqnu. ¹⁸ Deqa ninği kumbra bole bole yoqnsib tamo unğasari nanği aqaryainjroqniy. Osib gaigai nunžo inği inği jeiyoqnsib tamo unğasari inği inği qa truqueqnub qaji nanği enjroqniy. Mandam qa ńoro a inği bole edegaib. Inği bole agi tamo unğasari aqaryainjrqaqqa kumbra.” O Timoti, ni na tamo unğasari mandam qa ńoro koba ejunub qaji nanği degsim minjroqne. ¹⁹ Nanği ino anjam di dauryqab di mondon nanği lań goge qaji inği inği tulań koba koroiyib inği inği dena nanği tulań aqaryainjrqaq. Yimqa nanği ńambile bole gaigai sqab.

Pol na Timoti minjej, “Ni Qotei aqa wau gegerere taqatesoqne”

²⁰ O Timoti, Qotei na ni wau emej deqa ni wau di geregere taqatesoqne. Tamo qudei nanği anjam uge laña laña mareqnub deqa ni nanžo anjam di qoreiye. Tamo nanği di mareqnub, “Iga powo bole ti unum.” Di gisañ. Nanği Qotei jeutoqnsib aqa areqalo dauryqa asginjreñnu. ²¹ Tamo deqaji nanği Yesus qoreiyoqnsib a qa nanžo areqalo siñgilatqa urateqnub.

O ijo was, Qotei a niñgi kalil qa are boleyeme. Bole.

2 TIMOTI

¹ E Pol. Kristus Yesus na e qarınbej deqa e aqa anjam mare mare laqnum. Qotei aqa segi areqalo na e wau di ebej deqa e na tamo unğasari nanği endegsi minjreqnum, “Ningi Kristus Yesus qa nunğo areqalo sinğilatqab di ninği nambile oqab.” Nambile di Qotei a nami iga egwa marej.

² O Timoti, ni ijo anğro bole bulonum. E anjam endi nenğrenyosim inoq qarınyonum. Tamo Koba Kristus Yesus aqa Abu Qotei wo nanği aiyel ni qa dulosib are boleinjrimqa ni lawo na soqnime.

Iga Yesus aqa anjam bole qa jemaigwasai

³ Ijo moma nanği nami Qotei aqa wau ojoqneb dego kere e bini Qotei aqa wau ojeqnum. Ijo moma nanğo are miligiq di nanği qalieeb, nanği Qotei aqa nğamgalaq di une saiçoji soqneb. E segi dego ijo are miligiq di degsi qalieonum. Deqa Timoti, e qolo ti qanam ti Qotei pailyoqnsim ni qa are qaloqnsim Qotei binıyeqnum. ⁴ Nami e ni uratmqa laqnamqa ni e qa are ugeimonaga akamem. E deqa are qaloqnsim ni olo numqajqa are koba unu. E ni numsiyqa tulañ areboleboleibqas. ⁵ Nami ino moma Lois wo ino ai Yunis wo nanği aiyel Yesus qa nanğo areqalo sinğilatoqneb dego kere bini ni Yesus qa ino areqalo sinğilateqnum. Utru deqa e ni numqajqa are qaloqnsim unum. ⁶ Nami e ijo bañ ino gateq di atnamqa Qotei na ni aqa wau ojçajqa deqa sinğila emej. Deqa e ino areqalo tigeltetmitqa ni sinğila deqa olo are qaloqnsim wau di sinğilatoqne. Tamo a nğam puyim puloñosim kobaqas dego kere ni ino wau di olo sinğilatim kobaqas. ⁷ Ni qalie, Qotei na iga ulaqajqa deqa aqa Mondor egosai. Iga sinğila ti qalaqalaiyo kumbra ti areqalo bole ti sqajqa deqa osiq aqa Mondor egej.

⁸ Deqa ni gago Tamo Koba aqa anjam qa jemaimaiç. Ni e qa dego jemaimaiç. E Yesus aqa anjam mare mare laqnem deqa jeu tamo nanği na e ojsib tonto talq endi waibeb unum. Deqa ni na e beterbosim Qotei aqa sinğila ti sosim Yesus aqa anjam bole mare mare laqne. Osim dena ni e ombla gulbe oqnsim sqom. ⁹ Qotei na iga elenosiqa iga aqa segi kumbra boleq di sqajqa deqa are çalsiq metgej. Iga wau bole bole yoqnem Qotei a deqa osiq iga metgosai. Tulañ nami a inği inği kalil atosaisosiqa a aqa segi areqalo na iga metgej. Osiqa iga qa are boleiyosiqa Kristus Yesus qarınyosiqa dena iga elenjej. ¹⁰ Bati kereonaqa Kristus Yesus ağı iga elenjej çaji a boleq dosiqa moiyo aqa sinğila kobotej. Aqa kumbra dena Qotei a iga qa are boleiyej. E Yesus aqa anjam bole mare mare laqnum gam dena tamo unğasari nanği endegsi poinjreqnu, “Bole, iga moiçasai. Iga nambile gaigai sqom.”

¹¹ E Yesus aqa anjam bole palontçajqa ti plaltçajqa ti deqa Qotei na e giltbej. ¹² Deqa unğum, e gulbe oqnsiy sqai. E deqa jemaibqasai. E Yesus qa ijo areqalo sinğilateqnum. E a qa qalie bole. A e wau ebej deqa e qalieonum, a na wau di geregere taqatoqnsim gilsim a olo bçajqa bati brantças.

¹³ O Timoti, anjam bole kalil e nami ni mermoqnem çaji di ni geregere dauryoqnsim palontoqne. Osim Kristus Yesus qa ino areqalo sinğilatoqnsim a qalaqalaiyoqne. ¹⁴ Qotei na aqa anjam bole di ino bañq di atej. Anjam di tulañ bolequja. Deqa ni anjam di geregere taqatesoqne. Mondor Bole ağı gago are miligiq di unu çaji a na ni aqaryaimoqnimqa ni Qotei aqa wau geregere ojsim laqne.

¹⁵ Ni qalie, tamo kalil Esia sawaq di unub çaji nanği e uratbosib jaraiyeb. Figelus Hermogenes wo nanği aiyel dego e uratbosib jaraiyeb.

¹⁶ E endegsi pailyeqnum, “O Tamo Koba, ni Onesiforus aqa tal qujai nanği qa dulame.” O Timoti, Onesiforus a bati gargekoba ijo are boletetboqnej. E tonto talq di soqnem bati deqa a e qa jemaiyosai. ¹⁷ A Rom çureq bosiq dia e qa namosiq itbej. ¹⁸ Deqa e a qa endegsi

pailyeqnum, “O Tamo Koba, mondon ni na tamo ungasari nanngi peginjra batiamqa ni Onesiforus a qa dulame.” O Timoti, nami Efesus qureq di dego Onesiforus a e qa wau gargekoba yoqnsiq aqaryaiboqnej. Di ni qalie.

2

Pol na Timoti minjej, “Ni Yesus aqa qoto tamo bulosim gulbe qoboiyesoqne”

¹ O ijo angro Timoti, Kristus Yesus a iga qa are boleiyeqnu aqa kumbra dena ni singilatmoqneme. ² E tamo gargekoba nanngo namgalaq di Qotei aqa anjam palontoqnem di ni quoqnem. Anjam di ni na olo tamo qudei Yesus bole dauryeqnub qaji nanngi dego minjroqnmqa nanngi kamba tamo qudei nanngi minjroqngab.

³ Ni e ombla Kristus Yesus aqa qoto tamo bulosim gulbe qoboiyesoqne. ⁴ Qoto tamo nanngo kumbra di ni qalie. Nanngi qotqajqa wau ojoqnsib olo wau bei qa are qalosaieqnu. Nanngi qotqajqa wau segi ojeqnu. Deqa nanngo gate a nanngi qa tulan areboleboleiyeqnu. ⁵ Tamo bei bei wo gurgurosib bubunosib bei na bei bunyosim di a awai oqas. A ururqajqa kumbra geregere dauryqasai di a awai oqasai. ⁶ Tamo bei a wauosim ingi yagwas di ingi meliamqa a osim uyqas. Deqa tamo lanaj bei a namoqna bosim ingi uyqasai. ⁷ O Timoti, ijo anjam e ni mermeqnum qaji endi ni qusim ino areqaloq di singilatime. Yimqa Tamo Koba a na powo emimqa ni ijo anjam kalil endi geregere poimqas.

⁸⁻⁹ Ni gaigai Yesus Kristus qa are qaloqne. A moisiq olo subq na tigelej. A Mandor Koba Devit aqa moma. E aqa anjam bole palontoqnsim laqnam jeu tamo nanngi na e tamo uge bul nuboqnsib gulbe koba eboqneb. Deqa nanngi na e ojsib tonto talq endi waibeb unum. Ariya nanngi Qotei aqa anjam getentqa keresai. ¹⁰ E tamo ungasari Qotei na giltnjrej qaji nanngi qa are qaloqnsim gulbe kalil qoboiyeqnum. E degyeqnum. Di kiyaga? Qotei na nanngi elenamqa nanngi Kristus Yesus aqa ñam na nambile osib a ombla so bole gaigai sqajqa deqa.

¹¹ Qotei aqa anjam bei unu. Anjam di gisan sai. Anjam di bole. Deqa iga gago areqaloq di singilatqa kere. Anjam agiende.

“Iga Yesus ombla moiyoqbullem deqa iga a ombla olo nambile gaigai sqom.

¹² Iga gulbe kalil qoboiyoqnsim singila na tigelesqom di mondon iga Yesus ombla mandor kokba sqom.

Iga a qoreiyqom di a na kamba iga qoreigwas.

¹³ Iga aqa anjam dauryqa marsimqa olo dauryqa uratqom di Yesus a segi aqa anjam uratqa keresai. A dauryoqnsim sqas.”

Pol na Timoti minjej, “Ni Qotei aqa wau tamo bole soqne”

¹⁴ O Timoti, Kristen nanngi ijo anjam deqa are walnjraim deqa ni na gaigai minjroqne. Osim Qotei aqa namgalaq di nanngi endegsim minjroqne, “Ningi anjam qudei qa lanja lanja njirinoqnaib. Osib ñam qudei qa anjam na qotoqnaib. Anjam dena ningi aqaryaingwa keresai. Ningi anjam di qusib dauryqab di nungo areqalo niñaqesqas.”

¹⁵ O Timoti, ni Qotei aqa wau tamo boledamu sosimqa aqa anjam bole geregere palontoqngajqa singilaoqne. Yim Qotei a ino wau kalil qa tulan arearetoqngas. Deqa ni aqa namgalaq di jemaimqasai. ¹⁶ Tamo qudei nanngi anjam uge lanja lanja mareleneqnu deqa ni nanngo anjam di qoreiye. Nanngo anjam di tulan ugedamu. Anjam dena tamo ungasari nanngi are prugttnjroqnm nanngi Qotei aqa kumbra torei uratoqngab. ¹⁷ Anjam di yu uge bulosim tulan kobaqujaosim tamo ungasari nanngi ugeugeinjroqngas. Tamo aiyel anjam uge deqaji mareqnu agi Himeneus Filetus wo. ¹⁸ Nanngi aiyel anjam bole qa gam uratosib gisan anjam endegsib mareqnu, “Tamo ungasari kalil nanngi nami subq na tigeleb koboej. Deqa nanngi olo bunuqna subq na tigelqasai.” O Timoti, gisan anjam

dena tamo ungasari qudei nami Yesus qa nanjo areqalo singilateb qaji nanjo areqalo olo niñaqyetrjreanu.

¹⁹ Qotei aqa segi tamo ungasari nanji tal ai bulosib singila na tigelejunub. Tal aiq di Qotei aqa anjam endegsib nenngrenyeb unu, “Tamo Koba a aqa segi tamo ungasari nanji qa qalie bole.” Anjam bei dego tal aiq di nenngrenyeb unu, “Tamo kalil Tamo Koba aqa ñam ejunub qaji nanji kumbra uge uge qoreiyebe.”

²⁰ E yawo anjam bei mermqai. Tal kobaquja bei miligiq di tabir qudei gol na ti silva na ti gereiyeb. Tabir qudei ñamtañ na gereiyeb. Tabir qudei jagi na gereiyeb. Tabir qudei wau bole qa gereiyosib olo tabir qudei wau kiñilala qa gereiyeb. ²¹ Deqa tamo bei a kumbra uge kalil uratosim Qotei aqa ñamgalaq di une saiqoji sqas di a tabir wau bole qa gereiyeb qaji di bul sqas. Deqa a ñam bole osim Qotei aqa segi kumbra boleq di sosim Gate Koba Yesus geregere wauetoqnqas. A wau bole kalil yoqnqajqa tulañ kere na sqas.

²² Deqa Timoti, areqalo uge uge angro wala nanji dauryeqnub qaji di ni na qoreiye. Osim ni kumbra bole yoqnqajqa wauoqnsim Qotei qa ino areqalo singilatoqnsim tamo ungasari nanji qalaqalainjroqnsim lawo na soqne. Tamo ungasari are bole ti sosib Tamo Koba aqa ñam na pailyeqnub qaji nanji ni ombla kumbra kalil di yoqniy. ²³ Tamo ungasari areqalo bole ti sosai qaji nanji nanari anjam laña laña mareleneqnub deqa ni nanjo anjam di quoqnaim. Ni qalie, anjam dena qoto ti ñirin ti tigelteqnu. ²⁴ Tamo Koba aqa wau tamo nanji anjam na qotoqnsib ñiriñoqnaib. Nanji na tamo ungasari kalil nanji kumbra bole bole enjroqnsib Qotei aqa anjam plaltosib minjroqnebe. Tamo qudei na nanji gulbe enjribqa nanji deqa ñiriñaib. Nanji kamba olo kumbra lawo nanji osornjroqnebe. ²⁵ Nanji lawo na Qotei aqa anjam gotranjo qaji tamo nanjo areqalo olo gereiyetrjroqnebe. Yim Qotei na nanjo are bulyetnjrimqa nanji aqa anjam bole poinjrim dauryqab. ²⁶ Nami Satan a tamo nanji di singila na ojesonaqa nanji aqa anjam dauryoqnebe. Deqa Qotei aqa wau tamo nanji lawo na nanji tingitnjribqa nanji Qotei aqa anjam bole qa poinjrim olo areqalo bole osib Satan aqa banq dena jaraiyosib sawa boleq di sqab.

3

Dinjo bati jojomoqnmqa tamo nanji kumbra uge uge yoqnqab

¹ O Timoti, ni endegsi poimem. Mondoñ dinjo bati jojomoqnmqa gulbe gargekoba mandamq endi brantelenqab. ² Tamo nanji kumbra uge uge endeqaji yoqnqab. Nanji nanjo segi jexamu qa tulañ areboleboleinjroqnqas. Nanji silali koba oqajqa are prugn-jroqnqas. Nanji nanjo segi ñam soqtoqnsib diqoqnsib ñirin anjam koba maroqnsib tamo nanji misilinjroqnqab. Nanji nanjo ai abu nanjo anjam gotranjoqnqab. Tamo qudei na nanji aqaryainjroqnsibqa nanji kamba olo nanji qa are boleinjroqnqasai. Nanji Qotei aqa kumbra bole kalil qoreiyoqnqab. ³ Nanji qalaqalaiyo kumbra dauryqa uratoqnqab. Nanji ñiriñoqnsib jeu atoqnsib olo jeu turyoqnqasai. Nanji yomu anjam gargekoba maroqnsib nanjo segi jexamu taqatqajqa asginjroqnqas. Nanji laña laña qotoqnsibqa tamo nanji ñumoqnsib kumbra bole jeutoqnqab. ⁴ Nanji tamo qudei nanji ugeugeinjroqnqab. Nanji urur kumbra uge uge yoqnqab. Nanji kumbra di yqajqa ulaoqnqasai. Nanji nanjo segi ñam soqtoqnsib mandam qa inji inji qa tulañ areboleboleinjroqnqas. Nanji Qotei qa yala arearetnjroqnqasai. ⁵ Nanji laña babañ na Qotei aqa kumbra bole dauryobuloqnsib sqab. Kumbra bole aqa singila nanji yala poinjrqasai. O Timoti, tamo deqaji brantoqnsibqa ni na nanji beternjraim. Torei uratnjrsim isaq gile.

⁶ Tamo deqaji nanji kumbra uge endegyeqnub. Nanji unja qudei nango tal miligiq giloqnsib nanji walawalainjroqnsib areqalo titetnjreanu. Unja nanji di areqalo bole ti sosai. Nanji une gargekoba yeqnab nanjo une dena nanji singila na ojeqnaqa nanji kumbra uge uge yqajqa are prugnjreanu. ⁷ Unja nanji di gaigai qalie oqajqa are

qaloqnsib ariya nanği anjam bole aqa utru poinjrqa keresaiinjreqnu. ⁸ Gisañ tamo nanği di Qotei qa nanço areqalo singilatosaieqñub. Nanço areqalo tulañ niñaqejunu. Nami Janes Jambres wo nanği aiyel Moses jeutoqñeb dego kere gisañ tamo nanği na Qotei aqa anjam bole jeuteqñub. ⁹ Ariya nanço kumbra di tulañ kobaqasai. Nami Janes Jambres wo nanği aiyel kumbra deqaji yeqñabqa tamo unğasari kalil nanği unoqñsib maroqñeb, “Nanço kumbra di nanari.” Dego kere gisañ tamo nanği kumbra uge uge yoqñibqa tamo unğasari kalil nanği unoqñsib maroqñqab, “Nanço kumbra di nanari.”

Pol na Timoti minjej, “Ni Qotei aqa anjam singila na ojesoqne”

¹⁰ O Timoti, ni nami e ombla soqñem deqa ijo anjam kalil e na plaltoqñem qaji di ni qalie. Ijo walwel ti ijo kumbra ti di ni qalie bole. E Qotei qa ijo areqalo singilatoqñsim ijo are miligi dego gaigai singilatoqñsim waukobaoqñem. Osim tamo unğasari nanği qalaqalainjroqñsim singila na tigeloqñsim gulbe qoboioqñem. Di ni qalie bole. ¹¹ Antiok qure ti Aikoniam qure ti Listra qure ti dia jeu tamo nanği na e kumbra uge uge ebeqñabqa e jaqatiñ koba oqñem. Qure qureq di kumbra uge kalil e qa brantoqñej qaji di ni qalie. Ariya bati deqa Tamo Koba a na e aqaryaiboqñsiqa gulbe kalilq dena e oqñsiq taqal atoqñej. Deqa bini e bole unum. ¹² Ni qalie, jeu tamo nanği na tamo unğasari kalil Kristus Yesus beteryesosib Qotei aqa kumbra dauryqa singilaeqñub qaji nanği ugeugeinjroqñqab. ¹³ Tamo uge uge nanği ti gisañ tamo nanği ti tulañ ugeoqñqab. Ugeoqñsib gisañ anjam gargekoba maroqñib Satan na kamba dego nanği olo gisa gisañjroqñqas. Yim nanço kumbra di tulañ ugedamuqas.

¹⁴ Ariya Timoti, anjam iga nami ni mermonam qusim ino areqaloq di singilatam qaji di ni olo singila na ojesoqne. Ni iga qa bole qalieonum deqa ni degyoqne. ¹⁵ Nami ni angro kiñala sosimqa ni Qotei aqa anjam nengrenq di so qaji di qalieosim bosim agi qalieosim unum. Anjam dena ni powo bole emonaqa ni Kristus Yesus qa ino areqalo singilatonamqa Qotei na ni padalo sawaq dena ej. ¹⁶ Qotei aqa anjam kalil nengrenq di so qaji di Mondor a segi na babtej. Anjam dena iga aqaryaigoqñsiqa gam bole osorgoqñsiqa gago areqalo tingitetgeqnu. Osiqa gago walwel gereiyetgoqñsiqa iga kumbra bole dauryqajqa singilatgeqnu. ¹⁷ Deqa anjam dena Qotei aqa tamo unğasari nanği keretnjreqnaqa nanği kumbra bole kalil yoqñsib wau bole bole ojeqñub.

4

Pol na Timoti minjej, “Ni Yesus aqa anjam palontqajqa tulañ singilaoqne”

¹ Qotei aqa Niri Kristus Yesus wo nanço ñamgalaq di e ni singila na endegsi mermqai. Mondon Yesus a lañ qureq na brantosim tamo unğasari kalil ñambile so qaji nanği ti nami moreñeb qaji nanği ti peginjraqas. Osim a bati gaigai Mandor Koba sqas. ² Deqa ni Yesus aqa anjam palontoqne. Tamo unğasari nanği ino anjam quqwa arearetnjroqñqas kiyo asginjroqñqas kiyo di unğum. Ni na nanği tingitnjroqñsim dalnjroqñsim are tigeltetnjroqne. Ni asgimaiq. ³ O Timoti, ni que. Bunuqna tamo gargekoba nanği Qotei aqa anjam quqwa asginjroqñimqa olo anjam utru bei bei quqwajqa are prugnjroqñqas. Osib nanço segi areqalo dauryosib anjam plalto tamo qudei nanği metnjroqñib bosib gisañ anjam minjroqñib qusib arearetnjroqñqas. ⁴ Deqa nanği anjam bole quqwa uratosib laña sa anjam quqwajqa dab atoqñqab. ⁵ Ariya Timoti, ni kumbra degyaim. Ni gaigai areqalo bole na sosimqa gulbe ti jaqatiñ ti qoboioqne. Osim ni na Yesus aqa anjam bole tamo unğasari nanği minjre minjre laqne. Ni nanği aqaryainjrqaqajqa wau ti unum deqa ni wau di keretosim yoqne.

Pol a moiqa bati jojomej

⁶ Ni qalie, jeu tamo nanği na e lubsib moiyoqbqa bati jojomqo. Israel nanği wain bilentoqñsib Qotei atraiyeqñub dego kere e moisiyqa ijo leñ aiqas qaji dena Qotei atraiyobulqai. ⁷ Tamo nanği gurguroqñsib bubuñeqñub dego kere e nami singila na

ururosim Yesus dauryoqnem agi bini e degyeqnum. E ijo wau kalil kobotonum. E Qotei qa ijo areqalo singilatoqnem di e uratosaiqnem. Agi bini e ijo areqalo di singila na ojejunum. ⁸ Tamo nanği gurguroqnsib bubuñeqnub di nanği awai oqajqa. Ijo awai bole agi Qotei a lañ qureq di atej unu. E awai di oqajqa tariñoqnsim unum. Ijo awai agiende. Mondonj Tamo Koba a na e tamo bole une saiçoji qa merbqas. Di ijo awai bole. Tamo Koba a kumbra bole tiñtiñ na tamo unğasari nanği peginjrqas. Peginjrqas bati deqa a awai bole di e ebqas. A e segi awai ebqasai. Tamo kalil Yesus a lañ goge na brantim unqajqa deqa areboleboleinjreqnu qaji nanği dego awai bole enjrqas.

Pol na Timoti minjej, “Ni ijoq urur au”

⁹ O Timoti, ni ijoq urur au. ¹⁰ Ni que. Demas a mandam endeqa kumbra qa tulañ areareteqnu. Deqa a na e uratbosiqas Tesalonaika qureq gilej. Kresens a Galesia sawaq gilej. Taitus a Dalmesia sawaq gilej. ¹¹ Aqo Luk wo segi unum. Deqa ni Mak osimqa endeq boiy. Mak a tamo bole. A na e aqaryaiboqnsiqas wau bole yeqnu. ¹² Tikikus agi e na qarinyonam Efesus qureq aiyej.

¹³ Ni ijoq bqa osimqa ijo gara jugo Troas qureq di uratem qaji di osim osau. Agi Karpus aqa talq di uratem unu. Ijo buk qudei dego osau. Ariya ijo pepa lulumo qudei wagme nanço jegara na gereiyo qaji di dego osim osbetbe. Ni are walmaiq.

¹⁴ Bras na inçi inçi gereiyo tamo aqa ñam Aleksander a na e ugeugeiboqnej. Deqa mondonj Tamo Koba a na kamba Aleksander ñolawotqas. ¹⁵ Aleksander a nami iga jeutgoqnsiqas gago anjam tulañ ugeugeiyoqnej. Deqa ni a qa geregere ñam atoqne.

¹⁶ Jeu tamo nanği nami e ojsib anjam pegiyo talq di tigeltbeb bati deqa tamo bei na e taqbosai. Tamo kalil nanği e uratbosib jaraiyeb. Deqa e Qotei endegsi pailyem, “O Abu, ni nanço une deqa olo kambatnjraime.” E degsi Qotei pailyem. ¹⁷ Ariya Tamo Koba Yesus a segi na e taqbosiqas singila ebej deqa e anjam pegiyo talq di tigelosim Yesus aqa anjam bole mareqnamqa sawa bei bei qaji nanği quoqneb. Qotei na e aqaryaibosiqas bañ juwanj nanço medabuq na e osiq taqal waibej. ¹⁸ Deqa e endegsi qalieonum. Jeu tamo nanği boqnsib kumbra uge uge ebqa maroqnib Qotei na e aqaryaiboqnsim nanço bañq dena e oqnsim taqal waiboqnqas. Osim bunuqna a na e lañ qureq osi oqsim dia e taqatbosim ijo Mandor Koba sqas. Deqa iga bati gaigai aqa ñam soqtoqnqom. Bole.

¹⁹ O Timoti, ni na ijo kaiye anjam endi osim tamo nanği Onesiforus aqa talq di unub qaji nanği ti Prisila Akwila wo nanği koba na minjrime. ²⁰ Erastus a Korin qureq di unu. Trofimus a Miletus qureq di ma ti sonaq e na uratem unu. ²¹ Ni ijoq urur boqujat. Ni tariñoqnim ulili bati bo uge.

Yubulus na Pudens na Linus na Klodia na nanği qolqe Kristen tamo kalil nanği ti koba na kaiye anjam endi inoq qarinyonub.

²² Tamo Koba a na ino qununj geregere taqateme. Osim ningi kalil qa are boleiyeme. Bole.

TAITUS

¹ E Pol. E Qotei aqa wau tamo. Yesus Kristus na e qarınbej deqa e aqa anjam mare mare laqnum. Tamo ungasari Qotei na gıltnjrej qaji nanđi aqa anjam minjroqnitqa qusib Yesus qa nanđo areqalo sıngilatqajqa deqa qarınbej. E na nanđi aqaryainjritqa nanđi Qotei aqa anjam geregere qaliesib aqa kumbra dauryqajqa deqa ti qarınbej. Qotei aqa anjam di gisañ sai. Di anjam bole. ² E na nanđi aqaryainjritqa nanđi ñambile gaigai sqajqa deqa e waueqnum. Nanđi ñambile di oqajqa tarınoqnsib unub. Tulañ nami Qotei a inđi inđi kalil atosaisosıqa a na ñambile di ıga egwajqa marej. A bole marej. A gisañosaieqnu. ³ Bati kereonaqa a na aqa anjam maro tamo nanđi wau enjrej. Kumbra dena a na aqa segi anjam babtej. A na e dego wau ebej deqa e aqa anjam mare mare laqnum. Anjam dena a na ıga padalo sawaq na elenjej.

⁴ O Taitus, e anjam endi nenđrenjyosim inoq qarınyonum. Aqo ombla Kristen tamo ungasari kalil nanđi koba na areqalo qujaitosim Yesus qa gago areqalo sıngilateqnum. Deqa ni ıjo anđro bole bul. Gago Abu Qotei wo Kristus Yesus ađi ıga elenjej qaji wo nanđi aiyel ni qa are boleinjrimqa ni lawo na soqnime.

Pol na Taitus minjrej, “Ni na Kristen nanđo gate atelenj”

⁵ O Taitus, e ni Krit nuiq di uratmem unum. Krit nuiq di Qotei aqa wau koboosai unu. Deqa ni na wau di kobotosim qure segi segiq di Kristen nanđo gate atelenj. Ađi e nami wau deqa ni mermem. ⁶ Deqa ni unime. Ni tamo bei a Kristen nanđo gate atqa osimqa a peleyosim aqa kumbra kalil unsim di ni a gate ate. Tamo di a tamo ungasari kalil nanđo ñamgalaq di une saıqoji soqneme. A uña aiyeltaıq. Aqa anđro nanđi Yesus qa nanđo areqalo sıngilatosib soqnebe. Nanđi kumbra uge uge yoqnaib. Nanđi diqoqnsib nanđo ai abu nanđo anjam gotranjyoqnaib. ⁷ Ni qalie, Kristen nanđo gate nanđi Qotei aqa wau taqateqnum. Deqa ni tamo bei a gate atqa osimqa ni aqa kumbra endeqaji unsim a gate ate. A tamo ungasari kalil nanđo ñamgalaq di une saıqoji unu. A aqa segi ñam soqtosaieqnu. A Kristen tamo ungasari nanđi ñirin na taqatnjrosaietnu. A urur minjin oqetosaieqnu. A ya uge uyoqnsiq nanariosaieqnu. A qoto ani tamo sai. A silali koba oqñajqa tulañ arearetosaieqnu. ⁸ Tamo lanaj nanđi aqa meq beqñabqa oqnsiq geregereinjreqnu. A kumbra bole bole dauryqajqa are qaloqnsiq areqalo bole ti unu. A kumbra tinđin ti Qotei aqa segi kumbra bole ti di dauryqajqa tulañ areareteqnu. A aqa segi so geregere taqateqnu. ⁹ A Yesus aqa anjam bole ıga plalteqnum qaji di sıngila na ojeqnu. Deqa a anjam di geregere palontoqnsiq Kristen nanđo are tigeltetnjreqnu. Tamo qudei nanđi anjam di gotranjyeqñab a na nanđi tingitnjroqnsiq dalnjreqnu.

Krit nuiq di tamo gargekoba nanđi gisañeqnub

¹⁰ O Taitus, Krit nuiq di anjam gotranjyo qaji tamo gargekoba unub. Tamo nanđi di anjam lanja lanja maroqnsib tamo ungasari nanđi gisa gisañnjreqnub. Tamo nanđi di Juda tamo. Deqa nanđi na tamo muluñ breinjrqajqa tulañ sıngilaeqñub. ¹¹ Nanđi na Kristen nanđo silali yainjrqa are qaloqnsib anjam uge uge ıga marqajqa getento qaji di plaltoqnsib minjreqnub. Nanđi degyeqñub deqa nanđi na Kristen qudei nanđo anđro ti nanđo was nanđi ti areqalo ugetetnjreqñabqa nanđi Qotei aqa gam bole olo urateqñub. Deqa Taitus, ni na tamo uge deqaji nanđo medabu getentosim saidnjre. ¹² Nami Krit nuiq di qalie tamo bei a anjam endegsi marej, “Krit tamo kalil nanđi gisañ ani. Nanđi tamo uge. Nanđi wagme juwan bul. Nanđi qunjan bolet. Nanđi wauqa asgim ani.” ¹³ O Taitus, aqa anjam di bole. Deqa ni sıngila na tamo uge uge nanđi tingitnjroqne. Yimqa nanđi Yesus qa nanđo areqalo geregere sıngilatqab. ¹⁴ Osib nanđi Juda nanđo gisañ anjam ti tamo nanđi Qotei aqa anjam bole qoreiyeqñub qaji nanđo dal anjam ti quqwa uratqab.

¹⁵ Tamo ungasari Qotei aqa n̄angalaq di jiga saiqoji unub qaji nan̄gi qalie, in̄gi uyo kalil jiga saiqoji unu. Deqa nan̄gi oqnsib uyeq̄nub. Ariya tamo ungasari kumbra jigat dauryoqnsib Yesus qa nan̄go areqalo singilatosaieq̄nub qaji nan̄gi torei jiga ti. Deqa nan̄gi mareq̄nub, “In̄gi in̄gi kalil jigat.” Nan̄go areqalo ti nan̄go are miligi ti tulan̄ jigat. ¹⁶ Nan̄gi segi mareq̄nub, “Iga Qotei qa qalie bole.” Di gisañ. Nan̄gi kumbra uge uge yeq̄nub dena iga poigeq̄nu, nan̄gi Qotei qoreiyeq̄nub. Deqa Qotei na nan̄gi torei walin̄jreq̄nu. Nan̄gi Qotei aqa anjam gotrañyo qaji tamo unub. Nan̄gi kumbra bole bei dauryqa keresai bole sai.

2

Tamo qeli nan̄gi kumbra bole bole yoq̄nebe

¹ O Taitus, ni Qotei aqa anjam bole plaltoq̄ne. ² Ni na tamo qeli nan̄gi anjam endegsim minjroq̄ne, “Nin̄gi nun̄go so geregere taq̄atiy. Osib areqalo bole ti sosib kumbra bole bole yoq̄niy. Nin̄gi Qotei aqa anjam bole geregere qalieosib qalaqalayo kumbra yoq̄nsib gulbe kalil qoboioq̄nsib singila na tigelesoq̄niy.” O Taitus, ni na tamo qeli nan̄gi anjam degsim minjroq̄ne.

³ Ni na un̄a qeli nan̄gi anjam endegsim minjroq̄ne, “Kumbra bole kalil Qotei a areareteq̄nu qaji di nin̄gi dauryosib soq̄niy. Nin̄gi yomuoq̄naib. Wain uyoq̄nsib nanarioq̄naib. Nin̄gi na Kristen nan̄gi kumbra bole osornjroq̄niy. ⁴⁻⁵ Osib un̄a meli nan̄gi daln̄jribqa nan̄gi kumbra endegsib yoq̄nebe. Nan̄gi nan̄go tamo ti nan̄go an̄gro ti qalaqalainjroq̄nebe. Nan̄gi areqalo bole na walwelosib Qotei aqa n̄angalaq di une saiqoji soq̄nebe. Nan̄gi Kristen nan̄gi gereinjroq̄nebe. Nan̄gi nan̄go tal geregere taq̄atosib nan̄go tamo nan̄go anjam dauryoq̄nebe. Nan̄gi kumbra bole degyoq̄nibqa nan̄go tamo nan̄gi na un̄jrsibqa Qotei bin̄jyosib aqa anjam yomuiyqa uratq̄ab.” O Taitus, ni na un̄a qeli nan̄gi anjam degsim minjroq̄nime.

Pol na Taitus min̄jej, “Ni kumbra bole yoq̄nim an̄gro meli nan̄gi unsib dauryq̄ab”

⁶ Ariya ni na an̄gro meli nan̄gi dego are tigeltetnjroq̄nimqa nan̄gi areqalo bole na walweloq̄nebe. ⁷ O Taitus, ni kumbra bei yqa osimqa kumbra bole segi yoq̄ne. Yimqa an̄gro meli nan̄gi ino kumbra di unoq̄nsib dauryoq̄nq̄ab. Ariya ni gisañ anjam maroq̄naim. Ni anjam palontqa osimqa anjam bole segi palontoq̄ne. Alan̄ anjam koba maroq̄naim. Diqoq̄naim. Areqalo bole ti sosim kumbra bole bole yoq̄ne. ⁸ Ni anjam bole segi palontoq̄nimqa tamo nan̄gi ino anjam di uge qa marqa keresai. Deqa jeu tamo nan̄gi na iga yomuigwa keresaiin̄jrimqa nan̄gi jemainjrq̄as.

Kan̄gal tamo nan̄gi gaigai nan̄go wau qa gate nan̄go sorgomq di soq̄nebe

⁹ O Taitus, ni na kan̄gal tamo nan̄gi anjam endegsim minjroq̄ne, “Nin̄gi gaigai nun̄go wau qa gate nan̄go sorgomq di sosibqa wau bole bole nan̄gi arearetnjreq̄nu qaji di yoq̄niy. Nin̄gi nan̄go medabu ojoq̄naib. ¹⁰ Osib nan̄go in̄gi bei bajin̄aib. Nin̄gi nan̄go anjam geregere dauryosib nan̄gi kumbra bole bole enjroq̄niy. Yimqa nan̄gi nun̄go kumbra deqa tulan̄ arebolebolein̄jrq̄as. Nin̄gi kumbra bole kalil yoq̄nibqa nun̄go wau qa gate nan̄gi unoq̄nsib Qotei agi iga elen̄ej qaji aqa anjam tulan̄ bin̄jyoq̄nsib maroq̄nq̄ab, ‘Di anjam bolequja.’” O Taitus, ni na kan̄gal tamo nan̄gi anjam degsim minjroq̄ne.

Iga Yesus bqajqa bati qa tarin̄joq̄nq̄om

¹¹ Iga qalie, Qotei a iga qa are boleiyeq̄nu. Aqa kumbra di a na boleq̄ atsiq̄ iga osorgej. Deqa a na tamo ungasari kalil nan̄gi padalo sawaq̄ dena elen̄qa kere. ¹² Qotei a iga qa are boleiyeq̄nu aqa kumbra dena iga endegsi osorgeq̄nu, iga Qotei qoreiyq̄ajqa kumbra ti mandam qaji areqalo uge uge ti torei uratekritq̄om. Osim iga mandam tamo ungasari nan̄go ambleq̄ di sosimqa areqalo bole na ti kumbra bole na ti Qotei aqa kumbra na ti walweloq̄nq̄om. ¹³ Walweloq̄nsim in̄gi bole bole iga mondon̄ oq̄om qaji di oq̄ajqa

tariñoqnqom. Yesus Kristus a segi Qotei. A singila koba ti unu. A na iga elenjej. Mondon a wala bole ti rian koba ti osim lan qureq na bqas. Iga di unqajqa tariñoqnqom. ¹⁴ Yesus a gago uneq na iga awaigosim iga aqa segi tamo ungasari tintin sqajqa deqa marsiq aqa segi nambile uratosiq iga qa moiyej. Deqa iga gaigai kumbra bole dauryqajqa singilaoqnqom.

¹⁵ O Taitus, ni gaigai Kristen tamo ungasari nanqi anjam di minjroqnmqa nanqi quonsib dauryoqnqab. Ni na tamo ungasari anjam gotranyeqnu qaji nanqi tingitnjroqnsim dalnjroqne. Tamo bei na ino anjam di uge qa maraiq.

3

Qotei a iga qa are boleiyosiq kumbra boledamu egej

¹ O Taitus, ni na Kristen tamo ungasari nanqi anjam endegsim minjroqne, “Ningi na mandor nanqi ti sawa taqato qaji tamo kokba ti nanjo sorgomq di sosibqa nanjo anjam dauryoqniy. Osib gaigai wau bole yqajqa are qaloqniy. ² Ningi tamo qudei nanqi misilin anjam minjroqnaib. Osib anjam na qotoqnaib. Gaigai lawo na sosib tamo ungasari kalil nanqi kumbra bole osornjroqniy.” O Taitus, ni na Kristen tamo ungasari nanqi anjam degsim minjroqne.

³ Ni qalie, iga dego nami areqalo uge ti sosimqa Qotei aqa anjam gotranjoqnm. Bati deqa Satan na iga gisa gisanqeqaqa iga Qotei aqa gam bole dauryqa uratoqnsim kumbra uge uge dauryqajqa are pruggeqnaqa gago segi jeamu qa tulan areboleboleigoqnej. Kumbra dena iga singila na taqatgesoqnej. Deqa iga minjin ti are uge ti sosim walweloqnm. Tamo qudei na iga jeutgeqnaqqa iga kamba dego nanqi jeutnjroqnm.

⁴ Ariya bati di Qotei agi iga elenjej qaji a na iga tulan qalaqalaigosiqqa iga qa are boleiyosiq kumbra boledamu egej. Aqa kumbra di a segi na boleq atej. ⁵ Osiqa iga elenjej. Gago segi wau bole bole iga yoqnm qaji a deqa osiq iga elenosai. A iga qa dulosiqqa iga lanja elenjej awai saiqoji. Osiqa gago are miligi yansetgosiqqa aqa Mondor Bole egsiqqa iga angro bunuj bul nambabtgej. ⁶ Yesus Kristus agi iga elenjej qaji aqa wau na Qotei na aqa Mondor Bole qarinyonaqa gago are miligiq aiyej. ⁷ Yesus a iga qa are boleiyej deqa iga Qotei aqa nangalaq di tamo bole une saiqoji unum. Deqa mondon iga nambile gaigai sqom. Iga nambile di oqajqa tariñoqnsim unum. ⁸ Qotei aqa anjam di tulan boledamu. Deqa iga anjam di gago areqaloq di singilatqom.

O Taitus, ni Qotei aqa anjam di singila na palontoqnmqa tamo ungasari Qotei qa nanjo areqalo singilateqnu qaji nanqi quonsib kumbra bole bole yoqnqab. Anjam dena tamo ungasari nanqi aqaryainjreanu. ⁹ Tamo qudei nanqi lanja lanja njirinoqnsib nanari anjam maroqnsib laqnu. Nanqi Moses aqa dal anjam qa ti nanjo moma nanjo nam qa ti anjam na qoteqnu. Nanqi anjam di marqajqa tulan arearetnjreanu. Iga qalie, anjam dena iga aqaryaigwa keresai. Deqa Taitus, ni tamo deqaji nanjo anjam di quetnjraim. Torei urat.

¹⁰ Tamo bei na Kristen tamo ungasari nanjo areqalo ugetetnjrsim nanqi pupoinjrimqa ni na tamo di minjimqa aqa kumbra di uratem. A ni quetmosaiamqa olo minje. Minjimqa olo quetmosaiamqa ni a uratosim torei qoreiye. ¹¹ Ni qalie, tamo deqaji nanqi Qotei aqa gam torei urateqnu. Nanqi une yo qaji tamo unub. Nanjo une dena nanqi osornjreanu, nanqi tamo uge.

Pol na Taitus minjej, “Ni urur bosim e itbe”

¹² Ariya Taitus, ni que. E na Artemas kiyo Tikikus kiyo qarinyitqa a inoq gilqas. Gilsim mermimqa ni urur bosim Nikopolis qureq di e itbe. Yuwal ugeo bati qa e dia sqai. Soqnit ni bosim dia e itbe. ¹³ Apolos wo dal anjam qalie tamo Senas wo nanqi aiyel ino qure uratosib walwelqa laqnaqqa ni na aqaryainjrimqa nanqi gamq di ingi bei qa truquqasai.

¹⁴ Ni na Kristen nan̄gi anjam plaltosim minjroq̄nim̄qa nan̄gi wau bole yoq̄n̄q̄aj̄qa geregere q̄alieosib tamo q̄udei in̄gi in̄gi qa truq̄ueq̄nub q̄aji nan̄gi aq̄aryainjroq̄nebe. Nan̄gi lāna sosib wau bole bole yosaio uge.

¹⁵ Kristen kalil e koba na endi unum q̄aji nan̄gi na ni kaiyeimonub. Deqa ni na kamba tamo un̄gasari iga tulān q̄alaq̄alaigeq̄nub q̄aji nan̄gi gago kaiye anjam endi minjrime. Tamo un̄gasari nan̄gi di iga koba na Yesus qa gago areq̄alo sīngilateq̄num.

O ijo was, Qotei a nīngi kalil qa are boleiyeme. Bole.

FILEMON

¹ O Filemon, e Pol. E Kristus Yesus aqa wau tamo. E aqa anjam mare mare laqnem deqa jeu tamo nanji na e ojsib tonto talq endi waibeb unum. Aqo gago was Timoti wo anjam endi nenngrenyosim inoq qarinyonum. Ni gago Kristen was bole. Ni iga koba na wau qujai. ² Aqo aiyel anjam endi ni qa ti gago jaja Apia qa ti Arkipus qa ti Kristen tamo ungasari kalil ino talq di loueqnub qaji nanji qa ti qarinyonum. Arkipus a iga koba na qoto tamo bulosim Qotei aqa wau ojeqnum.

³ Gago Abu Qotei wo Tamo Koba Yesus Kristus wo nanji aiyel ninji qa are boleinjrimqa ninji lawo na soqniy.

Filemon a kumbra tulan boledamu yoqnej deqa Pol a areboleboleiyoqnej

⁴ E gaigai ijo Qotei binjiyoqnsim ni qa pailyeqnum. ⁵ E ni qa anjam endegsi queqnum, ni na Tamo Koba Yesus tulan qalaqalaiyoqnsim a qa ino areqalo singilateqnum. Osim ni na Qotei aqa segi tamo ungasari kalil nanji dego qalaqalainjreqnum. ⁶ Ni iga ti beterosim koba na Yesus qa gago areqalo singilateqnum deqa e endegsi Qotei pailyeqnum, “O Abu, ni na Filemon iga ti aqaryaigimqa iga powo bole osim inji bole bole Kristus a iga egeqnu qaji di geregere poigwas.” ⁷ Od, was, e qalieonum, ni na Qotei aqa segi tamo ungasari kalil nanji qalaqalainjroqnsim nanjo are tulan singilatetnjreqnum. Ino kumbra dena ijo are latetbeqnaqa e areboleboleibeqnu.

Pol na Filemon minjej, “Ni na Onesimus qalaqalaiyime”

⁸ O Filemon, e qalieonum, ino kumbra kalil bole. Deqa e ni kumbra bei yqajqa mermitqa ni ijo anjam daurye. E Kristus aqa ñam na ni singila na mermqa kere. ⁹ Ariya e ni tulan singila na mermqasai. Aqo ombla qalaqalaiyo kumbra dauryeqnum deqa e ni lawo na mermqai. E Pol. E Kristus Yesus aqa wau tamo. E aqa anjam mare mare laqnem deqa jeu tamo nanji na e ojsib tonto talq endi waibeb unum. ¹⁰ E tonto talq endi sonamqa ino kanqal tamo Onesimus a ni uratmosiq ulanjosiq Rom qure endeq bosiq e itbej. E itbonaqa e Yesus aqa anjam minjnamqa a are bulyosiq Yesus qa aqa areqalo singilatej. Deqa bini a ijo angro bul unu. Deqa e ni mermqai, ni a kumbra bole osoryime. ¹¹ A nami kanqal tamo bolesai soqnej deqa a ni qa wau bole yosaiyoqnej. Ariya bini a kanqal tamo bolequja unu deqa a ni qa wau bole yoqnaqa kere. A e qa dego wau bole yoqnaqa kere.

¹² Ariya endego e Onesimus qarinyonum a inoq olo bqo. Deqa e a qa are ugeibqo. Di kiyaaqa? E a tulan qalaqalaiyeqnum deqa. ¹³ E Yesus aqa anjam bole qa waueqnum deqa e tonto talq endi unum. Ariya ijo are koba endegsi unu. E Onesimus olo osiy a e ombla tonto talq endi sosim a na e aqaryaiboqnaqas. A ino kanqal tamo unu deqa a na e aqaryaibqas di ni na dego e aqaryaibqam. ¹⁴ Ariya e Onesimus qarinyonum inoq olo bqo. E endegsi are qalonum. Ni na e aqaryaibqa are soqnim ni ino segi areqalo na e odbosim Onesimus olo ijoq qarinye. E singila na ni mermqasai.

¹⁵ Bole, Onesimus a bati truquyala ni uratmej. E are qalonum, Qotei a segi na gam gereiyonaqa Onesimus a ni uratmej. Di kiyaaqa? Ni na a olo osim ninji ombla bati gaigai sqajqa deqa. ¹⁶ Onesimus a ino kanqal tamo segi sai. A ino Kristen was bole. A ijo Kristen was dego. Deqa e a tulan qalaqalaiyeqnum. A ino kanqal tamo bolequja. A ni ombla Tamo Koba beteryejunub. Deqa e qalieonum, ni a olo tulan qalaqalaiyoqnaqam.

¹⁷ Ni e ombla Yesus aqa wau tamo unum edegosim Onesimus osim geregereiyoqne. Ni e osim geregereibeqnum dego kere. ¹⁸ Onesimus a une bei ni emej kiyo? A ino silali bei nami yamosiq olo ni emqajqa mermosiq bunuqna ni emosai kiyo? Degamqa ni na merbimqa e kamba silali di keretosiy ni olo emqai. ¹⁹ E Pol. Anjam endi e ijo segi ban na nenngrenyosim. Ni e merbimqa Onesimus a ino silali bei yaimej qaji di e na kamba olo

ni emekritqai. Ariya ni que. Nami e Yesus aqa anjam ni mermonam qusim are bulyem. E ino qunun qa aqaryaimem. Deqa e ni endegsi mermqa kere, ni na kamba olo ino segi nambile e ebekritime. Ariya e degsi ni mermqa uratonum. ²⁰ O ijo was Filemon, ni que. Aqo ombla Tamo Koba Kristus aqa tamo unum deqa ni aqa ñam na olo Onesimus ijoq qarinyosim dena ijo are boletetbe.

²¹ E qalieonum, ni ijo anjam endi dauryqam. Osim ijo anjam endi bunyosim olo Onesimus ijoq qarinyqam. Utru deqa e anjam endi nenqrenyonum. ²² Ijo anjam qujai bei agiende. E are qalonum, Qotei a nunqo pailyo qusim gam waqtetbimqa e nunqoq olo bqai. Deqa Filemon, e ino talq di neiqajqa warum bei ni na gereiyetbe.

Pol aqa wau qujai nanqi na Filemon kaiyeiyeb

²³ Aqo Epafra wo ombla tonto talq endi unum. Epafra a dego Kristus Yesus aqa wau tamo. A Yesus aqa anjam mare mare laqnej deqa jeu tamo nanqi na a ojsib tonto talq endi waiyeb unu. A na ni kaiyeimqo. ²⁴ Mak na Aristarkus na Demas na Luk na nanqi qolqe dego ni kaiyeimonub. Nanqi e koba na wau qujai.

²⁵ Tamo Koba Yesus Kristus a ninqi qa are boleiyosim nunqo qunun geregere taqatoqneme. Bole.

HIBRU

Qotei aqa Niri a na iga anjam mergeqnu

¹Nami Qotei na gago moma utru nanɣi anjam minjroqnej. A gam endena nanɣi anjam minjroqnej. A na aqa medabu o qaji tamo nanɣi qarɨnjreqnaqa nanɣi giloqnsib bati gargekoba gago moma utru nanɣi anjam minjroqneb. ²Ariya bini Qotei na iga dego anjam mergeqnu. Diɲo bati jojomqo deqa a na aqa Niri aqa medabu na iga anjam mergeqnu. Qotei na aqa Niri giltej deqa a ɨngi ɨngi kalil oqas. Aqa ban na Qotei na mandam atej unu. ³A na Qotei aqa rian koba iga osorgeqnu. Aqa so ti Qotei aqa so ti ombla kerekere. Aqa anjam siɲgila ti unu. Anjam dena a na ɨngi ɨngi kalil siɲgilatejunu. A gago une kobotetgosiqa laɲ qureq oqsiq Qotei siɲgila koba ti unu qaji aqa ban woq di awejunu.

Qotei aqa Niri a laɲ anɣro nanɣi tulaɲ buɲɲrejunu

⁴Qotei na aqa Niri ñam kobaquja yej. Ñam dena laɲ anɣro nanɣo ñam tulaɲ buɲɲejunu.

⁵Nami Qotei na aqa Niri endegsi minnej,

“Ni ijo segi Anɣro.

Bini e ino Abu unum.”

Osiqa olo anjam bei dego aqa Niri qa endegsi marej, “E aqa Abu sqai. A ijo Anɣro sqas.”

Ariya Qotei na aqa laɲ anɣro nanɣi anjam degsi minjrosaiognej. ⁶Nami Qotei na aqa Niri

matu qarɨɲyim mandamq aiqa osiqa a qa olo anjam endegsi marej, “Ijo laɲ anɣro kalil

nanɣi aqa sorgomq di sosib a qa louoqɲqab.” ⁷Ariya Qotei a laɲ anɣro nanɣi qa anjam

degisi marosaiognej. A nanɣi qa endegsi marej,

“E ijo laɲ anɣro nanɣi wau enjrem.

Deqa nanɣi jagwa ti ɲamyuwo ti bulosib ijo wau ojeqɲub.”

⁸Ariya Qotei na aqa segi Niri endegsi minnej,

“O Qotei, ni bati gaigai Mandor Koba sqam.

Ni tamo bole unum deqa ni na ino segi tamo unɣasari nanɣi taqatɲjroqɲam.

⁹Ni kumbra bole yqajqa tulaɲ arearetmeqnu.

Ni kumbra uge yqajqa arearetmosaieqnu.

Deqa ino Qotei na ni giltmosiqa ino gateq di goreɲ bilentosiq ñam kobaquja emej.

Deqa ni tulaɲ areboleboleimeqnu.

Ino arebolebole dena ino was nanɣo arebolebole tulaɲ buɲɲejunu.”

¹⁰Qotei na aqa Niri degsi minjsiqa olo anjam bei dego endegsi minnej,

“O Tamo Koba, ni nami mandam atem unu.

Osim laɲ dego ino segi ban na gereiyem.

¹¹Laɲ ti mandam ti koboqab.

Ariya ni bati gaigai sqam.

Laɲ ti mandam ti gara jugo bulosib sariosib ugeqab.

¹²Tamo bei na aqa gara lubtoqnsiq taqal ateqnu

dego kere ni na laɲ ti mandam ti lubtosim taqal atqam.

Tamo bei na aqa gara piqtoqnsiq taqal ateqnu

dego kere ni na laɲ ti mandam ti piqtosim taqal atqam.

Ariya ni segi bulyqasai.

Ni bati gaigai degsi sqam.

Ino sqajqa bati koboqasai.”

¹³Qotei na aqa Niri degsi minjsiqa olo minnej,

“Ni ijo ban woq endi awesoqɲimqa

e na ino jeu tamo kalil nanɣi elenɲosiy ino siɲgaq di atelenqai.”

Qotei na anjam deqaji aqa lan angro nanngi minjrosai oqnej. ¹⁴ Lan angro nanngi Qotei aqa Niri bul sai. Nanngi Qotei aqa wau ojo qaji mondor. A na nanngi qarinjre qnaqa nanngi aqa wau ojeq nub. Nanngo wau agiende. Nanngi giloqnsib tamo ungasari a na elenqas qaji nanngi aqaryainjre qnub.

2

Qotei na iga elenjej aqa wau di tulan kobaquja

¹ Deqa ijo was, anjam ninngi nami quoqneb qaji di ninngi olo singila na ojsib dauryiy. E dego anjam di dauryqai. Iga dauryqasai di iga ulon osim anjam di torei urato uge. ² Nami Qotei na aqa lan angro nanngo medabu na gago moma utru nanngi anjam minjroqnej. Anjam di singila koba. Deqa tamo ungasari kalil anjam di gotranjoqneb qaji nanngi Qotei na kambatnjroqnsiqa awai uge enjroqnej. ³ Bunuqna Qotei na iga padalo sawaq na elenjej. Aqa wau di tulan kobaquja. Iga Qotei aqa wau di qoreiyqom di iga awai tulan ugedamu turqom. Awai di iga britosim jaraiqa keresai.

Namoqna gago Tamo Koba a na iga elenqajqa anjam di mare mare laqnej. Onaqa tamo nanngi aqa anjam di quoqneb qaji nanngi kamba olo mare mare laqneb. Osib iga endegsib mergoqneb, “Anjam di bole.” ⁴ Yeqnaqa Qotei na nanngo anjam di singilatoqnej. A gam endena nanngo anjam singilatoqnej. A Mondor Bole aqa wau segi segi jeisiq enjre qnaqa nanngi manwa ti kumbra singila ti babtoqneb. Qotei aqa segi areqalo na a degyoqnej.

Qotei na iga elenjej aqa wau di Yesus a segi na tigeltej

⁵ Mondonj Qotei na mandam bunuj atqas. Iga qalieonum, Qotei na aqa lan angro nanngi mandam bunuj di taqatqajqa wau enjrosai. ⁶ Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenjrenyeb unu,

“O Qotei, ni kiyaaqa tamo nanngi qa are qaleqnum?

Osim nanngi qa duloqnsim aqaryainjre qnum?

⁷ Ni na tamo nanngi lan angro nanngo sorgomq di atem unub.

Deqa nanngi lan angro nanngo sorgomq di sokiñala soqnib

bunuqna ni na nanngo ñam olo soqtetnjrimqa

nanngo ñam tulan kobaosim lan angro nanngo ñam bunyqas.

⁸ Od, ni na inngi inngi kalil osim tamo nanngo sorgomq di atim sqab.”

O ijo was, Qotei aqa anjam degsi unu deqa iga qalieonum, a na inngi inngi kalil osim tamo nanngo sorgomq di atim sqab. A inngi bei uratqasai. Ariya bini iga uneqnum di inngi inngi kalil tamo nanngo sorgomq di sosai. ⁹ Ariya iga Yesus uneqnum. Nami a lan angro nanngo sorgomq di sokiñala soqnej. Bati deqa Qotei a tamo kalil nanngi qa are boleiyonaqa kumbra dena Yesus a nanngo padalo sawa osiq moiyej. A jaqatinj koba osiq moiyej deqa Qotei na aqa ñam olo soqtetosiq ñam kobaquja yej.

¹⁰ Qotei a inngi inngi kalil qa utru. A na inngi inngi kalil gereiyej. A na aqa angro gargekoba nanngi joqsim lan qureq oqwajqa deqa are qalsiq Yesus singilatonaqa a jaqatinj koba ej. Osiqa aqa jaqatinj dena a Qotei aqa anjam torei dauryekritosiq tamo nanngi elenqajqa wau tigeltej. Qotei a degsi Yesus singilatej di kumbra bolequja. ¹¹ Iga qalie, Yesus aqa angro kalil a na aqa segi kumbra boleq di atej qaji nanngi a ombla Abu qujai. Deqa a na nanngi minjre qnu, “Ninngi ijo was tinjin.” A nanngi was qa minjr qajqa jemaiyosaieqnu. ¹² Deqa a na aqa Abu endegsi minjej,

“O Qotei, e na ijo was nanngi di ino ñam qa sainjroqnaqi.

Nanngi louqa korooqnbqa e nanngo ambleq di tigelonnsiy ino ñam soqtoqnai.”

¹³ Yesus a degsi aqa Abu minjsiqa olo endegsi marej, “E Qotei qa ijo areqalo singilatosiy a qa tarinoqnsiy sqai.” Osiqa marej, “Ninngi e nubiy. Angro kalil Qotei na ebej qaji nanngi di e koba na unum.”

Yesus na iga aqaryaigwa osiqa tamo bulyosiq moiyej

¹⁴ Yesus aqa anğro nanđi di mandam tamo. Deqa Yesus a dego mandam tamo bulyosiq moiyej. A Satan aqa siŋgila kobotqa marsiq deqa moiyej. Satan a moiyo qa utru. A na tamo unğasari nanđi moiyo tnrqajqa siŋgila ti unu. ¹⁵ Deqa nanđi moiqa ulaeqnab Satan a nanđi siŋgila na ojeleñeqnu. Ariya nanđi deqsib ulaoqnsib sonabqa Yesus a nanđi Satan aqa banq dena elenqajqa marsiq moiyej.

¹⁶ Yesus a lan anğro nanđi aqaryainjrqa osiq moiyo sai. A Abraham aqa moma nanđi aqaryainjrqa osiq moiyej. ¹⁷ Utru deqa a aqa was kalil nanđi bulosiq tamo yuej. Deqa bini a atra tamo gate sosiq Qotei aqa wau ojeqnu. A tamo unğasari nanđi qa dulosim nanđi aqaryainjrqa deqa marsiq atra tamo gate brantej. A tamo bole unu deqa a Qotei aqa anjam kalil dauryoqnsiqa aqa wau ojeqnu. Aqa wau agiende. A na tamo unğasari nanđo une kobotetnrqnsiqa Qotei aqa minjin taqal waiyeqnu. ¹⁸ Gulbe gargekoba Yesus aqa jejamuq di branteqnaqa a jaqatin koba oqnej. Deqa a na tamo unğasari gulbe oqnsib uneq aiqa laqnu qaji nanđi gegerere aqaryainjrqa kere.

3

Yesus aqa ñam na Moses aqa ñam tulan bunyejunu

¹ O Kristen was kalil, Qotei lan qureq di unu qaji a na ninđi metñgej deqa ninđi Yesus qa are qaloqniy. Yesus a Qotei na aqa anjam mare mare laqajqa qarinyej. A gago atra tamo gate unu. Deqa iga aqa ñam boleq di maroqnoqom. ² Qotei na Yesus minnej, “Ni ijo wau oje.” Onaqa Yesus a Qotei aqa wau di uratosai. A wau di gegerere ojoqnej. Moses a dego nami Qotei aqa wau gegerere ojoqnej. A Qotei aqa tamo unğasari nanđo ambleq di wauoqnej. Tamo unğasari nanđi di Qotei aqa tal bul soqneb. ³ Iga qalie, tamo nanđi tal ateqnub qaji nanđo ñam kobaquja. Tal aqa ñam kiñala. Yesus a tal ato qaji tamo bul soqnej deqa Qotei na a ñam kobaquja yej. Yesus aqa ñam dena Moses aqa ñam tulan bunyejunu. ⁴ Tal kalil agi tamo nanđi na ateqnub. Ariya Qotei a segi na inđi inđi kalil ateleñej. ⁵ Moses a kanjal tamo bul sosiqa Qotei aqa tamo unğasari nanđo ambleq di wauoqnej. Deqa Moses aqa ñam kiñala. Tamo unğasari nanđi di agi Qotei aqa tal bul soqneb. Moses a nanđo ambleq di wau gegerere yoqnej. A Qotei aqa medabu oqnsiqa kumbra bunuqna brantqas qaji deqa anjam maroqnej. ⁶ Ariya Kristus a Qotei aqa Niri. Deqa Qotei na a wau yonaqa a Qotei aqa tamo unğasari nanđi taqatnrqnej. Tamo unğasari nanđi di agi Qotei aqa tal bul unub. Kristus a wau di gegerere yoqnej. A Qotei aqa Niri deqa iga gaigai gago areqalo a qa siŋgila toqnsim a mondoñ olo bosim iga boletgwajqa deqa tariñoqnsim sqom. Iga degyqom di iga dego Qotei aqa tal bul sqom.

Tamo qudei nanđi Qotei aqa aqarato sawa miligiq gilqasai

⁷ Iga Qotei aqa tamo unğasari unum deqa iga Mondor Bole aqa anjam qusim dau-ryqom. Aqa anjam agiende,

“Bini bati endi ninđi Qotei aqa medabu quoqniy.

⁸ Ninđi nunđo are miligi getentaib.

Ninđi nunđo moma utru nanđi bul saib.

Agi nami nunđo moma utru nanđi ijo medabu quqwa asginjreqnaqa gotranjoqneb.

Nanđi wadau sawaq di ijo siŋgila lan tenemtoqneb.

⁹ Nanđi ijo siŋgila bati gaigai unoqneb gilsil gilsil wausau 40 koboej.

Ariya nanđi deqa e qa are qalosaioqneb.

¹⁰ Deqa e nanđi qa minjin oqnaqa marem,

‘Nanđi nanđo are miligiq di e daurbosaieqnu.

Nanđi gaigai ijo gam bole urateqnu.’

¹¹ Deqa e nanđi qa minjin oqnaqa endegsi minjrem,

‘Ninđi ijo aqarato sawa miligiq gilqasai. E bole merngonum.’ ”

¹² O ijo was, ningi geregere nam atoqniy. Ningi nam atqasai di ningi qudei nungo are miligi ugeqas. Amqa ningi Yesus qa nungo areqalo singilatqa uratosib Qotei nambile gaigai unu qaji a qoreiyqab. Degaib deqa ningi nam atoqniy. ¹³ Iga mareqnum, “Bini bati endi.” Deqa ningi bati gaigai nungo Kristen was nanngi singilatnjroqniy. Une aqa kumbra na ningi qudei gisanjosim nungo are miligi getentaim deqa ningi degyoqniy. ¹⁴ Iga nami Qotei qa gago areqalo singilatoqnem. Ariya gago areqalo di iga olo singila na ojesosim gilsim moiqom. Iga degyqom di iga Kristus aqa segi tamo ungasari tinjin sqom.

¹⁵ Iga qalie, anjam endegsi unu,
“Bini bati endi ningi Qotei aqa medabu quoqniy.

Ningi nungo are miligi getentaib.

Ningi nungo moma utru nanngi bul saib.

Agi nami nungo moma utru nanngi ijo medabu quqwa asginjreqnaqa gotranjoqneq.

¹⁶ O ijo was, yai nanngi Qotei aqa medabu quoqnsib olo quqwa asginjreqnaqa gotranjoqneq? Di Israel tamo ungasari agi Isip sawaq di sonabqa Moses na joqsiq gilej qaji nanngi. ¹⁷ Qotei a yai nanngi qa minjin oqnaqa gilsil gilsiq wausau 40 koboej? Di Israel tamo ungasari agi une yoqnsib wadau sawaq di morenjoqneq qaji nanngi. ¹⁸ Qotei na yai nanngi endegsi minjrej, “Ningi ijo aqarato sawa miligiq gilqasai”? Osiq minjrej, “E bole merngonum”? Di tamo ungasari aqa medabu gotranjoqneq qaji nanngi. ¹⁹ Deqa iga qalieonum, Israel tamo ungasari nanngi di Qotei qa nango areqalo singilatosaiqneq. Utru deqa nanngi Qotei aqa aqarato sawa miligiq gilqa keresai.

4

Qotei aqa tamo ungasari nanngi aqarato sawa miligiq gilqab

¹ Qotei a nami marej, “Ijo segi tamo ungasari nanngi ijo aqarato sawa miligiq gilqab.” O ijo was, sawa di miligiq gilqajqa bati kobosai unu. Deqa ningi ulaoiy. Ningi qudei sawa di miligiq gilqa uratosib ulonjo uge. ² Moses aqa bati qa Israel tamo ungasari nanngi Qotei aqa anjam bole quoqneq. Iga dego Qotei aqa anjam bole quoqnem. Ariya Israel nanngi anjam di lanja quoqnsib nango areqaloq di singilatosaiqneq. Deqa anjam dena nanngi yala aqaryainjrosaiqneq.

³ Iga Qotei qa gago areqalo singilateqnum deqa a na odgim iga aqa aqarato sawa miligiq gilqom. Agi nami Qotei a Israel nanngi qa endegsi marej,

“E nanngi qa minjin oqnaqa minjrem,

‘Ningi ijo aqarato sawa miligiq gilqasai. E bole merngonum.’ ”

Kumbra di Moses aqa bati qa brantej. Ariya iga qalie, tulan nami Qotei a mandam atsiqa aqa wau kalil kobotej. ⁴ Agi aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb, “Qotei na aqa wau kobotosiqa bati 7 onaqa a aqaratej.” ⁵ Osib bunuqna anjam endi nengrenyeb, “Nanngi ijo aqarato sawa miligiq gilqasai.” ⁶ Deqa iga qalieonum, aqarato sawa di miligiq gilqajqa bati kobosai unu. Tamo ungasari qudei nanngi miligiq gilqa kere. Tamo ungasari nami Qotei aqa anjam bole quoqnsib gotranjoqneq qaji nanngi aqa aqarato sawa miligiq gilqasai.

⁷ Deqa wausau gargekoba gilnaqa Qotei a olo aqarato bati bunuj atej. Agi a Devit aqa medabu na endegsi marej,

“Bini bati endi ningi Qotei aqa medabu quoqniy.

Ningi nungo are miligi getentaib.”

Devit aqa bati qa Qotei a marej, “Bini bati endi.” Anjam dena iga endegsi osorgeqnu, Qotei a tamo ungasari nanngi aqa aqarato sawa miligiq gilqajqa olo bati bunuj atej.

⁸ Josua na aqarato di Israel nanngi enjrosai. Enjrej qamu Qotei a bunuqna olo bati bunuj atqa marosai qamu. ⁹ Deqa iga qalieonum, Qotei aqa segi tamo ungasari nango aqarato bini unu. Iga yori bati gaigai aqarateqnum dego kere. ¹⁰ Iga qalie, tamo a Qotei aqa aqarato sawa miligiq gilqas di aqa wau kobotosim aqaratqas. Agi Qotei a nami aqa wau kobotosiq aqaratej dego kere. ¹¹ Deqa iga aqarato sawa di miligiq gilqajqa tulan

siŋgilaqom. Siŋgilaqasai di niŋgi qudei Israel naŋgo kumbra dauryosib Qotei aqa anjam gotranjosib ulonjo uge.

¹² Qotei aqa anjam a ŋambile ti unu. Anjam di siŋgila na waueqnu. A serie bul tulaŋ qalat. Deqa anjam dena tamo naŋgo are qametnjqroqnsiq naŋgo qunuŋ ti tanu ti siŋga ti miligiq aiyooqnsiq naŋgo areqalo ti naŋgo are miligi ti geregere pegiyeqnu. ¹³ Ingi bei a Qotei qa uliqa keresai. Ingi ingi kalil Qotei a ateleŋej qaji di a na geregere ŋam atoqnsiq uneqnu. Deqa mondonj a na qujai gago kumbra kalil qa iga pegigwas.

Yesus a gago atra tamo gate unu

¹⁴ Gago atra tamo gate unu. A laŋ qureq oqsiq di unu. A Qotei aqa Niri Yesus. Deqa iga aqa ŋam boleq di maroqnsim ojesqom. ¹⁵ Iga segi siŋgila saiqoji. Deqa iga na gago une aqa siŋgila kobotqa keresai. Ariya gago atra tamo gate unu agi Yesus. Deqa iga endegsi are qalqasai, Yesus a gago une qa iga aqaryaigwa keresai. Iga degsi are qalqasai. Satan na iga walawalaigoqnsiq uneq waigwa laqnu. A nami Yesus dego uneq waiyqa maroqnsiq walawalaiyoqnej. Ariya Yesus a segi une saiqoji. ¹⁶ Deqa ijo was, iga Qotei aqa areq gilqajqa ulaqasai. Iga aqa areq giloqnoqom. A iga qa are boleiyeqnu deqa iga aqa areq giloqnim a iga qa duloqnoqas. Iga gulbe ti soqnim a iga qa are boleiyooqnsim gago gulbe qa aqaryaigoqnoqas.

5

Atra tamo gate naŋgo wau

¹ Qotei a mandam tamo qudei naŋgi giltjqroqnsiq naŋgi atra tamo gate ateqnu. Atra tamo gate naŋgo wau agiende. Naŋgi na tamo uŋgasari naŋgo une qa aqaryainjqra maroqnsib wagme ingi ingi oqnsib Qotei atraiyeqnu. ² Atra tamo gate naŋgi di iga bul mandam tamo. Naŋgi dego siŋgila saiqoji unub deqa naŋgi une yoqnoq kere. Deqa naŋgi na tamo uŋgasari powo saiqoji unub qaji naŋgi ti tamo uŋgasari Qotei aqa gam groteqnu qaji naŋgi ti lawo na aqaryainjqre qnu. ³ Naŋgi dego une ti unub deqa naŋgi tamo uŋgasari naŋgo une qa ti naŋgo segi une qa ti are qaloqnsib wagme ingi ingi oqnsib Qotei atraiyeqnu.

⁴ Tamo laŋaj bei a aqa segi areqalo na atra tamo gate sqa keresai. Qotei a segi na atra tamo gate naŋgi metjqroqnsiq ŋam koba enjqre qnu. Agi Qotei a nami Aron metosiq atra tamo gate atej.

⁵ Kristus a dego aqa segi ŋam soqtosiq atra tamo gate sqa marosai. Qotei na Kristus giltosiq atra tamo gate atej. Agi Qotei na nami Kristus endegsi minjej,

“Ni ijo segi Anqro.

Bini e ino Abu unum.”

⁶ Osiqa olo anjam bei dego Kristus minjej,

“Melkisedek a atra tamo soqnej

dego kere ni bati gaigai atra tamo sqam.”

⁷ O ijo was, Yesus a mandamq endi sosiq a siŋga pulutoqnsiq Qotei pailyoqnej. A qalieej, Qotei na a oqa kere. Yim a moiqasai. Deqa a siŋgila na Qotei pailyoqnej. A leleŋ ti akam ti pailyoqnej. A aqa segi areqalo uratoqnsiq Qotei aqa sorgomq di soqnej. Deqa Qotei na aqa pailyo quetoqnej. ⁸ Yesus a Qotei aqa Niri. Ariya a jaqatinj koba oqnej dena a powo osiq Qotei aqa anjam dauryqajqa qalieej. ⁹⁻¹⁰ Qalieosiq deqa a Qotei aqa anjam torei dauryekritej. Deqa Qotei na a giltosiq minjej, “Ni atra tamo gate sqam. Agi Melkisedek a nami atra tamo soqnej dego kere.” Qotei na Yesus degsi minjej deqa Yesus a tamo kalil Qotei aqa anjam dauryeqnu qaji naŋgi elenqas. Naŋgi elenqajqa utru agi Yesus qujai. Deqa naŋgi ŋambile gaigai sqab.

Iga anqro mom bul sqasai

¹¹ O ijo was kalil, e Yesus aqa wau deqa anjam gargekoba ningi merngwajqa unu. Ariya nungo areqalo getenjeju deqa ningi anjam di aqa utru geregere poingwa keresai. Deqa e ningi anjam di merngwajqa bangi koba. ¹² Ningi nami are bulyeb bati olekoba gilqo. Deqa ningi Qotei aqa anjam plaltqa kere. Ariya nungo powo kobaosai unu deqa ningi angro mom munqum uyeqñub dego bul unub. Ningi ingi singila uyqa keresai unub. Deqa tamo qudei na olo Qotei aqa anjam utruq na plaltosib ningi merngwab di kere. ¹³ Iga qalie, angro mom nanqi munqum segi uyeqñub. Nanqi kumbra bole qa gam geregere poinjrosai unu. ¹⁴ Tamo nanqi kokbaonub qaji nanqi ingi singila uyeqñub. Nanqi nami bati gargekoba kumbra bole ti kumbra uge ti pegiyonqeb. Deqa nanqi areqalo bole ti powo bole ti unub.

6

Iga Qotei qa tariñoqnqom

¹ Deqa ijo was kalil, iga Kristus aqa anjam nami utruq na quoqñem qaji dena prugosim olo anjam aqa damu dauryoqnqom. Yim anjam dena iga singilatgoqnqas. Anjam iga nami utruq na quoqñem qaji di ningi qalie. Anjam agiende. Iga Qotei qa gago areqalo singilatoqa, moiyo qaji kumbra uratosim are bulyoqa, ² yanso oqa, Kristen gate nanjo gateq di ban atoqa, subq na tigeloa, Qotei na tamo kalil nanqi peginjroqa, tamo qudei nanqi nãmyuwoq di gaigai soqa. O ijo was, Kristus aqa anjam di iga nami utruq na quoqñem. Ariya bini iga anjam dena prugosim olo anjam aqa damu dauryoqnqom. ³ Qotei na marim iga degyqom.

⁴ O ijo was, ningi qalie. Nunjo ambleq di tamo qudei nanqi Qotei na areqalo suwantetnãnaqa nanqi lan qureq oqwajqa gam bole qalieeb. Nanqi Mondor Bole esoqñeb. ⁵ Nanqi Qotei aqa anjam uyo oneiyonqñsib maroqñeb, “Anjam di bolequja.” Nanqi Qotei aqa singila mondon brantqas qaji di dego qalieosib ojesoqñeb. ⁶ Ariya bati bei tamo nanqi di olo ulonqosib Qotei aqa anjam qoreiyeb. Deqa nanqi bunuqna puluosib are bulyqajqa gam saiinjrej. Nanjo une dena nanqi Qotei aqa Niri olo nãmburbasq di qamobulosib tamo unqasari kalil nanjo nãmgalaq di aqa ñam tulan ugeugeiyeb.

⁷ Tamo deqaji nanqi qa e yawo anjam endegsi merngwai. Wau lanja nanqi ingi yageqñabqa awa boqñsiq mandam aqa miligiq aiyeqñu. Aiyeqñnaqa Qotei a mandam di boleteqñu deqa ingi bole oqoqñsiq melieqñnaqa wau lanja nanqi boqñsib ingi oqñsib uyeqñub. ⁸ Ariya sil luwit oqsim ingi kabutnãrãas di ingi bole oqwasai. Mandam di ugeqas. Deqa sokiñala Qotei na mandam di torei waliyosim nãmyuwo na koitqas.

⁹ O gago was bole, anjam singila di iga na ningi merngonum. Ariya iga qalieonum, ningi deqsib padalqasai. Qotei na ningi elenqas. ¹⁰ Qotei a tamo uge sai. A tamo bole. Deqa a nunjo kumbra bole kalil unoqñsiq olo are walyosaieqñu. Nunjo kumbra bole agiende. Ningi gaigai wau bolequja yoqñsib Qotei tulan qalaqalaiyoqñsib aqa segi tamo unqasari nanqi geregereinjreñub. Ningi nami degyoqñeb agi bini ningi degyeñub. ¹¹ Gago are koba endegsi unu. Ningi kumbra bole di singila na ojoqñsib mondon Qotei na ningi boletnãgwajqa deqa tariñoqñiy. ¹² Ningi asgingaiq. Qotei aqa tamo unqasari nanjo kumbra agiende. Nanqi Qotei qa nanjo areqalo singilatoqñsib olo asgingrosaieqñu. Deqa mondon nanqi ingi bole bole Qotei a nami aqa angro nanqi enjãqa marej qaji di oqab. O ijo was, nanjo kumbra di ningi dego deqsib dauryoqñiy.

Qotei aqa anjam a nami Abraham minjej qaji di a na singilatej

¹³⁻¹⁴ Nami Qotei na Abraham minjej, “E ni boletmosiy ino moma nanqi tulan kobatnãrãai.” Osiqa aqa anjam di singilatej. Mandam tamo nanqi na Qotei bunyqa keresai. Deqa Qotei a mandam tamo bei aqa ñam na anjam singilatqa keresai. Deqa a anjam di Abraham minjsiqa aqa segi ñam na anjam di singilatasiq minjej, “E bole mermonum.” ¹⁵ Onaqa Abraham a Qotei aqa anjam di qusiqa aqa areqaloq di atsiq tariñosiq soqñej.

A tariŋqa asgiyosai. A tariŋsesosiq bunuqna anjam Qotei na minjej qaji di aqa damu brantonaq unej.

¹⁶ Anjam siŋilatqa kumbra agiende. Tamo bei na anjam siŋilatqa osimqa a tamo kobaquja bei aqa ñam na anjam siŋilatqas. Yim tamo qudei naŋgi qusib marqab, “Anjam di bole.” Deqa tamo qudei naŋgi anjam di olo uge qa marqa keresai. ¹⁷ Qotei na Abraham minjej, “E ino moma naŋgi kobatnjqai.” Osuqa aqa anjam di siŋilatej. Aqa kumbra dena a na Abraham aqa moma naŋgi osornjrej, a na aqa anjam di olo bulyqa keresai. ¹⁸ Deqa Qotei aqa kumbra aiyel unu. A na anjam di Abraham minjej. Osuqa aqa segi ñam na anjam di siŋilatej. Aqa kumbra aiyel di unu deqa a na aqa anjam di olo bulyqa keresai. A gisaŋqa keresai dego. Deqa iga Qotei aqa anjam di gago are miligiq di atsim Qotei aqa jojomq giloqnsim a qa tariŋoqnqom. ¹⁹ Qotei agi iga a qa tariŋeqnum qaji a anka bul siŋila koba. Deqa iga Qotei qa gago are miligi siŋilatoqnsim Warum Tulaj Getento Koba gara gainejunu qaji di torei miligiq giloqnsim. ²⁰ Yesus a getento warum di iga qa waqtosiq a segi namosiq miligiq gilej. Deqa bini a getento warum dia unu. A di sosimqa bati gaigai a gago atra tamo gate sqas. Agi Melkisedek a nami atra tamo soqnej dego kere.

7

Melkisedek a ñam koba ti soqnej

¹ Melkisedek a Salem qure naŋgo mandor soqnej. A Qotei Goge Koba aqa atra tamo dego soqnej. Bati deqa Abraham a mandor qudei naŋgi ti qotsiq naŋgi ñumej. Ñumsiq a olo aqa qureq beqnaqa Melkisedek a gamq di Abraham turosiaqa aqa gateq di baŋ atetosiq a qa pailyej. ² Onaqa iŋgi iŋgi kalil Abraham a mandor naŋgoq dena elenjej qaji di a na poto 10 yosiq oto qujai Melkisedek atraiyej. Melkisedek aqa ñam aqa damu agiende, Kumbra Bole Yeqnu Qaji Mandor. Qure ñam Salem aqa damu agiende, Are Lawo. Melkisedek a Salem qure naŋgo mandor soqnej deqa aqa ñam aqa damu bei agiende, Are Lawo Qaji Mandor. ³ Melkisedek a abu saiqoji. A ai saiqoji. A moma bei dego saiqoji. Aqa ŋambabo bati di iga qaliesai. Aqa moiqaqqa bati di dego iga qaliesai. Deqa a Qotei aqa Niri bulosiq a bati gaigai atra tamo unu.

⁴ Melkisedek aqa ñam tulaj kobaquja. E deqa niŋgi saingwai. Gago moma utru Abraham a mandor naŋgoq dena iŋgi iŋgi boledamu elenosiqa poto 10 yosiq oto qujai Melkisedek atraiyej. ⁵ Bunuqna Qotei na Livai aqa moma naŋgi minjrej, “Niŋgi atra tamo sqab.” Agi dal anjam endegsi unu, “Israel naŋgi na iŋgi iŋgi poto 10 yoqnsib oto qujai Livai aqa moma naŋgi atrainjroqnqab.” Israel naŋgi Abraham aqa leŋ na ŋambabeb. Naŋgi Livai aqa moma naŋgo was. ⁶ Melkisedek a Livai aqa leŋ sai. Ariya Abraham a iŋgi iŋgi poto 10 yosiq oto qujai Melkisedek atraiyej. Atraiyonaqa Melkisedek a Abraham aqa gateq di baŋ atetosiq a qa pailyej. Abraham agi nami Qotei na minjej, “E ino moma naŋgi kobatnjqai.” ⁷ Iga qalie, tamo ñam ti naŋgi na tamo ñam saiqoji naŋgo gateq di baŋ atetnjroqnsib naŋgi qa pailyeqnu.

⁸ Israel naŋgi na Livai aqa moma naŋgi iŋgi iŋgi atrainjreqnub. Livai aqa moma naŋgi moreŋeqnub. Ariya Melkisedek agi Abraham na iŋgi iŋgi atraiyej qaji aqa moiqaqqa bati naŋgi nami neŋreŋyosaiqne. Deqa a bati gaigai sobulejunu. ⁹ Livai aqa moma utru qujai di agi Abraham. Deqa iga endegsi marqom, Livai na iŋgi iŋgi di osiq Melkisedek atraiyobulej. ¹⁰ Melkisedek a Abraham gamq di turej bati di Livai a ŋambabosaisoqnej. Abraham a iŋgi iŋgi di Melkisedek atraiyej bati deqa Livai a Abraham aqa jemu miligiq di soqnej. Bunuqna Livai a Abraham aqa leŋ na ŋambabeb. Deqa iga endegsi marqom, Livai a dego iŋgi iŋgi di Melkisedek atraiyobulej.

Yesus a atra tamo gate bunuj unu

¹¹ Livai aqa moma nanği atra tamo sosib wauoqneb nanço wau dena tamo unğasari nanği boletnjrosaiocnej. Nanği boletnjrej qamu atra tamo bei a olo brantosai qamu. Bole, dal anjam a marej, Livai aqa moma nanği atra tamo sqab. Dal anjam di İsrail nanği nami esocneq. Ariya Qotei a olo marnaqa Yesus a gago atra tamo brantej. A Aron bulosiq atra tamo brantosai. A Melkisedek bulosiq atra tamo brantej. ¹² O ijo was, dal anjam a marej, Livai aqa moma nanği atra tamo sqab. Ariya bunucna Qotei a nanği kobotnjrsiqa olo atra tamo bei agi Yesus atej. Qotei aqa kumbra dena a na dal anjam bulyosiq olo dal anjam bei atej. ¹³ Yesus a Livai aqa leñ na ñambabosai. A leñ bei nançoq na ñambabej. Leñ nanği di atraiyqajqa wau nami ojosaioqneb. ¹⁴ Iga qalie, gago Tamo Koba a Juda aqa leñ na ñambabej. Leñ dena atra tamo nanği brantqajqa Moses a deqa marosaioqnej.

¹⁵ Yesus a atra tamo bunuj brantosiq Melkisedek bulonaq iga unem. Deqa iga poigeqnu, atra tamo bunuj dena atra tamo kalil nami soqneb qaji nanği tulañ bunñrejunu. ¹⁶ Dal anjam a marej, atra tamo nanği Livai aqa leñ na brantqab. Ariya Yesus a gam bei na atra tamo brantej. A ñambile ti singila ti unu. A gaigai degsim sqas. Gam dena a atra tamo brantej. ¹⁷ Agi Qotei na nami Kristus endegsi minjej,

“Melkisedek a atra tamo soqnej

dego kere ni bati gaigai atra tamo sqam.”

¹⁸ O ijo was, anjam dena iga poigeqnu, dal anjam nami soqnej qaji di singila saiçoji. Dal anjam dena iga aqaryaigwa keresai. Deqa Qotei na dal anjam di taqal waiyej. ¹⁹ Dal anjam dena iga boletgosaiocnej deqa Qotei na dal anjam di taqal waiyosiq olo gam bunuj waqtetgej. Gam bunuj di tulañ bolequja. Gam dena dal anjam namij di tulañ bunyejunu. Deqa iga gam bunuj di dauryosim Qotei aqa areq giloqnsim a qa tarinjoqnoqom.

²⁰⁻²¹ Qotei na Yesus giltosiq minjej, “Ni atra tamo sqam.” Degsi minjsiqa aqa anjam di singilatej. Atra tamo nami soqneb qaji nanği dego Qotei na giltnjroqnsiqa minjroqnej, “Niñgi atra tamo sqab.” Ariya a aqa anjam di singilatosaioqnej. Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenğreñyeb unu,

“Tamo Koba a na Kristus endegsi minjej,

‘Ni bati gaigai atra tamo sqam.’

Osiqa aqa anjam di singilatej. Deqa aqa anjam di a olo uratqa keresai.”

²² Deqa iga qalieonum, Qotei aqa anjam bunuj di tulañ bolequja. Di kiyaaqa? Yesus a segi na anjam di gereiyej deqa. Anjam dena dal anjam namij tulañ bunyejunu.

²³ Nami tamo gargekoba nanği atra tamo soqneb. Nanği moreñoqneb deqa nanği gaigai atra tamo sqa keresai. ²⁴ Ariya Yesus a gaigai sqas deqa a gaigai atra tamo sosim wauoqnoqas. Tamo bei na aqa sawa oqa keresai. ²⁵ Deqa tamo unğasari Yesus aqa ñam na Qotei aqa areq gileqnuq qaji nanği Yesus na torei eleşqa kere. Di kiyaaqa? A gaigai ñambile sosiq nanği qa Qotei palyeqnu.

²⁶ Yesus a atra tamo gate deqaji unu deqa a na iga tulañ aqaryaigwa kere. A gaigai Qotei aqa segi kumbra boleq di sosiq dauryeqnu. A une bei saiçoji. A Qotei aqa ñamgalaq di tamo tulañ bolequja. Qotei na a osi oqsıq lañ qureq di awotej unu. Deqa a une tamo nanço ambleq di sosai. A isaq di unu. ²⁷ Atra tamo gate nami qaji nanği bati gaigai wagme inği inği oqnsib Qotei atraiyeqnuq. Mati nanği nanço segi une qa wagme inği inği oqnsib Qotei atraiyeqnuq. Osib olo tamo unğasari nanço une qa dego Qotei atraiyeqnuq. Ariya Yesus a wau degyosaieqnu. A bati qujai qa aqa segi jejamu ñambile sonaq osiqa Qotei atraiyej. ²⁸ Dal anjam a nami marej, mandam tamo nanği atra tamo gate sqab. Tamo nanği di singila saiçoji. Ariya bunucna Qotei na olo anjam bei marsiqa anjam di singilatej. Anjam di aqa damu agiende. A na aqa segi Niri torei keretosiq a atra tamo gate atej. Deqa a bati gaigai atra tamo gate sqas.

8

Yesus a lanj qureq oqsiq dia atra tamo gate unu

¹ Ijo anjam di aqa utru agiende. Atra tamo gate deqaji unu. Di Yesus qujai. A lanj qureq oqsiq Mandor Koba aqa ban woq di awejunu. ² A lanj qure qaji atra talq di atraiyo wau ojeqnu. Atra tal di Qotei aqa segi tal bole. Tamo bei na tal di atosai. Tamo Koba a segi na tal di atej.

³ Atra tamo gate nanjo wau di ningi qalie. Nanji wagme inji inji oqnsib Qotei atraiyeqnu. Deqa Yesus a dego atra tamo gate sosiq aqa segi jejamu osiq a Qotei atraiyej. ⁴ Yesus a mandamq endi so qamu a atra tamo sosai qamu. Di kiyaga? Livai aqa moma nanji segi mandamq endi atra tamo sosib wagme inji inji Qotei atraiyeqnu. Dal anjam a degsi unu. ⁵ Livai aqa moma nanji gaigai mandam qaji atra tal miligiq di waueqnu. Atra tal dena lanj qure qaji atra tal iga lanja suwi osorgeqnu. Moses a nami atra tal di atqa laqnaqa Qotei na tal sigitosiq Moses osoryonaqa degsi atej. Agi Qotei na Moses endegsi minjej, “E mana goge dia atra tal sigitosim ni osormem. Deqa ni atra tal ti aqa inji inji kalil ti degsim gereiyime.” Qotei na nami Moses degsi minjej. ⁶ Ariya bini Yesus a atraiyo wau ojeqnu di wau tulan bolequja. Aqa wau dena atra tamo nami qaji nanjo wau tulan bunyejunu. Yesus a Qotei aqa anjam bunuj singilatqa osiq iga Qotei ti gago ambleq di tigelesosiq yeba waiyej unu. Deqa anjam bunuj dena anjam namij di tulan bunyejunu. Inji bole bole bunuj Yesus na iga egwa marej qaji dena inji bole bole namij dego tulan bunyejunu.

Anjam bunuj a na anjam namij tulan bunyejunu

⁷ O ijo was ningi are qaliy. Anjam namij dena iga aqaryaigwa kere qamu Qotei a olo anjam bunuj marosai qamu. ⁸ Ariya Tamo Koba a na tamo ungasari nanjo une babetnrsiq endegsi marej, “Ningi quiy. E bati atonum unu. Bati di brantimqa e anjam bunuj qosisiy Israel nanji ti Juda nanji ti minjrit nanji qusib dauryqab. ⁹ Ijo anjam bunuj di anjam namij dego sai. E nanjo moma nanji Isip sawaq dena joqsim gilsim mana goge dia ijo anjam namij nanji enjrem. Bati deqa nanji ijo anjam di dauryqa uratosib gotranjoqneq deqa e na kamba nanji qoreinjrem. ¹⁰ Ijo anjam bunuj agiende. Bati bei brantimqa e na ijo dal anjam kalil osiy Israel nanjo areqaloq di atqai. Osiy nanjo are miligiq di dego nenjrenyqai. Deqa e nanjo Qotei soqnit nanji ijo segi tamo ungasari sqab. ¹¹ Sosib bati deqa nanji kalil e qa geregere qalieqab. Deqa nanji olo bunuqna nanjo was nanji endegsi minjrqsai, ‘Ningi Tamo Koba a qa qalieoiy.’ Degsi minjrqsai. Nanji kalil e qa qalieqab. Tamo ñam ti tamo ñam saiqoji nanji ti kalil e qa qalieqab. ¹² Di kiyaga? E nanji qa dulosiy nanjo une kobotetnrqai. Deqa bunuqna e nanjo une qa olo are qalqasai.” Tamo Koba a nami degsi marej.

¹³ Agi Qotei a marej, “E anjam bunuj qosqai.” A degsi marej deqa iga qalieonum, anjam a nami qosej qaji di olo namijej. Deqa anjam di sokiñalayosim torei koboqas.

9

Atra tamo gate nami qaji nanji wagme aqa lenj atraiyeqnu

¹ Israel nanji anjam namij dauryoqneq bati deqa nanji mandam qaji atra talq di Qotei qa louoqneq. ² Atra tal di jagwa oqajqa tal bul. Tal miligiq di warum bei soqnej. Warum di aqa ñam “Getento Warum.” Warum miligiq di nanji lam ti atra bijal ti atraiyqa bem ti atnab soqnej. ³ Getento warum qoreq di nanji gara kobaquja bei gainteb. Gara aqa qoreq di warum bei soqnej. Warum di aqa ñam “Warum Tulan Getento Koba.” ⁴ Qa sum koitib qurem quleqwajqa deqa marsib atra bijal gol na gereiyosib warum dia atnab soqnej. Qotei aqa dal anjam so qaji ñam monjum dego warum dia soqnej. Ñam monjum aqa qalaq di gol na walateb. Ñam monjum miligiq di lanj qure qa inji uyo Qotei na nami Israel nanji anainjrej qaji di tabirq di atnab soqnej. Tabir di dego gol na gereiyeb. Ñam

monɣum miligiq di Aron aqa walwelqa toqon nami qenjilitej qaji di atnab soqnej. Menin aiyel Qotei a nami nanɣo quraq di aqa dal anjam nenɣrenyej qaji di dego nam monɣum miligiq di atnab soqnej. ⁵ Nam monɣum aqa quraq di lan anɣro aiyel nanɣo sigito qunun atnab soqnej. Lan anɣro aiyel nanɣi di Qotei aqa singila sigitoqnsib unub. Nango bari na nam monɣum di kabutesoqnej. Nam monɣum aqa qura di tamo unɣasari nanɣo une kobotetnrqajqa sawa. Bini e inɣi inɣi kalil deqa anjam koba marqasai.

⁶ Inɣi inɣi kalil deqaji atra tal miligiq di atnab sonabqa atra tamo nanɣi bati gaigai atra tal miligiq giloqnsibqa warum dia Qotei louqajqa wau yeqnu. ⁷ Ariya atra tamo gate a segi bati qujai qa wausau gaigai Warum Tulan Getento Koba di miligiq giloqnsiqa aqa segi une qa ti tamo unɣasari nanɣo une qa ti leɣ oqnsiqa Qotei atraiyeqnu. Tamo unɣasari nanɣi di powo bole ti sosai deqa nanɣi une yeqnu. ⁸ O ijo was kalil, Mondor Bole na iga endegsi osorgeqnu, atra tal namij sonaqa iga Warum Tulan Getento Koba di miligiq gilqajqa gam getenjejunu. ⁹ Atra tal dena kumbra bunuj bini branteqnu qaji di iga lanɣa suwi osorgeqnu. Tal dia atra tamo nanɣi wagme inɣi inɣi oqnsib Qotei atraiyeqnu. Ariya wagme inɣi inɣi dena tamo unɣasari Qotei qa loueqnu qaji nanɣo are miligi gereiyetnrqa keresai. Deqa nanɣi endegsi qalieqa keresai, “Bole, Qotei na gago une kobotetgekritqo.” Degyqa keresai. ¹⁰ O ijo was, anjam namij di a inɣi uyo qa ti ya uyo qa ti yanso oqajqa ti jejamu inɣi inɣi qa ti segi mareqnu. Qotei na Israel nanɣi anjam namij di enjrej. Di kiyaaqa? Nanɣi anjam di dauryosib soqnib bunuqna a na olo gam bunuj gereiyqas.

Kristus na aqa segi leɣ osiqa Qotei atraiyej

¹¹ Ariya Kristus a brantosiqa a gago atra tamo gate sosiqa inɣi bole bole Qotei na mondon iga egwas qaji di osiqa lan qure qa atra tal miligiq gilej. Atra tal di tulɣn bolequja. Atra tal dena mandam qaji atra tal tulɣn bunyejunu. Mandam tamo nanɣi na lan qure qaji atra tal di gereiyosai. ¹² Kristus a makau ti kaja du du ti nanɣo leɣ osiqa atra tal di miligiq gilosi. A aqa segi leɣ osiqa bati qujai qa atra tal di miligiq gilej. Aqa wau dena a gago uneq na iga olo awaigej deqa iga nɣabile gaigai sqom. ¹³ Atra tamo nami qaji nanɣi makau ti kaja du du ti nanɣo leɣ oqnsib Qotei atraiyeqnu. Osib makau nanɣo damu koiteqnab skuleqnaq sum oqnsib tamo unɣasari nanɣo gateq di bilenteqnu. Nanɣi na tamo unɣasari une ti unub qaji nanɣo jejamu yansetnrqajqa marsib kumbra degyeqnu. ¹⁴ Ariya Kristus aqa leɣ na wagme nanɣo leɣ tulɣn bunyejunu. Kristus a jiga bei saiqoji. A gago jejamu yansetgosai. A gago are miligi yansetgej. Mondor gaigai sqas qaji a na Kristus singilatonaaqa aqa segi nɣabile osiqa Qotei atraiyej. Osiga aqa leɣ aiyej qaji dena gago are miligi yansetgej. Deqa iga qalieonum, iga Qotei aqa nɣamgalaq di une saiqoji unum. Deqa iga moiyo qaji kumbra kalil uratqom. Osim Qotei nɣabile gaigai unu qaji a qa are qaloqnsim wauetoqnaqom.

Kristus aqa leɣ na anjam bunuj singilatej

¹⁵ Yesus aqa leɣ aiyej qaji dena iga bole aqaryaigej. Deqa iga Qotei aqa nɣamgalaq di tamo bole une saiqoji unum. Yesus a na Qotei aqa anjam bunuj singilatqa osiqa iga Qotei ti gago ambleq di tigelesosiqa yeba waiyej unu. Nami iga anjam namij aqa sorgomq di sosim bati deqa iga une yoqnsim laqnem. Onaqa Yesus a iga qa moisiq dena a iga olo awaigosiq a gago une kobotetgej. Deqa iga ti tamo unɣasari kalil Qotei na metnjreqnu qaji nanɣi ti nɣabile gaigai sqom. Qotei a nami marej, “E na nɣabile di ijo segi anɣro tintin nanɣi enjrjai.”

¹⁶ E mandam tamo nanɣo kumbra qa mernɣwai. Tamo bei a qalieqo, a bunuqna moiqas. Deqa a pepa bei osim aqa anɣro nanɣi aqa inɣi inɣi kalil oqajqa marsim nanɣo nam nenɣrenyim sqas. A moiyo saisoqnimqa aqa anɣro nanɣi aqa inɣi inɣi oqa keresai. A moiyoimqa nanɣi aqa inɣi inɣi oqab. ¹⁷ Tamo di a nɣabile soqnimqa aqa anjam nenɣrenyej qaji di a lanɣa sqas. Ariya a moiyoimqa aqa anjam di singila ti sqas. ¹⁸ Dego kere nami

atra tamo nanġi anjam namij sinġilatqa osibqa nanġi na wagme nanġi ñumeq nab nanġo leŋ aiyoqnej. ¹⁹ Agi Moses a dal anjam kalil plaltosiq tamo unġasari nanġi minjrsiq koboonaqa a na makau ti kaja du du ti nanġo leŋ osiqa ya ti sil lent ti ñamtaŋ aqa dani aqa ñam hisop de ti turtosiq tamo unġasari nanġo gateq di bilentej. Osiqa Qotei aqa lou gara nenġren aqa qoreq di dego bilentej. Sil lent di kaja du du nanġo juŋgum na gereiyo qaji. ²⁰ Moses a leŋ bilentosiq marej, “Leŋ endi aisiq Qotei aqa anjam sinġilatqa. Agi Qotei a nami ninġi endegsi mernġej, ‘Ninġi anjam di dauryiy.’” ²¹ Osiqa Moses a olo leŋ bilentonaqa atra tal ti atraiyqajqa inġi inġi ti nanġoq dego aiyej. ²² Deqa iga qalieonum, leŋ na inġi inġi kalil yansqas. Leŋ aiqasai di Qotei na tamo unġasari nanġo une kobotqasai. Dal anjam a degsi marqo.

Kristus a gago une kobotqa marsiqa aqa segi jejamu Qotei atraiyej

²³ Atra tal namij aqa inġi inġi dena laŋ qaji inġi inġi laŋa sigitejunu. Atra tamo nanġi na wagme nanġo leŋ oqnsib dena inġi inġi di yanseqnub. Ariya wagme nanġo leŋ na laŋ qaji inġi inġi yansqa keresai. Leŋ tulaŋ boledamu na segi laŋ qaji inġi inġi yansqas. ²⁴ Iga qalie, Kristus a mandam qaji atra tal miligiq gilosai. Mandam qaji atra tal di tamo nanġi na ateb. Tal di Qotei aqa atra tal bole laŋa sigitejunu. Kristus a laŋ qureq oqej deqa bini a Qotei aqa areq di sosisqa iga qa waueqnu.

²⁵ Atra tamo gate nami qaji a wausau gaigai wagme nanġo leŋ oqnsiqa Warum Tulaŋ Getento Koba di miligiq gileqnu. A aqa segi leŋ osaieqnu. A wagme nanġo leŋ oqnsiq miligiq gileqnu. Ariya Yesus a degyosaieqnu. A laŋ qureq oqsiq bati qujai qa aqa segi jejamu osiq Qotei atraiyej. A bati gargekoba degyosaioqnej. ²⁶ A bati gargekoba degyoqnej qamu Qotei na nami mandam atej bati deqa a jaqatiŋ oqnsiq bosiq agi bini olo jaqatiŋ eqnu qamu. Ariya diŋo bati jojomqo deqa Kristus a bati qujai qa mandamq aisiq gago une kobotqa marsiqa aqa segi jejamu osiq Qotei atraiyej. ²⁷ Iga qalie, tamo kalil nanġi bati qujai qa moiyeqnu. Mondon nanġi Qotei aqa ulatamuq di brantib a nanġo une qa nanġi peginjrqa. ²⁸ Dego kere Kristus a bati qujai qa tamo gargekoba nanġo une qoboiyetnjrqa marsiqa aqa segi jejamu osiq Qotei atraiyej. Ariya mondon a laŋ qureq na bqas. Bati deqa a na tamo unġasari nanġo une olo qoboiyetnjrqasai. A bosim tamo unġasari a qa tariŋeqnub qaji nanġi torei elenqas.

10

Wagme nanġo leŋ na gago une kobotqa keresai

¹ Moses aqa dal anjam aqa wau agiende. Dal anjam na inġi bole bole Qotei a mondon iga egwas qaji di iga laŋa suwi osorgeqnu. Damu osorgosaieqnu. Atra tamo gate nanġi wagme inġi inġi oqnsib wausau gaigai Qotei atraiyeqnu deqa iga qalieonum, dal anjam na tamo unġasari Qotei aqa areq gileqnu qaji nanġi torei boletnjrqa keresai. ² Wagme inġi inġi dena tamo unġasari Qotei qa loueqnub qaji nanġo une yansetnjrqa kere qamu atra tamo gate nanġi na olo atraiyosai qamu. Deqa tamo unġasari nanġi nanġo une qa olo are gulbeinjrosai qamu. ³ Ariya atra tamo gate nanġi wausau gaigai wagme inġi inġi di oqnsib Qotei atraiyeqnu. Deqa tamo unġasari nanġi nanġo une qa olo are qaloqnsib are gulbe ti unub. ⁴ Kumbra di aqa utru agiende. Makau ti kaja du du ti nanġo leŋ na tamo unġasari nanġo une kobotetnjrqa keresai bole sai.

⁵ Deqa Kristus a mandamq aiqa osiqa endegsi pailyej, “O Abu, ni atraimqajqa wagme inġi inġi qa arearetmosaieqnu. Deqa e ijo segi jejamu osiy ni atraimqai. Ijo jejamu di agi ni na e gereiyetbem.

⁶ O Abu, atra tamo nanġi na tamo unġasari nanġo une qa aqaryainjrqa maroqnsib wagme inġi inġi oqnsib ñamyuwo na koitoqnsib ni atraimeqnu.

Ni inġi inġi deqa arearetmosaieqnu.

⁷ Deqa e ni endegsi pailmonum,

‘O Qotei, e bonum.

Agi nami anjam degsib e qa nenjrenjyeb.

Bini e ino areqalo dauryqa bonum.’” Kristus a mandamq aiqa osiqa degsi Qotei pailyej.

⁸ Agi Kristus a namoqna pailyej, “O Abu, ni atraimqajqa wagme inji inji qa arearetmosaieqnu. Atra tamo nanji na tamo ungasari nanjo une qa aqaryainjrqa maroqnsib wagme inji inji oqnsib namyuwo na koitoqnsib ni atraimqajqa. Ni inji inji deqa arearetmosaieqnu.” O ijo was, dal anjam a nami atraiyqajqa inji inji deqa marej.

⁹ Ariya bunuqna Kristus a olo pailyej, “O Qotei, e ino areqalo dauryqa bonum.” A degsi pailyej deqa iga qalieonum, a kumbra namij di taqal waiyosiqa olo kumbra bunuj atej.

¹⁰ Yesus Kristus a Qotei aqa areqalo dauryosiqa deqa a bati qujai qa aqa segi jejamu osiqa Qotei atraiyej. Wau dena Yesus na iga elenosiqa Qotei aqa segi kumbra boleq di atej.

Yesus aqa lenj na gago une kobotetgej

¹¹ Atra tamo kalil nanji bati gaigai atra tal miligiq giloqnsibqa nanjo wau yeqnu. Nanji bati gargekoba wagme inji inji oqnsib Qotei atraiyeqnu. Inji inji dena tamo ungasari nanjo une kobotetnjrqqa keresai. ¹² Ariya Kristus a bati qujai qa gago une kobotqa marsiqa aqa segi jejamu osiqa Qotei atraiyej. Osiqa lanj qureq oqsiq dia Qotei aqa banj woq di awoej. Deqa aqa atraiyo wau di gaigai sqas. ¹³ A Qotei aqa banj woq di awesosiqa mondonj Qotei na aqa jeu tamo kalil nanji osim aqa singaq di koroinjrqaqqa deqa tarineqnu. ¹⁴ Yesus a bati qujai qa aqa segi jejamu osiqa Qotei atraiyej. Wau dena a na tamo ungasari a nami Qotei aqa segi kumbra boleq di atej qaji nanji torei boletnjrej. Deqa nanji bati gaigai une saiqoji sqab.

¹⁵ Anjam deqaji Mondor Bole na dego iga mergeqnu. Agi a endegsi mergeqnu, ¹⁶ “Tamo Koba a marej, ‘Ijo anjam bunuj agiende. Bati bei brantimqa e na ijo dal anjam kalil osiy tamo ungasari nanjo are miligiq di atqai. Osiy nanjo areqaloq di dego nenjrenyqai.’” ¹⁷ Osiqa olo anjam bei dego totoryosiqa endegsi marej, “E nanjo une kobotetnjrqai deqa bunuqna e nanjo une qa olo are qalqasai.” ¹⁸ O ijo was, Qotei na gago une torei kobotej deqa atraiyo inji bei na gago une olo kobotqa keresai bole sai.

Iga Warum Tulanj Getento Koba di miligiq gilqa kere

¹⁹ O ijo was kalil, Yesus aqa lenj aiyej qaji dena gago une kobotetgej. Deqa iga Warum Tulanj Getento Koba di miligiq giloqnoqom. Iga ulaqasai. Warum di agi Qotei aqa atra talq di unu. ²⁰ Yesus a segi na nambile qa gam bunuj waqtetgosiqa a segi namoosiq warum di miligiq gilsiq gara gainjenu qaji dena torei miligiq gilej. Gara di Yesus aqa segi jejamu.

²¹ Gago atra tamo gate unu agi Yesus. Deqa a na Qotei aqa tamo ungasari kalil nanji taqatnjreqnu. ²² A gago kumbra uge kalil qa are qalsiqa aqa segi lenj bilentonaqa aisiq gago are miligi yansetgej. Deqa iga ya na yanso em. Yesus aqa wau dena iga qalieonum, iga Qotei aqa namgalaq di une saiqoji unum. Deqa kumbra gisanj kalil gago are miligiq di unu qaji di iga taqal waiyqom. Osim Qotei qa gago areqalo torei singilatosim aqa areq giloqnoqom. ²³ Iga qalie, inji bole bole Qotei a nami iga egwa marej qaji di a na egwas. A uratqasai. Deqa iga Qotei aqa nam singila na ojsim boleq di maroqnsim inji bole bole deqa tarinoqnoqom. Iga areqalo aiyeltqasai. ²⁴ Iga gago Kristen was nanjo are tigeltetnjroqnimqa nanji qalaqalaiyo kumbra ti kumbra bole bole ti dauryoqnoqab. ²⁵ Osim iga Qotei aqa nam qa korooqnoqom. Iga kumbra di uratqasai. Kristen was qudei nanji koroqajqa asginjreqnu. Deqa iga nanji singilatnjroqnoqom. Nijngi qalie, Yesus a olo bqajqa bati jojomqo.

Iga Qotei aqa Niri qoreiyqasai

²⁶ Nijngi quiy. Iga Yesus aqa anjam bole qalieonum deqa bunuqna iga diqosim gago segi areqalo na une yoqnoqasai. Yoqnoqom di Qotei na gago une kobotetgwasai. Osim atraiyqajqa inji bei iga egwasai. ²⁷ Iga une yoqnoqom di iga pegigwajqa bati qa ulaosim tarinoqom. Pegigwajqa bati deqa Qotei na aqa jeu tamo kalil nanji ojelenosim namyuwo

kanjan kobaq di breinjraqas. ²⁸ Iga qalie, tamo bei a Moses aqa dal anjam gotranjimqa tamo aiyel kiyo tamo qalub kiyo aqa une unsib boleq di maribqa tamo ungasari nanji a qa dulqasai. Nanji a qalib moiqas. ²⁹ Ariya tamo bei a Qotei aqa Njiri qoreiyosim aqa ñam ugeugeiyqas di aqa une deqa a gulbe tulan kobaquja oqas. Aqa gulbe dena dal anjam gotranjo qaji tamo aqa gulbe tulan bunyqas. Tamo di a nami Qotei aqa anjam bunuj Yesus aqa len na singilatej qaji di dauryoqnej. Osiqa a Qotei aqa segi kumbra boleq di soqnej. Ariya a olo Yesus aqa len di ugeugeiyosim Qotei aqa Mondor iga qa are boleiyeqnu qaji aqa ñam ugetqas di a gulbe tulan kobaquja oqas. ³⁰ Iga qalieonum, Qotei a nami endegsi marej, “Tamo nanjo une kalil e segi na kambatosiy awai uge enjraqai. Di ijo segi wau.” Osiqa marej, “Tamo Koba a na aqa tamo ungasari nanjo une qa peginjraqas.” ³¹ O ijo was, Qotei ñambile unu qaji a na tamo bei ñolawotqas di a tulan ulaugetqas.

Nunjo areqalo Yesus qa singilateqnub qaji di geregere ojesoqniy

³² Ninji are qaliy. Nami Qotei a nunjo areqalo suwantetngonaqa bati deqa jeu tamo nanji na gulbe ti jaqatin ti gargekoba ninji engoqneb. Engeqneb ninji singila na tigeloqnsib gulbe di gotranjoqneb. ³³ Jeu tamo nanji dena nunjo Kristen was qudei nanji joqoqnsib tamo ungasari kalil nanjo ñamdamuq di tigelnjroqnsib nanjo ñam misilinyoqnsib nanji ugeugeinjroqneb. Yeqnab ninji na nunjo Kristen was nanji di beternjroqnsib singilatnjroqneb. ³⁴ Jeu tamo nanji dena nunjo Kristen was qudei nanji ojoqnsib tonto talq di breinjreqnab sonabqa ninji na tonto tamo nanji deqa are qaloqnsib nanji geregereinjroqneb. Bati di jeu tamo nanji dena ninji qudei nunjo ingi ingi yaingoqneb. Ariya ninji deqa are ugeingosaiqnej. Ninji areboleboleingojnej. Di kiyaaqa? Ninji qalie, ingi di lanja mandam qaji ingi. Ingi bati gaigai sqas qaji di tulan bolequja. Mondon ninji ingi di oqab. Di ninji qalie.

³⁵ Kumbra bole ninji nami yoqneb qaji deqa olo are qaloqnsib yoqniy. Osib nunjo areqalo Yesus qa singilateqnub qaji di geregere ojesoqniy. Ninji olo urataib. Ninji uratqasai di mondon ninji awai tulan boledamu oqab. ³⁶ Ninji nunjo gulbe kalil qoboiyoqnsib singila na tigelesoqniy. Ninji degyqab di Qotei na ninji singilatngimqa ninji aqa areqalo dauryekritosib mondon ingi bole bole a nami ninji engwa marej qaji di ninji oqab. ³⁷ Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, “Sokiñala tamo bunuqna bqas qaji di a bqas. Deqa a tariñsokobaiyqasai. A urur boqujatqas. ³⁸ Ijo segi tamo ungasari bole nanji e qa nanjo areqalo singilatqab di nanji ñambile sqab. Nanji na e qoreibqab di e nanji qa areboleboleibqasai.”

³⁹ O ijo was, iga Qotei qoreiyosim padalqasai. Tamo qudei nanji degyeqnub. Ariya iga tamo deqaji sai. Iga Qotei qa gago areqalo singilato qaji tamo. Deqa iga ñambile gaigai sqom.

11

Iga Qotei qa gago areqalo singilatqajqa kumbra

¹ Iga Qotei qa gago areqalo singilateqnum di aqa utru agiende. Iga qalieonum, ingi bole bole Qotei a nami iga egwa marej qaji di iga oqajqa tariñesoqnimqa a na egwas. Iga gago ñamdamu na ingi di unqa keresai di unqum. Iga ingi di oqom. ² Qotei aqa tamo ungasari nami soqneb qaji nanji a qa nanjo areqalo singilatoqneb deqa a nanji qa maroqnej, “Nanji tamo bolequja.” ³ O ijo was, iga Qotei qa gago areqalo singilateqnum deqa iga endegsi poigeqnu, bole, Qotei a anjam segi marnaqa lan ti mandam ti brantej. Ingi ingi iga unqa keresai qaji di Qotei na elenosiqa dena a ingi ingi kalil iga uneqnum qaji di gereinjrej. Iga degsi poigeqnu.

*Abel na Enok na Noa na nanji qalub
Qotei qa nanjo areqalo singilateb*

⁴ Abel a Qotei qa aqa areqalo singilatosiq deqa a inġi bei Qotei atraiyonaqa Qotei a inġi deqa tulaġ arearetej. Kein a dego inġi bei Qotei atraiyej. Ariya Qotei a Kein aqa atraiyo inġi deqa arearetosai. Kumbra dena iga osorgeqnu, Abel a Qotei aqa nġamgalaq di tamo bole une saiqoji soqnej. Abel a moiyej ariya a Qotei qa aqa areqalo singilatej deqa bini a Qotei aqa anjam iga mergobuleqnu.

⁵ Enok a dego Qotei qa aqa areqalo singilatej. Deqa a moiyoſai. A nġabile sonaqa Qotei na a osiq laġ qureq oqej. Oqnaqa tamo uġgasari naġgi a qa nġamoqneb a olo unosai. Kumbra dena iga osorgeqnu, Qotei na Enok laġ qureq osi oqosaisosiqa a Enok aqa kumbra qa tulaġ arearetoqnej. ⁶ O ijo was, niġgi Qotei aqa areq gilqa osibqa niġgi mati a qa nuġgo areqalo singilatosib endegsib mariy, “Bole, Qotei a unu. Deqa iga a qa nġamosim gilsim itonam a na awai boledamu egwas.” O ijo was, niġgi degsib marqab di Qotei a niġgi qa tulaġ arearetqas. Tamo naġgi Qotei qa naġgo areqalo singilatqasai di a naġgi qa arearetqa keresai.

⁷ Noa a dego Qotei qa aqa areqalo singilatej. Deqa Qotei na minnej, “E bunuqna awa qarinyit bosim mandam kalil keretqas. Deqa ni qobuġ gereiyime.” Noa a awa unosaisosiqa a Qotei aqa anjam di dauryosiqa aqa anġro naġgi ti aqa uġa a ti padalaib deqa qobuġ gereiyej. Aqa kumbra dena a na tamo uġgasari kalil mandamq di soqneb qaji naġgo une babetnjrej. A Qotei qa aqa areqalo singilatej deqa Qotei na a tamo bole une saiqoji qa minnej.

Abraham Sara wo naġgi Qotei qa naġgo areqalo singilateb

⁸ Abraham a dego Qotei qa aqa areqalo singilatej. Deqa Qotei na Abraham metonaqa a Qotei aqa anjam dauryosiqa mandam mutu bei Qotei na a yqajqa minnej qaji deq gilej. A sawa qabitqas kiyo di a qalieosaisosiqa gilej. ⁹ A Qotei qa aqa areqalo singilatej deqa a gilsiq mandam mutu dia brantosiq yaun tamo soqnej. Mandam mutu di agi Qotei na a yqajqa minnej. A di sonaqa Qotei na minnej, “Mondoġ e na ino moma naġgi mandam mutu endi enjrqai.” Onaqa Abraham a mandam mutu dia laqnsiq jagwa oqajqa tal gereiyonnsiq di nġeioqnej. A na Aisak Jekop wo naġgi joqsiqa koba na soqneb. Qotei na naġgi aiyel dego minjrej, “Mondoġ e na nuġgo moma naġgi mandam mutu endi enjrqai.” ¹⁰ Abraham a laġ qureq oqsim dia sqajqa deqa are qaloqnsiq tariġoqnej. Laġ qure di bati gaigai sqas. Laġ qure agi Qotei a segi na gereiyej unu.

¹¹ Abraham aqa nġauġ Sara a dego Qotei qa aqa areqalo singilatej. Deqa a tulaġ qeliosiq marej, “Bole, e anġrotqai. Anjam Qotei na merbej qaji di a uratqasai. A dauryqas.” Sara a degsi marej deqa Qotei na aqa miligi gereiyetonaqa a gumaġnej. ¹² Abraham a dego qeliosiq a moiqajqa bati jojomonaqa Qotei na a singila yonaqa a anġro mel qujai nġambabtej. Onaqa bunuqna aqa moma naġgi tulaġ gargekobaeb. Bongar tulaġ gargekoba unub dego kere Abraham aqa moma naġgi ulul bul tulaġ gargekobaeb. Deqa sisiyqa keresai.

¹³ O ijo was, Abel na Enok na Noa na Abraham na Sara na naġgi kalil Qotei qa naġgo areqalo singilatesosib moreġeb. Naġgi mandamq endi sosibqa inġi bole bole Qotei a nami naġgi enjrqa minjrej qaji di naġgi osai. Naġgi inġi di oqajqa tariġesosibqa isaq na inġi di unsib deqa areboleboleinjrej. Deqa naġgi maroqneb, “Iga mandamq endi so boleiyqasai. Iga mandamq endi yaun tamo bulosim sokiġala sosim bunuqna iga mandam endi uratqom.” ¹⁴ O ijo was, iga qalieonum, tamo uġgasari anjam degsib mareqnub qaji naġgi naġgo segi sqajqa sawa boleq oqwajqa are qaleqnub. ¹⁵ Naġgi naġgo qure utruq olo aiqajqa deqa are qaleb qamu naġgi puluosib aiyeb qamu. ¹⁶ Ariya naġgi naġgo qure utruq olo aiqajqa are qalosaieqnub. Naġgi sawa tulaġ boledamu agi laġ qureq di unu qaji deq oqwajqa are qaleqnub. Tamo uġgasari naġgi dena Qotei endegsib minjeqnub, “Ni gago Qotei.” Yeqnaqa Qotei a naġgo Qotei sqajqa jemaiyosaieqnu. Naġgi a qa naġgo areqalo singilateqnub deqa a naġgo qure agi laġ goge dia gereiyetnjrej unu.

¹⁷ Abraham a Qotei qa aqa areqalo bole singilatej kiyo sai kiyo di Qotei a tenemtqa osiqa endegsi minjej, “Ni ino segi angro qujai Aisak qalsim e atraibe.” Onaqa Abraham a Qotei aqa anjam di uratosai. Bole, Qotei na nami minjej, “E na ino moma nanği mandam mutu endi enjrqai.” Ariya a Qotei qa aqa areqalo singilatej deqa a Aisak osiq Qotei atraiyqa gilej. ¹⁸ Agi Qotei a nami Abraham minjej, “Aisak aqa len na ino moma nanği bumbranşyqab.” ¹⁹ Abraham a Aisak qalqa osiqa endegsi are qalej, “E Aisak qalitqa, unşum, Qotei na a olo subq na tigeltqa kere.” Abraham a degsi are qalsiq sonaqa Qotei na saidyej, “Ni Aisak qalaim.” Deqa iga yawo anjam endegsi marqom, Qotei na Aisak subq na tigeltobulosiq olo Abraham yej.

Aisak na Jekop na Josep na nanği qalub Qotei qa nanço areqalo singilateb

²⁰ Aisak a dego Qotei qa aqa areqalo singilatosiqa Jekop Iso wo nanço gateq di aqa ban atetnjrsiqa nanği qa pailyosiqa kumbra bunuqna nançoq di brantqas qaji deqa nanği minjrej.

²¹ Jekop a dego Qotei qa aqa areqalo singilatosiqa Josep aqa angro aiyel nanço gateq di aqa ban atetnjrsiqa nanği qa pailyej. A tulan qeliosiq moiqa jojomosiqa deqa a na aqa walwelqa toqon ojsiq şinga pulutosiq Qotei qa louej.

²² Josep a dego Qotei qa aqa areqalo singilatosiq deqa a tulan qeliosiq moiqa jojomosiqa a na aqa was nanği endegsi minjrej, “Nişgi na nunço moma agi Israel nanği minjribqa bunuqna nanği Isip sawa uratoqnsibqa bati deqa nanği ijo tanu osi gilqab.”

Moses a Qotei qa aqa areqalo singilatej

²³ Ariya Moses aqa ai abu nanği dego Qotei qa nanço areqalo singilateb. Deqa Moses a şambabonaqa nanği a osib bai qalub a ulitonab soqnej. Nanği qalieeb, Moses a angro tulan bolequja. Nanği Isip nanço mandor koba ulaiyosai deqa nanği aqa anjam gotranşyosib Moses ulitonab soqnej.

²⁴ Sosiqa tamo kobaqujaonaqa Isip tamo unşasari nanği na minjoqneb, “Ni Isip nanço mandor koba aqa asi aqa angro.” Onaqa Moses a Qotei qa aqa areqalo singilatosiq deqa a aqa segi şam aguq atsiqa nanço anjam di quqwa uratoqnej. ²⁵ A endegsi are qalej, “Qotei aqa tamo unşasari agi Israel nanği gulbe ti unub. Deqa unşum, e nanği koba na sosiy gulbe oqnşai. Une qa arebolebole a sokişalayosim koboqas. Di e uratşai.” ²⁶ Osiqa olo endegsi are qalej, “E Kristus aqa şam qa jemai oşai di kere. Mondonş e awai tulan boledamu oşai. Awai dena silali ti şoro ti kalil Isip sawaq endi unu qaji di tulan bunşeyjunu.” Moses a awai boledamu di oqa marsiq deqa a degsi are qalej. Osiqa Qotei qa aqa areqalo singilatej.

²⁷ Moses a Qotei qa aqa areqalo singilatosiq deqa a tigelosiq Isip sawa uratosiq gilej. Isip nanço mandor koba a Moses qa minşin oqetej ariya Moses a deqa ulaosai. Qotei agi iga unosaieqnum qaji di Moses na unobulosiq deqa a şingila na tigelosiq Isip sawa uratosiq gilej. ²⁸ Moses a Qotei qa aqa areqalo singilatosiq deqa a na Israel tamo unşasari nanği minjrnaqa nanği kaja du du şumsib nanço damu uyeş. Uysib kaja du du nanço len ainaqa di osib Qotei na aqa lanş angro bei qarınşim bosim Israel nanço angro matu nanği şumaim deqa len di nanço siranşmeq di liyeş.

Tamo unşasari tulan şargekoba nanği Qotei qa nanço areqalo singilatoqneb

²⁹ Israel nanği Qotei qa nanço areqalo singilatosib deqa nanği Yuwal Lentq di gentosib mandam boleq aisib walwelosib gileş. Gileqnaş Isip nanği na nanği daurnjrsib yuwal ambleq aisib ya uysib moreşeb.

³⁰ Bunuqna Israel nanği Qotei qa nanço areqalo singilatosib deqa nanği Jeriko qure agutosib kalilyo bati 7 yonabqa qure aqa dadanş kalil ululoşeb.

³¹ Sambala unş Rahap a dego Qotei qa aqa areqalo singilatej. Deqa Israel tamo aiyel nanği lumu na Jeriko qure unş bonabqa a na nanği aiyel osiqa lawo na gereinşrsiqa

ulitnjrej. Qure deqaji tamo ungasari nanği Qotei aqa anjam gotranjoqneq deqa Qotei na nanği kalil padaltnjrej. Rahap a segi Qotei na uratonaq bole soqnej.

³² Gideon na Barak na Samson na Jepta na Devit na Samuel na Qotei aqa medabu o qaji tamo kalil nanği dego Qotei qa nanžo areqalo singilatoqneq. E nanği qa olo ninği saingwajqa bati keresaiibqo. ³³ Nanği Qotei qa nanžo areqalo singilatoqneq deqa nanği na mandor kokba nanği qoto itnjroqnsib qoto bunjoqneq. Osib kumbra bole tinğinjoqneq. Inği bole bole Qotei na nami nanği enjrqqa minjrej qaji di nanği elenjoqneq. Laion nanği boqnsib nanği uyqa laqnaq nanği na nanžo medabu getentetnjroqneq.

³⁴ Namyuwo na nanği koitnjrqqa laqnaq nanği olo namyuwo mosotoqneq. Jeu tamo nanği boqnsib serie na nanği ñumqa laqnaq nanği jaraiyoqneq. Nanği segi singila saiqoji sonab Qotei na olo nanği singilatnjroqnej. Nanği singilaoqnsib qotoqnsib sawa bei bei qaji nanği teteinjroqneq. ³⁵ Ungasari qudei nanžo anğro nanği moreneqnaq Qotei na olo subq na tigeltnjroqnej. Jeu tamo nanği na Qotei aqa tamo qudei nanği tonto talq di breinjroqnsib jaqatinğ koba enjroqneq. Osib minjroqneq, “Ninği Qotei qoreiyib iga ninği uratnğim ninği tonto talq dena oqedqab.” Onaqa nanği na saidosib minjroqneq, “Sai. Mondonğ iga olo subq na tigelosim nambile tulağ boledamu oqom. Deqa unğum, bini iga jaqatinğ oqnsim unum di kere.”

³⁶ Jeu tamo nanği na Qotei aqa tamo ungasari qudei nanği misilinjroqnsib kumbainjroqneq. Osib nanği tonto talq di breinjroqnsib sil singila kokba na nanği tontnjroqneq. ³⁷ Osib Qotei aqa tamo ungasari qudei nanği meniğ na ñumoqnsib moiyoqneq. Osib olo qudei nanği serie na ginğenjnreqnaq morenjoqneq. Osib olo qudei nanžo jejamu qaja na qametnjroqneq. Nanği qudei gara bolesai deqa nanği kaja nanžo junğum na gara gereiyoqnsib jugoqneq. Nanği inği inği tulağ saiinğrej deqa nanği lağa soqneq. Jeu tamo nanği na nanği gulbe enjroqnsib tulağ ugeugeinjroqneq. ³⁸ Tamo ungasari nanği di tulağ ugeosib soqneq deqa nanği wadau sawaq di, manaq di, meniğ kokba miligiq di, sub miligiq di laqneq. Nanği Qotei qa nanžo areqalo singilatoqneq deqa nanği kumbra bole yoqneq. Nanği tamo ungasari kalil mandamq di soqneq qaji nanği bul sai. Nanžo kumbra tulağ bolequja.

³⁹ Nanği kalil Qotei qa nanžo areqalo singilatoqneq deqa nanği aqa namgalaq di tamo ungasari tulağ bolequja soqneq. Ariya inği bole bole Qotei na nanği enjrqqa minjrej qaji di nanği osaiyoqneq. ⁴⁰ Di kiyaaq? Qotei na olo inği tulağ boledamu bei iga egwajqa marsiqa gereiyej unu. Mondonğ a na iga ti nanği ti turtgosim iga kalil koba na inği boledamu di egwas. Osim dena a na iga kalil torei boletğwas.

12

Iga Yesus koqyesosim a qa gago areqalo singilatqom

¹ Tamo ungasari nami soqneq qaji nanği di Qotei qa nanžo areqalo singilatoqneq deqa bini nanği lanbi bul iga agutgesonab iga nanği unjreqnum. Unjreqnum deqa iga singila na gurgurobuloqnsim bubunjoqnaqom. Qotei na iga giltgej deqa iga gurguroqnaqnaq gulbe qudei na iga getentgwa laqnaqnaq iga gulbe di olo gotranjoqnaqom. Une qudei gagoq di beteqajqa laqnaq qaji di dego iga gotranjoqnaqom. ² Osim iga Yesus koqyoqnsim gurgurqom. Iga Qotei qa gago areqalo singilateqnum di Yesus a segi utru. Bunuqna a na gago areqalo di torei keretqas. Yesus a nami qalieej, a namburbasq di moism bunuqna a olo tulağ areboleleiyqas. Jeu tamo nanği a qa maroqneq, “A tamo uge deqa a moiğas.” Ariya Yesus a deqa jemaiyosai. A aqa are singilatosiğ namburbasq di moiyej. Bini a olo lanğureq di Qotei aqa awo jaram bağ woq di awejunu.

Qotei na iga tingitgwa marsiqa gulbe egeqnu

³ Ninği geregere are qaliy. Une tamo nanği Yesus qa tulağ ugeoqnsib a jeuteqnaq a singila na tigelesoqnej. Ninği dego singila na tigelesoqniy. Ninği ulaaib. Osib asingaiq. ⁴ Bole, ninği une gotranjoqajqa singilakobaeqnaq. Ariya jeu tamo nanği na kamba ninği

moyotngosaieqhub. ⁵⁻⁶ O ijo was, Qotei a nami anjam bei ningi merngej. Ningi anjam deqa are walngwo kiyo? A ningi dalngwa osiq endegsi merngej, “O ijo angro, e nungo Tamo Koba. Deqa e ningi tingitngwa marsiyqa gulbe engoqnit ningi gulbe di qoboyqa asgingaiq. Osib are gulbeingaiq. Ningi quiy. Tamo ungasari e qalaqalainjreqnum qaji nanngi di e na olo tingitnjreqnum. Tamo ungasari e ijo segi angro qa mareqnum qaji nanngi di e na olo gulbe enjreqnum.” Qotei a ningi aqa segi angro sqa marsiq deqa anjam degsi merngej. Ningi anjam deqa olo are walngwo kiyo?

⁷ O ijo was, Qotei na ningi tingitngqnsim gulbe engoqnimqa ningi singila na tigelqnsib gulbe di qoboyqniy. Abu nanngi na nango angro nanngi gaigai tingitnjreqnub dego kere Qotei na ningi tingitngeqnu. ⁸ Qotei na aqa angro kalil nanngi gaigai tingitnjreqnu. A na ningi tingitngwasai di ningi aqa angro sqa keresai. Ningi gam qaji unqa aqa angro bul sqab. ⁹ Ningi are qaliy. Gago mandam qaji abu nanngi na iga tingitgoqneb. Deqa iga nanngo ñam soqtoqnem. Ariya gago lan qaji Abu a gago qunun taqateqnu. Deqa iga aqa sorgomq di geregere sosimqa aqa ñam tulan soqtoqnom. Osim dena iga ñambile sqom. ¹⁰ Gago mandam qaji abu nanngi sokiñala sosib nanngo segi areqalo dauryosib iga tingitgoqneb. Ariya Qotei na iga geregere aqaryaigwajqa osiq iga tingitgeqnu. Di kiyaya? Iga aqa segi kumbra boleq di sqajqa deqa. ¹¹ Bole, Qotei na iga tingitgwa maroqnsiq gulbe egeqnaqa iga areboleboleigosaieqnu. Iga are gulbeigeqnu. Ariya bunuqna gulbe dena iga singilatgimqa iga kumbra bole tintinj dauryqajqa geregere qalieqom. Osim dena iga lawo na sqom.

Ningi Qotei aqa segi kumbra bole dauryiy

¹² Deqa nunngo ban a laesqas di ningi na olo singilatosib wauoqniy. Nunngo singa tombol dego laesqas di ningi olo singila na tigelesoqniy. ¹³ Tigelesosib gam bole dauryosib walweloqniy. Ningi degyqab di nunngo singa ugeqasai. Nunngo singa olo boleqas.

¹⁴ Ningi tamo kalil nanngi ti koba na geregere lawo na sqajqa singilaoqniy. Osib ningi Qotei aqa segi kumbra bole dego dauryqajqa singilaoqniy. Tamo a Qotei aqa segi kumbra bole dauryqasai di a Tamo Koba unqa keresai. ¹⁵ Ningi geregere ñam atoqnsib soqniy. Qotei a ningi qa are boleiyeqnu aqa kumbra di ningi qudei olo uratosib ulonjo uge. Namtan oqsiiq gei uge uge ateleneqnu dego kere nunngo ambleq di tamo bei a are uge ti sosim kumbra uge uge babtoqnimqa ningi na saidiyiy. Tamo dena ningi niñaqngimqa ningi Qotei aqa ñamgalaq di jiga ti so uge. ¹⁶ Ningi na Kristen tamo ungasari nanngi saidnjribqa nanngi sambala kumbra yaib. Osib Qotei qoreiyaib. Agi Aisak aqa njiri Iso a Qotei qoreiyey. Osiqa a angro matu soqnej deqa are qalosaosiq ingi bole bole aqa abu na nami a yqajqa minnej qaji di qarinyosiq dena ingi uyo bei awaiyosiq uyej. ¹⁷ Ningi qalie, bunuqna Iso a aqa abu aqa ingi bole bole di olo oqajqa marnaqa Qotei na saidyey. Deqa a akamugetej. Aqa kumbra uge yey qaji di a olo uratosim are bulyqajqa gam saiiyey.

Ningi Jerusalem bunuj lan goge di unu qaji deq beleneb

¹⁸ Nami Israel nanngi Sainai mana utru jojomyosib dia ñamyuwo ti ambru ti jagwa ti unoqneb. Nanngo ban na mana di ojoqneb. Ariya ijo was, ningi ingi ingi deq bosai. ¹⁹ Israel nanngi Sainai manaq di gul anjam quoqnsib Qotei aqa kakro dego quoqneb. Osib ulaugeteb. Deqa nanngi Moses minjeb, “Qotei a olo anjam bei mergaiq.” ²⁰ Nanngi Qotei aqa anjam di qusib ulaugeteb. Agi Qotei na nanngi endegsi minjrej, “Tamo bei kiyo wagme bei kiyo mana endeq oqimqa ningi a meninj na qalib moyem.” Qotei na nanngi degsi minjrej. ²¹ Manaq di nanngi ingi ingi di unoqnsib deqa nanngi tulan ulaugeteb. Moses a dego mana deqa ulaosiq marej, “E ulaugetosim tulan ginda gindaneqnum.”

²² Ariya ningi ingi ingi deq bosai. Ningi Saion manaq beleneb. Osib Qotei ñambile gaigai unu qaji aqa segi qureq dego beleneb. Qure di agi Jerusalem bunuj lan goge di unu qaji. Ningi lan angro tulan gargekoba sisiyqa keresai nanngoq dego beleneb. ²³ Tamo ungasari Qotei qa korooqnsib loueqnub qaji nanngoq dego ningi beleneb. Tamo ungasari nanngi di

Qotei aqa segi angoro matu tintin. Nanjo ñam Qotei a lan qureq di nenngrenyej unu. Ningi Qotei qa ti tamo ungasari kumbra bole dauryeqnub qaji nanjo qunun qa ti beleneb. Tamo ungasari nanji di Qotei na torei boletnjrej. Qotei agi mondonj iga kalil pegigwas. ²⁴ Ariya ningi Yesus qa dego beleneb. Yesus agi Qotei aqa anjam bunuj singilatqa osiqa iga Qotei ti gago ambleq di tigelesosiqa yeba waiyej unu. Yesus aqa lenj bilenej qaji a qa dego ningi beleneb. Deqa lenj dena Qotei aqa anjam ningi merngobuleqnu. Yesus aqa lenj di tulan bolequja. Lenj dena Abel aqa lenj tulan bunyejunu. Abel aqa lenj na dego ningi anjam merngobuleqnu.

Ningi Qotei aqa anjam quqwa urataib

²⁵ O ijo was, ningi geregere ñam atoqniy. Qotei na ningi anjam merngoqnimqa ningi aqa anjam dauryqa urataib. Qotei a nami mandamq endi sosiqa Israel nanji anjam singila na minjroqnej. Minjreqnaqa nanji aqa anjam di dauryqa uratoqneb. Deqa Qotei na nanji awai uge enjrej. Awai uge di nanji britosib jaraiqa keresai. Ariya bini Qotei a lan goge di sosiqa iga dego anjam singila na mergeqnu. Deqa iga a qoreiyqom di a na iga awai tulan ugedamu egwas. Awai uge di iga britosim jaraiqa keresai bole sai. ²⁶ Nami Qotei na Israel nanji anjam singila na minjreqnaqa aqa kakro dena mandam renjinyoqnej. Ariya bini a olo anjam endegsi iga mergeqnu, “Bunuqna bati qujai qa e olo mandam renjinyqai. E mandam segi renjinyqasai. E mandam ti lan ti renjinjrjai.” ²⁷ A marej, “Bati qujai qa.” Deqa iga qalieonum, Qotei na ingi ingi a nami atej qaji di taqal breinjrim nanji torei koboqab. Ingi ingi di agi Qotei na renjinjrjas. Yimqa ingi ingi a na renjinjrjasai qaji di gaigai sqab.

²⁸ Qotei a gago Mandor Koba sosiqa iga taqatgeqnu. Aqa kumbra di renjinjqqa keresai. Deqa iga Qotei binjyoqnsim kumbra a tulan areareteqnu qaji dena a qa louoqnsim aqa ñam soqtoqnsim ulaoqnsim aqa sorgomq di sqom. ²⁹ Iga degyqom. Di kiyaaqa? Gago Qotei a ñamyuwo bul ingi ingi kalil koiteleneqnu qaji.

13

Ningi segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yoqniy

¹ O ijo Kristen was, bati gaigai ningi segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yoqniy. ² Qure bei qaji tamo nanji nunjo meq boqniq ningi na oqnsib geregereinjroqniy. Kumbra di ningi urataib. Ningi qalie, qure bei qaji tamo nanji nami nunjo moma qudei nanjo meq beqnab tamo bole edegoqnsib geregereinjroqneb. Ariya nanji tamo sai. Nanji lan angoro.

³ Qotei aqa tamo ungasari qudei nanji tonto talq di unub deqa ningi nanji uratnjraib. Ningi nanji qa are qaloqnsib koba na tonto talq di sobulosib nanji gereinjroqniy. Kristen tamo qudei nanji jeu tamo nanji na jaqatinj enjreqnub deqa ningi nanji qa dego are qaloqnsib koba na jaqatinj obuloqnsib nanji gereinjroqniy. Ningi qalie, jeu tamo nanji na nunjo jemu dego ugeugeiyqa kere.

⁴ Tamo a unatqas di kumbra bole. Unja a tamotqas di dego kumbra bole. Deqa ningi kumbra di ugetaib. Ningi kumbra di geregere taqatosib Qotei aqa ñamgalaq di jiga saiqoji soqniy. Ningi qalie, tamo ungasari sambala kumbra yeqnub qaji nanji Qotei na awai uge enjrjas.

⁵ Ningi silali qa mamaunqaiq. Ningi endegsib maroqniy, “Iga silali ti ingi ti kiñala eqnum di kere.” Agi Qotei a marej, “E ni uratmqasai. E ni qoreimqasai dego.” ⁶ Deqa iga gago are singilatoqnsim endegsi maroqniqom, “Tamo Koba a na e aqaryaibeqnu.

Deqa e ulaqasai.

Tamo bei na e ugetbqa keresai.”

Iga Yesus dauryqajqa jemaigwasai

⁷ O ijo was ningi quiy. Kristen gate nanği Qotei aqa anjam palontoqnsib ningi merngeqnu. Osib Qotei qa nanço areqalo singilatoqnsib kumbra bole bole yeqnu. Nanço kumbra deqa ningi are qaloqnsib dauryoqniy.

⁸ Yesus Kristus aqa kumbra bulyqasai. A nami degsi soqnej. A bini degsi unu. A bati gaigai degsi sqas. ⁹ Deqa tamo qudei nanği bosib anjam utru segi segi na nunço are tigeltetngibqa ningi nanço anjam di dauryaib. Osib Qotei aqa gam urataib. Qotei a ningi qa are boleyeqnu aqa kumbra dena nunço are singilatetngoqneme. Ariya tamo qudei nanği mareqnu, "Iga ingi uyo na gago are singilatoqnoqom." Di gisan. Kumbra di laña jejamu qa kumbra. Ingi uyo dena tamo nanği yala aqaryainjrosaieqnu.

¹⁰ Gago atra bijal bunuj unu. Atra tamo nanği atra tal namij miligiq di waueqnu. Deqa nanği atra bijal bunuj dena ingi uyqa keresai. ¹¹ Atra tamo gate nami qaji a tamo ungasari nanço une kobotetnrqa maroqnsiq wagme nanço leñ oqnsiq Warum Tulan Getento Koba di miligiq gileqnu. Atra tamo nanği olo wagme nanço damu osi ayoqnsib qure qalaq di atoqnsib koiteleneqnu. ¹² Dego kere Yesus a Jerusalem qure qalaq aisiq dia jaqatin osiq aqa segi leñ bilentosiq tamo ungasari nanği qa moiyej. Aqa leñ dena a na tamo ungasari nanği Qotei aqa segi kumbra boleq di atqajqa deqa marsiq nanği qa moiyej. ¹³ Deqa iga dego qure qalaq ayoqnsim Yesus aqa areq di brantoqnsim a ñam uge osiq jemaiyej dego kere iga ñam uge oqnoqom. ¹⁴ Iga qalie, mandamq endi qure kalil koboqab. Deqa iga yaun tamo bulosim qure utru saiqoji laña unum. Mondon iga lañ qureq oqsim dia gaigai sqom. Iga qure deq oqwjqa tariñeqnum. ¹⁵ Deqa iga Yesus aqa ñam na Qotei binjoqnsim atraiyobuloqnoqom. Osim iga gago medabu na aqa ñam soqtoqnoqom. ¹⁶ O ijo was, ningi na tamo ungasari nanği kumbra bole bole enjroqniy. Nanği ingi qudei qa truquoqniqbqa ningi na aqaryainjroqniy. Ningi kumbra di urataib. Ningi kumbra degyqab di ningi Qotei atraiyobuloqnoqab. Yim Qotei a nunço kumbra deqa tulan arearetoqnoqas.

Yesus Kristus a gago are miligiq di waueqnu

¹⁷ Nunço Kristen gate nanği na nunço qunun taqateqnu. Mondon nanği nanço wau deqa Qotei minjqab. Deqa ningi nanço medabu geregere dauryoqnsib nanço sorgomq di soqniy. Ningi degyqab di nanği are gulbe na ningi taqatngwasai. Nanği arebolebole na ningi taqatngwab. Osib nanği are gulbe saiqoji sosib ningi geregere aqaryaingoqnoqab.

¹⁸ Ningi iga qa Qotei pailyoqniy. Iga qalieonum, iga Qotei aqa ñamgalaq di une saiqoji unum. Iga gaigai kumbra bole dauryqajqa are qaleqnum. ¹⁹ Deqa ijo areqalo agiende. Ningi e qa Qotei pailyibqa a na gam waqtetbimqa e nunçoq urur boqujatqai.

²⁰ Gago Tamo Koba Yesus a kaja nanço Mandor singila ti unu qaji. Aqa kaja nanği agi iga. Aqa leñ aiyej dena a na Qotei aqa anjam bunuj gaigai sqas qaji di singilatej. Qotei a are lawo qa utru. A na Yesus olo subq na tigeltej. ²¹ Qotei qujai dena ningi aqaryainjimqa ningi aqa areqalo geregere dauryosib kumbra bole yoqniy. A gago are miligi gereiyetgimqa iga Yesus Kristus aqa wau na kumbra kalil a tulan areareteqnu qaji di yoqnoqom. Iga kalil bati gaigai aqa ñam soqtoqnoqom. Bole.

Anjam getento

²² O ijo was, e na ningi singilatngwajqa deqa anjam truquyala endi nenrenyonum. Deqa ningi ijo anjam endi geregere qusib dauryoqniy. ²³ E ningi endegsi merngwai. Gago was Timoti a tonto talq dena uratonab oqedej. Deqa a urur ijoq bqas di aqo aiyel ombla na nunçoq bosim nunçwom.

²⁴ Ningi na ijo kaiye anjam endi osib Kristen gate kalil nanği ti Qotei aqa tamo ungasari kalil nanği ti minjriy. Itali tamo qudei bosib endia unub qaji nanği na dego ningi kaiyeinjonub.

²⁵ Qotei a ningi kalil qa are boleyeme. Bole.

JEMS

¹ E Jems. E Tamo Koba Yesus Kristus aqa Abu Qotei wo nanngo wau tamo. Israel nanngo moma utru 12 nanngo len agi ningi. O was ningi kalil kaiye. E na anjam endi nengrenyosim nunngoq qarinyonum. Ningi nunngo segi segi qure utru uratosib jaraiyosib sawa sawa kalil keretosib di unub.

Iga gulbe qoboieqnum dena iga singila eqnum

² O ijo was, gulbe utru segi segi gargekoba nunngoq boqnimqa ningi gulbe deqa tulan areboleboleingim soqniy. ³ Gulbe deqaji nunngoq boqnimqa ningi nunngo areqalo Yesus qa bole singilatqab kiyo sai kiyo di Qotei a geregere unqas. Ningi qalie, gulbe dena ningi singilatngeqnaqa ningi gulbe qoboieqnum. ⁴ Deqa ningi bati gaigai singila na tigelosib gulbe qoboioqniy. Ningi degyqab di ningi Qotei aqa kumbra bei qa truquoqnasai. Ningi tulan kere na sqab.

Tamo bei a powo qa truquosimqa a Qotei pailyim Qotei na powo yqas

⁵ Ariya tamo bei a powo qa truquosimqa a Qotei pailyem. Yimqa Qotei na a powo yqas. Ningi qalie, Qotei a tamo ungasari kalil nanngi ingi bole bole enjreqnu. Nanngi Qotei pailyeqnab a nanngi qa olo njirjosaieqnu. ⁶ Ariya tamo bei a Qotei pailyqa osimqa a are gulbeiyaiq. Osim endegsi maraiq, “Qotei na ingi bole ebqas kiyo sai kiyo?” A degsi maraiq. A Qotei qa aqa areqalo singilatosim pailyem. Jagwa tigelosiq yuwal korkortoqnsiqa oqe aiyeqnu dego kere tamo are gulbeiyeqnu qaji a bati bei Qotei qa aqa areqalo singilatoqnsiqa olo bati bei aqa areqalo singilatosaiieqnu. ⁷ Tamo Koba a na tamo deqaji nanngi ingi bei enjrqasai. Deqa tamo deqaji nanngi endegsib are qalaib, “Iga ingi bole bole oqnoqom.” Di sai. ⁸ Nanngi areqalo aiye aiyeltoqnsib kumbra lanja lanja yeqnub deqa Qotei na nanngi ingi bei enjrqasai.

Jems a ñoro tamo ti tamo ingi saiqoji nanngi ti anjam minjrej

⁹ Kristen was bei a ñam saiqoji soqnimqa a areboleboleiyem. Di kiyaaqa? A Qotei aqa ñamgalaq di ñam koba ti unu deqa. ¹⁰ Tamo bei ñoro koba ti unu qaji a dego areboleboleiyem. Di kiyaaqa? A Qotei aqa ñamgalaq di ñam saiqoji unu deqa. Tamo nanngi ñoro koba koroiyqajqa arearetnjreqnu qaji nanngi balamtamo aqa so bulosib sokiñalayosib morenqab. ¹¹ Iga qalie, senj oqsim kanqanqamqa balamtamo aqa so laosim moiym aqa wala bole di koboqas. Dego kere tamo nanngi ñoro koba ti unub qaji nanngi wau bei bei yoqnsib bati qujai qa urur morenosib koboqab.

Qotei na iga are qametgosaieqnu

¹² Tamo ungasari gulbe qoboioqnsib singila na tigelejunub qaji nanngi areboleboleinjreme. Mondonj Qotei a nanngi qa tulan arearetim awai boledamu enjrim nanngi ñambile gaigai sqab. Qotei a marej, “E na tamo kalil e qalaqalaibeqnum qaji nanngi awai bole enjrqai.” Qotei a degsi marej. ¹³ Deqa tamo bei a une atqajqa are prugyimqa a endegsi maraiq, “Qotei na are qametbqoqa e une atqajqa are prugbeqnu.” A degsi maraiq. Iga na Qotei aqa are qametim a une yqa keresai dego kere Qotei na iga une atqajqa are qametgosaieqnu. ¹⁴ Gago segi segi are miligi tigelosiqsiqa iga titgeqnu. Gam dena gago segi areqalo uge na iga uneq breigwa oqnsiqa walawalaigoqnsiqa gisanqeqnu. ¹⁵ Gago are miligi tigeleqnu di unja a gumanqeqnu dego kere. Bunuqna unja a anqroteqnu dego kere gago are miligi tigelosiqsiqa une babteqnu. Yeqnaqa gago une di tulan kobaeqnaqa iga moiyo gam tureqnum.

¹⁶ O ijo was bole, une aqa kumbra dena ningi gisanqaim deqa ningi une kalil uratiy. ¹⁷ Ingi bole bole kalil Qotei na iga egeqnu qaji di lanj goge na branteqnaq iga lanja elenqeqnum. Abu Qotei suwanjoq di unu qaji a na ingi di qarinyeqnaqa gagoq beqnu. Qotei

a kumbra bubulyosaieqnu. A sen qunun bul sai. Sen qunun a olekobaoqnsiqa olo truqueqnu Qotei a degyosaieqnu. ¹⁸ A aqa segi areqalo dauryosiq iga gereigej deqa a gago Abu. A aqa anjam bole na iga gereigej deqa iga ingi meli bunuj bulosim ingi ingi kalil a nami gereinjrej qaji di tulan bunjnrejrunum.

Iga Qotei aqa anjam laña quqwasai

¹⁹ O ijo was bole, ningi endegsi poingem. Ningi anjam bei marqa osibqa urur medabu waqtaib. Mati didaboqniy. Urur minjin oqaiq. ²⁰ Tamo nangi urur minjin oqetnjreqnu qaji nangi Qotei aqa kumbra bole dauryqa keresai. ²¹ Deqa ningi kumbra uge uge jigat kalil taqal waiyoqniy. Osib nungo segi ñam aguq atoqnsib Qotei aqa anjam a na nami nungo are miligiq di atej qaji di ningi ojesoqniy. Ojesqab di Qotei a nungo qunun oqas. ²² Ariya ningi Qotei aqa anjam di bole dauryoqniy. Laña qusib olo urataib. Ningi laña quqwab di ningi nungo segi jejamu gisanjyqab. ²³ Tamo bei a Qotei aqa anjam laña quoqnsiq olo dauryqa urateqnu di a tamo ya jeqiloq di aqa ulatamu uneqnu dego bul. ²⁴ A ya jeqiloq di aqa ulatamu unsim olo puluosim giloqnsim aqa ulatamu unqo qaji di a olo are walyqas. ²⁵ Qotei aqa dal anjam bunuj unu. Dal anjam di bole tinjin. Qotei a gago une aqa singila kobotetgwa osiqa dal anjam di iga egej. Deqa gago une na iga olo ojqa keresai. Tamo nangi dal anjam di geregere peleiyosib dauryoqnsib di Qotei a nango wau kalil boletqngas. Ariya tamo nangi dal anjam di laña qusib olo are walnjrqas di Qotei a nango wau bei boletqasai.

²⁶ Tamo bei a endegsi are qalqas, “E gaigai Qotei qa loueqnum. Deqa e Kristen tamo bole.” Ariya tamo di a aqa segi medabu geregere taqatqasai di a na aqa segi jejamu gisanjyqas. Deqa a Qotei qa loueqnu di a laña loueqnu. ²⁷ Iga Kristen tamo ungasari unum deqa iga kumbra bole endeqaji yoqngom. Iga na angro mandum nangi ti unja qobul nangi ti geregereinjroqnsim nango gulbe kalil qoboiyetnjrqom. Osim iga gago segi walwel taqatosim mandam endeqa kumbra jigat kalil uratektritqom. Iga kumbra deqaji yoqngom di iga Qotei aqa ñamgalaq di Kristen tamo bole une saiqoji sqom.

2

Ningi na tamo kalil nangi turtnjrsib kumbra qujai enjroqniy

¹ O ijo was kalil, gago Tamo Koba Yesus Kristus a rian koba ti unu. Ningi a qa nungo areqalo singilateqnu deqa e ningi endegsi mernjwai. Ningi na tamo ñam ti nangi areinjroqnsib olo tamo ñam saiqoji nangi qoreinjroqnaib. ²⁻³ Nungo kumbra agiende. Ñoro tamo bei a gara boledamu na walaosim banjin gol na gereiyo qaji di jigsim nungo Qotei tal miligiq gilqas di ningi aqa ñam soqtqab. Osib a geregereiyosib minjibqa awo jaram boleq di awoqas. Ariya tamo bei ingi ingi saiqoji a gara jigat branjo jigsimqa Qotei tal miligiq gilqas di ningi aqa ñam aguq atsib minjqab, “Ni qalaq di tigelesoqne” o “Ni mandamq di awo.” ⁴ O ijo was, ningi kumbra degyeqnub di ningi areqalo uge ti sosib tamo nangi laña peginjreqnub.

⁵ O ijo was bole, ningi quiy. Tamo ungasari ingi ingi saiqoji nangi Qotei na giltnjrej deqa nangi torei a qa nango areqalo singilateqnu. Agi Qotei a nami endegsi marej, “Tamo ungasari e qalaqalaibeqnu qaji nangi di e na taqatnjrsiy nango Mandor Koba sqai.” ⁶ O ijo was, ningi kiyayaq tamo ingi ingi saiqoji nango ñam aguq ateqnub? Ningi are qaliy. Yai nangi na ningi ugeugeinggoqnsib nungo jejamuq di une engoqnsib ningi joqoqnsib anjam pegiyo talq di tigeltjgeqnu? Ñoro tamo nangi na ningi degnjeqnu. ⁷ Tamo nangi dena Yesus aqa ñam boledamu misilinyeqnu. Ñam di agi Qotei a nungoq di atej unu.

⁸ Mandor Koba Qotei aqa dal anjam bei nami endegsib nenjrenjeb unu, “Ni ino segi jejamu gereiyeqnum dego kere tamo ungasari nangi degsim gereinjroqnime.” O ijo was, ningi dal anjam di dauryosib keretqab di ningi kumbra bolequja yqab. ⁹ Ariya ningi na tamo qudei nangi areinjroqnsib olo tamo qudei nangi qoreinjreqnub di ningi

une ateqnub. Deqa ningi dal anjam gotranjo qaji tamo brantonub. ¹⁰ Tamo bei a dal anjam mutu kalil dauryekritosim ariya qujai bole qujai grotqas di a dal anjam mutu kalil grotekritqo. Deqa aqa jejamuq di gulbe sqas. ¹¹ Iga qalie, Qotei a nami dal anjam endegsi marej, “Ni tamo bei aqa uña jejamu ojetaim.” Osıqa dego marej, “Ni tamo bei qalsim moiyoaim.” Bole, ni tamo bei aqa uña jejamu ojetosaieqnum. Ariya ni tamo bei qalsim moiyoaim di ni dal anjam gotranjo qaji tamo brantqam. ¹² Qotei a gago une aqa sıngıla kobotetgwa osıqa dal anjam bunuj egej. Deqa gago une na ıga olo ojqa keresai. O ıjo was ningi quiy. Qotei a dal anjam deqa are qalsim ıga pegigwas. Deqa ningi nunjo anjam maro ti nunjo kumbra ti kalil geregere taqatoqniy. ¹³ Ningi tamo nanji qa dulqasai di une pegiyo bati qa Qotei a kamba dego ningi qa dulqasai. Ariya ningi tamo nanji qa duloqnqab di une pegiyo bati qa ningi une sıqoıji sqab.

Tamo a Yesus qa aqa areqalo sıngilateqas di a kumbra bole babetoqnqas

¹⁴ O ıjo was ningi quiy. Tamo bei a mareqnu, “E Yesus qa ıjo areqalo sıngilateqnum.” A degsi maroqnsiq ariya a kumbra bole bei yala babetosaieqnu. Lanja medabu na anjam mareqnu. Deqa tamo di Qotei na oqasai. ¹⁵⁻¹⁶ Kristen was bei a gara sıqoıji kiyo ıngi sıqoıji kiyo soqnimqa nunjo ambleq di tamo bei na minjqas, “Ni lawo na gilsim gara bei osim jıgsim ıngi uysim menetmim soqne.” A anjam segi lanja minjqo deqa anjam dena kiyersim a aqaryaiyqas? Keresai. ¹⁷ Dego kere ıga Yesus qa gago areqalo sıngilateqasim ariya ıga kumbra bole bei babetosaieqnum di ıga lanja gago areqalo Yesus qa sıngilateqnum. Deqa ıga tamo moisiq aqa jejamu lanja unu dego bul sqom.

¹⁸ Tamo bei a endegsi marqas, “E Yesus qa ıjo areqalo sıngilateqnum.” Degsi marimqa e na kamba minjqai, “O was, ni kumbra bole bei babetosaieqnum. Deqa e kiyersiy qalieqai, ni bole Yesus qa ıno areqalo sıngilateqnum? E qalieqa keresai. Ariya e Yesus qa ıjo areqalo sıngilateqasim kumbra bole dego turtosiy yoqnqai di ni e nubsim merbqam, ‘Bole, ni ıno areqalo Yesus qa bole sıngilateqnum.’” ¹⁹ Ni mareqnum, ‘Bole, Qotei a segi qujai unu.’ Ni kere mareqnum. Mondor uge nanji dego degsib maroqnsib Qotei ulaiyeqnu. ²⁰ Ni nanari tamo. Ni mareqnum, ‘E Yesus qa ıjo areqalo sıngilateqnum.’ Ni degsi maroqnsim ariya ni olo kumbra bole bei babetosaieqnum. Deqa ni lanja medabu na mareqnum. Ni ıjo anjam endi poimqa are soqnim poimeme.” ²¹ O ıjo was ningi quiy. Nami gago moma utru Abraham a na aqa anqro qujai Aisak osiq Qotei atraiyqa marsiq atra bıjalq di atej. Atnaqa Qotei a Abraham aqa kumbra di unsiqa minnej, “Ni degyonum deqa ni ıjo ıngalaq di tamo bole une sıqoıji unum.” ²² Ningi are qaliy. Abraham a Qotei qa aqa areqalo sıngilateqasim kumbra bole dego turtosiy yej. Aqa areqalo Qotei qa sıngilatej qaji de ti aqa kumbra bole ti aiyeltosiy dauryej. Deqa ıga endegsi marqom, Abraham aqa kumbra bole dena aqa areqalo Qotei qa sıngilatej qaji di taqyosiy tulan keretej. ²³ Deqa Qotei aqa anjam bei nami nenqrenyeb qaji aqa damu brantej. Anjam agiende, “Abraham a Qotei qa aqa areqalo sıngilatej deqa Qotei na minnej, ‘Ni ıjo ıngalaq di tamo bole une sıqoıji unum.’” Osıqa Abraham minnej, “Ni ıjo was bole.” ²⁴ Deqa ıjo was ningi qalie, tamo nanji Yesus qa nanjo areqalo sıngilateqasim ariya nanji olo kumbra bole bei babetqasai di nanji Qotei aqa ıngalaq di tamo bole une sıqoıji sqa keresai. Tamo nanji Yesus qa nanjo areqalo sıngilateqasim kumbra bole dego turtosiy yeqnu qaji nanji segi Qotei aqa ıngalaq di tamo bole une sıqoıji unub.

²⁵ Ningi sambala uña Rahap a qa dego are qaliy. Rahap aqa kumbra bole agiende. Josua a tamo aiyel nanji qarınjrnaqa Jeriko qureq gilnabqa qure deqaji nanji na tamo aiyel nanji di ınumqa laqnab Rahap a nanji aiyel ulitnjrej. Osıqa gam bei osornjrnaqa nanji jeu tamo nanji alelnjrsibqa jaraiyeb. Rahap a kumbra bole di yej deqa a Qotei aqa ıngalaq di uña bole une sıqoıji soqnej. ²⁶ Iga qalie, tamo a me mondor ti sqasai di a moiqas. Dego kere tamo bei a Yesus qa aqa areqalo sıngilateqasim ariya a olo kumbra bole babetqasai di a tamo moisiq aqa jejamu lanja unu dego bul sqas.

3

Iga gago segi medabu geregere taqatqom

¹ O ijo was kalil, tamo quja quja segi Qotei aqa anjam palontoqnebe. Tamo gargekoba nanği anjam palontoqnaib. Niği qalie, mondoņ une pegiyo batiamqa Qotei na anjam palonto tamo nanęo wau qa geregere peginjraqas. ² Bati gaigai iga kumbra gro groyeqnum. Ariya iga gago anjam maro qa grotqasai di iga tamo bolequja sqom. Sosimqa gago baņ ti siņa ti jejamu ti kalil geregere taqatqom. ³ Iga hos nanęo medabuq di sil atoqnsim nanği titnjreqnam nanği iga daurgeqnum. Iga nanęo medabu segi ojeqnam nanęo jejamu dego iga daurgeqnu. ⁴ Niği qobuņ uniy. Qobuņ a tulaņ kobaquja. Aqa kuņi tulaņ kiņala. Ariya jagwa koba tigelosiq qobuņ tutqa laqnaqa qobuņ aqa abu na kuņi ojoqnsiq tingiteqnaq qobuņ a dauryoqnsiq gileqnu. ⁵ Dego kere gago medabu kiņala. Ariya a diq koba yeqnu. Iga gago medabu waqtoqnsim gago segi ñam soqtoqnsim diqoqnsim anjam mareqnum.

Iga qalie, ñamyuwo yusiq tulaņ kobaqujaoqnsiq ñamtaņ kalil yueleneqnu. ⁶ Gago medabu a ñamyuwo bul. Iga gago medabu waqtoqnsim dena iga kumbra uge uge yoqnsim gago jejamu kalil tulaņ jigateqnum. Mondoņ tamo nanği ñamyuwoq aisib padalqab dego kere gago medabu na gago so tulaņ ugeugeiyeqnu. ⁷ Niği wagme nanği qa are qaliy. Wagme ti qebari ti qe ti kalil iga na taqatnjreqnum. ⁸ Ariya iga gago medabu taqatqa keresai. Iga gago medabu na gaigai anjam uge uge mareleneqnum. Amal uge na tamo nanği uñinjroqnsib moiyoťnjreqnub dego kere gago medabu na iga kumbra uge ugeq breigeqnu. ⁹ Gago kumbra agiende. Iga gago medabu waqtoqnsim gago Tamo Koba Abu Qotei aqa ñam soqtoqnsim olo puluoqnsim medabu qujai dena tamo unęasari nanği misilinjreqnum. Tamo unęasari nanği di Qotei na gereinjrsiqa aqa segi so boleq di atej. ¹⁰ Iga kumbra uge deqaji yeqnum. Agi iga gago medabu waqtoqnsim Qotei aqa ñam soqtoqnsim olo medabu qujai dena anjam uge uge mareleneqnum. O ijo was, gago kumbra di ugedamu. ¹¹ Ya jumbum qujaiq na ya bole ti ya uge ti brantqa keresai. ¹² Qura na oliv aqa gei oqa kere e? Wain sil na qura aqa gei oqa kere e? Yuwal a ya bole bulyqa kere e? Sai.

Tamo powo bole ti unub qaji nanği kumbra bole bole yoqnebe

¹³ Nuņęo ambleq di tamo qudei nanği qalie ti powo ti unub kiyo? Sqab di nanği nanęo segi ñam aguq atoqnsib kumbra bole bole yoqnebe. Yim tamo unęasari nanği nanęo kumbra di unoqnsib maroqnaqab, "Nanği tamo bole." ¹⁴ Ariya niği olo nuņęo segi jejamu qa are qaloqnsib laņa are ugeiņęoqnim diqoqnaib. Niği degyqab di niği gisaņ kumbra dauryosib Qotei aqa anjam bole ugetqab. ¹⁵ Osib niği powo uge ti sqab. Powo deqaji laņ goge na bosai. Di mandam qaji powo. Di gago areqalo namij aqa powo. Powo di Satan aqaq na beqnu. ¹⁶ Niği quiy. Tamo unęasari nanği nanęo segi jejamu qa are qaloqnsib laņa are ugeinjroqnim diqoqnaqab di nanği so tulaņ ugeq di sosib kumbra uge uge yoqnaqab. ¹⁷ Ariya tamo unęasari laņ goge na powo eqnub qaji nanği kumbra tulaņ bolequja yeqnub. Nanği kumbra jigat dauryosaieqnum. Nanği lawo na sosib tamo nanği jiņa na gereinjroqnsib nanği qa duloqnsib kumbra bole bole osornjreqnub. Nanği na tamo kalil nanği turťnjroqnsib kumbra qujai enjreqnub. Nanği laņa baban na Qotei aqa kumbra dauryosaieqnum. Nanği bole dauryeqnub. ¹⁸ Tamo deqaji nanği lawo na sosib are qujaitoqnsib jeu turyoqnsib kumbra bole tiťtiņ babteqnum. Inği meli branteqnu dego kere.

4

Tamo bei na mandam qaji kumbra qalaqalaiyqas di a olo Qotei jeutqas

¹ O ijo was, niği qudei nuņęo segi jejamu qa areboleboleiņęeqnaqa kumbra uge uge yqajqa are prugņeqnu. Utru deqa niği qotoqnsib ñiriņkobaqnum. Kumbra di nuņęo

jejamu miligiq di singila na waueqnu. ² Ningi ingi ingi koba oqajqa tulan areareteqnaqa mamaulngeqnu. Ariya ningi ingi ingi di osaieqnu deqa ningi qoto tigeltqnsib tamo ñumeqnu. Ningi ingi ingi di osaieqnu di aqa utru agiende. Ningi Qotei pailyosaieqnu deqa. ³ Ningi qudei ingi ingi qa Qotei pailyoqnsib ariya ningi ingi ingi di osaieqnu. Di kiyaaqa? Ningi nungo segi jejamu qa areboleboleingwajqa maroqnsib areqalo uge na pailyeqnu deqa. ⁴ Uña bei na aqa gumbulun uratosisq olo tamo bei ombla sambala kumbra yeqnu dego kere ningi Qotei uratoqnsib kumbra uge uge yeqnu. Ningi quiy. Tamo bei na mandam qaji kumbra qalaqalaiyqas di a olo Qotei jeutqas. Ningi di qaliesai kiyoo? Od, tamo bei na mandam qaji kumbra qalaqalaiyqa are qalqas di a Qotei jeutqas. ⁵ Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, “Qotei na aqa Mondor gago are miligiq di atej unu. Mondor di a iga qa tulan areareteqnu.” O ijo was, ningi anjam di lanja sa anjam edegaib.

⁶ Qotei a iga qa are tulan boleiyeqnu. Deqa aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, “Tamo ungasari nanngo segi ñam soqteqnu qaji nanngi Qotei na olo jeutnjreqnu. Ariya tamo ungasari nanngo segi ñam aguq ateqnu qaji nanngi qa Qotei a olo are boleiyeqnu.” ⁷ Deqa ijo was, ningi nunngo segi ñam aguq atoqnsib Qotei aqa sorgomq di soqniy. Sosibqa Satan gotranjoqniy. Yimqa Satan na ningi uratngosim ulanqas. ⁸ Ningi Qotei jojomyoqniyqa a kamba dego ningi jojomngoqniy. O une tamo, ningi quiy. Tamo nanngi nanngo ban yansoqnsib jiga koboteqnu dego kere ningi nunngo are miligi gereiyqnsib bulyoqniy. Ningi areqalo aiye aiyelteqnu qaji olo nunngo are miligiq dena jiga kalil taqal atoqniy. ⁹ Ningi nunngo une qa are gulbeingqniy akamugetoqniy. Od, ningi nunngo kiki uratoqnsib olo akamoqniy. Osib nunngo arebolebole kobotosib olo are gulbeingqniy. ¹⁰ Ningi Tamo Koba aqa ñamgalaq di nunngo segi ñam aguq atoqniy. Ningi degyqab di a na nunngo ñam olo soqtetngwas.

Ningi nunngo Kristen was nanngi uge qa minjraib

¹¹ O ijo was, ningi segi segi qa anjam uge maroqnaib. Tamo bei na aqa Kristen was qudei nanngi anjam uge minjraqas kiyoo nanngo une qa nanngi peginjraqas kiyoo di a dal anjam dego uge qa marsiq pegiyqo. Ningi dal anjam pegiyeqnu di ningi dal anjam dauryqa urateqnu. ¹² Qotei a segi na dal anjam babtej deqa a na qujai iga pegigwa kere. A na qujai tamo ungasari nanngi elenqa kere. A na qujai nanngi padaltnjraqas kere. Ningi tamo kiyero deqa ningi na tamo ungasari nanngi peginjreqnu? Di kumbra uge.

Ningi nunngo segi ñam soqtoqnaib

¹³ Ningi qudei endegsib mareqnu, “Bini kiyoo nebe kiyoo iga qure beiq gilsim dia wausau qujai sosim silali qa wauosim olo bqom.” ¹⁴ Ningi degsib mareqnu. Ariya nebe kumbra kiye nunngoq di brantqas di ningi qalieqa keresai. Ningi ñam qurem bul sokiñalayosib koboqab. ¹⁵ Deqa ningi endegsib maroqniy, “Tamo Koba a marimqa iga kumbra kiye yqa are qalsim yqom.” ¹⁶ Kiyaaqa ningi qudei olo nunngo segi ñam soqtoqnsib diqoqnsib laqnu? Nunngo kumbra di uge. ¹⁷ Ni geregere are qale. Ni kumbra bole qa qalieosim ariya ni dauryqasai di ni une yonum.

5

Tamo nanngi ñoro koba ti unub qaji nanngi awai ugedamu oqab

¹ O ñoro tamo ningi quiy. Bunuqna gulbe kokba nunngoq boqniy. Ningi deqa pailoqnsib akamugetoqniy. ² Nunngo ñoro ti wala ti kalil ugeelenqo. Sisimbin na nunngo gara kalil dego ugegeiyqo. ³ Nunngo gol ti silva ti di baisuwi na ugetqo. Deqa mondon baisuwi dena nunngo une boleq atsim ñamyuwo bulosim nunngo jejamu koitosim ugegeiyqas. Ningi ñoro koba koroiyeb deqa diño bati qa ningi awai ugedamu oqab. ⁴ Ningi quiy. Nunngo wau tamo nanngi nunngo ingi meli gentoqnsib nunngo banq di ateqnab ningi na kamba olo nanngi gisanjnroqnsib awai oto nunngo segi qa getentoqnsib oto segi

nanği enjreqnub. Deqa nanği maoqnsib endegsib Qotei pailyeqnu, “O Tamo Koba, nanği iga kumbra uge degsib egeqnu.” Yeqnaqa Qotei singila koba ti unu qaji a nanžo pailyo di queqnu. Deqa mondoŋ a na ninği awai uge enjwas. ⁵ O ñoro tamo, ninği gara bole bole jugoqnsib nunžo segi jejamu qa areboleboleinjeqnaqa inği koba uyeqnu. Deqa mondoŋ Qotei na ninği lunjwas. Kaja nanžo jejamu diq diqeqnaq nanžo mandor nanği na ñumeqnu dego kere Qotei na ninği lunjwas. ⁶ Nunžo kumbra uge bei agiende. Ninği na kumbra bole yo qaji tamo nanžo jejamuq di une qametnjroqnsib ñumeqnu. Ariya nanği na kamba olo ninği gotranjosaieqnu.

Ninği gulbe qoboioqnsib Tamo Koba a olo bqajqa tariñoqniy

⁷ Deqa ijo was, ninği nunžo are miligi singilatoqnsib gulbe qoboioqnsib Tamo Koba a olo bqajqa tariñoqniy. Ninği asgingaiq. Ninği wau lanja nanği bul soqniy. Ninği qalie, wau lanja nanği asginjrosaieqnu. Nanği inği yagoqnsib awa qa tariñeqnu. Awa beqnaqa inği melieqnaqa nanği inği meli di oqnsib uyeqnu. ⁸ Dego kere ninği nunžo are miligi singilatoqnsib gulbe qoboioqnsib tariñoqniy. Tamo Koba a bqajqa bati jojomqo deqa ninği degyoqniy.

⁹ O ijo was, ninği Qotei aqa tamo ungasari qudei nanği qa njriñoqnsib yomuqnaib. Qotei a nunžo une di unsim ninği peginžo uge. Ninği quiy. Une Pegiyo Tamo agi bqa jojomqo. A siranmeq di tigelejunu. ¹⁰ O ijo was, ninği Qotei aqa medabu o qaji tamo nanği qa are qaliy. Nanği nami Tamo Koba aqa ñam na anjam palontoqneq deqa jeu tamo nanği na nanği ugeugeinjqoneq. Ariya nanği Qotei aqa anjam marqa ulaosaiqneq. Nanği nanžo are miligi singilatoqnsib jaqatinj oqnsib gulbe di qoboioqneq. ¹¹ Ninği quiy. Iga endegsi mareqnum, “Tamo ungasari gulbe qoboioqnsib singila na tigelejunuq qaji nanği Qotei na taqatnjreqnu. Deqa nanği areboleboleinjqoneq.” Ninği Jop aqa kumbra qa nami queq. Jop a singila na tigelosiqqa gulbe kobaquja qoboiesoqnej. Ninği qalie, bunuqna Tamo Koba a na Jop olo boletej. Od, iga qalieonum, Tamo Koba a gaigai iga qa duloqnsiqqa iga qa are boleieqnu.

Ninği anjam bei marqa osibqa inği bei na singilataib

¹² O ijo was kalil, e anjam kobaquja bei unu. Anjam agiende. Ninği anjam bei marqa osibqa inği bei na singilataib. Ninği lanj qure aqa ñam na anjam singilataib. Ninği mandam aqa ñam na anjam singilataib. Ninği od qa segi mariy. Ninği said qa segi mariy. Ninği degyqab di Qotei na ninği awai uge bei enjwasai.

Tamo nanği kumbra bole bole yeqnu qaji nanžo pailyo singila koba

¹³ Nunžo ambleq di tamo qudei nanği jaqatinj eqnu kiyo? Degamqa ninği na minjribqa nanği nanžo jaqatinj deqa Qotei pailyoqnebe. Nunžo ambleq di tamo qudei nanği areboleboleinjqoneq kiyo? Degamqa ninği na minjribqa nanği Qotei qa louoqnsib aqa ñam soqtoqnebe. ¹⁴ Nunžo ambleq di tamo qudei nanği mainjqoneq kiyo? Degamqa ninği na minjribqa nanği Kristen gate nanği metnjrib bosib Tamo Koba aqa ñam na nanžo gateq di banj atetnjrsib goreŋ bilentosib nanği qa pailyebe. ¹⁵ Nanği Tamo Koba a qa nanžo areqalo singilatosib pailyoqab di a na tamo mainjro qaji nanği olo tigeltnjrqas. Osim nanği une yoqneq degamqa a na nanžo une kalil dego kobotetnjrqas. ¹⁶ Deqa ijo was, ninği nunžo segi segi une palontoqnsib Kristen was nanği ubtosib minjqoneq. Osib ninği segi segi qa Qotei pailyoqniy. Yim a na ninği boletnjwas. Tamo nanği kumbra bole bole yeqnu qaji nanžo pailyo di singila koba. Deqa nanği pailyeqnuq Qotei a quoqnsiqqa nanžo anjam dauryeqnu. ¹⁷ Ninği Elaija qa are qaliy. A iga bul mandam tamo. Ariya a endegsi pailyoqnej, “O Qotei, ni na lanj getentimqa awa bqasai.” A degsi pailyeqnaqa Qotei na lanj getentonaqa awa bosai. Degsi sonaq wausau qalub bei oto koboej. ¹⁸ Onaqa Elaija a olo pailyoqnaqa lanj waqonaqa awa bej. Bosiq inği inği kalil melielenej.

Kristen was bei a gam bole uratqas di iga na aqaryaiyimqa a olo Qotei aqa areq bqas

¹⁹ O ijo was niŋgi quiy. Kristen was bei a Qotei aqa anjam bole dauryqa uratiŋqa tamo bei na a olo are bulyetqas di tamo dena aqa was kumbra bolequja yqo. ²⁰ Niŋgi endegsib qalieoiy. Kristen was bei a une ti soqnim tamo bei na aqaryaiyimqa a gam uge di uratqas di tamo dena aqa was aqa qunuŋ moiyo sawaq dena oqo. Deqa was di a moiqasai. Qotei na aqa une gargekoba kobotetqas.

1 PITA

¹ E Pita. Yesus Kristus na e qarınbej deqa e aqa anjam mare mare laqnum. Ningi nungo segi segi qure utru uratosib jaraiyosib sawa sawa kalil keretosib di unub. Ningi Pontus sawa ti Galesia sawa ti Kapadosia sawa ti Esia sawa ti Bitinia sawa ti di unub. E anjam endi nenngrenyosim nungoq qarınnyonum. ² Tulañ nami Abu Qotei a ningi qa qalieosiq gıltngej. A degyej. Di kiyaaqa? Aqa Mondor na ningi aqa segi kumbra boleq di atımqa ningi Yesus Kristus aqa anjam dauryqajqa deqa. Yim aqa leñ aiyej qaji dena ningi yansıgwajqa deqa. O ijo was, Qotei a ningi qa are tulañ boleiyımqa ningi geregere lawo na soqniy.

Qotei a nambile boledamu lañ goge dia ıga gereiyetgej unu

³ Iga gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa Abu Qotei aqa ñam soqtoqnqom. Qotei a ıga qa tulañ dulosiqa nambile bunuj egej. A na Yesus Kristus subq na tigeltej gam dena ıga nambile bunuj egej. Nambile bunuj dena ıga sıngilateqnu deqa ıga ıngi bole bole Qotei na mondon egwas qaji deqa tarınqosim unum. ⁴ ıngi bole bole di ugeqa keresai. A koboqa keresai dego. Qotei na lañ goge dia ningi gereiyetnjej unu. ⁵ Ningi Yesus qa nungo areqalo sıngilateqnu deqa Qotei aqa sıngila kobaquja na ningi taqatnjejunu. Deqa dıno batıamqa Qotei na ningi torei elenqas. Kumbra di brantim ningi unqab.

⁶ Qotei na ningi degsim elenqas deqa ningi tulañ areboleboleıngeqnu. Gulbe utru segi segi na ningi jaqatın engeqnu di unqum. Sokiñala gulbe di olo koboqas. ⁷ Gulbe deqaji nungoq boqnimqa ningi nungo areqalo Yesus qa bole sıngilatqab kiyo sai kiyo di Qotei a unqas. Yımqa mondon dıno batıamqa Yesus Kristus a brantosim a ningi qa tulañ areboleboleiyım ningi bıñıngosim ñam koba engwas. Iga qalie, gol a ıngi tulañ boledamu. Tamo nañgi nıamyuwo na gol koitoqnsib dena qalieeqnub, gol di bole kiyo sai kiyo. Dego kere nungo areqalo Yesus qa sıngilateqnu qaji di tulañ bolequja. Nungo areqalo dena gol agi ugeosim koboqas qaji di tulañ bunyejunu. ⁸ Nami ningi Yesus unosaioqneb. Bini dego ningi a unosaieqnu. Ariya ningi a tulañ qalaqalaiyoqnsib a qa nungo areqalo sıngilatoqnsib a qa tulañ areboleboleıngeqnu. Nungo arebolebole dena mandam qaji arebolebole kalil tulañ bunyejunu. Nungo arebolebole di aqa utru ıga na dauryosim ubtqa keresai. ⁹ Ningi Yesus qa nungo areqalo sıngilateqnu deqa Qotei na ningi elenqas.

¹⁰ Qotei na ningi elenqajqa anjam di aqa medabu o qaji tamo nañgi nami maroqneb. Nango anjam di aqa utru nañgi qalieqa osib deqa geregere nıamoqnsib wauoqneb. ¹¹ Kristus aqa Mondor a nañgo are miligiq di sosiqa nañgo medabuq na anjam endegsi babtosiq maroqnej, “Bunuqna Kristus a jaqatın osim moısım olo subq na tigelosım lañ qureq oqsim dia a ñam koba ti sqas.” Qotei aqa medabu o qaji tamo nañgi endegsib nenemoqneb, “Kristus a bati gembu bqas? Kumbra kiye namoqna brantim Kristus a bunuqna bqas?” ¹² Onaqa Qotei na kamba nañgi endegsi minjrej, “Anjam ningi mareqnu qaji di aqa damu nungo bati qa brantqasai. A bunuqna brantqas.” O ijo was, Qotei na ningi elenqajqa anjam di aqa medabu o qaji tamo nañgi nami maroqneb. Onaqa bunuqna a na aqa Mondor Bole qarınynaqa lañ goge na aisiq Qotei aqa anjam maro tamo nañgi sıngilatnıroqnej. Yeqnaqa nañgi Kristus aqa anjam bole plaltoqnsib ningi merngoqneb. Anjam bole di aqa utru Qotei aqa lañ anqro nañgi geregere qalieqajqa are koba unu.

Qotei na ıga aqa segi kumbra boleq di sqajqa osiq metgej

¹³ Deqa ningi nungo walwel geregere taqatqajqa are qaloqniy. Osib mondon Yesus Kristus a olo lañ qureq na brantosim ningi qa are boleiyqajqa deqa tarınqosim soqniy. ¹⁴ Sosib ningi anqro du du bulosib Qotei aqa anjam geregere qusib dauryoqniy. Nami ningi Qotei qaliesai deqa ningi nungo areqalo uge uge dauryoqneb. Ariya bini ningi

kumbra di olo dauryaib. Uratij. ¹⁵ Qotei a gaigai aqa segi kumbra boleq di sosiq dauryeqnu. Deqa ninji dego Qotei aqa kumbra boleq di sosib dauryoqniy. Utru deqa Qotei na ninji metnjej. ¹⁶ Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, “Ninji ijo kumbra boleq di sosib dauryoqniy. Di kiyaaqa? E dego ijo segi kumbra boleq di sosim dauryeqnum.”

Kristus aqa lej aiyej qaji dena Qotei na iga awaigej

¹⁷ Ninji Qotei endegsib meteqnub, “O gago Abu.” Qotei aqa namgalaq di tamo ungasari kalil nanji kerekere unub deqa a kumbra qujai na nanjo une qa peginjreqnu. A nanjo segi segi wau unoqnsiq dena nanji peginjreqnu. Deqa ninji endegsib maroqniy, “Mandam endia gago qure utru sosai.” Degsib maroqnsib Qotei qa ulaoqnsib aqa sorgomq di geregere soqniy. ¹⁸ Ninji qalie, nami ninji nunjo moma nanjo kumbra uge uge dauryoqnsib soqneb. Sonabqa Qotei na olo nunjo uneq na ninji awaingej. Mandam qa ñoro ti gol ti silva ti koboqas qaji dena Qotei na ninji awaingosai. ¹⁹ Kristus aqa lej aiyej qaji dena ninji awaingej. Kristus aqa lej di tulan bolequja. Kaja du du nami Qotei atraiyoqneb qaji nanjo jejamuq di yu bei saiqoji. Dego kere Kristus aqa jejamuq di une bei saiqoji. ²⁰ Tulan nami Qotei a mandam atosaisosiq a Kristus qa qalieosiq giltej. Ariya bini diño bati jojomoq deqa Qotei a ninji qa osiq Kristus qarinyonaq bej. ²¹ Bosiq ninji aqaryaingej deqa ninji Qotei qa nunjo areqalo singilatoqnsib unub. Kristus agi moinaqa Qotei na olo subq na tigeltosiq metonaqa a lan qureq oqsic dia ñam kobaquja ej. Utru deqa ninji Qotei qa nunjo areqalo singilatoqnsib a qa tarinjoqnsib unub.

Iga segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yoqnoqom

²² Ninji anjam bole dauryosib nunjo qunun yansobuleb. Utru deqa ninji na nunjo Kristen was nanji bole qalaqalainjreqnub. Ariya kumbra di ninji olo torei singilatosib segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yoqnsib soqniy. ²³ Ninji inji meli bulosib ñambile bunuj eb. Inji meli ugeqas qaji dena ninji ñambile osai. Inji meli gaigai sqas qaji dena ninji ñambile eb. Inji meli di Qotei aqa anjam. Anjam di ñambile ti. A gaigai sqas. ²⁴ Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, “Tamo ungasari nanji mandamq endi bati olekoba sqasai. Ñin a gaigai kanrañeqnaqa balamtamo aqa so a sokiñalayoqnsiq ulonjeqnu dego kere tamo ungasari nanji urur koboqab. Nanjo ñam balamtamo aqa so bulosim ulonqas. ²⁵ Ariya Tamo Koba aqa anjam a bati gaigai sqas.” O ijo was, anjam bole di agi Yesus aqa anjam maro tamo nanji palontoqnsib ninji mernjoqneb.

2

Yesus a tal ai bul

¹ Ninji ñambile bunuj eb deqa ninji kumbra uge kalil uratij. Gisan anjam ti maqu kumbra ti are uge ti yomu anjam ti kalil di ninji torei uratekritij. ² Iga qalie, angro mom nanji munqum qa q uyqajqa qarnjreqnu. Dego kere ninji munqum qaq bolequja Qotei aqaq na beqnu qaji di oqajqa are qaloqniy. Munqum qaq di Qotei aqa anjam. A jiga bei saiqoji. Munqum qaq dena nunjo qunun aqaryaiyimqa ninji tulan boleosib singilaqab. Yim Qotei na ninji elenqas. ³ Tamo Koba a na ninji kumbra bole engeqnu. Aqa kumbra di ninji uyo oneiyoqnsib mareqnu, “Bole.”

⁴ Tamo Koba a tal ai bul singila na tigelejunu. Tal ai di ñambile unu. Ninji tal ai deq boiy. Tal ai di tamo qudei na unsibqa uge qa marsib taqal waiyeb. Ariya Qotei na olo tal ai di giltosiq marej, “Tal ai di tulan bolequja.” ⁵ Ninji dego tal ai bul ñambile unub. Qotei aqa Mondor na ninji aqa segi tal sqa marsiqqa ninji gereinjeqnu. Deqa ninji Qotei aqa atra tamo bolequja sosib Yesus Kristus aqa ñam na nunjo segi jejamu Qotei atraiyoqni b a ninji qa tulan arearetoqnaqas.

⁶ Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, “Ninji quiy. E na tal ai qujai giltosim tal singilatqajqa deqa tumaq di tigeltam unu. Tal ai di tulan bolequja. A singila

koba. E na Saion manaq di tigeltém unu. Deqa tamo nanği tal ai di osib nanço areqaloq di şingilatqab di nanği jemainjrçasai.” ⁷ O ijo was, tal ai tuma qaji di agi Kristus. Niği Kristus qa nuńço areqalo şingilateqnuş deqa niği mareqnuş, “Tal ai di tulań bolequja.” Ariya tamo nanği Kristus qa nanço areqalo şingilatosaieqnuş qaji nanği tal ai di uge qa mareqnuş. Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib neńgřeńyeb unu, “Tal gereiyo qaji tamo nanği na tal ai di arqsibqa uge qa marsib taqal waiyeb. Onaqa tal ai di Qotei na olo osiq tumaq di tigeltej unu.”

⁸ Qotei aqa anjam bei dego nami endegsib neńgřeńyeb, “Tamo qudei nanği tal ai di quraqyoqnsib mańgaleqnuş.” O ijo was, tamo nanği di Qotei aqa anjam gotrańyeqnuş. Utru deqa nanği tal ai di quraqyoqnsib mańgaleqnuş. Qotei a nami marej, “Nanği tulań padalqab.”

⁹ Ariya Qotei na niği giltńgej deqa niği aqa atra tamo sosib a ombla mandor kokba tigelonuş. Tigelosib niği aqa segi kumbra boleq di sosib dauryeqnuş. Niği aqa segi tamo uńgasari tińtiń unuş. A na niği giltńgej deqa niği aqa so bole kalil ubtekritoqnsib mare mare laqnuş. Nami niği ambruq di soqneb deqa Qotei na niği metńgonacaq niği ambru uratosib suwańoq beleńeb. Suwańo di tulań bolequja. ¹⁰ Nami niği tamo uńgasari lańaj soqneb. Ariya bini niği Qotei aqa segi tamo uńgasari unuş. Nami Qotei a niği qa are boleiyosaióqnej. Ariya bini a niği qa are boleiyeqnu.

Iga Qotei aqa wau tamo bole sqom

¹¹ O ijo was bole, niği mandamq endi yaun tamo bulosib unuş deqa e niği endegsi merńgwai. Nuńço areqalo namij ti nuńço qunuń ti ombla qoteqnuş. Deqa niği nuńço areqalo namij torei qoreiyiy. ¹² Bini niği sawa bei bei qaji nanço ambleq di unuş. Deqa niği nanço ńamgalaq di kumbra bole bole dauryoqniy. Dauryoqniş nanği nuńço kumbra di unoqńqab. Unoqnsib nanço yomu anjam niği qa mareqnuş qaji di nanği uratosib mondoń une pegiyo bati qa nanği Qotei aqa ńam soqtoqńqab.

¹³ O ijo was, niği Tamo Koba a qa are qaloqnsib sawa taqato qaji tamo nanği ti mandor kokba ti nanço anjam dauryoqniy. ¹⁴ Osib tamo gate nanço anjam dego dauryoqniy. Tamo gate nanği di agi mandor kokba nanği na qarińńreqnab giloqnsib tamo uńgasari kumbra uge uge yeqnuş qaji nanği kamba awai uge enjreqnuş. Osib tamo uńgasari kumbra bole bole yeqnuş qaji nanço ńam soqtetńreqnuş. ¹⁵ Qotei aqa areqalo agiende. Niği kumbra bole bole yoqnişqa nanari tamo agi niği yomuńgeqnuş qaji nanği nuńço kumbra di unsibqa nanço anjam uge di olo uratosib mequmesqab. ¹⁶ Bole, niği tamo bei aqa sorgomq di sosai. Niği deqa are qaloqnsib walweloqniy. Ariya niği endegsib are qalaib, “Iga tamo bei aqa sorgomq di sosai deqa uńgum, iga kumbra uge uge yoqńqom.” Niği deqsib are qalaib. Niği Qotei aqa kanğal tamo bul unuş deqa niği aqa sorgomq di soqniy. ¹⁷ Niği tamo uńgasari kalil nanği kumbra bole bole osornjroqniy. Osib nuńço Kristen was nanği qalaqalainjroqniy. Niği Qotei ulaiyoqniy. Niği mandor kokba nanço ńam soqtetńjroqniy.

Iga Kristus aqa kumbra dauryoqnsim jaqatiń qoboioqńqom

¹⁸ O kanğal tamo, niği nuńço wau qa gate nanço sorgomq di sosibqa nanço anjam dauryoqniy. Wau qa gate bole nanço anjam segi dauryoqnaib. Wau qa gate uge nanço anjam dego dauryoqniy. ¹⁹ Niği Qotei qa are qalsib wau bole yib nuńço wau qa gate nanği lańa jaqatiń eńgwab di uńgum. Niği jaqatiń di qoboioqniy. Yimqa Qotei a nuńço kumbra deqa tulań areboleboleiyqas. ²⁰ Ariya niği wau uge yib nuńço wau qa gate nanği deqa luńgib niği jaqatiń qoboioqńqab di Qotei a niği awai bole eńgwasai. Niği wau bole yib nuńço wau qa gate nanği na luńgib niği jaqatiń qoboioqńqab di Qotei a nuńço kumbra deqa tulań areboleboleiyqas.

²¹ Kristus a dego niği aqaryaińgwa osiqa jaqatiń qoboioşiq moiyej. Aqa kumbra di a na niği osorńgej deqa niği kamba aqa kumbra di dauryosib jaqatiń oqnsib soqniy.

Qotei a ningi degyqa osiqa metnjej. ²² Kristus a une bei yosaiioqnej. Aqa medabu na gisan anjam bei dego marosaiioqnej. ²³ Jeu tamo nanji na a misilinjoqnsib anjam uge uge minjeq nab a deqa kamba anjam uge bei nanji minjrosaiioqnej. Nanji a jaqatin koba yeq nab a deqa olo nanji jaqatin enjrqajqa marosaiioqnej. A aqa segi jejamu osiqa Qotei aqa banq di uratej. Qotei agi iga geregere pegigeqnu qaji. ²⁴ Kristus a gago une kalil qoboiyosiqa aqa segi jejamuq di gago une atsiqa a namburbasq di iga qa gainej. Iga moiyo bulosim olo nambile sosim une aqa kumbra uratosim kumbra bole yoqnqajqa deqa osiqa namburbasq di iga qa gainej. Jeu tamo nanji na Yesus qalougetosib jaqatin koba yeb. Aqa jaqatin dena a na iga olo boletgej.

²⁵ Nami ningi kaja bul sosibqa nunjo segi areqalo na aleloqnsib laqneb. Ariya bunuqna ningi Mandor Yesus aqa areq beb deqa a na nunjo qunun geregere taqatejunu.

3

Tamo unja wo nanji kumbra bole yoqnebe

¹ O ungasari, ningi nunjo gumbulun nanjo sorgomq di soqniy. Nunjo gumbulun qudei nanji Qotei aqa anjam dauryosaiabqa di unqum, ningi mequmesosib nanjo namgalaq di kumbra bole bole yoqniy. Yibqa nanji unsib dena nanji are bulyqab. ² Ningi deqsib kumbra bole na walwelosib nanjo sorgomq di soqniy nanji unsib marqab, ningi ungasari bole. ³ Ningi nunjo jejamu walatqajqa are prugnoqnaiq. Ningi nunjo gate pranjoqnsib wala bole bole gateq di jugoqnaib. Osib kolilei na nunjo jejamu walatoqnaib. Gara wala ti dego jugoqnaib. Ingi ingi di laja jejamu qa wala. ⁴ Ningi nunjo are miligi walatqab di bolequja. Are miligi aqa wala agiende. Ningi are bole na sosibqa tamo ungasari kalil nanji lawo na gereinjroqniy. Are miligi aqa wala di Qotei aqa namgalaq di tulan boledamu. Wala di ugeqa keresai. ⁵ Agi Qotei aqa ungasari nami soqneb qaji nanji nanjo are miligi deqsib walatoqneb. Osib Qotei aqa kumbra boleq di sosib a qa tarijoqnsib nanjo gumbulun nanjo sorgomq di soqneb. ⁶ Ningi Sara uniy. A na aqa tamo Abraham aqa anjam dauryosiqsiqa minjoqnej, “Ni ijo tamo koba.” Deqa ungasari, ningi Sara aqa kumbra di dauryosib kumbra bole yoqniy. Ningi ulaaib. Ningi kumbra bole yoqnqab di ningi Sara aqa angro tintin sqab.

⁷ O tamo, ningi dego areqalo bole dauryosib nunjo njan nanji koba na geregere soqniy. Nunjo njan nanji tamo sai. Nanji unja. Nanjo jejamu singila sai. Deqa ningi lawo na nanji kumbra bole bole osornjroqniy. Ningi qalie, nunjo njan nanji ningi ti koba na nambile gaigai sqab. Deqa ningi nunjo njan nanji geregereinjroqniy. Ningi kumbra degyqab di ingi bei na nunjo pailyo getentqa keresai. Qotei a nunjo pailyo quoqnqas.

Ningi gaigai kumbra bole yoqniy

⁸ Ariya e na ijo anjam endi kobotqa osiy ningi endegsi merngwai. Ningi kalil koba na geregere are qujaitoqnsib tamo ungasari kalil nanji qa duloqniy. Osib ningi segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yoqnsib Kristen was nanji qa are boleingoqnim nunjo segi nam aguq atoqniy. ⁹ Tamo qudei na ningi kumbra uge enjibqa ningi kamba olo nanji kumbra uge enjraib. Tamo qudei na ningi anjam uge mernjibqa ningi kamba olo nanji anjam uge minjraib. Ningi nanji qa endegsib pailyoqniy, “O Abu, ni na nanji boletnjrime.” Qotei a ningi degyqa osiqa metnjej. Deqa ningi degyibqa Qotei a kamba ningi boletnjgoqnqas.

¹⁰ Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, “Tamo bei a so bole sqa marsimqa a anjam uge bei maroqnaiq. A gisan anjam dego maroqnaiq.

¹¹ A kumbra uge kalil torei qoreiyosim kumbra bole segi yoqneme.

Osim tamo ungasari kalil nanji koba na lawo sqajqa singilaoqneme.

¹² Tamo ungasari nanji kumbra bole deqaji yoqnqab di Tamo Koba a na nanji geregere taqatnjroqnqas.

Osim nanngo pailyo dego quetnjroqngas.

Ariya tamo unngasari kumbra uge uge yeqnub qaji nanngi Tamo Koba a na olo qoreinjroqngas.”

Iga kumbra bole bole yimqa jeu tamo nanngi na iga jaqatin egwab

¹³ O ijo was, ningi kumbra bole bole yqajqa singilaoqngab di tamo yai na ningi olo ugeugeingwas? ¹⁴ Bole, ningi kumbra bole bole yibqa tamo qudei na ningi jaqatin engwab. Di unngum. Ningi deqa areboleboleingem. Tamo nanngi dena ningi ula engeqngub. Ariya ningi nanngi ulainjraib. Osib are gulbeingaiq. ¹⁵ Ningi nunngo are miligiq di Tamo Koba Kristus atsib soqniy. Soqngibqa tamo qudei na ningi endegsib nenemngwab, “Ningi ingi bole kiye qa tariñoqnsib deqa areboleboleingeqnu?” Degsib nenemngibqa ningi na kamba anjam kiyersib minjrqa oqnsib geregere are qaloqnsib minjroqniy. ¹⁶ Ariya ningi anjam singila na nanngi minjraib. Ningi Qotei ulaiyoqnsib lawo na nanngi anjam minjroqniy. Osib ningi gaigai Qotei aqa nngamalaq di une saiqoji sosib Kristus aqa nam na kumbra bole bole yoqniy. Yoqngib jeu tamo agi ningi misilingeqngub qaji nanngi nunngo kumbra di unsib jemainjrqa. ¹⁷ Deqa iga kumbra bole bole yoqngom. Yoqngim Qotei a marim tamo qudei na iga jaqatin egoqngab di kere. Ariya iga kumbra uge uge yimqa tamo qudei na iga jaqatin egwab di uge. Iga degyqasai.

Kristus a iga qa moisiq olo subq na tigelej

¹⁸ Ningi Kristus qa are qaloqniy. Kristus a une saiqoji sosisqa a une tamo nanngo padalo sawa osiq nanngo une qa moiyej. O ijo was, Kristus na ningi joqsim Qotei aqaq oqwajqa deqa osiq ningi qa moiyej. A bati qujai qa moiyej deqa a olo moiqa keresai. A tamo bulyosisqa mandamq endi sonaqa jeu tamo nanngi na a qalnab moiyej. Moisiq olo subq na tigelosisqa a mondor ti soqnej. ¹⁹ Sosisqa moiyo sawaq aisiq dia mondor uge uge nanngi Qotei aqa anjam palontosisq minjroqnej. ²⁰ Noa aqa bati qa mondor nanngi di Qotei aqa anjam gotranjoqneq. Bati deqa tamo unngasari nanngo kumbra uge tulan kobaoqnej. Ariya Qotei a nanngo une qa urur kambatnjrosaiqnej. A tariñosiq sokobaiyonaqa Noa a qobun kobaquja gereiyej. Gereiyosisq koboonaqa tamo unngasari 8 segi qobun gogetosib sonabqa awa koba bosiq ya tulan koba dej. Tamo unngasari 8 nanngi di Qotei na elenej deqa nanngi bole soqneq. ²¹ Ya di yawo anjam bul. Qotei na nanngi yaq dena elenej dego kere ningi ya na yanso onabqa Qotei a ningi elenej. Ya dena Qotei a nunngo jejamu qaji jiga yansetngosai. Ningi yanso osib Qotei pailyonab a nunngo pailyo di qusiqqa nunngo are miligi qaji jiga yansetngoj. Qotei a Yesus Kristus olo subq na tigeltej gam dena a na ningi elenej. ²² Kristus a lan qureq oqej deqa bini a Qotei aqa ban woq di awejunu. Deqa lan anngro nanngi ti lan qaji mondor kokba ti lan qaji singila ti kalil nanngi Kristus aqa sorgomq di unub.

4

Iga gago areqalo namij uratqom

¹ Kristus na aqa segi jejamu osiqqa jaqatin koba qoboiyosisq moiyej. Dego kere ningi Kristus aqa kumbra di singila na dauryosib nunngo segi jejamu osib jaqatin qoboiyosoniq. Ningi degyiy. Di kiyaaqa? Tamo bei na aqa segi jejamu osim jaqatin qoboiyqas di a une uratqas. ² Osim a Qotei aqa areqalo segi dauryoqngas. A aqa jejamu qa areqalo namij olo dauryqasai. ³ Ningi qalie, sawa bei bei qaji nanngi kumbra uge uge yqajqa tulan arearetnjreqnu. Nami ningi dego nunngo areqalo namij na walweloqnsib kumbra uge uge yoqneq. Sawo bei bei qaji nanngo kumbra agiende. Nanngi sambala kumbra yqajqa are prugnjqreqnu. Qolo jigeeqnaqa nanngi ya uge uyoqnsib alan kobaoqnsibqa nanarioqnsib laqngub. Osib Qotei aqa dal anjam gotranjoqnsib gisan qotei nanngi binjnjreqngub. ⁴ Nami ningi nanngi daurnjrsib koba na kumbra uge uge deqaji yoqneq. Ariya bini ningi kumbra di urateqngub deqa nanngi na ningi nunngoqnsib tulan prugoqnsib ningi

misilingeqnub. ⁵ Mondon sawa bei bei qaji nanngi di Qotei aqa ulatamuq di tigelosib nanngo une kalil babtosis minjib a quqwas. Bati deqa Qotei na tamo nambile so qaji nanngi ti tamo moreno qaji nanngi ti peginjrqas. ⁶ Utru deqa Kristus a nami tamo moreno qaji nanngi aqa anjam bole palontosiq minjroqnej. Tamo nanngi di jejamu ti sonab Qotei na nanngi peginjrej. Ariya mondon nanngi olo nambile osib Qotei bulosib mondor ti sqab.

Qotei a ningi wau segi segi engej

⁷ Mandam ti inngi inngi kalil ti koboqajqa bati jojomoqo. Deqa ningi areqalo bole ti sosib nunngo kumbra kalil geregere taqatoqniy. Ningi degyqab di ningi Qotei pailyqa oqnsib geregere pailyoqngab. ⁸ E anjam kobaquja bei dego ningi endegsi merngit quiy. Ningi segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yoqniy. Qalaqalaiyo kumbra dena une gargakoba kabutejunu. ⁹ Deqa Kristen was nanngi nunngo talq boqnbqa ningi nanngi oqnsib geregereinjroqniy. Ningi nanngi aqaryainjrqajqa asingaiq. ¹⁰ Qotei a ningi kalil qa are boleiyosiq wau segi segi engej. Deqa ningi aqa wau tamo bolequja sosibqa aqa tamo ungasari nanngi qa wauoqnsib aqaryainjroqniy. ¹¹ Ningi qudei anjam palontqa wau osibqa Qotei aqa anjam geregere palontoqniy. Ningi qudei tamo ungasari nanngi aqaryainjrqqa wau osibqa Qotei na singila engimqa singila dena wauoqniy. Amqa wau kalil nanngi yeqnub qaji di tamo ungasari nanngi na unoqnsib Yesus Kristus aqa nam na Qotei binjiyoqngab. Yesus Kristus a bati gaigai nam koba ti singila ti sqas. Bole.

Kristus a jaqatin qoboiey dego kere iga jaqatin qoboieqnum

¹² O ijo was bole, gulbe ugedamu namyuwo bulosiq nunngoq beqnu. Ningi deqa tulan prugosib endegsib are qalaib, “Gulbe deqaji nami gagoq di brantosaiqnej.” Ningi degsib are qalaib. Ningi nunngo areqalo Kristus qa bole singilateqnu kiyoi sai kiyoi di Qotei a tenemtqa osiq deqa gulbe qarinyeqnaqa nunngoq beqnu. ¹³ Kristus a nami jaqatin qoboiey dego kere ningi jaqatin qoboieqnu. Ningi deqa areboleboleingim soqniy. Yimqa mondon Kristus a rian koba ti brantimqa bati deqa ningi olo tulan areboleboleingim sqab. ¹⁴ Ningi Kristus aqa nam ojejunub deqa tamo qudei na ningi misilingwab di ungun. Ningi deqa areboleboleingem. Ningi qalie, Qotei aqa Mondor rian ti unu qaji a na ningi beterngejunu. ¹⁵ Ariya ningi tamo numibqa kiyoi, inngi bajinibqa kiyoi, tamo nanngi ugeugeinjribqa kiyoi, tamo bei aqa wau ugetibqa kiyoi tamo qudei na unsib deqa jaqatin engwab di kere engwab. Deqa ijo was, ningi kumbra uge di yaib. ¹⁶ Ningi nam Kristen ojesoqnb tamo qudei na nam deqa jaqatin engwab di kere. Ningi deqa jemaingaiq. Ningi tulan areboleboleingim Qotei aqa nam soqtoqniy.

¹⁷ Une pegiyoi bati jojomoqo deqa Qotei a namoqna aqa segi tamo ungasari nanngi peginjrqas. Deqa iga qalieonum, tamo ungasari Qotei aqa anjam bole gotranjeqnu qaji nanngi a na peginjrsim awai tulan ugedamu enjrqas. ¹⁸ Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, “Qotei na tamo ungasari kumbra bole bole yeqnub qaji nanngi elenqajqa bangi koba. Deqa iga qalieonum, tamo ungasari Qotei qoreiyoqnsib une yeqnub qaji nanngi a na elenqajqa olo tulan bangi koba.” ¹⁹ Deqa ijo was, Qotei a are soqnim ningi qudei jaqatin oqab di kere. Ningi nunngo segi jejamu osib Qotei aqa banq di uratosib kumbra bole bole yoqniy. Qotei a gago Abu. A segi na iga gereigej deqa a bati gaigai iga taqatgsqas.

5

Kristen gate nanngi na Qotei aqa tamo ungasari nanngi geregere taqatnjroqnebe

¹ O Kristen gate kalil, e ningi anjam endegsi merngwai. E dego gate. Kristus a jaqatin osiq moinaqa e ijo segi namdamu na unem. Mondon a olo rian koba ti brantimqa bati deqa Qotei na lan goge qaji inngi bole bole ningi e ti egwas. Deqa Kristen gate, ningi wau endegyiy. ² Ningi Qotei aqa tamo ungasari nanngi geregere taqatnjriy. Nanngi kaja bul unub deqa Qotei na nanngi joqsiqa nunngo banq di atej. Qotei na ningi wau di engej deqa

ningi are bole na wauoqniy. Tamo qudei na ningi singila na waingibqa ningi deqa wau di ojaib. Ningi silali qa osib wau di ojaib. ³ Ningi nungo segi ñam soqtosib Qotei aqa tamo ungasari nanngi njirin na taqatnjraib. Qotei na nanngi joqsiqa nungo banq di atej deqa ningi kumbra bole na ti lawo na ti nanngi taqatnjriy. Yimqa nanngi nungo kumbra di unsib ningi daurngwab. ⁴ Ningi kumbra degyibqa mondon kaja nanngo Mandor Koba a lan qureq na brantimqa bati deqa ningi awai tulan boledamu oqab. Awai di ugeqa keresai. Gaigai sqas.

Iga gago segi walwel geregere taqatqom

⁵ O angro wala, ningi Kristen gate nanngo sorgomq di soqniy. O ijo was kalil, ningi nungo segi ñam aguq atoqniy. Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenngrenyeb unu, “Tamo ungasari nanngo segi ñam soqteqnub qaji nanngi Qotei na olo jeutnjreqnu. Ariya tamo ungasari nanngo segi ñam aguq ateqnub qaji nanngi qa Qotei a olo are boleiyeqnu.” ⁶ Deqa ningi nungo segi ñam aguq atoqnsib Qotei singila ti unu qaji aqa sorgomq di soqniy. Yimqa bati kereamqa a na nungo ñam olo soqtetngwas. ⁷ Qotei a gaigai ningi qa are koba qaleqnu. Deqa ningi na nungo gulbe kalil oqnsib Qotei aqa banq di uratoqniy.

⁸ Ningi nungo segi walwel geregere taqatosib nam atoqnsib soqniy. Laion nanngi tulan lelenoqnsib tamo ñumoqnsib uyeqnub dego kere nungo jeu tamo Satan a gaigai tamo ungasari nanngi padaltnjrqaajqa namoqnsiq laqnu. ⁹ Deqa ningi Yesus qa nungo areqalo singilatoqnsib Satan gotranjoqniy. Ningi qalie, ningi jaqatin eqnub dego kere Qotei aqa tamo ungasari sawa sawa kalilq di unub qaji nanngi degsib jaqatin eqnub. ¹⁰ Qotei a iga qa are boleiyqajqa utru. A Kristus Yesus aqa ñam na ningi metngej deqa mondon ningi Kristus ombla aqa rian ti so bole gaigai sqab. Deqa ningi mandamq endi sokiñala jaqatin oqnsib koboamqa Qotei na ningi olo boletngosim singilatngimqa ningi gaigai singila na tigelesqab. ¹¹ Qotei a bati gaigai singila koba ti sqas. Bole.

Anjam mutu qudei

¹² Anjam truquyala endi Sailas na e aqaryaibosiqa nenngrenyosiq nungoq qarinyqo. E qalieonum, Sailas a gago Kristen was bole. O ijo was, Qotei a ningi qa are boleiyeqnu. E nungo areqalo tigeltetngitqa aqa kumbra di ningi geregere ojsib tigelesoqniy. E aqa kumbra deqa are qalsim anjam endi nenngrenyonum.

¹³ Kristen was nanngi Babilon qureq di Qotei qa loueqnub qaji nanngi na ningi kaiyeingonub. Agi nanngi ningi ti Qotei na giltngrej. Mak a dego ningi kaiyeingwo. Mak a ijo angro bul. ¹⁴ Ningi na nungo Kristen was kalil nanngi segi segi kundoqnjsib qalaqalaiyo kumbra osornjriy.

Ningi kalil Kristus beteryejunub deqa ningi lawo na soqniy. Bole.

2 PITA

¹ E Saimon Pita. E Yesus Kristus aqa wau tamo. A na e qarinjbej deqa e aqa anjam mare mare laqnum. Yesus Kristus a gago Qotei. A kumbra bole yeqnu qaji tamo. A iga padalo sawaq na elenjej. Ningi iga ti Yesus qa gago areqalo singilateqnum. ² Ningi gago Tamo Koba Yesus aqa Abu Qotei wo nanji aiyel qa bole qalieonub. Deqa Qotei a ningi qa are tulan boleiyosim nungo are latetngeme.

Ningi Qotei aqa segi tamo ungasari tintin unub

³ Yesus Kristus a segi Qotei. A singila koba ti unu. Iga a qa bole qalieonum deqa a na iga njambile qa ti Qotei aqa kumbra qa ti tulan keretgej. Osiqa aqa segi rian na ti so bole na ti iga metgej. ⁴ A na lan qure qa ingi bole bole iga egej. A nami ingi di iga egwa marej. Ingi di tulan boledamu. Mandam tamo ungasari nanji kumbra uge uge yqajqa are prugnjqreanu. Kumbra dena nanji ugetnjreanu. Deqa ijo was, ningi kumbra di uratosib Qotei aqa segi kumbraq di soqniy.

⁵ Ningi Yesus qa nungo areqalo singilateqnum deqa ningi kumbra bole bole yqajqa waukobaoqniy. Osib dena ningi Qotei qa bole qalieosib soqniy. ⁶ Osib dena ningi nungo segi jexamu geregere taqatoqniy. Osib dena ningi gulbe qoboiyoqnsib singila na tigelesoqniy. Osib dena ningi Qotei aqa kumbraq di sosib walweloqniy. ⁷ Osib dena ningi nungo Kristen was nanji geregereinjroqniy. Osib dena ningi qalaqalaiyo kumbra dauryosib soqniy.

⁸ Kumbra bole deqaji nungoq di tulan kobaoqneme. Amqa ningi gago Tamo Koba Yesus Kristus qa bole qalieqab. Nungo qalie di loumqa keresai. Qalie di nungoq di tulan singilaoqnsim gei gargekoba atelenqas. ⁹ Kumbra bole deqaji tamo qudei nanngoq di sosai deqa nanji njam qandimo bul unub. Nanji geregere njam atqa keresai. Bole, Qotei a nami tamo nanji di nanngo une kobotetnjrej. Ariya nanji deqa olo are walnjreanu. ¹⁰ O ijo was kalil, Qotei a nami ningi giltngosiq metngej deqa ningi aqa segi tamo ungasari tintin sqajqa singilaoqniy. Ningi degyqab di ningi ulonqa keresai. ¹¹ Qotei na gam waqtetngonimqa gago Tamo Koba Yesus Kristus agi iga elenjej qaji a nungo Mandor Koba sosim ningi taqatngimqa ningi so bole gaigai sqab.

¹²⁻¹³ Bole, ningi ijo anjam endi qalieosib Qotei aqa anjam bole kalil singila na ojejunub. Ariya ningi ijo anjam endeqa olo are walnjgaim deqa e mandamq endi sosiy bati gaigai ningi merngoqnsiy nungo areqalo tigeltetngonqai. E kere degyeqnum. ¹⁴ E qalieonum, sokiñala e ijo jexamu uratosiy moiçai. Gago Tamo Koba Yesus Kristus na e degsi merbej. ¹⁵ Deqa e ijo anjam endi ningi merngoqnsiy. Merngoqnsiy bunuqna e moiçitqa ningi ijo anjam endeqa gaigai are qaloqnsib sqab.

Qotei a Yesus njam kobaquja yej

¹⁶ Iga nami gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa singila qa ti a bqajqa bati qa ti ningi anjam merngeqnam ningi quoqneb. Iga anjam di merngoqnem bati deqa iga mandam tamo nanngo sa anjam dauryosaiqnem. Iga segi na Yesus aqa rian ti manwa ti unsim deqa ningi saingonem. ¹⁷ Iga endegsi unem. Abu Qotei na Yesus njam koba yosiqa aqa segi rian ti manwa ti Yesus aqaq di atej. Osiqa Yesus qa endegsi marej, “Endi ijo Angro e na qalaqalaiyeqnum qaji. E a qa tulan areboleboleibeqnu.” ¹⁸ Iga Qotei aqa getento manaq di Yesus ombla sonamqa Qotei a lan goge na anjam di marnaq iga quem. ¹⁹ Deqa iga bole qalieonum, Qotei aqa medabu o qaji tamo nanngo anjam nami maroqneb qaji di anjam bole. Deqa ningi nanngo anjam di torei ojjiy. Ningi ojqab di bolequja. Nanngo anjam di wanjal bul sawa ambruq di pulonqanu. Pulonosiqa nebe qa burbas oqeqnu dego kere nungo are miligiç di suwanqanu.

20-21 O ijo was, ningi endegsib qalieoiy. Qotei aqa medabu o qaji tamo nanği nami anjam maroqneq neŋgreŋq di unu. Nanğo anjam maroqneq qaji di nanği mandam tamo nanğo areqalo na marosaioqneq. Mondor Bole na nanğo areqalo tigeltetnjreqnaqa nanği Qotei aqa medabu oqnsib anjam maroqneq.

2

Bunuqna tamo qudei nanği bosib gisaŋ anjam koba maroqnaqab

¹ Bole, gisaŋ anjam maro tamo nanği Israel nanğo ambleq na tigelosib anjam maroqneq. Nanği Qotei aqa medabu o qaji tamo bolesai. Bunuqna nunğo ambleq na dego tamo deqaji nanği lumu tigelosib gisaŋ anjam koba ningi mernğoqnaqab. Yimqa ningi qudei nanğo anjam dauryosib padalqab. Tamo nanği dena Gate Koba Yesus nami nanği awainjrej qaji a qoreiyoqnaqab. Deqa mondoŋ nanği urur padalqab. ² Gisaŋ tamo nanği di kumbra uge uge yoqnaqab tamo unğasari gargekoba nanği na nanğo kumbra di dauryosib Qotei aqa gam bole misilinyqab. ³ Gisaŋ tamo nanği di mamaul ani deqa nanği bosib nunğo silali inği inği gisaŋ na yaingonaqab. Tulaŋ nami Qotei na gisaŋ tamo nanği di peginjra bati atsiqa nanği qa endegsi marej, “E nanği padaltnjrougetqai.” Od, tamo nanği di bole padalqab. Qotei a nanği padaltnjra bati qa tariŋeqnu.

⁴ Ningi qalie, nami laŋ anğro qudei nanği une atoqneq. Deqa Qotei na nanği uratnjrosai. A nanği ojsiqa sub guma kobaq di breinjrej unub. Sub di ambru koba. Sub dia ŋamyuwo unu. Dia laŋ anğro nanği tariŋesoqnaqab mondoŋ Qotei a nanğo une qa peginjrsim awai uge enjra. ⁵ Tamo unğasari Noa aqa bati qa soqneq qaji nanği Qotei qoreiyeb deqa Qotei na nanği dego uratnjrosai. A nanği padaltnjrej. Awa koba aisiqa mandam ya maqonaqa dena Qotei na nanği padaltnjrej. Ariya Qotei a Noa padaltosai. Noa a Qotei aqa anjam palontoqnsiq tamo unğasari nanği endegsi minjroqnej, “Ningi kumbra bole dauryoqniy.” Deqa Qotei na Noa a ti tamo unğasari ⁷ nanği ti geregere taqatnjraqa nanği bole soqneq. ⁶ Sodom qure ti Gomora qure ti nanği dego Qotei na padaltnjra marsiqa ŋamyuwo qarinyonaqa aisiq nanği koitnjraqa nanği torei padalekriteb. Deqa bunuqna tamo unğasari nanği Sodom Gomora ti nanği qa are qaloqnsib ulaqnaqab. Osib Qotei qoreiyqa uratqab. ⁷ Lot a kumbra bole yoqnej deqa a Sodom qureq di sosisqa tamo uge uge nanği kumbra ugeteqnaqab di unoqnsiqa are gulbekobaiyoqnej. Deqa Qotei na Lot olo osiqa sawa boleq di atnaqa a padalosai. ⁸ Lot aqa kumbra bolequja. A Sodom qureq di bati gaigai nanğo kumbra uge unoqnsiq nanğo anjam uge dego quoqnej. Aqa are miligi tulaŋ boledamu deqa nanği Qotei aqa dal anjam gotraŋyeqnaqab di unoqnsiq a prugugetoqnsiqa are tulaŋ jaqatnjkobaiyoqnej. ⁹ O ijo was ningi quiy. Tamo Koba Qotei a nami kumbra kalil di yoqnej deqa iga qalieonum, tamo unğasari bini Qotei dauryeqnub qaji nanği gulbe iteqnaqab a na nanği elenqa kere. Nanği elenqajqa gam di Qotei a segi qalie bole. Tamo uge uge nanğo kumbra dego Qotei a qalie bole. Deqa mondoŋ a na nanği peginjrsim awai uge enjra. ¹⁰ Tamo qudei nanği kumbra tulaŋ uge uge yeqnub deqa nanği awai ugedamu oqab. Tamo nanği di sambala kumbra tulaŋ jigat yoqnaqajqa are prugnjqnu. Osib nanği endegsib are qaleqnaqab, “Tamo Koba Qotei aqa anjam kalil laŋa sa anjam. Deqa iga dauryqasai.”

Gisaŋ anjam maro tamo nanğo kumbra tulaŋ uge. Nanği kumbra endeqaji yeqnub. Nanği diqoqnsib nanğo segi areqalo dauryeqnub. Nanği laŋ anğro kokba nanği misilinjraqaqajqa ulaosaieqnaqab. ¹¹ Laŋ anğro qudei nanği tulaŋ siŋgila koba ti unub deqa nanği na laŋ anğro kokba nanği di bunjreqnub. Ariya laŋ anğro siŋgila ti unub qaji nanği di diqosaieqnaqab. Nanği gisaŋ anjam maro tamo nanği bul sai. Deqa nanği Tamo Koba Qotei aqa ulatamuq di laŋ anğro kokba nanği misilinjrosai qajqa.

¹² Gisaŋ tamo nanği di wagne juwaŋ bul tulaŋ nanarioqnsib laqnaqab. Nanği nanğo segi jejamu qa areqalo uge uge dauryeqnub. Anjam nanği poinjrosai qaji di nanği olo misilinyeqnaqab. Iga wagne juwaŋ nanği ojelenjoqnsim ŋumeqnum dego kere mondoŋ Qotei

na gisaŋ tamo naŋgi di ñumougetqas. ¹³ Naŋgi kumbra uge uge yeqñub deqa bunuqna naŋgi gulbe koba itqab. Naŋgo kumbra agiende. Naŋgi qanam jige alaŋkobaoqnsibqa ya uge uyoqnsib nanarieqñub. Naŋgi kumbra di yqajqa tulaŋ areboleboleinjqñu. Naŋgi niŋgi ti iŋgi uyoqnsib dena nuŋgo ñam ugetoqnsib niŋgi jiga engeqñub. Naŋgi gisaŋ kumbra dauryqajqa tulaŋ areboleboleinjqñu. ¹⁴ Naŋgi gaigai uŋa qa mamaulnjreqñu deqa naŋgi sambala kumbra yqajqa are koba unu. Naŋgi une yoqñqajqa tulaŋ arearetñreqnaqa olo uratosaeqñub. Naŋgi na tamo qudei areqalo aiye aiyeqñub qaji naŋgi walawalainjqñabqa naŋgi daurnjqñosib une yeqñub. Gisaŋ tamo naŋgi di tamo qudei naŋgo iŋgi iŋgi qa mamaulnjreqñu. Naŋgi kumbra di yqajqa qalie bole. Deqa Qotei na naŋgi torei padaltnjqñas. ¹⁵ Naŋgi Qotei aqa gam bole uratoqnsib nanarioqnsib laqñub. Osib naŋgi Beor aqa aŋgro Balam aqa gam dauryeqñub. Balam a nami kumbra uge yoqnsiqa silali oqajqa tulaŋ arearetoqnej. ¹⁶ Donki naŋgi anjam marqa keresai ariya donki bei a tamo bulosiqa medabu waqtosiqa Balam aqa kumbra uge deqa ñirinjtej. Onaqa Balam a qusiqa aqa nanari kumbra di olo uratej. Balam a nami gisaŋoqnsiqa maroqnej, “E Qotei aqa medabu o qaji tamo bole.”

¹⁷ Gisaŋ tamo naŋgi di ya sub bul jeŋo qaji. Jagwa na awa puyeqnaqa urur koboeqñu dego kere tamo naŋgi di baban na tamo bole unub ariya naŋgi kumbra bole bei babtosaieqñub. Deqa mondoŋ Qotei na naŋgi sawa amburuq di breinjqñas. Sawa di Qotei na nami naŋgi gereiyetñrej unu. ¹⁸ Gisaŋ tamo naŋgi di medabu waqtoqnsib diqoqnsib anjam uge uge mareleñeqñub. Naŋgi na tamo uŋgasari qudei naŋgi walawalainjqñabqa sambala kumbra yoqnsib naŋgo segi jejamu qa areqalo uge uge dauryeqñub. Tamo uŋgasari naŋgi di ya ya endi are bulyosib tamo naŋgi Qotei qaliesai qaji naŋgo kumbra urateb. Ariya gisaŋ tamo naŋgi na naŋgi titñreqñab naŋgi olo kumbra uge uge dauryeqñub. ¹⁹ Gisaŋ tamo naŋgi dena tamo uŋgasari naŋgi walawalainjqñosib endegsib minjqñub, “Niŋgi iga daurgwab di kumbra bei na niŋgi taqatŋgwa keresai. Deqa uŋgum, niŋgi nuŋgo segi areqalo na kumbra kiye yqa maroqnsib yoqñiy.” Naŋgo anjam di gisaŋ. Agi naŋgo segi kumbra uge uge na naŋgi tulaŋ siŋgila na ojoqnsiq naŋgi taqatñreqñu. Niŋgi qalie, tamo bei aqa kumbra bei na a taqatesqas di a kumbra di aqa kaŋgal tamo bul sqas. ²⁰ Bole, tamo uŋgasari naŋgi di nami gago Tamo Koba Yesus Kristus agi iga elenej qaji a qa bole qalieeb. Naŋgi degsib qalieeb deqa naŋgi mandam qa kumbra jigat kalil urateb. Ariya bini naŋgi puluosib kumbra jigat di olo dauryeqñub. Deqa kumbra dena naŋgi siŋgila na ojesonaq naŋgo so tulaŋ ugeeqñu. Naŋgo so uge namij dego sai. Naŋgo so olo tulaŋ ugedamueqñu. ²¹ Naŋgi nami kumbra bole qa gam qaliesai qamu di kere. Ariya naŋgi gam di qalieosib Qotei aqa anjam ojesoqñeb. Ojesosib olo bini naŋgi anjam di qoreiyeqñub. Deqa mondoŋ naŋgi awai tulaŋ ugedamu oqab. ²² Tamo uŋgasari naŋgi di baun ti bel ti bul. Yawo anjam endegsi unu, “Baun naŋgi ñiloqnsib olo puluoqnsib naŋgo ñilo uyeqñub.” Yawo anjam bei dego unu, “Bel naŋgi yaq di yaloqnsib olo boqnsib jagiq di brineqñub.”

3

Tamo Koba Yesus a olo bqas

¹⁻² O ijo was bole, e nami anjam bei nengrenyosim nuŋgoq qarinyem. Bini e olo anjam endi nuŋgoq qarinyonum. Nami Qotei aqa medabu o qaji tamo naŋgi anjam palontoqñeb. Tamo Koba Yesus agi iga elenej qaji aqa wau tamo naŋgi dego anjam palontoqñeb. E nuŋgo areqalo tigeltetŋgitqa niŋgi naŋgo anjam deqa olo are qaliy. E deqa anjam endi nuŋgoq qarinyonum.

³ Ariya e na anjam kobaquja bei niŋgi merngit poingem. Mondoŋ diŋo bati jojomoqñimqa meqe meqem tamo naŋgi boqnsib naŋgo segi areqalo uge uge dauryoqnsib misiliŋ anjam endegsib maroqñqab, ⁴ “Qotei a nami marej, ‘Mondoŋ Kristus a olo bqas.’ Ariya a qabi unu? Niŋgi uniy. Gago moma utru naŋgi moreñoqñeb bosu bosiq agi bini iga

degsi unum. Qotei a nami mandam atej agi bini mandam a degsi unu. Deqa Kristus a qabi unu?”⁵ O ijo was, meqe meqem tamo nanği di tulan nanariosib deqa nanği anjam degsib maroqnqab. Nami Qotei a anjam marnaqa lan brantej di nanği poinjrosai. Qotei a olo anjam marnaqa mandam a ya ambleq di brantej di dego nanği poinjrosai.⁶ Noa aqa bati qa Qotei a olo marnaqa ya koba dosiqa mandam ya maqosiqa ingi ingi kalil padaltej.⁷ Bini lan ti mandam ti tariñoqnsib unub. Tariñesoqnibqa mondon Qotei a olo anjam marimqa nanği nıamyuwo na yusib koboqab. Bati deqa Qotei na tamo unğasari a qoreiyeqñub qaji nanğo une qa peginjrsim nanği torei padaltnjrğas.

⁸ O ijo was bole, ningi ijo anjam endeqa olo are walngaiq. Qotei aqa areqalo agiende. Bati qujai a wausau 1,000 dego kere. Wausau 1,000 a bati qujai dego kere. Bati qujai ti wausau 1,000 ti nanği ombla kerekere.⁹ Ariya tamo qudei nanği endegsib mareqñub, “Tamo Koba Qotei a nami ingi bole bole iga egwa marej. Kiyaqa a ingi di iga egwajqa tariñoqnsiq lanə sokobaiyeqñu?” Di sai. Qotei na tamo bei padaltqajqa arearetosaieqñu. Deqa a ningi kalil are bulyqajqa marsiq lawo na ningi qa tariñoqnsiq unu.

Mandam ti lan ti koboqab

¹⁰ Diño bati brantimqa Tamo Koba a bajin tamo bul urur boqujatqas. Bamqa bati deqa lan a poñosim koboqas. Ingi ingi kalil Qotei na atej qaji di dego nıamyuwo na tulan kankanam yusib koboqab. Deqa mandam ti aqa ingi ingi kalil ti olo bunu sqasai.¹¹ Ningi are qaliy. Ingi ingi kalil degsi koboqas deqa e ningi kumbra kiye dauryqajqa mernğwai? Od, ningi kumbra endi dauryiy. Ningi nunğo segi jıamu Qotei yekritosib aqa segi kumbra boleq di soqniy.¹² Sosib Qotei aqa bati koba brantqajqa deqa tariñoqniy. Bati di urur brantqajqa deqa ningi singila na wauoqniy. Bati di brantimqa lan a nıamyuwo na yusim koboqas. Ingi ingi kalil Qotei na atej qaji di dego nıamyuwo na tulan kankanam yusib ya bulosib koboqab.¹³ Qotei a nami endegsi marej, “E na lan bunuj ti mandam bunuj ti gereiyqai.” A degsi marej deqa iga manwa di unqajqa tariñoqnsim unum. Lan bunujq dia, mandam bunujq dia kumbra bole tintin gaigai sqas.

Ningi nıam atoqnsib Tamo Koba Yesus qa tariñoqnsib soqniy

¹⁴ O ijo was bole, ningi manwa di brantqajqa tariñeqñub deqa ningi Qotei aqa nıamgalaq di tamo bole une saiqoji sqajqa singila na wauoqniy. Osib ningi Qotei ombla areqalo qujaitosib lawo na soqniy. Soqñib mondon Qotei a nunğo kumbra di unqas.¹⁵ Gago Tamo Koba a na iga elenqajqa deqa tariñeqñu. Ningi di qalieqajqa deqa e anjam endi nenğrenyonum. Gago was bole Pol a dego Qotei na powo yeqnaqa anjam deqaji nenğrenyoqnsiq nunğoq qarinyoqnej.¹⁶ Pol a gaigai anjam deqaji nenğrenyoqnej. Bole, Pol aqa anjam qudei iga poigwajqa wau koba. Deqa nanari tamo qudei Yesus qa nanğo areqalo singilatosai qaji nanği Pol aqa anjam di bubulyoqnsibqa ugeugeiyeqñub. Osib Qotei aqa anjam kalil nenğrenq di unu qaji di dego ugeugeiyeqñub. Deqa mondon nanği tulan padalougetqab.

¹⁷ O ijo was bole, ningi qalie, manwa kalil di brantqas. Deqa ningi geregere nıam atoqniy. Ningi nıam atqasai di dal anjam gotranjo qaji tamo nanği bosib ningi gisanğosib titngibqa ningi singila na tigelesqa uratosib ulonjo uge.¹⁸ Gago Tamo Koba Yesus Kristus agi iga elenje qaji a ningi qa are boleiyeqñu. Ningi a qa qalieonub. Nunğo qalie di kobaqujaeme. Yim Yesus a olo ningi qa are tulan boleiyonqas. A rian ti nıam koba ti unu deqa bini bati endi iga aqa nıam soqtoqnqom. Osim bati gaigai aqa nıam soqtoqnsim sqom. Bole.

1 JON

Anjam a boleq donaqa iga unem

¹ Anjam a nambile unu. Anjam di nami soqnej. Anjam di iga quoqnem. Gago nãdamu na unoqnem. Gago ban na dego ojoqnem. ² Nambile di boleq donaqa iga unem. Nambile di gaigai sqas. Nambile di aqa Abu wo sosiqa boleq donaqa iga unem. Deqa iga a qa ningi saingeqnum. ³ Iga Anjam di gago nãdamu na unoqnem. Iga a quoqnem. Deqa iga a qa ningi saingeqnum. Di kiyaaqa? Ningi iga ti beterosim are qujaitosim sqajqa deqa. Agi ningi iga ti Abu Qotei aqa Niri Yesus Kristus wo nanqi aiyel beternjrsim nanqi koba na are qujaitosim unum. ⁴ Iga ningi ti tulan areboleboleigwajqa deqa iga anjam endi nengrenyosim nungoq qarinyonum.

Qotei a suwanjoq di unu dego kere iga suwanjoq di walweloqnqom

⁵ Yesus Kristus a anjam endegsi mergonaq iga quem, “Qotei a pulon bul. Ambru bei aqaq di sosai.” Iga anjam di qusimqa agi ningi olo merngeqnum. ⁶ Iga marqom, “E Qotei beteryosim a ombla are qujaitosim unum.” Degsi marsimqa ariya iga olo ambruc di walwelqom di iga gisañeqnum. Iga kumbra bole dauryosaieqnum. ⁷ Qotei a suwanjoq di unu dego kere iga suwanjoq di walwelqom di iga Qotei aqa tamo ungasari kalil nanqi ti beterosim are qujaitosim sqom. Degsi sqom di Qotei aqa Niri Yesus aqa len aiyej qaji dena gago une kalil yansetgimqa iga aqa nãgalaq di tamo bole une saiqoji sqom.

⁸ Iga marqom, “E une yosaieqnum.” Degsi marqom di iga gago segi jejamu gisañyeqnum. Deqa anjam bole gago are miligiq di sqa keresai. ⁹ Ariya iga gago segi une babtosis marqom, “Od, e une ti.” Degsi marqom di Qotei a iga uratgwasai. A kumbra bole tintin dauryosim gago une yansetgwas. Osim gago kumbra uge kalil taqal waiyimqa iga aqa nãgalaq di tamo bole une saiqoji sqom. ¹⁰ Iga marqom, “E nami une yosaiqnem.” Degsi marqom di iga Qotei aqa nãam ugetoqnsim a gisañ tamo qa minjobuleqnum. Deqa aqa anjam gago are miligiq di sqa keresai.

2

Yesus a gago aqaryaigo tamo

¹ O ijo angro kiñilala, ningi une yoqnaib deqa e anjam endi nengrenyosim nungoq qarinyonum. Ariya ningi qudei une yibqa aqaryaigo tamo Yesus Kristus a na ningi aqaryaingwas. Yesus agi aqa Abu ombla sosiqa gaigai kumbra bole tintin yeqnu. ² A gago une kobotetgosim Qotei aqa minjin taqal waiyqajqa bej. A iga segi une kobotetgwajqa bosai. Tamo ungasari kalil mandamq endi unub qaji nanqi dego une kobotetnrqajqa bej.

Tamo a Qotei qa qalieqas di a Qotei aqa anjam dauryoqnqas

³ Iga kiyersi endegsi qalieqom, “Bole, iga Qotei qa qalieonum”? E ubtosiy marqai. Iga Qotei aqa dal anjam dauryqom dena iga bole qalieqom.

⁴ Tamo bei a marqas, “E Qotei qa qalieonum.” Degsi marqas ariya a Qotei aqa dal anjam dauryosaieqnu. Deqa tamo di a gisañ tamo. Aqa are miligiq di anjam bole sosai. ⁵⁻⁶ Ariya tamo bei a Qotei aqa anjam dauryoqnqas di Qotei aqa qalaqalaiyqo kumbra tamo di aqa are miligiq di tulan kobaoqnsim singilaoqnqas.

Tamo bei a marqas, “E Qotei beteryejunum.” A degsi marqas di a kumbra kalil Yesus yoqnej qaji di dauryosim yoqneme. Iga degyqom di iga qalieqom, iga Qotei beteryejunum. ⁷ O ijo was bole, dal anjam e nengrenyosim qaji endi dal anjam bunuj sai. Endi dal anjam namij ningi nami quoqneb qaji. ⁸ Ariya dal anjam e nengrenyosim qaji endi dal anjam bunuj dego. A anjam bole. A Kristus aqaq di sosiqa nungoq di dego unu. Di kiyaaqa? Ambru a koboqa laqnaqa suwan a olo branteqnu deqa.

⁹ Tamo bei a marqas, “E suwanjoq di unum.” Degsi marqas ariya a na olo aqa Kristen was qudei nanği jeutnjreqnu. Deqa tamo di a suwanjoq di sosai. A ambruc di unu. ¹⁰ Tamo bei na aqa Kristen was nanği qalaqalainjroqnaqas di iga unsim qalieqom, bole, tamo di a suwanjoq di unu. Deqa une bei na a ulontosaieqnu. ¹¹ Ariya tamo bei na aqa Kristen was qudei nanği jeutnjrqas di iga unsim qalieqom, tamo di a ambruc di sosiq walweleqnu. Ambru na aqa nıamdamu getentetqo deqa a sawa qabiteqnu di a qalieqasai.

¹² O ijo anğro kiñilala, ninği quiy. Kristus aqa ñam na Qotei a nunjo une kalil kobotetnjej. E deqa anjam endi nenğrenyosim nunjoq qarinyonum.

¹³ O abu ninği quiy. Tamo nami soqnej agi bini unu qaji a qa ninği qalieonub. E deqa anjam endi nenğrenyosim nunjoq qarinyonum.

O anğro wala, ninği Satan gotranjeqnu. E deqa anjam endi nenğrenyosim nunjoq qarinyonum.

¹⁴ O ijo anğro, ninği Abu qa qalieonub. E deqa anjam endi nenğrenyosim nunjoq qarinyonum.

O abu ninği quiy. Tamo nami soqnej agi bini unu qaji a qa ninği qalieonub. E deqa anjam endi nenğrenyosim nunjoq qarinyonum.

O anğro wala ninği quiy. Qotei aqa anjam nunjoq di unu deqa ninği singila ti sosib Satan gotranjeqnu. E deqa anjam endi nenğrenyosim nunjoq qarinyonum.

Ninği mandam endeqa kumbra qalaqalaiyaib

¹⁵ O ijo was, ninği mandam endeqa kumbra qalaqalaiyaib. Tamo a mandam endeqa kumbra qalaqalaiyqas di a Abu qalaqalaiyqa keresai. ¹⁶ Mandam qaji tamo unğasari nanjo kumbra agiende. Nanği nanjo segi jejamu qa are prugnjqeqnaqa ñoro koba oqajqa mamaulnjreqnaqa tulan diqoqnsib laqnu. Kumbra di Abu aqaq na bosai. Di mandam endeqa kumbra. ¹⁷ Mandam endi koboqas. Mandam endeqa are prugyoqa ti mamaulyoqa ti dego koboqab. Ariya tamo a Qotei aqa areqalo dauryoqnaqas di a gaigai sqas.

Bini Kristus aqa jeu tamo gargekoba nanği branteqnu

¹⁸ O ijo anğro, diño bati jojomoqo. Ninği nami queb, Kristus aqa jeu tamo kobaquja a bqas. Bini Kristus aqa jeu tamo gargekoba nanği branteqnu. Deqa iga qalieonum, diño bati jojomoqo. ¹⁹ Jeu tamo nanği di gago ambleq di sosib olo iga uratgosib jaraiyeb. Di kiyaaq? Nanği gago Kristen was bolesai deqa. Nanği gago Kristen was bole qamu nanği iga koba na unum qamu. Ariya nanği iga uratgosib jaraiyeb deqa iga qalieonum, nanği gago Kristen was bolesai.

²⁰ Ninği Qotei aqa Mondor Bole ejunub deqa ninği kalil powo ti unub. ²¹ E anjam endi nenğrenyosim nunjoq qarinyonum. Di kiyaaq? Ninği anjam bole qalieonub deqa. Ninği anjam bole qaliesai e deqa are qalsim anjam endi nenğrenyosai. Ninği qalie, anjam bole ti gisañ anjam ti ombla kerekere sai. Anjam bole na gisañ anjam bei babtqa keresai.

²² Gisañ anjam maro tamo nanği tal qabe? E ninği mernğwai. Tamo nanği di endegsib mareqnu, “Yesus a Kristus sai.” Nanği degsib maroqnsib deqa nanği Abu Qotei aqa Niri wo qoreiyeqnu. Osib Kristus jeuteqnu. ²³ Tamo a Qotei aqa Niri qoreiyqas di a Abu dego qoreiyqas. Tamo a Qotei aqa Niri qa aqa areqalo singilatqas di a Abu qa dego aqa areqalo singilatqas.

Qotei aqa Mondor na ninği anjam bole mernğeqnu

²⁴ Anjam ninği nami quoqneb qaji di ninği olo singila na ojesoqniy. Ojesqab di ninği na Abu Qotei aqa Niri wo beternjsib nanği ti sqab. ²⁵ Nami Kristus na iga endegsi mergonaq quem, “E ninği nıambile enğitqa ninği nıambile gaigai sqab.”

²⁶ O ijo was kalil, gisañ tamo nanği na ninği gisañwajqa laqnu. E deqa are qalsim anjam endi nenğrenyosim nunjoq qarinyonum. ²⁷ Ninği Kristus aqa Mondor eb agi nunjoq di unu deqa ninği powo qa truquosaieqnu. Deqa e anjam bei totoryosiy

ningi merngwasai. Mondor a segi na anjam kalil ningi merngeqnaq quoqnsib poingeqnu. Mondor aqa anjam di gisan sai. Di anjam bole. Deqa ningi Mondor aqa anjam di qusib poinjim Kristus beteryosib soqniy.

Iga Qotei aqa segi angro tintin unum

²⁸ Od, ijo angro kiñilala, ningi Kristus beteryosib soqniy. Ningi degyqab di mondon a olo brantimqa ningi jemaingwasai. Ningi are singilatosib aqa ulatamuq di tigelesqab. ²⁹ Ningi qalie, Kristus aqa kumbra kalil tulan bole. Deqa ningi endegsib qalieoiy, tamo kalil kumbra bole yeqnub qaji nanngi Qotei aqa segi angro tintin unub. Nanngi olo nambabobulosib Qotei aqa angro branteb.

3

¹ Gago Abu Qotei na iga tulan qalaqalaigeqnu. A na iga aqa segi angro sqa marsiq giltgej deqa iga aqa angro tintin unum. Mandam qaji tamo nanngi Qotei qa qaliesai. Deqa nanngi iga qa dego qaliesai. ² O ijo was bole, iga Qotei aqa segi angro unum. Ariya mondon iga kiyersim sqom di iga geregere qalieosai unum. Iga qalie, Yesus a olo bamqa iga a unsim iga a bul sqom. ³ Tamo ungasari kalil Yesus bam unqajqa tariñeqnub qaji nanngi nanngo une olo urateqnub. Deqa nanngi Qotei aqa namgalaq di jiga saiqoji unub. Agi Yesus a segi jiga saiqoji unu dego kere.

⁴ Une atqajqa kumbra ti dal anjam gotranjqajqa kumbra ti di ombla kerekere. Deqa tamo ungasari une ateqnub qaji nanngi Qotei aqa dal anjam gotranjyeqnub. ⁵ Ningi qalie, Yesus a gago une kobotqa bej. A segi une saiqoji. ⁶ Tamo bei a Yesus beteryesqas di a une atoqnqasai. Tamo bei a une atoqnqas di iga poigwas, a Yesus unosaieqnu. A Yesus qa qaliesai dego.

⁷ O ijo angro kiñilala, ningi geregere nam atoqniy. Tamo bei na bosim ningi gisanjo uge. Ningi quiy. Tamo nanngi kumbra bole tintin dauryeqnub qaji nanngi tamo bole tintin unub. Yesus a tamo bole tintin unu dego kere. ⁸ Satan a nami une atoqnsiq boqnej agi bini a degyeqnu. Deqa tamo ungasari une ateqnub qaji nanngi Satan aqa angro unub. Ariya Qotei aqa Niri a Satan aqa wau kobotqa bej. ⁹ Tamo bei a olo nambabobulosim Qotei aqa segi angro brantqas di a une atoqnqasai. Aqa are miligiq di Qotei aqa segi nambile unu deqa a une atoqnqa keresai. Di kiyaga? A Qotei aqa segi angro unu deqa. ¹⁰ Tamo bei a Qotei aqa angro unu kiyo a Satan aqa angro unu kiyo di iga kiyersi qalieqom? E ubtosiy marqai. Tamo ungasari kumbra bole tintin dauryosaieqnub qaji nanngi Qotei aqa angro sai. Tamo ungasari nanngo Kristen was nanngi qalaqalainjrosaieqnub qaji nanngi dego Qotei aqa angro sai.

Yesus na iga qalaqalaiyo kumbra osorgej

¹¹ O ijo was kalil, iga segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yoqnqom. Anjam di ningi nami queb. ¹² Deqa iga Kein aqa kumbra dauryqasai. Kein a Satan aqa tamo soqnej. A na aqa was Abel qalnaq moiyej. Kiyaga a na aqa was qalnaq moiyej? Utru agiende. A kumbra uge yoqnej deqa. Ariya Abel a kumbra bole tintin yoqnej.

¹³ O ijo was, mandam qaji tamo nanngi na ningi jeutngoqniqbqa ningi deqa prugosib ulaaib. ¹⁴ Iga gago Kristen was nanngi qalaqalainjreqnum deqa iga endegsi qalieonum, iga padalqa gam uratosim nambile gaigai sqajqa gamq di unum. Ariya tamo nanngi nanngo Kristen was nanngi qalaqalainjrosaieqnub qaji nanngi padalqa gamq di unub. ¹⁵ Tamo nanngi nanngo Kristen was nanngi jeutnjreqnub qaji nanngi len ojo tamo bul unub. Ningi qalie, len ojo tamo nanngi nambile gaigai sqa keresai. ¹⁶ Yesus a aqa segi nambile uratosiq iga qa moiyej. Aqa kumbra dena a na iga qalaqalaiyo kumbra osorgej. Deqa iga dego gago segi nambile uratosim gago Kristen was nanngi qa morenqom. ¹⁷ Tamo bei a mandam endeqa ingi ingi koba koroiyosimqa ariya aqa Kristen was bei ingi saiqoji soqnim unsim a aqaryaiyqasai di iga endegsi qalieqom, Qotei aqa qalaqalaiyo kumbra tamo di aqa are

miligiq di sosai. ¹⁸ O ijo angro kiñilala, ningi quiy. Iga lanja anjam maro na Kristen nanngi qalaqalainjrqom di keresai. Iga kumbra bole dego turtosim enjroqñqom di kere.

Iga Qotei aqa ulatamuq di are lawo sqom

¹⁹⁻²⁰ Iga tamo ungasari nanngi qalaqalainjrqom di iga endegsi qalieqom, iga anjam bole dauryeqnum. Deqa gago une bei na iga are gulbetetgwas di unqum, iga Qotei aqa ulatamuq di are lawo sqom. Qotei aqa qalie kobaquja. Aqa qalie dena gago are tulan bunyejunu. ²¹ O ijo was bole, gago une bei na iga are gulbetetgwasai di iga are singilatosim Qotei aqa ulatamuq di tigelesqom. ²² Osim iga ingi bei qa Qotei pailimqa a gago pailyo qusim ingi di egwas. Di kiyaaqa? Iga aqa dal anjam dauryoqnsim kumbra a areareteqnu qaji di yeqnum deqa. ²³ Qotei aqa dal anjam agiende. Iga aqa Niri Yesus Kristus aqa ñam qa gago areqalo singilatosim segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yoqñqom. Qotei aqa dal anjam di a na nami iga mergonaq quem. ²⁴ Tamo bei a Qotei aqa dal anjam dauryqas di a Qotei beteryesqas. Qotei a kamba dego tamo di beteryesqas. Qotei na aqa Mondor iga egej deqa iga qalieonum, Qotei a iga betergejunu.

4

Ningi na mondor kalil nanngi peginjroqniy

¹ Tamo gargekoba nanngi mandamq endi laqnsibqa endegsib mareqñub, “Iga Qotei aqa medabu o qaji tamo bole.” O ijo was bole, nanngo anjam di gisanj. Deqa ningi nanngo anjam di nungo areqaloq di singilataib. Ningi na mondor kalil nanngi geregere peginjroqnsib dena ningi qalieqab, nanngi Qotei aqaq na beqñub kiyo sai kiyo. ² Tamo ungasari Qotei aqa Mondor ti unub qaji nanngi endegsib mareqñub, “Yesus Kristus a tamo bulyosiqa mandamq aiyej.” Dena ningi qalieqab, tamo ungasari nanngi di Qotei aqaq na beb. ³ Ariya Yesus a tamo bulyosiqa mandamq aiyej anjam di tamo ungasari Qotei aqa Mondor ti sosai qaji nanngi saideqñub. Dena ningi qalieqab, tamo ungasari nanngi di Qotei aqaq na bosai. Nanngi mondor uge ti unub. Mondor uge di Kristus aqa jeu tamo kobaquja aqa segi mondor. Ningi nami queb, mondor uge di a bqas. Agi a bosiq mandamq endi laqnu.

⁴ O ijo angro kiñilala, ningi Qotei aqaq na beb. Qotei aqa Mondor a nungoq di unu deqa ningi na gisanj anjam maro tamo nanngi gotranjreñub. Qotei aqa Mondor a na mondor agi mandam tamo nanngoq di unu qaji a tulan bunyeqnu. ⁵ Gisanj anjam maro tamo nanngi di mandamq endena branteb deqa nanngi mandam qa segi anjam mareqñub. Mareqñab mandam tamo nanngi nanngo anjam quoqnsib dauryeqñub. ⁶ Iga Qotei aqaq na bem deqa tamo ungasari Qotei qa qalieonub qaji nanngi gago anjam quetgeqñub. Ariya tamo ungasari Qotei qa qaliesai qaji nanngi gago anjam quetgosaieqñub. Kumbra dena iga anjam bole qa Mondor ti gisanj mondor ti nanngi peginjroqnsim nanngi qa poigeqnu.

Iga Qotei qalaqalaiyqom di iga Kristen nanngi dego qalaqalainjrqom

⁷ O ijo was bole, Qotei a qalaqalaiyo kumbra qa utru. Deqa iga gago Kristen was nanngi qalaqalainjrqom. Tamo kalil qalaqalaiyo kumbra dauryeqñub qaji nanngi olo ñambabobulosib Qotei aqa segi angro tintin unub. Deqa nanngi Qotei qa qalieonub. ⁸ Qotei a segi qalaqalaiyo kumbra qa utru. Deqa tamo bei a qalaqalaiyo kumbra dauryqasai di a Qotei qa qalieqa keresai. ⁹ Qotei aqa Niri qujai unu. Qotei na a qarinyonaq mandamq aiyej. Deqa iga aqa ñam na ñambile gaigai sqom. Kumbra dena iga osorgej, Qotei na iga qalaqalaigeqnu. ¹⁰ Qotei a qalaqalaiyo kumbra qa utru. Deqa iga endegsi are qalqasai, iga namoqna Qotei qalaqalaiyem. Di sai. Qotei a namoqna iga qalaqalaigej. Osiqa aqa Niri qarinyonaq mandamq aisiqa gago une kobotetgosiqqa Qotei aqa minjin taqal waiyej.

¹¹ O ijo was bole, Qotei na iga degsi qalaqalaigeqnu deqa iga kamba dego segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yoqñqom. ¹² Iga nami Qotei aqa ulatamuq unosaioqñem. Ariya iga segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yoqñqom di Qotei a gagoq di beteresoqñimqa aqa qalaqalaiyo kumbra di gago are miligiq di tulan kobaoqnsim singilaoqñqas.

¹³ Iga kiyersim qalieqom, Qotei a gagoq di beteresonaqa iga kamba dego a beterye-junum? E ubtosiy marqai. Qotei na aqa Mondor iga egej dena iga qalieqom. ¹⁴ Abu na tamo ungasari kalil mandamq endi unub qaji nanqi elenqa osiq deqa aqa Niri qarinyonaq mandamq aiyej. Aqa kumbra di iga unsim deqa saqnsim laqnum. ¹⁵ Tamo bei a endegsi marqas, “Yesus a Qotei aqa Niri.” Degsi marqas di Qotei na a beteryesqas. Yimqa a dego Qotei beteryesqas. ¹⁶ Iga qalieonum, Qotei na iga qalaqalaigeqnu. Qalieosim deqa iga Qotei qa gago areqalo singilateqnum.

Qotei a segi qalaqalaiyo kumbra qa utru. Tamo a qalaqalaiyo kumbra dauryqas di a na Qotei beteryesqas. Yim Qotei a dego tamo di beteryesqas. ¹⁷ Beteryesoqnim qalaqalaiyo kumbra gago are miligiq di tulan kobaoqnsim singilaoqngas. Bole, iga mandamq endi unum. Ariya iga Yesus bulosim unum deqa mondonj Qotei na iga pegigwa batiamqa iga are singilatosim aqa ulatamuq di tigelesqom. ¹⁸ Tamo a qalaqalaiyo kumbra dauryqas di a ulaqasai. Aqa are miligiq di qalaqalaiyo kumbra tulan kobaoqnsiq singilaeqnu deqa ulaqajqa kumbra aqaq di sosai. Ulaqajqa kumbra aqa utru agiende. Tamo bei a are qaleqnu, “Mondonj Qotei na e n̄lawotbosim awai uge ebqas.” A degsi are qaloqnsiq deqa a ulaeqnu. A degsi ulaeqnu deqa iga qalieonum, aqa are miligiq di qalaqalaiyo kumbra singilaosaiunu.

¹⁹ Iga gago Kristen was nanqi qalaqalainjreqnum. Di kiyaaqa? Qotei a namoqna iga qalaqalaigej deqa. ²⁰ Tamo bei a marqas, “E Qotei qalaqalaiyeqnum.” Degsi marqas ariya a na olo aqa Kristen was nanqi jeutnjreqnu. A na nanqi qalaqalainjrosaieqnu. Deqa tamo di a gisanj tamo. A na aqa Kristen was agi nanjo ulatamu gaigai uneqnu qaji nanqi qalaqalainjrosaieqnu. Deqa iga qalieonum, a Qotei agi aqa ulatamu nami unosaioqnej qaji a dego qalaqalaiyqa keresai. ²¹ Tamo a Qotei qalaqalaiyqas di a aqa Kristen was nanqi dego qalaqalainjreme. Dal anjam di iga Yesus aqaq na em.

5

Iga mandam endeqa singila gotranjeqnum

¹ Yesus a segi Kristus. Tamo nanqi degsib maroqnsib Yesus qa nanjo areqalo singilatqab di nanqi olo n̄ambabobulosib Qotei aqa angro tintinj sqab. Tamo nanqi Abu qalaqalaiyqab di nanqi aqa angro nanqi dego qalaqalainjrqab. ² Iga Qotei qalaqalaiyosim aqa dal anjam dauryqom di iga qalieqom, iga Qotei aqa angro nanqi dego qalaqalainjreqnum. ³ Qotei qalaqalaiyqajqa kumbra agiende. Iga aqa dal anjam dauryqom. Iga aqa dal anjam dauryqajqa di gulbe sai. Di oto. ⁴ Tamo nanqi olo n̄ambabobulosib Qotei aqa segi angro unub qaji nanqi mandam endeqa singila gotranjoqngab. Od, iga Qotei qa gago areqalo singilatqom di iga qoto bunjoqnsim mandam endeqa singila gotranjoqngom.

Qotei na aqa Niri qa anjam babtej

⁵ Tamo kiyero nanqi mandam endeqa singila gotranjoqngab? E ubtosiy marqai. Tamo nanqi di mareqnu, “Yesus a Qotei aqa Niri.” Nanqi degsib maroqnsib Yesus qa nanjo areqalo singilateqnu deqa nanqi segi mandam endeqa singila gotranjoqngab. ⁶ Yesus Kristus a bosiqqa ya na yanso ej. Osiqa n̄amburbasq di moinaqa aqa len aiyej. A ya na yanso oqajqa deqa segi bosai. A moiymqa aqa len aiqajqa deqa ti bej. Qotei aqa Mondor a anjam bole qa utru. A Yesus Kristus aqa anjam babteqnu. ⁷ Tamo qalub nanqi Yesus aqa anjam babteqnu. ⁸ Tamo qalub agiende. Mondor ti ya ti len ti nanqi qalub anjam qujaitosib Yesus aqa anjam babteqnu.

⁹ Tamo lanaj nanqi iga anjam mergwab di iga qusim marqom, bole. Ariya Qotei na aqa segi Niri qa anjam iga mergeqnu. Anjam dena tamo lanaj nanjo anjam tulan bunjejunu. ¹⁰ Tamo nanqi Qotei aqa Niri qa nanjo areqalo singilatqab di nanqi aqa anjam dego nanjo are miligiq di atib sqas. Ariya tamo nanqi Qotei aqa anjam deqa nanjo areqalo singilatqasai di nanqi na Qotei aqa n̄am ugetosib Qotei a gisanj tamo qa minjobulqab. Di

kiyaqa? Nanği Qotei aqa Niri qa anjam Qotei na iga mergeqnu qaji di nanžo areqaloq di singilatosai deqa. ¹¹ Qotei aqa anjam agiende. A na iga nambile gaigai sqajqa marsiq nambile egej. Nambile di Qotei aqa Niri aqaq di unu. ¹² Tamo bei a Qotei aqa Niri beteryesqas di a nambile oqas. Ariya tamo bei a Qotei aqa Niri beteryesqasai di a nambile oqasai.

Iga qalieonum, iga nambile gaigai sqom

¹³ O ijo was, niği Qotei aqa Niri aqa ñam qa nunžo areqalo singilateqnu. E na anjam endi nenğrenyosim nunžoq qarinyonum. Di kiyaqa? Niği bole qalieqajqa, niği nambile gaigai sqab. ¹⁴ Iga inği bei qa pailyqa osimqa iga Qotei aqa areqalo dauryosim pailyqom di a gago pailyo quqwas. Deqa iga ulaqasai. Iga are singilatosim Qotei aqa ulatamuq di tigelesqom. ¹⁵ Iga qalieonum, Qotei a gago pailyo gaigai queqnu. Deqa iga inği bei qa Qotei pailyimqa a na egwas.

¹⁶ Niği na Kristen was bei a une atim unsibqa niği a qa Qotei pailyiy. A moiqajqa une atosai deqa niği a qa pailyibqa Qotei na aqa une kobotim a moiqasai. A nambile sqas. Ariya Kristen tamo bei a moiqajqa une atqas di Qotei na a qalim moiqas. Niği a qa pailyqajqa e na mernğosai. ¹⁷ Kumbra uge kalil tamo nanği yeqnu qaji di une. Ariya une qudei qa Qotei na tamo nanği moiyojnrosaieqnu.

¹⁸ Iga qalie, tamo unğasari Qotei aqa segi anğro unub qaji nanği une atosaiieqnu. Qotei aqa Anğro Yesus a na nanği taqatnjreqnu deqa tamo uge Satan na nanği ugeugeinjrqa keresai. ¹⁹ Iga qalie, iga Qotei aqa segi anğro unum. Mandam qaji tamo unğasari kalil nanği tamo uge Satan aqa sorgomq di unub. Deqa a na nanği singila na taqatnjreqnu.

²⁰ Iga qalieonum, Qotei aqa Niri a bosiq iga powo egej deqa iga Qotei qa bole qalie. Iga Qotei beteryejunum. Iga aqa Niri Yesus Kristus dego beteryejunum. Yesus a segi Qotei bole. A segi nambile gaigai sqajqa utru.

²¹ O ijo anğro kiñilala, niği gisañ qotei kalil nanği torei qoreinjsib sasaloiy.

2 JON

¹ E Kristen gate. Ni uña Qotei na giltmej qaji. E anjam endi nengrenyosim ni qa ti ino angro nanği qa ti qarinyonum. E ningi bole qalaqalaingeqnum. E segi sai. Tamo ungasari kalil anjam bole qalieonub qaji nanği dego ningi qalaqalaingeqnum. ² Anjam bole gagoq di unu. Anjam di bati gaigai gagoq di sqas. Utru deqa iga ningi qalaqalaingeqnum. ³ Abu Qotei aqa Niri Yesus Kristus wo nanği aiyel anjam bole na ti qalaqalaiyo kumbra na ti iga qa dulosib are boleinjrimqa iga lawo na sqom.

Ningi segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yoqniy

⁴ Ino angro qudei nanği anjam bole dauryeqnub. E di quoqnsim tulan areboleboleibeqnu. Abu a nami iga mergej, “Ningi anjam bole di dauryiy.” ⁵ Ariya uña, e anjam bei nengrenyitqa ni sisiyosim daurye. Anjam agiende. Iga segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yoqnqom. Anjam di dal anjam bunuj sai. Di dal anjam iga nami quoqnem qaji. ⁶ Qalaqalaiyo kumbra agiende. Iga Qotei aqa dal anjam dauryqom. Dal anjam di agi ningi nami quoqneb. Deqa ningi dauryosib walweloqniy.

Ningi Kristus aqa anjam singila na ojesoqniy

⁷ Ningi quiy. Gisan tamo gargekoba nanği mandamq endi laqnub. Laqnsibqa Yesus Kristus a tamo bulyosiq mandamq aiyej anjam di nanği na olo saideqnu. Tamo deqaji bei a Kristus aqa jeu tamo kobaquja. A gisan ani tamo. ⁸ Deqa ningi geregere nam atoqniy. Ningi nam atqab di gago wau iga nami nungo ambleq di yoqnem qaji di ningi olo ulontqasai. Ningi singila na tigelesosib mondon awai tulan boledamu oqab. ⁹ Ningi Kristus aqa anjam ojqa uratosib olo anjam bei totoryosib dauryqab di ningi Qotei ombla sqa keresai. Ningi Kristus aqa anjam singila na ojesqab di ningi Abu Qotei aqa Niri wo nanği aiyel koba na gaigai sqab. ¹⁰ Tamo bei a nungoq bosim ariya a Kristus aqa anjam ti bqasai di ningi a ban ojetaib. Ningi a osib nungo talq osi gilaib dego. ¹¹ Ningi a ban ojetqab di ningi a beteryesosib a ombla wau uge yqab.

Jon a Kristen nanqoq bosim anjam kalil minjrekritqas

¹² E anjam gargekoba nengrenyosiy nungoq qarinyqa kere. Ariya e nengrenyqasai. E bosiy ningi nungsiy anjam kalil merngekritqai. Yim ningi qusib areboleboleingwas.

¹³ Ino jaja agi Qotei na giltej qaji aqa angro nanği na ni kaiyeimonub. Bole.

3 JON

¹ E Kristen gate. O ijo was bole Gaius, e anjam endi nenngrenyosim inoq qarinyonum. E ni bole qalaqalaimeqnum.

² O ijo was bole, e ni qa endegsi pailyeqnum, “O Abu, ni na Gaius aqa wau kalil boletime. Osim a singilatim a ma saiqoji soqneme.” O Gaius, e qalieonum, ino qunun a bole unu. ³ Nami Kristen was qudei nanqi e nubqa bosib merbeb, “Gaius a anjam bole dauryeqnu.” Degsib merbonab e qusim tulan areboleboleibej. Od, Gaius, e qalieonum, ni anjam bole dauryeqnum. ⁴ Ijo angro nanqi anjam bole dauryeqnub e di quoqnsim deqa tulan areboleboleibeqnu. Ijo arebolebole dena arebolebole kalil tulan bunyejunu.

Gaius na aqa Kristen was nanqi geregereinjreqnu

⁵ O ijo was bole, e qalie, ni kumbra bole dauryoqnsim ino Kristen was nanqi geregereinjreqnum. Osim Kristen was qudei nanqi ulatamu ni qaliesai qaji nanqi qure beiq na beqnabqa nanqi dego ni na geregereinjreqnum. ⁶ Was nanqi di ino qalaqalaiyo kumbra qa saeqnab Kristen tamo ungasari qure endia unub qaji nanqi queqnum. Deqa ni que. Was nanqi di olo ni uratmosib walwelqa laqnibqa ni na inqi inqi qa nanqi aqaryainjrim nanqi walwelqab. Qotei a ino kumbra deqa tulan arearetoqnqas. ⁷ Was nanqi di Yesus aqa wau ojajqa are qaloqnsib aqa ñam osib walweleqnum. Nanqi sawa bei bei qaji nanqi ambleq di waueqnum. Nanqi wau dena nanqi silali inqi inqi osaieqnum. ⁸ Deqa iga tamo deqaji nanqi aqaryainjroqnqom. Iga degyqom di iga nanqi koba na wau ojqnsim anjam bole singilatoqnqom.

Diotrefes a kumbra uge yeqnu

⁹ Nami e anjam qudei nenngrenyosim Kristen tamo ungasari ino qureq di unub qaji nanqi qarinyem. Ariya Diotrefes a gago anjam quetgosaieqnu. A tulan diqoqnsiqa a na Kristen kalil nanqi bunjrsim aqa segi ñam soqtqajqa singilaeqnu. ¹⁰ Deqa e nungoq bosiy Diotrefes aqa kumbra qudei qa olo saingwai. Aqa kumbra bei agiende. A iga qa anjam uge uge mareneqnu. Di segi sai. Kristen was nanqi walwelosib nungo qureq beqnab a na nanqi aqa meq joqsi gilqa urateqnu. Yeqnaqa tamo qudei na was nanqi di nanqi meq joqsi gilqa laqnab a na nanqi dego getentnjreqnu. Osiqa nanqi Qotei tal miligiq gilqa saidnjreqnu.

Demitrius a kumbra bole yeqnu

¹¹ O ijo was bole Gaius, ni kumbra uge dauryaim. Ni kumbra bole segi daurye. Tamo a kumbra bole dauryeqnu di a Qotei aqa tamo sqas. Ariya tamo nanqi kumbra uge uge dauryeqnub qaji nanqi Qotei unqa keresai.

¹² Tamo kalil nanqi Demitrius a qa mareqnum, aqa kumbra bole. Anjam bole a segi dego tamo sigitosiqa Demitrius aqa kumbra bole qa mareqnu. E segi dego a qa mareqnum, aqa kumbra bole. Ni qalie, ijo anjam a bole.

Jon a Gaius unqajqa bosim a ombla anjam qairqab

¹³ E anjam gargekoba nenngrenyosiy inoq qarinyqa kere. Ariya e nenngrenyqasai. ¹⁴ Sokiñala e inoq bosiy ni numsiy aqo ombla anjam marqom.

¹⁵ Ni lawo na soqnime. Kristen was qure endia unub qaji nanqi ni qa kaiye anjam qarinyonub. E dego Kristen was kalil ni koba na unub qaji nanqi qa kaiye anjam qarinyonum. Ijo kaiye anjam endi ni na nanqi minjime. Bole.

JUT

¹ E Jut. E Yesus Kristus aqa wau tamo. E Jems aqa was. E anjam endi nengrenyosim ningi tamo ungasari Qotei na metnjej qaji nungoq qarinyonum. Abu Qotei na ningi qalaqalaingeqnu. Yesus Kristus a segi na ningi taqatngeqnu. ² Qotei a ningi qa tulan dulosim qalaqalaingimqa ningi geregere lawo na soqniy.

Jeu tamo nanngi uliosib Kristen nanngo ambleq aiyeb

³ O ijo was bole, Qotei na ningi e ti padalo sawaq na elenej. Qotei aqa wau deqa e na nengrenyosiy nungoq qarinyqajqa are koba unu. Ariya e anjam bei dego nengrenyosiy nungoq qarinyqajqa are unu. Anjam agiende. Gago areqalo Yesus qa singilatam qaji di jeu tamo nanngi na ugeugeiyqa laqnu. Deqa ningi na tamo nanngi di gotranjnroqniy. Ningi qalie, Qotei na gam waqtetgonaqa iga Yesus qa gago areqalo singilatam. Iga Qotei aqa tamo ungasari unum deqa tamo bei na gago areqalo di ugeugeiyqa keresai. ⁴ O ijo was, tamo qudei nanngi uliosib nunngo ambleq aiyeb. Qotei a nami tamo nanngi deqa endegsi marej, “Mondon e nanngo une qa peginjrsiy padaltnjrqi.” Od, tamo nanngi di Qotei qoreiyeqnub. Qotei a iga qa are boleiyeqnu aqa kumbra di tamo nanngi dena olo bubulyoqnsib mareqnu, “Qotei a iga qa are boleiyeqnu deqa unqum, iga kumbra uge uge yoqnoqom.” Nanngi degsib maroqnsib gago Gate Koba Yesus Kristus qoreiyeqnub.

⁵ Ningi qalie, nami Israel nanngi Isip sawaq di sonabqa Tamo Koba a nanngi joqsiq sawa beiq gilej. Joqsiq gilsiq ariya nanngi qudei a qa nanngo areqalo singilatasa deqa a na nanngi padaltnjrej. E nunngo are tigeltetngitqa ningi Israel nanngo kumbra deqa are qaliy. ⁶ Ningi lan angro uge uge nanngi qa dego are qaliy. Tulan nami nanngi lan qureq di Qotei aqa wau ojoqnsib olo lan qure uratosib jaraiyeb. Deqa Qotei na nanngi ojelenosiq sawa ambruq di breinjrsiq tontnjrej. Nanngi sawa dia tarijsokobaiyib mondon dijo batiamqa Qotei na nanngi olo osimqa nanngo une qa nanngi peginjrqas. ⁷ Nami Sodom ti Gomora ti qure kalil jom di soqneb qaji nanngi ti lan angro uge uge nanngo kumbra di dauryoqnsib sambala kumbra tulan ugedamu yoqneb. Nanngo sambala kumbra di tulan bei. Deqa mondon Qotei na nanngi namyuwoq di breinjrim nanngi bati gaigai dia sqab.

Qotei na nanngi degsim padaltnjrqa deqa iga ulaoqnsim nanngo kumbra uge di dauryqa uratqom. ⁸ Ariya tamo nanngi nunngo ambleq aiyeb qaji nanngi dego kumbra uge deqaji dauryeqnub. Agi nanngi nejobilqeoqnsib dena nanngo segi jejamu jiga yeqnub. Osib Qotei a nanngo Tamo Koba sqajqa deqa asginjreqnaqa olo diqoqnsib Qotei aqa lan angro kokba nanngi misilinjreqnub. ⁹ Lan angro gate Maikel a kumbra degyosaieqnu. A nami Satan ombla njirjosib nanngi Moses aqa qusa oqajqa deqa anjam na qotoqnsib ariya Maikel a Satan misilinyosai. A Satan misilinyqa uratosiq minnej, “Tamo Koba a segi na ni saidmim medabu getentqam.” ¹⁰ Tamo nanngi nunngo ambleq aiyeb qaji nanngi di tulan diqoqnsib kumbra nanngi poinjrosai qaji di olo misilinyeqnub. Nanngi wagme juwan bul tulan nanarioqnsib nanngo segi jejamu qa areboleboleinjreqnu. Nanngo kumbra deqa mondon Qotei na nanngi numougetqas. ¹¹ Od, tamo nanngi di tulan padalougetqab. Kein a nami kumbra uge yoqnej dego kere tamo nanngi di Kein dauryosib kumbra uge yeqnub. Nanngi silali koba oqajqa deqa maroqnsib gam grotoqnsib Balam aqa kumbra uge dauryosib laqnu. Kora agi nami Qotei aqa anjam gotranjoqnej qaji aqa kumbra uge dego nanngi dauryeqnub. Deqa nanngi padalougetqab.

¹² Tamo nanngi di tulan ugedamu. Ningi inji uyqa korooqnsibqa Qotei aqa qalaqalaiyo kumbra dauryqa oqnsib awoeqnab tamo nanngi di uli na boqnsib nunngo ambleq di kumbra tulan jigat yeqnub. Nanngi kumbra di yqajqa jemainjrosai qaji. Nanngi nanngo segi jejamu qa are qaleqnu. Jagwa na awa puyeqnaqa urur koboeqnu dego kere tamo nanngi di kumbra bole bei babtosaieqnu. Qura geitqa batieqnaqa a geitosaieqnu dego

kere tamo nanġi di kumbra bole bei babtosaieqnu. Iga n̄amtañ moiyo otoroqnsim taqal breinjreqnum dego kere tamo nanġi di Qotei na osim sawa ugeq di breinjrqas. Deqa mondoñ nanġi moiyougetosib torei padalqab. ¹³ Jagwa na yuwal tigelteqnaqa yuwal korkortoqnsiq morman̄ aiyeqnu dego kere tamo nanġi di kumbra uge uge babtelenoqnsib nanġi nanġo kumbra uge deqa jemainjrosaieqnu. Nanġi bongar bul dego unub. Agi bongar nanġi lañ goge di gam grotoqnsib laña laña laqnu. Deqa mondoñ Qotei na tamo nanġi di breinjrim sawa ambruq aiyeleñosib bati gaigai dia sqab. Sawa ambru di Qotei na nami nanġi gereiyetnjrej unu.

¹⁴ Nami Enok a Qotei aqa medabu osiqa tamo uge nanġi deqa anjam maroqnej. A Adam aqa silei 7q dena n̄ambabej. A anjam bei endegsi marej, “Ninġi uniy. Mondoñ Tamo Koba a na aqa segi lañ anġro tulañ gargekoba nanġi joqsim bqas. ¹⁵ Bosim tamo kalil a qoreiyeqnu qaji nanġo une qa peginjrsim ugeugeinjrqas. Osim nanġo kumbra uge uge kalil nanġi osornjrimqa nanġi deqa are koba qalsib gulbe kokba oqab. Tamo nanġi di Qotei qa misilij anjam koba maroqnsib kumbra ugedamu yeqnu. Deqa Qotei na nanġi gulbe tulañ kokba enjrqas.” Enok a nami anjam degsi marej. ¹⁶ Tamo nanġi di gaigai ulatamu ugeinjreqnaqa tamo nanġo jejamuq di anjam laña laña qamelenoqnsib nanġo segi areqalo uge uge dauryeqnu. Nanġi nanġo medabu waqtoqnsib diqoqnsib nanġo segi n̄am soqteqnu. Osib tamo unġasari nanġi walawalainjreqnab nanġi na nanġi daurnjreqnu.

Nunġo areqalo Qotei qa sinġilateqnu qaji di ninġi ojesoqniy

¹⁷ Ariya ijo was bole, ninġi kumbra mondoñ brantqas qaji deqa are qaloqniy. Gago Tamo Koba Yesus Kristus a na aqa anjam maro tamo nanġi qarinjreqnaqa nunġoq boqnsib kumbra deqa mernġoqneb. Nanġo anjam deqa ninġi olo are qaloqniy. ¹⁸ Agi nanġi anjam endegsib mernġoqneb, “Mondoñ diño bati jojomamqa meqe meqem tamo nanġi boqnsib Qotei qoreiyoqnsib nanġo segi areqalo uge uge dauryoqnaqab.” ¹⁹ O ijo was kalil, meqe meqem tamo nanġi dena Kristen nanġi potoaiyeltnjreqnu. Osib mandam qa inġi inġi qa are koba qaleqnu. Qotei aqa Mondor a nanġoq di sosai deqa nanġi kumbra uge di yeqnu.

²⁰ Ariya ijo was bole, nunġo areqalo Qotei qa sinġilateqnu qaji di ninġi ojesosibqa dena ninġi tulañ sinġilaqab. Osib ninġi Mondor Bole aqa sinġila na pailyoqniy. ²¹ Qotei a ninġi qalaqalaingeqnu deqa ninġi a beteryesoqniy. Yimqa a gaigai ninġi qalaqalaingeqnas. Ninġi gago Tamo Koba Yesus Kristus a iġa qa dulqajqa tariñoqniy. Ninġi degyqab di ninġi n̄ambale gaigai sqab. ²² Tamo qudei Yesus qa nanġo areqalo sinġilateqnu qaji nanġo areqalo olo gulbeinjreqnu. Deqa ninġi nanġi qa duloqniy. ²³ Tamo qudei nanġi une ti unub deqa nanġi n̄amyuwoq aiqa laqnu. Deqa ninġi nanġi urur minjribqa nanġi nanġo une uratosib are bulyqab. Osib deqa nanġi n̄amyuwoq aiqasai. Qotei na nanġi elenqas. Tamo qudei nanġi nanġo areqalo namij dauryeqnu deqa nanġi gara sari bulosib tulañ jiga ti unub. Deqa ninġi nanġi qa olo duloqnsib nanġo une qa ulaosib kumbra jigat deqaji kalil uratosib sasaloiy.

Iga Qotei aqa n̄am soqtoqnqom

²⁴ O ijo was kalil, Qotei na ninġi taqatnġimqa ninġi ulonqasai. Mondoñ a na ninġi joqsim lañ qureq osi oqimqa ninġi aqa rian̄ unsib une saiġoji sqab. Bati deqa ninġi tulañ areboleboleingim sqab. ²⁵ Qotei a segi qujai Qotei bole. A gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa wau na iġa elen̄ej. Deqa iġa aqa n̄am soqtoqnqom. A gago Mandor Koba sinġila ti unu qaji. A na inġi inġi kalil taqatejunu. A nami degsi soqnej. A bini degsi unu. A bati gaigai degsi sqas. Bole.

ULI ANJAM KRISTUS NA BABTEJ QAJI

1-3 Nami anjam endi uliesonaqa Yesus Kristus na babtej. Qotei na anjam endi Yesus minjnaqa a babtej. E Jon. E Yesus aqa wau tamo. E Qotei aqa medabu osim anjam endi nengrenyonum. Kumbra kalil e unem qaji di e ubtosim buk endia nengrenyonum. Osim Qotei aqa anjam ti Yesus Kristus aqa anjam ti bole qa marsim palontonum. Tamo a Qotei aqa anjam endi sisiyqas di a tulan areboleboleiyqas. Tamo ungasari anjam endi quoqnsib dauryeqnub qaji nanqi dego tulan areboleboleinjrqas. Kumbra kalil e ubtosim buk endia nengrenyonum qaji di brantqajqa bati jojomoqo. Kumbra di urur brantqas deqa Yesus na aqa wau tamo nanqi osornjrej. A gam endena nanqi osornjrej. A na aqa lan angro qarinyonaqa ijoq bosiqqa anjam endi e merbej. Merbej deqa agi e nengrenyonum.

Jon a anjam endi Kristen tamo ungasari qure 7 di unub qaji nanqoq qarinyej

⁴ E Jon. E anjam endi nengrenyosim ningi tamo ungasari qure 7 di unub qaji nunqoq qarinyonum. Ningi Yesus aqa nam qa koroeqnub qaji. Ningi Esia sawaq di unub. Qotei bini unu, nami soqnej, bunuqna bqas qaji a ningi qa are boleiyimqa ningi lawo na soqniy. Mondor 7 Qotei aqa awo jaram koba namoq di unub qaji nanqi dego ningi qa are boleinjrimqa ningi lawo na soqniy. ⁵ Yesus Kristus a Qotei aqa anjam kalil gegerere palonteqnu. A tamo kalil nanqi qa namoosiq subq na tigelej. A mandor kokba kalil mandamq endi unub qaji nanqo Tamo Koba. A dego ningi qa are boleiyimqa ningi lawo na soqniy.

Yesus a iga qalaqalaigeqnu. A moisiqa aqa len aiyej dena a na gago une kalil kobotetgej. ⁶ Iga aqa Abu Qotei aqa atra tamo sqajqa deqa ti iga a ombla mandor kokba sqajqa deqa ti marsiq iga giltgej. Yesus Kristus a bati gaigai nam koba ti singila koba ti sqas. Bole.

⁷ Ningi uniy. Yesus a lanbi ambleq na boqnimqa tamo kalil nanqi a unqab. Tamo kalil nami a qaja na qameb qaji nanqi dego a unqab. Tamo ungasari kalil mandamq endi unub qaji nanqi a qa are ugeinjrimqa tulan akamugetqab. Od, kumbra di brantqas. Bole.

⁸ Tamo Koba Qotei singila koba ti unu qaji a marej, “E segi qujai namoq di unum. E segi qujai bunuq di sqai.” Di bole. Qotei a segi qujai nami soqnej. A bini unu. A bunuqna bqas.

Jon a Kristus unej

⁹ E nunqo was Jon. Iga kalil koba na Yesus aqa tamo ungasari unum. E ningi ti gulbe qoboiyoqnsim jaqatin eleneqnum. Qotei a gago Mandor Koba sosiq iga taqatgeqnu. Deqa iga singila na tigeloqnsimqa gulbe qoboiyejunum. E Qotei aqa anjam ti Yesus aqa anjam ti palonteqnsim laqnem deqa jeu tamo nanqi na e taqal waibosib nui nam Patmos endia e ateb unum. ¹⁰ E Patmos nui endi sonamqa Tamo Koba aqa bati brantej. Bati brantonaqa Qotei aqa Mondor Bole na e singilatbonaqa ijo qoreq di tamo bei lelenonaqa e aqa kakro quem. A tulan lelenkobaej. Gul anjameqnu dego kere. ¹¹ Lelenosiq merbej, “Kumbra kalil ni unqam qaji deqa anjam nengrenye. Nengrenyosim qarinyimqa tamo ungasari qure 7 dia Yesus aqa nam qa koroeqnub qaji nanqoq gilem. Tamo ungasari nanqi di agi Efesus qureq di, Smerna qureq di, Pergamum qureq di, Taiataira qureq di, Sardis qureq di, Filadelfia qureq di, Laodisia qureq di Yesus aqa nam qa koroeqnub.”

¹² Onaqa e tamo anjam merbej qaji di unqajqa bulosim nam atsimqa lam 7 gol na gereiyo qaji di sonab unjrem. ¹³ Lam nanqo ambleq di tamo bei sonaq e unem. Tamo di a Tamo Angro bul. A gara olekoba jugnaq aisiq singa kabutej. Aqa are targaq di alalag gol na gereiyo qaji dena kainyej. ¹⁴ Aqa gate ti gate banga ti lanbi bul tulan qat soqnej.

Aqa n̄amdamu n̄am pulon̄ bul pulon̄oqnej. ¹⁵ Aqa sin̄ga minjaloqnej. Bras n̄amyuwo na koiteq̄nab minjaleq̄nu dego kere. E aqa kakro quem di ya kobaquja meli dosiq̄ anjam ateq̄nu dego kere. ¹⁶ Aqa ban̄ wo na bongar 7 ojelen̄esoqnej. Aqa medabuq̄ na serie olekoba tulan̄ qala uge qala aiyel brantej. Aqa ulatamu sen̄ bul tulan̄ suwan̄oqnej.

¹⁷ E tamo di unsimqa tulan̄ ulaugetosim n̄am ambruibonaqa e aqa sin̄ga jojomq̄ di ulon̄osim moyobulem. Onaqa a na aqa ban̄ wo ijo gateq̄ di atsiqa merbej, “Ni ulaaim. E segi qujai namoq̄ di unum. E segi qujai bunuq̄ di sqai. ¹⁸ E n̄ambile gaigai sqajqa utru. Nami e moyiem. Bini ni e nube. E olo n̄ambile unum. E bati gaigai n̄ambile sqai. E segi na moyio ti moyio qure ti taqatejunum. ¹⁹ Deqa kumbra ni unonum qaji deqa nen̄grenye. Kumbra bini unu qaji ti kumbra bunuq̄na brantelen̄qas qaji deqa ti nen̄grenye. ²⁰ Bongar 7 ijo ban̄ woq̄ di unub qaji nan̄gi ti lam 7 gol na gereiyo qaji nan̄gi ti di ni unjronum. Di anjam ulito qaji. Aqa utru mermqai. Bongar 7 dena tamo un̄gasari qure 7 dia e qa koroeq̄nub qaji nan̄go lan̄ an̄gro 7 nan̄gi sigitnjrejunub. Lam 7 dena tamo un̄gasari qure 7 dia e qa koroeq̄nub qaji nan̄gi sigitnjrejunub.”

2

Jon a Efesus qure nan̄goq anjam qarinyej

¹ Yesus na e degsi merbsiqa olo merbej, “Efesus qureq̄ di tamo un̄gasari ijo n̄am qa koroeq̄nub qaji nan̄go lan̄ an̄gro qa anjam endegsi nen̄grenye, ‘E ijo ban̄ wo na bongar 7 ojejunum. E lam 7 gol na gereiyo qaji nan̄go ambleq̄ di walweleq̄num. E na anjam endi inoq qarinyonum. ² Ino kumbra ti ino wau ti di e qalieonum. E qalie, ni sin̄gila na tigeloq̄nsimqa tamo uge nan̄gi qa tulan̄ asgimeq̄nu. Tamo nan̄gi di endegsib mermeq̄nub, “Iga Qotei aqa anjam marqajqa qarinyej qaji tamo.” Di gisan̄. Qotei na nan̄gi qarinyrosai. Ni nan̄go anjam di tenemtosisim endegsi poimqo, nan̄gi gisan̄ tamo. ³ Ni ijo n̄am ojejunum deqa tamo qudei na ni ugeugeimeq̄nub. E qalieonum, ni sin̄gila na tigeloq̄nsimqa gulbe di qoboieq̄num. Ni asgimosaiq̄nu.

⁴ “‘Ariya ino kumbra uge qujai e ubtosiy mermqai. Nami ni e qa ino areqalo sin̄gilatqa utru atsim bati deqa ni na e tulan̄ qalaqalaiboq̄nem. Bini ni degsim e qalaqalaibosaieq̄num. ⁵ Nami ni kumbra bole dauryoq̄nem. Bini ni kumbra di uratosim ni ulon̄onum. Deqa ni que. Kumbra ni nami yoq̄nem qaji deqa olo are qalsimqa are bulyosim kumbra di daurye. Ni dauryq̄asai di e inoq bosiy ino lam olo taqal atetmqai. ⁶ Ariya ino kumbra bole bei agi ubtosiy mermqai. Nikolas aqa wau tamo nan̄gi kumbra uge uge yeq̄nub. Nan̄go kumbra di ni tulan̄ urateq̄num. Keretosim urateq̄num. E dego urateq̄num.

⁷ “‘Tamo a dabkala ti sqas di a Qotei aqa Mondor aqa anjam geregere quem. Anjam di Mondor na tamo un̄gasari qure qure kalilq̄ di ijo n̄am qa koroeq̄nub qaji nan̄gi minjreq̄nu. Tamo a Satan ombla qotsim sin̄gilaq̄as di e na lan̄ qure qa n̄am gei osiy anaiyit a uysim dena n̄ambile gaigai sqas. N̄am di Qotei aqa lan̄ qureq̄ di unu.’ O Jon, ni anjam degsi nen̄grenyosim Efesus nan̄go lan̄ an̄gro aqaq qarinye.”

Jon a Smerna qure nan̄goq anjam qarinyej

⁸ Yesus na e degsi merbsiqa olo merbej, “Smerna qureq̄ di tamo un̄gasari ijo n̄am qa koroeq̄nub qaji nan̄go lan̄ an̄gro qa anjam endegsi nen̄grenye, ‘E segi qujai namoq̄ di unum. E segi qujai bunuq̄ di sqai. Nami e moyiem. Bini e olo n̄ambile unum. E na anjam endi inoq qarinyonum. ⁹ Ni gulbe ti jaqatin̄ ti ejunum di e qalie. Ni in̄gi tulan̄ saiqoji unum di dego e qalie. Ariya ni lan̄ qure qa in̄gi in̄gi koba elen̄ejunum. E qalie, tamo qudei na ni misilin̄moq̄nsib anjam uge uge mermeq̄nub. Nan̄gi segi qa mareq̄nub, “Iga Juda tamo.” Di gisan̄. Nan̄gi Satan aqa an̄gro. ¹⁰ Bunuq̄na ni jaqatin̄ koba oq̄nqam. Ni deqa ulaaim. Ni que. Satan na nin̄gi qudei ojelen̄osim tonto talq̄ di brein̄gwas. Nin̄gi ijo n̄am geregere ojgab kiyo sai kiyo di Satan a qalieqajqa deqa nin̄gi tonto talq̄ di brein̄gwas. Nin̄gi bati 10 gulbe ti jaqatin̄ ti sqab. Bati deqa nin̄gi e qa nun̄go areqalo sin̄gilatosib soq̄niy. Soq̄nib

jeu tamo nanġi na niġi luġib morenqab. Amqa e niġi awai boledamu enġwai. Awai agiende. Niġi nambile gaigai sqab.

¹¹ “Tamo a dabkala ti sqas di a Qotei aqa Mondor aqa anjam gegerere quem. Anjam di Mondor na tamo unġasari qure qure kalilq di ijo ñam qa koroeqnub qaji nanġi minjreqnu. Tamo a Satan ombla qotsim siġilaqas di a moiyo bunu qaji turqasai. Moiyo dena a ugetqa keresai. Sai bole sai.’ O Jon, ni anjam degsi nenġrenjyosim Smerna nanġo lan anġro aqaq qarinye.”

Jon a Pergamum qure nanġoq anjam qarinyej

¹² Yesus na e degsi merbsiqa olo merbej, “Pergamum qureq di tamo unġasari ijo ñam qa koroeqnub qaji nanġo lan anġro qa anjam endegsi nenġrenje, ‘E serie olekoba tulan qala uge qala aiyel ojejunum. E na anjam endi inoq qarinyonum. ¹³ E qalie, qure ni unum qaji di Satan na taqatejunu. Aqa awo jaram koba qure dia unu. Ariya e qalie, ni ijo ñam siġila na ojesosimqa e qa ino areqalo siġilateqnum. Ino areqalo di ni na ulitosaieqnum. Nami ijo anjam palonto tamo Antipas a nunġo ambleq di wauoqnej. Antipas a ijo anjam gegerere dauryoqnej deqa jeu tamo nanġi na a qalnab moiyej. Moinaqa ni di unsimqa ni deqa ulaosai. Osim e qoreibosai. Qure dia Satan a unu.

¹⁴ “Ariya ino kumbra uge qudei e ubtosiy mermqai. Tamo qudei Pergamum qureq di unub qaji nanġi Balam aqa kumbra uge siġila na ojesonab ni na nanġi saidnjro-saieqnum. Balam aqa kumbra uge agiende. Nami a na Balak gam osoryonaqa gilsiqqa Israel nanġi gisa gisanjroqnsiqa kumbra ugeq breinjroqnej. Breinjroqnsiqa areqalo tigeltetnjreqnaqa nanġi gisan qotei atrainjro qaji inġi uyoqnsib sambala kumbra yoqnsib laqneb. ¹⁵ Tamo qudei dego Pergamum qureq di unub qaji nanġi Nikolas aqa wau tamo nanġo anjam dauryeqnub. ¹⁶ Deqa ni are bulye. Ni are bulyqasai di e urur inoq bosiy serie olekoba ijo medabuq di unu qaji dena tamo nanġi di qoto itnjrqai.

¹⁷ “Tamo a dabkala ti sqas di a Qotei aqa Mondor aqa anjam gegerere quem. Anjam di Mondor na tamo unġasari qure qure kalilq di ijo ñam qa koroeqnub qaji nanġi minjreqnu. Tamo a Satan ombla qotsim siġilaqas di e na lan qure qa inġi uliejunu qaji di anaiyit uyqas. Meniñ qat dego yqai. Osiy meniñ quraq di ñam bunuj nenġrenjyqai. Ñam di tamo bei a qalieqasai. Tamo meniñ oqas qaji a segi ñam di qalieqas.’ O Jon, ni anjam degsi nenġrenjyosim Pergamum nanġo lan anġro aqaq qarinye.”

Jon a Taiataira qure nanġoq anjam qarinyej

¹⁸ Yesus na e degsi merbsiqa olo merbej, “Taiataira qureq di tamo unġasari ijo ñam qa koroeqnub qaji nanġo lan anġro qa anjam endegsi nenġrenje, ‘E Qotei aqa Niri. Ijo nãdamu nã pulon bul puloneqnu. Ijo siġa minjaleqnu. Bras gegerere ñomyeqnab minjaleqnu dego kere. E na anjam endi inoq qarinyonum. ¹⁹ Kumbra bole kalil ni yeqnum qaji di e qalieonum. E qalie, ni qalaqalaiyo kumbra dauryoqnsim e qa ino areqalo siġilatoqnsim wau bole bole yeqnum. Osim gulbe kalil inoq di branteqnu qaji di gegerere qoboiyoqnsim siġila na tigelejunum. Kumbra ni nami yoqnem qaji di bolequja. Ariya kumbra ni bini yeqnum qaji di olo tulan boledamu. Di e qalie.

²⁰ “Ariya ino kumbra uge qujai agi ubtosiy mermqai. Uña Jesebel a ni ombla sosiq waueqnaqa ni na a wiyosaieqnum. A segi qa mareqnu, “E Qotei aqa medabu o qaji uña.” Di sai. A na ijo wau tamo nanġi gisa gisanjroqnsiqa gam osornjreqnaqa nanġi sambala kumbra yoqnsibqa gisan qotei atrainjro qaji inġi uyeqnu. ²¹ A are bulyqajqa e bati yem di a are bulyosim aqa sambala kumbra uratqajqa saidej. ²² Deqa ni que. E na uña di jaqatin koba yitqa a makobaiyqas. Tamo nanġi a ombla sambalaoqnsib laqnu qaji nanġi dego jaqatin ti gulbe koba ti enjrqai. Nanġi aqa kumbra uge uge uratosib are bulyqasai di e nanġi degnjrqai. ²³ Aqa anġro nanġi dego ñumit morenqab. Amqa tamo unġasari qure qure kalilq di ijo ñam qa koroeqnub qaji nanġi qalieqab, e tamo kalil

nanngo are miligi ti areqalo ti geregere unoqnsim peleiyeqnum. Deqa ninigi quiy. E nunngo kumbra segi segi keretosiy awai enjwai.

²⁴ “‘Ariya ninigi qudei Taiataira qureq di unub qaji nunngo kumbra bole agi ubtosiy mernjwai. Ninigi Jesebel aqa anjam dauryosaieqnum. Tamo nanngi mareqnum, “Di Satan aqa uli anjam.” Anjam di ninigi qaliesai. Deqa e ninigi gulbe bei enjwasai. ²⁵ Kumbra bole kalil ninigi ojejunub qaji di singila na ojesoqrib e bqai.

²⁶ “‘Tamo a Satan ombla qotsim singilaosim ijo kumbra dauryosim gilsim gilsim dinjo bati itqas di e singila yitqa a na tamo ungasari sawa sawa kalilq di unub qaji nanngi taqatnjroqngas. ²⁷ A na nanngi tulanj singila na taqatnjroqngas. Tamo nanngi web paraparainjrengnum dego kere. E na tamo di singila yitqa a wau di yqas. Ijo Abu na e singila ebej dego kere a singila yqai. ²⁸ Nebeqa burbas bunuj oqeqnu qaji di dego a yqai. ²⁹ Tamo a dabkala ti sqas di a Qotei aqa Mondor aqa anjam geregere quem. Anjam di Mondor na tamo ungasari qure qure kalilq di ijo ñam qa koroeqnum qaji nanngi minjrengnum.’ O Jon, ni anjam degsi nenjrenjyosim Taiataira nanngo lanj angro aqaq qarinye.”

3

Jon a Sardis qure nanngoq anjam qarinyej

¹ Yesus na e degsi merbsiya olo merbej, “Sardis qureq di tamo ungasari ijo ñam qa koroeqnum qaji nanngo lanj angro qa anjam endegsi nenjrenjye, ‘E Qotei aqa Mondor 7 ejunum. E bongar 7 dego ojejunum. E na anjam endi inoq qarinyonum. Kumbra ni yeqnum qaji di e qalieonum. Ino kumbra di bolesai. Nanngi ni qa mareqnum, “Ni ñambile unum.” Di sai. Ni moyem. ² Deqa ni ñam sirosim olo tigel. Ino kumbra bole qudei moyosaiunu qaji di ni na olo singilat. E ino kumbra kalil unonum di ijo Qotei aqa ñamgalaq di keresai. ³ Anjam bole ni nami qusim dauryem qaji deqa olo are qale. Are qalsim anjam di geregere dauryosim are bulye. Ni ñam sirosim tigelqasai di e bajinj tamo bul inoq boqujatqai. Bati gembu e inoq bqai di ni qalieqa keresai.

⁴ “‘Ariya tamo ungasari qudei Sardis qureq di unub qaji nanngo kumbra bolequja. Nanngo gara jigatosai deqa nanngi gara qat jigsib e ombla walweloqngab.

⁵ “‘Tamo a Satan ombla qotsim singilaqas di e na gara qat jigatqai. Aqa ñam ñambile qa buk miligiq di unu qaji di e na olo nuntqasai. Aqa ñam di e na ijo Abu ti aqa lanj angro nanngi ti nanngo ulatamuq di ubtqai. ⁶ Tamo a dabkala ti sqas di a Qotei aqa Mondor aqa anjam geregere quem. Anjam di Mondor na tamo ungasari qure qure kalilq di ijo ñam qa koroeqnum qaji nanngi minjrengnum.’ O Jon, ni anjam degsi nenjrenjyosim Sardis nanngo lanj angro aqaq qarinye.”

Jon a Filadelfia qure nanngoq anjam qarinyej

⁷ Yesus na e degsi merbsiya olo merbej, “Filadelfia qureq di tamo ungasari ijo ñam qa koroeqnum qaji nanngo lanj angro qa anjam endegsi nenjrenjye, ‘E Qotei aqa tamo bole une saiqoji unum. E kumbra bole qa utru. Devit a nami mandor koba soqnej dego kere e kamba Mandor Koba unum. Deqa e siranj waqtqai di tamo bei na getentqa keresai. E getentqai di tamo bei na olo waqtqa keresai. E na anjam endi inoq qarinyonum. ⁸ Kumbra bole kalil ni yeqnum qaji di e qalieonum. Deqa ni unime. Ino ulatamuq di e siranj bei waqtetmonum. Di tamo bei na getentqa keresai. E qalie, singila kiñala inoq di unu. Ni ijo anjam geregere ojoqnsim dauryeqnum. Ni ijo ñam uratosaiqnum. ⁹ Deqa ni que. E na maritqa Satan aqa wau tamo nanngi bosib ino singaq di singa pulutosib endegsib qalieqab, e ni qalaqalimeqnum. Nanngi segi qa mareqnum, “Iga Juda tamo.” Di gisanj. Nanngi Juda tamo sai. ¹⁰ Ni ijo anjam dauryoqnsim gulbe qoboijejunum deqa e ni taqatmesoqnitqa Satan na tamo ungasari kalil nanngi uneq breinjrqqa batiamqa a ni uneq breimqasai. ¹¹ E inoq boqujatqai. Deqa anjam ni ojejunum qaji di singila na ojesoqne. Amqa tamo bei na ino awai bole yaimqasai.

¹² “Tamo a Satan ombla qotsim singilaqas di e na a osiy ijo Qotei aqa tal ai bul namoq di tigeltit sqas. Deqa a olo bunu Qotei aqa talq dena oqedqasai. Aqa jejamuq di e na ijo Qotei aqa ñam ti ijo Qotei aqa qure koba agi Jerusalem bunuj aqa ñam ti ijo segi ñam bunuj ti nengrenyqai. Jerusalem bunuj agi lan goge di unu. Qure di ijo Qotei aqaq dena mandamq aiqas. ¹³ Tamo a dabkala ti sqas di a Qotei aqa Mondor aqa anjam geregere quem. Anjam di Mondor na tamo ungasari qure qure kalilq di ijo ñam qa koroeqñub qaji nanqi minjreqnu.’ O Jon, ni anjam degsi nengrenyosim Filadelfia nanjo lan angro aqaq qarinye.”

Jon a Laodisia qure nanjoq anjam qarinyej

¹⁴ Yesus na e degsi merbsiqa olo merbej, “Laodisia qureq di tamo ungasari ijo ñam qa koroeqñub qaji nanjo lan angro qa anjam endegsi nengrenye, ‘Ijo ñam Anjam Bole. E Qotei aqa anjam kalil geregere palonteqnum. Ingi ingi kalil Qotei na gereiyej qaji di aqa utru agi e segi. E na anjam endi inoq qarinyonum. ¹⁵ Kumbra kalil ni yeqnum qaji di e qalieonum. E qalie, ni ulili sai. Ni kankan sai. Ni ulili sqam di kere. Ni kankan sqam di kere. ¹⁶ Ni tulan kankan sai. Ni tulan ulili sai. Ni kankan kiñala segi. Deqa e ni ingi qusa bul ijo miligiq na oqsim ijo medabuq na beqmqai. ¹⁷ Ni ino segi ñam soqtoqnsim mareqnum, “E silali koba ti unum. E ñoro koba ejunum. E ingi bei qa truquosaieqnum.” Di ni gisañonum. Ni ingi ingi tulan saiqoji. Ni sougetejunum. Ni ñam qandimo unum. Ni yosi laqnum. Di ni segi poimosai. ¹⁸ Deqa e ni endegsi mermqai. Ni ijoq dena gol ñamyuwo na yusiq milalej qaji di awaiyosim dena ni ñoro bole ti sqam. Ni gara qat dego awaiyosim jugwam dena ino jejamu kabutim tamo bei na ino yosi unqasai. Amqa ni jemaimqasai. Ni goren dego awaiyosim dena ino ñamdamu piyim ñam poimqas. ¹⁹ Tamo nanqi e qalaqalainjreqnum qaji di e na olo ñirinjnjqnsim dalnjreqnum. Deqa ni ino kumbra tingitqa singilaosim are bulye.

²⁰ “Ni e nube. E siranmeq di tigelesosim kindokindoneqnum. Tamo bei a ijo kakro qusimqa siran waqtetbqas di e miligiq gilsiy aqo ombla ingi uyqom. ²¹ Tamo a Satan ombla qotsim singilaqas di e na minjitqa aqo ombla ijo awo jaram kobaq di awoqom. Nami e segi qoto singilaosimqa aqo ijo Abu wo aqa awo jaram kobaq di awoem dego kere. ²² Tamo a dabkala ti sqas di a Qotei aqa Mondor aqa anjam geregere quem. Anjam di Mondor na tamo ungasari qure qure kalilq di ijo ñam qa koroeqñub qaji nanqi minjreqnu.’ O Jon, ni anjam degsi nengrenyosim Laodisia nanjo lan angro aqaq qarinye.” Yesus na e degsi merbej.

4

Lan qureq di nanqi Qotei binjiyoqnsib loueqñub

¹ Onaqa e olo ñam atsimqa lan goge dia siran bei waqesonaq unem. Unsim koqye-qnamqa tamo nami lelenonaq aqa kakro gul anjamobulonaq quem qaji a na endegsi merbej, “Ni goge endeq au. Bamqa kumbra kalil bunuqna brantelenqas qaji di e ni osormqai.” ² Onaqa bati qujai deqa Qotei aqa Mondor na e singilatbonaqa e tarosim lan goge dia awo jaram kobaquja sonaq unem. Tamo bei a awo jaramq di awesoqnej. ³ Aqa jejamu tulan minjalej. Meniñ jaspata tulan minjaleqnu dego kere. Aqa jejamu meniñ konilian bul tulan lent. Tuembiñ na awo jaram di kalilyesoqnej. Tuembiñ aqa nengren di tulan minjalej. Meniñ emeral tulan minjaleqnu dego kere. Tuembiñ di ñam banqa gesgi bul. ⁴ Ariya e olo ñam atsimqa awo jaram kokba 24 unjrem. Awo jaram kokba 24 dena awo jaram kobaquja ambletesoqneb. Tamo gate 24 nanqi awo jaramq di awoelenesoqneb. Nanqi gara qat olekokba jigelenosib mandor kokba nanjo gate tatal wala ti gol na gereiyo qaji di atelenosib soqneb. ⁵ Awo jaram kobaqujaq dena minjal branteqnaq unem. Qatron ti kola anjam ti dego branteqnaq quem. Awo jaram namoq di ñam pulon 7 pumblonjeleneb. Nam pulon dena Qotei aqa Mondor 7 nanqi sigitnjrejunub.

⁶ Awo jaram namoq di inği kobaquja bei sonaq unem. İnği di yuwal banğa bul. A qunun bul dego. A tulañ jeqilo.

Ariya e olo ñam atsimqa wagme ñambile so qaji qolqe unjrem. Nanği na awo jaram kobaquja agutosib tigelesoqneb. Nanço bile ti qore ti dia ñamdamu gargekoba soqneb.

⁷ Wagme ñambile so qaji namba 1 a laion bul. Wagme ñambile so qaji namba 2 a makau bul. Wagme ñambile so qaji namba 3 aqa ulatamu tamo ulatamu bul. Wagme ñambile so qaji namba 4 a baira kobaquja tiosiq laqnu dego bul. ⁸ Wagme qolqe ñambile so qaji nanği di segi segi bari 6 ti. Bileqsi qoreqsi bariqsi ñamdamu gargekoba soqneb. Qanam ti qolo ti nanği gaigai louoqnsib endegsib mareqñub, “Qotei a siñgila koba ti unu. Siñgila kalil aqaq di unu. A nami soqnej. A bini unu. A bunuqna bqas.” Nanği degsib louoqnsib maroqnsib olo wainoqnsib mareqñub, “Qotei a getento koba. Qotei a getento koba. Qotei a getento koba.” Wagme qolqe nanği gaigai degsib louoqnsib mareqñub. Nanği aqaratosai eqñub.

⁹ Tamo awo jaram kobaqujaq di awejunu qaji a ñambile gaigai unu. Deqa wagme qolqe ñambile so qaji nanği a qa tulañ areboleboleinjqreñnaqa aqa ñam soqtoqnsib biñjiyeqñub.

¹⁰ Yeqnaqa tamo gate 24 nanği siñga pulutoqnsibqa tamo awo jaramq di awejunu qaji a qa loueqñub. Tamo di agi ñambile gaigai unu qaji. Tamo gate nanği nanço gate tatal wala ti gol na gereiyo qaji di awo jaram kobaquja namoq di breiyoqnsibqa endegsib loueqñub,

¹¹ “O gago Tamo Koba Qotei, ni segi qujai lañ goge di unum.

Deqa tamo kalil nanği ni qa tulañ areboleboleinjqreñnaqa ino ñam soqtoqnsibqa ino siñgila biñjiyeqñub.

Nanği ni kumbra degmeqñub. Di kiyaaqa? Ni na qujai marnam inği inği kalil branteb unub.

Ni ino segi areqalo na inği inği kalil gereiyem.

Gam dena qujai inği inği kalil branteb unub.”

5

Jon a buk bei unej

¹ Onaqa e olo ñam atsimqa tamo awo jaramq di awesoqnej qaji aqa bañ woq di buk bei ojesonaq unem. Buk di aqa banğa olekokba. Banğa di lulumesonaq unem. Buk aqa miligiqsi qoreqsi nenğrej ti soqnej. Buk di tamo bei na plaltosim aqa miligi unaim deqa nanği na aqa banğa lulumyosib kandel aqa namur na qandrato 7 yeb. ² Onaqa e olo ñam atsimqa lañ anğro siñgila koba bei brantonaq unem. Lañ anğro di a tulañ lelenosiq marej,

“Tamo yai a tamo bole unu deqa a na kandel aqa namur waqtosim buk di plaltqa kere?”

³ Onaqa tamo bei na buk di plaltosim aqa miligi unqajqa tamo dego bei sosai. Lañ qureq di, mandamq di, mandam sorgomq di tamo dego bei sosai. ⁴ E degsi unsim deqa e tulañ akamugetem. ⁵ Onaqa tamo gate bei na merbej, “O Jon, ni akamaim. Ni que. Laion a Juda aqa leñ na ñambabej deqa a qoto siñgilaosiq aqa jeu tamo nanği tulañ bunñrej. A Mandor Koba Devit aqa leñ na ñambabej deqa a na kandel aqa namur waqtosim buk di plaltqa kere.”

Jon a Kaja Du unej

⁶ Onaqa e olo ñam atsim Kaja Du tigelesonaq unem. A qalnab moiyej olo ñambile so bulonaq unem. A awo jaram ti wagme ñambile so qaji qolqe nanği ti tamo gate nanço awo jaram kokba ti ambleq di tigelesonaq unem. A qala 7 ti ñamdamu 7 ti soqnej. Ñamdamu 7 dena Qotei aqa Mondor 7 nanği sigitnjrej unub. Mondor di Qotei na qarinqjrnaqa sawa sawa kalilq gileleñeb qaji. ⁷ Onaqa Kaja Du a bosiqqa tamo awo jaramq di awesoqnej qaji aqa bañ woq dena buk di yaiyej. ⁸ Buk di yaiyonaqa wagme ñambile so qaji qolqe nanği ti tamo gate 24 nanği ti bosib Kaja Du aqa areq di siñga puluteb. Nanği kalil segi segi gombiñ ti tabir gol na gereiyo qaji ti ojelenesoqneb. Tabirq dena qurem oqoqnsiqa

Qotei aqa ulatamuq di branteqnu. Qurem di quleq boledamu. Qurem di aqa utru agiende. Qotei aqa segi tamo ungasari nanjo pailyo qurem bul oqoqnsiqa aqa ulatamuq di branteqnu. ⁹ Wagne qolqe nanji ti tamo gate nanji ti bosib Kaja Du aqa areq di singa pulutosibqa lou bunuj na endegsib louoqneb,

“O Kaja Du, ni buk di osimqa kandel aqa namur buk qandratejunu qaji di waqtqa kere. Ni lum nab moisis ino leñ aiyej deqa ni na ino segi tamo ungasari nanji awainjrsimqa Qotei aqa banq di atelejem unub.

Od, ni na tamo ungasari leñ segi segi, anjam maro segi segi, jejamu segi segi, sawa segi segi nanji awainjrsimqa Qotei aqa banq di atelejem.

¹⁰ Ni na nanji giltjrem deqa nanji Qotei aqa atra tamo ti mandor kokba ti sosib mandamq di tamo ungasari nanji taqatnjroq nab.”

Inji inji kalil nanji Kaja Du aqa ñam soqtoqneb

¹¹ Ariya e olo ñam atsimqa lan angro tulan gargekoba tigelesonab unjrem. Nanji di iga na sisiyqa keresai. Nanji handet milion dego. Nanji tigelosibqa awo jaram ti wagne ñambile so qaji nanji ti tamo gate 24 nanji ti agutnjresosibqa tulan murqumyeq nab e nanjo kakro quem. ¹² Nanji endegsib leleñoqnsib maroqneb,

“Kaja Du agi nami qalnab moiyej qaji a singila ti ñoro ti powo ti ñam ti rian ti arebolebole ti oqa kere.

Deqa tamo ungasari kalil nanji aqa ñam soqtoqnsibqa a qa tulan areboleboleinjroqnimqa a binjiyoqnsib sqab.”

¹³ Onaqa inji inji kalil Qotei na gereinjrej qaji nanji anjam mareq nab e nanjo kakro quem. Inji inji kalil lan qureq di, mandamq di, mandam sorgomq di, yuwal miligiq di unub qaji nanji anjam mareq nab e nanjo kakro quem. Od, inji inji kalil sawa sawa kalilq di unub qaji nanjo kakro quem. Nanji endegsib maroqneb,

“Tamo awo jaramq di awejunu qaji nanji Kaja Du wo bati gaigai arebolebole ti ñam ti rian ti singila ti oqnsib sqab.

Deqa iga bati gaigai nanji aiyel binjinjroqnmom.”

¹⁴ Onaqa wagne qolqe ñambile so qaji nanji maroqneb, “Anjam di bole.” Degsib mareq nabqa tamo gate nanji singa pulutoqnsib louoqneb.

6

Kaja Du a kandel aqa namur 7 waqteleñej

¹ Onaqa Kaja Du a buk di ojesonaq e unem. Buk di kandel aqa namur na qandrato 7 yeb. Kaja Du a kandel aqa namur namba 1 waqtonaqa wagne ñambile so qaji matu a namoosiq marej, “Ni au.” Aqa kakro di kola anjam ato bulonaq e quem. ² Degsi marnaqa e ñam atsimqa hos qat bei brantonaq unem. Tamo hos quraq di awesoqnej qaji a an ti. Nanji na gate tatal wala ti yonabqa aqa gateq di atsiqa qoto singilaqa marsiqa gilsiq qoto singilaoqnej.

³ Onaqa Kaja Du a kandel aqa namur namba 2 waqtonaqa wagne ñambile so qaji namba 2 na marnaq e quem, “Ni au.” ⁴ Degsi marnaqa hos bei brantej. Hos di lent. Nanji na tamo hos quraq di awesoqnej qaji a singila yeb. Yonabqa a na tamo ungasari mandamq di soqneb qaji nanjo areqalo niñaqyetnjrnaqa nanji lawo kumbra uratosib tamo nanji ñumoqnsib moiyoqnsib. Nanji na a serie kobaquja yonabqa gilsiq wau di yoqnej.

⁵ Onaqa Kaja Du a kandel aqa namur namba 3 waqtonaqa wagne ñambile so qaji namba 3 na marnaq e quem, “Ni au.” Degsi marnaqa e ñam atsimqa hos tulu brantonaq unem. Tamo hos quraq di awesoqnej qaji aqa banq di skel ojesonaq e unem. ⁶ Unsimqa wagne qolqe ñambile so qaji nanjo ambleq di tamo bei na anjam marnaq e aqa kakro quem. A na tamo hos quraq di awesoqnej qaji di minjej, “Ni na tamo ungasari nanji mam

koba enjre. Yimqa nanği silali kobaquja na bem sum tabir qujai segi awaiyoqnqab. Silali kobaquja na bali dego tabir qalub segi awaiyoqnqab. Deqa ni na oliv nãmantã ti wain sil ti ugeugeiyaim.”

⁷ Onaqa Kaja Du a kandel aqa namur namba 4 waqtonaqa e wagme nãmbile so qaji namba 4 aqa kakro quem. A marej, “Ni au.” ⁸ Degsi marnaqa e nãam atsimqa hos merient brantonaq unem. Tamo hos quraq di awesoqnej qaji aqa nãam Moiyo. Moiyo Qure na a dauryosiq laqnej. Onaqa nanği aiyel singila osib tamo ungasari mandam taqal qujaiq di so qaji nanği serie na ti mam na ti ma uge na ti wagme juwan na ti nãumnab moreneb. Mandam taqal qalubq di so qaji nanği uratnjrnab soqneb. Nanği nãumosai.

⁹ Onaqa Kaja Du a kandel aqa namur namba 5 waqtonaqa Qotei aqa tamo ungasari nami nãumnab moreneb qaji nanço qunun atra bijal sorgomq di sonab e unjrem. Tamo ungasari nanği di Qotei aqa anjam singila na ojesosib mare mare laqneb deqa jeu tamo nanği na nanği nãumnab moreneb. ¹⁰ Nanço qunun tulan lelenoqnsib Qotei endegsib minjoqneb, “O Tamo Koba, ni inği inği kalil nanço Mandor Koba. Ni gaigai kumbra bole yeqnum. Ni getento koba. Ni kumbra bole segi yeqnum. Deqa ni iga merge. Iga bati gembub tarijonamqa jeu tamo mandamq di unub qaji nanği na iga lugnab gago len aiyej deqa ni kamba peginjrsim awai uge enjrqam?” ¹¹ Onaqa Qotei a gara jugo qat olekokba elenosiqa nanği segi segi jigetnjrsiqa minjrej, “Ninği mati kiñala aqaratosib tariñoqnsib soqniy. Jeu tamo nanği na ninği lungnab nunço len aiyej dego kere nunço wau qujai nanği ti nunço was nanği ti degsib nãumqab. Tamo gembub jeu tamo nanği na nãumqab di e segi maritqa nanği kalil nãumekritib kereamqa bati deqa e kamba nanği peginjrsiy awai uge enjrqai.”

¹² Onaqa Kaja Du a kandel aqa namur namba 6 waqtonaqa e nãam atsimqa mimin tulan kobaquja donaq unem. Unem di sen ambruosiq gara tulu bulej. Bai lentosiq len bulej. ¹³ Onaqa bongar nanği lan goge na ululoñosib mandamq aiyeleneb. Jagwa koba boqnsiq qura qunjimyeqnaqa gei qoqi ululoñosib mandamq aiyeleneqnub dego kere. ¹⁴ Lan dego loumej. Qobun rer qalsib lubteqnub dego kere. Mana ti nui ti kalil nanço so sawa uratosib jaraiyeb. ¹⁵ Jaraiyonabqa mandor kokba ti tamo nãam ti qaja tamo nanço gate ti ñoro tamo ti tamo singila ti kangal tamo ti tamo nanço segi wau ojo qaji nanği ti kalil gulbe di unsibqa ulaugetosib meniñ kokba miligiq di ulieleneb. Osib mana miligiq di dego ulieb. ¹⁶ Uliesosib tulan lelenkobaoqnsib mana ti meniñ kokba ti kalil endegsib minjroqneb, “Ninği bosib iga kabutgibqa tamo awo jaramq di awejunu qaji a na iga nugwasai. Kaja Du aqa minjin dego gagoq bqasai. ¹⁷ Nanği aiyel tamo ungasari nanği qa minjin oqetnjrqã bati brantqo deqa tamo yai na nanço singila gotranjyqa kere? Tamo dego bei sosai.”

7

Israel tamo 144,000 nanği Qotei aqa toqor eb

¹ Onaqa lan angro qolqe nanği lan utru qolqeq di tigelesonab e unjrem. Jagwa qolqe nanği na mandam ti yuwal ti nãam banqa ti puynjraib deqa lan angro qolqe nanği dena jagwa qolqe di getentnjresoqneb. ² Lan angro nanği di Qotei na mandam ti yuwal ti niñaqnrqajqa singila enjrej. Onaqa lan angro bei sen oqo sawaq dena brantonaq e unem. A na Qotei nãmbile gaigai unu qaji aqa toqor ojesosiqa tulan lelenosiqa lan angro qolqe nanği di minjrej, ³ “Ninği mandam ti yuwal ti nãam banqa ti nami niñaqnrjraib. Iga mati gago Qotei aqa wau tamo nanço lanjaq di toqor atnam soqnimqa di ninği na inği inği kalil di niñaqnrjriy.” ⁴ Onaqa tamo gembub toqor eleneb di marnab e quem. Tamo 144,000 nanço lanjaq di toqor ateleneb. Tamo nanği di Israel nanço moma utru 12 nanço len. ⁵ Juda aqa len na tamo 12,000 nanği toqor eleneb. Ruben aqa len na tamo 12,000 nanği toqor eleneb. Gat aqa len na tamo 12,000 nanği toqor eleneb. ⁶ Aser aqa len na tamo 12,000 nanği toqor eleneb. Naptali aqa len na tamo 12,000 nanği toqor eleneb. Manase aqa len

na tamo 12,000 nanġi toqor elenġeb. ⁷ Simeon aqa leŋ na tamo 12,000 nanġi toqor elenġeb. Livai aqa leŋ na tamo 12,000 nanġi toqor elenġeb. Isakar aqa leŋ na tamo 12,000 nanġi toqor elenġeb. ⁸ Sebulun aqa leŋ na tamo 12,000 nanġi toqor elenġeb. Josep aqa leŋ na tamo 12,000 nanġi toqor elenġeb. Benjamin aqa leŋ na tamo 12,000 nanġi toqor elenġeb.

Tamo unġasari tulaŋ gargekoba nanġi koroesosibqa Qotei binjiyoqneb

⁹ Onaqa bunuqna e olo ŋam atsimqa tamo unġasari tulaŋ gargekoba koroesonab unjrem. Tamo unġasari nanġi di tamo bei na sisiyqa keresai. Nanġi leŋ segi segi, sawa segi segi, jejamu segi segi, anjam maro segi segi. Nanġi awo jaram ti Kaja Du ti nanġo areq di tigelosibqa gara jugo qat olekokba jigelenosib nanġo baŋ na tuwom baŋga ojelenesoqneb. ¹⁰ Osib nanġi singila na endegsib maroqneb, “Iga padalqa laqnamqa gago Qotei awo jaram kobaq di awejunu qaji nanġi Kaja Du wo na iga elenġosib boletgeb.”

¹¹ Onaqa laŋ anġro kalil nanġi na awo jaram ti tamo gate nanġi ti wagme qolqe ŋambile so qaji nanġi ti agutnjrsib tigelesoqneb. Tigelesosibqa awo jaram namoq di singa pulutoqnsib Qotei qa endegsib louoqneb, ¹² “Bole. Gago Qotei a bati gaigai arebolebole ti rian ti powo ti ñam ti singila ti sqas. Deqa iga a binjiyoqnsim sqom. Bole.”

Qotei na aqa tamo unġasari nanġo gulbe kalil kobotetnjrqas

¹³ Onaqa tamo gate bei na nenembej, “Tamo unġasari gara qat olekokba jigejunub qaji di yai nanġi? Nanġi tal qabe?” ¹⁴ Onaqa e na kamba minjem, “O ijo tamo koba, ni segi qalie.” Onaqa merbej, “Tamo unġasari nanġi di jeu tamo nanġi na tulaŋ ugeugeinjsib gulbe ti jaqatin ti enjreb. Nanġi Kaja Du aqa leŋ aiyej qaji dena nanġo gara yanselenonab qatej. ¹⁵ Deqa nanġi Qotei aqa awo jaram namoq di tigeleqnsibqa bati gaigai qanam ti qolo ti Qotei aqa atra tal miligiq di sosibqa a waueteqnub. Qotei awo jaram kobaq di awejunu qaji a segi nanġi koba na sosimqa taqatnjroqnas. ¹⁶ Deqa nanġi olo bunu mamnjrqasai. Nanġi bunu ya qarnjqasai. Seŋ na olo nanġi kanġanjqasai. Inġi bei na dego nanġi kanġanjqasai. ¹⁷ Kaja Du awo jaram jojomq di unu qaji a nanġo Mandor Koba gaigai sqas. A nanġi joqoqnsim ŋambile gaigai sqajqa ya jumbumq giloqnas. Qotei na nanġo ŋam ya kalil nuntetnjrimqa nanġi olo bunu akamqasai.”

8

Kaja Du a kandel aqa namur namba 7 waqtej

¹ Onaqa Kaja Du a kandel aqa namur namba 7 waqtonaqa laŋ qureq di nanġi kirikiriosib sonab sawa dabkoŋosiq sokiñalayej. ² Sokiñalayonaq e na laŋ anġro 7 Qotei aqa ulatamuq di tigelesoqneb qaji nanġi unjrem. Unjrem di nanġi gul 7 ojsib tigelesoqneb.

³ Onaqa laŋ anġro bei bosiq a atra bijal jojomq di tigelesoqnej. A tabir gol na gereiyo qaji di ojesoqnej. Di kiyaaqa? A ŋam sum osim tabir miligiq di bilentosim koitimqa qurem quleq ti oqwjajqa deqa. Onaqa nanġi ŋam sum koba a yonabqa osiqa Qotei aqa segi tamo unġasari kalil nanġo pailyo ti ŋam sum de ti turtosiq a atra bijal gol na gereiyo qaji dia Qotei atraiyej. Atra bijal di awo jaram namoq di unu. ⁴ Atraiyonaqa Qotei aqa segi tamo unġasari nanġo pailyo ti qurem quleqt de ti laŋ anġro aqa baŋq dena oqsiqua Qotei aqa ulatamuq di brantej. ⁵ Onaqa laŋ anġro a tabir di osiqa atra bijalq dena ŋamyuwo osiqa tabirq di jugonaq maqonaqa waiyonaq mandamq aiyej. Ainaqa kola anjam ti qatron ti minjal ti mimiŋ koba ti brantej.

Laŋ anġro qolqe nanġi gul anjameb

⁶ Onaqa laŋ anġro 7 gul 7 ojesoqneb qaji nanġi gul anjamqajqa tigelosib rarieb.

⁷ Laŋ anġro namba 1 a namo aqa gul anjamej. Gul anjamonaqa ais awa bul ŋamyuwo ti leŋ ti turtosib mandamq aiyej. Ainabqa ŋamtaŋ ti ñiŋ ti mandam taqal qujaiq di so qaji di kalil yuekriteb. Mandam taqal aiyej uratonab soqnej.

⁸ Onaqa lañ anğro namba 2 na aqa gul anjamonaqa inğı bei mana kobaquja bul yusiq puloñeqnaqa osib waiyonab yuwalq aiyej. Ainaqa yuwal taqal qujai leñ bulyej. Yuwal taqal aiyel leñ bulyosai. ⁹ Degonaqa wagme kalil yuwal taqal qujaiq di ñabile so qaji nañgi moreñeb. Qobuñ kalil dego yuwal taqal qujaiq di so qaji nañgi padalekriteb.

¹⁰ Onaqa lañ anğro namba 3 na aqa gul anjamonaqa bongar kobaquja tor bul yusiq puloñosiq lañ qure uratosiq ya ti ya jumbum ti mandam taqal qujaiq di so qaji deq aiyej. Mandam taqal aiyelq di sai. ¹¹ Bongar di aqa ñam Isa Koba. Bongar di ya ti ya jumbum ti mandam taqal qujaiq di so qaji deq ainaqa ya di isakobaeb. Deqa tamo gargekoba nañgi ya di uysib isakobainjrnaqa moreñeb.

¹² Onaqa lañ anğro namba 4 na aqa gul anjamonaqa señ taqal qujai ugeej. Bai taqal qujai dego ugeej. Bongar kalil lañ taqal qujaiq di so qaji nañgi dego ugeeleneb. Lañ taqal aiyelq di sai. Deqa qanam señ taqal qujai ambruej. Qolo bai taqal qujai ambruej. Bongar kalil lañ taqal qujaiq di so qaji nañgi dego ambrueleneb.

¹³ Onaqa e olo ñam atsimqa baira kobaquja lañ sorgomq di tiosiq laqnaq unem. A tulañ leleñosiq endegsi marnaq e quem, “O aiyu! Lañ anğro qalub nañgi gul anjamosaiunub. Nañgi gul anjamabqa tamo unğasari mandamq di unub qaji nañgi gulbe tulañ kokba osib padalougetqab.”

9

Lañ anğro namba 5 na aqa gul anjamej

¹ Onaqa lañ anğro namba 5 na aqa gul anjamonaqa bongar bei lañ uratosiq mandamq aiyeqnaq e unem. Unem di nañgi na bongar di singila yonabqa a gilsiq sub guma koba waqtej. ² Waqtonaqa qurem koba subq dena oqej. Liki yusiq qurem koba oqeqnu dego kere. Subq dena qurem oqsıqa señ ti lañ ti ambrutej. ³ Onaqa quremq dena sis tulañ gargekoba nañgi brantosib mandamq aiyeleneb. Mandamq ainabqa Qotei na nañgi singila koba enjrej. Singila di belqalaqala nañgo singila ti kere. ⁴ Singila enjrsıqa minjrej, “Niñgi na ñiñ ti ñam bañga gesgi ti ñamtañ ti ugeugeinjraib. Nañgi uratnjrib soqneb. Tamo unğasari nañgo lanjaq di Qotei aqa toqor osai qaji nañgi segi ugeugeinjriy. ⁵ Ugeugeinjrsib jaqatiñ koba enjroqñibqa bai 5 nañgi jaqatiñ oqnsib sqab. Ariya niñgi na nañgi moiyoñjraib. Jaqatiñ segi enjroqñiy.” Onaqa sis nañgi dena tamo unğasari Qotei aqa toqor osai qaji nañgi jaqatiñ tulañ uge enjroqneb. Belqalaqala na tamo unğasari nañgi uñinjreqnub dego kere. ⁶ Bati deqa tamo unğasari nañgi moreñqa gam ñamab ñamab ugeinjrqaş. Nañgi moreñqa are soqñim nañgi moreñqa keresai.

⁷ E sis nañgi unjrem di hos qoto qa gilqajqa walatnjreqnub dego kere. Sis nañgo gateq di gate tatal gol na gereiyo qaji atelenesoqneb. Nañgo ulatamu tamo ulatamu bul. ⁸ Nañgo gate bañga olekoba. Uña nañgo gate bañga bul. Nañgo qalagei laion nañgo qalagei bul. ⁹ Nañgo are targaq di gara juço dumu bul singila koba atesoqneb. Nañgo bari aqa anjam ato hos gargekoba roñgom ti qoto qa gurgur ti gileqñab siñga anjam ateqnub dego kere. ¹⁰ Sis nañgo weru belqalaqala nañgo weru bul, qaja ti. Nañgo singila weruqsi unu. Weru dena tamo unğasari nañgi jaqatiñ enjrqa kere. Yim nañgi bai 5 jaqatiñ oqnsib sqab. ¹¹ Sis nañgo mandor agi sub guma koba taqato qaji lañ anğro. Aqa ñam Hibru anjam na Abadon. Gago anjam na Tamo Padaltnjro Qaji.

¹² Gulbe kobaquja namba 1 agi koboqo. Niñgi quiy. Gulbe kokba aiyel brantosai unub. Sokiñalayosib brantqab.

Lañ anğro namba 6 na aqa gul anjamej

¹³ Onaqa lañ anğro namba 6 na aqa gul anjamonaqa atra bijal gol na gereiyo qaji aqa qala qolqe nañgo ambleq dena tamo bei aqa kakro brantonaq e quem. Atra bijal di Qotei aqa ulatamuq di unu. ¹⁴ Onaqa tamo dena lañ anğro namba 6 gul ojesoqnej qaji di minjej, “Lañ anğro qolqe Yufretis ya koba qalaq di tontnjreb unub qaji nañgi di

palontnjre.”¹⁵ Onaqa lan angro namba 6 a anjam di qusiqa gilsiq lan angro qolqe nanngi di palontnjrej. Nanngi na tamo ungasari kalil mandam taqal qujaiq di so qaji nanngi ñumib moreñqajqa deqa osiq nanngi palontnjrej. Tamo ungasari mandam taqal aiyelq di so qaji nanngi ñumqasai. Nanngi bole sqab. Bati Qotei a nami giltej qaji di brantimqa lan angro qolqe nanngi dena tamo ungasari nanngi ñumqab. Nanngi deqa tariñosib sonab bati di tintin brantonaqa lan angro namba 6 a gilsiq nanngi palontnjrej.¹⁶ Onaqa qaja tamo tulan gargekoba hos quraq di awesoqneb qaji nanngi branteb. Nanngi 200 milion e degsi quem.¹⁷ E ñeio bulosimqa tamo hos quraq di awesoqneb qaji nanngi unjrem di nanngo are targaq di gara jugo dumu bul singila koba jigelenesoqneb. Gara jugo qudei di nanngo wala lent. Qudei qenjent. Qudei merient. Hos nanngo gate laion nanngo gate bul. Nanngo medabuq na ñamyuwo ti qurem ti meniñ yuo ti branteleneb.¹⁸ Gulbe qalub dena tamo ungasari kalil mandam taqal qujaiq di so qaji nanngi ñumeleneb. Mandam taqal aiyel urateb. Ñamyuwo ti qurem ti meniñ yuo ti hos nanngo medabuq na branteleneb qaji dena tamo ungasari nanngi ñumeleneb.¹⁹ Hos nanngo singila nanngo medabuqsi weruqsi unu. Nanngo weru amal bul, gate ti. Nanngo weru dena tamo ungasari nanngi ugeugeinjreqnub.

²⁰ Ariya tamo ungasari gulbe qalub dena ñumosai qaji nanngi are bulyosai. Nanngi mondor uge uge ti gisan qotei nanngo sulum ti bininjroqneb. Nanngo kumbra uge di nanngi uratosaiqneb. Nanngo segi ban na sulum di gereiyuqneb. Gol na silva na bras na meniñ na ñamtañ na ti gereiyuqneb. Sulum di qunuñ saiqoji. Deqa nanngi ñam atqa keresai. Nanngi anjam quqwa keresai. Nanngi walwelqa keresai.²¹ Tamo ungasari nanngi di len ojoqneb. Nanngi gumaninjoqneb. Nanngi quñam qaloqneb. Nanngi sambalaoqneb. Nanngi bajinjoqneb. Nanngo kumbra uge uge kalil di nanngi uratosaiqneb. Osib are bulyosaiqneb.

10

Jon a buk kiñala uyej

¹ Onaqa lan angro bei a lan goge na aiyeqnaq e unem. A lan angro singila koba. A lanbi na kabuosiqa aqa gateq di tuembin atesoqnej. Aqa ulatamu sen bul suwanjoqnej. Aqa singa tal ai yusiq ñangao bul.² Aqa banq di buk kiñala bei waqesonaq ojesoqnej. Aqa singa wo yuwalq di atej. Singa qonan mandamq di atej.³ A tulan lelenej. Laion anjameqnu dego kere. Lelenonaqa kola 7 nanngi anjam ateb.⁴ Kola 7 nanngi anjam atnabqa e nanngo anjam qusim nengrenyqa laqnamqa lan goge dia tamo bei anjam marnaqa e aqa kakro quem. A na merbej, “Kola 7 nanngo anjam di qusim tent. Nengrenyaim.”

⁵ Onaqa lan angro yuwalqsi mandamqsi singa atsiq tigelesonaq e unem qaji a na aqa ban wo soqtonaqa lanq oqej.⁶ Osiqa Qotei lan ti mandam ti yuwal ti inñi inñi kalil ti gereiyelenej qaji aqa ñam na endegsi marej, “E bole marqai. Diño bati jojomo. Deqa Qotei a tariñsokobaiyqasai.⁷ Lan angro namba 7 na aqa gul anjamamqa Qotei aqa uli anjam nami aqa medabu o tamo nanngi minjroqnej qaji di a na baktekritqas. Uli anjam di Qotei aqa anjam bole. Aqa medabu o tamo nanngi di aqa wau tamo.”

⁸ Onaqa tamo lan goge dia anjam merbonaq e aqa kakro quem qaji a na olo merbej, “Ni gilsim lan angro aqa singa yuwalqsi mandamqsi atsiq tigelejunu qaji aqa banq di buk waqejunu di yayiosim am.”⁹ Onaqa e lan angro di aqa areq gilsim minjem, “Ni buk kiñala ino ban na ojejunum qaji di e ebe.” Onaqa merbej, “Ni osim uye. Uyimqa ino medabuq di bisim qaq bul tulan qaqtinmqas. Aisim ino bi aniq di isakobaimqas.”

¹⁰ A degsi merbonaqa e aqa banq dena buk kiñala di yayiosim uyem. E uynamqa ijo medabuq di bisim qaq bul tulan qaqtinbej. Aisiq ijo bi aniq di isakobaibej.

¹¹ Onaqa nanngi na olo merbeb, “Ni Qotei aqa medabu osimqa anjam palontoqnqam. Tamo ungasari len segi segi, sawa segi segi, anjam maro segi segi nanngo kumbra qa ni anjam palontoqnqam. Mandor kokba gargekoba nanngo kumbra qa dego ni anjam palontoqnqam.”

11

Tamo aiyel nanği Qotei aqa anjam palontoqneb

¹ Onaqa nanği na e walwelqajqa toqoñ ebsibqa merbeb, “Ni toqoñ endi waiyosim Qotei aqa atra tal aqa ole keret. Osim atra bijal aqa ole dego keret. Tamo unğasari atra tal miligiq di loueqnub qaji nanği dego sisiy. ² Ariya ni que. Koro sawa atra tal meq di unu qaji di keretaim. Di urat. Qotei na koro sawa di tamo Juda sai nanği enjrimqa nanği aqa qure koba niñaqyoqnibqa bai 42 gilqas. ³ Bati deqa e na ijo anjam palonto tamo aiyel qarinjritqa nanği are ugeo qaji gara jigsib ijo anjam palontoqnibqa bati 1,260 gilqas.”

⁴ Tamo aiyel di kanar qeli bul. Nanği aiyel lam bul dego. Nanği mandam taqato qaji Tamo Koba aqa ulatamuq di tigelejunub. ⁵ Tamo qudei na nanği aiyel ugeugeinjrqa maribqa nanço aiyel medabuq na nıamyuwo brantosim nanço jeu tamo nanği di koitnjrim yuekritosib morenqab. Tamo bei na nanği aiyel ugeugeinjrqa marimqa kumbra dena qujai a segi moiğas. ⁶ Qotei na nanği aiyel singila enjrimqa nanço anjam maro bati qa nanği lan getentibqa awa bqasai. A na nanği aiyel singila enjrimqa nanği maribqa ya kalil len bulyqas. Nanği aiyel na tamo unğasari nanği gulbe uge uge enjroqnqa kere. Yim dena nanği tulan niñaqoqnqab. Nanği aiyel manwa di babtqajqa are soqnim babtoqnqab.

⁷ Nanço aiyel anjam maro bati koboamqa wagme juwan sub guma kobaq di unu qaji a subq dena brantosim nanği aiyel qoto itnjrsim a qoto singilaosim nanği nıumim morenqab. ⁸ Morenqabqa nanço aiyel jejamu qure aqa gam koba ambleq di uratnjrib sqab. Qure di aqa nıam iga sasiroxim mareqnum, “Sodom ti Isip ti.” Qure dia nami nanço Tamo Koba nıamburbasq di qamnab moiyej. ⁹ Nanço aiyel jejamu gam ambleq di soqnibqa tamo unğasari jejamu segi segi, sawa segi segi, anjam maro segi segi, len segi segi kalil nanği belenosib nanço aiyel jejamu koqnjroqnibqa bati qalub bei oto gilqas. Nanço aiyel jejamu subq atqa saidoqnqab. ¹⁰ Nanği aiyel morenonub deqa tamo unğasari kalil mandamq di unub qaji nanği tulan areboleboleinjroqnimqa inği uyoqnsib lou tuoqnsib nanço was nanği lueinjroqnqab. Nanği kumbra degyoqnqab. Di kiyaga? Qotei aqa medabu o tamo aiyel nanği dena tamo unğasari kalil mandamq di so qaji nanği jaqatin koba enjroqneb deqa.

¹¹ Bati qalub bei oto di koboonaqa Qotei na jagwa qarinyonaqa nanço aiyel miligiq aiyej. Ainaqa nanği aiyel olo mondor osib nıambile sosib tigeleb. Tigelonabqa tamo unğasari nanği na nanği aiyel unjrsib tulan ulaugeteb. ¹² Onaqa lan goge dia lan angro bei a tulan lelenosiqqa nanği aiyel metnjrej, “Ningi goge endeğ boiy.” Metnjrnaqa nanği aiyel aqa kakro qusibqa lanbi miligiq na lan qureq oqeqnabqa nanço jeu tamo nanği na nanği koqnjresoqneb. ¹³ Onaqa bati qujai deqa mimin tulan kobaquja dosiq qure koba di renginyonaqa qure taqal qujai padalej. Qure taqal 9 padalosai. Mimin dena tamo unğasari 7,000 padaltnjrej. Onaqa tamo unğasari mimin dena padaltnjrosai qaji nanği tulan ulaugetosib Qotei lan qureq di unu qaji aqa nıam soqteb.

¹⁴ Gulbe kobaquja namba 2 agi koboqo. Nıngi quiy. Sokiñalayimqa olo gulbe kobaquja namba 3 brantqas.

Lan angro namba 7 na aqa gul anjamej

¹⁵ Onaqa lan angro namba 7 na aqa gul anjamonaqa tamo unğasari kalil lan qureq di so qaji nanği tulan lelenosib endegsib marnab e quem, “Gago Tamo Koba aqa Kristus wo Mandor Kokba sqajqa bati brantqo. Deqa nanği aiyel bati gaigai Mandor Kokba sosib mandam taqatqab.” ¹⁶ Onaqa tamo gate 24 Qotei aqa ulatamuq di nanço awo jaramqsi awesoqneb qaji nanği singa pulutosib nıam quosib Qotei louetoqneb. ¹⁷ Osib endegsib pailyoqneb,

“O Tamo Koba Qotei, singila kalil inoq di unu.

Ni bini unum. Ni nami soqnem.

Ni na ino singila osim ni Mandor Kobaonum.

Deqa iga ni binjimeqnum.

¹⁸ Sawa bei bei qaji nanği tulaŋ minjin oqetnjreqnu.

Ino minjin oqwajqa bati dego brantqo.

Ni na tamo unğasari moreŋo qaji nanği peginjrqaqqa bati brantqo.

Ni na ino wau tamo kalil nanği awai bole enjrqaqqa bati dego brantqo.

Ino wau tamo nanği di ağı ino medabu o qaji tamo ti, ino segi tamo unğasari bole nanği ti, tamo kalil ino ñam qa ulaeqnub qaji nanği ti.

Ino wau tamo nanği di ağı tamo ñam kokba ti tamo ñam saiqoji ti. Ni na nanği awai bole enjrqaqqa bati brantqo.

Ariya tamo unğasari mandam ugeugeiyeqnub qaji nanği ni na kamba ugeugeinjrqa bati dego brantqo.”

¹⁹ Tamo gate 24 nanği degsib Qotei qa loueqnabqa laŋ anğro nanği na Qotei aqa atra tal laŋ qureq di unu qaji aqa siran waqteb. Waqtosibqa Qotei aqa dal anjam so qaji ñam moŋgum tal miligiq di sonaq uneb. Onaqa minjal ti qatron ti kola anjam ti mimiŋ ti ais oŋgol kokba awa bul ti aiyeleneb.

12

Jon a uña bei amal uge wo unjrej

¹ Laŋ goge dia Qotei aqa maŋwa bei brantonag e unem. E unem di uña bei tigelesoqnej. Uña di a seŋ na kabuosiqa baiq di tigelesoqnej. Aqa gateq di bongar 12 atsiq soqnej. ² Uña di a gumaŋ ti. A anğro oqajqa jejamu jaqatinıyeqnaqa tulaŋ pailoqnej. ³ Onaqa laŋ goge dia maŋwa bei brantonag e unem. E unem di amal lent kobaquja soqnej. Amal di aqa gate 7 ti aqa qala 10 ti soqnej. Aqa gateq di dego gate tatal 7 soqneb. Gate tatal di mandor kokba nanği na ateqnub deqaji bul. ⁴ Aqa weru na bongar kalil laŋ taqal qujaiq di so qaji nanği butuynjrnaqa ululoŋosib mandamq aiyeleneb. Laŋ taqal aiyelq di sai.

Uña di anğrotimqa amal dena anğro a qalsim uyqajqa deqa osiq uña aqa areq di tigelesosiq kogyosiq tariŋoqnej. ⁵ Onaqa uña di aqaratonaga aqa anğro mel ñambabej. Anğro di mondoŋ Qotei na siŋgila yimqa a bu toqoŋ ojsim tamo unğasari kalil sawa sawa kalilq di unub qaji nanği siŋgila na taqatnjroqnaqas. Anğro mel ñambabej qaji di Qotei na oqujatosiq laŋ qureq osi oqej. Oqsiqa aqa awo jaramq di awotej. ⁶ Onaqa uña di a ulaŋosiqa wadau sawaq gilej. Dia aqa segi so sawa Qotei na nami gereiyetej. A di soqnimqa Qotei na bati 1,260 a taqatesosim inği anaiyoqnaqas.

⁷ Ariya laŋ goge dia qoto koba brantej. Laŋ anğro gate Maikel aqa laŋ anğro nanği ti tigelosib amal qoto iteb. Onaqa amal aqa laŋ anğro nanği ti kamba tigelosib Maikel aqa laŋ anğro nanği ti qoto itnjreb. ⁸ Onaqa amal aqa laŋ anğro nanği ti qoto siŋgilaqajqa keresaiinjrej deqa nanği laŋ qureq di sqa keresai. ⁹ Qotei aqa laŋ anğro nanği na amal kobaquja aqa laŋ anğro nanği ti breinjrnab mandamq aiyeleneb. Amal di nami soqnej qaji. Aqa ñam Satan. Aqa ñam bei, “Tamo Unğasari Kalil Naŋgo Ñam Ugetetnjro Qaji.” A na tamo unğasari kalil mandamq di unub qaji nanği gisa gisaŋnjreqnu.

¹⁰ Onaqa olo laŋ goge dia laŋ anğro bei tulaŋ leleŋonaqa e aqa kakro quem. A anjam endegsi marej, “Tamo unğasari nanği padalqa laqnabqa gago Qotei na nanği elenqo. A kumbra di yqo deqa aqa siŋgila boleq dekritqo. A gago Mandor Koba unu. Amal na qolo ti qanam ti Qotei aqa ulatamuq di gago Kristen was naŋgo ñam ugetetnjreqnu. Amal di waiyonub mandamq aiqo. Deqa bini Qotei aqa Kristus a ñam koba ti siŋgila koba ti unu. ¹¹ Gago was nanği naŋgo segi jejamu bole sqajqa deqa are qalosaioqneb. Kaja Du a moisiq aqa leŋ aiyej deqa nanği qoto bunyoqnsib endegsib are qaloqneb, ‘Unğum, jeu tamo nanği na iga lugwajqa marsib lugwab di kere. Iga deqa ulaqasai.’ Nanği degsib are qaloqnsib Yesus aqa anjam mare mare laqneb. ¹² Deqa laŋ qure ti tamo unğasari laŋ qureq di unub qaji niŋgi ti areboleboleinğeme. Mandam ti yuwal ti niŋgi geregere ñam

atij. Gulbe kobaquja nungoq di brantqas. Satan a sokiñalayosim padalqas di qalieosiq deqa minjin ani oqetqoqa ninji ugeugeingwa aiqo.” Lan angro a anjam degsi marej.

¹³ Amal di waiyonab mandamq aiyej di unsiqa a na unja angro mel nambabtej qaji di qalim moiqaqqa deqa dadauryoqnej. ¹⁴ Onaqa nanji na baira kobaquja aqa bari aiyej unja di yonabqa jigsqa amal di uratosiqa pururuosiqa aqa segi so sawaq gilsqa wadau sawaq di brantej. Dia Qotei na unja di geregere taqatosimqa wausau qalub bai 6 ingi anaiyoqngas. ¹⁵ Onaqa e olo nam atsimqa amal aqa medabuq na ya beqyonaga ya meli do bulosiqa unja di dauryonaq unem. Ya dena unja di qalsim moiyoqajqa deqa amal na ya di beqyej. ¹⁶ Onaqa mandam na unja aqaryaiyosiqa meanosiqa ya amal na beqyej qaji di kalil uyekritej. ¹⁷ Deqa amal a unja qa minjin ani oqetonaqa unja aqa angro qudei nanji qoto itnjrqajqa gilej. Unja aqa angro nanji di agi tamo ungasari Qotei aqa dal anjam dauryoqnsibqa Yesus aqa anjam mare mare laqnuq qaji. ¹⁸ Ariya amal a gilsqa alile di tigelesoqnej.

13

Wagme juwan aiyej nanji branteb

¹ Onaqa e olo nam atsimqa wagme juwan unem. A yuwalq dena brantonaq unem. Aqa gate 7 ti aqa qala 10 ti soqneb. Aqa qalaq di gate tatal 10 soqneb. Gate tatal di mandor kokba nanji na ateqnub deqaji bul. Aqa gateq di nam qudei nengrenyonab soqneb. Nam di Qotei misilinyo qaji nam. ² Wagme juwan e unem qaji di pusi juwan bul kobaquja. Pusi di aqa nam lepat. Aqa singa bea aqa singa bul. Aqa medabu laion aqa medabu bul. Amal na aqa segi singila wagme juwan di yosiqa minjej, “Ni e ombla mandor kokba sqom.” Osiqa a nam kobaquja yej. ³ Wagme juwan di aqa gate bei nami qalnab moisiq yu ti so bulonaq e unem. Yu di olo mosoonaq e aqa pirigi unem. Onaqa tamo ungasari kalil wagme juwan di uneb qaji nanji tulan prugugetosib a dauryoqneb. ⁴ Amal na aqa segi nam wagme juwan di yej deqa tamo ungasari nanji amal a qa louoqneb. Osib wagme juwan a qa dego louoqnsibqa maroqneb, “Tamo yai aqa singila wagme juwan aqa singila ti kere? Tamo yai na a qoto itqa kere? Tamo dego bei sosai.”

⁵ Onaqa Qotei na wagme juwan di odyonaqa tigelosiqa diqoqnsiqa Qotei misilinyoqnej. Qotei na a singila yonaqa bai 42 a kumbra di yoqnej. ⁶ Yoqnsiqa aqa segi medabu waqtoqnsiqa Qotei misilinyoqnej. Osiqa Qotei aqa nam ti aqa tal ti tamo ungasari lan qureq di unub qaji nanji ti misilinjroqnej. ⁷ Onaqa Qotei na wagme juwan di olo odyonaqa tigelosiqa Qotei aqa segi tamo ungasari nanji qoto itnjroqnsiqa nanji numoqnsiqa a segi qoto singilaoqnej. Onaqa Qotei na a olo singila yonaqa a na tamo ungasari kalil len segi segi, sawa segi segi, anjam maro segi segi, jejamu segi segi nanji taqatnjroqnej. ⁸ Deqa tamo ungasari kalil mandamq di unub qaji nanji na wagme juwan di binjiyoqnsib aqa nam tulan soqtoqngab. Tamo ungasari nanji di Qotei a nami mandam atosaisosiqa nanji nambile gaigai sqajqa saidosiq nambile qa buk miligiq di nanjo nam nengrenyqa uratej. Buk di agi Kaja Du nami qalnab moiyej qaji aqa buk.

⁹ Tamo a dabkala ti sqas di a anjam endi geregere qusim poiyem. ¹⁰ Qotei a tamo bei tonto talq di waiyqa marimqa tamo di osib tonto talq di waiyqab. Tamo bei na tamo bei sebru na qalqas di a kamba sebru na qalib moiqas. Kumbra deqaji brantimqa bati deqa Qotei aqa segi tamo ungasari nanji Yesus qa nanjo areqalo singilatoqnebe. Osib gulbe qoboiyoqnsib soqnebe.

¹¹ Onaqa wagme juwan bei mandam miligiq na brantonaq e unem. Wagme di aqa gateq di qala aiyej soqneb. Qala di kaja du nanjo qala bul. E aqa anjam maro quem di amal aqa anjam maro bul. ¹² Wagme juwan dena wagme juwan e nami unem qaji aqa singila kalil yaiyej. Yaiyosiqa a na mandam ti tamo ungasari mandamq di so qaji nanji ti nanjo areqalo tigeltetnjreqlaqa nanji wagme juwan e nami unem qaji a qa loueqnub. Wagme juwan e nami unem qaji di agi qalnab moisiqa aqa yu olo mosoonaq e

aqa pirigi unem. ¹³Wagme juwan bunu brantej qaji di a manwa tulan kokba babteqnaq e unem. A manwa bei endegsi babteqnu. A na tamo ungasari nanjo ulatamuq di namyuwo meteqnaqa lan goge na namyuwo brantoqnsiqa mandamq aiyeqnu. ¹⁴Qotei na odyej deqa a manwa di wagme juwan nami brantej qaji aqa ulatamuq di babteqnu. Osiqa kumbra dena a na tamo ungasari mandamq di so qaji nanji gisa gisanjroqnsiqa endegsi minjreqnu, “Ningi sulum bei gereiyiy. Gereiyqa osibqa wagme juwan aqa ulatamu bul gereiyosib aqa ñam soqtoqniy.” Wagme juwan di agi nami serie na qalnab moisiq olo tigelosiqa ñambile soqnej. ¹⁵Qotei na wagme juwan bunu brantej qaji di odyonaqa a na sulum di mondor yonaqa a ñambile osiqa anjam mareqnu. A degyeqnu. Di kiyaaqa? Tamo ungasari nanji sulum di binjiyoqnsib a qa louoqnaqajqa deqa. Tamo ungasari sulum di binjiyqa urateqnuq qaji nanji di a na ñumim moreqgab.

¹⁶Ariya wagme juwan bunu brantej qaji a na aqa wau tamo nanji endegsi minjreqnu, “Ningi na tamo ungasari kalil nanjo ban woqsi lanjaqsi ijo toqor atetnjriy.” Degsi minjreqnaqa nanji giloqnsib toqor atetnjreqnub. Tamo ñam saiqoji nanji ti tamo ñam ti tamo ñoro ti tamo inji inji saiqoji nanji ti kangal tamo ti tamo nanjo segi wau ojo qaji nanji ti kalil nanjo ban woqsi lanjaqsi toqor ateleneqnub. ¹⁷Tamo bei aqaq di toqor atqa minjib saidqas di a olo bunuqna inji awaiyqajqa getentqab. A inji bei qarinyosim silali oqajqa dego getentqab. Toqor di wagme juwan aqa segi ñam. Iga ñam di sisiyqom di aqa utru brantqas. ¹⁸Tamo a areqalo bole ti sqas di a wagme juwan aqa ñam di gegerere sisiyosim poiyem. Ñam di tamo nanjo ñam bul. Iga ñam di sisiyqom di 666 brantqas.

14

Kaja Du aqa tamo ungasari nanji lou bunuj na louoqneb

¹Onaqa e olo ñam atsimqa Kaja Du a Saion manaq di tigelesonaq unem. Tamo 144,000 nanji dego a koba na tigelesonab unjrem. Unjrem di nanjo lanjaq di Kaja Du aqa ñam ti aqa Abu aqa ñam ti nenjrenyonab soqnej. ²Onaqa lan goge dia tamo ungasari tulan gargekoba nanji anjam bei murqumyoqnsib mareqnabqa e nanjo kakro quem. E nanjo kakro quem di ya koba meli dosiq anjam ato bul. Kakro di kola aisiq anjam atobulej. E kakro quem di tamo nanji gombin anjamo bul. ³Tamo ungasari nanji di Qotei aqa awo jaram namoq di tigelesosibqa wagme qolqe ñambile so qaji nanji ti tamo gate nanji ti nanjo ñamdamuq di lou bunuj na louoqneb. Tamo 144,000 Qotei na nami mandamq dena awaiyelenej qaji nanji segi lou di qalieqa kere. Tamo qudei nanji lou di qalieqa keresai. ⁴Tamo 144,000 nanji di nami unja ti sambalaosaioqneb. Deqa nanjo jejamu yala jigatosai. Nanji une saiqoji. Kaja Du a walweloqnaq sawa sawaq gileqnaqa nanji a dauryosib laqnuq. Tamo kalil mandamq di unub qaji nanjo ambleq dena Qotei na tamo 144,000 nanji di awaiyelenej. Deqa nanji inji meli bunuj bulosib Qotei aqa Kaja Du wo nanjo segi tamo unub. ⁵Nanji nami gisan anjam bei marosaioqneb. Nanjo jejamuq di une bei saiqoji.

Lan angro qalub nanji Qotei aqa anjam maroqneb

⁶Onaqa lan angro bei lan sorgomq di pururueqnaqa e unem. Lan angro dena Qotei aqa anjam bole bati gaigai sqas qaji di osi giloqnsiqa tamo ungasari kalil mandamq di unub qaji nanji minjroqnsiq laqnej. A na tamo ungasari leñ segi segi, sawa segi segi, anjam maro segi segi, jejamu segi segi nanji turtnjroqnsiq anjam bole di minjroqnsiq laqnej. ⁷A tulan lelenjoqnsiqa endegsi minjroqnej, “Qotei na tamo ungasari nanji peginjraqajqa bati brantqo. Deqa ninji Qotei ulaiyoqnsib aqa ñam soqtoqniy. Qotei a lan ti mandam ti yuwal ti ya jumbum ti kalil gereiyej. Deqa ninji a qa louoqniy.”

⁸Onaqa lan angro bei na lan angro di dauryosiq bej. Bosiq endegsi marej, “Qure koba Babilon a tulan padalougetqo! Od, a tulan padalougetqo! Babilon a na tamo ungasari

kalil mandamq di so qaji nanngo are tigeltetnjreqnaqa nanngi aqa sambala kumbra dauryoqnebe. Osiqa a na wain singila koba bul nanngi anainjreqnaq nanarioqnebe.”

⁹ Onaqa lan angro bei a lan angro aiyel nanngi di daurnjrsiq bej. Bosiq tulan lelenosiq marej, “Tamo bei a wagme juwan aqa sulum wo qa louoqnsimqa aqa lanjaqsi banqsi toqor oqas di a wain singila koba uyobulqas. ¹⁰ Wain dena Qotei aqa minjin singila koba sigitejunu. Qotei a wain di ya ti bulyosai. A na aqa minjin gambanq di qamsim tamo di anaiyim uyqas. Uysimqa Qotei aqa lan angro nanngi Kaja Du ombila nanngo ulatamuq di namyuwo na ti menin yuo na ti jaqatin koba oqnsim sqas. ¹¹ Namyuwo di aqa qurem bati gaigai oqoqnqas. Tamo nanngi wagme juwan aqa ñam ti aqa toqor ti osib aqa sulum wo binjnjreqnub qaji nanngi bati gaigai qanam ti qolo ti jaqatin koba oqnsib sqab. Nanngi aqaratqa keresai.”

¹² Kumbra deqaji brantimqa bati deqa Qotei aqa segi tamo ungasari nanngi gulbe qoboiyoqnsib singila na tigelesoqnebe. Nanngi di Qotei aqa dal anjam dauryoqnsibqa Yesus qa nanngo areqalo singilateqnebe.

¹³ Onaqa lan goge dia tamo bei a lelenonaqa e aqa kakro quem. A na merbej, “Ni anjam endegsi nenngrenye, ‘Bini qa ti bunuq qa ti tamo ungasari Tamo Koba a qa nanngo areqalo singilatosib morenqab qaji nanngi tulan areboleboleinjrim sqab.’” Onaqa Qotei aqa Mondor a dego merbej, “Od, nanngi mandam qa wau kalil uratosib lan qureq oqsib dia aqaratosib sqab. Kumbra bole kalil nanngi mandamq di yoqnebe qaji di aqa awai bole nanngi lan qureq oqsib itqab.”

Mandam qa ingi meli gentqa batiqo

¹⁴ Onaqa e olo nam atsimqa lanbi qat unem. Tamo bei a lanbiq di awesoqnej. Tamo di a Tamo Angro bul. Aqa gateq di gate tatal gol na gereiyo qaji di atsiq soqnej. Aqa banq di sarep olekoba tulan qala uge ojesoqnej. ¹⁵ Onaqa lan angro bei a Qotei aqa atra talq dena brantosiqa tulan lelenosiq tamo lanbiq di awesoqnej qaji di minnej, “Ingi meli gentqa batiqo. Mandam qa ingi kalil meliekritonub deqa ni ino sarep osimqa ingi meli ginngenyenye.” ¹⁶ Onaqa tamo lanbiq di awesoqnej qaji a na aqa sarep ganinyosiq mandamq di ingi melieleney di kalil ginngenyey.

¹⁷ Onaqa olo lan angro bei a Qotei aqa atra tal lan qureq di unu qaji dena brantej. A dego sarep tulan qala uge ojesoqnej. ¹⁸ A brantonaqa olo lan angro bei a Qotei aqa atra bijalq dena brantej. Lan angro di Qotei na singila yonaqa a namyuwo taqatesoqnej. A brantosiqa tulan lelenosiq lan angro sarep qala uge ojesoqnej qaji di minnej, “Mandam qa wain sil aqa gei meliekritonub. Deqa ni ino sarep qala uge di osimqa wain sil aqa gei ginngenyosim sawa qujaiq di koroinjre.” ¹⁹ Degsi minjnaqa lan angro dena tigelosiq aqa sarep osiq ganinyey. Ganinyosiq mandamq di wain sil aqa gei melieleney qaji di kalil ginngenyekritosiq sawa qujaiq di koroinjrej. Osiqa wain gei parato qaji kulum kobaqujaq di breinjrej. Kulum dena Qotei aqa minjin sigitejunu. ²⁰ Kulum di qure koba aqa polomq di ateb unu. Kulum miligiq di nanngi na wain sil aqa gei paraparainjrnabqa kulumq dena len koba aisiqa mandamq di tulan maqosiq oqsik hos nanngo medabu tinq di dinnej. Osiqa sawa tulan kobaquja kabutej. 300 kilomita dego.

15

Lan angro 7 nanngi gulbe uge uge 7 ojesoqnebe

¹ Onaqa manwa kobaquja bei lan goge di brantonaq e unem. Unsimqa tulan pruguetem. Lan angro 7 nanngi gulbe uge uge 7 ojesoqnebe. Gulbe uge uge di koboamqa Qotei aqa minjin torei koboqas. Amqa gulbe uge deqaji olo bunu brantqasai.

² Onaqa e ingi bei yuwal banqa bul unem. A tulan jeqilosiq qunun bulej. Yuwal baban gogeq di namyuwo pulonoqnej. Tamo ungasari nami qoto singilaosib wagme juwan ti aqa sulum ti aqa ñam aqa toqor ti gotranjreb qaji nanngi yuwal qalaq di tigelosib Qotei aqa

gombin ojelenesoqneb. ³ Osib Qotei aqa wau tamo Moses aqa lou ti Kaja Du aqa lou na ti endegsib louoqneb,

“O Tamo Koba Qotei, singila kalil inoq di unu.

Wau kalil ni yeqnum qaji di singila koba.

Iga ino wau di unoqnsim deqa tulan prugeqnum.

Tamo ungasari sawa sawa kalilq di unub qaji nanjo Mandor Koba agi ni segi.

Kumbra kalil ni yeqnum qaji di tulan boledamu.

⁴ O Tamo Koba, ni segi qujai kumbra tulan bolequja yeqnum.

Ino jejamuq di une bei saiqoji.

Deqa tamo ungasari kalil nanji bati gaigai ni binimoqnsibqa ino ñam soqtoqnsib sqab.

Tamo ungasari sawa sawa kalilq di unub qaji nanji ino areq boqnsib ni qa louoqnaqab.

Ino kumbra bole kalil ni segi na boleq babtekritonum.”

⁵ Onaqa e olo ñam atsimqa Qotei aqa atra tal lan qureq di unu qaji aqa siran wapesonaq unem. Tal dia Qotei na aqa anjam bole babteqnu. ⁶ Onaqa lan angro 7 gulbe

uge uge 7 di ojesoqneb qaji nanji Qotei aqa atra talq dena brantosib oqedeb. Nanji gara jugo qat tulan boledamu jigelenosib alalag gol na gereiyo qaji dena nanjo are targaq di kainyosib soqneb. ⁷ Onaqa wagme ñambile so qaji bei a brantosiq tabir 7 gol na gereiyo

qaji di elenosiqa lan angro 7 nanji di enjrej. Tabir 7 di Qotei bati gaigai sqas qaji aqa minjin na maqesoqneb. ⁸ Onaqa Qotei aqa rian ti aqa singila ti dena qurem koba oqsiqa

Qotei aqa atra tal getentej. Deqa tamo bei a Qotei aqa atra tal miligiq gilqa keresai. Lan angro 7 nanji gulbe uge uge 7 di bilentib koboamqa bati deqa tamo nanji olo Qotei aqa

atra tal miligiq gilqa kere.

16

Lan angro 7 nanji tabir 7 bilentonab mandamq aiyej

¹ Onaqa tamo bei Qotei aqa atra tal miligiq di soqnej qaji a anjam bei marnaqa e aqa kakro quem. A tulan lelenosiqa lan angro 7 nanji di endegsi minjrej, “Ningi tabir 7 Qotei aqa minjin na maqelenejunu qaji di bimblenyib mandamq aiyej.”

² Onaqa lan angro matu a gilsiq aqa tabir namo bilentonaqa mandamq aiyej. Mandamq ainaqa tamo ungasari wagme juwan aqa toqor osib aqa sulum binjyoqneb qaji nanjo jejamuq di yu singila kokba tulan uge bumbranjyeleneb.

³ Onaqa lan angro namba 2 a olo gilsiq aqa tabir yuwalq di bilentej. Bilentonaqa yuwal a tamo moiyo qaji nanjo len bulej. Onaqa inji inji kalil yuwal miligiq di ñambile so qaji nanji morejekriteb.

⁴ Onaqa lan angro namba 3 a kamba gilsiq aqa tabir bilentonaqa ya ti ya jumbum ti deq aiyej. Ainaqa ya kalil len na ugeej. ⁵ Onaqa lan angro bei a olo brantej. Lan angro di ya kalil taqato qaji lan angro. A na endegsi marnaq e quem, “O Qotei, ni bini unum. Ni nami soqnem. Ino kumbra kalil tulan bolequja. Ino jejamuq di une bei saiqoji. Ni segi getento koba. Utru deqa ni na jeu tamo nanji peginjrsimqa gulbe endi nanjoq qarinyonum. O Qotei, ino kumbra di tulan bole tintin. ⁶ Jeu tamo nanji dena ino medabu o qaji tamo nanji ti ino segi tamo ungasari nanji ti moiyo tnrjqnab nanjo len aiyoqnej. Deqa ni na kamba len anainjronum nanji uynub. Keretosim anainjronum.” ⁷ Onaqa atra bijal a endegsi marnaq e quem, “Od, Tamo Koba Qotei, singila kalil inoq di unu. Ni na jeu tamo nanji di peginjreqnum di ni kumbra bole tintin yeqnum.”

⁸ Onaqa lan angro namba 4 a gilsiq aqa tabir senq di bilentonaqa Qotei na odonaqa sen tulan kanjanosiqa tamo nanjo jejamu koitetnjrej. ⁹ Sen aqa ñamyuwo di tulan kanjanosiq tamo nanjo jejamu koitetnjrej. Qotei na gulbe uge di qarinyej deqa nanji aqa ñam misilinjoqnsib aqa ñam soqtqa urateb. Osib nanji are buliyosai.

¹⁰ Onaqa lan angro namba 5 a gilsiq aqa tabir osiq aqa wagme juwan aqa awo jaramq di bilentej. Bilentonaqa tamo ungasari wagme juwan na taqatnjresoqnej qaji nanji

ambrukobainjrnaq soqneb. Sosib jaqatin tulan koba osib qala bisiriqtoqneb. ¹¹ Nanjo jaqatin qa ti yu uge uge nanjo jejamuq di bumbranyeleneb qaji deqa ti nanji tulan minjin oqetnrnaqa Qotei lan qureq di unu qaji a misilinyoqneb. Nanjo kumbra uge uge yoqneb qaji di nanji uratosai. Nanji are bulyosai dego.

¹² Onaqa lan angro namba 6 a gilsiq aqa tabir Yufretis ya kobaq di bilentej. Bilenton-aqa ya jenosiq mandor kokba nanji sen oqo sawaq dena bqajqa gam waqej. ¹³ Onaqa e mondor uge qalub unjrem. Mondor uge qalub di balum du du bul. Nanji amal aqa medabuq na ti wagme juwan aqa medabuq na ti gisan anjam maro qaji wagme juwan aqa medabuq na ti branteleneb. ¹⁴ Mondor uge qalub dena manwa gargekoba yoqnsibqa mandor kokba sawa sawa kalil taqatejunub qaji nanjoq giloqnsib minjreqnub, “Ninji na nunjo qaja tamo kalil koroinrsib minjribqa Qotei a tamo ungasari nanji peginjra batiamqa nanji qotelenqab.” Qotqajqa bati di Qotei singila ti unu qaji aqa bati koba.

¹⁵ Onaqa Yesus a marej, “Ninji quiy. E bajin tamo bul nunjoq boqujatqai. Deqa tamo bei a nam sosim aqa gara tigsim sqas di a areboleboleiyqas. A yosi laqasai. Tamo ungasari nanji aqa jemai unqasai.”

¹⁶ Ariya mondor uge qalub dena mandor kokba sawa sawa kalil taqatejunub qaji nanji joqsibqa Armagedon sawaq di koroinjreb. Nam Armagedon di Hibru anjam. Aqa damu, Megido mana.

¹⁷ Onaqa lan angro namba 7 a gilsiq aqa tabir jagwaq di bilentej. Bilentonaqa atra tal miligiq di tamo bei a anjam marnaqa e aqa kakro quem. Tamo di a Qotei aqa awo jaram jomq di tigelesoqnej. A tulan lelenosiqa marej, “Gulbe kalil koboounub.”

¹⁸ Onaqa minjal ti qatron ti kola anjam ti branteb. Mimin dego brantej. Mimin di tulan kobaquja. Mimin deqaji nami brantosai oqnej. Qotei na Adam gereiyej bati deqa mimin deqaji brantosai dena bosiq agi bini unum. ¹⁹ Mimin dena Babilon qure koba tulan niñaqyosiq potoqalubtej. Qure kalil dego padaleleneb. Babilon aqa kumbra tulan ugedamu. Aqa kumbra deqa Qotei a are qalsiq wain singila koba gambanq di qamsiq Babilon anaiyonaq uysiq nanariej. Wain dena Qotei aqa minjin koba sigitejunu.

²⁰ Onaqa nui kalil nanjo so sawa uratosib jaraiyeleneb. Mana kalil dego jaraiyosib kobob. ²¹ Bati deqa ais ongol kokba awa bul aiyelenej. Ais ongol di tulan kokba. Ais ongol segi segi nanjo gulbe 50 kilogram. Ais di lan goge na tamo nanjo jejamuq aisiqa nanji tulan ugeugeinjrej. Qotei na ais di qarinyej deqa tamo nanji Qotei misilinyoqneb.

17

Qotei na sambala unja kobaquja awai ugedamu yqas

¹ Onaqa lan angro 7 tabir 7 ojesoqneb deqaji bei na bosiq merbej, “Ni endeq au. Bamqa Qotei na sambala unja kobaquja a pegiyosim awai ugedamu yim ni osormit unqam. Sambala unja di ya kokbaq di awejunu. ² Mandor kokba kalil mandamq di unub qaji nanji a ombla na sambalaoqnsib laqneb. Tamo kalil mandamq di unub qaji nanji dego a ti sambalaoqnsib laqneb. Deqa nanji wain bul uyoqnsib nanarioqneb.”

³ Onaqa Qotei aqa Mondor na e singilatbonaqa lan angro dena e osiq wadau sawaq osi gilej. Osi gilnaqa e nam atsim unja bei sonaq unem. Unja di a wagme juwan bei lent aqa quraq di awesoqnej. Wagme juwan aqa jejamuq di nam gargekoba nenngrenyonab soqneb. Nam di Qotei misilinyo qaji nam. Wagme juwan di aqa gate 7 soqneb. Aqa qala 10 dego soqneb. ⁴ Unja di gara lent utru aiyela dena kabuosiq soqnej. Gol ti menin naimyo ti kolilei boledamu na ti walaosiq awesoqnej. Aqa banq di gamban gol na gereiyo qaji ojesoqnej. Aqa kumbra uge uge na ti aqa sambala kumbra jigat dena ti gamban miligiq di maqelenesoqnej. Aqa kumbra di Qotei aqa namgalaq di tulan ugedamu. ⁵ Unja aqa lanjaq di aqa nam nenngrenyonab soqnej. Nam di sasir anjam. Aqa nam bole agiende, “Babilon qure kobaquja. A sambala unja kalil nanjo ai. Mandam qa kumbra uge uge

kalil nanngo ai agi a segi.” Aqa ñam bole agide. ⁶ Uña dena Qotei aqa segi tamo ungasari nanngi ugeugeinjroqnsiqa ñumelenjeqnaq moreñoqneb. Tamo ungasari nanngi di Yesus qa nanngo areqalo singilatosib aqa ñam mare mare laqneb qaji. Uña dena nanngi ñumeqnaq nanngo len aieqnaqa a len di wain bul uyoqnsiq nanarioqnej. Yeqnaqa e di unsimqa tulan prugugetosim are koba qaloqnem.

⁷ Onaqa lan angro dena e merbej, “Ni kiyaaqa are koba qaleqnum? Uña de wo wagme juwan lent wo nanngo kumbra di sasir anjam. Wagme juwan di agi gate 7 ti qala 10 ti unu. A na uña di qolaiyejunu. Nanngo aiyel sasir anjam di aqa utru uliejunu. Di e na babbatqa ni que. ⁸ Wagme juwan ni unonum qaji di a nami soqnej. A bini sosai. Bunuqna a olo sub guma kobaq dena brantosim torei padalqas. Amqa tamo ungasari kalil mandamq di unub qaji nanngi na wagme juwan di unsibqa tulan prugugetqab. Wagme juwan di a nami soqnej. A bini sosai. A olo bunuqna brantqas. Tamo ungasari nanngi di Qotei a nami mandam atosaisosiqa nanngi ñambile gaigai sqajqa saidosiq ñambile qa buk miligiq di nanngo ñam nenngrenyqa uratej.

⁹ “Tamo a areqalo bole ti sqas di a anjam endi geregere poiye. Wagme juwan aqa gate 7 nanngi dena mana 7 sigitnjrejunub. Uña di a mana 7 goge quraq di awejunu. ¹⁰ Gate 7 nanngi dena mandor kokba 7 sigitnjrejunub. Mandor 5 nanngi nami padaleb. Qujai unu. Qujai a mandor brantosaiunu. A mandor brantqajqa tariñeqnu. A bunuqna mandor brantosim sokiñalayosim padalqas. ¹¹ Wagme juwan a dego mandor koba bei. A mandor kokba 7 nanngo ambleq di unu. A mandor koba namba 8. A dego torei padalqas. A nami soqnej bini sosai.

¹² “Ariya qala 10 ni unjronum qaji di nanngo utru e na ubtit ni quqwam. Nanngi na mandor kokba 10 sigitnjrejunub. Nanngi dego mandor brantosaiunub. Nanngi bunuqna wagme juwan aqa ñam osib a ombla mandor kokba sqab. Sokiñalayosib olo padalqab. ¹³ Nanngi mandor kokba sosibqa areqalo qujaitosib nanngo segi singila ti ñam ti kalil wagme juwan di yqab. ¹⁴ Osib Kaja Du qa ñirinosisib qoto itqab. Amqa Kaja Du a qoto singilaosimqa nanngi bunjrqas. Kaja Du a tamo kokba kalil nanngo Tamo Koba. A mandor kokba kalil nanngo Mandor Koba. Tamo ungasari a ombla unub qaji nanngi a ti qoto singilaqab. Nanngi di Kaja Du na metnjrsiq aqa segi tamo ungasari sqajqa giltnjrej qaji. Deqa nanngi aqa anjam bole dauryeqnub.”

¹⁵ Onaqa lan angro dena olo merbej, “Ya kokba sambala uña a di awesonaq ni unonum qaji di aqa utru e na ubtit ni quqwam. Ya kokba dena tamo ungasari tulan gargekoba nanngi sigitnjrejunub. Nanngi di len segi segi, jejamu segi segi, anjam maro segi segi nanngi. ¹⁶ Qala 10 ni unjronum qaji nanngi ti wagme juwan a ti nanngi na sambala uña di jeutosib a tulan ugeugeiyosib gara bumbranyetosib aqa damu uyekritosib tanu ñamyuwo na koitqab. ¹⁷ Qotei a segi na mandor kokba 10 nanngo are tigeltetnjrej deqa nanngi aqa areqalo dauryosib uña di deqsib ugeugeiyqab. Deqa bati brantimqa nanngi areqalo qujaitosib nanngo segi singila ti ñam ti kalil wagme juwan di yibqa Qotei aqa anjam kalil nami marej qaji di aqa damu brantqas. ¹⁸ Uña ni unonum qaji di aqa utru e na ubtit ni quqwam. Uña di a qure kobaquja. A mandor kokba kalil mandamq di unub qaji nanngo mandor koba sosiqa nanngi taqatnjreqnu.”

18

Babilon qure kobaquja a tulan padalougetej

¹ Onaqa lan angro bei a lan qure uratosiq mandamq aieqnaq e unem. Lan angro di tulan singila koba. Aqa qasan na walaej dena mandam kalil suwanekritej. ² A tulan lelenosiqa endegsi marej, “Babilon qure kobaquja a padalougetqo! Od, a padalougetqo! Babilon qure di mondor uge uge kalil nanngo so sawa. Mondor uge nanngi ti qebari jigat nanngi ti qebari uge kalil dego qure dia unub. ³ Tamo ungasari sawa sawa kalilq di unub qaji nanngi Babilon ombla na sambalaoqnsib laqneb. Deqa nanngi wain singila koba bul

uyoqnsib nanarioqneb. Mandor kokba mandamq di unub qaji nanği dego Babilon ombra na sambalaoqnsib laqneb. Silali qa wauo tamo nanği Babilon aqa kumbra uge uge dena silali koba oqneb. Babilon a kumbra tulanğ ugedamu yoqnej. Aqa kumbra deqa a jemaiyosaiognej.”

⁴ Onaqa lanğ goge dia tamo bei a lelenonaqa e aqa kakro quem. A endegsi marej, “O ijo tamo unğasari, ninği Babilon qure di uratosib ijoq boiy. Une kalil a yeqnu qaji di ninği yo uge. Aqa une deqa a gulbe tulanğ ugedamu oqas. Ninği a beteryosib gulbe di o uge. ⁵ Babilon aqa une kalil di tumbolosiq oqsıq lanğ qure ojgoqa e unonum. Aqa kumbra uge deqa Qotei a are walyosaieqnu. ⁶ Ninği aqa kumbra uge kalil deqa a kambatiy. A kumbra uge yoqnsıqa olo di bunyoqnsıqa kumbra tulanğ ugedamu yeqnu. Ninği aqa kumbra uge deqa keretosib a kambatiy. A wain sinğila koba gambanğ di qamsıq bulyeqnu. Deqa ninği olo wain tulanğ sinğila koba bulyosib a kamba anaiyiy. ⁷ A na aqa segi ñam soqtoqnsıqa sambalaoqnsıqa kumbra uge uge yeqnu. Ninği aqa kumbra deqa keretosib a jaqatinğ koba yibqa a akamugetqas. A segi qa mareqnu, ‘E mandor koba unum. E ijo segi awo jaram kobaqujaq di awejunum. E unğa qobul sai. Gulbe bei ijoq bqa keresai. Deqa e akamqasai.’ ⁸ A degsi mareqnu deqa bati qujai qa gulbe tulanğ uge uge aqaq aiyelenosim a makobaiyim akamugetqas. Osim a mamyimqa aqa jejamu ñamyuwo na yugwas. Qotei Koba sinğila ti unu qaji a degsim Babilon aqa kumbra uge qa pegiyosim tulanğ padaltougetqas.

⁹ “Mandor kokba mandamq di unub qaji nanği Babilon ombra na sambalaoqnsib kumbra tulanğ ugedamu yoqneb. Deqa Babilon a ñamyuwo na yuim qurem oqoqnmqa mandor kokba nanği qurem di unsibqa akamaniyosib tulanğ are gulbeinjrğas. ¹⁰ Nanği Babilon aqa jaqatinğ koba di unsibqa tulanğ ulaugetqab. Osib isağ di tigelesosib maroqnağab, ‘O Babilon, ni qure kobaquja! Ni nami qure sinğila koba soqnem! Ariya bini ni tulanğ padalougetonum! Bati qujai qa ino kumbra uge aqa awai agi ni itonum!’

¹¹ “Silali qa wauo tamo sawa sawa kalilq di unub qaji nanği Babilon aqa jaqatinğ di unsibqa akamaniyosibqa are tulanğ gulbeinjoqnağas. Di kiyaga? Tamo qudei nanği olo nanğo inği inği awaiyoqnağasai. ¹² Nanğo inği inği agi gol, silva, meniñ boledamu, kolilei tulanğ boledamu, gara qat naimyo, gara lent utru segi segi, gara yaunğ pirqaqo. Nanğo ñoro qudei agi ñamtanğ quleqt bole bole, inği inği elefan aqa qalagei na gereiyo qaji, inği inği ñamtanğ boledamu na gereiyo qaji, inği inği bras na gereiyo qaji, inği inği ain na gereiyo qaji, inği inği meniñ naimyo na gereiyo qaji. ¹³ Nanğo inği inği qudei agi meiwo, lei uyo qaji, sum koitib quleq oqwajqa, namur quleqt, gorenğ quleqt, wain, gorenğ goiyo qaji, bem sum. Nanğo ñoro qudei agi makau, kaja, hos ronğom ti, kanğal tamo nanğo jejamu ti nanğo qununğ ti. Inği inği kalil deqaji tamo qudei nanği olo bunu awaiyoqnağasai. ¹⁴ Deqa silali qa wauo tamo nanği na Babilon endegsib minjoqnağab, ‘Inği inği kalil ni tulanğ arearetmoqnej qaji agi ni uratmosib koboönub. Ñoro bole bole kalil ni silali kobaquja na awaiyem qaji de ti ino wala bole bole ti agi koboönub. Deqa inği inği kalil deqaji ni olo bunu unğasai bole sai.’

¹⁵ “Silali qa wauo tamo nanği na inği inği deqaji gargekoba qarınyeqnağabqa Babilon na awaiyoqnsıqa silali tulanğ koba enjroqnej. A kumbra di yoqnej deqa bunuqna a jaqatinğkobaiyqas. Yimqa silali qa wauo tamo nanği di unsibqa ulaugetosib isağ di tigelesosibqa akamaniyosib are tulanğ gulbeinjoqnağas. ¹⁶ Osib endegsib Babilon minjoqnağab, ‘O qure koba Babilon, ni tulanğ padalougetonum! Nami ni gara qat tulanğ naimyo na kabuoqnsimqa gara lent utru segi segi jugoqnsimqa ino jejamu gol na ti meniñ boledamu na ti kolilei boledamu na ti walatoqnsim soqnem. ¹⁷ Deqa bati qujai qa ino silali ti ino wala ti kalil agi saiekritonub.’ Silali qa wauo tamo nanği degsib Babilon minjoqnağab.

“Qobunğ ojo tamo nanği ti tamo qobunğ na laqnub qaji nanği ti tamo qobunğ di waueqnub qaji nanği ti tamo yuwalq dena silali eqnub qaji nanği ti kalil Babilon qure

koqyosibqa isaq di tigelesqab. ¹⁸ Tigelesosib n̄amyuwo na a yuim qurem oqoqnm̄qa di unsibqa tulañ leleñoqnsib maroqñqab, ‘Qure endi tulañ kobaquja. Qure bei qure ende ti keresai.’ ¹⁹ Nan̄gi degsib maroqnsibqa wi sum oqnsib nan̄go gateq di atoqnsibqa akamaniyoqnsibqa are tulañ gulbeinjroqñqas. Osib tulañ leleñoqnsib endegsib Babilon minjoqñqab, ‘O qure koba Babilon, ni padalougetonum! Qobun̄ taqato tamo yuwalq di laqñub qaji nan̄gi inoq dena silali tulañ koba oqneb. Deqa nan̄gi ino jaqatiñ di unsibqa are tulañ gulbeinjroqñqas. O aiyoy! Bati qujai qa ni torei padalougetonum!’

²⁰ “O lañ qure ti Qotei aqa segi tamo un̄gasari nin̄gi ti tamo kalil Yesus na aqa anjam mare mare laqajqa qarinqej qaji nin̄gi ti Qotei aqa medabu o tamo nin̄gi ti Babilon qure padalougetqo di unsib areboleboleingeme. Babilon aqa kumbra uge kalil Qotei na unekritosiq̄a deqa keretosiq̄a awai uge yqo. Babilon na nin̄gi ugeugeinḡoqnej deqa Qotei na kamba a ugeugeiyqo.”

²¹ Ariya anjam di koboonaqa lañ an̄gro singila koba bei a bosiq̄a bem sum kuroyo qaji men̄iñ kobaquja osiq̄ soqtosiq̄a yuwalq di waiyej. Osiq̄a marej, “Qotei na degsim Babilon qure koba singila na waiyim tamo qudei na olo bunu a un̄qasai. ²² O Babilon qure, bunuqna tamo nan̄gi inoq di gombiñ ti yumba ti gul ti nan̄go anjam ato olo quoqñqasai. In̄gi in̄gi gereiyo tamo nan̄gi dego olo bunu inoq di sq̄asai. Bem sum kuroyibqa inoq di olo anjam atim quqwasai. ²³ Wan̄al inoq di olo puloñqasai. Inoq di tamo un̄a wo olo ban̄ ojq̄asai. Deqa nan̄go aiyel anjam inoq di bunu quqwasai. Nami ino silali qa wauo tamo nan̄gi tamo kokba soqneb. Ariya bini nan̄gi koboönub. O Babilon, ni ino gumanin̄ kumbra na tamo un̄gasari sawa sawa kalilq̄ di unub qaji nan̄gi gisa gisan̄jroqñem.

²⁴ “Babilon qure a na Qotei aqa medabu o qaji tamo nan̄gi ti Qotei aqa segi tamo un̄gasari nan̄gi ti ñumeqnaq moreñoqneb. Aqa une di aqa jejamuq̄ di sonaqa Qotei a un̄qo. Tamo un̄gasari kalil jeu tamo nan̄gi na ñumoqneb qaji nan̄go leñ aiyeqnaq̄ Qotei a unsiqa une di Babilon aqa jejamuq̄ di atqo.”

19

Tamo un̄gasari nan̄gi Qotei aqa ñam soqtoqneb

¹ Onaqa lañ goge dia tamo un̄gasari tulañ gargekoba nan̄gi murqumȳeqnabqa e nan̄go kakro quem. Nan̄gi murqumyoqnsib endegsib maroqneb, “Iga gago Qotei aqa ñam soqtoqñqom! A ñam koba ti singila koba ti unu. Iga padalqa laqñamqa a na iga elenej. ² A kumbra bole tintiñ na tamo un̄gasari nan̄gi peginjreqnu. Agi a na sambala un̄a kobaquja pegiyqo. Un̄a dena aqa sambala kumbra na tamo un̄gasari kalil mandamq̄ di so qaji nan̄gi ugeugeinjroqnej. Osiq̄a Qotei aqa wau tamo nan̄gi dego ñumeqnaq̄ moreñoqneb. Aqa une deqa Qotei na a awai uge yqo.”

³ Ariya nan̄gi olo leleñoqnsib endegsib maroqneb, “Iga Qotei aqa ñam soqtoqñqom! N̄amyuwo na Babilon qure yuim aqa qurem bati gaigai oqoqñqas!” Nan̄gi degsib maroqneb. ⁴ Onaqa tamo gate 24 nan̄gi ti wagne qolqe n̄ambile so qaji nan̄gi ti singa pulutosibqa Qotei awo jaramq̄ di awejunu qaji a qa louoqnsib maroqneb, “Bole. Iga Qotei aqa ñam soqtoqñqom!” ⁵ Onaqa awo jaram jojomq̄ di tamo bei a tigelosiq̄a anjam bei marnaqa e aqa kakro quem. A leleñosiq̄ endegsi marej, “Qotei aqa wau tamo nin̄gi ti tamo un̄gasari Qotei qa ulaeqñub qaji nin̄gi ti tamo lañaj ti tamo ñam ti kalil nin̄gi Qotei aqa ñam soqtoqñiy!”

Kaja Du aqa un̄a ban̄ ojqa batiqo

⁶ Onaqa lañ goge dia tamo un̄gasari tulañ gargekoba nan̄gi murqumyoqnsib anjam mareqñabqa e nan̄go kakro quem. Nan̄go kakro di ya kobaquja meli dosiq̄ anjam atobulej. Nan̄go kakro di kola aisiq̄ anjam atobulej. Nan̄gi tulañ leleñoqnsibqa endegsib maroqneb, “Iga gago Tamo Koba Qotei aqa ñam soqtoqñqom! Singila kalil aqaq̄ di

unu. Deqa bini a Mandor Koba sosiq ingi ingi kalil taqateqnu! ⁷ Bini iga Qotei qa tulan areboleboleigoqnmqa aqa ñam soqtoqnmqom. Di kiyaaqa? Kaja Du na aqa uña ban ojqa bati brantqoqa aqa uña a walaosiqqa aqa jejamu gereiyqo. ⁸ Qotei na a gara qat tulan naimyo jigetqo. Gara di tulan milalosiq suwanjejunu.” Gara qat naimyo dena kumbra bole tintin kalil sigitejunu. Kumbra bole di Qotei aqa segi tamo ungasari nanqi dauryeqnub.

⁹ Onaqa lan angro dena olo merbej, “Ni anjam endegsim nengrenye, ‘Kaja Du aqa uña ban ojqa batiqo deqa aqa Abu Qotei na ingi koba goiqo. Goisiq aqa segi tamo ungasari nanqi metnjrqoqa ingi uyqa bonub. Bonub qaji nanqi tulan areboleboleinjqas.’” Osiqa merbej, “Anjam endi Qotei aqa anjam bole.” ¹⁰ Lan angro na e degsi merbonaqa e aqa areq di singa pulutosim a binjiyqa laqnamqa a na olo merbej, “Ni e binjibaim! E ni bul. E ni ti tamo kalil Yesus aqa anjam qa nanqo areqalo singilateqnub qaji nanqi ti koba na wau qujai. Iga kalil was. Deqa ni Qotei segi binjiyoqnime. Iga qalie, Yesus a Qotei aqa medabu o qaji tamo nanqo are tigeltetnjreqnaqa nanqi aqa anjam palonteqnub.”

Jon a tamo hos quraq di awesonaq unej

¹¹ Onaqa e olo ñam atsimqa lan waqonaqa hos qat bei brantonaq unem. Tamo hos quraq di awesoqnej qaji aqa ñam agiende, “Qotei aqa wau geregere taqateqnu qaji tamo.” Aqa ñam bei, “Kumbra bole yeqnu qaji tamo.” A kumbra bole tintin na tamo ungasari nanqi peginjroqnsiqqa nanqi qoto itnjreqnu. ¹² Aqa ñamdamu ñam pulon bul puloneqnu. Aqa gateq di gate tatal gargekoba atejunu. Gate tatal di mandor kokba nanqi na ateqnub deqaji bul. Aqa jejamuq di ñam bei nengrenyeb unu. Ñam di a segi qalie. Tamo bei a ñam di qaliesai. ¹³ A gara olekoba osiqa lenq di tuqtosiq dena kabuejunu. Aqa ñam endegsib mareqnub, “Qotei aqa Anjam.” ¹⁴ Qaja tamo tulan gargekoba lan qureq dena hos segi segi osibqa hos quraq di awoelenosib tamo di dauryosib gileqnab e unjrem. Hos nanqi di qat kalil. Qaja tamo nanqi di gara qat tulan naimyo milalo jigejunub. ¹⁵ Tamo di aqa medabuq na serie olekoba tulan qala uge branteqnu. A serie di osimqa tamo ungasari sawa sawa kalilq di unub qaji nanqi ñumelenqas. A bu toqon ain na gereiyo qaji di dego ojsimqa dena tamo ungasari sawa sawa kalilq di unub qaji nanqi singila na taqatnjroqnas. Osimqa wain gei parato qaji kulumq di aqa singa waiyosim wain gei paraparainjqas. Kulum dena Qotei singila koba ti unu qaji aqa minjin sigitejunu. ¹⁶ Tamo di aqa gara olekobaqsi aqa qaloqsi ñam endegsib nengrenyeb unu, “Mandor kokba kalil nanqo Mandor Koba. Tamo kokba kalil nanqo Tamo Koba.”

¹⁷ Onaqa lan angro bei senq di tigelesonaq e unem. A tulan lelenosiqqa qebari kalil lan sorgomq di pururueqnub qaji nanqi endegsi minjrej, “Ninji bosib koroabqa Qotei na ingi koba atsim metnjim ninji uyiy. ¹⁸ Mandor kokba ti qaja tamo nanqo gate kokba ti tamo singila ti hos nanqi ti tamo hos quraq di awejunub qaji nanqi ti nanqo qusa ninji bosib uyiy. Kangal tamo ti tamo nanqo segi wau ojo qaji nanqi ti tamo lanaj ti tamo ñam ti kalil nanqo qusa ninji bosib uyiy.”

¹⁹ Onaqa e olo ñam atsimqa mandam qaji mandor kokba kalil nanqi ti nanqo qaja tamo nanqi ti wagne juwan a ti bosib koroesonab unjrem. Nanqi na tamo hos quraq di awesoqnej qaji aqa qaja tamo nanqi ti qoto itnjrqqa marsib koroesoqneb. ²⁰ Ariya tamo dena wagne juwan wo gisan anjam maro qaji wagne juwan wo nanqi aiyel ojej. A na nanqi aiyel ñambile sonab ojsiqqa wainjrnaq ñamyuwoq aiyeb. Ñamyuwoq di menin kalil yusiq ñangaeqnu. Wagne juwan aqa ulatamuq di gisan anjam maro qaji wagne na manwa tulan kokba yoqnej. Aqa kumbra dena a na tamo ungasari nanqi gisa gisanjroqnej. Tamo ungasari nanqi di wagne juwan aqa toqor osib aqa sulum binjiyoqneb. ²¹ Onaqa tamo hos quraq di awesoqnej qaji a na wagne juwan aqa qaja tamo kalil nanqi ñumeqnaq morenoqneb. Serie olekoba aqa medabuq na brantej qaji dena nanqi ñumoqnej. Onaqa qebari kalil nanqi bosib qaja tamo nanqo qusa uynab mene diqnjrej.

20

Satan a wausau 1,000 sub guma kobaq di sqas

¹ Onaqa lan angro bei lan goge na mandamq aieqnaq e unem. Qotei na a singila yonaqa a sub guma koba taqatqajqa marsiq sil raunqa osiq mandamq aiyej. ² Aisiq amal kobaquja ojsiq sil dena tontej. Amal di wausau 1,000 tontim sqas. A nami soqnej qaji. Aqa ñam Satan. Aqa ñam bei, “Tamo Unqasari Kalil Nanjo Ñam Ugetetnbro Qaji.” ³ Lan angro dena Satan ojsiq tontosiqqa sub guma kobaq di waiyej. Waiyosiqqa sub me kabutosiqqa qandimtej. A dia wausau 1,000 sqas. Deqa a na sawa bei bei qaji nanqi olo gisa gisanjnrcasai. A subq di tariñosim soqnimqa wausau 1,000 di koboamqa a olo uratib oqedosim sokiñalayqas.

⁴ Onaqa e awo jaram kokba qudei unjrem. Awo jaram kokbaq di tamo qudei nanqi awoelenesoqneb. Tamo nanqi di Qotei na wau enjrnaqa nanqi awo jaram kokbaq di awoosib tamo unqasari nanqi peginjroqneb. Onaqa e tamo unqasari tulan gargekoba nami moreñeb qaji nanjo qunun unjrem. Tamo unqasari nanqi di nami Yesus aqa ñam maroqnsibqa Qotei aqa anjam singila na ojesoqneb deqa jeu tamo nanqi na nanjo kakro ginçenjnrcab nanqi moreñeb. Tamo unqasari nanqi di wagme juwan aqa sulum wo binjnrosaiosqneb. Nanjo lanjaqsi banqsi wagme juwan aqa toqor osai. Deqa nanqi olo ñambile osib wausau 1,000 Kristus ombla mandor kokba sqab. ⁵ Di subq na tigelo namo qaji. Tamo unqasari Yesus qa nanjo areqalo singilatosai qaji nanqi bati deqa ñambile oqasai. Nanqi mati tariñosib soqniqqa wausau 1,000 di koboamqa nanqi subq na tigelqab. ⁶ Tamo unqasari namoosib subq na tigelqab qaji nanqi di Qotei aqa segi tamo unqasari bole. Deqa nanqi tulan arebolebolejnrcas. Nanqi moiyo bunu qaji turqasai. Moiyo dena nanqi taqatjnrcqa keresai dego. Nanqi Qotei aqa Kristus wo nanjo atra tamo sosib wausau 1,000 Kristus ombla mandor kokba sqab.

Satan a bati gaigai ñamyuwo kobaq di jaqatin oqnsim sqas

⁷ Wausau 1,000 di koboamqa sub guma koba aqa me olo waqtibqa Satan a subq dena oqedqas. ⁸ Oqedosim sawa sawa kalilq giloqnsimqa tamo unqasari nanqi gisa gisanjnroqncas. Tamo unqasari nanqi di Gok sawa ti Magok sawa ti dena beñqab. Satan na nanqi koroinjrimqa qoto qa gilqab. Nanjo qaja tamo nanqi tulan gargekoba. Nanqi ulul bul sisiyqa keresai. ⁹ Nanqi sawa sawa kalilq dena bosib Qotei aqa qure koba a na tulan qalaqalaiyeqnu qaji di agutesqab. Osib Qotei aqa segi tamo unqasari nanjo so sawa dego agutesqab. Yim bati deqa lan goge na ñamyuwo aisim qaja tamo nanqi di koitjnrcas. ¹⁰ Satan a nanqi gisa gisanjnroqnej aqa une deqa Qotei na a waiyim ñamyuwoq aiqas. Ñamyuwoq di meniñ kalil yusiq ñangaeqnu. Wagme juwan wo gisan anjam maro qaji wagme juwan wo nanqi aiyeñ nami ñamyuwoq di breinjreb unub. Deqa Satan a dego Qotei na waiyim ñamyuwoq aisim nanqi aiyeñ koba na bati gaigai qolo ti qanam ti ñamyuwoq di jaqatin oqnsib sqab.

Qotei a awo jaram kobaqujaq di awesoqnej

¹¹ Onaqa e awo jaram kobaquja bei tulan qat unem. Tamo awo jaramq di awesoqnej qaji aqa ulatamuq dena mandam ti lan ti jaraiyosib loumab. ¹² E ñam atsimqa tamo unqasari nami moreñeb qaji nanqi awo jaram namoq di tigelesonab unjrem. Tamo ñam ti tamo lanaj ti kalil e unjrem. Unjreñnam lan angro qudei nanqi na buk qudei osi bosib waqtelenab. Buk miligiq di kumbra kalil tamo unqasari nanqi nami yoqneb qaji di Qotei na nençenyonaq soqnej. Buk bei dego lan angro nanqi osi bosib waqteñ. Buk di ñambile gaigai sqajqa buk. Tamo awo jaramq di awesoqnej qaji a buk miligiq di anjam sisiyosiq anjam dena tamo unqasari moreño qaji nanqi peginjrej. ¹³ Tamo unqasari kalil nami yuwalq di moreñeb qaji nanqi yuwal na uratjnrcaq tigeleb. Moiyo Qure na dego tamo unqasari nami moreñeb qaji nanqi uratjnrcaq tigeleb. Tamo awo jaramq di awesoqnej qaji a na tamo unqasari nanjo segi segi kumbra kalil dena nanqi peginjrej. ¹⁴ Osiqa Moiyo

Qure osiq n̄amyuwo kobaq di waiyej. N̄amyuwo koba di moiyo bunu qaji. ¹⁵ Tamo un̄gasari kalil nan̄go ñam n̄ambile qa buk miligiq di sosai qaji nan̄gi di Qotei na breinjrn̄aq n̄amyuwo kobaq aiyelen̄eb.

21

Lañ bunuj ti mandam bunuj ti brantqab

¹ Onaqa e lañ bunuj ti mandam bunuj ti un̄jrem. Lañ namij ti mandam namij ti koboeb. Yuwal dego koboej. ² Onaqa e Qotei aqa qure koba Jerusalem bunuj di dego unem. Qure di Qotei aqaq di sosiqa lañ goge dena mandamq aiyeqnaq e unem. Qure di aqa wala tulañ boledamu. Un̄a a tamo bañ ojqa osim walaqas dego kere. ³ Onaqa awo jaram namoq di tamo bei a tigeloq anjam marnaqa e aqa kakro quem. A tulañ leleñosiqa marej, “N̄ingi quiy. Bini Qotei aqa tal aisiq tamo un̄gasari nan̄goq di unu. Deqa Qotei a nan̄go ambleq di sqas. Nan̄gi aqa segi tamo un̄gasari sqab. Od, Qotei a nan̄gi koba na sqab. A nan̄go Qotei sqas. ⁴ A nan̄go n̄am ya kalil nuntetn̄jqas. Deqa nan̄gi olo akamqasai. Nan̄gi olo moreñqasai. Nan̄gi olo are gulbeinjrn̄qasai. Nan̄gi olo jaqatin̄ oqasai. Kumbra namij kalil di koboqas.”

⁵ Onaqa tamo awo jaramq di awesoqnej qaji a marej, “N̄ingi quiy. E in̄gi in̄gi kalil bunuj atonum.” Osiqa merbej, “Ni ijo anjam kalil endi nen̄gren̄ye. Anjam endi bole. Tamo nan̄gi qusib marqab, ‘Bole.’” ⁶ Osiqa olo merbej, “Bati kereqo. E segi qujai namoq di unum. E segi qujai bunuq di sqai. E in̄gi in̄gi kalil qa utru. Wau kalil e yeqnum qaji di e olo koboteqnum. Tamo a ya qaryimqa e na n̄ambile qa ya jumbumq dena tigsy anaiyit uyqas. Ya di awai saiqoji. E na laña anaiyqai. ⁷ Tamo a Satan ombla qotsim sin̄gilaqas di e na in̄gi in̄gi kalil di laña yqai. E aqa Qotei soqnit a ijo an̄gro sqas.

⁸ “Ariya tamo ulakobaqnaq qaji nan̄gi ti tamo Yesus qa nan̄go areqalo sin̄gilatosaieqnaq qaji nan̄gi ti n̄amyuwo kobaq aiqab. Tamo kumbra uge uge yo qaji, leñ ojo qaji, sambala kumbra yo qaji, guman̄iño qaji, quñam qalo qaji, gisañ qotei biñinjro qaji, gisañ anjam maro qaji nan̄gi di n̄amyuwo kobaq aiyelen̄qab. N̄amyuwoq di meniñ yusiq ñan̄gaeqnu. N̄amyuwo di moiyo bunu qaji.”

Jon a Jerusalem bunuj unej

⁹ Onaqa lañ an̄gro 7 tabir 7 ojesoqneb nan̄gi deqaji bei bosiq a ijo areq di tigelej. Tabir 7 miligiq di nami gulbe uge uge 7 jigsib bilentonab mandamq aisiq tamo un̄gasari nan̄gi tulañ ugeugeinjrsiq Qotei aqa min̄jñ kobotej. Lañ an̄gro dena merbej, “Ni endeq au. Bamqa Kaja Du aqa un̄a bunuj walaqo qaji di osormit un̄qam.” ¹⁰ Onaqa Qotei aqa Mondor na e sin̄gilatbonaqa lañ an̄gro dena e osiq mana tulañ goge kobaq oqej. Oqsiq dia Qotei aqa qure koba Jerusalem bunuj osorbej. Qure di Qotei aqaq di sosiqa lañ goge dena mandamq aiyeqnaq e unem. ¹¹ Qure di Qotei aqa rian̄ na tulañ suwantej. Qotei aqa rian̄ di tulañ bolequja. A meniñ boledamu bul. A tulañ suwan̄osiq meniñ jaspas bulej. Osiqa tulañ jeqilosiq qunun̄ bulej. ¹² Qure di nan̄gi na dadanyeb. Dadan̄ di tulañ goge koba. Dadan̄ di aqa siran̄me 12 soqneb. Siran̄me jojomq di lañ an̄gro 12 nan̄gi tigelesoqneb. Siran̄meq di Israel tamo un̄gasari nan̄go moma utru 12 nan̄go ñam nen̄gren̄yonab soqneb. ¹³ Dadan̄ guta qa di siran̄me qalub soqneb. Dadan̄ taun̄ qa di siran̄me qalub soqneb. Dadan̄ beben̄ qa di siran̄me qalub soqneb. Dadan̄ guma qa di siran̄me qalub soqneb. ¹⁴ Meniñ kokba 12 na dadan̄ aqa utru sin̄gilateb. Meniñ quraq di tamo 12 Kaja Du na qariñjn̄rnaq aqa anjam mare mare laqneb qaji nan̄go ñam atnab soqneb.

¹⁵ Lañ an̄gro e anjam merbej qaji a toqon̄ bei gol na gereiyo qaji di ojesoqnej. Ojsiq qure ti qure aqa dadan̄ ti dadan̄ aqa siran̄me ti nan̄go ole keretej. ¹⁶ Qure aqa par ti ole ti kerekere. Lañ an̄gro dena toqon̄ di osiq qure keretej di aqa par ti ole ti goge ti 2,200 kilomita. Qure aqa par ti ole ti goge ti kerekere. ¹⁷ Lañ an̄gro na qure aqa dadan̄ keretej

di aqa goge 144 meta. Toqon lan angro na ojesoqnej qaji di mandam qaji toqon. Kereto dena a na dadan keretej.

¹⁸ Qure aqa dadan di Qotei na meniñ jaspna gereiyej. Qure di gol na gereiyej. Qure di tulan rianosiñ qunun bulej. ¹⁹ Meniñ boledamu segi segi na dadan aqa utru walatej. Meniñ boledamu namba 1 aqa ñam jaspna. Meniñ namba 2 aqa ñam sapaia. A qenjent. Meniñ namba 3 aqa ñam aget. Meniñ namba 4 aqa ñam emeral. A ñam banğa gesgi bul. ²⁰ Meniñ namba 5 aqa ñam sadonikis. A lentosiñ qatej dego. Meniñ namba 6 aqa ñam konilian. A lent. Meniñ namba 7 aqa ñam krisolait. A merient. Meniñ namba 8 aqa ñam beril. A ñam banğa gesgi bul. Meniñ namba 9 aqa ñam topas. A merient. Meniñ namba 10 aqa ñam krisopres. Meniñ namba 11 aqa ñam haiasin. Meniñ namba 12 aqa ñam ametis. A lent. ²¹ Dadan aqa siran 12 di meniñ qat kokba 12. Meniñ kokba di kolilei tanu bul. Siran segi segi di meniñ qat qujai. Qure aqa gam kalil gol na gereiyeb. Gam di tulan jeqilosiq qunun bulej.

²² Qure dia e atra tal bei unosai. Tamo Koba Qotei singila ti unu qaji aqa Kaja Du wo nanği segi aiyel qure di aqa atra tal. ²³ Qure di sen ti bai ti na suwantosai. Qotei aqa segi rian na qure di suwanteqnu. Kaja Du a segi qure di aqa pulon. ²⁴ Tamo unğasari sawa sawa kalilq di unub qaji nanği qure di aqa rian na walweloqnqab. Mandor kokba sawa sawa kalil taqatejunub qaji nanği na nanço ñoro bole bole oqnsib qure miligiq osi boqnqab. ²⁵ Dadan aqa siran me kalil waqesqab. Olo kabuesqasai. Bati gaigai waqesqab. Qure dia qolooqnqasai. Gaigai suwanço sqas. ²⁶ Tamo unğasari sawa sawa kalilq di unub qaji nanği na nanço wala ti nanço ñoro bole bole ti oqnsib qure koba di miligiq osi boqnqab. ²⁷ Ariya tamo kumbra uge uge yeqnub qaji nanği ti tamo gisan anjam mareqnub qaji nanği ti inği inği jiga ti kalil qure di miligiq gilqa keresai. Tamo unğasari nanço ñam ñambile qa buk miligiq di Qotei na nenğrenyej qaji nanği segi qure di miligiq gilqa kere. Ñambile qa buk di agi Kaja Du aqa segi buk.

22

Jon a ñambile qa ya ti ñam ti unej

¹ Onaqa lan angro dena e ya bei osorbej. Ya di ñambile qa ya. Ya di tulan rianosiñ qunun bulej. Ya di Qotei aqa Kaja Du wo nanço awo jaramq dena bosiq qure aqa gam koba dauryosiñ sumoqnej. ² Ya qalaq di ñambile qa ñam bei tigelesoqnej. Ñam di bai segi segi gei utru yoqnqas. Bai bei gei utru bei yqas. Bai bei gei utru bei yqas. Degsim gilsim gei utru 12 yqas. Aqa banğa na tamo unğasari sawa sawa kalilq di unub qaji nanço ma kobotetnjroqnqas. ³ Inği kalil Qotei a uge qa mareqnu qaji nanği qure dia sqasai.

Qure dia Qotei aqa Kaja Du wo nanço awo jaram sqas. Qotei aqa wau tamo nanği a qa louoqnqab. ⁴ Osib aqa ulatamu unoqnqab. A na aqa segi ñam nanço lanjaq di nenğrenyim sqas. ⁵ Qure dia ambruqasai. Deqa wañal qatrentqasai. Sen suwanqasai. Tamo Koba Qotei a segi na tamo unğasari nanği suwantnjroqnm nanği bati gaigai mandor kokba sqab.

Yesus a boqujatqas

⁶ Onaqa lan angro dena olo merbej, “Anjam endi bole kalil. Tamo nanği qusib marqab, ‘Bole.’ Tamo Koba Qotei na aqa lan angro qarinyqoqa bosiq aqa wau tamo nanği kumbra urur brantqas qaji di osornjrqo. Qotei na aqa medabu o qaji tamo nanço are tigeltetnjreqnaqa nanği aqa anjam palonteqnub. ⁷ Niñgi quiy. Yesus a março, ‘E nunçoq boqujatqai.’”

Tamo unğasari nanği Qotei aqa anjam e buk endia nenğrenyonum qaji di dauryqab di nanği tulan areboleboleinjrqas.

⁸ E Jon. E anjam kalil endi quem. Kumbra kalil e ubtosim buk endia nenğrenyonum qaji di e unem. Unsimqa lan angro kumbra di osorbej qaji aqa areq di sinğa pulutosim

a binijqqa laqnamqa a na merbej, ⁹ “Ni e binibaim! E ni bul. E ni ti ino was agi Qotei aqa medabu o qaji tamo nanqi ti koba na wau qujai. Tamo ungasari buk endia anjam dauryeqnub qaji nanqi dego iga koba na wau qujai. Deqa ni Qotei segi binijyoqnime.” ¹⁰ Osiqa merbej, “Qotei aqa anjam ni buk endia nengrenyonum qaji di tentaim. Kumbra kalil ni ubtosim buk endia nengrenyonum qaji di brantqa bati jojomqo. ¹¹ Deqa unqum. Tamo ungasari kumbra uge uge yeqnub qaji nanqi olo kumbra uge uge yoqnebe. Tamo ungasari kumbra jigat yeqnub qaji nanqi olo kumbra jigat yoqnebe. Tamo ungasari kumbra bole bole yeqnub qaji nanqi olo kumbra bole bole yoqnebe. Tamo ungasari Qotei aqa kumbra boleq di sosib dauryeqnub qaji nanqi olo aqa kumbra boleq di sosib dauryoqnebe.”

¹² Yesus a mareqnu, “Ninqi quiy. E urur boqujatqai. Bosiy tamo nanqo kumbra segi segi pegiyosiy awai enjrqai. ¹³ E segi qujai namoq di unum. E segi qujai bunuq di sqai. E segi namo qaji. E segi bunu qaji dego. E inqi inqi kalil qa utru. Wau kalil e yeqnum qaji di e olo koboteqnum.

¹⁴ “Tamo ungasari nanqo gara yansonab qatej qaji nanqi tulan areboleboleinjrim sqab. Nanqi nambile qa nam gei osib uyqa kere. Nanqi Qotei aqa qure koba dego miligiq gilqa kere. Deqa nanqi areboleboleinjrim sqab. ¹⁵ Ariya tamo ungasari kumbra uge uge yeqnub qaji nanqi Qotei aqa qure koba di miligiq gilqasai. Nanqi oqeq di sqab. Tamo ungasari gumanino qaji, quñam qalo qaji, sambala kumbra yo qaji, len ojo qaji, gisan qotei bininjro qaji, gisan kumbra dauryqajqa tulan arearetnjro qaji nanqi Qotei aqa qure koba di miligiq gilqasai. Nanqi oqeq di sqab. ¹⁶ E Yesus. E na ijo lan anqro qarinyonumqa ninqi qure qureq di ijo ñam qa koroeqnub qaji nunqoq aisiq anjam endi palontosiq mernqwo. E Mandor Koba Devit aqa len na nambabem qaji. E Devit aqa Anqro. Nebeqa burbas bunuj oqeqnu dego kere e degsim minjaleqnum.”

¹⁷ Qotei aqa Mondor wo Kaja Du aqa unq bunuj wo nanqi aiyel na mareqnub, “Yesus, ni aue.” Tamo kalil ijo anjam endi queqnub qaji nanqi marebe, “Yesus, ni aue.” Tamo bei a ya qaryimqa bosim nambile qa ya osim uyem. Ya di awai saiqoji. Qotei na lanq anaiyqas.

Jon a anjam bei singila na marej

¹⁸ E Qotei aqa anjam buk endia nengrenyonum. Tamo kalil anjam endi queqnub qaji nanqi e singila na endegsi minjrqai. Tamo bei a anjam bei osim Qotei aqa anjam ende ti turtqas di gulbe uge uge kalil e ubtosim buk endia nengrenyonum qaji di Qotei na kamba tamo di yqas. ¹⁹ Tamo bei a Qotei aqa anjam e buk endia nengrenyonum qaji mutu bei osim taqal waiyqas di Qotei na kamba tamo di taqal waiyimqa a nambile qa nam gei osim uyqasai. A Qotei aqa qure koba miligiq gilqasai dego.

²⁰ Tamo a kumbra endi kalil ubtosiq marqo qaji a olo marqo, “Bole, e boqujatqai.” Anjam endi bole. O Tamo Koba Yesus, ni aue.

²¹ Tamo Koba Yesus a tamo ungasari kalil nanqi qa are boleyeme. Bole.

Anjam Mutu Qudei

Ni qalie bei oqajqa are soqnimqa kiyo gulbe bei inoq di brantimqa kiyo ni Qotei aqa anjam mutu endi sisiiy.

¹ Ni Qotei qa qalieqajqa marsimqa ni anjam mutu endi sisiiy:

Aposel 14:14-17	Aposel 17:22-31	Rom 1:18-23
Rom 11:33-36	1 Korin 8:4-6	Mak 12:29-30
Jon 4:23-24	1 Timoti 1:17	1 Timoti 6:15-16
Hibru 4:13	Hibru 10:30-31	Jems 1:17
1 Pita 1:14-17	1 Jon 1:5	1 Jon 4:7-12, 16
2 Korin 1:3	Jut 24-25	Uli Anjam 4:8-11
Uli Anjam 15:3-4		

² Ni Qotei aqa Njiri Yesus Kristus qa qalieqajqa marsimqa ni anjam mutu endi sisiiy:

Jon 1:1-18	Filipai 2:5-11	Kolosi 1:15-20
Kolosi 2:9-10	Hibru 1:1-14	Rom 1:3-4
2 Korin 4:4-6	Luk 1:26-38	Galesia 4:4-5
Matyu 16:13-17	Jon 5:19-29	Jon 6:35-40
Jon 11:25-27	Jon 14:5-11	Jon 17:1-5
Jon 20:26-31	Aposel 3:13-16	Aposel 4:10-12
1 Jon 2:1-2	1 Jon 5:20	Uli Anjam 19:11-16

³ Ni are qalonum kiyo, “Qotei a e qa are qalosaieqnu.” Degamqa ni anjam mutu endi sisiiy:

1 Jon 4:9-10	Rom 5:8	Jon 3:16
1 Timoti 2:3-6	2 Pita 3:9	

⁴ Ni are qalonum kiyo, “E une saiqoji.” Degamqa ni anjam mutu endi sisiiy:

Rom 3:10-12, 23-24	Rom 5:12	Galesia 3:22
1 Jon 1:8-10	Jon 3:18-20, 36	Aposel 17:30-31
Kolosi 3:5-10	Rom 6:23	Galesia 6:7-8
2 Tesalonaika 1:7-9	1 Pita 4:3-5	Uli Anjam 20:11-15

⁵ Ni are qalonum kiyo, “Qotei na ijo une kobotqasai.” Degamqa ni anjam mutu endi sisiiy:

Aposel 5:31	Aposel 10:43	Aposel 26:18
Efesus 1:7	Kolosi 1:13-14	Kolosi 2:13-14
1 Timoti 1:15-16	Hibru 10:17-18	1 Jon 1:8-10

⁶ Ino areqalo qujai agi Yesus Kristus na ni oqajqa. Deqa ni anjam mutu endi sisiiy:

Jon 1:12	Jon 3:15-18, 36	Jon 14:6
Jon 20:31	Aposel 4:12	Aposel 16:30-31
Rom 3:20-22	Rom 10:9-10	Galesia 2:16
Efesus 2:8-9		

⁷ Ni qaliesai, ni nambile gaigai sqam kiyo sai kiyo? Deqa ni anjam mutu endi sisiiy:

Jon 3:1-16	Jon 5:19-29	Jon 11:25-26
Jon 14:6	Jon 17:2-3	Jon 20:31
Rom 8:10-17	2 Korin 5:17	Efesus 2:1-6
Kolosi 2:13	Taitus 3:4-7	1 Jon 5:11-13

⁸ Ni maronum kiyo, “E Qotei pailyoqnqai e?” Degamqa ni anjam mutu endi sisiiy:

Matyu 6:5-13	Matyu 7:7-11	Matyu 14:23
Matyu 18:19-20	Mak 1:35	Mak 11:24-25
Luk 5:16	Luk 6:12	Luk 18:1-8
Luk 21:36	Jon 14:13-14	Jon 15:7
Jon 16:23-24	Rom 8:26-27	Rom 12:12
Efesus 6:18	Filipai 4:6-7	Kolosi 4:2
1 Tesalonaika 5:17	1 Timoti 2:1-4, 8	1 Timoti 4:4-5
Hibru 4:16	Hibru 10:19-22	Jems 1:5-8
Jems 4:2-3	Jems 5:13-18	1 Pita 4:7
1 Jon 3:21-22	1 Jon 5:14-15	

⁹ Ni maronum kiyo, “E inqi kiye qa Qotei pailyqai?” Degamqa ni anjam mutu endi sisiiy:

Luk 11:1-4	Luk 22:32, 39-46	Jon 17:1-26
Aposel 4:24-31	Aposel 16:25	Rom 1:9-10
Rom 10:1-2	Rom 15:30-33	2 Korin 12:7-10
Efesus 1:15-20	Efesus 3:14-21	Efesus 6:19-20
Filipai 1:3-5, 9-11	Kolosi 1:9-12	Kolosi 4:3-4
1 Tesalonaika 3:9-13	2 Tesalonaika 1:11-12	2 Tesalonaika 3:1-2
Hibru 5:7	Hibru 7:25	

¹⁰ Ni gulbe ti jaqatinj ti eqnum kiyo. Degamqa ni anjam mutu endi sisiiy:

Rom 8:18-25, 28, 35-37	Rom 12:12	2 Korin 1:3-5
2 Korin 4:16-18	Jems 1:2-4	1 Pita 1:3-9
1 Pita 2:19-23	1 Pita 5:8-10	

¹¹ Ni maimimqa ni anjam mutu endi sisiiy:

Matyu 4:23-25	Matyu 9:35	Matyu 11:2-5
Aposel 3:1-6	Aposel 8:4-8	Aposel 19:11-16
Aposel 28:8-9	1 Korin 12:9, 29-30	2 Korin 12:7-10
1 Timoti 5:23	2 Timoti 4:20	Jems 5:14-15

¹² Ni moiqaajqa ulaosimqa ni anjam mutu endi sisiiy:

Jon 6:39-40	Jon 11:17-27	Jon 14:1-4
Rom 8:38-39	Rom 14:7-9	1 Korin 15:12-58
2 Korin 5:1-10	Filipai 1:20-24	1 Tesalonaika 4:13-18
Hibru 2:14-15	Uli Anjam 14:13	Uli Anjam 21:1-4
Uli Anjam 22:1-5		

¹³ Ni qalieqajqa, Kristen nangi kumbra kiye dauryqab? Deqa ni anjam mutu endi sisiiy:

Jon 13:34-35	Rom 12:9-13	Galesia 5:22-26
Efesus 4:25-32	Kolosi 3:12-17	1 Tesalonaika 5:12-22
Taitus 2:11-14	Jems 3:13-18	2 Pita 1:3-9

14 Ni qalieqajqa, kumbra bei a uge kiyo bole kiyo? Deqa ni anjam mutu endi sisiiy:

Rom 1:18-32	1 Korin 6:9-11	Galesia 5:19-21
Efesus 5:3-5	Kolosi 3:5-10	Jems 4:17
1 Pita 4:3	1 Jon 2:15-17	1 Jon 3:4-5

15 Ni are qalonum kiyo, “E Qotei aqa kumbra dauryqa keresai.” Degamqa ni anjam mutu endi sisiiy:

Jon 14:16-23	1 Korin 10:13	Efesus 3:20-21
Filipai 1:6	Filipai 4:13	Kolosi 1:11-12
1 Tesalonaika 5:23-24	Hibru 13:5-6	1 Jon 5:3-5

16 Ni Kristen unum deqa tamo qudei na ni ugeugeimeqnuub. Deqa ni anjam mutu endi sisiiy:

Matyu 5:10-12	Mak 13:9-13	Luk 12:4-9
Jon 15:18-21	Jon 16:1-4	Aposel 5:41
Rom 8:35-37	Rom 12:14, 17-21	1 Korin 4:11-13
2 Korin 4:8-12	2 Korin 12:10	Filipai 1:28-29
2 Tesalonaika 1:4-8	2 Timoti 3:10-13	Hibru 10:32-39
Hibru 12:3-4	1 Pita 3:13-17	1 Pita 4:12-19
Uli Anjam 2:10		

17 Ni are qalonum kiyo, “E Kristen tamo qudei nanqi ti korooqnqasai.” Degamqa ni anjam mutu endi sisiiy:

Matyu 18:19-20	Aposel 2:41-47	Rom 12:4-8
Efesus 1:22-23	Efesus 4:11-16	Kolosi 3:15-17
1 Timoti 4:13	Hibru 10:24-25	

18 Tamo bei na ni kumbra uge emimqa ni anjam mutu endi sisiiy:

Matyu 6:12-15	Matyu 18:21-35	Mak 11:25
Luk 17:3-4	Rom 12:17-21	Efesus 4:31-32
Kolosi 3:13		

19 Ni tamo ti unqa ti unum kiyo? Degamqa ni anjam mutu endi sisiiy:

1 Korin 7:1-16	Efesus 5:21-33	Kolosi 3:18-19
Taitus 2:3-5	Hibru 13:4	1 Pita 3:1-7
Matyu 5:31-32	Matyu 19:3-9	Luk 16:18
Rom 7:2-3		

20 Ni unqa bei kiyo tamo bei kiyo ombla neiqajqa are soqnimqa ni anjam mutu endi sisiiy:

Matyu 5:27-28	Jon 8:2-11	Rom 13:8-10
1 Korin 6:9-20	Galesia 5:19	Efesus 5:3
Kolosi 3:5-6	1 Tesalonaika 4:1-8	Hibru 13:4
Jut 7		

²¹ Ni anġro ti sosimqa ni anjam mutu endi sisij:

Efesus 6:1-4	Kolosi 3:20-21	1 Timoti 3:4-5
--------------	----------------	----------------

²² Ino ai abu nanġi soqniġqa ni anjam mutu endi sisij:

Matyu 15:3-6	Efesus 6:1-3	Kolosi 3:20
1 Timoti 5:4-8		

²³ Ino was bei a gulbe ti soqniġqa ni anjam mutu endi sisij:

Matyu 7:12	Matyu 25:31-46	Luk 3:10-11
Luk 6:38	Aposel 11:27-30	1 Korin 10:24
2 Korin 8:1-15	2 Korin 9:1-15	Galesia 6:9-10
Filipai 4:14-19	Hibru 10:24	Hibru 13:1-3, 16
Jems 1:27	Jems 2:15-16	1 Jon 3:16-18

²⁴ Ni une bei atqajqa are prugmimqa ni anjam mutu endi sisij:

Matyu 6:13	Matyu 26:41	1 Korin 10:13
Hibru 2:18	Hibru 4:14-16	Jems 1:12-15

²⁵ Ni une bei atonum kiyu? Degamqa ni anjam mutu endi sisij:

Luk 15:11-24	Rom 6:1-23	1 Jon 1:9-2:2
Jems 4:7-10	Uli Anjam 3:19-20	Hibru 12:1-2

²⁶ Ni Satan aqa mondor uge nanġi qa ti ulaoqnsimqa ni anjam mutu endi sisij:

Matyu 4:1-11	Matyu 6:13	Luk 22:31-32
Jon 17:14-19	Rom 16:19-20	1 Korin 16:13
2 Korin 12:7-10	Efesus 3:20-21	Efesus 6:10-18
1 Tesalonaika 3:5-8	2 Tesalonaika 3:3	Jems 4:7-8
1 Pita 5:8-11	1 Jon 4:4	Uli Anjam 12:7-12

²⁷ Ni tamo bei qa minjiġ oqimqa ni anjam mutu endi sisij:

Galesia 5:22-23	Efesus 4:26	Kolosi 3:8, 13
Jems 1:19-20		

²⁸ Ni diqoqnsim ino segi ñam soqtoqnsimqa ni anjam mutu endi sisij:

Matyu 5:3-12	Matyu 18:1-5	Luk 14:7-11
Luk 18:9-14	Rom 12:16	1 Korin 4:7
2 Korin 10:17-18	Efesus 4:2	Kolosi 3:12-13
Jems 4:6, 13-16	1 Pita 5:5-7	

²⁹ Ni yumal anjam mareqnum kiyo? Degamqa ni anjam mutu endi sisiiy:

Efesus 4:29	Efesus 5:4	Filipai 4:8
Kolosi 3:8	1 Timoti 4:12	Jems 1:26
Jems 3:9-10		

³⁰ Ni gisañ anjam bei marqajqa are prugmimqa ni anjam mutu endi sisiiy:

Efesus 4:25	Kolosi 3:9	1 Pita 3:10
Jon 8:44	Uli Anjam 21:8	Uli Anjam 22:15

³¹ Tamo qudei na ni osib nañgi koba na ya uge uysib nanariqajqa mermibqa ni anjam mutu endi sisiiy:

Rom 13:13	1 Korin 5:9-11	1 Korin 6:9-10
Galesia 5:19-21	Efesus 5:18	1 Timoti 3:1-3
Taitus 1:7	1 Pita 4:3-5	

³² Ni inñi inñi koba oqnqajqa are prugmeqnu kiyo? Degamqa ni anjam mutu endi sisiiy:

Matyu 6:19-21, 24-34	Luk 12:13-21, 32-34	Aposel 20:35
1 Timoti 6:6-10, 17-19	Hibru 13:5-6	

³³ Tamo qudei na ni gisañ qotei nañgi qa louqajqa mermibqa ni anjam mutu endi sisiiy:

Matyu 4:10	Aposel 17:22-31	1 Korin 5:11
1 Korin 6:9-11	1 Korin 8:1-13	1 Korin 10:1-22
2 Korin 6:14-18	Galesia 5:19-21	1 Tesalonaika 1:9-10
1 Jon 5:21	Uli Anjam 21:8	Uli Anjam 22:15

³⁴ Ni qalieqajqa, “E kumbra kiye ijo gate kokba nañgi enjrqai?” Deqa ni anjam mutu endi sisiiy:

Matyu 22:15-22	Rom 13:1-7	1 Timoti 2:1-4
Taitus 3:1	Hibru 13:17	1 Pita 2:13-17